

SEXTA
PARTIDA

EN SALAMANCA,

En casa de Domingo de Portonarijs, Impressor de su
Catholica Magestad.

TABLA DE LOS TITVLOS de la Sexta Partida.

TITVLO. I. Que cosa es testamento. Folio. 2. ¶ Titulo. II. Como deuen ser abiertos los testamētos q̄ son fechos en escripto en poridad. Fol. 11. ¶ Titulo. III. Como deuen ser establescidos los herederos en los testamentos. Folio. 12. ¶ Titulo. IIII. De las condiciones que pueden ser puestas quādo establescen los herederos en los testamentos. fol. 21. ¶ Titulo. V. Como pueden ser establescidos otros herederos en los testamentos en lugar de los que y fueren puestos primera mente a que dizen en latin substitutos. fol. 26. ¶ Titulo. VI. Como los herederos pūeden auer plazo para consejarse si tomarā aquel heredamiēto en q̄ fueron establescidos herederos, o non, e como se deue fazer el inuentario. Otro si como deue la muger ser guardada despues de muerte de su marido quando dizen que fino preñada del. fol. 35. ¶ Titulo. VII. Como e por q̄ razones puede omē desheredar en su testamēto a aquel q̄ deue heredar sus bienes. E otro si por q̄ razones puede perder la herencia aquel q̄ fuēse establescido por heredero en el, maguer non lo desheredassen. fol. 44. ¶ Titulo. VIII. Como puede quebrantar el testamento aquel que es desheredado en el a tuerto a que dizen en latin, quere la inofficiosi testamenti. fol. 53. ¶ Titulo. IX. De las mandas que los omes fazen en sus testamentos. folio. 56. ¶ Titulo. X. De los testamentarios que han de cumplir las man-	das fol. 76. ¶ Titulo. XI. Como se puede menguar la manda e falta que quātia a que dizen en latin, falcidia, o debitum bonorum subsidium, o Trebellianica. folio 7. 9. ¶ Titulo. XII. De los escriptos que fazen los omes a sus finamientos que llaman en latin, codicillus. fol. 86. ¶ Titulo. XIII. De las herencias q̄ ome puede ganar por razō de parētesco, quādo el señor della muriere sin testamēto. fol. 87. ¶ Titulo. XIIIII. Como deue ser entregada la tenencia, o el Señorío de la heredad del finado al heredero quier la demāde por razō de testamento, o de parentesco. folio. 95. ¶ Titulo. XV. Como deue ser partida la herencia entre los herederos despues que fueren entregados della. E otro si de como se deuen amojonar las heredades quādo contienda acaesciesse sobre ellas en esta razō. folio. 98. ¶ Titulo. XVI. Como deue ser guardados los huerfanos, e los bienes que heredan despues de la muerte de sus padres. fol. 102. ¶ Titulo. XVII. Porque razones los q̄ son escogidos para guardadores de los huerfanos se puedē escusar q̄ lo nõ seā. fo. 110. ¶ Titulo. XVIII. De las razones porque deuen ser sacados los huerfanos e sus bienes de mano de sus guardadores por razō de sospecha que ayā contra ellos. folio. 111. ¶ Titulo. XIX. Como deuen ser entregados los menores si algū daño, e menoscabo recibieren en sus bienes por culpa de si mismos, o de aquellos que los tuuieren en guarda. fol. 112.

Incipit sexta partia.

S Abian ordenar. Vtinā saperēt & intelligerent, & nouissima prouiderent. Deutero. 32. capi. notatamen q̄ omnistestatio præsuntur prudens, & ita debet coniecturari. argumen. l. Lucius. in fine. ff. de hæredi. Instit. & notat Bald. in. l. pen. columna pri-

ma. C. de impuber. & alijs sublitu.

Plazer. Quie scit enim cor testantis condito testamento, vt infra titulo primo. l. prima.

Almas. nam in testamento ponitur, vt soluantur debita testatoris, & vt læsis ab eo satisfiat; & ponuntur etiam legata pro anima sua. vt i. l. 102. titu. 18. partita tertia.

Sin contiend. Hæc fuit vna de causis permissiõis testandi. vt adducit Guilliel. Bene. in repetitione cap. Raynūti. de testament. super verbo, testamentum. el primero. colū. tertia. vbi ponit alias rationes. & adde in frã titulo primo. l. prima. ibi, por el defa cuerdo. & qui secundas nuptias cõtrahūt difficulter hoc facere possunt ob innumerabiles lites & rixas quæ inter filios & vxores primi & secundi matrimonij sequuntur.

Titulus primus.

Titulo primero, Que cosa es testamento.

Cordura. Hoc ne alias arguatur de furore si irrationabilia iubent, nã eo ipso præsuntur non compotes mentis tali tempore fuisse, nisi probetur contrarium. vt est text. in neta gloss. in verbo, mentis. in. l. quidam in suo. ff. de condi. instit. & probatur in. l. 32. ad fin. titulo nono. infra eadem partita. l. 3. titu. 13. partita prima. vnde vt dicit Bart. in dict. l. quidam in suo. cautela tabellionis esse debet, vt seriatim verba testatoris, quæ exprimit, ponat: vt ex eis colligatur: an sanæ vel incongruæ mentis fuerit. adde in materia text. & ibi Alberic. in. l. seruo. §. ineptas. ff. de legatis primo.

Tornar. Vltima enim voluntas immobilis perseverat. 13. q. 2. capit. vltima. capit. cum Marthæ. versicul. ceterum. de celebra. missa. l. prima. C. de sacrosanct. eccle. vnde lex reputatur. in authentico. de nupt. §. di

sponat. collatione quarta.

Lex prima.

Testamentum est quasi testatio mentis, & est duplex nūcupatum scilicet, & in scriptis, & eo facto cor testantis quietatur scandalaque inter succedentes remouentur, & debet testamentum in scriptis fieri corā septem testibus per testatorem vocatis & rogatis, & quilibet eorum scribat propria manu testatorem illud testamentum eo præsente condidisse, & si nõ scie scribere, eius mandato alius scribat: sigillet insuper illud quilibet proprio sigillo, vel alterius, sigillum non habeat, & in fine literæ testatoris scribat referendo se illud testamentum fecisse: & si nescit aut nequit alius eius mandato hoc scribat. hoc dicit.

Estameto es vna de las cosas del mundo, en que mas deuen los omes auer cordura quãdo lo fazê, e esto es por dos razones. La vna, porque en ellos muestran, qual es la su postrimera voluntad. E la otra porque despues que los han fecho, si se murieren, non pueden tornar otra vez a endereçar los, nin a fazer los de cabo. Onde pues que en el comienzo desta partida, fezimos en miête dellos. Queremos aqui dezir en este libro, de la guarda que deuen auer los omes quando los quisieren fazer. E mostrar que quier dezir testamento. E a q̄ tiene pro. E quantas maneras son del. E como deue ser fecho. E quales non pueden ser testigos en el. E como, e quiê lo puede fazer. E quando, e porque razones se puede defatar. E que pena deuen auer los que embargan a los otros, que los non fagan.

Ley. I. Que quiere dezir testamento, e a que tiene pro, e quantas maneras son del, e como deue ser fecho.

Estatio & mens, son dos palabras de latin, que quier tanto dezir en romance como testimonio de la voluntad del ome. E destas palabras se fue tomado el nome del testamento. Ca en el se encierra, e se pone ordenadamente la voluntad de aquel que lo fazê, estableciendo^h en el su heredero, e departiendo lo suyo en aquella manera, que el tiene por bien que finque lo suyo, despues de su muerte. E tiene grã pro a los omes el testameto, quãdo es fecho de rechamete, ca luego fue lga el coraçonⁱ de aquel que lo fizò, e tuelle se

in capitulo primo. §. si quis de manso. colum. finali. de controuer. in uesti. quòd etymologia est resolutio vocis in proprium effectum rei quæ demonstratur, & bene: quia vt dixi Esau de iacob fratre suo, iustè vocatum est nomen eius iacob, supplantauit enim me, vt habetur Gene. cap. 27.

Estableciendo. Est in institutio hæredis caput & principium testamenti. vt in. §. ante hæredis. instit. de lega. & infra titu. 3. in san. & testamento sine hæredis institutione non tenet. vt in. l. fia. ff. de iur. codi. cill. & in. §. 1. Instit. de fideicõ. hæred. hodie vero per. l. 1. ordi. rega. tit. 2. lib. §. ordina. tenet testamentum absq̄ hæredis institutione.

Coraçon. Nota hoc verbum.

ri corā septem testibus per testatorem vocatis & rogatis, & quilibet eorum scribat propria manu testatorem illud testamentum eo præsente condidisse, & si nõ scie scribere, eius mandato alius scribat: sigillet insuper illud quilibet proprio sigillo, vel alterius, sigillum non habeat, & in fine literæ testatoris scribat referendo se illud testamentum fecisse: & si nescit aut nequit alius eius mandato hoc scribat. hoc dicit.

Palabras. Va i let ergo argumentū ab etymologia vocabuli. vt hic & in sti de testa. i prin. & in. l. 1. Ad tit. ff. vbi Bartol. & C. de doct. ff. de ac. testat. & in quirend. poss. decretal. l. prima. vbi in sti, & Bart. ff. de fur. l. 4. tit. 2. idem Barto. in j. & in. l. l. prima. colū. 6. & 7. tit. tertia. ff. admu. 3. j. ead. nicipa. Abb. par. in capitu. cum secundum Apostolū. 5. nota. de præben. vbi declarat, quando procedat istud argumentū. adde quæ not. Alexan. in. d. l. prima. i prin. cipio. de acqu. possess. colū. 7. hinc dicit Bal.

Setena partida.

4 a *Ante siete testigos.* Hodie per. l. ordinamen. Regis Alfonsi, quæ seruari iubetur in. l. 3. Tauri sufficiunt quinque testes, quando testamentum nuncupatiuum fit sine tabellione. Et si cum tabellione sufficiunt tres. Exigitur tamen utroque casu, quod sint vicini loci, ubi fit: & tales testes debent esse omni exceptione maiores, etiam in alio casu illius legis, ubi propter penuriam hominum non possunt haberi ultra tres testes. Nam cum illa lex sit extraordinaria et minuat numerum testium requisitorum hic, & de iure communi debet intelligi & limitari, ut testes de quibus ibi, sint omni exceptione maiores: ut latè tradit consulendo Decius. consil. 105. pro tenui facultate &c. colum. secunda. & 3. ubi plura allegat. inter cetera allegat consilium Petri de Anchara 78. visis & diligenter inspectis. quitamen ibi loquitur in casu valde differenti: & si istud dictum Decij & aliorum quos ibi allegat intelligatur de teste infami infamia iuris: vel de eo qui alias non potest esse testis, ut habetur in. l. 9. & 10. infra eodem plane procedit eius dictum. Si verò intelligatur de alijs, qui possunt esse testes in testamentis, non sunt tamen omni exceptione maiores, iuxta notata per glossam & Barto. in lege. cunctos populos. C. de summa Trinita. & fide catholi. colum. quinta. & quæ dixi in. l. 8. titul. 16. parti. 3. dictum Decij est multum singulare, & tenendum menti, & secundum illud in auditorio regali pronuntiarum audiui in causa cuiusdam testamenti facti in loco deserto, ubi tantum tres testes potuerunt haberi, quorum vnus non erat omni exceptione maior: ego vero semper fui dubius super isto dicto saltem in casu ubi ex natura vel qualitate loci alij testes haberi non potuerunt: cum non sit quid culpe imputetur testatori, cur alios non adhibuit, iuxta ea quæ tradit Alexand. consilio. 152. columna. 5. & 6. volumine. 6. & Ioan. de Platea in lege. quotiens. C. de naufra. libr. 11. esset tamen attendendum an obiectus testis ex quo non potest esse omni exceptione maior: sit publicus vel non: ut in. l. prima. C. de testamen. & iuxta id quod habetur in dict. l. 8. titul. 16. ibi, de mala fama conosciuamente. alias durum est dicere, quod obiectus occultus testanti faciat, ut inualidetur eius testamentum. Sed quæro cum illa lex ordinamenti exigat, quod testes sint vicini, an in dubio si non constet de alio domicilio præsumantur vicini: videtur quod sic, ut in simili notat Barto. in. l. de iure. ff. ad municipal. Ange. in. l. si cum exceptione. §. in hac. ad finem. ff. quod metus causa. ubi allegat. l. 1. in fi. ff. ad municipa. Et quod not. Angelus de Aretio. in suo tractatu Maleficio. in parte, de Bononia. versiculo. quid autem si dicta verba, & Felin. in capit. quoniam. de offic. ordina. ubi dicit, quod in dubio nullus præsumitur forensis. vide etiam Hippolyt. consil. 57. nume. 2. volumine primo, sed an sufficiat quod sit familiaris, vel seruiens alicui ex vicinis loci: videtur quod sic: nam & serui dicuntur de plebe. ut not. gloss. in capit. rogationes. de consecrat. dist. 3. Sed quid si testamentum fiat coram quatuor tabellionibus, an sufficiat: videtur quod sic per id quod not. gloss. in authen. de hæredibus & falcid. §. hinc nobis. collatio. 1. super verbo, tabelliones. Bald. ubi hoc notat in authen. sed cum testator. versiculo quæro pone. columna penul. C. ad legem Falcidiam. & an testamentum imperfectum propter defectum testium possit per principem confirmari tradit Lucas de Penna in. l. penulti. C. de decurio. lib. 10. & latius in. l. 1. C. de his qui in exilium dati sunt. ubi distinguit an res non sit integra: ut quia ex sententia vel alias hæres ab intestato hæreditatem possidet, & tunc non possit: aut res est integra, & tunc possit de plenitudine potestatis, non tamen sine causa, vide ibi latissime per eum, & vide quæ tradunt Bartolus & doctores in. l. Gallus. §. & quid si tantum, ff. de liberis & posthumis, in qua questione ibi ad finem mota per Bartolum.

Et. l. 1. tit. 4. libr. 5. nouæ recopil.

5 b *O por escrito.* Potest enim testamentum nuncupatiuum fieri per scripturam tabellionis. ut in. l. 1. titulo. decimo octauo. partita. tertia. & notat glossa in. l. hac consultissima. §. per nuncupationem. in glossa. 1. C. de testamen. & debent scribi nomina propria testium cum duabus qualitibus, circumstantijs, seu accidentijs: alias non dicuntur legitime descripti, & certitudine demonstrati: ut notat Bartol.

in. l. demonstratio falsa. in princip. quaestione. 7. ff. de conditio. & demonstratio. allegat. l. hac consultissima. in principio. C. de testamen. & tenet Ioannes Andre. in additio. ad Specul. titulo. de instrumento. edit. §. breuiter. in additione incipienti. Accursius. ubi dicit de nominibus & cognominibus testium. & tradit Alexander consilio. 153.

videtur prima consideratione. columna prima.

dena, o de parte las otras sus cosas. La otra manera, es a que dizé en latin, testamento in scriptis, que quiere tanto dezir, como manda que se faze por escrito, e non de otra guisa. E tal testamento como este, deue ser fecho ante siete testigos, que sean llamados, e rogados, de aquel que lo faze: e ninguno de estos testigos, non deue ser sieruo: nin menor de catorze años: nin muger, nin o me mal enfamado e. Otro si dezi-

6 *E non de otra guisa.* Id est, cum testator vult testari in scriptis, non ad probationem voluntatis: sed ad substantiam testamenti, ita quod scriptura sit de substantia, ut in lege. contra-

ctus. C. de fide instrumento.

d *Que sean llamados e rogados.* Quid in testamento nuncupatiuo? de iure communi idem est, quod debent testes esse rogati. ut in lege. hæredes palam. §. si. ff. de testamen. & lege. hac consultissima. §. per nuncupationem eodem titulo. & tradit Alexand. consilio. 70. volumine secundo. per istam tamen legem videtur, quod hoc solum exigatur in testamento in scriptis: cum supra cum disposuit de testamento nuncupatiuo, nihil disposuit de rogatu testium: hic vero disponit esse necessarium in testamento in scriptis: & sic per locum ab speciali videtur hæc lex hoc decidere: cuius fundamentum potuit esse quia etiam de iure canonico dubium est, an exigatur quod testes sint rogati in testamento nuncupatiuo. Cum Anto. tenuit quod non in capitulo cum esses. de testamen. licet Alexander in dicto consilio. 70. aliter voluerit, allegans Ioannem de Imola in dicto capitulo. cum esses. ubi de hoc per eum. colum. quinta. post Franciscum de Albergo. de Aretio. Tene, quod etiam in nuncupatiuo exigatur, quod testes sint rogati, ut habetur in. l. 32. titulo. decimo octauo. partita tertia, & infra eodem lege quarta & sexta. nota tamen, quod licet notarius non attestetur de Rogatu testium poterit tamen probari per duos testes, quod fuerint rogati secundum Baldum, quem vide in lege secunda. columna secunda. C. de bonorum possessio. secundum Tabulam. in d. secundum eundem Baldum in lege. hac consultissima. in principio. C. qui testamen. facere possunt. si testis subscripsit, vel passus est testator, quod describeretur testis ex hoc videtur rogatus argumento legis. cum ostendimus. §. fina. ff. de fideiussor. tutor. & tenet etiam Paulus de Castro. in dicta. l. hac consultissima. in principio.

e *Nin o me mal enfamado.* Videtur hic esse casus, quod in testamento in scriptis non solum repellitur testis, qui est infamis infamia iuris: verum etiam si sit infamis infamia facti: dum tamen talis infamia sit multum nota, facit lex octaua. titulo decimo sexto. partita tertia. Baldus tamen in capitul. primo. an remoueri debeant testes, qui pares esse desine. dicit, quod si testis est notatus infamia facti tantum, valet eius testimonium, si aliquid telli suffragatur. verbi gratia dicit Baldus. si testamentum fuit scriptum manu testatoris, & testes subscripserunt: nam licet ista priuata scriptura non faciat plenam fidem, facit tamen adminiculum, quod viua voce testium confirmatur. allegat legem primam. C. de testamen. quando vero talis testis notatus infamia facti, non habet pro se adminiculum tunc in actibus solennibus non admittitur, ut nota. ff. de senato. lege. Casus. sed in alijs admittitur: adhibetur tamen ei minor fides: si grauius infamatus sit apud bonos & graues. Sed si ex causa leui non putat, quod iudex debeat hoc multum ponderare, quæ verba Bald. tu multum nota. & certè de mente huius legis multum videtur, quod in testamento in scriptis non admittatur testis grauius apud bonos & graues infamatus, ex graui crimine: licet tantum sit infamia facti. & licet alias habeat talis testis pro se adminiculum testamenti subscripti à testatore & testibus ut hic habetur. Tu hæc considera, & tene menti, pro quo etiam facit, quia ista videtur causa grauis, quæ æquiparatur criminali: & in criminalibus grauibus repellitur testis infamis infamia facti, ut dixi in dicta lege octaua. ubi vide & quæ dixi supra eadem lege. in glo. in verbo, siete testigos.

9 a *Otrofi dezimos. Ista. l. vt vides & sequentes ponunt formam testamēti in scriptis, & istis legibus non cauetur, quod fiat ante tabellionem: imò quod potest fieri sine tabellione sed. l. 3. de Toro, quæ hodie est in usu, circa formam istorum testamētorum in scriptis, exigere videtur tabellionem, & ita intellexit. I. illam Michael de Cifuentes vnus*

mosa, q̄ cada vno dellos deue escreuir su nome en la fin del testamēto, diziēdo alsi: yo fulano so testigo deste testamēto, q̄ lo fizo tal ome, nõ brãdo lo, seyēdo yo delante. E si alguno dellos nõ sopiere escreuir, qualquier de los otros lo puede fazer por mandado del. E de mas desto deuen poner todos los testigos, sus sellos, en la carta del testamēto, cõ cuerdas pendientes. E si alguno dellos, nõ ouiesse sello, puede esto fazer con sello de otro d. Otrofi dezimos, q̄ el fazedor del testamento, deue escreuir su nome en la fin de la carta, diziendo alsi, yo fulano otorgo que fize este testamento, en la manera q̄ es escrito en esta carta. E si nõ supiesse, o nõ pudiesse escreuir, bien lo puede fazer otro por mandado del.

Ley. II. Como puede ome fazer testamento en escrito de manera que los testigos non sepan lo que haze en el.

En escrito queriēdo alguno fa

zari si deficit tabellio, illa lex non inualidat testamēto: subdit tamen & etiam bene, quod quando non interuenit tabellio, erit necessaria publicatio testamēti corā iudice & attestaciones testium partibus quæ possent lædi citatis, redigentur in publicam formam: q̄d non erit necessarium quando sit coram tabellione, vt dicit gloss. ad hoc semper allegabilis in. l. secunda. ff. quemadmod. testa. aperi. Tene ergo quod non sunt correctæ istæ. ll. partitarum, & si deficiat tabellio: quia non reperitur, vel dato quod reperiatur, si testator testari voluit secundum formam harum legum, & non cum tabellione expediat enim iura iuribus concordare. c. cum expediat, cum concordant. de electio. libro sexto. & euitanda est legum correctio: nam lex Taurinatantum voluit tollere dubium, quod oriebatur ex lege ordinamēti, scilicet an illa lex (minuens numerum testium requiritorum à iure communi, & per istas leges) procedat in testamento in scriptis, in quo lex tauri disposuit quod non innouauit in aliquo solennitatem testandi in scriptis, dict. l. ordinamenti. istud ergo dubium, dicta. l. nouat tollere voluit: non vero corrigere istas leges in casu suo.

- 10 b *Dirigendo alsi. Adde. l. pe. ff. eodem.*
- 11 c *Lo puede hazer. Nota bene, quia de iure communi, quod vnus possit subscribere per alium non ita expressum erat. Sed quid si testis nequit subscribere nimia senectute, vel tremore, an tunc eius manus capiatur per aliquem peritum & dirigetur ad scripturam? Lucas de Penna in. l. nulli. C. de numeris. & actua. libro duodecimo. tenet q̄ sic: Si is cuius manus tenetur sit sanus mente. & fiat ipso mandante in præsentia testium. Quod dictum fortè alibi non reperies.*
- 12 d *Consello de otro. Adde. §. possunt. in situ. de testamen. & l. si vnus. C. eodem.*
- 13 e *Fazer otro. Adde. l. hac consultissima. in principi. in versic. quod si literas. C. qui testa. facer. pos. & l. cum antiquitas. in versic. cum autem. C. eod. vbi declaratur & corrigitur in parte dispositio. d. versic. quod si literas. & vide. d. l. 3. in ordina. tauri.*

Lex. II.

Si quis vult in scriptis testari, & secretè claudat literam vbi scripta est dispositio, & apprehendat septem chordulas pro sigillis testium ponendis relicta parte chartæ munda vbi testatoris & restium subscriptiones apponantur: dicatque testator testibus, quod intra continetur fore suum testamēto, rogans eos quod sint testes, de-

inde sigillent ipsi, & subscribant, & testator coram eis, vt supra. l. proxima. hoc dicit.

f *En poridad. Potest ergo fieri testamēto in scriptis, ita quod testes sciant contenta in eo, vt innuitur hic, sed an tale testamēto, in quo testator totam voluntatem suam expressit coram testibus &*

fazer su testamento segun dize en la ley ante desta, si por auentura lo quisiere fazer en poridad fque non sepan ninguno de los testigos lo que es escrito en el puede lo fazer desta manera. Deue el por su mano mesma escreuir el testamēto, si sopiere escreuir, e si nõ deue llamar a otro qual quisiere, en quien se fie, e mã de gelo escreuir en su poridad. Despues que fuere escrito, deue doblar la carta, e poner en ella siete cuerdas, con que se cierre, de manera que finquen colgadas para poner en ella siete sellos, e deue dexar tanto pargamino blãco de fuera, en que puedan los testigos escreuir sus nomes, e despues desto, due llamar e rogar tales siete testigos como dize en la ley ante desta, e mostrar les la carta doblada, e dezir les alsi. Este es mi testamento: e ruego vos que escriuays en el vuestros nomes, e que lo selley con vuestros sellos. E el otrofi deue escreuir su no-

& poterit hoc esse vtile, quia si testes ignorarent & sic esset mere in scriptis si deficeret subscriptio vniustestis, vel aliquid aliud, testamēto esset nullum: si vero haberet istam duplicem formam, poterit talicasu valere, vt nuncupatiuum: & poterunt testes examinari pro eo & ita etiam tenet Paulus de Castro. in dicto. §. per nuncupationem. Quod tamen videtur debere intelligi quãdo testator non se arctauit, vt vellet testamēto suum valere, vt in scriptis, vt est de mente Angel. in. l. prima. §. sin autem. ff. de hæred. insti. & satis probatur in ista l. partitarum superius. cum dixit. e non de otra guisa. & adde Bart. in l. si. ff. de iur. codicillo. & Alberic. in dicto. §. per nuncupationem. Si vero testator non expressit voluntatem suam coram testibus, tunc testamēto in scriptis quod ex aliquo defectu solennitatis esset nullum non potest valere, vt nuncupatiuum, vt voluit Cynus & Albericus in dicto. §. per nuncupationem, & habetur in quandam decisione Neapolitana. numero. 143. colum. secunda. aduerte tamen quia sufficeret ista expressio voluntatis etiam implicite, vnde si diceret coram testibus velle talem scripturam esse suum testamēto, licet coram testibus nõ exprimat nomina hæredum, vel legata, quæ facit, tenebit dispositio, vt testamēto nuncupatiuum, licet non possit valere, vt in scriptis ex aliquo defectu, quando non alias constaret: quod voluit testator se arctare ad testadum in scriptis, vt concludit Pau. de Cast. in. l. hæredes palam. in prin. ff. de testa. & latè tradit Alex. consi. 176. volu. 5. & Soci. consi. 142. volu. 1. sed quid in dubio an dicatur q̄ noluit se arctare, vel aliud? Ioan. de Blinofco doctor antiquus relatus ab Alber. in. d. §. per nuncupationem. vult recurrendum tunc esse ad coniecturas, nam si testator seruauit aliquas ex solennitatibus, quæ non exiguntur nisi in testamēto in scriptis veluti subscriptiones & sigillationes, tunc si deficiat aliquid ex solennitatibus, non valebit, vt nuncupatiuum, quod Albe. ibi limitat q̄ testator nomen hæredis exprimeret coram testibus: quia tunc si testamēto non valet ex vna forma, valebit ex alia, cum nõ sint formæ contrariæ, sed diuersæ quæ se simul cõpatiuntur. Cum ergo idem sit nominare nomē hæredis implicite, q̄ explicite iuxta doctri. Bart. in. l. si ita scripsero. ff. de cond. & demõ. & dixi supra. videtur ex mente Alberici q̄ in dubio non sit recurrendum ad dictas coniecturas, an seruauerit dictas solennitates vel ne. & istud etiã voluit Soci. in. d. consi. 142. & ibi respon. ad. d. l. hac cõsultissima. in prin. nam dicit q̄ illa. l. tantum. declarare intendit q̄ valeat testamēto in scriptis & dicatur solenniter factum, & quando non: non intendit declarare aliquo modo quando testator

nihilominus de ea facit scripturam manu sua vel alterius, & ipsam clausit: & fecit eã subscribi à testibus & sigillari & seruauit cõtenta in lege præcedenti, an istud dicitur in scriptis ob obseruatiõem formæ, vel nõ cupatiuum? Cynus in lege. hac cõsultissima. §. per nuncupationem. dicit, quod tale testamēto habens duplicem formam dicitur testamēto in scriptis: & etiam nuncupatiuum nam non est de substantia testamēti in scriptis, q̄ testes ignorant ibi contenta;

Et. d. l. 2. tit. 4. lib. 5. nouæ rec.

Sesta partida.

dicatur voluisse testari in scriptis, & quando non. Vnde dicit, quod non est absurdum dicere, quod illa. l. intelligatur quando apparet, quod in scriptis testari voluit: alias autem non presumatur hoc voluisse, quando non potest valere ut in scriptis quod disposuit, licet possit ut nuncupatiuum per. l. miles qui destinauerat. ff. de testamen. mili. & ista par

tem dicit probari manifeste: nam testamentum est actus, qui potest fieri in scriptis & sine scriptis, ut in dict. l. hac consultissima. in principio. & in. §. per nuncupationem, & etiam habetur in istis legibus partitarum. Item validum est argumentum de contractibus ad vltimas voluntates. l. seruum filij. §. eum qui chirographum.

cum concordant. ff. delegatis primo. Sed in contractibus, qui possunt fieri in scriptis & sine: non censentur partes voluisse celebrare in scriptis, licet voluerint scripturam confici nisi expresserint se velle in scriptis contrahere. glo. nota. in. §. i. in l. de empt. & vendi. quae communiter approbatur, secundum eum. ergo idem dicendum in testamento, ut non dicatur in dubio testator se restringere ad testamentum in scriptis, ex quo hoc non expressit, & maxime ista procedent, si esset apposta clausula consueta, quae testamentum vult testator valere meliori modo, quo potest: ut ibi latius per eum. Pau. tamen de Castr. in. d. l. haeres palam. in si. vult testator se voluisse restringere ad testandum in scriptis, quando fecit testes sigillare (ut dixi) & idem vult Alexan. in. d. consi. 176. vbi hoc limitat quando adesset dicta clausula, testamentum valeat meliori modo quo potest. Et sic Doctores sunt varij in hoc: mihi vero magis placet, ut in dubio quando testator palam non expressit coram testibus nomen haereditis, & voluntatem suam, (prout fit in testamento nuncupatiuum: sed adhibuit solennitates testamenti in scriptis, licet implicite declarare videatur iuxta doctrinam Bart. in dicta. l. si ita scripsero,) quod tunc videatur restringisse se ad formam testandi in scriptis: neque valebit ut nuncupatiuum, ut videtur esse communis intentio doctorum in dicto. §. per nuncupationem. & Pau. & Alexan. vbi supra, & satis probat hoc ista lex partitarum, cum supra proxima, ibi cum dixit, e non de otra guisa, quasi velit quod qui utitur forma testamenti in scriptis, eo ipso probatur quod non vult testari nuncupatiue: & etiam probari videtur in dicta. l. tertia tauri cum vult, quod testamentum factum sine testibus modo de quo ibi. nullam fidem faciat in iudicio vltra. facit etiam quod dixi in. l. sexta. infra eod. qui enim eligit vnam viam, videtur renunciasse alteri. l. pantonius. ff. de acquiren. haeredit. l. multum. C. si quis alter. vel sibi. Si tamen ex alijs coniecturis elideretur ista praesumptio, & appareret testantem aliud voluisse: ut est, vbi adest dicta clausula, vel alia quae hoc ostenderet: tunc valeret etiam ut nuncupatiuum ex communi mente doctorum. Tene hoc menti, quia est passus quotidianus & in contingencia facti dabit tibi honorem.

2 a *Su nome.* Quid autem hodie in testamento nuncupatiuum factum iuxta. l. ordinamentorum, an requiratur testatoris subscriptio multoties dubitari vidi in regio auditorio: nam videbatur, quod non ex quo. l. tertia. in ordina. tauri subscriptionem tantum exigit in testamento in scriptis, in nuncupatiuum autem vult seruari solennitatem l. ordinamen. vbi nihil habetur de subscriptione testatoris. & si nuncupatiuum testamentum fiat coram tabellione, neque obitare videtur pragmatica de Alcalá exigens subscriptionem partis in instrumento: nam illa debet procedere generaliter in omnibus alijs instrumentis extra testamenta, non vero in testamentis, quibus est per alias leges certa forma data. non enim generalis prouisio extendi debet ad ea, de quibus specialiter est prouisum, ut in. l. tertia. tit. 10. infra ead. parti. l. sed & si per praeiorem. §. deinde. ff. ex quib. caus. maio. Bartol. in. l. talis scriptura. §. si. ff. de legatis primo. & in. l. sanctio legum. ff. de pœn. item dicta. l. Tauri facta fuit, post dictam pragmaticam de Alcalá.

la. Et cum non exigat istam subscriptionem in testamento nuncupatiuum: sed quod seruetur tantum dispositio. d. l. ordinamenti. vide de decisione istud dubium, ut non sit necessaria in testamentis nuncupatiuis talis subscriptio. In contrarium tamen videtur quod dicit. pragmatica de Alcalá exigit subscriptionem partis in omnibus instrumentis, & ap-

Et in. d. l. 13. tit. 25. lib. 4. rec.

pellatione instrumentorum continentur testamenta & vltimae voluntates, ut patet in l. si idem. in prima glof. C. de codici. Prater ea militat eadem, imò fortior ratio: ne falsitas committatur, quae ratio magis vrget in testamentis, quam in alijs instrumentis, & bene facit ad hoc, & not. Lucas de pen. in. l. Mediterranea. C.

Ad. tit. ff. & C. & in sti. de milita. testa.

Quae in noua rec. est. l. 2. tit. 4. lib. 5.

Quae in noua rec. est. d. l. 2.

me a, o fazer lo escreuir, en fin de los otros testigos ante ellos, diziendo asy, yo otorgo que este es el testamento, que yo fulano fize, e mande escreuir.

Ley. III. Que deuen guardar como en manera de regla los fazedores del testamento en faziendolo.

omunalméte deuen guardar como por regla los omes que quieren fazer sus testamentos, pues que los han comenzados ante los testigos, que non metan entremedias otros fechos estraños, fasta q los ayan acabados. Fue- ras ende si lo ouiesse a fazer por cosa q

no pudiessen escusar, asy como si el dolor dela enfermedad, los cuytasse: en aqlla fazon: o si ouiesse estonce grand mester de comer, o de beuer, o de venir a fazer otra cosa, q naturalméte no se pudiessen della escusar. Ca por qualquier destas razones, biẽ podria el fazedor del testamento partir mano delo que auia comenzado, fasta que aquel embargo passasse, e de si tornarlo acabar.

Ley. IIII. Como pueden los caualleros fazer su testamento.

Overiendo fazer testamento algund cauallero, si lo fiziesse en su casa, o en otro lugar,

de anno. & tribu. libro decime. versic. sed pone constitutio regni, & quasi in terminis, videtur pro ista parte decisi in decisio. Neapolita. 166. quam vide vbi pulchre allegatur pro vtraque parte. & istud credo verius & tutius nec obstat dicta. l. tauri quae solum venit ad declarandum numerum testium. ut dixi supra in glof. super verbo otrofi dezimos. nec fuit eius intentio corrigere disposita per dict. pragmatica. de Alcalá. neque etiam obstat primum quod non procedit in casu isto ex quo haec solennitates veniunt ex diuersis legibus: quia tunc etiam in alibi specialiter prouisum seruari debet. l. generalis aliam solennitatem addens, contraria vero loquuntur quando specialis & generalis prouisio est in eadem dispositione.

b *Coram testibus.* Quid autem si coram testibus subscribat in fine scripturae testamenti, quia scriptura illa non fuit inuoluta seu tecta alio papyro albo, ut vidi de facto, an sufficiat? videtur quod sic: cum talis praeposteratio non vitiet actum & quia hoc probatur ex. l. hac consultissima. in principio. C. qui testam. facer. poss. de qua ista sumpta est, & quia subscriptio operatur, ut videatur, totum instrumentum a subscribente. ut notat Bald. in authentica contra qui propriam. C. de non numer. pecunia. & quando est scriptum propria manu non exigitur subscriptio alia, ut in. l. cum antiquitas. in fine. C. de testam. ergo idem operabitur, si subscriperit in fine scripturae, ut dixi. Item ex quo coram testibus subscribit in eodem contextu ordine intellectus, perinde est ac si in fine testium subscribat argumentum. l. lecta. ff. si certum petatur. item neque ad hoc repugnare videtur l. tauri. 3. licet testamentum in scriptis fiat coram tabellione. ex quo reperitur subscriptio testatoris, & testium super scriptura testamenti, & ita fuit pronunciatum.

Lex. III.

30 In confectioe testamenti non dierrat testator antequam perficiat ad alios actus extraneos nisi naturae aut infirmitatis necessitate hoc dicit. Concord. cum. l. cum antiquitas. C. eodem. tit. & ff. eodem. tit. l. haeres. §. fina.

c *Estraños.* Si ergo fiat contractus vel donatio inter viuos, licet tenebit contractus, vel donatio iuxta glof. in. l. haeres palam. §. final. ff. eodem. vitabitur tamen testamentum, si cepto testamento diuertatur ad contractum super re extranea ab his, que tractantur in testamento. vide per Ioannem de Imol. post Baldum in dicto. §. fina. & per Oldradum consilio. 114. & quid si legetur aliquid particulariter alicui, & dicatur quod si reuocauerit testamentum, ex nunc donat inter viuos. an adhuc possit reuocari tanquam impeditiuum liberi arbitrij? vide per Bald. in. l. sancimus. in fine. C. de testamen. & in. l. cum antiquitas. in principio. C. eodem. & Socin. in consilio 73. difficultatem faciebat. columna secunda. volu. 3.

Lex. IIII.

31 Miles in castris cum duobus testibus vocatis & rogatis in praesentia diuicini constitutus quando possit & velit etiam cum sanguine

Et in. l. 2. titu. 4. li. 5. nouae recopil.

Et nouae re. l. 1. tit. 4. lib. 5. Et. d. l. 2. nouae recopil. In noua rec. est. l. 13. tit. 25. lib. 4.

in armis vel in terra vel arena scribenstestari potest: & valebit quod disposuit: dum tamen duobus testibus probetur: sed non occupatus in expeditione testabitur, vt quilibet paganus. h. d.

a *En hueste. Id est in expeditione militari.*
b *llamados. Adde legem. Diuus. ff. de testamen. milit.*
c *Dos omebue- nos. Adde legē Lucius. ff. de milita. testam. & in l. milites. C. eodem.*

d *Que se acertaf seny. Qui vide runt verbo vel scripto, vt supradictum est eum testatē. & videtur velle hęc lex in isto verbo, q non sufficeret, quod probare tur per duos testes, q talis scriptura erat manu talis militis: ex eo q cognoscūt formam literę manus eius, vel si probaretur p comparationē literarū. licet Ioannes Faber in s. planē. In- stituta eodem. de testamē. mi- lita. aliud voluit. ita intelli- gens. l. Lucius. ff. eodem, & in- tellige istam. l. pcedere quan- do miles de- cessit in bello vel statim post quam fuit ex- tractus à bel- lo, secundum Angelū & Ale- xan. in l. milites. C. eodem.*

e *En seruicio de Dios e del Rey. Procedit ergo hoc priuilegiū, qm milites vadūt ad bellum licitū, vt hic & tangit Joā. Fab. in rubr. de testa. militis. An autē illud priuilegiū competens mili- tibus extendi tā possit ad peregrinos, qui peregrinātur Romā, vel ad sanct. Iacobum. vel alias? Ange. voluit q sic in authentic. de non alie- nan. s. quod autem. colla. 2. & in authentic. omnes peregrini. C. comu. de successio. vide per Alex. in l. fi. C. de testam. & pro isto dicto facit etiam ista. l. in quantum dicit, en seruicio de Dios. nota bene ad limi- tationem. l. ordina.*

f *En la manera que los otros omeb. Concordat cum. l. si quando. in prin. c. C. de inoficio. testa. vbi vide per Bal. & doct. & hoc ideo, quia sit con- celsio super prohibitis de iure comuni secus si concessio fieret super ampliacione, alias cōcessorū, vt declarat Bald. in l. milites. col. 2. C. de testa. militis. loquens de statuto Venetorū. & adde, qd notat Bal. in l. fi. col. 2. C. de fideicom. vbi dicit, q quando talis licentia testandi con- cedit, intelligitur secūdū consuetudinē loci, & vide eundē Bal. in plud. seu. co. 9. & cū his quę dicit Bal. in d. l. milites. cōcordare videt Albe. in d. l. si qn. in pri. & nota ex ista. l. q rescriptum principis in quantum possi- bile est, debet reduci ad ius cōmune adde. c. causam quę. de rescript. & ibi per Abb. & vide Alex. consi. 3. volu. 1. versi. 3. probatur.*

g *El Rey tan solamente. Principe enim auctorante nulla potest esse frau-*

que non sea en hueste^a deue lo fazer en la manera que los otros omeb: ansi como dize en las leyes ante desta: mas si lo ouiere de fazer en hueste, estonce abonda que lo faga ante dos testigos, llama- dos^b, e rogados para esto. E si por auentura seyendo en la fazienda, veyendose en peligro de muerte quisiesse aqlla fa- zō fazer su testamento: dezimos que lo puede fazer como pudiere, e como qui- siere, por palabra, o por escrito. E aun con su sangre misma, escriuiendolo en su escudo, o en alguna de sus armas: o señalādo lo por letras en tierra, o en arena. Ca en qualquier destas maneras que lo el faga, e pueda ser prouado por dos omeb buenos^c, que se acertassen y^d, vale tal testamēto. E esto fue otorgado por preuillejo a los caualleros, por les fazer honrra e meioria mas que a otros omeb por el grand peligro a que se meten, en seruicio de Dios, e del Rey^e, e de la tier- ra en que biuen.

¶ Ley. V. Como puede ser fecho el testamento de aquel que por derecho nō le podria fazer, e le otorgo el Emperador, o el Rey, poder para fazer lo, e como vale el testamento en que es el nome del Rey escrito por testigo.

Or derecho, e por ley, es defen- dido, a algunos omeb que nō puedan fazer testamento. E acaesce a las vegadas, que los Empera- dores, e los Reyes por fazerles bien, e

¶ Ley. V. Si quis principis indulgentia efficiatur testabilis, secundum ius com- mune debet testari. Præterea valet testamentum in quo solus princeps est testis. h. d.

Principe enim auctorante nulla potest esse frau-

dis suspicio, vt & alias tradit Ioan. de Plat. in l. fi. C. de vendēd. reb. ci- uita. l. 11. & in l. fi. C. de locatio. prædio. ciui. eo. lib. & præfertur hono- ratus, vel electus a principe. l. 1. & ibi idem Platea. C. de protecto. & do- mest. lib. 12. & qui resident in præsentia principis, sunt digniores ceteris, vt dicit Bald. in l. 1. ff. de offic. proconsul. Adde circa ea quę ope-

merced, les otorgan poderio de los fa- zer, en tal caso como este dezimos, que este a quien es otorgado, deue fazer su testamento en la manera que los otros omeb^f. Otrosi dezimos, que si algund ome honrrado, pidiesse merced al Rey, q estouiesse delante quādo el fiziesse su testamēto, si gelo otorgasse que se acer- tasse y, quando lo fiziesse, q tal testamē- to vale maguer non sea y escrito otro te- stigo, si non el Rey tan solamente.

¶ Ley. VI. En que manera pueden los aldeanos fazer sus testamentos.

Aldeano alguno queriendo fazer su testamento en escri- to, si en aquel lugar do el morare non pudiere auer siete testigos que sepan escreuir, puede fazer su testamento delante cinco testi- gos que sean llamados para esso, e que foscruian sus nomes en la carta del te- stamento. E si por auentura todos cin- co non supieren escreuir puede escreuir vno dellos, el que lo supiere fazer por si, e por los otros. Pero tal testamento como este, que se faze ante testigos, que non son todos letrados, non deue ser fe- cho en poridad^h, ante lo deue fazer leer paladinamente ante los testigos, que se acertaron y porque nō pueda ser fecho y engañoⁱ.

¶ Ley. VII. Como vale el testamento que el pa- dre faze entre sus hijos, maguer nō sea fecho acabadamente.

l. fi. C. de testa. posita ibi per glo. volentis illam. l. loqui de testamento in scriptis, & nō in nūcupatio. Sed an haberet locum ista lex in testa- mento nūcupatio, de quo non est confecta scriptura? gloss. in l. qui testamēto. 9. ff. eod. tenet q nō. & ista opinio videtur probari hic. Cō- trarium tenet glo. & opinio illa communiter approbatur. in d. l. fi. ho- die tamen per. d. l. ordina. menti sufficit solennitas testiū ibi posita: que procedit tā in testamētis rusticorū, q aliorū. Sed an in testamento in scriptis rustici, sufficiant hodie quinque testes, vel exigatur q seruetur feruari debeat qd in illa. l. Tauri disponitur. nisi contenta in eo palam dicantur coram testibus. & tunc valeret vt nūcupatio, vt dixi supra eod. l. 2. fortetamen dici potest, quod vbi non possent haberi septē testes. qui subscribāt sufficienter quinque testes literati, qui subscribāt & quod isto casu non sit hęc lex correctā.

i *¶ Ser fecho engaño. Nota hic, q licet in testamento in scriptis implici- tē dicatur testatorem declarare voluntatem suam, vt dixi supra eod. in lege. 1. tamen plus euitatur falsitas, quando apertē dicitur quam quan- do implicite.*

¶ Ley. VII. Potest quis testari inter liberos solū cū duobus testibus, sed relicta in tali testamento alijs extraneis sunt inualida: nisi testator & omnes filij subscribant testamētū laudātes, vel si ipse testator totum testamētū scribat, & in fine dicat omnia in eo contenta volofore firma. h. d.

ratur præsen- tia principis. Ioā. de Plat. in l. probatorias. C. de diuer. of- fi. lib. 12. & qd si testamētum sit coram Du- ce vel Mar- chione, seu a- lio dño in ter- ris suis, videt- ur de dicendū: si ille aliū in tem- poralibus non recognoscit su- petiorem. & q ita debeat intelligi, quod dicit Baldus in l. Sancimus. in princip. C. de donationib. & qd dicit Guil- lel. Benedi. in repeti. ca. Ray- nuntius. de te- sta. in parte, te- stamentum. la. 1. col. 10. versi. 8. fallit.

¶ Ley. VI. Indultum est rusticis vt in rure deficientibus septem testibus cum quinque subscribentibus, vel vno pro a- lijs testetur. & in eorum præ- sentia, testamē- tum ordinetur hoc dicit.

h *¶ En poridad. Nota hoc: nā per hoc verbū reprobat opinio Azonis in*

1 a ¶ Non seria valedero. Quid si testamētum fieret in terris infidelium? vide per Bal. in l. 2. C. quemadmo. test. aperiā. vbi tenet quod valebit testamentum ibi factū, secundum merum ius gentium, quod presumi tur ibi vigere, nisi contrarium probetur. & quod ita de facto respondit in testamento cuiusdā mercatoris de Anchona. & sic ibi vult, quod va-

A Cabado testamento es aql que es fecho en algunas de las maneras que diximos en las leyes ante desta, e si de otra guisa lo fiziesse non seria valedero^a pero si el padre fiziesse testamento, en que estableciesse por herederos a los hijos^b, e a los nietos que descendiesen del: o partiesse lo suyo entre ellos, maguer en tal testamento non fuessen escritos mas de dos testigos^c, valdria bien assi, como si fuessse fecho acabadamēte ante siete testigos, que pusiesse y sus nomes, e sus sellos. Esso mismo seria quando desta manera el padre, o el auuelo partiesse lo suyo, por palabra tan solamēte entre sus hijos, e sus nietos, faziendolo ante dos testigos, rogados^d e llamados para esto. Otro si dezimos, q̄ si en tal testamento como este, fuessse ayuntada otra persona estraña q̄ heredasse^e al padre en vno con los hijos, que quanto tañe en la persona del estraño, non valdria el testamento, como quier que en todas las otras cosas que fuessen y escritas o dichas, seria valedero. E aun dezimos q̄ si el padre faze testamento en escritos, nō guardando todas las cosas que diximos, q̄ deuen y fazer e ser guardadas, poder lo ya fazer en dos maneras. La primera es, que despues que el

uorem disposuit: secus si in fauorē vnus, & in odiū aliorū. & dicit Decius consil. 105. ad finem, q̄ ista decisio multū videtur æqua & naturalis, quo ad me tamen non caret scrupulo. & contra eam tenet Paul. de Caltr. in l. ha. cōsultissima. ad fi. C. qui test. face. poss. sed quia parum momēti est hodie ista quæstio ppter dispositionem. d. l. Tauri, non in

testamento es escrito, deue soescruir el padre diziēdo assi, este testamento q̄ fize quiero que sea guardado: otro si deuen dezir, e soescruir los hijos, este testamento que fizo nuestro padre otorgamos lo. La segunda manera es, que si el padre supiesse escruir, que lo puede fazer de su mano, diziēdo en el los nomes de todos sus hijos, e todo su testamento en que manera lo faze, e como lo ordena, e sobre todo deue el assi escruir, todo quanto en este testamento escruir, quiero que sea guardado. E en el testamento que fuessse fecho en alguna destas dos maneras, puede el padre mandar algo a ome estraño, e si quisiere puede franquear sus seruos, pero ha menester que tal testamento sea fecho ante dos testigos^h a lo menos, rogadosⁱ, ella

sisto. Limita etiā ista. l. quādo filij essent instituti: secus verò si extranei, & legata essent facta filiis: vt adducit Socin. consil. 5. volu. 3. ad finem. & nota bene, q̄ testamentum conditum inter liberos semper censetur habere reclusulā, q̄ valeat omni meliori modo, quo pot. l. cohæredi. §. cū filia. ff. de vulg. & pupilla. tradit Alexā. in. d. §. ex imp. facto. ad finē.

¶ En scripto. 7 Q̄ ergo dictū est in principio huius. l. pcedit in testamento nuncupatio verbo ten^o vel cū scriptura, in qua adfuerunt duo testes, quæ verò sequuntur, procedūt quādo testamētū fit per scripturā nō nuncupatiuē: sed in scriptis: sed minus perfectē. ita declarat Azo. C. eo. in summa. col. antepe. versicu. Sed nostri doctores. gl. in

¶ Ley. VII. Como puede mudar e reuocar el padre el testamento que ouiesse fecho entre sus hijos.

Mudar e reuocar puede el padre, o el auuelo, el testamento, o la manda que ouiesse fecho entre sus hijos en alguna de las maneras^k que diximos en la ley ante desta, faziendo despues^l otro testamento acabadamente, ante siete

rat Azo. C. eo. in summa. col. antepe. versicu. Sed nostri doctores. gl. in authentica. quod sine. C. eod. titu.

h ¶ Dos testigos. Quid in testamento ad pias causas, vide in. c. relatum. de 8 testa. & in. c. cū esset. eod. titu. & quid si testamentum fiat tempore pestis. vide Alex. in. l. fin. C. eod. & late per Franciscum de sancto Nazario in suo tractatu de peste. fo. 37. cum sequenti. quid si testamētū fiat in mari. vide Cepol. in tractatu de seruitu. in ca. de portu. & quod habetur in. l. 1. titu. 2. lib. 5. ordina.

i ¶ Rogados. Exigebatur ergo etiam inter liberos isto iure partitarum, q̄ testes essent rogati: a fortiori ergo hoc erit hodie stante. d. l. Tauri.

¶ Ley. VIII.

¶ Testamentum factum inter liberos non reuocatur per secundum testamentum non solenne, in quo non ad sint septem testes. Item & requiritur q̄ testator dicat, quod reuocat primum. h. d.

k ¶ En algunas de las maneras. Ex isto verbo reprobat opinionio Angeli¹ in authentica. hoc inter liberos. C. eod. vbi dixit, quod tunc testamētum inter liberos non tollebatur per secundū etiam perfectū, nisi in secundo fieret reuocatio prioris testamenti, quando primum testamētum erat scriptum manu patris, prout disponitur in authentica. q̄ sine. C. eod. & supra. l. proxima. ad finem. Secus verò secundum eū si testamētum primum inter liberos fuisset nuncupatiuum. & hoc idem voluit ibi Alberic. in prin. illius auth. nam vt hic vides istud procedit etiam si primum testamētum fuerit nuncupatiuum, vt hic patet iuncta. l. supra proxima. & ista erat etiam communis opinio in. d. authent. hoc inter liberos tene menti, quia tex. vnde sumitur. d. authent. hoc inter liberos. multum faciebat pro opinione Angeli, & Alberi.

¶ Faziendo despues. Quid si non faciat aliud testamētum: sed tantum 2

In no. re. est. l. 2. tit. 4. lib. 5.

Et i dictis il. 1. & 2. titu. 4. lib. 5 nouæ rec.

Que est. l. 3. & d. l. 2. nouæ rec.

4 d ¶ Rogados. Nota q̄ quando fit diuisio hæreditatis à patre inter filios restes debent esse rogati. quod nota ad. l. fina. C. famil. hercif.

5 e ¶ Heredasse. Large accipe siue per viam legati vel institutionis, vt in. l. fin. C. famil. hercif. & l. hac cōsultissima. §. ex imperfecto. C. de testa. & hoc etiam innuitur in ista. l. ad finem.

6 f ¶ Seria valedero. Limita & intellige, quando filij essent æqualiter instituti: secus si inæqualiter, vt consuluit Ludouicus Roman. consilio. 385. mouetur ex dicto Speculatoris. titulo de instrumento. edit. §. cōpendiose. versicu. quid si pater habens tres filios. dicens quod priuilegia quæcun que quæ habet paternum testamētum factum inter liberos, procedunt quando pater habens plures filios, in omnium fa-

In no. re. est. l. 1. titu. 4. lib. 5. Et. d. l. 2. nouæ rec.

deroget primo? Videt qd nō sufficit, imō quōd requiratur vtrumque aliud, scilicet: testamentum & derogatio prioris, & idem videtur probari in. d. authen. hoc inter liberos. vbi Pau. de Castr. mouet hāc quaestione: & concludendū videtur, qd si ideo derogauit primum, quia volebat decedere in testatus, istud solum sufficere, iuxta notata p Bart. in l. si iure. ff. de

lega. 3. & Alexand. in. l. nostram. col. 1. C. de testa.

3 a **¶** *Di ziendo en el.* Notabene: nā non sufficere generalis clausula casans & reuocans omne aliud testamentum nisi etiā expresserit, qd cassat quocunque testamentum etiam factum inter liberos. ita dicit Paul. de Castr. in. d. authent. hoc inter liberos. quod nota. & hoc etiā est de mente Bal. ibi, i prin. & tenet Socinus consil. 163. col. 8. vol. 2. & recte: quia ex quo istud testamentum inter liberos habet tacitam clausula derogatoriā, oportet fieri istam mentionē. Sed an testamentum inter liberos videatur etiam habere clausulam derogatoriā ad precedentia testamentā, si

ficut intelligitur habere ad sequentia? doctores non tangunt in. d. authent. Socinus in. d. consil. vult qd non, quando exigeretur specialis derogatio primi testamenti, vt quia ibi esset clausula derogatoria dicens hoc nō reperiri iure cautum. limita tamen istam. l. & d. authenticam, nisi in secundo testamento etiam filij essent instituti, & esset eis fauorabilius quam primum: nam tunc reuocatur primum absque alia speciali derogatione. glo in authent. de testa. imperf. et. colla. 8. Bald. in. d. authent. hoc inter liberos. Alex. consil. 146. vol. 2. Paul. etiam de Castr. in. d. authent. & nota etiam qd lapsus decennij post testamentum inter liberos idem operatur quod clausula derogatoria. l. sancimus. C. de testa. Alex. consil. 105. volumi. 4. col. antepe. & si in 2. testamento esset instituta pia causa, & filij in aliqua parte, non esset necessaria clausula derogatoria prioris testamenti etiam facti inter liberos, vt adducunt Alexand. in. d. consil. 105. & lafo. in. d. authent. hoc inter liberos. versi. 4. singulariter limita. An autem quod hic disponitur procedat quādo in primo testamento fuit instituta pia causa, vt in sequenti sit necessaria clausula derogatoria ad primum. vide Socin. consil. 229. volumi. 2. col. fin. versic. poitreimo. volentem quod sic: quod est singulare dictū. Allegat Oldral. consil. 119. titius condidit testamentum. & c. item nota quod si superueniat causa reuocandi primum testamentum, tunc non requiritur in reuocatione clausula derogatoria, secundum Bald. in di. authentica. hoc inter liberos.

¶ Lex. IX.

Regulariter quilibet non vetitus potest esse testis in testamento: sunt tamen aliqui qui non possunt esse testes: vt damnatus de famo si libelli confectione: ac de furto, de homicidio, vel de simili, vel ma

te testigos, e diziendo en el^a, como mu da e reuoca el otro que fiziera primero. Ca si el segundo testamento non fuesse asfi acabado, non se desataria porende el primero.

¶ Ley. IX. *Quales omes non pueden ser testigos en los testamentos.*

Testiguar non puede en los testamentos, aquellos que son condenados por sentētia que fuesse dada contra ellos por malas cātigas^b, o ditados que fizieron contra algunos, con entenciō de en famarlos. Nin otrosi, el que fuesse condenado por iuzio de los iudgadores, por razon de algund mal fecho, que fiziesse, asfi como por furto, o por homicidio, o por otro yerro semejante de stos^c, o por mas graue de que fuesse dada sententia cōtra el. Nin otrosi ninguno de los que dexan la fe de los christianos, e se tornan Moros o Judios: maguer se tornassen^d despues a nuestra fe que dizē en latin apōstatas. Nin las mugeres^e, nin los que fuessen menores de catorze años. Nin los sieruos^f. Nin los mudos. Nin los sordos. Nin los locos mientras que estuuieren en la locura. Nin aquellos aquien es defendido que non vsen de sus bienes: porq̄ son desgastadores d'ellos en mala manera: ca estos atales nō

iori delicto. Item apostata licet ad fidem redeat: & minor. xiiij. annis. Item seruus, matus, surdus, mulier, fatuus fatuitate durante seu fluitia. Item prodigus, curatore sibi dalo. Et pro libero se gerens potest esse testis licet postea seruus detegatur. hoc dicit.

b **¶** *Malas cantigas.* Adde. l. is cui. §. ff. eod.

pueden ser testigos en testamēto. Otro si nō lo puede ser ome que es sieruo de otro. Pero si alguno de los testigos, que se acertaron quādo se fizo algund testamento, andaua en aquella sazō por ome libre^s, maguer despues fuesse fallado en verdad q̄ era sieruo, nō se embarga el testamento por esta razon.

¶ Ley. X. *Si puede ser testigo, o nō en el testamēto el que ha natura de varon & de muger.*

Ermafroditus en latin tanto quiere dezir en romance, como aquel que ha natura de varō e de muger. E este atal dezimos que si tira mas a natura de muger q̄ de varō, non puede ser testigo en testamento, nin en todas las otras mandadas q̄ ome fiziesse. Mas si se acostasse mas a natura de varon, estonce bien puede ser testigo en testamento, e en todas las otras mandadas que ome fiziere.

¶ Ley. XI. *Si aquellos a que manda algo en el testamento pueden ser testigos en el, o non.*

Contienda nasciendo sobre el testamēto, entre el heredero q̄ era escrito en el^h, e los pariētes del finado q̄ quisiesse desatar el testamēto, estōce dezimos q̄ biē puede testiguar aq̄llos aquie fuesse algo mādado en el si

pellin testamento, vbi de maiori praiudicio agitur. & istud videtur verius & ista. l. suppleri debet in hoc per alias. & sic infamis infamia iuris qualitercunque sit non potest esse testis in testamento.

d **¶** *Se tornassen.* Adde. l. hi qui sanctam. C. de apost.

e **¶** *Nilas mugeres.* Adde. §. testes. inst. de testa.

f **¶** *Nilos sieruos.* Idem dic de monachis, sine licentia abbatis, vt tradit Ioan. Fab. in. d. §. testes. inst. de testa. & ibi dicit, quod ex hoc possunt impugnari multa testamento, in quibus religiosi sunt testes scripti sine abbatis licentia. sed teue contrarium, quia monachi bene possunt esse testes instrumentarij sine licentia Abbatis, vt tradit Socin. consil. 17. volumi. 1. Cardinal. in terminis illis. consil. 100. incipit testator habet & Folin. in cap. cum nuntius. de testib.

g **¶** *Por hombre libre.* Adde. l. 1. C. de testa. & §. sed cum aliquis. inst. eod. dem titulo.

¶ Lex. X.

Si sexus virilis in hermafrodito sit potentior, erit testis in testamento: alias secus. hoc dicit.

¶ Lex. XI.

Si est contentio super testamento inter hāredem scriptum, & testantis consanguineos vel legatarium possunt esse testes legatarij, sed hāres vel eius consanguinei vsque ad quartum nequaquam. hoc dicit.

h **¶** *Esripto en el.* Ex hoc verbo videtur velle hāc lex quōd eius dispositio procedat, quando legatarius adducitur in testem super valore testamenti facti in scriptis, vel de quo fuit facta publica scriptura: & legatarij fuerunt descripti in tali testamento.

c **¶** *Semejante de stos.* Vid. l. 5. titu. 6. partit. 7. & in. l. 1. ff. de his qui notant. infra. vbi habetur qui notentur infamia iuris etiā pro crimine priuato: & in illis etiam intellige procedere quod hic habetur. An autem dānati ex contractu, ex quo irrogatur infamia, possint esse testes in testamento videtur quōd sic ex quo ista. l. eos non excludit. In contrarium tamen facit, quia repelluntur a testimonio ex quacunque causa sint infames, vt in cap. licet ex quadā. de testi. & in cap. praterea. de testib. cogen. & notat glof. vbi communiterdoto. in. l. 1. C. de summa trinstā. & fid. catho. & dixi in. l. 8. titu. 16. supra. parti. 3. a fortiori, ergo debet re-

Non ergo procederet in testamento nuncupatio, de quo non fuit facta scriptura. & huius opinio. fuit Nico. de Mathare. relatus à Bal. in l. dicantibus. C. de testa. & idem voluit Abb. in capitu. in super. colu. penulti. de testib. Si tamen in omnem euentum siue valeret institutio hæredis, siue non: legatarij essent consecuturi legatum, tunc indistincte admittuntur in testes, ut volunt Io.

Andr. Anto. Abb. post alios antiquos in d. ca. in sup. vnde cum hodie de. l. regni titu. de los testamentos. libro. 5. ordina. & si vitietur testamentum, vel non adatur hæreditas ex eo a huc legata debentur, dicendum esset, quod indistincte hodie legatarij admittentur in testes. vide etiam Ioann. Fab. in. §. legatarijs. in titu. delega. & per Alexã. consil. 177. col. pe. volu. i. & per Io. de Imol. in. l. qui testamentu. in princ. ff. de testa.

2 a **¶** *Los otros.* Nõ ergo ipse legatarius litigans vide per Ang. in. §. legatarijs. in titu. delega.

3 b **¶** *Por herede-ro.* Adde. §. sed neq. in titu. de testa. & tene menti istam. l. quatenus dicit de fratribus & consanguineis intra quartum gradum quia non memini sic vidisse. per. ll. iuris communis. vide tamen quæ notat Salicet. in. l. parentes. C. de testib. vbi etiam vult, quod isto casu fiat computatio graduum, secundum ius civile, de quo in lege. 3. titu. 6. partita. 4.

4 c **¶** *En el quarto grado.* Vide quæ notat Alex. consil. 47. in prin. volu. 2. & ex ista. l. videtur probari quod si vnus ex testibus requisitis in testamento esset inhabilis, vel non omni exceptione maior, quod non suppleatur eius defectus ex integritate aliorum, eo quod requiratur quod omnes sint integri testes. vide lafon. in. l. si quis ex argentarijs. §. cogentur. col. 1. ff. de eden. & Decium. consil. 105. & quæ dixi supra eod. l. i. in glo. ante siete testigos. & quæ notat Io. de Imol. in. l. qui testamentu. in prin. ff. de testa. vbi vult quod si sunt duo testes non omni exceptione maiores, habentur loco vnus.

5 d **¶** *Es crito.* Ex hoc verbo videtur quod etiam si testamentum inuenitur scriptura tabellionis, vel alius, consanguinei hæredis, non possunt esse testes, intra quartum gradum. Contra quod videtur id quod dixi supra in glossa. ad quod potest dici, quod aliud sit in legatarijs, qui non repelluntur. imo admittuntur de iure, secus in illis qui repelluntur iure. & ista lex etiam facit contra id quod notat Salicetus in lege. parentes. C. de testib. vbi vult, quod si frater fuit rogatus testis in testamento fratris: bene possit esse testis: quia testator habet auctoritatem conficiendi factum suum. allegat. l. qui testamentu. §. per contrarium. ff. de testa. neque ut hic vides etiam si sit rogatus, potest esse testis in testamento: sed procedit quando hæres institutus esset frater testis: dictum verò Salicet. procedit, quando extraneus esset institutus.

se acertaron y quando fue fecho. Esso mismo seria si alguno destos a quien el fiando dexasse algo en el testamento, ouiesse contienda con los herederos, en razon de la cosa quel fuesse mãdada en el. Ca estõce podriã testiguar los otros que fuessen y escritos sobre tal razon, pues que non tañe la contienda de tal cosa a ellos. Mas el que fuesse establecido por heredero, o su padre, o los que desciendiesse del, o sus hermanos, o los otros parientes cercanos, fasta el quarto grado, nõ pueden ser testigos sobre la contienda que ouiesse el heredero con los parientes del finado, o con los otros omes en razon del testamento, en que fuesse escrito por heredero.

¶ *Ley. XII. En que cosa puede ser escrito el testamento.*

IN pergamino de cuero, o de papel, o en tablas, quier sean con cera, o de otra manera, o en otra cosa en que se pueda fazer escritura, e pẽcer, puede ser escrito el testamẽto. E aun dezimos que de vn testamẽto, puede ome fazer muchas cartas de vn tenor. E destas cartas puede el testador leuar la vna consigo, e las otras puede poner en algund lugar seguro, alsi como en sacristania d' al-

¶ *Ley. XII.*

¶ Potest scribi testamentum in pergamenõ papyro vel tabula etiam cerea, vel alia re in qua scribi potest: & possunt eiusdem tenoris fieri plures chartæ testamẽti: quarũ vna defectuosa, nõ nocet alijs pfectis. h. d. **¶** *Non empece.* Nota hoc verbum. & hoc ideo est, quia ratione abusu-

guna eglefia, o en guarda de algund su amigo. E estas cartas deuen ser fechas en vna manera, selladas de vnos sellos mismos, e detãtos la vna como la otra, de guisa que acuerden las vnas con las otras. Pero si alguna dellas fuere menguada, non empece a las otras que fuesen complidas.

¶ *Ley. XIII. Quien puede fazer testamento e quien non.*

IN Ochos faquellos a quien non es defendido por las leyes deste nuestro libro, pueden fazer testamento: e los otros que non le pueden fazer son estos. El fijo q' esta en poder de su padre, maguer el padre gelo otorgasse. Pero si fuesse cauallero o ome letrado qual quier destos fijos que aya de los bienes, que son llamados peculio castrense, vel quasi castrense, puede fazer testamento dellos. Otrosi dezimos, que el moço que es menor de catorze años, e la moça que es menor de doze años, maguer non sean en poder de su padre, nin de su auuelo, non pueden fazer testamento. E esto es porque los que son desta edad, non han entendimiento complido. Otrosi el que fuesse sali-

Item nec mutus & surdus simul à natiuitate: secus si à casu, quia tunc bene potest, si ipse scribat illud, alias non, nisi de permisso principis: nec etiam solum mutus à natiuitate potest testari: quod raro accidit: surdus verò tantum bene potest testari. hoc dicit.

¶ *¶* *Los otros.* Adde. l. ab ea parte. ff. de proba. & l. si quaramus. ff. de testa. In no. 16. est. l. 4. tit. 4. lib. 5o

¶ *¶* *Que esta en poder.* Hodie testatur ac si sui iuris esset ex. l. 5. in ordi. tauri. quæ corrigi istam. l. & similes. De iure communi verò, vide in i. i. a materia, quæ latè tradit Guillel. Benedict. in repetitio. c. Raynuntius. de testa. in verbo, & matrem in super. Cl. & quæ habentur in ca. licet. de sepultu. lib. 6. non tamẽ poterit hodie filius familias testari in aduentitijs quatenus esset in præiudicium vsufructus parentis, secundum Io. de Imo. in. c. quia ingrediẽtib. de testa. col. 6. c. prin. 7. sic & fructus bonorũ aduentitiorũ remouent patris: & si filius ingrediatur religio. e. secundum Ioan. Fabr. & Salicet. in authentica. ingressi. C. de sacrosan. eccles. quidquid dixerit Abb. in. c. in præsentia. col. 19. de proba.

¶ *¶* *El moço.* Extende ista. l. & si pu. in l. testetur ad pias causas, vt probatur in. c. si pater. de testa. lib. 6. & est cõmunis opinio doctorũ, quam tenet Bar. in repet. l. 1. C. de sacrosan. eccles. & tenet etiam ibi Bal. in repet. quæ st. 11. vbi etiã Salicet. cõtra Richardũ eius auunculũ. vbi etiam Alex. tradit etiã latè Guillel. Benedict. in repet. c. Raynuntius. de testa. in verbo. Adiecte in puberi. & ibi ad finem adducit illud, quod est notandum quod testamentũ præsumitur factũ à pubere: vnde cõtrariũ asserenti incumbit probatio. allegat Innocen. & alios qui eum sequuntur in cap. in præsentia. de proba. vbi ad hoc est tex. notabilis.

¶ *¶* *Non pueden fazer.* Si tamen impubes esset doli capax, posset cum eo princeps dispensare, vt faciat testamẽtu. vi. Alex. in. l. si. C. de test. mili. & in. l. si frater. C. q. testam. sacer. poss. Bar. in. l. si quaramus. ff. de test.

dãtoris probationis in pluribus chartis scribitur, vt in. l. vnũ. versi cu. idq; interdum. ff. eod. vnde si in alijs chartis bene sit scriptũ eis statur, & non nocet charta defectuosa: quia abundãs cautela nõ solet nocere. l. testamentum. C. eo. gl. & doct. in. l. si. C. secũ. tabul. c. c. l. & A. dere iud. Ad tit. C. qui testa. fa. pnt.

¶ *Ley. XIII.*

¶ Testari potest quilibet nõ vetitus: nõ tamẽ possunt testari filiusfam. etiam de patris consensu nisi de peculio castrensi vel quasi. Itẽ nec masculus minor. xiiij. añis, aut foemina minor. xij. ga intellectũ nõ habent. Itẽ nec stultus durante stultitia, aut prodigus cui est bonis interdictũ: ante interdictiõnẽ verò testamẽtu. valet.

5 a **Salido de memoria.** Quid de fatuo: Ioan. Faber. in. §. prateres. inst. qui bus non est permiff. facer. testa. tenet quod potest testari. & sequitur ibi Angel. facit tex. in. l. si frater. C. qui testa. facer. poss. & ibi notat Paul. de cast. & Alex. q. maior. 14. annis, licet habeat imbecillitate sensus potest testari: quia talis imbecillitas post. 14. annum, non consideratur a lege & intellige de fatuo. qui iudicium rei recipit, vt dicit Ioan. Faber vbi supra. Y si do. tamē in libro. 10. etymologiarum, & refert. S. Tho. 2. 2. q. 46. art. 1. fatuū vult dici eū qui caret sensu iudicandi: stultū autē qui habet sensum sed hebetatum: furiosus verò nō testatur, vt hic etiā si ad pias causas testetur, vt in cap. si. de successio. ab intest. & idem de ebrio dum est ebrius: quia furioso comparatur, vt in. c. à crapula: cum ibi notatis de vit. & honest. clericorū. & vid. gloss. in capit. vnusquisque. 22. quæst. 4. & idē erit in dormiente, vt in clementina si furiosus. de homici. & tradit Barba. in. c. 2. de testa. & in cap. si. de successio. ab intest. & idem dic infrenetico. arg. d. clementina. si furiosus. vid. per. Bal. in l. 2. colū. 7. versu. 10. quarto. C. de rescin. venditi. & tex. notabilis in. c. cum dilectus. de success. ab intestato.

do de memoria^a, non puede fazer testamento, mientras que fuere de memoria do^b: nin el desgastador^c de lo suyo, a quiē ouiesse defendido el juez^d, que nō enasenasse sus bienes. Pero si ante^e de tal defendimiento, ouiesse fecho testamento valdria. Otro si dezimos, que el que es mudo^f, o sordo desde su nascencia^g, nō puede fazer testamento. Empero el que lo fuesse por alguna ocasion, alsi como por enfermedad, o de otra manera este a tal si supiesse escreuir, puede fazer testamento, escreuiendo lo por su mano misma^h. Mas si fuesse letrado^{*}, e no supiesse escreuir: non podria fazer su testamento. Fuera ende en vna manera, si le otorgasse el Rey, que lo escriuiesse otro alguno en su lugar. En esta manera misma, podria, fazer testamento, el ome letrado, que fuesse mudo de su nascencia, maguer non fuesse sordo: e esto acaesce pocas vezesⁱ. Empero aquel que fuesse sordo desde su nascencia, o por alguna ocasion, si este a tal pudiere hablar^k, bien puede fazer testamento.

Lex. XIII. En que manera el que fuere cie-

6 b **Mientras que fuesse de memoria do.** Sed quid in dubio, an præsumaturn factum testamentum tempore furoris vel dementiæ, vel tempore dilucidi interualli? vide gloss. in. c. iudicis germanū. 3. q. 6. & in. c. fin. in verbo compotem. de successio. ab intest. & per Bar. in. l. 2. ff. de bonor. poss. infan. furio. dela. ad finem. & per Bal. Alex. & Ias. in. l. furiosum. C. qui testa. facer. poss. & videntur doctores se resoluere, quod si furor non fuit instantaneus vel paruo tēpore durans: imò duret per aliquod tempus vel per menses, licet aliquando aliqua interualla habuisset, quod tunc actus præsumaturn factus tempore furoris: nisi pars aduersa aliud probet. vide etiam de hoc Roderic. Suarez allega. 1. & Iaso. in dict. l. furiosum. versu. quid autem si non apparet quo tempore. & So cin. consil. 42. volum. 1. Alex. consil. 41. 1. volu. & consil. 85. volū. 2. vbi notabiliter, & consil. 92. col. 4. volu. 5.

7 c **Desgastador.** Adde. l. is cui. ff. eod. & §. item prodigus. inst. quib. non est permiff. facer. testa. Sed an testetur ad pias causas, vide per Bal. in. l. 1. C. de sacrosan. eccle. & per Ioan. de Imo. in. c. quia ingredientibus. colu. 5. de testa. & tenent q. non. teneret tamen testamentum factum ante interdictionem vt ibi per eos & habetur hic.

8 d **Defendido el juez.** Non ergo loquitur hic lex in interdictione facta a lege: quia testamentum talis non teneret etiam factum antea, quod non est interdictione facta a iudice, vt subditur hic.

9 e **Pero si ante.** Si fiat quis intestabilis an tenebit testamentum antea factum? vide per Ioan. de Imo. in. d. l. is cui.

10 f **Que el que es mudo.** Ortum habet a lege si mutus. ff. eodem. & a lege discretis, C. qui testa. facer. poss. & a §. item mutus. inst. eodem & a notatis per Azo. in summa. C. qui testa. face. poss. versicul. item mutus.

g **Desde su nascencia.** Hoc intellige quando mutus caret intellectu alias secus, vt tradit Alexand. in. l. discretis. C. qui testa. facer. poss. vbi vide quid de milite muto, & quid si mutus testetur ad pias causas.

h **Escriuiendo por su mano misma.** Qui ergo in infirmitate constitutus perdidit loquelam, non poterit testari heredem si quis instituen- do: debet ergo tali casu nomen hæredis propria manu scribere, vt hic patet: & vide per Ang. in. l. discretis. C. q. testamē. face. poss. Paulus de Castr. in. l. hac consultissima. §. at cum humana. C. de testa. **Letrado.** id est, le gere sciens.

i **Pocas vezes.** 13 Quia secundū naturam qui mutus est, debet necessario esse surdus. vt in dicta. l. discretis. Azo. vbi supra. & nota quod cum muto, & surdo a natiuitate, neq; principis dispensat, vt possit testari: quia nullo modo potest concipere conceptum mentis, cum non censetur habere mentem vel intellectum, quoad

El ciego non puede fazer testamento, fueras ende desta manera^l, de uellamar siete testigos^m, e vn escriuano publico: e delante dellos deue dezir como quiere fazer su testamento. Otro si deue nombrar quales son aquellos que establece por sus herederos, e que es lo que manda, e el escriuano deue escreuir todas estas cosas delante los testigos o si erā ante escritasⁿ, deue ser leydas de late dellos e despues que fueren escritas, e leydas deue dezir el ciego manifestamente, como aquel es su testamento. E de si cada vno delos testigos, deue escriuir su nome^o en aquella carta, si supiere escriuir: e si nō deue lo fazer escriuir a otro. E tãbiē el escriuano publico: q̄ escriuere la carta, como los testigos, deue sellar la carta cō sus sellos, e si el escriuano publico nō se pudiere auer, deuen auer otro q̄ lo escriua. e que seā cō el ocho testigos ē lugar del escriuano. E esta guarda deue ser fecha en el testamento del ciego, porque non pueda ser fecho ningū engaño.

exercitū secundū Paul. de cast. qui ita declarat in. l. si mutus. ff. eod. qd̄ intellige, vt prædixi in gl. pxima. 2. quando mutus caret omnino intellectu, alias secus. & dicit Bald. in. l. humanitatis. colu. 1. C. de impube. & alijs, quod contra mutum & surdum a natiuitate non potest fundari procesus: quia caret sensu: vide tamen Bald. in. l. vnica. colu. na. 6. C. de confes.

k **Pudiere hablar.** In surdo a natiuitate videtur hoc impossibile a natura quia si est surdus a natiuitate est mutus secundū Azo, vbi supra.

Lex. XIII.

13 **In testamento cæci debent septem testes & vnus tabellio,** vel eius loco testis octauus ad subscribendum adhiberi, qui subscribant & sigillent testamentum, & debet coram eis cæco dicente scribi, vel si iam est ordinatum legi, & cæcus dicet illud fore eius testamentum. h. d.

l **Fueras ende desta manera.** Probaturn hic cæcum non posse testari in scriptis, ita quod testes & tabellio nesciant eius dispositionē: possent enim cæcus qui testaretur in scriptis faciliter decipi, & subijci sibi vna scriptura pro alia.

m **Siete testigos.** Hodie sufficiunt. 5. vt in. l. 3. in ordina. Tauri. In no. rec. est. l. 2. tit. 4. li. 5.

n **Ante escritas.** Possunt enim ante scribi sine testibus etiam per plures dies. in. l. hac consultissima. §. at cū humana. C. qui testa. face. poss. & ibi Paulus de Cast.

o **Escriuir su nome.** An etiam hodie stante. l. 3. Tauri seruanda sit ista solennitas, & alia in ista. l. descripta in testamento cæci? videtur quod sic quia per legem Tauri nihil est immutatum circa hoc, nisi in numero testium. in alijs ergo seruari debet ista lex. l. sancimus. C. de test. ita tenet Michael de Cifuentes, & licet istud videbatur iuridicū: credo tñ q̄ in practica nō possit obtineri, vt ex omisione istius solennitatis & sigillorū testiū testamentū cæci vitietur tum quia ista sigilla testium desierunt esse in vsu, & subscriptiones tantum exiguntur per. l. Tauri in testamento in scriptis & cum dicta. l. Tauri veniat ad

In no. rec. est. l. 2. tit. 4. li. 5. & d. l. no. rec.

Sesta partida.

& d. l. i. ti.
4. li. 5. no.
recop.

declarationem legis ordinamenti, & voluit tollere illud dubiū, quod causabatur ab illa lege, an per eam derogatum fuisset huic legi partitarum specialiter disponenti circa testamentum cæci, & declaravit in testamento cæci debere intervenire quinque testes videtur voluisse quod in omnibus alijs seruari sufficeret formam dicti l. ordina. secundum quā ista

subscriptio & sigillatio non est necessaria, videtur ergo quod d. l. Tauri voluit corrigere istam. l. disponentem circa formam testamenti cæci, & reducere ad formam. d. l. ordinamento rū; dum tamen interueniant quinque testes, potuit enim d. l. huic derogare cū sit de iure positio, cum & p̄ statutum dicat Bar. posse fieri in. l. si queramus. ff. de testa. & licet p̄ d. l. ordina. nō poterat recte dici ista. l. quatenus ad testamentum cæci esse correctā, vt notat Bald. in. d. l. si queramus. ff. de test. vbi dicit q̄ p̄ statutū, quo disponitur q̄ sufficiant quinque testes in testamento, non videtur tolli quod a iure communi est dispositum in testamento cæci: tamen stante. d. l. Tauri. quæ expresse disponit sufficere quinque testes in testamento cæci. videtur tenendum q̄ istæ solennitates huius legis, non sint hodie necessaria: imō quod ex mente. d. l. videtur quod vbi non possit haberi tabellio, teneret testamentum cæci nuncupatiuē factum cum quinque testibus, coram quibus cæcus expressit suam voluntatem: licet nulla fiat inde scriptura, articulus tamē iste est dubius. Tu cogita, procederet tamen sine serupulo quod dico, si cæcus testaretur inter liberos ex communi opinione docto. in. l. hac consultissima. quod illa lex non procedat quando cæcus testaretur inter liberos, posset etiam cæcus testari ad pias causas cum duobus testibus, iuxta capitulum. relatum. & capitulum, cum effes. de testa. vt etiā voluit Alex. in dict. l. hac consultissima. colū. fi.

¶ Ley. XV. Como los que son judgados a muerte o son desterrados para siempre, non pueden fazer testamentos.

Vgado^a seyendo alguno a muerte, por yerro que ouiesse fecho, pues que tal sentencia fue dada contra el, non puede fazer testamento^b. E esso mismo dezimos, del que fuesse desterrado para siempre, en alguna ysla, si le tomasse el rey todo lo suyo: mas si non le tomasse todo lo suyo, o fuesse desterrado a tiempo, bien puede fazer testamento de los bienes que le fincaron. Otro si aquel contra quien fuesse dada sentencia de muerte, e se alçare della, bien podria despues fazer testamento de lo suyo: e si ante que fuesse confirmada la sentencia finasse, valdria el testamento que assi ouiesse fecho. Mas si este que fuesse condenado a muerte es cauallero, fizieron los sabios antiguos de partimiento en razon del yerro porque era judgado. Ca si el auia fecho yerro en caualleria, assi como está do^c en hueste, vendiendo o baratando las armas, o fuesse desmandado al cabdillo, faziendo lo que le vedaua, o non cumpliendo sus mandamientos, assi como deuiesse, si por tal razon como esta fuesse dada contra el sentencia de muer

de Imol. in. c. quia ingredientibus. colū. 8. de testa. Alberi. in. l. ei^o qui. §. i. ff. eod. vnde & poterūt donare causa mortis, vt in. l. cum hic stat^o. §. si miles vxori. ff. de dona. inter virū & vxor. Sed an sicut per dictam. l. Tauri, isti sic damnati habitāt ad testamētī factiōē actiua, videatur tur, habitati ad passiuā, vt sic capere possint ex testamētis aliorum:

te, non podria despues fazer testamēto. Fuera de si en taluyzio fuesse otorgado que lo pudiesse fazer. Ca estonce en los bienes que son llamados castrēse peculium, puede fazer testamēto, o mada: mas de los otros non. E si por auentura el cauallero fuesse judgado a muerte porque quebrātasse su fe^d, o por algūd yerro, que cupiesse en traycion, estonce non podria fazer testamento en ninguna manera. Pero si el yerro que fiziesse el cauallero, non fuesse de fe quebrantada nin tãxessen en pleyto de caualleria. Mas fuesse atal, en que caen los otros omes, comunalmēte a las vegadas, assi como por razon de adulterio, o de furto, o de otro yerro qualquier semejante de estos, estonce bien podria fazer^e testamento, despues que fuesse judgado a muerte, guardando, e poniēdo en el todas aquellas cosas, q̄ los otros omes deuen guardar, e poner en los testamentos. Ca la mayoria, e el preuilejo q̄ el ouiere por razō de la caualleria, en fazer como quisiere, pierdelo por tal sentencia, que fue fe dada contra el.

¶ Ley. XVI. De los omes que son dados por refenes e los judgados por enfiados por castigos que fizieron, e los que fuesen siervos e de los otros, que non fazen testamento.

l. Tauri. Tu cogita, & an possit testari de illis bonis quæ de iure communi confiscabantur, sed per authenticam. Bona damnatorum reseruantur certis personis, vt etiam habetur in. l. 6. tit. 7. partida. 7. & in. l. 8. titu. 10. & l. 5. titu. 31. ead. partida. vide per Roderic. Suarez in repetitio. l. 9. titu. de las mandas. lib. 3. foro. ll. 10. limitatione. & tu vide quæ dixi in. l. 5. titu. 31. 7. partida.

c **¶ Ansi como estando.** Nota hic quod crimen, dicatur militare crimen, & adde. l. 2. & 3. ff. de re milita. & l. fi. titu. 21. partida. 2.

d **¶ Que brantasse su fe.** Id est iuramentū qd̄ præstitit, cum fuit assumptus ad militiam, vt habetur in. l. lex militari. ff. de testa. milit. Paul. vero de Cast. in. l. & militibus. C. de testa. militis exponit, vt quia fecit proditionem duci belli vel transfugit ad hostes.

e **¶ Podria fazer.** Communiter gloss. & doctores dicunt contrarium ita intelligentes, l. i. de veter. & milit. successio. dicunt enim quod miles damnatus de crimine communi non potest facere testamentum, ita Azo. in summa. C. de testa. milit. ad finem glo. & doctores in. l. & militibus. C. eod. ista vero lex partitarum dicit quod miles damnatus de communi crimine ad mortem naturalem, vel ciuilem poterit testari: non tamen gaudebit priuilegio militari in testando: sed testabitur iure communi.

¶ Ley. XVI.

Obsides qui dati sunt loco captiuorum populi Romani testari nō possunt. Item damnatus ob crimen famosum intestabilis efficitur, ideo testamentum facere non potest, nec est capax testamenti. Item de statu suo dubitans vel errans non potest testari: vt quia nescit se manumissum vel emancipatum. Item hi quibus a. l. interduntur bona vt heretici & rei perduellionis. Item nec seruus. h. d.

& d. l. 2. ti.
tul. 4. li. 5.
no. rec.

Non potest testari cōdemnatus ad mortē, vel in insulam deportatus ademptis bonis nisi p̄dente appellatione facto testamento moriatur aut sit miles qui de militari crimine ad mortem sit dānat^o, q̄ potest postea de castrensibus, sibi in sententia concedatur testari nisi pro fidei fractione vel proditione dānetur: sed si pro alijs criminibus non militibus dānetur, vt de adulterio, furto, vel de alijs criminibus, quæ etiā non milites committunt tunc potest vt paganus testari: sed non iure militari quia priuilegium illud perdidit per sententiam. h. d.

1 a **¶ Judgado.** Ortum habet a notatis per Azonem. C. qui testa. facer. pos. in summa. vers. item diximus.

2 b **¶ Non puede fazer testamento.** Hæ. ll. & alia. ll. iuris communis a quibus ista sumpta sunt corrigantur hodie in regno per. l. 4. Tauri. quinimo & dicunt doctores quod per statuta & consuetudines locorum damnati ad mortē naturalem vel ciuilem, faciunt testamenta, vt dixit Ioan.

In no. rec.
est. l. 3. tit.
4. li. 5.

& non

a *Catiuo.* Idem si dentur pro pace componenda, vel tenenda secundum glo. in l. obsides. ff. eodem. & intellige ut ibi declarant Bald. & Ange. quando darentur obsides his, qui non sunt subditi apud quos nullum est commercium vel hospitium veluti Turcis.

b *De cantiga.* Adde. l. lex cornelia. §. si. ff. de iniur. & l. is cui. §. primo. & l. cum lex. ff. eodem.

c *Despues.* Imò & testamentum antea factum irritatur, si crimen, hæresis vel maiestatis committant. l. manichæos. C. de hæretic. declarat Paul. de Castro in l. is cui. ff. eodem. & probatur in l. eius qui. §. 1. ff. eod. & expeditum est tam de iure canonico, quam civili, q. hæretici cuiuscumque sectæ & credentes, & fautores, & receptatores, sunt privati facitione testamenti. ut in authentica. credentes. C. de hæretic. excommunicamus. §. credentes. eodem titulo. & eorum bona à die commissi criminis sunt confiscata. ut in capi. cum secundum leges. de hæretic. libro sexto. & tradit Alberic. in l. cognouimus. C. de hæretic. an autem infamis ex alio crimine possit testari? Paul. de Cast. in d. l. is cui. §. 1. dicit quod sic & rectè. ut dicit text. in d. l. eius qui. §. 1. & in l. prima. C. de secund. nup. adde etiam quod damnatus propter crimen famosum non potest testari. ut in d. l. is cui. §. 1. & l. lex cornelia. §. si. ff. de iniur. sed quid si committat delictum Sodomiticum an possit testari? Phil. Decius in l. 1. C. de secund. nup. numero. 7. dicit quod non ex eo, quia dato q. non sit condemnatus ipso facto, videtur infamis. l. palam. §. quæ in adulterio. ff. de ritu nup. priuatus enim intelligitur bonis, unde non potest testari. & cita dicit fuisse consultum per quendam Anastasium doctorem, ut habetur insertum in libro consiliorum Barba. in fine. & q. bona Sodomitæ confiscantur habetur iure huius regni in pragmatice Regum catholicorum.

Refenes dan a las vegadas los omes por si a los enemigos por salir de catiuo^a. E por q. estos atales, q. son dados en refenes, nõ son en su poder, por ende non pueden fazer testamento. Otro si dezimos que aquel contra quien fuesse dado suyzio por razõ de cãtiga^b, o por razõ de ditado, que ouiesse fecho cõtra otro, en quel dixesse a tal mal, por que pudiesse ser enfamado, estea tal nõ podria despues fazer testamento. Otro tal seria, si alguno fiziesse testamẽto, cuy dãdo que era libre, si despues fuesse prouado que era seruo, que non valdria su testamento. Esso mismo seria, que non valdria el testamento que fiziesse el que cuydasse ser salido de poder de su padre si fuesse prouado despues que non era

tal potest condere testamentum. ut Albericus dicit in authentic. in gressi. columna penultima. ad finem. C. de sacrosanct. eccle. glo. in. c. qui verè. 16. quæst. 1. Abb. in. c. cum monasterium. de electio.

f *Emparedado.* Intellige ut præ dixi in alijs, si profitentur sub aliqua ex religionibus approbatis: & de istis fit mentio in l. 29. in quaterno gabbellarum.

alsi. E aun dezimos, que los hereges de spues^c q. son cõdenados por sentẽcia de heregia, nõ puedẽ fazer testamẽto, nin aq. llos q. son judgados por traydores.

Ley. XVII. Como los que entraron en religion non pueden fazer testamento.

Religiosa vida escogiẽdo algun ome, o alguna muger de fazer, alsi como entrando^d, en algũ monesterio, o faziẽdose hermitaño^e, o emparedado^f, o tomãdo otra ordẽ^g, este atal nõ puede fazer testamẽto, mas todos los bienes q. ouiesse, deũ ser de aquel monesterio, o de aquel lugar do entrasse^h, si non ouiesse fijo, o otros que descendiesseⁱ por la liña derecha que hereden lo fuyo. Mas si este atal ouiesse fijos, o otros herederos que descendiesseⁱ del,

g *Otra orden.* Quid si nõ ingreditur monasterium, sed in manu episcopi profiteretur regulam monasticã in genere? vide Baldum in authentica. nisi rogati. C. ad Treb. Inno. & Abb. in capi. porrectum. de regu. & intellige istã l. quãdo ingreditur monasterium, seu ordinẽ, qui habet proprium in communi & non in particulari, secundum Alberic. in dict. authentica. ingressi. ad fi.

In no. re. est. l. 30. tit. 18. lib. 9.

h *Do entrasse.* in authentica. ingressi. & in authentica. si qua mulier. C. de sacrosanct. eccle. vbi per gl. & doctores, & latè per Abb. in ea. præsentia. de probatio. col. 21. cum sequẽsibus, vsque ad finem. & quid si post ingressum inde recedat. vide per Abb. & doctores in. c. quod te. de cleric. coniuga. & Socin. consilio. 52. volu. 4. vifo in instrumento syndicatus, &c. & volu. 2. consi. 222. Bal. in. l. si vt proponis. C. de nupt.

i *Descendiesse.* Innui videtur hic, quod posito quod haberet ascendentes legitimos & naturales, propter eos, non excluderetur monasterium: imò monasterium excluderet eos quæ fuit opinio Azonis, de qua per glo. super verbo, liberos. in dicta authentica. si qua mulier. ex eo quod monasterium reparatur pro filio. §. sed & hoc præserti. in authentica. de sanctissi. episc. colla. 9. & eandem opinionem tenet gl. in. c. si qua mulier. 19. q. 3. & Specul. in titu. de statu monacho. v. versic. 53. Ioã. Fab. in dicta authentica. si qua mulier. & in. §. mortuo. Instit. de acquisi. per arropa. per tex. ibi. contrarium tenuit Placentinus glossator. ut refert glo. in dicta authentica. si qua mulier. in prima opinione gloss. ibi posita quam ibi tenent Alber. iacob. Butrica. Paul. de Cast. & Salic. & ibi dicit Pau. de Cast. quod ista opinio, quod parentes seu alij ascendentes debeant habere legitimam, tenetur communiter per doctores. & ista etiam opinio communiter tenetur per canonistas in capi. in præsentia. vbi Abb. col. 18. de proba. versic. sed dubium. vbi etiam dicit ita communiter teneri per doctores canonistas. idem etiam tenet Iaso in dicta authentica. si qua mulier. & concordando opiniones vult, ut opinio Azonis procedat, ut illam dispositionẽ (quam permittit illa authentica) non possit tacere filius ingressus, quando nõ haberet liberos, licet haberet parentes: respectu verò legitimæ, ut debita sit parentibus procedat prima opinio Placentini posita in gloss. vt & parentibus legitima debeat. & ista opinio, q. & parentibus debeat legitima, & non excludant in hoc à monasterio, videt verior, & æquior. & ad illud q. dicitur monasterium haberi loco filij, rñdeo q. non procedit vbiq. sed tantum in casibus expressis in iure, vt latè ibi doctores adducunt, & in. c. in præsentia. vbi Fel. col. 21. & procedit hæc opinio hodie maxime stante. l. 6. in legibus de Toro. neq. obstat ista. l. 1. q. non debet sumi argumentum à contrario sensu: quia contra id quod expressum est in iure non debet sumi tale argumentum: cum istud sit decisum per. l. nam & si parentibus. ff. de inoffic. testa. l. 4. tit. 13. infra ead. part. & p. d. l. 6. de Toro facit. l. si filius. C. de inoffic. donat. & idẽ q. in ista. l. partitarũ dicitur, habet in auth. si qua mulier. & nihilominus magis cõmuniter tenetur prædicta opinio per docto. imò & Specu. idem voluit vbi supra, nõ enim firmat primã opinionẽ, imò videt residere in opinione. quã vltimò recitat ibi, tertij dicunt, &c. quæ fuit opinio cõcordans & distinguens, quam posuit & tenet Iaso. vbi supra. & si quis dicat q. Specu. inferius, in vers. ad præmissorũ. vbi se remittit

In no. re. est. l. 1. tit. 8. lib. 5.

Et dict. l. 1. no. rec.

Lex. XVII.

30 Ingressus religionem non habet testamenti facitionem quia succedit ei religio, nisi habeat hæredes descendentes inter quos potest bona diuidere, vt quilibet habet ad minus legitimam quæ est, si sunt quatuor vel pauciores, p. omnibus tertia pars bonorũ, si plures dimidia absq. villo grauamine vel conditione, & si plus eis donet: habet locus ille v. religio, tantum pro legitima, sicut vnus eorum esset habiturus, sed si nihil disposuit morte præuentus, habebunt filij legitimam, locus autem seu religio residuum. h. d.

d *Entrando.* Intellige profitendo tacitè vel expressè, nam infra annum probationis (de quo. 17. q. 1. in summa. & in. c. 1. & c. beneficiũ. de reg. libro. 6.) testari potest. quid tamen si intestatus decedat infra annum probationis, an applicentur bona monasterio vel consanguineis succedentibus ab intestato? varia fuerunt opiniones, de quibus per Ioã. de Imol. in. c. quia ingredientibus. colum. 3. de testa. & ante eum per Cynum in auth. ingressi. C. de sacrosanct. eccle. mihi verior videtur opinio, quod succedant venientes ab intestato, in qua se inclinat Ioã. de Imol. vbi supra. & tenet Abb. in. c. in præsentia. de probat. Iaso in authent. si qua mulier. ad fi. C. de sacrosanct. eccle. vbi alios refert. licet Decius in dict. capi. in præsentia. de proba. numero. 73. dicit magis cõmunem opinionem esse, quod succedat monasterium, & in eam ipse videtur inclinare.

e *Hermitaño.* Si intelligas de eremitis facientibus professionem, vt sunt eremita monachi. S. Augustini. de quibus in capitulo primo. versiculo sanè. de religiof. domib. libro sexto. planè hoc procedit: si verò sit eremita non professus, & qui potest habere proprium, & iste

In no. rec. est. l. 1. tit. 8. lib. 8.

Et. di. l. r.
no. reco.

tit. videtur tenere primam opinionem, sufficit quod in contrarium se habet communis opinio, tam legistarum quam canoistarum, & ut dixi pro ista parte multum vrget dict. l. 6. de Toro. neque obstat. d. §. mortuo. In si. de acquis. per arrosa. quia debet limitari, nisi respectu legitime debitorum patri naturali, in illa enim non fuit prejudicatum patri naturali

per arrogationem, prout tenet in l. si. tit. 15. parti. 4.

7 a **C**uede partit.

Supta est ista lex ex authenticis. si qua mulier. C. de sacrosanct. eccl. vbi plenè per glo. & doct. & 19. q. 3. c. si qua. vbi bona gloss. vide plenè per Abb. in d. c. in presentia. per to. si. col. de p. ba. & reuocare & mutare pòt testamentum ante professionem factum inter liberos vel monasterium aliter disponendo: nõ vero favore extranei. vt tradit Bald. in d. authenticis. si mulier. dum modo non sit professus ordinem minorum, vbi & Paul. de Cast. & Salic. & Deci^o in d. c. in presentia. de proba. nume. 68. licet Abb. ibi voluerit quod post professionem nõ nullo modo possit.

Ad tit. ff. & inst. de cap. dimi nut.

b **C**uo dellos. Si partes fuerunt

Que est l. 9. ti. 5. li. 3. & in no. rec. est. l. 1. & 2. tit. 6. lib. 5. - Nona supra proxime allegata, & in no. re. est l. 7. & 8. ti. 8. lib. 5. & l. 12. ti. 6. lib. 5. & l. 28. Tau. 10

Vi. ll. nõ neq. recop. supra allegatas.

puede partir^a entre ellos lo que ouiere, de manera, que de a cada vno dellos su legitima parte e non mas. E si por auentura mas les quisiere dar de su parte legitima, estonce tanta parte deve ser dada al monasterio quanta cayere al vno de ellos^b. E a esta parte legitima, dizen en latin, parte debita iure naturæ. Empero si despues que entrasse en la religiõ, se muriesse ante q̄ partiessse lo suyo a sus herederos, así como sobredicho es, sus hijos^c deuen auer su legitima parte, e el monasterio todo lo otro. E la legitima parte que deuen auer^d los hijos es esta, q̄ si fueren quatro o dende ayuso, deuen auer de las tres partes la vna, de todos los bienes de aquella quien heredã. E si fueren cinco o mas, deue auer la meytad, e por esso es llamada de esta parte legitima, porque la otorga la ley a los hijos, e deue la auer libre: e quita sin embargo e sin agrauamiẽto^e, e sin ninguna condiçio. E los obispos, e los otros clerigos, como, e de que cosas puede fazer testamento, muestra se en la primera partida deste libro, en el titulo que fabla del pegar de los clerigos.

¶ **Ley. XVIII.** Como se puede desatar el testamẽto por mudar se el estado de aquel que lo fixo.

Vdar se puede el estado de ome en tres maneras, que por cada vna dellas se desataria el

æquales inter filios planè procedit: si verò fuerunt inæquales, tunc glo. in dicta authenticis. si qua mulier. super verbo, connumerata, intelligit, quod tantum detur monasterio quantum fuit datum illi filio, cui plus fuit datum. cum qua glo. transit ibi Bart. intelligens hoc quando pater disponit diuidendo inter liberos facta iam professione ex priuilegio illius tex. non ergo posset pater, qui religionem fuit ingressus, facta iam professione per eum meliorare in tertio bonorum vnum ex filiis iuxta l. fori. cum hoc esset lædere monasterium, cui non potest aliud tertium melioræ assignari: quia grauentur alij filij in legitima, intellige etiam & limita istam l. ita quod monasterio nõ assignetur ultra quintum bonorum patris, cum omnia alia bona ex l. fori sint legitima filiorum in qua non possunt grauari.

c **S**us hijos. Sed an teneantur expectare mortem naturalem patris, vel possint statim filij petere suam legitimam? glo. penul. in d. authenticis. si qua mulier. dubitauit, super hoc legitæ cõmuniter tenent, quod expectetur mors patris q̄n fuit ingressus ordinẽ q̄ potest habere proprium in cõmuni. vt tradit Sali. & las. post alios in d. authenticis. si qua mulier. doct. verò canoistæ cõiter tenent cõtrarium per text. in c. cum scimus. de regula. q̄ tñ hoc non pbat. & mihi plus placet legistarum opinio, cui fauet tex. in d. authenticis. si qua mulier. & etiã ista l. prout dicunt Albe. & la. cob. Butri. in d. authenticis. si qua mulier. & Deci. in c. in presentia. de p. ba. nu. 67.

d **Q**ue deuen auer. Cõcor. cũ authenticis. de triẽ. & semif. §. i. colla. 3. & in authenticis. nouissima. C. de inoffic. testa. de lege tamen fori, quæ seruetur in isto regno oia bona parentis sunt legitima filiorum, præter quintã partem, vt habet in l. 9. tit. de las mandas. libr. 3. foro. ll. & q̄ teneat ista taxatio

legitimæ etiã respectu ecclesiarum, & clericorum. vide per Feli. in c. ecclesie sanctæ Marie. col. 37. & 38. de constitu. vbi notabi. quini mò si pater reliquit filijs titulo institutionis legitimam eis debita: & in reliquo instituit heredẽ extraneũ, & tempore mortis patris bona valebant tantum. 50. & sic quadraginta debebant filijs ex legitima, postea bona

testamento que ante ouiesse fecho. La primera es, quando aquel que faze el testamento es dañado para siempre a soffrir alguna pena^f. Ca este a tal non oia despues beuir en otro lugar, si non en aquel, o ha de ser penado, e es como sieruo^g, e non ha despues sus hijos en su poder como auia antes. E esso mismo seria, quando alguno que fuisse franqueado, lo tornassen a seruidumbre, porque fuera desconosciendo a su señor quel aforro, e perdiessse la libertad por otra razon e a este mudamiento dizen en latin, maxima capitis diminutio: que quier tanto dezir, como el mayor mudamiento de estado que a ome puede acaescer, porque por ella pierde la libertad, e la cibdad, e su familia. La segunda manera es, quando alguno es desterrado para siempre^h en alguna ysla, por juyzio, que nunca ha de salir della, quier le sean tomados todos sus bienes o non. E a esta dizen en latin, media capitis diminutio. que quier tanto dezir en romance, como mediano mudamiento del estado del ome, ca por este pierde la cibdad e la familia. La tercera es, como si aquel que non es en poder de otro, se dexa porfijar, e cae porẽnde en poder de aquel q̄l porfijo: ca muda su estado. E a este mudamiẽto dizen en latin, minima capitis

quæritur. C. de inoffic. testam. vbi vide Iaso. hoc limitantem, sed quid si pater non reliquit integram legitimam filijs, & ideo agant ad supplementum, an istud debeat suppleri tam ab hærede, quam à legatarijs, quibus defunctus legata reliquit? vide per Bart. & Paul. de Castr. in l. in quartam. ff. ad l. Falcid. vbi Barto. vult, quod ab omnibus prorata debet suppleri. & limitar Pau. de Castr. quando legata essent in speciebus: secus si in quantitate, vide ibi per eum.

e **S**in agrauamiento. Adde. l. n. tit. 4. infra ead. partit. & quæ ibi dicam. 11

¶ **Ley. XXI.**

30 **I**nfirmatur testamentum per maximam capitis diminutionem, per quam libertas, & ciuitas & familia perduntur, aut per mediam, quæ ciuitas & familia, vt deportatione, siue per minimam quæ sola familia perditur. vt per arrogationem, per quam testamentum ante factum infirmatur. h. d.

f **P**ena. Vt si est damnatus in metallum. vt in §. primo. Institu. de capitis. diminu.

g **C**omo sieruo. Hodie tamen per. l. Tauri. 4. non rumpetur neque irribitur testamentum damnati ad hanc mortem ciuilem, quia cum dicit. l. permittat tali testari, permittit etiam afortiori, vt testamẽtum eius ante factum non irritetur, sed valeat ipso perseverante in eadem voluntate. l. si quis filio ex hæredato. §. irritum. versic. qua ratione. ff. de iniust. rupt.

h **P**ara sempre. Hodie dic de isto deportato, vt dixi supra eod. in glof. proxima. de damnato in opus publicum. 12

aucta fuerunt, ita quæ valebant cõtuan in isto augmento filij aliquid habeat, & sic eis p̄stita quæ possint petere octoginta iure legitima, vel an tale augmentum proficit hæredi extraneo? de hoc est tex. no. tabilis. in l. si patronum. §. si. ff. de bo. liber. quæ tale augmentum est si habeat originẽ a causa anteriori, & q̄ retro fingit ad tẽpus vitæ patris, non sit filiorum, sed hæredis in totum quæ. l. i. teneat Paul. de Cast. in l. in ratioe. in principi. vers. vltimò quero. ff. ad l. Falcid. & in l. in quantitate. in principi. ff. eod. vbi etiam ponit rationẽ cur aliud sit in legatis in casu in quo augmentum facultatum testatoris prodest legatarijs & dicit hoc id esse, quia in legitima eius valor referri debet ad tempus mortis. l. cum

In no. re. est. l. 3. tit. 4. lib. 5.

4 a *Minima capitis diminutio.* Sed cum ista etiam contingat per emancipationem. vt in. §. 3. Institu. de capit. diminu. & per istam testamentum filij familias de iure communi, qui poterat testari de castrensis, vt supra eodem. l. 13. irritetur. vt in. §. alio. & in. §. non tamen. Institu. qui bus mod. testa. infirmen. an hodie stante. l. 5. Tauri. qua permittitur cuicumque fi-

diminutio a, que quier tãto dezir en romance, como el menor mudamiẽto q̄ ome puede auer en su estado, ca por ella muda la familia tan solamẽte, e nõ mas. E por qualqer destos mudamientos q̄ a ome auenga, despues q̄ ouiesse fecho su testamẽto, dezimos q̄ se desata porẽde.

Ley. XXI. Como se puede cobrar el testamento que fue quebrantado por alguno de los tres mudamientos sobredichos.

Obrando alguno su estado cumplidamente, q̄ auia mudado, en algũa de las maneras que diximos en la ley ante desta, si quier que vala el testamẽto q̄ ante ouiesse fecho, e que se non embarque por razon del mudamiento, puede lo cõfirmar b por su carta, o por su palabra delante testigos c, diziẽdo que quier que vala el testamẽto, que auia fecho ante q̄ fuesse mudado su estado, e si lo as si dixere deue valer de alli adelante, en la manera que lo auia fecho.

Lex. XXI.

Recuperato statu, per capitis diminutionem perditio conualidatur testamentum eius prius factum: si expresse coram testibus dicat velle validari. h. d.

1 b *Puedelo confirmar.* Adde. l. qui ex liberis. §. testamento. ff. de bonorũ post. secundum tabul. & dicit Ioan. Fab. & etiam Angel. in. §. non tamen. Institu. quib. mod. testa. infirmen. quod istud testamentum reconualescit de iure pratorio, & sic etiam hodie erit vnus de casibus, in quibus erit necessaria bonorum possessio secundum tabulas. & voluit Azo. C. eod. in summa. quia tale testamẽtum reconualescit pratorio iure. Ego verò attento isto iure partitarum, quod nõ curauit de istis bonorum possessionibus, credo quod non erit necessaria talis bonorum possessio, & hæres poterit adire ex tali testamento sic confirmato, & quod procedit siue testamentum fuerit in scriptis: siue nuncupatum, cum. l. ista generaliter loquatur, & militet eadem ratio, neq; erit locus desputationi an tabulæ testamenti extant, vel non, de quo per Ioan. Fab. in. d. §. non tamen.

2 c *Testigos.* De iure communi requirebantur quinque, vt not. gloss. & ibi Barto. in. l. qui ex liberis. §. testamento. ff. de bono. post. secundum tabul. Bal. in. l. si. column. sexta. C. vnd. legitij. Paul. de Cast. in. l. hæres palam. §. si quid post. ff. de testa. Ange. in. d. §. non tamen. hodie de iure regni seruandum esset quod habetur in preallega. l. prima. titul. de los testamentos. lib. 5. ordina. & in. l. 3. Tauri.

Lex. XX.

3 *Infirmatur testamentum posthumiagnatione si in eo non fuit institutus, quia dicitur prateritus post testamẽtũ vel mortẽ patris natus. Item etiam infirmatur per arrogationem vel adoptionem postea factam. h. d.*

1 d *Posthumus.* Sumptum est hoc principium à dictis Azonis. C. de posthu. hæredib. in sti. in summa.

2 e *En esta misma manera.* Improprie tamen vt in. l. tertia. in principio. ff. de iniust. rup. testam.

3 f *Quebrantan.* Adde. l. posthumus nato. C. de bonor. posses. contra tabul. & l. tertia. ff. de iniust. rup. & §. posthumi. & §. posthumorum. institut. de exheredat. libero. & non rumpitur testamentum vsquequo nascatur posthumus: licet sit in vtero, quia non est antea suus hæres, cum neq; homo. vt in. l. si. ff. de assignan. liber. l. si. ff. de colla.

bonorum. bene tamen aperit editum alij iam nato. vt in. l. illud. §. si. ff. de bono. posses. contra tabul. & nota quod licet posthumus approbet testamentum patris: tamen adhuc testamentum non valet quia non adest voluntas testantis nascente posthumus. de quo ipse non cogitavit secundum Bald. qui dicit hoc nouum & mirabile. in. l. 6. cum vel in vtero. C. de testa. milit. & an debeant legata ad pias causas rupto testamẽto prætentione posthumi. vi. Bart. Ad tit. C. in. l. 1. colu. 12. de posth. veru. secun. here. in sti. do. quæro. C. tuen. & j. de sacrosanct. eccl. vbi tenet q̄ sic: quando pater ignorauit posthumũ quod Baldus in. l. 1. column. penult. C. de inoffic. dona. limitat quartũ attinet ad legitimam.

Ley. XX. Como se desata el testamento por sijo que nasiesse despues del fazedor, o por otro a quien porfijasse.

Posthumus d es llamado en latin ppriamẽte, el moço q̄ nasce despues de muerte de su padre. E dessa misma manera e puede ser llamado el sijo q̄ nascio despues que el padre ha fecho testamẽto postrimero. E estos sijos atales, q̄ brãtã los testamẽtos de sus padres, en q̄ non ouiesse seydo establecidos por herederos. Otrosi dezimos, q̄ si alguno ouiesse fecho testamẽto, e despues porfijasse a otro de manera que el porfijado se tornasse en poder s del, q̄ por tal porfijamiẽto, se desataria el testamento que ante ouiesse fecho aquel quel porfijo.

Ley. XXI. Como se quebranta el primero testamento por otro que fuesse fecho despues.

L primero testamento se puede desatar por otro i que fue fecho despues cumplidamen

tum? varia fuerunt opiniones inter legistas, & canonistas, vt per Bart. Bald. & alios in authentica. si qua mulier. C. de sacrosanct. eccle. Abba. & alios. in. c. in presentia. de probatio. vbi & Decius nume. 61. inclinare videtur in opinionem Abb. & Anto. quæ mihi satis placet. quam limitarem nisi tantum tempus trasierit à die conditi testamenti, vsq; ad ingressum religionis, quod esset præsumptio obliuionis facti testamenti: nam tunc tenerem opinionem Bart.

Lex XXI.

3 *Per secundum testamentum infirmatur primum, sed si testator falso rumore prolato de morte hæredis dicat, quia talis non potuit meus hæres esse quia mortuus, instituo talem, tunc prior est hæres si viuit, non autem secundus, sed legata vtriusq; testamẽti amore Dei facta vel consanguineis, vel amicis debentur. h. d.*

i *Por otro.* Adde. l. cum in secundo. ff. de iniust. & rupt. §. posteriore. in sti. quib. mod. testa. infirmen. cum. §. sequenti. & l. si iure. ff. de legat. 3. & procedit hoc etiam si ex secundo testamento non adeatur hæreditas, quia sufficit, q̄ fuerit possibile posse ex eo adiri, vt in. d. l. cum in secundo. & in. d. §. posteriore. & l. pater filio. ff. de hære. in sti. Paul. de Cast. in. l. sancimus. C. de testa. & tenet Bal. Angel. Ioan. de Imol. in. l. sed & si in cõditione. §. si. ff. de hæred. in sti. Alex. cõsi. 37. vo. 1. co. 2. & si. & licet Bart. & facit hoc ad q̄stionẽ, vt si quis in testamẽto fecit maioriam de 3. & 5. bonorũ, vel de oibus bonis in casu quo posset sine priuilegio principis: q̄ si postea in 2. testõ aliter testet, & nõ perficiat istud secundu testm, q̄ forte nõ videt ex hoc reuocata maioriam factam in primo testamẽto. si in prima maioriam factam esset ex facultate regia v̄ q̄ incipiens aliter testari, & si nõ perficiat videatur reuocata prima maioriam, per. l. eius militis. §. si militia. ff. de testa. mili. pcedit etiã ista lex & si p legato facto in primo testõ hæres cauisset legatario, vt in. l. cũ quis decedẽs. §. si. ff. de lega. 3. & tenet Bar. in. l. status florus. in princ. ff. de iur. fisci. vbi etiã dicit, q̄ si testator in primo testõ reliquit alicuĩ fundũ sub onere, ne alienet extra familiã, & in secundo testõ eundem fundũ relinquit simpliciter, q̄ nõ videt repetitũ onus de non alienando, de quo in primo testõ. allegat. d. l. si iure. Quid autẽ si testator non fecit testm aliud, sed corã septẽ testibus dixit, q̄ nolebat testm primũ valere, an ex hoc irritabit testm? tex. in. §. pe. cũ gl. in sti. quib. mod. testa. infirmen. vult expresse quod non: quod Bart. in. d. l. si iure. intelligit procedere, quãdo testator nõ adiecit, q̄ ideo reuocabat primũ testm, Partida. vj. B ij

In no. rec. tit. l. 4. li. 5.

Et ad. d. l. noua rec.

In no. rec. tit. l. 1. & 2. li. 4. li. 5.

Ad tit. C. de posth. here. in sti. tuen. & j.

4 *En poder.* Iuxta id q̄ habetur in. l. penult. tit. 16. partit. 4. & in. §. sed hodie. In sti. de adoptio.

5 *Porfijamien.* Quid per ingressum monasterij, an rumpatur testamẽtum prius factum? Ad tit. ff. de iniust. rup. & j. ead. part. in tit. 4. l. 2. & in titu. 7. & 8. & c. & in sti. quib. modis. testa. inf. vi. supra. in l. 8.

Sesta partida.

quia volebat decedere intestatus. si autem hoc adiecisset, tunc quia tacite sunt instituti venientes ab intestato, reuocatur primum testamentum. pro quo facit licet ipse Bartol. non alleget. l. i. §. si hæres. ff. si tabul. testa. null. x. extra. & ad text. qui videbatur obstare. in. l. militis. §. Veteranus. ff. de testa. mili. respondet Ioan. de Imol. in. l. si ita. §. regula. ff. de liber. & posthu.

q̄ ibi illa verba fuerunt prolata non interueniente legitimo numero testium: secus autem si coram solenni numero testium proferretur. & ista opinio Bartol. est magis communis prout attestatur Alex. cōsi. 30. volum. 3. in. 2. dubio. & consil. 140. volum. 2. incipienti. paucis vtar. & in l. sancimus. C. de testa. colū. penul. vbi vid. sed qd si testator nō vtatur verbis in reuocando primū testamentum:

te^a: fueras ende quando alguno ouiesse fecho su heredero a otro en el primero testamento, si despues oyendo nuevas que aquel que auia establesido por heredero era finado, e nō lo fuesse. E el creyēdo que era así, fiziesse despues otro testamēto, en que dixesse, pues que yo non puedo auer a fulan mio heredero, que es muerto segun que mees dicho fago a otro fulan mio heredero: si despues fuesse fallado que el primero heredero era biuo, tal testamento como este postrimero, non deroga al primero^b. E el heredero que era fecho en el primero testamento, deue auer la heredad segund que fue escrito en el. E el otro que fue escrito en el segundo, non deue auer nada: pues que non era verdadera la razon, porque el testador se

sed factō rumpendo illud vel sciendo? vide. l. qui ex liberis. §. testamento. ff. de secundum tabul. & l. nostram. C. de testa. & Oldra. cōsi. 14. 4. Quid tamen si vtrunq; testamentum etiam diuersis temporibus factum idem contineret? videtur q̄ teneret vtrunq;. argumento. l. 12. supra eod. & eius qd̄ notat Ioan. Faber in. d. §. posteriore. Itē intellige istam. l. dum tamen ex secundo testamento hæreditas possit adiri, vt habetur in. d. §. posteriore. & in. d. l. cum in secundo. vbi vide per docto. signanter per Ioan. de Imol. quid si secundum testamentum fuit nullū potest tñ cōualescere ex aliquo iure. & quid si in secundo testamēto institut⁹ fuit hæres incapax? vide in. l. cū quidā. ff. de his quib. vt indig. vbi Bar. & quid si secūdo testamento sit institutus aliquis hō potens & testamentum fuit nuncupatiū, & sic deberet probari per testes? vide. l. nolimus. C. de testa. & per Alexand. consil. 105. volum. 4.

a *Complidamente.* Concordat. d. §. posteriore. cum sequenti. & d. l. si iure. ff. de lega. 3. q̄ est lex singularis. & ibi Bart. notat, q̄ licet in secundo testō inualido sit illa clausula derogatoria castans & irritans oē aliud testm̄ non p̄ hoc videtur reuocātū primū validū, quod etiam notat Pau. de Cait. per illam. l. singularem in. l. sancimus. C. de testa. in fine.

b *Non deroga al primero.* Approbat ista. l. opinionem Specula. tit. d̄ in strumen. editic. §. compendiosē. col. ii. versicul. quid sitis. qui ita intelligit dispositionem. l. si. ff. de hæredib. insti. à qua ista sumpta est, volē tis primū testamēto non rūpi. & adde. l. eam q̄. C. de fideicommiss. & quæ ibi notat Bald. col. 6. versic. mō quæro. & versiculo sequenti. & an stetur verbo testatoris circa cām ab eo insertā, cur aliqd̄ faciat? vide tex. notabilē. q̄ sic in. l. diui. ff. de adimē. lega. nisi p̄baref testatorē errasse. vt dicit Bar. ibi argu. d. l. si. & vi. l. epistola. ff. ad Treb. in prin.

c *El testador se movio.* Expressa illa causa vt supra: si tamen causa esset in mente retenta non rumpet primū testamentum. vt voluit glo. in. d. l. fin. in glo. pen. & quid si falsa causa propter quam testator motus fuit, non fuit expressa in testamento sed coram testibus? vide per Ioan. de Imol. in. d. l. si. colū. 4. volentem q̄ non sufficiat, nisi exprimat^r coram tot testibus, quot requiruntur ad validitatem testamenti: non enim sufficeret secundum eum si expressisset coram duobus testibus. & facit ista. l. vt si instituens maioriā in filium secundum dicat, quia fortuna fuit, quod non potui eam facere in filium primogenitū: q̄ si in hoc fuit errore ductus, q̄ retractef institutio in secundum, & videatur facta in primogenitum: aduerte tñ qd̄ differt casus iste a casu. l. hui⁹ qd̄ in ista. l. interuenerat prima institutio in casu nō non, sed tacite etiam hic videtur eā facere. argu. l. 3. C. de inoffic. testa. cogita. & quid si cum filius primogenitus esset extra regnum secundo genitus publicari fecit illum esse mortuum: cum re vera non esset: & ita pater fecit maioriā in secundo genitum, an auferatur ab eo, & detur primogenito venienti? decides ex notatis per Bald.

in. l. i. C. si quis ali. testa. pbi. & per Bar. in. l. si. ff. eo. & cū isto casu maioria nō quæreretur fisco, neq; secundo genitus sit soluendo interesse, videtur q̄ auocet primogenitus ab eo. potest etiam induci ista. l. & d. l. si. ff. de hare. insti. q̄ si pater fecit suū testamēto & in eo maioriā fecit in filium maiorem etiā vltra tertiā bonorū, & supplicauit principi vt confir-

mouio^c a fazerlo heredero. Empero las mandas que hizo en el^d primero e en el segundo^e testamento por Dios o a sus parientes, o a sus amigos, deuen valer.

Ley. XXII. Por quales razones el testamento que fue fecho primeramente, non se defataria por otro que fiziesen despues.

Razones señaladas ya, por que maguer el testamento postrimero sea fecho acabadamente, non se defataria por ende el otro, que ante fue fecho. E la primera es, quando el padre fiziesse el testamento, en que estableciesse por herederos losijos que descendiesen del: ca si despues fiziesse otro testamento, e non fiziesse mencion del otro primero, non se defataria porē de, el q̄ ante ouiesse fecho, así como de

mater fecit maioriā in filium secundum dicens quia pater tuus fecit maioriā in fratrem tuum maiorē vt tu possis honestē viuere facio in te maioriā de talibus bonis, an si pater iam reuocauerat maioriā reducens filios ad æqualitatem tenebit institutio facta a matre? & videtur q̄ sic per tex. not. iuncta glos. communiter ibi approbata in. l. si ita legatum sit. ff. de condi. & demon. in contrarium videtur ista. l. & qd̄ notat Bar. in. l. i. C. de sacro. eccle. dicens q̄ si testator relinqt aliqd̄ alicui tanq̄ paupi q̄ in veritate erat diues sed ignorabat testator q̄ non debet illi relictū & facit. l. alteri. ff. d̄ adi. lega. & ista pars videt^r æquior videas Soci. post Cuma. in. d. l. si ita legatū. & cogita latius super hoc.

d *En el primero.* Nota multū istā. l. nam. d. l. si. ff. de hæredib. insti. a qua sumpta est tantū dicit de legatis in secūdo testamēto relictis. & Ioan. de Imol. ibi col. 5. tenet cōtrariū imo q̄ legata in primo testamento relictā nō debeatur: mouetur ex dictis Bar. in. d. l. si iure. ff. de legat. 3. & p̄ illū text. a contrario sensu: & quia in dubio nō videt^r fuisse mens testātis de grauādo heredē duplici onere. l. Titia. §. q̄ in vita. ff. de leg. secundo refert tñ, q̄ Bald. ibidem voluit, q̄ etiā legata primi testamenti debeantur, dum dixit: q̄ secundum testamentum ex causa falsa finalitatum non rumpit primū: sed onerat hæredem scriptum in primo ad nouam præstationem legatorum, etiam secundi. sed q̄ prima pars secundum eundem Ioan. de Imol. in d̄ q̄ legata ex primo nō debeantur, videtur sibi æquior & verior, licet secundum eum non sit sine dubitatione, propter auctoritatem Bald. tene ergo menti istam. l. partitarum expresse decidentem legata primi testamenti deberi.

e *En el segundo.* Limita & intellige, nisi præfactio falsi testamēti, etiā concerneret legata in secundo testamento relictā: nam tunc si alia legata essent in magna quātitate, nō deberēt, licet aliud esset si essent modica. argumento. l. si filia. ff. de legat. 3. si verò falsa causa tantū concerneret institutionem, & non legata: tunc indistinctē deberent secundum Bar. in. d. l. si. ff. de hæredib. insti. idem tamen Bartol. in. l. demonstratio. §. quod autem. ff. de conditio. & demonstra. videtur indistinctē limitare. d. l. si. q̄ ita demum procedat, si relictā essent modica & secundum hoc videtur de mente Bartol. fuisse, q̄ legata primi testamenti omnia deberentur, vt tetigi in glo. superiori. Ioan. de Imol. ta fuit præstationem circa legata secundi testamenti, q̄ illa indistinctē debeantur. argumento. l. vnica. §. si autem deficientis. C. de cadu. tol. len. & q̄ hoc videtur verius de iure, licet primū sit æquior supposita opinione, q̄ debeantur vtraq; legata.

f *Ley. XXII.* Si in primo testamento sunt instituti descendentes, vel apposita clausula quod testamentum postea factum non valeat, nō rumpitur primū testamentum per secundum: nisi in eo de primo & de clausula mentio fiat: sed si per secundum cum quinq; testibus factum ab

cipi vt confirmaret eius dispositionē, & postea ignorans, q̄ princeps ad eius supplicationē iam confirmauerat faciat secundum testamēto in quo eidem filio iure maioriā relinquat tertiā bonorum, q̄ per hoc non videatur reuocata prima maioria, ex quo intentio eius erat fauendi huic filio. vid. consil. Alexā. 103. volumi. 4. & quia inducta ad argumentum non debent operari diminutionē. & quid si

intestato successurus instituat in sanguineus, infirmatur prius solenniter factum in quo extraneus extitit institutus. h. d.

¹ *De suso diximos.* Vt supra eod. l. 8.
² *Señaladamente.* Adde. l. si quis in principio testamenti ff. de legat. 3. nō ergo sufficeret, q̄ diceret in genere. Non obstante quocunq; testō neq; etiā requi-

tur, q̄ indiuidualis expressio de hoc fiat, sed sufficit specialis, dicens, Non obstante quacūq; clausula derogatoria huius ultimi testamenti dispositionē valere volo, & ita es de mente Bart. in. d. l. si quis in principi. & tenet Paul. de Cast. in. l. si mihi & tibi. §. in legatis. ff. de lega. 1. vbi Soci. dicit istā esse cōmunē opinionē q̄ approbat p̄ istā l. partitarū. tene tñ vnā generalē conclusionē, q̄ ex quibuscunq; con-

uso diximos ^a. La otra es, quādo el testador dize así, este mio testamēto q̄ agora fago, quiero q̄ vala para siēpre, e non quiero q̄ vala otro testamēto q̄ fuesse fallado, q̄ ouiesse fecho ante deste, nin despues. Ca si acasciessse, q̄ este atal mudasse su volūtad, e fiziesse otro testamēto, nō q̄brantaria porēde el otro, q̄ ouiesse ante fecho, fueras ēde, si el testador dixesse en el postrimero testamēto señaladamente ^b, q̄ reuocaua el otro, e q̄ non tuuiesse daño ^c, a aquel testamēto que agora fazia, las palabras q̄ dixera en el primero. E otrosi dezimos, q̄ si algū ome fiziesse su testamēto acabadamēte ante siete testigos, en que estableciesse por su heredero algun ome estraño ^d, si despues desto fiziesse otro testamento, ante cinco testigos ^e, en que estableciesse por su here-

dictum praeualere q̄ tollitur primum etiam si secundū esset simpliciter factū nō faciens mentionē magis expressam de clausula derogatoria in primo testamento expressa: hoc ideo, quia tota hęc materia fundata est in præsumptione voluntatis testatoris. ita tenet Socin. dicens, ita esse de mente oīm docto. in. d. §. in legatis. col. fi. ex qua conclusionē deducitur secundū eum q̄ si post lapsum decem annorū factum fuerit secundū testamentū, præsuntur testatorem velle illud praeualere. secundū Bald. & modernos in. l. fancimus. C. de testam. & idem si post primum testamentū interuenissent graues inimicitie inter testatorem & heredem. argu. l. 3. ff. de admō. lega. & idē si diceret q̄ volebat secundum valere, & q̄ contenta in eo fortiantur effectum, secundum Bald. in quodam consi. incipienti reperitur, q̄ quidam dixit. refert & sequitur Soci. in. d. §. in legatis. vbi etiā dicit, q̄ idem esset si dixisset q̄ volebat secundum testamentū esse præsūm. allegat Iacob. de Raue. in. l. omnes populi. ff. de iust. & iur. & Abb. in. c. ex parte. de rescript. de his tamen duobus ego dubito, saltem attentis verbis huius legis, quæ vult in specie fieri debere mentionem de clausula derogatoria. dicit etiā ibi Socin. q̄ si in secundo testamento diceretur, non obstante quocunq; testamento, sub quibuscunq; verbis etiam si de eis speciale mentionem facere oporteret: nam hoc sufficeret, vt secundum testamentum praeferatur, & ita dicit esse de mente Frede. de senis. consi. 46. & satis placet, & est de intentione huius legis. subdit etiā ibi Soci. q̄ ad materiā hanc plurimū operatur magna affectio ad personam institutam in secundo testamento ad coniecturandam mentem defuncti, iuxta id q̄ not. Bal. in. l. si iure. C. de testa. manum. & adde q̄ si secundū testamentū esset inter liberos, hoc videtur sufficere etiā absq; speciali derogatione primi ex mēte Bal. consil. 22. volu. 1. cuius contrariū non allegato Bald. in. d. consi. tenet Soci. in. d. §. in legatis. & consi. 163. volu. 2. vbi dicit non reperiri iure cautū, q̄ testamentū inter liberos habeat vna clausula derogatoriā ad praececedētia testamēta, maximē q̄n praececedens testamētu haberet specialem clausulā derogatoriā. vid. de ista materia, latē per Iaso. in. l. fancimus. C. eod. & doctorē à Couarruias in rubri. de testa. parte. 2. fol. 10. cum multis sequētibus. & pcedit qd̄ ista. l. habetur siue praececesserit vnum testamentum habens clausulam derogatoriam, siue plura testamēta, vt not. Bal. in authen. hoc inter liberos. C. de testamen.

³ *Daño.* Vide Socin. de istis verbis, & simi. in. d. consi. 163. vol. 2. colū. tertia. cum alijs sequentibus & omnino per eundem Socin. consil. 2. volum. tertio. vbi vide: an sufficiat, si de hoc per aliqua verba testatoris mentaliter colligatur, licet non ita exprimat. & eundem consil. 37. col. 2. eod. volu. & quid si in secundo testamento sit appositum iuramentū? vide Soci. consi. 53. vol. 3. col. 2. & Alexan. consil. 134. volu. 1. & adde in materia Alexand. consilio septimo. & consi. 44. volu. 4.

^d *Estraño.* Non ergo procedet ista. l. si in primo testamento essent instituti venientes ab intestato, quod etiam tenet Alexan. in. l. hac consultiſsima. §. si quis autē. C. eod. ad fin. de qua ista lex sumpta est. licet Pau. de Cast. alias voluerit consi. 327. volu. 1. incipit dubiū facit in scripto p̄dicto, & c. & facit ista. l. ad. q. q̄ si p̄ i testamēto fecit maiorā in filiū q̄ postea poenitētia ducit in secūdo testamēto reuocat maioriam & instituit æq̄liter filios suos p̄terito tamen filio maiore in quē fecerat maioriam vel nepote ex filio maiori si filius erat mortuū, q̄ non censetur reuocata maioriam ex quo ex secundo testamento non potest hereditas adiri de iure ciuili. vt dixi supra. l. proxima. & sic nō est reuocatum primū. glof. & Bart. in. l. si filius qui in potestate. ff. de liber. & posthu. & ad intellectum huius qualiter procedat & latiore declarationem videas ibi per Alexand. Sed iuxta hoc ponē q̄ quis fecit maioriam per testm̄ in filiū suū maiore virtute facultatis regie, post ea in alio testō facit aliam maioriam in alium filium sine licentia principis, an per hoc videtur reuocata prima maioriam? & videtur q̄ licet ex quo virtute legis potuit facere maioriam in secundum filium, in tertia & quinta bonorum & præsuntur ex secunda constitutione maioriam q̄ voluit reuocare primam, vt filij minus legerentur, neq; est verisimile q̄ filios velle duplici onere maioriam grauare, argu. c. mandatum. de rescript. & l. nauis onustæ. ff. ad. l. rhodi. de iactu.

dero algun su pariente, a tal que si el muriessse sin testamento, heredaria lo suyo por derecho, estonce el testamento postrimero valdria ^f, e non el primero, ma guer fuesse fecho acabadamente.

Ley. XXIII. Como el testamento postrimero deue ser fecho acabadamente, para poder desatar el otro que fuesse fecho ante.

Acabadamente auiedo algun ome fecho su testamento, si despues desso, queriendo lo reuocar, començasse a fazer otro, e non lo abasse ^g, por algun embargo, quel auiniesse, o por otra razon, non se embargaria por ende el testamento primero. Ca derecho es, quel testamento que es fecho acabadamente ante siete testigos que non se desate por otro, q̄ non fuesse cumplido. Pero si alguno ouiesse fecho

ber. & posthu. & ad intellectum huius qualiter procedat & latiore declarationem videas ibi per Alexand. Sed iuxta hoc ponē q̄ quis fecit maioriam per testm̄ in filiū suū maiore virtute facultatis regie, post ea in alio testō facit aliam maioriam in alium filium sine licentia principis, an per hoc videtur reuocata prima maioriam? & videtur q̄ licet ex quo virtute legis potuit facere maioriam in secundum filium, in tertia & quinta bonorum & præsuntur ex secunda constitutione maioriam q̄ voluit reuocare primam, vt filij minus legerentur, neq; est verisimile q̄ filios velle duplici onere maioriam grauare, argu. c. mandatum. de rescript. & l. nauis onustæ. ff. ad. l. rhodi. de iactu.

^e *Cinco testigos.* Hodie parū utilitatis in hoc haberet dispositio huius. l. cū per. l. ordina. titu. 2. lib. 5. hodie iā nō requirant septē in testamētis: sed sufficiat numerus quinq; testiu, vel triū cū tabellione. posset tñ forte practicari, q̄n in prio testō solēni secūdo solēnitatē. d. l. ordina. v. l. 3. tauri. in prio esset institutū extraneus: in secūdo autē veniētes ab intestato corā quinq; testib⁹ etiā nō vicinis, & sine tabellione, qd̄ est notandū, vel etiā, si primū testm̄ esset factū corā. 7. testib⁹, & nō vicinis: cū & illud teneret etiā hodie. d. l. ordin. nō obstatē, q̄ imo potius permittit, cū nō velit tollere dispositiōes harū legū, imo expressē in fine dicit, q̄ valeat testm̄ cū bonis testimonijs. i. cū nu. 7. testiu. si testator nolit seruare dispositiōē. d. l. q̄ permittit cū tabellione, vel si minore numero testiu, vt ibi habet: si em in primo ita solēni. cū. 7. testibus institueret extraneus, & in secūdo instituerent veniētes ab intestato corā quinq; testibus, etiā non vicinis, & etiā si tabellio haberet poterat tenebit scdm̄ ex dispositiōe huius text. & tollet primū, qd̄ nota bñ, & sic adhuc qd̄ in ista. l. disponit poterit esse magna utilitatis, debet enim dicta. l. ordina. & tauri restringi & limitari secundum dispositionem iuris communis. argumen. reg. l. si serui vestri. C. de noxa.

^f *Valdria.* Non vt testm̄, sed vt intestati volūtas. vt in. d. l. hac consultiſsima. §. si quis autē. & debebunt legata in hoc. 2. testō relicta scdm̄ Bald. d. §. si quis autē. sed qd̄ si in primo testō fuit facta repetitio fideicommissi ab intestato, nūqd̄ faciet valere fideicommissum in primo testō relictu, ex quo per istud testm̄ scdm̄ minus solēne, in quo sunt instituti veniētes ab intestato, res est redacta ad causam intestati: dic q̄ nō, q̄a factō testatoris primū testm̄ corrumpit, cum oibus clausulis suis, illa em clausula subintelligitur nisi testator poenituerit. vt. d. Bal. in. l. eā quā. col. 5. C. de fideic. post Iaco. de Aret. & Nicol. de Mattha. allegat. l. eum qui. §. si. ff. de his quib. vt indig.

^g *Acabasse.* Intellige siue imperfectione voluntatis. vt in. l. si is q. ff. de Partida. vj. B iij

ioria in filiū q̄ postea poenitētia ducit in secūdo testamēto reuocat maioriam & instituit æq̄liter filios suos p̄terito tamen filio maiore in quē fecerat maioriam vel nepote ex filio maiori si filius erat mortuū, q̄ non censetur reuocata maioriam ex quo ex secundo testamento non potest hereditas adiri de iure ciuili. vt dixi supra. l. proxima. & sic nō est reuocatum primū. glof. & Bart. in. l. si filius qui in potestate. ff. de liber. & posthu. & ad intellectum huius qualiter procedat & latiore declarationem videas ibi per Alexand. Sed iuxta hoc ponē q̄ quis fecit maioriam per testm̄ in filiū suū maiore virtute facultatis regie, post ea in alio testō facit aliam maioriam in alium filium sine licentia principis, an per hoc videtur reuocata prima maioriam? & videtur q̄ licet ex quo virtute legis potuit facere maioriam in secundum filium, in tertia & quinta bonorum & præsuntur ex secunda constitutione maioriam q̄ voluit reuocare primam, vt filij minus legerentur, neq; est verisimile q̄ filios velle duplici onere maioriam grauare, argu. c. mandatum. de rescript. & l. nauis onustæ. ff. ad. l. rhodi. de iactu.

L. 1. quæ in no. rec. est. l. i. tit. 4. lib. 5.

Quæ est l. 3. & in no. reco. est. l. 2. tit. 4. lib. 5.

Sesta partida.

ta. siue imperfectione solennitatis, vt in l. 2. ff. de iniust. rup. & in §. posteriore. cū sequēti. inst. quib. mod. testa. infir. sed an teneat testamē tū ad pias causas, & si sit imperfectū rōne voluntatis? Bal. in repe. l. 1. co. 18. C. de sacrosanct. eccle. vers. sup. 7. q. tenet q̄ nō: q̄a esset ridiculū dicere q̄ pro parte quis decedat testatus & pro parte intestatus, seu q̄ decedat quis

femitestatus. Bar. verò in l. 1. in testō. ff. de fideicō. libert. tenuit contrariū, & etiā Io. de Imol. in l. si is qui. ff. de testa. & Abb. in capit. 1. de success. ab intesta. & hoc v̄ verius intelligendo, prout prædicti doctō. intelligūt, q̄n̄ dispositio ad pias causas fuit perfecta, vt potē, si iam testator ad alia legata transfuit, prout exemplificat Abb. in d. c. 1. & tradit Deci. cōsi. 159. & fortē idē dicendū vidēt in dispositiōe inter liberos, secūdū Abb. vbi suprà. q̄ limitandū videtur secūdū Ioan. de Imol. in d. l. si is qui. nisi dispositio inter liberos posset inducere scandalum ppter inæq̄litate, quia tunc non tenebit dispositio imperfecta ratione voluntatis, inter liberos, quod est bene notandum, vide ibi per eum.

- a **Uu suo.** Istud verbum non est in l. hæreditas. C. de his quib. vt indign. de qua ista sumpta fuit, & ideo hic ponit: q̄a ad auferendū hæreditatē filio instituto, non sufficerent verba de qua in ista. l. cūm exprimen da sit causa ingrati tudinis: & talis quæ sit de illis. 14. de quibus in authē. vt cū de appella. cognosci. §. aliud quoq; capitulū. colla. 9. & l. 4. titu. 7. infra ead. parti. Item quia ex hæredari non potest filius in codicillis, seu extra testm. vt in l. hæreditatē. C. de codic. & in §. codicillis. Insti. de codic. itē quia filius restē ex hæredatus habetur pro mortuo. vt in l. 1. §. si pater emancipatus. ff. de coniug. cū emancipa. libe. eius. vnde non succedit filius: sed alij venientes ab intestato. vide per Bart. ibidem. & in §. si pater in potestate & facit etiam, quod habetur in au then. hoc inter liberos. C. de testamen.
- b **Dixisse.** An sufficiat quod testator dixerit & si nihil probetur ab hærede: ita. l. vult quod sic. licet Marti. Silla. relatus ab Alberi. in l. hæreditas. C. de his quib. vt indign. aliud voluerit.
- c **Razon.** Innuit exprimentā esse causam, vt pcedat quod in ista. l. habetur. & hoc tenuerūt aliqui doctō. antiqui Odofred. verò dicit, q̄ instituto hærede extraneo, non est necesse q̄ causa exprimat: & sufficiat q̄ testator eum dicat demeritum, vel indignum, quod etiā tenet Alberic. in d. l. hæreditas. C. de his quib. vt indign. & idē tenet ibi Bald. dicens, q̄ non est necesse, q̄ causas inimicitæ exprimat, potest enim in hoc iudicare ex animi sui motu: q̄a in re propria quilibet est moderator, & arbiter. l. in re mandata. C. mada. quod etiā sequit̄ ibi Alexā. col. 1. & satis pbat̄ in illa. l. hæreditas. quinimo (vt declarat̄ ibi Pau. de Cast.) ex eo solo q̄ dixit: flet hæredē nō mereri, vel esse indignū absq; eo q̄ dicat, & per hoc nolo eū habere hæreditatē sufficit, q̄a tacitē videtur hoc dixisse, licet̄ ista duo possint stare, q̄ & ille nō mereatur, & sit indignus & nihilominus testator voluit ipsum habere, sed dicit q̄ hoc nō præsumit. vt patet in illo tex. & satis mihi ista placēt, neq; ob-

testamēto acabado, en q̄ dexasse a otro por su heredero, que nō fuesse su hijo, nin de los q̄ descendiesen del, e despues dixesse ante cinco testigos, quiero que fulano que era escrito en el testamento por mio heredero, que lo nō sea, porq̄ non lo merece, por que me fue desconosciēte: e erro cōtra mi, capor tal razón o por otra semejante della, que despues el testador ansi dixesse, pierde el heredero la herēcia del finado: e deue ser del Rey pues q̄ el testador nō quiso que la ouiesse aquel que establecio por heredero, por el yerro que auia fecho, e non de xo en su testamento otro heredero que heredasse lo suyo. Mas si otro ouiesse dexado por heredero en su testamento, en lugar de aquel, deue lo esse auer, e el rey non ha y ninguna demanda.

Ley. XXIII. Como se desata el testamento, quando el fazedor del rompela carta, en que era escrito, o quebranta los sellos.

Quebrātado a sabiēdas el fazedor del testamēto, algūo d los sellos de la carta, en q̄ ante ouiesse fecho su testamēto en escrito, o tajado algūas delas cuerdas, o rayendo las señaes, que ouiesse fecho

stat ista. l. nā gratia exēpli plenius exprimit, nō vt velit oīa hæc verba hic posita esse necessaria, vt hæreditas auferat, velut ab indigno, & hoc idem vult ista. l. dū dicit, capor tal rason, o por otra semejante, &c.

d **Pierde.** Ex hoc verbo innuitur, q̄ heres adiuit hæreditatē in casu huius. l. facit. l. ex facto. §. iulian. ff. de vulg. & pupi. & quid si heres nō adif-

en la carta el escriuano publico, o rōpiēdo las defata se gel testamēto por ello. Pero si fuesse prouado, que alguna destas cosas sobredichas auiniesen en la carta del testamento, por ocasion, e que non fuesse fecho a sabiēdas, non se embargaria el testamento por ende.

Ley. XXV. Como todo ome fasta el dia de la muerte, puede mudar su testamento e fazer otro.

A voluntad del ome es de tal natura, q̄ se muda ē muchas maneras: e por ende nin gun ome non puede fazer testamento tan firme, q̄ lo nō pueda despues mudar, quando quisiere, fasta el dia que muera, solamente que sea en su memoria, quando lo camiare, e que haga otro acabadamente.

Ley. XXVI. Que pena deue auer aquel, que embarga a otro, porque non pueda fazer testamento.

Malmente yerran algunos omes, embargando a las vengadas a otros, que non puedan fazer testamento. E por ende es guisado, que non finquen sin pena aquellos q̄ lo fizierē. Onde dezimos q̄ qualquier q̄ tal embargo fiziere a otro, q̄ deue per

prin. ff. de leg. 2. Pau. de Cast. in d. l. hæreditas. & idē si cōstat, q̄ ptulit dicta verba fauore cohæredis: & istis casib⁹ nō posset hæresita a testatore iudicatus indignus detrahere quartā: cū restituit per fideicommissum, vt vult idē Pau. de Cast. ibi sub dubio fortē. **Ley. XXIII.**

Si testator cōsulte frāgit chartam vel chordulam, aut sigillum testamenti vel radat signum notarij infirmatur testamentum nisi probetur casu fuisse factum. h. d. Habuit ortum a l. penul. C. de testa.

f **Señales.** Add. l. ad testiū. §. si signa. ff. eod. & in hoc vidēt ista. l. velle. vt procedat eius dispositio, etiā in testō nuncupatiuo, put etiā voluit Pau. de Cast. in l. nram. C. eo. Ange. tñ ibi quē sequit̄ Alex. tenet contrariū, q̄ licet testator amoueat vel rūpat signū tabellionis positum in testō nuncupatiuo dato sibi a tabellione, cū tñ remaneat aliud originale apud tabellionē, non ruptū nō vidēt reuocatū testm per text. in l. si. ff. de his q̄ intesta. delen. & ad istā. l. partia. potest. responderi. q̄ testm fuit in scriptis & nullū aliud erat vel ruptū fuit ipsum originale, quod solū erat apud notariū, q̄n erat testm nuncupatiuum.

g **Desatase.** Sed an ipso iure vel ope exceptionis? vid. Bar. in l. 1. §. fin. ff. de his q̄ in testa. delen. & vide de materia huius. l. notab. cōsiliū Oldr. 144. in legatis verò cōtentis in testō, dic q̄ ex eo q̄ simpliciter noluit valere videatur reuocare secūdū Albe. in l. sancimus. C. eo. de testa. intellige tñ vt habetur in l. militis. §. veteranus. ff. de testa. mili. & per Alex. in prædictis consilijs. **Ley. XXV.**

Quantuncunque firmum sit testamentum potest testator illud reuocare, & aliud condere. h. d.

h **Despues.** Nota bene verba huius. l. quæ bene faciunt pro dictis Bart. in l. si quis in princ. testamenti. pen. & si. col. ff. de lega. 3. q̄ non sit modulus aliquis datus a iure quo testm non possit mutari, vide ibi. non ergo procedet cautela, de qua per Capol. nume. 117. in suis cautelis. **Ley. XXVI.**

Prohibens aliquem testari perditius, quod ex testatoris bonis erat habiturus, & regi applicatur. h. d.

set? dic q̄ si repudiauerat, idē est dicendū: q̄a v̄ hoc fecit se in fraudē fisci & sic habet p adita. vt. ff. ad lilla. l. si sequens. cum ibi notatis. Si aut non adiuit: q̄a mortu⁹ ē añ aditā hæreditatē, tūc q̄a cessat rō p̄dicta d fradde, portio sua accrescit cohæredi secū dum q̄ decla. Pau. de Cast. in d. l. hæditas. vel si nō haberet cohæredē, hæreditas veniret ad venientes abintestato: neque veniret ad fiscū: cū nō sit hæres a quo possit auferre.

Heredero. Idē dic si testator ptulit dicta v̄ba fauore venientū ab intestato, nā tunc nō applicaretur fisco: sed per fideicommissū esset illis restituta. l. pero. in

Adit. C. & ff. de aliquate. l. a. probi.

1 a *Deue perder el derecho.* Cõcordat. cõ. l. 1. 1. resp. ff. si quis aliquẽ testa. prohibue. & in. l. 2. C. eo. & de practica huius mate. vi. notata per Barto. in. l. fi. ff. eo. & aduertẽ q̃ & vltra istam pœnam punitur prohibens extra ordinem vt voluit glo. & Bart. in. d. l. 1. si tamen interuenit violentia, tunc pœna ordinaria de vi publica vel priuata. l. qui dolo. §. fin. ff. ad. l. l. Iul. de vi. publ. & l. 1. ff. ad. l. Iul. de vi. priua. & tenet Guillel. de Cug. Paul. & Alex. in. d. l. 1.

2 b *Del alma del finado.* Fit enim grauis offensa ei qui vult testari, si prohibeat, vt in. l. testamenti. C. de inofficio. testa. propter quam potest exheredari, vt habetur & est hodie vna de. 14. causis exheredandi in. l. 4. tit. 7. in frã. ead. partit. *Lex. XVII.*

3 a Si quis prohibeat aliquẽ testari minas testaturo, vel tabellioni, vel testibus ne veniant inferendo: siue sit filius siue alius incurrit pœnam de qua supra. l. proxima: secus si ei rogaminibus testator testamentũ facere omittat. h. d.

1 c *Nin cambien.* Iste primus casus ponitur in l. 1. 1. respon. ff. si quis aliquẽ testa. prohib. & vide de isto casu per Bar. in. l. fi. col. pe. vers. 4. casu. ff. eod.

2 d *Otros ya.* De isto casu vide per Bar. in. d. l. fi. col. pe. vers. 3. casu.

3 e *Que maguer.* De isto. 3. casu vide per Barto. ibi co. 1. super. 1. & 2. casu. per eum posito.

4 f *Haziendo fuerça.* Videtur velle ista. l. ex hoc verbo & ex illis, q̃ sequuntur. & l. 5. proxima, q̃ si q̃ cogit aliquẽ ad se instituendum vel aliũ, q̃ institutio teneat & auferantur bona ab eo per fiscũ, tanq̃ ab indigno: cuius contrariũ tenet Ioã. de Imo. in. l. 1. col. 1. ff. de testa. p. gl. ibi. Imo dicit, q̃ tunc institutio sit nulla. & mouet: quia liberũ debet esse arbitrium & volũtas testantis, vt i. l. 1. cũ similibus. C. de sacros. eccle. & q̃ coactio interueniẽs annullat actũ ipso iure sicut & alias annullat matrimoniu. eo quia debet ibi esse plena libertas: vt in. c. cum locum. de sponsali. l. 1. C. de sacros. eccle. & p hoc dicit videri esse casum in. l. qui testament. §. fi. ff. de testa. vbi dicit, q̃ coactio facta testib⁹ reddit testamentũ nullũ. Multo ergo erit hoc à fortiori, si sit facta testatori: & hoc etiam tenet Iaso. in. l. 1. C. si quis aliquẽ testa. prohibu. docto. tamen in. l. 1. C. eo. vt ipsi referunt. volunt contrarium: imo q̃ tali etiã casu veniat fiscus auferens hereditatem, vt ab indigno: & sic q̃ institutio tenuerit l. ex facto. §. Iulian⁹. ff. de vulga. & pupilla. & idẽ volunt iste. l. partitũ vt prædixi & fortẽ etiam d iure cõmuni nõ procederet dictũ Imo la: cum non reperiatur expressum institutionẽ vel metu factã esse ipso iure nullã. & quia. l. q̃ testament. §. fi. p eum p casu allegata hoc nõ probat. & dissimile est vim fieri testibus, vel testatori: nã testes me

der el derecho, ^a que deue auer en los bienes de aq̃l q̃ destoruo, en qual manera quier q̃ los deuisse auer. E aquello q̃ el perdiere por esta razon deue ser de la camara del Rey. E esta pena deue auer, por el grãd yerro q̃ fizo a Dios, e por el atreuimiento e el tuerto q̃ faze al Señor de la tierra, e al alma del finado, ^b e a todos los otros omes, en dar mal exẽplo de si.

Lex. XVII. Que razones mueuen los omes a embargar a los otros, q̃ nõ fagã testamentos: e quantas maneras son deste embargo.

Anas e malas razones mueuẽ a los omes a las vegadas a embargar a otros q̃ non fagan sus testamentos. Ca algunos ya dellos, q̃ fazẽ esto, porque los ay an establesido sus herederos en sus testamentos, e veyẽdo q̃ quieren fazer otro testamento, embargan q̃ lo nõ fagan, nin cãbien, ^a aquel q̃ auian ya fecho. Otros ya, ^d que son tan propincos, que atiendã de heredar los bienes de sus parientes, si acaesciere que muerã sin mãda: e porende embargan los que non lo puedã fazer. Otros ya, q̃ maguer, ^c cõsientã q̃ fagã testamẽto, cõ todo esso, quierẽ q̃ lo ordene a su guisa e a su plazer, e este embargo fazẽ en muchas maneras, asì como faziẽdo fuerça, fa aq̃llos mismos q̃ quieren fazer sus testamentos, de guisa que los non pueden fazer. E otros ya

tu perturbati præsumit lex eos non intelligere quã agantur. & ideo statuit siui detinent nõ valere testamẽtũ: testator verò licet coact⁹, intelligit tñ qd̃ agit: & coacta volũtas, volũtas est regulariter, vt i. c. merito. 15. q. 1. & c. Abbas. & c. ad audiẽtiam. qd̃ met. caus. vñ de dicit Bald. in. l. 1. §. sed si q̃s. C. cõmu. delega. col. fi. q̃ leges quã dicũt, q̃ coacta volũtas, voluntas est, pcedũt in negotio proprio: nõ verò in alieno. vñ denon pcedit in actu gesto p administratorem, vt dicit idẽ Bald. in ru. de controuer. intestitu. ad finẽ. & sic dissimilis est actus coact⁹, volũtatis in teste, ab actu coactionis ipsius partis. An autẽ debeantur legata ex testamẽto facto p vim: vide Bal. in. l. 1. C. si quis aliquẽ testa. prohibue. col. 2. & qd̃ si non interuenit metus sed dolus vi. per. Bal. ibi co. fi. & j. eod. l. sequenti.

que amenazan los escriuanos e a los testigos, con quien lo han de fazer, en manera que non osan venir a aquel que quiere fazer su testamento de lo suyo. E porende mandamos: que qualquier que embargasse a otro en alguna destas maneras sobredichas, o en otra semejante dellas, sil fuere prouado: que pierda ^g el derecho que podia auer en los bienes de aquel, a quien fizo este embargo, en qual manera quier. Empero si fuerça, nin premia ninguna nol fiziesse, mas rogandole, ^h por buenas palabras: lo aduxesse, a que non fiziesse testamento, estonce non perderia lo que deuia auer, o heredar de los bienes del, maguer el otro por su dicho, o por sus palabras, se dexasse de fazer el testamento: o de cambiar, ⁱ el que ante auia fecho. E otro si dezimos que si los hijos, ^k embargaren al padre, que non faga su testamento, que non puedan despues heredar en los bienes del padre, maguer muera sin manda. Mas si fuessen dos hijos o mas: e el vno dellos embargasse que non fiziesse el testamento, non los otros: aquellos q̃ lo non embargassen, deuen auer cada vno su parte, e la parte de aquel que lo embargo deue ser del Rey. E esso mismo seria, si el padre embargasse ^l al hijo, que non fiziesse su testamento, de las cosas que lo pudiesse fazer.

pronia. ff. de lega. 2. & per Bartolum in. l. fi. ff. si quis aliquẽ testam. prohibue. Bald. in. l. 1. col. 2. C. eod. versu. sed quãro hic. & vide. j. eodem. l. 1. 9.

h *Rogandole.* Adde etiã. l. fi. ff. si quis aliq. test. phi. & C. eo. l. fi. & vi. 6 qd̃ not. glo. in. §. Itẽ sacramenta. in verbo sponte. de pace. iura. firmã. vbi de minore blanditijs ille et oper tutorẽ finita tutela. & adde etiam quod not. Bal. & Salice. in. l. quidquid. C. arbitute. Abbas in ca. 2. de pecul. clerico. & Alex. in. l. dedi. §. fi. ff. de cond. ob caus. sed quid si nõ per blanditijs: sed p pecuniã se faciat quis heredẽ institui: vid. Paul. de Casin. l. titio centũ. §. filio. el. 1. ff. de condit. & demõst. sed quid si q̃s volebat decẽ rei in quere pupillo, & eius tutor blando sermone attraxit testantẽ, vt sibi relinqueret. vid. gl. in parte incidisset. in. l. titio. ff. ad municipa. & vid. quã dixi in. l. 2. tit. 8. j. ead. partit.

i *Cambiar.* Quid si blãditijs & psuasõib⁹ reuocasset primũ et persua dentem institueret: vid. Ias. in. 1. C. si quis aliquẽ test. prohibue.

k *Los hijos.* Adde. l. testamenti. C. de inofficio. testa. & l. 2. §. fratris. ff. si quis aliq. test. prohib. & Azo. C. eod. in summa.

l *Si el padre embargasse.* Facit ad quãstionem. de qua per Bald. in. l. testamenti. C. de inofficio. testam. de filio volente testari, qui prohibitus fuit à matre, & testes examinati dicunt, q̃ mater filium dicentem, ego volo relinquere bona Titio coram legitimo testium numero, impediuit ne per notarium scriberetur, & expulit notarium, & testes. vide ibi per eum.

Sesta partida.

¶ Lex. XXVIII.

¶ Si dominus serui instituti impediatur instituentem suum testamentum mutare, vel aliud facere: licet postea seruus manumittatur ante testatoris mortem, non erit hæres, sed propinquior defuncti consanguineus nisi & ipse impediuit, tunc succedit Rex.

1 a ¶ *El señor.* Adde. l. i. §. si dñs ff. si quis aliq. testa. prohib.

¶ *Ley. XXVIII. Que pena ha el Señor o el siervo a que alguno ouiesse establecido por su heredero si embargo q̄ no faga otro testamento.*

2 b ¶ *Engaño.* Vides hec q̄ dispositiones istæ & titu. si quis aliq. testa. prohib. habent locum in prohibente dolo, vide tñ per Bal. in l. i. col. fina. verfi. extra q̄ ritur. C. eod.

Estado algund ome su testamento en que estableciessse por su derecho siervo de otro si despues desto quisiessse fazer otro testamento e el Señor del siervo le fiziessse engaño^b en alguna määra, o embargo porq̄ lo nõ pudiesse fazer, maguer despues desto afforrasse este a tal a su siervo, porq̄ pudiesse heredar los bienes de aq̄l q̄ lo ouiesse establecido por su heredero, pierde por ende aq̄l q̄ fue siervo el heredamiento, por el engaño, o por el embargo q̄ hizo su Señor maguer que el sea sin culpa^d. Estos bienes deuen ser del mas propinco pariente^e de aq̄l q̄ auia fecho su heredero en el testamento, fueras ende, si este que lo embargasse fuessse el mismo el mas propinco pariente^f. Ca estonce non lo auria el, mas deue ser del Rey.

3 c ¶ *Heredar.* Istud verbum non habetur in d. l. i. §. si dñs. de qua ista sumpta est, & crederem q̄ & si hoc respectu non manumiserit, idem sit dicendum.

¶ *Ley. XXIIX. Como aq̄l q̄ embarga el q̄ quiere fazer testamento, que non lo faga, deue pechar doblado, el que lo fixo perder, a aquellos a que el testador quiere mandar algo.*

4 d ¶ *El sea sin culpa.* Nota hoc verbu: nam facta quaestio n̄ glos. in l. 2. C. si quis aliq. testa. prohib. an coactio vel dolus tertij cõpellentis aliud instituire, noceat instituto? cõmunis conclusio contra gloss. ibi est q̄ noceat. solus Ias. ibi limitat cõmunem opinionem procedere, q̄ndotalis institutus fuit sciens aut volens: secus vero, si erat ignorans volens ita esse de mente doct. sed re vera docto. loquuntur in distincte, & rationes suæ militat etiam si sit ignorans. & Ias. fuit in hoc inuertente locutus, motus forte ex l. non interest. C. q̄ met. cau. ibi sciens emptore. non videns, q̄ ibi suppletur, maxime per. g. & docto. confirmatur ista cõmunis opinio sic intellecta per istam. l. Sed cuius erit tali casu hæreditas, an fisci vel venientiu ab intestato? doct. cõmuniter volunt, q̄ fisci: & declarat Salicet. in d. l. i. C. si quis aliq. testa. prohib. ista tñ lex in verbis proximè sequentibus v̄ aliud velle, vid. quæ dixi in gl. sequenti.

Voluntad auiendo algund ome de establecer a otro por heredero e su testamento. O de mandar le alguna cosa en el: si otro tercero lo embargasse por fuerça, o por engaño, que lo non fiziessse: si el embargo, o el engaño podiesse ser prouado: deue aquel q̄ lo hizo pechar^g al otro a quien deue ser hecha la määda, doblado, todo aquello que lo hizo perder por tal razon como esta.

¶ *Ley. XXX. Que pena mereçcẽ aquellos q̄ em-*

¶ *Del mas propinquo pariente.* Si referas ad præcedentia, q̄nd seruus factus fuit liber, prout debet referri, deciditur hic vnus casus, qui non erat decus iure cõmuni: & destruitur cõmunis opinio, de qua per Barto. in l. si. col. pe. verfi. quarto casu. ff. si quis aliq. testa. prohib. qui voluit, q̄ quando instituti per coactionem vel dolum meum, erant in mea potestate tpe prohibitionis: licet nõ essent tpe aditionis hæreditatis aufertur ab eis hæreditas, & applicat fisco: & vt hic vides, deciditur contrariu. & facit ad id quod dixi in glo. §. proxima, q̄nd ad compulsionem tertij fuit institutus alius extraneus, vt isto casu hæreditas de-

5 c ¶ *Del mas propinquo pariente.* Si referas ad præcedentia, q̄nd seruus factus fuit liber, prout debet referri, deciditur hic vnus casus, qui non erat decus iure cõmuni: & destruitur cõmunis opinio, de qua per Barto. in l. si. col. pe. verfi. quarto casu. ff. si quis aliq. testa. prohib. qui voluit, q̄ quando instituti per coactionem vel dolum meum, erant in mea potestate tpe prohibitionis: licet nõ essent tpe aditionis hæreditatis aufertur ab eis hæreditas, & applicat fisco: & vt hic vides, deciditur contrariu. & facit ad id quod dixi in glo. §. proxima, q̄nd ad compulsionem tertij fuit institutus alius extraneus, vt isto casu hæreditas de-

feratur venientibus ab intestato propinquieribus & non fisco licet doct. cõmuniter voluerunt contrariu, vt ibi dixi: cum enim hæreditas sit apud eum qui nullam coactionem nec fraudem adhibuit, videtur iusta prouisio, vt deficiente instituto in dignitate pot. us. venientibus ab intestato, quam fisco deferatur: si vero institutus participaret

bargan a los pelegrinos e a los romeros que nõ puedan fazer sus testamentos.

Enterman a las vezes los pelegros^h e los romeros andando en sus romerias: de manera q̄ sintiendo se muy cuytados de las enfermedades, hã de fazer sus testamentos e sus määdas, e porq̄ acaescio ya en algũos logares, que aquellos en cuyas casas posauã, los embarguan maliciosamente, que nõ pudiesse esto fazer, cõ intencion que si muriessse que se fincassen en ellos todas las cosas q̄ trayã. Por ende defendemos, q̄ ningũo ome de nuestro Señorío, non sea osado de fazer tã grand maldad como esta de lo embargar, nin cõtrallar en ninguna manera, q̄ ser pueda, que nõ fagan sus testamentos e sus määdas, en la manera que quisieren. Ante tenemos por bien, e määdamos: que ayã libre poderⁱ para fazer lo e como quier que ellos ordenare e estableciere, e mandaren fazer de sus cosas con razon, e con derecho asilo otorgamos e tenemos por bien que vala: e ningũa costumbre mala, o priuilejo que ouiesse en algũd logar cõtra esto nõ gelo pueda embargar. E si alguo cõtra esto fuere: määdamos, que resciba pena en aquello mismo^k, en q̄ erro, de manera, que de alli adelante testamento, nin määda que fiziessse nõ vala e ningũa guisa. E demas desto mandamos que el judgador del logar do acaesciere, le faga escarmiento por ello en el cuerpo e en el auer, segund entediere que mereçce, catando qual fue el yerro que hizo, e la persona contra quien fue fecho.

in coactione, vel fraude per aliam adhibita, tunc procederet opinio communis. & ita intelligitur l. i. C. eo.

¶ *El mas propinquo pariente.* Adde glo. fin. in l. i. in prin. ff. si quis aliq. testa. prohib.

¶ *Lex. XXIIX.*

¶ *Dolo vel alias impediens testatorẽ Titio relinquere, si hoc probetur soluet ei quem impediuit duplicatũ quod eius prætextu perdidit. h. d. Conco. cũ auct. vt nulli iudicũ. §. & hoc peruenit.*

¶ *Pechar.* Quid si non sit tollendo? dic, q̄ tunc læsus reuertetur contra fiscũ. arg. l. si. in prin. ff. de eo per quẽ fact. est. & l. planẽ. l. 2. §. l. ff. de lega. i. & tenet Bar. in l. si. ff. si quis aliq. testa. prohib. & v̄ hoc intelligẽdũ de interesse, nõ respectu pœnæ dubli, licet Sali. aliud innuit in dict. l. i. C. si quis aliq. testa. prohi.

¶ *Lex. XXX.*

¶ *Peregrini liberã habent testamẽti factionẽ, cõsuetudine cõtraria non obstante, & eo testari impediens efficiunt intestabilis, & est puniendus in eo; in q̄ delinquit in sup. arbitrio iudicis, corporaliter punietur. h. d.*

h ¶ *Pelegrinos.* Non sumas nec intelligas hoc de peregrinis, put sumitur in auct. vt differẽt. iudic. in prin. colla. 9. & ibi not. Bart. sed de peregrinis qui cã deuotionis peregrinantur, qd̄ patet hic, cũ dicit, e los romeros & c. & ita etiã intelligit Ange. & Pau. de Cast. in auct. omnes peregrini. C. cõmun. de successio.

i ¶ *Libre poder.* Ex isto verbo quod etiam ponitur in d. auct. omnes peregrini. C. cõmun. de success. dicebat ibi Ange. q̄ per hoc verbũ v̄ tolli omnis solennitas iuris ciuilib, circa testamenta peregrinorum, & quod renebunt eorum testamenta cum duobus testibus tantũ, vt & dixi supra. eod. l. 4. Crederem tamen istud dictum procedere, quando plures testes haberi non possent, aliã seruanda esset dispositio. l. ordina. nota tamen in practica bene dictum Angel.

k ¶ *Castro.* Punietur quis in eo in quo delinquit. vt in d. auct. omnes peregrini. sic & torquetur quis in eo in quo peccauit. vt tradit beatus

De qua. 5. & ibi est. l. nou. reco.

Grego. 24. lib. mora. c. 4. gl. in. §. itē mutus. in. quib. non est permis. facer. testa.

¶ Lex. XXXI.

¶ Caupo seu stabularius ubi peregrin^o sine testamēto morit^o eius bona corā bonis hominib^o ostēdat, & rescribat, & dentur episcopo diocesa no, vel eius vicario, qui scribat con sanguineis successuris, vt veniāt vel mittāt pro bo

nis & eis mit tētibus tradat ea. Si verō non mittāt: nec sci tur, nec appa ret, si habent hāeres, eius bona Episco pi arbitrio in pia opera con uertant: caupo nē cōtra facien tē in triplū ei^o qđ occultauit puniāt, & istā triplū & alia bona distribuā tur pro eius a nima. h. d.

1 a ¶ Sea dado en guarda. Per iudicem loci, intellige: nam si iudex in vita eorum eis tenetur imper tite auxiliū: aliās puniatur vt in. l. 3. tit. 9. li. 1. ord. m^o for tuis iudex ad hoc tenebitur.

2 b ¶ E el embie a dezir. hoc ergo pertinet ad curā epī, vt hic & i. d. auct. om nes peregrini. C. cōmun. de succes. nontū vt dixi, reputarē absontū, si hoc fiat per iudicē secularē loci: & facit ad hoc. j. eo. l. pro xima.

3 c ¶ Pudiessen sa ber. Sic etiā sit restitutio pau perib^o, cū non reperiatur ille nec hāeres eius, cui debet restitui, vt per doct. in cap. cū tu. de vsu. & in c. cū sit. de lu dāis.

4 d ¶ Obras de pie dad. Non ergo bona peregrin orū, vt vacan tia applicabun tur filio: sed expendentur in pijs causis arbitrio episcopi, vt hic. & in. d. auct. omnes peregrini. & ibi not. Angel.

¶ Causa peregrinorum, aut eorum successorum super bonis quae secum in peregrinatione deferunt, est breuiter terminanda.

1 c ¶ Luego. Ex hoc verbo, & etiam ex sequentibus, videtur velle ista. l.

¶ Ley. XXXI. Como deue ser puestos en recabdo los bienes de los romeros, e de los pelegri nos quando mueren sin manda.

Vriēdo algun pelegri no, o romero sin testamēto, o sin manda en casa de algūd al berguero: aquel en cuya casa muriere, deue llamar omes buēos de aq̄l logar e mostrarles todas las cosas q̄ trae: e ellos estando delāte, deue las fazer escruir, non encubriendo ningūa cosa dello: nin tomādo para si, nin para otro fueras ēde aquello que deuiere auer cō derecho por su ostalage, o sil ouiesse vē dido algo para su viāda. E porque las cosas dellos sean mejor guardadas, mā damos, que todo quāto les fallaren, sea dado ē guarda al obispo del logar: o a su vicario: e el ēbie a dezir^b por su carta a aq̄l logar onde el finado era: q̄ aq̄llos q̄ cō derecho pudierē mostrar, q̄ deue ser sus herederos, que vengā: o embiē vno dellos, con carta de personeria de los otros e q̄ gelo darā. E si tal ome viniere e se mostrare segūd derecho q̄ es su heredero, deue gelo todo dar. E si por auētura tal heredero nō viniere, o nō pudierē saber^c onde era el finado, deuen lo todo dar e despēder ē obras de piedad^d alli do entēdierē q̄ mejor lo podrā fazer. E si algun ostalero cōtra esto fiziesse, tomādo o encubriendo algūa cosa mā damos q̄ lo peche tres doblado, todo quanto tomare e ēcubriere, e q̄ haga dello el obispo o su vicario asī como sobre dicho es.

¶ Ley. XXXII. Como son tenudos los aporrellados de los logares de guardar e de amparar su derecho a los pelegri nos e a los romeros.

Todos los judgadores e oficiales de nuestro Señorío, mā damos, q̄ señaladamen te, sean tenudos, cada vno dellos, en su logar, de guardar, e āparar, los pelegri nos, e los romeros, q̄ non re

¶ procedatur in his causis peregrinorum summarie, sine strepitu & figura iudicij. iuxta ea quae habentur in clem. saepe. de verbo. signi. & cum dicit statim, intellige de exactissima diligentia, & omnibus frustrationibus amputatis: necessarium tamen interuallum inest omnino, quod patet, dum subdit, lo mas ayna & c. l. 2. §. confestim. ff. ad

sciban tuerto, nin daño, ē sus personas, nin en sus cosas, e que guardē ellos, e fa gā guardar, a todos los otros, todas estas cosas, en fecho de los romeros: asī como sobredichas sō. E demas de esto, les mā damos, que si ācacciere, q̄ algūos romeros, o los herederos dellos, que vinieren por razon de sus testamentos, o de sus bienes ante ellos, q̄ los oyan luego, e los libren lo mas ayna, e lo mejor q̄ pudieren, e sopieren, sin escatima e sin alongamiento. Demanera que su romeria, nin su derecho, nō se les embargue, por alongāça de pleytos escatimosos, nin en otra manera que ser pueda.

¶ Titulo. II. De como

deuen ser abiertos los testamentos que son fechos en escrito en poridad.

Scriuen algūos omes sus testamētos en poridad, f de guisa que los testigos, que escriuen y sus nomes, non sabē que es lo que esta escrito en ellos. Onde pues que en el titulo ante deste mostramos las maneras de como se deuen fazer: queremos aqui dezir de como deue ser abiertos despues que fueren asī fechos, porque los omes a quiē fuere mā dada alguna cosa en ellos sepā ciertamēte quanto es. E otrosi, que las poridades que sō en ellos puestas, sean mejor guardadas. E mostraremos quiē puede mandar q̄ se abra el testamento. E ante quiē. E quādo puede pedir que lo abrā. E en que manera deue ser abierto, e mostrado. E ante quales.

¶ Ley. I. Quien puede demandar ante el juez que abran el testamento que es escrito en poridad.

¶ Hi quibus in testamento in scriptis aliquid relinquitur, pnt testamētu petere aperiendū: quia sua interest: & hoc petere debēt corā iudice, post mortē testatoris, praestito prius iuramento q̄ non malitiosē, sed credentes sibi aliquid relictum petunt eius aperturam, nec pactum su per relictis in eo factum, valet ante aperturam. h. d.

Tertull. Bald. in. l. nequicq̄ §. de plano. colum. 2. versic. quid si sub ad uerbis statim. ff. de offi. pro consu. & cum hic subdit, sin escatima. vide tur idem importare, ac si dixisset, de plano: abbreviabantur ergo dilationes & dabitur libellus in modum postē. vt in. d. clem. saepe. Bald. in dicto. §. de plano. in principio. & cum dicit, sin alongamiento, est dicere leuato velo, vt in. l. de submersis. C. de naufrag. lib. 2. Bartol. in. l. ne quid. colum. fin. ff. de incend. ruina, naufrag. sufficit ergo, si iudex procedat salua iustitia & equitate. argumen. l. creditor. §. si. ff. mand.

Ad tit. ff. & C. quē admodū testa. ape. & ff. de tabu. exhibē.

¶ Titulus. I. I. Quomodo testaments aperiantur.

¶ En poridad. Ex hoc videtur, quod iste Titulus non procedat nisi in testamento in scriptis: die tamē idē esse in testamento nuncupatio vel codicillo redactio in scriptis per notarium. gl. et Bartolus in. l. 1. in principio. ff. eodem.

¶ Lex. I.

1 a **Mandado algo.** Et etiam illi quibus nihil est relictum hoc petere possunt, si eorum inter sit, ut pote si filius sit preteritus, & velit dicere testamentum nullum, secundum Ange. in. l. i. in prin. ff. eod. & sufficeret iuramentum ad probandum, quod sua interest, ut voluit glos. & ibi Bar. in. l. i. in prin. ff. eodem. Paul. in. l. i. C. eo.

2 b **Seeyendo muerto.** Debet igitur priusquam testamentum aperiat & publice constare de morte testatoris, ut hic & in. l. 2. §. si dubitetur. & leg. pupillares. ff. eod. & si notarius dicat quod etiam mortuo testatore non debet publicare: quia testator precepit non ostendi testamentum, nisi certis annis elapsis, dic quod non creditur notario de hoc, nisi aliter de tali commissione appareat, secundum Angelum in. d. §. si dubitetur. & adde ad istam legem. l. 102. titulo. 18. partita tertia.

3 c **Iurar.** Vide l. 3. C. eod.

4 d **Cuydar.** Ex hoc apparet sufficere iuramentum absque alia probatione interesse, ut dixi supra.

5 e **Pleyto.** Habes hic expressum, quod sicut non tenet transactio, nisi inspectis & cognitis verbis testamenti, vel codicillorum: sic nec pactum gratuitum. & hoc etiam tenuit glo. in. l. de his. ff. de transactio. & ibi Bar. Bal. Ange. & Alberic. contrarium tamen ibi tenuerunt Guillel. Jacob. de Raue. Rayne. Paul. & Iason.

6 f **Nin composicion.** i. transactio, ut in dict. l. de his. & in. l. non est ferendus. ff. de transact. quid autem in sententia, an teneat non visis verbis testamenti: glo. in. l. 3. §. 1. ff. de transact. voluit quod in sententia non habeant ista locum per. l. si mater. in prin. ff. de execut. rei iudica. & tenet Bald. & Guillel. & Jacob. de Arena. in. d. l. de his. Bal. in. d. §. 1. Contrarium tamen tenet Paul. de Castr. in. d. l. de his. vbi etiam idem tenet Iason asserens se mirari de glos. & doct. tenentibus contrarium: Cum contra eos sit text. expressus secundum eum. in. l. i. in prin. ff. quemadmodum testa. aperia. ibi neque apud iudicem exquiri veritas aliter potest. Tu tene opinionem gloss. Bal. & aliorum in quam etiam inclinatur Albericus in. d. l. de his. per text. in dict. l. si mater. in prin. daretur tamen restitutio ex clausula generali propter iustum errorem, ut declarat ibi glo. Bartol. & alij. Tenet tamen sententia de mero rigore. & ad. d. l. i. in prin. quam allegat pro se Iason. & etiam eam allegavit Albericus. Respon. quod ibi non deciditur, quod non possit proferri sententia non cognitis verbis testamenti, sicut disponitur non posse aliter transigi: sed tantum dicit text. quod veritas per iudicem aliter inquiri non potest, inter quae verba longè interest. & pro hoc bene facit ista. l. partitarum, quae tantum annullat pactum,

Nporidad, e con escritura seeyendo fecho el testamento, pueden aquellos a quié es mandado algo en el de mandar ante el juez, q̄ labran, seeyendo muerto^b el que hizo el testamento. Pero el que esto demanda, deve jurar^c primero, q̄ lo nõ faze maliciosamente, mas por cuydar^d q̄ en aquel testamēto yaze alguna cosa, q̄ le fue mādada a el, o a aquel por quien lo demāda. Esto es por quel testamento non pertenece tan solamente a vnome solo, maguer sea heredero, mas a todos aquellos a quien es mandada alguna cosa en el. E porende pleyto^e nin composicion^f, que fiziesen entre si aquellos que cuydassen aver alguna cosa en el testamento, non deve valer, fasta que sea abierto^g ante el juez. Ca non podria ser sabida la verdad ciertamente, de lo que es escrito e mandado en el testamento, a menos de ser abierto. E porende podria acaescer, que rescibirian algunos engaño en la composicion que fiziesen ante.

Ley. II. Quando pueden pedir que se abra el testamento.

Pedir puede delante el juez qualquier delos q̄ dize en la ley ante desta, q̄ abra el testamento, des que fuere finado aql que lo nõo. E si el testamēto fuere en la villa,

& transaccionem initam non inspectis & cognitis verbis testamenti, & nihil de sententia iudicis dicit. alia in ista materia vide per gloss. docto. in dict. l. de his. & per Bartol. in. l. qui Romæ. §. duo fratres. 4. §. & 6. q. ff. de verbo. obliga. & in. l. Scyphi. ff. de opt. lega. & an possit renuntiarum huic legi cum iuramento: Iason tradit late in dict. l. de his.

o en el lugar dolo pidieré, deve lo fazer aduzir el juez ante si, e a brillo luego, asì como adelante mostraremos. E si fuere a otra parte deve les poner plazo a los q̄ lo touieren, a q̄ lo aduzgā: e des q̄ lo aduxeré, deve lo otro si abrir. E si por auētura alguno delos, q̄ touiesen el testamento fuere rebelde de manera q̄ lo no quiesse mostrar por mandado del juez, deve pechar^h a aquel, o aquellos que lo demandassen, todo quanto les fuere mandado en el testamento: e demas el daño e el menoscabo que les viniesse por esta razon, porque gelo non quiso mostrar.

Ley. III. En que manera, e ante quales omes deve ser abierto el testamento e mostrado.

Abiertoⁱ deve ser el testamento delante del juez ordinario, e de los testigos, que son escritos en el. Pero en ante quel juez lo mande abrir, deve saber dellos, si es aquel el testamento, en que pusieron sus sellos, o fizieron poner: o en que escriuieron sus nomes. E los testigos deuen conoscer si son aquellos sus sellos: e si la mayor partida dellos dixeren que pusieron los sellos e el testamento, deve ser abierto ante ellos, e leydo: maguer todos nõ se acaerassen y. E despues desto deve lo ebiar a aquellos q̄ non fueron presentes, que conozcan sus sellos, si fuessen dolien-

ut not. Angel. in. d. l. i. in prin. ff. que admo. testa. ape. & in. l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verbo. obliga. & licet Ioan. de Imol. ibi reprehendat Angel. tamen Alex. & Francisc. de Aret. ibi tenent dictum Angel. & vide Socin. consil. 214. volumi. 2. in secunda dubitatione.

Lex. II.
30 **Cópellit iudex tenēte testamentū ad ei⁹ additionē vt aperiat.** Et si in illo loco non est testamētum, assignabit terminum ad portandū. qđ si tenens dare nolit, tenetur petentibus ad relicta & interesse. h. d.

h **Deve pechar.** Adde. l. 3. §. condemnatio. ff. de tabul. exhiben. & de legatario furante testamentum. vide. l. si. tit. 7. infra ead. partita.

Lex. III.
30 **Aperiri debet testamentum testibus iuratis, sua sigilla & subscriptio nes cognoscentibus:** & iudex ordinarius aperit illud, & dat copiam illis quorum interest: sed si omnes testes non sint presentes: hoc fiat coram maiori parte, & etiam coram minori: si iudex viderit quod est necesse q̄ aperiat: & hoc faciat coram hominibus probis & postea mittat testibus testamentum: si sunt infirmi, vel personæ egregiæ aut absētes: vt subscriptiones & sigilla cognoscant: & negatio alicuius de testibus non impedit aperturam: licet reddat testamentum suspectum. h. d.

i **Abierto.** & c. de forma publicationis testamenti, vltra istam. l. & sequentem. vid. Speculato. titu. de instru. & dit. §. ostenso. col. pe.

quod sic, cui adde Decium consil. 345. vifishis quæ supra. & Alexander consil. 11. vilo vt oportet & c. volumi. 2. vbi etiam vid. quid si hæres trasigat cum d̄ bitoribus hæreditarijs non viso testamento.

Abierto. A-7 aperto ergo testamento, sufficit quod sciāt per relationē notarij, vel testium, seu alias certè sciatur, licet non inspectantur verba testamenti; secundum Paulum in. d. l. si de his. & sufficit, quod in instrumento transactionis partes dicant quod habuerūt notitiā contentorum in testamento vt notat Bal. in. d. l. de his. Si tamen ex relatione ista penderetur error: quia amplius sit in testamento, quā refertur. seu aliter disponitur quā dicatur a parte, tunc non teneat transactio,

a *¶ Sin gran trabajo.* Seu sine magno incommodo, vt in. l. sed & si quis & ibi Barto. post glo. ff. eod. non enim debet officium suum sibi esse dānosum, vt ibi habetur.

b *¶ Ante si omes buenos.* L. sed & si quis. de qua ista sumpra est, dicit opti mā opinionis viris. vbi Ioannes de Imol. notat q̄ non sufficit aper- turam fieri co- ram viris bo- nā opinionis, si alij essēt op- timā opinio- nis: & ideo di- cit q̄ cautum est vt notarius in instrumēto attestetur de hoc: quia li cēt q̄s præsū- matur bonus, non tamē præsū- mitur opti- mus seu non reperitur, q̄ de iure præsū- mat optimus, stāte verò ista l. clarum est q̄ sufficerent tes- tes seu viri bo- nā opinionis, prout à iure præsūmuntur, vt tradit Bart. in auct. de tes- sti. §. 1. colla. 7. & facit ista l. ad ea q̄ tra- dit Ange. & ē Ioan. de Imol. in. l. 1. §. fin. ff. quēadmod. te- sta. aperi. an si per statutum requirātur tes- tes optimā opinionis, de beat probari q̄ sint tales: nam ex hac. l. videtur q̄ ex quo sunt bo- ni reputentur optimā opi- nionis, q̄ etiā voluerūt Ioā.

tes: o personas muy honrradas: o si fue- sen en otra tierra, que non pudieffen ser llamados, nin venir sin grand tra- bajo^a. E si acaesciese que alguno destos testigos negasse, que non pusiera su se- llo en el testamento: non lo deuen dexar por esso de abrir, como quier que alguna sospecha sea contra el testamen- to, por el niego de aquel testigo. E si por ventura el juez non pudieffe auer los testigos ante quien fue fecho el testamento, para abrirlo ante ellos, por que fueffen todos, o la mayor partida dellos en otra tierra: estonce dezimos, que si el judgador entendieffe que po- dria acacer algund daño, o algund em- bargo por razon que el testamento nō se abrieffe, ante que aquellos testigos pudieffen venir, que deue fazer venir ante si omes buenos^b, e abrir el testa- mento ante ellos, e desque fuere abier- to, deue lo mandar trasladar, e leer. E de si deue cerrar el testamento, e man- dar, q̄ aquellos omes buenos que pon- gan sus sellos en el. E en esta guisa se pue- de abrir el testamento, maguer non este delante ninguno de los testigos ante quien fue fecho. Pero despues que vinie- ren los testigos, deue les mostrar^c el tes- tamento que conozcan los sellos: e si fueren a otra parte embiar selo alla segund de suso diximos. E deuen e- llos jurar^d que digan si es aquel el testa-

de Ligna. & Francif. Rampon. Prout refert Ioann. de Imol. in. d. §. fin. col. 4. ad finem. licet ipse post Ange. vult contrarium.

4 c *¶ Deuen les mostrar.* Quando testamentum in scriptis sit sine tabel- lione debent ista seruari, si verò fiat cum tabellione, prout com- muniter hodie fiunt in istis regnis, maximè post. l. 3. Tauri, ista non requiruntur cum propter auctoritatem tabellionis ipsa scriptura sit publica, & fidem faciat prout voluit gloss. notabilis, quæ communi- ter approbatur in. l. 2. in princi. in verbo publicum. ff. quemadmod. testa. aperi. tenet etiam glo. in. l. quæstionem. in verbo, ostenditur. C. de fideicommiss. Bald. in. l. hac consultissima. ad fi. C. qui testa. facer. pos. & in. l. 1. ad fin. C. de testa. & in. l. omnium. eodem titu. & qualiter debeat tabellio conficere instrumentum publicationis, & de eius for- ma vid. Ioan. de Imol. in dict. l. 2. in princi. & hoc nota, quia errant ali- qui, qui talia instrumenta facta coram tabellione faciunt coram iudi- ce publicari vt aliquando vidi: nam non est necessarium. & adde An- ge. in dict. l. 1. & 2. C. de testa.

5 d *¶ Deuen ellos jurar.* Habes hic q̄ etiam in causis summarijs requiritur, quòd testes iurent. vid. per Barto. in extrauagan. ad reprimendum. in parte summarie, & in parte sine figura iudicij. & in. l. filius familias. ff. de donatio.

6 e *¶ Dar traslado.* Sed an credatur huic exemplo per iudicem auctenti- cato seu publicato, etiam si originale testamentum nō appareat. vid. per Specul. tit. de instrumē. edit. §. ostenso. versiculo. 2. quoq; & versu- culo sequēti. & per Albe. in. l. publicati. C. de testa. & satis hic probari

videtur, vt tale exemplum faciat fidem neq; requiritur q̄ probetur amissio originalis, prout aliqui dicebant in. l. publicati p. text. ibi vbi Albe. post relatas opiniones ponit hæc verba, puto autem & sic vidi in iudicio seruari, q̄ si originale extat debeat exhiberi si petatur: quia multa possent esse vitia visibilia & inuisibilia in originali, quæ nō fue- runt visa tem- pore publica- tionis: sed si p- deref origina- le, tūc staretur autētico, siue publicato iu- rante eo, q̄ vt- tur dicto au- tentico, q̄ ori- ginale non ha- beat neq; do- lo defierit ha- bere, vt in. l. fi. C. de fid. instru- men. & ita ēt practicator q̄- tidie in regali- b^o auditorijs, quicunq; peti- tur originale exhiberi.

mento que ellos sellaron, e onde fuerō testigos. E desque aya tomado la ju- ra, deuen fazer trassadar el testamento en su registro, e los dichos de los testi- gos que dixeron quando juraron: o en essa misma carta en que esta escrito el te- stamento, si ouiere y pargamino tanto en que se pueda escreuir lo que dixeron. E despues desto deue dar traslado^e del testamento, a aquellos a quien es algo mandado en el, si gelo demandaren.

¶ Ley. III. Que puede fazer el judgador. quando el testamēto es fecho ante testi- gos sin escrito.

Nte testigos paladinamen- te seyendo fecho el testa- mento o sin escritura, si al- guno de aquellos a quien fue algo mandado en el, pidieffe al juez que fizieffe venir ante si los testigos, e re- scibiessse los dichos dellos en escrito, é la manera quel testamēto fuera ordenado ante ellos, deue el juez fazer lo asis, e desque los testigos fueren venidos ante el, deue los fazer jurar q̄ digan verdad: e de si deue fazer escreuir lo que dixeren. E vale tanto el escrito que fue fecho de sta guisa, delos dichos delos testigos: co- mo el testamēto q̄ es fecho en escrito^h. E maguer q̄ muriessse los testigos todos o alguno dellos, despues que esto ouies- sen fecho, valdria el dicho e la escritu-

iudica. & vide de ista publicatione testamenti per Abb. in cap. si. in fi. de fid. instru. & satis bene habetur in ista. l. & adde Specul. tit. de in- stru. editio. §. ostenso. col. 9. ver. fiebat autem olim.

g *¶ Hazerlo así.* Citatis tamen his quorum interest, scilicet his qui ab- intestato succederent, si testamentum non esset, secundum Barto. & Bal. quem vid. in. l. publicati. C. de testamentis. limita vt per eum in. l. 1. in fin. C. eodem. sed quid si diu est, quòd facta est publicatio testa- menti, an præsūmatur, quòd interuenerit citatio eorum, qui citan- di essent: vid. Specul. in. di. §. ostenso. versic. sed quid si post publica- tionem. & Ioann. Andr. & doctores in capitulo. Albericus. de testib. & communis opinio videtur ibi quòd sufficiat longum tempus id est decennium vt præsūmatur ista solennitas interuuisse, maxime quando in instrumento sit mentio decitatione. quod ibi limitat Fe- lin. ad fin. nisi ageretur de graui præiudicio tertij: nam tunc re- quireretur decursus triginta annorum. vt in capitul. peruenit. vbi per Imol. de emptio. & venditio. & intellige quando illa diutina ob- seruancia fuit scientibus partibus quibus hæreditas defuncti (si testa- mentum non esset) pertinet vt est de mente docto. & tradit Felin. in ca. sicut. de re iudica. col. 14. Decius confi. 409. & vid. etiam per Alex. consil. 9. volu. 3.

h *¶ Escrito.* Intellige quando fuit publicatum testamentum in scriptis vt supra eodem. l. proxima. vcl fuit factum manu publica tabellionis vt ibi dixi.

i *¶ Despues.* Secus si antea: nam tunc corrueret testamentum vt in. l. pu

In nou. re- copilatio. est. l. 2. tit. 4. libr. 5.

blicati. C. de testa. & in l. cum in initio. ff. quemadmod. testa. aper. & tenet Albe. in l. 1. §. si quis neget. eod. titul. & satis videtur hic probari a sensu contrario. Imo & si vnstantum de testibus necessarijs moreretur ante publicationem testamenti idem esset. argumento. l. i. v. nus. C. de testa. & tenet Abb. in cap. si. de fid. instru. quod etiam videtur pbari hic

vt dixi, & licet per duos vel tres testes probaretur qd ille vel illi qui mortui sunt fuerunt rogati in testamento idem esset dicendum quando venientes ab intestato negarent nedum solemnitate verum etiam veritatem testamenti, de quo vide per gloss. in verbo doce ripotest. in l. 2. C. de bono. posse. secundum tab. & ibi late per Bar. & docto. & adde ad predicta gloss. in l. 2. in verbo. publicum. ff. quem admod. testa. aper. & per gloss. vbi Bar. in l. gesta. C. de re iudi.

5 a **¶** *Lae scriptura.* Quae licet postea perderetur casu fortuito posset probari tenor & eius amissio per duos testes, vt in l. testiu. C. de testi. vbi Bal. & Salice. notant. Alexan. etiam & Ias. in l. 2. C. de bono. posse. secundum tabulas.

6 b **¶** *Defechar.* Vt supra ead. partita. titul. proximo. l. 9. & quae dixi in l. 1. illius titu.

ra dellos, bié afsi como si fueffe testaméto acabado, seyedo las personas de los testigos atales, q nō los puedé desechar.

¶ *Ley. V. En que manera deue el juez dar traslado del testamento a quien fue mandado algo en el.*

L juez deue dar traslado del testaméto a los herederos, bié afsi como esta escrito el testaméto original: mas a los otros a qui es mādado algo en el, nō deue dar traslado, si nō solaméte de lo q a ellos pertenece: pero nō deue é el escreuir el día, nin el mes, nin la era en q fue fecho. E esto deue fazer afsi, por q aql q rescibiére el traslado, nō pueda fazer falsedad en el testamento. Pero si aql que fiziesse el testaméto, vedasse q nō abriessse alguna parte, como si dixesse, tal cosa q yo establezco é el mio testaméto, mādando q nō sea abierta, ningua cosa, nin publicada fasta a tal tiépo, o fasta a tal dia: o si dixesse: maguer lo abra, mādando q nō den traslado de tal cosa q y esta escrita, a ome del mūdo, ca é aql la manera q el mādaref, afsi lo deue el juez guardar. Otro si dezimos, q el juez nō deue dar traslado de aql lo que el entendiesse en el testamento, de q podria nacer peligro alguno, maguer el fazedor del testamento non lo ouiesse vedado.

¶ *Ley. VI. Porque raxon se podria mouer el testador a defender que non abriessen el testamento fasta tiempo cierto.*

Dvdarian algūos, porque razón se moueria el fazedor del testaméto a vedar que lo nō

¶ *Lex. V.*

¶ **H**eredi datur copia totius tenoris testamēti, legatario autem solum sui legati sine die & anno: vt salitas euitetur: si tamen aliquā partem aperiri testator vetuit: vel vsq; ad certū tempus: eius voluntas debet seruari: nec debet iudex copiam dare eorum, in quibus periculum sequi posset: licet testator dari non prohibuerit. h. d.

1 c **¶** *A los herederos.* Approbat opinionē glossatoris pilei de qua p glo. in l. 3. C. quē admod. testa. aper. & voluit etiā gl. vt declarat ibi Bart. in l. 2. §. diē. ff. eo. quid autē, si is q petit additionē nō sit hāres scriptus, sed hāres legitimus qui alias testaméto nō obstatē succederet ab intestato. vel fortē qui petit est filius ex hāre datus? dic q tunc debet adi tamen sine die & consule, secundum Bal. in d. l. 3. & adde ad istam legē l. ipsi autem hāredi. cum. l. sequenti. ff. eod.

2 d **¶** *De lo que a ellos pertenece.* Adde l. argētarius. §. adi. ff. de xden. & qd habet & etiā notā p docto. in c. contingit. de fid. instru. & quae not. Bat. in rubra. ff. de nou. oper. nūtia. & dari debet particula talis cum in stitutione hāredis, vt scire possit legatarius quē habeat cōuenire, vt ét

declarat Ioan de Imol. in d. l. 2. §. diē. ff. quemadmo. testa. aperian. **¶** *El dia.* Cōcordat. d. l. 2. §. diē. ff. eo. & l. 3. C. eo. & intellige etiā quando petit officio iudicis: a tabellione qui tenetur reddere ratione officij, intellige etiā quando petitur, vt legatarius inspiciat quod in testamento scriptū est, tunc enim debet fieri sine die & consule, vt hic & in

abriessen todo, o parte del, afsi como diximos en la ley ante desta. Onde para sacar los desta dubda, queremos lo aqui dezir: e dezimos, q si el testador ouiesse su fijo, q fueffe menor de catorze años, si le estableciesse por su heredero en tal manera, q si el moço muriesse āres deste tiépo, que heredasse todo lo suyo otro alguno que nō brasse seña la deméte en el testamento, por q sospechasse el fazedor del que este a tal se trabajasse de muerte del moço, porque heredasse sus bienes, quando esto sopiesse, por esta raxon vedaria q lo nō abriessen fasta q l moço ouiesse catorze años. E la manera q mostraro los sabios antiguos, h para esto mejor fazer es esta, afsi como si el testador escriuiesse, o fiziesse escreuir encima de la carta del testamento, aqualla raxon que vedasse que nō abriessen, e la cerrasse, e la sellasse, e escreuiessse sobre la plegadura de la carta, como defiende que aquella parte del testamento, que nō la abriessen fasta algund tiempo, o dia cierto, e dende ayuso^k de la carta escriuiesse aquella parte que el quisiesse que fueffe abierta despues de su muerte: ca en aql la manera deue ser guardado, e abierto el testamento, como mandara aquel que lo fizo, e non en otra manera.

dictis concordant. & sic vt sciatur, an eorū interfit. vbi verò cōstaret de eorū interesse, tūc etiā cū die & consule adi debet etiā legatario qui in re legata habet loco hāredis. l. id tempus. ff. de vsucapio. secundum Iacob. de Aretic. Cyn. Alberic. & Bald. in d. l. 3. C. eo. Bar. etiā. in d. §. diē. & est ratio secundū qd ibi declarat Ioan. de Imol. quia ratione officij tabellionis spectat ad eū dare in publica forma, & per consequens cum die & consule cū talia requiratur ad solennitate instrumenti. vt in l. 38. tit. 18. parti. 3. & quia debet fieri ad finē, vt possit probare de iure suo & probatio aliter fieri non posset, nisi si exhiberetur sibi instrumentum in publica forma, & circa istā additionē instrumenti sine die & consule dixi aliqua notabilia in l. 11.

¶ Titulo. III. De como deuen ser establecidos los herederos en los testamentos.

titul. 8. §. allega. vide ibidem.

f **¶** *Que el mandare.* Not. bene quia non ita expressum est de iure cōmuni, si bene memini, licet satis probei. in l. pupillares. ff. eo. & ibi Ioā. de Imol. & satis expresse probatur in l. 3. C. eo.

g **¶** *Peligro.* Latius est verbum hoc quam id qd habetur in l. 3. C. eod. tit. **¶** *Lex finalis.*

¶ **N**e substitutus capret in mortem pupilli institui: potest testator in fine testamenti apponere substitutionē & claudere eam, vetare que ne pars illa testamenti vsq; ad certū tēp^o aperiat: vt substitutus ignoret substitutionem factam, & iudex adimplebit testatoris voluntatem. h. d.

h **¶** *Los sabios antiguos.* Vt in §. fin. in st. de pupilla. subli. & l. pupillares. ff. quemadmod. testa. aperian.

i **¶** *Escriuiesse.* Ex sola enim clausura & sigillo tabullarū pupillarum, videtur hoc velle testator, vt in l. pupillares. ff. eo. & intellige quando de per se essent tabulae pupillares.

k **¶** *Dende ayuso.* Vide. Ioa. Fab. in d. §. fin. autē. qui etiam ponit qualiter ista substitutio pupillaris quae aperiri vetatur a testatore possit fieri in medio testamenti, vel in alia charta. **¶** *Titulus. III.*

1 a **Fundamento rayz**, Concordat cum hoc rext. s. ante haredis. Institu. de lega. & adde, quod honor est & conseruatio famæ defuncti habere haredem. vt tradit Bald. in. l. prima. col. fina. C. si quis omis. caus. testa. & not. bene, q̄ hic dicitur, fundamento e rayz. nam ex hoc colligitur q̄ alias dicitur in. l. non codicillum. C. de testa. quod qui instituit haredem

non codicillari, sed testari videtur: hodie vero per legē ordinamē. pri mam tit. 2. lib. 5. etiam si defititutio haredis & sic fundamentum istud deficiat adhuc debentur relicta in testamento & quæ alias in eo disposita sunt. sed an etiam stāte. d. l. ordina. requiratur q̄ hareditas adeatur ab intestato? videtur, q̄ sic ex verbis illi. l. & facit. l. 2. ff. de fideicom. libert. & l. qui filio. s. seruus. ff. de haredib. instituē. & q̄ not. Bald. in. l. hac consultissima. s. pen. C. de testa. vide tamen quæ dicitur in. l. 37. titu. 9. infra ea. parti. in glo. super verbo. los fructos. id tamen quod habetur quasi legatum nullam requirit aditionem etiam ab intestato. gl. & ibi etiam not. Angel. in. l. filiz cuius. C. fami. heriscund.

Fundamento e rayz de todos los testamentos de qual natura quier q̄ seanes establecer herederos en ellos, como quier que alas vegadas se comiençan de otra manera, segund es voluntad de aquellos que lo fizieren. Onde, pues que en los titulos ante deste, mostramos quien puede fazer testamento: e en que manera, e como lo deuen abrir: conuene que digamos en este titulo del establecimiento de los herederos, que fazen los homes en los testamentos. E demostraremos que cosa es establecer heredero. E que pro viene ende. E quiē lo puede ser. E por que palabras ha de ser establecido. E en que manera. E en quātas partes puede partir el fazedor del testamento su heredad entre los herederos. E de si diremos, todas las otras cosas, q̄ pertenecen a esta razon.

Ley. I. Que cosa es establecer heredero, e a quien tiene pro.

A Eredē instituere, en latin tātō quiere dezir en romāce, como establecer vn ome a otro por su heredero, de manera que finque Señor b despues de su muerte de lo suyo, o de alguna partida dello: en logar c de aquel quel establescio. E tiene muy grand pro a aquel que lo establecido, porque dexa lo suyo a ome que quier bien e parte se su anima deste mundo mas folgada por ende. E otrosi tiene pro al he-

ad Dei seruitium institutus & quilibet qui non inuenitur prohibitus siue liber, siue seruus dum tamen eius dominus institui possit alias non valet institutio: nisi dominus antea ditam hareditatem eum manumittat: vt adeat & sibi ipsi quærat vel si alienet alij qui sit capax. Item potest institui hares seruus hareditarius iacente hareditate, non tamen potest sine iussu haredis adire. h. dicit.

redero, porque se le acrecen mas los sus bienes deste mundo por ello.

Ley. II. Quien puede ser establecido por heredero de otro.

E Stablescido puede ser por heredero de otro Emperador: o Emperatriz, o Rey, o Reyna. E otrosi la camera de cada vno dellos, e la eglefia f de cada vn lugar honrrado s que fue fecho para seruiçio de Dios, e obras de piedad. Otrosi cibdad h, o villa, o concejo, o todo ome quier sea padre, quier sea fiyo, o cauallero, e quier sea cuerdo, o loco, o mudo, o sordo, o ciego, o gastador de sus bienes, clerigo, o lego, o monge. E breuemente dezimos, que todo ome a quien non es defendido; por las leyes deste nuestro libro, quier sea libre, o seruo k puede ser establecido por heredero de otro: pero si el seruo fuese de tal ome en que el Señor del non podria ser establecido por heredero, estonce non lo podria el ser. Fuera ende si el Señor aforraste l tal seruo como este, en ante que entrasse en possessiō de la heredad. Ca estonce este atal, bien podria heredar m aquello, en que fuese establecido por heredero, e non se le embargaria por la razō sobredicha de su Señor. E esso mismo seria, si el Señor vendiesse tal seruo como este a ome que podiesse ser establecido por heredero segun derecho. Ca estōce el seruo biē po h dria auer la heredad, en q̄ fuese establecido por heredero, cō otorgamiēto deste nuevo Señor. E aun dezimos, que el

Emperador.

Adde. l. cum haredes. C. q̄ testa. fac. pol. vbi gl. dicit idem in Papa

La eglefia.

Adde. l. 1. C. de sacrosan. eccl. & ca. quicūq; 17. q. 4. vbi habetur de consilio. B. Augustini non esse exharedandū filium vt datur ecclesie q̄ dicitur intelligitur respectu legitimæ secus si alias. vide per Alexand. in. l. patet quod dotali. C. de pac. & per Decium in. l. licet inter priuatos. tertio nota. eodē titul.

Cada vn lugar

honrrado. Adde legē. i. C. de sacrosan. eccl. & l. hareditatis. C. de haredib. institu. & in. s. testamenti. Instit. de hared. qual. & differen. & vide quod habetur in. l. collegium. C. eodē.

Ciudad.

Adde dictam legem. hareditatis. C. eo. cū concordā. ibi positus in glo.

A quien no es

defendido. Sumptum est à dictis Azo. C. eodem. in summa. col. fin. & qui sunt capaces & qui capere prohibentur, aut quibus non est testamenti factio passivē. vide per gloss. in. s. legari. Instit. de lega. & infra eodem. l. 4.

Seruo. Adde. l. non minus. ff. eodem.

Aforraste. Adde. d. l. si seruus eius. ff. de acqui. haredit.

Bien podria heredar. Adde. l. si seruus. sed hoc videtur mirum cum & vt supra hac. l. dicitur. capacitas vel incapacitas consideretur respectu personæ serui, vt habetur in dicta. l. non minus. ff. eodem. & in. l. si mihi & tibi. s. regula. ff. de lega. primo. & sic videtur quod non possit reconualescere ratione manumissionis vel alienationis. l. quod ab initio. ff. de regulis iuris. & quia in institutione debet adesse capacitas tribus temporibus. vt in. l. si alienum. s. in extraneis. ff. eodem. & in. s. in extraneis. Instit. de hared. qual. & differen. & l. 22. infra eodem. non ergo sufficit capacitas tempore aditionis. vnde gloss. & doct. in d. l. si seruus. multum laborant in solutione huius difficultatis. Bartolus intellexit quando seruus fuit institutus, sui contemplatione & non quando contemplatiōe domini vel simpliciter, quia cum simpli

In noua rec. est. l. tit. 4. li.

Ad tit. ff. & C. & in tit. d. here. insti. & ad titu. insti. de here. quali. & differentia & j. l. 21.

Instituere haredem idē est quod cum facere dominum bonorum: & per hanc institutionem testator relinquit beneuolē sua, de quo eius anima quietatur: & hares per institutionem magis opulentatur. h. d.

Finque señor. Intelligi vt habeat id ius quod defunctus habebat: nam id quod quis habet haredi suo relinquit non plus. l. publica. s. Titia codicillis. ff. de condit. & demonstra.

En lugar. Nam hares & defunctus reputantur vna & eadem persona vt hic, & in authen. de iurei. à mor. præssi. in princi. alia tamen est conscientia defuncti alia haredis. vt per Bald. in authen. si tamen. C. de tempo. appel. in notabili quæstione, de qua ibi per eum. & not. quod hares censetur tenuisse & possedisse rē eo modo & forma qua defunctus possedit vt per Paul. de Cast. in nota. quæstione in. l. neque fructuarius. C. de vsufruct.

Aquel que lo establescio. Nostra enim interest habere haredem vt hic & in. l. & quia. ff. de interrogato. actio. & tenet Bald. in. l. qui se patris. colum. i. C. vnde libe.

Ley. II.

Potest hares institui rex: regina aut eius camera vniuersitas locus

Sesta partida:

citer perinde habetur ac si contemplatione domini, vt in lege. cum aliquis. C. de iure deliberan. & Bartol. sequuntur Paul. de Castr. & Ioan. de Imol. licet non bene declarat: Angel. vero rejicit intellectum Bartol. tanquam diuinatorium, & per alia fundamenta quibus respondent Paul. de Castr. & Ioan. de Imol. mihi placet intellectus Bartol. qui videtur

At tit. C. de neces. hære. institutis. Et. j. in. l. et. l. 23. & 24. & in tit. 4. l. 7. & in tit. 8. l. 3.

magis communis quam intellectus Angel. & Iacob. de Aren. qui dicebant. d. l. si seruus. loqui in seruo qui omnino erat incapax, sed hærescribi poterat licet vt ab indigno fiscus poterat auferre confunditur ex verbis dictis. l. si seruus. & apertius ex verbis huius legis partitarum cum superius dixit, que el Señor del nõ podria ser establecido por heredero.

9 a ¶ Fuisse muerto. Adde legem. seruus hæreditarius. ff. eod. & §. seruus alienus. & ibi gloss. Instit. eod. in verbo, testamenti factio.

seruo puede ser establecido por heredero de otri, maguer su Señor fuesse muerto^a. Pero nõ puede ganar la tenencia del heredamiento, fasta que lo mã de el heredero de su señor.

¶ Ley. III. Como puede el testador establecer su seruo por heredero si quisiere.

Sel Señor ouiesse tan gran amor con algun su seruo, que non auiendo fijos, lo fiziesse heredero de lo suyo, poder lo ya fazer, e seria porède heredero, e libre, maguer nõ lo ouiesse aforado: ca entiendo se b que lo faze libre, pues quel dexa todo lo suyo faziendolo heredero. Pero si alguna dueña q ouiesse seruo, fuesse acusada q fazia adulterio^c cõ el, e en ante q fuesse librado del pleyto de la acusaciõ, lo estableciesse ella por su heredero, nol valdria, porque fuerte sospecha seria cõtra ella, q era verdad lo que della acusaron, pues tanto lo

¶ Lex. III.

- ¶ Non habens filios potest seruum suum hæredem instituere: & licet de manumissione non fecerit mentionem, consequitur libertatem & hæreditatem. si tamen domina de adulterio cum proprio seruo commisso accusetur: non potest eum instituere donec sit absoluta. hoc dicit.
- 1 b ¶ Entiendese. Si tamen seruum expresse instituit purè libertatem tamen ei dedit sub conditione tunc non erit liber ex institutione, sed eam debet sperare ex dispositione expressa quã testator fecit, ita dicit glo. notabi. in. l. quotiens. §. si. super verbo, die veniente. & ibi not. Ioan. de Imo. ff. eod. & adde ad istam. l. §. idem q; iuris. Instit. quib. ex caus. manu. non licet. & l. penulti. C. de necessar. seru. hæredib. instituentis.
- 2 c ¶ Adulterio. Adde. l. his verbis. §. interdum. ff. eod. & facit. l. prima. C. de mulier. quæ seru. propr. se immis. & in. c. si qua cum seruo. vbi bona glo. n. quæst. 2. §. est autem casus. vbi bona glo. Instit. de hæredib. instituen. & mulier incontinens inter seruos de decuse est totius cognationis eius. l. vnica. C. de senatusconsult. claudia. tollen. & ibi Bald.
- 3 d ¶ Ante que fuesse librado. Postea ergo teneret manumissio, vt hic & in dicta lege. his verbis. §. interdum. ff. eod. & in. §. est autem casus. Instit. eod. sed quid si pendente accusatione fuit institutus, & postea fuit sequuta absolutio, an tenebit institutio? gloss. videtur velle quod non in. l. cum filius. §. seruus. ff. de lega. secundo. & videtur de mente huius. l. ibi, porque fuerte sospecha, quæ suspicio non videtur purgari per sententiam, & hoc videtur tenendum, licet aliud voluit Raphael in. d. l. his verbis. §. interdum. & Ange. in. d. §. est autem.

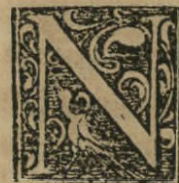
¶ Lex. III.

¶ Non potest hæres institui deportatus vel in metallum vel opus metalli, vel alterius operis principis perpetuò damnatus, legata tamen particulari potest habere taliter damnatus: nec potest hæres institui de hæresi condemnatus: aut baptismum scienter bis recipiens: nec apostata fidem dimittens: aut confraternitas, seu collegium cõtra ius vel principis voluntatem facta, vel de damnato coitu procreatus: vt ex religiosa vel consanguinea. h. d.

c ¶ Deportatus. Habes hic text. expressum pro opinione communi, de qua in. l. i. C. de hære. instituen. contra gl. fin. ibi. licet gl. illam: multis modis conetur sustinere Ioan. de Imo. post Iacob. Butri. in. l. si seruus eius qui. ff. de acquiren. hæredi. colum. penulti. & fin. habes ergo hic, quòd institutio deportati est pro non scripta, & sic hæreditas veniet

amaua, quel fazia su heredero.

¶ Ley. III. Quien non puede ser establecido por heredero.

Non puede ser establecido por heredero ningũ ome q sea desterrado por siempre, a quien dizen en latin deportatus^e: nin otro si, los q son judgados a pena de cauar fen las mineras de los metales del rey para siempre, por yerro q fizieron: pero estos atales q fuessen cõdenados en los metales, o lauores del Rey, biẽ podriã auer otras mãdas^h q les algũos mãdassen o fiziesse en sus testamentos. Otro si dezimos, q el que es judgado por herejeⁱ, non puede ser establecido por heredero de otri: ni a q llos q se faze baptizar dos vezes^k a sabiẽdas. Nin los apostatas^l q fuerã christianos, e tornarõ se moros o de otra ley. Otro si, nõ puede ser establecido por heredera ninguna cofradia, nin ayuntamiento^m

si ad tempus hoc faceret, non videtur in metallum damnatus, vt in l. capitalium. §. diuus autem Adrianus. ff. de poen. & quid de damnato ad mortem vel ad perpetuum carcerem vide Barto. in dicta. l. 3. ff. de his que pro non scrip. & l. 4. in ord. taurinis.

h ¶ Corras mandas. Ad alimenta intellige, vt habetur in. d. l. 3. & notatur in l. si deportati seruo. ff. de lega. 3.

i ¶ Hereje. Adde. l. fin. C. de hæreti. & authenti. credentes. eod. tit. & l. fina. tit. septimo. infra eadem partita. Sed an possit Iudæus hæres institui vel ei aliquid legari: fuerunt variaz opiniones: nam gloss. in lege prima. C. de iudæis. tenuit quòd sic, & idem voluit Cynus, Albericus, & Salycetus in lege prima. C. de sacrosanct. ecclesiis. & Bartol. in lege cum senatus. ff. de rebus dub. Angel. verò in dicta lege prima. prout refert Anan. in capitul. Iudæi. el segundo. de iudæis. tenet contrarium. & idem tenet gloss. & in hoc videtur inclinare Ioanes de Anania in dicto capitulo. Iudæi. el segundo. de iudæis. allegant capitul. multi. vigesima quarta quæstione secunda. sed illa litera, prout dicit Socin. in dicta lege. cum senatus. loquitur in hæretico. allagant etiam capitulum. si quis episcopis. de hæretic. cum sequenti. cui respon. Socinus in dicta lege. cum senatus. & inducit pro contraria parte. vide ibi per eum, & certè in ecclesiasticis personis casus ibi videtur, quòd ab eis Pagano vel Iudæo, nil possit relinquere: de laicis verò non ita reperitur, imò ista. l. patitarum. cum enumerat incapaces, non dicit aliquid de Iudæis in particulari vniuersitati tamen Iudæorum relinquere non potest. dicta lege. prima. C. de Iudæis. quòd tamen Iudæus vel Paganus non possit hæres institui habetur in lege fina. titulo septimo. infra eadem partita. & in. l. 16. tit. sexto. libro. 3. foro. 11.

k ¶ Baptizar dos vezes. Azo. C. eodem in summa. ad finem. dicit baptis. matis iteratores: est enim hæc vna species hæresis, vt habetur vigesima quarta quæstione tertia. capitulo penultimo. versicu. nouatiani. & capitulo. non licet. & capitu. rebaptizare. & capitu. quiuis. de consecratio. distintione quarta. & capitul. qui in aliquo. §i. distintione. & lege prima. C. ne sanct. baptis. reite. & tene menti istam. legem partitarum ad hoc, & an idem sit dicendum de reordinato, & de reconfirmato scienter: videtur idem dicendum. pro quo facit quòd notat Archidia. in dicto capitulo. qui bis. in contrarium facit, quia hæc est. l. poenalis, vnde non videtur extendenda.

l ¶ Apostatas. Adde. l. tertia. C. de apostata.

m ¶ Nin ayuntamiento. Adde. l. collegium. C. eodem.

nõ ad fiscum: sed ad venientes ab intestato, secundum dictam communem opinionem quæ approbat hic, quod etiã patet quia quantum ad hoc æquiparat ista l. deportatum damnato in metallum, in quo nullum est dubium, quod eius institutio sit pro non scripta. vt in. l. si in metallum. ff. de his quæ pro non script. habent. & adde. l. fin. tit. 7. infra ead. partit.

¶ De cauar. Ad 2 de dicta legẽ tertiã. ff. de his quæ pro non script. habent.

¶ Para sempre. 3 Hoc dicit, qa

Ad tit. ff. de his que pro non scrip. hab.

In noua rec. est. l. 3. tit. 4. libro. 5.

Nõ inueniam in noua rec.

9 a **Contra derecho.** Regulariter de iure communi omnia collegia sunt repro-
bata, vt habetur in lege tertia. §. in summa. ff. de colleg. illic. fal-
lit in aliis quibus quæ de iure gentium, vel ciuili sunt approbata, de qui-
bus vide Barto. in lege fina. ff. de colle. illic. versicul. videamus. & adde
§. conuenticulas. & quæ ibi dicit Bal. de pac. iuramen. firmi. & de colle-
gijs approba-
tis vide in l. 1. 1.
& in l. licet. ff.
quod cuiusq;
vniuers. nom.
& in l. fina. C.
de iurisdic. io.
omn. iudic.

10 b **Contra volun-
tad.** Nota ergo
collegia non
posse in prin-
cipe inconsul-
to, vt hic & ad
de, quod ha-
betur in capit.
fin. de religio.
domib. lior. 7.
& quæ habent
in l. 1. & se-
cunda. & fina.
tit. 1. li. 8. ordi-
na. rega. & q̄
tradit Bart. in
extrauagant.
qui sint rebel-
les. in glo. super
verbo, occulte.

11 c **Nascida de dañado coitu.** Ex generalibus verbis huius. l. videtur quod
non possit spurius seu natus ex damnato coitu institui hæres ab ali-
quo, & si non sit pater, sed & si sit alius extraneus ille qui instituat:
cum enim æquiparetur istos nefarios & spurios hæreticis, & alijs qui à
quocunq; capere non possunt iure institutionis: sic videtur velle in
istis vt æqualis sit determinatio. l. iam hoc iure. cum similibus. ff. de
vulgari & pupilla, sed contrarium videtur dicendum & quod ista. l.
intelligatur, quod isti ex coitu damnato nati non possunt institui à pa-
rente: & quod non prohibeat quod à fratre vel alio possunt institui:
cum hoc ita sit decisum iure communi, vt probatur in l. si is qui ex bo-
nis. ff. de vulgari & pupillari. & not. glo. singularis, in authentic. quib.
mod. natura. effici. iij. §. si. super verbo, participium. colla. 7. quæ com-
muniter approbatur, & etiam ita intellexit Azo. ex cuius dictis sum-
pta est ista. l. C. de hæredib. instituen. in summa. in fine. & patet ex lo-
cis vnde se remittit, & ita etiam tenet Bart. in l. 1. in princi. ff. de iure fi-
sci. & adde ad prædict. l. 10. tit. 13. infra ead. partita.

11 d **Muger religiosa.** Gratia exempli ponit, vnde idem est dicendum,
in alijs spuris ex damnato coitu natis, vt dixi in l. 13. titu. 7. ead. parti-
ta. vbi vide quæ dixi de filio adulterino respectu successione matris
& quomodo liceat aliquid relinquere filio spurio, vide per Alberic. in
l. humanitatis. C. de natura. libe. & in l. si is qui ex bonis. ff. de vulgari
& pupillari. & per Bartolum in l. fin. colum. secunda. ff. de his quib. vt
indig. Ioan. de Plate. in l. prima. in fine. C. de delato. lib. decimo. alios
casus vltra hic expressos, in quibus quis est incapax vide in auth. de ra-
ptu mulie. collat. 9. & ibi not. Bartol. vbi habetur, quod mulier rapta
nubens raptoris non potest aliquid capere ex testamento raptoris,
quod forte etiam de iure canonico procedet: cum lex possit tollere ta-
le lucrum: non tamen caret scrupulo, quia ex hoc tollitur libertas ma-
trimonij contrahendi, seu intimidat contra id quod not. gloss. in c. de
puellis. 36. quæ sit. 2. quam sequitur Abb. in capitu. primo. de sponsal. &
in capit. ecclesia sanctæ Mariæ, de consitu. Alexand. in l. Scius & Au-
gerius. ff. ad leg. Falcid. & licet glo. in c. cum secundum leges. de hære-
ti. lib. 6. in verbo. certa q3. dicat contrarium eius quod dixit gloss. in d.
c. de puellis. aduertendum est, quia loquitur circa pœnam amissionis
don. in iij bonorum raptoris, quæ lex propter raptum detulerat mulie-
ri raptæ: quia sub hac conditione visa fuit lex dedisse, & nimirum si
lucrum quod ipsa lex dedit, possit auferre: in nostro vero casu lex ni-
hil in hoc dederat mulieri raptæ, & imponere pœnam, vt non possit
capere ex testamento viri raptoris est mera pœna, annexa prohibitio-
ni matrimonij igitur de iure canonico non potest procedere: & hoc vi-
detur verius, quanto magis quod etiam in casu gloss. c. cum secundum
leges. communior est opinio contra illam & docto. magis communi-
ter: sequuntur gl. in d. c. de puellis. confirmantur prædicta ex eo quod
pœna imposita de iure ciuili mulieri secundo nubenti infra annum
lucius, vt non possit capere ex testamento, vt in lege prima. C. de se-

que fuisse fecho contra derecho^a, o
contra voluntad^b del Rey, o del princi-
pe dela tierra. Nin puede establefcer por
heredero a ninguna persona que fue na-
sca. la ne dañado coitu^c, que quiere tan-
to dezir, como de vedado ayuntamien-
to: assi como de parienta, o de muger re-
ligiosa^d.

**Ley. V. Como la muger que casa ante que se cū-
pla el año que murio su marido non puede ser
establefcida por heredera.**

MVguer q̄ casasse ante de vn
año despues de muerte de
su marido, no la puede nin-
gun ome estraño estable-
fcer por heredera, nin otro que fuisse su

cund. nupt. & infra. l. proxi. sublata est de iure canonico: & alia pœna
in hoc imposita. vt in cap. fin. de secun. nupt. & tenet gloss. in d. la. &
docto. communiter. in dicto capi. fina.

Lex. X.

12 **Mulier secundo intra annum lucius nubens non potest hæres insti-
tuiti per non
consanguineu
nec per con-
sanguineu vl-
tra quartum
gradu, & ideo
prohibetur in-
tra dictum an-
num nubere
ne sit dubium
an primi vel
secundi mari-
ti sit soboles
quam anno il-
lo habuit: &
quia secundus
vir de ea tam-
breuiter nu-
bente suspica-
retur. h. d.**

pariente del quarto grado^e en adelate.
E defende las leyes a las mugeres q̄ nõ
casen ante deste tiempo por dos razones.
La vna por q̄ nõ dubdẽ los omes si au-
niere q̄ encaesce ella en esse mismo año,
de qual de los maridos del muerto, o
del biuo es el fijo, o la hija q̄ nasciere de-
lla. La otra es porque el marido segun-
do non aya mala sospecha contra ella,
porque tan ayna quiso casar.

**Ley. VI. Porque palabras e en que manera puede
ser establefcido el heredero.**

Mertamente deue el fazedor
del testamento nombrar
aquel q̄ quiere establefcer
por su heredero, diziẽdo h:

**Del quarto gra-
do.** Adde legẽ
primã. vltic.
eadem. & ibi
glo. & Azo. in
summa. C. de

secun. nupt. f **Por dos razones.** Sumpta est ex l. liberorũ. ff. de his qui notã. infra. & 2
ad. consensu. C. de repud. & ex authen. de resti. & ea quæ par. colla. 4.
& vide per gl. in c. omne. 27. q. 2.

g **Porque no dubden. &c.** Hæc fuit vrgentissima ratio, scilicet pertur-
batio sanguinis, vel leninis: intantum quod & secundum quod re-
fert Petrus de Anchara. in capit. cum secundum leges, de hæreti. lib. 6.
Rayne. de Forli. & Petrus de leaza. decretorum docto. consuluerunt,
quod quando talis perturbatio adesset, habere locum & de iure ca-
nonico pœnas à iure ciuili mulieri sic festinanter nubenti imposi-
tas: quia non est verisimile, quod ius canonicum voluerit dare si-
lium vnus alteri. lege prima §. quauis. ff. de vent. inspicien. & quod
idem videtur tenere Roffre. in titu. de bonorum possessione, & idem
tenet Bald. in dicta lege liberorum. §. si tales. & hanc opinionem di-
cit Abba. in dicto capitu. fina. de secundis nuptijs. prima fronte mul-
tum probabilem, pro qua etiam facit quia ex causa interdictitur
ad tempus vsus matrimonij contracti, quinta distinctione. capitul.
ad eius vero concubitum, & notatur tertia questione quarta. in sum-
ma. fortius ergo ex prædicta causa posset ad tempus interdicti mati-
monium contrahendum: sed tandem ipse Abb. tenuit contrarium. &
tenuit gl. in dicta lege liberorum. in verbo collocare. Abb. et in c. ec-
clesia sanctæ Mariæ. numero vigesimo. de consti. vbi Aretin. & Felin.
num. 57. quæ opinio videtur tutior & comprobatur per id, q̄ habetur
in lege fin. tit. 12. 4. par.

Lex. VI.

13 **Debet testator hæredem & partem hæreditatis in qua hæres in-
stituitur declarare: & siue dicat talis sit hæres meus aut talis sit hæ-
res: vel qui testamento reperitur scriptus talis sit: etiam si non di-
catur hæres operatur institutionem quia minus scriptum quam
fuit dictum præsumitur idem si dicat talis sit dominus meorum hæ-
reditatum: aut bonorum meorum, aut relinquo tali omnia bona mea
vel mando aut volo quod sit hæres vel per æquipollentia verba. h. d.
Habuit ortum à l. quoniam. C. de testa.**

h **Diziendo.** Adde l. iubemus. C. de testa. vbi glossa notabiliter dicit
sufficere, si alius coram testatore exprimat nomen hæredis, & ipse
disponens ita agnoscat profitendo verbis, quod sic: & licet aliqui
docto. antiqui prout refert Specula. in titu. de testa. §. primo versicul.
quid si is, voluerunt contrarium, quam opinionem dicit verio-
rem Iason. in dicta lege iubemus. & etiam Roderi. Suarez. in suis
allegatio. allega. prima vbi allegat istam legem partitarum. sed opi-
nio gloss. communiter approbatur in dicta lege iubemus. & eam
tenet Ioannes Andreas in additio. ad Specula. in loco supra allega-
to in additio. incipienti. quidam Pileus. & Ioannes de Imol. vbi vi-
Partida. vj. C ij

In noua
rec. est. l.
1. & 3. tit.
14. lib. 8.

est hanc esse communem opinionem in capitul. cum tibi. columna secunda. de testa. quam tamen communem opinionem limita & intellige, quando testator habebat bonum intellectum, & memoriam: secus ergo esset si testator ita oppressus erat infirmitate, & mortis pressura, quod non poterat articulate loqui: nam tunc non valet testamētum, quia talis disponens mortuo similis est unde si interrogaretur, interficere si hominem? diceret sic, ita tenuerunt Petrus Cyn. Bartolus in dicta lege. iubemus. & voluit Albertus Papiensis relatus à Ioanne Andre. in. d. additio. ad Speculatorem. cuius verba sunt notabilia, & vera, & eum magna discretionem dicit, prout attestatur Paul. de Castr. consilio centesimo quinquagesimo

quinto. visopuncto & allegatio. volumine primo. & vide Alexand. consilio trigesimalotertio ponderatis volumine tertio. & tenet Ioan. de Imol. in dicto capitul. cum tibi. & ita tenent docto. communiter in dicta lege. iubemus. & ad declarationem huius limitationis, ut scias quando testator dicatur non loqui articulé. vide Socinum consilio vigesimo. incipien. abunde & subtiliter volumine quarto. Limita etiam dictam communem opinionem, quando tabellio est ille, qui interrogat testatorem, an talem velit suum esse hæredem: secus si ad suggestionem alterius responderit, ut videtur de mente Bartol. & Bald. in dicta lege. iubemus. & in specie ita limitat Rodericus Suarez. vbi supra. sed ego credo, quod etiam si alius interrogaret, dum tamē non suspectus, quod tenebit testamentum: nec enim docto. loquitur strictè de tabellione interrogante: sed ideo mentionem de tabellione faciunt ob omnem susceptionem tollendam. Si ergo alius esset ita non suspectus, idem esset, quod etiam videtur de mente Alexand. in dicto consilio trecentesimo tertio. & Socin. consilio vigesimo octavo. volumine tertio. columna penultima. & Paulus de Castr. in lege prima. §. si quis ita. ff. de verborum obligationibus. nam & idem esset in tabellione adhibito à persona suspecta, vel si ipse alias esset suspectus, ut etiam tradit idem Socin. consilio. 92. in causa Antonij volumine tertio. columna decima. tertio limita dictam communem opinionem, quando tabellio vel alia persona non suspecta de scientia & voluntate testatoris scripsisset testamentum, & postea presente testatore & testibus exprimat nomen hæredis, vel hæredum: nam tunc sufficit quod testator dicat sic. & ita quotidie seruatur sed si aliquis fecit scribi testamentum sine scientia & voluntate testatoris, & postea conuocatis testibus notarius in presentia testatoris illud legit, & interrogat testatorem, an ita velit: nam licet respondeat quod sic, & possit articulate loqui, tale testamentum nihil valet, maxime quando testator erat grauatus infirmitate, secundum Ludouicum Romanum consilio trigesimo sexto. in vltimis verbis ita intelligens opinionem Albertum Papiensis. de qua supra. & idem videtur velle Bald. in dicta. l. iubemus. & Paul. de Castr. in lege. hac consultissima. §. at cum humana fragilitas. C. qui testamen. facere possunt. & tenet Iason in dicta lege. iubemus. ad finem. dicens hanc opinionem esse valde æquam: & per eam occurri fraudibus quæ multoties committuntur, & idem tenet Rodericus Suarez. in dict. prima allega. charta fina. qui dicit ad hoc esse casum iuncta gloss. in dicto. §. at cum humana fragilitas. super parte, testandi: & ista est magna limitatio ad dictam communem opinionem, & quasi ad nihilum illam redigit: & forte in puncto iuris non est vera, quando ille qui interrogat est homo fidelis, & non suspectus: & testator loquitur intelligibiliter, & habet sanam memoriam & intellectum pro tunc nam satis ore proprio

exprimit nomen hæredis, ex quo exprimit per relationem ad aliud. l. prima. §. si quis iter. ff. de verborum obligatio. & contra istam limitationem in his terminis tenere videtur Alexand. dicto consilio trigesimalotertio. & idem etiam vult Alberic. post Petrum & Cynum in dicta lege. iubemus. dicens repetitum videri per testatorem. quod interrogator dixit. argumētum legis. contra nuntium. §. primo. ff. rerum amotarum. & ff. de cōdictio. indebiti. l. si reus. & l. fideiussor, sufficere ergo debet, quod aperte de testatoris voluntate appareat, prout & ista lex partitarum in ferius subdit. ibi, fulano sea &c. & si rectè inspiciatur verba Bald. in dicta lege. iubemus hoc idem vult dum dicit: sed quid si ipse dicat &c. & sic contra-

dezir é establecer el heredero, como quer que se non fallen así escritas. Otro sí, si por auentura non las ouiesse así dichas, sospecharon que esta mengua auiniera por agrauamiento de la enfermedad, e non por otra cosa, pues que el testamento se falla acabado en todas las otras cosas. Mas si vna palabra tan solamente se fallasse escripta en el testamento como si dixesse el testador fulano, o dixesse heredero, e non nombrasse quien, non valdria estonce el testamento: porque por tales palabras non podria tomar ome cierta sospecha, nin en tendimiento verdadero del fazedor del testamento. E sobre todo dezimos, q̄ el establecimiento del heredero, se pue-

dicere videtur verbis Nico. de Mattha. quæ supra posuit Paul. etiam de Castr. loquitur etiam in casu differenti, ut patet eius consilio. centesimo quinquagesimo quinto. ad quod se refert vbi plura alia concurrebant: unde stantibus alijs præsumptionibus, quod testator non ex voluntate: sed oppressus infirmitate, & suggestionibus: non rectè intelligens, neque volens dixerit, quod sic: rectè procederet dict. limitatio, prout vult Alexand. dicto consilio trigesimalotertio. & Socinus consilio nonagesimo secundo. in causa domini Antonij volumine tertio. columna nona & decima. cessantibus autem talibus forte non procederet talis limitatio, ut arguitur ex mente docto.

obvencub. tibi. n. 5. l. extra de litatenera in Tub. 6. instituen. 66. ubi. 3.

ma. in. uelle. n. 27.

- a **¶ Nombrando lo por su nombre.** Sed an ad pias causas valebit testamentum nutu factum? Ioann. Andre. in additionibus ad Speculatorem. titu. de testamen. versicu. quid si is. dicit quod licet valeat legatum nutu factum, non tamen tenet testamentum. Bald. tamen in lege prima. C. de sacrosanct. ecclesijs. columna decima septima. allegans gloss. in capitu. cum tibi. de testamen. cōcludit quod ad pias causas, valet testamentum nutu factum: & sic quod tenebit institutio hæredis nutu facta, quod etiam placet Abb. in dicto capitul. cum tibi. ad finem. vbi subdit notabile verbum, quod etiam in alijs extra pias causas, si constaret de voluntate testantis per signa vrgentia, quod valebit testamentum per signa vrgentia, sed certè dictum capitulum. cum tibi. hoc non probat prout etiam dicit Ioannes de Imol. in dicto capitu. cum tibi. columna secunda. & ut dicit Bald. in repetitio. dictæ legis primæ. decima octava colum. non potest facere ius canonicum quod testamentum non solenne valeat de iure ciuili, debet ergo intelligi, quod habetur in dicto capitul. cum tibi. quando dispositio est ad pias causas, in quibus est consideranda forma testamenti, secundum ius canonicum: in alijs vero seruandum est, quod disponitur iure ciuili.
- b **¶ Si por auentura.** Sumpta est hæc. l. à lege prima. §. primo. ff. eodem. §. & à dictis Azo. C. eodem. in summa. & quid in sententia an perficiatur ex verbo subaudito, vbi aliud verbum non potest intelligi salua ratione recti sermonis? tangit Barto. in dicto. §. fina. vbi vide Alexand. in additio. & Ioan. de Imo. in lectura.
- c **¶ Por agrauamiento.** Facit hoc verbum ad ea quæ dixi supra in gloss. 4 proxima.
- d **¶ Certa sospecha.** Si enim talis potest capi pro expresso habetur. ut hic. & in. l. vnum ex familia. §. si. ff. de legatis secundo. expressum dicitur quod colligitur ex expressis. Bald. in lege prima. colum. fina. C. de his qui ante apert. tabu. & in. l. si mater. C. de institu. & sublit.

Oldral. consil. 224. Decius consil. 357.

6 a *Por otras palabras.* Adde legem. quoniam indignum. C. de testamentis.

7 b *Sea Señor.* Adde legem. his verbis. in princip. ff. god.

8 c *De todas mis heredades.* In dicta. l. his verbis. dicitur hereditatis meae dominus esto.

vnde tu nota hoc verbum quia secundum vulgare Hispanem istud verbum (heredades) refertur ad fundos: & forte in hac. l. melius esset, ad totam hereditatem: nam si poneretur praecedens verbum, & daretur haeres vniuersalis ille cui relinquuntur haereditates, non esset haeres vniuersalis: sed legatarius, secundum communem Hispanorum usum loquendi, non instituto tamen alio haerede institute esset haeres vniuersalis. lege prima. §. si ex fundo. ff. eodem. & infra eodem. l. decima quarta.

9 d *Deo de todo lo que he.* Verbum (habeat) & verbum (relinquo) adiectis vniuersitati bonorum, inducit institutionem, ut hic, & in capitulo Raynantius. de testa. & ibi not. Abba. Bartol. in l. Centurio. fin. columna. ff. ad vulgare. & pupilla. vide plenè per Guilielmum Benedictum in dicto capitulo. Raynantius. super verboreliquit. & adde gloss. & Bartol. in dicta lege. his verbis. in principio. & Alexan. consil. septuagesimo volum. 2. & consil. 105. volumine quarto. columna secunda & penultima.

de aun fazer por otras palabras, assi como si dixesse aquel que lo fazia, fulano sea mio heredero, o quiero, o mado que lo sea, o si dixesse fulano sea Señor^b de todas mis heredades^c, o aya todos mis bienes, o dexol todo lo q^d hered^d, o otras palabras quales quier semejantes destas, porque se pudiesse mostrar su voluntad en esta razon.

Ley. VII. Como el establecimiento del heredero, deue ser fecho en el testamento e non en otra scriptura.

El establecimiento del heredero deue ser fecho en testamento acabado e non en otra escritura que es llamada en latin codicillus: que se hace ante cinco testigos fueras ende en vna manera, como si aquel que fiziesse cobdicillo dixesse assi, que el rogaua, o mandaua a los herederos, que deuen heredar lo suyo por qual manera quier que sea, que despues de su muerte diessen e entregassen todos sus bienes a alguno que fuesse nombrado señaladamente en el cobdicillo. Ca esto ce tenudos son de los dar, e entregar, a aquel que assi fuesse nombrado en el, facendo ende la quarta parte de todos los bienes, que pueden tener los herederos para si.

Ley. VIII. Como despues quel heredero es establecido simplemente en el testamento, no puede ser puesta condicion en el cobdicillo.

Simplemente e sin condicion estableciendo vn ome a otro por heredero en su testamento, si despues desto fiziesse cobdicillo, no le empede la condicion que fuesse puesta en el. Otro si non puede vn ome establecer por su heredero en el cobdicillo a otro,

Ley. VII.

Heres non potest institui directo in codicillis, bene tamen potest

in eis haeres rogari post mortem alicui restituere omnia bona testatoris: & debet hoc haeres adimplere excepta quarta quam ipse habebit. h. d. Concor. Instit. de codicil. §. pen. & vlti.

e *Codicillus.* Adde legem secundam. titulo duodecimo. eadem partita. & vide quae ibi dicam.

en lugar de aquel que ouiesse estableciendo en el testamento: maguer dixesse, que si moriesse este sobredicho ante que ouiesse su heredad, que la ouiesse el otro a quien la mandaua dar en el cobdicillo. Pero si alguno fiziesse su testamento acabado, en que dixesse, que aquel queria que fuesse su heredero, que el nombrasse: e dixesse en el cobdicillo: si despues desto fiziesse cobdicillo en que señalasse alguno por su heredero, o lo nombrasse tan solamente, valdria. Esto es, porque en el testamento acabado dixo, que lo faria assi. E porende, maguer la persona del heredero sea nombrada, o escrita en el cobdicillo, no le empede.

Ley. IX. Quando el heredero que es señalado en el testamento, que aya en los bienes del testador la parte que le señalaren en el cobdicillo, si non fuer y puesta, si aya los bienes del finado.

Vbda podria acaescer, si el fazedor del testamento dixesse assi: yo fago a fulano mio heredero, en aquella parte que escriuiere en mi cobdicillo, si acaesciesse, que quando lo mandasse fazer, non escriuiess^e en el, nin señalasse parte ninguna para aquel heredero que nombrare en el testamento: si este ha de manda despues en los bienes del testador. E por toller esta dubda dezimos, que maguer despues non escriua la parte sobredicha en el cobdicillo, que este a tal sera heredero en todos los bienes del testador, en aquellos que el non mandasse dar a otro. E si fuesen dos omes aquellos a quien estableciesse por sus herederos, en esta manera sobredicha: heredaran estos a tales los bienes del fazedor del testamento igualmente. Pero si escriuiess^e en el cobdicillo el testador alguna parte señalada, sera heredero en ella aquel, o aquellos, a quien la señala-

h *Eno escriuiess^e.* Adde. l. si quis ita scripserit. ff. de haeredibus instituent. & l. penul. C. de institu. & substitu.

i *Equamente.* Si ergo testes sufficientes numero ad testamentum dicant se vidisse, & quis duos vel tres haeres instituit, & tamen dicunt quod non recordantur pro quibus partibus hoc sufficit: & erunt haeres despro aequali parte, secundum Bald. in d. l. si quis ita, in fin.

Partida. vj.

f *La quarta parte.* Adde. l. fin. tit. vndecimo. eadem partita. & quae ibi dixi.

Ley. VIII.

Heredi purè instituto non potest in codicillis appoi conditio: nec valet substitutio directa in codicillis facta tamen institutio in testamento is quem in codicillis dicit testator se nominaturum nominatus in eis erit haeres. hoc dicit.

Non le empede. Adde. l. institutio talis. ff. de condit. institutio.

Ley. IX.

Si testator in testamento dixit se declaraturum in codicillis pro qua parte esset haeres in testamento institutus non declarata parte erit in totum haeres nisi in relictis alijs personis: & si sunt duo vel plures sic instituti succedunt aequaliter: tamen in codicillis partem declarauit stabit declarationi. h. d. Habuit ortum a lege. si quis ita scripserit haeredem. ff. de haeredibus instituent. & a. l. si alterius. eodem. titu. & a text. in. l. a se toto. eodem. titu.

C. liij

Sesta partida:

¶ Lex. X.

¶ Si duo sunt eiusdem nominis: quorum vnus instituitur nec potest apparere de quo sensit testator vitatur institutio & succedunt venientes ab intestato. Item vitatur, si in testamento species malefici hæredis exprimitur: vt si testator dicit instituo talē hæreticum aut proditorē vel similia, secus si generaliter dicat illū malum vel male dictū aut inimicum. Sed si dixerit instituo vnum de fratribus meis qui cum Bertanupferit ille erit hæres. h. d.

ra, e non en mas.

¶ Ley. X. Como el testador deue dezir, o escreuir paladinamente el nome e sobrenome del que faze su heredero, o las señales que en el auia, de guisa que non pueda acaescer dubda.

¶ Os amigos a auiedo el testador q̄ ouiesse vn mismo nome, si quisiesse estableser alguno dellos por heredero suyo de tal manera deue nombrar e señalar aquella quien quiere dexar lo suyo por su nome, o de su padre, o por otras señales, que pueda ser sabido ciertamente, quié es aquel que dexa por su heredero. Ca si de otra guisa lo fiziesse, tal establecimiento como este non valdria: e aurian los bienes del testador los parientes mas propincos, bié assi como si muriessse sin testamento. Pero dezimos, que por tales señales deue nombrar el heredero, que non sea deshonorado, nin mal enfamado. Ca si dixesse el testador: dexo por mio heredero a fulano, q̄ judgo el Rey por traydor, o que es herege, o dixesse del otro gran mal señaladamente: porque el otro fuesse deshorrado, o mal enfamado, non valdria tal establecimiento de heredero. Mas si el testador dixesse generalmente^d, mal dizié

la cuius essentia & existentia est posita in alterius voluntate, vt probatur in l. vtrum. §. cum quidam. vbi bonus tex. ff. de reb. dub. l. si filia. ff. de lega. 1. not. Bald. in l. i. colum. penult. C. de sacros. eccle. & in l. lectura. & intellige & limita hoc, vt procedat quando expressè committitur in alterius voluntate: secus si tacitè & velate committeretur,

1. Limit.

do assi, establezco por mio heredero a fulano, maguer que se que es malo, e non dixesse señaladamente aquella maldad de qual yerro descendiera valdria el establecimiento. E esso mismo seria si dixesse, sea mio heredero aquel maldito mio hijo: maguer non me hizo nūca seruicio porque lo mereciesse. Otro si dezimos, q̄ si el testador dixesse assi, establezco por mi heredero el vno de mis hermanos, nombrandolos, aquel que casare e cō fulana muger, que el que casasse con ella, seria heredero del testador.

veluti si diceret instituo titium hæredē, si Seius ascenderit capitolium: nā tunc valet, vt in d. l. si quis semproniu. ff. eo. quia expressa nocent, non expressa non nocent, regula expressa. ff. de regul. iur. l. non nūquam. ff. de condit. & demonstr. limita. 2. in libertate relicta: nam illam non vitiat captatoria voluntas, vt est tex. in l. fideicommissaria libertas. la. 2. ff. de fideicommiss. liber. & quando datio libertatis pendet à tertij voluntate, de plano p̄cedit iste casus, fauore libertatis, vt aperte ibi dicitur & erit ista dispositio, tūc conditionalis: nam si ille tertius dixerit, se nolle tunc nō

¶ Ley. XI. Como el testador deue nombrar por si mismo a aquel que establezco por heredero, e non poner lo en aluedrio de otro.

¶ Declarar deue e nombrar el fazedor del testamento por si mismo el nome de aquel que estableciesse por heredero. Ca si el otorgasse poder a otro que lo estableciesse en su lugar, non valdria, maguer dixesse assi, aquel sea mio heredero que fulano quisierese, o establesciere por mio que lo sea. Esto es porq̄ el establecimiento del heredero e de las mandas, non deue ser puesto en aluedrio de otro. Pero si al-

valebit libertas, vt patet ex illa. l. & declarat Ioan. de Imol. in d. l. captatorias. col. 2. ff. eq. idem quando confertur dispositio in voluntatem legatarij, vbi in relicto libertatis nullum est speciale, prout ibi etiam dicitur: quando verò relinquitur libertas in voluntatem hæredis est maxima varietas inter docto. super intellectu illius. l. cum in princip. l. per verba satis aperta consultus vult propter fauorem libertatis, tenere talem dispositionem: inferius autem in ver. q̄ si ita per verba etiam aperta voluit contrarium eius, q̄ primo dixerat in prin. l. vnde docto. diuersimodè intellexerunt ibi illam. l. nam gloss. ibi intelligit quod principium. l. corrigatur per ver. q̄ si ita seu quod principium. l. & quæstio proposita decidatur in d. ver. q̄ si ita. contra quod aperte videtur facere. d. l. nam decidit quæstionem propositam in princip. & cum ibi decidatur, non est dicendum quod decidatur per. d. ver. neq; etiam est præsumendum quod statim se correxerit consultus. istum tamen intellectum glo. communiter videntur docto. tenere, vt tradit Alex. & Ias. in d. l. captatorias. C. de testa. milit. sed litera illius tex. vehementer aduersatur & repugnat: vnde Alex. & Ias. ibidem referunt alios intellectus ad illam vide ibi per eos. mihi placet intellectus Andrea de Pisis in d. l. captatorias, relatus à Bal. ibi cum quo ipse transire videtur. & etiam Salycet. quem etiam intellectum tenuit Iacob. de Aren. & Angel. in d. l. fideicommissaria scilicet q̄ sit regula q̄ libertas relicta, si hæres voluerit debeat. & non sit fauore libertatis dispositio captatoria. & ita disponitur in principio illius. l. quod tamen debet limitari per. d. ver. quod si ita nisi ex alijs verbis seu ex alijs adiunctis constet testatorem se retulisse ad liberam hæredis voluntatem, vt si adiecerit, si ei libererit vel si dixerit & si noluerit non detur libertas: nam tunc libertas non debeat. & sic, quod licet in alijs legatis verbum si voluerit intelligatur de libera voluntate, vt in l. cum quidam ita. in princip. ff. de lega. 2. tamen

2. Limit.

P. non ad ea ff. de condit. & demonstr.

¶ Lex. XI.

¶ Institutio vel legatum non potest institui in alterius voluntatem: si tamen coram septem testibus testator nominat in præsentia notarij hæredem vel legatarium: & mandat quod vadat notarius ad vnū peritum qui ordinet suum testamentum secundum ius: & quod ipse ordinauerit vult quod valeat: tunc sic ordinatum testamentum per peritum erit validum. h. d.

¶ Qui sere. Idem si dicat quem arbitratus fuerit, vel quem putauerit, vel alia verba importantia arbitrium boni viri: licet in legatis secus esset, vt in l. fideicommissa. §. quanquam. ff. de lega. 3.

¶ Aluedrio de otro. Non enim tenet institutio, quæ in alterius arbitrium confertur: est enim captatoria, vnde improbata. l. captatorias. C. de testa. mili. l. 29. tit. 9. 7. ea. parti. & dicitur captatoria, non cuius sola dispositio neq; cuius sola declaratio ab alio dependet: sed il-

in legato libertatis verbum, si voluerit haeres, intelligatur, si uelle debuerit, sicuti si essent alia uerba importata arbitrium boni uiri: & ille intellectus est ualde amicus illius literae, & antequam uiderem praedictos doctos, mihi ita uidebatur, licet Ioan. de Imo. in dicta lege, illa institutio, dicat illum intellectum aliquantulum diuinare, & illum etiam reprobat Alexan. post Benedic. de plūbino ab eo relatum in dic. l. captatorias. limita tertio in dispositioe ad pias causas, de quo uide per Alexā. & Iaso. in d. l. captatorias, quod forte esset intelligendum ut supra de libertate dictum est,

guno rogasse al testador, que fiziesse su heredero a otri, nombrandolo, si el que hizo el testamento qere caber su ruego^a, e lo establesciere por su heredero valdra. Otro si dezimos, que si el fazedor del testamento dixesse a algun escriuano de conceso^b, ruego te, e mādote, que escriuas como establezco por mio heredero a fulano: e q̄ mando tantos marauedis: o tantas cosas, o tātō heredamiēto, que

secundum intellectum Andreæ de Pis. quem tenui: non enim reperitur expressum neque iure canonico, neque civili aliquid, quod ad dicendum contrarium cogat, standum ergo est regulæ de qua in. ll. iuris communis, & in istis. ll. partitarum, & in hanc opinionem, quod idem sit dicendum in relictis ad pias causas, quod in relictis libertatis multum inclinatur se Ioan. de Imo. in dicta lege. captatorias. ff. de hereditibus instituen. Limita quarto, quando testator dedit alicui potestatem faciendi testamentum pro eo: nam tunc talis commissarius poterit facere seruata dispositione. l. 32. in legibus de Toro, quæ lex est multum notanda, & tollit magna dubia, quæ erant de iure communi: nam de iure communi uidebatur, quod testator non possit committere factio nem testamenti alteri: quia quis debet testari de animo suo: nō autē de alieno, ut in dicta lege, illa institutio, & notat Baldus in lege. executorem. columna prima. C. de execu. rei iudica. Sed pulchrum dubium est circa illam legem, an quod ibi habetur procedat, quando testator non uerbis importantibus arbitrium boni uiri: sed liberę voluntatis uoluntatem Titij, an tunc commissarius poterit facere ea, quæ in dicta lege continentur? & uidetur quod non: quia istæ leges partitarum, & alia ll. iuris communis reprobant talem dispositionem, tanquam captatoriam, & hoc uult Bartolus in repetitio. d. l. l. C. de sacrosanct. eccles. penult. charta. ubi tenet quod talis dispositio non teneat quando non esset expressum quod talis potestas datur ad pias causas: sed Cardin. Floren. in capit. cum tibi. de testa. uidetur uelle contrarium, quod etiam tali casu procedat. d. ea. cum tibi. ut sic intelligatur, quod ille commissarius est institutus & grauatus de restituendo ad pias causas, quod dictum Ioannes de Imo. in d. l. captatorias. col. 4. dicit tenendum mentis: sed subiicit quod re uera dictum eius non probatur per dictum cap. cum tibi. quia non loquitur quando quis commisit extraneo uoluntatem suam extremam per uerba importantia meram uoluntatem: sed quando commisit in dispositionem alterius: & sic per uerba importantia arbitrium boni uiri. unde dicit de iure ueriores uideri opinionem Bart. quando non fuit expressum, ut facultas esset ad pias causas, sed attempta dicta. l. Tauri uidetur dicendum, quod procedat & si testator dicat quod committit factio nem sui testamenti in uoluntatem commissarij ex uerbis generalibus illius legis, & quia uult talem commissariū solum posse extendere manus ad pias causas: & sic uidetur ac si in facultate testatoris esset expressum ad pias causas, iuxta doctinam Barto. & quia ut superius dixi secundum opinionem quam tenui in libertate & in pia causa, uerbum (uoluerit) non debet referri ad meram uoluntatem: nisi aliud constet ex adiuncto. ut superius declarauimus. alias limitationes: & dicta notabilia in ista materia uide per Ioannem de Imo. in dicta lege. illa institutio. & in dicta lege. captatorias. & per Alexand. & Iaso. in dicta lege. captatorias. C. de testa. mili. & nouissimè per Rodericum Suarez. in tractatulo de uoluntate captatoria, post lecturam. ll. aliquarum fori uide ibi. & ex praedictis patet, quod non ualere institutio maioris a patre facta sub conditione si mater illam faceret in filium communem conferendo uerba in futurum. lege secunda. & l. illa institutiones. ff. de hereditibus instituen. & procedet etiam si habuerit facultatem regiam, ut faceret cum omnibus conditionibus & submisionibus quibus uellet nam intelligitur de non improbatas a iure & quia tunc non ipse facit. sub conditione tamen de praeteritoid est si mater fecit bene ualere ut in dictis iuribus. Sed an tunc sufficeret quod mater maioriam fecisset in filium alium forteminorem & eius descendentes & in defectum ipsorum in filium

maio rem & uidetur quod sic per text. in l. mulier. §. fina. & ibi Barto. ff. de condi. in su. ubi aliquo gradu, repugnat tamen intentio testatoris ideo tu cogita.

a *¶ Caber su ruego.* Adde legem. captatorias. ff. eodem. & supra eadē par 3 tititu. primo. l. 27.

sea dado por mi anima, diziendo a que personas lo manda dar, o quanto a cada vno: ante siete testigos, e mandote que uayas a algun ome sabio^c, e en la manera quel ordenare q̄ sea fecho mio testamento, e departidas mis mādadas, que lo escriuas tu asì, porque tengo por bien, que uala como lo el ordenare. Estonce biē valdria lo que asì fueffe fecho^d, por mandado del testador.

men, quod si defuisset uel abesset tabellio de numero, alius forte regius tabellio uel similis posset recipere scripturam testamenti, per text. in lege fina. uersicu. eodem. obseruando & ibi not. Ioan. de Plat. C. de re mi lit. lib. 12. ubi uide per eum.

c *¶ Ome sabio.* Non ergo requiritur, quod nominetur, quod bene nota. nam aliqui contrarium dixerant, ut refert Alberic. in authent. nouissima. colum. 5. C. de inofficio. testamen.

d *¶ Lo que asì fueffe fecho.* Approbat gloss. in lege. illa institutio. ff. eodem. non tamen ex uerbis huius legis uidetur sublata illa antiqua quaestio, an talis sapiens, cui ista commissi sunt poterit addere ad relictum factum a testatore certæ quantitatis, uel rei fisco uel filijs, iure scilicet institutionis: uel si præcesserat testamentum habens clausulam derogatoriam, an possit sapiens addere clausulam non obstante quocunque alio testamento, in quo sunt talia uel quocunque uerba derogatoria, neque etiam aperitur hic an possit talis sapiens addere in relictis factis spurio hæc uerba, scilicet cum capere poterit, uel pro alimentis: nam quo ad primum Iacobus de Arena tenuit, quod sapiens possit. Bartolus uero in dicta lege. illa institutio. post multa fundamenta hinc inde adducta, tenet contrarium post Richardum Malumb. qui hanc quaestionem disputauit, cuius uerba refert Albericus latè in dicta authentica. nouissima. columna secunda, tertia, quarta. C. de inofficio. testamento. & pro opinione Bartol. aliquatenus facere uidetur hæc. l. partitarum, cum expressè disposuit, quod haeres debet institui & nominari a testatore. Ioan. Andre. in additionibus ad Speculatorem. titulo de instrumen. edit. §. postremo. alias incipit instrumentum. columna quinta. super uerbo, quid si a contrahentibus. in additio. incipien. institutio. tenet quod illa opinio, quod possit facere hoc sapiens, seruatur de facto: quia secundum eum illud non est addere, sed declarare. & dicit, quod ista opinio habet æquitatem, & in hanc opinionem, ut æquam inclinatur Ioannes de Imo. in dicta lege. illa institutio. columna quarta, & quinta. dicens idem ibi uelle Bald. & ibi respon. ad ea quæ adducuntur pro opinione Iacob. de Aren. per Bartolum fatetur tamen articulum esse dubium ualde propter auctoritatem tantorum docto. & etiam propter perplexitatem rationum, quæ hinc inde adducuntur. & ista opinio mihi placet: & ad istam legem partitarum potest responderi ut respon. Imo. ad legem. iubemus. C. de testamen. quod loquitur in institutione uniuersali, quæ debet exprimi per testatorem: nos uero loquimur in institutione particulari, quæ habetur loco legati præterquam quo ad quærelam alio uniuersaliter instituto. uel in lege. quotiens. ff. de hereditibus instituen. & notat gloss. in lege. si quis priore. ff. ad Trebellianum. & ideo nō est absonum, quod arbitrio sapientis committi possit, quod talem titulum declarat, argumento legis primæ. ff. de lega. secundo. sicut & si testator reliquisset omnia bona sua Titio, posset sapiens addere illa uerba, scilicet iure institutionis. l. his uerbis. & ibi gloss. & Bartolus. ff. de hereditibus instituen. gloss. in authentico de heredi. & falcid. §. si uero nulla. collatione prima. & cum ista opinio faueat testamento, in dubio illa est tenenda. l. si pars. in principio. ff. de inofficio. testamento. capitulo fina. de re iudica. & idem crederem dicendum de clausula derogatoria: cum hæc sit testatoris intentio, ut omnia illa ponantur ex cuius defectu uoluntas eius possit inualidari. & in ista opinio. inclinatur Ioan. de Imo. in d. l. illa institutio. Partida. vj. C. iij

b *¶ De conejo.* Te ne mēti illam legem partita aum per quam probatur testamentorum instrumēta cōfici debere per tabellionē numeru seu concilij, quod hodie pleniushabetur in. l. 4. tit. decimo octauo. libro secunduo ordinamē. In no. rec. est. l. i. tit. 25. libr. 4.

i. quæst.

limit.

limit.

In no. rec. est. l. 6. tit. 4. libr. 5.

quæst.

Et. d. l. 6. no. rec.

quæst.

Sesta Partida.

tutio. columna sexta. in princip. licet Barto. ibi texuit contrarium, quod dicit esse magis clarum, si clausula de consilio sapientis ordinaretur, sicut glossa ibi dicit scilicet volo te scribere prout dixerit talis sapiens, ut ea quae testamento reliqui magis valeant. & quod etiam possit addere sapiens in relicto facto spurio pro alimentis, vel cum capax fuerit tenet loannes de Imola. in dicta. l. il la institutio. colum. quinta, & satis placet: cum tendat ad robur relicti, qua de causa iussit consulere sapientem. & conferunt ad praedicta notabilia verba Bald. in. l. captatorias quinta opposi. C. de testa. milit. cum dicit, quod aut id quod addit sapiens, fuit omnino a testatore omissum, & non potest sapiens facere: quia de nullo non potest facere aliquid, aut est conclusum sub expresso: & potest quia non est nouam rem facere: sed inclusam detegere. l. adeo. §. cum quis. ff. de acquir. rer. dominio. unde secundum eum, si omnino constat quod testator voluit legata deberi, poterit sapiens declarare clausulam codicillarem: nesciunt enim rudes aptum proferre sermonem. l. fin. C. de testa. & ideo indigent ope interpretum sapientum. reliqua circa istam materiam vide per Bartolum & docto. in dicta lege. illa institutio. & aliquid per Abb. in capitu. clericus. de iureiur. & per lason. in. l. §. si quis ita. colum. prima. ff. de verbo. obligatio. & vide alias remissiones per Alexand. in. l. ex ea parte. & in. l. quidquid astringenda. ff. de verborum obliga. & quod not. Barto. in. l. impuberem. §. eadem. ff. ad legem Cornel. de fals. Ioan. de Plat. in. l. quicumque. la prima. C. de omni agro deser. libr. ii.

Ley. XII. Como non vale el establecimiento del heredero quando es fecho por yerro.

Estando el testador en la persona de aquel a quien establecio por su heredero, cuydando establecer a vno, estableciesse a otro, tal establecimiento non valdra porque erro en el. Esto seria, como si alguno quisiese fazer su heredero a otro ome que ouiesse seydo su señor, e estouiesse otro ante el, que non fuesse aquel su señor: mas otro que le semejasse, e cuydando el testador que lo era, dixesse assi: este q̄ fue mio señor, e me aforro, e esta ante mi, establezco por mio heredero. Ca esto non seria heredero aquel su señor, a quien cuydaua establecer, porq̄ non fue nombrado, nin escrito en el testamento. Nin lo seria, otrosi el otro, maguer era presente quando lo establezco, porq̄ el testador erro en la persona del, cuydando que era su señor. Esto mismo seria, en las cosas que el testador mandasse, cuydando mandar a vno vna cosa, e errasse mandando la a otro assi como sobredicho es.

Ley. XIII. Como vale el establecimiento del heredero, maguer el testador non lo nombre pues que es cierto de la persona del.

testator voluit legata deberi, poterit sapiens declarare clausulam codicillarem: nesciunt enim rudes aptum proferre sermonem. l. fin. C. de testa. & ideo indigent ope interpretum sapientum. reliqua circa istam materiam vide per Bartolum & docto. in dicta lege. illa institutio. & aliquid per Abb. in capitu. clericus. de iureiur. & per lason. in. l. §. si quis ita. colum. prima. ff. de verbo. obligatio. & vide alias remissiones per Alexand. in. l. ex ea parte. & in. l. quidquid astringenda. ff. de verborum obliga. & quod not. Barto. in. l. impuberem. §. eadem. ff. ad legem Cornel. de fals. Ioan. de Plat. in. l. quicumque. la prima. C. de omni agro deser. libr. ii.

Ley. XII.

Si testator in persona heredis vel legatarij erret credens vnum esse alium vitiatur institutio vel legatum. h. d.

1 a Cuydaua establecer. Adde. l. quotiens. ff. eodem. vbi glossa. tradit illud de Iacob & Esau. & ibi Baldus & Ioannes de Imola. & adde ad istam legem. l. si pater. & l. nec apud. C. de heredi. instituen. & l. eam quam. C. de fideicom. & Ludouic. Roma. consilio. 327. in fine. istae sunt rationes. &c.

Ley. XIII.

Non vitiatur institutio si testator amicum sub fratris appellatione instituat nec nocet error nominis vel cognominis cum de persona constat instituti. hoc dicit. Habuit ortum a lege. si in nomine. C. de testa. & concordat. ff. de bonorum possessione secundum tabu. lex prima. §. sed.

1 b Que deue valer. Concordat cum. l. nemo. §. qui frater. ff. eod.

c Grand amor. Si ista affectio non esset, in dubio praesumendum esset, quod testator errauit credens eum fratrem, prout dicit glossa. notabil. in. d. §. qui frater. praesumitur enim quis credere id quod loquitur, ut tradit Ioannes de Imola. & probatur in. l. labeo. ff. de supellecti. leg. si tamen probaretur, quod testator bene sciebat illum non esse fratrem, tunc licet cessaret amicitia vel alia affectio, non vitia retur institutio: ex quo testator non errauit, quod satis hic, & in. d. §. si frater. probatur. & tenet ibi Ioannes de Imo. qui dicit hanc scientiam testatoris probari per publicam vocem & famam viciniae quod ille non erat frater, quia tunc testator praesumitur scire, per id quod not. glo. in. l. si tutor. C. de pericul. tuto. & per Bart. in. l. is potest. ff. de acqui. hare. licet fama aliquando a veritate discordat, ut tradit Feli. in. c. si diligenti. de praescript. col. 3. & adde ad dictum Imo. quod tradit Io. de Plate. in. l. 2. C. de fund. & salti. rei domini. libr. ii. & in. l. super seruis. C. qui milit. non poss. libr. ii. & in. l. 1. C. de deser. eodem. lib. Bald. in. l. quicumque. colum. penul. C. de seruis fugit. Decius. consi. 174. casus de quo quaritur. & consi. 327. ad fin. & Alexand. consi. 65. velu. 3

Amistad muy grãde han los ome nos con otros, de manera que se aman bien, assi como si fuesse hermanos e dexa el vno al otro lo suyo diziendo assi a sabiendas, este mi hermano establezco por mi heredero: tal establecimiento como este, dezimos que deue valer, maguer non fuesse su hermano: e non deue ser contado por yerro aquella palabra que dixo hermano: porque deue ome sospechar que se lo dixo por razon del gran amor que auia con el pues que dexaua todo lo suyo. Otrosi dezimos, que seydo cierto el fazedor del testamento, qual es aquel que establezco por su heredero, o a quien manda algo en el testamento: maguer errasse en el nombre, o en el sobrenome del, valdria lo que assi ordenasse, o mandasse. Caportal yerro como este non se tuelle la verdad, pues que cierto es de la persona, de aquel a quien haze la manda, o dexa por su heredero.

Ley. XIII. Si alguno fuesse establecido por heredero de alguna partida de los bienes del testador, e non dexa otro heredero en lo al como lo puede heredar todo.

Lvnna cosa señalada, assi como en viña, o en otra cosa qualquier, estableciendo vn ome a otro por su here-

C. de deser. eodem. lib. Bald. in. l. quicumque. colum. penul. C. de seruis fugit. Decius. consi. 174. casus de quo quaritur. & consi. 327. ad fin. & Alexand. consi. 65. velu. 3

d Errasse en el nombre. Adde. l. si in nomine. C. de testa. & inst. de legat. 3 §. si quis in nomine. & quid si testator opponeret nomen proprium, & nomen officij, & in altero eorum erraret? vide text. notabilem in lege. qui habebat. ff. de rebus dub. & quid si esset erratum in nomine patris eius, qui instituitur? vide. l. verbis. §. fina. ff. eodem. & quae tradit Angelus Aret. in suo tractatu maleficiorum in parte Caium Sempronij. columna penultima. & per Barto. in. l. demonstratio falsa. ff. de conditio. & demonstra.

e Como este. De errore regionis & prouincia, vide. l. his verbis. §. fina. ff. eod. & l. patronus. §. libertus. ff. de lega. 3. & in cap. significante. de rescript. vbi vide late per Fely. & quid si erretur in nomine appellatiuo? vide. l. quotiens. in principi. vbi Angel. & Ioan. de Imola. ff. de here. insti. & l. si quis in fundi vocabulo. ff. de legat. 1.

Ley. XIII.

Vnus solus in certa re institutus alio non instituto habebit totam hereditatem: & si sunt duo instituti vnus in vna alius in alia re succedunt aequaliter: & habebit praeij uam quilibet rem in qua fuit institutus. Si vero sunt tres, vnus in vna re: alij duo coniunctim in alia dividitur inter eos hereditas ut vnus habeat medietatem & duo coniuncti aliam medietatem nisi dicatur quod succedant omnes aequaliter & ea res in qua quilibet est institutus sit sibi praecipua. Si autem vnus in vna re: alius sine re sit institutus: tunc institutus sine re erit haeres, alius vero habebit rem illam tanquam legatarius. hoc dicit.

1 a **Corro.** Tunc enim per posterius testamētum rumpitur primum. vt supra titu. l. 21.

2 b **Corro.** Tunc enim procederet quod habetur in l. quotiens. C. eodem. & infra ista. l. quando vnus est institutus in re certa, & alius est vniuersaliter institutus in tota vel in quota hæreditatis: quia institutus, in re certa a-

lio adeunte, habetur loco legatarij, & hinc est quod si quis recipe- ret emphyteo- sim pro se & hæredibus suis, quod appellatione hæredis veniet hæres vniuersalis: non verò institutus in re certa dato alio cohærede: secundum Baldum in lege. quædam. §. nihil. ff. de eden. vbi ad hoc allegat nota. per Specu- la. titulo de testamen. §. primo. versiculo finali. Baldus etiam in lege. liberti. columna septima. C. de oper. liber. & Angel. in lege. Gallus. §. etiam si parente. ff. de libe. & posthu. Salycetus in lege secunda. vigeli- ma quæstione. C. de iure emphyteo. & saltem hoc procedit secundum Angelum cõsilio. 197. ex forma & serie, vbi esset dictum in emphyteo si de hæredibus vniuersalibus. Ioannes de Imola in cap. potuit de loca. versiculo septimo tangit, si tamen tractarent de successione feudii forte aliud esset dicendum: cum in materia feudali verbum (hæredibus) intelligatur de filiis masculis: & licet requiratur quod filius sit hæres, vt in capitulo primo. an agnat. vel fili. tamen institutus in re certa con- currens in feudo cum alio fratre vniuersaliter instituto: & ita tenet Baldus in capitulo primo. in princi. colum. fina. versicu. quæro vtrum filius institutus in re certa. & c. de successio. feud. dicit etiam Baldus in dicta lege. liberti. colum. 8. in fin. quod in hoc distinguitur inter con- tractus, & vltimas voluntates: nam in contractu si quis recipit emphy- teosim pro se & suis hæredibus procedunt prædicta, vt sicut non obli- gatur institutus in re certa ad pensionem: sic nec actiue nec passiue de- scendit in cum ius emphyteoticum: in vltimis verò voluntatibus latè intelligitur etiam de filio in re certa instituto, vt fiat diuisio viriliter, de quo etiam vide per Specula. vbi supra. nam ab illo habuit Bald. hanc distinctionem. & ibi etiam vide quid si emphyteosis sit concessa per contractum ab ecclesia. & vide etiam per Ioannem de Imola in lege. ex facto. ff. de hæredibus instituendis. notatamen quod si hæres vniuersaliter institutus repudiaret, ei⁹ portio accresceret instituto in re certa: imo & si institutus in re certa decederet ante aditionem hæredis vni- uersalis, transiret ius accrescendi ad heredem suum, vt tradit Alex. consilio. §. 8. volumine tertio. habita (super narratis in themate, intelli- ge tamen si decederet post agnitionem illius institutionis in re certa, vt vult. idem Alexand. & notat Bartolus in l. ex facto la segunda. ff. de hæredibus instituendis.

3 c **Todos los bienes.** Concordat cum l. prima. §. si ex fundo. ff. eodem. & l. quotiens. §. si duo. eodem titu. vbi Barto. hoc limitat & intelligit, nisi testator prohibuisset institutum in re certa ne quid amplius caperet de bonis suis: nam tunc vitatur institutio, secundum eum: & si non est alius cuius fauore appareat testatorem hoc prohibuisse, hæreditas eius applicabitur venientibus ab intestato, quorum fauore censetur testa- tor hoc fecisse, vt latius ibi adducit Bartolus. Dynus tamen tenet con- trarium, imò, quod non obstante prohibitione testatoris institutus in re certa succedat in totum, fuerunt etiam in hoc opinioniones alia: quas latè ibi adducit Ioannes de Imola, tam in lectura quam in repetitione d. §. si ex fundo, vbi per sex column. prosequitur hunc articulum: & tandem residet in opinione Dyni. & ibi latè respondit ad fundamenta Bartoli, & aliorum ibi poteris videre neque expedit hic transplan- tare, & cū ista opinione Ioan. de Imo. transit etiã Alexander in l. quo- tiens. C. eodem ad finem. & certè iste articulus est multum dubius, & in contingentia facti ego vidi in hoc magnam controuersiam in casu arduissimo. Mihi multum placet opinio Cyni cum limitatione: quæ ad eam colligitur ex verbis Salycei in dicta lege. quotiens. sex- ta & septima quæstione. scilicet vt talis institutus non obstante pro- hibitione habeat totam hæreditatem: sed teneatur restituere ve- nientibus ab intestato, quorum fauore verba ista prohibitionis in- telliguntur prolata, & loco quarta trebellianicæ retinebit sibi il- lam rem, in qua fuit particulariter institutus: & licet Ioannes de Imola in repetitione dict. §. si ex fundo. antepenul. column. reprobet istam limitationem Salycei. ad opinionem dyni, dicens quod licet opi- nio Salycei. prima facie videatur aqua & colorata: quæ tamen videtur esse contra casum in l. si quis ita hæres instituatur excepto fundo. ff. eodem. nam secundum opinionem Salycei. in casu dict. l. deberet in- stitutus in re certa habere totum: sed tenebitur restituere fundum venientibus ab intestato, cuius contrarium videtur probari in di-

cta lege. iuncta gloss. nam ibi dicitur quod in dict. casu perinde est ac si sine exceptione fuisset institutus: & si ita esset institutus clarum est, quod haberet totum in effectu, & nihil restitueret, ergo eo modo, se- cundum Imol. ex mente. d. l. in casu Salycei. nihil restituet. pro quo etiam secundum eum facit, quia tacitum & expressum æquiparan-

tu heredo, este atal due auer todos los bienes del testador: maguer fuesse esta- blecido é vna cosa señalada tã solamete

tur. l. cum qd cum simili- bus. ff. si certu peta. sicut ergo quando prohibetur ta- citè plus pete- re, quod est quando est institutus in re certa habet totum non dato cohærede, sic debet esse secundum eum, quando prohibetur expressè ne plus pe- tat neque obstare dicit prædictis. l. peto. in principio. ff. de legatis se- cundo. quam pro se allegat Salycetus, quia dicit Imo. quod illud pro- cedit, quando præcedit institutio super toto & postea iubetur quis esse contentus certa re pro sua legitima portione: quia tunc non est aliquid quod repugnet, casus verò nostræ quæstionis est, quando à principio non est super totum testatus: sed super certa re vel parte adijciendo dictam prohibitionem, contra formam iuris volentis, ne quis decedat pro parte testatus & pro parte intestatus, contra. l. ius no- strum. ff. de regulis iuris. & ideo tunc rejicitur illa exceptio, vel prohi- bitio, & habetur perinde ac si esset simpliciter institutus per dict. l. si ita quis. & per dict. §. si ex fundo. & pro ista ratione adducit etiam, qd voluit Salycetus in dicta lege. quotiens. 8. quæstione. vbi dicit, quod si instituo Titium in semitile, & Seium in alio semitile. & grauo Se- ium vt pro sua portione sit contentus habere certam rem, quod isto casu vterque erit hæres vniuersalis pro dimidia: sed cogetur Se- ius restituere partem suam cohæredi per dictam legem peto. de le- gat. secundo. in principio. neque obstat secundum eum. l. quotiens. iuncta gloss. C. eodem. quia loquitur quando à principio iusi sunt aliqui hæres contenti esse pro certis rebus neque præcedit ali- qua institutio de eis: hic verò secus. & sic patet secundum Imol. aliud esse, quando à principio præcedit dispositio super toto: aliud quando à principio institutio fit in re certa. Ego verò adhuc resi- deo in opinione, & limitatione Salycei. cū dubium non sit quin ex coniecturis verisimilibus inducatur fideicommissum ex con- iecturata mente testatoris, & quomodocunque constet de eius voluntate, inducitur fideicommissum. l. cum proponebatur. ff. de legatis secundo. l. vna ex familia. §. finali. & ibi Bartolus eodem titulo. & in fideicommissis prædominatur mens & voluntas te- statoris. l. in conditionibus. ff. de conditio. & demonstratio. l. ex fa- cto proponebatur ff. de hæredibus instituendis. quid ergo aliud potest coniecturari de mente testatoris, cū prohibuit institu- tum in re certa plus accipere, nisi quod hoc fuit fauore venien- tium ab intestato, quando non esset alius cuius fauore hoc fecisset vt in dicta lege. peto. in principio. & quomodo tolerandum est, atenta opinione Imol. vt contra expressam prohibitionem testatoris, & contra eius voluntatem institutus succedat in om- nibus bonis: cū possit capi alius modus, quo neque leges pro- hibentes quem pro parte testatum, & pro parte intestatum de- cedere, ostendantur, neque etiam contra voluntatem testatoris eatur? facit ad hoc quod notat Abbas in capitulo secundo de testa- men. versicu. sed est dubium. vbi tunc demum concludit in foro a- nimæ dispositionem dicti. §. si ex fundo. & aliorum disponentium institutum in re certa succedere in totum, locum habere quando non dolose testator fuisset inductus ad instituendum in re certa ali- quem, cum sibi fuisset persuasum ex hoc institutum non habe- re regressum ad alia bona: & sic contra voluntatem testatoris non esset tutus in foro animæ hæres, qui habet contrariam vo- luntatem defuncti: cum igitur huic parti faueat opinio Salycei. licet articulus sit dubius, tenenda est opinio quæ fauet animæ. capitulo. iuuenis. desponsalibus. neque huic opinioni refragatur. l. si ita quis institutus fuerit hæres excepto fundo, iuncta gloss. ff. eo- dem. prout inducit Imol. quia etiam fatetur idem Salycetus. quod totum habebit hæres institutus in re certa, sed restituere tenetur quod ita habet contra defuncti voluntatem, & contra eius expres- sam prohibitionem, si non restitueret & longè interest an quis fuerit institutus in re certa sine prohibitione, quod plus non petat, vbi ex mente testatoris capere totum videtur: cū præsumat testator illud voluisse, quod lex vult. vt notat Baldus in lege. precibus. penulti. char. C. de impuber. & alijs. argumento. l. si duo. ff. de acquirenda hæ- reditate. vel quod quis instituatur in re certa, cum prohibitione, quod plus petere non possit: vbi licet videatur ex dispositione legis vel le, quod totum accipiat: teneatur tamen restituere residuum illi, cu-

tur. l. cum qd cum simili- bus. ff. si certu peta. sicut ergo quando prohibetur ta- citè plus pete- re, quod est

1. quæsti. & limit.

ius fauore prohibuit, neque satis facit responsio assignata per Imo. ad dictam legem peto. in princip. quia eius responsio est diuersificare casus non autem reddere rationem diuersitatis inter eos, neque enim est ratio diuersitatis inter vnum casum, & alium: quia cum institutus in re certa habere debeat totum, perinde est ac si esset institutus in totum, & pro

hibito plus habendi & quod certare contentus sit: idem debet operari in vtroque casu. Et dictum Salyceti quod Imol. adducit pro ratione sua est in casu multum differentis, vt poteris videre per eum: loquitur enim vbi erat datus alius coheres, non in certa re: sed in dimidia vniuersaliter institutus, qui in totum residuum excluderat institutum in re certa: vt tantum haberetur loco legatarij. & ideo ponit quod alius nō

Pero las mandas^a del testamento, deue las cumplir, así como las fallarē y escritas. E si por ventura el testador fiziesse despues^b otro heredero^c, estonce aquel que diximos de suso que era establescido en la cosa señalada, deue auer essa tan solamente: e todos los otros bienes deuen fincar al otro que fue despues establescido. Otrosi dezimos, que si dos omes fueffen establescidos por herederos en vn testamento: el vno en vna cosa, e el otro en otra señalada, si el fazedor del testamento non departiesse nin mandasse dar a otro los bienes que ouiesse, estos amos los deuen auer todos egualmente^d, e cada vno dellos deue auer ante aquella cosa, en que fue establescido por heredero, pero amos de so vno, son tenudos de responder a las debdas del fazedor del testamento. E si por auentura el testador estableciesse en vna co-

sa institutus in re certa: sed simpliciter in dimidia, hoc acto, vt pro sua portione tali re contentus esset. facit ad prædicta, quod notat Bartolus in l. pater familias. ff. eodem. ad finem. versiculo, sed tunc quero. & c. alias limitationes & multa notabilia dicta in materia vide per Ioannem de Imola in dicto. §. si ex fundo. in lectura, & in repetitione. & per docto. in dicta lege quotiens. Limita etiam istam legem quando verba institutionis in re certa sunt relata ad institutum: secus si ad alium, quia tunc trahitur ad fideicommissum, vt in lege. pater filium. §. finali. & ibi Bartolus. ff. de legat. tertio. circa quas limitationes quarit Baldus in lege. omnimodo. in principio. C. de in officio so testamento. versiculo tertio quero & c. quid si filius fuit institutus in re certa, & postea fuit institutus extraneus hæres vniuersalis in eodem testamento: & postea in codicillis ad nit filio, quod in testamento reliquerat, an filius possit dicere testamentum nullum? & concludit quod non: quia tunc filius non habetur loco legatarij, licet secus esset si non fuisset institutus filius: sed alius extraneus, quod dicit diligenter notandum. Sed quid si substitutio compendiosa fiat in re certa, an trahatur ad vniuersam hæreditatem? vide per Bartolum in lege. Centurio. columna duodecima. versiculo quero vltimus, quid si substitutio compendiosa. cum versiculo sequenti. ff. de vulgari & pupillari. Baldus in lege. precibus. columna finali. versiculo. item quaritur. C. de impuber. & alijs substitutio. Paulus de Castro in lege. apud Iulianum. §. cū autem. alias est. l. cogi. §. & generaliter. ff. ad Trebellianum, Alexand. consilio nono, columna penultima, volumine primo, vbi distinguit, an fuit facta per verba directa vel ciuilia, vel per verba generalia, seu communia, vide ibi. Aduerte etiam quia vt dicit Baldus in lege. humanitatis. C. de impuber. & alijs. columna duodecima. versiculo quarto, principaliter quero lex ista partitarum. & dicta lex prima. §. si ex fundo. procedunt, vbi institutio in re certa fit per verba alias præcise directa, quæ verba ciuilia vocantur in lege. verbis ciuilibus. & in lege. coheredi. §. cum filia. ff. de vulgari. & pupillari. vt si esset verbum (instituto) vel verbum (hæres esto.) Secus si institueretur per verbum commune, vel obliquum: quia tunc nunquam trahitur ad totum, vt in dicta lege. cogi. §. & generaliter. & ibi Ioannes de Imola & Paulus de Castro. si tamen institutus esset vel substitutus in vna quota hæreditatis, puta sexta vel quarta. tunc trahitur ad vniuersum. gloss. Bartolus & Docto. in dicta lege. coheredi. §. finali. Angelus & Imol. in dicto. §. si ex fundo. Aduerte etiam, quia & si institutus esset in fundo alieno. procederet ista lex, & dict. §. si ex fundo, quia videtur institutus

in extimatione fundi alieni, quæ de hæreditate debetur testatoris. lege. si alienus. ff. ad legem falcidiam. & tenet Baldus singulariter in dicta lege. humanitatis. columna duodecima, ad finem. An autem institutus vniuersaliter, qui restituit omne patrimonium hæreditarium, vt in lege. transactio. retenta re certa, habeatur loco legatarij? vide gloss.

in lege. contro uerha. ff. de transactio. in glossa magna post medium. an autem capiens ex stipulatione: si stipulatio successit loco tituli vniuersalis habeatur loco legatarij? dic q non. vide Baldum in lege. si arrogator prima lectura, penultima. columna. ff. de adoptio. & an huic, qui habeatur loco legatarij, debeantur fructus a tempore mortis? vide Paulum de Castro in lege. si quis bonorum. ff. de legatis primo. An autem institutus in parte bonorum

¶ Ley. XV. Como non empece a aquel que fue- se establescido por heredero, tiempo nin dia cierto que sea puesto en el testamento.

Tiempo cierto non puede ningun ome establescer a otro por su heredero, esto seria como si dixesse quiero

alijs vniuersaliter institutus, habeatur loco legatarij, sicut si in re certa esset institutus? vide Bartolum in lege. si quis tertium. §. finali. versiculo. sed quero aliquis. ff. de legatis secundo. not. etiam quod omnis ille qui non habet ius accrescendi inter hæredes habeatur loco legatarij. Baldus in dicta lege. si arrogator. tertia columna. ad finem. ff. de adoptio. Quid autem de eo cui relinquitur vsusfructus omnium bonorum, vel legantur omnes res, an censeatur hæres vel legatarius? vide Bartolum in lege multum interest. ff. de vsufruct. legato. an autem per secundum testamentum, in quo quis animo reuocandi primum instituit aliquem in re certa, talis sic institutus habeatur loco legatarij, vt residuum derelinquat apud hæredem, in primis tabulis nominatum vel loco hæredis, vt aduocet ad se totum? vide Paulum de Castro in lege. si quis priore. ff. ad Trebellianum.

- a ¶ Pero las mandas. Vide Bartolum in lege. si nemo. in fine. ff. de testa. tutel. 4
- b ¶ Despues. In eodem testamento intellige: alias secus vt dixi. vide. l. si quis priore. ff. ad Trebellia. 5
- c ¶ Otro heredero. In tota hæreditate vel in quota hæreditatis. vt in dicta lege. quotiens. & ibi Bald. & Paul. de Cast. & probatur etiam in §. hæreditas. instit. de hæredibus instituendis. 6
- d ¶ Egualmente. Adde. l. ex facto. la segunda. ff. eodem. & legem. si alterius. eodem titu. 7
- e ¶ A los dos. Adde legem. Titius. ff. eodem. & quid si vnus institueretur in tertia parte certæ rei: & alius in duabus partibus eiusdem rei vide. l. quotiens. §. si duo. ff. eodem. 8
- f ¶ Dixesse. Ex Azone sumptum est. C. eodem in summa. columna tertia. qui allegat dictam legem. Titius. & legem. interdum. ff. eodem. 9
- g ¶ Adelantada. Adde dictam legem. ex facto. la grande. ff. eod. 10

¶ Ley. XV.

¶ Hæreditas ad diem vel ex die certa dari non potest imo non expectata die institutus statim est hæres: nisi testator sit miles & in militia testetur tunc enim expectatur dies, in incertâ autem diem potest quis institui, vt in die mortis: quia & si certum est quem mori: est tamen incertum quando. hoc dicit.

2. lim. i.

2. quest.

3. quest.

5. quest.

6. quest.

7. quest.

8. quest.

1 **¶** *Fastiada dia.* Certam vel incertam intellige, quia licet possit dari à tempore incerto, non autem ad tempus incertum, vel diem incertum: quia postquam quis est hæres non potest ex dispositione testatoris, directo desinere esse hæres. l. ei qui soluendo. ff. eo. licet per fideicommissum possit desinere esse hæres eff. l. ex facto. ff. ad Trebellia. unde si quis instituit uxorem, vel alium donec vixerit, institutus remouebitur temporis adiectio. & durabit hæres etiam post mortem. & sic remanebit hæreditas penes hæredem instituti. & ita tenet Baldus in l. hæreditas ex die. ff. eo. quid tamen, si alius postea instituat, ut patet, si vxor instituitur donec vixerit, & post mortem instituitur alius? fuerunt in hoc opiniones de quibus per Ioann. de Imol. in d. l. hæreditas. colum. sexta. vbi ipse inclinatur in opinionem Martini Sylla. quod vxor erit hæres perpetuo detracto tempore apposito in institutione eius, & videbitur rogata de restituendo hæreditatem alij post mortem instituto. quod Imol. dicit esse menti tenendum, propter similes institutiones, quæ sæpe de facto fiunt per testatores, & attendit ista opinione Marti. Sylla. quam sequitur Imola. idem videretur dicendū, & si institutio fieret ad diem certam, veluti si testator institueret Titium vsque ad Pascha, & Sempronium post Pascha, vt sic intelligatur, quod Titius sit grauarus de restituendo Sempronio post Pascha per fideicommissum, quod tenuit Baldus in lege extraneum. C. eo. vt voluntas scilicet defuncti seruetur quæ præ cæteris seruanda est lex tertia. C. de libe. præteri. & idem tenet Baldus in lege. miles ita. in principio. ff. de testamen. milita. Baldus, Angelus, & Imola, in lege. filius à patre. in principio. ff. de liberis & posthumis. Paulus de Castro in lege. certi. C. de testamen. milita. & istud etiam voluit Ioannes de Imola in dicta lege. hæreditas. columna quinta in principio. Bartolus tamen in dicta lege. hæreditas. tenet, quod imò omne tempus subducatur de medio in persona vtriusque: & quod sit perinde ac si quilibet esset pure institutus per dictam legem. hæreditas. cui consonat ista lex partitarum & opinionem Bartoli tenet Salycetus in dicta lege. extraneum. & etiam Alexander. dicens quod fundamentum Bald. & sequacium, non videtur procedere: quia talis dispositio testatoris facta per verba directa in testamento, non potest trahi ad fideicommissum, etiam vt deferuatur voluntati testantis, vt latius ipse comprobatur: vide ibi per eum, qui tamen subdit se fateri, quod opinio Bald. est æquior, mihi magis placeat opinio Bald. & sequacium, quæ est magis communis. & ad motiua Alexandri potest responderi, quod licet reperiatur iure cautum: quod in persona vni tantum instituti non possit hæreditas dari ex die certa, vel ad diem certam vel incertam: non tamen hoc reperitur cautum, quando essent plures instituti, scilicet vnus vsque ad pascha & alius post pascha, scilicet vt post pascha institutus censetur pure institutus, sicut & primus: licet enim hoc reperitur cautum in persona primi: non tamen in persona secundi, vt perpendit Decius consilio ducentesimo septuagesimo octauo. columna prima. Cum igitur Sempronius post pascha institutus, cum sit paganus, non possit esse hæres directo: quia institutio de eo facta non potest valere iure directo: quia videtur fieri post aditam hæreditatem: & postquam Titius fuit hæres, quod non potest esse in pagano, vt in §. finali. instit. de pupil. substitutio. & in lege. ei qui soluendo. ff. de hæredibus instituendis. ex quo eius institutio ab initio non habet valere iure directo, videtur quod valeat & trahatur ad fideicommissum iuxta notata in lege. verbis civilibus. ff. de vulga. & pupilla. & in lege. precibus. C. de impuber. & alijs substitutio. & ista responsio ad fundamenta Alexand. est ex verbis Imol. in dicta lege. hæreditas. columna quinta. Sed quid si testator instituit quem vsque ad pascha, vel donec vixerit, & nullo alio instituto prohibuit expressè quod sic institutus amplius non esset hæres ad diem seu tempus? Bartolus in dicta lege. hæreditas. ad fin. tenet vitari talem institutionem, & nullam esse ratione perplexitatis, sicut & dixit in instituto in re certa, & prohibita amplius habere in lege. quotiens. §. si duo. ff. eod. de quo dixi in lege proxima. in gloss. super verbo, todos los bienes. Baldus verò & Salycetus in dicta lege extraneum. tenent contra Bar-

rolum, imò quod institutio valeat, & prohibitio vitietur: ego verò sentio idem in ista quæstione, sicut & dixi in dicta gloss. in quæstione illa de instituto in re certa per easdem rationes: quia & vt dicit Alexander in dicta lege. extraneum. decisio huius quæstionis pendet ab illa. Quid etiam si in pœnam hæredis scripti testator post

2. quæst.

ce deue valer el establecimiento: assi como lo ouiesse ordenado: esperando el heredero el dia, o el tiempo quel cauallero ouiesse pueste en esta razon. Pero en dia non cierto bien podria ser alguno establecido por heredero. E esto seria, como si dixesse el testador, establezco que sea mio heredero fulano el dia quel mismo muriere. E tal establecimiento como este vale quier lo faga ca-

tempus alium instituit, veluti si instituit fratrem hæredem, & reliquit vxori vsufructum suorum bonorum, & adiecit & prohibuit, ne frater molestaret vxorem in ipso vsufructu, & qd si alias priuabat eum hæ-

reditate, & instituebat vxorem vel alium? videtur enim: quod hoc possit fieri per legem primam. C. de his quæ pœnæ. nomi. de qua quæstione vide per Bartolum in lege pater familias. ff. de hæredibus instituendis. & ibi per Ioannem de Imola notabiliter quem vide: quia est quæstio contingibilis: vbi etiam vide quod si testator in tali casu nullum instituit, cui applicabitur hæreditas: & ibi ad finem vide per Ioannem de Imola, an hæres institutus, qui propter talem molestationem, restituit hæreditatem, possit detrahere quartam trebellianicam? qui vult licet sub dubio forte quod possit detrahere istam quartam argumen. legis primæ. §. item si ita. ff. ad legem falcid.

b **¶** *De die et tempore.* Certo intellige: nam ex die incerta bene potest dari hæreditas, sicut potest dari sub conditione, quia dies incertus pro conditione habetur. l. dies incertus. ff. de conditio. & demonstratio. tunc enim cum conditio trahatur retro, ipsa eueniente, vt in lege. quod dicitur. ff. de testamen. milita. censetur semper testatorem decessisse testatum, vel si conditio deficiat intestatum, & sic non resultat inconueniens, ne quis dicatur pro parte testatus & pro parte intestatus: quod non est in die certa: quia illa non trahitur retro. l. miles ita. §. & quod diximus. iuncta. l. sequenti. ff. de testamen. milita. & ista est vna ratio differentiar, aliam posuit Iacobus de Areti. in dicta lege. hæreditas. vide ibi Bartolum, & Ioannem de Imola.

c **¶** *Cauallero.* Miles nanque potest pro parte temporis decedere intestatus, & pro parte testatus. l. miles ita. §. quod ita diximus. ff. de testamen. milita. & idem possit fieri per statutum Bartol. in lege finali. ff. ad Tertullia.

d **¶** *Que vniess.* Vide quæ dixi in lege quadragesima nona titulo quinto, partita quinta.

e **¶** *En dia no cierto.* Si est incertus an & quando de plano procedit. l. dies incertus. ff. de condition. & demonstration. & dixi supra. & idem de certo an: sed incerto quando, vt dies mortis alicuius tertij. lege extraneum. C. eodem. secundum vnum intellectum.

f **¶** *El dia que el mismo muriere.* Ex præcedentibus patet quod intelligatur quando scilicet ipse hæres institutus morietur, qui fuit vnus intellectus, qui datur ad legem extraneum. C. eodem. vbi glossa & Doctores communiter hoc intelligunt, quod isto casu valet institutio perinde ac si pure esset institutus sublato vitio temporis: quia certum est, quod ipse institutus morietur: & sic ex die certa videtur institutus & quia certum est illam conditionem euenturam viuo hærede, eo quod viuens moritur. lege qui duos. §. primo. de manumis. testamen. & secundum hoc in effectu nulla est diuersitas inter istum casum & præcedentem supra eadem lege positum quando quis instituitur ad diem certam. & dicit scilicet in dicta lege. extraneum. quod talis institutio sit trufatoria & vitiosa: qui dum hæres vult adire, non potest: quia conditio nondum venit, neque etiam post eius mortem adire potest impossibilitate facti obstante: neque etiam poterit adire eius hæres: quia hæreditas non adita non transmittitur. lege vnica. §. si autem. C. de caducis tollendis. lege prima. C. de his qui ante apert. tabulas. & sic constat impossibilitas iuris vt

tamen hic videtur in ista lex aperte disponitur valere talem institutionem, & aduersari his que dicta sunt in principio. l. dum dicit, pero en dia no cierto. dictio enim ista (pero) que latine dicitur, sed, vel si autem, aduersatur tam in iure quam in facto. l. 2. ff. si quis in ius voca. no ierit. Bartolus post gloss. in l. qui vsum fructum. ff. de verbo. obligatio. & in l. pratorix. §. 1. ff. de prator. stipula. glo. & Bartolus in l. hoc amplius. §. 1. ff. de damno. infect. dicen dum est ergo hanc institutionem valere, vt conditionalem: & qd talis dies incertus mortis quando, licet certus, an etiam in isto casu faciat conditionem, & suspendatur institutio in eum conditionis: cum haeres incipiat mori, seu erit in articulo mortis, & hoc idem voluit Azo. re larus per gloss. in d. l. extraneum. & tenere videtur. C. eod. in summa colu. 2. & cum Azo. tenuit Oldrad. vt refert Alberic. in d. l. extraneum & operabitur talis institutio, vt si institutus adiuu hareditatem in tali articulo eam transmittat ad haeres, vel saltem si non adiuu transmittet ius deliberandi, ex quo sciuit sibi delata iuxta. l. cum antiquioribus. C. de iur. deliber. & poterit tali modo ista institutione vt, quando testator timeret dilapidationem haredis in vita, & velit in hoc cautum esse haredibus, seu descenditibus instituti: & idem quod ista. l. tenet gloss. in §. haeres. instit. eo. vbi per Ioan. Fabr.

uallero, quier lo faga otri, por q maguer es cierta cosa que deue morir. Pero non es cierto el dia en que acaesce al ome la muerte.

Ley. XVI. En quantas partes puede partir el fazedor del testamento su heredad entre los herederos.

Partir puede el fazedor del testamento su heredad, en tantas partes quantas quisiere. Pero comunamente touieron los sabios antiguos, que deue ser departida en cuenta de doze onças^a, que cada vna dellas ha su nome departido en latin. La primera della es llamada sexcuns: que quier tanto dezir como onça e media. E la secunda llaman sextans: que es tanto como dos onças. E la tercera quadrans: en que ha tres onças. E la quarta triens: que es por quatro onças. E a la quinta dizen quincuns, que es tanto como cinco onças. E la sesta semis, que es seys onças. E a la septima septuns, en que ha siete onças. E a la octaua llaman bes, que es tanto como ocho onças. E a la nouena dodrans, en que ha nueue onças. E a la decima dextans, que es tanto como diez onças. E la onzena deunx, que es por onze onzas. E la doze llaman, as: en que se comprenden todas doze. Otros dos nomes y ha, en que se encierran todas estas doze partes sobredichas, as si como lo faze en la postrimera dellas a que dize as: e llaman a la vna dellas pondus, e la otra libra.

Ley. XVI.

Potest testator in quot partes voluerit diuidere hareditatem suam sed communiter diuiditur in duodecim. quarum prima vocatur sexcunx: secunda sextans: tertia quadrans: quarta triens: quinta quincuns: sexta semis: septima septans: octaua bes: nona dodrans: decima decuns: vn decima deuns: duodecima as. & clauduntur omnes istae sub nomine pondus vel libra. h. d. Habuit ortum a §. hareditas: instit. de haredi. instituen. & a l. seruum. §. vult. ff. eod. tit.

De doze onças. Aduertetamen, quod quedam sunt nomina numeralia, vt duae partes vel tres partes &c. & tunc in dubio intelliguntur duae vel tres partes de duodecim, vt hic, & in lege. interdum. §. 1. ff. de haredibus instituendis. & l. cum quessio. C. de lega. §. hareditas. in

ssi. de hære. insti. nisi aliter appareat de disponentis voluntate. quedam sunt nomina quora, vt tertia, quarta vel decima. & tunc debet intelligi de tertia, vel quarta, vel decima, totius hareditatis, scilicet cum dicit tertia, vt fiant tres partes totius hareditatis. & sic de alijs. dicta lege. interdum. §. fina. & not. Bartolus in l. codicillis. §. qui sempronius. ff. de usufructu lega. si quis ergo peteret duas partes hareditatis, vel fundi, non aliter declarando intelligitur, quod petit duas partes de duodecim, vt & not. Bartol. in l. interdum. §. 1. ff. eodem. & ibi etiam Ioanes de Imo. & idem est in hoc dicendum in alijs, quod in hareditatibus per dictam legem. cum quessio. C. de lega. si tamen peteret parte simpliciter, non dicendo vnam vel duas intelligeretur petere dimidiam totius. l. nomen filiarum. §. portio nis. ff. de verborum significatio. aliter tamem dicit Angelus in §. hareditas. Instit. eodem. sed quod dixi est verius.

Ley. XVII. Como deue ser partida la heredad entre los herederos quando son muchos.

Res o quatro omes establesciendo el testador por sus herederos ayuntadamente, non diciendo quanta parte de la herencia da a cada vno: dezimos, que seran herederos todos egualmente^b. Mas si su entencio del testador fuesse a tal que quisiesse dar mas a los vnos que a los otros, estonce deue señalar en quanta parte establescie a cada vno dellos. E si lo fiziere as si, cada vno dellos se deue tener por pagado, con aquella parte que señalo, e non deue mas demandar, nin auer. E si acaescesse que establesciesse a omes ciertos por herederos en partes ciertas a cada vno, e demas dellas dixesse que establescie a otro heredero non le señalando cierta parte: estonce cada vno dellos heredara aquella parte, que le señalo. E el otro, quier fea vno o mas, a quien non señalo parte heredara todo lo que fincare^c de mas de la heredad, e de las mandas, e de las debdas. Otro si dezimos^d, que si algun ome establesciesse en su testamento a quatro omes por herederos, en esta manera mandando a vno la meytad de la heredad: e al otro la otra meytad, e a los otros dos no les señalasse parte ninguna. En tal caso como este, aquellos aqui establescio por herederos en partes ciertas, heredara la meytad, e non mas, e partir la han entre si egualmente. E los otros dos a quien non señalo parte, heredaran la otra meytad de todos

ff. de usufructu lega. si quis ergo peteret duas partes hareditatis, vel fundi, non aliter declarando intelligitur, quod petit duas partes de duodecim, vt & not. Bartol. in l. interdum. §. 1. ff. eodem. & ibi etiam Ioanes de Imo. & idem est in hoc dicendum in alijs, quod in hareditatibus per dictam legem. cum quessio. C. de lega. si tamen peteret parte simpliciter, non dicendo vnam vel duas intelligeretur petere dimidiam totius. l. nomen filiarum. §. portio nis. ff. de verborum significatio. aliter tamem dicit Angelus in §. hareditas. Instit. eodem. sed quod dixi est verius.

Ley. XVII.

Quilibet haredum habet tantam partem quantam sibi testator declarauit sed si plures sunt coniuncti in instituti succedunt aequaliter.

Sed si primum in tota, secundum in remanenti parte, primus habet totam hareditatem: & secundus nihil cum pars aliqua non sit remanens. Si vero quidam in certis partibus & vnus sine partibus haredes instituantur, demptis partibus assignatis habebit residuum institutus sine parte: si autem vnum in dimidia & alium in dimidia: & alios duos instituat sine partibus: primi duo habebunt dimidiam: alij aliam dimidiam: siue in principio, vel in medio aut in fine testamenti instituantur. Item tribus institutis in tribus partibus hareditatis aequaliter: si de quarta parte non est dispositum diuident sibi quartam illam aequaliter. Si tamen in aequaliter sunt instituti diuident quartam pro partibus hareditarijs. h. d.

Egualmente. Adde. l. quotiens. §. haredes. ff. eodem. & insti. eodem. §. 1. sed si plures. & sic indeterminata dispositio relata ad plura extrema, simpliciter ipsa & aequaliter respicit.

Todo lo que fincare. Adde. l. item quod Sabinus. in princip. ff. eodem. & inst. eo. §. sed si plures.

Dezimos. Adde. §. sed si plures. inst. eo.

4 a *¶ E ad dezimos. Adde. l. interdum. §. primo. ff. eodem. & Institu. eo. §. videamus.*

¶ Lex. XVIII.

Si quatuor sunt heredes instituti quilibet in quatuor vncias, habebit quilibet tres ne vltra duodecim vncias hereditas diuidatur. h. d. Con-

cor. l. itē quod fabin^o. cum. l. seq. ff. eod. tit. & l. Iulianus. ff. eod. tit.

1 b *¶ Aduzir. Ad. l. interdum. §. primo. ff. eod.*

¶ Lex. XIX.

Si testator primum in duodecim vncias instituit secundum in. vj. vncias, vel econtra: vnus habebit duas partes alius tertiam hereditatis, & si primum in tota hereditate, secundum in tota, succedunt aequaliter, sed si vnum in tota alium in partem quam primum habere nequiuit instituat & primum non est capax tunc secundus habebit totam hereditatem. h. d.

1 c *¶ La voluntad.*

Hoc ideo dicitur propter contrarium, quod posset formari de. l. cum quæstio. C. de leg. nam in dubio cum vni religit totum: alij partem, videtur adimere a primo quod dat secundo instituto, vt in. d. l. cum quæstio. vi. distinctio. Azo. C. eo. in summa. colū. pe. & per Bar. & Imol. in. l. interdum. §. deniq. ff. eod.

2 d *¶ En seys. Intel*

lige ita quod constet ex coniecturis, quod intellexit alij vncijs, & sic videtur quod voluit excedere alij, vt supra dixi. vide per Bartolum in dict. §. deniq.

3 e *¶ Las doze. Hic enim constat quod voluit excedere alij: quia totum non potest adimi a parte.*

4 f *¶ Segundo. Adde legem. si quis heredes. ff. eodem. vbi hoc ponitur in fortioribus terminis.*

5 g *¶ E igualmente. Et sic primo nominatus non habet plus iuris, quam secundo vel tertio loco nominatus, quod inducit Bald. & Angel. in. d. l. si quis heredes, ad quæstionē. vt si primus canonicorum habet primam vo-*

los bienes del testador, e partir la han entresi egualmente, quier sean escritos asipor herederos en el comienzo, o en medio, o en la fin del testamento. E aū dezimos^a, q̄ si el testador partiessse su heredad en quatro partes, de manera q̄ estableciessse en las tres partes herederos egualmēte, nō dando al vno mayor parte q̄ a los otros, si nō fiziesse mencion de la quarta parte que remaneciessse, deue la partir entresi ellos mesinos, a quien establescio por herederos en las tres partes tomando cada vno dellos tanto el vno como el otro. Mas si estableciessse por heredero alguno dellos en mayor parte que a los otros, estonce deue partir la quarta parte sobredicha, segun la quantia en que fue cada vno establecido por heredero.

¶ Ley. XVIII. Como el testador que parte sus bienes en cuenta de mas de doze onças quantia parte deue auer cada vno de los herederos.

DN doze onças deue ser partida, e contada la herēcia del testador, asipor herederos, como de suso diximos. Pero si alguno fiziesse mas partes della, como si estableciessse quatro herederos, a cada vno dellos en quatro onças: estonce dezimos, q̄ deuen aduzir^b la herencia a cuento de doze onças, descōtando a cada vno dellos vna onça, asipor ayā todos quatro a tres onças. Ca bien asipor diximos en la ley ante desta, q̄ quādo el testador estableciessse tres herederos en las tres partes de su heredad, si nō faze mencion de la quarta, q̄ la deue estos mismos herederos partir entre si egualmente, tenemos otrosi por biē, que quādo acaesciere que la departe en mas, que mengue a cada vno de los herederos, aquello que fue demas mandado asipor sobredicho es.

¶ Ley. XIX. Como puede ser partida la heredad del testador en mayor cuēto de doze onças.

cem in eligendo episcopum, non tamen erit per hoc sua vox potentior alij: vocibus canonicorum, & idē dicit Angel. in antianis ciuitatis, quorum prima vox est vexilli feri iustitia. vid. hodie quod in hoc disponitur per. II. huius regni.

h *¶ Que sincaua. Add. l. itē quod Sabinus. in versi. alter. ff. eo. not. ergo q̄*

Dondus en latin tanto quier dezir en romāce, como doze onças en que deue ser departida la heredad del testador. E otrosi llamā a otra palabra en latin dipōdiū, q̄ quier tātō dezir como veynte e quatro onças. E a otra dizē tri pōdiū: q̄ es por treynta e seys onças. E ē tātās onças como se entiēde por estas palabras sobredichas, o ē mas, o en menos puede el testador departir su heredad si quisiere. E porende dezimos, que quando es manifesta la voluntad^c del testador, que su entencion era departir su heredad en mas partes de doze onças, como si estableciessse a vno por heredero en doze onças, e a otro en seys^d, e nō fiziesse mencion de las seys onças, que fincauan para cumplir la cuenta del dipōdio, que estonce deue auer aquel a quie es establecido por heredero ē las doze onças, las dos partes de toda la heredad e el otro a quie establescio en las seys, deue auer la tercera parte. E esso mismo seria, si primeramēte estableciessse por heredero en el testamento al vno en las seys onças, e despues al otro en las doze. E si acaeciessse que el testador estableciessse tres herederos, diziendo al primero, e al segūdo^e, e al tercero, q̄ a cada vno dellos establescia por heredero en toda su heredad, en tal caso como este, deuen partir todos tres toda la heredad entresi egualmente^f. Otrosi dezimos, que dexādo el fazedor al testamento vn heredero, diziēdo que aquel ouiesse todos sus bienes, si despues desto dixesse q̄ establescia por heredero algūo otro, en la parte que fincaua^h, estonce dezimos, q̄ deue auer el primero toda la heredad, e el postrimero nō aura ende ningūa cosa. Pero si este a tal q̄ fuesse establecido por heredero en todo fuesse tal ome q̄ segū derecho non pudiesse heredar a otro, si el testador esta

appellatiōe re fidui vel reliqui nihil continetur, si nihil superest, & facit secundum Ioan. de Imol. ad notab. in. l. suus quoq. ff. eo. quod quando instituitur filius in re quæ non est in rerum natura, vel in re sacra, vel religiosa, vel in re propria, quod institutio sit nulla, & filius tanquā prateritus possit dicere testamentū nullum, quod est notabile secundum Bald. & Ange. in. d. l. sunt quoq.

¶ Heredar. Be-7

ne tamen potest institui in capax in tempus, quo capere possit. l. in tempus. ff. eo. l. sicut. & ibi gloss. ff. quib. mod. vsufr. amitta. vnde dicit Bald. in l. si quis instituitur. ff. eod. quod si instituitur spurius, cū legitimabitur idest cum capax erit, quod tenet institutio per dictā l. in tempus. & quod videtur quod interim antequam legitimitur poterit bonorum possessionem agnoscere tanquam institutus sub conditione & poterit bona administrare tanquam curator si tamen non

legitimetur, tenetur reddere rationem de gestis illis ad quos hereditas pertinet secundum Baldum, & Angelum ibidem, & licet ibi Ioannes de Imola. dicat istud menti tenendum idem tamen (in dicta. l. in tempus. col. i.) dicit quod hoc forte nō pcedit, quia esset facere fraudē legi quæ vult quod spurius non possit se immiscere paternis bonis. l. i. & 2. C. de natura. libe. & sub tali colore non videtur posse se immiscere neque vt curator: per id quod habetur in simili. in capit. auaritia. de electio. lib. 8. imo & plus voluit Bald. in. l. eam quam. colū. vndecima. C. de

Setena partida.

fideicom. versicu. & ex hoc inferitur, quod si pater legat spurio cum capere poterit, non valet legatum ex quo prohibetur testator vitio suo & non alieno testari circa spurium. allegat in argumentum. l. si minor. ff. de ser. exportat. sicut neq; potest secundum eum donare vir uxori irrevocabiliter etiam dicendo cum vidua erit neq; damnato in metalum dicendo

cum capere poterit, quia licet testandi debet inesse testatori tempore testamenti. l. i. §. sed si filio. ff. de legat. 3. & quia secundum eum cum nihil possit relinquere spurio, ergo neque spes quæ aliquid est ei relinquere poterit, & istud dicitur Bald. dicit pulchrum, & singulare Paul. de Cast. in l. i. col. si. ff. de regu. catol. qui etiam dicit non obstare. d. l. in tempus, quia ut ipse ait loquitur illa. l. quoniam defectus provenit

aliunde, & non a testatore, sed quidquid sit de iure ista opinio, quod spurio possit institui a patre cum legitimum abitur est communis, & eam tenent cõiter Doct. in l. Gallus. §. instituens. ff. de libe. & posth. vbi vide Alex. defendente hanc opinionem, & respondentem ad fundameta Bald. & ibi etiam impugnat dictum Imol. in d. l. in tempus dicens, non multum stringere vbi etiam respondet ad d. c. avaritia. mihi tamen multum probabilis videtur opinio Imol. & obuians fraudibus, pro qua etiam facit, quia ut notat gloss. in parte, cogitur in l. eã q. C. de fideicõ. & in l. cogi. §. si qui solidum. ff. ad Trebel. filius spurio cum sit incapax, in totum non potest institui etiam si grauetur per fideicommissum, ut restituat hæreditatem alij, etiam si fideicommissarius esset persona quæ verisimiliter acceptaret, ut & dicit Alex. in d. §. instituens. col. 2. Nota etiam quod si filius esset incestuosus non potest institui etiam cum capere poterit, ipse neq; eius filius licet legitimus, secundum Bal. per text. ibi in l. si quis incesti. C. de incest. nupt. & in hoc etiam videtur inclinare Alexan. in d. §. instituens. adde Bal. in c. in presentia. de proba. & procedit illa. l. quando est incestuosus, & natus ex matrimonio incestuoso, unde idem esset si nasceretur ex quolibet matrimonio a iure interdito, ut dicit glo. in d. l. si quis incesti. & adde ad prædicta Corsetum in singularibus in verbo hæres, non poterit ergo institui maioria in incestuosum filium vel eius filium etiam sub conditione si legitimum abitur per supradicta. Dubitari etiam potest circa materiã. d. l. in tempus. an mulier constante matrimonio possit alienare rem dotalem conferendo alienationem in tempus soluti matrimonij, & Ioan. de Imola. vult quod non in repetitio. c. cum contingat. col. 14. de iure iurã. contrarium tamen vult Bal. nouell. in tractatu. de dote. charta. 28. col. 4. ad ff. mihi plus placet opinio Imol. cum lex ab ipso initio resistat con filio mulieris alienantis. arg. l. si minor. ff. de ser. exportat. & ut dos sibi conferuetur in casu soluti matrimonij, ut iterum nubere possit, licet in casu in quo alienatio fieret in tempus soluti matrimonij per mortem ipsius uxoris forte posset procedere opinio Bald. nouell. ex quo cessat ista ratio, quod tamen saltem intelligerem si alienatio esset utilis mulieri per text. in l. ita constante. ff. de iur. dot. limita etiam quod habetur, in d. l. in tempus. per l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verbo. obliga. & ibi Iaso. col. 4. vide etiam in materia quod not. Bart. in l. i. §. nuntiatio. ff. de nou. oper. nunti. col. 5. & Bald. in l. i. C. de contrah. emptio. & in l. i. C. de nundin.

8 a *El segundo.* Adde. l. 2. C. eo. & Azco. C. eo. in summa. colum. pe. in fin.

Lex. XX.

Testatore Christi pauperes instituyente aut bona sua eis relinquente debet ea habere positi in hospitali illius ciuitatis vel villæ quam testator nominauit & intelligitur de his pauperibus qui exire nequeunt ad mendicandum: sed si nullam designauit ciuitatem habebunt bona

pauperes hospitalis loci vbi conditum est testamentum. h. d.

b *Los deuen auer.* De omnibus bonis dicit, tam mobilibus quam immobilibus quæ omnia debent vendi, & pauperibus erogari pretium eorum, non ergo procedit hodie quod habetur in l. si quis ad declinandam. C. de episcop. & cleri. vbi dicit quod immobilia non debent

vendi, sed dari hospitali illius loci, ut ex redditibus pauperes sustententur, quod etiam tenet Bar. Bal. & Paulus de Castr. ibi per text. in auth. de ecclesiasti. tit. §. si quis autem pro redemptione.

Et dar. Non aperiatur per quem dabuntur. intellige ergo per commissarios testamenti executores, vel si illi non sunt per Episcopum illius ciuitatis vel loci, ut in d. §. si quis autem pro redemptione. & ex hoc videtur commissarijs data

mostrar. E dezimos, q los deuen auer^b, e dar^c, a aquellos que fuessen fallados en aquellos hospitales^d, de aquella cibdad, o villa q el testador mado: e señalada mēte a aquellos, que por algunas enfermedades en que yazen non pueden salir^e, de los hospitales, a pedir de que biuan: asy como cõtrechos, o los coxos o los ciegos, o los niños desamparados^f que crian en ellos, o los muy viejos^g, o los que ouiessem otras enfermedades a tales porque non podiessem andar nin salir de los hospitales: porque estos lo hã mas menester que los otros que pueden andar a pedir onde biuan. E si por auentura el testador non señalasse los pobres de qual cibdad, o de qual villa son, deuen ser departidos entre los pobres de aq̃l lugar^h, do fiziesse el testamento.

a testatore potestas alienandi. ut tradit Salicet. in dicta. l. si quis ad declinandam. versu. item vides hic. col. 2.

d *En aquellos hospitales.* Non ergo bona, seu bonorum pretium dabitur hospitali pauperiori illius loci. ut dicebat. d. l. si quis ad declinandam, neque similiter erit in arbitrio episcopi, vel executorum testamenti distribuire illud inter pauperes, quos ipsi vellent, prout & dicebat Bar. ibi imo distribui & erogari debent inter pauperes hospitalium illius loci vbi testator iussit, & signanter inter debiles & claudos, ut statim subdit, & in hoc voluit ista. l. disponere secundum, quod disponitur in d. l. si quis ad declinandam. in versu. vbi autem. & in versu. quis enim pauperior, dico circa modum distributionis.

e *Que non pueden salir.* Istis fecerit pietas debetur, ut & fecit dominus infirmo qui triginta & octo annis fuerat in grabato ante probaticam piscinam, quem sanauit dominus cognoscens quia iam multum tempus haberet quod exire non poterat ad motum aquæ, & legitur Ioannis cap. 5. & ex verbis huius. l. colligi potest, quod erogari possit etiam inter incarceratos, etiam pro maleficio, ut & voluit glo. in c. sacrorum. 12. q. 2. tenet Bal. in l. illud. col. 1. C. de sacrosanct. eccles. & in l. sed & si ideo. ff. solut. matri. licet contrarium voluerit Bald. in authen. contra rogatus. C. ad Trebellia. dicens. Carceratos pro maleficio non esse dignos misericordia, quia dignum est, ut male meriti egestate laborent. l. bona fides. ff. deposit.

f *Los niños desamparados.* Adde Bar. & Docto. in l. quidam cum filium. ff. de verborum obligationibus.

g *Muy viejos.* Decrepiti ergo inter infirmos numerantur, ut hic, nam ut dicit Terentius, ipsa senectus morbus est. adde Abba. in c. magnæ. de vot. §. nota. vbi infert ad statutum disponens de infirmatis casu, an procedat in senectute. & adde. l. 35. titulo. 16. parti. 3.

h *De aquel lugar.* Si ille locus est vbi testator habebat domicilium intellige, ut in lege. si quis ad declinandam. C. de episcopi. & cleric. & in authentic. de ecclesiasti. tit. §. si quis in nomine, collatione nona. & vide. l. quæ conditio. §. fina. ff. de conditio. & demonstratio. glo. in capitu. si pater. de testamentis, in sexto. in verbo, pauperes. & Specular tor titulo. de instrumento editio. §. nunc vero aliqua. columna trigesima prima. versiculo. Sed quid si testator. & ibi Ioannes Andreas in additione incipienti. constat quod tenet institutio pauperum, & per Ioannem de Platea in lege secunda. C. de annon. ciuilib. libro vñ decimo. quod dicit limitandum, nisi ex coniecturis aliud appareat ut si iussit testator distributionem fieri in die sepulture, & ipse cedat extra locum domicilij in loco, vbi non potest ita asportari in locum habitationis. Quid autem si testator nominationem pauperum commisit suo commissario, an ipse teneatur eligere pauperes domicilij testatoris? vide per Ioannem Andream in dicto capitulo.

si pater. in nouella. in glo. licet certa. colū. §. qui disputat quæstionem ad partes & concludit q̄ possit eligere vnde velit in tali casu & dicit se ita consuluisse per. l. cum quidam. primo respon. ff. de lega. 2. & ibi etiam quærit an religiosi pauperes sint alijs pauperibus præferendi, & inclinatur hoc procederet arbitrio episcopi, vt ibi per eum, & quid si testator iu-

bet aliquid dari ecclesiæ & in loco sunt plures ecclesiæ de qua intelligatur? vid. Spec. vbi supra col. 30. vers. quid si quis legauerit. & ibi Ioā. Andr. in addit. & Ioā. de Plat. in l. 1. C. de municip. & origin. libr. 10. Bartol. & docto. in. d. l. quæ conditio. §. si. Iaso in l. qui in fulam. ff. de vbi. obli. & si legat monasterio & nō cōstet de quo, potius debetur monasterio monialiu q̄ virorum. vi. Bald. in. l. cum multe. co. 2. C. de donat. ant.

¶ Ley. XXI. Que de partimiento ha entre los herederos del fazedor del testamento.

Differencia e de partimiento ha entre los herederos. Ca algunos ha dellos que son llamados suyos del testador. E otros ya que dizen necessarios. E ya otra manera dellos a que llaman estraños. E suyos son llamados aquellos que son fijos, o nietos^a o visnietos del fazedor del testamento, si fuerē en poder^b del, a la sazō^c que los fizierē herederos. E llamarō los sabios antiguos a tales herederos como estos suyos, porque son como vna persona e vna cosa con el testador. E aun de mas dixerō que son como Señores^d de la herencia, biuiendo cō sus mayores, porque en su vida, han todo lo que les es menester de los bienes, tambiē como los padres e los abuelos. E otrosi,

§. primo. & non videtur sine hærede decedere qui suum hæredem filium reliquit, licet se abstineat. l. cū quasi. §. sed & si quis. ff. de fideicō. liber. Bar. in. d. l. liber hō. §. 1. durat etiā & habet locū talis existētia in filijs adopt uis & legitimatis. vt tradit Bald. in. l. eam quam. i. colū. C. de fideicom. & cum existētia sui hæredis sit quoddā intellectuale ex-

porque a la su fin, non los pueden desheredar e sin cierta e derecha razon. E necessarios herederos son dichos los fieruos^f a quien sus Señores fazen herederos de lo suyo, en todo, o en parte, e son llamados así porque son tenudos de otorgar se por herederos de su Señor, maguer non quieran. E por tal establecimiento como este, son luego libres^g e han de pagar luego las debdas, e las mandas del fazedor del testamento, tambien de los suyos propios bienes dellos, que auian ganado ante de la muerte del testador, como de los otros que ganassen despues^h quando la herencia non cumplierē a pagar los. E estraños herederos son llamados todos aquellos, q̄ nō son de ninguna destas maneras sobredichas de herederos, a que dizen suyos necessarios.

reliquis. ff. duo decim tabularum inierum suis hæredib[?], an possit suus hæres expresse renuntiare omni iure suicitatis? Bal. dicit q̄ non in. l. qui dā eulogic. C. de iur. deliber. col. 4. vide ibi. Alexan. in addi. dicit etiam Bald. in. l. vnica. col. 4. C. q̄ nō peten. partes, q̄ contra existētia suicitatis nō potest præscribi.

quis sit suus tempus mortis inspicitur. & si testamentum destituitur inspicitur tempus quo testamentum destituitur, vt habetur in. l. prima. §. sciendum. ff. de suis & legiti. hæred. vbi Bart.

¶ Lex. XXI.

¶ Triplex est heres, aut suus, aut necessarius, aut extraneus. suus dicitur descendens quia in vita parentis est quasi dominus hæreditatis, nam de bonis eius gubernatur, nec potest sine causa exhæredari. necessarius est seruus testatoris in toto vel in parte institutus, quia necessarius tenetur hæreditatem agnoscere & tam de suo quam de hæreditate, si non sufficit tenetur creditoribus & legatarijs satisfacere & per hoc consequitur libertatem. extraneus est alius præter supra dictos. hoc dicit.

¶ a Nietos. Ex filio intellige, vt in. §. sui autē. inst. de hæred. quali. & differē. & intellige etiam, quando nepos succedit auo ex voluntate defuncti, nam si succedat contra vel præter eius voluntatem, & pater nepotis fuit exhæredatus à patre, eodemq; auo tunc nepos non dicitur suus, ex quo præcedit eum pater; neq; potest dici quodammodo dominus bonorum aui, cūm exhæredatio sumat effectum post mortem l. filiū. §. sed eum exhæredatio. ff. bono. poss. cont. tab. vnde auus non habet necessē instituere, vel exhæredare eum, vt dicit Barto. & docto. in. l. qui in aliena. §. interdum. ff. de acquir. hæredi.

¶ b En poder. Clericus tñ vel monachus, licet non sit in potestate patris vel aui non desinat esse suus hæres patris. l. deo nobis. C. de epif. & clerici. l. ex causa. §. papinianus. ff. de mino. cum ibi nota. Bald. in. l. penul. in fin. prin. C. de adop. & not. q̄ licet hodie sit sublata differentia patris potestatis, & emancipationis in successione ab intestato. vt in authen. de hære. ab intest. venien. §. 1. vers. nullam. colla. 9. l. meminim[?]. C. de legit. hære. tñ adhuc in alijs durat effectus suicitatis, vt est in continuatione dñij & transmissione hæreditatis non agnitæ. de primo in. d. l. in suis. ff. de libe. & posth. & in. §. sui. insti. de hære. q̄li. & differ. cū simili. de. 2. in. l. apud hostes. C. de suis & legi. hære. l. si fratris. vbi docto. C. de iur. delibe. & per Bar. in. l. liber homo. §. 1. ff. de stipul. seru. & in. l. ventre. ff. de acquir. hære. & durat etiā in casu. l. 12. titu. 6. ea. par. & in casu. l. si. tit. 6. ea. part. vbi vid. quæ dixi. & vid. etiā alios casus per Alber. in. d. auth. in successione. & durat etiā in his quæ non à patria potestate, sed à natura seu naturali causa dependent quo ad ius rumpendi testamentum, vt dicit Bal. quem vid. in auth. in successione. C. de suis & legi. hære. & in. l. si nemo. ff. de testa. tut. idem vbi cumq; existētia suicitatis est filio proficua non enim est etiam hodie sublata per beneficiū abstinenti Bart. in. l. 1. C. si mino. ab hæred. se absti. vbi per eum & per eundē in. l. si filius q̄ patri. ff. de vulg. & pupil. & in. l. filius qui se paterna. ff. de acquir. hære. & in. l. si nemo. ff. de testa. tute. & per Bal. l. qui se patris. colum. 1. C. vnde libe. & vid. in dicta. l. liber homo.

¶ d Como señores. Concordat. l. in suis. ff. de liber. & posth. & cum dict. §. sui. institu. de hæred. l. in suis. ff. de suis, & leg. hæred. & per hoc filius regis dicitur rex, vt not. glo. in. c. fin. 24. q. 1. & si pater est diues, etiam filius reputat diues, vt in nota. quæstioe dicit Albe. in. d. l. in suis. vnde si gabella sit soluenda de hæreditate, quæ de nouo acquiratur non habebit locū in filio succedenti in hæreditate parentis, quia magis acquirum eō seruat quam de nouo adeundo acquirat, secundum Angel. & Ioan. de Imol. ibi & Benedi. Capra. conf. 41. & si venatius, & c. hinc dicit glo. in. c. pastoralis. de deci. n. quod filius nō tenetur soluere decimas, de hæreditate patris, quia de nouo acquisita non videtur & propter hoc a filiis succedentibus, in emphyteosi non debetur laudemiu secundum Baldum in capitu. quæ in ecclesiarum. colum. penulti. de constit. filii nanq; penē ad bona propria veniunt. l. 1. §. pe. ff. de succes. edict. glo. in. c. prædicator. 16. q. 1. hinc etiam filius viuō patre dicit habere spem successione, vt not. Bal. in. l. neq; ei. ff. de adoptio. & si per statutum esset soluēda gabella, de donationibus, vel alijs rebus, quæ titulo lucratiuo transferuntur non haberet locum de his, quæ transferuntur inter ascendentes, & descendentes: quia non videtur lucrum, sed magis solutio debiti, secundum Barto. & Ioan. de Plat. per text. ibi in l. 1. C. de imponen. lucra. descrip. lib. 10. non tamen per hoc filius posset obligare rem patris, vt in. l. neq; si maior. & ibi Bald. C. si res alien. pigno. dat. sit.

¶ e Desheredar. Ex hæredatus tamen perdit iura suicitatis, vt in. l. sed si plures. §. ex asse. & etiam ibi Ioannes de Imola. & Alex. ff. de vulg. & pupill. Barto. in. l. prima. §. sciendum. de suis & legiti. hæred.

¶ f Sternos. Non reperies vltra seruum aliquem dici necessarium hæredem, vthic vides licet aliquando hæres liber cogatur adire, vt in. l. quia poterat. & in. l. cogi. cum similibus. ff. ad trebell. dicebat etiam Christophor. por. instituta ad legem falcid. in principio. quod hæres militis cogatur adire ex priuilegio militari, tanquam necessarius heres. Cuius contrarium tenet Iason in. l. in testamento. la secunda. C. de testament. milit.

¶ h Son luego libres. Adde. l. tertiam. supra eodem. & l. cum quidam. C. 7 de necessa. seru. hæred. institu. & insti. quib. ex caus. manumit. non pos. §. licet autem, & c.

¶ i Ganassen despues. Contrarium videtur disponi in. §. primo. institu. de hæred. quali. & different. vers. & per hoc tamen. sed dic, vt ibi. in glo. quæ fuit Azo. in summa. insti. eod.

Sesta partida.

¶ Lex. XXII.

¶ Sufficit hæredem suum tempore mortis testatoris esse capacem: sed in necessario requiritur capacitas tempore institutionis & mortis testatoris, in extraneo autem tempore institutionis & mortis & aditio nisi hæreditatis, aliás defertur hæreditas substitutis vel coniunctis & in eorum defe-
tu venientibus ab intestato. hoc. d.

¶ Ley. XXII. Qual tiempo deve ser catado en q̄ el heredero puede ser establecido o non.

Los herederos a que dizen suyos, así como los q̄ descendien del testador maguer a la fazó q̄ los estableciessen, tuessen a tales, q̄ non pudiessen ser puestos por herederos de otro si al tiempo q̄ el padre, o el abuelo muriesen, non ouiesse este embargo, podriá auer la herécia^a dellos. Mas los otros herederos a q̄ llamã necesarios^b, deue ser a tales en el tiempo q̄ los señores les establecê por herederos, e a la fazó de la muerte de los testadores, que non ayan algunos de los embargos q̄ dizen en las leyes deste nuestro libro, porque nõ puedan ser herederos. Pero los herederos que son dichos estraños ha menester que sean de tal condición, que non puedã ser embargados por razon de sus personas, en tres temporales. El primero es, quando los establescen por herederos. El segundo, quando muere los testadores. El tercero, quando se otorgan por herederos. Ca si en qualquier destes temporales^c ouiesse alguno de los embargos, porq̄ nõ puedã los omes ser herederos, perderian poré-

& sic limitatur. l. penult. ff. de regul. iur. & attenda dispositione huius l. partitarum non procedit dictum Bald. in dict. §. in extraneis. cum dicit, quod si pater instituit filium, qui tempore institutionis erat frater minor, & sic funditus incapax hæreditatis, vt in clemen. exiui. versic. cunq. de verbor. signi. quod & si postea auctoritate Papæ fiat monachus, vel episcopus. ita quod sit capax, quod nihilominus non tenebit institutio, cum exigatur capacitas tempore testamenti. & idem dicit si filius esset incapax ex forma iuris vel statutorum, nisi forte dicas quod in filio fratre minore adhuc procedat dictum Bald. ex eo, quia habetur pro mortuo iuxta not. per eundem Bal. in authen. si qua mulier. C. de sacrosanct. eccles. & in l. Deo nobis. columna quinta. C. de episcop. & cleric. & sic non poterit dici suus hæres. quod etiam exigat ista. l. partitarum. Sed ad hoc potest responderi, quod cum ista suitas inspiciatur tempore mortis, vt hic. & in §. sui. institu. de hæred. quali. & differen. & iste tunc reperitur capax, quod erit suus hæres. pro quo facit quod not. Ang. in l. his verbis. §. interdum. ff. eo. vbi allegauit illud dictum Bald. & in fine postea subdit, de fratre autem minore dubito quia relictum ei videtur relictum religioni. vnde licet religio sit incapax, si postea ipse efficiatur capax ex benignitate, videtur institutio confirmari, & per hoc videtur casus in l. si seruus eius qui capere non potest. ff. de acquir. hæred.

² b ¶ **Necessarios.** Sequitur opinionem glo. & comunem in l. si alienum. §. in extraneis. ff. eod.

³ c ¶ **Temporales.** Limita nisi quis instituat in tempus, cum erit capax: tunc enim vnum tantum tempus. acquisitionis inspicitur, vt in l. in tempus. ff. eo. Secundo limita qn̄ capacitas reducitur ex causa, quæ retrorahitur, vt in hæretico, vel rebelli restituto, vel spurio legitimo testatore viuo, vt not. Bald. & Ioan. de Imo. in d. §. in extraneis. & Angel. in l. his verbis. §. interdum. ff. eod. vid. per Bald. in l. prima. C. qui non pos. ad liberta. perueni. versic. pone damnato ad perpetua vincula, &c. Sed quid si heres institutus, qui tempore conditi testamenti

& mortis testatoris erat secularis, in trauit religionem fratrum minorum ante aditam hæreditatem & eam professus est, deinde absolutus est à regula per Papam, vel factus est episcopus, nunquid potest adire hæreditatem? videtur q̄ sic, ex quo istis tribus temporibus reperitur capax: contrarium tamen in hoc casu tenet Ioan. Fab. in §. in extraneis. instit. de hære. quali. & differen. vide ibi per eum.

de la herécia, e auer la y en los otros q̄ fuessen establecidos en su lugar dellos, a q̄ dizê en latin substitutos^d, o los otros^e q̄ fue sê establecidos en vno cõ ellos en el testamêto. E si ningũo destes nõ ouiesse y, estõce tornaria la herécia a los parientes mas propinquos del finado.

¶ Ley. XXIII. Quando vn seruo es de muchos como el vno dellos lo puede fazer su heredero.

Sel vno^f de los Señores de algun seruo, lo faze su heredero, e lo aforra, e lo dexa por su heredero, solamente con entencion^g que sea franco, tenuto es el otro ð tomar el precio por razó de la parte q̄ el auia en el. Mas si lo fiziesse heredero cõ entencion q̄ fue sê^h despues seruo, ganaria por ende el otro señor la herécia del testador, e de mas fincaria el seruo todo suyo: pero si amos los señores quisiesse fazer el seruo q̄ auia en vno heredero necesario, nõ lo podriá fazer fueras ende por alguna destas dos razones. La vna es, q̄do ellos amos a dos lo fiziesse su heredero, e libre, e muriesse despues los señores todos en vno; así como en mar, o cayendoles la casa de suso, o de otra manera. E la otra es,

¶ **Otros.** Si non esse substitutus adinstitutus cohæredes: si tamen esset substitutus, præfertur cohæredi, vt in l. pe. ff. de iniust. rup. & in l. vni ca. §. in primo. & §. pro secundo. C. de cadu. toll. & hic: deficiente vero substituto cohæredes veniunt per ius accrescendi, quia quis non potest decedere pro parte testatus, & p parte intestatus. & q̄ illud quod non datur incapaci applicetur coniuncto, & non venientibus ab intestato, tenet Bald. in l. eam quam. co. fi. C. de fideicõ. versic. modo iuxta prædicta. allegat. l. si titio, & mæuio. §. Iulianus. ff. de lega. 2. sed melius probatur in ista. l. partitarum, dum subdit, e si ninguno destes, &c. licet hæc. l. loquitur in hæreditatibus, in quibus de necessitate portio incapacis debet accrescere capaci ad eum ex regula, quam dixi. Bal. vero loquitur in legato cessat ista ratio. adde nota. per Alexan. in l. si is qui. ff. de vulgar. & pupilia. colum. secunda, & tertia. circa illius legis intellectum.

¶ Lex. XXIII.

¶ **Vnus ex dominis potest instituere seruũ communem cum libertate hæredẽ necessarium, & tenetur alter dominus recipere suę partis æstimationem, sed si sine libertate instituatur habebit alter dominus hæreditatẽ testatoris & remaneret seruus tot^o eiusdẽ domini. Ambo tñ domini nõ possunt eũ sibi hæredem facere necessarium nisi ambo in simul decessissent, vel sub eadẽ conditione, aut diuersis quæ in simul impleantur, instituunt eum cum libertate. h. d.**

^f ¶ **Si el vno.** Sumpta est hæc. l. ex dictis Azo. C. de necessa. seru. hæred. 1. insti. in summa. col. 2. versic. si autem quis instituat.

^g ¶ **Con entencion.** Hoc scilicet expresso, vt dicit Azo. vbi supra. 2

^h ¶ **Con entencion que fue sê.** Simpliciter scilicet eum instituendo sine libertate, vt ponit Azo. etiam vbi supra. 3

ⁱ ¶ **Todos en vno.** Adde. l. duo focii. ff. de hæred. insti. vbi Angel. inducit ad currentes simul ad brauium. & ibi etiam Ioan. de Imol. inducit ad alia. vid. ibi & per Bar. in l. hoc articulo. eo. ti.

de hære. quali. & differen. vide ibi per eum. 4
 ¶ **Substitutos.** Substitut^o nan que incapaci mo & venientes ab intestato, si non esset substitutus excludunt fisci. vid. in l. 3. ff. de his quæ non script. habent. & tenent comuniter docto. in l. i. C. de hære. instit. & dixi supra eo. l. 4. si tamẽ institut^o nõ esset incapax, sed indignus tunc fiscus admitteretur excluso substituto, vt tenet Bar. in l. prima. colu. 6. versiculo. item quæro quid si heres. ff. de vulgar. & pupilla. & l. i. si sequens in principi. ff. ad fillan. & procedit siue adiuerit institut^o siue nõ adiuerit. & est communis sententia vt attestatur Alexand. in dict. l. prima. co. ii. versic. quærit hic Bart.

2 a *Secumpliere.* Intellige si dies libertatis & hereditatis ex testamento amborum simul cedat, vt quia extitit conditio viuo vtroque testatore, vt patet in l. duo socij. & ibi Paul. de Cast. ff. eod.

6 b *Las condiciones.* Sequitur Azo. vbi supra qui dicit hoc procedere, quando illa duæ condiciones simul extiterint, & intellige simul, id est, ante mortem vtriusq; domini, ita vt pariter cedat dies libertatis, & hereditatis, vt dixi in gl. præcedenti.

Lex. XXIII.

30 *Debitis onera* tus bona sua, vel maiorem partem habēs in seruis potest aliquos ex eis cum libertate instituere hæredes & erunt necessarij, hoc dicit.

1 c *Non podria.* Hæc fuit lex Eliascentia de qua instit. qb ex caus. manumi. non poss. in princip.

2 d *Algunos dellos.* Quando esset soluendo planè procedit, licet plures instituat, si autem non esset soluendo, tunc tantum vnum & non plures, vt dicit Azo. C. de necessar. seru. hæredi. instit. in summa. & glo. in §. primo. instit. quib. ex caus. manumi. non pos. & vi. l. qui soluendo non erat duos apollonios. ff. eodem.

Lex finalis.

30 *Seruum suum* hæredem institutū postea alienans videt poenitere de libertate donata, & si moritur cum illo testamento, ille cuius est seruus erit hæres: sed si plures domini habeant seruum & ab aliquo alio fuerit institutus omnes acquirunt eius hereditatem pro partibus dominicis. h. d.

1 e *Enagenasse.* Concordat. cum. §. seruus. Instit. de hæred. instit. & vide ibi per gloff.

2 f *Segun cabe a cada vno.* Concordat. cum. §. seruus autem plurium.

quando los señores q̄ han vn seruo de so vno, a quiē estableciessse el vno allos por su heredero con tal condiciō, diziēdo así, establezco por mio heredero a fulano, q̄ es mio seruo, e de fulano mio compañero, que sea heredero e libre, si tal ome que es ydo en romeria a Santiago tornare, si el otro cōpañero estableciessse aquel mismo seruo por su heredero en esta manera sobredicha, e so es la misma condicion, valdra tal establecimiento, si la condiciō se cumpliere. E esso mismo seria, maguer lo estableciessse el vno so vna condicion, e el otro so otra, si acaesciessse que amas las condiciones se cumplieren.

Ley. XXIII. Como el señor non puede fazer todos sus seruos herederos e libres quando non ouiesse otros bienes de que pagar las debdas que deuia.

Obligado seyendo algund ome a muchos, por debito, o por otras cosas que deuiessse dar, o fazer, si este tal ouiesse todos los bienes suyos, o la mayor partida dellos en seruos, e los q̄ siessse todos tornar libres, por fazer engañō a aquellos a quien deuia algo, nõ podria, pero biē podria algunos dellos establecer por sus herederos en su testamento. Ca derecho es que aquellos q̄ son pobres, o encargados de debdas, q̄ pueden establecer por herederos algũos de sus seruos, que les defiendā su fama, e respondan por ellos, e finquē en su lugar despues de su muerte,

Ley. XXV. Si el señor que establecio su seruo por heredero, lo vendio despues, como puede auer el comprador la herencia en que era establecido el seruo.

Salgun testador estableciessse su seruo por heredero en su testamento, e despues desto lo vendiessse, o diessse, o lo enagenasse, en qualquier manera, semeja q̄ pues lo enageno, q̄ se arrepētio, por q̄

instituta eodem.

Titulus quartus. De conditionibus institutionum.

Lex prima.

30 Est conditio differens testamenti dispositionem vsque ad eius complementum, & est duplex. q̄ que est tacita: quandoq; expressa, & etiam quædam condiciones sunt de presenti & quædam de futuro, & istarum de futuro, quædam sunt impossibiles de natura, & quædam de iure, quædam de facto: & alix sunt perplexæ dubitariæ & obscuræ & alix posibles, Ad tit. C. & possibilium de condi. quædam sunt infer. & potestatiæ, C. de in-quædam caus. & submixtæ, vt in inti. 3. l. 9. sequentibus le & ff. de gibus deter. cōd. & de minatur. hoc mōstr. & j. in tit. 9. ex. l. 21.

le auia fecho libre. E porēde aq̄ a cuyo señorio passo el seruo, heredara los bienes del testador sobredicho, si nõ fiziesse despues otro heredero. E si muchos omes ouiesen vn seruo, e non todos e igualmente, a quien estableciessse algũo otro en su testamento por su heredero, cada vno de los señores heredara en los bienes que fueron dexados a tal seruo como este, segũ cabe a cada vno la parte que auia en el.

Titul. III. De las condiciones que pueden ser puestas quando establecen los herederos en los testamentos.

Ondiciones ponen los omes a las vegadas en sus testamentos, e mayormente en aquel lugar do establecen los herederos. E pues q̄ en el titulo ante deste fablamos de los establecimientos dellos, queremos aqui dezir d las condiciones q̄ pueden ser y puestas. E mostraremos q̄ quiere dezir condicion. E quãtas maneras son delas. E en q̄ manera deue ser fechas. E puestas. E entendidas en los testamentos. E quales deuen valer. E quales non.

Ley. I. Que cosa es condicion, e quantas maneras son della, e como se pone.

Ondicion es vna manera de palabra, que suelen los fazedores de los testamentos poner, o dezir en los establecimientos de los herederos, que les aluēga la pro dela herēcia, o dela mãda, fasta que aquella condiciō sea cūplida. E los fazedores de los testamentos, alas vegadas, ponen condiciones paladinas e estableciēdo los herederos. Ea las vegadas, maguer nõ las ponē entendiēdo se calladamēte, biē así como si fuessen y escriptas e puestas. E aũ entre aq̄llas condiciones que ponē los omes señaladamente en sus testamentos, dellas i ya, q̄ pertenescen al tiēpo passado

uens dispositionem.

h *Calladamente.* Vt in l. generaliter. C. de institu. & substitu. l. 1. §. si. ff. 2 de condit. & demonstra. & vid. infra eo. l. 10.

i *Dellas.* Adde. l. cum secundo. ff. de iniusto rupt. & ibi vide Concordantias in gloff.

Sestapartida.

- 4 a **¶** *Tiempo presente.* Impropiè tamen dicuntur conditiones, quæ ad præsen-
stem tempus referuntur, secundum Barto. in. l. i. colum. i. ff. de condit.
& demõst. & habetur infra eod. l. 2.
- 5 b **¶** *De natura.* Vide infra eod. l. 3.
- 6 c **¶** *El derecho.* Vide in. d. l. 3.
- 7 d **¶** *Fecha.* Vide
infra eod. l. 4.
- 8 e **¶** *Escuras.* Vid.
infra eod. l. 5.
- 9 f **¶** *En poder.* Vi.
infra. eod. l. 7.
- 10 g **¶** *En aventura.*
Vt. j. eod. l. 8.
- 11 h **¶** *Mezcladas.*
Vide. j. eo. l. 9.
- 12 i **¶** *Si el diere.* Ha-
bes hic, quòd
dictio, si, facit
cõditionẽ, qd
etiam voluit
glo. in. l. i. ff. de
condit. & de-
monstra. vbi
vid. Bart. col. i.
versicu. primò
ergo quæro. ad
de etiã. l. 1. &
2. tit. 4. partit.
4. & limita, ni-
si esset casus in
quo dictio, si,
potius saperet
monitionem,
quam condi-
tionẽ, vt not.
Ioan. de Imol.
in. c. venerabi-
lis. de offic. de
lega. tradit A-
lexan. consi. 2.
volu. 2.
- 13 k **¶** *En otra mane-
ra.* De alijs di-
ctionibus, &
verbis, quæ in-
ducunt condi-
tionem, vt de
dictione cum,
ita, secundum,
& alijs multis,
vid. per Barto.
in dicta. l. i. &
de dictione se-
cundũ, vid. per
Bald. in. l. pen.
C. de institu.
& substitu. &
de dictione,
vt, vid. p. Bald.
in. l. si mulier.
C. de iur. dot. de dictione, ita. vid. per Bal. in prælud. feudorũ. ii. colũ.
gerundium etiam adiectum verbo, vel participio futuri temporis, in-
ducit cõditionẽ. vt in. l. si tu ex parte. vbi vi. Bar. ff. de acquir. hæred.
- ¶** *Lex. II.*
- 20 **¶** *Conditiones de præterito vel de præsentis non suspendunt testato-
ris dispositionem: quia si veræ sunt pro non appõsitis habentur, ideo
non sunt proprie conditiones nisi quæ sunt de futuro. hoc dicit. Ha-
buit ortum a. l. cum in secundo. ff. de iniust. & irrito test. facit. ff. si cert.
peta. l. cum qd. & l. se. & de verbo. obli. l. conditiones. & instit. de ver-
bo. obli. g. a. §. conditiones. & de condit. insti. l. institutio. §. fina.*
- 1 l **¶** *Luego.* Vt in. l. cum in secundo. ff. de iniust. rupt.
- 2 m **¶** *Tiempo que es por venir.* Quid tamen, si tempore testamenti condi-
tio, quæ fuit appõsita per verba futuri tẽporis extabat iam, seu iam
erat impleta, an institutio reputetur pura? & dicendum est quòd sic,
si testator ignorabat implementum conditionis: nam si sciret adim-
pletam, & esset talis quæ iterari posset, tunc videtur testatorẽ sensisse
de alio implemento futuro, vt in. l. hæc conditio filia meæ, cum. l. se-
quenti. ff. de condit. & demonstr. & l. si ita sit scriptum. §. fina. ff. de

legã. 2. & l. quidam relegatus, in principio. ff. de reb. dub.

¶ *Lex. III.*

- 20 **¶** *Conditio impossibilis de natura: vt si cœlum digito tetigeris vitia-
tur & non vitiat institutionem vel legatum: idem de impossibili de iu-
re: vt illa q̄ est cõtra honestatem vel bonos mores vel contra opus pie-
tatis, vel cõtra
ius naturale.*

cion como esta que se faze por palabras del tiempo passado, o del presente, non es llamada propriamente condiciõ: por que aquella cosa en que la ponen, non es en dubda. Ca o es verdadera, o non, como quier que es dudosa a aquel q̄ la pone, porq̄ non sabe si es asì, o non. Mas aquella es condiciõ propriamente, que se faze por palabras del tiempo que es por venir^m, porque es dudosa si se cumplira, o non. E esto seria como si dixesse: fago mi heredero a fulano si elige ren a tal o me por obispo de tal eglefia. Ca non sabe si lo elegiran, o non. E en estas maneras sobredichas, o en otras semejantes, se puedẽ poner, e dezir, las cõdicionẽs, en los establescimietos de los herederos, e en las otras maneras.

¶ *Lex. III. De las condiciones que non pueden ser por natura, o por derecho.*

As condiciones que ponẽ los omes en estableser los herederos, por palabras d'el tiempo que es por venirⁿ, a tales ya dellas, que nõ pueden ser: por que son embargadas a natura. E esto seria, como si dixesse el fazedor del testamento a algund ome: fago te mi heredero si alcãçares o al cielo con la mano. Ca por tal condicion^p como esta, nõ se embarga el establescimieto d'el heredero, como quier que la condicion non se puede cumplir, ante dezimos que valdria tambien como si non fuesse y puesta. E esto mesmo seria, en todas las mandas^q

- prima. vbi Ioan. de Imol. eam defendit contra Barto. & alios & satis probabiliter dicit posse defendi, vid. ibi larẽ per eum. col. m. 3. & 4.
- p **¶** *Porta condicion.* Adde. l. i. ff. de cõdit. institu. & §. impossibilis. inst. 3 de hæred. insti. quid autem si non esset conditio: sed modus impossibilis de natura vel de facto? dic quòd idem est dicendum, vt in dicta l. i. secundum intellectum Angel. ibi subducit enim tali casu, de medio talis conditio vel modus, neq; requiritur aliquod implementum, secundum eum & Ioann. de Imol. ibi & in conditione est text. hic, ibi. como si no y fuesse puesta. & idem vt prædixi, dic de modo ita im-
possibili. & intellige istam. l. & sequent. quatenus disponunt de reij-
cienda conditione impossibili, quando testator sciebat eam impossi-
bilem: nam si putabat possibilem, vitiat institutionem. l. seruo manu-
misso. cum ibi nota. ff. de condi. et. indebi. & per Bar. in. l. ab omnibus.
§. i. ff. de legat. i. quod declara & intellige, vt per Ioan. de Imol. in. d. l.
i. col. 6. versu. quod intellige. ff. de condit. & demonstr.
- q **¶** *Las mandas.* Adde. l. obtinuit. ff. de cõdi. & demõs. & d. §. impossibi-
lis. inst. de hære. insti. & vid. quod habet in. l. qui dotis. ff. de dot. præle-
ga. vbi bonus casus. & adde. l. ab administratione. C. de lega.

¶ *Por venir.* Si enim esset cõditio de præterito, vel de præfenti impossibilis si aliquãdo fuit possibilibis, nõ reiicitur: sed vitiat. quia potius est falsa quam impossibilis, vt i. l. cũ in scõto ff. de iniust. rupt. si tamen nunquã fuit possibilibis, reiicitur, vt nugatoria. l. si mania. ff. de hære. insti.

¶ *Alcãçares.* 2 Quid si non appõnat conditio impossibilis in personam honorati, vt hic: sed in personam grauatam, an tunc etiam cõditio reiiciat & institutio remaneat pura? Azo. C. de insti. & subst. in summa, dicit quòd non reiicitur tunc: imò vitiat relictum a grauato sub conditioe impossibili, per text. in. §. fina. inst. de lega. & istã opinionem Azo. refert gl. i. d. l. i. sed ista opinio Azo. cõmuniter reprobatur per Docto. in. d. l.

5 a *De derecho.* Adde.l.condiciones quæ contra edicta.ff.de condit.institu.& d.l.1.eod.titu.vbi per Bar.& Ioan.de Imol.colum.pen.vbi limitat hoc quinque modis.vd.ubi per eos. An autem illud quod adicitur sub conditione,vel modo impossibili,de iure debeat conuerti in aliud,quod sit iustum & honestum,tradunt ibidem Ange. & Imol.præcipue Imol.col.2.& vide,qz habet in.l.si quis ita institutus.ff.de conditoinstitu.

6 b *De captiuo.* Ad quod filius tenetur, vt in l.3.tit.24.part.2.& infra eadē partita.titu.7.1.5.

7 c *Non fuisse guardada.* Si tñ de facto seruaretur non perderet hereditatem.l.reprehēdenda.& ibi no.Bald.C.de insti.& substitutu.

8 d *Contra honestad.* Adde legē. condiciones quæ cōtra bonos mores. ff.de conditoinstitu.& l.condiciones. la.2. eo.tit. & facit ista. l. vt si testator cōdens maioriam in armis vel insignijs deferendis aliquid in honestum de ferri iubeat sub pœna perditionis maioriz: qz non teneat talis dispositio. l. facta. §. si sub conditione. ff. ad Trebellia. & ibi glo. & Pau. de Castr. quando vero arma sunt honesta, & alia quæ iubeat conditor maioriz: im-

que fiziesse el testador, en que fuesen puestas atales condiciones, o otras semejantes dellas. Otro si dezimos, que las condiciones que son impossibles de derecho, quando son puestas en los establecimientos de los herederos, o en las otras mandas, que non embargã a los herederos, maguer non se cumplã. E esto seria como si dixesse el testador a alguno: establezco te por mio heredero, si non faceres a tu padre de captiuo^b, o si non le dieres que coma. Ca a tal establecimiento como este, non vale, de manera, que maguer non fuesse guardada^c la condicion, aura el heredero la herencia, e otro si la manda que le fuesse asidexada. E generalmete son llamadas impossibles, segund derecho todas las condiciones, que son cōtra honestad^d de aql a quien son puestas, e contra buenas costumbres, o contra obras de piedad, o contra derecho natural.

Ley. IIII. De la condicion que es imposible de fecho.

Impossibles son llamadas de fecho algunas condiciones que los omes ponen a las vegadas en establecer a los herederos. E esto seria como si dixesse el testador en el testamento: establezco por mio heredero a fulano, si diere a tal eglefia vn mote de oro^e. Catal establecimiento como este, nõ vale, porque es puesto so tal condicion, que non se puede cumplir de fecho, maguer que los alquimistas^f cuydan, que pueden fazer oro quanto quisieren, lo

plenda sunt & si copulatiue iubentur, copulatiue sunt adimplenda. l. 13. infra eo. & tradit in bono casu Socinus in l. quibus diebus. §. terminus. colum. antepe. ff. de condi. & demonst. verfi. & predicta faciunt, vbi & de præcepto, qz in tumulto suo eligeret sepulturam. & adde etiã Guido. Papæ in decisionibus Delphinatus, decisione. 251. licitæ sunt condiciones quæ apponuntur ad conseruationem domus & familie. l. legatum. & ibi notant docto. ff. de usufru. lega. l. lex quæ tutores. C. de administra. tuto. & limitandum videtur hoc de sepulchro nisi iubeatur, vt aliquid ibi fiat quod sapiat gentilitatem. vt in. l. seruo alieno. §. si. ff. de lega. 1. vbi Ange. & Ioan. de Imol. Andr. Siculus in capi. 1. de iura. calum. colū. 10. & contra illos qui depingi vel poni faciunt arma sua in ecclesijs vel ornamentis, quas construunt, vel donant. vide Domini. in capit. duo sunt. circa mediū. 45. dist. & Felin. in capi. Tertio loco. de proba. vbi volunt qz isti qui hoc faciunt perdant meritum si faciant ad inanem gloriam secus si faciant ad incitamentum virtutis aliorum, vel ob alium rectum finē, vide ibi per eos.

Lex. IIII.

20 *Conditio impossibilis de facto, vt si motem aureum dederis vitiat in*

stitutionem licet alquimista dicant esse possibile quod alijshomini bus non est manifestum, ideo taliter institutus non erit hæres. h. d. *¶ Vn monte de oro.* Idem dixit glos. in. §. impossibilis, in tit. de hæred. in sit. & vt patet ex ista. l. loquitur de monte aureo artificiali: si enim sentiret testator de naturali, tunc conditio esset impossibilis a natura, & reijceretur & remaneret institutio pura, secundū Ioan. de Imol. in dict. l. ff. de condit. institu. col. fin. vid. qd dixi latius in l. si. titu. 4. partit. 4.

que fasta este tiempo non fue cosa manifiesta a los otros omes. E porende dezimos, que el que fuesse puesto por heredero so tal condicion, que non aura la herencia, que así le fuesse dexada.

¶ Ley. V. De las condiciones que son dudosas, e non ciertas.

Dvdosas e non ciertas y ha otras condiciones, que son llamadas en latin, perplexas. E esto seria como si dixesse el testador: establezco por mio heredero a fulano, si tal ome fuere mi heredero. E si este ome fuere mio heredero: establezco a fulano el sobredicho por mio heredero, a tal establecimiento como este, nõ vale, por que non podria ser en ninguna manera, que cada vno dellos començasse ante del otro a ser heredero, lo qz auia menester para valer e cumplirse la condiciõ.

¶ Ley. VI. Quando el fazedor del testamēto establece a otro por heredero, so condicion que jure de fazer alguna cosa como deue auer la herēcia, o non maguer non jure.

Quando h algund testador establece a otro por su heredero, so tal condicion, si jurare que de a fulano tantos maravedis, o tal viña, o otra cosa semejante, tal condicion, en quanto tañe al juramento, pues es de cosa que ha de venir: a que dizen en latin, de futuro, deue ser auida por non puestaⁱ, empero non deue ser heredero, nin auer los bienes del finado, fasta que de, o faga la cosa que el testador manda

rum remittitur iusurandum: nisi seruo relinquat libertatem: aut cõmunitem sub tali conditione instituat: quia tunc oportet iurare alias relictum non soluetur. hoc dicit. Habuit ortum a. l. quæ sub conditio. ff. de conditio. institu. §. primo.

h *Quando.* Prosequitur dicta Azo. C. de institu. & substitutu. colum. prima. versic. neque est prætermittendum.

i *Por non puesta.* In vltima voluntate procedit hoc, vt hic. & in. l. quæ sub conditione. in principio. ff. eodem. Si tamen a lege, vel a ministro legis, vel a iudice, vel a contrahentibus apponatur, non remittitur talis conditio. vide per gloss. Bald. & Paulum de Castr. in. l. si cum patruo. C. commun. vtriusque iudic. de iure huius regni non potest apponi iuramentum in contractibus, vt habetur in. l. 6. tit. primo. §. lib. 3. ordina. & in pragma. 80. * nisi esset in his contractibus, qui alias non tenerent sine iuramento, vt ibi & in pragma. de Talauera. §. iuramenta nãque necessaria non videtur lex tollere, vt not. Bartol. & doct. in. d. l. quæ sub conditione. de condit. institu. & in. l. si quis libertatem. ff. de manumiss. testa.

¶ Lex. V. Impossibilis conditio ratione perplexitatis: vt si titius hæres erit, se ius hæres esto: & si se ius hæres erit Titius hæres esto vitiat: quia nõ potest vnus esse hæres antequam alius qd requirunt verba predictæ conditionis. h. d.

¶ Lex. VI. Non podria ser. Imputet sibi testator, qui ita est perplexè locutus: non tamen semp vitiat perplexitas, vt dicit Bartol. & Ioan. de Imol. in. l. 1. ff. de conditio. in sti. & in. l. 6. Titius. eo. titu.

¶ Lex. VII. Si testator relinquit tibi aliquid: si iures quid futurum vel daturum remittitur iusurandum: nisi seruo relinquat libertatem: aut cõmunitem sub tali conditione instituat: quia tunc oportet iurare alias relictum non soluetur. hoc dicit. Habuit ortum a. l. quæ sub conditio. ff. de conditio. institu. §. primo.

¶ Lex. VIII. Si testator relinquit tibi aliquid: si iures quid futurum vel daturum remittitur iusurandum: nisi seruo relinquat libertatem: aut cõmunitem sub tali conditione instituat: quia tunc oportet iurare alias relictum non soluetur. hoc dicit. Habuit ortum a. l. quæ sub conditio. ff. de conditio. institu. §. primo.

¶ Lex. IX. Si testator relinquit tibi aliquid: si iures quid futurum vel daturum remittitur iusurandum: nisi seruo relinquat libertatem: aut cõmunitem sub tali conditione instituat: quia tunc oportet iurare alias relictum non soluetur. hoc dicit. Habuit ortum a. l. quæ sub conditio. ff. de conditio. institu. §. primo.

¶ Lex. X. Si testator relinquit tibi aliquid: si iures quid futurum vel daturum remittitur iusurandum: nisi seruo relinquat libertatem: aut cõmunitem sub tali conditione instituat: quia tunc oportet iurare alias relictum non soluetur. hoc dicit. Habuit ortum a. l. quæ sub conditio. ff. de conditio. institu. §. primo.

¶ Lex. XI. Si testator relinquit tibi aliquid: si iures quid futurum vel daturum remittitur iusurandum: nisi seruo relinquat libertatem: aut cõmunitem sub tali conditione instituat: quia tunc oportet iurare alias relictum non soluetur. hoc dicit. Habuit ortum a. l. quæ sub conditio. ff. de conditio. institu. §. primo.

¶ Lex. XII. Si testator relinquit tibi aliquid: si iures quid futurum vel daturum remittitur iusurandum: nisi seruo relinquat libertatem: aut cõmunitem sub tali conditione instituat: quia tunc oportet iurare alias relictum non soluetur. hoc dicit. Habuit ortum a. l. quæ sub conditio. ff. de conditio. institu. §. primo.

† In no. re cop. est. l. 11. tit. 1. lib. 4. * In no. re cop. est. l. 12. tit. 1. lib. 4. † Vi. in. d. l. 12. nou. rec. cū alijsibi.

Sesta partida.

- 3 a *¶ Pero dos cosas.* Adde. d. l. quæ sub conditione. §. quotiens.
- 4 b *¶ Mundo.* Adde. l. quæ sub conditione. in principio. ff. eod. versicu. hoc edictum.
- 5 c *¶ La vna.* Adde. l. si quis libertatem. ff. de manu. test.
- 6 d *¶ La otra.* Adde. l. municipibus. ff. de condit. & demõstra. secundum opinionem secundam glo. ibi positam, quæ fuit Azo. vt patet. C. de institu. & substitutu. in sum. col. 1. tene mēti: quia cõmuniter ibi per docto. approbatur opinio. 3. posita ibi in glof.
- 7 c *¶ Tiempo pasado.* Non enim remittitur cõditio iuris iurandi, neq; in vltimis voluntatibus, nec etiam in contractibus quãdo fuit appõsita circa ea, quæ sunt de præterito vel de presenti glof. & communiter docto. in dicta. l. quæ sub conditione. in principio. Bal. in d. l. si cum patruo. C. commun. vtriusq; iud.

jurar: esto ha lugar tambien en las mãdas como en el establecimiento de los herederos. Pero dos cosas ay ha, en que cõuiene en todas guisas que juere aquel a quien mandasse el testador jurar, de dar o de fazer alguna cosa, si quisiere auer lo quel mando^b. La vna^c es si dixesse que franqueaua algund su seruo si jurasse de dar a algund ome alguna cosa señalada. E la otra^d es, si estableciessse por su heredero al comun de alguna cibdad, o de alguna villa, o le mandasse algo si jurasse de dar, o de fazer alguna cosa, que el testador mandasse. Ca en qualquier destas dos razones, non puede auer aquello a quien es mandado algo so tal condicion, si non jura primeiramente de fazer lo quel testador mando. E mas dezimos que si el testador faze algũ heredero, o manda alguna cosa a alguno so condicion si jurasse alguna cosa del tiempo pasado^c, o del presente que estonce non deue auer la herencia, nin la mãda quel fuere dexada ante que jure lo que el testador mando.

¶ Lex. VII.

- 3 a *¶ Condicio potestatiua in dando vel faciendo consistens est adimplenda antequam soluat relictum: sed si in non dando vel non faciendo est: præstetur cautio de non faciendo: & soluetur statim relictum. h. d.*
- 1 f *¶ En poder de los omes.* Vide. l. suus quoque. §. 1. ff. de hæred. institu. l. 1. §. si autem aliquid sub conditione. C. de caduc. toll. & potest dici cõditio potestatiua, quæ mere dependet à potestate implere debentis. & non est mixta cum viribus fortunæ, vid. l. si. C. de necessar. seru. hæred. institu. & Azo. ibidem in summa. col. 3.
- 2 g *¶ Si me fiziere vna eglefia.* Idem si dicat si manumiserit seruum, nam & hæc mere potestatiua est cum etiam serui inuiti libertatem consequatur, vt notatur. in. l. si. C. de manu. testa. & adde. l. 14. infra eo. & tenet Bal. in. l. 1. colum. 3. C. de institu. & substitutu. Sed quid si episcopus non vult dare licentiam adificandi ecclesiam, an cõditio habeatur pro impleta. Bal. tenet q̄ sic in. d. l. 1. col. 2. & vide per eum ibi colu. 3. versic. 3. quæro. & per eundem in. l. deberi. C. de fideicommiss. liber.
- 3 h *¶ Si diere cient marauedis.* Habeshic quod ista conditio, si decem dederis est potestatiua. & idem tenet glof. in. l. suus quoque. ff. de hære. institu. & in. §. si plures. in. l. eod. glof. tamen in. l. prima. C. de institu. & substitutu. dicit esse mixtam. & ita tenent ibi communiter doct. Potest dici q̄ in habente facultatem adimplendi, prout est in homine diuite dicatu: potestatiua, vt voluit glo. in. l. si. ff. de condit. institu. super parte, decem. & voluit Ioan. de Imol. in. d. l. suus quoq; super glof. 3. vid. per Barto. in. l. in testamento. la. 2. ff. de condit. & demõstra. Bald. in. l. fin. C. de condit. insert. & quid si sit conditio dandi non capaci. vide eund. Bald. in. l. vnica. §. si autem. C. de caduc. tollen. & an conditio si fundum dederit sit conditio dandi vel faciendi. vide Bald. in. l. 1. col. 3. C. de institu. & substitutu.
- 4 i *¶ Si se compliere.* Et poterit ista conditio potestatiua impleri quando cunq; in vita instituti, neque desinit posse impleri, nisi per mortem, vt in. d. l. suus quoque. & ibi Ioan. de Imol. 1. nota. ff. de hæred. institu. nisi fuerit appõsita dies in conditione ipsa. l. thais. §. intra. ff. de fideicommiss. liberta. & ff. de hæredib. institu. l. sed si in conditione: & licet in institutionibus conditio ipsa quando cunq; in vita instituti impleri possit, vt dixi, & not. glof. in. l. si quis hæres instituatur eodẽ.

titu. tamen in legatis statim debet impleri, vt ff. de condit. & demõstra. l. hæc cõditio. glof. in. d. l. si quis hæres instituatur Bal. in. l. si pater. col. si. C. de institu. & substitutu. An autem conditio dandi possit impleri per aliam, quando ille cui fuit appõsita laborat in extremis, & est sine intellectu? Bal. vult q̄ sic in. l. vna. §. si autem. versicu. extra

¶ Ley. VII. Como las condiciones que pueden ser, si fueren puestas en los testamentos deuen ser complidas.

Possibiles condiciones son llamadas en latin, aquellas que son en poder de los omes de las cumplir. Esto seria como si dixesse el testador, quiero que fulano sea mio heredero, si me fiziere vna eglefia, o vn hospital è tal logar. O si dixesse, establezco mio heredero a fulano, si non fiziere tal cosa, diziendo la señaladamente. O si dixesse, fago mio heredero a tal ome si diere cient marauedis^h a tal eglefia, o si non diere tal castillo a fulano ome. E tal establecimiento que es fecho so algũa destas condiciones sobre dichas: vale si se cõpliere; la condicion. Pero aquel q̄ fuesse establecido so tal condicion, que non fiziesse alguna cosa señaladamente este a tal ha menester, que de atal recabdo^k q̄ sean seguros, q̄ non faga aquello q̄ le defendio el testador^l. E si esto non quisiere fazer^m, nõ deue auer la herenciaⁿ en que era establecido por heredero.

de statu liber.

- k *¶ Atal recabdo.* Hoc fuit remedium cautionis mutianæ, de qua in. l. 5 mutianæ. ff. de condit. & demõstra. vbi vid. per Bar. & docto. in materia circa istam formam adimplenti in conditiõibus negatiuis. & ibi etiam, vid. an ista cautio habeat locum in contractibus & per Bal. in. l. prima. C. de pact. glo. & doct. in. l. siue apud acta. C. de transactio. vbi vid. quid in iudicijs, & tenebitur restituere rem cum fructibus, si venerit contra istam cautionem, vt in. d. l. mutianæ. & ista cautio erit cum fideiussoribus, vt in authentica, cui relictum. C. de indict. viduita. tollen. & dic vt ibi.
- l *¶ El testador.* Quid autem in contractibus modalibus, an possit impleri modus per cautionem, vide Alexand. in. l. siue apud acta. C. de transact. & Socinum in. d. l. mutianæ.
- m *¶ Non quisiere fazer.* Si tamen vellet & esset casus, in quo cautio præstari non possit tunc fauore libertatis relictum debetur, & ita potest intelligi. l. libertas. §. primo. ff. de manu. test. & secundum opinionem Guilliel. de qua per Bar. in. d. l. mutianæ. illud procedit speciali fauore libertatis. C. demq; esset dicendum in legatis pijs seu institutionibus ad pias causas, cum vt aliàs dixi privilegia libertatis concessa sint pijs causis, vt tradit Barto. in. l. prima. C. de sacrosan. eccles. & in leg. si vnus. C. de testa. & in. l. proinde. ff. de his quæ in testa. delen. & in terminis tenet Socinus in. d. l. mutianæ. 1. nota. In alijs vero casibus extra libertatem & pias causas dato, quod cautio præstari non posset non consequeretur hæreditatem, seu legatum & in quantum ista. l. dicit, si non quisiere. Suppleri debet idem & si non potuerit, si tamen non posset præstari cautio cum fideiussore propter paupertatem videtur sufficere iuratoria cautio, vt in authentica, cui relictum. C. de indict. viduita. toll. & ibi Bald. colum. 2. quem vide.
- n *¶ Non deue auer la herencia.* Si verò accipiat præstita cautione, & postea contraueniat, an auferatur ab eo hæreditas tanquam ab hærede, an vero quasi nunquam fuisset hæres est magni effectus propter legata. Barto. disputat in dict. l. mutianæ. quæ disputatio parui vel nullius effectus est quoad nos attento iure huius regni disponente, vt etiam hæreditate non adita legata debeantur, vt in. l. prima. titulo secundo. lib. 5. ordina. rega.

quæro. C. de caduc. coll. l. si. cum ibi nota. ff. de condit. institu. Nota etiã q̄ tempus adimplendi conditionem potestatiuam vel mixtã nõ currit ignorãti. l. 2. ff. de condit. & demõs. Bal. in. l. 1. co. 3. versicu. nono quæro. C. de institu. & substitutu. & vi. ad prædicta Bal. in. l. si plures. pe. col. versic. quaritur vterũ cõditio possit perpetuo impleri. C. de cõdit. insert. & an si decepsit ille in cui⁹ persona debet impleri conditio possit impleri eius hæredi. vide ibidem per Bald. versicu. 10. quæro. & l. sticho libertas. §. 2. ff.

Interdum magis q̄ malis casibus non sit id q̄ deponit legem. l. 2. de testat. c. 5.

In nou. re. co. est. l. 1. tit. 4. li. 5.

¶ Lex. VIII.

Si conditio est casualis non potest sub ea hæres institutus ante eius cõplementum quarere hæreditatem, sed conditio quæ sit certa ut si moriatur non suspendit hæreditatis acquisitionem. h. d.

1 a ¶ *De ser. cumplida.* Adde. l. is qui hæres. ff. de acquir. hæredita. & quid si sit conditio cui in seuent^o, vel defectus, nihil operatur. vide l. qui fundũ. §. si tu ex parte. ff. ad. l. Falcid.

2 b ¶ *Nasciere el sol.* Est enim omnino extitura, & sic institutio remanet pura. l. si pupillus. §. qui sub conditione. ff. de nouatio.

3 c ¶ *Simuriere.* Illa enim proprie dicitur conditio quæ suspendit, & potest se habere ad esse & ad non esse ut not. Azo. C. de institu. & substitu. in summa. columna secunda. l. ex facto. §. fin. ff. ad Trebelli. & per Iasonẽ in. l. conditio in preteritum. ff. de verborũ obligatio. l. 2. supra eodem.

¶ Lex. IX. Mixta conditio quæ partim est in potestate hominis & partim in viribus fortunæ suspendit hæreditatis aditionem donec impleatur in extraneo instituto licet nõ in suo. hoc dicit.

1 d ¶ *Mezcladas.* ortum habet a. l. si pater. C. de institu. & substitu. & a notatis per Azo. C. eod. in summa. colum. 2. versicu. mixta. & versic. quid autem. & per glo. in dicta. l. si pater.

2 e ¶ *Descendientes.* Filij vel nepotes, siue sint in sua potestate, siue sint emancipati, neque erit hodie saltim attento isto iure partitarum necessarium, quod emancipatus institutus sub conditione casuali, vel mixta petat bonorum possessionem secundum tabulas, de qua in. l. 3. §. si sub ea. ff. de bonorum posse. cont. tabul. l. 2. §. si sub cõditiõne. ff. de bonor. posse. secundum tabul. licet glo. in. l. fin. C. vnd. cognã. dicat in casu dictarum. ll. adhuc hodie necessariam dictam bonorum possessionem.

3 f ¶ *Valdria el testamento.* Tene menti istam. l. quæ decedit illud magnũ dubium, de quo per gl. & Doct. in. l. si pater. C. de institu. & substitu. An etiam stante dispositione. l. quoniam in prioribus. C. de inofficio. testa. testamentum in quo filius est institutus sub conditione casuali, vel mixta, & in cuius defectum non est exhæredatus sit nullum vel an teneat reiecta conditione, & approbat ista. l. opinionem gloss. id dict. l. si pater. & in. l. suus quoq; in principio, in verbo constat. ff. de hæredib. institu. quam & ibi tenet Barto. post Ricardum Malumb. Ioan. de Imol. in dicta. l. suus quoque. & in. l. fina. ff. de condit. institu. Salicet. in dicta. l. quoniam in prioribus. Paulus de Castro,

¶ *Ley. VIII. Que quando la condicion que es fecha o puesta en los establecimientos de los herederos, es de tal natura, que non es en poder de los omes de la complir, que non puede el heredero auer la heredad fasta que se cõpla.*

Asuales condiciones son llamadas aquellas, que nõ son en poder de los omes de las cumplir: mas que acaescen por auetura. E esto seria, como si dixesse el testador establezco a fulano por mio heredero, si llouiere cras, o si fiziere sole dia claro sin nublo. Poniendo el fazedor del testamento tal condicion como esta, o otra semejante della, q̄ fuesse puesta a mas alongado tiẽpo, o a menor, nõ puede este a tal entrar la heredad del testador, nin ser heredero, a menos de ser cumplida^a, primeramente la condicion. Pero casuales condiciones ya, que son de tal natura, que maguer sean puestas, non embargan el establecimiento del heredero. E esto seria como si dixesse el testador: establezco a fulano mi heredero, si cras nasciere el sol^b, o si dixesse, fago mi heredero a tal ome si muriere^c, non señalando fasta que tiempo. Esto es por razon que tales condiciones como estas, tan sin dubda son, e tan ciertas, que en todas guisas son. E porende luego que son puestas, vale el establecimiento del heredero, e non se embarga, nin se aluengaga por ellas.

Alexand. & Iaso in dict. l. si pater. qui omnes mouentur, per textum in. l. scimus. §. cum autem. C. de inofficio. testament. & istam partem tenet Roderic. Suarez. in repetitio. dicta. l. quoniam in prioribus. in secunda ampliacione, qui etiam dicit istam opinionem, peristas. l. partitarum approbari, scilicet per. l. 17. incipit. religioiosa vide supra

¶ *Ley. IX. Delas condiciones que en parte cuelgan del poder de los omes, e en parte estan en auentura que dizen mezcladas.*

Mezcladas^d, condiciones son llamadas aquellas, que en parte cuelgan del poder de los omes, e en parte estan en auentura. E esto seria como si dixesse el fazedor del testamento: establezco por mi heredero a fulano, que es ydo a vltimar, si tornare aqui a morar a esta tierra. E tal condicion como esta, en parte es en poder deste heredero a tal. Ca puede logar algund nauio en que venga, e en parte esta en auentura. Ca maguer lo el alogue, puede acaescer peligro en la venida. E si el heredero que asi era establecido fuesse de los descendientes^e, de aquel que estableciesse, valdria el testamento, maguer nõ se cumplierse la condicion. Mas si fuesse estraño, nõ valdria a menos de ser cumplida.

¶ *Ley. X. Que condiciones se entienden en los establecimientos de los herederos, maguer nõ seã y puestas, a que dizen en la tin Tacitas.*

Acita conditio, en Latin, tãto quiere dezir en romãce, como callada cõdicion q̄ es de tal natura, que maguer non sea puesta señaladamente, en tiende se de derechos. E esto seria como si algund testador^h, q̄ ouiesse dos hijosⁱ,

g ¶ *Entiende se de derecho.* Sunt multæ condiciones quæ tacite subintel liguntur a iure, ut hic, & in. l. hæc verba. ff. de lega. primo. & in. c. quæ admodum. vbi glo. 2. & etiam Ioan. Andre. de iure iurand. & in. l. cum quid. ff. si certũ petat. l. condiciones quæ extrinsecus. ff. de conditio. & demonstra.

h ¶ *Algund testador.* Siue pater, siue mater, ut dicit glo. in. l. generaliter. §. cũ autẽ. in verbo substitu. C. de institu. & ibi per omnes. Bart. in. l. cum auus. ff. de condit. & demonst. vnde in contractibus qui celebrantur gratia vtriusq; non procedet huius. l. dispositio secundũ Bald. in. l. cum acutissimi. in fine. C. de fideicom. procederet tamen in donatio ne causa mortis. gloss. in. l. 1. C. de dona. causa mortis. & etiam in donatio ne inter viuos quæ fieret gratia donatarij, secundum quod vult Decius in. l. generaliter. col. 4. C. de insti. & subst.

i ¶ *Dos hijos.* Gratia exempli ponit nam idem esset si plures haberet, vel 3 vnum tantum ex identitate rationis. & probatur in. l. cum acutissimi. C. de fideicommissis. & in dicta. l. generaliter. §. cum autem. ex ista tamen lege collige quod loquitur quando ascendens grauat descendentem fideicommissio vniuersali: non ergo procedit quando frater grauat fratrem seu transuersalem institutum secundum Alberic. Angel. & cõiter Docto. post Iacob. de Aren. & Ia. de Raue. in dict. §. cum autẽ. & est cõmunis opinio, ut testatur Socinus in dicta. l. cũ auus. de

titu. primo. & per. l. ii. infra. l. titu. & non allegat istam l. quæ hoc clarius dicit, & exp̄sius. nota bene, quia vt affirmat Socinus consil. 97. præfens consultatio. volu. 3. & in consil. sequenti communis opinio erat in contrarium, vt latẽ refertur in dictis consilijs.

¶ Lex. X.

¶ Tacite intelligenda est conditio: vt videlicet duobus filijs legitimis naturalib^o institutis & vno alteri præmoriante substituto intelligatur tacita conditio, scilicet, si præmoriatur sine liberis: quia ipsi præferuntur: secus est extraneis institutis prædicto modo substitutis: quia etiã præmortuis liberis expulsis admittitur ad substitutiõem superstes. hoc dicit. Habuit ortũ, a. l. cum auus. ff. de condit. & demon.

Sexta partida.

condit. & de mōstr. col. 1. & Decius confi. 437. contrarium tamen dicit Barba. in. d. l. cū acutissimi. per aliqua moriua quibus respondet Socius ubi supra. col. 2. similiter neq; procederet in vxore instituta grauata de restituendo, quæ decedat cū filijs cōmunibus. per. l. qui filiū. §. sabinus. ff. ad trebell. vid. Socin. in. d. l. cū auus. col. 3. vers. 3. infertur neq; etiam habebit locum quando parentes instituunt à filijs, secundū Bar. in. d. l. cum auus. &

quier amos fueffen legitimos, o natura
les^a, establescieffe en su testamento, que
el que murieffe^b primeramente : que

est cōmunis opinio reiecta distinctiōe Angel. in. l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad trebell. & procedit dicta cōmunis opinio siue decedat cū liberis pater, vel sine liberis cum parente auo instituentis, vt concludit Socinus in. d. l. cū auus. col. 5. & q̄ ista. l. dicit de filijs, idē dic de alijs descendētib. gl. in. d. §. cum autē. l. cum acutissimi. C. de fideicommiss. **4 a** *¶ O naturales.* Adde. l. generaliter. §. cum autem. C. de institu. & substitutio. & an procedat ista leges nedū in filio naturali grauato, verum etiā in nepote naturali vel pronepote. videtur dicendum q̄ sic cū militet eadē ratio. argumēto. l. si. C. de natura. libe. vbi circa institutionem ex testamento vel ab intestato, q̄ statuitur in filijs habet locum in nepotibus naturalibus ex. d. l. extensione. & ita tenet Socin. in. d. l. cum auus. col. 23. versic. o & auum corollariū. Sed quærit in ista leges procedant in filijs adoptiuus grauatis. Rayner. & Alberi. in. d. §. cum autem. tenent q̄ nō eo q̄ maiorem affectionem habet pater ad filium natura lē quam ad adoptiuū. & hanc opinionē approbat Alex. in. l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebell. non enim adoptiuū dicuntur proprie filij, sed quidquid à patre habent habere videntur ex mera liberalitate. vt in. l. cum in adoptiuus. cū ibi nota. C. de adoptio. vbi etiā dicit Ang. q̄ si statutū vult q̄ filij nō soluant gabellā de hæreditate paterna filij adoptiuū soluere tenebunt: contrarium tēct Cuman. in. d. l. cū auus. & Fulgo. in. d. §. cum aut. Soci. verō in. d. l. cū auus. col. 24. tenet primam opinionem quando filij adoptiuū fuerunt adoptati ab extraneo, eo q̄ nō trāseunt in familiā seu potestātē adoptantis. vt in. d. l. cum in adoptiuus. In adoptatis tamen ab ascendente naturali cū transeant in familiam adoptantis, & in eius potestate. vt in. d. l. & etiam in filio arrogato, qui & eius filij transeunt in familiam arrogantis, vult q̄ habeant locum leges ista, licet vltimo loco relinquat cogitandū. Ego vero indistinctē adhærere primæ opinionē ex eo: quia hoc casu, neque patria potestas nec transitus in familiā consideratur, sed affectio naturalis, quæ nō ita cadit in adoptiuus sicut in naturalibus: & quia non reperitur in iure talis extensio ad adoptiuos, prout reperitur in naturalibus in dict. §. cum autem. & hic & licet ista lex partitarum super his dicat, quier ambos fueffen legitimos, non intelligas de legitimis adoptiuus, sed de legitimis & naturalibus, prout ista. l. partitarū filios legitimis intelligunt, vt patet in. l. i. titu. 13. part. 4. quando vero casu naturalis & accidentalis cōcurreret in adoptiuo grauato, prout est in adoptato ab ascendente plane procederent istæ leges. Patet etiam ex ista. l. q̄ nō procederet eius dispositio, si filij grauati essent spurij, secundum Alberic. & alios in. d. §. cum autem. nisi sint legitimati, cum per legitimatio nem iura filiorū legitimorū cōsequat, vt in authentico. quibus mod. natura. effici. sui. §. illud. l. si. titu. 15. partita. 4. tenet Socin. quo ad casum nostrum. in. d. l. cum auus. col. 24. vers. infertur ex præmissis.

5 b *¶ Que murieffe primeramente.* Quid si hoc nō fuit dictum sed institutio descendens fuit facta in vita tantum, & post mortem alter directo instituitur hæres, an procedat huius. l. dispositio, videt q̄ nō per. l. fin. C. de lega. & quia Ioan. de Imol. in. l. filio præterito. ff. de iniust. & rupt. dicit q̄ ista. l. est exorbitans, & ideo non extendenda. contrarium tamen tenet Socin. in. d. l. cum auus. col. 10. & 11. & ita refert fuisse cōsultum, vid. ibi late per eum. Not. etiam ex isto verbo. l. q̄ non procederet ista. l. in grauato purē, scilicet non adiiciendo post mortē, & consonat in hoc ista. l. cum cōmuni opinione docto. contra quam videtur tenere Socin. in. d. l. cum auus. col. 12. & 13.

6 c *¶ Los bienes del muerto.* Et sic loquitur ista. l. in substitutione vniuersali: dic tamen idem esse in relictis particularibus factis filijs si grauatur de restituendo post mortem, vt est casus in. d. l. generaliter. §. cum autem. versic. quæ omnia. C. de institu. & substitutio. & procedit siue filius fuerit vniuersaliter institutus, vel in quota, & grauatus de re certa restituenda siue ei erat relicta certa res vel quantitas & grauatur post mortem de ea restituenda, secundum Baldum. in. l. cum acutissimi. C. de fideicommiss. col. 1. de quo vid. Soci. in. d. l. cum auus. col. 13. & 14. cū consequenti. & per Decium in dict. §. cum autem. vers. 4. limitatur. vbi vult quod quādo institutus vniuersaliter grauatur in re certa post mortem non habet locum dispositio illius. §. cum autē. in fi. & tenuit Albericus in. d. l. cū acutissimi. C. de fideicommiss. & hoc satis placet maximē cum ista. l. partitarum non loquatur in legatis particulari-

bus, sed successione vniuersali, & quod habetur in. d. §. cum autem. in fi. restringendum est ad proprium casum in quo loquitur, scilicet in legatis particularibus ipsius filijs grauatis relictis.

d *¶ Que murieffe.* Loquitur de filio instituto grauato moriēte: non enim procederet ista. l. quando non ipse filius honoraretur, sed alius tertius

el otro q̄ fincasse bibe, heredasse los bienes del muerto. ^c Casi este que murieffe^d, dexasse fijos^e, ellos deuiā heredar los

grauaretur à testatore post mortē filij, vt in. l. qui filiū. §. Sabinus. ff. ad Trebell. & ibi Bar. Ange.

& Ioan. de Imol. quid tamen si sit bannitus? Bald. in. l. cum acutissimi. colum. fin. C. de fideicommiss. dicit, quod adhuc non esset locus fidei commissio. & quod in hoc casu filij eius excluderent substitutum, & si peteret sibi caueri de fideicommissio restituendo: quia quotiens conditio est in medio, illa cautio non potest præstari. lita tamē. §. primo. ff. ad Trebellia.

e *¶ Dexasse fijos.* Non exprimit an naturales & legitimos vel naturales tantum, & sic videtur velle q̄ & si decedat cum filijs naturalibus, tantum excludant illi substitutum sicut & habetur in. l. ex facto. §. si quis rogatus. el primero. ff. ad Trebell. vnde hic probatur, q̄ etiam si filius naturalis sit ille qui fuit grauatus fideicommissio qui decedat cum filio naturali, talis filius excludit substitutum: cuius contrarium probari videtur in. d. l. generaliter. §. cum autem. C. de institu. & substitutio. & ita ibi docto. magis cōmuniter intelligunt illum text. vt requiratur tali casu ad excludendum substitutum datum filio naturali, quod debeant extare filij legitimi & naturales ex naturali, & ad. §. si quis rogatus. respondēt, q̄ procedat quando illa conditio, si sine liberis decederit fuit expressa à testatore. d. §. cū autem. intelligatur quando talis conditio fuit à lege tacite subintellecta, quæ fuit. 3. solu. glo. in. d. §. cū autem. in parte. sobole. in fin. Sed Bart. ibi tenet primam solutionem gloss. ibi. scilicet, quod. d. §. cum autem. quatenus dicit de iusta sobole intelligatur, secundum distinctionem positam in. d. §. si quis rogatus. & sic q̄ nihil noui inducatur in hoc per. d. §. cum autē. & ita opinio fuit Azo. & idem tenet Bart. in. d. §. si quis rogatus. & tenēt etiam Angel. & Ioan. de Imol. qui dicunt istam cōmuni opinionem, & idē dicit Alexan. & Decius, in istam partem inclināt in. d. §. cum autem. sed re vera cōmuniō est opinio primo polita, quæ fuit. 3. dict. glof. quam etiam dicit verissimam Socin. in. d. l. cum auus. col. 29. tenenda est opinio Barto. per istam. l. partitarum, quæ declarat verba. d. §. cum autem. dum dicit sine iusta sobole, vt isto casu intelligatur, secundum subiectam materiam, vt etiam naturales comprehendantur, & spurij solum excludantur, secundum iura antiqua, nam iusta dicitur. i. legitima. l. 3. §. de illo. ff. pro soc. l. si vxor. in princip. ff. de adulter. & naturales filij in excludendo substitutum dicuntur legitimi. vt in dicto. §. si quis rogatus. An autem filij excludant ecclesiam, seu piam causam substitutam, videtur dicendum, quod sic: ex quo excludunt cōiunctum patrum filium testatoris, vt hic habetur & in dict. l. cum auus. & ex quo filium prætulit ecclesie continuata affectione censetur voluisse præferre omnem eius posteritatem. tenet Bald. in dict. l. cum acutissimi. columna. & ibi etiam Paul. de Caslr. circa finem. & istud teneas quidquid in contrarium tenuerit Barba. in commento. d. l. cum acutissimi. & Iason in dicto. §. cum autem. quorum fundamentis late respondet Socin. in dict. l. cum auus. columna. 19. & 20. & Decius in dicta. l. generaliter. columna tertia. vide tamen quæ adducit Felin. in capi. ecclesia. S. Maria. columna. 38. de constituto. vbi referens cō filium Ancharra. limitat nisi filij ex hoc non de pauperarentur. Item quid si grauatus ingressus est religionem, an monasterium habeatur loco filij, & sic excludat substitutum Bald. in. d. l. cū acutissimi. col. 1. na. C. de fideicom. distinguit, an ingrediatur religionem minorum fratrum, qui sunt incapaces hæreditatis, & tunc non excludatur substitutus, si vero ingrediatur aliam religionem capacem excludatur. vide de hoc per Ioannem. Baptist. de. S. Seueri. in repetitio. dict. l. generaliter. §. cū autem. quæst. 7. & per Socinum in. d. l. cum auus. 9. quæstione. Aduerte etiam, quod in casu huius. l. quando est grauatus restituere alteri filio testatoris, nullo casu excluditur substitutus, vt probatur hoc per casum in authentico. de sanctissi. Episcop. §. sed hoc præfenti. collatio. 9. vbi monasteriū non facit deficere conditionē, de qua ibi quando contendit cum alio monasterio substituto, vt dicit etiam gloss. in capi. in præfentia. de probat. igitur idem erit dicendum, si contendat cum alio filio testatoris substituto, quia non est minoris fauoris, sed similis & fortioris, cum dilectio maior videatur in filijs quos testator cognouit, quam in nepotibus quos non cognouit, & ita in facto consuluit & obtinuit Maria. Socin. vt refert eius filius in dict. lege. cum auus. col. 19. & in. 9. q. ad finem. quod si esset verum esset singulariter notandum, sed caue, quia ista. l. destruit istud dictum: nam

Quæst. 1.

Quæst. 1.

Titul. III. De las condiciones que se ponen en los testamentos. 24

in ea filius erat grauatus restituere fratri suo, & tamen adhuc habet locum ista tacita coniecturata conditio, vt nepotes ex filio præmortuo grauato excludant patrum filium testatoris. & idem probatur in tex. dict. l. cum auus. vbi pater non excludit pronepotem nepotis grauati, ideo intellige dictum Socin. quando instituetur filius & grauaret de restituendo vni **bienes de su padre, enõ su tio dellõs,** filio eiusdem

grauati, quia tunc alij fratres illius filij, non possent ex coniecturata mente auocare fideicommissum, quia sunt in pari gradu: & sic procedit fundamentum Socini. dum arguit de monasterio, & vbi est expressa voluntas de restituendo vni nepoti cessat coniecturata contra mentem expresse. An autem filij adoptiui quos reliquit grauatus excludat substitutum, dic quod non, quia esset in potestate grauati adoptando filium excludere substitutum: quod in filio naturali non potest dici, cum non tantum ab eius voluntate, sed à dei dono sibi agnascatur, & quia liberi adoptiui non sunt in consideratione in præiudicium substituti. l. fideicommissum. ff. de condi. & demõst. l. si ita quis. §. fin. ff. de lega. 2. Ange. in dict. §. cum autem. Socinus in dict. l. cum auus. colu. 24. & Decius in dict. §. cum autem. vers. 7. ista lex. & quod hic dicitur quando reliquit filios: idem est quando reliquit nepotes vel pronepotes, seu alios vteriores descendentes, vt probatur in. d. §. cum autem. & in. d. l. cum acutissimi. & tradit Socin. in dict. l. cum auus. colu. 17. Procedit etiam ista. l. siue filij sint masculi, siue foeminae seu nepotes ex foemina. l. si ita quis. in princ. ff. de testa. tutel. Bar. plenè in. l. 1. C. de ver. signifi. l. 1. C. de condit. insert. Si tamen testator expresserat in conditione qualitatem masculinitatis tunc deficientibus masculis propter foeminas, nõ excluderetur substitutus, vt dicit Bar. in. d. l. cum auus. 4. q. & eius opinio tenetur cõmuniter, & à nullo reprobatur, vt attestat Socin. in. d. l. cum auus. char. 9. colu. 2. & circa hoc, vide eundem Socin. ibi char. 10. col. 4. cum sequenti. Procedit etiã hæc lex, siue filij sint nati, siue nascituri tẽpore conditionis, secũdũ Rapha. Cuma. in. d. l. cum auus. & videtur de mente Bar. ibi. 3. q. & tenet aliqui moderni. in. d. §. cum aut. prout est Ioan. Bapti. de. S. Seueri, qui late ibi istam quæstionem examinavit, & in hanc sententiã inclinat Socin. in. d. l. cum auus. fol. 9. col. 3. & 4. & sequenti. & istud videtur tenendum, licet contrariũ tenuerit Ludou. Roma. cõsil. 370. in proposita consulatione, cui videntur adhærere Iason, & Decius in. d. §. cum autem. & pro ista opinione Rapha. multũ cõfert ista. l. partitarũ, quæ indistincte excludit substitutum per liberos grauati, si extant & signanter, cum dicitur esto esporque siempre se entiendo por derecho, maguer el padre, no lo diga paladinamente, q̄ muriendo el vno y dexando hijos q̄ el otro hermano q̄ finca biuo, no deue heredar lo suyo. Ponderandũ est verbũ semper, & sic intelligit, siue filij sint iam nati, siue nascituri. Nam ista dictio semper importat quod idem sit in omni casu, & in omni tempore, vt dicit glos. nota. in verbo. semper in. l. 1. ff. solut. matri. Quid tamen si iste grauatus decedat cũ filiis, qui tamen sunt incapaces, vt quia sunt deportati vel damnati in metallum, an tales filij faciant deficere fideicommissum? dic vt per Bar. in. l. filius familias. §. cum quis. ff. de lega. 1. Aduerte etiam, quia sufficit liberos extare, & si non sint hæredes quia nolunt adire paternam hæreditatem, vel fuerunt ex hæredati, vt in. d. §. cũ quis. de hoc tamen vid. quæ infra statim dicam in glo. quæ incipit, lo deuen auer. Not. etiã q̄ & si filij isti præmature habeantur à minore. 14. annis viri potente, q̄ etiam isti non tantum facient cessare substitutionem fideicommissariã, de qua hic, & in dictis iuribus: sed etiã pupillarem. Bar. in. l. gallus. §. etiam si parente. ff. de libe. & posth. & idem Bar. & apostila. in. l. in pupillari. fina. verb. ff. de vulg. & pupil. idem est si talis pupillus relinquat vxorem prægnantem, nam talis posthumus, ex eo faciet cessare pupillarem substitutionem, vt notanter tenet Bal. in. l. neque ei. ff. de adopt. ibi dum dicit. Item si malicia supplet ætatem & acciperet vxorem & conciperet. argum. l. ex facto. ff. de vulg. & pupil. licet tantum ipse loquatur de extinctione pupillaris substitutionis. Not. etiam istum text. in quantum dicit, dexasse hijos, quia vult q̄ non sufficiat habuisse liberos, si decesserunt ante mortem grauati, vbi est casus singularis in. l. ex facto. §. penulti. ff. ad trebell. Requiritur ergo q̄ extant tempore mortis eius & hoc sufficet, licet postea moriantur, vt excludatur substitutus, vt probatur in. d. §. penul. & habetur in capit. Raynuntius. de test. & in cap. in præsentia. de probatio. l. cum vxori. C. quando dies legat. ced. Item intellige istam. l. in filiis qui nascuntur non monstruosi, & tendentes ad prodigium: nam illi & si viui nascuntur non faciunt deficere conditionem. l. non sunt liberi. ff. de stat. homin. Similiter intellige quando tales filij perfectè nascuntur: nam si in actu natiuitatis moriantur puta dum fuit totus extractus præter vnum pedem secus esset. l. quod dicitur. ff. de libe. & posth. l. po. & ibi Alberi. Bal. & alij. C. de posthu. heredi. instit. Si tamen inciso aliquo perfectò membro nasceretur viuus, tũc ille excluderet substitutũ, sicut

accidit in eo, qui sine aliquo mēbro perfectò nasceretur: quia est perfectus homo, vt adducit Socin. post Ioan. de monte spero. in dict. l. cū auus. char. penultim. colum. 2. intellige etiam de nato ex pertu qui viuere posset. secus si sit quinque vel sex mensium quia non est perfectè natus vt in. d. l. pen. Socinus vbi supra vbi refert se in hoc cõsuluisse.

a quie auia establecido el testador por

lex notabilis.

a **Los bienes de su padre.** Ex hoc verbo patet quod loquitur ista. l. in substitutione fideicommissaria, quia non sequuta aditione vel immixtione non dicerentur bona patris qui fuit grauatus, sed primè testatoris qui grauauit. argumento. l. post aditam. C. de impuber. & alijs substit. ex quo videtur inferri quod ista. l. & similes non procederent in substitutione directa vulgari, & ita dicit Albericus in dicta. l. generaliter. §. cum autem. vbi gloss. in verbo. substituit. videtur hoc velle, & hanc dicit esse communem opinionem Socini in dicta. l. cum auus. columna septima. vbi etiam notabiliter dicit hoc debere intelligi & limitari, nisi essemus in casu in quo institutus filius transmitteret ius adeundi ad nepotes: nam licet alias sit magna dubitatio nunquid ille qui admittitur ex vulgari substitutione excludat illum qui venit per ius adeundi transmissum, de quo per Barto. & doctores in. l. prima. ff. de vulg. & pupilla. tamen in hoc casu indubitanter, secundum eum substitutus excluderetur per text. in. l. vnica. C. de his quæ ant. apert. tab. & argumento tex. in. l. cum acutissimi. C. de fideicommiss. Limitat etiam Socinus istam communem opinionem, quando vulgaris substitutio esset iuncta cum compendiosa, vt si dixit testator quandocunque decesserit, nam cum in compendiosa contineatur vulgaris, secundum doctrinam Barto. communiter approbatam in. l. centurio. columna decima. versicul. quarto vt in substitutione compendiosa facta. & ff. de vulg. & pupilla. & in. l. precibus. C. de impube. & alijs substit. quia sicut in fideicommissaria, quam etiam amplectitur compendiosa intelligitur tacita conditio, si decesserit sine liberis, vt hic & in dicta. l. cum auus. pariter idem est dicendum de vulgaris substitutione in compendiosa comprehensa, vt æqualis fiat determinatione. argumento. l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pupill. l. quanuis. C. de impuber. & alijs. Contra istum tamen dictum Socini consuluit Decius cõsil. 416. in testamento illustri & magnifici domini capitanei, & c. motus inter cetera ex eo quod licet sit verum quod à principio & potentialiter substitutio compendiosa applicari possit ad vulgarem vel fideicommissariam, secundum quod casus occurrit, si tamen talis compendiosa resoluta sit in vulgarem vel fideicommissariam de tali vulgari, vel fideicommissaria, in qua compendiosa resoluitur iudicari debet tanquam de vulgari vel fideicommissaria simpliciter & absolute ex notat. per Bar. in. l. heredes mei. §. cum ita. ff. ad trebel. & sequitur Alex. cõsil. 1. per spectis verbis eis. col. fi. volu. 1. Si ergo occurreret casus de vulgari iudicaretur simpliciter & absolute, secundum eum, & sic quod non subintelligitur in ea talis tacita conditio si decesserit sine liberis, & ita fiat comprehensio, quod vtraque substitutio cõseruetur in statu suo, & vtraque propriam naturam retineat, quia illa determinatio quæ æqualiter debet fieri respicit illud quod exprimitur & non videtur habere locum in eo quod tacite intelligitur prout est dicta conditio liberorum, de qua nihil fuit dictum, adducit etiam alia quæ videas per eum, & ista. l. partitarum satisfacit pro ista parte quam tenuit Decius. Nam videtur loqui in compendiosa substitutione in quantum dicitur, que el que muriere primamente, & quod verbo fuerit facta hoc casu substitutio per verbum commune, sicut & de verbo succedat, dicit Barto. in. l. centurio. colu. fina. ff. de vulg. & pupilla. hæreditare enim tantum est dicere quantum succedere, vt in. l. nihil aliud est hæreditas. ff. de verbo. signifi. & tamen. l. ista vult quod vt conditio liberorum subintelligatur, quod succedant ex fideicommissaria, vt dixi in principio, & patet etiã ex alijs verbis istius. l. inferius positus ex quibus constat bona paterna iam fuisse filij grauati, & sic q̄ iam erat factum suum patrimonium, per aditionem seu immixtionem. l. sed si plures. §. filio. ff. de vulg. & pupilla. & instituta. de hæred. qual. & differen. in princ. Pro opinione tamen Sonin. multum vrget coniectura pietatis & parentis affectio præsumpta, quæ fuit originarium motiuum harum dispositionum, & q̄ quis præponere voluit extraneum suæ postheritatis quæ ratio ita militat, si succedatur ex vulgari, sicut si fideicommissaria, & pro ista parte potest induci ista. l. partitarum, neque obstant verba supra ponderata: nam etiam ante aditionem vel immixtionem bona patris dicuntur filij. l. in suis. ff. de libe. & posthu. l. 21. supra titulo primo. & multum interest ad coniecturandam istam voluntatem defuncti: an facta fuerit substitutio per verba compendiosa: an solum per verba directa, importantia tantum vulgarem

se. vide etiã super his de iure regni. l. 13. tauri. quæ est

In nou. re co. est. l. 2. tit. 8. li. 5.

Quest. 3.

Quest. 4.

substitutionē & sic q̄ debeat esse diuersitatis inter vnū casum & aliū & attenda ista æquitate, & testatoris affectione potius inclinarem in opinionem Socin. tu cogita. qui passus est certe dubius, quid autem sit dicendum in substitutione pupillari. vide latē Socin. in. d. l. cum auus. col. 7. 8. & 9. Cuius resolutio videtur quod pupillaris substitutio non firmatur

subceptione liberorū prout dixit Barro. in dicta. l. in pupillari. ff. d. vulga. & pupilla. neq; etiam potest dici, q̄ substitutio pupillaris r̄p̄t̄natiuitate posthumi, prout est magis communis conclusio. in dict. l. in pupillari. sed bene verū est

heredero. Esto es porque siempre se entiende por derecho^a, maguer el padre non lo diga paladinamente, que muriendo el vno, e dexando hijos, que el otro hermano que finca biuo, non deue heredar lo suyo, mas los hijos del muer to lo deuen auer^b. Pero si muriessse sin hijos, estonce el otro hermano^c heredaria lo suyo, así como el padre ouiesse puestto. Mas si el que faze el testamento establesciesse a dos omes estraños^b por

& potest dici quod expiret mortuo pupillo cum filiis. argu. d. l. cum auus. quid autem si testator duobus pupillis filiis substituerat pupillariter per adiectionem nominis collectiui & primus decepsit pubes relictiis filiis, & postea decepsit impubes alius, an filij puberis excludat extraneum ab hæreditate impubers? vid. Bal. q̄ sic in. l. pe. col. 1. C. d. impuber. & alijs substi. & Alexan. in. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad trebell.

10 a *¶ Siempre se entiende por derecha.* Nota hoc verbum, nam ex eo tollitur magnum dubium quod est inter docto. in. d. l. cum auus. An illud q̄ ibi & hic disponitur sit fictio legis, vel an sit præsumptio iuris: nam Raphae. Cuma. ibi vult, q̄ sit fictio eo q̄ fingat scriptum vltra id q̄ apparet. Paul. verò de cast. dicit, q̄ sit præsumptio & rationes pro vtraque parte discutit latē ibi Socinus. col. 30. & 31. & 32. effectus est magnus. nam si esset fictio non admitteretur probatio in contrarium, secus tamen esset si esset præsumptio iuris tantū, & non præsumptio iuris & de iure. & q̄ sit præsumptio iuris tantum tenet Iacob. Butri. Cynus, Bal. in. d. l. cum acutissimi. C. de fideicommiss. & sic admittetur probatio in contrarium per coniecturas vel aliàs: tene ergo menti ista l. partitarum, quæ disponit q̄ hic sit iuris præsumptio seu tacita conditio à iure subintellec̄ta nō fictio: nā si voluerat q̄ esset fictio non dixerat. entienda se por el derecho, maguer el padre nolo diga, sed dixerat ius fingit fuisse dictum, sed quia p̄cedit ex coniectura pietatis ideo dicit, entienda se por derecho.

11 b *¶ Lo deuen auer.* Quid si nolunt & repudient, an erit locus substituto? Alberic. mouet istam quæstionem in. d. l. generaliter. §. cū autē. C. de institu. & substitu. & refert opinionem quorūdā dicentū q̄ sufficit liberos extare, licet nō succedat, vt excludat substitutū arg. l. filius familias. §. cum quis. ff. de lega. 1. & l. ex facto. §. si. & ibi notatur. ff. ad trebell. & in. l. iustius. ff. de hæredi. institu. l. cum pater. §. volo. de lega. 2. Sed in contrarium dicit, q̄ videtur tex. in. §. si verò testamentum. inst. de success. liber. & quia negare nō possumus extitisse fideicommissum conditionale, licet descendentes ex priuilegio isto substitutū excludant, vt in. d. §. cum autem. cum dicit liberis eam excludentibus ergo alij de tali priuilegio non opponent, nisi ipsi. l. qui liberis. §. fin. ff. de honor. poss. secundum tabul. alij verò dicunt secundum eum q̄ aliud est quando conditio expressa apponitur ab homine, & tunc sufficiat liberosextare, vt excludatur substitutus: aliud quādo à lege subintelligitur. nam tunc oportet eos hæredes esse per. d. §. cum autem. aliàs cessaret ratio quæ mouet coniecturam, de qua in. d. §. cum autē. & in. d. l. cum acutissimi. & in hac residet Alberic. in. d. §. cum autem. cuius opinioni adhærere videtur Socin. in. d. l. cum auus. char. 8. col. 2. & Ia. in. d. §. cum autem. col. pe. & vid. in hoc Socin. consil. 182. volu. 2. incipit licet filia fœmina.

12 c *¶ El otro hermano.* Quid si decepsit iste frater fideicommissarius anteq̄ grauati, an transmittat ius petendi fideicommissum ad hæredes. Paul. de cast. in. d. l. cum auus. in fi. dicit q̄ non, ex quo istud fideicommissum erat conditionale, licet conditio esset tacite subintellec̄ta, & sit conditio legalis, quia tamen non est necessaria, imò prouenit ex coniecturata mente defuncti, ita q̄ eam testator tollere potest, si vult iudicatur conditio non necessaria, & sic dicit cessare qd̄ habetur in. l. conditiones quæ extrinsec̄. ff. de condit. & demonst. Tu vero dic q̄ ista quæstio est facilis, ex quo hic interuenit conditio expressa à testatore. l. cum moreretur. l. dies incertus. ff. de condit. & demonst. & sic nō conueniunt propriè verba Paul. de cast. dictum tamen est verum.

d *¶ Dos omes estraños.* Approbat gloss. l. cum acutissimi. C. de fideicom. & d. §. cum autem. quæ sunt communiter approbata: cessant enim in extraneo rationes, quæ sunt in filio & eius liberis: coniectura, scilicet pietatis & sanguinis, de qua in. d. l. cum auus. & etiam euitatio absurditatis in testate ne videatur alienas successiões suis præponere. Quid autē si filius & extraneus essent instituti. & de restituendo post mortē grauati, an in persona filij subintelligatur tacita conditio? Socin. tradit istam quæstionem in dict. l. cū auus. char. 6. colum. 2. verficu. 7. infertur & est pulchra quæstio. & refertibi Cuma

num argumentem, quod nō intelligatur tunc ista conditio, licet in fine relinquat sub dubio, dicens æquitatem suadere contrariam opinionē Socin. ibi post Ioan. Baptif. de. S. leueri. in. d. §. cum autē. & in. l. in testamento. C. de testa. milit. tenet q̄ in persona filij subintelligatur, vbi ibi per eum, & pro ista opinione iustificat ita. l. partitarum. dum in hoc verū. ponit hæc verba, dos omes estraños, quasi secus velit esse quando non ambo essent extranei.

¶ Ley. XI. Como el padre non deue poner condiciõ ninguna en la legitima, que dexa a su hijo.

Libremente^c, e sin ningund grauamiento, e sin ningun

num argumentem, quod nō intelligatur tunc ista conditio, licet in fine relinquat sub dubio, dicens æquitatem suadere contrariam opinionē Socin. ibi post Ioan. Baptif. de. S. leueri. in. d. §. cum autē. & in. l. in testamento. C. de testa. milit. tenet q̄ in persona filij subintelligatur, vbi ibi per eum, & pro ista opinione iustificat ita. l. partitarum. dum in hoc verū. ponit hæc verba, dos omes estraños, quasi secus velit esse quando non ambo essent extranei.

¶ Lex. XI.

27 Non potest testator filijs apponere conditionem in legitima. In eo tamen quod est plus ei iure institutionis relictu n̄ potest apponi conditio potestatiua. Casualis autem vel mixta nequaquam, sed habetur pro non apposta. h. d. Habuit originem à l. quoniam in prioribus. C. de inoff. testamento.

e *¶ Libremente.* Non ergo poterit à parente filio relinqui legitima, vt cōpenset cum debito, ad quod filio tenebatur, veluti dotis maternæ, vel aliàs, vt in specie not. Cynus, & etiam Bal. in. fi. in. l. 2. C. d. iur. dot. Et quid si pater relinquat filio iure institutionis aliqua bona vel quantitatem pro legitima & dote materna & bona non sufficiant ad solutionem dotis & legitimæ? vid. notabile consilium Socin. 2. volu. consil. 225. diligentissime & subtiliter. vbi etiam vide, an acceptando hoc filia sibi præiudicet, & quæ habentur in. d. consil. Adde ad dicta Roderic. Suarez in. l. quoniam in prioribus. C. de inofficio. testa. 7. ampliatione vbi vid. de hoc & quid si filius instituatur in tua legitima & iubetur restituere titio, qui recusans adire & restituere compellitur à iudice: an tunc habeat locum ista. l. vt adhuc reiecto grauamine consequatur, & retinetur legitima? Paul. de cast. dicit, q̄ non imò tunc limitabitur ista. l. & similes. per tex. quem ipse ad hoc ita intelligit in. l. ita tamen. §. si patronus. ff. ad trebell. vbi Roman. dicit hoc esse nouissimū dictum, sed Alex. ibi reprobatur istum intellectum, & dicit esse contra tex. in. l. pe. §. si patronus. ff. de bon. liber. vid. ibi per eum cuius dicta satis placent. Si tamen filius sic grauatus recusans adire, adiret & restitueret: tunc videtur, q̄ cum agnouerit iudicium defuncti n̄ op̄ssit repetere legitimam per tex. in. d. l. pe. §. si patronus. & videtur de mente Alex. vbi supra. An autem grauamen quod per istas. ll. recipitur in persona filij de legitima reiciatur etiā in personā eius in quē filius transmisit ius ad eundem? istam quæstionem tractat Soci. consil. 116. vol. 1. incipit non potest negari. col. 7. neque memini alibi me legisse vbi concludit, q̄ non per pulchra verba. vid. ibi per eum: & in materia quod ipse ibidem dicit. col. penult. verfic. 6. & vltimo. Aduerte etiam quia si pater ex facultate regia posset grauare filios in legitima iuxta ea quæ tradit Roderic. Suarez. in. d. sua elegantī repetitio. l. quoniam in prioribus. 18. limitatione: & in lectu. l. fori. consequenti. in secunda limitatione, adhuc debet constare de voluntate expressa patris volentis grauare, & quod in dubio potius coniecturare debemus grauare noluisse, ad quod bene facit, quod dicit Oldral. consil. 28. visa donatione vbi consuluit, quod si pater dat aliquid filio in vita, cum onere restitutionis. & postea in testamento aliquid sibi legat iure institutionis, & vult illum esse contentum cum eo, & cum eo quod sibi donauit in vita, quod videtur propter hoc remitte e onus restitutionis appositum in donatione, quod est bene notandū, neq; dicit obflare consuetudinem loci, ex qua permittitur grauare in legitima, quia locum habet secundum eum, quando de expressa voluntate testatoris appareat aliàs stabitur iuri communi. l. 2. C. de noxa. cap. cum dilectus. de consuetu. & teneas semper menti ad istas regias facultates, ex quibus permittuntur

Quæst. 1.

Quæst. 2.

Quæst. 3.

Quæst. 4.

mittuntur fieri maiorā in vnum ex filijs, licet alij grauentur in legitima dummodo eis relinquatur alimenta prout est de forma dicta rum facultatem regaliū, quod debes intelligere dū tamen id quod relinquitur filijs pro alimentis, relinquatur eis in proprietate ita q̄ iudicetur suum proprium; patrimonium non subiacens regulis alimentorum &

ita erit transmissibile ad h̄ereses put volunt hispani doct. nostri doctor de Pala. Rube. in repeti. c. per vestras. in text. colū. 250. Roderic. Suarez. vbi supra i. d. secunda limi-

na condiciō^a, deue auer el fijo b̄ su legitima parte de los bienes de su padre, e de su madre, segun diximos en el titulo, de quien puede fazer testamēto, o quiē nō en la ley que comiēça: Religiosa vida. Pero si el padre quisere establescer su fijo por heredero en mas de su parte legitima, en aquello que le dexa de mas, bien

tatione illius. l. fori. sub repetiōe. l. quoniam in prioribus. fol. 62. & 63. licet contrarium voluit Bal. in. l. i. §. ius naturale. circa. ff. de iusti. & iur. qui tamen loquitur in casu in quo per statutū tollitur legitima non tamen vbi minuitur saluis alimentis, & sic nō recte potest allegari in contrarium quia de mēte principis in istis facultatibus maiorā nō est in totum tollere legitima sed tātū minuere, inter quā lōge interest vt patet ex nota. per Paul. de Castr. in. d. l. quoniam in prioribus. vers. item quæritur. & q̄ istæ facultates regis sic debeant intelligi, vt non tollant, sed minuant legitimam confert notable dictum Bald. in. l. cum lege. C. de episc. & cler. vbi loquitur in terminis quando statutū ratione primogeniti excludit secūdo genitum. & si p̄ se habeat seuere contra alios filios vel filias in taxatione talis legitimæ sic diminitæ pro sustentatione filiorum & cōtra pietatis officium: tunc iudex in hoc succurrere debet, & bono arbitrio taxare & moderare poterit iuxta qualitate personarum & patrimonij quantitatem, & alias circumstantias sicut & ego pluries fieri vidi in regali auditorio, nam cum pater valde enormiter, & contra boni viri arbitrium minuit octatione talis facultatis legitimæ filiorum, idem est ac si in totum tolleret, vt adducit Soci. consil. 150. volum. 1. co. 5. & Domini de Rot. decisio. 18. in nouis, in princi. 2. colū. & tenebitur pater ita prouidere alijs filijs, licet ipsi habeant aliunde vnde possent alimentari cum principis intentio non sit in totum tollere, sed diminuere legitimam: & sic cessat quod in contrarium sentit Abb. in. c. raynuntius. de testa. vlti. nota. an autē filius contra quem fuit impetrata facultas, vt possit sibi diminui legitima poterit isto iure vti contra patrem suum diminuendo patri legitimam. Bald. dicit quod non in. l. si. vers. pone princeps. C. de fruc. & liti. expen. cetera ad istam materiam pertinentia. vid. latē per Roderic. Suarez. in. d. sua repet. l. quoniam in prioribus. & per Guil. Bene. vbi ponit. 10. limitationes in repe. capituli Raynūtius. de testa. f. 352. col. 4. & fo. sequenti est super verbo reliquit, quibus adde quid dicendum sit in milite an ex directa militari (de qua in. l. centurio. ff. de vulg. & pupil. & l. precibus. C. de impub. & alijs substitu. & in. l. in testamento. C. de testa. mili.) possit priuare filium legitima, quæ dicam in. l. 12. incipit compendiosa, infra tit. 1. Adde etiam q̄ substituere filio vulgariter non reputatur grauamen, vt in specie dicit Paul. de Castr. in. d. l. quoniam in prioribus. per. l. si posthumus. §. quod vulgo. ff. de vul. vbi etiam Alex. quem vide.

2 a **¶ Condiciō.** Sed cum substitutio dicatur conditionalis institutio, vt in. l. cohæredi. §. cohæres. ff. de vulg. & pupil. in ratione, §. quod vulgo. ff. ad. l. falcid. si filius substituatur vulgariter, vel compendiose & a primo gradu sit præteritus, an videatur institutus reiecta conditione in quam fuit facta substitutio? & videtur quod sic per. l. si filius familias substituatur. ff. de h̄eres. insti. & l. si pater filium. & l. ex facto. §. luti. ff. de vulg. & pupil. & per. d. l. quoniam in prioribus. & per istam. l. & videtur fuisse de mente Roder. Suarez. in. d. l. quoniam in prioribus, in. 15. limitatione, & expressius habetur per Alexand. in. l. si pater impubes. ff. de vulg. & pupil. super glo. in verbo substituit & probari etiam videtur in. l. scimus. §. cum autē. C. de inoffic. testamen. & sic si alter filius sit institutus in primo gradu & ei sit datus substitutus vulgariter vel pupillariter, vel compendiose alter filius talis filius substitutus reiecta conditione concurret cum instituto quod est tenendum mentij, quia non ita declarat Roder. vbi supra, sed aduerte quia neque Alexand. nec Roderic. faciunt mentionem de Oldrald. consil. 171. thematale est tñius filium. column. 3. versic. sed quæritur, vbi vult oppositum loquens in casu suo in filio substituto pupillariter qui fuit a præcedenti gradu præteritus, & dicit non obstare. d. l. quoniam in prioribus, neq. d. §. cum autem. quod ostendit, quia dicit. l. quoniam in prioribus. commemorat. l. omnimodo. eiusdem tituli. at dicit. §. cum autem, & l. scimus. commemorat vtranque, er-

go oportet quod ambæ intelligantur eo casu quo loquitur. l. omnimodo. ad cuius interpretatiōem factæ sunt, & authen. de filijs ant. dota. instr. natis. colla. Sed. l. omnimodo. circa præteritos filios nihil immutat, vt ibi dicitur in text. ergo. & altem. l. omnimodo. inuenit petitionem supplementi, & circa illud versatur intentio illarum

puede el padre poner aquella condiciō, que es en poder^e del fijo de la cumplir, mas ningūa de las otras cōdiciōes, así como las que acaescieren por auentura, o las que son mezcladas segun diximos en las leyes ante desta, non las puede poner. E si las pone, non en pesca d al fijo heredero, maguer non se cumplan.

triu. ll. & hoc nomē supplementum dicit duq̄ vnū præexistens aliud ei accedens. si ne prioris tamen interitu. argumen. l. si. ff. de diuers. & tempora. præscrip. l. pomponius. §. cum quis. ff. de ac-

quir. pos. item hoc supplementum fit dupliciter, veres scilicet, per accessionem quantitatis, ad quantitatem vel speciem, vel speciei ad quantitatem, vel speciem vt loquitur. l. omnimodo. & interpretabitur per amotionem conditionis adiectæ institutionis factæ ex legitima vel modi, vel dilationis, vel alterius cuiuscunque grauaminis capiendi, tamen modus non mutatur, sed representatur. argu. l. h̄eresitas. ff. de h̄eres. institu. vnde si quis aduertat ad. l. scimus. §. cum autem. legitima quæ ibi representatur non expectat ad vniuersali fideicommissio adiectæ, non capitur iure directo, sed iure fideicommissi, & per restitutionem de manu h̄eresis faciendam, vt ibi dicit litera dum subdit quartæ quidem partis restitutio, &c. & sic non mutatur capiendi modus neque primus interimitur, sed in proposito per amotionem conditionis adiectæ dupillari substitutioni non solum succedendi modus representatur, sed gradus ipse perimitur. l. fina. §. secundo. ibi sed si extiterit conditio. ff. de vulg. & pupilla. vt hæc & alia in isto proposito adducit Oldrald. vbi supra, confirmatur hoc quia illud quod dicitur quod testamentum potest incipere a tacita vulgari contenta in expressa pupillari, & si filius succedat ex tali tacita vulgari factis dicitur institutus, vt probatur in. l. si pater filium. & ibi Bartol. ff. de vulg. & pupilla. tamen hoc procedit secundum terminos dict. l. si pater filium. scilicet, quando filius nascitur qui fuit filio iam nato substitutus inuenit tempore quo nascitur purificatam conditionem sub qua est substitutus, quia tunc non potest dici præteritus per. l. cum posthumus. ff. de liber. & posthum. non ergo procedet quando filius aliquo tempore reperiretur præteritus a primo gradu conditione non purificata. Sed quicquid dicat Oldrald. qui in hoc adhæret dictis antiquorum in quæstione illa, an conditio casualis vel mixta sub qua filius fuit substitutus reijciatur de legitima, iuxta nota. per docto. in. l. si pater. C. de institutio. & substitutio. & in. l. suus quoque. in principio. ff. de h̄eres. institu. & in dicta. l. quoniam in prioribus. pro eo quod prius dixi, videtur casus in dicto. §. cum autem. ex cuius decisione infertur quod cum hodie legitima debet relinqui filio, titulo institutionis. secundum iura authenticorum & istarum. ll. partitarum. si filius substituatur in euentum alicuius conditionis alteri h̄eresi institutio reiecta conditione concurrere debet cum instituto prout habetur in. d. §. cum autem.

b **¶ El fijo.** Idem dicitur in nepote, vel pronepote primum locum obtinente, vt probatur in dicta. l. omnimodo. & dicta. l. quoniam in prioribus. C. de inoffic. testamen. vbi vid. Roderic. quarta ampliacione, & idem dicit de ascendentibus & patronis, & etiam in fratribus quando turpis persona h̄eres instituitur ab eo, nam isti etiam non possunt grauari in legitima. vt dicit gloss. nota. in autentica. de h̄eres. insti. & falcid. §. si vero expressum. colla. prima. in gloss. prima. l. panthonius. §. fina. ff. si quis a paren. fuer. manu. vide etiam per Roderic. in dicta. l. quoniam in prioribus. 16. ampliacione, & probatur optime in. l. 6. in ordina. tauri.

c **¶ Que es en poder.** Probatum ergo hic quod in legitima quæcunque conditio potestatiua etiam si sit facilis reijcitur de legitima sustentatur vero in residuo ultra legitimam, vnde & illa conditio si volet reijcitur de legitima vt hic, tenet Bald. in dicta. l. quoniam in prioribus. Ioannes de Imol. in. l. fina. ff. de conditio. institu. & in. l. iam dubitati. columna septima. ff. de h̄eres. instituen. & Roderic. in. d. l. quoniam in prioribus. §. 6. ampliacione.

d **¶ Non empecen al fijo.** De hoc vid. Roder. vbi supra secunda ampliacione. qui legem istam intelligit quando solus iste filius erat h̄eres institutus ne obstat. l. scimus. §. cum autem. C. de inoffic. testa. cuius de Paul. de Castr. in. l. suus quoque. in principio. c. l. 2. ff. de h̄eres. insti. vbi in isto casu quærit reiecta conditione de legitima quid erit de residuo, & respondet quod si non habebat cohæredem vel substitu-

In noua rec. est l. tit. 8. ii. br. 5.

Sesta partida.

tum totum sibi accrescit: quoniam in omnem euentum est illud habiturus siue deficiat conditio siue non, si tamen haberet cohæredem, vel substitutum spectabitur euentus conditionis quæ si non existat illud residuum perueniet ad cohæredem vel substitutum, si tamẽ existat accresci sibi sine noua additiõne sicut videmus in eo qui est substitutus partim

pure prim sub conditione, vt ff. de hære. in sti. l. si liber homo. §. titius ex semisse. & licet Rode. Sua rez, post multa vel intelligi istam. l. partitæ. semp tamẽ visus est remanere cū aliquo scrupulo erga intellectum verū huius. l. subdēs se nõ determina te afferere, sed vt peritiori daret occasionẽ, aut probandi aut corrigendā dicens hoc ef-

¶ Ley. XII. Como aquel que es establecido por heredero, sin condiciõ ninguna, puede entrar la herencia, maguer la condiciõ que es puesta a su compañero, non sea cumplida.

Sel testador a establesciere a dos omes por herederos, al vno so cõdicion que puede ser, b eal otro simplemẽte. Este atala quiẽ nõ fuesse puesta cõdiciõ, luego q̄ sea muerto el testador, puede entrar en sus bienes, en aq̄lla parte, en q̄ le establescierõ por heredero, e el otro que es establescido cõ la cõdiciõ sobredicha nõ puede entrar en la su parte, a menos de ser cūplida d primeramẽte la cõdiciõ,

se magna importantia in practica, ego vero, licet impetitus, cogitabam istum intellectum non conuenire huic. l. partitarum: tum quia diuinatorius cum in hac. l. nulla mentio fit quod habuerit filius cohæredem, vel substitutum, vel quod non habuerit, tum etiam quia ista l. iuxta. l. saus quoque. & alias leges iuris communis facit differentiam an filius instituitur sub conditione potestatiua, an sub casuali, vel mixta vt primo casu reiecta conditione potestatiua de legitima, iuxta dictam. l. quoniam in prioribus. & istam. l. teneat institutio conditio nalis in residuo, & expectetur conditio. Secundo verò casu non solum reijciatur conditio de legitima, sed neque etiam respectu residui expectetur, & si tota ista lex intelligi deberet quando non fuit datus cohæres, vel substitutus dicendum esset nullam in vtraque conditione faciendam esse differentiam; quia vtroque casu non esset expectandus conditionis euentus cum in omnem euentum illud esset habiturus. restat ergo quod vt ista differentia inter conditionem potestatiuam, & inter casualem vel mixtam possit hic applicari de necessitate debemus intelligere quod fuerit datus in ista. l. substitutus, vel cohæres & tunc versatur labor in respondendo ad dictam. l. scimus. §. cum autem. vbi habetur quod in residuo ultra legitimam non reijciatur conditio casualis, vel mixta. fortẽ posset non improbabiliter dici quod cum ille. §. cum autem. quatenus innuit, quod legitima possit filio relinqui titulo fideicommissi, sicut & alia. l. illius tituli dispo fuerunt, vt habetur in. l. omnimodo. eodem titulo. sit correctus per ius authenticorum ex mente docto. ibi cum legitima hodie relinqui debeat titulo institutionis, vt in authen. vt cum de appella. cognof. §. aliud quoque capitulum. colla. octaua. & in. l. §. titulo octauo. infra eadem partita. per quæ iura reditur ad antiquas. l. secundum quas filius institui non poterat sub conditione casuali, vel mixta, & licet. d. §. cum autem. sit incorrectus, quatenus etiam disponit quod conditio casualis, vel mixta reijciatur de legitima, & testamentum teneat, vt in. l. §. supra eo. & ibi dixi tamẽ nõ potest negari quin in legitima, simul & in residuo legitime pater hodie non potest filium instituere sub conditione casuali vel mixta sicut erat per. l. antiquas ante. l. C. si ergo institutio peccet in forma, vt si fiat sub conditione casuali, vel mixta reiecta conditione tenebit testamentum, & euentus talis conditionis etiam dato cohærede, vel substituto non expectabitur, & quod per. d. l. antiquas disponebatur, vt filius taliter institutus possit dicere testamentum nullum hodie per istas. l. partitarū, licet hoc non possit dicere & testamentum teneat: tamen dicere poterit filius conditionem talem sibi non potuisse apponi, & eius euentum nulla tenus esse expectandum. oportet ergo patrem esse cautum, vt filium instituat in legitima. vel parte legitime pure non sub conditione casuali, vel mixta, vel in residuo instituat alium, vel si instituat filium in omnibus bonis grauet, si velit vt alteri restituat residuum pure, vel sub cõditiõne, & similiter poterit filium instituere in legitima, & in residuo sub cõditiõne, casu. l. vel mixta dato sibi cohærede: vel substituto, vt hæc omnia probantur in. d. l. §. titu. 8. infra ea. parti. si autem filium institueret sub conditione casuali vel mixta, tam in residuo quam in

legitima, vel simpliciter, tunc procederet huius. l. dispositio etiam dato sibi cohærede, vel substituto, & forte idem esset dicendum attentis l. iuris communis, & sic quod non procedant dicta Paul. de Castro. in. d. l. suus quoq. & Cin. in. l. si pater. C. de instit. & substit. & sic quod in hoc. l. ista partitarum, non corrigat ius commune, sed declarat. nam

so que fue establecido por heredero.

¶ Ley. XIII. Como deuen ser cumplidas las condiciones que son puestas en los establescimientos de los herederos ayuntadamente, o so de partimiento.

Donen los testadores a las vegadas muchas condiciones a los herederos ayuntadamente, a las vegadas las pone so de partimiento. E ayuntadamente pueden ser puestas en esta manera, como si dixesse el testador, establezco a fulano por mio heredero, si fiziere tal iglesia, o tal ospital, e diere tantos maravedis a po-

quo nullum peccatum fuit in forma institutionis, & ibi etiam extraneus est ille qui instituitur non filius, vt hoc casu. Præterea & in istis legibus. & in dict. l. si liber homo. §. titius. institutio fuit pro parte pura & in parte conditionalis: & nullum, vt dixi fuit peccatum in forma: in institutione verò filialiter sit etiam de iure communi dicendum quod ista. l. partitarum optimè declarat. in conditione verò potestatiua recte distinguitur habuerit filius in residuo legitime cohæredem vel substitutum, vel non: quia institutio nõ peccat in forma, & in tali conditione loquitur Ioann. de Imo. relatus à Rode. in. l. iam dubitari. 7. col. ff. de hæred. in sti. versic. & hæc opinio tutior videtur intelligendo eam sane, &c. & non in conditione casuali, vel mixta. confirmantur ista autoritate insignis docto. Anto. de Bur. consi. 69. incipit visis actis & iuribus, vbi vult q. d. §. cum autem. nihil de iure antiquo immutet quando filius haberet iure institutionis. cum ergo per. l. antiquas filius institutus sub cõditiõne casuali vel mixta habebat totã hæreditatẽ, neque curabat in aliquo de talibus cõditiõnibus etiã in residuo ultra legitimã etiã si daretur sibi cohæres, vel substitutus, idẽ erit etiam hodie dicendũ, nec obstabit. §. cum autem. qui loquitur secundũ iura. C. secundum quæ sufficiebat quoque relicto titulo legitimam filio relinqui absq. honoreabili titulo institutionis, & videtur ad confirmationem prædictorum. quod hæc. l. approbare voluit opinionem Oldrad. in. d. l. quoniam in prioribus. quam ibi refert Alber. colu. i. ver. vel posses dicere. quatenus dicit quod etiam si filius instituitur sub conditione casuali, vel mixta in legitima, & ultra legitimam quod vt legitima manere debeat in integra filio, tales conditiones remouentur seu habentur pro non appositis.

¶ Lex. XII.

- a Vno hærede in parte pure, alio in alia sub possibili conditione institutus, primò institutus potest statim per mortem testantis suam partem agnoscere, alius autem non donec conditio impleatur. h. d.
- b *¶ Si el testador.* Adde ad istam. l. l. si liber homo. §. si ita scriptum. ff. de hære. institu.
- c *¶ Que puede ser.* Dic vt supra eodem. l. prima.
- d *¶ Non puede entrar.* Adde. l. si is qui hæres. ff. de acqui. hæred. & limita, 3 vt in. l. si quis instituitur. ff. de hæred. in sti. in princ. & in. §. i. & l. 2. §. si sub conditione. ff. de bono. poss. secundum tabul.
- e *¶ Cumplida.* Et si tempus non sit adiectum quando conditio impleri debeat parebo conditioni quandiu voluero secundum Azo. C. de condit. insert. in summa. columna secunda. versic. l. & si quidem. vbi respondet ad. l. hæc conditio. quæ contradicere videtur. ff. de condi. & demonstra. adde Bald. in. l. si pater. columna fina. C. de institu. & substit. ver. §. quæritur. si vero tempus sit adiectum, infra illud tẽpus parere debeo & computatur tempus à die aditæ hæreditatis non autem à morte testatoris, vt. ff. de condit. & demonstra. l. si in diem.

¶ Lex. XIII.

- a Pluribus conditionibus coniunctim appositis hæredi omnes adimpleri debent, alias testamentum erit inualidum, sed si diiunctiue ponantur sufficit vnam impleri. h. d.

supposito q̄ talis conditio reijcitur de legitima & testamentum teneat secundũ Bart. & docto. vt dixi in dict. l. 9. supra eo. erat necessaria declaratio quid erat faciendum de residuo qd non reperitur declaratum à iure communi, & ista. l. partitæ declarat. neque obstabit. l. si te solũ. & l. si quis ita scripserit. ff. de hæredi. instit. quia loquuntur in casu in

1 a *Tales condiciones.* Ex hoc sume quod condiciones plures debent esse tendentes ad diuersa implementa & diuersum finem attentata mēte testatoris qui vtrāq; conditionem voluit adimpleri, nec eius mens & intentio verificatur vna tantum conditione impleta secus nanq; esset si plures condiciones etiam copulatiue posita tenderent ad vnum finem & qua-

libet earū impleta verificaretur & impletur quod ex earum implemento praten debat testator nam tunc sufficeret, cuiuslibet earum implemētū veluti, si testator dicat si ille mortuus sit sine liberis & presbiter fuerit talis si hæres, vtrāq; substitutio nam tūc cum mens testatoris fuerit prouidere de substituto ppter carentiam liberorum quæ ita inducit ex presbyteratu sicut ex morte sine liberis sufficeret conditionē psbyteratus extare vt latē consuluat Alex. consil. 100. volu. 4. incipien. Vifa parte testamenti, &c. tali enim casu in effectu ex mēte testatoris

bres. Quando el testador pone tales condiciones^a como estas, o otras semejātes dellas todas en vno, estonce cōuiene en todas guisas que las cumpla el heredero para valer tal establecimiento. E el ayūtamiento destas cōdicionēs se haze por esta palabra. ^e. E las cōdicionēs pueden ser puestas de partidamente en esta manera: como si dixesse el testador: establezco por mi heredero a fulano, si diere ciēt marauedis por mi anima: o si fiziere tal eglesia: o tal monasterio. E estonce dezimos: que abunda para valer tal establecimiento, si el heredero cumple alguna dellas^c. E el departimiento destas cōdicionēs se haze por esta palabra. o. Otro si dezimos, que si el testador pone vna cōdiciō sobre muchos o mes q̄ estableciesse por sus herederos: si qualquier dellos cūple^d la cōdiciō, valdra el establecimiento, maguer todos nō lo cumplā. E esto seria, como si dixesse el testador: establezco a mis siervos por mis herederos, si fueren mios quando yo finare. Ca maguer estonce non fuessen suyos todos, si acaesciere que lo sea el vno, ^e aquel heredara los bienes del testador, que era suyo a la fazon.

ambax condiciones sunt purificata, & quod hic dicitur in institutione idem dicas in substitutione, si plures condiciones in ea copulatiue ponantur cum & substitutio sit secunda institutio, & ita in substitutione consuluat Petr. de Anchara. consil. 266. incipien. iste magister Gerardus, & Ludo. Roma. consil. 11. prima dubitatio, &c. & consil. 138. noua superuenit. Decius consil. 89. & consil. 417. visis cōsilijs clarissimo rum docto. &c.

2 b *Esta palabra. E.* Et an substitutio vulgaris facta duob; copulatiue habeat locum in personam vnius vel intelligatur in persona vtriusq; vi. Bar. & Deci. in l. quanuis. C. de impub. & alijs substi. & adde ad istā. l. 1. 24. & ibi dixit tit. 11. 5. parti. si tamen non esset vna institutio sub duabus conditionibus copulatiue positis, sed sit t̄ dux vel plures institutiones eiusdem personæ eodem contextu factæ tunc purificabitur institutio ex illa conditione q̄ prius euenerit, vt in. d. l. si plures. ff. de cōdit. institu. si verò ex interuallo facta fuerit. secunda institutio in eadem portione sub diuersa conditione, tunc videtur recessum à prima & purificabitur existente conditione secundo loco posita. l. quod traditum. & l. non ad ea. ff. de condit. & demonstra. secundum Paul. de Cast. in. d. l. si plures. gl. tamen ibi, & Bar. volunt q̄ fiat hoc vltimo casu differentia inter legata, & institutiones. vi. ibi, & in opinionē glo. & Bar. inclināt Ioan. Fab. in. §. si plures. inst. de hære. insti.

3 c *Alguna dellas.* Sufficit enim ad veritatem disunctiuæ alterā esse veram, vt hic, & in. l. si hæredi plures. ff. eod. & in. §. si plures. institu. de hæred. institu. quod limita nisi aliud esset de mente testantis. vt in. l. generaliter. in princ. C. de insti. & substiti. cuius. l. dispositio, an procederet, si daretur capacitas in instituto. vid. per Roder. sua. allega. 27. vbi latē conatur probare q̄ non, & de illius. l. intellectu. vltra docto. ibi, vid. elegans consilium Soci. 5. volu. primo.

4 *Qualquier dellos cumple.* Et sic habes hic. & in. l. 2. §. ff. eo. quod vna pluralitas geminat plures singularitates, vbi pluralitas respicit plures & varios effectus in singulis subiectorum. adde. l. falsa. §. fin. ff. de

condit. & demonstra. & in. l. 2. §. fin. ff. eo. secus si vnum tantum effectum producit, & sic intelligitur. l. quanuis. & l. penul. C. de impub. & alijs substiti. secundum Ang. in. d. l. falsa. §. fi.

e *Que lo sea el vno.* Adde. l. secundam. §. ff. eod.

3 *Si conditio potestatiua hæredi vel legatario apposita casu non potest adimpleri*

¶ Ley. XIII. Como deue el heredero auer la herēcia, si non finco por el de cumplir la condicion, so que fue establecido.

N manda o en establecimiento del heredero, poniendo condicion el testador, dezimos, que si la condicion fuesse a tal, que es en poderio de aquel a quien es puesta de la cumplir, si la non cumple por alguna ocasion que acaesce, de guisa que non finque por el de la cumplir, valdra el establecimiento del heredero, o la manda. E esto seria, como si el testador dixesse, establezco a fulano por mio heredero, o mando le tal cosa, si aforrare tal siervo que ha.

Casi este a tal ouiere voluntad de cumplir, lo que el testador mando, e non finco por el, mas por alguna ocasiō que acaescio en la persona del siervo, muriendose, o perdiendose en otra manera, sin culpa ^e del que le deuia aforrar, por tal razon como esta, non se embargaria el heredamiento, nin la mãda que afsi fuere fecha. Pero si el testador, que haze el testamento, dixesse, mando a tal muger cient marauedis: o fago la mia heredera, si casare con tal ome, ^h si acaesciere

¶ Ley. XIII.

habetur p̄ impleta, si autem est mixta vt lego tibi centum si cum tali nupseris: & ipsa moriatur antequam impleri potest vt tu moriaris nō habetur pro impleta, vbi verò ipsa velit sed tu nolis habetur pro defecta nisi ipsa sit taliscū quæ tibi non licet de iure contra here. ff. d. Habuit ortum. à cap. sicut ex literis. despon. **¶ Valdra el establecimiento.**

Adde. l. quæ sub conditione. §. quoties. ff. de condi. in situ. & glo. in l. prima. C. de institu. & substiti. vbi hoc limitat, nisi hæres fuerit in mora añ morte serui qui debebat manumitti per. l. pe. l. 22. ad. ff. §. 1. ff. de cōdit. tit. 9. §. & demonstra. ead. part.

g *Sin culpa.* Videtur ex ista. l. probari q̄ si seruus occidatur ab alio tertio conditio habeatur pro impleta ac si naturaliter moreretur cum dicit moriendose, o perdiendose, en otra manera sin culpa, &c. Et sic si seruus occidatur à tertio viuo testatore, licet non competat actio contra occisorem ad extimationem hæreditatis tamen respectu consequēdi hæreditatem conditio habeatur pro impleta, licet contrarium voluit gl. communiter ibidem approbata in verbo retrorsum. in. l. inde neratius. §. idem Iulianus. ff. ad. l. aquil. sed quod dixi tenet lo. de Imo. & Soci. in. l. in testamento. la segunda. ff. de condi. & demon. & satis probatur hic: si tamen seruus à tertio occideretur post mortem testatoris, tunc si occisor esset soluendo pretium hæreditatis, conditio non habetur pro impleta: sed agitur contra occisorem. vt in. d. §. idem Iulianus & ibi glo. Soci. tamen vbi supra vult q̄ etiā isto casu habeatur pro impleta, licet & hoc casu datur actio contra occisorem in eius odium veluti non impleta conditione. vide per eum in prima, & secunda col. sed tu vide. l. 22. tit. 9. infra ead. parti. & quæ ibi dicam.

h *Si casare con tal ome.* Quid e contra vt si dixerat si talis homo cum ea 3 matrimoniū cōtrahat, an hæreditas debeat si nō stat per mulierē, sed per illū hominē? videtur q̄ non ex quo cōditio apposita est principaliter in personam talis hominis, & sic in eius potestate esse debet si velit nubere, vel non, vt in. l. cum al. ff. de cōtrahen. empt. & ita tenet Iacob. de Raue. & Cin. in. l. 1. C. de insti. & substiti. Ioan. de Imo. & Rapha. Cuma. in. l. in testamento. la segunda. ff. de condi. & demon. glo. tñ in. l. inde neratius. §. idem Iulianus. el primero. in ver. quoniam retrorsum. ff. ad. l. aquil. tenet cōtrariū Alex. in. d. l. licet prior alleget pro. d. gl. tadem dicit turius esse tenere cū opi. Iacob. de Raue. & aliorū, forte in hoc considerari debet cuius intuitu & fauore testator voluit vna trimonium contraheretur nam si fauore mulieris instituta vel cui fuit legatum hoc fiat si non stet per ipsam consequi debet hæreditatem vel legatum, si vero testator hoc fecit intuitu & fauore illius hominis si contraheret cum ista muliere: tunc cum eius volun-

Sesta partida.

tatirelinquatur, & eius favore fecit si ipse nolit contrahere non debetur hereditas, vel legatum, & facit ad hoc. l. seruo legato. §. si testator. ff. de lega. 1. & ad istam distinctionem facit etiam quod dicit gloss. in. d. l. in prin. glo. magne. in quantum distinguit. Erat testator, alias relicturus, vel non. facit etiam. l. illis libertis. in fi. ff. de condit. & demonst.

4 a **Usemuera.** Et sic si conditio mixta deficit per casum, habetur pro non impleta. l. legatum. C. de condit. insert. l. in testamento. la. 2. ff. de condit. & de monst. & quid si pro parte conditio impleat pro parte deficiat casu. vi. l. pen. §. 1. ff. de cod. & demost. & quid in legato libertatis, vel ad pias causas. vide. l. cum ita datur. ff. eod. & in legato alimentorum. vide. l. annua. ff. de annuis lega. & Bart. in. l. illis libertis. ff. de condit. & demonst. & quid si mulier impediat ab aliquo tertio ne possit contrahere, & non ab illo cum quo debebat contrahere? gl. in. d. l. in testamento. la. 2. ff. de condit. & demost. dum allegat. l. 3. §. fi. ff. de condit. ob caus. vult

que la muger se muera a, o aquel con quien la mandaua casar, ante que se cumpla la condicion: estonce, non vale el establecimiento, o la manda, que assi fuesse fecha. Mas si aquel cō quien la mandaua casar, q̄riendo ella cumplir el mandamiento del testador, e el otro non qui fiesse: estonce sera la muger heredera: o aura tal manda, e non se le embargara, por esta razon. E si la muger non quisie re cumplir la condicion: non queriendo casar con aquel con quien le mandaua el testador: non aura el heredamiento, nin la manda. Fuera ende, si aquel cō quien la mandaua que casasse, fuesse pariente della, o tal ome con quien non deuia, nin podria casar segund derecho.

Ley. XV. En que manera se puede cumplir o no la condicion que es puesta en el establecimiento de los herederos, que son en poder de otro.

Seruo algūo seyēdo establecido por heredero de otro, q̄ no fuesse su Señor, so condició, este atal no puede cūplir la condició, sin mandado, fde su Señor, e si la cūple, no vale. Mas si otro algūo q̄ fuesse libre, e menor de veynte e cinco años, maguer estouiesse en guarda de otro: si lo estableciesse algūd testador por su heredero, so alguna condicion, puede la cūplir

tunc idem esse ac si casu fortuito conditio defecisset. Bar. ibi distinguit an ille tertius impediat directo, vel per consequentiam, aut dubitatur. vide ibi per eum, & per Ioan. de Imol. & Socin. col. 6. versicul. 7. casus. & vid. bonū tex. & ibi Bar. in. l. si titius statuas. ff. eo. tit. de condit. & demonst. & l. mauius. in prin. & ibi Bar. ff. de annuis lega. tamē illa. l. mauius. loquitur. quando conditio deficit propter factum illius in cuius persona debebat impleri, vt etiam est casus huius. l. partitarum. Item etiam in. d. l. si titius. conditio impeditur ab eo, sine quo conditio impleri non poterat: cum eius licentia requiretur, secus si impediretur a tertio cuius consensus non requiritur ad implementum nam tunc videtur perinde iudicandum, ac si conditio deficeret casu fortuito, & ita considerat Socin. vbi supra. p̄dicta intellige quando tertius iniuste non impediret, nam si iniuste tunc recurrendum est ad ea quæ habentur. in. l. inde neratius. §. idem Iulianus. el primero. ff. ad. l. aquil. & dixi supra in glo. 2.

5 b **La condicion.** Quid si non sit relictum sub condicione, sed sub modo & modus deficiat per casum fortuitum: vid. l. si titio. & ibi Bartol. ff. de lega. primo. & per Bald. in. l. generaliter. §. 6. 7. col. C. de episco. & clerici.

6 c **El otro no quisie se.** Sed an possit poenitere: Docto. in dicta. l. 1. C. de instit. & substit. instant super hoc, & satis placet resolutio Socin. in dicta. l. in testamento. la segunda. col. 4. versic. sextus casus. vide per te, & nota, quod vbi non esset conditio sed modus, tūc haberet locum poenitentia, & agi posset ad impletionem modi, secundum Bartol. in. l. quibus diebus. §. termillius. in fi. ff. de condit. & demost.

vide Alexan. conf. 102. col. 2. volu. 1.

d **Non se le embargara.** Sed an dispositio huius. l. & similium procedat in contractibus? Docto. fuerunt varij. in. d. l. 1. C. de instit. & substit. sed tenenda videtur opinio Cyni. quod non. cū qua tenet ibi Alexan. col. fi. & etiam Iaso. qui dicit esse magis communem. col. 3.

fin mandado de su guardador: se aura por ende la heredad, o la manda.

Ley. XVI. En que caso la condicion que es puesta en el establecimiento del heredero, vale, si la cumple de fecho, maguer estonce non se puede cumplir de derecho.

Cumplir se pueden algunas condiciones ya de fecho, maguer se no pueden cumplir de derecho. E esto seria como si dixesse el testador, establezco a fulano o me por mio heredero, si el tornare libre tal mio seruo q̄ he. Ca maguer este a tal de derecho non puede tornar libre a aq̄ seruo, por q̄ es ageno, si el fiziere quanto es en el, e lo tornare libre puede despues entrar la heredad del testador e auer la, e por esta razón, k sera verdaderamente libre el seruo, e aura el otro f la herencia.

Titulo. V. De como pueden ser establecidos otros herederos en los testamentos, en lugar de los que y fueren puestos primeramente, a que dizen en latin substitutos,

Stablescen sus herederos los ome en los testamentos, e ponen y condiciones, assi como mostramos en el titulo ante

ibi quando implementum conditionis non contineat alienationem rerum minoris, nam si alienationem facere deberet necessario requiritur auctoritas tutoris vel curatoris.

h **Aura por ende.** In filio suo qui est hæres necessarius, plane procedit, vt in dicta. l. conditionibus. ff. de condit. & demonstra. & declara vt ibi per Paul. de Castr. in alio vero licet ad purificandum conditio nem ipse minor possit parere conditio non tamen possit adire sine auctoritate tutoris vel curatoris, vt in. l. potuit. C. de iur. delibe. l. cum quidam. C. de administra. tuto.

Lex finalis.

i **Si instituto quem hæredem sub condicione si seruum hæreditariū manumiserit:** licet de iure ante quā sit hæres manumittere non possit quia est alienus, tamen si de facto manumittat, acquirat hæreditatem. hoc dicit.

i **Esto seria.** Adde. l. mulier. §. 1. ff. eod.

k **Por esta razon.** Et sic sufficit conditionem impleri de facto. de quovide Bal. in rubrica. C. de substit. & instit. in fine. & in. l. si pater. penul. column. versicul. sed nunquid ista conditio. eodem titulo. Si tamen conditio potest impleri de iure non sufficit, tunc implementum de facto. l. si seruus. ff. de solut. vide per Doct. in. l. mauius. ff. de condit. & demonst.

Titulus. V.

c **No deuia nin podria.** Adde. l. cū ita legatū. ff. de codic. & demonst.

Lex. XV.

g **Alienus seruus cui est apposita conditio non potest eam sine iussu domini implere aliās pro non impleta habetur, minor tamen. xxv. annis libere potest conditionem ei appositam citra curatoris voluntatem adimplere & hæreditatem, vel legatū habere. h. d.**

Sin mandado. Concordat cū l. sub conditio ne. ff. eod. vbi gloss. opponit. de. l. conditio nibus. ff. de condit. & demonst. & secunda fo. glo. ibi vide approbari hic.

g **Mandado de su guardador.** Ad. tit. ff. & inst. de pillus. ff. eod. vulga. & l. conditio nibus pupill. C. de im. pub. & ff. de condit. alij subst. & demonst. & C. de cadu. toll. cundum Bart. & §. tit. 3. & §. tit. 9. l. 33. & 34. & 35.

3 a *¶ Herederos.* Et non solum in hæreditibus sed etiam in legatis potest fieri substitutio. l. vt hæredibus. ff. de lega. 2. l. vnica. §. in primo. & §. pro secundo. C. de cadu. tollen. & etiam in donatione causa mortis. dicta. l. vnica. §. fin. sed etiam in contractibus & actibus inter viuos, vt in. l. quotiens. C. de dona. quæ sub modo.

b *¶ En lugar.* Dicitur enim substitutio secundus gradus vel tertius omnium eorum qui in locum institutorum deficientium vel non aduentum instituitur, & sic dicitur secundus gradus quia sequitur primū & substitutio, quia sub prima institutione stat vt in. l. 1. ff. de vulg. & pupil. l. 1. §. pro gradu. ff. de bono rumpol. secundū tabu. Azo. C. de instit. & substi. in summa. in princi. & infra eod. l. prima.

¶ Lex. I.

2 *¶ Substitutio* est secunda institutio, seu secundus gradus, vt tertius eorum qui in locum institutorum deficientium, vel non aduentum instituitur: & sunt sex genera substitutionum, vulgaris, scilicet, pupillaris, exemplaris, compendiosa, breuiloqua, fideicommissaria. h. d.

1 c *¶ Dezir.* Habes hic quare dicitur vulgaris, quia à quolibet de vulgo fieri potest. l. in ratione. §. quod vulgo. ff. ad. l. falc. sit enim à milite vel pagano patre vel extraneo, forma, vel masculino, dum modo sit habilis ad testandum secundum Azo. C. de impube. & alijs substitutio. in summa. & quia potest fieri cuilibet vt hic dicitur, & in. §. si. in. l. de vulg. substi.

2 d *¶ Substitutio.* l. ista, enumerat species substitutionum, de quibus etiam per gloss. in rubri. ff. de vulg. & pupil. & per gloss. in. §. qua ratione. in l. titu. de pupilla. substi. & per gloss. in capitu. raynuntius. de testam. in gl. quarta.

3 e *¶ Breuiloqua.* Habes hic quod breuiloqua est species substitutionis de per se. quod not. contragloss. in. c. raynuntius. de testam. quæ non enumerat illam inter alias. Soci. in rub. ff. de vulg. & pupil. concludit quod substantialiter & essentialiter non sit ista noua species substitutionis quia nihil aliud est quam vulgaris & pupillaris vel vulgaris tantum. iuxta ea quæ not. Barto. in. l. lucius. colum. prima. ff. eod. formaliter tamen bene dicitur noua species nam in forma, in duobus differt à sum-

plici vulgari, primo, quia breuiloqua, de necessitate fit pluribus, vulgaris vni tantum. Secundo quia vulgaris vel est omnino expressa vel omnino tacita: breuiloqua vero semper est expressa: bis generalibus. **f** *¶ Fideicommissaria.* Dicitur ergo substitutio illa quæ est fideicommissaria, vt hic vides, & in. §. fin. vbi glo. magistralis. in. l. de pupil. substi.

quæ aperte, argu. text. ibi vocat hanc substitutionem fideicommissariam & facit ad id quod doct. tradunt an in statutis appellatione substitutionis veniat fideicommissaria, de quo la tæper Soci. in rubr. ff. de vulg. & pupil. 2. col.

¶ Lex. II.

2 *¶ Per verba negatiua* fit substitutio vulgaris vt institutio talem hæredem, & si hæres non erit, Titius sit hæres. tunc si institutus ante aditam hæreditatem moriatur: vel nolit aut repudiare et hæreditas erit titius hæres, & etiam tacite fit vulgaris substitutio vt talis, & talis institutus & quæ eorum sit viuos, sit hæres, quia tacite intelligitur quod si vnus sit mortuus vel nolit adire alius habeat hæreditatem. h. d.

¶ Negatiuas.

1 Sequitur dicta Azo. C. de impube. & alijs substitut. in sum. col. 1. & gl. in. §. quæ rone. in. l. de pupilla. substi. tu. gloss. tamen in. d. c. raynuntius.

mente al moço, que es menor de catorze años, o a la moça que es menor de doze años. E otra manera y a de substitució que es llamada en latin exemplaris: que quier tanto dezir como establescimiento otro de herederos, q̄ es fecho a semejança del que es fecho al huerfano. E puede lo fazer los padres, e los abuelos, a los que descien den dellos, quando son locos, o desmemoriados, establesciéndoles otros por herederos si murierẽ en la locura. Otra manera ya, que es llamada en latin compendiosa, que quiere tanto dezir, como establescimiento que es fecho por breues palabras. E aun ya otra substitució, que es dicha en latin breuiloqua o reciproca, que quiere tanto dezir, como substitucion que se haze breuemente en pocas palabras, en la qual se contienen quatro substitutiones, e las dos son vulgares, e las dos pupillares. Otra manera y a de substitucion, a que dizen en latin fideicommissaria. E de cada vna destas maneras de substitutiones diremos adelante cumplidamente.

¶ Lex. II. Como la substitucion que es llamada vulgar, se haze por palabras de niego, e a las vege das calladamente.

Substitutio en latin tanto quiere dezir en romance, como otro heredero que es establecido del fazedor del testamento, en el segundo grado, despues del primero heredero. E esto seria como si dixesse establezco a fulano por mio heredero, e si el non quisiere, o non lo pudiere ser, sea lo fulano en lugar del. E tal substitucion como esta llaman en latin vulgaris, que quier tanto dezir, como establescimiento, q̄ puede fazer qual quier del pueblo, e aquiẽ quisiere. Otra substitucion a y a, a que llaman en latin pupillaris, que quier tanto dezir, como establescimiento, que es fecho tan sola-

tius. de testa. dicit quod concipitur verbis affirmatiuis. & vt runq; dictum potest esse verum & procedere secundum extremum cui verba applicatur secundum Barto. in. l. prima. ff. de vulg. & pupil. col. 4. vers. vltorius quæro. cum quo communiter docto. transeunt.

h *¶ Heredero.* Quid si dicat rogo, vt restituat hæreditatem titio an erit ad huc vulgaris? Barto. tenet quod sic in. l. quærebatur. ff. de testa. mili. limitatum & intellige nisi dicat rogo, vt restituat ex fideicommissio: nam tunc esset fideicommissaria & hæres institutus cogere adire & restituere & ita procedit dictum Guillel. de Cug. in. l. precibus. C. de impube. & alijs substi. secundum Soci. in. l. 1. ff. de vulg. & pupil. co. 15. vers. circa tertiam quæstionem Bar. vi. etiam per Bal. in. l. humanitatis. C. de impu. & alijs substitut. col. 1. vers. mirabile dicam.

i *¶ Primeramente.* Procedit etiam si viuo testatore decedat. vt in. l. si pater filium. ff. de vulg. & pupil. l. Thais. §. splendor forus. ff. de fideic. liber. gl. & Bar. in. l. gallus. §. quidam recte. ff. de liber. & posthu.

Sesta partida.

- 4 a **¶ Segundo.** Qui habebit hereditatem cum fructibus qui augent hereditatem, ut in l. ita tamen. §. primo. ff. ad trebell. l. centurio. in fi. & ibi Ang. & doct. ff. eodem.
- 5 b **¶ Ezzo mismo seria.** Habes hic quod substitutio vulgaris si hæres non erit comprehendit non tantum casum noluntatis, sed etiam casum impotentiae, ad de. l. cum proponas. C. de hæredi. in tit. ali. quando tamē ista verba si hæres non erit solum includit casum noluntatis & non casum impotentiae. ut in quaestione gl. in l. si mater. §. si filius. ff. de vulga. & pupil. & ibi vi. per Bar. de ratione. ad uerte etiam quod substitutio vulgaris facta in vno ex illis casibus noluntatis, scilicet, & impotentiae comprehendit alii. ut in l. gallus. §. & quid si tantum. ff. de liber. & posth. l. si. secundum lecturam Raine. & Bart. C. de insti. & subst. tradit Bart. & post eum moder. in l. i. col. 4. ver. hoc præmissis quæro. ff. de vulg. & pupi. vbi Socin. colligit. u. limitationes à col. ii. vsq; ad colu. 15. vide ibi per eum & etiam per Alex. & Iaso. & Guillel. Bene. in repeti. ca. Raynuntius. de testa. super verbo, si absq; liberis moreretur. la. 2. fo. 4. 5. 6.
- 6 c **¶ De defechasse.** Admittitur ergo substitutus statim quod hæres repudiat. quod præcedit etiam si institutus possit restitui aduersus repudiationem secundum Bar. in l. i. ff. de vulg. & pupi. in. 4. q. principa. col. 5. illius repetitio. & idem si ex beneficio sinitatis possit reuocare abstentionem in trienniū iuxta. l. si. C. de repudi. hære. Bar. in l. 3. ff. de acqui. hæred. vid. per Socin. in repeti. d. l. i. fol. 4. columna quarta. versiculus circa primam quaestionem. an tamen ille in quem transiit institutus ius deliberandi excludat substitutum. vid. ibi per Bartol. concludentem quod potentior sit ius transiitionis quam ius substitutionis & sic quod præferatur hæres hæredis substituto & opinio Barto. communiter tenetur licet passus sit disputabilis, secundum Alexan. & So. ibi. quid autem si filius familias institutus repudiet: an admittatur pater, vel substitutus? Bartol. tenet quod pater. ut in l. si. §. similiq; modo. C. de bon. quaer. lib. & tenet gloss. in principio illius. l. super verbo recusante filio. Bar. in d. l. i. colu. 6. Cuius opinio communiter approbatur ibi per docto. moriente vero filio ante aditam hereditatem substitutus admittetur excluso patre secundum Bar. & cõiter docto. ibi quod tamen limita. 7. modis de quibus per Socin. ibi Char. 7. co. 4. cum prin. sequen. Sed an fideicommissarius præferatur substituto vulgari repudiante instituto? Bar. ibi tenet quod sic: si fideicommissum sit repetitum à substituto. sed tu dic idem esse & si nõ sit repetitum secundum Ioã. de Imo. ibi per text. in l. facta. §. iulianus. ff. ad Trebell. vbi idem tenet Bartol. & Alexan. & est communis opinio quod ius restitutionis præferatur iuri substitutionis secundum Soci. ibi. colu. 1. Char. 8. versic. circa. 6. quaestionem Bar. Si tamen ipse hæres esset indignus fisco præferatur substituto, quasi potentior sit ius indignitatis quam ius substitutionis secundum Bar. ibi col. 9. & eius opinio est communis, procedit tamen in hærede indigno aliud in incapace ut notatur per docto. in l. i. C. de hæred. in sti. & idem quado indignus mortuus fuisset ante defunctum, vel ante aditam hereditatem cessante fraude, secundum Soci. & alios moder. fol. 4. colu. 2. versic. circa. 7. quaestionem Bart. vel nisi institutus repudiaret antequam esset indignus. l. si antequam. ff. ad Sillaniam. vel nisi sit datus substitutus hæredi indigno in eo quod capere non posset secundum Ange. per illum tex. in l. 2. C. de hære. inst. & sequuntur ibi moderni & idem Angel. in l. in tempus. ff. de hæredi. instituen.
- 7 d **¶ Calladamente.** Istud exemplum tacite vulgaris ponit. l. Titius, & Seyus. ff. de hæredi. instituen. cum. l. sequenti. aliud exemplum est de vulgari tacita quod est comprehensa sub pupillari expressa, ut in l. iam hoc iure. in principio. ff. de vulga. & pupill. & in l. quauis. C. de impube. & alijs. & per Bart. in l. prima. column. 3. ff. de vulga. & pupilla. & extincta pupillari expressa eo quod filius decessit in vita testatoris extinguitur etiam ista vulgaris tacita: ut in l. quod si filius. &

ibi vid. Barto. ff. de capti. & posth. reuer. & tradit Pau. de Cast. cõsi. 13. volu. primo. super primo dubio, sciendum, & c. versic. venio nunc ad quintum dubium. vbi dicit secus esse in tacita vulgari contenta in compeadiosa vel reciproca, vide per Barto. in l. prima. colu. 2. versic. 2. principaliter quæro. ff. eod. de vulga. & pupil. & per Guillel. in repeti.

auer toda.

¶ Ley. III. Quando muchos herederos son establecidos en el testamento sustitutos entre si, quanta parte acrece a cada vno dellos, si alguno dellos non quisiere ser heredero.

algun testador estableciere tres omes, por sus herederos, al vno en seys onças, e al otro en quatro, e al otro en dos, è tal manera, f que si alguno dellos muriese ante que entrasse la heredad o non la quisiese, que los otros heredassen en lugar del, estonce dezimos, que si alguno dellos non quisiese ser heredero, o

pillus efficiatur pubes, & ibi ad fi. vide quid si pupillaris fiat maiori, vlt extraneo an contineat tacitam vulgarem, & nota quod licet per dationem substituti vulgaris expressam tollatur sinitas, ut in l. si filius hæres. ff. de liber. & post. non tamen tollitur per tacitam vulgarem secundum communem conclusionem doctorum in d. l. si filius hæres. & in l. si filius qui patri. ff. eo. & in l. apud iulianum. §. idem iulianus. ff. ad trebe.

¶ Lex. III.

Partes adiectæ in institutione censentur repetitæ in substitutione. h. dicit.

e **¶ Si algun.** Concordat cum. l. qui liberis. §. si. ff. eod. & cum. l. si plures. i. eod. titu. & cum. l. i. C. de impub. & alijs. & cum. §. & si ex disparibus. institu. de pupil. substituo.

f **¶ Ental manera.** Licet ista. l. ponat exemplum in substitutione directa idem tamen dicendum est in fideicommissaria. l. iulius. §. pater. in fi. & §. marcia. & l. quotiens. in princip. ff. ad trebel.

g **¶ Que los otros.** Non aperit vtrum testator istos substitutos nominauerit proprijs vel appellatiuis non minibus. l. nonnquam. ff. ad trebellia. in hoc distinguit, & gloss. & communiter docto. in l. prima. C. de impube. & alijs. & ibi Salice. versiculo. tertio casu principali. vbi de clarat in fine quod dicantur nomina appellatiua omnia illa, quæ non sunt propria: vt si dicat vos inuicem, vel quos inuicem substituo vel alios hæredes substituo, vel fratrem suum substituo, ut in dicta. l. iulius. §. marcia. ff. ad trebell. & ratio differentie secundum Rapha. Fulgo. in dicta. l. prima. est quia nomina propria exprimuntur cum copula, & quæ diuidit pro virili. l. reos. §. cum in tabulis. ff. de duob. reis. l. prima. C. si plures, vna senten. fae. condemna. ex quo infertur secundum Philip. dec. & alios moder. in dicta. l. prima. quod data paritate terminorum non est differentia inter nomina propria & appellatiua, vt concludit Raph. Cuma. in l. turpia. §. fina. ff. de legatis primo. vnde si substitutio de hæredibus sit facta cum copula & non haberet locum ista. l. sed pro virili concurreret in substitutione quod est bene notandum sed quia ex communi vsu loquendi ista copula nunquam ponitur inter nomina appellatiua, sed inter propria ideo l. fecit differentiam, si ergo testator in appellatiuis nominibus vtatur copula, idem videtur dicendum quod in proprijs, vt si diceret primum & secundum hæredem substituo: secus tamen si diceret quos hæredes, scilicet, Petrum & Ioannem substituo, quia tunc pro hæreditarijs portionibus succederent ex quo in nomine appellatiuo hæredes, quod præcessit, deficit copula. vt vult Bald. in dicta. l. prima. & idem si in proprijs nominibus deficeret copula vt si duo hæredes eiusdem nois essent veluti Ioannes, & diceret quos Ioannes substituo, secundum quod declarat Iaso. in dicta. l. i. quia tunc succederent pro hæreditarijs portionibus, & ista differentia proprii nominis, vel appellatiui procedit in institutionibus secus in legatis, ut in l. vnica. §. sed vt mani festius. & ibi glo. C. de caduc. tollen. in parte pro virili, quam sequitur Alexand. & Iaso. in dicta. l. prima. & idem Alexand. in dicta. l. quotiens. ff. ad trebel. & vide etiam in ista materia decisio. Neape. numer. 309. incipit pater quidam.

ca. raynuntius. sup verb. si absq; liberis moreretur el. fo. 5. co. 2. v. sed dubitat. apud docto. cui adde Bart. in d. l. i. ver. vltorius quæro. col. 8. & Soci. fo. 14. co. 1. & 2. & quod si pupillaris expressa expiret per filij emancipationem, an etiã tunc extinguitur tacita vulgaris? Bart. tenet quod sic in d. l. i. col. pe. ver. vltorius quæro. vbi sequenti quaestione. vide quid si pu-

a *Segunda quantia.* Limita nisi ex onere iniuncto hæredibus æqualiter, aliud colligatur. l. quotiens. ff. ad Trebel. l. vtrum. §. fin. ff. de reb. dub. Limita etiam istam. l. per casum singularem. in. l. cohæredi. §. qui discretas. ff. de vulg. & pupi. de quo ultra Docto. ibi vide Alexand. consi. 66. volu. 2. Detium. consi. 186. & consi. 304. Limita etiam nisi cõstaret de mēte

testatoris aliud, vt est videre in quaestione illa, de qua per Bart. in. l. fina. ff. ad Trebel. Scilicet de filijs masculis vniuersaliter institutis, filia verò in re certa. & per eundem in. l. Lucius. colu. pen. versio. sed quaero circa hoc d. pulchra quaestione. ff. de vulg. & pupi. & facit ad quaestionem maioræ quod prohibiciones & vincula apposita in prima substitutione cõsentur repetita in scda. vide. l. Cayo. in prin. ff. de ali. & ciba. lega. l. si tibi. & l. sequen. ff. de adi. lega. l. cum pater. §. ab instituto. ff. de lega. 2.

Lex. IIII.

30 Expirat substitutio vulgaris adita hæreditate per institutum. hoc dicit. Habuit ortum à. l. post aditam. C. eo. titu.

b *Vulgaris.* Si tamē esset substitutio militaris, id est à milite facta (quã Alexan. in. l. in testamento. C. de testa. milita. vocat militarem) fieri possit etiam post aditam hæreditatem, nam miles substituere potest etiam directo post aditam hæreditatem si constat, quòd uti velit priuilegio militari. vt in. l. Centurio. ff. de vulg. & pupi. & idem erit in alijs personis priuilegijs inilitum gaudentibus, vt Doctores regentes, & in vniuersitate approbata legentes aduocati etiam & sacerdotes. vt adducit Guilliel. Benedict. in repetitio. ca. Raynuntius. de testa. fol. 17. colu. 3. in parte si absque liberis moreretur. la. 2. vbi vide in. 4. col. quid in substitutione ad pias causas.

c *Entra la heredad.* Gerendo se pro hærede. & not. quod per aditionē primi gradus, omnes gradus expirant, vt probari videtur hic. & in. l. cum in testamento. ff. de hære. insti. & in. l. si mater. §. fin. ff. de vulg. & pupi. & si substitutio fiat pluribus, an vno tantū ad eundem expiret quo ad omnes? vide Bart. in. l. in prin. col. 11. ff. de vulg. & pupi. & latissi mē per Socin. Considerantem in hoc plures casus ibidem fol. 17. colu. 4. versio. circa secundam quaestionem Bar.

d *Ante que muera.* Quia si non adita hæreditate moreretur, admitteretur substitutus nisi institutus transiisset ius ad eundem in eius hæredē: quia tunc præferetur eius hæres substituto. vt dixi. 3. eod. l. 2. glo. mag.

e *Esto se pruenã.* Dicit Azo. in summa. C. eo. in prin. col. 2. hoc patere l. pis, & tonforibus.

f *La heredad.* Quid in institutione facta in usufructu, si sic instituto detur substitutus, & institutus agnoscat usufructū, & moriatur an expiret substitutio? vide Alexand. quòd non in. l. prima. in prin. 14. col. ff. de vulg. & pupi. per tex. in. l. 1. §. fina. ff. de usufruct. accrescen.

Lex. V.

30 Substitutio pupillaris fit quandoque expressè per verba si talis hæres erit & infra ætatem pupillarem decesserit Titium sibi substituo: si em̄ infra dictã ætatem moritur succedet ei substitutus etiam in bonis pupilli aliunde quaesitis. Item fit tacite sic, quisquis mihi hæres erit fit hæres filio meo. aut sic: si filius meus impubes non erit hæres talem ei substituo: nam licet ista sit vulgaris expressa, continet tamen tacitam pupillarem, quia & si hæres fuerit si moriatur in pupillari ætate admittitur substitutus: sed quando vulgaris fit disparibus in ætate vt vni pr. de riali pupi. in institutis: tunc non continet tacitam pupillarem quia non possit ambos comprehendere: & idem si talis sit substitutus cui non potest testator pupillariter substituere. h. d.

1g *Que de suso.* Supra eod. l. prima.

h *Los padres.* Mater verò cum non habeat filium in potestate non poterit pupillariter substituere. l. si mater. ff. de vulg. & pupi. quid autem si pater sit monachus qui & testatur inter liberos iuxta formam atheni. si qua mulier. C. de sacrosan. eccles. & supra eade in partit. titu. l. 17. an possit filius substituere pupillariter. Specula. in titulo de stat.

scido el primero heredero, maguer este que primeramente fue establesido muriessè despues, esto se prueua, por las palabras del testador que dize establesco a fulano por mio heredero, e si el non lo fuere fago mio heredero a fulano. E porende pues que el primero heredero entra la heredad, o quiere ser heredero, non ha porq̄ lo ser el sustituto, maguer muera el primero despues.

Lex. V. De la substitucion que es llamada pupillaris como deue ser fecha.

Pupillaris es llamada en latin otra manera que ha de substitucion, segund que de suso diximos. E fazen la los padres, a los fijos, e a los que descien den dellos, por la liña derecha: si fue-

vide ibi per eum. nota etiam quod & si ad sit patria potestas: si tamē pater esset vilis persona, non possit filio pupillariter substituere, quia sicut aufertur ei administratio bonorum in vita: sic & in morte. secundum Bartolum in. l. sed si vnus. §. filio familias. ff. de iniur. Bal. in. l. humanitatis. col. 7. versio. 7. differentia. C. de impuber. & alijs substit. vbi de patre malè viuente, & ibi vide in additio. Sed aduerte, quia secundum Alex. & Iaso. in. l. 2. ff. de vulg. & pupi. communis opinio in hoc est contra Barto. duobus tamen calibus saluari potest opinio Barto. de quibus vide Ioan. de Imo. in. c. Raynuntius. de testa. & in. d. l. secunda. vbi etiam Alexand. substitutio tamen pupillaris facta extraneo: bene continet tacitam vulgarem. secundum Barto. in. d. l. 1. in princ. ff. eod. & Bald. in. l. fina. col. n. C. de institu. & substituo. poterit etiã pater pauper & mendicus filio etiam valde diuici substituere. vt etiã voluit Bal. in. l. 1. C. de iur. fisci. lib. 10.

i *Los fijos.* De legitimis & naturalibus intellige. vt in st. de pupil. substiti. in princ. l. 2. & ibi Bar. col. 1. ff. de vulg. & pupi. & idem dic de legitimis tantum. vt in arrogatis. l. si arrogator. ff. de adopt. l. sed si plures. §. in arrogato. ff. de vulg. & pupi. non sic in filio adoptiuo. quando non transit in potestatem adoptantis. vt in st. de adopt. §. sed cum nostra. & in. l. cum in adoptiuis. C. de adopt. naturalibus tamen filijs pater non potest substituere. l. Lutus. ff. de vulg. & pupi. neque alijs filijs spurij. nisi sint legitimati etiam post mortem patris: de voluntate tamen patris. secundum Bar. in. l. Gallus. §. & quid si tatum. ff. de libe. & posth. Ioan. de Imo. Iaso. in. d. l. 2. ff. de vulg. & pupi. post. Bart. ibi colu. 3. & ita intelligit verba Bar. Socinus. ibi. col. 5.

k *Que descien den dellos.* Nepotibus scilicet pronepotibus & vterioribus liberis, qui essent in potestate aui, secundum ius commune, & etiã secundum ista iura partitarum, secundum quaesitus per contractum matrimonij nõ liberabatur à patria potestate: & sic eius filij erant in potestate aui, vt habetur in. §. 1. in stit. de patria potesta. & §. permissum. in stit. de tute. in princ. in stit. quib. mod. ius pat. pot. soluit. in prin. versio. hi verò. & l. 1. titu. 18. part. 4. l. si vxor. & ibi Bart. C. de cõdit. infer. l. 1. idem ait. & ibi. Barto. ff. de iniur. & si filia fœmina transit in potestatem mariti: adhuc tñ pater retinebat patriã potestatem in ea. vt in. l. si in vita. & ibi Bal. C. de nupt. hodie tamē cū de iure huius regni filius per contractum matrimonij liberetur à patria potestate. vt in. l. fina. titu. 11. lib. 1. fori. & l. 1. tit. 9. lib. 3. eiusdē fori. & tradit Docto. or de Palat. Rub. in sua repetitione rubricæ de donat. inter vir. & vxor. col. 186. in formis minoribus. & habetur hodie clarius. in. l. 47. in. ll. de Toro. nõ poterit auus in regno isto substituere pupillariter nepotibus seu liberis vterioribus: exigitur tñ q̄ sit velatus. vt dicit. d. l. Taurina: & sic q̄ receperit solennē benedictionē nuptiarū iuxta ea qua habentur in. c. noster. & c. fœmina. 30. q. 5. & in. c. vir autem. de secund. nup. & l. 2. titu. 11. partit. 4. & tenent aliqui ex glossatoribus illarum. ll. Tauri cū,

Partida. vj. E iij

monacho. ver siculo. 14. dicit simpliciter q̄ non: ex quo filios non habet in potestate. & idem tenet Bal. in athen. ingressi. col. 2. C. de sacrosan. eccle. & in authent. si qua mulier. col. 5. versio. 5. quaritur eod. tit. vbi & dicit quòd vulgariter reciproce, & per fideicommissum, & et compendiosè quantum atinet ad prædictas substitutiones, poterit ei substituire, & etiã exemplariter si casus eueniat.

In no. rec. est. l. 8. ti. 1. lib. 5.

Septapartida.

ad liberandum à patria potestate copulatiuè exigat illa. l. contractum
matrimonij, & solennem nuptiarum benedictionem: illa tamen Tau-
rina. l. in illo verbo, y velado, semper mihi ingessit scrupulum, què fue-
rit motiua & finalis ratio illud statuendi: cum ante illam nihil de hoc
erat cautum per. d. ll. fori. neq. in ordinatione de Sepulueda, neque in cõ-
suetudine &

practica aliud
exigebat, quã
contractus ma-
trimonij, vt
perinde filius
à nexu patrie
potestatis li-
beraretur, &
põrius videtur
illud verbum
y velado, fem-
minarium fuis-
se futurarum li-

ren en su poder^a seyendo ellos de aque-
lla edad^b, que diximos de suso en la ley
que fabla en esta razon. E puede se fazer
tal sustitucion como esta, a las vegadas
manifestamente, e a las vezes callada.
E manifestamente se faria como si di-
xesse el testador: establezco por mio he-
redero a fulano mio fijo, e si fuere mio

tium, prout audiui à quodam doctissimo viro, dũ essem iuuenis in stu-
dijs, quam aliquid utilitatis produxisse: nisi fortè dicas legē illã in ver-
bo illo nõ tam habuisse respectum ad solēnem nuptiarũ benedictionē
quã q̄ post illam, vt experiētia docet, filius seorsum habitare solet à pa-
tre, & vxorem ducit in propriã domũ. Et quia tunc nõ aliter de bonis
patris, & ad se tota cura domus spectat, nimirum si illa. l. Tauri voluit
antiquas leges fori & veterem regni ex vsu interpretationem ita decla-
rare, ne quis intelligeret ex solis sponsalibus de presenti nõ sequuta di-
cta separatione domus, filium à patria potestate liberari: nõ enim hæc
consideratio est parui momenti: nam & secundũ iura antiqua, si filius
familias, qui dotem recepit cum vxore, seorsum à patre recedens habi-
tabat cum vxore, fructus dotis non adquirebantur patri: sed erãt filij.
nam æquum est quod ibi esset dos, & dotis fructus vbi erant onera ma-
trimonij. l. cum his. §. vbi dos. ff. de iur. dot. Si tamē filius habitaret cũ
patre: & sic pater onera matrimonij subiret alimentando filiũ & vxor-
em: consequenter fructus dotis erunt ipsius patris, vt adducit Baldus
nouell. in tractatu suo de dote. fol. 19. col. 1. circa intellectũ eorum, quæ
tradit Bar. in. l. contra nũ. §. quotiēs. ff. rerum acta. Bene tamē cre-
derem, q̄ attenda dispositione. d. l. Tauri, si aliquãdo filius iã solēniter
ducta vxore: & nuptiarum benedictione recepta, maneat in domo pa-
tris, q̄ liber esset à patria potestate, licet legislator motus fuerit dicta
consideratione: quia licet aliquãdo nõ concurrat: non ideo minus veri-
ficabitur illius. l. dispositio. l. nam ad ea. ff. de legi. & eius q̄d not. gl. &
docto. in. l. 1. §. sexum. versic. origo. ff. de postul. Crederē etiam q̄ p̄ba-
to, q̄ filius vxorem duxit, & cum ea habitauit in propria domo seorsum
à patre: q̄ hoc sufficeret ad ereptionem eius à patria potestate: nõ
cum ista traditio communiter fiat præmissa velatione & benedictio-
ne nuptiali, satis per hoc probabitur exemptus à potestate, absque eo
q̄ grauetur filius in probãda velatione in indiuiduo: cum etiam in ista
materia probationum valeat argumentum à communiter accidētibus
vt adducit Bal. in. l. neque natales. col. 1. C. de proba. & in. l. cum dotē.
C. de iur. dot. not. Socin. consi. 213. volum. 2. colu. antepenul. & consil.
249. ad fi. eo. volu. & præsertim quando factum esset antiquum, & vbi
ex cursu diuturni temporis dicta solennitas præsumeretur, iuxta nota.
in. l. sciendum. ff. de verbo. obliga. latē per Fel. in. c. sicut de re iudi.
Similiter si filio pater omnem substantiam, aut filij tradidit in dotem
& matrimonio & nuptijs solēniter factis, pater remaneat in domo
quasi gubernator patrimonij translati in filium, vel filiam, etiam si in
aliã domum vir & vxor non separentur, erit liberatus aut liberata à
patris potestate filius vel filia. Cũ etiam sit in domo patris nõ vt subie-
ctus, sed vt dominus est. Aliquo tñ casu etiam stante dispositione. d.
l. Tauri, posset hodie regno auus substituere nepoti pupillariter, scilicet
quando fuisset conceptus filio cum vxore sua habitante in domo
patris, ante nuptiarũ benedictionem: vel si cõtractis sponsalibus de præ-
senti, filius haberet filium ex vxore manente apud eius patrem, antea
quam eam traduceret, & benedictionem nuptialem reciperet: nam
cũ tunc nepos sit in potestate aui, dato quod postea filius sequentis
benedictionibus liberaretur à patria potestate: tamen eius filius rema-
neret in potestate aui, & posset sibi pupillariter substituere. argumento.
§. illud. in situ. quib. mod. ius patr. potest. solui. iuncto principio in sti.
de pupilla. substit. intellige tamen nepotis tenere substitutionem,
quando per mortem aui substituētis non est recasurus filius in patris
sui potestate, fortè quia erat mortuus: alias secus. de quo dic. vt per gl.
in. d. princ. instit. de pupilla. substi. & per gloss. in. l. 2. §. posthumus. ff.
de vulga. & pupil.

^a *En su poder.* De hoc vid. per Bart. in. l. 2. colu. 2. ff. de vulga. & pupilla.
versic. 3. dixi. & opinio glo. Bar. Ang. Imol. ibi q̄ sufficiat, q̄ sit in po-
testate tempore mortis testantis, tenetur communiter, & seruetur
in practica, prout attestatur Angel. Aren. in suo tractatu testamen-

torum, in verbo pupillariter. licet ipse in. §. 1. instituta. de pupill. substi-
tu. tenuit contrariam sententiam, scilicet quod duo tempora require-
rentur, tempus scilicet factæ substitutionis, & tempus mortis: quæ opi-
nio à multis iunioribus sequuta est, & à Paulo de Castr. Cuma. Imol.
& Iaso. in. l. secunda. ff. de vulga. & pupill. prout etiã refert Doctor de

heredero^c, e muriere ante q̄ sea de edad
de catorze años: establezco a fulano
que sea su heredero^d. Ca si se muriere^e
el fijo, o el nieto, que asì fuessa puesto
por heredero, ante dela edad en que pue-
de fazer testamento: aura este sustitu-
to en lugar del, la herēcia del padre o del
auuelo. Otro si calladamente se faria

ne: cum enim testamentum morte confirmatur, & tunc filius reperit-
ur in potestate, tunc videtur etiam fieri substitutio pupillaris. Ex hoc
requisito infertur, q̄ pater hæreticus non poterit filio pupillariter sub-
stituere: cum non habeat filios in potestate. c. 2. de hæretic. lib. 6. neque
etiam pater schismaticus, secundum Bal. in. l. nam ciuim. ff. de his quæ
sunt sui alie. iur. posthumo tamen, bene potest substitui pupillariter, si
natus esset in potestate. l. 2. §. posthumis. versic. planē. ff. eo. l. si. de colla-
bono. miles etiam potest filio emancipato substituere pupillariter. l.
miles ita. §. ex hæredato. ff. de testa. mili. licet tũ tantum valeat substi-
tutio, quoad bona militis, non quoad bona pupilli. vt tibi dicitur paga-
nus verò licet filio emancipato non possit pupillariter substituere: po-
terit tamen pater habens vnum filium emancipatum, & alium in po-
testate, vt i remedio. l. cum ex filio. in principio. ff. de vulg. & pupil. vbi
vide Bar. & docto. not. etiam quod licet non possit filio non existenti
in potestate pupillariter substitui: valebit tamen substitutio iure fidei
commissi. glo. vbi Bart. & Alex. & est communis opinio in. l. verbis ci-
uilibus. ff. eo. Aduerte etiam, quia requiritur quod tempore mortis pa-
tris filius sit in eius potestate. vt in. l. cohæredi. §. cum filia. ff. eo. Quid
tamen si exeat à potestate per dignitatem? vide per Bart. in. d. l. 2. col.
3. versic. quæro quid si exeat.

^b *De aquella edad.* Vt supra eo. l. 1. & per Bar. in. d. l. 2. ff. de vulg. & pup. 6
in. 2. requisito. Requiritur etiam quod pater prius sibi faciat testamen-
tum. l. 2. §. prius. ff. eo. vbi vid. per Alex. Requiritur etiã q̄ filius insti-
tuatur vel ex hæredetur. d. l. 2. §. sed si eos. & infra proxima. Requiritur
etiam quod hæreditas adeatur ex primis tabulis, seu ex patris testamē-
to. l. 2. versic. adeo. ff. eo. de vulga. & pupi. quod vltimum fortè hodie de
iure regni attenda. l. 1. titu. de los testamentos. libr. 5. ordina. rega. non
erit necessarium. Requiritur etiam, quod impubes post mortem testa-
toris, sui iuris efficiatur: neque recasurus sit in alterius potestatem. vt
in. d. l. 2. in prin. ff. eo. vbi Bar. in. 4. requisito. & etiam de isto & de alijs
requisitis. 7. necessarijs ad pupillaris substitutionis essentiam, vide ma-
gistratiter per Bar. & docto. ibi.

^c *Si fuere mio heredero.* Ista forma verborum ponitur in. l. 1. §. 1. ff. de vul 7
ga. & pupi. non tamen ista verba sunt de substantia pupillaris substitu-
tionis: quia ad ipsam sufficit dicere, si decesserit in pupillari ætate. vt
notat Bar. in. d. l. 1. quando tamen ista verba ponuntur, faciunt quod
ista sit merè pupillaris substitutio, quo ad verba, & quo ad mētem: ita
quod quoad verba & quoad mentem, non continet tacitam vulgare,
licet ex legis interpretatione tali casu contineatur tacita vulgaris. vt in
l. iam hoc iure. ff. de vulga. & pupil.

^d *Que sea su heredero.* Quid si dixit testator, si filius meus in suam tutelã 8
non venerit, talis sit mihi hæres, vel tali bona mea obuenant? dic q̄
adhuc dicitur pupillaris substitutio. vid. tex. & ici Bar. i. l. si ita scriptũ.
§. pe. ff. de bonor. posse. secundum tabu. gl. notabi. sup verbo. Caius Se-
ius. in. l. 1. ff. de vulga. & pup. Et quid si testator dixit Titius & Seius fi-
lij mei vt erve eorum viuat hæres mihi esto. quæ est forma. l. Titius. ff.
de here. institu. an contineatur sub talibus verbis pupillaris? Bar. n. l.
Lutius. i. colu. ff. de vulg. & pupil. vlt istam substitutionem reciproca
esse: & sic cõtinebitur pupillaris, illa enim verba (mihi hæres esto) nõ
impediunt pupillarem. l. 1. ff. de vulga. & pupilla.

^e *Si se muriere.* Nõ repetit illud si hæres esset: & caute, nam sufficeret q̄ 9
decederet in pupillari ætate, dato q̄ paterna hæreditate se abstinuerit,
vt hic probatur. & in. l. Iulian. ff. de acqui. hære. & in. l. pater. ff. de pri-
uileg. credi. Bar. in. l. 2. in prin. col. 5. versic. sed quæro. ff. eo. & cui incum-
bat onus p̄bãdi, q̄ pupillus decesserit, vel nõ decesserit in pupillari æ-
tate? videtur q̄ sit fundata intentio substituti, dicētis pupillũ in pupilla-
ri ætate decessisse, nisi per aduersariũ de maiori ætate probetur. p̄ tex.
not. in. l. ex facto. §. pe. ff. ad Trebel. & tenet Bal. cõsil. incipi. ex parte
cõtingēte. quæ refert & sequit Deci⁹ in. c. in presentia. de p̄ba. nu. 50.

Couarruias
studiosus vir,
& laude dig-
nus in lectura
sua. c. Ruynun-
tius. §. 5. de te-
sta. verũ, quia
ex ista. l. parti-
tarum, non be-
ne perpēditur
vtrunque tem-
pus requiri nõ
recederē à cõ-
muni opinio-

In no. re.
est. l. 1. tit.
4. lib. 5.

10 a **Calladamente.** Approbat opinionem Azo. C. de impuber. & alijs substiti. columna. i. scilicet q̄ hæc verba (quisquis mihi hæres erit, sit filio meo impuberi hæres) continent vulgarẽ expressam, & pupillarẽ tacitam. per. l. cū filio. & l. qui liberis. §. hæc verba. ff. eo. glo. tamẽ in. §. quã ratione in lit. de pupil. substi. vult q̄ ista sit expressa pupillaris, & tacita vulgaris, & sic totũ ecõtra. & idem tenet Bart. in. d. §. hæc verba. posset pro cõcordia dici, q̄ aut testator dixit, quisquis mihi fuerit hæres, sit filio meo impuberi hæres, prout fuit in casu dic. l. qui liberis. §. hæc verba. prout loquitur Bart. & d. gloss. ad illum referentes. & ista sit pupillaris expressa: si verò non dicitur impuberi: sed filio meo sit hæres, tunc procedat dictum Azo. & ista. l. que ita loquitur. bene tamen credo q̄ respectu exclusionis matris, etiã si substitutio fieret modo de quo in hac. l. non adiecto illo verbo impuberi, quod excluderet substitutus matrem: cū quo ad mentem & quoad verba partim sit expressa, sicut aliàs dici solet, per Barto. & docto. de substitutione reciproca, vel de compendiosa. in. l. Lucius. & in. l. centurio. ff. eo. & per eundem Bar. in. d. l. 2. in prin. col. 5. in fi. ff. eo. & facit ad dictam concordantiam notabilis doctrina Bar. in. d. l. centurio. col. 10. versi. sed quid si dixi filio meo impuberi. ff. de vulg. & pupill.

11 b **Los que nombro.** Hoc intellige vt habetur in. d. l. cum filio. & in. l. qui liberis. §. hæc verba. ff. de vulg. & pupill.

12 c **Si no fuere mio heredero.** Et sic cõprehendit casum voluntatis & etiam impotentia. idem tamen dic, quando in vnum casum ex his conciperetur. vt in. l. f. C. de insti. & substiti. vbi vid. per Bart. & docto.

13 d **La callada substitucion pupilar.** Habes hic q̄ in vulgari expressa continetur tacita pupillaris. adde. l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pupi. & procedit ista conclusio, etiam si mater sit in medio: quia adhuc tacita pupillaris cõprehenditur in vulgari. secũdũ gl. in. l. precibus. C. de impube. & alijs. quam ibi communiter docto. sequuntur: est tamẽ dubia & incerta talis tacita pupillaris matre extante in medio: quia si mater superuiuat filio, & velitei in pupillari ætate decedat, tunc talis tacita contenta in vulgari nõ fortitur esse cum: si verò nolit succedere aut filius superuiuent matri decedat adhuc in pupillari ætate, tunc tacita pupillaris consequitur suum effectum, secundum qd̄ not. la son. in. d. l. precibus. col. 4. & Alex. in. l. centurio. ff. de vulg. & pupill. & si mater esset negligens in non petendo tutorem filio, seu non acceptando eius tutelam, propter qd̄ priuatur successione filij, per. l. 2. §. confessio. ff. ad leg. i. sciãnt. C. de legit. hære. §. sed quem admodum instituit. de legi. agna. success. hoc etiam casu admittetur substitutus ex tacita pupillari. secundum: Paul. de Castr. in. d. l. precibus. & vide ad prædicta Guiliel. Benedic. in dict. repet. cap. Raynuntius. super verbo. si absque liberis moreretur. la segunda, in materia substitutionis vulgaris. fol. 293. col. 1. & 2. & 3. & qd̄ dixi in vulgari contineri tacitam pupil-

larem, limita nisi de contraria testatoris voluntate appareat. vt in leg. quãuis. C. de impub. & alijs substiti. & secũdum quod tradunt Bal. & Alex. ibi ad istã declarationẽ voluntatis sufficerent duo testes. Cõtrarium tamẽ vult Bar. in. l. 2. in prin. col. pe. ver. quãro ergo. ff. de vulg. & pupi. imo q̄ requiruntur tot testes, quot requiruntur in probatione vltimæ voluntatis. & cum Bar. transit Decius in. d. l. quãuis. col. 1. fed tenenda est opinio Bald. & Alex. & idem voluit Bart. vbi supra. licet in contrariũ & non recte referatur à Decio. qualiter autẽ dicatur cõstare de tali testatoris voluntate. vi. Dec. ibi. Limita etiam vt statim subditur i hac lege. **Dizendo asì.** Secus ergo si separatim cui libet substitueret vulgariter: nõ tũc in persona pupillicõ tineretur etiã tacita pupillaris, vt voluit gloss. & ibi docto. communiter in. d. l. quãuis. C. eo. & in d. l. iam hoc iure. **Porrazon de la substitucion.** Cõcordat. l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pup. & in. l. in testamento. la. i. C. de testa. milit. l. quãuis. C. de impuber. & alijs substiti. siue ergo substitutio vulgaris fiat personis imparibus, siue reciproca, siue breuiloquã nõ continet pupillarẽ tacitã, vt in d. l. iuris. Quid autẽ si & cũ reciproca coniungatur substitutio cõpendiosa, an tunc continebit substitutionem pupillarẽ in persona pupilli: videtur dicẽdũ q̄ non ex ratione istarum. l. propter vniformẽ determinationẽ. & ita est de mente Bar. in. l. Lucius. 2. col. versi. sed quãro quando ista substitutio fit duobus. ff. de vulg. & pupi. iun. eis his quã dicit in præcedenti quẽst. dicit enim, q̄ etiã in substitutione reciproca coniugatur compendiosa adhuc nõ cõtinetur sub ea substitutiones imparis numeri, nisi aliud appareat de mente testantis. & idem voluit Angel. cons. 152. incipit quidã Nicolaus. & dicit esse punctum nouũ, & istam dicit communem & verã cõclusionem Socinus cõs. 290. col. 3. vol. 2. incipit qm̄ presens cõsultatio. **Propinquo pariente.** Ab intestato intellige si ipse reperiat proximior tempore mortis pupilli, non aliàs vt probatur in. l. hæreditatem. C. de impube. & alijs substiti. **Æqualdad.** Not. de æqualitate seruanda. vid. cõcordantias per gloss. & docto. in. d. l. iam hoc iure. versu. sed si alter. & de multis, in quibus attenditur æqualitas. vid. per Ioa. de Plate. in. l. in sacris. versu. fin. C. de proxi. sacror. scrinio. libro. 12. & q̄ seruanda sit etiã in numero iudicium. adde Bal. in. c. 1. per tex. ibi de cõtrouer. feudi. apud paster. Ad de etiã de æqualitate cõcordiẽ inter fr̄es. l. cū pater. §. eui. ff. d. leg. 2. cū glo. & voluntas p̄testantis inter filios taliter est interpretãda, q̄ inter eos resultet æqualitas, l. cū pater. §. pater pluribus. & ibi gloss. & docto. ff. de lega. 2. sic etiã in successioneibus intestato seruatur æqualitas, vt cui nõ succedatur, neq; possit succedere, vt in auth. quib. mod. natura. efficiã. sui. §. nullũ. colla. 7. & ibi Bar. similiter. & in cõtractib. tã in eis interpretandis, quã in iustificãdis seruãda est æqualitas. Bal. in. l. 2. colu. 9. C. de rescindend. venditi. facit. l. si socius pro filia. ff. pro socio.

fueſſe heredero, e murieſſe ante que fueſſe de edad de catorze años, ſi fuere varon, o de doze años ſi fuere fija, e ſton ce aquel que fueſſe eſtableſcido por heredero ſuſtituto en ſu lugar, heredara tambien la heredad del teſtador, como los otros bienes que vinieren al moço de otra parte. E eſto es por razon de la callada ſuſtitucion pupillar, que ſe entiendo ſiempre en la vulgar, aſi como ſobredicho es. Fueraſe quando el teſtador que ouieſſe dos hijos, el vno mayor de catorze años, e el otro menor e los eſtableſcieſſe por ſus herederos diciendo aſi que qualquier que murieſſe deſſos en ante q̄ entraſſe en la heredad, o que non quieſſe ſer heredero, quel otro, que fueſſe heredero en ſu lugar. Ca ſi aquel que fueſſe menor de catorze años, quieſſe ſer heredero, e entraſſe la heredad, e murieſſe, non ſeyendo de la edad ſobredicha, non podria el otro auer la heredad, por razon de la ſuſtitucion callada, como quier que la ganaria, por razon que es mas propinquo pariente. E eſto es porq̄ deue ſer guardada egualdad entre ellos. E pues q̄ en el mayor hermano nõ pueden auenir eſtas dos ſuſtituciones pupilar, e vulgar,

- 18 a **Guisada cosa es.** Cum enim vna determinatio respiciat plura determinabilia, pariformiter debet ea determinare, vt hic, & in d. l. iam hoc iure. ff. eo. & l. Lucius. d. l. h. hereditatem. & l. quauis. C. de impuber. & aliis substitut. in testamento. la. vbi vid. Deciu. 3. not. C. de testa. mili.
- 19 b **Otra persona.** Quicumque extraneus, qui non sit de liberis existentibus in testatoris potestate. vt in d. l. quauis. & in d. l. Lucius. & huic. l. vltra predictos casus adde, qd vbi substitutio vulgaris fit cu dictione taxatiua, non continet tacitam pupillarem. vt in d. l. iam hoc iure. vers. sed si alter. ibi in vulgaritanti modo casum Salicetus in l. precibus. co. i. C. de impub. & alijs substit. vbi Alex. col. 2. Item adde, qd quando prohibitus succedere testator daret substitutus vulgariter, veluti si filio legitimo testatoris substitueretur spurius eiusdem testantis qd tunc non includeret tacitam pupillarem, cu substitutio sit nulla, propter incapacitatem substituti. vt tradit Guilliel. Bene dict. in repet. c. Raynuntius. de testa. super verbo. si absque liberis moreretur. la. secunda. fol. 293. col. 4.

mas la vulgar tan folamente: guisada cosa es ^a que aquella sola sea guardada en el menor, e esso mismo deue ser guardado si otra persona ^b qualquier fuesse assi establecida para heredar con el fijo del testador, que fuesse huerfano, e de tal edad.

Ley. VI. Como el padre puede dar sustituto al fijo en los bienes que heredare de la madre: maguer lo ouiesse desheredado de lo suyo.

Vede el padre establecer otro heredero en lugar de su fijo, que fuesse menor de catorze años en la manera q es llamada en latin substitutio pupillaris: faziendo su heredero ^c al moço sobredicho, assi como de suyo diximos. E auñ puede esto fazer, maguer lo desheredasse ^d de lo suyo, por alguna derecha razon diziendo assi: desheredo tal mio fijo, por razon de tal tuerto ^e, o yerro que me fizo, e establezco por su heredero a fulano, en los bienes que a aquel mio fijo vinieren, de parte de su madre, e de los otros sus parientes ^f: assi que si el muriere ante que sea de edad de catorze años, q este ^g establezco por heredero,

quod declarant glos. & Bart. & Paul. de Castr. in l. patris & filij. ff. eo. & declarat etiam plenè Ange. Aretin. in. 9. i. g. i. r. institut. de pupilla. substitutu.

- 1 **Todos los bienes.** Procedit hoc etiam si fuerit substitutus in re certa: non dato alio coherede vniuersali, vt est casus in l. coheredi. §. fina. ff. de vulg. & pupil. & intellige etiam quando fuit facta talis substitutio, verbis directis: de quibus in lege. verbis ciuilibus. ff. eo. vt declarat Alexan. in l. 2. col. 10. ff. eo. titu. procedit etiam & si substitutus succedat ex tacita pupillari. vt notat Bar. per text. ibi indistinctè loquentem. in l. sed si plures. §. ad substitutos. ff. eo. & ne detur inconueniens, ne pupillus pro parte decedat testatus, scilicet si substitutus tantum admittatur ad bona paterna: & pro parte intestatus, si non admittatur ad alia bona pupilli. Quid autem si succedat ex expressa vulgari, quæ continet tacitam pupillarem, an in ea veniant bona pupilli, sicut veniunt ex expressa pupillari: quæ flio fuit valde disputata inter Docto. antiquos. prout latè tradit Alberic. in rubrica. ff. de vulg. & pupill. columna. 14. & sequen. versicu. vltterius quaritur. & c. & ibi dicit quod opinio Dyni, quod omnia veniant, tenetur communiter per docto. moder. quod tamen debet declarari secundum Iaco. de Areti. vt repudiante pupillo hereditatem patris statim admittatur substitutus ad bona paterna, & decedente postea pupillo impubere, capiet bona eiusdem ex pupillari tacita. vt in l. si pupillus. ff. de acquir. hered. & ita tenet Bar. & Docto. communiter in l. prima. col. 9. in. 4. effectu vulgaris substitutionis. ff. eo. Aduerte etiam quod in ista substitutione pupillari, per quam succeditur pupillo, venient etiam bona testatoris, quauis esset casus in quo in tali pupillari expressa, non continetur tacita vulgaris: de quibus casibus tradit Barto. & Alexand. in l. 2. in princ. in. 5. principali questione. ff. eod. Hoc probatur in l. pater familias primis tabulis. & ibi Bar. in princ. ff. eod. & tenet Alex. in d. §. ad substitutos. & nimirum ex quo per aditionem impuberis bona ceperunt esse vnita. l. sed si plures. §. filio. eodem titu. quid etiam si succedatur ex vulgari tacita comprehensa in expressa pupillari, an etiam veniant bona impuberis? Dynus tenuit quod sic per tex. in l. qui fundum. §. coheres. ff. ad l. falci. Bart. in d. l. infra. in princ. col. 10. tenet idem in hoc dicendum, qd dictu supra fuit: quando succeditur ex expressa vulgari. & cu Bar. communiter docto. tenent prout attestatur Socin. in d. l. 1. col. 3. fol. 15. veniet etiam in pupillari legitima filij cui in prælegatis. l. ex tribus. C. de inofficio. testa. non tamē habebit substitutus bona per pupillu alienata ante sua mortē, secundum Angel. & Imol. in l. Marcellus. §. res quæ. ff. ad Trebel. dū modo alienata sint ex iusta causa, & debito modo: alias nō tenebit alienatio. l. 1. §. sed non nullos. ff. de tute. & ra. distra. vid. per Alex. in d. §. res quæ. & Bal. in l. nec ei. §. eorū. ff. de adopt. Item si bona alienata erāt talia, quæ sine causa & solennitate alienari potuissent, iuxta. l. lex quæ

aya en su lugar los bienes sobredichos. Pero para poder el padre desheredar tal fijo como este, ha menester que el mo o aya mas de diez años e medio ^h a quella man en latin proximus pubertati: que quier tanto dezir como que es cercano a ser de edad, e ha entendimiento. Casi menor fuesse non lo podria desheredar de lo suyo: porque non semeja ⁱ que puede fazer tuerto a su padre maliciosamente: mas que lo fara por necesidad, e por mengua de entendimiento.

Ley. VII. Que fuerça ha la sustitucion pupillar.

Al fuerça ha la sustitucion que es dicha pupilar, que a quel que gana la heredad por razon della, deue auer los bienes del moço, en cuyo lugar fue establecido por heredero: tambien, como si el mismo lo ouiesse establecido por su heredero, en tiempo que pudiese fazer testamento. E por estas razones, tal sustitucion como esta, es como otro testamento ^k, que faze el padre al moço sobredicho. E heredara tal sustituto, como este todos los bienes ^l

an in ea veniant bona pupilli, sicut veniunt ex expressa pupillari: quæ flio fuit valde disputata inter Docto. antiquos. prout latè tradit Alberic. in rubrica. ff. de vulg. & pupill. columna. 14. & sequen. versicu. vltterius quaritur. & c. & ibi dicit quod opinio Dyni, quod omnia veniant, tenetur communiter per docto. moder. quod tamen debet declarari secundum Iaco. de Areti. vt repudiante pupillo hereditatem patris statim admittatur substitutus ad bona paterna, & decedente postea pupillo impubere, capiet bona eiusdem ex pupillari tacita. vt in l. si pupillus. ff. de acquir. hered. & ita tenet Bar. & Docto. communiter in l. prima. col. 9. in. 4. effectu vulgaris substitutionis. ff. eo. Aduerte etiam quod in ista substitutione pupillari, per quam succeditur pupillo, venient etiam bona testatoris, quauis esset casus in quo in tali pupillari expressa, non continetur tacita vulgaris: de quibus casibus tradit Barto. & Alexand. in l. 2. in princ. in. 5. principali questione. ff. eod. Hoc probatur in l. pater familias primis tabulis. & ibi Bar. in princ. ff. eod. & tenet Alex. in d. §. ad substitutos. & nimirum ex quo per aditionem impuberis bona ceperunt esse vnita. l. sed si plures. §. filio. eodem titu. quid etiam si succedatur ex vulgari tacita comprehensa in expressa pupillari, an etiam veniant bona impuberis? Dynus tenuit quod sic per tex. in l. qui fundum. §. coheres. ff. ad l. falci. Bart. in d. l. infra. in princ. col. 10. tenet idem in hoc dicendum, qd dictu supra fuit: quando succeditur ex expressa vulgari. & cu Bar. communiter docto. tenent prout attestatur Socin. in d. l. 1. col. 3. fol. 15. veniet etiam in pupillari legitima filij cui in prælegatis. l. ex tribus. C. de inofficio. testa. non tamē habebit substitutus bona per pupillu alienata ante sua mortē, secundum Angel. & Imol. in l. Marcellus. §. res quæ. ff. ad Trebel. dū modo alienata sint ex iusta causa, & debito modo: alias nō tenebit alienatio. l. 1. §. sed non nullos. ff. de tute. & ra. distra. vid. per Alex. in d. §. res quæ. & Bal. in l. nec ei. §. eorū. ff. de adopt. Item si bona alienata erāt talia, quæ sine causa & solennitate alienari potuissent, iuxta. l. lex quæ

- 20 **Potest pater etiam ex hereditate filio pupillariter substituere & succedet substitutus in bonis aliunde quæ sitis pupillo: sed oportet qd ex hereditate sit maior decem annorum cu dimidio qui dicitur, proximus pubertati, alijs ex hereditate non valet. h. d.**

- 1 c **Faziendo su heredero.** Ponit aliud requisitum in pupillari substitutione, scilicet qd filius instituat, vel nominatim ex hereditate. adde. l. 2. §. sed si eos. ff. de vulg. & pupil. & vid. circa hoc quæ ponit Bar. in l. 2. in princ. in. 7. requisito. ff. eo.

- 2 d **Lo desheredasse.** Adde. §. non solum. in st. de pupil. substitut.

- 3 e **Por razon del tuerto.** Debet em exprimi causa. vt i. l. 4. ti. 7. §. ea. parti.

- 4 f **De los otros sus parientes.** Vel etiam ex donatione amicorū, vt quia for tepupillus erat gratus. vt dicit glo. in d. §. non solum. in st. de pupil. substitut. An aut ab isto substituto filij ex hereditate possit aliquid relinqui, seu possit a testatore grauari. vid. l. 3. titu. 9. infra ea. partita.

- 5 g **Que este.** An autem ab isto substituto filij ex hereditate possit aliquid relinqui? seu an possit iste a patre testatore grauari? vid. in l. 1. titu. 9. in fra. ead. partita.

- 6 h **Diez años y medio.** Semper ista. II. partitarum taxant istam ætatem, de qua hic: ad declarandū ius commune quādo pupillus dicatur proximus pubertati, vt hic, & in l. 4. titu. si. infra. ea. par. & l. 9. in fra. titu. 1. & l. 8. titu. 37. partita.

- 7 i **Porque no semeja.** Adde. l. si quis in suo. §. legis. C. de inofficio. testa.

Ley. VII.

- 20 **Per pupillarem substitutionem succeditur pupillo in omnibus bonis ei vnde quæ sitis sicut si ipsemet heredem instituisse: nisi substitutus sit incapax bonorum aliunde venientium, h. d.**

- 1 k **Otro testamento.** Et sic reputatur diuersum testamentum a paterno. sed intellige quoad quædam; nam quoad quædam etiam est vnum,

tutores. C. de administra tuto. alienatio non reuocaretur: nam vt dicit Francif. de Aret. substitutio pupillaris, quæ inuenta est fauore pupilli, vt in. d. l. ex tribus. C. de inofficio. testamen. non debet pupillo tollere facultatem disponendi inter viuos, de rebus suis, & sibi præiudicium inducere. l. quod fauore. ff. de legi. quod etiam patet: quia talis substitutio

est testamen- tum pupilli, vt dicit ista lex, & nemo ex p- prio testamen- to obligat ad non alienan- dū. vt in. l. ne- mo. ff. d. regul. iur.

^a *Del moço.* Pro- batur hic ma- trem pupilli, etiam quo ad legitimam ex- cladi per ex- pressam pupil- larem. adde. l. Papinianus. §. sed neque im- puberis. ff. de inofficio. testa- men. & clarus habetur in ca.

del moço^a, onde quier que los aya; fue- ras ende, si este que asfi es establescido por heredero del moço, fuere ome tal, que nõ podiessa heredar^b, por derecho los bienes de otri. Ca estonce, non los deue auer si non en aquella manera, q̄ las leyes deste libro^c, mandassen.

¶ Ley. V III. Si muere el moço a quiẽ es dado su sustituto, como puede heredar el sustituto suyo.

Vriendo el moço a quien el padre, o el abuelo ouiesse dado otro heredero sustituto, en la manera q̄ dizẽ pupilar, si este sustituto quisiere heredar tan solamente los bienes q̄ fuerẽ del pa-

si pater. de testa. lib. 6. in fi. & hoc tenet Bar. & ceteri Docto. communi- ter. in. d. l. 2. in princ. in. 3. effectu pupillaris substitutionis. ff. eo. Archi- dia. in. d. cap. si pater. dicit hoc procedere iure fori, non iure poli. argu. c. fi. 17. q. si. iuncta. l. nam & si parentibus. ff. de inofficio. testa. So- cin. in. d. l. 2. colum. 8. vers. circa tertium effectum. referẽs hoc dictum Archidia. in confirmationem eius adducit, quod videtur contradi- cere æquitati naturali, quod mater excludatur in totū, vt patet ex pul- chre adductis per Bal. in. l. precibus. post principium. vers. circa ter- tium. C. de impub. & alijs. & q̄ lex politica contradicit naturali æ- quitati non ligat in foro conscientia, vt voluit notabiliter Inno. in ca. quia plerique. de immunit. eccles. vnde inferitur, quod nõ possit substi- tutus in foro conscientia retinere legitimam debitam matri, & quod per denuntiationẽ euangelicam ad eam præstan- dam cogi possit, argu- mento notatorum per Bar. in extrauagan. ad reprimendum. in verto per denuntiationem. Idem tamen Socinus ibidem dicit istam opinio- nem Archidia. esse valde dubiam. quia lex positua, quæ non est nutri- tiua peccati ligat & debet seruari in foro conscientia. allegat Ioan. An- dre. post S. Thomam. in. c. quanquam. de vsur. lib. 6. & quod non pec- cat, qui autoritate canonis aliquid facit. 23. q. 4. c. qui peccat. nec lex canonica permittit aliquid cum peccato. vt in cap. fin. de præscriptio. bona glo. in cap. cum contingat. de iure iuran. Subdit tamen Socinus, quod teneatur mente dictum Archidia. propter eius autoritatẽ: quia poteris aliquando ratione concordia aliquid consequi: & certe istud dictum Archidia. videtur durū. Cum legitima etiã filio debita potest tolli per statutum, vt est cõclusio Bar. in. l. Titio centum. §. Titio gene- ro. ff. de condit. & demonst. Cum quo multi Docto. tenent, licet com- munis cõclusio sit, quod possit minui: non tamen in totum tolli, vt attestatur Decius. cõli. 106. & pro tenui, & c. quæ debet limitari, quãdo filius non haberet vnde se aleret: nam si haberet in totum tolli posset, secundum Abb. in. c. Raynuntius. col. 5. de testa. & cum cõmuniter ma- tres habeant ad alimenta aliã, & prout in plurimum transeunt ad se- cundas nuptias, iustum fuit & æquitati consonum remedium legale & canonicum prouidendi filio, & patri & eius familia per paternam pu- pillarem substitutionem, & multo fortius hæc procederent in legiti- ma debita matri, vt in totum possit excludi, cui non est ita debita legiti- ma sicut descendentes. vt in. d. l. nam & si parentibus. & tradit late & pulchre Guiliel. Benedi. in repeti. d. c. Raynuntius. in verbo. & vxo- rem nomine Adela. fol. 52. cū sequenti. Si tñ mater esset valde pauper ita quod non haberet alimenta, tunc posset agere contra substitutum pupillarem ad alimenta, qui est heres filij. vt in. l. si quis a liberis. §. itẽ scriptum. ff. de libe. agnos. l. 6. & quæ ibi dixi. titu. 19. parti. 4. Et prædi- ctam cõclusionem: quod mater excludatur per pupillare expressam. extende etiam si substitutus sit turpis persona. vt probatur in. d. §. sed neq; impuberis. iuncta. gl. & ibi tenet Ang. vi. q̄ dixi. 3. col. 1. 5. in glo. fi.

^b *Heredar.* Debet enim substitutus esse capax tempore testamenti & mortis pupilli, & etiam tempore aditæ hereditatis. vt in. l. si quis qui hæ- res. & ibi Barto. ff. de vulg. & pup. & quid si substitutus sit filius natu- ralis, vel spurius testatoris: vide. l. si quis qui ex bonis. ff. de vulg. & pup.

ubi Barto. & Docto.

^c *De hoc libro.* Fortẽ dicit, propter ea quæ habentur in. l. 8. tit. 13. infra ca. 5. partita. & in. l. si quis qui ex bonis. ff. de vulg. & pupi. & l. 22. titu. 3. eadẽ partita. *¶ Lex. VIII.*

^d Si pater instituat hæredes duos filios, & vno instituto aliũ substituat,

dre del huerfano, e non los que ouiera el moço de parte de su madre, o de los parientes della: dezimos^d, que si este sustituto fuessẽ establescido por herede- ro en vno con el moço^e, en el testamen- to de su padre: e otrosi, si le fue dado por sustitutos, que estonce, conuiene en todas guisas, que sea otrosi heredero^g, en los bienes del moço, maguer non quiera, o los desamparare todos^h. Mas si el moço, quando era biuo, e aquel que fue establescido por heredero en su lugar, se acordassen de so vno, que nõ quieran entrar los bienes del padre de aquel moço: si en aquel mismo testa- mento ouiesse establescido el testador

& moriatur in- stituit, nõ cessẽ habet substitui- tus pupilla- riter omnia bona pupilli agnoscere nec paterna potest repudiate & alia adire vel e contra, si tñ aliõ tertius fue- rit in testame- to patris insti- tutus, & mor- tuus dum viue- ret conuenit cum supersti- te substituto de repudiãdo bona pater- na, tunc mor- tuo pupillo substitutõ suc- cedit pupilla-

riter in bonis pupilli mortui, & põt si velit paterna bona repudiare & in tali casu habebit paterna bona tertius hæres patris, aliã non. h. d.

^d *Dezimos.* Ortum habet ista lex a. l. quidam eulogio. C. de iur. delibe. & a. l. quæ situm. & a. l. si pupillus. ff. de acquir. hæred. & a. l. pater. ff. de privileg. credito. & a nota, per Azo. in summa. C. de impub. & alijs pusti. col. 3. vers. an autem institutus.

^e *Con el moço.* Idem esset dicendum, si pupillus esset ex hæredatus: & i- ste alius siue sit extraneus, siue frater pupilli, siisset institutus in totū, quia in tali casu acceptando paternã, cogitur acceptare pupillarem, se- cundū Ioan. de Imol. in. l. qui patri. ff. de acquir. hære. & in. l. quod su- pra quadrantem. ff. ad. l. Falcid. vbi glo. reputata singularis voluit con- trariũ, sed cū Ioã. de Imo. tenet Alex. & Iaf. in. d. l. quidã eulogio. quia militat ratio. l. sed & si plures. §. quos possum. ff. de vulg. & pupi. que fuit ratio fundamentalis istarum. l. secundum Bar. post Dyn. in. l. si. ff. de acq. hæred. vbi Bart. plenẽ discutit per latã distinctionẽ. quã fa- cit in tribus fina. col. vbi videbis alios casus ultra positos per istam. l.

^f *Sustituto.* Procedit hoc siue sit expressa pupillaris siue tacita cõtẽta in vulgari, quia etiã militat ratio. d. §. quos possum. de qua in præcedẽ. gl. & satis probat ista. l. cū generaliter loquat. & l. q̄ patri. ff. de acq. hære. vbi Alexã. post Roma. & in. d. l. quidã eulogio. vbi etiam Iaso.

^g *Hereditario.* Ipse si viuat intellige, & etiã si decesserit antepupillum quia adhuc eius hæres cogitur adire seu acceptare pupillare hereditatẽ, vt est casus singularis. in. d. l. qui patri. ff. de acquir. hære. Qui si adiuu coa- ctus ad petitionem fideicommissarij hereditatem paternã, an etiã tunc pcedit ista. l. vid. Alex. post Bar. & Rapha. Cuma. in. l. ita tñ. §. qui su- spectã. ff. ad Trebel. tenet es q̄ sic: quã tñ etiã militat rō. d. §. quos possum. licet Iaf. in. d. l. quã eulogio. dicat q̄ hoc nõ est sine magna dubitatõẽ.

^h *Todos.* Id est, vt nec paternã, neq; pupillare substitutionẽ acceptaret: nõ si prius acceptaret paternã, nõ poterit postea deferere eã pupillare l. sicut. C. de repud. hære. Bar. tñ in. d. l. ff. col. 3. ff. de acq. hæred. per. l. cum hereditate. ff. eo. vult, q̄ si obuienti pupillari hereditate, vellet re- pudiare paternã, q̄ põt hoc facere ne & habeat pupillarem: cuius dictũ videt approbari per istã. l. p̄tica. sed tene cõtrariũ. put etiã tenuit ipse- met Bar. sibi cõtrariũ in. l. testõ. C. de imp. & alijs. & Ang. in. l. q̄ patri. ff. de acquir. hære. l. de Imol. in. d. l. si. col. 2. Paul. de Cal. in. d. l. quidã eulogio. col. 4. C. de iur. delibe. vbi etiam respõdet ad. d. l. cū hæredi- tate. & istam. l. partitã, intellige vt dixi. vel etiam potest intelligi: q̄ si est minor cum adiuu, & restituatur contra aditionem, sic restitutus v- tranque hereditatẽ deferat. sed quid si institutus, qui erat minor resti- tuatur contra aditionem paternã hereditatis, & sic restitutus velit ha- bere pupillarem ex substitutione, an possit: videtur hic probari q̄ nõ. Cõtrariũ tñ videtur de mēte Azo. in summa. C. de impuber. & alijs substitu. col. vbi dicit: q̄ si impubes adiuu paternã hereditatẽ & de- cessit in pupillari ætate, & eius substitutus velit integrũ restitui: vt re- pudiet portionẽ paternã hereditatis de lata sibi ex persona impube- ris: q̄ fortẽ restituatur sicut etiam pupillus poterat restitui. vt in. l. non solum. ff. de integ. restit. licet Azo videtur loqui in casu in quo erat alius cohæres pupilli: seu in casu in quo per existentiam sui hæredis

In no. re. est l. i. tit. 4. lib. 5.

tabulæ pupillares erant confirmata, vt in l. si filius qui patri. ff. de vulga. & pupill. hodie de iure regni videtur idem dicendū, & si ex testamēto paterno hæreditas inaret sine aditione. per. l. tit. 2. lib. 5. ordi. & quia etiā de iure cōmuni loquēdo, si quis restituat contra hæreditatis aditionē: cum tñ nudo nomine hæres remaneat. vt in l. & si sine. §. sed q̄ Papinian.

ff. de mino. ex eo solo remanent confirmata tabulæ pupillares, vt tenet Bart. in. d. l. fin. & est etiā de mente eius in. d. l. si filius qui p̄ri. vbi etiam Ioan. de Imol. & Cuma. & alij moderni illud de clarat super. l. lectur. illius. l.

6 a **¶** *Autro alguno.* A contrario ergo, si nullus esset datus coheres, cuius aditione confirmaretur tabulæ pupillares non posset substitutus habere pupillarem hæreditatē, vt p̄bat hic & in. l. sed si plures. §. ex al. ff. de vulga.

a otro alguno por herederos con ello, e stonce, si muriese el moço ante q̄ fue de edad: el sustituto sobredicho, heredado por la pupillar sustitucion, e nõ en trara en los bienes del padre del moço, si nõ quisiere: mas heredar los ha aquel que fue establecido por heredero con ellos. Pero si el testador diessse sustituto al moço en la manera que es dicha pupillar tan solamente, e non lo estableciesse por heredero de so vno con el fijo, asì como sobredicho es: si el moço quisiere ser heredero, en los bienes de su padre, e entrare en ellos^b, conuiene que el sustituto sea heredero, tambien en la heredad del testador, como en los otros bienes del moço, si muriere ante que sea de edad, de otra guisa non lo podria auer.

¶ Ley. IX. Como aquel que porfijasse a algũ moço puede dar sustituto.

& pupi. sed opponitur de. l. si filius qui patri. eo. titu. nam cum institutus hic fuerit pupillus, cui datus fuit substitutus coheres cum eo institutus, licet vterq̄ repudiauerit paternā hæreditatē, substitutus habere debet pupillarem: cū existētia sui hæredis pupilli, cōfirmata fuerit tabulæ pupillares: sed dic, q̄ talis existētia per datōnē coheredis extranei fuit sublata. vt in. l. apud Iulianō. §. idem Iulianus. ff. ad Trebel. & sic de iure cōmuni: cum non adeatur hæreditas ex testamento paterno, tabulæ pupillares euanescent: si verò coheres fuisset, alter hæres suus, vt filius in potestate, tunc procederet q̄d habetur in. d. l. si filius qui patri. & ita declarat gl. & doct. in. d. l. sed si plures. §. filio. ff. de vulga. & pupi. hodie tamen de iure regni, cum etiam hæreditate nõ adita, valeant relicta & quecunque in testamento contenta, videtur q̄ etiam si non esset coheres qui adeat, substitutus habere possit pupillarem hæreditatem, per. d. l. i. titu. 2. lib. 5. ordina.

¶ *Entrare en ellos.* Est enim tñ iuncta & facta vna hæreditas patris & pupilli: & ideo nõ potest illam substitutus separare. vt in. l. sed si plures. §. filio in p̄beri. ff. eo. l. si pater. ff. de priuileg. credito. vers. at cum substitutus. si vero pupillus, q̄ solus fuit institutus, abstinet se à paterna: tunc substitutus bene potest habere pupillarem. d. l. si p̄ri. & l. si pupillus. in prin. ff. de acq. here. si tñ pupillus q̄ adiuu, poterat restitui, cōtra immixtionē vel aditionē, poterit hoc bñficio vti eius hæres. vt in. d. l. non solū. ff. de integ. restit. Azo. vbi. 3. Bar. post Dynū. in. l. fin. co. 3. ad h. in primo mēbro dīstinctionis. ff. de acq. here. sed aduerte in hoc: q̄ gl. mag. in vers. vel meli. in. d. l. si pater. tenuit cōtrariū per tex. ibi. imo q̄ ex quo substitutus approbauit voluntatem testatoris ad eundo ex pupillari, videtur etiā approbasse aditionē factā per pupillū, secundū voluntatem testantis, & sic q̄. d. l. non solum habeat locū in successione ab intestato pupilli, non autē in succedente tibi ex substitutione pupillari, & illā gl. sequitur. ibi Bar. dicēs esse notabilē ad declarationē. d. l. non solū. & idem vult Ioan. de Imol. in. d. l. si. col. fi. ff. de acq. here. vbi dicit istā esse singularem limitationē ad. d. l. non solum. & casum in. d. l. si pater. esse in hoc singularem, & nõ alibi. Alberi. etiā in. d. l. si pater. transit cum dicta glo. post Dynū. Idem tenet Ioan. de Imol. sibi cōtrarius. in. d. l. si filius qui patri. & in. l. sed si plures. §. filio. ff. eo. vbi etiā Pau. de Cast. tenet primū dictū Azo. & Bar. in. d. l. si. Alex. perpendit istā contrarietatem in. d. l. quidam eulogio. col. 2. vbi ipse pro concordia opinionū dīstinguit, quod aut sumus in casu in quo absque aditione seu immixtione pupilli, substitutio pupillaris erat confirmata: vt quia filius erat institutus in potestate absque datōne coheredis extranei: & sic existētia suatatis confirmata erat pupillaris substitutio: & tunc non

sequitur ex necessitate, quòd substitutus agnoscendo hæreditatem pupilli ex substitutione pupillari, videatur confirmare immixtionem factam à pupillo: & quòd tunc merito procedat opinio Barto. in. d. §. filio. & in. d. l. fin. secus verò, si erat necessaria immixtio pupilli ad confirmationem substitutionis, vt quia datus erat filio pupillo coheres extraneus. Certē iste articulus est valde mihi dubius: neq̄ ista concordia domini Alexan. multum stringit, licet videatur colorata, & fortē in puncto iuris veniore est opinio Bar. in. d. §. filio. seu in. §. si ex asse. & in. d. l. fin. quæ vt dixi fuit opinio Azonis. cum dict. l. nõ solū procedat siue hæres minoris succedat ab intestato, seu ex testamento: neque de necessitate sequitur, q̄ ad eundo ex pupillari substitutione, videatur approbare aditionē

porfijasse algund ome al fijo de otro, que fue esse menor de catorze años, en aq̄lla manera, que es llamada en latin arrogatio, e despues desto le dexasse sustituto en su testamento otro alguno en lugar deste moço, en aq̄lla manera, q̄ es dicha substitutio pupillaris: tal sustituto como este, nõ heredara en los bienes del moço. Fuera ende en aq̄lla parte, q̄ el moço deuia heredar de derecho en los bienes aq̄l q̄l porfijo, q̄ es la quarta parte de todo lo del porfijador, e lo al q̄ le ouiesse dado algũ su amigo de aquel q̄ lo porfijo por amor de aquel su padre adoptiuo. Mas los otros bienes que viniessen a tal moço como este de parte de su padre natural e legitimo, o de otra parte, heredar los han los parientes mas propincos del: si su padre natural non ouiesse ordenado alguna cosa, en razon de ellos en su testamento.

neus. Certē iste articulus est valde mihi dubius: neq̄ ista concordia domini Alexan. multum stringit, licet videatur colorata, & fortē in puncto iuris veniore est opinio Bar. in. d. §. filio. seu in. §. si ex asse. & in. d. l. fin. quæ vt dixi fuit opinio Azonis. cum dict. l. nõ solū procedat siue hæres minoris succedat ab intestato, seu ex testamento: neque de necessitate sequitur, q̄ ad eundo ex pupillari substitutione, videatur approbare aditionē

factam per pupillum de hæreditate patris: cū posset dici q̄ approbat, ita tamen, vt saluum sibi remaneat bñficiū restitutionis sibi cōpetēs ex persona minoris, per. d. l. non solum. & l. si pater. in qua se fundat gl. ibi non probat, q̄ per hoc excludatur substitutus à beneficio restitutionis: quo & ipse minor in casu, in quo esset necessaria immixtio ad confirmationem tabularum pupillarū, posset restitui, ergo & eius hæres. & procedit maximē stante hodie. d. l. ordina. ex qua non egent aditione ex testamento paterno tabulæ pupillares.

c **¶** *Non lo podria auer.* Habita tamen vtraque hæreditate ex agnitione pupillaris poterit ex persona minoris restitui, vt dixi in gl. supra proxima.

¶ Ley. IX.

Arrogato filio potest arrogans pupillariter substituere in quartam solum bonorum arrogatis & ea quæ intuitu arrogationis ab amico eius arrogatus est consequutus: in cæteris verò bonis succedent pupillo venientes ab intestato. hoc dicit. Habuit originem ista. l. a. l. sed plures. §. in arrogato. ff. de vulga. & pupill.

d **¶** *En latin arrogatio.* Idem si esset adoptiuo, ex qua filius transfret in potestatem adoptantis, vt si detur à patre naturali auo, iuxta. l. cum in adoptiuo. C. de adopt. §. sed hodie. inst. eo. l. 9. titu. 16. 4. parita.

e **¶** *La quarta parte.* Quæ debetur arrogato. vt in. l. 8. titu. 16. parti. 4. & in. l. 2. si arrogator. cum concordant. ff. de adopt. & aduerte, q̄ tunc debetur ista quarta, quando filius arrogatus esset impubes: secus autem esset, si esset pubes: quod satis probatur hic in ista. l. & in. d. l. si arrogator, & in §. cum autem instituta. de adopt. & ita tenet & declarat Salicetus in lege pen. in prin. in. 2. colu. C. de adoptio. & in. l. 2. eo. tit. lex tamen. 8. titu. 16. parti. 4. de qua. 3. in dīstinctōe loquitur, vt arrogato filio debeatur ista quarta, neque dīstinguit siue sit pubes vel impubes, vnde videtur fortē dicendum, quòd illa sit intelligenda, secundū istam, scilicet quando impubes fuit arrogatus, & quòd alias ista quarta non debeatur: sed q̄ tunc debetur arrogato filio puberi. tradit Salicet. in. d. l. 2. vid. que dixi in. d. l. 8.

f **¶** *Su amigo.* Adde. d. §. in arrogato. l. sed si plures. ff. de vulga. & pupill. dicitur ergo profectitium quidquid habet filius contemplatione seu occasione patris, vel aliās vt hic, & in. d. §. in arrogato. & ibi Bar. & docto. latē. Adde Bar. in. l. annua. §. 1. de annuis lega. Abb. in capit. sedes. columna. 5. de rescript. Ioan. de Plate. in. l. 1. C. de castren. pala. pecu. lib. 12. Bal. in. l. cum te. C. de donat. ant. nupt. adde. l. pe. & ibi Bal. C. de iur. deliber.

g **¶** *Non ouiesse.* Potuit enim pater naturalis, & legitimus ei substituere. vt 4 supra eo. l. 5.

Et. d. l. m. recopi.

8

In no. rec. est. d. l. i. tit. 4. lib. 5.

Lex. X.

Expirat pupillaris substitutio per maximam, mediam vel minimam capitis diminutionem pupilli: idem si in vita instituentis efficitur sui iuris pupillus, aut iusta ratione ab hereditate patris se abstineat heredes: sed si iniusta: cogitur agnoscere eam: & si ab abstinentia in integrum restituitur, reintegratur substitutio quæ per abstentionem expirauerat. Itæ expirat si testamentum patris posthumi agnatione vel alias infirmatur: aut si pupillus ad ætatem. xiiij. & pupilla ad ætatem xij. anno: peruenierint. hoc dicit.

¶ Ley. X. Porque razones desfallece la substitucion pupillar.

Esata se^a la substituciõ, que es llamada pupilar por quatro razones. La primera es, quando el moço viene a

edad^b de catorze años, e la moça a doze a quien establesce el sustituto. La segunda es, quando tal moço como este, pierde la libertad que ha, e la cibdad, e la familia. E esto seria, como si fuesse captiuo^c de los enemigos de la fe^d: ca por tal prision perderia estas tres cosas sobredichas. Pero si al padre^e acaesciesse este captiuo, nõ se desataria porõde, tal substitucion pupilar, que ouiesse fecha de su fijo: que non fuesse captiuo. E la tercera es: quando pierde la cibdad^f, e la familia, e non pierde la libertad, e esto seria, como si fuesse desterrado para siẽmpre en algun logar cierto. La quarta es quando pierde la familia^g, e non la cibdad, nin la libertad. Esto seria, como si este fi

a **Desata se.** Ortũ habet à notatis per Azo. C. de impube. & alijs substitutu. in summa. col. 3. versic. expirat pupillaris substituta. & à gloss. in. l. in pupillari. ff. de vulg. & pupil.

b **Viene a edad.** Id est, quã primũ attigerit, 14. annorũ ultimũ diem in masculo. & 12. in femina. vt in. l. qua ætate. ff. de testa. gloss. in. l. 2. ff. eo. Bart. & Alexan. in. l. in pupillari. ff. de vulg. & pupil. posset etiam pater minore tempore taxare metam pupillaris substitutionis. l. si quis ita. ff. eodem.

c **Fuesse captiuo.** Si intelligas filium fuisse captum viuo patre, planè pro cedit, vt in. l. lex cornelia. versic. si vero viuo patre. ff. de vulg. & pupil. notat glo. in. l. pater. ff. de capti. & in. l. quod si filius. eo. tit. non tamen expirabit tacita vulgaris contenta in expressa pupillari, vt vult gloss. & ibi Bar. in. d. l. lex cornelia. idẽ Bar. in. l. 1. col. 8. versic. vterius quero. eo. tit. si verò intelligeres mortuo patre pupillũ fuisse captũ: tunc licet de rigore inris, videbat substitutionẽ pupillare expirasse vt in. l. si quis filio ex hereditate. §. irritum. ff. de iniust. rupt. tamen de æquitate confirmantur tabulæ pupillares. vt in. d. l. pater. in fin. & in. d. l. lex cornelia. hoc siue in captiuitate decedat impubes, siue pubes: quia si non reuertatur, fingitur decedisse præambula hora captiuitatis.

d **Enemigos de la fe.** Sentit ista. Linter christianos non habere locũ iura captiuitatis, quo ad personas vid. per Bar. in. l. hostes. in fi. ff. de capt.

e **Al padre.** Adde. d. l. lex cornelia. in principio. & d. l. pater. in prin. si vero pater & filius sunt capti, vide. l. si pater. ff. de vulg. & pupilla.

f **Quando pierda la ciudad.** Hæc est media capitis diminutio. vide. l. neque ei. §. eorum. de adopt. possunt enim hæc pœnæ cadere in pupillum doli capacem. l. si arrogati. ff. de tute. l. impuberem. ff. de fur. l. impuberem. ff. ad. l. cornelia. de fal. ratio est secundum Bar. post Guiliel. de Cugn. in. l. in pupillari. ff. de vulg. & pupil. quia etiã si pupillus esset pubes, in tali statu non posset testari. l. eius qui. §. fina. ff. de testam. l. 15. titu. primo, supra ead. parti. vnde testamentum factum irritaretur. vt in. d. §. irritum. Sed cum hodie per. l. 4. Tauri possit testari, videtur quod non procedat quod hic habetur, & sic quod substitutio pupillaris non expirat.

g **Quando pierda la familia.** Hæc est minima capitis diminutio. & vi. l. neque ei. §. eorum. ff. de adopt.

h **Que le porfijasse otro.** Tunc tamen in effectum nõ expirat pupillaris substitutio: quia ex stipulatione debetur hæreditas illis, qui succedunt ex substitutione, si facta non esset arrogatio. l. nõ aliter. & l. his verbis. ff. de adoptio. & quid si moriatur arrogator, an reconualescat pupillaris substitutio facta à patre naturali? vide glos. vbi eleganter. Bald.

colũ. ff. de adopti. & quid si ex dispensatione Papæ pupillus ingrederetur monasterium, vel traderetur monasterio à parente, an tunc expiraret pupillaris substitutio? vide per Bart. & Imola. in dicta. l. in pupillari. vbi vid. Alexan. & Iaso.

i **Qualquier manera.** Et sic videtur, quod & si per dignitatem exeat, 9

jo a tal fuesse emancipado, e nõ estuuiesse en poder de otro, e el mismo consintiesse, que le porfijasse otro^h algũo. Ca estonce muda se en familia agena, porq̃ era ante por si, e se metẽ en poder de otro, e se haze dela compaña de aquel que lo porfijo. E esso mismo seria, si tal moço como este saliesse de poder de su padre, por qualquier maneraⁱ. E por qualquier destas quatro razones sobredichas desfallece la substituciõ, q̃ es llamada pupilar. E aun dezimos, q̃ desfallece, si el moço nõ quiere ser heredero^k del testador que le dio el sustituto. Pero si esto fiziesse engañosamẽte^l este a tal, queriendo mal al sustituto, e porõde no quisiesse ser heredero de los bienes del padre, por razõ del testamẽto^m: estõce el judgador deue le apremiar, q̃ la reciba, e si nõ la quisiere recibir maliciosamẽte, nõ mostrãdo algũa razon derecha porq̃ lo fazia maguer muriesse ante que fuesse de edad: aua el sustituto la herẽcia del testadorⁿ. Otrosi dezimos, q̃ si despues q̃

substitutio pupillaris expiraret: cuius contrarium tenet Barto. in. l. 2. in prin. colũ. 3. versic. vterius quero. quid si exeat & c. ff. de vulg. & pupi. & secundum hoc etiam videtur intelligenda ista lex partitarum. vt etiã tetigi in. l. 14. tit. 8. partit. 4. est enim modũ filii impuberis, vt p̃ sibi faciat testamẽtũ. per le gẽ ex tribus. C. de inofficio. testa. licet fortẽ ex verbis generalibus huius l. posset dici contrarium, quantum ad substitutionem pupillarem. & text. in authẽ. consti. quæ de digni. in. §. illud. colum. 6. liberã filium

à patris potestate, in quo se fundat Bart. non loquitur in substitutione pupillari: non tamen audeam recedere à dicto Barto. cum quo communiter docto. transeunt: quia (vt dixi) substitutio pupillaris est fauor & commodum filij. gloss. in. d. l. ex tribus.

k **Non quiere ser heredero.** Habes hic, quod substitutio pupillaris euane scit pupillo repudiante paternam hereditatem: & sic quod existẽtia sui heredis non confirmat tabulas pupillares. Cuius contrarium probatur in. l. pater. ff. de priuileg. credito. & in. l. si filius qui patri. ff. de vulgari & pupi. & in. l. si pupillus. ff. de acquiren. hære. vnde vide cor rigere ius commune, quod non credo verum, quia vbi istæ leges partitarum hoc non exprimunt, non est de earum intentione ius commune corrigere: inõ debet suppleri intelligi & limitari per iura communia. vnde intellige istam. l. quando pupillo fuit datus cohæres extraneus: quia tunc sultas tollitur, vt in. l. apud Iulianum. §. idem Iulianus. ff. ad Trebellia. quando verò existẽtia sui heredis non esset sublata, fatendum est ex ea confirmari tabulæ pupillares: cum neque per istas l. partitarum iura sultas sint sublata in his, in quibus sultas est fauor filiorum suorum, vt in. l. 21. & ibi dixi. titu. 3. supra eadem partit. & fauor est, q̃ confirmetur testamentum pupillare, vt Instit. de pupi. substiti. in prin. vide latẽ in ista materia Bar. & Alexan. & docto. in. d. l. si filius qui patri. vbi etiam vide an reuiuiscat sultas, si extraneus cohæres repudiet, vt ex ea pupillaris substitutio confirmetur, & communis conclusio est quod non, vt etiam tradit Socinus, ibi. colum. 10. quem Quæ in vide, an autem hodie etiam non adita hæreditate conseruetur pupillaris substitutio. ex. l. ordina? vid. quæ dicam infra in gloss. super verbo, se desataria. no. rec. est d. l. 1. tit. 4. lib. 5.

l **Engañosamente.** Concordat cum. l. secunda. versic. planè. el. 2. ff. de vulgari & pupillari.

m **Del testamento.** Volens ab intestato habere: & vide, quæ in hoc notat Barto. in. l. si arrogator. in fi. ff. de adopt.

n **Del testador.** Et etiam hereditatem pupilli. vt probatur in dicta. l. 2. ff. versicu. plane. & ibi Paul. de Cast. notat.

- 14 a **Afirmasse.** Concordat cum. l. secunda. versi. ergo si minor. ff. de vulga. & pupilla.
- 15 b **Se defataria.** Concor. cum. l. Papinianus. §. sed neque impuberis. ff. de inoficio. testa. de iure tamen communi per authē. ex causa. C. de liber. prate. communis conclusio est, q̄ conferretur pupillaris substitutio, rupto testamento ex causa præteritionis, vel ex hæredationis, vt tenet Barto. in. l. 1. §. 1. & ibi cōmuniter docto. ff. de vulgar. & pupil. & in. d. authē. ex causa. post gl. ibi. Dy. tamē, vt refert Bart. in. d. §. 1. tenuit contrarium dicens q̄ authē. ex causa. loquitur in legatis & fideicōmissis, quæ etiam sine testamento possunt ab intestato relinqui, non in substitutione pupillari: quæ non tenet sine testamento paterno. l. 2. §. adeo. & §. prius. ff. de vulga. & pupil. & supra. eod. l. 9. & istam opinio. approbat ista. l. partitarum, quæ etiam videt fuisse opinio Azo. C. de impuber. & alijs substit. in summa. col. 3. ad fin. qd̄ tene menti. nam licet ex. l. 1. tit. 7. & l. 1. tit. 8. ea. parti. approbetur id, qd̄ habetur in. d. auth. ex causa. tamen in substitutione pupillari procedet hodie in regno ista. l. & opini. etiā Dini cōtra cōm. n̄citur comprobare Iason. in. d. l. 1. §. 1. vbi vide per eum. opinionem etiam Dini tenet Bal. in authē. ex causa. col. 9. & 10. C. de liber. præteri. nec obstat. l. 1. tit. de los testamētos. lib. 5. in ordi. rega. quia illa. l. tantū decidit casum illū, quando deficit hæredis institutio. quia testator illam non fecit, vel si fecit hæres non adiuit hæreditatem. & iste casus, de quo in ista. l. partitarum quando testamentum dissoluitur ex causa præteritionis vel ex hæredationis, non deciditur ibi: ideo remanet sub dispositione iuris communis. l. commodissime. ff. de liber. & posthum. l. si extraneus. ff. de condit. ob. caus. nisi ad hoc respōdeas quod paria sunt institutionem non fecisse vel inutilem fecisse. c. inter corporalia. de transla. epif. vel ele. & facit bonus tex. in. l. si aut nullum. C. de legi. h̄re. & paria sunt nullo modo facere vel inepte facere. l. 2. & ibi notat Bal. in prin. C. de succes. edi. Præterea si substitutio pupillaris teneret vigore illius. l. ordi. etiam quando nullum instituit hæredem ex verbo en las otras cosas. ibi posito nam ista appellatio cæterorum etiam continet tabulas pupillares vt tradit Barto. in. d. §. 1. a fortiori tenebit quando instituit & ex causa præteritionis rumpatur ex his quæ dicit glo. in. d. §. 1. Item q̄ procedit illa. l. ordina. in his quæ necessario institutionem hæredis exigunt & non debet restringi ad ea quæ ab intestato in codicillis fieri possent de quo vide quæ dixi in. l. 2. tit. 7. eadē partita. in glos. super verbo no quisiera. quid autem in substitutione exemplari Bal. vult in. l. humanitatis col. 5. C. de impub. & alijs substit. q̄ non possit fieri filio præterito. & vide ibi additionator.
- 16 c **Otro testamento acabado.** Concord. cum. l. si quis eum. §. 1. ff. de vulga. & pupilla.
- 17 d **Otro fijo.** Et sic agnatione posthumi substitutio pupillaris expirat eo quia rumpitur paternum testamentum quod Barto. in. l. in pupillari. ff. de vulga. & pupil. dicit quod procedebat olim: & quod hodie nō expirabit per. d. auth. ex causa. contra cuius dictum habes casum hic de iure partitarum, & dixi in glos. præceden. adde etiam q̄ si pupillus moriatur viuo testatore, quod expirabit pupillaris substitutio, vt in. l. quod si filius. ff. de capt. & not. Ioan. Andre. in additio. ad Specul. tit. de testa. in princip. in prima additio. magna. in tertia colum. versicul. ex quo sumus. vbi dicit, quod substitutus non veniet neque ex pupillari neq̄ ex tacita vulgari: quod tamen intellige, vt per Bartol. in. l. lex Cornelia. in. fi. ff. de vulg. & pup. & in. l. cum patronus. ff. de lega. 2. & in. l. pater. ff. de adoptio.

Exemplariter substituit pater filio fatuo, sic: instituo filium meum hæredem & si in stultitia moriatur Titium sibi substituo: sed si defeciderit, si in furore moriatur admittitur substitutus. Et resipiente: vel ei nato filio: aut testatore per aliud testamentum substitutionem reuocante: expirat dicta substitutio. hoc dicit. Habuit ortum à. l. humanitatis. C. de impuber. & alijs substit. & à legē. ex facto. ff. eod. tit.

Lex. XI. Como se faze la substitucio que es llamada exemplaris e como desfallece.

Exemplar substitucion diximos que es aquella, que pueden fazer los padres, e las madres e a sus hijos que son locos, o sin memoria: e faze se en esta manera h̄ diziendo assi: establezco por mio heredero a fulano mio fijo, e si el muriere en a-

- legē. ex facto. ff. eod. tit.
- c **Las madres.** Extende hoc etiam si mater transierit ad secundas nuptias, secundum Bal. in. l. humanitatis. col. 8. C. de impub. & alijs substit. contra Bar. in. l. ex facto. ff. de vulg. & pupil. cū quo contra Barto. transit Io. de Imo. in. d. l. ex facto. & Saly. in. d. l. humanitatis. & idem Imo. in. c. Raynuntius. de testa. in materia exemplaris substituciois, quod in dubio procedit, si mater humaniter & honeste circa filium testata sit, non si corrupto animo tali, quod filius si esset sanæ mentis aliter testaretur, vt tradit Angel. Aret. in. §. qua ratione. insti. de pupil. substit. cuius verba valde placent Guiliel. bene. in repē. d. c. Raynuntius super verbo. si absq̄ liberis moretur. la. 2. in materia exemplaris substituciois. Poterit etiam mater filiis suis bastardis non natis ex damnato coitu, iuxta id qd̄ habetur in. l. 9. Tauri. exemplariter substituere, vt vult Bal. in. d. l. humanitatis. col. 10. ver. 2. videamus de personis. & tradit Guiliel. Benedict. vbi supra colum. 4. quid autem si mater vel auus maternus concurrant in substituendo exemplariter, quis præferatur? vide per Bal. in. d. l. humanitatis. col. 11. versicu. 5. quæritur. & melius per Bar. in. d. l. ex facto. col. 8. ver. quæro si auus. vbi etiam in quæstione antecedenti vid. per eū. Quid si pater & mater ambo substituerint, qualiter & in qb̄ bonis substituti succedent?
- f **Fijos.** Sed an filio exheredato possit exemplariter substitui. l. ista inferius. in forma huius substitutionis videtur velle, quod non, & idē probari videtur in. d. l. humanitatis. vbi Bar. hoc tenet & in. d. l. ex facto, & vtrobiq̄ doct. cōmuniter. Sed in puncto iuris forte verior est opinio, q̄ possit filio exheredato ita substitui: cū etiam furiosus reſte exheredari possit ex causa ingratitude commissa ante furorē. l. nō a unquā. §. si vi. ff. de vulg. & pupil. l. fi. §. sed cum antiquitas. C. de cura. furio. Bar. in. d. l. ex facto. sicut enim pupillariter substituitur filio exheredato, vt in. l. 6. supra. eo. sic etiā poterit exemplariter: cū etiā ista substitutio illam imitetur, vt hic habes, nec obstat ista. l. in modo formali: quia ex hoc non potest id inferri: cū idē dixit in. l. 5. supra. eo. in forma pupillaris. neq̄. d. l. humanitatis. ita vrget q̄ ex ea fundet cōmunis opinio, & contra communē tenet Decius. ibi co. 4. & Dida cus a Couarruias: in suo commento. c. Raynuntius. §. 6. de testa.
- g **Locos y sin memoria.** Adde. l. ex facto. & d. l. humanitatis. & l. fi. §. fin. C. de cura. furio. poterit ergo substitui exemplariter furioso, vel mente capto, vt mutis & furdis, qui testari non possunt: & etiam prodigis, quibus facta est interdicitio, vt omnes dicunt in. d. l. ex facto. ff. de vulg. & pupil. Bal. etiam in. d. l. humanitatis. C. de impub. & alijs substit. col. 11. versicu. 6. quæritur.
- h **Faze se en esta manera.** Fit etiam verbis generalibus, vt si dicat: instituo Titium & Semproniu filios meos hæredes, & eos inuicē substituo: nam si vterq̄ est furiosus, vel mente captus, sub his verbis inest exem-

si fratrem non habet: quilibet extraneus potest substitui: & dicitur exemplaris exemplo pupillaris: quia vtraque propter sensus defectum fit & si in furore moritur admittitur substitutus. Et resipiente: vel ei nato filio: aut testatore per aliud testamentum substitutionem reuocante: expirat dicta substitutio. hoc dicit. Habuit ortum à. l. humanitatis. C. de impuber. & alijs substit. & à

In no. rec. est. l. 7. tit. 8. lib. 5.

Et. d. l. 1. tit. 4. li. 5. no. recop.

plaris substitutio, secundum Bart. in l. Lucius. ff. de vulg. & pupil. vbi etiam Alexan. colum. penult. Iason. colum. ii. vel si diceret, substituo filio meo Titium, licet nulla fiat furoris mentio, vt voluit Bartol. in l. ex facto. ff. de vulg. & pupilla.

5 a **¶ Muriere en aquella locura.** Institutio sub hac forma concepta complectitur vulgarem, si filius restituta sibi sanamente no luerit esse heres, vel adhuc in furore existenti fuerit eius nomine hereditas legitime repudiata: comprehenditur etiam pupillaris, si ipse filius decesserit ante pubertatem in furore: erit enim tunc vere exemplaris, cum decesserit post pubertatem in furore secundum Bartolum, cuius opinio est communis in dict. l. ex facto. colum. 3. ff. de vulg. & pupilla.

quella locura^a en que agora es: establezco por su heredero en su lugar a fulano o me. Pero si este loco a quien dan el sustituto ouiere hijo o nieto^b: o alguno de los otros que descenden por derecha línea del, deuen los sustituir^c en su lugar, e non otros. E si alguno de estos no ouiere, estonce le pueden dar sustituto a su hermano, si lo ouiere: e si non ouiere hermano pueden le dar por su sustituto otro extraño^d. E tal sustitucion como esta es dicha exemplar, porq̄ es fecha a semejança, e a exemplo de la pupillar. Ca así como al moço menor de catorze años, dan sustituto, porque no ha entendimiento de fazer testamento, si muriere en tal tiempo por esta misma razón le pueden dar al loco, o al desmemoriado,

Sed est pulchrum dubium an substitutione concepta sub forma huius. l. scilicet si filius meus decesserit in furore, si contingat, quod filius intra pubertatem cessante furore decedat, an succedet substitutus ex pupillari contenta in exemplari, & sic an tali casu in exemplari contineatur pupillaris? quæ inuestigatio magni est effectus, & utilitatis: quia in exemplari solum potest substitui, qui debet succedere alias ab intestato, vt statim habetur in ista l. in pupillari verò substitui potest quilibet extraneus. & Alexan. in dicta lege. ex facto. col. 6. post. Salic. in l. humanitatis. colum. 7. C. de impube. & aliis substitui. ver. nunc quæro vult quod isto casu taliter facta substitutio nullo modo valeat: ex quo testator expressit casum, si filius decesserit in furore, qui tamen non euenit, quod est bene notandum. An autem hoc possit limitari, nisi in taliter facta substitutione, datus esset substitutus extraneus, & non de illis de quibus hic, & in d. l. humanitatis, nam tunc videtur de mente testatoris substituere pupillariter: ex quo non posset substitutus capere ex exemplari: & qualis sit substitutio, ex mente & potestate testatoris dependet. l. in testamento. C. de testa. milit. l. si ita quis. ff. de vulg. & pupilla. Cogita, quia etiam videtur posse dici quod etiam isto casu tunc videatur substituere pupillariter, si filius decedat in furore: non si sanæ mentis, vtilius ergo erit, vt exemplaris substitutio sic fiat: filio meo furioso talem substituo, tunc enim comprehenditur expresse pupillaris, si filio impuberi facta sit exemplaris, secundum Bartol. & docto. vbi. s. & quod non se astringat testator ad formam hac. l. positam, notatamen, q̄ etiam si exemplaris concipiatur in casu furoris, vt hic: trahetur etiam ad casum, si filius prodigus vel mutus, vel furus decesserit. l. gallus. §. & quid si tantum. ff. de libe. & posthu. Bar. & Alex. in d. l. ex facto.

6 b **¶ Niño, o nieto.** Non distinguitur si sapiens seu sanæ mentis, vel ne intelligendum tamen est de sapiente, prout habetur in d. l. humanitatis. C. de impube. & aliis substitui. nam mentecapti excluduntur ab ista substitutione, licet non excludantur à legitima: vt dicam in gloss. sequenti. & tenet Ange. in d. l. humanitatis. vbi etiam Decius colum. penult.

7 c **¶ Deue los sustituyr.** Et si plures sint filij furiosi, posset vnum tantum ex eis substituere, vt in l. humanitatis. C. de impuber. & aliis substitui: dum tamen alios instituat in legitima, vel ex hereditate, prout voluit glo. fin. in d. l. humanitatis. cum qua residet Alex. & est communis opinio secundum Angel. in §. qua ratione. insti. de pupil. substit. in hoc etiam residet Decius in d. l. humanitatis. in fin. vbi respondet ad l. Papinianus. §. sed neq; impuberis. ff. de inof. testa.

8 d **¶ Otro extraño.** Qui etiam matrem pupilli furiosi excludet, vt satis hic inuenitur & tenet Bartol. in l. ex facto. ff. de vulg. & pupilla. col. 6. vers.

iuxta hoc quæro. & columna septima. vers. vltimo quæro. cuius opinio est communis, & eam defendit Decius contra Bald. & alios in d. l. humanitatis. in. 6. nota.

e **¶ Tornar en su memoria.** Quid si furor rediret? dic quod adhuc substitutio capiet vires, vt tradit Bartol. in dict. l. ex facto. columna penult.

si muriere en la locura aura el sustituto todos los bienes del. Pero tal sustitucion como esta se puede desfazer en tres maneras. La primera es, si quando aquel a quien dan el sustituto, es desmemoriado, e despues de esto torna en su memoria^c. La segunda es, quando le nasce hijo^f o hija. La tercera^g es, si aquel que la hizo, la reuoco por otro testamento que hizo despues.

¶ Ley. XII. Como se haze la sustitucion a que llaman en latin compendiosa e que fuerza ha.

Compendiosa substitucion de q̄ de suso fablamos, se haze desta guisa^h, como si dixesse el testador: fago mio heredero a fulano mio hijoⁱ, e quando f

princ. ff. de vulg. & pupil. & intellige de filio legitimo, & naturalis: puta ex matrimonio ante furorem contracto. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. & vide per Iason. in d. l. humanitatis. col. 5. fin. dicit etiam Gulielm. benedict. in repeti. c. Raynuntius. de testa. super verbo. si absq; liberis moreretur. la secunda. in materia exemplaris substitutionis, q̄ intelligi debeat de filio sapienti: quia si nasceretur demens, & in dementia perseveraret, non rumpere secundum eum substitutionem patri suo factam. Mouetur, quia eo casu filij iam nati, eam non rumpere, si dementes essent, vt in d. l. humanitatis. cuius dictum in hoc non videtur verum, propter generalitatem huius. l. & d. l. ex facto. in princip. nihil in hoc distinguendum. Et quia vt dixi quod disponitur in d. l. humanitatis. debet intelligi, dum tamen alij filij mente capti instituantur in legitima, vel ex hereditate: & imputet sibi testator pater, qui non prouidit circa istum casum, si filius furiosi demens nasceretur, relinquendo ei legitimam.

g **¶ La tercera.** Quartam adde ex defectu eius, cui est facta. tradit Bartol. in l. ex facto. ff. de vulg. & pupil. in fin. principij. quem alij docto. seq.

¶ Lex. XII.

30 **¶ Substitutio compendiosa fit in hæc verba:** talem filium meum instituo: & quando cunque moriatur talis sit hæres: quæ fit a milite, mortuo filio infra pupillarem ætatem admittitur substitutus pupilli exclusa matre: sed post pubertatem: habebit mater tertiam bonorum patris & omnia eius bona aliunde obuenientia: & iura sepulchrorum patris. Sed alia bona habebit substitutus. Si vero miles eandem substitutionem extraneo hæredi fecit: ad omnia bona quando cunq; decedit admittitur substitutus. Si autem per dicta verba eam fecit paganus admittitur substitutus matre exclusa infra pupillarem ætatem: postea autem repellitur in totum substitutus: sed si eam fecit per verba substituo: aut dixit volo q̄ sit talis hæres: tunc post pupillarem mortuo habebit mater tertiam bonorum patris & alia de q̄b⁹. §. & substitutus alia bona. h. d.

h **¶ Use haze desta guisa.** Potest etiam fieri verbis generalibus, & si non adiciatur verbum (quando cunq;) vt si dicat, si decesserit filius meus, substituo petrum: hæc enim indefinita æquipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de lega. 2. tenet glo. magna. in l. in testamento. la. 1. C. de test. mili. item si dicat, si sine liberis filius meus decesserit. gloss. in. c. si pater. de testam. libr. sexto. item etiam ita fit, si filius meus decesserit in trapupillarem ætatem, vel post: vel intra vicessimum quintum annu. l. centurio. & ibi Bartol. ff. de vulg. & pupil.

i **¶ Mio hijo.** Recte ponit exemplum in filio: vt appareat sub compendio istam substitutionem amplecti diuersa tempora pupillaris. s. cta Partida. vj.

tis & pubertatis. l. precibus. & ibi glos. C. de impuber. & alijs. & in capitu. si pater. in verbo, absque deductione. de testa. libro. 6. fit etiam a milite h. ec substitutio extraneo. vt infra. ea. l. & ibi dicam.

3 a *Usea su heredero.* Ita sunt verba directa, vt dicit gloss. in. l. verbis ciuilibus. & in. l. Centurio. ff. de vulgar. & pupilla. vide per gloss. in. l. eam quam. in verbo directis. C. de fideicommiss. & Barto. in lege secunda. C. communia. de leg.

4 b *Cauallero.* Idem in Doctore, vel aduocato, & clerico. tenet Alexand. qui late hoc examinat in lege. Centurio. i. & secunda colum. cum sequentib. ff. de vulgar. & pupilla. qui licet in hoc ibidem impugnetur a Socin. tenend videtur opinio Alex. cum istud priuilegium non detur militibus ratione simplicitatis, sed ratione exercitij militaris: quod militabit in Doctore actu legente, & aduocato aduocationis officium exercente: & clerico, qui est miles celestis militia. vide legem octauam. & quæ ibi dixi titul. fina. secunda partita. & de quo milite intelligatur. vide ibidem per Alexan. & Bal. in. l. in testamento. in fine. C. de testamen. mili. nam intelligitur de militantibus causa reipublicæ. & quæ dixi in. l. 49. titul. quinto. partita quinta.

5 c *Hamadre.* Idem si haberet auiam vel alios ascendentes, quibus deberetur legitima, vt in. l. nam & si parentibus. ff. de inofficio. testamen. l. 6. in ordina. Tauri.

In no. rec. est. l. i. tit. 8. lib. 5.

d *Ante de catorze años.* Et sic patet, quod in casu huius. l. substitutio compendiosa facta fuit filio impuberi. Quid autem si per verba directa de quibus hic substituerat miles filio puberi, an etiam matre existente in medio, valeret iure directo, & excluderet matrem etiam a legitima? gloss. in lege. precibus. super verbo, fideicommissi. C. de impuber. & alijs substi. vult quod sic. & est de mente Azo. C. eodem. in summa. & opinio illius gloss. est communiter approbata. & ibi per eam vide rationem diuersitatis.

7 f *Ninguna cosa.* Concord. cum. l. precibus. C. de impube. & alijs substi. & l. Papinianus. §. sed neque impuberis. ff. de inoffic. testa.

8 f *Muere despues.* Sine liberis intellige. l. cum auus. ff. de cõdition. & demonstratio. l. cum acutissimi. C. de fideicom. l. 10. titu. 4. ea. parti. vbi vide quæ dixi.

9 g *Aura la madre.* Sed an habebit, vt succedens ab intestato in bonis filij, cum onere fideicommissi restituendi, reliqua bona paterna substituto: vel an habebit ex eo quod directa militaris post pubertatem non comprehendat legitimam filij, nec alia de quibus hic fauore matris, licet ex directa militari substitutus succedat in bonis patris, priuilegio militari: non satis aperit ista lex. imo cum hic non exprimat, quod substitutus capiat reliqua bona patris de manu matris, prout exprimit in casu fina. huius. l. videtur isto casu voluisse quod substitutus directo per se capiat: & ista inuestigatio magni est effectus ob ampliores utilitates, quas habet directa substitutio, quam fideicommissaria. vt tradit Barto. & Angel. in. l. Centurio. columna secunda. ff. de vulga. & pupilla. vbi etiam Alexand. & latius Guilhelm. Benedict. in repetitio. capitu. Raynuntius. de testa. in verbo. si absque liberis moreretur: la segunda. in tractatu compendioso. vide quæ dicam in gloss. sequenti. & in glo. super parte, de linaje de su padre.

ro h *La tercera parte.* Hæc erati iure isto partitarum & de iure communi legitima filij. l. 17. tit. primo. 6. partita. & in authent. nouissima. C. de inofficio. testamento. & ex hoc videtur reprobari hic communis doctorum opinio, in lege. Centurio. ff. de vulga. & pupilla. qui sequentes ibi Barto. volunt, quod substitutio compendiosa verbis directis facta a milite filio impuberi, post pubertatem valeat, vt directa militaris & substitutus succedat in omnibus bonis patris exclusa matre etiam a legitima filij: licet Paul. de Castr. in dicta. l. precibus. columna penulti. concludat, nec per directam militarem post pubertatem posse legitimam tolli: nedum matri si ipsa existat: sed neque alijs venientibus ab intestato ad successionem filij, quod etiam tenet Alexander de iure nouissimo authent. eorum hodie procedere, licet non de iure antiquo digestorum quo poterat miles filium priuare legitima: quia etiam illo tempore poterat filium etiam sine causa exheredare. l. fina. C. de inofficio. testamento. sed hodie dicto iure nouissimo statutum fuit, quod non possit exheredari, etiam a mili-

te, vt est magis communis opinio iuxta gloss. in lege. aduersus. & in. l. fina. C. de inofficio. testament. tenent Barto. & docto. in authentica. ex causa. C. de liber. prate. vnde videtur, quod hodie non possit filio militis legitima tolli ex directa militari. Socinus verò in dicta lege. Centurio. respondens ad hoc fundamentum Alexand. tenet opinionem Barto. & aliorum

Et si el moço, o la moça muere despues de la edad sobredicha: estõce aura la madre la tercera parte^h de la heredad, de todos los bienes q̄ el moço heredo de su padre, e todo lo al q̄ gano de otra parte, onde quier q̄ lo ganasse. Otro si las sepulturas q̄ le pertenescen del linaje de su padre: mas todos los otros bienes^k del

tionem Barto. & aliorum dicens, quod licet facta sit correctio in actu odioso, vt non possit filius exheredari: non sequitur, quod etiam facta sit correctio quando filius est institutus & gra-

uatus per substitutionem directam: & in materia correctoria strictè proceditur. Decius etiam in dicta lege. precibus. colum. penulti. numer. 25. tenet idem cum Socin. dicens, quod etiam videtur quod alia sit ratio, vt possit miles ex directa militari filium priuare legitima, quam illa que colligitur ex dictis Alexand. videlicet quod hoc sit ex natura ipsius directæ substitutionis: quæ est, quod omnia bona absque diminutione in substitutum transferantur. hæc enim videtur peculiaris natura directæ substitutionis, vnde secundum eum opinio quod ex hac directa filius priuetur legitima, indistinctè videtur verior etiam de iure nouissimo vide ibi per eum & per Socinum in dicta lege. Centurio. char. penult. columna tertia. approbatur ergo hic in ista. l. partitarum fauore matris existens in medio opinio Azo. in summa. C. de impuber. & alijs substi. colum. tertia. versic. compendiosa substitutio, vt directa militaris fauore matris obliquetur post pubertatem, & valeat iure fideicommissi: quam etiam tenet gloss. in dicta lege. precibus. in qua. l. satis hoc probatur, cui nulla responsio doctorum tenentium contrarium satisfacit. & sic in fideicommissaria substitutione non comprehenditur legitima filij, vt in lege. quoniam in prioribus. & in. l. ex tribus. C. de inofficio. testamento. l. ii. titu. 4. eadem parti. Aduerte tamè quod cum hoc sit fauore matris, si mater non existat alijs hæredibus filij existentibus, quibus non debetur legitima, tales hæredes in totum excludentur a bonis patris militis ex directa militari, etiam quo ad legitimam debitam filio: per rationes de quibus supra si tamè miles substitueret per verbum commune. veluti per verbum (substituto) tunc post pupillarem ætatem etiam matre non existenti in medio, traheretur ad fideicommissum. vt tradit Alexan. in dicta. l. Centurio. 14. colum. versic. ex predictis. Aduerte, etiam quia in casu quo mater debet habere legitimam filij, videtur intelligi debere si filius hæreditatem patris adiuit, prout etiam habetur in dicta lege. precibus. nam si non adiisset, succederet substitutus ex vulgari in compendiosa contenta: & matrem etiam a legitima excluderet: cum per vulgarem succedatur defuncto, non ei cui facta est substitutio. Instituta. de vulga. substituta. in princip. & quæ notantur per gloss. & docto. in. l. si. C. de institu. & substituta.

i *Del linaje de su padre.* Intelligi debet de omnibus sepulchris tam familiaribus, quam hæreditariis. l. qui perinde. §. restituta. ff. ad Trebellia. l. familiaria. & l. vel quæ. ff. de religiof. & sumpt. fune. & C. eodem. l. si sepulchrum. & sic substitutio compendiosa de qua in isto primo casu huius legis post pubertatem filij, fauore matris, obliquatur & valet vt fideicommissaria: quia si valeret vt directa militaris: iura sepulchrorum, tam quæ habentur a genere paterno, quam reliqua transirent in heredem directum, vt habetur in dicta lege, vel quæ. & in dicta lege. si sepulchrum. quia tamen. l. ista isto casu voluit, quod ista substitutio obliquaretur, & valeret iure fideicommissi inde est, quod iura sepulchrorum ex parte patris siue hæreditaria, siue familiaria manere debeant apud matrem succedentem filio, & non transeant in substitutum: eo quia venit iure fideicommissi, vt in dicta lege. quia perinde. quia fideicommissarius non est hæres, licet loco hæredis habeatur, idem quo erit dicendum in iure patronatus ecclesiæ: vt non transeat in substitutum fideicommissarium, vt not. Barto. in dicta lege. quia perinde. & ibidem Alexand. legens dictam legem sub lege. quauis. §. nihil. eodem titulo. & in lege. Centurio. columna nona. ff. de vulgari & pupillari. Ioann. de Imol. in lege. si patroni. in principio. ff. ad Trebellianum.

k *Todos los otros bienes.* Sed an prælegata, & donationes, quas pa-

ter fecit filio, venient ad substitutum, vel manebunt apud matrem, colliges. ex. l. Marcellus. §. quidam. & ibi per Alexan. ff. ad Trebellianum. & ex. l. cum virum. C. de fideicommiss. & nota. hic cum dicit, todos los otros bienes. nam probatur expresse matrem non posse deducere Trebellianicam, vt etiam voluit gloss. in lege. precibus. in gloss. final. C.

de impuber. & alijs substitutu. & sic habes ex testamento militis non deduci Trebellianicam contra opinionem Bartol. & docto. in. l. prima. §. i filij. ff. ad Trebellianum. quorum sententiam Soci. & Ripa afferunt communem in. d. §. in filij. Iason in. l. in testamento. la primera. C. de testa. milita. & in hoc sequuta fuit ista. l. opinio-

nem gloss. in dicta lege. precibus. in gloss. fin. cuius opinionem etiam asserbat esse communem Alexand. in lege Marcellus. in princip. in tertio notabi. ff. ad Trebellianum. vide quæ dicam infra eadem lege. gloss. fina.

13 a **¶ Del finado.** Ex isto verbo poteris dicere, quod fructus inuenti in hæreditate tempore mortis testatoris, pertinent ad substitutum, vt in lege. Centurio. ff. de vulga. & pupilla. si verò percepti fuerunt per hæredem & recollecti post mortem testatoris, licet reperiantur non consumpti tempore mortis hæredis, non pertinent ad substitutum: cum illa non fuerunt bona defuncti: sed hæredis, quæ non veniunt in restitutione. l. in fideicommissaria. in principio. & l. mulier. §. si hæres. c. §. sequenti. ff. ad Trebellianum. nec pertinet substituto ex directa militari, secundum magis communem conclusionem doctorum, Ange. Paul. Alexand. & aliorum in dict. l. Centurio. contra Bar. ibi quæ opinio satis probatur hic.

14 b **¶ Que non fuesen de los que descienden del.** Prosequitur dicta Azo. C. de impub. & alijs substitutu. in summa. columnatertia. versicu. compendiosa. cum dicit at vbi miles homini extraneo puberi posteaq; hæres extitit, substituit directo, non habetur illa consideratio, habet vel non habet matrem: nam nihil ad legem vel ad testatorem de matre eius.

15 c **¶ Por las palabras sobredichas.** Ex hoc collige & ex dictis Azo. quæ retuli in gloss. precedentis substitutionem à milite factam extraneo per verba quandoque decesserit, dici compendiosam: licet non sit ibi temporis diuersitas pubertatis, vel impubertatis: sed aditionis, vel nõ aditionis hæreditatis: imo isto casu in milite est propria species compendiosa: vt tradit Ioannes de Imol. in. l. Marcellus. §. quidam. ff. ad Trebellianum.

16 d **¶ Toda la heredad.** Non tamè venient prælegata, quæ relicta sunt à milite pprio hæredi, secundum Alexan. contra Ioan. de Imol. ibi in lege. Marcellus. §. quidam. col. 2. ff. ad Trebell.

17 e **¶ Quando quier que muriesse.** Potest enim miles ex priuilegio etiã post aditam hæreditatem directo substituere. & pro tempore habere vnũ hæredem, & pro tempore alium. l. milites. & ibi glo. & l. miles ita. in princip. & in. §. ex hæredato. ff. de testamen. mili.

18 f **¶ Por las palabras sobredichas.** Id est verbis directis quæ posuit supra. Si verò verbis obliquis conciperet substitutionem, omni tempore substitutio esset fideicommissaria, vt in. l. cohæredi. §. cum filia. ff. de vulga. & pupill. Bar. in. l. Centurio. eod. titu.

19 g **¶ Non heredara ninguna cosa.** Et sic post pubertatem talis substitutio expirat: ita vt neque valeat, vt fideicommissaria: quia compendiosa facta a pagano per verba directa non valet vltra tempus pubertatis neque iure fideicommissi. l. verbis ciuilibus. ff. de vulga. & pupilla. & ap probatur hic opinio Azo. C. de impub. & alijs substitutu. in summa. col. 3. versu. compendiosa. quam etiam tenet gl. in. l. i pupillari. & in. d. l. ver

bis ciuilibus. & in. l. Centurio. ff. de vulga. & pupilla. & in. l. precibus. C. de impube. & alijs substitutu. & in. §. quæ ratione. Instit. de pupil. substit. & glo. in. c. si pater. in verbo, absque deductione. de testa. lib. sexto & istam opinionem, vt communem tenet Alexand. in. d. l. Centurio. colum. 16. cum sequenti. & Iason nume. 19. cui opinioni satis fauet dictum capitulo.

substituto la heredad, e la madre non aua ende ninguna cosa. Mas si muriere despues desta edad, estõce el sustituto non heredara ninguna cosa s de los bienes de aquel en cuyo lugar fue sustituto: ante los deue auer la madre, si la ouiere, o sus parietes del muerto los mas propincos. Pero si este que non es cauallero dixesse asì, quando fiziesse su testamento: establezco tal mio fijo por mio heredero, e quando quier que el muera sin fijos^h, dexole por sustituto en su lugar a fulano o me, o quiero que sea su heredero fulano: estõce si el muriere de

etum capitulum. si pater. vbi habetur, qd compendiosa verbis directis facta ob causam trahitur interdum ad fideicommissariam, innuens, quod regulariter non possit esse fideicommissaria, reprobat ergo hic opinio. Ioan. Andr. in dicto cap. si pater volentis, quod imo tunc trahitur ad fideicommissum: quã pleriq; docto. sequuti sunt, quos refert A-

lexand. in dicta. l. Centurio. vbi latè insistit Decius etiam in. d. l. precibus. col. 6. nume. 17. dicit istam opinionem Ioan. And. maiori niti æquitate: quia conseruatur voluntas testatoris, qui voluit etiam facere substitutionem fideicommissariam, faciendo compendiosam: in qua etiam fideicommissaria includitur, vt probatur in dicta lege. precibus. & licet vtatur verbis directis, quæ non conueniunt fideicommissariae verbate testatoris, debent potius impropriari: vt voluntas testatoris seruetur. vt dicit Bar. in. l. in ambigua. ff. de reb. dub. & subdit, qd ista opinio Ioan. Andre. maximè deberet seruari in curia Delphinali, vbi vt plurimum æquitas abundat, & voluntas testatoris inspicitur, etiam coram arbitratore, vel si persona substituta esset multum dilecta testatori, vel esset pia causa substituta: vt tradit Ioann. Baptist. de. S. Seuerin. in dicta lege. precibus. quem Decius refert. limita tamen istam leg. partitarum tenentem primam opinionem: nisi testator in substitutione compendiosa adiecerit verbum (sine liberis) vt si dixisset. quandoque sine liberis decesserit: tunc enim & si concipiat substitutionem sub verbis directis trahetur post pubertatem ad fideicommissum, vt infra. in ista. l. vbi dicã. Secundo limita nisi in testamento apponatur clausula codicillaris quæ hodie communiter apponitur in testamento: nam tunc trahetur ad fideicommissum, vt notabili ter voluit Bal. in. d. l. verbis ciuilibus. vbi etiã Angel. Imo. & Alexan. Decius in. d. l. precibus. col. 10. & probatur in. l. si frater tuus. C. de fideicom. & ibi Paul. de Castr. & idem vult Guiliel. Benedi. in repeti. ca. Raynuntius. de testa. super verbo. si absque liberis inoreretur. la. 2. in tractatu compendiosa. col. 18. si testator verba æquipollentia clausulæ codicillari apponat, vel fauore liberorum subintelligeret. & vide per Io. Baptist. vbi supra. & ex prædictis bene inferitur, qd si substitutio compendiosa fiat in testamento puberi à pagano per verba directa, qd erit funditus nulla, & nihil habebit substitutus. vt etiam voluit glo. in. §. extraneo. inst. de pupilla. substit. tradit Alex. in. d. l. centurio. col. 19. ver. & ex prædictis.

h **¶ In hijos.** Iste fuit vltimus casus, quem in materia huius compendiosa posuit Azo. vbi supra. quid autè si istud verbu non fuerit adiectum: sed per verbum commune, putã (substituto) paganus fecisset istam substitutionem: an tunc infra tempora pubertatis valebit iure directo, & post pubertatem iure fideicommissi? vel an omni tempore erit fideicommissaria ista. l. non aperit: quia non posuit istum casum, si substitutio tantum esset facta quandoque decesserit, non addens si sine liberis decesserit. & Azo vbi supra. dicit hanc substitutionem omni tempore esse fideicommissariam: quia verbum (substituto) adaptatur ad fideicommissum. l. generaliter. §. fin. C. de institutu. & substitutio. & quia talis interpretatio rem omni tempore valere suadet. l. quotiens. ff. de rebus dub. & idem voluit gloss. in. l. centurio. ff. de vulga. & pupilla. & in. l. precibus. C. de impube. & alijs substitutu. etiam gloss. in dicto capitulo. si pater. & istam dicit communem opinionem Bald. in. l. iam hoc iure. ff. de vulga. & pupilla. & in

Sesta partida.

aliquibus consilijs relatis, à Decio in dicta lege precibus, vbi etiam refert alios istam opinionem tenentes. gloss. tamen in §. qua ratione. In fit. de pupilla. substitutio tenet quòd si impubes moriatur in pupillari ætate, sit directa substitutio iure pupillaris ætatis. & ita valeat & matrem excludat: post pubertatem tamen obliquetur. & istam opinionem com

probat & sequitur post alios quam plures, quos refert Alexand. in. d. l. Centurio. colum. 2. & sequenti. & multi alij à Decio relati in dicta lege. precibus. colum. vndecima. Bartol. in dicta lege. Cetero. &

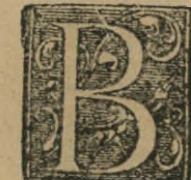
Despues de la edad sobredicha: aura la madre del hijo de las tres partes de los bienes la vna, e las otras cosas^b que de suso diximos, e todos los otros bienes^c de ue auer el sustituto de mano della, quando quier que muera el moço.

¶ Ley. XIII. De la sustitucion a que dizen en latin breuiloqua, como se deue fazer e que

in dict. l. precibus. tenet primam opinionem, quando mater est in medio. & Bal. in dict. l. precibus. columna secunda. & multi alij: ita quòd Francisc. de Are. consi. 159. dicat istam esse magis communem opinionem: alij verò dicunt magis communem opinionem esse contra Bar. contra quos insurgit Decius in. d. l. precibus. dicens, quòd non facile iudicari potest, quæ sit communis opinio refertq; ibi quàm plures opinionem Bart. tenentes subdens quòd hæc opinio Barto. habet magnam æquitatem: & perillam iusto fœdere distinctionis opiniones concordari possunt. & quia incertum est de communi opinione, iudex qui habet iudicare de æquitate, deberet si posset componere cū matre, quòd ipsa habeat solam legitimam debitam iure naturæ: & non Trebellianicam. & quòd talis concordia, videtur iuridica in rebus valde dubijs, Gulielm. Benedict. vbi supra colum. 24. & 25. audacter asserit opinionem gloss. in dicto. §. qua ratione esse communem iõiq; eam latè defendit, inducens aliquas absurditates, quæ resularët, si opinio contraria teneretur. Vt dixi lex ista partitarum non decidit istum casum: sed casum quando fuit in compendiosa adiectum, si sine liberis moreretur, in quo casu etiam loquitur. d. capitulum. si pater. de testa. lib. sexto. voluitq; l. ista in hoc multum esset ponderis, vt etiam si substitutio tali casu concipiatur, etiam per verba directa, obliquetur post pubertatem iure fideicommissi: quæ tamen non obliquaretur, si non addito dicto verbo (substitutio compendiosa) etiam cum verbo (quandocunque) cõciperetur, vt ista. l. dixit in præcedenti casu. Ergo videbatur concludendum, quòd casus iste remaneat sub dispositione iuris communis, & quòd ista. l. non decidatur: imo ista. l. in fina. casu posset induci contra opinionem glo. in dicto. §. qua ratione. eum veile videatur, quòd verbum (substituto) quod est commune, tunc intra tempora pubertatis inducat directam substitutionem: post pubertatem verò fideicommissariam, quando fuit facta si sine liberis moreretur, & non alias. Ego verò arbitror opinionem gloss. in dicto. §. qua ratione. esse veriore, & magis accedentem voluntati testatoris, & dispositioni iurium & menti huius. l. partitarum nam si cum testator concipit substitutionem compendiosam sub verbo, si sine liberis moreretur, per verbum commune: vel directum: & posset dici sensisse de tempore post pubertatem, & non de tempore ætatis pupillaris, in quo non est verisimile pupillum habere liberos: nihilominus disponit intra pubertatem valere iure directo. & postea iure fideicommissi: à fortiori idem videtur dicendum, quando hoc verbum non fuisset adiectum & verba communia conueniunt tam directæ quam obliquæ substitutioni: vnde nimirum si mutatis temporibus mutetur ipsa substitutio ex mente testatoris.

tus. ff. qui pet. tuto. allegatus ad hoc per Baldum contra quendam repetentem, vt refert Paul. in dicta. l. precibus. ista verò lex partitarum. videtur sequi dispositionem capituli. si pater. de testam. libro sexto. vbi idem videtur probari. & ista conclusio de qua hic in ista. l. tenebatur etiam per gloss. & Barto. in dicta lege. Centurio. ff. de vulg.

fuerga ha.

Breuiloqua substitutio en latin, tãto quier dezir en romance, como segũdo establecimiento de heredero que estecho breuemente^d. E tal sustitucion como esta se faze^e en esta manera. Como si algund testador ouiere dos fijos menores^f de catorze años, aquien

gar. & pupilla. & Alexand. colum. 5. & 6. Salycet. in dicta lege. precibus. & est de iure communi opinio cõmunis, vt attestatur Guliel. Benedict. in. d. repeti. capituli. Raynuntius super dicto verbo (si absque liberis)

la segunda. in tractatu compendiosæ. ante penult. foli. & etiam Alexand. dict. colum. sexta. & istam etiam partem tenet Oldrad. consilio. 125. vbi vide.

b *¶ Las otras cosas.* Bona scilicet filij & iura sepulchrorum, de quibus dixi supra. 22

c *¶ Todos los otros bienes.* Ex hoc videtur, quòd etiam in testamento pagani de iure isto partitarum non poterit mater ultra legitimam filij deducere quartam Trebellianicam, licet grauatus fuerit filius sub conditione, vt hic fuit si sine liberis decesserit: & licet diuersis temporibus legitima & Trebellianica veniant deducendæ, vt est quando filius non grauatur purè: sed sub conditione, vel ad diem incertum, quod videtur contra communem doctorum assertionem in lege. Cetero. ff. de vulg. & pupil. dum ponunt effectus directæ substitutionis, quos non haberet substitutio fideicommissaria: vnde infertur, quòd attento isto iure partitarum, & fori & legum Tauri: quibus permittitur libera dispositio patri in quinta bonorum, vel filio habenti ascendentes legitimos, in tertia, non sit locus illi disputationi, an filius vel pater grauatus a filio possent deducere duas quartas, legitimam scilicet & Trebellianicam, in quo articulo magis communis erat Canonistarum & Legistarum opinio, vt tali casu possint duæ quartæ deduci ex dispositione capituli. Raynuntius. de testamentis. quod plenius tangam in lege prima. & fina. titulo vndecimo. infra eadem partita. & licet a filio legaretur, vel restitui iuberetur per patrem testantem quinta pars bonorum, vel a filio tertia non posset filius vel pater deducere Trebellianicam: quia ille cui relinquitur iudicatur legatarius, vt tradit Bartolus in lege. si quis seruum. §. fina. cum. l. sequenti. ff. de lega. secundo. glo. in. l. mulier. §. fina. ff. ad Trebellia.

Et no. re. l. 1. & l. 7. & 8. cum alijs. tit. 8. lib. 5. & l. 12. tit. 6. l. 5. in. d. no. ua recop.

¶ Lex. XIII.

¶ Breuiloqua substitutio fit sic: talem & talem filios meos heredes instituo & eos inuicem substituo & tunc si ambo sunt impuberes continet duas pupillares & duas vulgares substitutiones: ita quod aliquo eorum non aduente admittitur alius pro vulgari: & si adeat & in pupillari ætate decedat admittitur substitutus per pupillarem substitutionem. h. d.

d *¶ Breuemente.* l. cum in testamento. §. hæc verba. ff. de hæredibus instituendis.

e *¶ Se faze.* Fit etiam reciproca verbis de quibus in. l. si fundum sub conditione. §. his verbis. ff. de legat. primo. Bartolus in lege. Lucius. col. 1. ff. de vulg. & pupilla. vbi etiam vult quòd fiat etiam iuxta formam. l. Titius. ff. de hæredibus instituendis. quid autem si fiat vltimo morienti. an ex hoc inducatur reciproca substitutio. vide. l. Titia Seio. §. Seia. ff. de legat. secundo. plene per docto. signanter Socinum in. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebellianum. & l. vel singulis. ff. de vulg. & pupilla. & §. vel singulis. Instituti. de pupilla. substitutio. & vltra prædicta ad materiam. d. §. Seia libertis. quæ est multum practicabilis vide Socin. consilio. 113. ad fin. volu. primo. & consi. 238. penul. & fin. colum. 2. volu. & eodem volu. vbi latissime consil. 249. colum. 4. 5. 6. & 7. & cõsil. 104. col. 5. & 7. 3. volu. vbi vide etiam Decium consi. 238. in prin. dubio. & vide q̄ not. Bar. in. l. quandiu. la tertia. ff. de acquir. hæredita. & not. consilium Alexan. 91. volumi. 1. & eo. volu. consil. 105. & consil. 14. volu. 4. col. pen. & fi.

f *¶ Dos fijos menores.* Adde legem iam hoc iure. ff. de vulg. & pup. & ponit de filijs gratia exempli, & vt ostendat quatuor substitutiones sub ista breuiloqua contineri, nam etiam extraneis ita substitui potest. l. cū

21 a *¶ Despues de la edad sobredicha.* Id est post pupillarem ætatem: à contrario ergo vult, quòd si decedat intra pupillarem ætatem, substitutus admittatur in omnibus bonis exclusa matre & cæteris venientibus ab intestato ex pupillari contenta in compendiosa: reprobatur ergo in hoc ista. l. opinionem Azo. in summa. C. de impube. & alijs substitutio. circa finem. qui interpretatur talem substitutionem omni tempore fideicommissariam: quia talibus verbis non directa: sed fideicommissaria substitutio consuevit de iure, & de facto fieri. Et nisi verba directa traherentur ad fideicommissum, nullo tempore valeret magis, quàm alio: quia etiam illud verbum (sine liberis) in nuit, quod etiam in pupillari ætate substituerit per fideicommissum: quia tunc liberos habere non potest. & istam opinionem Azo. tenet gloss. in lege. precibus. C. eodem. & pro ista opinione Azo. & gloss. satis facit text. in lege. credendum. §. si verò mari-

in testamento. §. hęc verba. ff. de heredib. instit. item ideo hic dixit menores de quatorze años: quia aliud esset, si vnus filiorum esset pubes. alter vero impubes, vt in. d. l. iam hoc iure. & l. 2. & l. 1. quauis. C. d. impube. & alijs substi. l. in testamento. l. a. 1. C. de testa. mili. & pōt con tingere ista disparitas tripliciter: nam aliquando hęc substitutio fit personis di

spari⁹ ab ini tio & semper, aliquando p-sonis dispari- bus ab initio- sed non sem- per: putā, q̄a eis postea su- puenit æquali- tas, aliquādo fit psonis pari- bus ab initio, quibus postea inæqualitas cōtingit, quæ singula prose- q̄re vt per Gui- liel. benedict. in repe. c. Ray- nuntius. de te- sta. super ver- bo si absq; li-

establescieffe por sus herederos dizien- do así: fago vos mios herederos a mos a dos: e establezco vor por sustitutos al vno del otro de so vno. E en la sustitu- cion q̄ es fecha desta manera contienen se quatro sustituciones^a: dos vulgares e dos pupilares. Ca qualquier destos mo- ços sobredichos, que non quiera entrar la heredad, o si la entrare, e muriere ante que sea de catorze años, aura el otro to- da la heredad.

¶ Ley. XIII. De la sustitucion que es llamada en latin fideicommissaria.

beris. l. a. 2. in tractatu breuiloquæ. colum. 13. cum sequentibus. Et ad- uerte, quia quando vnus filiorum esset pubes, alter impubes, licet in breuiloqua seu reciproca substitutione adiungeretur compendio- sa: vt quia testator dixerit, quandoq; decesserint: tamen propter vniformē determinationem talis reciproca cum compendiosa non continebit pupillarem substitutionem, vt est de mente Bar. in. l. Lu- cius. col. 2. vers. sed quæro quando. ff. de vulg. & pupill. & tenet Ang. in confi. 151. incipit quidam Nicolaus. & Petrus de Anch. confi. 68. in- cipit subtiliter, & ad plenam. & Socin. confi. 290. incipit qm̄ præfens consultatio. volu. 2. col. 2. vbi dicit istam esse veram & communē con- clusionem. & adde in ista materia, quæ dixit Alex. post Bart. in. d. l. Lucius. col. 3. vers. quid autem sit testator.

3 a ¶ Quatro sustituciones. Item etiam poterit esse, q̄ contineat octo, vt si fieret duobus filijs impuberibus mente captis, si substitutio concipe- retur per hęc verba quandoq; decesserint eos inuicem substituo- nam contineret duas vulgares & duas pupillares & duas exempla- res & duas fideicommissarias. Bar. in. d. l. Lucius. col. 2. ff. de vulg. & pupil. & est communis conclusio secundum Alex. ibi. & ista substitu- tiones sunt expressæ generaliter licet tacitæ specialiter secundū Bart. in. d. l. Lucius. & limita secundū Alex. ibi in verbo subsequenter quæ- rit hic Bar. Quid autem si cum reciproca non iungeretur compendio- sa est tamen clausula codicillaris in testamento vbi tātum continetur reciproca, an virtute clausulæ codicillaris substitutio reciproca com- prehendat fideicommissariam? Socinus confi. 6. volu. 3. incipit in præ- senti consultatione. tenet q̄ sic in prima. & in. 2. col. quem vide distin- guentem in hoc post Philip. Corn. in. l. si frater. C. de fideicommiss. & volentē, q̄ in clausula codicillari dicatur, q̄ si non valet vel valebit iure directo, valeat iure fideicommissi, vide ibi per eum.

¶ Lex. XIII.

3 b ¶ Fideicommissaria substitutio fit sic: talem hæredem instituo & ro- go vel mando seu volo q̄ post tātum tempus restituat hæreditatem Titio: tunc institutus restituens potest sibi quartam Trebellianicam retinere: sed si adire recuset vel restituere, cogitur per iudicem ad in- stantiam substituti hoc facere. h. d.

1 b ¶ E se. Adde. §. 1. & §. fi. in l. i. de fideicommiss. hæredi. & q̄d habetur in. l. fi. C. de fideicom.

2 c ¶ Establezco. Est enim necessaria hæredis institutio, vt in. §. in primis. inst. de fideicommiss. hæred. & hoc quando constat voluisse testato- rem facere testamentum: alias secus, vt in. §. præterea. inst. eod. hodie in regno indistincte tenebit fideicommissum & si constet testari vo- luisse, & nullam fecerit hæredis institutionem, vt colligitur ex. l. 1. tit. 2. lib. 5. ordina. rega.

d ¶ Ruego. Quæcunq; verba siue deprecatia siue præceptiua sufficiunt, vt hic. & in. l. omne verbum. C. commu. de lega. & in. §. si. iust. de fin- gul. reb. per fideicommiss. relicti. l. scæuola. ff. ad Trebellia.

4 c ¶ Tanto tiempo. Intellige si testator ita voluit nam si iuberet statim hæ- reditatem restituit, adimplendum ita esset, vt in. §. cum igitur. inst. de fideicommiss. hære. quid autem, si quis grauetur de restituendo post

certum tempus, veluti post mortem suā alteri: & interim sic graua- tus deportetur, seu eius bona publicetur, an fiscus capiet bona vsque ad mortem naturalem condemnati. & postea restituet, vel an fidei- commissarius possit statim condemnatione facta petere bona iure fideicommissi? text. est q̄ interim fiscus capiat in. l. statius florus. §.

Fideicommissaria substitutio en latin, tanto quiere dezir en romance, como estable scimiēto de heredero, que es puelto en fe^b de alguno, que la heren- cia dexa en su mano, que la dea otro, así como si dixesse el fazedor del testamen- to: establezco^c por mio heredero a fula- no, e ruego^d le, o quiero, o mando q̄ esta mi herencia, que yo le dexo, q̄ la tēga tā to tiēpo^e e que despues que la de e entre gue a fulano. E tal establescimiento co- mo este, puede fazer todo o me^f a cada vno del pueblo^g, solo que nõ le sea de-

Cornelio feli- ci. ff. de iur. fi- sci. & l. ex fa- cto. §. ex fa- cto. ff. ad Tre- bellia. facit. l. diui fratres. ff. de iur. pa- tro. & q̄ hui⁹ l. argu. & d. §. Cornelio Feli- ci. no. Bald. in l. antiquitas. in fi. C. de vsu- fru. Limita- men istam cō- clusionē, nisi testator pro- hibuerit alie- nationem præ- cipiens, vt bo- na remaneāt in familia, seu

si constaret ipsum voluisse, quod bona etiam viuentē instituto non transirent in alium: nam tunc statim admitteretur fideicommissa- rius, & fiscus excluderetur. l. imperator. in princ. & ibi Barto. ff. de fi- deicommiss. liberta. & tradit latē & notabiliter Alexand. quem vide primo volumi. confilio. 23. incipit optime consideratis. Item & si gra- uatus restituere hæreditatem post mortem suam, intret monaste- rium licet censeatur mortuus mundo, vt in. l. deo nobis. C. de episco- pis & cleri. non tamen admittetur substitutus, nisi eo naturaliter mortuo. l. cum pater. §. hæreditatem. ff. de lega. secundo. Bartol. in. d. §. Cornelio Felici. quod intelligit & limitat Bartol. in. d. §. hæredita- tem. nisi intrasset monasterium minorum, qui nec in particulari ne- que in communi possunt habere proprium. per Clementinam. exi- ui de paradiso. de verbo. significa. & idem vult Ioan. de Platea in. l. 1. C. pœn. fisca. credi. præferr. ad fin. libr. decimo. C. & fideicommissum relictiū simpliciter post mortem aliquorum, an intelligatur post mortem omnium vel an admittatur substitutus statim ad partem cuiuslibet morientis vide. l. Lucius. §. Caio. ff. ad Trebellia. & l. co- dicillis. in princ. & ibi Barto. notabiliter. ff. de legat. secundo & l. hæredes mei. §. cum ita vbi Barto. & docto. ff. ad Trebellia. & com- munis videtur resolutio: quod si substitutio fiat post mortem plu- rium, etiam in tota hæreditate substitutus admittatur: post mor- tem cuiuslibet ad illius partem: cum hæc pluralitas resoluatur in plures singularitates. l. falsa. §. fina. ff. de condition. & demonstratio. l. secunda. ad finem. ff. de condit. institu. quæ tamen conclusio li- mitatur, nisi adsit persona, quæ ex verisimili mente testatoris sit substituto præferenda: tunc enim mors omnium erit expectan- da & inter substitutos censebitur substitutio reciproce facta, ex ra- tione. l. penul. C. de impuber. & alijs substitutio. vbi Alexand. & Decius colum. penultima. Barto. & Imol. in dicto. §. cum ita. vbi So- cin. fatetur hanc esse communem opinionem. & adde Curtium Iu- niorem consilio quadragesimo tertio. numero nono. Aduerte etiam quod fideicommissum in dubio videtur relictiū ab ipso insti- tuto, licet post eius mortem relinquatur. l. cohæredi. versicu. quod si hæredem. & ibi not. Barto. ff. de vulg. & pupilla. & probatur in. l. duodecima. §. eodem. An autem, fideicommissum relictiū post cer- tum tempus, vel sub conditione possit restitui ante diem, vel pen- dente conditione? vide notabi. & magistralem text. in. l. filius fami- lias. §. Diuus Seuerus. ff. de legat. primo. & ibi Bart. & l. post mor- tem. C. fideicom.

f ¶ Todo ome. Ita quod habeat testamenti factionem adiuam, vt subij- cit: de quibus habes in. l. 13. titu. primo. ead. partita. & per gloss. in. l. si quæramus. ff. de testa. per Abb. in rubri. de testa.

g ¶ A cada vno del pueblo. Et etiam ipsis ciuitatibus & populis. l. omni- bus. ff. ad Trebel. & etiam collegijs vel ecclesijs cæterisq; p̄ijs locis. l. 1. C. de sacros. eccle. Itē & fratrib⁹ ordinis minorū, nõ vt bona reuineāt: sed vt illa vēdāt, vt pretiū in alimēta, seu aliā necessitatē suā cōuertāt, secundum Bar. Alex. & docto. in. l. apud Iulianū. §. fin. ff. de legat. 1. quos sequitur Abb. in. c. recolectes. de stat. mona. vbi dicit, quod si

emptorem non reperirent, tenerentur illa bona dare pro Deo, vel aliter extra manus ponere & omnino dimittere. Et aduerte, quod si relinqueretur fideicommissum omnibus hominibus talis ciuitatis, vel loci: videtur relictum non ipsi ciuitati, sed singulis habitatoribus ciuitatis. l. in fin. ff. de colleg. allici. & per istum textum. hoc asserit Guiliel. Benedict.

in repeti. capi.
Raynūtius. de
testamē. super
verbo, si absq;
liberis more-

fédido^a, por algūas leyes deste nuestro libro. Pero āzimos, q̄ este q̄es rogado^b:

retur. la. 2. col. 4. sed contra hoc est tex. in. l. ciuibus. ff. de rebus dub. vbi habetur q̄ legatum factum ciuibus, ipsi ciuitati videtur relictum: per ciues nāq; ciuitatis ciuitas representatur. l. Lucius. §. ciuibus. ff. de lega. 2. & tenet Abb. in. c. requisisti. circa fin. de testa. & vt considerat Socinus in. d. l. ciuibus. cum legata fiant ob merita præcedentia vt in. l. nec adicit. ff. pro soc. & in. l. qui filiabus. in. princ. ff. de lega. 1. ideo potius cēsetur factum legatū ciuitati, in qua possunt cadere merita præcedentia: quæ tamen non possunt considerari in particularibus ciuibus omnibus, vnde in dubio hoc est sequendum, secundum: eum. Procederet ergo dictum Guilielm. quando ex coniecturis alias constaret non ciuitati: sed hominibus ciuitatis fideicommissum fuisse relictū: q̄n tamen vniuersitas seu collegium esset reprobatum: tunc non collegio: sed ciuibus deberetur. l. cum senatus. ff. de reb. dub. si verò fideicommissum relinquatur canonicis talis ecclesiæ: tunc non ecclesiæ: sed ipsi collegio canonicorum acquireretur secundū Abb. & Cardina. q. 10. in. d. c. requisisti.

7 a **Defendido.** Vt quia est incapax passiuè iuxta id q̄ habetur in. l. 4. titu. 3. supra ead. parti. & per glo. in. §. legari. inst. de lega. & ex ista. l. videtur approbari opinio glo. in. l. eam quam. super verbo coguntur. C. de fideicom. quæ ibi approbatur per docto. communiter vt non valeat fideicommissum vniuersale relictum ab incapace instituto, quando in totum erat incapax, & si grauetur, vt statim restituat. q̄ etiam videtur fuisse de mente Azo. in summa. C. ad Trebellia. col. 1. versu. quid si institutus. licet non bene se firmer. & eius fundamenta reassumpit glo. in. d. l. eam quam. vbi Bal. hoc tenet expressè in spurio à patre instituto. & idem tenet Ioan. de Imo. in. l. si quis solidum. ff. de hæred. instit. & Alexan. in. l. cogi. §. hi qui solidum. ff. ad Trebellia. contra Nico. de Neapol. qui tenebat contrarium. Aduerte tamen: quia cum præcipuum fundamentum gl. & doctorum sit, q̄ cum institutio non valeat, quæ est initium & caput testamenti, vt inst. de lega. §. ante hæredis. & supra. ead. parti. tit. 3. in summa. nihil in testamēto scriptum valere debeat. l. proximè. ff. de his quæ in testa. delent. attēta ista ratione, videtur q̄ attentio iure regni, de quo in. l. 1. titu. 2. de los testamentos. lib. 5. ordina. rega. q̄ illa opinio communis non procedat: cum velit dicta. l. ordinamen. q̄ etiam deficiente hæredis institutione legata, & fideicommissa debeantur: & licet illa. l. dicat, si el heredero no quiliere acceptar. & idem videtur velle, & si adire non potuerit propter incapacitatem, vel alias sicut videmus subintelligi in illo verbo (substitutionis vulgaris) si hæres non erit: siue hoc veniat ratione voluntatis, vel impotentix: cum eadem sit ratio, vt tradit Barto. in. l. 3. §. fina. ff. de libe. & posthumis. vbi ponit exemplum in spurio instituto. Item etiam, quia substitutio in casu voluntatis includit casum impotentix. l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de liber. & posthumis. l. fina. secundum le curam Rayne. & Barto. C. de institutio. & substitutio. & dixi in lege secunda. supra eodem. in gloss. super verbo, esto mismo. & quod dixi in filio spurio instituto, attentata æquitate canonica capituli. cum haberet. de eo qui dux. in. mat. quam poll. per adul. quam etiam visa fuit sequi. l. quinta. titu. decimonono. quarta partita. & ibi dixi non procederet dicta communis conclusio, eo quod sit capax respectu alimentorum. & ita tenet Alexan. in. d. §. hi qui solidum.

8 b **Este que es rogado.** Et si conditio fideicommissi veniat post mortem grauari, tenentur hæredes grauari. vide per Bartol. in. l. sed si sic. ff. de lega. tertio. & Alexand. consil. 22. ad finem. 3. volumi. & quid si dies cedat viuente fideicommissario, qui postea decessit ante aditionem vel coactionem? vide. l. ille a quo. §. 1. vbi gl. & docto. ff. ad Trebel. & l. Seyus latarninus. eod. titu.

9 c **De herencia.** Et an in restitutione talis fideicommissi veniant prælegata? vide. l. Marcellus. §. quidam. & ibi Barto. & l. Lucius. §. pluribus. ff. ad Trebellia. & retigi supra eodē in. l. 12. & vide. l. cum virum. C. de fideicom. vbi gloss. distinguit an prælegata præcedant fideicommissum, vel sequantur: quæ ibi communiter approbatur. & idem per gloss. in. d. §. quidam liberis. vbi Alexand. dicit istam esse communem opinionem. Et aduerte quod eo casu, quo alias prælegata non veniunt in restitutione fideicommissi, vt est quando facta fuit mentio de portione hæreditatis, vt in dicto. §. quidam liberis. tamen quan-

do maior pars hæreditatis continetur in prælegatis, veniunt prælegata in fideicommissum: quia talia prælegata in effectu succedunt loco portionis hæreditatis secundum Bartolum in dicta. l. quid ergo. la. 2. per illum tex. ff. de lega. 1. & in. l. ex parte. §. in testatus. ff. famil. hercis. & in. d. §. quidam liberis. Bald. in. d. l. cum virum. col. 2. & ista dicit

e establecido en esta manera, que deue dare entregar, la herencia^c al otro^d, así

esse commu-
nem opinio-
nem Decius
consil. 254. in-
cipit, vifopun
cto. vbi hoc

elegantè extendit & si prælegata facta sint aliquibus, vt faciant de eis ad voluntatem suam. vide ibi per eum debita tamen à testatore hæredi. licet prælegentur non veniunt in restitutione fideicommissi: nisi specialiter dicatur. & tunc quarta Trebellianica ad talia debita sufficiat, vt in. l. Lucius. §. maritus. ff. ad Trebellia. donationes verò, etiam, quæ morte defuncti confirmata fuerunt, non veniunt in restitutione fideicommissi. l. sequens quæstio. ff. de leg. 2. nisi sint testamento confirmata vel sit specialiter dictum, quod verò datur hæredi causa conditionis implendæ, non venit in tali restitutione. l. qui hæredi. §. 1. & ibi Barto. ff. de conditio. & demonstra. & quid in donatione inter viuos, quæ fit filio vide per Bald. in. d. l. cum virum. verfic. quæro nunquid. in substitutione hodie per. l. 17. in ordi. Tauri. in tertio teneret donatio facta filio in potestate, vt dixi in lege terria. tit. 4. §. partita. vnde non veniret in restitutione fideicommissi. Item non veniunt in restitutione fideicommissi ea, quæ quis iudicio defuncti, non percepit. l. cum quis. & ibi Barto. ff. de dot. præleg. & non veniunt nisi ea, quæ quis habet ex vltima voluntate. l. vxorem. §. testamento. ff. de lega. 3. & per Iaso. in dicta lege. cum virum. venit tamen quod hæres debebat defuncto vide. l. penulti. in principio. ff. ad legem Falcid. Quid autem de eo, quod capitur ex substitutione vulgari, pupillari, vel exemplari, compendiosa vel ex iure accrescendi: vide per Bartolum in dicta lege. Marcellus. §. quidam. vbi etiam vide per Paulum de Castr. quid si captum sit ex alio fideicommissio vniuersali. & adde quod not. Bartol. in. l. liberte. §. filium. ff. de annu. lega. & Decius con filio. 80. incipit, vifis duobus consilijs. & Bartolus in lege. ita tamen. §. qui suspectam. ff. ad Trebellianum. Bald. in lege. ex tribus. C. de inof ficioso testamento. & in dicta lege. cum virum. & an veniat hæreditas delata seruo hæreditario? vide. l. quidam ita. §. si quis. ff. ad Trebellianum. & an veniant fructus percepti iacente hæreditate? vide per glossam in lege. in fideicommissaria. ff. ad Trebellianum. & glo. in. l. ge. in fideicommissi. in princip. in verbo (non lucrum). ff. de vsur. & per Alexand. in dicta lege. in fideicommissaria. columna quinta. vbi concluditur, quod veniēt tales fructus in restitutione fideicommissi. & vide in materia regulam, quam ponit Bartol. per glossam ibi in lege. si patroni. ff. eodem. & eodem titulo. l. debitor. §. fina. & an veniat dos per patrē & data, vel promissa filia? vide. l. à filia. & ibi Paul. de Ca stro. ff. eodem. & vide omnino quod not. Bartol. in. l. sequola. ff. eodē, an autem veniat, quod ex pacto de reuendendo hæres habuit? vide per Decium consil. ducentesimo trigesimo octauo. incipit, proponitur, quod nobilis domina. columna fina. vbi consuluit quod sic: quia facta recuperatione dicuntur esse apud hæredem ex causa prima. allegat Barto. in. l. in diem. ff. de aqua pluuiæ arcend. debet tamen fideicommissarius secundum eum soluere pretium quod dedit hæres: quia videtur reemisse de suis pecunijs, prout in dubio præsumitur, vt not. Barto. per illum tex. in. l. secunda. C. pro socio. & an quæ reperiuntur in hæreditate grauari præsumantur fuisse hæreditatis, quæ fuit relictæ per fideicommissum. tangit Socinus consilio ducentesimo quadragesimo nono. columna fin. secundi volumi. incipit, materia præsentis consultationis, faciunt nota. per Andream de Her. de controuer. inter mascul. & fœmi. de beneficio. columna fina. & per Specula. titu. de loca. §. nunc aliqua. versicu. quinquagesimo nono. & 62. & quæstione. 76. & quæ Decius consilio. 146. tertio dubio. & Alexan. consilio. 55. columna octaua. quarti volumi. Socinus consil. 167. antepenul. & penul. colum. secundo volu. & an id, quod filius percepit, agens ad supplementum legitimæ, computetur in eo quod sibi debet restitui iure fideicommissi? vide Barto. q̄ sic per text. ibi in. l. liberte. §. filium. ff. de ann. lega.

d **Al otro.** Et si viuente fideicommissario fideicommissum sit delatū, 10 transmittitur ad hæredes. secundum Bart. qui bene hanc conclusionē probat, & sequuntur ibi doct. in. l. cū filio. in prin. ff. de leg. 1. & limita & intellige, vt per Bar. & Pau. de Castr. in. l. quidā ita. in princ. vbi bonus tex. ff. ad Trebel. fideicommissum verò conditionale ante euentum conditionis, non transmitteretur. vt in. l. vnica. §. si autem sub conditione. C. de cadu. toll. quod etiā gl. in. l. vnica. C. de his qui ante apert. tabu. voluit procedere, etiā si esset de liberis ad liberos. & ita cōiter tenetur contra gloss. quæ contrarium voluit in. l. is cui. §. si. ff. de actio. &

In nou. re
co. est. d.
l. 1. ti. 4. li.
5.

In nou. re
co. est. l. 1.
ti. 6. li. 5.

obligatio. vt adducit Bald. in. l. si in personam. C. de fideicommissis. & Guiiel. Benedi. in repeti. cap. Raynuntius. super verbo si absque liberis. la. 2. in tractatu fideicommissaria substitutionis, folio totius repetitio. 342. columna secunda: non potest tamen ius fideicommissi vniuersaliter cedi & delegari. & sic procuratori in rem suam non potest fieri restitutio fideicommissi,

vt probatur in. l. si mulier ita dotem. §. ex asse. ff. de iure dot. dicit tamen Ange. in. l. apud Iulianum. §. v. trū. ff. ad Trebellia. & sequitur Paul. de Cast. in. l. restituta. in princ. eodem tit. quod procurator in rem suam vt cessionarius, cui fideicommissarius cessionaria sua, bene potest petere vt cedenti fiat restitutio ad commodum cessionarij, licet non possit petere, vt fiat sibi per. d. §. si ex asse. & quod ita obtinuit Bononia. Aduerte tamen, quod de æquitate iuris canonici, vt inferius tangam: non videtur opus esse aliqua actuali verbali, vel reali restitutione fideicommissi: imo illo die fideicommissi cedente hæreditas transit ipso iure in fideicommissarium substitutum, vt est text. & ibi ad hoc ponderauit eum Bald. col. 6. in capit. in præsentia. de probatio. & secundum hoc iuriam competentia fideicommissario cedenti transirent in cessionarium, qui posset petere: vt actualiter sibi tradatur. Cogita tamen, quia per hoc non videtur recedendum à dispositione. d. §. ex asse & à doctrina Angel. ad quod faciunt dicta Paul. de Cast. in. l. qui ita. §. primo. ff. ad Trebellia. super glo. quæ incipit ergo. procuratori tamen fideicommissarij habenti ad hoc speciale mandatum, bene potest fieri fideicommissi restitutio: & tunc iura recta via in fideicommissarium transeunt: nec momento resident apud procuratorem. d. l. qui ita. §. i. ff. ad Trebellia.

como el testador mando: sacado é de la quarta parte^a de toda la herencia, q̄ puede tener para sí. E esta quarta parte es llamada, en latin trebellianica. E si este que así fuese establecido por heredero, nõ quisiese rescibir la heredad, o despues que la ouiere rescibido non la quisiere éregar al otro, puede le apremiar el judgador^b del logar, que lo faga.

Titul. VI. De como los

herederos pueden auer plazo, para conseyarse, si tomaran aquel heredamiento, en que fuerõ establecidos herederos o non: e como se deue fazer el inuentario. Otro si como deue ser la muger guardada, despues de muerte d' su marido, quando dizen quo finco preñada del.

Eligros e trabajos muy grãdes a las vezes vienẽ a los herederos, quando son dañosas las herencias en que fuerõ establecidos: e mayorméte si las debdas, e las mãdas, que son a pagar, son mayores, e mōtan mas, de quãto vale el heredamiento.

- a **La quarta parte.** Hæc vulgo dicitur Trebellianica, quæ inducta fuit per senatusconsultum Pegasianum, vt in. §. sed quia. Inst. de fideicommissis hæredi. & de ista habetur. ff. & C. ad Trebellia. & in capit. Raynuntius. de testa. & c. Raynaldus. de hac etiam habetur in. l. fin. tit. n. j. ea. parti. vbi vid. quæ in materia huius quartæ deo dante dicã.
- b **Apremiar el judgador.** Et sic iudicis officio fit ista coactio, vt est in §. quia autẽ. in st. de fideicommissis hæredita. l. quia poterat. ff. ad Trebellia. q̄ si adiret sponte cogere hæreditatem restituere, actione directa vel vtili ex eo testõ. gloss. in. l. restituta. §. i. ff. ad Trebellia. & in. l. ex ea. C. eod. tit. Barto. in. l. si legatarius. §. i. & in. l. non est cogenus. ff. ad Trebellia. & quando seruus institutus posset cogere hæredem adire. vide distinctionem Barto. in. l. si res aliena. §. seruus. ff. ad Trebellia. & hæres qui coactus adiuit, potest cogere fideicommissarium, & eius hæredem, vt hæreditatem recipiat: & si hæredem non reliquit, bona vendi debent, & creditoribus assignari. l. postulante. in princ. ff. eod. hæres nanque debet manere sine incommodo. l. quia poterat. eodem tit. vbi etiam habetur, q̄ hæres, qui coactus

adiit, non habet quartam Trebellianicam adde. l. ita tamen. §. qui suspectam. ff. eod. & ab illa. l. quia poterat. vsq; ad. l. ex facto. videbis multa circa istam coactionem hæredis. & in. l. nam quod. §. qui compulsi. videas per Pau. de Cast. vsq; ad quod tempus possit poenitere recusans adire, vt possit habere hæc quartam. & legit illum. §. sub. l. apud Iulianũ.

E por desuiar los herederos deste peligro e deste daño: touieron por bien los sabios antiguos, que pudiesen ante auer consejo que rescibiesen la heredad, si les era pro, o daño en tomarla. Onde pues mostramos en los titulos ante deste, de como los herederos, pueden ser establecidos en los testamentos, q̄remos aqui dezir, de como pueden demãdar plazo, para demandar consejo, si rescibirã la heredad en que los establecieron. E mostraremos que cosa es este plazo. E a que tiene pro. E quien lo puede demãdar. E a quien. E quando: e quãto tiempo deue ser otorgado, para tomar consejo. E en que manera deue tomar la herencia del finado, si el entẽdiere q̄ le es prouechosa o desechar la, si la non quisiere.

¶ Ley. I. Que cosa es plazo quel heredero deue auer para conseyarse si tomara la herencia, o non e a que tien pro, e a quien lo puede demandar e a quien non.

Deliberare en latin, tãto quier dezir en romãce, como auer o me acuerdo por sí mismo, o con sus amigos^c, si es bien de fazer aquella cosa, sobre que tomo plazo para conseyarse. E tiene grand pro^d este de

li. §. l. i. ex ipsa lege hærede nõlẽte adire, vel repudiante: hæreditas vadit ad substitutũ fideicommissariũ vnde cessabunt hodie istæ subtilitates & anfractus iuris cõis super coactione hæredis adire nolentis, & illi circuitus inanes, in quo. d. l. ordinamẽti sequuta fuit æquitatem iuris canonici, de qua dixi supra. in glo. super parte. al otro. secundum quã æquitatẽ vt dicit Guiiel. benedi. in. d. vers. absq; liberis. iudicaf in parlamento Tholosæ, erant etiam de iure antiquo aliqui casus, in quib⁹ actiones transibant in fideicommissariũ, etiã absq; alia restitutione, quos vid. in. l. pe. §. cum autẽ. & ibi per gl. C. ad Trebellia. & per Alexan. in. l. i. §. sed & quotiẽs. ff. eo. in quibus neq; etiã in alijs hodie de iure regni nõ transit possessio, nisi restitutione facta. gloss. in. d. §. sed & quotiens. cum alijs allega. per Bal. in. l. pe. in. q. finali.

¶ Titulus. v. I.

¶ Lex. I.

- a **Deliberare idẽ est quod cũ amicis consilium an recipiat hæreditatem quis habere: & prodest vt informet deliberans an sit ei lucrosa vel dãnosa hæreditas: qm̄ deliberatione põt habere is cui hæreditas est delata: sed si seruus est institutus eius dñs petere debet deliberationẽ & si minor, eius curator: & debet peti ante aditionem hæreditatis. h. d.**
- c **Consus amigos.** Sequitur dicta Azo. in summa. C. de iure deliber. col. i. ver. deliberare.
- d **Gran pro.** Deliberatio indiscussos hominũ calores refrænãt: & à malo iudicio retrahit. c. anteriorũ. in prin. & ibi Archidia. 2. q. 6. & in auten. de appella. & intra q̄ tempo. colla. 4. in princ. & vide Aristotel. 6. ethicorũ. c. 7. & dicit Bal. in. l. cum precũ. C. de libera. cau. q̄ vbi præcessit deliberatio præsumitur, q̄ confessio fuit facta ex certa scientia. & adde Bal. in. l. accusationẽ. col. 3. C. de accusatio. & gloss. in. c. si quis iratus. 2. q. 3. dicentem per tex. ibi q̄ ibi non erratur vbi ex deliberatione aliquid fit.

an autem qui coactus, adiit, non solũ perdat quartam. Ad tit. C. sed etiam ius & ff. d. i. dicendi fideicommissum esse nullum, videtur de mãte Barto. in. d. l. apud Iulianum. §. si de testamento. ff. ad Trebellia. q̄ etiã perdet istud ius dicendi nullum, qd Paul. de Cast. dicit ibi esse singulare: si tamen esset verum. & de veritate huius dicti, dicit se dubitare: & non decidit. tu vide illum text. nã ex eo deciditur ista quæstio meo iudicio, vt licet hæres coactus adeat, adhuc possit dicere de nullitate fideicommissi: hodie vero in regno isto propter dispositionẽ. l. i. ordina. ti. 2.

Et. d. l. r. tit. 4. lib. 5. nou. res. copil.

3 a **¶** *A los otros.* Idem dicitur in fideicommissario vniuersali, in quem transeunt omnia onera, secundum Bartol. & Paul. de Castr. quem vide in l. i. §. ait prator. ff. de iur. deliber. licet legatario non datur, vbi dicit gloss.

4 b **¶** *La mayor partida de la herencia.* Not. hoc quia non ita bene aperiebatur per. ll. iuris communis, q̄ terminus ad deliberandum peti debeat coram iudice, vbi est maior pars hereditatis, facit l. si fideicommissum. in principio. ff. de iudi.

5 c **¶** *Ante que se otorguen.* Adde. l. si curatoris. C. de iure delibe.

6 d **¶** *Las cartas.* Intellige tam de debitis quam de creditis. & vt exhibeantur instrumenta creditorum hereditatis fiet proclama, vt infra tale tempus exhibeantur vt heredes de liberans possit inspiciere vt dicit glo. Bar. & Paul. in l. Aristo. ff. eo. & post terminum non au dientur creditores si non exhibuerint. l. i. §. cum igitur. ff. si cui plus quam per. l. Falci. & facit secundum Ange. in d. l. Aristo. q̄ si actor in libello faciat mentionē de aliquibus instrumentis, possit petere reus: vt illa exhibeat: vt deliberare possit, & q̄ alias non tenebitur respondere. & est practica Innocen. in c. i. de probat.

7 c **¶** *Sieruo.* Et si delata sit hereditas monacho, Abbas & non monachus petet tempus ad deliberandum: cum iura loquentia in seruis, locum habeant in monachis secundum Innocen. in capitu. cum olim. de priuile. maxime quia & Abbas solus potest adire hereditatem sine monacho, vt not. Innocen. in cap. i. de probat. in fin. gloss. magna. Paul. de Cast. in l. i. ff. de deliber.

8 f **¶** *Menor de veynte e cinco años.* Non ita bene expressum reperies de iure communi. nam l. ait prator. ff. eodem. loquitur in pupillo, & non in adulto: imo videbatur, quod sicut adultus per se potest adire hereditatem, vt in l. puberem. C. de iure delib. l. 13. infra co. in fin. ita etiam posset petere terminum ad deliberandum: vnde videtur q̄ ista. l. debeat intelligi in adulto habente curatorem. l. si curatoris. C. de integritate resti. mino. nam si non haberet: sicut posset adire, posset etiam a iudice petere tempus ad deliberandum.

¶ Lex. II.

30 **¶** Quando tempus deliberandi petitur a rege: Rex concedit annum: sed si petatur a iudice loci, vbi est maior pars bonorum hereditatis: indulget nouem menses: vel minus, si sibi visum fuerit: non tamen minus, quam centum dies: & si heres intra tempus deliberationis indultum moritur eius heres habebit reliquum tempus quod superest. Si verò post tempus illud moritur, si non erat mortuus de liberis eius heres repellitur, si autem erat de liberis admittitur heres eius tempore lapsi non obstante. hoc dicit.

1 g **¶** *Vn año.* Ortum habet à l. si. §. & hæc quidem. C. de iure deliberan.

2 h **¶** *Nueve meses.* An procedit hoc, etiam si heres sit de liberis testatoris, quibus ad agnoscendam bonorum possessionem dabatur annus. vt in l. prima. per totum. & in §. largius. ff. de successio. edict. & iubetur iudici in præfixione huius termini imitari pratoris edictum, vt in lege. si quis instituat. §. i. ff. de heredi. instituen. docto. communiter velle vident, q̄ non possit minus anno dari liberis: vt tradunt Alex. & Ias. in rubrica. C. de successio. edict. sed Ludo. Roma. in l. quadiu institutus. ff. de acquire. heredi. & consil. 493. incipit, in casu consultationis propositæ aduertendum. vult, q̄ non habita distinctione inter hære-

dem suum vel extraneum: hodie tantum dentur nouem menses per tex. in l. si. §. sed quia quidam. C. de iur. delibe. Ad quem tex. respondent Alex. & Iaso. vbi supra. quod loquatur in extraneo hærede, vide de mente huius. l. partitarum, q̄ tam hæredi de liberis, quam extraneo tantum assignentur nouem menses: & non annus ille, qui dabatur de iure

que tal fuisse nõ lo puede fazer ante lo deue demandar su señor por el. Otro si, quando alguno de los herederos fuisse menor de veynte e cinco años, non podria el demandar, por si tiempo, para de mandar, e auer este consejo: mas deue lo demandar por el, aquel que lo ouiere e guarda.

¶ Ley. II. Quanto tiempo deue ser otorgado por i plazo a los herederos para auer el consejo sobredicho.

N año de plazo puede el Rey dar a los herederos, en q̄ se cõsejen, si quisieren tomar la herencia, e q̄ son establecidos o nõ: mas los otros suezes, les deue dar nueue meses. Pero si entediere que en menor tiempo, se podria acordar, bien les pueden megar este plazo, dando les cient dias alomenos. E si por

l. cum antiquioribus. C. eo. & tenet Azo in summa eiusdem tituli. Bal. in d. l. licet. in hoc tamen dicitur, q̄ si iure terminus assignetur ad petitionem filij ex hæredati, seruandum est q̄ habetur in l. scimus. §. illud. C. de inoffic. testam. si verò ad petitionem creditorum, tunc post tempus præfixam videtur adire vt in l. scimus. §. penul. C. de iure delibe. dixit tamen in hoc Bald. in rubri. C. de successio. edict. vnum verbum singulare, quod hoc non prodest omnibus, sed solum creditoribus ad quorum petitionem est terminus assignatus. argum. l. de arte. §. qui tacuit. ff. de interro. actio. versic. contumax autē. & l. fin. tenementi hoc dictum Bald. non enim reperio docto. ibi qui in hoc ei contradicant: si verò terminus statuatur ad petitionem substituti, tunc elapso termino videtur hæres repudiasse, seu habetur pro repudiante. vt in dict. l. quadiu. & ibi glo. & Bartol. & idem Bartol. in l. si quis stans ff. de iure delib. & in l. filij mater. ff. ad Tertul. Aduerte etiam, quod si hæres sit de liberis, videtur quod ex lapsu termini sibi præfixi ad deliberandum, non excludatur a successione per istam legem partitarum. in fine. vbi dicam. quid aut si motu proprio hæredis, & non ad instantiam alterius petita esset dilatio ad deliberandum. Cynus & Fulgosi. in lege fina. versic. fin. autem hoc. C. de iure deliberand. dicunt, quod tunc procedet ille text. scilicet, quod habetur pro aduente elapso termino, quod limita & intellige vt per Alexand. ibi quando tempus ad deliberandum fuit datum integrum: secus si fuerit per iudicem abbreviatum: quia tunc secundum eum etiam si datum esset ad instantiam substituti, non videtur repudiare. vide ibi per eum qui & alijs modis etiam dictam limitat conclusionem. Aduerte etiam, quod si hæres dicat: credo hereditatem esse respuendam: si cum his verbis transeat cursus trium mensium, inducitur repudiatio, vide in l. fin. in principio. cum glo. ibi super verbo. melius. & ibi Bartol. & Paul. & Alexand. C. de iure delibe.

k **¶** *Alomenos.* Innuit, quod iste terminus non possit per iudicem abbreviari: non enim hæredes sunt precipitandi. vt in lege prima. §. largius. ff. de successio. edict. & ita tenet Bartol. in leg. si quis instituat. ff. de heredi. instituendis. dicens, quod ex hoc mille processus deuastrabuntur. & Bartol. sequitur ibi Ioannes de Imol. & idem tenet Bartol. in lege. quadiu institutus. ff. de acquirenda hereditate. quod tamen limita & intellige, vt procedat quo ad habendum heredem pro aduente vel repudiante, iuxta id quod dixi in gloss. præcedentis sed quo ad hoc vt curator detur bonis, qui respondeat creditoribus, minor terminus posset præfigi vt in lege prima. §. sanē. ff. de successio. edict. l. si curatoris. C. de iure deliberan. & tenent docto. communiter, vbi etiam Iason, & Alexand. in rubrica. C. de successio. edict. vbi

pratorio ex eo: quia ista. l. vt patet ex fine loqui videtur in vtroque: & quia iste. ll. partitarum non curarunt de illis bonorum possessionibus, inductis à iure pratorio.

¶ Cient dias. Ad 3 de. l. itaque. ff. eodem. sed an post lapsum termini assignati potest, si adhuc viuat adire. text. cum gloss. est qd non in. l. quadiu in stitutus. ff. de acquir. hære. licet nullo assignato termino perpetuo possit adire. l. licet. C. de iure deli. gloss. in

Alexan. & Decius volunt quod ex causa possit iudex etiam istum terminum abbreviare ex regul. quam tradit Bart. in l. 2. ff. de re iudi. capit. cum sit romana. vbi etiam Decius de appella. & causa potest esse si aliquid celeritatis requireret, ita vt heredis longa deliberatio damnum afferat: vt si iustus sit heres dare alicui alimenta ex die postquam hereditatem adierit

interim periret fame, vel alius casus occurreret desiderans celeritatem, vt etiam tradit Bartol. in dicta lege secunda. & satis hoc placet.

auetura alguno de los herederos muriese, ante que se cumplierse el plazo, q̄ les era puestoa: aquel tiempo que le fincauab despues de su muerte, deue lo auer su heredero para confejarse. Pero si se muriese despues del plazo, ante q̄ se otorgasse por heredero, si este atal era extraño, el su heredero, non aura derecho ningūo

5 a **Que le sera puesto.** Idem

dic & si nullus terminus esset a iudice datus: tunc enim succedit respectu transmissionis iuris ad eundem annus legalis, de quo in l. cum antiquioribus. C. de iure deliberandi. & ibi gloss. in verbo, meruerit. quæ communiter approbatur: sed pone, quod aliquis sciens hereditatem sibi delatam, stetit per decem menses, quibus neque adiuuit, neque repudiavit: quia tamen intra duos menses, qui restabant ad completum annum, petijt a iudice dilationem ad deliberandum, iuxta terminos huius. l. & sic iudex dedit ei nouem menses, vel centum dies nunquid infra istum terminum a iudice præfixum, licet annus legalis sit elapsus transmittit ius ad eundem ad suum heredem, vt hic dicit Baldus in dicta lege. cum antiquioribus. in quinta quaestione determinat, quod sic vbi idem tenet Paulus de Castro. & idem Paulus in lege fina. §. finali. C. de iure deliberandi. Iason tamen ibi tenet contrarium dicens in contrarium esse text. clarum & apertum in dicta lege. cum antiquioribus ibi. cum dicit ita tamen vt vnus anni spatij eadem transmissionis fuerit conclusa, iunctis præcedentibus, in quibus imperator loquitur etiam quando nouum spatium est impetratum a principe, vel a iudice. & ita dicit quod tenuit expressè Raphael. & Alexand. in lege fina. §. fina. vbi dicit Alexand. in fin. gloss. in verbo, minime positam. in dicta lege. cum antiquioribus. hoc ita voluisse. Tu tene menti istam legem partitarum, quæ videtur approbare dictum Baldi, & Paul. cum nullam mentionem faciat, quod transmissio ista concludatur anno: & quia dicit. l. cum antiquioribus. non clarè & apertè, vt dicit Iaso. est contra dictum Bal. imo vult illa. l. quod & si dilatio maior anno detur a iudice, quod posset ex causa per iudicem fieri. ex nota. per Bartolum in lege secunda. ff. de re iudicata. & per Abbatem in capitulo primo. columna secunda. de dilatio. sicut etiam posset minueri ex causa, vt dixi supra in gloss. super parte, alomenos. tamen respectu transmissionis, non poterit prorogari annus ille per dictam legem: non verò negat illa. l. quod si beneficium iudicis iungitur cum beneficio legali, procedat dictum Baldi.

6 b **Que le fincaua.** Et sic si fuerunt assignati centum dies, & decessit heres post quinquaginta, heres eius poterit adire intra alios quinquaginta, & non postea: quia vbi habetur terminus a iudice ad deliberandum non est tractandum de termino legali anni: & tantum transmittitur residuum illius temporis, quod defunctus a iudice habuit, vt etiam declarat Paul. de Castr. in dicta. l. cum antiquioribus. vbi etiam vult gl. in verbo, meruerit.

7 c **Despues del plazo.** Intellige de dilatione a iudice statuta, vel si non fuit statuta de annali dilatione a die scientiæ delatæ hereditatis, iuxta dictam legem. cum antiquioribus. C. de iure de liberandi. & nota, quod vehemens opinio habetur pro scientia. l. in summa. §. idem labeo. ff. de aqua pluuiæ arcenda. licet ei non congruat definitio scientiæ, quæ tunc habetur, cum quis nouit causas & principia vsque ad elementa. vt tradit Aristotel. in princip. Metaphy. ita Angelus in dicta lege. cum antiquioribus.

8 d **Descendisse de la linea derecha.** Nam hereditatem suorum parentum ex paterna vel materna linea, quilibet de liberis perpetuo potest adire: & perpetuo potest transmittere, etiam ignorans delatam sibi esse hereditatem. l. licet. C. de iure deliberandi. & l. vnica. C. de his qui ant. apert. tabul. Et aduerte: cum hic dicit, descendisse: nam ex hoc videtur decidere quaestione illam, an liberi transmittant hereditatem ad ascendentes ex dispositione. d. l. vnica. de qua per gloss. in l. secunda. C. ad Orficia. quæ voluit, quod transmittetur etiam ad ascendentes: sed communiter Doctores tenent contrarium ibi & in dict. l. vnica. & in l. si infanti. C. de iure deliberandi. &

hoc quando transmissio consideratur ex potentia sanguinis, vt est in casu huius legis. & dicit. l. vnica. nam si esset ex potentia sui-tatis, filius suus heres nedum transmitteret hereditatem patris ad matrem vel alios ascendentes: imò etiam ad quoscunque heredes extraneos vt in l. apud hostes. vbi gloss. C. de ius & legit. hare. Bartolus, & Alexan. in dicta lege. si infanti. & alij multi relati a Decio. confilio. 331. colum. tertia. incipit, pro resolutione casus propòsiti. & confilio. ducentesimo quinquagesimo. incipit, antiqua.

en la herècia, sobre quel finado auia tomado plazo para confejarse. Mas si aquel que fino descèdiessè de la línea derecha del testador que lo establescio por su heredero: estonce su heredero puede auer la herècia maguer aquel a quien hereda ua, sea muerto despues del plazo, que le fue dado para confejarse.

& satis nota.

e **De filio vel alio ab eo descendenti intellige,** qui etiam debet esse heres: nam si esset ex hereditate, licet esset de liberis non fieret in eum ista transmissio. gloss. & docto. in dicta. l. vnica. & propterea ista. l. dixit, su heredero. Item intellige de liberis legitimis & naturalibus: nam ad adoptiuos non fit hæc transmissio, neque ad naturales non legitimos: quia appellatio liberorum in legali dispositione, non refertur ad naturales. l. generaliter. C. de institutio. & substituto. secundum Angelum in dicta. l. vnica.

f **Muerto despues del plazo que le fue dado.** Tene perpetuo mentem istam legem, quæ vult quod ille qui est de liberis testatoris, & si decedat post terminum sibi a iudice præfixum ad deliberandum, non per hoc censetur exclusus ex lapsu termini: imò & adhuc transmittit ius ad eundem ad suos descendentes ex potentia sanguinis, prout hic habetur, & in dicta lege. vnica. C. de his qui ante apertas tabul. & sic ista. l. partitarum in hoc videtur aduersari dictis Azon. C. de iure deliberandi. in summa. columna tertia. versicu. præter hæc sciendum est, & glo. in dicta. l. cum antiquioribus. super parte, beneficio. vbi gloss. dicit, quod tuus seu qui est de liberis testatoris: perpetuo adit & perpetuo transmittit ad liberos suos. vt in lege. vnica. §. in nouissimo. C. de caducis tollend. & in dicta lege. vnica. hoc ita dicit gloss. nisi repudiavit vel certum tempus ad eundem hereditatis non præterijt, per text. quem gloss. allegat in l. quandiu institutus. ff. de acquirend. heredita. Barto. etiam in lege. ex militari. §. primo. ff. de testamen. mili. quando terminus ad deliberandum est statutus a iudice, vult idem esse in suo, quod in extraneo, vbi verò nullum tempus est statutum, tunc dicit ipse, quod remanet differentia inter suum & extraneum: quia suus ad quoscūq; & idem vult Alexand. in dicta lege. cum antiquioribus. numero quarto. & cum sic tam gloss. quam docto. distinguunt, an terminus ad deliberandum sit legalis, vt annus: de quo in dicta lege. cum antiquioribus, vt tunc suus vel qui est de descendentes perpetuo transmittat, etiam elapso anno illo: vel an sit terminus statutus a iudice & tunc etiã in suo procedat, vt elapso termino habeatur pro adeunte, vel repudiante, secundum quod habetur in dict. l. quandiu. cum gloss. & dixi supra super gloss. in verbo, ciēt dias. & vt dixi tam gloss. quam docto. mouentur per textum in dict. l. quandiu. intelligētes eam tam in suo, quam in extraneo. & vt in ista. l. partitarum vides deciditur contrarium, imò quod in hoc sit differentia inter suum seu descendentes testatoris, & extraneum. Ludovic. vero Roma. quem etiam refert Alexand. in dicta lege. cum antiquioribus. in lege. ventri. ff. de acquirenda hereditate. relinquebat cogitandum, an decisio Barto. in dicta lege. ex militari. sit vera. & adducebat contra Bartolū. quia licet filius petijset terminum ad deliberandum, potuisset illi renuntiare, & venire recta via per facultatem ad eundem sibi perpetuo concessam, lege suam. iuncta. l. licet. C. de iure deliberandi. ergo heres eius debet etiã idem posse facere: quia est eiusdem conditionis, cuius erat transmittens. l. si quis filium. §. primo. ff. de acquirenda hereditate. & idem tenet Fulgosus vbi vide Iaso. in l. qui se patris. C. unde libe. & vide per Iasonem in l. fina. C. de repudian. hare. in. 9. limitat. & dictis Roma. satis fauet ista. l. partitarum. mentiigitur eam cōmenda & non potest dici, quod in hoc corrigat aliquam. l. iuris communis. d. l. enim. l. quã diu licet indistinctè loquatur: non tamen exprimit de suo herede, seu de descendente, qui perpetuo potest adire & transmittere. & quatenus dicit. gloss. & docto. intelligebant eam etiam in tali suo herede, reprobat hic per istam. l.

Sesta partia.

¶ Lex. III.

30 Deliberatione pendente non potest hæres vendere rem hæreditariam nisi ex mandato iudicis & ex iusta causa. h. d.

1 a ¶ *Vender ni enagenar.* Innuit prohibitionem venditionis non comprehendere omnem speciem alienationis: in contrarium videtur text. in. l. statu liberi. §. 1. ff. de statu liber. vide per Bal. & Iaf. in. l. fin. ff. de cõdi. ob causam. per Abb. in cap. 1. de his quæ fiunt à præl. & in. c. r. de rer. permuta. & Ioan. de Platea. in. l. quæ admodum. in princip. C. de agricol. & cen. lit. lib. 11. & dixi. supra. 5. parti. titu. 5. l. 43.

¶ *Nõ deue.* hoc dicit quia si aliter faceret hæres, videretur adire unde ne sibi præiudicet, ita ad alienationem præcedere debet. l. Arist. §. si maior. ibi sine præiudicio. & ibi Bart. ff. de iur. delibe. vbi etiã dicit Pau. de cast. quod & requiratur vt protestetur expressè q̄ non facit animo aduadi. argu. l. ff. quib. mod. pignus vel hypothe. solui. quod non credo, quia satis est adire super hoc iudicem, ex quo videtur tacite hoc protestari, vt probatur in. d. l. Arist. §. 1. & hic. si tamen hæres infra tẽpus deliberandi esset constitutus curator hæreditatis, quod fieri posset iuxta. l. si quis instituat. ff. de hæredibus. instituend. §. fin. posset etiã sine iudicis licentia ita facere, vt declarat Bartolus in. l. ait prætor. ff. de iur. deliberan. & hoc quando hæres est maior: si tamen sit pupillus, licet datus sit curator hæreditati nihil posset minuere sine licentia iudicis, vt in. d. l. ait prætor. & ibi Bar.

¶ *Enterramiento.* Sumptum est à. d. l. ait prætor. versiculo ergo & funeris causa. ff. de iure deliberan. vbi etiã de his quæ statim subiicit ista. l.

¶ *Las casas para labrar la heredad.* Angel. in. d. l. ait prætor. §. primo. inducit, vt pro bonibus emendis ad culturam agrorum & pro ædificijs faciendis, quæ sunt destructa possit prælatus ecclesiæ vendere de bonis ecclesiæ: & intelligitur etiã de prælatis, qui non possunt alienare in consulto principe, seu papa: vt sunt communiter omnes magni prælati.

¶ Lex. IIII.

30 Si deliberans repudiet tenetur bona hæreditaria creditoribus vel successoribus restituere vel præuia iudiciali taxatione iurabunt ipsi in litem super bonorum quantitate. h. d.

1 e ¶ *De tornar.* Innuit ista. l. q̄ p̄dẽte dilatione, q̄ dat h̄di ad deliberadũ res hæreditariã d̄bẽt esse penes se. Idẽ p̄bat. l. si. ver. si aut hoc & ibi no. Alex. post fulg. C. de iur. deli. & in verbo q̄ si post deliberationẽ.

2 f ¶ *Los bienes del testador.* Quæ defunctus reliquit tempore mortis: non tamen ea quæ per donationẽ inter viuos seu alio contractu hæres habuit à defuncto: sed contractus firmi permanent, licet hæres repudiet. l. sicut. C. de actio. & obliga. etiã si fiant in testamento iuxta gloss. in. l. hæres palam. in fin. ff. de testamen. quantumcunque postea irritetur testamentum. argu. l. fin. ff. de rebus eorum. secundum Bal. in. l. hæres. C. de omni agr. desert. lib. vndecimo. vbi etiã Ioan. de Platea. imo capere posset etiã prælegatum. l. qui filiabus.

§. si. & l. sequenti. ff. de lega. 1. & donationes ratę manent, vt in auth. vnde si parens. C. de inof. test. casu tamen est specialis in dict. l. hæres. in quo hæreditati renuntians perdit omnia, quæ quocunque titulo à defuncto perceperat. s. in hære scripto à debitore tributario fisci, quam. l. Barto. & Ioan. de Plat. inducunt in argumentum, quod in

¶ *que la deuen auer, quando non la quisiesse.*

Veriendo auer confeso, si tomara la heredad, o nõ, el que fuesse establecido por heredero si acaesciesse, que la nõ quisiesse recibir: tenuto es de tornar to da la herencia, e los bienes del testador, a los que deuiere algo el finado, o a los q̄ ouieren derecho dela auer. E si por auentura non les quisiesse entregar en los bienes del testador, que passaron a el: estonce aquellos que hã derecho de los auer, deuen jurar quantos son, e ser creydos por su juraz, estimando los, primera mente el juez, segund su aluedrio quanta suma deuen jurar.

¶ *Ley. V.* Como el heredero non queriendo tomar plazo para consejarse deue entrar los bienes del defunto, seguramente, faziendo inuentario primero.

Inuentario en latin, tanto quiere dezir en romance como escritura q̄ es fecha de los bienes del finado. E fazen los herederos h tal escritura como

et fiscalibus non testatoris: quia sic esset etiam in alio possessore. l. qui fundos. & l. sequenti. eo. titu. & l. quæ utilia. quæ statim sequitur post. d. l. heredes. cum alijs concordantijs allegatis ibi per eum Ange. etiam in. l. ff. de acquiren. hære. vbi glo. allegat. d. l. heredes. dicit istam. l. esse peregrinam, & quod loquatur cum ex dispositione legali aliquid defertur. quo casu licet illud sit diuiduum: non tamen est licitum pro parte acceptare: & pro parte renuntiare, & ideo secundum eum si ex forma statuti bona immobilia patris condemnati: filijs conseruantur: ne cogantur mendicare, non possunt acceptare partem eorum, & partem repudiare: quinimo si ciuitas statuens habet priuilegia fiscalia, vt Florentia, coguntur filij talia bona agnoscere, si obnoxia sunt debitis fiscalibus: & nisi illa agnoscant, priuantur alijs bonis iam quesitis à paterna substantia, ex alio capite. Alex. in. d. l. intelligit. d. l. heredes. prout Bart. & Platea. intelligunt, quando bona obuenerunt iure hæreditario. & q̄ sit specialis casus fauore fisci. vnde non posset ad alium casum extendi. Tu cogita: quia lex illa vtrunq; intellectum patitur.

g ¶ *Por su jura.* Intellige quando hæres non fecit inuentarium, prout loquitur. l. fin. §. pen. vers. q̄ si post deliberationem. C. de iure delibe. de qua illa sumpta est.

¶ Lex. V.

30 Inuentarium debet incipere hæres infra xxx. dies postquam scit se hæredem & tenetur perficere infra tres menses: sed si omnia non sunt in eodem loco datur ei anni spacium vltra illos tres menses: & conuocatis legatarijs debet scribi per notarium eis præsentibus: & si absunt vel præsentibus non veniunt fiat coram tribus probis testibus hæredem cognoscentibus. Et in eius principio faciat hæres signum cracis: deinde omnia bona hæreditaria scribantur: & in fine subscribat hæres se ibi omnia bona scripsisse. hoc dicit.

h ¶ *Los herederos.* Quid de usufructuario omnium bonorum, an teneatur ad confectioem inuentarij, ne alias in solidum teneatur creditoribus, & legatarijs videtur q̄ sic: cum onus æris alieni eum sequatur, licet non onus legatorum, vt tradit Bar. in. l. si. ff. de usufruct. lega. & vide per Decium consil. 418. incipit visa & iterum lecta in. 4. dubio. vbi an

vbi an possit sibi per testatorem remitti confectio inuentarij de veritate tamen dicti Bar. in. d. l. fi. videas omnino p Alex. in. l. usufructus ff. ad. l. falcid. & per Guil. Bened. in repeti. c. raynuntius. de testat. in. in verbo cetera bona. 6. & 7. fol. Et nota bene cum hic dicit herederos, nam succedentes non hereditario iure, vt illi quibus bona adhiçur

causa libertatū confer uādarum, vel monasterium occupās bona ingrediētis, ppter ingressū religionis, vel pater occupās bona filij iure peculij, vel filius occupans bona confiscati, & si non faciāt inuentarium, nō tenebuntur in solidum, & idē

de executoribus hereditarijs, qui tenent vicem heredum vt tradit Io. Andr. in addi. ad Specu. titu. de instrum. editio. §. nunc aliqua. in ad ditione incipien. Iacob. de Aren. & Angel. in. l. i. §. hęc stipulatio. col. 2. ff. si cui plusquam per legem falcid.

a *Las deudas.* Adde etiam legata, vt in aut. de hęc. & falcid. §. si vero nō fecerit. colla. 1. & infra eod. l. 7. & ex ista ratione, quam dicit ista. l. videtur probari, qd hęc cohæredi, neq; vniuersali fideicommissario, non teneatur facere inuentarium, quod etiam tenuit Io. An. in addi. ad Specu. titu. de instrum. editio. §. si. in additio. super verbo fecerit: contrarium tamen, respectu vniuersalis fideicommissarij, tenet Soci. con. l. 51. 3. volu. incipit visio testamento, vbi non allegato hoc dicto Ioan. Andre. dicit qd licet lege non caueatur, quō hęc fideicommissario vniuersali teneatur facere inuentarium, tamen concludendum est ex mente doct. quod teneatur hac ratione: quia tenetur reddere rationē vt est casus. & ibi glo. Bart. & docto. in. l. cū tale. §. titius. ff. de cōdit. & demon. sed inuentarium est caput rationum. l. i. §. officio. ff. de iute. & ratio. di. tra. igitur tenetur facere inuentariū, & satis hoc placet ex quo militat eadem & maior ratio, quam in legatis particularibus. Adde Alber. in. d. l. fin. vers. si autē dubius. col. 2. vers. item queritur. vid. quod dicit Alex. in. l. in ratione. §. qd vulgo. col. 8. ff. ad. l. falcid. post Rapha. Cuma. vbi vult qd licet hęc ad instantiam fideicommissarij vniuersalis teneatur facere inuentarium tamen si non faciat non tenebitur vltra vires hereditarias neq; poterit ob hoc iurari in litē, cōtra hęc redem.

b *Bienes.* Adde. l. fin. vers. cul. & si prafatam. C. de iur. deliber. vbi etiā ponitur aliud commodum quod sentit hęc ex confectioe inuentarij, scilicet qd sibi non imputatur, si soluat primo venientibus, quod an procedat etiam si aliquibus defunctus extorserat vsuras (quibus dicebat Archie. in. c. sanē. 14. q. 5. prius esse soluēdum, quam legatarijs, licet primo veniant) vid. per Alex. in. d. §. & si prafatam. ver. item nota. vbi etiam quid de executore dato ad emendationem damnorum datorum per testatorem an possit soluere primo venientibus.

c *Treynta dias.* Quid si non incipiat inuentarium infra triginta dies, sed postea in alijs duobus mensibus inchoauit, & perfecit? Cin. Barto. & Bald. in dict. l. fi. C. de iure deliber. tenent qd sufficiat, quia inchoare infra mensem est omisio leuis solennitatis. Albericus tamen & Angel. ibi tenent contrarium, quod etiam tenuit Ioan. Andr. in addi. ad Specu. titu. de instrum. editio. §. si. in additio. incipien. quid si perficiat & etiā post multos antiquos, quos ibi refert. sed Alexand. in dict. l. fin. §. si vero postquam. dicit quod post factum teneret opinio nem qd valeat: sed re integra seruaret opinioe Io. An. & sequacium.

d *Supieren.* Gloss. in. l. fi. in prin. super verbo delatā. C. de iur. deliber. supplet & postquam adita sit hereditas, volens vt tempus confectio nis inuentarij non currat ante aditam hereditatem. allegat gloss. §. si vero postquam. in eadem. l. qui text. non concludenter hoc probat quia ibi non dicitur quando incipiat tempus conficiendi inuentarij: & ideo ibi facit mentionem de aditione, quia si non adiuisset, non posset hęc conueniri in solidum. Bart. etiam in. d. l. fi. & in. l. statu liberos. §. si quis hęc. ff. de statu libe. per illum text. tenet opinioe gloss. qui text. re vera hoc non probat: quia in casu illo non poterat legatarius dare hęc, vt iussit testator nisi esset hęc per aditionem. & ista opinio glo. & Bar. est magis cōmunis secundū Alex. in. d. l. fin. in prin. col. 3. vbi refert tenentes istam opinioe, & ista etiā tenet Alb. ibidem in verb. si autē dubius. qui etiā refert Maru. Silla. dicētē, qd cōficiēdo inuentariū, hęc videtur adire per tex. in. l. pro hęc. §. pe.

ff. de acquir. hęc. quod tamē non credo verum, neq; dict. §. pen. hoc probat & cōtrarium probatur in. d. l. fi. §. pe. vers. qd si post delibera tionem. C. de iure delibe. potest nanq; fieri inuentarium citra aditionem hereditatis. vt ibi colligitur. & in. d. si autē hoc aliquis. eiusdē. l. contrariam opinioe & qd illud tēpus currat à die scientiæ delatæ hęc

reditatis, tenuit Richard. Malu. in. d. l. fi. in prin. Spe cu. & Io. And. titu. de instru. editio. §. si. Sa lic. in. d. l. fina. vbi etiā Paul. de Cast. quod cautum esset obseruare istā opinioe, mihi satis placet opinio glo. & cōmunis, maxime cū temperamēto Bar to. in. d. l. fi. quando non maliciose, & inculpabiliter hęc dissulit aditionem, pro qua satisfacit ista. l. partitarum. ibi, fazen los herederos, tal escritura como esta por que despues, &c. Sentit enim de hęc rede, qui iam aciat. & qui alias attritus esset omnibus oneribus hereditarijs, & clarius, & expresius probatur in. l. decima. infra eodē ibi, de que euere entrado la heredad del testador. & idē videtur dicendum de substituto per fideicommissum, vt currat sibi istud tempus à die acceptationis fideicommissi, & non à die scientiæ, licet Ioan. Andr. in dict. §. si. in additio. ad Speculato. colum

sexta in addi. incipien. secundum Vber. aliud voluerit.

e *Tres meses.* In. l. fin. in prin. de qua ista sumpta est, dicitur de nonagin ta diebus: & sic vult ista. l. partitarum. quemlibet mensem continere 30. dies cum sit mentio mensis, & glo. voluit aperte in dicta. l. fina. in prin. super verbo sexaginta. vide de hoc per gloss. in. c. quam sit. de elec tio. libr. 6. super verb. mensem. & per alios relatos per Alexand. in. d. l. fina. quibus adde Barto. in autē. vt fact. nou. constitu. colla. 5. & in autenti. vt cum de appella. cognos. §. primo. colla. octaua. & Rochum in tractatu de iure patrona. Char. n. columna secunda. & notatur per Alexand. cons. 114. columna penul. & fi. 5. volu. & per Bal. in. l. prima ff. si quis cautio. videtur tamen ex quo ista lex, vsa est hoc termino trium mensium, quod etiam si inuentarium periciatur nonagesimo primo die, quod satis sit, vt in. l. vbi lex. ff. de reg. iur.

f *LLlamados.* Sufficit vnica citatio, & si non sit peremptoria, cum iudex nullam debeat ferre sententiam: sed tantummodo coram eo debet explicari actio inuentarij, secundum Angel. in. l. prima. §. hęc stipulatio. colum. quinta. ff. si cui plusquam per. l. falcid. vbi etiam vult qd ista requisitiō posset fieri per iudicem laicum, & si legatarij vel creditores sunt sacerdotes praelati vel iudices assistentes in magistratu. licet tutiorem dicat esse viam, qd iudex laicus scribat superiori illius sacerdotis, vel praelati, si eius copia de facili haberi potest, qd moneat talem sacerdotem vel praelatum, qd si sua putauerit interesse, compareat coram tali iudice laico ad videndum fieri inuentarium.

g *El testador.* De citatione creditorum, non reperitur text. qui de hoc faciat mentionem, sed gloss. in dicta. l. fin. in principio. super verbo ceterorum. idē voluit quod in legatarijs, & gloss. in autenti. de hęc. & falcid. in. §. sancimus. in verbo in fideicommissarios. & ista gloss. magis communiter approbantur secundum Alexand. in dicta. l. fina. in principio. in quarta columna, qui etiam concludit quando sunt certi creditores, & legatarij, non sufficere generalem citationem, secus si essent incerti, & si aliqui fuerunt citati alij vero non, tenebit inuentarium, quo ad non citatos, vt adducit Baldus in autentica. si omnes. C. si minor se ab hęc. absti. & an sufficiat citatio procuratoris absentium, vel vna tantum citatio. vid. per Bald. in dicta. l. fin. §. cum igitur. columna quinta. quid autem si plene & fideliter hęc fecit inuentarium, defuit tamen ista citatio: vid. per Bald. in autenti. sed cum testator. columna secunda. C. ad. l. falcid. qui vult nō tenere inuentarium. videtur tamen in hoc Barto. consilio. 154. incipit maritus. columna fina. vid. omnino. & ponit etiam Bald. ibi vnum bonum verbum: nisi alia sit consuetudo loci in confectioe inuentarij, & vide eundem Bald. in fine principij. dict. l. fin. & Paulum in. §. cum igitur. columna secunda & aduerte quod hęc debet facere inuentarium, coram iudice non ratione decreti, quia non est necessarium: sed propter citandos creditores & legatarios. vide Bald. in. l. prima. columna secunda. C. qui bon. ceder. poss. & Specula. titu. de instrum. editio. §. si. col. 3.

- 9 a *¶ F. esse a otra parte.* Id est absens esset. adde in autentico de hered. & falci. §. si vero absunt. colla. prima.
- 10 b *¶ E no quisere.* Nota hoc verbum, & sumptum est à dictis Azo, C. de iur. deliber. in summa. col. 2.
- 11 c *¶ Tres testigos.* Sumptum est ex dicto. §. si vero absunt.
- 12 d *¶ Que conozcan.*

Suptū est ex d. l. si. §. cū igitur. vbi vide p. glof. & Barto. casus in quib⁹ requiritur, q̄ testes cognoscant cōtrahentes seu personas, de quibus testificantur. & ibi per Iaso. de tabellione vero, an debeat cognoscere contrahentes, vid. l. 54. titul. 18. 3. partida. & quæ ibi dixi.

13 e *¶ La señal de la cruz.* Omisio istius solennitatis non vitiat inuentariū, Bart. & Bal. & Paul. & Alex. in dict. §. cum igitur. & ista opinio est æquior & benignior, secundum Alexan. in l. 2. §. prius. vbi late discutit hūc passū. ff. de vulg. & pupil. opinio vero cōtraria, quod requiratur de necessitate ista solennitas, est magis communis, mihi placet opinio Bart. per adducta per Alex. in d. §. prius. & maximè per istas. l. l. partitarum, quæ conditionaliter non faciunt mentionem huius solennitatis, prout videbatur fieri in. §. & si præfatam. d. l. si. C. de iur. deliber. quod erat præcipuum fundamentū doctorū tenentiū partē cōtrariā: & sic bene facit pro ista parte. l. i. §. si. ff. de ventr. inspici.

14 f *¶ En el nombre de Dios.* Similiter & si hoc ommitteretur non vitaretur inuentarium ex his, quæ dixi & in gl. præcedenti.

15 g *¶ Todos los bienes de la herencia.* Et si res non sit sua, l. & non tantum, ff. de petitio. hære. Bal. in d. §. cum igitur. co. 4. l. si. C. de iur. deliber. & per Alexand. in l. si de eo. §. si forte. ff. de acquir. posse. & instrumenta ponentur in inuentario iuxta formam. l. chirographis. in fin. ff. de adm. nist. tuto. Bald. in aucten. sed cum testator. col. fi. C. ad l. Falci. & adde Bald. in l. si quis intra. C. de bonis damnato. & ibi vid. quod tunc dicitur inuentarium legitimū, quando omnia cōtinet distinctè & clarè. Et si hæres vnā rem subtrahit, an per hoc corruat totum inuentarium. glof. in aucten. de here. & fal. §. si vero non fecerit. super verbo lucrari. dicit quod sic, quod intelligit Bald. in d. aucten. sed cum testator. co. pen. si interuenit dolus: secus si culpa, nam culpa non nocet, nisi eatenus, quatenus. quini no secundum eum nec nocebit culpa leuissima, & multo minus iustus error. vide ibi per eum qui dicit vtile esse faciēti inuentarium protestari, quod si quid inuenerit in posterum in inuentario ponet: nam prot estatio repellit doli præsumptionem. quod nota, quia alias præsumeretur, quod fraus interuenerit, si postea res aliqua reperiantur, vt in d. l. si quis intra. & tangit Ioann. de Plat. in l. fin. ad fi. C. de bon. vacanti. lib. 10. nisi dolus excluderetur, ex alijs coniecturis. vide tamen quæ dico in l. 10. infra. eo. in prima gl. Et quid si non seruaret protestationem: inò quod postea deuenit in notitiam non posuit in inuentario? Bald. vbi supra dicit quod non perdet beneficiū, nisi quo ad illam rem. vide ibi per eum. Item quādo nihil reperitur in bonis defuncti, protestatio de hoc habetur loco inuentarij, secundum Bal. in l. si. col. 2. C. qui bon. ceder. poss.

16 h *¶ Desumano.* In aliquibus tamen locis de consuetudine istud non

obseruatur, prout dicit Speculatu. de instr. editio. §. dicto. versic. fi. & credo, quod in isto regno ista subscriptio non est de consuetudine. & istam. l. intellige, quando hæres per seipsum conficit inuentarium: si vero conficeret per procuratorem, quod potest, vt in l. fin. versicul. fin autem dubius. in fi. C. de iur. deliber. & notat Bartol. in aucten. de

Legatarios llaman en latin a aquellos, a quié manda el testador alguna cosa en su testamento. E si estos a tales non se acertassen, quādo escriuiesen el inuentario, e por auétura dubdassen, quādo eran escritos en el todos los bienes del testador: esto se puede pesquirir, para saber la verdad, tomādo la jura del heredero, quādo no encubrio ningūa cosa, nin hizo en gañō ninguno en aq̄l escrito. Otro si puede fazer jurar a los testigos quē se acertarō, quādo se hizo el inuentario, si fue fecho bien e lealmēte. E aun de mas desto, puede pesquerir en los siervos de la heredad, metiendo los a pena, e a tormento: que les muestren toda la heredad, e les digan todos los bienes del testador quantos erā. E por esta carrera, pueden entēder, si fue fecho por el heredero lealmente el escrito, o non. E esta pesquisa, deue fazer el judgador del lugar, a la demanda de los legatarios sobredichos.

¶ Ley. VII. Como mientras haze el inuentario el heredero, non le deuen mouer pleytos los q̄hā de rescebir las mādās, e que fuerça ha el inuentario, e que pro viene ende al heredero.

tamen fieri per eundem tabellionem, vt dicit. d. glo. quam ad hoc dicit Bald. notabilem in l. 1. in q. 17. ff. de offic. consu. & alibi dixit Bal. quod confectio inuentarij: dicitur quid indiuiduum. in. §. vassallus. si de feud. fuer. contro. inter domi. & agn.

¶ Lex. VI.

- 17 a *¶ Si legatarij in confectioe inuentarij non affuerint possunt iudicem requirere vt per sacramentum hæredis & testium requirant an legaliter fuit confectum, & etiā per quæstionē seruorum hæreditarij. h. d.*
- 17 b *¶ No se acertassen.* Siue quia erant absentes, vel quia venire noluerint, vt supra. l. proxima. & melius probatur in aucten. de hære. & falci. §. si vero absunt. colla. 1.
- 17 c *¶ Estonce.* Non ergo procedit, quod hic habetur, si legatarij fuerint præsentēs confectioe inuentarij: vt postea admittantur ad petēdam ea quæ disponit ista. l. Bal. tñ per tex. ibi in l. si. §. licentiam. in fin. C. de iur. deliber. vult contrarium, notans expresse ex illa. l. q̄ præsentia legatarij, vel creditorū, vel eorū absentia repleta pñtia trium testium idoneorū, non impedit contra inuentariū posse probari. & est ratio secundū eū: quia res possunt eis in scijs occultari. l. tres fratres. ff. de pact. & l. de his. ff. de transactio. pōt dici, q̄ ista. l. partitarum. & d. §. si vero absunt. de quo sumpta est suppleatur a dispositis in d. §. licentiā. l. fin. C. de iur. deliber. & sic remediū de quo hic, etiā competat legatarijs, & creditoribus qui fuerint præsentēs, si eo vti velint: maximè si de nouo superuenit scientia, quod aliqua res fuerunt occultata. argu. c. in snuante. de offic. de lega.

¶ Lex. VII.

- 17 d *¶ Durante tempore concessio ad confectioem inuentarij, non tenetur hæres creditoribus vel legatarijs respondere: saluum tamen remanebit eis debitum a testatore: nec tenetur hæres ante legatarijs satisfacere quā omnibus creditoribus satisfecerit. Item vtetur falcidia contra legatarios si ei non remanet quarta pars hæreditatis: & si primo legatarijs quā creditoribus satisfaciatur si non remanet de quo extra quartam satisfaciatur creditoribus non contra eum sed contra legatarios creditores agent, & his non sufficientibus contra hæredem quatenus accedit falcidia retenta. h. d.*

hæred. & falci. §. si enim. colla. prima. tunc ipse procurator faciet istam subscriptionē, vt declarat Paul. de Castr. in d. §. cū igitur. col. 2. Intelligit tñ Paul. de Castr. & sequitur ibi Iason. qñ res non erant præsentēs in loco vbi est hæres, vt tunc demū possit inuentarium cōfici, per procuratorem, vt cantat dic. §. cum igitur. in fin. & quod alias inuentarium fieri non posset per procuratorem, & nota bene, quod non requiritur, quod inuentariū fiat vno contextu, vt not. glof. in d. aucten. de hæred. & falci. §. si vero absunt. super parte inuentarij. debet

1 a *Non pueden mouer.* Extende etiam si hereditas sit locupletissima, secundum Baldum in l. fina. §. cum igitur. in princ. C. de iure deliberan. extende etiam & si scriptura inuentarij sit redacta in publicam formam si ibi dicatur inchoatum fuit presens inuentarium, si ibi non dicatur, quod fuit perfectum & consummatum, si adhuc tres menses ad hoc dati, non sint elapsi: ex quo non apparet, quod heres habuerit pro perfecto & absoluto. secundum Ioan. de Imol. in l. 1. §. hęc stipulatio ff. si cui plusquam per. l. falcid. col. 5. post Angel. ibi col. 6. & satis placet, ex quo ibi non est subscriptio heredis iuxta formam. l. §. supra eod. licet Alexan. in d. §. donec. dicat in contrarium facere. l. si quis ff. de testam.

E mientras que dura el tiempo que otorga el derecho al heredero, para fazer el inuentario, non pueden mouer contra el pleyto, para demandarle ninguna cosa, aquellos a quien ouiesse mandado al goben su testamento, fasta que aquel tiempo sea cumplido. E estas, vna fuerça que ha el inuentario. Pero por este tiempo sobre dicho, non se pier de su derecho a ninguno de aquellos que han de auer algo de los bienes del testador. E otra fuerça ha aun el inuentario que despues que es acabado, non es tenuto el heredero de responder, a los que han de recibir las debdas, en los bienes del finado, nin a los que mandasse el testador alguna cosa en su testamento, si non quanto montaren los bienes, e la heredad, que fueren escritos en el inuentario. Otro si dezimos, que non es tenuto el he

2 b *Mandado algo.* Idem dicitur in creditoribus hereditariis: de vtiisq; em loq tur. l. fin. §. donec. C. de iur. delibe. de qua

ista sumpta est, & vult etiam ista. l. cum inferius subdit, a ninguno de aquellos que han de auer algo. Et limita istam. l. & dictum. §. donec. in his qui agunt, vt contra heredem non audiantur durante isto tempore confectionis inuentarij, & secus est in his quę conueniunt non vt heredem: sed vt quemlibet alium, vt veluti, si agant rei vindicatione. l. de eo. §. ff. ad exhiben. l. Nensenus. §. fundi. ff. de re iudi. ite limita in herede conuento ad restitutionem usurarum, quas defunctus iussit restitui, vel cauit secundum formam capituli. quanquam. de vfur. li. 6. quia agitur de periculo animę secundum Alberic. post Richar. in d. §. donec. & idem si heres conueniretur pro expensis funeris. vel pro alimentis relictis pauperibus, qui fame perirent, secundum Angelum & Ioan. de Imo. in l. prima. §. hęc stipulatio. ff. si cui plusquam per. l. falcid. limita etiam si ipse heres voluntarie conueniat debitores hereditarios, quod facere potest etiam durante dicto tempore, secundum Barto. in d. §. donec. nam tunc poterit reconueniri a conuentis, secundum Ang. in dict. §. hęc stipulatio. col. 6. vers. 3. fallit per. l. secundam. §. sed si agant. ff. de iudi. secus si necessitate compulsus eos conueniret, vt quia debitores hereditarij fugiebant, cum pecunia: vel domus vicinę minabantur ruinam, super domum hereditariam, vt tradit Ang. ibid.

3 c *Usu derecho.* Impedito namque impedito iuris vel facti, non currit effectualiter prescriptio, vt hic. & in d. §. donec. & in l. 1. §. si. C. de anna. except. & in c. quia diuersitatem. de concessio. preben. & vid. notan. in tractatu prescriptio. fol. 31. colum. secunda. & tertia. & Char. 57. co. quarta. & Char. 62. colum. tertia. & quarta. vbi late, & vid. quod tradit ad limitationem Alexan. consilio primo. ad fin. §. volum. limita etiam, vt notatur per Iaso. in l. si stipulatus fuerim. §. primo. colum. prima. ff. de verb. obli.

4 d *Las debdas.* Adde. l. si. §. & si prefatam. C. de iur. delibe.

5 e *A los que mandasse.* Adde. §. si vero non fecerit. in autentic. de heredi. & falcid.

6 f *Quantum montaren.* Et not. quod illud quod heres soluit in poenam contumacię, non nocebit legatarijs, & licet conficiat inuentarium non proderit sibi quomodo teneatur soluere de suo, si nihil restat in hereditate, solutis debitis, & legatis, vt in l. cum pater. §. primo. & ibi not. Paul. de Castr. ff. ad legem falcid. limita etiam istam. l. ex eo. quod notabiliter vult Angel. consilio. 31. incipit dominus Philippus colum. tertia. vbi dicit, quod istud beneficium inuentarij, quod datur heredi competit, quando agitur contra heredem immediate ex causa hereditaria, secus si debitum hereditarium sit reformatum ex con-

cordia & conuentione facta cum herede: quia si heres postea conueniatur immediate virtute conuentionis, non habebit beneficium inuentarij, quia istud solum datur, cum ex causa hereditaria heres conuenitur, & talis causa renouata non dicitur hereditaria, allegat. l. cum hereditas. ff. ad trebell. & in simili casu tradit Aretinus consilio

redere que hizo tal escrito, en la manera que de suso diximos, de dar, o de pagar las mandas que hizo el fazedor del testamento, fasta que sean pagadas todas las debdas primeramente que el finado deuia. E aun dezimos, que puede despues retener, para si la quarta parte de los bienes que fincaren, despues que fueren pagadas las debdas que llaman en latin falcidia. E si tantos bienes non le fincassen despues que fueren asi pagadas las debdas, de que el heredero, podria ser entregado cumplidamente de la falcidia: esto non puede retener para si, e sacar la quarta parte de cada vna de las mandas del testador, fasta que aya su derecho, asi como sobredicho es. Pero dezimos, que si el heredero despues que ha fecho el inuentario de los bienes del testador, pagasse ante las mandas, que las debdas del finado, de manera que le non fincasse a el, mas de la

148. incipit in quæstioe proposita. col. pe. & tradit Decius ista referens. consilio 137. incipit & diligenter protenui facultate mea. colum. penult. nume. quarto. an autem heres vendens res hereditarias pro soluedis debitis, vel legatis teneatur se obligare ad euictione: cum fecerit inuentarium vide notabiliter per Ioann. Andre. in additio. ad Specul. titu. de instrument. editio. §. si. colum. 4. & §. in additione super parte fecerit. ex cuius dictis colligit heredem tali

casu non compelli vendere proprio nomine, sed vt heres, cum beneficio inuentarij, ne damnum patiatur, propter periculum euictionis & vid. per Cin. in dict. §. & si prefatam. vbi etiam vid Iaso. in versic. quarta utilitas est. vbi etiam Alber. colum. si. vers. item queritur. vbi etiam vide per eum quod dicitur exceptio beneficij inuentarij, si omiffa fuit ante sententiam, non poterit opponi in executione sententię, vide ibi per eum. versic. solet etiam quari. vbi dicit quia communiter docto. tenent: sed contrarium tenet Ioann. And. in addit. ad Specu. tit. de instrument. editio. §. si. colum. 7. in additio. incip. secundum Vber. & ista opinio Ioan. And. est magis communis. vide per docto. in l. ex diuerso. §. primo. ff. solu. matrim. per Bald. in l. ab executione. colum. pen. C. quorum appe. non reci.

g *Las debdas.* Adde. l. final. §. & si prefatam in verbo licentiam, & ibi gl. in verbo accomodare. C. de iur. deliberan.

h *Falcidia.* Vide in l. 1. tit. ii. infra ead. part.

i *Quel as debdas.* Vel si soluisset creditoribus primo venientibus, vt in d. §. si. & si prefatam. hęc em est vna ex utilitatibus inuentarij, quod sibi non imputatur si soluat primo venientibus, & intellige, quod heres ignorabat alios creditores potiores, & sic soluit bona fide: alias secus, si cautionem non exigeret, vt in l. dolo. ff. ad l. falc. & tenet gl. parua. in d. §. & si prefatam. & ibi Bar. vñ etia Pau. de Cast. in d. §. & si prefatam. referens Archi. in c. non sanē. 14. q. 5. dicit quod heres vfurarij, licet cofecerit inuentarium, non debet soluere primis venientibus, nisi recepta cautione, de restituendo: quia scit vel scire pot alios subesse, & sic esset in dolo quo ad illos: & non haberet dictum beneficium inuentarij, quod dictum intellige, quod dolo vero vel presunto heres solueret, secus si bona fide ignorans alios creditores vfurarij, secudum Alex. in d. §. & si prefatam. referentem Lapu. & Domini. in c. quaquā. de vfur. lib. 6. & Hosti. in sum. de test. §. at quid heres. quid autem executoribus datis ad restitutionem damnorum, vel ablatorum per testatorem, vel heredibus ad hoc grauatis, an possint soluere primo venientibus: Ioan. And. in addit. ad Specu. titu. de instr. editio. §. nunc vero aliqua. colu. 33. in additione incipi. incidit quæstio facti. Refert Iaco. de Raue. dicentē fatuū talē executorē soluere primo venientibus simpliciter, vel sine cautione. vid. ibi, cuius dictum sequitur Paul. de Cast. in d. §. & si prefatam in nuēs eadē ratioe ex eo: quia scire debet alios subesse danificatos, & intelligere iuxta declarationem præcedētis dicti, nūquid autē alij creditores possint retractare solutiones factas alijs creditoribus vid. in d. §. & si prefatam. & sic dicit Pau. de Cast. in l. anteriores. ff. de condi. indeb. Et quid in creditoribus eisdem temporis, an possint petere se admitti ad comunione cō his quibus facta est solu-

Oldra dicebat q̄ se per .l. & si non expedierit. §. 1. ff. de bon. auto
rita. iudi. possiden. Alber. vero in. d. §. & si prafatā. inducit in contra
riū. l. pupillus. in fi. ff. de his q̄ in fraud. credi. & sic q̄ nihil abstrahatur
à creditoribus qui vigilauerunt ad suū debitū consequendū. dictū Ol
dral. procederet quando utroq̄ creditore instante, hæres vni gratifica
uit, alias proce
dere posset di
ctum Alberic.
per. d. l. pupil
lus & ita est
de mente Bal.
in. d. §. & si prę
fatam. in fina.
ybis, licet pau
lo ante referēs
dict. Oldrald.
simpliciter per
trāsierit, & ista
inducit Ange.
in. l. fin. §. licen
tia. C. eod. pro
mercatoribus
qui confluūt,
& concurrunt
contra merca
torē cessantē
fugitiuū si sūt
aliqui inter eos q̄
de pximo añ
fugam solutio
nē receperūt,
an debeant re
ceptum cōmu
nicare cū alijs
prout plureis
dicit se vidisse de facto per usij. vide quæ dixi in. l. n. titul. 14. §. partit. &
in. l. 9. titu. fi. ead. partit. & an contra emptores rerum hereditariarum
quibus hæres vendidit creditores habeant recursum? vid. in dic. §. & si
prafatam. & vid. ibi, Paul. de Cast. in vers. quinta vtilitas.

quarta parte^a de la heredad, estōce aque
llos, que deuen auer las debdas non pue
den primeramente demandar al herede
ro que gelas pague, mas deuen las de
mandar, a los que recibieron las man
das, e ellos son tenudos de les tornar aq̄
llo que recibieron de que se puedan pa
gar las debdas, e si fuessen tā pocas, que
nō cumpliesen a pagar las debdas, estō
ce por lo que finca dellas, deue el herede
ro fazer pagamiento a aquellos, que lo
han de recibir, de aquella quarta parte^b
que retuuo para si. E esto es, porque el
se deuiā guardar de fazer pagamiēto de
las mandas, ante q̄ pagasse las debdas, e
pues que sabiad que non abundauan los
bienes, para pagar lo todo.

¶ Ley. VIII. Quales espensas non es tenudo el

10 a ¶ Quarta parte. Not. istam. l. per quam limitatur, quod not. Cin. in. l.
2. C. qui potio. in pigno. habeat. & Bar. in. l. is cui. §. postquam. ff. vt in
posse. legato. vel sic eicom. vbi dicitur q̄ quando hæreditas est soluēdo,
dato q̄ hæres fecerit inuētarium, creditores non possunt inquieta
re legatarios, quibus primo solutum est, sed agere debent contra hæ
redem: nam procedet quando apud hæredem solutis legatis remanet
plus quarta falcidia: secus si apud hæredem tantum remaneat quar
ta ista, nam tunc agent contra legatarios, & non contra hæredem, nī
si quando quod redderent legatarij non sufficeret ad solutionem de
bitorum, vt infra subditur: videtur tamen q̄ tali casu legatarij habe
rent recursum contra hæredem, vt concurrant cum eo in dict. 4. ita vt
solutis debitis de residuo hæreditatis soluantur legata deducta faldi
dia, de quolibet legato.

11 b ¶ Quarta parte. Nam quando hæreditas non est soluēdo, neq̄ valent
legata, neq̄ hæres detrahit falcidiam. l. prima. §. pe. ff. ad trebel. glof. in
l. fi. §. & si prafatam. C. de iur. de liber. super parte falcidia.

12 c ¶ Las deudas. Legata enim debentur ære alieno deducto. l. creditorib.
ff. de separat. bono. l. si vniuersæ. C. de lega.

13 d ¶ Sabia. Vel debebat scire idem enim & si ignoraret, nam credito
res agunt contra eum ratione talis quartæ, etiam si non per modum
quotæ sed in vnare, vel in certa quātitate hæredi remansisset, vt decla
rat Paul. in. l. prima. §. si is qui. & in. §. si hæres. & in. §. idem iulianus. ff.
ad trebel. nam æs alienum prafertur quartæ. l. in imponenda. & l. irritu
m. C. ad. l. falcid.

¶ Lex. VIII.

¶ Expens. s funeris testatoris vel alias iustas non tenetur hæres scribere
in inuentario sed probet eas per testes vel proprio iuramēto, & quod
hæredi debetur à defuncto consequitur hæres facto inuentario, sicut
cæteri creditores. h. d. Habuit ortum à. l. fina. §. in computatione. C. eo
dem tit.

1 e ¶ Soterrar. Idem in expensis, quas fecisset in curando defunctum. Bal.
in. l. in restituenda. C. de petitiō. hæredita. vel in insinuatione testamē
ti, vt in. l. fin. §. in computatione. de qua ista sumpta est. C. de iur. deli
beran. vel in eo, quod soluit hæres proxeneti, vel similibus cum ven
deret res hereditarias, secundum Barto. in. l. vbi purē. §. fi. ff. ad trebel
lia. & quid de expensis, quas hæres fecit litigando cum alio contē
dente, se hæredem, vel creditorem hereditarium? vid. per Ange. Pau.
& Alexand. & Iason. in dict. §. in computatione. tenentes quod dedu
cantur, quando hæres obtineret, & hæreditas non esset soluēdo ad

omnia contra Bal. ibi aliter volentem.

f ¶ Sijura. Approbat opinionem gloss. in. d. §. in computatione. super
verbo approbauerit. contra quam ibi tenebant Cinnus, & Albericus.
& intellige quando expensæ essent paræ, secus si magnæ: nam tunc
requirerentur testes vel instrumenta secundum Bart. & communiter

heredero de poner en el inuentario.

As despensas que el here
dero fiziere en razon de so
terrar e aquel cuyo here
dero es, o las que fiziere dere
chamente en otra manera qualquier, nō
es tenudo de las cōtar, nin escreuir en el
inuentario, pero si acaesciere alguna cō
tienda sobre estas despensas, deue el here
dero prouar con testigos ante quien las
fizo, o por su jura f. E si aquel que es
establescido por heredero, ouiesse algu
na demanda, o le deuiessse alguna cosa,
aquel que le establescio por su heredero
en saluo le finca s la demanda, o aquello
quel deuia el testador, si el inuentario fi
zriere, as si como sobredicho es.

¶ Ley. IX. Que pena deue auer el heredero, que
maliciosamente faze el inuentario.

vid. ibi per Alexan. & in. l. debitori. C. de pact. vbi tenet opinionem
gloss. & dicit magis communiter teneri per docto. si tamen aditio
hæreditatis facta sit cum beneficio inuentarij, vel ante aditam hære
ditatem fiat inuentarium, tunc confusio actionum impediri vide
tur ipso iure, quia si confectio inuentarij resouit, quo ad effectum
confusionem factam, à fortiori, videtur impedire confusionem fieri.
argumento. l. patre furioso. ff. de his qui sui vel alien. iur. secun
dum Decium in dicta. l. debitori. & nota dictum Bald. in dict. l. debi
tori. columna secunda. quod hæres, qui solenniter fecit inuentarium
citatis creditoribus, & legatarijs, potest implorare officium iudicis,
super separatione bonorum, vt pro eius debito aliqua res sibi assi
gnetur, imò etiam secundum Bald. in. d. §. in computatione. column.
prima. versic. ex hoc sequitur. hæres possit sibi ipsi soluere eligendo
rem, in qua vult sibi esse solutum, pro debito. argumento. l. credito
ris. ff. de distraet. pigno. quod secundum Decium, vbi supra de plano
procedit alijs creditoribus consentientibus, si verò contradicerent nul
lam deberet hæres in hoc habere prerogatiuam, imò similem cum
alijs creditoribus debet habere fortunam, vt in dicto. §. in com
putatione. limita istam. l. nisi hæres institutus sit animo compen
sandi, cum eo quod sibi testator debebat. l. si compensandi. C. de hære
dib. institui. limita etiam in quasi debito ex dispositione legali, vt est
illud quod pater tenetur dotare filiam. l. qui liberos. ff. de ritu nupt.
nam si filia institueretur à patre, & grauaretur legatis non dedoceret
primo dotem: & postea falcidiam: sed primo falcidiam & si ad dotem
sufficeret de illa deberet se dotare: & si non sufficeret, detraheret qua
tenus deficeret, per nota. in. l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad tre
belli. ita tenet Paulus de Castro. in. l. si debitor. ff. ad legem falcidiam.
& vide etiam quod idem paulus not. in. l. quod de bonis. §. quod auus.
ff. ad legem falcidiam. ibi nota istud verbum & tene menti. Aduerte
etiam quod contra fideicommissarium vniuersalem, etiam non confe
cto inuentario, hæres detrahit quod sibi defunctus debebat. vide Pau
lum de Castro. in. l. ita tamen. §. si ex trebelliano. ff. ad trebellia. §. Soci
num consilio. 44. volum. tertio. incipit. Non parua difficultas. alia in
ista materia vide per Alexand. & docto. post gloss. in dicto. §. in com
putatione.

¶ Lex. IX.

¶ Si quid extra inuentarium fraudulenter occultat hæres tenetur ad
eius duplum his qui aliquid iuris habent in bonis testatoris, & causa
inuentarij non durat vltra annum: licet alia ciuiles instantiæ vsque ad
triennium: criminales vsque ad biennium durēt. h. d. Concord. l. fina
lis. C. eo. tit. §. licentia. cum. §. sequen.

doct. ibi, & ap
pellat Angel.
ibidem minu
tas expensas.
sumptus quo
tidianos: putā
carnium, ole
ris, porrinæ &
similium, nā
ad hoc difficul
ter habētur te
stes continuo
& tandem cō
cludit arbitrio
boni viri hoc
relinquēdum:
omnibus hinc
inde pensatis.
¶ Le finca. An
ipso iure vel q̄
ad effectū glo.
in dicto. §. in
computatio
ne. dicit quod
quo ad effe
ctū quasi im
possibile vi
deatur, quod
hæres sibi ipsi
sit obligatus.

1 a *Recebir. In. l. si. §. licentia. versicul. illo videlicet. de quo ista. l. sumpta est, adijcitur vel hereditatis quantitati imputare compellantur. finge enim hereditatem locupletata, ut ex ea etiam ultra rem illam occultatam, vel surreptam ab herede, remanet: unde integrè satis fiat creditoribus & legatarijs: & sic melius erit heredi, quod istud duplū imputetur hæreditati, quia sic manebit sine pœna, quā ipse creditoribus, et legatarijs soluat istā pœnam duobus ut exponit ista l. partitarum. videtur tamen quod ista. l. suppleti debeat ex illa cum ista pœna sit inducta ut amplius sit in hereditate ex quo legatarij & creditores consequantur suum debitū, quod etiā sua deri videtur*

Maliciosamente faziendo el heredero inuentario, encubriendo, o furtando alguna cosa de los bienes del testador, si esto le fuere prouado, deue pechar doblado, tanto quanto encubrio, o furto, a aquellos, q̄ de uian rescebir a algo de los bienes del muerto. E mandamos, q̄ tales contiendas como estas, q̄ acaescen en razon del inuentario, que las libren los judgadores, que lo ouieren de fazer, a lo mas tarde fasta vn año, como quier que los otros pleytos, q̄ son llamados en latin ciuiles, pueden durar a lo me-

ex ista. l. cum dicit maliciosamente, & sic quando hæres animo fraudandi creditores vel legatarios surripit vel occultat rem hereditaria: secus quando nullum ex hoc generaretur præiudicium, & sic fraus seu occultatio non induceret detrimentum. argu. l. pen. C. de reuocā. his quæ in fraud. alie. sunt. & l. 7. titu. fin. §. partu. & quæ ibi dixi. Adde etiam quod & ultra pœnam dupli punitur hæres surripiciens, vel occultans, ut perdat falcidiam quo ad omnes legatarios, ut in autentic. de heredi. & falcid. §. sancimus. & ibi gloss. super verbo fortè, & illud ius autenticorum est rationale: quia cum talis subtractio inducat & augmentet falcidiam, quo ad omnes æquum est ut respectu omnium puniatur: & sic à nemine falcidiam detrahat, & bene potest stare pœna huius dupli, de qua hic cum pœna amissionis falcidie, de qua in. d. §. sancimus. ut declarat Sali. quem vid. in. d. versu. illo videlicet.

2 b *Del inuentario. Not. hoc verbum, ex quo declaratur textus in autē. de hered. & falcid. §. il. ud quoque. colla. prima. de quo ista. l. sumpta est, nam largius, quàm hic disponitur, gl. & docto. intelligunt illum. §.*

3 c *Tres años. Nota bene: quia habes hic approbatam de isto iure partitarum decisionē. l. properandū. in prin. C. de iudic. & nō reperies alibi in isto libro partitarum. Vide tamen ista in desuetudinem abijisse & sicut obseruatur in curijs ecclesiasticis, ut instantia nō expiret triennio, ut voluit gloss. in. d. l. properandum. in parte triennii. in fi. & gloss. in. c. si. de dol. & contu. gl. & docto. in. c. venerabilis. de iudic. sic etiam video in curijs regalibus, & certè bene, cum per hoc parcat laboribus, & expensis partium & breuiori via iustitia ministretur.*

4 d *Dos años. Adde. l. septimam. titu. 29. par. 7. cuius dispositio, & etiam istius in hoc in desuetudinē abierunt. vide quæ ibi deo dante dicam.*

Lex. X.

3 a *Hæres intra tempus iuris inuentarium non conficiens tenetur creditoribus & legatarijs etiam ultra vires hereditatis, & falcidie commodo priuatur. hoc dicit. Habuit ortum a. l. fina. C. de iure delibe. §. fin. ve ro postquam.*

1 c *El inuentario. Quid si fecit, sed omisit ponere aliquam rem in inuentario fraudulenter, vel maliciose, an tenebitur in solidum creditoribus, vel legatarijs, ac si nullum fecisset? Barto. in. l. Paulus. ff. ad legem falcid. tenet quod ex hoc hæres perdat beneficium inuentarii in omnibus. An. gl. vero ibi tenet, quod solum perdat beneficium inuentarii quo ad falcidiam, nō vero ut ex hoc teneatur ultra vires hereditarias, & idem tenet Pau. de Castr. & Ioa. de Imo. & Alex. & idem tenet Sali. in. l. si. illo videlicet. C. de iur. delibe. in fi. vbi dicit de hoc fuisse questionem arduam: & ita se consuluisse, solum ergo tenetur creditoribus & legatarijs in duplo rerum occultatarum, ut supra. eod. l. proxima. & in amissione falcidie, quid autem si imperfectè fecerit inuentarium, quia non designauit res prout habetur. in. l. 100. titu. 18. tertia partita sed simpliciter dixit pono in inuentario res, quæ sunt in tali loco, an gau debet beneficio inuentarii? videtur dicendum quod non, cum hoc ita sit substantiale, & probatur in. l. si. §. si vero postquam. C. de iur. delibe. in. l. ibi secundum formam præsentis constitutionis paria enim sunt non facere vel inutiliter facere. c. inter corporalia. de tranllatio.*

episcopi, vel electi. cum similib. & adde quod supra dixi in. l. §. in gloss. super verbo. todos los bienes.

f *Las mandas. Limita nisi agentes contra hæredem, in solidum confiterentur, quod in hereditate non remansit ultra id quod hæres asserit. quia contra omnem præsumptionem iuris, & de iure faciente in*

nos, fasta tres años, e los criminales, fasta dos años.

Lex. X. Como deue pagar las mandas, e las debdas complidamente el heredero, si non fixo el inuentario al plazo que le fue puesto.

Sel heredero de q̄ ouiere en trado la heredad del testador, nō fiziere el inuētarioe, fasta aql tiempo, que de su fo diximos: dende adelante fincan obligados tãbien los bienes, que ouiere de otra parte, como los q̄ ouo del testador, para pagar complidamente las debdas e las mandas del fazedor del testamen-

nult. C. famil. hercis. & licet Bald. ibi loquatur de legatarijs ex eius mente & ex dicta ratione, idem vult in creditoribus, & ita etiam vult Alexand. in. l. fina. §. & si præfactam. columna prima. C. de iure deliber. vbi etiam Iaso. columna secunda. versicul. limita tamen. dictum Baldi, non caret scrupulo. prout etiam tradit Socin. in. l. prima. §. si is qui ante. ff. ad trebell. & Alexand. in. l. in ratione. §. quod vulgo. columna octaua. numero. 13. ff. ad legem falcid. & quia hæres adeundo videtur quasi contrahere cum creditoribus & legatarijs. l. apud iulianum. §. fina. & l. sequenti. ff. quib. ex caus. in possess. eat. & in. §. hæres. instit. de obligationib. quæ ex quasi contractu nascuntur, & sic ex suo quasi contractu ex proprijs bonis tenetur. hoc etiam vult ista. l. partitarum ibi cum dicit, tãbien los sus bienes que ouiere de otra parte, como los que ouo del testador.

Præterea. §. sancimus. in autenco. de heredib. & falcid. qui videtur esse fundamentum dicti Bald. non videtur se omnino fundare in illa præsumptione subtractionis, ut patet: cum dicit fortè, & sic innuit quod idem sit, si non subtraxerit, & videtur illa ratio impulsina, & non finalis. text. cum gloss. & ibi Ioannes de Imol. in clementina prima. de appellatio. gloss. in. l. in commodati. §. sicut. ff. comoda. hoc etiam suaderi videtur ex. l. fin. §. si vero postquam. C. de iure deliber. vbi non sit fundamentum in præsumptione surreptionis, & occultationis rerum hereditariarum, imò quia ex quo non fuit hæres vsus beneficio inuentarij, remanet in antiqua dispositione iuris communis, ex cuius dispositione tenebatur creditoribus, etiā ultra vires hereditarias. l. quæ dotis. ff. solut. matrimo. l. site bonis. C. de iure deliber. & quia in pupillo cessat dicta præsumptio vsurpationis, & nihilominus in pupillo etiam non doli capace procedit, ut teneatur ultra vires hereditatis. §. pupillis. in dicto autenco. de heredi. & falcid. ut etiam adducit idem Alexand. in. l. si. §. fina. C. de iure. delibe. in illa questione, an ecclesia non conficiens inuentarium teneatur ultra vires hereditarias, hoc etiam probari videtur ex. §. si vero non fecerit. in autenco. de hered. & falcid. ibi licet pure substantie morientis transcendat mensuram legatorum datio, & ibi licet dabitur pœnam exactio suæ malignitatis: cum transcederit leges ex quibus cautè omnia agens nihil poterat damnificari. fortè posset distinguui inter creditores, & legatarios, ut dictum Baldi procedat in legatarijs prout re vera ipse loquitur, & non in creditoribus: & est ratio differentie maxima: quia creditores tractant de damno: legatarij vero de lucro. Item qua hæres reputatur eadem persona cum defuncto, ut in autenco. de iure iurand. à mori. præsti. & sicut defunctus tenebatur in solidum, sic & eius hæres, qui non fecit inuentarium, quæ ratio cessat in legatarijs, quibus defunctus in nihilo tenebatur, & quia de iure communi antiquo ita erat constituta in hoc differentia inter creditores, & legatarios, nam respectu creditorum hæres tenebatur in solidum, etiam si constaret hereditatem non esse soluendo. dict. l. quæ dotis. legatarijs vero non tenebatur ultra vires hereditarias, ut in. l. prima. §. si is qui ante. ff. ad trebellia. l. in ratione. §. quod vulgo. ff. ad legem falcid. gloss. in dicto. §. si vero postquam. de iure tamen autenticorum additum fuit, ut etiam similiter legatarius teneretur in solidum.

Sesta parti da.

non factio inuentario: vt in d. §. si vero non fecerit. & in aucten. sed cū testator. C. ad leg. Falc. & dictum aucten. quodammodo se fundat in præsumptione subtractionis. & sic i legatarijs habere possit locū dictū Bald. attento iure communi. ista tamen. l. partitarum resistit cū æquiperet in hoc creditores & legatarios nihil asserens de tali præsumptione: sicut exp̄s-

se disponens, vt de proprijs bonis hæres teneatur, & in rigore iuris istud videtur verius tam in legatarijs quā in creditorib⁹. tu cogita, quia dictum Bald. fulcitur maxima æquitate. & Docto. magis communitur cum eo trāseunt. & adde Paul. in l. in ratione. §. quod vulgo. ad ff. ad leg. Falc. An autem in foro conscientie hæres teneatur ad debita ultra vires hereditarias? Barto. tenet quod non in rubrica. ff. de acquir. hered. vers. & ex hoc sequitur. allegat Hostien. in summa. de testa. §. pe. versicul. quid si bona. & Ioann. And. in. ca. quāquā. de vsur. li. 6. in nouella. & quod ita tenent Theologi, vt dicit se vidisse in multis sententijs eorum. & idem tenet Bald. in d. l. filium quem habentē. col. pe. allegat. c. parrochiano. de sepultu. subdens quod si legatarius plus extorqueret, tenetur ad restitutionem in foro conscientie: quia ille forus non sequitur ius civile, quia ius civile fundat se in fictione non in veritate. & ibi subdit q̄ licet ad petitionem hæredis, supertalibus articulis, quod nulla alia bona manserunt, nisi talia non cogantur legatarijs respondere: tamen iudex optimè faciet, si interroget ex officio, vt obuiet iniquæ extortioni. l. illicitas. in prin. ff. de offic. præsid. Ioan. de Imol. in d. rubrica. ff. de acquir. hære. postquā retulit Ang. in l. §. hæc stipulatio. ff. si cui plusquam per legē Falc. volentē quod etiam in foro conscientie hæres teneatur ultra vires hereditatis, distinguit, quod si hæres sciebat vires hereditatis, non sufficere, & nihilominus adiuuit: quia tunc videtur obligari ex suo quasi contractu, teneatur etiam in foro conscientie: cum videatur se creditoribus obligasse, si autem ignorauit, vel dubitetur, an sciuerit vel ignorauerit, & tunc non teneatur ultra vires hereditarias: quia tunc non videtur se obligasse ultra vires, cum sententia Bar. tranlit Alexan. in d. rubrica. vbi lafon. dicit ita esse communem opinionem. Fredericus vero de Senis. consi. 21. & Ioā. de Imol. sibi contrarius in l. gerit. ff. de acquir. hæred. & Paul. de Castro in d. rubrica tenent contrarium dicentes nullam in hoc esse differentiam inter forum conscientie & iudiciale. lex etenim humana quæ iusta est etiam in foro animæ est seruanda, scdm̄ S. Tho. 1. 1. q. 96. art. 4. gl. cōmuniter approbata in c. quæ in ecclesiarum. de consuetu. articulus iste est satis disputabilis. & totum pondus ad decisionem consistit, an lex humana se fundet in præsumptione, vel non: quia si ex præsumptione non obligaret in foro animæ, vbi veritas attenditur, quod autem istæ leges de confectioe inuentarij disponentes non se fundent ex sola præsumptione, satis liquet ex supradictis. Aretin. in dict. rubrica distinguebat inter creditores & legatarios, vt etiam dixi in q. præcedenti, quæ distinctio fortè posset procedere attento, quod dictus. §. si vero non fecerit. moueatur ex præsumptione. & quod saltim suspicans ita statuit: sed attenta dispositione huius. l. partitarum, quæ non se fundat in tali præsumptione, videtur de rigore idem debere dici in legatarijs, quod in creditoribus, benignior tamen est sententia ita distinguens: cum forte ista. l. partitarum habuerit eundem intentum, quem dictus. §. si vero non fecerit. d̄ qua ista sumpta est. tu cogita. Alios casus in quibus hæres non conuenitur in solidum, licet non fecerit inuentarium, vide per Alexand. in dic. §. & si præfatam. & quid de ecclesia, vide eundem. in d. l. fina. §. fin. & per glo. & Docto. in capit. primo. de testamen.

to e non puede retener: nin sacar para si la su quarta parte de los bienes del testador de las mandas, ante las deue pagar enteramente, pues que non hizo el inuentario a la sazón que deuia.

¶ *Lex. XI. En que manera deue el heredero tomar la heredad si entēdiere q̄ le es provechosa.*

omado auiendo acuerdo el heredero, si le plaze de resce-

Ad tit. ff. de acqui. hæredit. vsque in finem huius tit. & C. de repu. hæ. j. in l. 18. cū alijs huius ri. iucta. l. fin.

Paul. in l. in ratione. §. quod vulgo. ad ff. ad leg. Falc. An autem in foro conscientie hæres teneatur ad debita ultra vires hereditarias? Barto. tenet quod non in rubrica. ff. de acquir. hered. vers. & ex hoc sequitur. allegat Hostien. in summa. de testa. §. pe. versicul. quid si bona. & Ioann. And. in. ca. quāquā. de vsur. li. 6. in nouella. & quod ita tenent Theologi, vt dicit se vidisse in multis sententijs eorum. & idem tenet Bald. in d. l. filium quem habentē. col. pe. allegat. c. parrochiano. de sepultu. subdens quod si legatarius plus extorqueret, tenetur ad restitutionem in foro conscientie: quia ille forus non sequitur ius civile, quia ius civile fundat se in fictione non in veritate. & ibi subdit q̄ licet ad petitionem hæredis, supertalibus articulis, quod nulla alia bona manserunt, nisi talia non cogantur legatarijs respondere: tamen iudex optimè faciet, si interroget ex officio, vt obuiet iniquæ extortioni. l. illicitas. in prin. ff. de offic. præsid. Ioan. de Imol. in d. rubrica. ff. de acquir. hære. postquā retulit Ang. in l. §. hæc stipulatio. ff. si cui plusquam per legē Falc. volentē quod etiam in foro conscientie hæres teneatur ultra vires hereditatis, distinguit, quod si hæres sciebat vires hereditatis, non sufficere, & nihilominus adiuuit: quia tunc videtur obligari ex suo quasi contractu, teneatur etiam in foro conscientie: cum videatur se creditoribus obligasse, si autem ignorauit, vel dubitetur, an sciuerit vel ignorauerit, & tunc non teneatur ultra vires hereditarias: quia tunc non videtur se obligasse ultra vires, cum sententia Bar. tranlit Alexan. in d. rubrica. vbi lafon. dicit ita esse communem opinionem. Fredericus vero de Senis. consi. 21. & Ioā. de Imol. sibi contrarius in l. gerit. ff. de acquir. hæred. & Paul. de Castro in d. rubrica tenent contrarium dicentes nullam in hoc esse differentiam inter forum conscientie & iudiciale. lex etenim humana quæ iusta est etiam in foro animæ est seruanda, scdm̄ S. Tho. 1. 1. q. 96. art. 4. gl. cōmuniter approbata in c. quæ in ecclesiarum. de consuetu. articulus iste est satis disputabilis. & totum pondus ad decisionem consistit, an lex humana se fundet in præsumptione, vel non: quia si ex præsumptione non obligaret in foro animæ, vbi veritas attenditur, quod autem istæ leges de confectioe inuentarij disponentes non se fundent ex sola præsumptione, satis liquet ex supradictis. Aretin. in dict. rubrica distinguebat inter creditores & legatarios, vt etiam dixi in q. præcedenti, quæ distinctio fortè posset procedere attento, quod dictus. §. si vero non fecerit. moueatur ex præsumptione. & quod saltim suspicans ita statuit: sed attenta dispositione huius. l. partitarum, quæ non se fundat in tali præsumptione, videtur de rigore idem debere dici in legatarijs, quod in creditoribus, benignior tamen est sententia ita distinguens: cum forte ista. l. partitarum habuerit eundem intentum, quem dictus. §. si vero non fecerit. d̄ qua ista sumpta est. tu cogita. Alios casus in quibus hæres non conuenitur in solidum, licet non fecerit inuentarium, vide per Alexand. in dic. §. & si præfatam. & quid de ecclesia, vide eundem. in d. l. fina. §. fin. & per glo. & Docto. in capit. primo. de testamen.

3 a ¶ *De las mandas.* Non ergo perdet Trebellianicam, vide per Bartolum & Doct. in l. Marcellus. §. quod autem. ff. ad Trebellian. & Bald. in auctenti. sed cum testator. C. ad l. falcid. column. prima. neq; obstat. §. Sancimus. & §. si vero non fecerit. in auctenti. de hæredib. & falcid. cum dicit de fideicommissarijs: nam intelligitur de fideicommissis particularibus, non de fideicommissis vniuersali: vnde constitutiones loquentes de falcidia amittenda, corrigentes in hoc ius commune, non sunt trahendæ ad Trebellianicam. vide late per Alexand.

in d. l. Marcellus. in prin. column. pe. & fin. vers. 3. quæ fuit hic Bart. vbi refert plures, qui tenuerunt contrarium, sed ipse residet quod non amittat Trebellianicam dicens esse magis communem opinionem & satis in istam partem confert hæc. l. partitarum. & vide quæ dixi supra eodem. l. §. in glo. prima. contrariam tamen opinionem, in quo

bir la herencia, en que es establecido por heredero de otro, o le pertenece, por razon de parentesco, deue lo dezir llanamente: a otorgando se por heredero. E aun se puede esto fazer por fecho: maguer non lo diga paladinamente. Esto seria como si el heredero vñasse de los bienes de la herencia, así como heredero e Señor, labrando la heredad,

quod hæres non conficiēs inuentarium, priuetur Trebellianica, dicit magis communem & veriorē Deci⁹ consi. 236. in §. dubio vbi plures istam partem tenentes refert. & idem vult Didacus à Couarruias. in c. Raynuntius. §. 11. numero. 10. de

testa. neque perdet legitimam debitam iure naturæ. glossa in §. si vero non fecerit. in auctenti. de hæredi. & falcid. tenebitur tamen dato, quod non perdat legitimam soluere debita, & credita de suo, vt declarat Bartol. in dicto. §. si vero non fecerit. & adde gloss. in dicta. l. fin. §. pen. in gloss. fina. in fin. C. de iure deliberandi. vbi Alexan. dicit istam opinionem magis comuniter tenent, quæ opinio approbatur per l. 7. titul. 11. infra ead. partita. diminuuntur ergo legata ratione legitimæ sed sic diminuta soluentur ultra vires hereditarias, vt per Bartolum, & Albericum, in dicta auctenti. sed cum testator. C. ad leg. Falcidiam vbi declarat Albericus, quæ utilitas erit filio detrahere legitimam: cum de residuo & proprio teneatur soluere legata integraliter. Adde etiam Baldum in l. prima. C. de bon. auctorit. iudic. possi. grauato ergo filio legatis deducetur legitima, & tenebunt legata respectu quintæ partis, & integraliter soluet illa filius, licet excedant quintum, in teresse ergo affectionis ad bona paterna erit utilitas quam ex hoc consequetur filius, & quia propria bona filij augentur ex deductione legitimæ.

¶ *Lex. XI.*

¶ *Potest hæres declarare se verbis hereditatem adire vel etiam factis, vt colendo prædis & alia quæ citra ius & nomen hæredis & domini fieri non possunt, sed si quis non vt hæres sed pietatis causa faciat, vt seruos hereditarios curare, vel res ne perdantur custodire non videtur propter hoc adire: debet tamen (ne de hoc dubitetur) prædicta nõ vt hæres se facere protestari. h. d.*

b ¶ *Deue lo dezir llanamente.* An autem aditio hereditatis solo animo consistens non declarata per actum verbi, vel facti, obliget heredem in foro conscientie ultra vires hereditarias? tangit Angelus Aretin. in §. fina. instituta. de hæredum qualita. & differentia. & vide quæ dixi in præcedenti. l. requiritur ergo vt hic vides, quod animus ad undi declaratur per actum verbi vel facti, gloss. & Bartol. in l. gerit. ff. de acquir. hæredi. gloss. & in dicto. §. fina. & requiritur actus exterior ad declarandum animi motum: nam consilium in corde retentum non facit quem heredem: quia consensus mentalis tantum neque verbo, neq; facto demonstratus non accommodatur actibus hominum, neque reddit actus ipsos essentialiter perfectos, verba sunt Baldi in l. potuit. column. prima. C. de iure deliberandi. & ibidem. column. tertia. versiculo nono quæritur. dicit, quod si positio fiat alicui quod animo adiuuit hereditatem, non tenetur ei respondere, nisi positio sonet de animo aqualiter declarato, & an per hæc verba (ego sum hæres talis) inducatur aditio? Bald. tenet quod sic. in dicta. l. potuit. column. secunda. versiculo sexto quæritur post Bartol. in l. si filius familias. ff. de tutelis. & ibidem vide per Baldum. column. tertia. versicu. octauo quæritur de aditione facta per hæc verba, adeo si de iure positum, vel si prædecessor meus non adiuuit, & post tempus datum ad deliberandum, si quis dicat, puto mihi hereditatem expedire: videtur ex hoc adire. l. omnes. & ibi not. Barto. ff. ad Trebellianum. & idem si dicat volo adire. gl. & Barto. in l. serui electione. in princ. ff. de legatis primo. vide Bar. & Docto. in dicta. l. gerit.

c ¶ *Labrando la heredad.* Sumptum est à §. fina. instituta. de hæredum qualitate, & differentia. facit quod not. gloss. in l. tertia. C. finium regundorum.

3 a *Arrendando.* Ex eod. §. si. sumptum est. & ibi not. Bal.
4 b *Desfrutandola.* Adde. l. si filius. ff. de tutelis. & ibi Bart. & not. hoc qd colligere fructus hereditatis inducit aditionē, quod limita nisi possit capi alia coniectura, quod non animo adeundi fortē fecisset, prout declarat Bartolus in lege. gerit. colu. 6. versu. ad secundum. & colu. 7. ibi fructus col-

ligi fecit & reponi. ff. de acquiren. hered. & probatur in l. prima. C. de repudian. heredita. & tene menti istam. l. partitarum. nā Barto. d. colu. na. 7. volebat, quod cum iste actus colligendi fructus poterat fieri licite utroque modo, nomine. s. suo, vel nomine alieno, qd staretur super hoc declarationi heredis: nam ista. l. vult contrarium: imō quod cessante protestatione, de qua infra in ista. l. probaretur aditio. & ita etiam Ioan. de Imol. tenet contra Barto. in dicta. l. gerit. columna pen. per. d. l. i. C. de repudian. hered. oporteret ergo probari de protestatione. ut dixi, vel quod probetur quod actus iste colligendi fructus, non fuit animo adeundi, ut expressē habetur in dicta. l. prima. & tradit Barto. in. d. col. 6. versu. ad secundum. & Bald. in. d. l. i. quem vid.

5 c *Semejante destas.* Ut si possideat res hereditarias. ut in. l. gerit. ff. de acquirend. heredita. & in. l. eum qui bonis. eo. titul. & not. Bald. in. l. i. colu. ii. C. qui admitt. in secunda quæst. Alexand. cōs. 32. volu. 3. incipit vifo processu. & aduerte, quod licet filius accepta pecunia facit pacem cum occisoribus patris, non per hoc videtur se immiscere seu adire hereditatem paternam, neque propter illud quod accepit possit conveniri à creditoribus patris. secundum Nico de Neapo. in. l. cum tutor. ff. de tute. & ratio. distrah. limitat tamen nisi statutum diceret, quod occisores debent habere pacem ab heredibus defuncti: quia tūc filius accipiendo aliquid, videtur hereditatem adire. adde. l. quæ situm. & ibi per Bart. ff. de sepulc. viola. quod faciens pacem accepta pecunia de morte patris, seu agens actione iniuriarum, pro iniuria illata patri nō videtur adire. vide etiam per Salicetum in lege. eum qui. C. arbitri. tute. & ibi etiam per Baldum, & alios. vbi est text. elegans quod etiam si filius consequatur interesse à tutoribus suis, pro eo quod abstinuerunt eum ab hereditate paterna locuplete, non tenetur creditoribus patris. & adde Bart. in. l. si filius qui patri. in. ff. de vulg. & pupilla. & vide Ioan. de Plate. in. l. i. C. de primipil. libro. 12. adde Iaso. in. l. eadem. §. cato. pe. column. ff. de verbo. obliga. nota etiam, quod & legatarius ex facto non videtur acceptare legatum, nisi sit factum tale, quod fieri non possit citra ius & nomen legatarij. secundum Bartolum in lege. verò procuratori. §. sed si non vero. ff. de solut. sed an pater, qui mortua vxore retinuit diu penes se dorem maternam, videatur per hoc adire nomine filiorum. Baldus notabiliter dicit, quod non in lege. dos à patre profecta. C. solut. matri. contra Bart. in. l. gerit. ff. de acquiren. heredi. columna. 8. versu. venio ad quartum mouetur, quia ista mens est in corde retenta, quæ non accommodatur actibus hominum, & quia aditio hereditatis requirit actum verbi, vel facti, in casu autem isto nihil simpliciter gestum est à patre, inducit etiam. l. si prateritus. ff. de bonorum posses. contratabu. vide ibi per eum & per eundem in lege. cum antiquioribus. columna prima. C. de iur. deliberan. & in lege. si certis annis. ad fin. C. de pact. per Bart. in dict. l. gerit. & ibi vide distinctionē Ioa. de Imol. columna penul. & fin. dicit etiam quod similis modus erit si soluat creditoribus: nam ex hoc videtur adire. l. i. C. de iur. deliberā. & vide qd not. Iason. in. l. frater à fratre. col. 17. ff. de condi. indebi. & idē si soluat legata, vel soluere promittat: nam videtur adire secundum Paulū de Castr. in. l. quod de bonis. §. i. ff. ad legem falci. filius etiam re-

cipiendo, quod patri erat debitum, licet naturaliter tantum videtur adire, ut vult Bartolus. & vide ibi per Iason. columna. 17. in dicta lege. frater à fratre. ff. de condi. indebi. & ibi multum exaltat dictum Bartol. & nota bene quod oportet, ut allegetur quod heres fuit visus adire seu adiuit, quia ita demum prædicta procederent, quod ex actibus qua se-

les fuessen menester, o en guardar la heredad, e los bienes della, porque se non perdiessen, nin se menoscabassen, por tal vfo como este dezimos, que non se muestra que quiere ser heredero: pero porque de tal vfança como sobredicha es non nazca ende dubda, e si la hizo con entencion de ser heredero o non: este atal deve dezir e afrontar manifestamente ante algunos omes, como lo faze por piedad, e non con voluntad de ser heredero.

bus qua se-ri nequeunt, citra ius & nomen heredis inducatur aditio, si hoc allegetur. ut tradit Alexand. consil. 94. volu. 2. colum. 2. versicul. plus dico. incipit consilium in causa & lite vertente coram arbitris. vide ibi per eum. Et quid si heres det eleemosinas p anima defuncti, an ex hoc videatur adire? vide per Bart. in dicta l. gerit. colu. 7. versicul. sed quæro. & versicul. quæro.

Lex. XII. Como el fijo se otorga por heredero del padre por algunas cosas que faze, maguer non lo diga por palabra.

El fijo de algund ome, que fuesse finado, non quisiessse recibir la heredad de su padre

& per Bal. in. l. cum te. in prima lectura. col. fi. C. de donatio. ante nup. quid autem de tutore gerente pro herede? vide Bald. in. l. potuit. C. de iur. delibe.

d *Por piedad.* Concordat cum. l. pro herede. versu. ceterum. & versu. 6 seruos. ff. de acqui. hered.

e *Deve dezir.* Sed an si non protestetur, præsumatur aditio? glo. in hoc fuerunt contraria. in. d. l. pro herede. & quod docto. magis cō. uniter tenent est, quod hoc perpendatur ex qualitate personarum, & casuum super quo Bart. facit longum tractatum. in. d. l. gerit. ff. de acqui. hered. vide ibi per eum, & per Ioan. de Imol. & hoc idem videtur velle ista. l. cum dicit, porque de tal vfança non nazca ende dubda: & sic inuit quod ne veniant in dubium, an fecerit causa pietatis vel animo adeundi, vtile erit qd protestetur.

Lex. XII.

g Si quis de descendentibus in potestate testatoris constitutus fraudulenter abstineret bona hereditaria per eum aut alium subtrahi fecerit: videtur per hoc adire alia bona: sed si heres fuit extraneus, ut fur de subtractione tenetur. h. d.

f *Non quisere rescibir.* Videtur in istis verbis lex ista approbare intellectum gloss. & Dyn. in. l. si is qui bonis. ff. de acquiren. here. ad illam l. scilicet quod illa. l. loquatur, quando ante abstensionem filius mercatus est bona patris, quasi velit, quod secus esset si post abstensionem & merito, quia etiam si post abstensionem furto surripiat res paternas, non videtur se immiscere hereditati, & abstensionem reuocare, ut in lege. si seruum. §. fina. ff. de acquirenda heredita. à fortiori debet hoc procedere, si non surripiat: sed emat post abstensionem. licet mala fide & maliciosē emat. & cum dict. l. dicit se abstinuit dicebat Dynus. i. abstinere potuit, Sed docto. communiter in dicta lege. si is qui bonis. & in lege. 2. C. de repudi. hered. tenent contrarium, & intelligunt dictam. l. si is qui. prout iacet non violat do literam abstinuit. & sic quod dispositio illius. l. procedat etiam post abstensionem, quod etiam voluit gloss. in dicta lege. 2. C. de repudi. hered. ex eo enim, quod filius licet post abstensionem emit res hereditarias præsumatur, mala fide fecisse in damnum creditorum, & abstensionem præcedentem non fuisse veram, sed fictam & simulatam: & quod censetur reuocata abstensio. & ad. l. si seruum. §. fina. respondet, quod ibi non constabat, qd mala fide abstinuit, sicut constat in casu isto, ex quo infert Alexand. in. d. l. 2. in fin. quod si in casu. d. l. si seruum. §. fina. hereditas vel meliora bona hereditatis consistebant in illis rebus, quas filius furto subtraxit post abstensionem: præsumeretur similiter abstensionem fuisse factā mala fide, & quod intelligi debeat reuocata sicut in casu dict. l. si is qui. quod dicit esse notandum & à docto. non ita tradi, voluntque

docto, quod etiam ista mala fides in tribus casibus presumatur. Primus quando post abstentionem repetitur omnia bona possidere, ut dicta lege, si is qui. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. credit. Secundus quando aliquid clam per interpositam personam mercatus est, dict. l. si is qui. Tertius, quando inuenitur incontinenti post abstentionem possidere: ita Cynus, & Albericus post Iacob. de Aren. in dicta l. 2. ubi etiam addit Angel. quartum casum, scilicet & si non omnia bona emiserit: sed tantum meliora, vel pretiosiora: quia par ratio fraudis est per. l. summa cum ratione. in principio. ff. de pecul. Alexand. ad hoc dicit melius facere notata per gl. & Barto. in. l. nomen. §. 1. ff. de lega. 3. Alias etiam presumptiones male fidei vide ibi per Bal. tu nota istam. l. par

entendiendo que era mucho cargada de debdas, e maliciosamente comprasse los bienes del padre: faziendo esta compra fazer a otri para si, o si traspuessse, o furtasse algunas cosas de la heredad, o de los bienes della: dezimos, que por razon de aquello que encubrio o furto, se entendio que rescibio la heredad de su padre, e que es obligado por ella, de manera que non la puede despues desechar, si alguna cosa destas le fuere prouada. E esto ha logar en el fijo, o en los otros herederos, que descendiessen por línea derecha del finado: e que eran en su poder a la fazon que fino: mas en los otros herederos, que son dichos estraños, que non descien de por la línea derecha, nõ seria assi. Ca maguer alguno esto fiziesse, non seria obligado por ende a rescibir la heredad, como

titatum quæ sumpta fuit à dicta. l. si is qui bonis. videtur certe approbare intellectum gloss. ibi licet illa gloss. communiter à docto. reprobe tur. bene tamen esset concedendum, quod si ex aliquibus coniecturis constaret de simulata abstentione, idem esset dicendum: cum ficta & simulata abstentio perinde haberi debeat ac si facta non esset, & ex quibus presumatur simulata relinquendum esset arbitrio iudicis ex coniecturis traditis per docto. ubi supra. & non quælibet earum sufficeret, prout etiam inferius dicam in ista. l.

a Maliciosamente. Secus ergo si bona fide. ut in. l. 2. C. de repud. hære. & ista fraus presumitur, ut subijcit ex emptione bonorum per interpositam personam.

b Los bienes. Idem si meliores res seu maiorem partem bonorum. ut dixi in gloss. prima.

c Faziendo esta compra. Duo ergo requiritur, l. ista. ut eius dispositio procedat, omnium bonorum emptio, & quod per interpositam personam fiat, & idem videtur per. l. si is qui bonis. de qua sumpta est. Iacobus tamen de Aren. Cynus, Albericus, Bartolus, & communiter docto. in dicta lege. 2. C. de repud. hære. & in dicta lege. si is qui. tenent quodlibet istorum sufficere. Primum de emptione omnium bonorum, per dictam. l. omnes. §. Lucius. ff. quæ in fraud. crediti. Secundum per. l. pupillus. §. sed & si per interpositam. ff. de adminitt. tuto. & per dictam. l. si is qui. l. tamen ista paritarum. imo & dict. lege. si is. volunt contrarium. non obstat. l. omnes. §. Lucius. neque. l. 7. titu. fina. §. parti ta: quia loquuntur in eo, qui iam erat obstrictus creditoribus: hic verò filius necdum eis obligatus: quia vel non adierat, ut in casu huius. l. vel se abstinerat in casu dict. l. si is qui. secundum quod communiter docto. intelligunt, & sic non videtur trahenda dispositio dicti. §. Lucius. ad nostrum casum, præterea, quia dispositio. d. §. Lucius. procedit, quæ do omnia bona sunt empta valde minori pretio, quàm valeant, ut dixi in dict. l. 7. neque etiam text. in dict. §. sed & si per interpositam. induci potest ad casum huius. l. neque dict. l. si is qui. quia ibi prohibitum erat rem pupilli tutorem clam emere, quod hic cessat. & licet filio nolenti se immiscere, vel abstinenti, emere per se, vel per interpositam personam, aliquas res ex hereditate, & licet prohibitum reperitur emere omnia per interpositam personam, non reperitur ei prohibitum emere vnâ vel aliquas particulares res per interpositam personam: unde non sine mysterio. d. l. si is qui. & hæc lex duo ista copulatiue requirunt: aliqua tamen possunt concurrere cum quolibet istorum, quæ probarent seu arguerent fraudem, & tali casu hoc relinquere arbitrio iudicis: cum dolus ex perspicuis indicijs probetur.

l. dolum. C. de dol. & l. ista ad arguendam fraudem gratia exempli ponat ista duo.

d *Traspusuisse o furtasse.* Concord. cum. l. si seruum. §. fina. ff. de acquir. hæred. & in hoc etiam clare patet, quod. l. ista in casu præcedenti loquitur, quando filius non se abstinerat.

e *Desechar.* 6

quier que les seria mandado, que torné a la herencia lo que tomaron della, assi como en manera de furto.

Ley. XIII. Quales omes que son establecidos por herederos, pueden tomar, e ganar la herencia por si: e quales por otorgamiento de otri.

Vede ganar, e entrar la herencia quel pertenesce por testamento, o de otra manera derecha, todo ome que non es sieruo: e que non es en poder de padre: e que non es desmemoriado, e que es mayor de veynte y cinco años, e que sabe que aquel cuya heredad quiere entrar que es muerto. Ca maguer el sieruo puede ser establecido por heredero, nõ puede el para si ganar, nin auer la heredad, mas para su señor, e con otorgamiento del. E esso mismo dezimos del

Not. hoc ad limitationem. l. fin. infra. eod. & l. 2. C. de repud. hære. ut dispositio illius. l. non procedat, e contra si filius velit reuocare in mixtionem. & adde. l. sius hæres. & ibi Iaf. col. 1. C. de repud. hære. imò & plus probatur hic, quod etiam si talis mixtio sit inuoluntaria, vel quæ à lege potius inducitur, non possit à filio reuocari.

Ad tit. in situ. per quas perquir.

f *En el fijo.* Cũ 7

enim filio in potestate beneficium abstinenti fuit indultum ex beneficio specia-

li, contra rigorem iuris ciuili. ut in. §. sed his permittit prætor. inst. de hæred. quali. & differ. facilius amittit filius ius abstinenti, quàm extraneus ius repudiandi, cum facilius perdat beneficium ex iure speciali, quàm concessum ex iure comunni. l. eius militis. §. militia missus. ff. de testa. mili. istam rationem ponit gl. in. l. si quis extraneus. in principio. ff. de acquir. hære.

g *En su poder.* Vide quæ dixi in. l. 22. tit. 3. supra ea. partita. de aliquibus effectibus iuratis, qui etiam adhuc hodie durant.

h *Estranos.* Concor. cum. l. si quis extraneus. in prin. ff. de acquir. hære. 9

Lex. XIII.

Pater familias composu emētis maior viginti quinque annis, qui scit eū cuius fuit hereditas iam defunctū, & sibi delatā hereditatē pōr adire. Filius tñ familias: vel seruus iussu patris vel dñi præcedente adire debet hereditatem: aduentitiā tñ hereditatē bene pōt filius familias adire sine iussu patris, & filio absente pater pōt adire: furiosus vero vel demens hereditatem non adit, nec infans, sed pater nomine infantis, vel curator nomine furiosi, & mortuo infante, adire potest pater & acquirere sibi minor aut quatuordecim annorū maior infante, adire debet cum autoritate patris, vel curatoris, vel iudicis, si patrem, vel curatorē habeat. Si vero sit maior quatuordecim annorum, sed minor. 25. & careat curatore adire potest saluo sibi restitutionis beneficio. h. d.

i *Pueden ganar.* Prosequitur. l. ista dicta Azo. C. de iur. delibe. & de acquir. hære. in summa. col. 4. versu. potest hereditatem adire.

k *Mayor de veynte e cinco años.* Hoc dicit: quia minores non possunt hereditatem adire: nisi ut infra. l. 1. sequitur.

l *Non puede el.* Concor. cum. §. item vobis. versu. sed si seruus. instit. per 3 quas pers. nob. acqui. & cum. l. si quis mihi bona. in prin. & §. 1. ff. de acquir. hære. & l. placet. ff. eo.

m *Otorgamiento.* Otorgamiento in vulgari nostro idem est, quod licentia. l. 4. titu. 4. part. & licentia idem videtur, quod iussum vel præceptum, ut declarat Bar. in. l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acquir. hære. ubi Bar. voluit, quod si licentia debet in aliquo actu interuenire requiritur, quod præcedat sicut etiā iussum, bene facit text. in capitu. licet. de regul. & adde Ioan. And. in. c. cum veteri. de elect. ubi dicit, quod ubi requiritur licentia satis est quod interueniat ante, etiam ex interuallo ab ipso actu. Habes ergo hic, & in dicto. §. iussum. quod non potest seruus hereditatem adire, nisi præcedat licentia seu iussum domini. & idem dicit in repudiatione hereditatis. secundum Bart. in. l. qui aliena. in principio. & in lege. is qui hæres. §. fina. ff. de acquiren. hæred. & est communis conclusio. secundum Alexan. in dicto. §. iussum. quauis Salicet. tenuerit contrarium. in. l. fina. in principio. C. de bon. quæ libe. facit bene text.

in. l. seruis dotalis. ff. solut. matrimo. Satis autem dicitur precedere, si dominus & seruis simul agnoscant, vel repudient hereditatem. l. is qui heres. §. fina. ff. de acqui. heredi. & tenet Angel. in. d. §. iustum. & satis probatur hic, & quæ sit ratio, quod ille iustus, seu licentia debet precedere neque sufficiat rati habitio sequens. vide per Bart. & Alex.

i. l. qui aliena. in princip. ff. de acq. hære.
 5 a ¶ Para su padre. Add. l. aditio. ff. de acqui. rend. heredit. & l. sed & si plures. §. in arrogato. ff. de vulga. & pupi. & glos. in. l. cū oportet in pri. sup verbo. ex eius substantia. C. de bon. quæ liber. & ibi vide p Bal. colum. 2. verfi. quero quando dicatur delin. qui filio contemplatione patris. & vide. l. filio. ff. de con. dit. & demon. strat.

fijo, que es en poder de su padre: ca si a- quel que lo establescio por su heredero, lo faze con intencion q̄ gane la heredad para su padre^a, estõce nõ puede el fijo^b: ganar la heredad para si, mas para el padre, e con su otorgamiento^c. E tal heredad como esta es llamada en latin profectitia. Pero si tal fijo como este sobredicho, touiesse herencia de parte de su madre^d, o de otro algũo que le establesciese por su heredero, con intencion^e, quel fijo aya la heredad: e non el padre, estõce bien puede el fijo^f, ganar la heredad, e auer la sin otorgamiento de su padre: e aun si el fijo non fuesse en el lugar^g, puede el padre entrar la heredad en nome de su fijo: e tal heredad como esta dizen

6 b ¶ Non puede el fijo. Approbatur, vt hic vides communis opinio gloss. & Docto. q̄ in profectitia hereditate iura antiqua remanent incorrecta. glo. in. l. i. C. qui admit. & in. l. si. ff. quis ord. in bono possel. l. rue. Bart. & communiter Docto. in. l. is qui heres. §. si. ff. de acqui. hære. & loa. de Imol. & Paul. de Castr. in. d. §. iustum. licet contrarium voluit Bart. in. l. fina. §. similiq; modo. C. de bon. quæ liber. quem ibi sequitur Paul. de Cast. in prin. illius. l. col. 1. idem tamẽ Paul. in. d. l. is qui heres. §. si. & in. d. §. iustum. sequutus est communem opinionem. & hinc dicebat Bal. in. d. l. cum non solum. in prin. col. 3. ver. quero filius meus. q̄ quando filius meus est institutus mea contemplatione, si filius nõ vult adire, pater non habebit beneficiũ illius. l. vt recusante filio pater possit adire. Subdit tamen ibi Bal. vnum verbum satis notabile, quod si filius esset furiosus, succurrendum esse patri de æquitate illius. l. allegat in argumentum. l. neque infantes. §. si. ff. de fideicom. liberta.

7 c ¶ Con su otorgamiento. Adde. d. §. iustum. & l. qui in aliena. in prin. ff. de acqui. heredi.

8 d ¶ De su madre. Vel ab auo vel auia ex linea materna, seu proauo vel p auia. l. 1. & 2. C. de bon. mater. l. 1. C. de bon. quæ libe. & idem videtur si ab auunculo vel alio cognato ex parte matris. l. sed & si plures. §. in arrogato. & ibi Bart. & Docto. ff. de vulga. pupil. & adde authen. item hereditas. C. de bon. quæ libe.

9 e ¶ Con intencion. Quia non fuit contemplatione patris, vt supra dixi in profectitia, sed contemplatione ipsius filij, vel matris filij.

10 f ¶ Puede el fijo. Concordat cum. l. si. C. de bon. quæ libe. & sic correcta est hodie. l. qui in aliena. in prin. ff. de acqui. hære. quatenus loquitur in hereditate filij sibi delata per Orficiannum. & ita post Dyn. ibi tenet Paul. de Cast. & adde glo. in. d. l. si. super verbo recusante. in prin. & distingue in hoc circa aratem filij, vt habetur in. d. l. si.

11 g ¶ En el lugar. De longa absentia intellige. vt in. l. si. §. vbi autem voluntas. C. de bon. quæ liber. absens enim, & infans æquiparantur: vnde si cut adit pater filio constituto in infanti etate. vt in. d. l. fina. §. vbi autem puerilis etas. & l. si infanti. C. de iur. delib. sic etiam si longẽ sit absens.

12 h ¶ Non puede el padre. Quid in alia hereditate, in qua esset institutus pater an possit pater excludere ab ea filium repudiando, vel nolendo eã adire, vel an tali casu filius possit eam adire, sicut pater potest recusante filio in casu huius. l. & diste. l. fina. vid. per Iason in. l. cum pponas. col. 8. C. de hære. in fili.

13 i ¶ Non puede contrastar al padre. Vide in dicta. l. cum non solũ. in prin. & in. §. sin autem. C. de bon. quæ liber. & l. is qui heres. §. fina. ff. de acqui. rend. heredit. & quod hic dicit. que non aya el vsofructo. Adde. l. quod imo recusante filio adire hereditatem aduentitiam sibi delatam, pater poterit eam adire, & pleno iure sibi querere. vt in dicta. l. fina. in principio. & §. sin autem in secunda. quid autem in querela in officio si testamenti delata filio an pater recusante filio, possit illam intenta-

re? Paulus de Castr. in lege. Papinianus. in principio. ff. de in officio. testamẽ. reliquit super hoc cogitandum, eo quod querela sit odiosa: videtur quod hanc quæstionem decidat text. ille, vt inuito filio, pater non possit mouere quærelam in officio, cui legi videtur standum etiam in hereditate aduentitia. Cum quo ad querelam

en latin aduentitia: de la qual es el Señorío del fijo, e el vsofructo del padre mientras biuiere, por razon del poderio que ha sobre el. E tal heredad como esta non puede el padre^h, fazer que la non aya el fijo: e otro si el fijo non puede contrastar al padreⁱ, que non aya el vsofructo della. Mas si el heredero fuesse desmemoriado, o loco^k, o menor de siete años^l, non podria ganar por si mismo la heredad, quel pertenesciesse, nin auer la, pero aquellos, que lo ouiesse en guarda^m, la pueden entrar en nome del, si entendieren que les es prouechosa. E si el menor de siete años que es establescido por heredero de otro, fuesse en poder de

non reperia- tur correctã. vnde per illam l. dicebat Angel. ibi quod inuito monacho exheredato à patre, monasterium non inten- tat querelam. & ibi etiam in alia quæ- stione, dicit Angel. quod dicta lege fin. corrigens iura antiqua non est extendenda etiam ad casum si- milem. limita- tat etiam Bal. in. l. secunda. C. ad Orficia. dictam. l. fina. volentem pa-

trem posse adire hereditatem aduentitiam delatam filio, recusante filio: vt procedat quando filius fuit institutus in totum: secus si pro parte tunc enim cum vocetur coheres per ius accrescendi, ipse præferetur patri venienti ex priuilegio dict. l. fina. cum potentius sit ius commune, quàm priuilegium: hoc tamen dictum impugnat Ioan. de Imol. in. l. si pater familias Titium. columna septima. ff. de hereditibus instituendis. & inducit dictam gloss. in verbo recusante. in dict. l. fina. in principio. quæ vult patrem preferri substituto. vide ibi per Imol. qui etiam respondit ad dictam. l. secundam. §. si quis ex liberis. ff. ad Tertul. in qua Bald. se fundat. vide ibi per eum.

k ¶ Mas si el heredero fuesse desmemoriado, o loco. Adde. l. qui seruum. & 14 gloss. in. l. is potest. ff. de acquirenda hereditate. & gloss. in lege. mutuum. primo responso. ff. eodem. adibit tamen hereditatem eius curator. vt in lege fina. §. tali itaque. & ibi gloss. C. de curato. furio. & vide ibi in. §. sin autem. vbi pater, quod hoc debet intelligi agnoscendo bonorum possessionem, & sic in propriè. gloss. ibi. & in lege. pupillus. ff. de acquirend. heredita. dixit adit. vt declarant Angel. Imol. & Alex. in dicta lege. pupillus. vbi Alexand. quod isto casu hodie erit necessaria bonorum possessio, & si furiosus in furore decedat, habetur pro nõ agnita. vide in dicto. §. tali. qui est valde notabilis. si tamen furiosus esset sub potestate patris, cum pater sit eius legitimus administrator, poterit adire hereditatem pro furioso, sicut tutor infanti secundum Bartolum quem sequuntur ibi Angel. Alexand. & alij in. l. si infanti. C. de iure deliberandi, super gloss. in verbo. quæ sita. vide ibi per Alexand. & adde. Bald. in lege. infantis. in fine. C. qui admitti ad bonorum possessionem poss. & nõt. bene ad limitationem eorum, quæ habentur in dicto. §. tali.

l ¶ O menor de siete años. Adde. l. pupillus si fari potest. ff. de acquirenda heredita. & l. si infanti. C. de iur. deliberandi.

m ¶ Pero aquellos que lo ouiesse en guarda. Adde dictam. l. si infanti. 16 C. de iure deliberandi. sed an ipse infans tutore authore possit adire? communiter concluditur, quod sic si pupillus fari possit. gloss. Barto. & Alexand. in dicta lege. pupillus. ff. de acquirend. heredita. & non repugnat. l. ista partitarum: cum dicit, non podria ganar por si mismo: nõ intelligi debet quando ipse solus sine tutore, nõ quando tutore authore. Si vero infans, neque tutorem, neque patrem habuit: & in infanti etate decessit. vide quæ habentur in dicta. l. si infanti. C. de iure deliberandi. vbi vide per Baldum in quarta colum. an transmittat per exheredatam sinitatis, vel per beneficium restitutionis. vide per eum vbi supra. columna quinta. & in lege vnica. §. in nouissimo. C. de caducis tollendis, & an transmittat, per. l. vnicam. C. de his quæ ante apertas tabulas. vide ibi per Bald. notabiliter.

17 a *¶ Fuese en poder de su padre. Idem dic si infans esset emancipatus. vt in l. si infanti. vers. ea vero. C. de iur. delibe.*
 18 b *¶ Bien puede el padre. Adde. l. si infanti. C. de iur. delibe. & idem dic in auo, vel alio ascendente per lineam paternam, vt ibi habetur.*
 19 c *¶ La heredad que era dexada al fijo. Videtur velle ista. l. quod pater debeat adire hereditatem delatam filio infanti, non aditam viuentis filio: dictam quod satis erit, quod pater adeat hereditatem infantis absque eo, quod aliter adeat hereditatem, que delata erat infanti, quae nunquam fuit adita, vt intelligunt Angel. & Paul. de Cast. & Alexan. in. d. l. si infanti. vbi Alexan. in. 4. nota. Si veroneq; hereditatem infantis, pater adiret non traheretur hereditatem sic delatam, si moreretur pater post annum datum ad deliberandum, vt vult Baldus in. l. cum antiquioribus. colun. 3. versic. 7. quae ritur. C. de iur. deliberad.*

su padre^a, bien puede el padre^b entrar la heredad en nome del fijo. E si por auentura muriesse el moço, ante que fuese de edad de siete años, ante que el padre la entrasse: estóce puede aun el padre entrar, e tomar la heredad que era dexada al fijo^c, e auer la para si. Esto es por razon del fijo que la auia ya como ganada. E otrosi dezimos que ningund moço que fuere menor de catorze años, q̄ estouiesse en poder o en guarda de otro non puede ganar, nin tomar la herencia en que le estableciesse por heredero, a menos de otorgamiento de su padre^d, o de aquel que lo ouiesse en guarda^e. E si por ventura non estouiesse en poder de ninguno, nõ la puede otrosi ganar, sin otorgamiento del juez del logar^f. E si el que fue establecido, es menor de veynte e cinco años, e mayor de catorze años, e non esta en guarda, ni en poder de otro: estonce bien puede por si entrar la heredad e auerla: mas si por auentura despues que la ouiesse entrada, entendiessse que non era su pro de la tener, bien se puede arrepentir e desampararla. E esto puede fazer por derecho

20 d *¶ De otorgamiento de su padre. Concor. cum. l. finali. §. sin autem in secunda etate. C. de bon. quaer libe. & in. §. vbi autem voluntas. & l. is qui. §. si. ff. de acquir. hare.*
 21 e *¶ En guarda. De tutore dicit. adde. l. pupillus. ff. de acquir. hare. & l. potuit. C. de iur. delibe.*
 22 f *¶ Sin otorgamiento del juez del logar. Concor. cum. l. bonorum. C. qui admittit. & l. si infanti. in fi. C. de iur. delibe. & approbatur hic opinio illa, quod etiam quo ad aditionem hereditatis autoritas iudicis supplet defectum tutoris, quae fuit opinio Azo. C. de iur. deli. in summa. colu. pe. licet non allegat. ll. praedictas. tenet etiam Bart. in. l. si curator. C. de in integr. resti. mino. Bal. & salicet. in. l. potuit. C. de iur. delib. gl. in §. neque. in. st. de auctori. tuto. Alexan. in. d. l. bonorum. licet contrariu tenuit Pau. de Cast. ibi & Angel. in. l. fina. C. vnd. legiti. & in. l. restituta. §. fina. ff. ad Trebellia. & nota quod si pater recuset adire hereditatem aduentitiam delatam filio familias pupillo, tunc ipse pupillus etiam sine tutore neque autoritate iudicis, poterit adire. vt est text. in. l. fin. §. sin autem in secunda. C. de bon. quaer libe. & tenent Alexan. in. dict. l. bonorum. in prima limitatione. & est communis opinio. secundum Decium ibi. licet Iason contradicat.*
 23 g *¶ Por si. Adde. l. impuberibus. & l. ei qui se. & l. necessarijs. ff. de acquir. hare. & l. puberem. C. de iur. delibe.*
 24 h *¶ De restitucion. Adde. l. necessarijs. ff. de acquir. hare. & l. i. C. si minor se ab heredita. absti. & an detur istud beneficium restitutionis minori; & si nõ probet hereditatem esse damnosam? istam questionem tractat Ioannes Andreas in additio. Specul. titul. de restitui. in integ. §. quis autem. in principio. in secunda additio. super parte minores. & ibi refert opiniones contrarias, dicit enim quod Guilielm. in dicta. l. prima. C. si minor se ab heredita. absti. tenet minorem qui adiuuauit restitui etiam si de bonis suis nihil diminuatur. Allegat. l. si hereditatem. ff. manda. & l. qui poterat. ff. ad Trebellia. & quod dicit, quod aliqui contra: sed male. Refert etiam quod Cynus post Iacob. de Are.*

tenet contrarium: & ibi refert eorum motiua; & tandem dubius videtur residere Ioan. Andr. neutram sententiam firmans, licet respondeat aliquibus motiuis Cyni. & Iacob. de Aren. primam opinionem tenuit Bald. post Iacob. Butrica. in dicta. l. i. & etiam Salicet. in authentica. si omnes. cod. ritu. qui pro hac opinione allegat text.

de restitucion^h, porque non era de edad complida de veynte e cinco años, quando la rescibio.

¶ Ley. XIII. Como deue ser cierto el heredero de la muerte de aquel que le establecio, ante que entre la herencia, otrosi si es a tal ome que ge la podria dexar.

Ierto deue ser el que es establecido por heredero o ha derecho de heredar los bienes de otro, por parentesco, de la muerte; de aquel a quien quiere heredar. Ca de mientras que dudare^k, si es viuuo o muerto: non puede entrar, nin ganar la heredad del, nin la puede renunciar, maguer quiera. E otrosi, el que fuese establecido por heredero lo alguna condicio: nõ puede entrar la heredad, nin desampararla^l, fasta que lo condicio sea cõplida^m. E aũ dezimos que todo ome que estableciere por heredero, deue ser cierto de la persona de aquel q̄ lo establece, si es ome que pueda fazer testamẽtoⁿ, o non. Ca si tal ome fuere a quien defendã las leyes deste li-

in. l. cum de lege falcidia. ff. de probatio. & in ista sententia Imol. re- sidere videtur Alexand. in. d. l. necessarijs. per text. ibi dicens istam opinionem esse veriorẽ. ista. l. partitarum satis facit propiã opinio ne ibi cum dicit, mas si despues que la ouiesse entrada, entendiessse que non era a su pro de la tener. & c. & sic innuit in hoc stari arbitrio petentis restitutionem, an hereditas sit damnosa, vel non.

¶ Lex. XIII.

3. Dubitans testatorem mortuum esse: vel an potuit condere testamẽtum: non potest adire eius hereditatem: si in si est institutus sub conditione ea pendente, non potest etiam interim repudiare hereditatẽ: sed si de sua conditione dubitet hæres, an sit sui iuris vel non, potest adire. hoc dicit.

i *¶ De la muerte. Concordat cum. l. qui hereditatem. & l. neminem. & l. hæres institutus. cum l. sequenti. ff. de acquir. hare. & not. quod neque executoribus testamenti currit tempus, nisi ex quo sunt certi de morte testatoris. vide Bald. in cap. 1. §. 1. columna fina. quo tempore miles. & dicitur hæres esse de hoc certus, si de hoc sit cõmunis opinio. vt in lege. cum quidam. §. quod dicitur. ff. de acquir. hare. & tenet Alexan. post Roma. in dict. l. qui hereditatem.*

k *¶ Que durare. Adde. l. is qui. §. si quis dubitet. ff. de acquir. hare. iuri ergo quod quis dubitat sibi competere non potest renuntiar, secundum Alberic. ibi.*

l *¶ Desampararla. Limita nisi repudiet coram iudice, veluti ad instantiã creditorum. l. in plurium. ff. de acquir. hare.*

m *¶ La condicio sea cõplida. Concordat cum. l. is qui hæres. i. responsio. de acquir. hare.*

n *¶ Que pueda fazer testamento. Adde. l. hæres institutus. versic. quod si de conditione testatoris. ff. de acquir. hare.*

in. l. defen- dente. ff. de autoritate tu tor. Ioan. de Imol. vero in dict. l. necessa- rijs. tenet se- cundam opi- nionem Cyni, & Iacob. de Are. & vult quod non suf- ficiat minori probare, quod sunt credito- res in hæredi- tate quia non sequitur, sunt creditores ergo ego sum le- sus, quia po- test esse quod hereditas sit locuples: sub- dit tamen Imol. quod si minor probat set aliquos cre- ditores esse in hæreditate, quorum cre- ditum ascen- dit vsque ad mille & in hæ- reditate non dicit esse ultra centum, quod obtinebit & volens dicere cõtrarium pro- bet. allegat text. cum glo.

6 a *De si mismo.* Adde. l. sed & si de sua. ff. de acquir. hare. & eo. titu. l. is qui putat. §. fina. & l. qui se pupillam.

Lex. XV.

70 Non valet aditio sub conditione facta, nec potest fieri per procuratorem, nisi sit res vel communitas heredes instituta: sed aditione facta potest possessio bonorum per procuratorem recipi. hoc dicit.

1 b *Quæ de entrar la herencia.* Concordat cum. l. si quis extraneus. §. sciendum. & l. ex semisse. ff. de acquir. heredi. & ibi gloss.

2 c *Concondicion.* Id est eo proposito. vide. l. qui. iure. ff. de milita. test. & glo. in. d. §. sciendum. & in. d. l. ex semisse. que communitat. approbatur. Quid tamen si de tali proposito non constaret? dicitur in dubio si sibi utile erat habere etiam aliam partem presumendum est, quod illam voluerit: secus si esset damnosum illam habere. ubi autem non apparet de utilitate vel damno presumitur, quod si adiuit minorem velit adire maiorem. ut in. d. l. ex semisse voluit gloss. secus contra. secundum Bar. & Ioan. de Imo. in. d. l. ex semisse. licet Bal. ibi isto ultimo casu voluit contrarium. eo quod in maiori parte inest minor, & procedit dispositio huius. l. siue dubitet de quota, siue erret: nam quando adiens talis erat propositi, ut hic dicitur, error nihil nocet. ut tenuit gloss. & Docto. communiter in. d. §. sciendum. & tale propositum, seu voluntas ex eo ostenditur, si is qui fecit aditionem, dixerit, quod eam facit omni via iure modo & forma, quibus melius potuisset. ut tradit Decius consil. 14. & pro tenui facultate mea diligenter consideratis. & ibi allegat ad hoc quoddam consilium Anchar. vid. ibi per eum.

3 d *Si in ninguna condicion.* Nam actus legitimi non recipiunt conditionem, neque diem. l. actus. ff. de regul. iur. & cap. actus. eo. titu. lib. 6.

4 e *Que me puedo aprouechar.* Sumptum est a. l. eum qui. §. fin. ff. de acquir. hare. & procurator constitutus ad adendum sub tali conditione, non acquirit etiam si simpliciter ipse procurator adeat secundum Baldum in rubrica. C. qui admit. ad fin. 4. columna. & ibi in additio. possit tamen constitui sub ista conditione ad petendum bonorum possessionem. secundum Baldum ibi, & Ioan. de Imol. in. l. Paulus. ff. de acquir. heredi.

5 f *Fastat al tiempo.* Vitatur enim hereditatis aditio, quæ sit usque ad talem diem, vel tempus. d. regula. actus. ff. de regul. iur.

6 g *Por procurador.* Concordat cum. l. Paulus. abas incipit per procuratorem. ff. de acquir. heredi. & intellige siue sit generalis, siue specialis.

7 h *Rey.* Adde. l. i. §. si. ff. de officio procura. c. la.

8 i *Concejo.* Nota bene, quia non meminit ita vidisse expressum in iure communi: bene tamen facit quod notant Barto. & Angel. in dicta lege, per procuratorem, quod ubi aliqua opera requiritur in additione, ut est quando monachus vult adire hereditatem, quod non potest nisi precedat iussus abbatis, vel pupillus, qui non potest nisi cum

tutore auctore, vel filius, qui non potest sine iussu paterno, possit tunc constitui procurator. & idem dicit Bald. in muliere, quæ non potest adire sine consensu coniunctorum. in lege. i. in. 30. oppo. C. qui admittit. ubi etiam idem dicit in ecclesia: cum enim non possumus aliquid facere sine ministerio, & adminiculo alieno, licitum est constituere procuratorem: bene tamen esset concedendum quod civitas vel collegium possit per se contrahere, & fieri adire hereditatem absque eo, quod ad id constituat syndicum ut notat Paul. de Cast. post Bartol. in l. i. §. fuit quaesitum. ff. ad Trebellia.

ble scio por heredero, so tal condicion q si yo fallare que es atal, que me puedo aprouechar della, sere heredero, o si dixesse so heredero della fasta tal tiempo, o otra condicion qualquier, que el pudiesse semejante destas, quando la entrasse, non valdria, nin ganaria por ende la heredad. Otro si dezimos, que el heredero non puede ganar la herencia por procurador. Fuera ende, si fuesse Rey, o conçejo: ante ha menester que el por si mismo venga dezir, e otorgar, si la quisiere recibir, o non. Mas despues que ouiere el otorgado, que quiere ser heredero: bien podria entrar e tomar la possession della por personero.

Lex. XVI. Como quando algud ome muere sin testamento: e dexa a su muger que es preñada, non deuen los parientes del finado tomar la herencia, fasta que sean ciertos si es assi, o non.

In testamento muriendo algund ome dexando su muger preñada, o cuydando que lo era: dezimos que nin hermano nia otro pariente al muerto, non deue entrar la heredad del finado, ante deue esperar, fasta que la muger encaesca. E estonce si el fijo o la fisa nasciere biuo: el aura la heredad, e los bienes del padre.

titatis bona: & si peperit filium ille erit heres: alius proximior. hoc dicit. Habuit ortum a lege. cum quidam. §. quod dicitur. cum sequen. ff. de acquir. heredita.

1 *Si in testamento.* Idem dicit si cum testamento, si posthumus fuit prateritus, vel exheredatus, cuius exhereditatio pro prateritione habetur: cum posthumus non possit committere causam ingratitudinis. lege. si quis in suo. §. legis. C. de inofficio. testamen. l. non putauit. §. non quaeris. ff. de bonoru poss. contra tabul. gl. in. l. si posthumus. ff. de libe. & posthu. in gloss. Cum enim posthumus si nasceretur rumpere testamentum, ut in lege. 20. titu. proximo supra eadem partita. cum ibi al legat. ita & antequam nascatur impedit institutum adire. ut in lege. cum quidam. §. quod dicitur. ff. de acquir. hered. si vero posthumus fuisset cum alio institutus: tunc adire possit. quod gloss. & Ioan. de Imol. & Paul. de Castr. declarant in dict. §. quod dicitur si esset extraneus pro quinta parte, secundum leges regni, nam reliqua bona sunt legitima filiorum.

2 *O cuydando que lo era.* Item si sciret esse pręgnantem: nam in hoc non est vis. ut in dict. §. quod dicitur. sed hoc posuit ista. l. gratia exempli innuens, ideo non testatus pater: quia sciebat vel credebat uxorem pręgnantem.

3 *Non deue entrar.* Ut in. d. §. quod dicitur.

4 *Encaesca.* Vulgare antiquum Hispanorum. i. pariat.

5 *Nasciere biuo.* Hodie per legem Tauri. requiritur, quod etiam sit d. lib. 5. no baptizatus, & viuat per. 24. horas, & quod tali tempore nascatur, ut recop. quod sit possibile eum viuere naturaliter. ut in lege. 13. in ordina. Tau In no. rec. ri. per quam legem fuerunt sublata multa dubia quæ erant de iure est. l. 2. tit. communi, & propter istam legem partitarum. & l. 3. titulo. 6. libro. 3. 8. libr. 5. for. ll.

6 *La possession della.* Idem si constitueretur procurator ad agnoscendam, & petendam bonorum possessionem, que iuris est. l. 3. §. adquirere. ff. de bonorum posses. & per gloss. & docto. in. d. l. per procuratorem.

7 *Lex. XVI.*

8 *Si dubitatur an vxor intestati remansit pręgnans, vel non nullus potest ingredi hereditatis bona: & si peperit filium ille erit heres: alius proximior. hoc dicit. Habuit ortum a lege. cum quidam. §. quod dicitur. cum sequen. ff. de acquir. heredita.*

l. 9. tit. 5. li. 3. for. l. 9. & 10. tau. & in noua reco. l. 7. & 8. tit. 8. lib. 5. & l. 12. tit. 6. in

6 a **C**Supiere cierto. Quia mulier dicebat se non pregnantem, & ita etiā attestatur obstetrices. vid. in. d. §. quod dicitur, velerat de hoc communis opinio. vide ibi per Paul. de Castro.

7 b **C**Con otorgamiento del juez del lugar. Istud non habetur in dict. §. quod dicitur. neque docto. quos ego viderim, id tangūt: ideo tene mētū istā l. quā hoc addit, fortē ne ex aditiōe huius confanguinei, & occupatione bonorū, oriri possit discordia. Cū fortē vxor, quā a defuncto reputata fuit pregnans, esset in possessiōe bonorum vnde opportunitum fuit, vt iudici constaret: an vxor pregnantesset, vel ne: vt sic eius authoritate heres institutus ingrederetur hereditatem.

CLex. XVII.

Hec. 1. late ponit formam quā debet seruari quando mulier post mortem viri dicit se pregnantem: vt euitetur dolus & fraus ne alienus partus supponatur. h. d. Habuit ortum à l. i. ff. de ventre in spi. §. de inspiciendo.

CLudene hazer saber. Si non malitia: sed imperitia mulieris hoc factum nō esset, remittendum esset vt in l. edictum. ff. de vtr. in spi. cum videam? istud non esse in vsu nisi quādo peteretur à propinquis defuncti, & mos regionis inspiciendus est, & secundum eū, obseruari ventrem & partum & infantem oporteret l. edictū. ff. eo. & infra ea. l. in fi.

CMas propinco. Hi, scilicet quos proxima spes successionis contingit, non autem substituto. l. i. §. denuntiari. ff. de vent. in spi. facit ad quæstionem, an sententia lata contra possessorem maioris, & bonorum eius præiudicet alijs post eum vocatis ad maioriā: de quo vide que dixi in l. 20. titu. 22. 3. partita.

Pero si sopiere cierto que la muger nō finca preñada: estonce puede el mas propinco pariente, entrar la heredad del muerto, como heredero del, parando se a pagar las debdas, e fazer las otras cosas, que era tenuto de dar, e de pagar el Señor cuyos fueron los bienes. Esto deue fazer con otorgamiento^b del juez del lugar.

Ley. XVII. Que guarda deuen poner los parientes del finado, quando su muger dixere que es preñada del.

Mugeresy ha algūas, que despues que sus maridos son muertos, dizē que son preñadas dellos: e porque en los grandes heredamientos q̄ fincan de spues de muerte de los omes ricos, podria acaescer que se trabasariā las mugeres de fazer engaño en los partos, mostrando fijos agenos, diciendo que eran suyos: porende mostraron los sabios antiguos manera cierta, porque se puedā los omes guardar desto. E dixerō, que quando la muger dixesse que fincaua preñada de su marido, q̄ lo deue fazer saber a los parientes mas propinquos^d del, diziēdoles, de como era preñada de su marido. Esto deue fazer dos vezes en cada mes, desde el tiēpo que su marido fuesse muerto, fasta que ellos embiē catar si es preñada, o nō. E si por auentura los parientes dubdaren en esto deuen embiar cinco buenas mugeres que sean libres, q̄ le caten el vientre, de manera q̄ nō la tangā contra su voluntad^e, e de si puedan embiar quien la guarde, si quisierē. E la guarda desta muger, deue ser desta guisa. Ca el juez de aquel lugar, do esto acaesciere, si los parientes del muerto lo demandaren, deue catar casa de alguna buena dueña e honesta, en q̄ more esta muger fasta que para. E ella morando en casa desta buena dueña, quando a smare que deue parir, deue lo fazer saber a los parientes del finado, treynta

e **C**Que non latangan contra su voluntad. Concor. cum. l. 1. vers. mittatur. 3 ibi cum dicit, & nequa earum dum inspiciunt inuita muliere vētrē tāgar, & hor fortē ne sequatur abortus ex tactura ventris, datur enim licētia inspiciēdi vētrē, etiā inuita muliere, sed nō tāgēdi vētrē ea inuita.

f **C**Escodriñar. Facit vt custodes qui ponuntur in limitibus regni possint traentes perferuari, ne secum deferant extra regnū res veritas extrahi. vide per loā. de Plate. in. l. 3. C. de curs. publ. lib. 12. per text. ibi dū tenet q̄ resistentes tali scrutinio: debent acriter puniri. facit etiā vt officiales possint de nocte perferuari deferentes arma prohibita deferri. vide l. omnis seruitus. & ibi loā. de Plat. C. de aque duct. lib. 11. & quā tradūtur per Bar. Bal. & alios in l. requirēdi. C. de seru. fugiti.

dias, ante que encaezca: porq̄ ellos embie otra vez algunas buenas mugeres e honestas, q̄ le catē el vientre. En aquella casa do ouiere a parir, nō deue auer mas de vna entrada: e si mas tuuiere, deuen la cerrar: e a la puerta de aq̄lla casa, do esta la muger q̄ dizen que es preñada, pueden poner los parientes del finado tres omes, e tres mugeres libres, e ayan ellos dos compañeros, e ellas dos compañeras que la guarden. E cada que ouiere esta muger a salir de aquella casa a otra que sea dentro en aquella morada, para entrar en baño, o por otra cosa qualquier, que sea menester: deuen catar aq̄llas que la guardā, toda la casa, do quier que entrare, o el lugar do se quisiere bañar: de guisa q̄ non sea dentro otra muger, que fuere preñada: o algund niño ascondido, o otra cosa alguna, en que pudieffen rescebir engaño. E quando algūd ome o muger quisiere entrar a ella, deuen la escodriñar^f, de manera que en su entrada, otro si non pueda ser fecho engaño. Otro si dezimos que sintiendo la muger en si misma tales señales, porque entē dieffe que era cerca el parto, deue lo aun fazer saber a los parientes otra vez que la embien a catar e guardar si quisieren. E quādo fuere cuytada, por razō del parto, nō deue estar en aquella casa do ella esta ome ningūo^g: mas pueden estar y, fasta diez mugeres buenas, q̄ sean libres, e fasta seys siruientas^h, q̄ non sea ninguna dellas preñadaⁱ, e dos o tres mugeres sabidoras^k, que sean vsadas de ayudar a la muger, quando encaesce. E deuen arder en aquella casa cada noche tres lumbres, fasta que para, porque non pueda y ser fecho algund engaño ascondidamente. E quando la criatura fuere nascida deuen la mostrar a los parientes del marido, si la quisieren ver. E seyendo guardadas estas cosas en la muger, de que fuere dubda, si era preñada o non, heredara el fijo que nasciere della,

in obstetricando, vt hic & haberetur etiam Exodi. c. i. ibi non sunt Hebreæ sicut Aegyptiæ mulieres, ipsæ enim obstetricandi habent scientiam, & confert vt ad protomedicos regni, istarum sicut & medicorū examinatio competat. l. i. vers. sed obstetrices. ff. de varijs & extraordinarijs. litem si obstetrix. ff. ad l. Aquil.

l **C**Tres lumbres. Qua tenebra ad (sub)iciendum partum aptiores sunt 9 d. l. i. vers.

4
5
6
7
8
9

Ad tit. ff. de ventre in spi.

di. ita. l. prima. versicu. tria lumina.

10 a **¶ Non le entregarian.** Ex facto ergo matris generatur filio præiudicium in possessorio non in petitorio iudicio, vt hic, & in l. i. §. si cui. vbi glo. & docto. ff. de vent. in spi. **¶ Lex. XVIII.**

39 **¶ Potest hæres verbis vel factis hæreditati renunciare & si vnus ex hæ-**

redibus adit & alius repudiet nec sit substitutus potest is qui adit eligere si vult partem repudiantis & totam habere hæreditatē. Vel dimittere partē quā prius adiuit. Item semel repudians hæreditatē non potest amplius illam rehabere nisi sit minor. hoc dicit.

1 b **¶ Recebir.** Non autem videtur repudiare hæreditatē, qui importunatus à creditoribus dicit nolo istas brigas, secūdu Baldū in l. secunda. C. qui bon. ced. pos. nota tamen, quod qui repudiat on^o hæreditati annexum, videtur repudiare hæ-

despues de la muerte de su marido los bienes del. E si esta muger sobredicha, de que fuere dubda, si era preñada, o nõ, non se quisiessse dexar catar el vientre, o non quisiere q̄ la guardassen, assi como sobredicho es, o en otra manera q̄ fue se guisada e vsada en el lugar do biue maguer pariesse e biuiesse el fijo, non le entregarian^a de los bienes del muerto, a menos de ser prouado, que la criatura nasciera della, en tiẽpo, que pudiera ser fijo, o hija de su marido.

¶ Ley. XVIII. Como puede el heredero desechar la herencia que le pertenesce por testamento, o por razon de parentesco.

Enunciar puede el heredero la heredad en dos maneras, por palabra, o por fecho, por palabra como si dixesse ante q̄ entrasse la heredad, q̄ non la q̄ria recebir^b e de fecho como si fiziesse algun pleyto, o postura, o algũa cosa en la heredad, o en los bienes della nõ co-

conuertibilia. l. is potest. ff. de acquir. hæredi. quod bene procederet in suo, qui abstinit, & postea vellet adire, seu abstensionem reuocare iuxta. l. si. infra eod. & l. si. C. de repudian. hæred. in emancipato verò, seu extraneo hærede non videtur, quod possit procedere, vt supra ista. l. ibi, otrosi dezimos, & l. sicut. C. repudian. hære.

2 c **¶ Razon.** Vnde si petat sibi debitū videtur repudiare hæreditatem. l. si præteritus. ff. de bono. pos. contr. tabul. vide per Baldum in l. vt debitum. C. de hæred. actio. vbi bonus tex. vel si foror permisit fratres diu possidere hæreditatem paternam, & cum aliquo egebat patebat ab eis vt a fratribus exclusa intelligitur renunciando tacitè potentie succedendi, licet solus cursus longi temporis, non sufficeret. l. licet. C. de iur. delib. si autem siluit diu cum fratribus ac nunquam quicquam habuit commune ab eis petendo, vel cum eis rationem calculando de alijs gestis inter eos, hoc solum diurnum silentium tacitam repudiationem non inducit, secundum Bartolum, & Angelum in l. recusare. ff. de acquir. hæredi. vbi etiam Ioan. de Imol. per dict. l. licet. quod videtur bene notandum ad limitationem. l. 2. titu. u. lib. 2. foro. ll. quæ est inserta in ordinatio. regalibus. libr. 3. titu. de las prescripciones. & adde. l. si. & quod ibi not. Bart. & Pau. ff. pro dote.

3 d **¶ Voluntad.** Vt si patiarur rem hæreditariam perire vel destrui. l. 2. C. de infantib. expof. Albe. & Ioan. de Imol. in d. l. recusari.

4 e **¶ Puede.** Adde. l. sicut. C. de repud. hæred. & quæ ibi notant Bar. Paul. & Alexand. & de forore renunciante hæreditati in vnum ex fratribus, an profit omnibus, vel illi tantum? vide Paulum de Castr. in lege prima. §. inde neratius. ff. ad Trebellianum. vide in hoc. l. fuit quæstio nis. ff. de acquir. hæredi. & Bald. in l. si defunctus. C. de suis & legit. hæred. & in l. pactum. secunda quæstione. C. de collatio. & Ioan. Andr. in additio. ad Specula. titu. de testamen. §. primo. in additione incipienti Vbertus & vid. Soci. consi. 91. colum. tertia. primo volumi. & consi. 147. & consi. 91. in quinto dubio. tertio volumi. & vide. l. si auiam. C. de iure deliberand.

f **¶ Fazer.** Adde. l. primam, & secundam. C. si vt omif. hæred. vel bono. 5 pos. & l. si. C. si minor se ab hæredita. abstinu.

g **¶ Desamparar.** Adde. d. l. sicut. C. de repudian. hæredi. & limita nisi ex beneficio minoris ætatis, vt supra in casu præcedenti. l. 1. C. si min. se ab hæred. abstinu. & l. necessarijs. ff. de acquir. hære. & supra eo. l. 13.

h **¶ Omes.** Siue 7

si sui, vel extranei, vel vn^o suus hæres, alter extraneus. glo. & docto. cõmuniter in l. cum hæreditate. ff. de acq. Ad tit. C. hæred. de qua si minor se ista sũpta est; ab hæred. nã ppter bene abst. ficium absti. Et ad titu. nedi, idem ha. C. si vt obet suus, quod miss. hæ. emancipatus. red. vel bo. l. nam neque. no. poss. micipatus. ff. & j. in. l. de lega. t. l. pro fi. & in. l. hæred. §. Pa. 10. supra ti pinianus. ff. de tu. proxi. acquir. hæred. mo.

¶ Otorgasse. qd 8

si repudiasse partem suam, & postea coheres similiter repudiasse partem suam, an possit primus repudians adire totam hæreditatem? videtur, q̄ sic quia aditio, & repudiatio sũt

mo heredero, mas como estraño, e como ome q̄ lo gereauer por otra razón, o si fiziesse alguna cosa en la heredad, por q̄ se entendiesse, q̄ nõ auia volũtad^d de la recebir como heredero. Otrosi dezimos que auiedo el heredero desechada la heredad q̄ le pertenesciesse por testamento, o por razon de parentesco non la puede despues demandar, nin auer. Fueras ende si el heredero fuele menor de veynte e cinco años. Ca si este a tal entediere q̄ fizo mal en renunciar la, e la quisiessse demandar, e cobrar despues: bien lo puede fazer^f, por razon que non era de edad cumplida, quando la desechó. E otrosi dezimos que aquel que se ouiesse vna vez otordado por heredero de otro: nõ puede despues desamparar^g la herencia. Pero quãdo dos omes^h fue sen establecidos en vno por herederos e el vno dellos otorgasseⁱ, que lo queria ser e el otro nõ la quisiessse^k, non auiedo sustituto i. Dezimos, que este que

conuertibilia. l. is potest. ff. de acquir. hæredi. quod bene procederet in suo, qui abstinit, & postea vellet adire, seu abstensionem reuocare iuxta. l. si. infra eod. & l. si. C. de repudian. hæred. in emancipato verò, seu extraneo hærede non videtur, quod possit procedere, vt supra ista. l. ibi, otrosi dezimos, & l. sicut. C. repudian. hære.

k **¶ Quisiessse.** Post aditionem cohæredis: nam si cohæres adiiisset post repudiationē alterius, tunc nõ procederet ista. l. sed in distinctè cogere tur habere vt ranqz portionem. l. si duo. ff. de acquir. hæredi. intellige etiam quando cohæres postea repudiet ipso iure, sine aliquo beneficio restitutionis: nam si adiuerat, & postea repudiet beneficio restitutionis: non cogitur cohæres, qui adiuit habere portionem repudiantis, vel dimittere suam. Sed potest habere suam, & aliam dimittere creditoribus. l. si minor. ff. eodem. quid autem in fideicommissio. vid. l. an tepenultima, & penultima. ff. ad trebellianum, & ibi. Barto.

l **¶ Substituto.** Nam substitutus præferretur coniuncto. l. secunda. §. si duo. ff. de bonor. possessio. secundum tabul. l. penultima. ff. de iniust. rupt. & in auct. hoc amplius. C. de fideic. & in l. vnica. §. in primo. & in §. pro secūdo. C. de cadu. tol. & notatur in l. qui patri. ff. de acq. hære. & nõ solū exp̄ssa substitutio: verū etiã tacita potētiõ est. q̄ ius accrescendi. glo. in l. si. & ibi Bal. C. de instit. & substit. si tñ substitutus repudiaret (qa & tñ accresceret illa portio cohæredi, vt in d. §. si duo) procederet adhuc tñ ista. l. quid autē si & ipse cohæres, qui prius adiuit, erat substitutus cohæredi repudianti, an etiam tunc procederet huius. l. dispositio? Bar. in l. in testō. C. de impub. & alijs substit. vult q̄ tñ nõ procedat ista dispositio, qa tñ deuoluit ex expressa dispositione defuncti, quã ignorare non potuit. & sic ei inuito illa portio repudiata accrescet, quia eo ipso, q̄ adiuit, censetur obligatus seu se obligasse ad recipiendū aliam partē, in qua erat substitutus vulgariter, sicut etiam obligatur ad recipiendū hereditatem pupilli, in qua est substitutus pupillariter. l. qui patri. ff. de acquir. hæred. & idem tenet Angel. in dicta. l. cum hereditate. non allegans Bartol. & sibi hoc dictum approprians forte vt dicit Paul. quia non vidisset ibi Bartol. & est singularis limitatio. secundum Paulum de Castro. ibi, idem etiam tenet ibidem Ioannes de Imola. motus ex eo, quia iste casus potuit per heredem prouideri, & non fuit inopinatus. aduerte tamen quod glof. in dicta. l. in testamento. tenuit contrarium: imo q̄ etiam

Sesta partida

si cohæres sit substitutus, adhuc habeat locum dispositio dict. leg. cū hæreditate. intelligens dict. l. testamēto. cum dicit inuitis accresceret, scilicet si nolunt dimittere partem suam iuxta dispositionem istius l. & d. l. cum hæreditate. & opinio glo. confirmatur, quia si ratio istius dispositionis, vt docto. volunt, est casus inopinatus, ita hoc est, inuocato pius substitutionis, sic

vt etiā in iure accrescendi cū qualibet via hæres sciret, seu scire deberet partem hæredis repudia tam sibi accrescere: & exp̄fio eorū, q̄ tacite insunt, nihil operatur. l. 3. C. de fideiuss. l. hæc verba. ff. de lega. 1.

¶ Præterea etiam succedere p̄ ius accrescendi ex dispositione testatoris venit: sicut & quando ex substitutione. l. si titio & maunio. §. iulianus. ff. de lega. 2.

licet huic rationi posset responderi, quod non exprimitur per eundem modum, qui tacite inest quando cohæres est substitutus imò additur sibi ius ex substitutione vnita cum iure accrescendi, nam & si repudiaret partem suam, posset venire ad partem cohæredis per ius substitutionis: & ita demum haberet partem suam per ius accrescendi. l. si tu ex parte. ff. de acquirend. hæredi. & tamen si non esset substitutus, & repudiaret partem suam, perpetuò esset exclusus. opinionem etiam glo. aliquibus rationibus defendit Aretinus in dicta. l. cum hæreditate. Et rationibus, quas adducunt docto. tenentes cum Barto. respondet etiam Decius in dicta. l. testamento. & licet iste articulus sit dubius, mihi magis placet opinio gloss. in dicta lege. testamento. cum enim substitutio fiat inter hæredes ad commodum ipsorum, non debet redundare in odium. l. quod fauore. C. de legib. & in odium esset, si præcisè cogere tur acceptare portionem repudiantis, & ista opinio videtur æquior licet tu posses etiam istam. l. parti. inducere pro opinione Barto. Angel. & aliorum cum dicit, nõ auendo substituto. Si intelligere velis, & si ipse cohæres esset substitutus. Sed nõ videtur sensus germanus literæ. & l. octaua. tit. 5. supra ead. parti. potest induci pro opinione dict. gloss. nisi intelligas, vt ibi dixi in glo. super verbo, o los desampare todos. nihilominus opinio Bar. est magis communis. & pro se habet dict. l. testamento. quæ multum facit. Vnde in practica non esset ab opinione Barto. recedendum.

11 a ¶ *Escoçencia.* Intellige quādo erāt creditores, à quibus iste hæres posset conueniri, & vexari: cum & hæc videatur ratio finalis huius. l. vt patet in d. l. cum hæreditate. à qua ista sumpta est, si verò nulli essent creditores neq; legatarij, hoc non procederet secundū Barto. & Paul. in d. l. cum hæreditate. ex quo Barto. ibi infert ad quæstionem notabilem. vid. ibi per eum, & an si confectum esset inuentarium, procedat dispositio huius. l. Barto. & Paul. quod non in dicta. l. cum hæreditate. vbi contrarium tenet Ioan. de Imol. & magis mihi placet: cum hæc l. non distinguat, fiat vel non inuentarium: & quia vt dicit Imol. licet fecit inuentarium pro sua parte, non tamen fecit pro parte cohæredis, in quo sentit Imol. quod si de qualibet portione factum fuit inuentarium, non procederet illa. l. neq; ista: & sic isto casu procederet opinio Barto. & Paul. de Castro. & quia adhuc militat alia ratio, ne sumptibus & laboribus in respondendo creditoribus hæres vexetur: & vtriusq; & honesti viri est lites execrari. l. quarta. ff. de alienatio. iudic. mut. caus. fact. & hinc dicebat Bal. in d. cum hæreditate. quod etiam si essent creditores, licet non tot, quod absorberent vires hæreditatis: quod adhuc habebit locum beneficium illius. l. quia interest hæredis ad euitandas vexationes. l. minoribus. ff. de mino. vide ibi, per Imol. qui vult in hoc contrarium, & docto. in dict. l. cum hæreditate. ponit duplicem practicā circa istam electionem. vide ibi per eos signanter Pau. & Ioan. de Imo. post Barto.

b ¶ *La fuya.* l. cum hæreditate. addit de creditoribus, vt si dicant, se con-

tentos portione adeuntis, & quod non conuenient eum vltra vires hæreditarias in casu quo non conficit inuentarium, nisi pro illa dimidia, & quod repudiatam accipient ipsi creditores, vel dato quod maneat apud hæredem, non conuenient eum pro illa vltra vires hæreditatis: quod tunc compelleretur hæres habere

mar por razon del parentesco, si estonce non se otorgasse luego por heredero por razon del testamento, non lo podria despues fazer, porque se entien de^c quela desamparo del todo. Mas si el heredero non, sabiendo que era escrito en el testamento del finado desechare la herencia diziendo, que non la queria ganar, por razon que era pariente mas propinco del muerto, estonce bien la podria^d despues cobrar por razon del testamento. E esto es porque non podria renunciar el derecho, que auia en la heredad, por razon del testamento, pues que lo non sabia^e. E otrosi non podria desechare el derecho q̄ auia el en la heredad, por razon del parentesco, a me

trunque portionem, vel dimittere repudiatam creditoribus, & respondere pro altera quam adiuuit secundum duas practicas politas ibi p̄ gl. & docto. & est bene aduertendum, quod. l. ista partitarū. nihil de hoc dixit, & merito, nam vtitur illa. l. cum hæreditate. in hoc verbis obscuris, & quæ vix bene intelligi possunt, supplendum tamen videtur huic. l. cum vt dixi ratio fina

lis recedendi à regula iuris fuit, ne ex inopinato casu hæres vexetur à creditoribus & legatariis, & conueniatur vltra vires hæreditatis, quæ ratio cessat, si creditores contententur iuxta prædicta. Solum enim propter creditores deserit hæredi ista electio. vt vbi patet. ex quo infert Barto. quod si non essent creditores, neque legatarij, licet in hæreditate essent aliæ implicationes, quæ forte requirunt laborem animi & personæ, non tamen propter hoc deferretur hæredi ista electio: cum enim ex benignitate hæc electio concedatur contra regulas iuris disponentes, quod qui semel est hæres, non potest desinere esse hæres. l. & si sine. §. sed quod papinianus. ff. de mino. & quod pars cohæredis repudiantis cohæredi inuito accrescat. l. qui ex duabus. §. fina. ff. de acquirend. hæredi. restringenda est, vt locum non habeat: si creditores contententur prædictis, & tene menti circa materiam huius. l. notabile dictum Baldi in l. mater. in fine. C. ad Terrullia. vbi voluit, quod in casu, quo mater priuatur proprietate bonorum filii: cui successit propter transitū ad secundas nuptias: & tantum sibi remanet vsusfructus, q̄ si mater sit grauata soluere legata relicta in testamento filii de propria bursa, quæ postea nubat: quod tunc cedendo vsusfructui, liberaretur. allegat dict. l. cum hæreditate. quod dictum non video, quod potest esse alicuius effectus, cum mater succedens ex testamento. succedat pleno iure, vt in authentica. ex testamento. C. de secun. nupt.

¶ *Lex. XIX.*

30 Si institutus in testamento alterius sit eius propinquior consanguineus: & hoc sciendo repudiet hæreditatem ratione propinquitatis si statim non adeat ratione testamenti excluditur vtraque via, si autē ignorans scriptum hæredem renuntiet ab intestato, non excluditur ex testamento, quia non potuit quod sibi ignorans competeat renuntiare. h. d.

c ¶ *Se entiendo.* Probatur hic dictum gloss. in l. prima. §. sed videndum ff. de successio. edict. de quo dixi supra eodem. in l. decimo octaua. in gloss. prima. patet etiam hic, quod ad destructionem consequentis sequitur etiam destructio antecedentis. l. illud. ff. de acquirend. hæredi. l. ad rem mobilem. & l. ad legatum. ff. de procurator. & ad istum Brocardum, qui vult consequens &c. vide notabile consilium Decij. 77. incipit viso puncto supra scripto.

d ¶ *La podria.* Adde. l. neque is. §. hæres institutus. ff. de acquirend. hæredi. exclusus enim ab vno remedio, non videtur exclusus ab alio. l. si filius qui patri. ff. de bon. liber. l. si domus. ff. de seruitu. vrbano. prædior.

e ¶ *Nõ sabia.* Quia non videtur quis renuntiare iuri, quod quis ignorabat sibi competere, vt hic. & in l. mater. ff. de inofficio. testament. l. Clodius. ff. de acquirend. hæredi. & idem si dubitaret sibi competere. l. manifestissimi. §. sin autem nefcius. C. de furt.

4 a *De renunciar.* Hæreditati enim nondum delatæ renuntiarî non potest: vt hic, & l. si ita scriptum. §. si sub conditione. ff. de legatis secundo. l. is qui hæres. ff. de acquir. hæredi. nisi talis renuntitio fiat per pactum. l. prima. C. de pactis. l. de fideicommissio. C. de transact.

Lex finalis.

Filius vel nepos maior ætate ascendenti hæreditatē repudiās potest eam habere si bona non sunt alienata vsque ad trieniū, sed si alienata sunt non potest nisi sit minor. hoc dicit.

1 b *De desechando.* Et sic. l. ista loquitur in repudiatiōe expressa. qd autem in tacita per lapsum temporis datū ad se immiscendum vel abstinendum? gloss. & Bart. in. l. 3. C. de iur. & fact. igno. volunt, quod non habeat locum dispositio. l. fin. C. de repudiā. hæred. de qua ista sumpta est & tenet Bald. & Paul. in. l. si quis suus. ff. de iur. delibe. Alexand. & Iaso. in. 6. limitatione. in. d. l. si. contrarium tamen videtur probari. in. l. secunda. in. si. supra eo. titu. vide quæ ibi dixi in glo. si. quid autem si filius repudiaret legitimam, an habeat locum ista lex? Bal. vult qd non. in. d. l. si. vide tamen Ioan. de Imo. qui vult contrarium. in. l. quia poterat. ff. ad trebell. per. l. ita tamen. §. si patronus. ff. eodem.

2 c *De filio.* De suo in potestate loquitur iuxta. l. si. C. de repudian. hæred. de qua sumpta est hæc. l. & l. si quis suus. ff. de iure deliberand. licet glo. in dict. l. fina. voluit, quod procederet etiam in filio emancipato per. l. nonnunquam. ff. de collatio. bonor. quæ satis urgebat: communiter tamen docto. tenent contra illam gloss. & quod illa. l. fina. non procedat in filio emancipato, vt attestatur Alexand. ibi. & idem voluit gloss. in. l. si emancipata. vbi bonus text. C. de iur. & fact. ignor. Paul. de Castr. in. d. l. si emancipata. tenet cōtra communem opinionem. quia emancipato ita de æquitate prætoria debita est hæreditas patris, sicut filio in potestate, & quia hodie præterito filio emancipato, ita redditur testamentum nullum, si præterito facta fuit sine causa expressione, sicut si filius in potestate esset præteritus sine causa, vt in authentic. de hæred. & falcid. §. exheredatos. quæ tamen fundamenta dicit fragilia Alex. in. d. l. si fatetur tamē post Cynum & Ray. in. d. l. si. & Bal. in. d. l. si emancipata. quod emancipatus infra annum poterit reuocare repudiationem suam. argumen. d. l. nonnunquam. idemque esse in quocunq; descendente qui non esset suus vel emancipatus eadem ratione, sicut in hæreditate materna potest repudiatio reuocari per filium intra annum. l. filii mater. §. primo. ff. ad Tertullia. & ibi Barto. & idem Barto. in dict. l. si quis suus. licet contrariū tenuerit, in dict. l. fina. Primum tamen tenet Alexand. in. l. qui se patris. columna quarta. C. vnde liber. & in dicta. l. fina. post Cyn. & Fulgosi. ibi. & Iacob. de Rauc. Cin. & Bald. in. l. secunda. C. de iur. & fact. ignor. & ad. l. secundam. C. de iur. & fact. ignoran. quæ videtur ob stare, responde, vt per Alexand. ibidem post gloss. in dicta. l. secunda. quod ibi erat lapsus annus vel sequens adiuerat.

3 d *De nieto.* Intelligit de eo, qui est suus hæres, auo: veluti quia est in potestate aui, vt in. §. primo. in situ. de nupt. tenet Bartol. in. l. si quis suus. ff. de iure deliber. & in dicta. l. fina. vnde cum hodie per. l. Tauri filius per matrimonium liberetur a patria potestate filii ab eo geniti: cum non sint in potestate aui, non habebunt in successione aui be-

neficio huius. l. habebunt tamen beneficium. l. nonnunquam. ff. de collatio. bonor. vt & ibi tenet gloss. & vt hic vides: cum istud priuilegium detur descendenti ratione suæ non procedet hæc. l. è contra in successione descendenti quo ad ascendentes, quia cessat ibi sultas, tenet glo. si. in fine. in. l. non iustam. C. ad Trebellia. pos-

ue heredar sus bienes. E otrosi, porq razones puede perder aquel que fue se establescido por heredero en el maguer non lo desheredasse.

Rauemente yerran los omes alas vegadas contra aquellos en cuyos bienes deue ser herederos, porq los han a su finamiento a desheredar dellos. Onde pues q en los titulos ante deste mostramos de los establescimietos de los herederos, como puede ser fechos, e de todas las otras cosas q les pertenescen, qre mos aqui dezir de los desheredamietos q los omes fazē a las vegadas a su fin cōpesar, que reciben de aquellos, de quien deuen recibir seruicio e plazer. E mostraremos primero que cosa es desheredamiento. E quien lo puede fazer. E a quien. E como deue ser fecho. E por que razones. E que fuerça ha. E o-

& sic intra quadriennium, quod adhuc habebit aliud trienniū. quod etiam tenet ibi Paulus de Castro, reprobata opinione aliorum, qui dicebant, tunc non dari nisi tantum triennium: quæ videtur fuisse opinio Azo. quam approbat ista. l. tene ergo menti istam. l. partitarum. & text. in dict. l. fina. non probat opinionem gloss. & Bartol. & Paul. quia loquitur in tempore, quo filius vult abtensionem, vel repudiationem reuocare, & sic quod si reperit se in minori ætate, vel intra quadriennium tempore talis reuocationis, non verò si tempore repudiationis cum erat maior, & fecit illum intra quadriennium: quia cum tunc nulla tempora restitutionis ei supersint, illico currit triennium, vt etiam habetur in. d. l. si.

f *De despus cobrar.* Limita nisi suus hæres haberet substitutum, nam per dationem substituti vulgaris tollitur sultas. l. apud iulianum. §. idem iulianus. ff. ad Trebellia. l. si filius hæres. ff. de liberis & posthum. & tenet Alexand. & Iason. in dicta. l. fina. post gloss. ibi. in casibus tamen specialibus, in quibus per dationem substituti non tollitur sultas, adhuc procederet ista. l. secundum Alexandrum ibidem, & sic videtur, quod si filius repudiasset maiorem in qua fuit institutus, non posset poenitere, cum semper in maioria habeat substitutum. Item limita, si haberet coniunctum, qui adiuerat quia tunc iam nõ esset res integra, secundum eundem Alexand. ibi, secus si non adiuerat, & idem dic si legitimus iam adierat secundum Baldum in. l. secunda. C. de iure & facti ignoran. quasi æquiparentur isti duo casus, bona iam esset distracta, vel hæreditatem per aditionem iam alteri esse acquisitam, pro quo Alexandr. in dicta lege finali, allegat. l. filii mater. §. primo. ff. ad Tertullianum.

g *De la herencia.* Omnes vel aliquæ earum ita quod rerum distractio ponderosa sit: non enim venditio vnus vegetis vini vel vnus sacci tritici faciet hæreditatem in eodem statu non esse, secundum Ange. in. d. l. si. argu. l. cui dens abest. ff. de ædilit. edict.

h *De diximos.* Supra eodem. l. decimo octaua. & adde. l. fina. C. eodem. & 7 ad contrarium de. l. quod si minor. §. scœuola. ff. de mino. responde vt per Alber. in. d. §. scœuola. vbi optime loquitur.

sent ramen vsque ad annū reuocare abtensionē per dict. l. filii mater. §. primo. ff. ad Tertullia. tenet Iason in dicta. l. si.

4 *De veynte e cinco años.* quid si esset minor tempore abtensionis? dic vt in dict. l. fin. a qua ista sumpta est, & aduerte, quia ista l. videtur reprobare opinionem gloss. & Barto. in. d. l. fina. volentium per text. ibi, vbi etiam idem tenet Alberic. & Bald. quod etiam si maior viginti-quinq; annis, repudiet hæreditatem patris: nam si tamen repudiet intra vigesimum nonum annū

Ad tit. C. de libe. pt. & j. in tit. 8. l. si. & tit. 1. l. 3. & in tit. de ex he. libe. & ff. & C. de bon. poss. contra tabu. & ff. de lib. & po sthu.

Seſta partida.

Lex prima.

Exheredatio eſt conſanguinei ab hereditate in qua ius habet ſuccedendi expulſio, & fit per hæc verba, exheredo filium meum propter talem cauſam, & alienum eum facio à bonis meis. h. d.

1 a **Deſeredar.** Sequitur dicta Azo. C. de liber. præteri. in ſumma. verſic. exheredare.

2 b **El teſtador.** Siue ſit maſculus, ſiue fœmina: cū neq; patri neq; matri permittatur hodie exheredare vel præterire filium ſine inſertione iuſtæ cauſæ, vt in authen. non licet. C. de liber. præte. & in auth. vt cū de appellatio. cognoſci. §. aliud quoq; capitulū. colla. 8. vnde hodie

troſi diremos, por quales yerros puede perder la herencia, a quel que fue eſtableſcido por heredero, en el teſtamēto, ma guer non fueſſe deſeredado.

¶ Ley. I. Que coſa es deſeredamiento.

Exheredara, es coſa, q̄ tuelle a ome el derecho, q̄ auia de heredar los bienes de ſu padre, o de ſu abuelo, o do tro qualquier quel tãga por parēteſco. E eſto ſeria, como ſi el teſtador^b, dixeſſe deſeredo mio fiſo, o mando q̄ ſea eſtraño^c, de todos mis bienes, por q̄ tal yerro me fiſo. E eſſo miſmo ſeria ſi tales palabras dixeſſe contra ſu nieto, o contra o-

etiam contra teſtamentum matris, in quo filium non rite exheredauit, daretur bonorum poſſeſſio contra tabulas. licet enim de iure antiquo. ff. forum. filius contra teſtamentum matris non habebat bonorum poſſeſſionem contra tabulas, vt in. ll. illud. §. ad teſtamenta. ff. de bonor. poſſe. contra tabu. & §. liberi. inſt. de exhereda. libero. tamen poſt iura authenticorū, & iura iſta partitatum cum eodem iure detur bonorum poſſeſſio contra tabulas, quòd datur ius dicendi nullum, vt inquit Bar. in. l. poſt mortem. §. ſi. ff. de bonor. poſſ. cont. tabul. per l. i. in prin. eod. titu. & filio exheredato à matre ſine expreſſione cauſæ detur ius dicendi nullum, per. d. §. aliud quoq; capitulum. & infra eod. l. 10. & dict. authen. non licet. dabitur ergo etiam bonorum poſſeſſio contra tabulas contra teſtamentum fœminarum, & hoc etiam voluit Alexand. conſi. 89. colu. 2. volu. 2. incipit viſo puncto.

3 c **Que ſea eſtraño.** Adde. l. ſi quis filium. C. de liber. præte. & facit iſta. l. quòd per exheredationem fiat extraneus exheredatus etiam a bonis q̄ titulo maioris fratri maioris fuerunt reſiſta & eius deſcendētibus, & his deficientibus alijs fratribus: vt in tali ſubſtitutione non veniat exheredatus. vide ad hoc bonum text. in authen. de heredi. & falci. §. & hæc quidē. in verſ. exheredatos. Et quid ſi maledicat filium cum expreſſione cauſæ, an ex hoc dicatur rite exheredatus? Bal. quòd nō in proœmio decretalium. col. ſi. verſi. item quæro nunquid pater maledicendo filium. quòd dictum retulit & ſequutus fuit Iaſon in dicta authen. non licet. col. 1. C. de liber. præteri. & in alijs locis relatis per Guilielm. Benediēt. in repetitio. c. Rainuntius. de teſta. ſuper verbo in eodem teſtamento relinquens. num. 213. Idem tamen Iaſon in. l. ſi pater tuus. C. de heredi. inſt. col. 2. tenet contra dictū Bal. ex quo maledictio non eſt in genere, ſed in ſpecie. Allegat. l. Quotiens. §. ſi quis nomen. ff. de heredi. inſt. & ibi gloſ. & forte hoc eſſet verius dum tamē ex coniecturis conſtet patrem animo exheredandi filium maledictionem protuliſſe, cum lex non ſit imponenda verbis, ſed rebus. l. 2. C. communia de lega.

4 d **Que le ouieſſe de heredar de derecho.** Ex iſta. l. videtur comprobari dictum Bal. in repeti. l. pater filii. col. 6. ff. de inofficio. teſta. & in repeti. l. in ſuis. ff. de liber. & poſth. & in. l. poſthumorū. ad ſi. ff. de iniuſt. rupt. teſta. quòd quando exheredatur vel præteriſſe ſine cauſæ expreſſione, ille qui non tenet primum locum in ſucceſſione: valeat exheredatio vel præteritio. & ratio huius dicti eſt, quia ille qui nō tenet primum locum non eſt inſtituendus, neq; exheredandus. l. Gallus. §. in omnibus. ff. de liber. & poſth. l. ſi quis filio exheredato. in prin. ff. de iniuſt. rupt. ex quo dicto reſultat, quòd ſi filius emancipatus exheredauit filium: & etiam exheredauit, ſeu præteriit patrem: cuius præteritio habetur pro exheredatione, vt in dicta. l. pater filium, & ibi not. Barto. & mortuo teſtatore filius in iudicio inofficioſæ querelæ fuit exclusus per ſententiam a querela, & per hoc fuit aperta via querelandi patri qui tempore mortis non tenuit primum locum, cum præcederet a filio teſtatoris, quòd pater non poterit ſuccedere ab inſtato, neque dicere teſtamentum nullum: & habebit neceſſe

intentare querelam in officioſi teſtamenti, tanquam rite exheredatus quanuis in ſua exheredatione vel præteritione non fuerit inſerta cauſa, vt etiam tradit, & not. Alexan. in authen. non licet. numer. quinto & ſexto. C. de liber. præteri. & eadem ratione idem videtur dicēdum, ſi pater filium rite exheredet cauſa inſerta: nepotem vero ex eo exheredat ſine expreſſione cauſæ, quòd excluſo filio a querela, nepos non poterit rumpe re teſtamētum per ius dicendi nullum, vel p̄ cōtra tabulas. Sed habebit neceſſe intentare querelam in officioſi teſtamēti tanquam exheredatus. cū exheredato etiam de iure antiquo ſine cauſæ expreſſione non dabatur contra tabulas, neq; ius rumpendi teſtamentum, vt in. l. non puta-

tro qualquier, que le deuieſſe heredar, & derecho^d.

¶ Ley. II. Quien puede deſeredar, e a quien.

Odo ome que pueda fazer teſtamento, ha poder de deſeredar a otri de ſus bienes. Pero ſi el teſtamento en que fueſſe alguno deſeredado, ſe rompieſſe ſper alguna derecha razon, o le reuocaffe aquel que lo fiſo: o ſe deſataſſe, por razon que los herederos, que eran eſcritos en el non quiſieſſen entrar la heredad, & del teſtador: eſtonce el que fueſſe deſeredado en tal teſtamento, non le empeſceria. Ca pues que el teſtamento non valieſſe, non valdria el deſeredamiento,

uit. in prin. ff. de bono. poſſe. contra tabulas. ſi vero nepos eſſet præteritus a patre: tunc eius præteritio non haberetur pro exheredatione, imo cōpeteret nepoti ius dicendi nullum, vel cōtra tabulandi, vt not. gl. in. l. illud. §. i. ff. de bono. poſſe. contra tabulas. & in. l. ſi is qui. ff. de inofficio. teſtamen. & quæ habentur in. l. Gallus. in prin. & per totam l. ff. de liber. & poſthu. & procederet hoc, ſi filius exheredatus deceſſerit viuo patre, auo, nepotis: ſecus ſi ſuperuiveret: nam tunc nepoti opus eſſet querela, vt in. l. ſi quis filio exheredato. in prin. & ibi glo. ff. de iniuſt. rupt. & tradit nouiſſime latē & plane Rodericus Suarez in repetitione. l. quoniam in prioribus. in. 10. ampliacione. fol. 11. verſ. ſuper eſt. & fol. ſequenti poſt Bald. & Docto. in. l. ſi quis filium. C. de inofficioſo. teſta.

Lex. II.

3 a **Euacuato teſtamento ſeu annullato vel inſirmato euacuatur exheredatio in eo facta & poteſt fieri exheredatio cuilibet aſcendētium & deſcendentium, dum tamen ſit maior. x. annis cum dimidio. Item collateralis poteſt præteri. h. d.**

c **Ha poder de deſheredar.** Proſequitur dicta Azo. C. de liber. præteri. in ſumma. colum. prima. verſi. poteſt exheredare, & colligitur hic ad validitatem exheredationis opus eſſe, quòd fiat in teſtamento: quia in codicillis neq; dari neq; adimi hereditas poteſt. l. quidam. §. ſina. ff. de conditio. inſtitu. & inſt. de codicillis. §. codicillis. & l. non codicillum. C. de teſta. quid autem ſi exheredatione facta in codicillis, codicilli teſtamento confirmantur: an tenebit exheredatio? Azo. videtur velle quòd non, vbi ſupra verſi. quòd dixi in teſtamento. quòd eſt dictum ſingulare: cui adde quòd notabiliter tradit Ioan. And. in additio. ſuper parte habetur. & Azo. ibi loquitur ſub dubio forte. & videt ſemel hoc in cauſa arduiſſima, in cauſa quo pater filiam exheredauerat extra teſtamentum in quadam ſcriptura: & poſtea contentum in dicta ſcriptura approbauit in teſtamento, & reſcribatur in dubium validitas dictæ exheredationis. & pronuntiatum fuit valere dictam exheredationem: & bene, ex quo teſtator in teſtamento in hoc expreſſe ſe retulit ad exheredationem contentam in ſcriptura, per. l. aſſe toto. & ibi Ioann. de Imol. ff. de Imol. ff. de heredi. inſt. Alex. & Iaſon in. l. hereditatem. C. de codici.

f **Se rompieſſe.** Modis de quibus. in. l. ff. de iniuſt. rupt. & in. l. 18. & 19. cum ſequentibus. titu. 1. §. ead. partita. absurdum enim eſt vigere exheredationem, vbi teſtamentum non valet. l. ſi patronus. §. ex teſtamēto. ff. de bon. liber. & adde quæ habent. in. l. ſi. ff. de liber. & poſth.

g **Entrar la heredad.** Concord. cum. l. filium. §. ſed cum exheredatio. ff. de bono. poſſe. contra tabulas. & cum dicta. l. ſi patronus. §. ex teſtamento. ff. de bon. liber. hodie tamen de iure regni ordinamento. libro quinto. titulo ſecundo. l. prima. tenebit exheredatio: licet non adeatur hereditas ex teſtamento: niſi dicas, quòd eſt. l. 1. tit. illa. l. tantum procedat in his, quæ ab inſtato ſine teſtamento 4. lib. 5.

In no. rec. illa. l. tantum procedat in his, quæ ab inſtato ſine teſtamento 4. lib. 5.

poterant fieri. prout dicebat Dynus ibi relatus a Bartol. & docto. in lege secunda. ff. de vulgari & pupillari. quæ certè esset magna restrictio ad dicta. l. ordinamenti. de cuius intentione fuisse videtur idem velle disponere in casu, quo non adeatur hæreditas per hæredem scriptum, quod disponebatur a iure antiquo iuris communis & partitãrũ in casu, quo

testamentum rubebatur ex causa præteritionis, vel exheredationis: vt in authent. ex causa. C. de libe. præter. & in corpore vnde sumitur, & l. si. titu. 8. ead. partit. nã etiã tutela non poterat ab intestato relinqui. l. i. ff. de testa. tutel. & tamen tutelæ datio conseruatur p. d. authent. ex causa. & §. si neigitur, in authent. vt cũ de appella. cogn. neq; videtur iustum neq; consonum rationi, vt in manu hærediscripti esset eludere exheredationẽ filii ingrati non adeundo: licet istam rationem parui pendebant. ll. iuris commu-

que fue fecho en el. Otro si dezimos a: q̄ todos aquellos que descien den por la liña derecha, pueden ser desheredados de aquel mismo de quien descie dẽ, si fizieren por q̄, e fueren de edad de diez años e medio^b a lo menos. E aun todos los otros que subẽ por la liña derecha, pueden ser desheredados de los que descien den della, en los bienes que pertenescen a los hijos, o a los nietos tã solamẽte por essa misma razon. E todos los otros parietes q̄ son en la liña de trauiesso^c, ma guer que los vnos pueden heredar a los otros leyendo los mas propincos, si nõ ouierẽ hijos, e muriendo sin testamẽto: con todo esto, qualquier que faga testamẽto, puede desheredar en el a los otros si quisiere, tambien a fin razõ, como cõ razõ. E puede a otro es traño estat les cer por su heredero, e heredara todos sus bienes, maguer non quieran estos parietes a tales, e aunque el testador non fiziesse mencion dellos en su testamento.

¶ Ley. III. Como deue ser fecho el desheredamiento.

stante tamen. d. dispositione ordina. vrgere videtur ista ratio, & quia nemo aueret asserere stante dicta. l. ordina. vitia rã dationem tutelæ non adita hæreditate, quæ tamen vt dixi, non poterat ab intestato relinqui, cogita tamen, quia articulus est dubitabilis. & vide quæ dixi in l. quarta. titu. infra proximo. & quod not. Bartol. in l. illud. in principio. ff. de bono. poss. contr. tabu.

- 4 a ¶ *Dezimos.* Prosequitur dicta Azo. vbi supra.
- 5 b ¶ *De diez años e medio.* Nam ante istam ætatem non potest committere ingratitudinem: & sic neque poterit exheredari. l. si quis in suo. §. legis. C. de inoficioso testamen. & post decimum annum cum dimidio. l. ista reputat eum dolicapacem, quia committere posset omne delictum præter vitium carnis, vt in l. auxilium. §. i. & ibi per glo. & docto. ff. de mino. l. 9. titu. i. parti. 7.
- 6 c ¶ *De trauiesso.* Concor. cum l. fratres. & l. fratris. C. de inoficio. testa. & in fratre. vide. l. 12. infra eodem.

¶ Lex. III.

3 Certus & indubitatus debet esse exheredandus siue nominatim siue per signa, idem si habeat vnicum filium dicendo filium meum exheredo: sed si haberet plures per hæc verba nullus esset exheredatus, potest etiam pater cum conuicio filium exheredare: vt si dixerit nõ nominandus vel non filius meus, latro, ladiator, ex adulterio natus, & exheredatio debet fieri pure sine cõditione a tota hæreditate alias nõ valet. h. d.

- 1 d ¶ *Ciertamente.* Concor. cum l. prima. ff. de liber. & posthu. & instit. de exheredat. libero. §. nominatim.
- 2 e ¶ *Quier sea varon, o quier sea muger.* Adde legem. maximum vitium. C. de liber. præteri.
- 3 f ¶ *Poder o non.* Adde. d. l. maximum vitium. & §. sed hæc quidem vetustas. instituta. de exheredatio. libero.
- 4 g ¶ *¶ n fijo.* Adde. l. secundam. ff. de liberis & posthu. per quam dicebat ibi, Bart. quod quando non præcessit nisi vnicum tantum testamentum, sufficit generalis reuocatio, & si nihil dicat de clausula derogatoria, in primo testamento contenta, quod dictum reprehendunt ibi, Angelus, & Ioannes de Imola, & Paulus de Castro. & Alexand. consilio. 25. 3. volumi. vbi dicit communiter teneri contra Bart. in hoc

Sed aduerte. quia Barto. in dicta. l. secunda. refert se ad id quod dixit in l. si quis in principio testamenti. ff. de legatistertio. columna quarta. vbi formaliter dicit, sed quæro si esset ponere casum, in quo sufficeret reuocatio generaliter facta, dicens cassans omne aliud testamentum, in quo sunt verba derogatoria, & hoc voluit præualere? respon-

ertamente^d nõbrandolo por su nome, o por sobrenome, o por otra seña lcierta, deue el testador desheredar a qualquier de los q̄ descien den del por la liña derecha quando lo quiere fazer, quier sea varon, o qer sea muger^e, o sea en su poder, o non^f, de manera que ciertamẽte pueda saber, qual es aquel q̄ deshereda. Pero manera ya en que desheredaria el testador alguno de los que descendiessen del: non nombrandol por su nome. E esto seria como si el testador ouiesse vn fijo^g tã solamẽte, e dixesse: desheredo mio fijo. Ca assaz se entiẽde, q̄ desheredado es, pues q̄ nõ ha mas de aq̄l fijo. Mas si ouiere mas fijos, nõ seria desheredado ninguno de llos por tales palabras^h. Otro si dezimos q̄ quando el testador ha vn fijo tã solamẽte, a quien qere desheredar, e dize le mal, q̄ lo puede fazer diziendo asì, el malo, e el ladrõⁱ, e el matador, q̄ nõ merefce ser llamado mio fijo, desheredo lo por tal yerro q̄ me fizio, ca tal desheredacion como esta, tãto vale, como si lo nõbrasse se

deo sic, si vnũ tantum præcessit, & i istis terminis rectè loquitur Bart. vt probat in l. 22. titu. i. supra eadem partita. & quæ ibi dixi. vide etiã Soci. consil. 2. volumi. 3. incipit, in causa testamentaria. vbi in fin. col. tertia. & in. 4. colum. defendit dictũ Bart. in dicta. l. secũda. sed ego restringerem ad formã & modum, quo posuit i. d. l. si q̄. in principio testamenti. & p hoc, quod hic dicitur, & in dicta. l. 2. dicit etiam Bart. in l. i. §. & ideo. ff. de his quæ in testa. delen. q̄ licet quando in instrumento sunt plures superscriptiones, vt tollatur

suspicio instrumenti requiritur, quod notarius dicat quæ supra scripta sunt in tali, & tali parte, mea propria manu subscripsi, & addidi, si tamen est vnica tantum superscriptio, sufficit, si dicit, quod superscriptum est, nam ad illum tantum refertur. vide etiam in simili, quod not. Bald. post Guliel. in l. in ipsius. in fine. C. famil. heriscũ. dicit etiam Bart. in l. prima. §. inter. ff. ad legem Cornel. de fals. quod generalis subscriptio habet vim specialis subscriptio nis quando testamentum haberet solum vnum casum. Adde etiã in simili, quod not. Paulus de Castro, sic limitans illum textum in leg. Lucius. §. maritus. ff. ad Trebellianum. in versicul. istud, faciebat dubium, & vide. l. fundus quem. cum. l. sequenti. ff. de usufructu. legat. quando enim non de alio, nisi de vno necessitas nos cogit sentire, clausula generalis ad illud refertur, vt in quæstione notabi, tradit Baldus in lege. eam quam. nona columna. C. de fideicommiss. versiculo. demum quæro. & dicebat Baldus in lege. liberti. columna octaua. C. de oper. liber. quod si filia quæ cessit ius, quod habebat super bonis patris nullum aliud ius habebat, nisi ius dotis maternæ, quod illud videtur cedere per l. fundus qui locatus. ff. de fundo instruct. & licet alias stipulatio intelligi debeat de eo, quod de præfenti debetur pure, & non de debito conditionali, vel in diem, vt in lege. si stipulatus fuerim. §. primo. ff. de verborum obligationibus. si tamen nullum aliud debitum purum subesset, tunc comprehenderetur debitum in diem, vel sub conditione, alias dispositio reddatur inutilis, vt tradit Iason in dicto. §. ad finẽ. columna prima. versiculo. tertio principaliter limita. argumento dicta. l. fundus qui locatus. vide etiam in ista materia multa alia per Felinum in capitulo primo. columna quinta, & sexta. de rescrip. quita men non adducit prædicta, quæ tu nota ex longo studio collecta.

- h ¶ *Palabras.* Adde dictam. l. secundam.
- i ¶ *El malo, e el ladron.* Concordat cum l. i. & si pepercit. in principio. ff. de liber. & posthum.
- k ¶ *¶ Ser llamado mio fijo.* Quid si exheredet eum dicens, non esse suum filium? vide. l. primam. §. idem ait. & ibi gloss. & Barto. ff. de carbonia. edito. & l. si posthumus. §. si. ff. de liber. & posthum. & dict. l. i. & si pepercit. in principio.

Et no. re. de quafu. praproxime.

8 a *¶ Sin ninguna condiclon.* Prosequitur notata per Azo. vbi supra colum. secunda. verficu. exheredatio autem debet fieri pure: & etiam si condicio tacite insit, non tenet exheredatio conditionalis. l. si quis sempronium. ff. de heredib. institu.

9 b *¶ De non de vna cosa.* Concord. cum. l. cum quidam. ff. de liber. & posth.

& sic in exheredatione non est locus iuri accrescendi. secundum Bald. ibi eo, quia exheredatio inducit priuationem, non positionem: & ideo non est habilis ad recipiendum incrementum. vide ibi per Alex. duas limitationes in ista materia.

¶ Lex. IIII.

10 *¶ Ingratitudinis multæ sunt species. xiiij. assignantur quibus liberi exheredantur, vel prætereuntur à parentibus, vt in hac. l. cum de iabus legibus sequentibus. h. d.*

1 c *¶ Padres.* Intellige de omnibus parentibus ascendentibus, vt in authent. vt cum de appella. cognoscitur. §. aliud quoque capitulum. colla. 8.

2 d *¶ Desheredar.* Et adde, quod etiam istæ causæ excludunt filium à iure agendi ad supplementum, & a remedio. l. hac edictali. in principio. C. de secund. nupt. secundum Bald. ibi eo. vna tertia. & ex eisdem causis non cogitur pater ad alimenta filij, vt in. l. si quis a liberis. §. idem iudex. ff. de liber. agnoscend. l. 6. titu. 7. quarta partita. & ex istis etiam causis filius perdit priuilegium filij. vnde si pater eum occideret, non teneretur. l. pompeia. de parricidijs. & idem si pater committeret aliquam causam in gratitudinis, ex qua posset a filio exheredari, quia vt in dicta. l. sexta perderet ius petendi alimenta: & etiam perdet ius paternum, & filius patrem occidens non tenebitur pœna parricidij, secundum Bartolum in. l. diuus. ff. ad legem Pompei. de parricidijs. vbi idem dicit de collateralibus. An autem extra istas causas hic expressas, ex alijs æquæ grauib, vel grauioribus filius possit exheredari? vide per lafonem in authentica. non licet. C. de liber. præteri. colum. 2. vbi dicit communiter teneri quod sic, vide ibi late per eum. licet Alexand. ibi tenuit contrarium. & pro dicto Alexand. satis vrget. l. octaua. infra eodem. & ibi dicam. An autem sit ista causa exheredationis, si filius signominiosam vxorem duxerit? vide gloss. & Barto. quod non in. l. tertia. §. si emancipatus. ff. de bonorum possess. contra tabul. & vide quæ dixi in. l. 10. & 11. vbi bonus textus, titulo primo. quarta partita. & quid si post ingratitude committam filius fuit gratus patri, faciens sibi magna seruitia? vide per Baldum, & Salice. in. l. liberi. C. de inoficio. testamento. & si pater exheredauit filium ex iusta causa, & postea se reconciliauit cum eo, quod videtur adempta exheredatio, vide per Bartol. in. l. tertia. §. non solum. in fine. ff. de adimen. dis legatis.

3 e *¶ Manos yradas.* In. §. causas. in authent. vt cum de appellatio. cognosc. vnde ista sumpta est, dicitur si quis parentibus suis manus intulerit, ex quo videtur, quod non sufficeret, si leuaret manus minando, si non esset inferendo: sunt enim hæc diuersa, vt patet ex. l. item apud labeo nem. §. si quis pullatus. ff. de iniur. & ibi Angelus qui dicit non teneri tanta pœna, manus leuans contra aliquem, sicut si actum consummasset per nota. per Cynum & Doctores in. l. si quis non dicam rapere. C. de episcopis & clericis. in contrarium tamen facit ista lex partitarum, cum subdit, para ferirle, o para prenderle. & etiam. l. sexta. titu. 9. partita septima. ibi, quando la mano con palo, o con otra cosa para lo ferir, maguer non lo fiera, fazele muy gran deshonra. Primum videtur verius cum. l. istæ requirant manus iniectionem, seu illationem: quæ non verificatur in minatione, vel leuatione manus: quæ non est ita grauis iniuria, & istud verbum, mete manos yradas, non bene verificatur, nisi realiter manus inferantur in parentem. facit etiam capitu. fina. de donatio. ibi impias manus iniecerit. & etiam ista. l. cum loquitur de iniuria verbalis inferius dicit, maguer non lo ferirle. & sic sentit primum procedere, cum actualiter manus sunt iniectæ. facit etiam. l. prima. ff. de obseq. à liber. & liber. paren. & patro. præstan. ibi vel impias manus eis infert.

4 f *¶ Palabras grauemente.* In dicto. §. causas. dicitur si grauem & inhonestam iniuriam eis ingesserit. vnde tene menti istam. l. partitarum, quæ

hoc exponit in iniuria verbalis graui. sic etiam Ioannes Andreas in dicto cap. fina. de donatio. super gloss. in verbo, atrocis. columna tertia, exponit illum text. cum dicit Atrocis iniurias de verbalis contumelia, quem ibi sequuntur alij docto. sic etiam intelligit. d. §. causas. Alexand. consilio. 203. volumi. secundo. incipit super themate. quæ autem

manos yradas en su padre, para ferirle, o para prenderle: o si le deshonrasse de palabra graue mêtet maguer non lo ferirle: o si lo acusasse sobre tal cosa, de que el padre deue morir, o ser desterrado si gelo prouassen: o enfamandolo en tal manera porque valiesse menos. Pero si el yerro de que le acusaua fuesse a tal, que tanxesse ala persona del Rey, o al procomunal dela tierra, estonce, si lo prouasse el fijo, non lo puede el padre desheredar porende. Otrofi dezimos, que el padre

fit grauis iniuria verbalis, colige ex notatis in. §. atroc. insti. de iniur. & in. l. 20. titu. nono. 7. parti. & vt hic vides non quolibet iniuria verbalis facta per filium sufficeret, sed debet esse grauis, & si vocauit patrem pro ditorem, dicitur grauis iniuria, secundum Alexand. in. d. consilio dicēs,

quod tali casu non potuisset esse quasi grauior iniuria, cum ex hoc, si verum esset, pater esset decapitandus, nam censetur quid esse graue, vel leue ex qualitate pœna. l. secunda. ff. de public. iudic. l. aux. iij. ff. de minor. glo. in. l. adeo. ff. de regulis iuris. cum alijs ibi per Alex. allegatis, & multum est in hoc attendenda consuetudo regionis, vt cognoscatur quæ sit leuis, vel grauis iniuria. Angel. in. l. leuia. ff. de accusatio. l. secularij. §. sunt quædam. ff. de extraordin. crimini. qui est ad hoc melior text. quam sit in iure. secundum Baldum in. l. secunda. in fine. C. de noxalib. idem si filius vocaret matrem affacturaticem, quæ vulgo dicitur, hechizera. vide gloss. iuncto text. in. l. prima. ff. de obseq. à liber. parenti. præstā. & adde de iniuria facta parentibus. l. primam. titu. nono. libro octauo. ordinam. rega.

g *¶ Si lo acusasse.* In dicto. §. dicitur si eos in criminalibus causis accusauerit, quæ non sunt aduersus principem vel rempublicam.

h *¶ Morir, o ser desterrado.* Non ponitur hoc verbum in dicto. §. causas. & per hoc videtur, quod loquitur de accusatione in capitalibus causis, iuxta. l. secundam. ff. de public. iudic. requiritur ergo quod delicti accusatio sit talis, ex qua veniat imponenda mors naturalis, vel ciuilitatis quod perdat vita vel ciuitas. vnde etiam si esset pœna abscissionis membri, cum improprie dicatur pœna capitalis: cum ex eo non perdat vita vel ciuitas: vt not. Bartol. in dicto. l. secunda. non possit filius exheredari, licet de crimine inferente amissionem membri parentem accusaret, in contrarium tamen facit. l. 3. titulo secundo. tertia partita. ibi, fueras ende si entendielle, que la demanda era tal, de que pudiesse nacer muerte, o perdimiento de miembro, o enfamamiento. &c. Item etiam. l. 18. titulo quarto, eadem partita. ibi, de muerte, o de perdimiento de miembro, o de echamiento de tierra. Itæ etiam. l. duodecima. titulo quinto. eadem partita. ibi, sobre que pueda venir sentencia de muerte, o de perdimiento de miembro, o de desterramiento de tierra para siempre. Item & expressim in. l. octaua. infra eod. ibi, o perder algun miembro. & in multis alijs legibus istarum partitarum. vbi reperies semper æquiparari pœnam mortis, vel abscissionis membri. Facit etiam ista eadem. l. cum inferius dicit enfamandole, vnde istam partem credo veriozem. & quia text. in. d. §. causas. non dicit in capitalibus, sed in criminalibus causis, & si pro iniuria verbalis graui potest exheredari filius, quanto fortius ex accusatione ad membri abscissionem? vnde supplenda est in hoc. l. ista per alias leges, & quod dicit, desterrado. intellige de perpetuo exilio: hæc enim est mens istarum legum partitarum cum loquantur de exilio, & si crimen esset leue: de quo accusaret filius patrem: non videtur quod procederet hæc pœna, si ex eo non sequeretur infamia argum. l. si magnum. & l. si sororem. C. qui accusa. non poss. & etiam istius. l. partitarum.

i *¶ Enfamandolo.* Ex hoc patet, quod si ex accusatione, seu condemnatione posset sequi infamia contra patrem, potest filius exheredari, vnde procedit hoc, etiam si parens non accusetur de crimine capitali, sed de alio inferente infamiam, & forte procederet ex generalitate huius. l. & ex eo quod habetur in lege. sed si hac. §. prætor ait. ff. de in ius vocando. & si sequeretur tantum infamia facti apud bonos & graues, & facit. l. secunda, titulo quinto. & l. secunda, titulo sexto, infra septima partita.

In no. re. est. l. 1. tit. 10. lib. 8.

3 a **¶ Si fuere fechtzgro.** In dicto. §. causas. habetur, si cum maleficis hominibus, vt maleficus versatur. glos. vero in. c. quinquauallis. de iur. iurā. posuit separatim istos duos casus. Si cum maleficis versatur: si maleficus efficiatur. & istud intellectum approbat hic ista. l.

9 b **¶ Encantador.** Qui sunt incātatores. habes in. l. i. §. medicos. ff. de var. & extraordi-

na. cogni. ibi. non tamen si incātavit vel imprecatur est. (vt vulgari verbo impostorum vtar) si exorcizauit. non sunt ista medicinae genera. tamen si sint, qui hos si bi p̄fuisse cū p̄dicatione afirment. de his etiam. vi. C. de malefi. & mathemati. p̄ totum. vbi Angel. in. l. eorum. notat p̄ incātationem animum mulierum ad libi dinem flecti. & subdit, ideo non trufenis, cū audis istas facturas fieri, quia veræ sunt vide etiam ibi in. l. multi. vbi Angel. summat, qui Dæmones incantauit, alias inuocauit, vel per imagines cereas incantauit punitur. ibiq; subdit super glos. nota bene contra facientes imagines ceræ, qui pingendo eas, vitas hominum labefaciunt: & ideo non derideas ista.

10 c **¶ Se trabajasse de muerte de su padre.** In dicto. §. causas. habetur vel vitæ parentum suorum pervenenum, vel alio modo insidiari tentauerit. & punitur hic attentatum, licet non sit sequutus effectus.

11 d **¶ Conyernas.** Venenosis. l. vt in. l. eiusdem. §. primo. vbi Barto. distinguit triplex genus veneni. ff. ad. l. Cornel. de Sicar. l. quod saxe. §. venena. ff. de contrahend. emptio. l. capitaliū. §. veneni. cū gl. ff. de pœn.

12 e **¶ Por su amigo.** Vide quæ dixi in. l. fin. titu. 24. supra. 4. partita. in glo. antepenul.

13 f **¶ O si en famasse.** Supra dixit de ista infamia quæ sequeretur ex accusatione criminali: nunc vero loquitur de infamia extraiudiciali. Aduerte tamen quod in. d. §. causas. vnde ista. l. sumpta est, hoc non sic habetur: sed dicitur ibi, si delator contra parentes filius extiterit: & per suam delationem graua eos dispendia fecerit sustineri. vnde videtur dicendum, quod ista. l. partitarum restringatur ad formam, & dispositionem illius, de qua sumpta est. vel dic, quod hæc. l. aptius de claret illam: & sic si ex diffamatione, vel ex delatione filij parens sustineat magnam iacturam suorum bonorum: filius possit exheredari: & iste videtur verus sensus huius literæ. vel dic, quod etiam hæc. l. velit, quod non solū quādo ex tali diffamatione vel delatione actua liter parens sustinuit talem iacturam, verum etiam si ex parte filij diffamantis, vel deferentis fuit data occasio, vt hoc fieri posset, filius possit exheredari. & probatur ibi cum dicit, porque el padre ouiesse a perder, & c. & idem crederem, si ex tali diffamatione vel delatione immineret periculum parenti sustinendi aliquam pœnam corporalem a iudice per sententiam: cum talis pœna sit maior quavis pecuniaria. l. in seruorum. in. fi. ff. de pœn. si vero crimen, de quo filius diffamaret parentes, esset leue, vnde ista sequi nō possent: nō videt, q̄ filius possit exheredari ex diffamatione extraiudiciali circa accusationem argu. l. 8. titu. 6. 7. partita. & huius. l. supra cum dixit de iniuria verba ligraui. tu cogita quia passus iste in terminis, quibus. l. ista loquitur, dignus est cōsideratione. vel dic. quod si ex diffamatione filij etiam extraiudiciali parenti sequeretur infamia facti iuxta formam. l. 2. titulo sexto. infra. 7. partita. quod etiam ex ista causa filius possit exheredari ex verbis, & mente istius. l. partitarum. hic & superius. cum

dixit. enfamadolo, & c. licet de iure communi hoc non ita reperitur cautum, quando infamia sequeretur circa accusationem: sed potest dici, quod cum diffamare aliquem, sit eum iniuriari, vt in. l. item apud labeonem. §. ait p̄tor ne quid infamandi causa. ff. de iniur. hoc idem comprehendebatur de iure communi. cum in dicto. §. causas dictum fuit, si

deles el derecho, que non puedan fiar aotri. E aun puede el padre desheredar el hijo, si le embargare que non faga testamento. Ca si el padre fiziere despues otro testamento, puede lo desheredar en el, por esta razon. E de mas dezimos, que aquellos aquien tiene el padre en voluntad de mandar algo, e non lo puede fazer^m por embargo q̄ le hizo el hijo puede lo acusar por esta razõ, e si lo pro uaren, deue perder el hijoⁿ aquella parte que deuia auer dela herencia del padre, e ser del Rey. E cada vno de los otros aquien queria mandar algo en el testamento, deue lo auer segund que fallaren en verdad, que el testador auia voluntad de les mandar, si el testamento ouiesse fecho.

grauem & inhonestam iniuriam eis ingesserit: bene tamen placet vt dixi quod diffamatio de crimine leui non sufficeret ad exheredationem p̄ prædicta.

14 **¶ Ze busca setal mal.** Deferen do parentem vt dixi: & habetur in. d. §. causas. & ex ḡnralitate huius. l. partitarum idem esset, si alio modo, q̄ ex delatione, hoc damnū p̄curaret parentibus.

15 **¶ Puestas en el testamento.** Et nō tenetur ex heredans in testamento, ex primere locū, & tempus cōmissæ ingrati tudinis, vel de

¶ Ley. V. Como el padre puede desheredar al hijo si se fiziere jugar contra su voluntad, e de las otras razones porque lo puede fazer.

16 **¶ Si per filium,** quia hoc non reperitur iure expressum: hæres tamen debet probare locum, & tempus. argu. l. item exigit. ff. de dol. & l. p̄tor ait. in princ. ff. de iniur. & c. p̄sentium. de testib. libro sexto. & secundum Alexand. vbi refert consilium quoddam Bal. in consil. 203. 2. volu. versi. confirmo. & idem tenet Socinus tertio volum. consil. 105. colum. fina.

17 **¶ En quanto pudiere.** In dicto. §. causas. dicitur in quantum esse qui petitur, probatur idoneus, vnde non esset inspiciendum an se obliget vltra quintam partem bonorum, dato quod habeat filios legitimos: non enim hoc est donare, sed id facere, ad quod filius ex debito pietatis, & ne exheredetur, tenetur, facit. l. non vsq; adeo. ff. si quis a parente fuer. manum. vide per Bald. in. l. secunda. C. si in fraud. patro.

18 **¶ De la prison.** Idem si ab excommunicatione, cum sit grauius ligamen animæ quàm corporis secundum Ioann. Fabr. in aucten. si captiui. C. de episco. & cleri.

19 **¶ Ca a las mugeres.** Nota istum tex. ad id quod dixi in. l. tertia. titu. 12. §. 18 partita. in gloss. quod obpiam causam mulier non possit pro alio fideiubere. not. etiam quod licet renunciando velleyano, & legibus disponeatibus mulierem non fideiubere pro alio perdat hoc beneficium, vt in dicta. l. tertia. non tamen licet non renunciet, poterit a patre in hoc casu exheredari per istam. l. quæ noluit eam adstringere ad talem renuntiationem, quod multum nota ad similia.

20 **¶ E non le puede fazer.** Quia decessit in ipsa prohibitione sine possibilitate faciendi libere testamentum, vt declaratur in dicto. §. causas. ibi si autem in ipsa prohibitione.

21 **¶ Perder el hijo.** Sequitur glos. in dicto. §. causas. & l. prima. ff. si quis aliquem testa. prohibu. & l. secunda. C. eodem. & vide supra eandem partita. titu. 1. l. 26. & 27. & quæ ibi dixi.

¶ Lex. V.

22 **¶ Octaua causa exheredationis est:** si quis se fecit ioculatorem: patre hoc officium non exercente. nona si pro pretio cum homine aut cum fera bestia pugnavit. decima si patre filiam maiorem viginti quinque annis maritare nolente ipsa meretricalem vitam elegit. vndecima si filius patrem furiosum alimentare seu custodire noluit. hoc dicit.

Sesta partida.

a *¶ Juglar.* Istos in dict. §. causas. appellat mimos, vt sunt saltantes & representantes in scena, vt in l. 2. §. ait prator. ff. de his qui notant. infra. & hos ibi Angel. vocat ioculatores, & repelluntur isti a promotione ordinum: vt in capit. maritum. 33. distinet. ibi. aut in scena, &c. quod Bal. in l. si fratres. C. ex quib⁹ caus. infra. irro. intelligit in maiorib⁹ etate, & quod

parcedum sit minoribus, vt illipossint promoueri ad ordines. & istos Baldus vocat ioculatores. & idem videtur, quod ad istam l. vt intelligatur de maioribus, non de minorib⁹ per dic. l. si fratres. & donare istis histrionib⁹ vitium est immane. cap. donare. 86. dist. in cione. & vide

Vglar^a, se faziendo alguno contra voluntad de su padre, es otra razon por que el padre puede desheredar su fijo: pero si el padre fuesse juglar, ^b non podria esto fazer. E esso mismo seria si el fijo contra la voluntad del padre lidiasse por dineros en cãpo con otro ome, o se auenturasse por precio a lidiar con alguna bestia braua. E otrosi, quando el padre quisiesse casar su fija, e la dotasse, segund la riqueza quel ouiesse, e segund que pertenesciesse a ella, e a aquel con

Chrysolto. super Matthæum homil. 49. colu. pen. & fina. & intellige istam l. quando filius in hac professione permanferit, prout etiam habetur in d. §. causas. videtur etiam ista l. limitanda in his ioculatoribus, qui sine delectu sui ludibrium faciunt, isti enim sunt infames, vt in d. §. ait prator. qui autem cum delectu ex eo quod in loco omnes intrare non possunt ad videndum, vt est exemplum cum in militia & actu doctoratus alicuius, magna sunt conuiuia, & intra domum canitur, vel salitur: tales enim non sunt infames, vt declarat Ange. in d. §. ait prator. & hoc etiam probatur in l. 4. titu. 6. 7. partita. vbi declaratur de istis ioculatoribus pretio recepto, seu causa quaestus: requiritur enim, quod assuefecerint se in arte ista: vt declarat Innocen. & ibi Abb. loquentes quoad promotionem ordinum in capit. cum decorem. de vit. & honesta. clerico. secus autem secundum eos, vbi in occulto hoc fecissent, maxime ad complacentiam infirmi. Idem dicit Innocen. si semel, vel pluries in publico hoc fecerit: dum modo non assuefecerit se quod Abb. ibi limitat nisi in publico saltim bis illam artem causa quaestus exercuerit: nam efficeretur infamis. argumento. l. palam. ff. de rit. nuptia.

b *¶ El padre fuesse juglar.* Nam nihil dolosus doloso, nihil Cathilina Cethego, vt etiam tradit glof. in d. §. causas.

c *¶ Lidiasse por dineros.* Vt erant arenarij. l. in arenam. C. de inofficio. testa. & in d. §. causas. sunt enim infames, qui causa quaestus in certamina descendunt. d. l. 2. in fi. ff. de his, qui notant. infra.

d *¶ Segund la riqueza quel ouiesse e segund que pertenesciesse.* etc. Tene menti istam l. vt scias qualiter dicatur, quod pater dotet competenter filiam. & adde. l. si filia pater. ff. de lega. 3. non ergo legi iura erit meta dotis. vide quod dixi in l. 8. titu. 4. in glo. super parte a otro, circa finem. §. partita.

e *¶ Que no querria casar.* Hoc idem habetur in d. §. causas. ibi & illa non consenserit: quid tamen si hoc non contigit. scilicet quod pater antea quam filia peruenisset ad ætatem. 25. annorum, non se obtulit marito, & dotare filiam: quia forte facultas non se obtulit, vel alias hoc fieri non potuit: seu factum non fuit etiam negligenter per patrem: an tunc filia luxuriosam vitam eligens ante. 25. annos, possit exheredari a patre: ista litera videtur innuere quod non, quod vero subditur (pero si el padre alongasse el casamiento) innuit contrarium, cum pater non videatur negligens, neque culposus vsque ad illam ætatem. & ita intelligit hoc glo. in d. §. causas. & est glof. fin. super parte si alicui: & est de mente glof. in cap. quinta uallis. de iur. iur. & probatur in l. si filiam. cum authentica ibi posita. C. de inofficio. testa. & ad istam l. & ad dictum. §. causas. in verbo si alicui. potest dici, quod intelligantur, quando pater hoc fecisset, etiam quando filia haberet ætatem. 25. annorum: & per eam stetit nolens nubere cum eo, quem pater volebat, & si filia esset minoris ætatis supplendum ad hoc esset, maxime, quia idem esset si pater ante dictam ætatem ad hoc se non obtulisset.

f *¶ En puteria.* In d. §. causas. non ponitur istud verbum: sed dicitur luxuriosam vitam degere elegerit. vnde videtur quod l. ista partitarum requirat, vt locum possit habere exhereditatio, quod filia in lupanari turpiter viuat ad hoc. l. ancillarum. ff. de petitio. hære. & sic quod in loco publico meretricetur, quod videtur durum, cum sufficere

debeat ad causam exheredationis, quod filia vitam luxuriosam etiam extra locum lupanaris faciat: & istud videtur verius, & iuxta. l. iuris communis & mentem ipsarum, de qua ista sumpta est, intellige ergo istam legem iuxta dictas. l. iuris communis. d. l. si filiam. C. de inofficio. testamen. & dict. §. causas. & quod hic dicit (en puteria) non in

quien la querria casar: si ella contra su voluntad del padre dixesse que non querria casar e despues desto fiziere vida de mala muger en puteria, poder la ya el padre desheredar por tal razon. Pero si el padre alongasse el casamiento de su fija, de manera que ella passasse de edad de veynte e cinco años, si despues desto fiziesse ella yerro, o enemiga de su cuerpo: o se casasse contra voluntad de su padre, non podria el desheredar la por tal razon: porque semeja que el fue en culpa del yerro que ella hizo, porque

telligas p loco publico lupanaris, sed intellige, quod filia faciat malam vitam meretricando, & sic quod intelligatur (en puteria) id est luxuriose viuendo, seu meretricando. & probabitur filiam luxuriosam viuere per locum a communiter accidentibus, vt quia passim iuuenes acce-

debant ad iuuenulam cum fama publica, secundum Bal. 2. volum. consiliorum, consil. 253. neque excusabitur secundum eum: si dicat quod non potuit cognosci, quia erat arcta: nam licet stuprum non sit consummatum, sufficit conatus, allegat capit. 1. §. item si fidelis. quibus mod. feud. amitta. & quod sine contactu corporalis immixtionis potest vita luxuriosa, indecens, & inhonesta interuenire. l. non tantum. §. si emancipatus, ff. de cont. tabul. l. athletas. §. pomponius. ff. de his, qui notant. infra.

g *¶ Desheredar.* Sed an mater, quæ similiter esset meretrix, posset filiam ob meretricatum exheredare? Bal. post Bart. per tex. ibi in l. in arenam. C. de inofficio. testa. dicit quod non. idem tamen Bald. in l. si filiam. C. co. dicit, quod si tempore mortis mater erat correctæ, & ad honestam vitam redacta, quod tunc poterit filiam exheredare, cum non debeat tunc reputari turpis persona: & vltima consuetudo inspicienda sit. l. mella. §. 1. ff. de adimen. lega. & idem tenet ibi Angel. post Guilliel. per. l. imperialis. in princ. & §. tales. C. de nupt. quid autem in ipsa filia: quæ ob luxuriosam vitam poterat exheredari, si ipsa ante testamentum patris, eo viuo, ad honestam vitam redijt, an etiam tunc poterit exheredari? videtur quod non ex nota. per Specula. titu. qui filij sunt legitimi. §. 1. colu. 4. versic. quid si ipsa peccateat de peccato. vbi concludit tali casu patrem teneri ad alimentum: & sic vult, quod non possit exheredari: cum ista ambulent pari passu. l. si quis a liberis. §. si quis ex his. ff. de liber. agnos. & similiter tali casu pater tenebitur eam dotare, secundum Abb. in cap. quinta uallis. columna. 2. de iur. quia causa dotis non minus fauorabilis est, quam causa alimentorum. Bal. nouel. in suo tractatu. de dote. fol. 13. colum. 2. in. 16. speciali priuilegio. vult idem in dote: licet non alleget Abba. vbi supra. & respondit ad d. §. causas. versic. si alicui, dicens quod illa dispositio non debet extendi ad istum casum dotis, ne matrimonium impediatur: & sic innuit, quod licet filia tali casu adhuc possit exheredari, deberet tamen dotari: ne matrimonium impediatur, Alexan. vero de Imol. relato. d. Hostien. in l. 1. col. 9. nume. 33. infert ex eo, quod filius, qui ingratitude commisit, adeo quod exheredari possit: si tamen viuo patre penitentiam agat, vel ante testamentum conditum: non poterit exheredari: satis facit pro hoc dicto seu illatione Alexan. d. §. causas. in versicul. si præter. ibi & in hac professione permanferit. & facit quod not. Bal. in l. fratres. versic. quæro quid si institutus. C. de inofficio. testa.

h *¶ Que ella passasse de edad de veynte y cinco años.* Quid si de consuetudine patriæ, filij maritantur vsque ad vigesimum annum, & filia post istud tempus nupsisset, patre ignorante vel contradicente, cum indigno: an propter hoc possit exheredari? Bal. nouel. in tractatu de dote. in. 16. speciali priuilegio. fol. 13. columna. 2. tenet, quod non: ne alias per indirectum tollatur ipsi filij libertas matrimonij, quam libertatem non potest impedire ius ciuile, vt notatur in capitulo primo, de sponsa. vbi Abb. hoc tenet. secus tamen secundum eum, si filia non expectauit tempus consuetum, secundum morem patriæ. vide ibi per eum: (licet non in ista materia) quod attendi debeat consuetudo patriæ circa ætatem, qua mu-

heres maritentur? vide per Alex. consil. 20. colum. 2. volu. 2. incipit, vi-
so processu, et tamen ista. 25. annorum expectabitur, adhuc etiam
stante dicto more regionis, si filia inhonestam vitam elegerit meretri-
canda, secundum Bal. nouellum vbi supra.

9 a **¶ Otro extraño se moviése.** Quid si nullus procuraret furiosum? dic quod
etiam adhuc
hereditas est
auferenda fi-
lijs. vt not. gl.
in authentica
liberi. C. de e-
piscopa. au-
dien.

10 b **¶ Non deuen e-
llos.** Intelligesi
sint maiores
decem & octo
annorum. vt
infra eo. l. pro
xima.

¶ Lex. V. I.

11 **¶ In hac. l. po-
nitur. xij. cau-
sa exhereda-
tionis, si filius
patrem capti-
uum redime-
re valens no-
lit. hoc dicit.**

1 c **¶ Captiuando.**
Siue capiatur
ab hostibus,
siue à latroni-
bus seu pira-
tis, seu alia pri-
uata persona,
quia ille qui
patitur quem
in carcere mo-
ri, videtur eū
necare: secun-
dum Bald. in
authentica. si
captiui. C. de
Episcopis &
cleric. & idem
dic, si condem-
natus à iudice
detineatur
in carcere, vt
tadio carceris
affectus veniat
soluturus. l. pri-
ma. C. qui bo-
nis ceder. poss.
l. tertia. §. tuto-
res. ff. de sus-
pect. tuto. Bal-
dus ibidem. co-
lū. prima. quia
ex quo carcer
pecunia redi-
mitur, habe-
bit locum ista
l. secus si deti-
neatur in car-
cere, vt quia
est ei inflicta poena perpetui carceris, vel ad tempus: quia non cadit
lucio, nisi inueniatur compositio: vel si detineatur pro inuestigatione
delicti. l. 2. C. de exhiben. reis. Bald. in dict. authentica. si captiui. & etiā
Paulus de Castr.

1 d **¶ Negligentes.** Quid si ipse carceratus vel captiuus, fuit similiter negli-
gens, quia ipse poterat se redimere sine aliorum auxilio, & neglexit?
Bal. in d. authentica. si captiui. dicit quod tunc parcendum est alijs, si eum nō
redimāt. argu. l. quintus. ff. mada. & c. 2. de fideiussor. Si tamen consta-
ret quod ipse nolisset redimi: tunc dicere filius vel cōiunctus negligēs, si

tardo tanto que la non caso. E otro si de
zimos, que seyendo algund ome furio-
so o loco, de manera que andouiesse
del memoriado, e sin recabdo: si los fi-
jos, o los otros que descendiesen del
por liña derecha, non le guardassen, o
non pensaren del, en las cosas quel fue-
re menester, si otro extraño se mouiesse
por piedad, e que ouiesse duelo del, do-
liendo se de su locura, e de su mala an-
dança, e lo lleuasse a su casa, e pensasse
del. Si este atal despues desto rogasse, e
afrontasse a aquellos que descendiesen
del furioso sobredicho, que pensassen
de su pariente, si ellos non lo quies-
sien fazer, e el furioso muriesse sin testamen-
to: este sobredicho, que lo lleuo a su ca-
sa, e que penso del, deue auer todos sus
bienes del furioso: e los parientes que
lo desampararon, non deuen auer nin-
guna cosa. E si por auétura este atal tor-
nasse en su memoria, ante que muries-
se, podria desheredar por esta razon a
aquellos que lo deuen heredar por de-
recho, si non errassen cōtra el. E aun de-
zimos, que si este atal que fuera desme-
moriado, ouiesse fecho testamento en
antes que cayesse en la locura. E en aq̄l
testamento ouiesse establescido por he-
rederos a sus fijos, o algunos de los o-
tros que descendiesen del, por liña de-
recha, si el furioso muriesse despues en
casa del extraño, que pensaua del, non
vale el testamento, quanto es en el esta-
blescimiento de los herederos: ca non
deuē ellos^b auer la heredad: mas aquel
extraño q̄ p̄so del, e le ayudaua en cuyo
poder murio. Mas biē valdria el testamē-
ta, quāto en las otras madas, que el testa-
dor sobredicho ouiesse fecho en el.

**¶ Ley. V. I. Como el padre o el auuelo pueden des-
heredar a sus fijos o a sus nietos, si non le qui-
sieren sacar de captiuo.**

ipse non redimat: & ipse vel haeres scriptus priuare hereditate eius,
argu. l. is qui reipub. causa. la segūda. & quod ibi nota. ff. ex quib. caus.
maio. secundum Bal. vbi supra.

e **¶ Non deue heredar.** In d. §. causas. versic. vnum de pradiētis. dicitur, 3
illos ad successionē eius venire non patimur, in authentic. si captiui. C.

Aptiuando^c algund o-
me, o muger que ouies-
se fijos, si los fijos fuessen
negligentes, non auien-
do cuydado de redimir su padre, o
su madre: o lo dexassen captiuo, po-
diendo lo redimir, si despues desto sa-
liere este atal de poder delos enemi-
gos, puede por esta razon desheredar
sus fijos. Mas si por auentura muries-
se en poder de los enemigos, aquellos
que le deuen heredar, que fueron ne-
gligentes^d en facarle de captiuo, non
deuen heredar^e ninguna cosa de los
sus bienes. Mas el obispo de aquel lo-
gar, onde era natural este que murio
en la captiuidad, deue entrar todos sus
bienes, e fazer ende escripto cierto de
quantos son: e despues desto deue los
vender todos, e dar el precio en reden-
cion de captiuos^f. Capues que este
que era Señor, non se aproueche de
sus bienes, nin fue redemido dellos:
bien es que sean otros redemidos^g en
su lugar. E lo que diximos en esta ley
de los fijos: entienda se tambien de los
otros parientes, que auian debdo de pa-
rentesco con el captiuo. Otro si dezi-
mos, que si alguno ante que cayesse
en captiuidad ouiesse fecho testamen-
to, en que ouiesse establescidos algu-
nos por sus herederos, si muriesse en
poder de los enemigos, non lo querien-
do ellos redimir, non valdria el testa-
mento, quanto en el establescimiēto de
los herederos: mas valdra^h en las otras
cosas, segund diximos en la ley ante de
sta, que fabla del furioso. E la pena
que diximos en esta ley, e en la que fa-
bla del furioso, deuen auer tan sola-
mente los parientes, e los herederos,
que son mayores de diez e ocho añosⁱ,
e non los otros que fuessen menores

de Episcopis
& cler. dicitur
sed etiam lege
denegatur ei²
successio. ex
quo patet, quod
tales filij, vel
coniuncti, seu
haeres scri-
pti, sunt insuc-
cessibiles ipsi
captiuo, ipso
iure absque a-
lia sententia,
vnde superua-
cua est qua-
stio quam in
hoc ponit Bal.
in dict. authē-
tica. si capti-
ui. an isti sint
indigni, & in
successibiles i-
pso iure, vel
per sententiā, vt
etiam aduer-
tit ibidē Paul.
de Castr.

f **¶ El precio en
redencion de ca-
ptiuos.** Non er-
go hereditas
deuoluitur ad
sequentem in
gradu: ex q̄. l.
ista aufert exi-
stenti in pri-
mo gradu, ad
quē hereditas
pertinet & de-
fert eam ad e-
piscopū vel ec-
clesiā in redem-
ptionē capti-
uorū: quia cū
l. priuat, p̄r,
in quem vult,
conferre secū-
dum qd̄ decla-
rat Paulus de
Castr. in. d. au-
thē. si captiui.

g **¶ Bienes que seā
otros redemidos**
Nota istam ra-
tionem, quae
etiam ponit in
iuribus, vnde
ista. l. sumpta
est. scilicet in
dict. authē. vt
cum de appel-
latio. cognosc.

§. si vnum de pradiētis. & potest ad alia induci.

h **¶ Mas valdra.** Tene enim eius testamentum, licet capti ab hostibus,
quia fingitur decessisse pra ambula hora captiuitatis. lex cornelia.
ff. de vulga. & pupil.

i **¶ Mayores de diez e ocho años.** Et non competit eis restitutio in integrū
si post istam aetatem, etiam ante. 25. annum negligant, secundum Bal.
dum in dict. authentica. si captiui. col. 2. & sufficit, si patre existēte ca-
ptiuo, ista aetas compleatur, secundum eum ibidem. quia obsequium
filij, erga patrem habet fructum successiuum, non instantaneum.

Sesta partida.

8 a *Vender.* Istud verbum non ita exprimitur, in d. §. si vnum de prædictis, neq; in d. autentica si captiu. vbi dicitur: qui autem redimere student, si proprias non habeant pecunias super rebus ipsius, in eâ causam rectè contrahunt. Et sic limita istam. l. quando isti filij vel coniuncti proprias non haberent pecunias, & inducit Bal. in d. autentica si captiu. ad fidei iustorem, non habentē unde soluat, & tunc tem se poni in carcerem, q̄ possit vendere bona principalis. l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. manda.

9 b *En las leyes.* Non ita bene sicut hic ibi hoc explicat. desta edad, maguer errassen, así como sobredicho es. E non se pueden ende escusar los herederos sobredichos, maguer digan que non rescibieron mandado de los catiuos, para véder, o obligar sus cosas, por razon de quitellos. Ca sin su mandado las podrian ellos vender, e obligar, tambien como las sus cosas proprias: así como dize en el titulo de los captiuos en las leyes^b que fablan en esta razon.

¶ Ley. VII. Como el padre puede desheredar al hijo que se tornare Moro, o Indio, o Herege.

Herege^c, o ludio, o Moro tornandose el hijo, o el nieto, si el padre fuere Christiano bié lo puede desheredar por esta razón: mas si el padre fuere herege, o de otra ley, e los hijos, e los nietos fuere catholicos^d, estó ce el padre es tenuto de establecer^e a estos hijos tales por herederos, maguer non quiera. E si por auentura el padre ouiere hijos que fuere Christianos, e otros que lo non fuere. Otro si los catholicos deue heredar^f del padre, e los otros non auran ende ninguna cosa. Pero si despues desto se tornassen a la fe^g, deuen les dar su parte de la heredad. Mas los frutos^h que

fit merè ecclesiasticum: & ius canonicum hanc penam filijs infligit, considerans poenam filiorum esse parentum. l. isti quidem. ff. quòd met. caus. & cum idem sit in caiminelasæ maiestatis temporalis, quanto magis diuinæ, vt in d. copi. vergentis. & ita in practica seruatur. & adde Ioan. Lup. de palat. rub. in repetitione capit. per vestras. super

ouieren lleuado los catholicos, entre tanto que los otros hijos fuere hereges, e non creyan en la nuestra fe, non los pueden demandar. E si por auentura el padre e los hijos fuere hereges, e los otros parientes mas cercanos fuere catholicos: estonce los que creen bien, auran la heredad, e non los otros. E si por auentura alguno fuere herege, el e todos los otros parientes, q̄ ouiere, también los que descenden por la línea derecha, como los que suben por ella. E otro si los de las líneas de trauiesso, falta el dezeno grado: si este herege atal fuere clerigo^k, estó ce heredara la eglefia todos sus bienes, si los demandare falta vn año^l, despues q̄ fuere dado por herege. E si passare vn año, e la eglefia non los demandare, estó ce auer los ha el Rey. E si este atal fuere lego, aura el Rey otro si todos los bienes.

¶ Ley. VIII. Que fuerza ha el desheredamiento quando es fecho derechamente.

Si el padre deshereda su hijo por alguna razón qualquier de las q̄ diximos en las leyes ante desta, si fuere prouada^m, dezimos q̄ deue perder por é de el hijo la heredad del padre. Otro si dezimos

fericordia eis restituuntur. vt in cap. ipsa pietas. 23. q. 4. & non cum dicit (de misericordia) nam de rigore non sunt eis restituenda, vt voluit Archidia. in ca. si vos. 23. q. 5. Adde etiam quod habetur in cap. ad abolendam. de hæretic. & in c. vt officium. §. si verò. de hæretic. lib. 6. & c. vt commissi. §. nec non. & ibi Archidia. eod. tit. & lib. & vide Domini in ca. cum secundum leges. de hæretic. lib. 6. & pragmaticam regum catholicorum datam Cordubæ. anno domini. 1487.

h *Los frutos.* Facit vt ei cui iubetur bona restitui, veluti bannito, vel alias damnato non debeant restitui fructus. & adde Alberic. in authentica. idem de nestorianis. C. de hæretic.

i *Parientes.* Hoc etiam corrigitur per ius canonicum: quia nec filijs reseruantur bona parentum hæreticorum. vt dixi supra in glo. 2.

k *Clerigo.* Adde cap. excommunicamus. §. 1. de hæretic. vbi vide Abb. & Ioan. de Ana. vbi videbis quid faciendum de bonis clericum hæretici.

l *Falta vn año.* Nota de annali præscriptione, vt etiam not. glo. in dict. §. causas. versicu. si quis de prædictis. An autem leges istæ Regiæ hoc tempus ecclesiæ præfinire possint, non est sine dubio ex his, quæ habentur in c. quæ in ecclesiarij. & in c. ecclesia. S. Mariæ. de constitu. licet in contrarium adduci possent ea, quæ cumulat Guilielm. Benedicti. in repet. ca. Raynuntius. super verbo, & vxorem nomine Adelfiam. numero. 240. cū sequenti. vide quæ dicam in l. 2. titul. 26. part. 7. in glo. pen.

¶ Ley. VIII.

30 Legitima causa ex hæredationis à testatore inserta & ab hærede probata tenet ex hæredatio: & si plures causæ inserantur, sufficit vnâ legitimam probari. h. d.

m *Si fuere prouada.* Adde l. omnimodo. C. de in officio. testam. & in authent. nō licet. C. de liber. prate. & in corpore, unde sumitur in authent.

vestras. super tex. colu. 340. in formis minoribus. versic. ex istis. vbi vide p̄ eū an filij de æq̄tate debeant alimenta habere à fisco, vel filie doctes? & ibi etiã quid in filijs ante delictū hæresis à patre commissum natis.

e *Establecer.* In 3 nuit hæreticum posse condere testamentum. vide l. 16. titu. 1. supra ea. partita. & quæ ibi dixi.

f *Los catholicos deuen heredar.* Vide supra in glof. 2.

g *Tornassen a la fe.* Inquitur hic, q̄ bona debent restitui hæreticis reuersis ad fidem. adde gl. 22. quæst. 7. in summa, quæ dicit, quòd licet bona sint ablata hæreticis: si tamē reuertantur ad fidem, ex mi-

Nō inueni eam in nou. rec. nec credo fuisse ibi positam.

¶ Lex. VII.

30 Hæc. l. ponit xiiij. causas ex hæredationis. s. si filius fiat hæreticus, Iudeus: vel Maurus. h. d. Habuit originem ab authent. vt cum de appel. cog. §. causas. versic. si quis de paritibus.

1 c *Herege.* Adde. d. §. causas. versic. si quis de prædictis. & c. excommunicamus. §. credentes. de hæretic.

2 d *Catholicos.* ad de legem. cognouimus. C. de hæretic. &

in d. §. si quis de prædictis. & sic habes, q̄ filij catholici succedunt patri hæretico. Contrarium tamen cauetur de iure canonico. vt in capi. vergentis. de hæretic. & in c. filij. & in c. quicumq; §. hæretici. de hæretic. lib. 6. habetur etiã in authentica gazaros. C. de hereti. idem tamen q̄ in ista. l. partitarum. habetur etiã in l. 2. titu. 26. 7. partita. An autem in hoc seruabimus ius canonicum, vel istas. ll. partitarum? diuersæ opinioniones fuerunt circa hoc. Nam gloss. 23. q. 7. in summa dixit correctas esse leges in hoc disponentes, vt orthodoxi filij haberent bona parentum hæreticorum. Et sequuntur ibi Archidiacono. & Ioan. de Fantu. Gofred. autem tenuit contrarium, scilicet quod in bonis temporalibus seruentur leges, & non canones, nisi in terris subiectis Romanæ ecclesiæ, etiam quoad iurisdictionem temporalem. ita notauit in summa. titu. de hæretic. §. quid si hæretici filios habeant. & istud etiam voluit Ioan. And. in d. cap. vergentis. vbi dixit, q̄ in terris imperij seruentur in hoc. ll. seculares, quæ maiori æquitati nituntur. Abb. verò ibidem dicit mirandum esse de opinione. Ioan. Andr. quia non habet in se rationē, & probabilitatem cum in d. cap. vergentis. Papa ex prese faciat mentionem de terris imperij, & mandat principes seculares ad hoc compelli: neque curandum est in hoc casu de legibus cum crithen hæresis sit mere ecclesiasticum, vt in capi. inquisitionis. §. prohibemus. de hæreti. lib. 6. & pœnæ impositio spectat ad iudicem ecclesiasticum, non ad secularem. §. in hoc. 24. quæst. 2. & istud etiam tenet Alberic. in dict. l. cognouimus. C. de hæreti. & tenet glof. quam ibi docto. communiter sequuntur in dict. ca. vergentis. hoc etiam voluit gloss. fina. in cap. cum secundum leges. de hæreti. lib. 6. Aduerte tamen, quia de iure antiquo minus dubitationis ista quæstio habere videbatur, stante dispositione. d. authentice gazaros. Attentis vero istis. ll. partitarum maius dubium videbatur: sed adhuc tenendum est quod iuris canonici dispositio in hoc seruetur: cum istud crimen

vt cū de appella. cognof. §. fiue igitur. & dicit Ang. in authē. de nupt. §. ingratitudinem. collatione. 4. quod fit cautus aduocatus, vt ſemper contra filium exheredatum faciat cauſam ingratitudinis probari: nam etiam ſi pater in exheredatione filij, cauſam ingratitudinis non inferuerit, licet teſtamentum ob hoc non teneat. & ſuccedatur ab in-

teſtato, vt pote exheredatione non legitime facta: tamen adhuc filius exheredatus, probata cauſa ingratitudinis, excludetur à ſucceſſione in teſtati per text. in. d. §. ingratitudinem. Et iſtud dictum Ang. dicit ſingulare laſon in. d. authē. nō licet. i. ſeptima limitatioe, & tranſit ibi cū eo. ¶ Egotamen ſemper

que como quier q̄ el padre puſieſſe muchas razones deſtas ſobredichas, contra ſu ſijo, quādo lo deſeredare: ſi nō pudiere todo prouar gelo el, o el heredero, q̄ fueſſe eſcrito en el teſtamento, abōda q̄ ſea prouada la vna coſa^a, tan ſolamente. Mas ſi por algūa otra razón qualquier^b, que nō fueſſe de las ſobredichas en eſtas leyes, deſeredaſſe el padre a ſu ſijo, non le valdria tal deſeredamiento.

¶ Ley. IX. Como quando el ſijo es deſeredado en el comiençamiento del teſtamento, o en la fin, ſe entiendo que es deſeredado en todos los grados de la herencia.

dubitauit de veritate huius dicti, quia videtur contra textum in dicto authē. vt cū de appell. cognof. §. aliud quoq; capitulū. colla. 8. & §. ſiue igitur. & contra. l. 4. & 10. titul. 7. partit. 6. & quia ingratitudo non excludit à ſucceſſione in teſtati. l. cognatis. ff. vnd. cognati. & tenet Guilielm. Bar. Bal. & alij in. l. fratres. C. de inofficio. teſta. vbi reſpondent. ad. d. §. ingratitudinem. & tenet etiam & late probat hoc Franciſcus de Aſeci. in. l. 3. §. filius quoq; ff. de liber. & poſthu. tenet etiam Socin. conſi. 165. incipienti, viſo proceſſu. in cauſa quærelæ. 3. volū. col. fin. de iure tamen partitarum ingratitudo excludit fratrem etiam à ſucceſſione in teſtati. vt in. l. 12. infra eod. vbi vide & quæ dixi in. l. 10. infra eod.

¶ ^{2 a} Vna coſa. Adde. d. §. ſiue igitur. & §. ſi tales. in authenti. vt cum de appella. cognof. & facit ad illud dictum ſingulare Innocent. in capitu. in præſentia. de renunti. quod ſententia lata expreſſa duplici cauſa, ſi vna ſit vera, licet alia ſit falſa, tenet ſententia ex cauſa vera. & adde Bal. in. l. 2. §. ignominie. ff. de hiſ qui notant. infa. & inducit Bart. dict. §. ſiue igitur. quod ſi in libello plura ſimul narrantur, vel mandantur: quorum alterum per ſe ſufficit non eſſe neceſſe omnia probari: ſed alterum tantum. & remittit ad nota. in cap. licet cauſam. de probatio. & in ca. 2. de reſcript. vbi vide Abb. & late per Felin. col. 16. & 17. cū ſequenti. An autem videatur quis ſe aſtringere ad probandum eo modo, quo in libello narrantur: vide Bar. in. l. habebat. in princi. ff. de inſtitu. & in dubio nemo videtur ſe aſtringere, niſi quatenus agere deſiderat. vt tradit Bald. in. l. edita. in. 2. lectu. col. 2. C. de eden. & nota etiam quod licet quis ſe aſtringat ad probandum, non per hoc fundat intentionem aduerſarij agentis. Bald. in. l. 1. C. ſi aduerſ. credito. & vide quod not. laſon poſt Salice. in. l. cum virum. C. de fideicom. Item not. quod licet parſe aſtrinxerit ad probandum per teſtes, & inſtrumē. poterit congruo tempore facere poſitiones. Bald. in. l. ſecunda. §. quod obſeruari. C. de iura. columniæ. vide notab. in iſta materia per Bal. in. l. prima. pe. co. C. de condi. in deb. vbi ad intellectum. d. c. licet cauſam in verbo, ſe aſtringit. & ibi dat regulam, quod ad qualitatem probandam, nunquā videt quis aſtringere, niſi qñ qualitas mutat ſpeciem actionis, vel exceptionis vel facit aliquē admitti ad id, ad quod alias non admitteretur. & dat etiam aliam regulam, quod quando plura requiruntur loco vnus cauſæ finalis: tunc omnia ſunt probanda con nexim. Secus ſi reſultent plures cauſæ finales. vide ibi per eum. & in cauſa criminali aſtringere ſe ad ea, quæ non ſunt de natura punitionis, nihil operatur. gl. in. d. c. licet cauſam. & Bal. in dicta. l. penu. vide etiam in iſta materia quod not. Bald. in. l. ſecunda. colum. prima. C. de proba. & in. l. ſecunda. col. ſexta. C. de ſeruitu. & in. l. fruſtra. & in. l. cū te minorem. C. eod. titu. & in. l. teſtium. colum. 3. C. de teſtib. & in. l. ſi non. C. de contra. empr. & Barto. in. l. qui vxori. §. quid tamen. ff. de a dulce. & quod dicit Bald. in. l. 1. 4. & 15. colum. C. qui accuſa. non poſ. & in. l. ſina. C. de fal. & in. l. ſin. colum. 12. C. de edict. diui Adria. toll. & in. l. minoribus. C. de hiſ qui ſunt vt indignis. & Ioan. de Plat. in. l. ſecū da. C. de delato. libro decimo. nota hæc, quia collegi longo ſtudio & poterunt prodeſſe, cum caſus ſe obtulerit.

¶ ^{3 b} Contra razón qualquier. Nota valde iſtam legem, nam per eam videtur reprobari illa communis opinio, de qua dixi in. l. quarta. in gl. prima. ſupra iſto titulo, ſcilicet quod ex alijs cauſis æquē grauibus vel gra-

uioribus quàm in iſtis legibus expreſſis, filius poſſit exheredari: nam hic aperte confunditur illa communis opinio, cum dicit, otrara zon qualquier. & fatiſ bene etiam quod dicitur in dict. §. aliud quoq; capitulum. in princi. in authen. vt cum de appella. cognof. per quem tex. hoc idem voluit Alexand. in dicta authen. non licet colū. ſecūda.

Rados llama en latin, al eſtable ſcimiēto del heredero, q̄ es fecho primeramēte a la ſubſtitu ción q̄ fazē deſpues q̄ndo dā ſubſtituto a aq̄l heredero, e eſto eſ pueſto por ſemeſaçã. Ca aſi como ha é la eſcalera muchos grados q̄ el vno eſta ante del otro, aſi en los eſtableſcimiētos de los herederos ha grados, q̄ eſtā vno ante q̄l otro en q̄ ſon llamados ſubſtitutos, ô de ſi el padre deſereda ſu ſijo: é ante d̄l primero grado^d, o deſpues^e, de todos los grados de los herederos inſtitutos, e ſuſtitutos é ſu teſtamēto, entiēde ſe q̄ es deſeredado de todos eſtos grados ſobredichos.

imo fauor & excluſio exheredationis quæ eſt odioſa: vt not. gloſ. per tex. ibi. in. l. ſecūda. ff. de liberis & poſthumis, neq; ſequeretur aliquid abſonum: neque oporteret per aliam legem aliquam reſtrictionem facere: imo expreſſe excluduntur omnes aliæ ingratitudines per. II. expreſſa. vt in dicto. §. aliud quoque capitulum. & ſic ceſſant limitationes, quæ dantur ad id, quod habetur in dicto capit. ſolite. hanc etiam opinionem vltra Alexand. vbi ſupra, tenuit Hoſtien. in ſumma. de teſta. §. qualiter inſirmetur. in ſexta col. ibi ſed & ſi alia cauſa. quem Felin. dicit ad hoc à nemine allegatum in ca. paſtoraliſ. col. prima. de reſcript. & facit quod not. Salice. in. l. fratres. in tertia oppo. C. de inofficio. teſtamen. quid autem de filia vel filio, quæ nupſit contra voluntatem patris, an poſſit exheredari? vide. l. antepe. & pen. titul. primo. 4. partita. & quæ ibi dixi. quid autem ſi exheredatio fieret in fauorem filij, vel ipſo filio volente? vide per alexand. quod tunc etiam extra iſtos caſus teneat in authen. non licet. col. 1. & 2. C. de liber. præteri.

¶ Lex. IX.

² Exheredatus ante ſubſtitutionem vel poſt omnes gradus ſubſtitutionis videtur ob omnibus gradibus exheredatus. h. d.
^c ¶ *Por ſemejança.* Adde. l. iuriconſultus. §. gradus. ff. de gradib. affinita. 1
^d ¶ *Ante del primero grado.* Azo. C. de liber. præte. in ſumma. dicit. Itē 2 fieri debet exheredatio ab omnibus hæredibus, non ab vnus perſona tantum. ff. de liber. & poſthum. l. 3. §. filius. Item fieri poteſt ab omnibus gradibus hæredum. quod eſt ſi fiat exheredatio ante gradus omnes, vel poſt gradus omnes, vel intra gradus, & eſt tunc inter gradus quando perſona præcedens exheredationem, eſt in alio gradu quæ perſona quæ ſequitur exheredationem. d. §. filius. & §. ante. & §. in eodem. & C. eod. l. 1. & vide de hoc per glo. & Docto. in. d. l. 1.
^e ¶ *Deſpues.* Adde. d. §. filius. & d. l. 1. C. de liber. præte. 3
^f ¶ *Entiēde ſe.* Ita quod dicebat gloſſ. in dict. l. prima. quod nec probatio in contrarium admitteretur, cum exheredatio facta fuit poſt omnes gradus. Sed communiter Docto. ibi tenent contrarium. & in. d. §. filius. Si verò exheredatio fiat à perſona vnus ex hæredibus, non valet, vt dixi in glo. prima. cum enim exheredatio ſit ab hæreditate excluſio, vt in. l. quidam cum filium. ff. de verborum obligatio. non valet ſi à perſona tantum fiat. argu. l. cum quidam. ff. de liberis & poſth. & quia ſi reſpectu illius à quo fit, valeret: & reſpectu alterius non valeretur: eſſet dicere quod quis decederet pro parte teſtatus. & pro parte in teſtatus. contra regul. l. ius noſtrum. ff. de regul. iuris. Si tamen vnus tantum eſſet inſtitutus, tunc valeretur exheredatio, licet ab illius perſona etiam proprio nomine nominata fieret, arguendo à contrario ex diſpoſitione dicti. §. filius. & l. non putauit. §. ſi ab vno ex hæredibus. ff. de contr. tabul. l. ſi à primo. ff. de liberis & poſthumis. & idem eſſet, ſi plures eſſent inſtituti, & ab omnibus etiam proprio nomine nominatis fieret exheredatio. vt probatur in. l. penulti. ff. de inſtituto rupto. item ex iſta. l. cum eius concordant. Nota, quod clauſula in principio, vel in fine appoſita reſertur ad omnia in ſcriptura cõtenta. & adde. l. ſi quis ex argentarijs. §. ſi inſtitu. ff. de eden. & l. talis ſcriptura. & ibi plenē notata. ff. de leg. i. itē clauſula in medio capitul.

num. quarto. Sed iſta. l. partitarum. probat hoc clari^o cū dicit, qualquier, de cuius diſtinctionis natura eſt, quod intelligat vniuerſaliter, nihil excipiendo, vt in. c. ſolite. d̄ maior. & obediē. tradit late laſon i. l. quodcūq; ff. de verborū obligationib^o non enim ſequitur ita generaliter intelligēdo aliqua in humanitas

Sesta partida.

rum posita refertur ad precedentia & sequentia, vt in. d. §. filius & c. 2. requiris. de appella. & procedunt prædicta etiã in pœnalibus dispositionib⁹, quando ipsamet clausula cõtinet dispositionẽ pœnalẽ, adeo q^o nõ potest dispositio censerì repetita sine pœna, sed quando pœna esset distincta à dispositione, tunc nõ refertur ad capitula sequẽtia. gl. magna. i. Cle.

2. ad fi. iuncta glo. fi. de vita & honest. cle. rico. est tamen glo. cõtraria in c. de multa. de præbẽ. quam dicit veriorẽ ibi Abb. colũ. fin. vbi not. q^o si in fine alicuius statuti pœnalis sit ali qua aditio, q^o pœna appõta in princi-

¶ Ley. X. Como el testamento en que el padre non deshereda a su fijo, nin fabla del, non vale.

Præteritio, en latin, tanto quiere dezir en romance como passamiento, que es fecho calladamente, non faziendo el testador mencion en el testamento, de los que auian de heredar lo suyo por derecho. E esto seria como

pio videtur repetita in illa aditione, ex quo enim adiicitur, videtur q^o sit pars illius statuti, quod intelligit cũ ponitur in statuto verbum adiiciẽtes vel simile. vide latẽ in materia per Alex. in. d. l. talis scriptura. & per Felin. in. c. causam que. de rescript. vbi etiã Abb. col. 2. vide etiã per Abb. in. c. ecclesia veltra. 6. not. vbi bonustex. de electio. & q^o dicit glo. in. c. cõstitumus. 3. q. 5. & vide q^o dicit Bal. notabiliter in l. 1. C. de legit. hæred. & in. §. pe. si de feu. fuer. contro. inter domi. & agnatum & per Bar. in. l. si seruus. §. erit q; differẽtia. ff. vbi bonorũ rapro. & in. l. mariti. §. hoc quinqueniũ. ff. de adulte. & in. l. si legatum. ff. de annuis legat. & in. l. fin. §. pe. ff. de libera. lega. Adde etiã de pœna in fine appõta loa. de plat. in. l. pe. C. de aqua ductu. lib. 11. Et q^o etiã de clausula in fine appõta dicit Bar. in aucten. vt liceat matri & auia. §. si. colla. 8. & notabiliter per eundẽ Bar. & Paul. in. l. fin. vbi bonustex. ff. de reb. dub. & Bal. in. l. 1. ff. de cõstitu. princip. & quod dicit Bal. in. l. quisquis. C. si cert. pet. & adde quod habetur in. c. inquisitioni. de appel. Et nota quod quando cõmode non possunt referri verba clausulæ sequẽtis ad præcedẽtes non fit ista relatio, seu repetitio. l. 1. §. hoc edito. ff. de postul. glo. & docto. in. l. si idẽ cum eodẽ. ff. de iurif. om. iudi. Itẽ quãdo præcedentes clausulæ habent suã propriã & specialẽ determinationẽ generalis clausula sequẽs, non refertur ad illas. l. doli clausula. ff. de verbo. ob. l. talis scriptura. & ibi Bart. ff. de lega. 1. c. cum dilecti. de dona. vbi Card. & Imola Bal. in. l. 1. C. de leg. hære. & quãdo verba quæ sunt in vltima clausula, nõ sunt per se principaliter posita, sed ad aliam dispositionẽ qualificandã, vt quia conditionalis modus inferitur legato vltimo loco appõto, tunc ad vltimo loco positi, tantũ refertur. l. filium. ff. quãdo dies lega. cedit. Bar. in. l. 1. ff. de reb⁹ dubi. Itẽ neq; referuntur quando ex tali relatione an nullatẽ præcedẽs dispositio. Paul. de cast. in. d. l. si. & in. l. 1. C. de libe. præte. Item si clausula appõnitur in medio alicuius capĩ. tunc ad solũ illud cap. refertur dicit. l. 3. §. filius. glo. Bar. & docto. cõmuniter in. d. l. 1. C. de libe. præte. Abb. in. d. c. 2. requiris. & eleganter consi. 75. incipit illud de iure quæritur. In his locis reperies in ista materia multa notanda, quæ sparsim dispersa hic collegi: quæ cum casus occurrerit, dabunt tibi honorem.

¶ Lex. X.

¶ Si in exheredatione causa specialiter non designatur, vel designata non probatur: repellitur institutus: & succedit exheredatus: licet hæres quãdo nõ est expressa causa per testatorẽ se offerat iustam causam exheredationis probaturũ: & idẽ si est præteritus filius. h. d.

1 a **¶** *Cestraño.* Idem dic, si institueret alios filios, & vnum præteriret. l. si post mortem. §. si. ff. de bonor. poss. cont. tabu.

2 b **¶** *Hereditando ni desheredando.* Habes hic q^o præterit⁹ dicitur, qui nõ fuit institutus, neq; exheredatus. vnde licet de eo alias facta sit mentio in testamento, dicitur filius præteritus. l. quidã. & ibi not. Bart. C. de fideicõ. idẽ Bar. in. l. 3. C. de liber. præte. Bal. in autentica. ex causa. col. 1. C. eo. & procedit etiã, si relinqueretur hæreditas filio præterito per fideicommissum. l. ita tamen. §. qui rogatus. & ibi Bar. & Paul. ff. ad Trebel. An autẽ filius, cui pater in vita dedit suã legitimam, possit adhuc tanquã præteritus dicere testamentũ nullũ? Bar. in. l. gallus. §. & quid sit tatum. colu. 4. versic. præte apõto, dũ allegat. l. papinianus. §. quarta. ff. de inofficio. testa. velle videtur, quod non ibi etiã notat alij docto. post eũ: ille enim cui non debetur legitima non potest regulariter impugnare testamentũ, eo q^o tunc nulla sibi fit iniuria. & ita etiã consulendõ tenet Alexan. consil. 180. incipit visis duob⁹ instrumentis. volu. 5. colu. 2. Decius consil. 68. numero. 2. tu adde, q^o hoc probatur in. l. cum quæritur. C. de inofficio. testamẽ. & limita nisi

turpis persona esset à patre instituta: nõ tunc filius, etiã si sibi sit restituta integra legitima, poterit agere querela ad residuũ, odio instituti. per. l. Pantonius. ff. si quis à par. fuer. manu. idem tenet Paul. in. l. fratris. C. de inofficio. testa. sicut etiã est in fratre, instituta turpi persona, secundũ eundẽ Paul. q^o not. Contrariũ tñ in fratre voluit Salicet.

si el padre estableciẽsse algũd estraño a, o otro su pariente por su heredero, non faziendo en miente de su fijo, heredandolo, nin desheredandolo^b. Pero el testamento, que fuesse fecho en esta manera, non valdria^c, e porende ha menester q^o quando el padre quisiesse que vala su testamẽto, e ouier fabor de desheredar su fijo en el, q^o muestre razon cierta porque lo faze nombrandola: diziẽdo seña la da

in. l. fratres. C. de inofficio. testamen. 4. q^o. ad fin. idẽ etiã volens in filio. & responderet ad. l. pantoni⁹. q^o loquitur quando pater ex toto erat præteritus. & istud etiã in fratre tenet Barto. in §. 1. in authen. de hæredi. & Falc. & Ang. in. d. l. fratris.

& istud videtur verius, tam in filijs quã in fratribus.

c **¶** *Non valdria.* Intellige siue filius præteritus sit in potestate. vt in. l. in 3 ter cetera. ff. de liber. & posth. & l. 1. ff. de iniust. rupt. siue sit emancipatus, hodie periura autenticoꝝ, & per istã. l. in distincte loquentem. & tenet Bartol. in. d. l. 1. & in. l. gallus. §. in omnibus. ff. de liber. & posth. Limitatamen istã. l. per tex. singularẽ. secundũ Barto. ibi in. l. si duobus. §. si prius. ff. de bo. pos. contra tabu. & per illũ text. inferebat quidã solẽnis aduocatus & satis doctus, quod si pater habens facultatem faciendi maioriã in primũ filiuũ vel secundũ: & eorũ descendentes q^o si fecit per viã testamẽti maioriã in primũ filiuũ, & eius descendentes. Et deinde mortuo isto filio, relicto nepote eius filio, pater fecit secundũ testamentum, in quo præterijt quendam alium filium monachum nouitiũ forte in ordine sancti Francisci: & fecit illã maioriã in secundũ filium, q^o tenebit maioria secundo loco facta, & non prima per illum text. quod procederet, si teneremus opinio Pau. de Cas. consil. 37. incipit dubium facit. volu. 1. q. §. si quis tutẽ. l. hac consulti. C. de testa. procedat, & si in primo testamento essent instituti venientes ab intestato. cuius contrariũ tenet Alex. in. d. §. si quis autem. in. l. vt dixi in. l. 2. titu. 1. supra eadẽ parti. forte tamen conseruaretur maioria secundũ testamẽti, quando non esset facta per viã institutionis, per authenticam ex causa. C. de libe. præte. secus si per viã institutionis. cogita. Et quid si pater tendens ad mortẽ fecit maioriã in filiuũ ipsũ q; grauauit, vt daret mille filio spurio: contigit, q^o testamentum, in quo facta est maioria rumpitur ex causa præteritiõis v^l allegatur alias, q^o ille spurius non potest habere: quia haberet plusquã filij legitimi: & sic est obtentum cuius lucro cedent ista mille, an maioria vel ad lucrum aliorum filiorum? & videtur q^o lucro filiorum per tex. in. l. hi quibus. secundũ secundã lecturã. glo. & Bart. in. l. 3. §. item si quis. ff. de lega. præst. Quid autẽ si filius præteritus taceat per annũ an excludatur à iure dicendi nullũ? glo. in. l. si impubes. §. si. ff. de car. bonia. edit. vult q^o excludatur. & cum illa glo. transit Barto. in. l. filio præterito. col. v. versic. si vero tanto tẽpore nõ taceat. & hoc etiã tenet idẽ Bar. in. l. vxoris. C. de posth. hære. inst. & l. nõ nunquã Bal. vero in. l. 1. C. de legit. hæred. argumento illius. l. dicit Bar. pessimẽ locutum in hoc in. d. l. filio præterito. & ponderat, q^o gloss. in. d. §. si. l. si impubes. dixit interim, ex quo patet fuisse de mente gloss. quod adhuc dici possit testamentum nullum, interim tamen donec dicatur nullum, & postquam per cursum anni præteritus est exclusus à cõtra tabulas, bene valet testamentum æquitate prætoris: ita quod interim institutus etiã mouet actiones, & lucratur fructus hæreditatis: & istum dicit esse casum singularem in. d. §. fina. incipienti quæsitum. & idem tenet Bal. in. l. 2. col. 1. C. de bonorum poss. cont. tabu. vbi Alex. col. 9. versic. iuxta prædicta est videndum, tenuit idem post Bald. Angel. Paul. de Cast. & Ludouic. & Francisc. de Rampo. & Imol. in. d. l. filio præterito. & alios per eum relatos. vbi late de intellectu. d. §. quæsitum. & cum per præteritiõẽ filij, testamentũ sit nullũ: nõ potest hæreditas adiri. vide in. l. ventre. ff. de acquir. hered. & in. l. illud. §. si. ff. ad cont. tabu. & que not. gl. & ibi docto. in. l. 2. C. de bonor. posses. cont. tabu. in glo. fi. Et quid si filia præterita nolit dicere testamentum nullum: an possit petere dotem ab extraneo hærede instituto? vide Bald. q^o sic in. l. si. C. de dot. promissio. an autem præteritus possit approbare testamentum in præiudicium fratrum, quibus est aperta via? vide per Bal. in dicta. l. 2. C. de bonor. posses. contra tabu. colu. 1. vbi tenet, quod non per. l. si post mortem. §. fina. ff. de bonorum posses. contra tabu. in quo sunt opinionẽs. vide per Alexan. in. d. l. 2. colu. 2. versic. subsequenter quæritur.

¶ Seña la da mense.

4 a **¶ Señaladamente.** Adde. d. auten. non licet. & in corpore, vnde sumitur: & intellige, & limita quando filius venit per modum hæredis: secus enim si beneficio. l. vocetur ad aliquid: nam tunc repellitur ingratus. & si nulla fieret expressio causæ vt in. l. fin. & ibi Bald. 2. lectu. C. de secund. nupt.

5 b **¶ Ca de otra guisa non valdria.** Approbatur hic opinio Ioann. de q̄ in auten. ex causa. C. de liber. præteri. & est opinio cõmunis, de qua per Barto. & alios in. l. i. ff. de testam. & per Bal. & Saly. in dicta autē. ex causa, & reprobat opinio Fulgosi. ibi & Ioan. de Imol. in. d. l. i. qui dicebant, quòd etiam hodie, quando filius est ex hæredat. sine expressione causæ legitime, nihilominus valet testamentum: & opus sit illud per querelam rescindere.

mente, a que por aquella razon lo deshereda. Ca de otra guisa non valdria el testamento. Pero dezimos, q̄ maguer diga el padre en su testamento razon cierta, porque deshereda su hijo, o su nieto, q̄ non deue ser creydo, a menos de la prouar el mesmo: o aquellos que establescio por sus herederos. E si por ventura el padre non dixesse en su testamento razón cierta, porque desheredaua a los q̄ descienden del: o porque nõ fazia en miente dellos d en su testamento, non la podria despues mostrar el heredero: nin deue ser oydo sobre esta razon, maguer diga que el prouara contra el hijo, q̄ erro en tal manera contra el padre, porq̄ deuia ser desheredado, ante dezimos, que el hijo deue auer la heredad de su padre. E el otro extraño que fue escrito en el testamento, non deue auer ninguna cosa.

6 c **¶ De la prouar.** Vide que dixi in. l. 8. supra. eo. & est liquido probada in gratitudo, vt in dict. l. fi. C. de secund. nupt. vbi Bal. q̄ non possit in defectum probationis deferri iuramentum, ex quo lex exigit liquidam probationem: & ratio huius. l. est ideo, quia filij habent legitimam à lege: & ideo est probanda: & non statuit solo dicto testatoris, alias verò staretur etiam sine alia probatione, vt in. l. diui. & ibi Bart. ff. de adimen. lega.

7 d **¶ O porque nõ fazia emiente dellos.** A contrario ergo si præteritio fieret causa legitima ingratitudinis infera, teneret testamentum, & probata causa filius excluderetur. vide per gloss. in auten. de hæredib. & falsid. §. ex hæredatos. & formam apponendi causam in præteritione ponit Bald. in auten. ex causa. col. 6. C. de liber. præte. vt si testator dicat, talem filium meum ideo non institui, quia me vulnerauit: vel si dicat, ideo eum prætereo, vel non instituo, neq; ex hæredo quia &c. si enim apponeret verba priuatiua, tunc esset ex hæredatio, & nõ præteritio. & cum ista. l. partitarum indistinctè loquatur, videtur quod etiam hoc procedat, & si filius in potestate sit præteritus: dummodo causa legitima præteritionis inferatur. gloss. tamen in. d. §. ex hæredatos. super verbo noluit tenet contrarium in filio in potestate: imo q̄ testamentum, ipso iure, non valeat, si præteratur filius in potestate etiam causa expressa. quam gl. ad hoc dicit singularem Alex. in. d. auten. non licet. col. 4. vbi dicit, hanc esse communem opinionem: licet asserat bene esse fatendum secundum Angel. ibi & Paul. de Cast. in auten. ex causa. C. de liber. præte. & in. l. 3. eo. tit. quod si causa expressa in præteritione probaretur, excluderetur filius à iure dicendi nullum: sicut excluditur à querela, quando probatur causa expressa in ex hæredatione. vide late ibi per Alex.

8 e **¶ Nõ la podria despues mostrar.** Not. bene ad id quòd dixi in. l. octaua supra eodem. in gloss. 1. & adde in auten. vt cum de appella. cognosci. §. siue igitur. quid autem si nullo condito testamento, pater decedat: an ingratitudo probata per succedentes ab intestato repellat filium integratum à successione intestati? ista. l. non aperit, quia loquitur quando fuit conditum testamentum, & in eo non fuit seruata forma in ex hæredatione, vel præteritione filij, quo casu vult quod licet res reducatur ad causam intestati, filius succedat patri, & non hæres scriptus. quando vero non fuit à patre factum testamentum, sed decedit ab intestato. l. ista nihil dicit. quo casu videtur dicendum, q̄ si ingratitudo possit probari per succedentes ab intestato, repellatur filius: sicut etiam repelleretur frater, in successione ab intestato fratris, ingratitudine probata. vt infra eo. l. 12. in fin. & isto casu saluari

potest dictum Angel. in. §. ingratitudinem. in autenti. de nupt. de quo dixi supra eodem in. l. octaua. in contrarium tamen falsid. l. omnimodo. C. de inefficio. testamento. vbi habetur expresse, quod ingrati non repelluntur à successione, nisi testator eos ex hæredauerit: nam si nullam eorum, quasi ingratorum, fecerit mentionem: non licebit

¶ Ley. XI. Por quales razones puede el fijo desheredar al padre, de los bienes que ouiesse apartadamente, e por quales non.

Cho razones son ciertas, porque los fijos pueden por qualquier dellas desheredar sus padres, e sus madres: o los parientes de quien desciendē, de aquellos bienes que fuerõ suyos propriamēte. E pues que en las leyes ante d̄ sta, mostramos las razones, porque los padres pueden desheredar los fijos: porē de cõuiene que mostremos, quales son estas ocho razones. E dezimos, q̄ la primera razón es: si el padre se trabaja de la muerte de su fijo, acusandole que auia fecho tal yerro, porque deue morir o perder algun miembro, fueras ende si la acusacion fuesse fecha sobre cosa que tocasse a la persona del Rey. E la segūda ra-

eius hæredibus, ingratos eos nominare. sed potest responderi, q̄ illa. l. similiter loquitur, quãdo fuit conditum testamentum: & non loquitur, quando succeditur ab intestato, quia testator non fecit testamentum: licet adhuc posses in stare, si filius non repellitur à successione redacto testamento, in quo filius non fuit rite ex hæredatus ad causam intestati. & sic in casu, quo pater ostendit signa ingratitudinis, vt in. l. si

defunctus. C. de suis & legiti. hære. à fortiori non debet excludi, quando nulla mentio facta fuit neque ex hæredationis, neque ingratitudinis. Item quòd id quod. l. duodecima statuit in fratre, non videtur extendendum ad filios seu alios descendentes, seu ascendētes, quibus debetur legitima, & hæreditas est eis quasi debita. l. scripto. ff. vnde liberi. & inter quos est maior pietas, quam inter fratres, & istud videtur tenendum tanquam æquius & verius.

¶ Lex. XI.

¶ Hac lex ponit octo causas ingratitudinis, quibus filius potest parentem ex hæredare: & habuit ortum ab auten. vt cum de appel. cognos. §. & hoc quidem.

f **¶ O perder miembro.** Hoc non dicitur in. §. siue igitur. in autenti. vt cum de appellatio. cognos. à quo ista. l. sumpta est. solum dicitur, si parentes liberos in interitum vitæ tradiderint. vnde tu nota istam. l. in hoc. & ad id quod dixi in lege quarta supra eodem. An vero etiam sit iusta causa ex hæredationis in filio contra parentem, si parens eum criminaliter de graui crimine accusauerit inferente exilium vel infamiam, licet non possit sequi mors, vel membri mutilatio: prout etiam habetur in filiis supra eodem. in dicta lege quarta. & in. §. causis. in autenti. vt cum de appellat. cognos. videtur quòd sic ex natura correlatiuorum: nam pater & filius sunt correlatiua, quia non potest stare vnum sine alio, quæ est regula cognoscendi correlatiua. vt tradit Iason in. l. quarta. §. cato. columna. decimanona. ff. de verborum obligatio. vbi ponit exemplum de patre & filio: & domino & seruo: & etiam in pœnalibus, & in correctorijs fit extensio de vno correlatiuo ad aliud, vt late dicit Iason in. l. fina. C. de in dict. viduit. tollen. in contrarium tamen facit ista. l. & dic. §. siue igitur. quæ voluerunt diuersificare istum casum inter patrem & filium: & quia maior reuerentia debetur à filio patri: & grauius est filium accusare parentem, quam parentem filium, & quando in correlatiuis est diuersaratio dispositum in vno non extenditur ad aliud. Bartolus in dicta lege fina. per. l. fin. C. de rescinden. venditio. vnde etiam dicebat Bald. in. l. quicunq; column. quarta. C. de seru. fugiti, quod si statuto cauetur, quod filij bannitorum expellantur de ciuitate, non expellentur filie femina: quia non est eadem ratio præsumenda. Ex quo minor audacia est in mulieribus vt in. l. quisquis. C. ad. l. Iul. maiest. præsumitur etiam, patrem non ita præuere filium accusatum: cum nullus amor vincat paternum. l. fina. C. de cura. furio. l. illi qui

Sesta partida.

dem. ff. quod met. caus. facit optime. l. si filius. & quod ibi Bald. C. de patri. potesta.

2 a **¶** *Setrabaja.* Adde quod habetur supra. eo. l. 4. & in. d. §. siue igitur.

3 b **¶** *Amiga.* Adde. §. siue igitur. & supra. eo. l. 4.

4 c **¶** *La quarta.* Adde. d. §. siue igitur. & supra. eo. l. 4.

5 d **¶** *Desheredar.*

Not. ista causam & an possit hoc casu filius accusare parētem, qui tale delictum commisit? vide quæ no. Sa. lycet. in. l. iniquum. C. qui accus. nō pos. & quæ dicam in. l. 2. tit. 1. 7. partit.

6 e **¶** *Desmemoriado.* Adde. d. §. siue igitur. l. & autē. liberi. C. de episcopa. audi. & supra eo. l. 5.

7 f **¶** *En las leyes.* Supra eo. l. 6. & in. d. §. siue igitur. & autent. si captiu. C. de episc. & cleri.

8 g **¶** *Herege.* adde d. §. siue igitur. & s. eo. l. 7.

9 h **¶** *Señaladamente.* Adde dic. §. siue igitur. & in. autent. nō licet. C. de liber. præteri.

10 i **¶** *Non valdra el testamento.* Approbat opinionem communē de qua per Alexan. in. autent. ex causa. co. §. C. de liber. præte. contra lo. de Imola. qui aliud voluit in. l. filio præterito. ff. de iniust. rupt.

11 k **¶** *De las mandas e las otras cosas.* Adde. d. §. siue igitur ad fin. & in. autent. ex causa. C. de liber. præte. vel ex heredat. & l. si. ti. 8. infra ead. par.

¶ *Lex. XII.*

¶ Potest frater fratrē suum in testamento suo præterire seu ex heredare cum causa: vel etiam sine causa: nisi malæ vitæ aut diffamatum instituat: vel seruum: tunc enim per querelā inofficiosi. rupto testamento succedet frater nisi in fratris morte captauit, aut eum criminaliter de casu mortis vel membri accusauit, vel maiorem partem bonorū eum perdere fecit aut posse suum ad hoc posuit: nec in aliquo istorum casuum viuus potest succedere fratri ab intestato, si proberur. h. d.

1 l **¶** *Sin raxon.* Adde. l. secundā supra. eo. & l. fratres. & l. fratris. C. d. inoffici. testa. & in. autent. de hæredi. & falcid. in prin. & in. l. prima. ff. de inofficio. testa. & in. l. e. §. sorore.

2 m **¶** *De mala vida o infamado.* Adde. d. l. fratres. ibi si scripti hæredes infamiae vel turpitudinis, vel leuis notæ macula asperguntur. & l. 2. tit. infra proximo. & dicuntur turpes personæ meretrices vt in. l. pantho nius in prin. ff. si quis à paren. fuer. manu. & omnes infames: siue sit infamia facti, vel iuris. glo. & docto. in. d. §. soror. & in. d. l. fratres. Ioā. Faber etiam in dicto. §. soror. dicit comprehendī etiam excoiatores equorum, lusores, ebrij, brigosi, dissoluti, & malæ vitæ & in honesta. vnde etiam mulier, quæ passā est secum commiseri, licet sine questu,

sed solum ardore libidinis, dicitur turpis secundum eundem Io. Fabr. item & vsurarij secundum Bald. & Saly. in. l. improbum. C. de his, qui notan. infra. item filius ex sacerdote secundum Ias. qui alios refert in. d. l. fratres. ad finem. & idem si frater instituerit suam concubinam, vel aliquem exbannitum, aut damnatum de vulnere, seu aliqua violentia, vel de alio maleficio infamiam irrogante, vt tradit Ang. in. d. l. fratres. in prin. & in. l. in. ff. d. inoffici. testa. & aduer. te cum Ange. dicit condemnatum de vulnere: nam si non esset condemnatus ex eo quod tantum vulnerauit, non censetur vilis persona: quia hoc non probatur iure, vt dicit Philip. Corn. consil. 176. in causa querelæ. 4. volumi. nu. 8.

dezimos, que quando el fiso quiere desheredar a su padre, que ha menester, que diga señaladamente alguna de las ocho razones sobredichas, porque lo faze, e q̄ sea aueriguado: e si non lo fiziere asy, nō valdra el testamento, quanto en el desheredamiento del: mas las mandas e las otras cosas, que el testador estableciese en el testamento, son valederas.

¶ *Ley. XII. Como el ome puede desheredar a sus hermanos con raxon, o sin ella*

As razones porque pueden ser desheredados los parientes que descienden, e q̄ suben por la línea derecha mostramos falta aqui. E agora queremos mostrar, en que manera pueden ser desheredados, los que estā en la línea de traueso, asy como los hermanos. E dezimos, q̄ el vn hermano puede desheredar al otro con razón, e sin razón. E aunque nō fiziesse mención del, en el testamento, puede dexar lo suyo a quien quisiere, quando nō ouiere hijos: nin otros que desciessen del, de la línea derecha: nin padre nin auuelos, fueras ende si estableciesse por su heredero a tal ome, q̄ fuesse de mala vida, o enfamado. Ca estōce non valdria el establecimiento de tal heredero, ante dezimos, q̄ el hermano puede quebrantar el testamento, e auer la heredad por su hermano, prouado este ante el jud

rati, licet legitimo per rescriptum principis secundum Salycetum, & Iaso. in. d. l. fratres. per. l. communium. in prin. C. de natura. liber. Intelligit etiam de fratre primi gradus, non de filijs fratrum. l. fratris. C. de inoffici. testa.

o **¶** *El testamento.* Idem dic, si faciat frater donationem in officio sam turpi personæ. vide gloss. & ibi Bartol. in. autent. de iur. in. f. donatio. coll. septima. in glo. super verbo filiorum: & intellige siue frater sit præteritus, siue ex heredatus secundum Salycet. & Paul. de Castr. & alios in dicta lege fratres. an autem rupto testamento per querelam à fratre præterito vel ex heredato, debeantur legata per autent. ex causa. C. de liber. præteri. & vt habetur supra eo. l. proximi. & l. si. tit. 8. infra ead. parti. Salycet. disputat. in. d. l. fratres. q. quarta. & dicit de rigore iuris non deberi. sed quod pars contraria est æquior: & quod iste articulus egeret decisione principali. vide ibi late per Iaso. dum tenet communem opinionem esse, quod legata non debeantur. & sic quod. d. autent. ex causa, non habeat locum in fratribus turpi persona instituta. & bene facit ad hoc. d. l. si. tit. 8. infra eo.

p **¶** *La heredad.* Approbat hic opinio Guliel. relati à Paulo de Castro in. d. l. fratres. vt non solum reuocetur testamentum per querelam, quo ad legitimam fratri debitam: sed etiam, quo ad omnia bona. & idem tenet Bartol. seuille, cuius est illa lectura. in. autent. de hæredib. & falcid. in prin. colla. 3. per. l. Pantonijs. ff. si quis à paren. fue. ma-

tia, vel de alio maleficio infamiam irrogante, vt tradit Ang. in. d. l. fratres. in prin. & in. l. in. ff. d. inoffici. testa. & aduer. te cum Ange. dicit condemnatum de vulnere: nam si non esset condemnatus ex eo quod tantum vulnerauit, non censetur vilis persona: quia hoc non probatur iure, vt dicit Philip. Corn. consil. 176. in causa querelæ. 4. volumi. nu. 8.

¶ *El hermano.* De vtroq; con iuncto intellige, vel saltim consanguineo ex eodem patre, non de vt rino tantum, prout habetur in. d. l. fratres de q̄ ista sumpta est. item intellige de fratre nato ex legitimo matrimonio secundum Bald. & Salycetum. & Ias. in. d. l. fratres. & Angel. in. l. ff. eo. nō ergo procedet in fratre natu-

numis.in.princi.& quid si aliquid fuit fratri relictum, an tunc agat tantum ad supplementum, sicut etiam agit filius. per. l. omnimodo. C. de inofficio. testa. & l. 5. tit. 8. ea. partita. gloss. quod tantum agit ad supplementum in dict. l. omnimodo. super verbo personis. & ista est magis communis opinio, ut attestatur Corneus consil. 176. in causa querela. 4. vo lumi. & tenet Bar. i. d. auth. de heredib. & falci. in princ. col. 3. licet contrarium tenuerint Gualtel. & Salyce. in. d. l. fratres.

6 a Tres razones. Sumptum est ex autheti. de nup. §. ingrati tudinē. coll. 4. an autem vilitas vitæ & infamia, que ante dictum. §. in gratitudinem. repellebat fratrem agentem querela ut in l. in arenā. C. de inofficio. testa. hodie eū repellat? Salyce. disputat, in d. l. fratres. in tertia oppo. & concludit

gador así como deue. Pero tres razones son, porque se non quebrantaria el testamento en q̄ el hermano ouiesse establecido por su heredero a ome maguer fu esse enfamado^b, o de mala vida. La primera^c es: si el testador ouiesse desheredado a aq̄l su hermano, por razon que se ouiesse trabajado de su muerte en alguna manera. La segunda es si en algū lugar o tiēpo le ouiesse acusado criminalmente a muerte, o perdimiēto de miembro. La tercera es: si le ouiesse fecho perder la mayor partida de sus bienes, e aunque los non perdiessse, si non finco por el de gelos fazer perder. Ca por qualquier de stas tres razones sobredichas, que fuerē aueriguadas, puede el vn hermano desheredar al otro, maguer estableciessse a ome mal enfamado por heredero. E aū dezimos, q̄ si pudiere ser prouado quel

q̄ sic, & quod talis causa non sit correctā, cum sit quædam causa intrinseca. a lege inuenta, per correlationem ad turpitudinem instituti, vn de potest dici innata per regulas iuris naturalis, & ciuilis: quibus dicimus nihil dolosus doloso, licet ergo repellantur secundum eum alia causa similes istis expressis, quæ ex rei natura non veniunt, sed a facto extrinseco, non repellitur dicta causa intrinseca & velut innata.

7 b Enfamado. Approbat quod gloss. in tertio intellectu dicit in. d. §. ingrati tudinem.

8 c La primera. Aliquantulum latius ponuntur hic istæ tres causæ, quā in dic. §. ingrati tudinem. vbi tantum dicitur, qui mortem voluit fratri, aut criminalem inducere contra eum inscriptionem, aut substantiæ eius properauit inferre iacturam, ideo tene menti istam. l.

9 d Sin testamento. Habes hic quod ingrati tudine ex causis supra scriptis repellit fratrem etiam a successione ab intestato: & sic approbat ista l. primum intellectum gloss. in dic. §. ingrati tudinem, quem etiam ibi tenuit Angel. Barto. tamen & Bal. & alij post Gualtel. in. l. fratres. C. de inoffi. testa. reprobant communiter dictum intellectum: & tenent quod ingrati tudine non repellat fratrem a successione ab intestato. & etiam Ange. in. l. i. in. ff. de inofficio. testa. vt etiam dixi in. l. 8. supra. eo. in gl. prima. Ideo tu tene menti istam. l. partitarum approbantem dict. gl. cuius opinionem etiam tenet Saly. in. d. l. fratres. q. 8. de cuius mente etiam est, quod hoc procedat, si frater ostendit signa ingrati tudinis contra fratrem ingrati. per. l. si defunctus. C. de legit. hæ. re. & si ingrati tudine durauit, quæ esset magna restrictio ad istam. l. indistincte & generaliter loquentem, & forte sufficeret q̄ ingrati tudine tacite vel expresse non sit a fratre remissa: & quia. l. si defunctus, non loquitur in fratre, sed in auia: vbi requiritur exhæredatio vel præteritio cum insertione causæ, vt in authen. de hæ. & fal. §. exhæ. redatos. & supra. eo. l. 4. & 10. & vt hic vides iuncta. l. 10. supra. eo. l. iste partitarum aperte voluerunt constituere differentiam inter exhæredationem vel præteritionem, quæ fit inter ascendentes & descendentes absque insertione causæ: & inter eam, quæ inter fratres vt primo casu & si ingrati tudine probetur, non excludantur descendentes vel ascendentes a successione ab intestato, quando non fuit facta exhæredatio vel præteritio cum insertione causæ: frater vero repellatur propter ingrati tudinem a successione intestati, & si in præteritione nulla sit inserta causa. & adde, quæ dixi supra. eo. in. l. 10. in alijs vero cognatis, ingrati tudine non repelleret a successione intestati vt in. l. cognatis. ff. vn. de cognati. & per Saly. in. l. d. fratres.

Lex. XIII.

Ponuntur in hac. l. sex casus in quibus hæres institutus perdit hæreditatem. primus si quis ope vel consilio familie interficitur & ante aditionem hæres sciens querelam iudicialem non apposuit. Si autem ab extraneo interficitur: potest hæres adire & intra quinquennium

hermano erro contra el otro, en alguna de las tres maneras q̄ diximos, que si el hermano aquí es fecho el yerro, muriesse sin testamento: d non podria el otro que auia errado contra el, demādar, nin heredar ninguna cosa de los bienes del, por razon del parentesco.

Ley. XIII. Porque razon deuen perder los herederos la herencia que deuan auer.

Eys razones principales mostrarō los sabios antiguos, q̄ por cada vna dellas deue perder el heredero la herencia del finado. La primera^e es: quando el señor de los bienes fue muerto por obra, o por cōsejo de algunos de su cōpañia, si el heredero sabiendo esto entrasse la heredad, ante que fiziesse querella al juez, de la muerte de aquel cuyos bienes

debet occultare in. l. 3. §. q̄ ad causam, cum sequentibus. & s. nō tantū. ff. ad Syllania. & in. l. si ea. C. de his quib. vt indign. & licet. l. ista præcepit, dedit tamen beneficium hæredibus, vt si ipsi interim decessissent, transmittant ius ad eundem ad successores suos. l. pe. C. de his quibus vt indign. & in. d. l. tertia. §. eleganter. & §. si. & tradit Azo. C. de his quib. vt indign. in summa.

f Muerto. Quid si non appareat? vide. l. & si certus. §. si vnus. & ibi Ange. ff. ad Sylla.

g Sabiendo. Nam secus si ignorauerit vt in. l. si ideo. & in. l. cum fratrem. §. C. de his quib. vt in dign.

h Entrasse la heredad. Approbat opinionem Hugo, relatam per gloss. in. l. in cognitione. ff. ad Sylla. & reprobat opinionem Ioann. & Azo. de qua etiam ibi per gloss. & opinionem Hugo, approbat glossa in. l. si ea. C. de his quibus vt indign. & in. l. tertia. §. quod ad causam. ff. ad Syllania. & pro ista opinione est text. in. l. necessarios. §. non alias. ff. eodem.

i Querella. Innuit sufficere accusationem proponi absq̄ eo, quod expectetur quod supplicium sumatur ab occisoribus vel feruis, qui dominum non iuauerunt, aduerte tamen, quod Salyce. in. l. cum fratre C. de his quib. vt indign. in. oppo. quærit de hoc an quando defunctus necatur a familia, sufficiat quæstionem prius haberi de familia, & ea habita statim hæreditas adiri possit, an vero necesse sit supplicium expectari in quo dicit quod text. videntur contrarij: nam in. l. 3. §. quod ad causam. & in. l. necessarios. §. i. ff. ad Sylla. videtur text. requirere quod supplicium expectetur: sed in. d. l. 3. §. non tantum. & in. l. si ea. C. de his quib. vt indign. videtur text. exigere solum quæstionem haberi, & refert quod quidam illo text. suppleunt per primos. & sic volunt q̄ supplicium semper debet expectari in necato palam, si vero clam, quod tunc sufficiat quæstionem haberi, ipse vero Saly. quando necatur palam a familia, vult quod ante vendicaram mortem defuncti, hæres non possit adire: & sic q̄ supplicium expectetur, si vero clam, dicit necessario prius haberi quæstionem de familia, & quæstione habita, si confessio aliqua sufficiens habetur: tunc expectetur supplicium, alias si nihil sufficiens ex tortura ab eis haberetur, tunc possit adire impune, neq̄ aliter sit de supplicio querendum. & cum dictis Salyce. transtibi Alexan. & certe hæc distinctio est satis æqua ad concordiam dictarum. l. & secundum eam videtur hæc. l. intelligenda, & limitata & supplenda per alias leges. & nota hoc bene, quia iura & docto. videntur loqui diuersimode, & etiam ista. l. breuiter in hoc transit: & si casus occurrerit, cum hac notula subleuabis laborem in intellectu dictarum. l. & docto. & etiam huius. l.

conqueri alias aufertur ei hæreditas & applicatur regi. La primera. hic tractat materiam senat⁹ consulti syllaniani, in quo continet, q̄ ne q̄ adire hæreditatē, neq̄ bonorum possessiōnem petere hæres debet, nisi vindicauerit necē defuncti, & quæstionem habuerit de familia, & supplicium ex ea sumpserit, id est poenā capitalē postulerit imponi cū domino potuerit succurrere? neq̄ em hæres per compendiu suu. in familia facin⁹

Ad. tit. ff. ad senar. cōf. sillā. & C. d. his quib⁹ vt indign. & j. ex. l. 15.

a *Extraños.* Non distinguit ista. l. siue clam siue palam occisus sit ab extraneo: & sic videtur, quod utroque casu ante vindicatam mortem defuncti hæres possit adire, cuius sententia fuit Azo. vt patet ex dictis eius. C. de his quibus vt indign. & refert glo. in l. cum fratrem. C. de his quibus vt indign. sed opinio Azo. videtur esse contra casum in l. minoribus.

queria heredar. Mas si al testador ouiesse muerto otros extraños, a que nõ fuessen de su compañia: bien podra su heredero entrar la herécia, e despues fazer querella de la muerte del fasta cinco años. b E si fasta este tiempo non lo fiziere, de uela perder, c e de uegela tomar el Rey, alsi como a ome q̄ la non merece. d La segunda razon es, quando el heredero abre el

ad fin. C. eod. vt in. d. l. cum fratrem, dicunt Bart. Salyc. & Pau. de Castr. Et sic volunt, q̄ quando occiditur palam ab extraneo, hæres non possit adire ante vindicatam mortem defuncti, & supplicium sumptum, & cum ista. l. non dicit siue palam siue clam occisus fuerit ab extraneo, limitari & intelligi debet iuxta id, qd̄ habetur in dict. l. minoribus. & ita limitatur & intelligitur infra. ea. l. ibi la segunda razones.

7 b *Fasta cinco años.* Istud quinquennium non ardeat hæredes eius, qui occisus fuit à familia sua: quia solum tali casu statuitur, q̄ hæredes non adeant ante quæstionem de familia habitam & mortem vltam, vt dixi supra in gl. super parte querela. & ita vult Pau. de Castr. in. l. i. colu. 2. C. de his quibus vt indign. ibi cum dicit ante autem quã adeat, non videtur, quod debeat sibi aliud tempus præfigi: cum senatusconsultum imponat sibi hanc necessitatem, antequam adeat, vnde sufficit sibi abstinere ab abitione, absque eo q̄ compellatur citius vindictam facere, & idem videtur dicendum quando occisus fuit palam ab extraneo: quia cum sibi iubeatur, ne adeat ante vltam mortem defuncti vt dixi supra in gloss. roxi. idem erit tunc dicendum, sicut in occiso à familia. & idem tenet Salyce. in. d. l. i. in. 4. oppo. ibi ante aditam hæreditatem statuere non potest, quia totum tempus antequam est ei pro dilacione datum ad accusandum: neque punitur si nõ accusat, nisi adeat, & tene menti istam. l. partitarum præfigentem hoc tempus quinquennij hæredi quando defunctus occisus fuit ab extraneo à die aditam hæreditatis nam de iure communi hoc nõ ita reperitur: imo vt dicit Azo. C. de his quibus vt indign. in summa. quod cum non sit determinatum tempus, iudex statuet suo arbitrio vel q̄ forte inierit tempus, quo quis potuit accusare vel esse tempus quinquennij, vt. ff. ad Syllan. l. in cognitione. & istud vltimum approbatur hic, gloss. etiam in. d. l. i. voluit tempus esse arbitrium. vide ibi per docto. tene ergo menti istam. l. partitarum. ita prolixum tempus statuentem. & forte ex causa posset à iudice arctari. l. i. quis homicidij. C. de accusatio. & in. l. prator edixit. §. si dicatur. ff. de iniur. & quia ex causa dilacionis à iure statuta moderantur iuxta nota. in capitul. primo. de dilatio. vbi Abb. colu. 2. secunda. & in capitul. cum sit Romana. de appellatio.

In noua rec. est. l. i. tit. 8. lib. 5.

8 c *De uela perder.* Adde. l. propter veneni. ff. ad Syllan. & l. primam. & l. cum fratrem. C. de his quibus vt indign. & l. i. tit. tertio libr. quinto ordina. rega. vbi etiam ab hac pœna. l. illa excepit minores & foeminas, & requirit, quod occisor sit in prouincia, ita q̄ possit accusari, & adde. l. minoribus. C. de his quibus vt indign. & l. tertiam. §. si quis ignorans. ff. ad Syllan. vbi idem habetur in rustico: licet contrarium & male tenuit Paulus de Castro. in dicta lege prima. secundum Alexand. ibi ad fin. & Iason. in. l. si ca. C. eod. & habetur in rustico infra eadem. l. ibi la segunda razon. Item limita, nisi sit præuentus ab alio in accusando. l. sororem. C. eodem. limita etiam in filio instituto hærede: quia si eius pater occidit testatorem, filius institutus non debet accusare patrem, nec tenetur vlcisci necem defuncti contra proprium patrem, & si adeat, nece inulta, non redditur indignus secundum Alberic. post Pileum ab eo relatum in rubrica. C. de his quibus vt indign. allegat text. notabilem. in. l. si adulterium cum incestu. §. liberto. ff. de adulter. quod dicit singulare Iason. in dict. l. prima. colu. 2. secunda. dicens, quod ab alio, non didicit nisi ab Alber. ego etiam didici à Ioann. Andrea. in additio. ad Specula. in rubrica. de successio. ab intest. colu. prima, vbi refert. d. quæstionem Pilei. & addit Iason in dict. l. i. idem dicendum e contra, si filius occidisset, & pater fuisset institutus per rationem dict. §. liberto. in fin. & limita etiam vt infra eo. l. prox. quid autem si ipsemet hæres occidit, an teneatur se deferre? Bald. dicit q̄ non in. l. i. C. in quibus causis integ. resti. non est necessaria. & ibi quod nullus nisi fiscus potest referre istam quæstionem hæredibus vindicantibus necem defuncti: hærestamen qui oc-

cidit, licet non iudicetur indignus ex eo, quod se non defert: erit tamen indignus ex eo, quod occidit secundum Bald. vbi supra. & habetur in ista. l. ibi la tercera. vide etiã in ista materia. l. 1. §. & 16. infra eo. fiscus vero non tenetur vlcisci mortem defuncti secundum glo. lingu larem in. l. reculare. §. si fisco. in verbo vindicauerit. ff. ad Trebeban.

testamento de aql q̄ lo establescio, ante que fizielle la acusacion de los matadores del, seyendo sabidor de los que le auian muerto. Pero si non lo supiesse o fuesse aldeano necio: f estõce non perderia la herencia por esta razon. La tercera es, si fuesse sabidor en verdad, q̄ el testador fuesse muerto por obra, o por cõsejo, o por culpa del heredero. La quarta

Aduerte tamen, q̄ And. de Ysern. in tit. l. quæ sint rega. in versic. & quæ indignis. vult contrarium: imo q̄ fiscus accuset occisores de homicidio, si non sit alius, qui accuset per text. in. l. i. C. vbi caus. fiscal. ibi

cum dicit neque bona à fisco peti posse priusquam de crimine constiterit apud eum, cui conuictis pœnam irrogare licet: & tene menti illa text. & dicta Andre. de Ysern. quia opinio. dict. gloss. communiter ibi tenetur per docto. non tamen allegant, neq; respondent ad text. in. d. l. i. adde etiam quod & ista pœna priuationis procedit in his qui loco hæredum sunt vt in. l. i. ei qui. cum. l. sequenti. ff. de his quibus vt indign. vbi vide per Bar.

d *Que la non merece.* Habes hic quod regulariter applicari debet fisco id qd̄ auferatur ab indigno. & adde. l. Papinianus. §. meminisse. ff. de iust. ficio. text. & ibi per Pau. de Castr. & l. qui cõtra. & ibi Bal. C. de incest. nupt. limita tamen, vt in. l. 6. infra eo. & quæ ibi dixi.

e *Abre el testamento.* Nõ sufficeret sola apertura testamenti, nisi etiam hæreditatem adeat, vt ex hoc perdat hæreditatem: vt tenet Bartol. in l. in cognitione. ff. ad Syllan. & dixi supra eadem. l. in glo. super verbo entraße la heredad. ideo supplendum hic est, & hæreditatem adierit: nisi forte velis dicere, quod per istam. l. partitarum. concordentur opiniones Hugo. & Ioann. & Azo. de quibus dixi in dict. gloss. vide hiet vt opinio Hugo. procedat, quando hæres ignorat occisores: vt non sufficiat apertura tabularum, opinio vero Ioann. & Azo. procedat, quando hæres sciuit, qui essent occisores: vt tunc sola apertura sufficiat, sed magis placet primum dictum, vt suppleatur ista. l. per d. §. non alias.

f *Aldeano necio.* Not. bene, quia non parcatur rustico: nisi quando est ignorans, seu quando est rusticus opere & conuersatione. l. athletæ. §. de rusticis. ff. de excusatio. tuto. l. hna. C. de testa. Bald. in. l. 2. columna quinta. C. de rescindenda venditio. rusticus nanque, qui sagax est, non excusatur prætextu rusticitatis secundum gloss. nota. in dict. §. de rusticis. & non Bal. in. l. prima. C. de interdict. mat. inter pupil. & tut. in vtraque lectu. vbi gloss. præsumit contra rusticum facientem actum clam.

g *Del heredero.* Azo. in summa. C. de his quibus vt indign. colu. 2. sic dicit, multo magis auferetur hæreditas hæredi: si ipsemet occiderit testatorem: nam auferetur ei, si eius negligentia, & culpa testator decesserit. ff. eodem. l. indignum. tu adde. l. cum ratio. in fin. de bon. damnatorum. & l. Lucius Titius. in fin. ff. de iur. fisci. & ibi Bartol. & l. sequens. in princ. & §. hna. ff. ad Sylla. & ibi Bartol. & l. 8. tit. i. infra se prima parti. & l. penult. tit. l. nono. lib. 3. for. li. & l. his consequente. §. primo. ff. famil. herciscun. vbi colligitur, quod licet hæreditas possit ab occisore defuncti auferri, velut ab indigno: nihilominus interim antequam fiscus auferat, ipse est hæres cum effectu, & exercet actiones hæreditarias. & not. Bald. in. l. hæreditas. colu. 3. C. de his quibus vt indign. vbi etiam ait, quod si non occidit, sed vulnerauit: succedet efficaciter. ex quo nõ reperit ex hæredatus, vt in aut. ut cū de appe. cogn. §. causas. & in. l. fi. C. de reuoc. dona. si etiam ibi per eū, quid si nõ occidit testator, sed eius uxorem, vel liberos, vel fratrem testatoris: & an portio fratris interficientis accrescat alteri fratri, vel an cõfiscetur? vbi ibi per eum. Aduerte etiam, quia si frater occidit fratrem: hæreditas occisi debet confiscari, non venire ad sequentes in gradu: vt etiam ex ista. l. partitarum colligitur, quia ipsum ius ad eundem transit ad fiscum. vt in. d. l. his cõsequenter. §. i. nam iura sanguinis non absorbentur propter crimen, sed succedit fiscus secundum Bald. in. l. eam quã. col. 3. ver. hæc faciunt ad qd̄ e. C. de fideicõ. & idem securdū eū si filius patris interfecit, quia non succedit nepos, sed fiscus: in feudo tñ paterno, si frater occiderit fratrem suū, feudum non confiscaretur, sed transferretur ad alios agnatos: vt not. glo. in. c. i. si vafal. feu. priueretur cui defera. Bal. in. c. i. §. similiter. au. 4. quib. mod. feud. amit. ex quo inferes ad maioriam, &

Non inueni eam in noua rec.

si filius occisoris succedet in maioria, vide bonum tex. in l. post legatum. §. si pater. ff. de his quibus ut indign. & l. in feruitute. §. si quis bonorum possessionem. ff. de bon. liber. & in ea. l. in. §. si patroni filius. & l. diui fratres. & ibi Bartol. ff. de iure patro. & l. 1. §. si filium. ff. de bon. pos. contra tabu. & Bartol. in authē. vt cum de appel. cog. §. si quis de prædictis, cella. 8.

es, quando el heredero yoguiesse a con la muger bde aquel q̄ le establescio por heredero. La quinta es: si el heredero acufasse el testamento, o la escritura en que fuesse establescido, diziendo que era falso, siguiendo esta acufación fasta que diesse en iuyzio sobre ella. Ca si fuesse fallado el testamento por verdadero perderia el porēde la herencia. Eſso mismo seria si el heredero fuesse personero, o abo-

gato, e para seguir tal acufacion como esta contra el testamento, en que fuesse establescido. Fuera de si lo fiziesse por pro, o por mandado del Rey, o si fuesse guardador de algund huerfano, e razonasse cōtra el testamento por pro del ca estonce non le empesceria. La sexta razon es: quando el testador rogasse al heredero en poridad que diesse aquella heredad en que le establesciesse a algun

dentente appellatione, dislitit: idem est, ac si in prima instantia dislitisset. arg. l. qui cum maior. §. accusasse. ff. de bon. liber. glo. in l. Papinia nus. §. meminisse. ff. de inofficio. testa. ita etiam declarat Azo vbi supra: sufficit enim, vt euitet istam pœnam siue a principio siue pendente appellatione desistat, & ita est intelligenda & limitanda. l. ista partitarum ad terminos iuris communis, vnde sumpta est. Quid autem si desistat post conclusionem in causa? Cynus in dic. l. alia. voluit. idem esse, ac si lata esset sententia: quia causa censetur consumpta post conclusionem in causa per. l. quanuis indubitati. C. de adulter. vnde cautela est secundum eum, quod expectet sententiam, & postea appeller: & deinde ante conclusionem in causa renuntiet, seu desistat: quia sic non patietur pœnam priuationis. per dic. §. accusasse. & idem tenet ibi Bald. allegans gloss. notabilem. in lege prima. in principi. in gloss. secunda. ad ff. de actio. empt. si tamen ille, qui desisteret ante sententiam post conclusionem in causa non agebat litem improbam & ita ex actis appareat excusaretur renuntians post conclusum in causa secundum Pau. de Cast. & Alex. in. d. l. alia per text. in. dic. §. meminisse. ibi lite improba, perseuerauerit: per quem text. etiam deciditur, quid si sententia esset lata contra absentem contumacem.

ad a *Toguesse*. Azo. in summa. C. de his quib. vt indign. col. secunda. dicit fore idem, & si grauissimam iniuriam ignorantem testatori fecerit, puta cum vxore sua concubuit: nam etiam tunc adimeretur ei legatum: & forte adimeretur ei hæreditas, vt ff. de adimen. lega. l. 3. §. fin. sed argumentum contra est in eo. tit. l. ex parte. Bal. etiam in l. fideicommissum. C. de fideicommiss. dicit, quod si non offenderit testatorem viuum, sed eius memoriam, vt quia stuprauit viduam? & concludit post gloss. quod perdit legatum, & multo fortius, si testatore viuente, cum ea adulteretur siue ergo hoc fiat testatore viuente, siue eo mortuo: videtur q̄ procedit, quod hic habetur. & ista. l. loquitur in distincte. vnde vtrunq; casum complectitur. Bart. etiam in. d. l. ex parte. concludit, quod propter causas inimicitie tantum possit quis a successione repelli quando hæres institutus præbuit causas inimicitie, vt quia occidit filium testatoris, vel fecit sibi aliquid grauissimum, sitamen testator vel extraneus dedit causas inimicitie, & non ipse institutus, tunc habet locum, quod habetur in. d. l. ex parte. quia non repellitur ab hæreditate. & ita soluit, quod Azo. reliquit insolutum, hoc etiam quod in ista. l. disponitur, tenuit gloss. in. l. sororem. C. de his quib. vt indign. Aduertetamen pro intellectu huius. l. quia videtur, quod intelligi debeat, quando hæres post mortem defuncti concubuit cum eius vxore: nam si viuente testatore hoc fieret, & eo ignorante: tunc reuocaretur institutio, & legatum ex præsumpta voluntate testatoris: quod si scisset reuocasset, vt no. gloss. in. d. l. fideicommissum. C. de fideicommiss. & quia tunc legatario vel hæredi instituto ad huc non erat aliquid quæsitum, neque testamentum confirmatum, non potest dici, quod auferatur ab eo, tanquam ab indigno, ita dicit notabiliter Bartol. in. l. 1. ff. de his quib. vt indign. Bart. tamē loquitur ibi in legato: & aliud videtur dicendum in hæreditate, quæ non potest adimi voluntate nuda, sine solemnitate: vt in. d. l. ex parte. & in. l. militis codicillis. §. veteranus. ff. de testa. mili. & tenet Pau. de Cast. in. l. fideicommissum. C. de fideicommiss. vbi vult, q̄ hæreditas tunc applicetur fisco, auferendo ab hærede, vt ab indigno: prout etiam voluit Bald. Alex. vero in. l. sororem. C. de his quib. vt indign. dicit hoc, q̄ applicetur tunc fisco, esse contra tex. in dict. l. ex parte. & contra mentem gloss. & docto. in. d. l. hæreditas. C. de his quib. vt indign. dum reprobant solutionem, secundum gloss. ad. d. l. ex parte. & sic vult, quod tunc hæreditas non applicetur fisco, sed remaneat penes hæredem. vnde articulus iste redditur dubius, ex conflictu istarum opinionum videtur dicens, quod ista. l. indistincte procedat, vt dixi. & est de mente Bar. in. d. l. ex parte. & de mente doctorum in. d. l. fideicommissum. vbi vt dixi Bald. tenet expresse, & fuit etiam de mente Azo. & quia. l. ista generaliter loquitur: & quia videtur absurdū, vt hæreditas maneat apud hæredem ita indignum.

accusauit parcitur post. l. legatum. §. ætati. ff. de his quib. vt indign. & arg. l. minoribus. C. eod. quid autem si non dicat falsum, sed intentet bonorum possessionē contra tabulas, an procederet quod hic habetur: vide per Alexan. in. d. l. alia. & glo. & docto. in. l. is qui contra. ff. de vulg. & pupil. & not. quod in impugnante illud instrumentum extra testam-

to, vel codicillos non procederet quod his disponitur l. qui Roma. §. Scia. ff. de verbo. obliga. Paol. & Alexand. in dicta l. alia.

ad d *Iuyzio de sententia*. Imponente finem liti intellige: nam si appellauit, & pendente appellatione, dislitit: idem est, ac si in prima instantia dislitisset. arg. l. qui cum maior. §. accusasse. ff. de bon. liber. glo. in l. Papinia nus. §. meminisse. ff. de inofficio. testa. ita etiam declarat Azo vbi supra: sufficit enim, vt euitet istam pœnam siue a principio siue pendente appellatione desistat, & ita est intelligenda & limitanda. l. ista partitarum ad terminos iuris communis, vnde sumpta est. Quid autem si desistat post conclusionem in causa? Cynus in dic. l. alia. voluit. idem esse, ac si lata esset sententia: quia causa censetur consumpta post conclusionem in causa per. l. quanuis indubitati. C. de adulter. vnde cautela est secundum eum, quod expectet sententiam, & postea appeller: & deinde ante conclusionem in causa renuntiet, seu desistat: quia sic non patietur pœnam priuationis. per dic. §. accusasse. & idem tenet ibi Bald. allegans gloss. notabilem. in lege prima. in principi. in gloss. secunda. ad ff. de actio. empt. si tamen ille, qui desisteret ante sententiam post conclusionem in causa non agebat litem improbam & ita ex actis appareat excusaretur renuntians post conclusum in causa secundum Pau. de Cast. & Alex. in. d. l. alia per text. in. dic. §. meminisse. ibi lite improba, perseuerauerit: per quem text. etiam deciditur, quid si sententia esset lata contra absentem contumacem.

e *Personero o abogado*. Adde. l. post legatum. §. sunt qui putant. ff. de his quib. vt indignis. & l. si. i. rñ. ff. de inofficio. testa.

f *Del Rey*. Vide in dict. §. sunt qui putant. ver. aduocatum fisci. & nota istam. l. partitarum, cum dicit por pro o mandado del Rey. nam ex diuisione vult, quod & si non necessitetur ex necessitate officij, excusetur procurator vel aduocatus fisci assumens hoc officium solū pro vtilitate fisci. excusabitur ergo quicūq; procurator vel aduocatus, & si non sit ille, qui ad ista est deputatus a rege. & sic extenditur dispositio. d. ver. aduocatum fisci.

g *Guardador*. Adde. §. si tutor. inst. de inoffici. testamen. & l. cum quædam mulier. ff. de administra. tuto. vbi vide Bal. idem volētem in quo libet legitimo administratore.

h *La sexta*. Adde que tradit Azo. C. de his quib. vt indign. in summa. co. 4. vers. est alia causa tertia.

i *En poridad*. Secus si palam, vt in. l. non intelligitur. in principi. ff. de iure fisci. vbi vide bonum textum quando dicatur fieri clam, vel palam. & not. quod licet fiat promissio de restituendo incapaci in publico instrumento: si tamen rogantur testes & tabellio, vt teneant in secreto: dicitur fieri clam secundum Bartol. in. l. nō intelligitur. §. tacite. ff. de iure fisci. & in. l. in fraudem. ff. de his quib. vt indign. vbi ponit hæc verba. Idem dicerem, si fieret instrumentum publicum adhibitis testibus, & notario: in quorum fidem posuit, quod hoc secretum tenerent: tunc enim satis est tacitum fideicommissum, id enim dicitur fieri clam quod taliter fit, quod non potest deuenire in notitiam aduersarij secundum Bartol. in. d. §. tacite. & adde Decium consil. 399. column. fina. & in dubio quando non certificauit personam, cui restitueretur, est aliqualis præsumptio, quod reliquerit incapaci: non tamen tanta quod sufficiat, nisi aliter probetur. secundum gloss. in l. Lucius. §. in testamento. ff. de lega. primo. & ibi Bartol. & idem Bar. in. l. quem hæredi. in fin. ff. de reb. dub. & licet non sufficiat hoc ad probandum tacitam fidem fuisse accommodatam: si tamen testator rogat hæredem, vt restituat, cui vellet: non poterit hoc casu spurium eligere: quia tunc videtur capere a testatore. l. vnum ex familia. in principi. ff. de lega. secundo. & tenet Bartol. in lege finali. columna secunda. ff. de his quibus vt indign. vide etiam in ista materia per Salycet. in. l. etiam. vers. Item quæro. C. de fideicommiss. qualiter hoc probetur: & quid si testator habens filium spurium in-

14 *Con la muger*. Idem videtur si cum filia, vel nuru: vt in. l. 9. tit. 26. 4. parti. & quæ ibi dixi.

15 *Que cras falso*. Adde. l. qui cum maior. §. accusasse. ff. de bon. liber. & l. alia causa. C. de his quib. vt indign. & vide per Azo. C. de his quib. vt indign. in summa. col. 4. vers. est secunda causa. vbi hoc intelligit in hærede maiore viginti quinque annorum: nam minori ætati eius qui

Sestapartida.

stituat uxorem, & roget, vt post mortem restituat quibus velit: quæ postea instituit spurium filium testatoris an presumatur, quod per eam fuit tacita fides ad hoc accommodata: Bartol. dixit quod non in dicto, sicut in testamento qui etiam ita consulit per multas rationes in consilio quod incipit Cæchus despoletio, adde quæ notidem Barto. in l. si is qui. ff. de

vulga. & pup. & tradit Alexan. consilio. 52. incipit viso themate ad fi. in secundo volu. & quæ not. Bal. in l. eam quam. col. 10. verfi. subiungitur talis. q. C. de fideicom.

22 a **U**su fiso. Spurio & incapaci vt sequitur & adde. l. nō intelligitur. §. tacita. ff. de iur. fisci. & Bald. in l. etiam. verfi. modo quarto. C. ad l. fal. Sed an sit testator fiso spurio reliquit palam applicetur fisco? vel remaneat apud hæredem scriptum, vel ad quos bona debeant deuenire? vide Bart. in d. fi. col. 2. ver. quarto & reuoco in dubiū. ff. de his quib. vt indig. vbi etiam tractat, an sit aliquis modus relinquendi filio spurio. vide ibi per eum.

23 b **Q**uæ lo non podia heredar. Quid si poterat caperet tempore testamēti, sed non tempore mortis: velle contra? vi. l. non intelligitur. §. quādo autem. ff. de iur. fisci. & l. in fraudem. §. i. ff. de his quib. vt indig.

24 c **C**um pliesse tal ruego. Et inferius dicit. e la entregasse. inuit aperte ista. l. q. ex sola accommodatione tacitæ fidei de dando incapaci, si hæres ei non traderet hæreditatem: non auferetur hæreditas ab hærede, vt indigno, neq; perderet hæreditatem. & secundum hoc superflua esset disputatio Barto. in d. l. si. ff. de his quib. vt indig. quid debeat facere in conscientia ille, qui est tacite rogatus de dando incapaci? vbi concludit legaliter, vt ipse dicit loquendo salua ratione theologorum, q. debeat dare fisco secundū conscientiam, neq; potest dare spurio vel retinere: quatenendo, dicitur malæ fidei possessor. l. cum qui. ff. cod. malefidei est omne, quod non est ex fide, peccatum est vt in c. fin. de præscript. ex quo Bart. vult aperte, q. ex sola tacita fide, etiam absq; traditione, hæres patitur istam pœnā, quod tñ dicit Bart. cū dicit non posse retinere in conscientia, & quod tenetur pādere fisco, nō caret scrupulo: cum verus hæres sit, & in pœnam. ll. hanc hæreditatem fisco deferunt: & pœna in foro conscientia nō soluitur glo. vulg. & notabi. in c. fraternitas. 12. q. 2. & contra hoc dictum tenet Didacus à Couarruias in suo epito. matrimoniali. 2. parte. c. 8. §. 5. ver. quinto. hinc constat, q. secundum eum ipse spurio possit in foro conscientia talia bona retinere, si sibi ab hærede traduntur, etiam si præcessit fides de restituendo. vide ibidem verfi. 3. inferitur. sed fortè dictum Barto. verius est, ex quo iste hæres non habet voluntatem defuncti, neq; sibi relinqueret, nisi fidem tacitam præstitisset. vnde non potest dici, q. fit verus hæres. Item q. subdit dicitur Didacus q. spurio potest retinere, salua conscientia, si sibi ab hærede tradatur, videtur contra ea quæ dixi supra ea. l. in glof. super parte en poridad. q. si. iste spurio non ab hærede videatur capere: sed à testatore: & cum sit incapax etiam in foro conscientia tenebitur restituere, prout etiam ipse Didacus fateatur, quod spurio non potest cum bona conscientia reuere res sibi à patre donatas, vel relictas, vt tradit vbi supra ver. primum. & respondet ad glo. d. c. fraternitas. Tu cogita super his. & adde Lucam de penna. in l. i. C. de his qui se dese. li. 10. co. 2. ad fi. vbi ponit quæstionem an ille qui commisit aliquod crimen propter quod debeat perdere bona sua si crimen sit occultum teneatur ipse se deferre in foro conscientia & hoc reuelare, & ibi refert distinguentem Bartol. an bona publicentur ipso iure vel per sententiam. tu vide in hoc de confiscatione ipso iure quod non liget in foro conscientia vt teneatur se prodere quæ tradit Didacus à Couarruias in dicto suo tracta. matrimoniali. parte. 2. capitul. 6. §. 8. & Iaco. septimacensis in suo tract. de hæresi. capitul. 9. numero. 27. cum sequētib. & hoc etiam probari videtur ex l. non intelligitur. in prin. ff. de iur. fisci. vbi totum pondus sit in accommodatione tacitæ fidei de restituendo incapaci. & idem probatur in §. quando autem. probatur etiam in dict. l. cum qui. in prin. ff. de his quibus vt indig. vbi habetur, cum qui tacitum fideicommissum in fraudem legis suscepit, eos quoque fructus, quos ante litem motam percepit, restituere cogendum, respondi, quia bonæ fidei possessor fuisse non videtur: pondera verbum (quoque) nam expresse sentit de hærede, qui possidebat, & adhuc non restituerat conuento, item quia reputat eum malæ fidei possessorem. & sic teneatur ad fructus etiam ante litem motam, hoc etiam probat text. iuncta secunda expositione glof. ibi in l. etiam. C. ad legem falcid. & ibi Salycetus expresse no. dicens not. quod non expectatur, vt fidei accommodator soluerit, sed sufficit, vt solum fidem accommodauerit, vt patet ex secunda expositione, quam facit glof. super verbo administrasse, quod tene cor di. hæc sunt verba Salycet. probatur etiam hoc in l. imperator. §. si. ff.

de fideicommissa liberta. hoc etiam probatur. in l. in tacitis. ff. de lega. 1. vbi Ioan. de Imol. notat tria requisita per illam. l. vt quis dicatur in fraude in fidem accommodare, scilicet quod factum sit clam, & q. hæres secreta cautione se obligauerit, & quod sit fides accommodata de restituendo non capaci, & q. nisi prædicta interueniant, non habet locum ali-

damiento del testador, e la entregasse al otro, perderia el derecho q. auia en la heredad. E por qualquier de-

qua pœna. & sic quod soluet incapaci vel ne, non est in consideratione, ibiq; re-

fert Iacob. de Are. Rayner. & Bald. inferentes q. si non interueniat cautio aliqua, sed forte nuda pollicitatio, vel nulla penitus appareat cautio, quod tunc non habebit locum aliqua pœna & quod sic doctores prædicti videntur sentire q. licet hæres accommodasset tacite fidem: si tamen se non obligauit cautione priuata vel chirographo, non habebit locum pœna: & per consequens non applicabitur fisco, quod dicit esse singulare in materia si esset verum, ipse tamē tenet in hoc contrarium per. d. l. nō intelligatur. §. tacite. cū ibi nota. per Bar. & per Bar. in l. si. ff. de his quib. vt indig. vbi glo. & Bart. videntur velle q. nedum per cautionem priuatam recognitam potest probari de accommodatione tacitæ fidei: sed etiam per confessionem eius, qui dicitur rogatus & istud dictum Imol. videtur verius maxime stante. l. ordina. huius regni incipientie como quier. hæc omnia probant peccatum hæredis, à quo pœna priuationis descendit consistere in sola fidei accommodatione tacita de restituendo non capaci. vnde videtur q. ista. l. partitarum supplenda sit iuxta. ll. iuris communis, de quibus sumpta est cum in hoc nulla diuersitas opinionum fuit inter glossatores neq; alios scribentes in iure communi. Et sic q. si hæres rogatus soluit non capaci, confiscetur hæreditas, vt hic. & idem si non soluit. sed tacitam fidem accommodauit de dando non capaci de istas leges & sic secundum vtranq; expositionem glo. in d. l. etiam. & quod ista. l. in hoc non lit corrigere, quæ erant de iure communi, patet ex l. 5. titu. 11. infra. ea. parti. vbi ponitur hæres ex sola accommodatione tacitæ fidei, nisi sit filius in potestate, vel seruus testatoris, vel dic quod ista. l. partitarum decidat casum singularem, qui non ita clare reperiebatur decisus de iure communi, scilicet q. si hæres secreto fuit rogatus de restituendo incapaci, non tamen constat quod hæres suam fidem ad hoc accommodauit: si tamen hæres processit ad actum restitutionis in persona indigni: tunc talis hæreditas restituta applicatur fisco: & hæres perditus, quod in hæreditate habebat: vt enim hic vides non dicitur, quod hæres fidem accommodauit, sed quod rogamen tacitum testatoris impleuit, restituendo incapaci. & licet de hoc videatur casus singularis in l. si postulante. §. si pa. ff. ad Trebellia. non tamen est ita clarus. & Bald. illum tex. ad hoc allegauit in l. eam quam. col. 6. C. de fideicom. versicul. sed quarto. vbi quærit, quid si dignus rogatus est restituere indigno vel in minori parte digno? & respondet, quod si rogatus accommodauit tacitam fidem, succedit fisco: sed si non accommodauit, non succedit, quod dicit esse verum, si res sit in actu verbi, sed si rogatus processit ad actum restitutionis in persona indigni seu incapacis, tunc illud quod restitutum est indigno applicatur fisco per. d. l. si postulante. §. si. quem tex. dicit vnicum in iure. casus ergo ille, quādo hæres accommodauit tacitam fidem de restituendo incapaci, non deciditur hic, & remanet sub dispositione iuris communis. l. commodissime cum similibus. ff. de libe. & posthu.

d **P**erderia. Libertate tamen in testamento relictæ deberentur. l. imperator. §. si. ff. de fideicommiss. liberta. & nō veniunt prælegata in bonis, quæ auferuntur ex causa fideicommissi. l. cum qui. §. final. ff. de his quibus vt indign. & nunquid ille, qui tacitam fidem accommodauit in vno nuntio, censetur indignus tota hæreditate? Bald. quod sic in l. etiam. C. ad legem falcid. sed in contrarium est textus in l. hæres qui certam. ff. de his quibus vt indign. Quid autem si testator, qui tale rogauit, erat presbyter: hæres vero institutus laicus, qui bona restituit, seu tacitam fidem accommodauit: cui fisco, an ecclesiæ vel imperij bona applicentur? Baldus in l. si quis presbyter. C. de episcopis & cleric. versicul. secundo inducitur ista. l. dicit, quod fisco regio, ex quo bona auferuntur de manu hæredis laici, & cui erat ius quæsitum: si tamen hæres esset presbyter, applicarentur ecclesiæ secundum eum, qui arguit à sententia iudicis ad sententiam legis: quia cum per sententiam iudicis bona clericorum non possunt fisco imperij applicari, sic idem est dicendum in sententia legis: & cum dicit Bald. transit ibi Pau. de Castr. & Ioan. de Platea in l. i. col. 2. C. de bon. vacan. lib. 10. & nota, quod licet testator roget secreto hæredi, vt de bonis proprijs det tantum incapaci, habebit locum hæc pœna, si tantum dem hæredi à testatore relinquatur, quantum rogatur restituere secundum Ioan. de Plat. in l. i. circa fi. ver. item limita. C. de delato. li. 10. per l. sed si hoc. §. i. ff. de condit. & demonstra.

Las mandas. Nota bene istam regulam, quae etiam probatur ex iuris allegatis superius in qualibet ex praedictis causis.

Lex. IIII.

Si incapaci testator aliquid relinquat fraudulenter iure in substitutionis, siue alias & is antequam recipiat Regis curiae hoc reuellet: habebit in praemium medietatem hereditatis, vel legati ad minus. hoc dicit.

Estas seys razones sobredichas pierde el heredero la herencia: e deue la auer el Rey e por estas mismas razones que el heredero deue perder la herencia, por estas mismas perderian las mandas, aquellos aquien fuessen fechas.

Lex. XIII. Que galardon deue auer aquel que no puede ser por derecho establecido por heredero, nin rescibir manda si alguno lo faze su heredero, o le manda algo, e el mismo lo descubre ante que sea acusado dello.

Alguno de aquellos aquiẽ defien den las leyes deste nuestro libro, q̄les no pueden fazer mandas, nin establecer por herederos, acaesciere que gela faga encubiertamente, segund diximos en la ley ante desta, si este a tal fuere a la corte del Rey, e dixere asy: tal manda que me fizo fulano o me segund me fazen entender non la puedo auer segund derecho, fazed della lo que touieredes por bien: por esta bondad que fizo en descubrir lo que le era mandado en poridad, que lo non quiso rescibir contra defendimiento del derecho: dezimos que deue auer la meytad alomenos de lo q̄le fue mandado, o de la herencia en que fue establecido por heredero en testamen-

in principio. ff. de iure fisci. & ita etiam est intelligenda ista. l. cum sit eadem. imo & maior ratio, cum durius sit relinquere iam habita & possessa, quam habenda. & nota, quod ista confessio sufficit quoad sui praedictum, licet quoad praedictum aliorum, non sufficit absque alia probatione, vt declarat Bar. in. d. l. edicto. in principio.

to dentro.

Lex. XV. Porque razones se puede excusar el heredero que non pierda la herencia, maguer non sea vengada la muerte del testador a quien hereda.

Engançã diximos que es tenuto de demandar el heredero de la muerte del testador. E si non lo fiziesse asy, que pierde porẽ de la heredad q̄ deuia auer del. Pero cosas y ha en q̄ la non pierde por tal razõ. Esto seria como si el heredero querellasse la muerte, mas el juez o el seõor de la tierra, non quisiessẽ llegar la q̄rella a derecho. Esto mismo seria si acusasse a aq̄llos q̄ sospechasse q̄ le auian muerto, e diesse la sentencia contra el heredero, assoluiẽdo los acusados e quitandolos de la acusacion q̄ auian fecho dellos. Ca maguer nõ se alçasse de tal juyzio, non perderia porẽ de la heredad: otro tal seria, si el heredero fuesse menor de veynte e cinco años: o si aq̄llos q̄ ouiessem muerto al testador, nõ pudiessem ser fallados para fazer justicia dellos. Ca por qualquier destas razones sobredichas en esta ley, q̄ non fuesse tomada vengança de la muerte del testador, non perderia la heredad porẽ de, porq̄ se entiende que non fino por el.

La meytad.

Adde. d. l. cum tacitum. & l. senatus. §. senatus Adriani. ff. de iure fisci. l. tamen. i. C. de his qui se defer. dicit tertia quae loquitur in herede rogato, non in fideicommissario, ideo distingue. vt per Alber. & Bart. in d. §. senatus. & per Ioan. de Pla. in. d. l. i. & per Angel. Are. in. principi. inst. de fideicommi. heredi.

Herencia. Intelligit dimidiam dodrantis. vt in dict. l. cum tacitum. & vide in materia distinctionem Barto. & aliorum quos supra in glo. prox. retuli.

Lex. XV.

Si hæres accusat occisorem eius cui successit & iudex ei iustitiam non administrauit: aut succumbens non

appellatur vel si occisor non inuenitur: aut hæres est minor. xxv. annorum nec accusauit non aufertur ei hæreditas propter hoc. hoc dicit.

Non quis esse. In supremo domino vel iudice ex cuius negligentia nõ esset superior, cui fieret querela de negligentia, vel iudicis malitia plane procedit. si vero esset iudex inferior, querelandum esset coram superiori. nam si inferior grauat denegando ius, potest adiri superior: vt cogat iudicem, vt parti petenti reddat ius. vt in authenti. vt differen. iudic. §. si vero. colla. 9. vel vt ipse sibi iustitiam faciat cum ex negligentia deuoluatur iurisdicchio ad superiorem. vt in authenti. de questio. §. si vero forsan. & ibi Bar. colla. 6. & per Ioan. de Pla. in. l. nemo carcerẽ C. de exactori. tribu. lib. 10.

Non se alçasse. Adde. l. propter veneni. §. fina. ff. ad Syllan. & intellige secundum Barto. ibi quando sententia est bene lata: vel est dubiu, quia tunc praesumitur pro sententia: vel si excusaretur propter inopiam, alias si male esset lata appellare tenetur. & etiam tenetur si pars aduersa appellauit, ei respondere secundum gloss. & Angel. ibi & si appellauit prosequi tenetur. l. minoribus. C. de his quibus vt indign.

Si el heredero fuesse menor. Adde. l. minoribus. C. de his quibus vt indign. & in l. ii. ff. de iure fisci. §. si quis ignorans. ff. ad Syllaniam. v. l. ii. ff. de iure fisci. §. si quis ignorans. ff. ad Syllaniam.

Non podiessem ser fallados. Adde. l. tertiam. §. si quis ignorans. ff. ad Syllaniam. v. l. ii. ff. de iure fisci. §. si quis ignorans. ff. ad Syllaniam. Partida. vj. I. iiii

Ad tit. C. de his qui se defe. libro. 10.

La corte del Rey. Non aperit coram quo delatio fit faciendã, & de iure communi ista delatio fieri debebat coram procuratore cesaris. vt in. l. prima. C. de his qui se defe. libro. 10. & in lege prima & secunda. C. vbi cau. fiscal. forte in regno sufficeret, ieu fieri deberet coram, his qui praesident in iudicijs rerum fiscalium, & patrimonij regni: qui vulgo dicuntur contadores maiores, qui vident successisse in locum procuratoris cesaris cum cognoscant de causis fiscalibus, & inter fiscum & priuatum, prout de iure communi faciebat procurator cesaris, & sic in audientia istorum debet fieri ista delatio: & non videtur sufficere si fiat coram procuratore fiscali, prout etiam tradit Lucas de Penna in. l. i. ad fin. C. de his qui se defe. libro. 10. vel dic, quod potest fieri ista delatio coram procuratore Regis vulgo dicto mayor domo mayor: ad istum namque pertinet inquirere, & scire redditus & iura Regis, vt habetur in. l. 17. titu. 9. 2. partit. & videtur successisse in locum procuratoris cesaris, & huic dicto consonare videtur. l. 16. infra. eo. non tamen vt videmus de facto cognoscit de causis, sicut cognoscebat procurator cesaris. vel dic quod sufficeret, si delatio fiat in regio consilio: & cum ista. l. non exprimat coram quo fiat, sed tantum dicat, ad curiam Regis: videtur quod sufficeret in quocunque auditorio regali se deferat: ita quod etiam procuratori fisci notificetur, vt causam prosequatur. vt not gloss. in lege. i. in principio super parte recessum. ff. de iure fisci.

Endescobrir. Statuitur praemium se deferenti, vt hic & in. l. i. C. de his qui se defe. libro. 10. & in. l. edicto. ff. de iure fisci. & in. l. senat. §. 2. & in. l. cum tacitum. ff. de iure fisci. sic etiam reuelantibus prodicionem praemium assignatur in. l. quisquis. C. ad. l. lul. maie. in. l. in testamento. & ibi Bal. vbi etiam de reuelantibus occisores. ff. de heredi. in. l. i. Aduerte tamen q̄ quidam sunt ita totaliter incapaces, quod & si se deferant, nõ consequuntur praemiu, vt haeretici: damnati in metallum: deportati. vt no. glo. i. in. l. i. in prin. ff. de iure fisci. & vide eo. tit. l. edicto. §. eos.

Quel non quiso rescibir. Innuit quod si iam recepit, quod & si se deferat nõ consequatur praemium: contrarium tamen habetur in. l. edicto

Lex. XVI.

Hæreditate per regem ab hærede defuncti necem non vindicante cui
 et hæres satisfaciendū creditoribus iuxta vires hæreditarias & legatarijs
 retenta falcidia quam erat hæres habiturus. h. d.

1 a *De decimis.* Prosequitur nota, per Azo. C. de his quibus vt indign. in
 summa. col. fi.
 versu. & est sciē
 dum.

2 b *El mayordo-
 mo.* Facit ad
 id qđ dixi. 5.
 col. 14. in gl. 1.

3 c *Las deudas.*
 Add. l. nō pos
 sunt. ff. de iur.
 fisc.

4 d *Lo que el rescibio.* & sic fiscus
 licet non con
 ficiat inuenta
 rium, non ten
 ebitur vltra
 vires hæredi
 tatis. vt hic &
 in. d. l. nō pos
 sunt. & in. l. 1.
 §. an bona. ff.
 de iure fiscali.
 vbi hoc notat
 Bart. & Alb. in
 dic. l. non pos
 sunt. colligit,
 quod si alicui
 ius malefacto
 ris bona ad fi
 scum perue
 niant, non ten
 eant vltra quā
 ad eum perue
 nit, & intelli
 ge quando iu
 re deuolutio
 nis qui vacan
 tia seu confis
 cationis fi
 scus succede

*Ley. XVI. Como quando el Rey o su mayordo-
 mo recabda las herēcias de los herederos, que
 non las merecen, a que dizen en latin indig
 ni, es tenuto de pagar las deudas e las man
 das, a los que fueren señores dellos.*

A desconocēcia e el yerro q
 el heredero faze, en nō q̄rer
 vengar por su yzio la muer
 te de aq̄l a quien hereda nō
 deue empescer a los otros q̄ nō auia cul
 pa. E porende dezimos^a, q̄ el mayordo
 mo^b, o el procurador de la camara del
 Rey, q̄ ouiere a recabdar los bienes q̄e
 stos atales dūē heredar, asy como sobre
 dicho es, por q̄ los nō merecē auer, q̄ de
 ue pagar las deudas q̄ fincaron del testa
 dor, fasta en aq̄lla quantia q̄ montare lo
 que el rescibio^d de la herencia. Otro si de
 zimos, que deue pagar las mandas^e que
 fueren escriptas en el testamento del fina
 do, fasta en aquella suma, que montare
 lo que la camara del Rey rescibio de a
 aquellos bienes, tirando ende la quarta
 parte^f para el Rey, segūd que la deue re
 tener para si el heredero, e esta quarta
 parte se deue sacar de las mandas, quan
 do non fincare tanto de la heredad de q̄

ret: quia tūc non dicitur in hæreditate succedere. l. 3. §. eadem constitu
 tio. ff. de fideicommissa. liber. cum gloss. ibi & ideo non tenetur vltra
 vires hæreditatis. vt in. d. l. 1. §. an bona. & hic. & ita intelligit Barto. in
 in rub. ff. de acquir. hære. versu. & ex hoc apparet: vn de secus esset, quā
 do fiscus succederet, vt hæres & iure hæreditario.

5 e *Las mandas.* Adde. l. cum fisco. ff. ad Syllania. & l. dicitur. ff. de iure
 fiscali.

6 f *La quarta parte.* Adde. l. Marcellus. §. si. ff. ad Trebell.

Lex. XVII.

Si legatarius constitutus tutor in testamento recusat officium perdit
 legatum pupillo applicandum: & si testamentum celat perdit lega
 tum hæredi acquirendum. Item hæres tanquam filius institutus si ap
 paret non esse filium perdit hæreditatem consanguineis defuncti pro
 ximioribus applicandam, quibus non existentibus regi applicatur.
 idem si infidelis vel hæreticus instituatur. Item filio patrem furiosum
 alimentare nolente applicatur hæreditas extranea de eo curante, & he
 rede captiuum non redimente distribuitur hæreditas in redemptione
 captiuorum. hoc dicit.

1 g *Chydarian.* Prosequitur notata per Azo. in summa. C. de his quib. vt
 indig. col. fi. ver. præter hoc ad maiorem notitiam huius tituli. & vide
 notab. per Barr. in. l. fin. pen. & fi. col. ff. de his quib. vt indig. & per gl.
 in. l. hæreditas. C. eo.

2 h *Cosasyha.* Regula ergo erit ex ista. l. quod quidquid auferitur ab in
 digno, applicatur fisco. adde. l. Papinianus. §. meminisse. & ibi gloss.
 & Bart. & Paul. ff. de inofficio. testamē. vbi Paul. limitat, & intelligit,
 quando propter suum delictum erat indignus, alias secus. vt in. l. pe
 nul. C. de lega. 1. C. de secundis nupt. l. si pater. C. de hæredibus insti
 tuend. idem tenet Barto. in. l. auferitur. in principio. ff. de iure fil. & ad
 de ad. d. regulam. l. qui contra. & ibi Bald. C. de incest. nupt. hæc regu.

la, limitatur, vt hic vides in multis casibus: tu etiam limita in hæ
 rede indigno instituto, qui non adeat, sed repudiet hæreditatem:
 nam tunc hæreditas non applicatur fisco. ita Barto. per text. ibi in. l.
 eius. §. primo. ff. de iure fiscali. cum enim indignus non acquisierit,
 non potest dici, quod auferatur ab eo. Bald. tamen in. l. eam quam. C.
 de fideicom.

se podiessē entregar della.

*Ley. XVII. Por quales razones la herēcia que
 el heredero perdiessē por yerro que omiessē fe
 cho, non la deue auer el Rey.*

Vydariā & algūos, que todas
 las cosas que son tomadas a
 los q̄ las nō merecen, que de
 uē ser de la camara del Rey.

E porende dezimos, q̄ cosas y ha^h en q̄
 nō seria asy. E esto seria como si dixesse
 el testador, e mādasse a algūd o me algu
 na cosa señalada mēte: e despues desto di
 xesse que rogaua a aquel o me que fuesse
 guardador de sus hijos, a que llamā en la
 tin tutor. Ca si este atal non quisiessē ser
 guardador de los moços, non merecía
 auer la manda. Pero tal manda que se to
 ma a este por razō que era desconoscien
 te al fazedor del testamento, sera de los
 huerfanos sobredichos, e non del Rey.
 Otro si dezimos, que si algund o me fur
 tasse el testamento, en que le ouiessen
 fecho alguna manda, que la pierde^k por
 esta razō, e que deue ser de los herede
 ros del testador e non del Rey. E aun
 dezimos, que si el testador estableciere

res fuisse iam negligens in vindicanda nece defuncti: & sic ex negligē
 tia iam erat ius quæsitum fisco: & sic est præsumptio, quod in fraudem
 fiscali non adeat: & sic vult quod hæreditas indistincte auferatur ab in
 digno, siue adeat, siue non adeat. Idem etiam tenet Bart. in. l. 1. in. 4. q.
 prin. versu. irē quæro. quid si hæres institutus esset indignus. ff. de vug.
 & pupil. vbi Alexan. col. 11. dicit istam esse communem opinionē. So
 ci. etiā ibidem. §. 4. col. ver. circa. 7. q. Bar. asserit hanc esse communem
 conclusionem, q̄ fiscus auferat hæreditatem ab indigno etiam excluso
 substituto: quam limitat vt non procedat in eo, qui nullo modo est sa
 pax, quia tunc fiscus non succedit. l. 1. C. de here. insti. Secundo limita
 re: secus si mortuus fuisset hæreditate sine fraude non adita: quia tunc
 fiscus nō admittitur, sed substituitur. Tertio limita nisi institutus repu
 diaret, antequā fieret indignus. l. antequam. ff. ad Sylla. & voluit Bart.
 in. d. l. si sequens. Quarto limita, nisi datus esset substitutus hæredi in
 digno in eo, qđ capere non posset. vt tenet Ange. per illum tex. in. l. 2.
 de hæred. insti. & in. l. in tempus. ff. eo. & licet Soci. contra istam vlti
 mam limitationem arguat ex eo, q̄ expressio eius qđ tacite inest, nih
 operatur: & non soluat: potest dici, q̄ ista expressio est per aliū modū
 quam tacite inest, cū dicit in eo q̄ capere non possit, quod verbum po
 test comprehendere etiam incapacitatem superuenientem ex indigni
 tate: quod non comprehendit id quod tacite inest, scilicet si non adie
 rit, vel adire non potuerit qđ refertur ad aliam incapacitatem, quæ nō
 proueniat ex indignitate ad quam. l. in isto tacito non habuit confide
 rationem: testator vero exprimens sic.

1 *Sera de los huerfanos.* Adde. l. post legatū. §. amittere. ff. de his quib. vt
 indig. qñ em indignitas alicui^o respicit fauorē certæ personæ: illud qđ
 sibi auferitur à lege, applicat illi personæ. l. pe. C. de lega. & in. d. §. amit
 tere. vbi Bar. quid aut si pœna priuationis imponatur à testatore: vi. l.
 vxorē. §. hæres. de lega. 3. & quid si testator alias erat legaturus & si nō
 esset tutor: vide per Ang. & Alex. post glo. ibi in. l. pe. C. de lega.
 2 *La pierde.* Concord. cum. l. si legatarius. C. de lega.

- ^a *Perderia.* Adde. l. si pater. & l. nec apud. C. de heredib. in suu. vide in materia. l. 11. titu. 3. ea. parti. & qua ibi dixi.
- ^b *Hereje, Moro, o Indio.* Habes hic expressum quod iudeus nec paganus non potest hares institui. nota ad ea que dixi in l. 4. titu. 3. ea part.
- ^c *Los mas propincos parientes.* Nota bene nā text. in authen. idem de ne-
storianis. C.
de hæreti. quē
ad hoc allegat
Azo. C. de his
quib. ut in dig.
in summa. co-
lum. fi. non ita
bene probat.
- ^d *Leyes.* Vid. 3.
eo. l. 5. ibi, eo-
trofi dezimos.
- ^e *Diximos.* Su-
pra eo. l. 6.

*Titulus VIII.
De inoff. testa.*

Lex. I.

^g Possunt ap-
ponere quere-
lam inofficioli
testamenti de-
scendentes ex
hereditati & est
querela sic di-
cta: quia pa-
rens fecit con-
tra pietatis of-
ficium, & idē
de ascendente
iniuste exha-
redato, & pro-
posita quere-
la contra hære-
dem scriptum
citabit eum iu-
dex & pronū-
ciabit q̄ testa-
mentū non va-
let & hære-
ditas sit quere-
lantis: sed si est
præteritus de-
scendens vel
ascendens non
est necessaria
querela: quia
ipso iure est
nullum testa-
mentum. h. d.

^f *Que ouiesse de
recho de here-
dar.* Nam que-
rela inofficio-
si testamenti
datur filio &
nepoti & om-
ni descendenti,
qui tempore
mortis ab-
intestato pos-
set succedere,
non obstante
præcedēte per-
sona, ut tradit Azo. C. eodem in summa. columna. 2. vers. datur autem
querela. & not. gl. in l. pater filium. ff. eod. nam qui non tenet primum
locum, non est instituendus, neque exheredatus. l. gallus. §. in omni-
bus. ff. de liber. & posthu. l. si quis filio exheredato. in princip. ff. de in-
iust. rupt. vide que dixi in l. 1. titu. supra proximo. in glol. super parte
que lo ouiesse de heredar. & non potest quis admitti ad querelam, nisi
pro eaparte, que sibi ab intestato defertur. l. mater decedens. & ibi
Bar. & Paul. ff. eodem. vbi vide quid si de facto admittatur: si ergo si-

por su heredero a alguno cuydando sin
dubda ninguna que era su fijo, que si
despues de la muerte del testador fuesse
sabido en verdad que non lo era, perde-
ria^a por ende el heredero tal heredad,
porque non la merecse auer, pues que
sabido es verdaderamente, que non es
su fijo del finado. Pero tal herencia co-
mo esta nõ seria del Rey, mas de los pa-
riētes mas propincos del testador si los
ouiesse. E si parientes non ouiesse, eston
ce deue ser del Rey. Esso mesmo seria si
algū christiano estableciēse por su here-
dero a algun herege, o moro, o judio^b.
Ca la heredad en que fuesse establecido
por heredero algūo destos sobredichos,
auer la yan los mas propincos parien-
tes del testador, e nõ el Rey, maguer es-
tos atales nõ la merecse auer. Otrofi
dezimos, que quando algun fijo fuesse
sin piedad, que non quisiesse pensar de
su padre que fuesse furioso, o de memo-
riado, pudiēdo lo fazer: e pensasse otro
estraño del, segund diximos de suso en
las leyes^d, q̄ fablan en esta razõ, que por
ende pierde la heredad como ome que
la non merecse auer. Con todo esso, tal
herencia como esta non seria del Rey,
mas de aquel extraño sobredicho, que
penso del, dandole lo que le era mene-
ster en su vida. Esso mismo seria, si algū
ome y oguiesse en catiuo, e el fijo o el o-
tro que lo ouiesse a heredar, non lo qui-
siesse facar de catiuo: asy como de suso
diximos. Ca maguer este atal perdiēse
la heredad, e non la merecse auer, por
tal razõ como por esta nõ seria del Rey:
mas deue ser dada para facar captiuos,
asy como ya diximos^e.

Titul. VIII. De como

puede quebrantar el testamento aquel
q̄ es desheredado en el a tuerto, a que di-

Et contra absentem contumaciter poterit procedi ad definitiuam,
etiam lite non contestata. ut tradunt Bartolus & Paulus de Castr. in
lege qui repudiantis. §. 1. ff. eodem. licet gloss. ibi contrarium vo-
luit.

ⁱ *Por heredero.* Aliquando tamen querela ista intentatur con-
tra alium, quam contra scriptum heredem, ut in casu. l. filium. ff. de
bonorum possessione contra tabul. & in lege prima. C. de inofficiolo
testament.

lius præcedat, nepos ex uapersona, non potest agere querela: licet
ex persona patris poterit: si pater deceat etiam querela non præpa-
rata, ante aditam hereditatem, ut in lege. si quis filium. C. de inoffi-
cioso testamento. & in querela locus est successorio edicto. l. si is. in
principio. ff. eodem. & tunc si querela est iam in esse producta: quia
adita erat hæ-
reditas, aget
nepos etiam
ex persona sua
per successio-
rium edictum. & ff. de in
ut declarat la-
son post Ra-
pha. in dic. l. si parti. in ti
quis filium. tul. 4. l. 11.
in fine. de iure
tamen ordina. In no. rec.
huius regni, est. l. 1. tit.
cum ad validi
4. lib. 5.
tatem ex hære-
dationis nõ re-
quiratur aditio
hæreditatis
ut dixi su-
pra titu. proxi-
mo in l. 2. sem-
per sequens in
gradu poterit
intentare que-
relam ex per-
sona sua.

zen en latin querela inofficioli testa-
menti

Desheredan a tuerto a las
vegadas los que suben
por la liña derecha a los
que descien den dellos.
Otrofi los que descien-
den por la liña derecha, desheredan en es-
sa manera mesma a los que suben por
ella. E por ende despues que en el titu-
lo ante deste mostramos las razões, por
que ome puede desheredar a aquellos
que auia derecho de desheredar sus bie-
nes, si les ouiesse errado. Queremos mo-
strar en este las razones porque el here-
dero puede quebrantar el testamento,
en q̄ fuesse desheredado a tuerto. Otrofi
como puede cobrar su derecho. E dire-
mos quien es aquel que puede fazer la
querella para desatar el testamento. E q̄
quiera dezir tal querella. E contra quie
deue ser fecha: e ante quien. E porque
razones, e en que manera. E otrofi por
quales razones nõ se quebrantaria el te-
stamento, maguer fiziesse querella para
quebratarlo. E que fuerça ha tal quebrã-
tamiento como este sobredicho.

*Lex. 1. Quien es aquel que puede fazer la que-
rela para desatar el testamento, e cõtra qual
ome, e ante quien, e porque razones, e de que
manera.*

L fijo o el nieto del testador
o alguno de los otros que
descien den del, por la liña
derecha que ouiesse dere-
cho de heredar: e si muriesse sin testa-
mēto, si lo ouiesse desheredado a tuer-
to e sin razon: puede fazer querella de-
lante el juez^g, para quebrantar el testa-
mento en que lo ouiesse desheredado,
e el juez deue oyr su querella, e fazer em-
plazar^h al q̄ es establecido por heredero
en el testamēto a su padre, e si fallare

Ad tin. C.
otm. testa.
& 3. in ea.
in ti
4. lib. 5.

*Querella de-
lante del juez.*
Ista querela
potius dicitur
officium iudi-
cis, quã actio.
Pau. de Castr.
in l. nam & si
parentibus. §.
1. & l. q̄ repu-
diantis. §. ff. de
inoff. testa. vbi
gloss. & an ista
querela pot-
sit obici mo-
dū exceptiois
per viam reco-
uentionis. vi
de Bal. in l. cū
Pa. in ian. C.
de senten. & si
filius conuenia-
tur petitione
hæreditatis ab
hærede scri-
pto debet op-
ponere de ista
querela, alias nõ
posset post sen-
tentiam latam
querelare. vi-
de p Bald. in l.
2. colum. 2. C.
sententiam re-
scindi non pos-
se.

^h *Emplazar.*

Et contra absentem contumaciter poterit procedi ad definitiuam,
etiam lite non contestata. ut tradunt Bartolus & Paulus de Castr. in
lege qui repudiantis. §. 1. ff. eodem. licet gloss. ibi contrarium vo-
luit.

ⁱ *Por heredero.* Aliquando tamen querela ista intentatur con-
tra alium, quam contra scriptum heredem, ut in casu. l. filium. ff. de
bonorum possessione contra tabul. & in lege prima. C. de inofficiolo
testament.

5 a *¶ Mencion del. Vid. supratitu. proxi. in. l. 10.*
 6 b *¶ Non vala. Adde. l. Papinianus. §. fina. ff. cod.*
 7 c *¶ La herencia. Intellige pro capite quæ sibi ab intestato defertur. vt dixi supra & natura querela est, q̄ nõ detur contra illum qui erat successurus ab intestato, & non habet vltra quam sibi tangat ab intestato. d. l. mater decedens. & ibi Pau.*

8 d *¶ Contra officio de piedad. Adde. l. secunda. ff. de inoffic. testa. cum. l. sequenti. & ista querela est quasi accusatio q̄dã dãnans quasi memoriam de funeri, quasi de animi feritate fecerit testamentum, si cut belluq̄ que deorant filios proprios secundum Bal. in. l. 2. col. 3. C. qui. res iudica. non noce. & nota hicq̄ officium inter patrẽ & filium dicitur pietas. adde. l. pe. ff. de obse. à libe. paren. prestan.*

9 e *¶ Nin es nada. Adde. l. inter cetera. ff. de libe. & posthu. & l. 1. ff. de iniust. rupt. & intellige in filio etiam emancipato præterito sine inseritione causæ vt in auth. de heredib. & falcid. §. exheredatos & p. Bart. in. d. l. 1. & 3. tit. proxi. l. 10. & idẽ erit in præterito à matre, vel ascendentibus per lineam maternam: nõ licet præterito matris habeat pro exheredatiõe. vt in. §. si. in. sti. d. exheredat. li.*

10 f *¶ Non se puede quebrantar. Nam euacuari & rescindi nõ potest id quod nullum est. vt hic, & in. l. nam & sub conditione. versic. post defectum ff. de iniust. rupt.*

11 g *¶ Ascendientes. Adde. l. pater filium. cum. l. sequenti. ff. eo. & §. siue iuratur. authen. vt cum de appella. cognos. colla. 8.*

¶ Lex. II.

12 *¶ Testator non habens liberos descendentes licet habeat fratres, potest libere quẽ velit hæredem instituere & etiã si in testamẽto nil fratri relinquat non potest de inofficioso agere. nisi hominem infantẽ vel seruum testatoris manuissum: blanditijs hoc luadentem, alij autem cõ sanguinei transfuersales de inofficioso agere non possunt. h. d.*

13 h *¶ Maguer ouiesen hermanos. Adde. l. secundam, & l. 12. supra tit. 1. & l. 1.*

que fue deseredado a tuerto, o q̄ en el testamẽto nõ fue fecha mención del: deue el judgar q̄ tal testamẽto nõ vala^b, e mãdar entregar la herencia al fijo, o al nieto, q̄ se q̄rello. Etal mãda como esta es llamada en latin, q̄rela inofficiosi testamẽti: q̄ quiere tãto dezir, como querella q̄ se faze de testamento que es fecho cõtra officio de piedad^d, e de merced, q̄ el padre ouiera auer del fijo. Pero si el testador sobredicho quando estableciõse el heredero, nõ fiziesse emiente en el testamento de aquel q̄ auia derecho de heredar heredandolo nin deseredandolo, tal testamẽto como este non se quebrantaria, pero nõ vale: nin es nada^e. E porẽde, pues q̄ nõ deue valer, non se puede quebrantar^f, e deue ser entregada la herencia al fijo o al nieto, de q̄ non fue fecha mención en el. E lo que diximos en esta ley de los descendientes, entiendese tambiẽ de los ascendientes^g q̄ fuessen deseredados a tuerto, e sin razon, o si nõ fue fecha ninguna mención dellos en el testamento de los descendientes.

¶ Ley. II. Si puede el hermano quebrantar, o non el testamento que ouiesse fecho su hermano en que non fiziesse mención del.

El testador q̄ non ouiesse pariente de aquellos que descendiesen por la línea derecha: o subiesse: estonce maguer ouiesse hermanos^h o otros parientes de la línea de trauiesso, bien puede establecer otro por su heredero en su testamento, e fazer de lo suyo lo que quisiere. E como quier q̄ nõ faga emiente del hermano en el testamento, nin le dexen ningũa cosa de lo suyo, nõ le pertene

ff. de inofficio. testa.

i *¶ De mala fama. Vide supratitu. l. 12. & quæ ibi dixi.*

k *¶ Por falago. Sequitur expositioẽ glo. in. l. fratres. C. de inoffic. testamẽ. Bal. vero ibi intelligit de liberto ingrato erga patronũ, qui reputatur vilis persona propter ingratitudinem assecuta libertatis. & ita etiã*

ce al hermano de fazer querella del testamento que el otro su hermano ouiesse fecho, nin lo puede quebrantar. Fuera ende, si aq̄l q̄ fue establecido por heredero fue ome de mala famaⁱ, o ouiesse seydo sieruo del testador, o otro quel ouiesse aforrado, e despues lo estableciõse por su heredero, por falago^k q̄ le fiziesse el aforrado, non lo mereciõdo el nin auiendo derecha razon porq̄ lo deuiessse fazer. Ca seyendo el heredero tal como sobredicho es, estonce bien podria el hermano querellarse ante el juez, e quebrantar el testamento en que fue establecido por heredero. Pero si este hermano sobredicho, ouiesse fecho contra el testador algũa de las cosas porque los hermanos pueden ser deseredados, segund diximos en el titulo^l de los deseredamientos: estõce non se podria querellar nin desfatar el testamento del hermano. E sobre todo dezimos, que los otros parientes que son de la línea de trauiesso^m, non puedẽ fazer querella para desfatar el testamento, nin hã que ver en sus bienes, auiendo fecho manda o otro ordenamiento dellos.

¶ Ley. III. Porque razones non puede el hermano quebrantar el testamẽto de su hermano maguer estableciõse su sieruo por heredero.

Omo quier q̄ diximos en la ley ante desta, q̄ si el testador estableciõse por su heredero ome q̄ fue de mala fama, q̄l hermano se puede q̄rellar e q̄brantar el testamento: razon y ha en que lo non podria fazer. E esto seria como si el testador estableciõse por su heredero algun su sieruoⁿ: ca este atal, maguer

& ipsos hæredes relinquit, & quod ab illis hæreditas ob hoc fuit reuocata, & illis pauperibus concessa, allegat ad hoc nota. per Cyn. in l. quid quid. C. arbi. tute. tu tene menti istam. l. partitarum volentem q̄ non requiratur, quod libertus fuerit ingratus, sed quod sufficiat, q̄ non sit ita meritis, q̄ defunctus ei hæreditatem reliquerit, si blanditijs ipse testatorem induxit: cum testator haberet fratrem vtrinq̄; cõiunctum vel consanguineum tantum. & nota bene & sic blanditiæ sunt reprobata in liberto non bene merente, qui blanditur testatori ad exclusiõnem fratris.

l *¶ En el titulo. Vide in. l. 12. supra titu. primo.*

m *¶ Línea de trauiesso. Adde. l. secundam supra titu. 1. & ibi dixi.*

¶ Lex. III.

14 *¶ Seruo testatoris necessario hærede instituto non admittitur frater ad inofficiosi querelam. h. d.*

n *¶ Usu sieruo. Concord. cum. l. fratres. in fin. C. cod.*

intelligit ibi Ias. & sic cum ibi dicitur perperam, & non bene meretes: intelligunt de ingratis: q̄ certe vides bona expositio: cõ cessante ingratitude blanditiæ non videtur ad hoc effi caces, imo conceditur. vt in l. si. C. si qs aliquem testa. p. hibit. l. 27. tit. 1. 3. ea. partit. q̄ quis blanditur alij ad suũ cõmodum tãtũ, si enim blanditur in perniciẽ alterius suggerendo falsas causas testatori ad hoc vt testator priuet hæreditate eũ, cui illam volebat relinquere aliud esset vt in. l. nõ est em ff. d. inofficio. testa. vbi Ange. dicit p hoc se obtinuisse. semel circa q̄dam magnam hæreditatem in fauorem pauperum, quib^o erat relicta: & agnati testatoris p suaferunt ei q̄ elemosy na nõ erat bona neque acceptabilis deo. & q̄ illi quibus reliquebat nõ erant bonæ cõditionis: & induxerunt testatorẽ, q̄ mutauit proposi-

2
3
4
5
1

2 a *¶ Necesaria.* Vide in. §. 1. instit. de hered. qual. & differ. & C. de neces. far. seru. hered. instit. per totum. & l. pignori. cum alijs. ff. de heredibus instituen.

3 b *¶ E non de buena fama.* Quid tamen si iste seruus blanditijs testatorem induxit, vt eum institueret: an erit idem q̄ in libertō. de quo supra. l. proxima? vide

tur quod sic ne melioris conditionis esset seruus praesertim vilis & mala fama, quā libertus. Tu dic contra: cū hęc. l. neque illa de qua sumpta est in hoc nō distinguat: & quia ppter interesse honoris defuncti statutum fuit, vt seruus institutus esset necessarius hęc. vt creditores habeant quem conueniant. l. & quia ff. de interrog. actio.

¶ Lex. III.

30 *¶ Iusta exheredationis causa opposita & probata remanet testamentum firmum:*

idem si iniuste exheredatus infra quinquennium post aditionem hereditatis querelam nō proponat nisi minor sit qui infra ætatem. xxv. anno. & postea per quadriennium potest eam proponere. h. d.

1 c *¶ Línea de traueſo.* De fratribus intellige vt supra eo. l. 2.

2 d *¶ Cinco años.* Adde. l. si quis filium. in ff. & l. scimus. §. illud. C. eo. quid autem in iure agendi ad supplementum, an excludatur quinquennio, sicut excluditur querela: communis opinio est, quod non: sed competat perpetuo ad. 30. annos. vt tradit laſon. in. d. l. si quis filium. licet Bartol. ibi, & in cons. incipi. an ius agēdi ad supplementum. tenuit contrarium. f. quod excludatur quinquennio.

3 e *¶ Entrado en la heredad.* Non enim nascitur querela ante aditam hereditatem. l. Papinianus. §. si conditioni. ff. eo. & ratio secundum Angel. ibi est, quia ordinatur ad rescissionem testamenti. quod non habet efficaciam ante aditam hereditatem: ideo proprie non cadit impugnatio. vnde secus est in iure contra tabulandi, quod etiam non adita hereditate proponitur. l. vt liberis. C. de collatio. l. quod vulgo. ff. de bonorum posses. cont. tabu. & est ratio, quia in tali iudicio de iure testamenti non queritur, sed solum de iure contra tabulantis. vt in. l. filio. §. i. ff. de inofficio. testam. & sic poterit inferri, q̄ cum hodie de iure ordi. huius regni ad subsistentiam contentorum in testamento non requiratur aditio hereditatis: quia tunc querela non ordinatur ad rescissionem testamenti: sed tantum pro iure querelantis, poterit querela etiam non adita hereditate proponi, sicut etiam de iure antiquo poterat bonorum possessio contra tabulas, dabitur ergo curator hereditati acienti, contra quem filius exheredatus proponet querelam. & sic statim à die mortis testatoris vel dationis curatoris incipiet hodie iure regni currere istud quinquennium, vel die & melius, q̄ si hęc scriptus in testamento, in quo filius est exheredatus, repudiet: poterunt adire hereditatem alij venientes ab intestato, prout vult. d. l. ordina. in casu in quo, in testamento nullus est hęc scriptus. cum idem sit nullum esse scriptum, vel scriptum: & non adire. & contra tales adeunt ab intestato exheredatus mouebit querelam infra quinquennium à die hereditatis aditæ per eos, neque debet esse mirum, vt querela detur contra alium, quam contra heredem scriptum contra. l. primam. & l. circa. ff. de inoffic. testa. & habetur supra eo. l. 2. qui tales succedentes ab intestato, succedunt in locum heredis scripti, cui propter eius repudiationem, hereditatem habuerunt, & ex beneficio. d. l. ordina. suc-

ceditur in locum heredis: & ideo potest contra eos dari querela: sicut etiam potest dari cōtra fideicommissarium vniuersalem. l. 1. C. de inofficio. testa. & sicut etiā in casu. l. filio. §. sed cū exheredatio. verū sed quē admodum. ff. de bono. pos. cont. tabu. datur exheredato querela contra prateritum, qui aucauit hereditatem: & successit in locum heredis scripti. vt ibi declarat Barto.

los otros que fuessen desheredados por razon de tal yerro, quier fuessen de los ascendientes, quier de los otros de la línea de traueſo. Otrosi dezimos que si alguno q̄ fuesse desheredado callasse e non querellasse fasta cinco años^d, despues q̄ el heredero ouiesse entrado en la heredad^e del testador, que de los cinco años en adelante nō se podria querellar e maquer se querellasse, queriendo mostrar razon por q̄ nō deuia ser desheredado, nō deue ser oydo. Fuera ende, si fuesse menor de veynte e cinco años^f. E este atal, puede fazer tal querella, fasta que sea de edad cumplida, e aū en los quatro años que se siguen despues.

¶ Ley. V. Como si el padre da a su hijo su parte legitima puede fazer del o otro lo que quisiere.

El padre faziendo testamēto dexa a su hijo su parte legitima: si esta parte le dexa como a heredero^h. E esta

nis minus legitima sibi relinquat poterit ad supplementum agere. h. d. g *¶ Su parte legitima.* Excluditur à querela filius, cui est relicta sua legitima pars, vt hic, & in. l. cum queritur. C. eo. & in. l. eo. §. igitur quartam & l. penul. C. de collatio. adde que dixi in. l. 10. in glo. 1. supra tit. 1. & not. q̄ si simpliciter instituat filius in legitima, talis institutio dicitur vniuersalis: & perinde habetur ac si esset institutus in omni hereditate, excepta quinta iuxta. l. fori. & l. Tauri. ita probat tex. secundum Ange. ibi in. l. ita tamen. §. si patronus. ff. ad Trebellia. vbi ipse & Paul. de Cast. refert, quod alij tenuerunt contrarium. quia legitima non dicitur quota pars hereditatis. sed quota bonorū, quod patet quia non debetur nisi de eo, q̄ remanet deducto ære alieno. l. Papinianus. §. quoniam autem quarta. ff. de inofficio. testam. sed institutio in quota bonorum non est vniuersalis, dato alio coherede in hereditate vel in vniuerso. l. cogi. §. generaliter. ff. ad Trebellia. sed primum probatur in dict. §. si patronus. secundum Ang. est autem effectus maximus secundum Paul. ibi: quia si videtur institutus in quota hereditatis, acceptando, potest pro rata conueniri à creditoribus: & secus esset si in quota bonorum, & dictum Ang. tenet ibi Pau. qui respondet ad illud quod legitima non debetur nisi deducto ære alieno: quia licet hoc sit reuera, tamen est quota hereditatis. Alexand. tamen ibi dicit, quod magis communis opinio est, quod legitima sit quota bonorum, & quoad effectum per dict. l. Papinianus. §. quarta. & tenet Bartol. in. l. ex facto. la grande. ff. de heredib. instituend.

h *¶ Como a heredero.* Habes hic q̄ legitima debet relinqui filio titu. institutionis. idem in legitima debita parentibus. vt tradit Bart. in authent. vt cum de appel. cogno. in. §. siue igitur. colla. 8. & ista est communis opinio secundum Jas. in authent. nouissima. column. 11. C. de inofficio. testa. contra Bart. ibi, qui tenuit ibi cōtrarium, sed an in dubio alio nō expresse cum filio à patre relinquitur aliquid pro legitima, intelligatur tit. institutionis? communior videtur opinio inter docto. loquētes de iure communi, q̄ sic prout dicūt Bar. Bal. & Rapha. Fulgo. in auth. vnde si parēs. C. de inof. testa. Bal. in. l. humanitatis. vbi bon^o tex. C. d. impub. & alijs. substitui. & hanc esse communē opinionē tenet Saly. in. l. quotiās. C. de heredib. institu. que. si. Ioā. de Imol. in. l. his verbis. & in. l. 1. §. si ex fundo. ff. de heredib. institu. Alex. in. l. nam quod. §. nō omnis. ff. ad Trebell. laſo. in authent. nouissima. C. de inofficio. testam. Guilliel. Bened.

¶ Menor de veynte y cinco años. Adde. l. adoleſcentia. C. in quibus cau. in integ. resti. nō est neceſ.

¶ Lex. V.

30 *¶ Si pater legitimum iure institutionis relinquit filio & omnibus alijs bonis potest ad libitum facere sed si iure legati legitimam ei relinquat. si eā filius non accipiat vel acceptas protestetur salua esse querelam poterit rūpere testm per querelam nisi inter liberos testator citra testamenti factionem disponat. Si vero iure institutio*

L. 9. tit. 5. lib. 3. fori. l. 9. & 10. l. au. & in no. rec. est l. 7. & 8. tit. 8. lib. 5. & ibi. l. 12. tit. 6. in. d. lib. 5. no. recopi.

In no. re. est. l. 1. tit. 4. lib. 5.

Sestapartida.

in repe. capitul. Raynuntius. in verbo delinquens. el. i. de testa. & huic opinioni fauet ista. l. partitarum in verbo isto, & inferius cum subdit mas si aquella parte le dexasse en el testamento nõ como a heredero. &c. Et hanc conclusionem, quod filius debeat institui multipliciter limitat Guilielm. vbi supra vide ibi per eum per totam illam partem. querit etiam Bald. in capit. per tuas. de probatio. de quæstione quam dicit tunc esse de facto si primo pater instituat aliquem tanquam verum filium ex vxore, & postea mutauit testamentum, & instituit eum in modica quantitate non nominando ipsum vt filium, sed tanquam nutritum in domo: nunquid possit tanquam præteritus rumpere testamentum? vide ibi per eum qui arguit ad partes, & relinquit indecisam: quia pendebat de facto: & quia erat quæstio multum ardua. & de isto dicto Bald. meminit Alexand. consi. 87. incipit in causa mota contra Angel. tertio volu. Aduerte etiam quod filia potest institui in dote. gloss. in lege. 3. §. sed vtrum. ff. de mino. & est communis opinio, prout attestatur Alexand. consilio. 179. 5. volumine. columna penult. & in consi. 168. eo. 5. volu. & quid si testator in codicillis declarat, quid quod reliquit filio in testamento, valeat iure institutionis? Bald. in l. non codicillum. C. de testa. vult quod nõ sufficiat, quod multum nota & forte secundum leges regni quando testamentum fuit nuncupatum: & in codicillis interuenerunt tot testes, quot in testamento, contrarium esset dicendum, quid autem si pater substituat filio vulgariter dicendo, si filius meus hæres non erit, talem substituo, an tunc filius dicatur præteritus, vel institutus? vide Baldum post gloss. & Bartol. in l. antequam. C. communia. de successio. Quid autem si pater reliquit filie centum, neque dicit iure institutionis: & prohibuit eam plus petere, vel habere: nunquid filia dicatur præterita? Bal. dicit quod non in l. si adulta. C. de heredita. actio. cum videatur reliquisse animo compensandi cum legitima. allegat. l. si debitor. ff. ad legem falcidiam. alij etiam tenuerunt cum Bal. vt refert Guilielm. vbi supra in tertia limitatione Saly cet. tamen tenet contrarium in dict. l. si adulta. & sequitur Guilielm. & videtur verius. & probatur aperte in ista. l. partitarum, quid autem si pater diceret, relinquo centum filio meo, iure falcidia, an importet idem quod iure institutionis? gloss. dixit quod sic in lege. si patronus. §. i. ff. de donatio. super verbo de illo. quam ad hoc allegat Bartolus in l. fina. ff. de peculi. lega. quæ hoc non probat: sed tantum probat quod etiam legitima debita iure naturæ dicitur falcidia. dictum Barto. tendit ad suam opinionem, quod satis dicitur relinqui iure institutionis, quando relinquitur pro legitima, & secundum hoc inducit illam gloss. satis tamen placet dictum Barto. cum testator diceret relinquo iure legitime quod videtur rit. institutionis, ex quo se refert ad ius quod debet relinqui legitima: & non ad legitimam tantum iure legati: & adde quæ dicam infra ead. l. in gloss. super parte como a heredero.

3 a **Quebrantar.** Dicendo de nullitate contra testamentum; cum tale testamentum, in quo deficit institutio filij est nullum. vt in authen. vt cum de appellatio. cognos. §. aliud quoque capitulum. & §. quæ igitur. colla. 8.

4 b **Casi la rescibiesse.** Adde. l. si pars. §. fin. & l. nihil. & l. penult. & fin. ff. de inofficio. testa. & l. si ex modica. §. si. c. l. sequen. ff. de bonis liber. & Bal. in l. prima columna. fin. ver. item pone filio legatum. C. de iure fisci. lib. 10. & limita, nisi tale legatum recepisset, vt alij, illico restitueret; vt habetur in dict. §. fina. qui text. secundum Angel. ibi allegatur pro casu quod filius ex hæredatus, vel præteritus relictus executor in testamento, licet acceptet fideicommissariam, non excluditur proinde à iure querelandi, vel dicendi nullum, & hoc dicit ibi Angel. quod tenebat Bald. ipso Angel. audiente. idem tamen Ange. ibi tenet contra

rium volens, quod si ex hac acceptatione inducatur agnitio & approbatio testamenti, licet non acceptet fideicommissariam, vt querat sibi, sed vt impleat votum testantis: mihi vero magis placet opinio Baldi. cum enim ex causa præteritici, vel ex hæredationis rumpatur testamentum, quoad institutionem, non quo ad legata, & cætera

padre non fizesse testamento, e partiesse lo que ouiesse entre susijos, faziendo codicilo, o alguna escritura, en que mostrasse su voluntad: maguer en tal escritura non dexasse al fijo aquella parte que le mandaua como heredero, por todo esso nõ se podria querellar para quebrantar aquel testamento. O trosi dezimos, que dexando el padre al fijo alguna cosa en su testamento como a heredero, maguer non le dexasse toda la su parte legitima que deue auer segund de recho, por todo esso dezimos, que non podria quebrantar el testamento, mas podria demandar que aqullo que le men

in testamento contenta: vt in authen. ex causa. C. de libe. præteri. & infra isto titu. l. fina. possunt ita stare simul agnoscere testamentum quoad executionem relictorum, & impugnare quoad institutionem. & quæ videtur per hoc casu in d. §. fina. vbi etiam Paul. inclinatur in opinionem Bald. allegans pro eo determinationem Ioan. Andr. in addit. ad Specula. tit. de instru. editio. §. nunc vero aliqua. in additio. quæ incipit ad-

mittatur.

c **Non lo protestasse.** Not. hoc de protestatione, quia nõ ita exprimebatur clare in. ll. de quibus ista sumpta est. & induci potest ad quæstionem de filio recipiente rem à patre sub certo grauamine quæ tamen erat res antiqua: maioræ quod ex hoc sibi filius præiudicet de qua quæstione vide quod not. Bal. in capitu. vnico. de feu. guardiæ. §. si. versic. modo quæro. vbi dicit quod si talis recognitio fiat per errorem vel impressionem aliter quam more solito non nocet sibi neque posteris. & dicit etiam Bald. in cap. i. qualiter iurare debet vassa. domi. fideli. quod noua iuramenta exorta contra antiquam consuetudinem præsumuntur impressiua. quod tu nota.

d **La querella.** ius dicendi nullum, quia non fuit relictum iure institutionis, vt in d. §. aliud quoque capitulum. vel dic, quod intelligatur proprie de querela in officio testamenti: & sic quod per istam. l. limitetur conclusio docto. per d. tex. quod testamentum sit nullum, si filius non instituat, licet aliquid sibi relinquatur iure legati vel fideicommissi: vt non procedat quando filius simpliciter acceptauit legatum sibi relictum pro legitima: nam tunc tenebit testamentum, neque poterit rescindi per querelam, nisi protestetur, cum recipit quod saluum sit sibi ius querelæ. imo etiam ulterius probari videtur ex ista. l. quod etiã si filius non acceptet legatum relictum sibi pro legitima: tamen adhuc ad rescissionem testamenti opus erit intentare querelam. & sic quod non competat sibi ius dicendi nullum. & isto casu poterit procedere opinio communior, de qua dixi supra in gloss. secunda. obstat tamen ad hoc text. in d. §. aliud quoque capitulum. ibi nec si per quamlibet donationem vel legatum vel fideicommissum, vel alium quemcunque modum eis dederint legibus debitam portionem. vnde cum ista. l. superius dixit (quebrantar.) expone vt dixi supra in glo. 3. dicendo testamentum nullum.

e **Partiesse.** Prosequitur nota, per Azo. C. de inofficio. testam. in summa. columna fina. versic. si autem non faciat pater perfectum testamentum & concordat cum lege. par. tibus. C. eod. & l. final. C. famil. hercis. & vide per Alexand. consi. 168. quinto volum. incipit ponderatis narratis in themate. columna secunda. vbi probat, quod talis diuisio non requiritur, quod fiat ritu. institutionis. & quod ita debeat limitari. d. §. aliud quoque capitulum. & distingui per. d. l. final. & ita approbatur hic.

f **Como a heredero.** Approbatur gloss. in l. omnimodo. C. eodem. in verbo vel fideicommissum. quid autem, si testator, qui per verbum relinquo aliquid, dat filio suo, adijciat quod vult quod testamentum valeat omni meliori modo, via & forma &c. an per hoc sustentetur testamentum, & censetur relinqui iure institutionis? Baldus notabiliter vult quod sic in l. quotiens. columna secunda. C. de hæredibus instit. ex eo, quod verba sunt trahenda & aptanda personis, quibus loquimur secundum qualitates personarum allegat. l. qui iure militari. ff. de testa. milit. & alia quæ ibi videbis: & quia vulgares homines illiterati

Titul. VIII. Quando podra el desheredado quebrantar el testamento. 55

teratinesciunt vulgarizare aliud verbum, quam relinquere, & durum & contra equitatem est dicere, quod verbum generale non aptetur in ea specie, in qua magis saluatur. Subdit tamen, quod si testator expressè diceret relinquere iure legatari: tunc filius esset prateritus. Et factis placet istud dictum Bald. quia consonat rationi. & l. ista partitatum non repu-

gnat imò confert, cum superius dixit (mas como en razõ de manda.

a *Gelo cõplieffe.* Concordat cū l. omnimodo. C. de inoffici. testa. & procedit etiam si pater, qui instituit minus legitima prohibeat plus petere, nam adhuc agitur ad supplementum, vt in §. ceterum. in authē. vt cū de appella. cognof. & doct. cõmaniter in

guaua dela su parte, que deuia auer, que gelo complieffen a, e los otros que son escritos por herederos b en el testamento, son tenudos de lo fazer.

Ley. V I. Como aquel que otorga, o consiente en el testamento en que lo deshereda su padre, non lo puede desatar despues.

EN qualquier manera que otorgasse o consentiesse el fijo, o el nieto en el testamento en q̄ le ouieffen desheredado, alsi como si le ouieffen dexado mã da en el, o a su fijo c, o a otro alguno

d. l. omnimodo. Et si relictum minus legitima sit acceptatum. Et adde Pau. in l. q̄ de bonis. §. cū fideicommissum. ff. ad l. Falci. Itē procedit hoc non solum in liberis sed etiam in parētib⁹, & in fratrib⁹ instituta turpi persona. glo. & ibi vide Iaso. in d. l. omnimodo. & aduerte q̄ licet istud ius agendi ad supplementum successit loco querelæ. vt in dicta. l. omnimodo. non tamen tollitur quinquennio, sicut tollitur que rela. vt supra. l. proxima. & ita est communis conclusio contra Bar. in l. si quis filium. C. de inofficio. testa. vt dixi supra. l. proxima. & tradit nouissimè Roderi. Suar. in cõmẽto. l. fori posita sub repet. l. quoniã in prioribus. in tertia limitatione. fo. 66. colum. tertia. erit ergo hoc remedium perpetuum vsq; ad triginta annos, etiam stante. l. Taurina. 63. qua cauetur actio n̄ personale competentem ad petendum debi tum præscribi viginti annis, nam talis lex non extenditur ad supplementum legitime. vel ad legitimam, pro qua datur petitio hereditatis: & ita loquendo in simili statuto concludit Philip. Corneus. consi. 274. in hac consultatione. colum. 1. & 2. in primo. volu. & Balb. in suo tractatu præscriptionum. fol. 36. colum. 4. versic. 23. quarto. & istud ius agendi ad supplementum transmittitur ad hæredes. vt not. Bald. in l. vnica. §. in nouissimo. C. de caduc. tollend. Salicet. in l. scimus. in principio. versic. quarto. cum glo. C. de inoffic. testamen. Decius vbi refert alia qua consilia Alexand. consilio. 81. numero. 1. vt tamen excluditur hæ restriginta annis, si non petat supplementum: sic excluderentur & hæredes: quia cursu talis temporis induci videtur repudiatio, vt tradit Roderic. vbi supra qui laborat in respondendo, quomodo excludi possit lapsu temporis hæres, cum repletio fiat ipso iure, tu vero posses etiam respondere ad hoc, quod repletio ita fit ipso iure: dum tamen petatur a parte, vt dixit gloss. notabilis, in dict. l. scimus. in principio. quam ibi approbant Alber. Bartol. & Paul. de Cast. & idem vult Bal. ibi quoad immutabilem acquisitionem, quæ non fit nisi per agnitionem. Solus Salice. ibi vult, quod suppletio fiat ipso iure, & si nihil petatur a parte, & sic quod fiat pure, & non conditionaliter si petat, mouetur quia si aliter diceretur, graua men inesset: quod est cõtra. l. quoniam in prioribus. C. eod. neq; tunc secundum eum transmitteretur ad hæredem si supplementum non fuisset petitum. l. si ita legatum. §. illi si volet. ff. de lega. 1. tandem fatetur Salicet. quod in essentia repletionis non prodesset: nisi petatur per filium vel eius hæredem, in quẽ transmittit: & ita simpliciter transit ibi Iaso. & vt vides opinio gloss. est magis communis. vnde admirari non desino, qualiter Roderic. vbi supra dixerit gloss. illam communiter reprobari: cum solus Salice. reprobet eam, motus forte fragili fundamento, illa nanque tacita conditio a lege subintellecta, si filius petierit, non impedit trans missionem, vt in l. condiciones extrinsecus. ff. de conditio. & demon stratio. Sed pone quod pater per viam legati fecit maioriam in vnum filium, & alium filium hæredem vniuersalem instituit, & filium monachum forte præteriuuit vel ei minus legitima reliquit: modo iste filius monachus vel qui alias vult agere ad supplementum vult agere tam contra illum cui fuit relictã maioriam quam contra hæredem vniuersaliter institutum, vt suppleatur legitima, an possit? & videtur quod sic, imò quod ab vtroq; repetat per text. singularem in. l. si

libertus sub conditione. §. libertus. in fine. ff. de bonis libertor. neque obstat. l. 1. C. si certum petat. quia illa procedit respectu creditorum: hic vero loquitur de supplemento legitime.

b *Herederos.* Et sic videtur velle ista. l. quod onus supplementi spectet ad hæredes tantum, prout etiam vult text. in authē. vt cum de appel.

que fuisse en su poder, e la recibiesse d, o si el fuisse abogado e, o personero en defendiendo el testamẽto, o alguna de las mandas que fuesen en el escriptas, o cõsentiesse en el testamẽto en alguna otra manera semejante destas f nõ podria de spues querellar se, para quebrantar el testamento, nin deue ser oydo.

Ley. VII. Que fuerça ha el iuyzio que es dado para quebrantar el testamento.

Quebrantado seyendo el testamento por alguna de las razones sobredichas, en las leyes deste titulo h, tal fuerça ha este quebrantamiento, que luego que la sentencia es

tur in legitima patroni: in l. si libertus sub conditione. §. libertus. ff. de bonis libertorum. Vt hic vides. l. ista partitatum loquitur, simpliciter, videtur dicendum cum Saliceto post alios quod cum legitima filiis debita censetur vt æ alienum, vt in dicto. §. quarta. omne æ alienum primo ab hereditate deducetur, secundo verò ad æris alieni similitudinem legitima filij deducetur, ex residuo vero soluentur legata detracta falcidia iure institutionis hæredi debita & per hunc modum potest dici, quod detrahitur de vtroque: vbi vero portio remanens hæredi ita sit opulenta, quod sufficiat ad repletionem legitime filij, & pro sua falcidia: tunc integra legata soluentur, & nihil eis minuetur. Et ita videtur intelligenda ista. l. partitatum.

Lex. VI.

a Qualitercunq; ex hæredatus consentiat testamento, vt puta legatum recipiendo, ei vel suo iuri subiecto relictũ, vel si testamẽtũ vt procurator vel aduocatus defendat excluditur ab ista querela. h. d. Habuit ortum a. l. parentibus. C. eo. titu. & l. penultima. & fina. ff. eod. titu.

c *Asu fijo.* Adde. l. nihil interest. ff. eod.

d *Rescibiesse.* Add. l. supra proximam ibi. ca si la recibiesse. cum concordant. ibi allega.

e *Abogado, o personero.* Concord. cum. l. fin. ff. eod.

f *Semejante destas.* Vt in casu. l. penulti. §. si hæres. ff. de inofficio. testa. in verb. diuersum. & versic. quid ergo. & in casu. l. si proponas. §. si. eod. titu. & in casu. l. parentibus. C. eod.

g *Querellar se.* Et in fine etiam subditur (ni deue ser oydo) & sic ex hereditate agnoscens iudicium defuncti repellitur a querela, & nihil habebit de bonis testatoris, & si petat legitimam. Nam, quod dicitur quod agnoscens iudicium defuncti, non præiudicat sibi in legitima, vt habetur in. l. si quando. §. & generaliter. C. de inofficio. testamento. procedit. vt ibi habetur, quando filius fuit in aliquo institutus: tunc enim & si recipiat, quod fuit relictum sine aliqua protestatione, remanet sibi saluum ius legitime, prout nouissime post alios adducit Roderic. Suarez in repet. l. quoniam in prioribus. in nona ampliatione. Requiritur enim tunc specifica renuntiatio legitime secundum Baldum. & alios, in dict. §. & generaliter. & secundum Alexand. consilio octauo. volumine tertio. & vide in materia elegans consilium Petri de Anchara. consilio. 152. incipit, plura sunt dubia. si verò filius fuisset ex hæredatus, tunc agnoscens iudicium defuncti repellitur a querela, & etiã a iure petendi legitimam seu supplementum legitime, vt declarat Pau. de Cast. in l. Papinianus. §. si conditioni. ff. de inoffic. testam.

Lex. VII.

a Rupto testamento per sententiam quæ trãsiuit in rem iudicatam hæredis institutio remanet nulla, & succedunt venientes ab intestato: legata tamen & libertates valida remanent. h. d.

h *De este titulo.* Siue ex causa ex hæredationis, siue ex causa præteritionis, vt supra eodem. l. prima. & in authentica. ex causa. C. de liber. præteriti. & quod hic dicit, quebrantado, intellige largo modo, vt procedat etiam euacuato, seu annullato testamento ex causa præteritionis.

In no. rec. est. l. 6. tit. 15. lib. 4º.

Sesta partida.

- a a** *Pierde. Adde. l. Papinianus. §. fin. ff. eod. & l. mater decedens.*
- 3 b** *El hijo, o nieto. Adde. l. mater decedens. ff. eodem.*
- 4 c** *Segund derecho. Non aperit quam partem, intellige ergo de ea, quam habiturus esset ab intestato, secundum opinionem Yrnerij, de qua per gl. in dicta. l. mater decedens. quam approbant ibi Alberi. & Paul. de Castr. & factis hoc vult. l. ista partitarū cū rescisso testamēto, & redacto ad causam intestati, de iure debent filij in viriles partes succedere.*
- 5 d** *El hijo. In patre vide. l. in ad fin. supra titu. primo. & qd in fratre praterito v. exheredato turpi p. sona instituta? Bald. in. l. fratres. in. 3. q. C. de inoficio. testamē. tenet quod idem erit: & quod legata conferuent Angel. verò in authen. vt cum de appella. cognos. §. si. colla. 8. & l. mo. in. l. filio praterito. tenet contrarium, quia cum ista. ll. sint correctoria. & solum loquantur in filiis & parentibus, non debent extendi ad fratres: & sic isto casu rumpentur etiam legata. l. Papinianus. §. fin. ff. de inoficio. testamen. idem tenet Paul. de Castr. in. l. si patroni. §. si. ff. ad Trebell. vbi etiam idem tenet Alexand. colum. per.*
- 6 e** *Desheredado. Vide quæ dico in glo. sequenti. & quid si pater, vel mater pratereat filium, quem ignorabat habere, an procedat ista. l. & d. authent. ex causa. in hoc fuerunt contrariæ opiniones, de quibus latè vide per Alexand. in dict. authent. ex causa. columna decima. v. decima, & duodecima. vbi concludit æquorem esse opinionem Bartol. & aliorum tenentium, quod tunc legata non conferuentur cum limitationibus. Angel. quasi ibi refert, sed veriore esse opinionem contrariam in puncto iuris, quæ fuit Bald. & aliorum, vide ibi latè per eum.*
- 7 f** *Lo quebrantasse. Siue per querelam, siue per ius dicendi nullum, vel per bonorum possessionem contra tabul. sic etiam docto. communiter intelligunt text. in. §. siue igitur. in authen. vt cum de appella. cognos. dum loquitur de rescissione, vt accipiatur diuersimode, id est, ipso iure quando a principio testamentum fuit nullum. Et de rescissione per remedia rescisoria, quando fuit validum, facit text. cum gloss. in. l. secunda. ff. de offic. proconsu. & satis hoc probatur in. l. v. decima. titu. supra proximo. ad finem legis, verbum enim semel positum aliquando proprie, vel improprie ponitur. gloss. in dicta. l. secunda. & sic etiam si filius in potestate prateratur, conferuatur legata per ista legem. & per dictam authenticam ex causa, & in corpore, vnde sumitur. licet Oldraldus consilio. 138. incipit thema tale est. Durandus habens quatuor filios in prima quæstione contrarium tenuit per fundamenta, quæ ibi videbis: & tenuerunt etiam alij docto. antiqui, inter quos fuisse videtur Azo. C. de inoficio testamento. in summa. columna penultim. versiculo. hodie autem non videtur. Et fundamentum istorum est. quia cum tunc legata non pendeant ab institutione perse ipsa detecta nullitate subsistere non possunt. & quod text. in dict. §. siue igitur. dum tractat de conferuatione legatorum, non loquitur de prateritis, sed de exheredatis, vel de emancipatis prateritis: qui laborant in rumpendo per contra tabulas, magis communis opinio tamen est in contrarium, secundum Alexand. in dicta authent. ex causa. columna decima. vers. extra gloss. est videndum, qui respondet motiuis antiquorum, & Ioan. de Imol. qui tenuerunt contra communem. & sustentat opinionem communem, ista tamen. l. partitarum videtur velle, qd tunc legata & cætera hic contenta conferuentur, quando filius fuit exheredatus, patet expresse, cum dicit (que como quier que el hijo, o el nieto fuere desheredado.) Et sic aperte videtur approbare opinionem Azo. & Oldraldi, & aliorum antiquorum nisi sustentando communem opinionem dicas, quod istud verbum, exheredatio, large sumitur pro exclusionem ab hereditate facta tacite vel expresse, prout respondet Bartolus in lege. filio praterito. colum. secunda. ff. de iniust. rupt. & quia negari non potest, quin ista l. & dict. §. siue igitur. in versicu. sin autem hæc obseruata. habeant locum, quando filius fuit exheredatus a patre sine expressione causæ, quod tunc legata conferuentur. vt dicit gloss. in dicta authentica.*

ex causa. vbi late hoc probat Bartol. versic. expediti sumus de contrarijs, circa verbum prateritionis. & quia. l. prima. supra isto titu. æquiparat exheredationem perperam factam, & prateritionem, & ita est quod exheredatio facta sine causa, tanquam non solennis haberi debet pro prateritione paterna. l. non putauit. §. non quæuis. ff. de bonorum posses-

do en el testamēto, lo quebrantasse por algunas de las razones sobredichas, con todo esso, las mandas que fueron y escritas, e las libertades que fuessen y mandadas, e otorgadas a los siervos, non se embargan, nin se defatan por esta razón. E sobre todas las razones q̄ auemos dichas en este titulo, dezimos que el yerro que el padre pusiere al hijo en el testamēto, para desheredarlo, quel heredero que estableciere, es tenuto de lo prouar, assi como diximos en el titulo de los desheredamientos.

norum possessio. contra tabu. ergo ista. l. & d. §. siue igitur. habent locum in prateritione paterna, quæ vt largo modo dixi dicitur exheredatio: & quæ hoc expressū habem in patre exheredato à filio sine causa, q̄ conferuentur legata. & cætera prater exheredationem in l. titu. 7. supra eadem partita.

igitur idem dicendum in filio non rite exheredato, vel praterito: & hoc videtur tenendum. quid autem si pater fecit testamentum, in quo filium praterijt: & neminem hæredem instituit, an habeat locum ista. l. & dict. authent. ex causa. glo. in. l. prima. §. si. ff. de vulga. & pupilla. vult quod non, quam ibi not. Bartol. & sic quod authentica ex causa. non habeat locum, quando quis fecit testamentum, & nemo in eo fuit hæres institutus. Et idem tenet Bartol. allegans dict. glo. in dict. §. siue igitur. & Alexand. post alios in dicto. §. fina. & idem si testamentum sit nullum ratione nõ rectæ institutionis, vt in quæstione Angel. in. l. Gallus. §. ille casus. ff. de liberis & posth. hodie tamen per. l. ordina. titu. de los testamentos. l. prima. etiam nemine instituto, conferuantur legata & alia in testamento contenta. & sic non procedet dispositio illius glo. & cum. l. ibi dicit, quebrantasse, intellige quo ad institutionem, vt in dicta authentica. ex causa. de qua sumpta est, sed est pulchrum dubium, an saltem quo ad quintam partem, in qua poterat institui extraneus. filio exheredato vel praterito, conferuabitur institutio: & videbatur quod sic per textum in. l. filiū. §. sed si portio. ff. de legat. præstan. contra tabu. bono. poss. peti. tu dic quod in nullo conferuabitur quo ad institutionem, quando exheredatio non fuit rite facta. vel filius fuit prateritus, qui erat in potestate, vel si erat emancipatus, fuit prateritus sine causa, quia cum istis casibus testamentum sit nullum, vt not. gloss. in authentic. de hæredib. & falcid. §. exheredatos. in nullo tenebit quo ad institutionem, & hæreditas æquis portionibus veniet ad libertos, & successores ab intestato, si vero exheredetur filius vel prateratur causa inserta, & sit emancipatus, est maius dubium. Cum tali casu tenebat testamentum, & opus erat remedio rescisorio. Sed etiam adhuc videtur idem dicendum in isto casu, & ita probatur in dict. §. siue igitur. in principio. & in vers. si tales. nam rupto testamento quia causa non est probata, testamentum redditur nullum quo ad institutionem, & hæreditas æquis portionibus deueniet ad liberos, vt ibi habetur, & ita vult Alexand. in. d. authentica. ex causa. colum. fina. versic. limitatur etiam ista authentica. & adde Bald. in. l. & in epistola. C. de fideicō. dum tenet, quod etiam si pauperes sint instituti, filio praterito, prateritus filius dicet testamentum nullum: & pauperes instituti nihil consequentur. allegat. d. authentica. ex causa.

g *Mandas. Extende etiã in legatis relictis sub falsa demonstratione iuxta. l. si non designata. C. de fals. caus. adiect. lega. secundum Salice. ibi licet ibi contrarium voluit Ange. & opi. Salice. approbat Alexā. in. d. authent. ex causa. col. antep. Vtrum autem legata relictæ filio praterito qui testamentum rupit, debeantur? glo. mouit istam quæstionem. in. l. maximū vitium. C. de libe. præter. super verbo. totius substantiæ: & ponit opiniones non se firmans. Bart. in. l. filium. §. i. ff. de legat. præstan. refert qd Marti. Silla. disputauit hanc quæstionē & tenuit, qd non debeantur ei, q̄ impugnauit testamentum: cuius opinionem tenet ibi Bart. quæ videas plenius in hoc loquentē, & idem tenentē in. d. authent. ex causa. col. 9. & in prin. 10. & ista opi. Bar. tenetur per Alexā. post alios q̄ plures per eum relatos in. d. l. maximū vitium. ad fi. quid etiam si vnus ex filiis esset institutus, & ab eo legatum relictū, & alij prateriti, vel exheredati rumpant testamentum: an talē legatum debeat ab omnibus vel solum ab instituto? vide tex. cum glo. in. l. nonnunq̄. §. i. ff. de legat. præstan. quid etiam si testator fecerit primū testamentum*

In no. rec. est. l. i. tit. 4. lib. 5.

validum & secundum fecit in validum propter vitium præteritionis: vtrum hoc casu hæredes scripti in primo testamento tenebuntur præ stare legata relicta in secundo? Barto. in l. si iure. ff. de legat. 3. simpliciter tenet q̄ sic volens q̄ authen. ex causa. etiam habeat locum in isto casu: contrarium tamen tenet Angel. in consil. 86. incipit, berta hæbens virū, mo-

Titulo. IX. De las mandas que los omes fazen en sus testamentos.

Andas fazen los omes en sus testamentos por sus animas, o por fazer bié a algũos cõ quié han debdo de amor, o de parentesco. E pues q̄ en los otros titulos ante deste, fablamos de los herederos, q̄ heredan todos los bienes de aquellos q̄ los establescieren. E otrosi de los desheredamientos q̄ se fazé a derecho, o a tuer to, contra aquellos que deuen heredar. Queremos aqui dezir de las mãdas que dexa el testador de cosas señaladas en su testamento. E mostrar que cosa es manda. E quien la puede fazer. E quien non. E en que manera. E de q̄ cosas. E como se puede reuocar, o desatar. E quien la puede demandar, despues que fuere fecha. E en que tiempo. E en que lugar.

Ley. I. Que cosa es manda, e quien la puede fazer e a quien, e en que manera.

Anda es vna manera de donaciõ^b que dexa el testador en su testamento, o en cobdicillo a alguno por amor de Dios, o de su anima, o por fazer algo aquel a quien dexa la manda. Otra donaciõ fazé a q̄ dizé en latin, donatio causa

Ad tit. ff. de legat. & in insti. & C. vi. l. 44. titu. 5. part. 5.
 mortis, q̄ quier tãto dezir, como cosa q̄ da el testador a otro, cuydãdo se morir. E deste fablamos en el titulo de las donaciones. E puede fazer tal mãda, o tal donaciõ todo ome q̄ ha poder de fazer testamẽto, o codicillo^d. Otrosi dezimos: q̄ a todos aq̄llos puede ser dexada manda q̄ puedé ser establescidos por herederos^e, e quales son los que pueden esto fazer e quales non mostramos cumplidamente en las leyes que fablá en esta razon, en el titulo de los testamẽtos^f, e en el titulo de los establescimientos de los herederos^g. Pero dezimos, que maguer acaesciessé que algũo ouiesse tal embargo en el tiẽpo q̄ le mãdassen algo en el testamento, que estonce nõ lo pudiessé auer de derecho, si en el tiempo que muriessé^h el testador fuessé libre de aquella razon que gelo embargaua, non deue perder la manda que le fue dexada, ante la deue auer.
¶ Ley. II. Quando muchos herederos son establescidos en el testamẽto, como el vno dellos puede auer la manda que le dexasse el testador, maguer non quisiesse ser heredero.
Muchos herederos de so vno dexando algun ome en su testamento, si mandasse a alguno dellos señaladamente alguna cosa de mas que a los otros herederos, dezimos q̄ este atal, maguer desamparasse la heredad del fazedor del testamẽto que deue auer por razon que era estable
 las donaciones. In. l. fina.
d *¶ Codicillo.* Adde. l. 2. ff. de legat. 1. & l. tam is. ff. de donatio. caus. mort. 3. prohibitus ergo testari vel codicillari non poterit legata vel fideicommissa relinquere: vnde Cardinales qui non possunt testari, nisi de licentia Papæ secundum consuetudinem Romanæ curiæ, vt voluit Hostien. in summa. titu. de poeniten. & remis. §. cui confitendũ. versicul. cui autem debent vel episcopi de rebus ecclésiæ intuitu acquisitis, vt in. c. 1. de testa. non poterunt legata nec fideicommissa de talibus rebus relinquere, de qua materia, vide notabile consilium Socin. 3. volu. consilio. 91. & Soci. iunioris. consil. 89. primo volu.
e *¶ Por herederos.* Adde. §. legari. institu. de lega.
f *¶ En el titulo de los testamentos.* Vide in. l. 13. cum sequentibus.
g *¶ En el titulo de los establescimientos de los herederos.* Vid. in. l. 3. & l. 4. & l. 5.
h *¶ Muriesse.* Add. l. si mihi, & tibi. §. regula. ff. de leg. 1. & l. si seruuseius. ff. de acq. hære. & l. si cognatis. ff. de reb. dub. & l. si deportati seruo. ff. de leg. 3. 1. respon. & l. nõ intelligit. ff. de iur. fisci. §. 3. & glos. in. d. l. si cognatis. & approbatur hic opinio illorũ qui in legatis dicebant capacitatem spectandã in legatario tẽpore mortis vt tradit Lucas de Pen na in. l. 1. C. de delato. lib. 10.
¶ Lex. II.
 Pluribus hæredibus in testamento relictis si vni eorum testator singulariter aliquid legat, & is velit hæreditatem repudiare potest, sed nihilominus legatum habebit nisi testator prohibuit legatum repudiandi hæreditatem. h. d.
 Partida. vj. K ij

a *¶ En el titulo.* Vide in. l. quarta. & decima. supra eodem.

¶ Titulus nonus. De legatis.

¶ Lex prima.

¶ Legatum est quædam donatio in testamento vel codicillo relicta, & potest legari ei, qui potest hæres institui. Itẽ si legatarius non sit capax tempore testamenti sufficit q̄ sit capax & liber tempore mortis testatoris. h. d.

¶ De donacion.
 Adde. l. legatũ ff. de lega. 2. & insti. de leg. in principi. vbi etiã addit ab hærede præstanda. Quid autem si ipse testator in vita rem legatam tradat legatario: an tũc transeat in nouam donacionẽ & incipiat esse donatio in teruiuos? Dynus voluit, q̄ sic Rayne. quẽ sequitur Alberic. in. d. l. legatum tenet contrarium, imo q̄ adhuc retineat suã naturam legati. vide ibi per Barto. distinguentem, an soluat simpliciter vel exprimendo ex causa legati.

c *¶ En el titulo de 2*

d *¶ Codicillo.* Adde. l. 2. ff. de legat. 1. & l. tam is. ff. de donatio. caus. mort. 3. prohibitus ergo testari vel codicillari non poterit legata vel fideicommissa relinquere: vnde Cardinales qui non possunt testari, nisi de licentia Papæ secundum consuetudinem Romanæ curiæ, vt voluit Hostien. in summa. titu. de poeniten. & remis. §. cui confitendũ. versicul. cui autem debent vel episcopi de rebus ecclésiæ intuitu acquisitis, vt in. c. 1. de testa. non poterunt legata nec fideicommissa de talibus rebus relinquere, de qua materia, vide notabile consilium Socin. 3. volu. consilio. 91. & Soci. iunioris. consil. 89. primo volu.
e *¶ Por herederos.* Adde. §. legari. institu. de lega.
f *¶ En el titulo de los testamentos.* Vide in. l. 13. cum sequentibus.
g *¶ En el titulo de los establescimientos de los herederos.* Vid. in. l. 3. & l. 4. & l. 5.
h *¶ Muriesse.* Add. l. si mihi, & tibi. §. regula. ff. de leg. 1. & l. si seruuseius. ff. de acq. hære. & l. si cognatis. ff. de reb. dub. & l. si deportati seruo. ff. de leg. 3. 1. respon. & l. nõ intelligit. ff. de iur. fisci. §. 3. & glos. in. d. l. si cognatis. & approbatur hic opinio illorũ qui in legatis dicebant capacitatem spectandã in legatario tẽpore mortis vt tradit Lucas de Pen na in. l. 1. C. de delato. lib. 10.
¶ Lex. II.

¶ Pluribus hæredibus in testamento relictis si vni eorum testator singulariter aliquid legat, & is velit hæreditatem repudiare potest, sed nihilominus legatum habebit nisi testator prohibuit legatum repudiandi hæreditatem. h. d.

Sesta partida.

1 a *La manda.* Concord. cum. l. qui filiabus. §. si. cum. l. sequenti. ff. de legat. 1. eod. tit. l. filio quem pater. & cum. l. miles. §. pro parte. ff. de legat. 2. & cum. l. cum responso. C. de lega. & istud est utile quando hereditas est multum implicata, & heres institutus vult potius prælegatum: quia lites exequatur secundum Bald. & Ioan. de Imol. in. d. §. fin. hinc orta fuit decisio

In no. re. est. l. 5. tit. 6. lib. 5.

In no. rec. est. l. 3. tit. 8. lib. 5.

l. Tau. 21. q. filius meliorat^o in tertio & quarto bonorum potest acceptare meliorationem, & repudiare hereditatem: & habetur etiam in. l. 29. de dote & aliis donationibus. tñ in casu. d. l. 21. detrahitur pro rata æs alienum siue melioratio facta fuerit in certa re, siue in certa parte bonorum. & in hoc est

illa. l. singularis & notanda. & bene facit. l. si quis seruum. §. fina. cū. l. sequenti. ff. de legat. 2. & certe quoniam melioratio est in quota bonorum, satis ratio suadet quod meliorat^o pro rata teneatur ad debita. cum bona dicantur deducto ære alieno. l. sub signatum. §. bona. ff. de verb. signi. l. mulier bona. ff. de iur. dot. quando vero fuit melioratus in re certa, non militat ista ratio: & cum sit legatum rei particularis, legatarius non videbatur teneri ad debita. argu. l. 1. C. si cert. petat. & bene confert, quod not. Barto. in. l. fina. ff. de usufruct. lega. vers. quæro quid si legatur. vbi dicit, quod si legatur tertia pars bonorum mobilium & immobilium, videtur legatum certarum rerum: quia iura, & actiones non continet. & sic talis legatarius non debet grauari oneribus creditorum. vt in. §. si quis vna. in. l. de fideicommiss. heredi. l. si hereditatem. §. 1. ff. manda. & in donationibus donatarius non obligatur creditoribus hereditariis. Sed heres donatoris. l. æris. & l. si pater C. de donatio. & l. 2. C. de reuoc. his quæ in frau. credito. aliena. sunt. quod procedit nec dum in donatione rei particularis, sed etiam in donatione tertiæ vel quintæ partis bonorum prout late consuluit Decius consi. 237. incipit in casu proposito. & forte ratio illius decisionis fuit, quia cum omnia bona, excepta quinta parte, sint legitima filiorum, iuxta. ll. huius regni, si legatarius vel donatarius partis bonorum haberet talem partem liberam ab onere creditorum, filiis fieret præiudicium in sua legitima, ex qua deberent soluere creditoribus: cum legitima intelligatur deducto ære alieno. l. Papinianus. §. quarta. ff. de inofficio. testa. Et ideo ne fiat præiudicium filiis in legitima legatariis vel donatariis tertiæ partis vel quintæ bonorum in effectu tenentur ad debita, quia debet prius detrahi omne æs alienum, vt tradit Paul. de Cast. in. d. l. si quis seruum. §. fin. sicut enim reuocantur legata propter æs alienum. vt in. l. si. §. licentia. C. de iur. delibe. sic etiam reuocantur propter debitum bonorum subsidium. l. ex facto. vers. vnde scio. ff. de hered. in. l. si. & not. glo. in. d. l. 1. C. si cert. petat. quæ ratio ita militat, si tertium vel quintum assignetur in omnibus bonis, siue in certa re particulari. Et hæc not. pro declaratione & intellectu dict. l. Tauri & eorum, quæ tradunt Docto. in locis de quibus supra. nam vbi cessaret istud præiudicium in legitima filiorum: si donaretur vel legaretur certa res, tunc nihil detraheretur de re donata, vel legata ratione æris alieni. Sed heres teneretur, quando hereditas esset soluendo, nam si non esset soluendo, tunc procederet quod habetur in. d. l. fina. §. & si præfatam. vers. licentia. C. de iur. delibe. nõ ergo est dicendum, quod. d. l. Taurina. corrigat. ll. iuris communis. & dicta Docto. prout in hoc dixit quidam ex interpretibus dictarum. ll. tauri, imo eius dispositio conformis est cum iure communi, & caue ne decipiaris, cum legeris dictum consilium Decii: cum vult quod de donatione tertiæ vel quartæ partis bonorum non detrahatur æs alienum pro rata: sed quod totum onus spectet ad heredem: quia hoc esset falsum, & contra tex. in dicta. l. si quis seruum. §. fina. cum. l. sequenti. & contra gloss. ibi communiter approbatam: quæ licet loquatur in legato, idem est dicendum in donatione, cum legatum sit donatio, supra eodem. l. 1. & quia est eadem ratio: cum bona intelligantur deducto ære alieno. & Barto. quem ad suum propositum allegat Decius in dicto. §. fin. non negatimo assentit, quod de tali legato deducendum sit æs alienum.

Quas potest. l. 5. tit. proximo. sup. glo. 1. §. il. bus tituli.

Et. d. l. no. re. ei. §. proximo. addita

scido por heredero con los otros, non se le embarga porende q̄ nõ aya la mãda^a, de la cosa señalada q̄ le dexo el testador, Fuera ende, si le fuessse defendido señaladamente en el testameto, q̄ non ouiesse la manda^b, si dexasse la herencia, nõ q̄ riendo ser heredero della.

Ley. III. Como el fazedor del testamento puede obligar a aquellos a quien manda algo en el que den a otri fasta en aquella quantia que les dexa.

Pvede el testador mandar, e obligar en su testamento, o cobdicillo a aquel que esta

& quando facit differentiam in legato omnium bonorum, & partis bonorum est, respectu Trebellianicæ, & respectu deducendi pro rata æs alienum, vt in legato omnium bonorum, intelligatur non deducto ære alieno. Et sic vniuersaliter transeant in eum debita & credita: secus autem in legato partis bonorum, vt tunc deducatur æs alienum.

b *Quen non ouiesse la manda.* Ad de. l. sed si non ff. de lega. 1. cū ll. sequentibus. quas vide.

Lex. III.

2 *Possum grauare heredem meum ex testamento vel ab intestato aliquid alij dare & etiam legatum usque ad legati valorem sed si filium maiorem decem annorum cum dimidio exheredo ei dato substituto pupillariter non*

blesciene por su heredero^c, que de o pague alguna cosa a otri. Esse mismo mandamiento puede fazer todo ome a aquellos que han derecho de heredarlo suyo si muriere sin testamento^d. Estos herederos lo deuen cumplir luego^e, que son apoderados de la herencia del finado. E aun dezimos que si el testador mandasse a alguno de aquellos, a quien el ouiesse dexado de lo suyo señaladamente, que de aquello que le mandaua, que diessse alguna cosa a otri: tenuto es de lo cumplir, f fasta aquella quantia, g

possum substitutum in aliquo dando grauare. Itē hæres hæredis vel legatarii tenetur sicut is cui successit. hoc dicit.

c *Sub heredero.* Adde. l. primum. §. sciendum. & l. si ita fuerit. ff. de lega. 1. tertio. & instit. de legat. in prin.

d *Sin testamento.* Adde dicta. l. si non fuerit. & l. si quis. & l. conficiuntur. in prin. ff. de iur. codicillo. à filio tamen præterito licet suus hæres erit, fideicommissum relinqui non potest. l. ex filio. & ibi vi. Bart. ff. de lega. tertio. l. quidam. C. de fideicommiss. dicebat tamen Bal. in l. prima. C. de bonor. posse. contra tabu. in secunda oppo. quod si testator grauatur præteritum sub conditione, si hereditas ad eum peruenit, quod valet: secus si eum non putat successurum, & tamen grauatur. argum. l. sed si sic. ff. de lega. 3. quod dictum videtur contra. d. l. ex filio. & idem Bal. contrarium ibi voluit, quia ex quo præteritus nominatum est grauatus, non tenet legatum, neq; conseruaretur per athen. ex causa. & l. fina. supra titu. primo. Si tamen generaliter grauaret venientes ab intestato, vt puta, si apposuit clausulam codicillarem, tunc præterito succedente, valeret etiam legatum. Et idem vult Ang. in dicta. l. prima.

e *Cumplir luego.* Nam hereditatis aditio moram legati quidem petitioni facit licet cessione diei non. l. hæredis. ff. quando dies lega. ced. & rei legatæ vere dominium transit ab adita hereditate, & quæ rei legatæ accedunt. l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de lega. primo. & ibi vi. de per Bartol. quid de fructibus & accessionibus rei legatæ ante aditam hereditatem, & vide etiam in materia Barto. late. in. l. in fideicommissaria. in prin. ff. ad Trebellia. & l. si quis bonorum. & ibi Bartol. Ang. & Imol. ff. de legatis primo. & Barto. & Imol. in. l. seruo legato. in prin. ff. de legatis primo. & Bald. in. l. grege. ff. de legat. primo. & in l. fin. §. sed quia. C. communia de lega.

f *Tenudo de cumplir.* Adde dictam. l. primam. §. sciendum. ff. de leg. tertio. & l. ab eo. C. de fideicom.

g *Fasta aquella quantia.* Adde. l. 6. j. eo. nam in eo quod excedit non tenet grauamen, vt in dicta. l. ab eo. & in. l. cum quis vxori. §. primo. ff. de dot. prælega. & l. facta. §. si Titius. ff. ad Trebell. quid autem de fructibus, quos habuit: an etiam in illis possit grauari? videtur quod sic vt in dicto. §. primo. & ibi vide Bar. hoc intelligentem, quando constaret hoc fuisse de mente testatoris, alias secus. vt in. l. quod his verbis. in prin. ff. de legatis. 3. & adde. l. filius familias. §. apud Marcellum. ff. de legatis primo. & l. stichus. §. titia. ff. de alimēt. & cibar. lega. & tex. nota. vbi vide glo. fi. & ibi Paul. de Cast. in. l. quod de bonis. §. quod aaus. ff. ad leg. falci. & ad istam. l. adde etiam. l. Imperator. §. sicutum. ff. de legat. secundo. vbi ponit regulam, quod oneratus in quantitate non potest ultra grauari, quam sit quantitas & eius vsurz. & l. si cui. ff. de fideicommiss. liberta. & eodē titulo. l. generaliter. §. si quis alienum. vbi bonustex. & l. si debitor. in prin. & in. §. in fideicommissa. & in istis. ll. habet vna limitatio in ista materia, vt procedat, quando quantitas cum quantitate compensatur. secus si cum specie propria. veluti si pecunia accepta, rogatus sit seruum proprium manumittere, vel rem propriam quanquã maioris pretij restituere: nam legato pcepto, tenet: & si plus res sua vel seru^o valeat. vt. j. eo. l. 6. & in. d. §. si centum. & in dictis legibus. ff. de fideicommiss. liber. & idē dicendum

si legaret speciem propriam animo compensandi cum debito, quod legatario debebat: nam legato percepto, non poterit legatarius dicere, quod species sibi legata valet minus, quam quantitas sibi debita: & quod ideo petit residuum. gloss. nota. in. l. creditorem. ff. de lega. 2. quæ ad hoc allegat. d. §. si centum. & illam gloss. dicit ibi singulariter notandam Ra

pha. Cuma. & Ioan. de Imol. dicit eam menti tenendā. cū qua secundū eum transeunt Dinus & Bart. idem tamen Ioan. de Imol. sub dubio forte dicit, quod dicit. glo. videtur contra. l. ciuitatibus. §. si. ff. de legatis. 1. cum ibi nota. Pau. de Castr. in. l. cū abvno. ff. de lega. secūdo. & in. l. si cōpēsandi. C. de hæredib. institutu. distinguit, quod aut testator legat aliquid animo compensandi & plus non dicit, & tunc dato, quod legatarius legatum agnoscat

que montasse aquello que el auia dexado por manda. En non tan solamente son obligados a cumplir esto que diximos los sobredichos en esta ley: mas aun los herederos dellos^a. Fueras ende, si el testador deseredasse su fijo menor de catorze años, e mayor de diez años e medio^b, por alguna razon derecha: e estableciesse a otro por heredero del moço, en los bienes que le viniessen de parte de su madre, en tal manera, que si el moço muriessse ante que fuesse de edad de catorze años, este que fuesse establecido por heredero lo heredasse e mãdasse a este a tal que de los bienes que heredasse del moço diessse alguna cosa a otro, tal mandamiento como este, non obliga al substituto^c nin es tenuto de lo cumplir. Ca assaz abunda^d al padre de poder

non tenetur compensare, nisi pro rata valoris rei legata. l. penulti. §. fina. ff. de alimentis & cibar. legatis. Aut adiecit testator quod nihil amplius petere possit: & tunc si agnoscat legatum creditor nihil amplius petere poterit, dato quod legatum minus valeat, quam sit debitum. & cum hoc dicto Paul. videtur transire Alexand. consilio. 132. incipit viso instrumento diuisionis. secundo volum. Cōsiderada sunt verba, quibus debitor legat speciem animo compensandi cum quantitate: nam si diceret, lego pro debito, seu loco debiti, satis apparet quod prohibeat, ne plus petat. vide in hoc quod tradit Salice. in. l. fin. C. de his quæ sub mod. legat.

- 6 a *Los herederos dellos.* Dupliciter potest hæc litera intelligi, vel q heres hæredis teneatur ad legata, sicut etiam ipse hæres, quia hæres hæredis testatoris est hæres. l. si quis filium. §. si. ff. de acquirend. hæredi. l. fina. C. de codicil. vel quod etiam ab hærede hæredis vel legatarii possit legari, vel fideicommissi. l. si fuerit. §. primo. cum. l. sequenti. ff. de legatis tertio. & in hunc sensum loquutus est Azo. C. cod. in summa ad fin. prima col. cuius dicta profequitur ista lex.
- 7 b *Diez años e medio.* Nam ante istam ætatem non posset committere causam ingratiitudinis, vt habetur supra titulo septimo. in. l. secunda. & not. glo. in. §. non solum. instituta. de pupillari substituto.
- 8 c *Substituto.* Concordat cum. l. ab exhæredati substituto. ff. de legatis tertio. & cum. l. cum quidam. C. de lega. & aduerte, quia ista. l. non exprimit, an hoc procedat, & si pater filio exhæredato aliquid legaue rit, vt neque respectu talis legati substitutus exhæredati possit grauari. quod tamen clare exprimit dict. l. cum quidam. & l. qui fundum §. qui filios. ff. ad legem falcidiam. quæ extensio ita fuit mirabilis doctoribus scribentibus in dictis legibus, quod neque ipsi neque gloss. sciuerunt dare rationem illius dispositionis, & merito. Cum illa dispositio aduersari videtur iuribus disponentibus, quod quando pater filio exhæredato legat, potest eum grauare ratione talis legati. l. cohæredi. §. cum filia. ff. de vulgar. & pupilla. & l. ab eo. C. de fideicōmissis. si ergo potest legare ab exhæredato, multo fortius ab eius substituto. l. si fuerit. §. primo. ff. de legatis tertio. & supra in ista. l. hoc factis colligitur. ex quo forte videretur dicendum, quod cum talis extensio careat ratione, & ista. l. partitarum illam hic non expressit, q non sit seruanda, in his regnis talis dispositio tanquam ratione carens & non approbata istis. l. partitarum. in contrarium tamen videtur, quia ista. l. sumpta est a dictis Azo. C. de legat. in summa, ad fin. prima columna. nam cum tractat, a quo possit legari, subiungit. Item ab hærede hæredis mei, & ab hærede legatarii mei, vt. ff. de legat. ter

tio. l. si fuerit. §. primo. nisi in casu quando filiam impuberem exhæredauit, & eidem substitui, item ei legatum reliquit: nam licet exhæredatum, cui reliquit legatum, possum onerare: non tamen onero substitutum eius, vt infra eodem. l. cum quidam. hæc sunt verba Azo. & sic ista. l. cum posuerit dictam regulam, quod ab hærede hæredis, vel

desheredar su fijo e establecer otro por heredero en lugar del, en los bienes que el fijo gano de otra parte.

Lex. IIII. Como el fazedor del testamento puede obligar a los herederos de aquellos a quien manda algo en que den a otro, fasta en aquella quantia que les dexa.

El testador quando estableciesse por su heredero a alguno, dixere en su testamento assi, quienquier que sea heredero de mi heredero mando que de a fulano tantos maravedis, o si dixesse ruego a aquel que ha de heredar lo mio, que mande a su heredero que faga, o de tal cosa^c a otro, q tal manda dezimos q

legatarij possit legare, excipit istum casum. & licet non exprimat quando datum fuit legatum exhæredato, satis hoc videtur includere, cum istum casum ponat pro fallentia regulæ, quia aliàs nõ esset casus fallentis in casu, quo ab hærede legatarij legaretur, & cum. l. ista non reprobet talẽ dispositionem iuris communis, neque hoc dicat, videtur velle quod illud remaneat: nam si aliud voluisset, expressisset: put fecit in casu. l. non æ. titu. 14. infra ead. par-

tita. & limita istam. l. dupliciter. Primo per text. in. d. l. qui fundum. §. qui filios. Secundo per text. in. l. in ratione, la primera. §. si. ff. ad legem falcid. secundum Baldum. Angelum, & Alexandrum in dicta. l. cum quidam. vbi etiam Iason adducit aliam limitationem, quæ secundum eum fuit Ioan. Fab. in. §. non solum. instituta, de pupil. substituto. quando filius fuit exhæredatus bona mente, & ad prouisionem filii, vt tunc possit legari etiam ab eius substituto in relictis sibi quod Ioan. Fab. non dicit, sed Ange. de Areti. hoc infert attendente ratione. d. l. cum quidam. quæ fuit in exhæredantis odium. & licet Iaso. ibi dubitet de hoc dicto ex eo, quia ratio iniuriæ exhæredationis non videtur bona ratio, nam cū filius exhæredatus sit ille: qui immediate patitur iniuriam exhæredationis, ipse est a quo non deberet posse legari attendente iniuria exhæredationis, non ab eius substituto, qui nulla iniuria afficitur. tamen dictum Ange. videtur sustentabile, ex quo. l. ista partitarum approbare videtur dictam rationem, vt dicam in glossa sequenti.

- d *Abonda al padre.* In istis verbis, quæ hic ponuntur, videtur approbati illa ratio, q dispositio. d. l. cū quidam. & d. §. qui filios. l. qui fundum. ff. ad. l. falcid. sit in odium exhæredantis: quæ fuit opinio Azo. quam ibi ponit glo. quæ secundum Alex. ibi est magis cōis. Et certe ratio ista applicata ad casum huius. l. in qua nihil exprimitur de legato facto filio exhæredato, satis concludit, qñ verò legatū est relictum non solū non cōcludit, imo auget difficultatē, quia si hoc est in odiū exhæredantis, a fortiori nõ deberet valere fideicōmissum ab ipso exhæredato, quā si fieret ab eius substituto, vt dixi in glo. præcedenti.

Lex. IIII.

- 20 *Possum meum hæredē vel legatariū grauare vt hæredi suo quid dare vel facere mandet, sed si dico, mando quod si talis fuerit hæres mei hæredis det tali tantum non valet, quia non iudicio meo est hæres, & quia quem non honoro, onerare non queo. h. d.*
- e *Co de tal cosa.* Et dato quod ipse hæres rogatus a testatore non roget hæredem suum, vt det vel faciat, debetur fideicōmissum, vt ista. l. vult & etiam. ff. de legat. tertio. l. si fuerit. §. si quis. & ibi not. Bal. & facit ad quæstionem. vt si condens maioratum grauet successorem, vt etiam ipse talem rem, vel quantitatem ponat in maioratu, quod licet ipse successor non ponat haberi debeat pro apposita: ex quo successor habuit maioratum, vel saltim compelletur ipse vel hæres eius, vt ponat. quod videtur intelligendum, iuxta ea quæ dixi supra in. l. proxima, in glo. super verbo, fasta aquella quantia.

Sestapartida.

3 a **¶ Non vale.** Adde. l. sed & si sic. ff. de lega. 3. & sic habes, quod nominatim a persona non honorata, non potest relinqui fideicommissum: licet postea a casu fortunæ ille succedat præter iudicium testatoris. ex quo infert Bal. in. d. l. sed & sic. quam legit sub. l. si fuerit. §. si quis. quod si testator dicat instituo filium meum hæredem, & si deceaserit cum filia

hærede, rogo quod illa filia det cētū. quod nō tenet istud fideicommissum. debet ergo secundum eum verba gra uaminis dirige rein ipsum filium institutū hoc modo. si deceaserit cum filia hærede, rogo ipsum filium institutū, quod det cētum. quod dicit multum esse aduertendum in forma gra uaminis. quod dictum vel est corruptum in meo libro, vel non videtur esse verum. nam ex quo ego possum legare, & fideicommittere ab hærede hæredis mei, vt supra. l. proxima. & in di-

vale. E es tenuto de la cumplir aquel que heredar los bienes del heredero del testador. Mas si en el establecimiento del heredero dixesse el testador: establezco a tal ome por mi heredero. E si acadesiessse que fulano, nõbrãdolo señaladamente heredar los bienes deste mi heredero quando muriere, mando que de tal cosa, o tantos maravedis a tal ome dezimos que tal mãda non vale^a, nin es tenuto a quel a quien nombro de la pagar. E esto es porque este a tal, non es heredero del otro por suyzio del testador mas por auentura^b, e porende aquel nõ es obligado de pagar tal manda. Caningund ome non puede obligar a otro, q̄ de alguna cosa por el, si non le ouiere el dado algo^c de lo suyo.

¶ Ley. V. Porque razon el heredero non es tenuto de pagar las mandas, que el Señor de la herencia ouiere dexadas.

sta. l. si fuerit. §. 1. talis filia hæres potuit sic grauari. quando vero non adiceretur, cum filia hærede: sed tantum, cum filia, tunc procedere possit dictum Bald. & in materia maioriz multum debet attendi ad formam gra uaminis, & fideicommissi iuxta ea quæ not. Bart. in dicta. l. sed & si sic. & in. l. centurio columna. 12. versicu. quarto vltorius. ff. de vulg. & pupil. & quia est dubia illa decisio Bartol. vide late per Alexã. cõsil. 105. primo vol. & cõsil. 185. secūdi volu. & Corne. cõsil. 184. vers. & licet Bar. & 3. volu. cõsil. 24. & Decium. cõsil. 27. dicētē, quod in illo puncto communis opinio est contra Bart. & idem dicit. cõsil. 421. Paulus tamen in cõsil. 3. primo volu. consuluit secundum illam doctrinam Bart. & Alexan. licet se fundet ex aliis etiã mediis. cõsil. 64. quinto volu. vbi refert Rapha. dicentem opinionem Bar. esse cõmunem. sunt etiam consideranda verba fideicommissi, an gra uamen videlicet sit scriptum in rem, & sic hæreditas sit gra uata vel ne: nam tale gra uamen in rem scriptum afficit rem ad quemcuq; vadat: vt in elegantia quaestione tradit Bald. in. l. precibus. col. pen. versic. extra quaeritur. C. de impube. & aliis substi. & bene facit. l. plane. la. 2. §. qui rogatus. in si. ff. de lega. primo. quod quando ab initio fideicommissum est vtile: quia est impositū ei, cui potuit imponi: licet alii acquiratur hæreditas factio illius, cui erat impositum: non ideo expirat oneris impositio. argu. l. a patre. ff. de lega. tertio. & l. si alienus. ff. de lega. secundo. & not. Alberic. post Din. in dicta. l. sed & si sic. & aduerte q̄ quando aliquid est relictu alicui ad certum tempus: & post illud tempus alii, videtur grauari primus legatarius: licet verba gra uaminis ad eum non referantur. l. codicillis. in prin. & ibi Barto. ff. de usufruct. lega.

3 b **¶ Por auentura.** Sic & alias. not. glo. quod non proficit fieri fato. in. l. 2. ff. de condit. & demonstra. & tradit glo. in capitulo remittitur. §. hinc notandum. super parte non nisi. 23. quaestio. 5. & ignoranter præsentans bannitum non gaudet præmio statuti. l. si is qui. versic. quod si seruus. & ibi Bartol. ff. de acquir. rer. domi. & in. l. genero. ff. de his qui notant. infra. & per Bald. in. l. si quis hæredem. C. de instit. & substit. vide tamen in hoc, quod de interficiente ex bannitum, etiam si ignoret bannum, notat Barto. per text. ibi. in. l. inter omnes. §. recte. versic. vltimo hunc. §. allego. ff. de furt. & adde de eo, qui in veritate est iudex delegatus: sed ipse non scit, an teneat sententia. Bart. in. l. mul-

tum. ff. de conditio. & demonst. & Nicho. de Neapo. in. l. quarto. ff. de eo q̄ pro tuto. & de processu contumaciæ punitiuo, an valeat, quando iudici non consistit de contumacia? Barto. tenet quod non, quia igno rat fundamentum sui processus. vide per eum. in dicta. l. inultum in terest. & in. l. si finita. §. Iulianus. ff. de dano infect. per Abb. in capitulo.

Diximos^d, è las leyes ante desta q̄ todo heredero es tenuto de cumplir las mãdas, de aq̄l cuyos bienes hereda, quier los herede por razón de testamēto, o sin testamento. Pero casos y a, en q̄ nõ seria así. E esto seria como si algund ome q̄ nõ fiziesse testamēto dixesse así ante testigos: a fulano^e, q̄ es mi pariente mas propinco, q̄ ha derecho de heredar lo mio, mãdole q̄ de tantos maravedis, a tal ome, ca si este a tal, nõ quisiesse ser heredero, d los bienes d aq̄l q̄ le esto mãdaua, e lo etrasse otro q̄ fue se mas cercano pariēte despues del, nõ seria obligado este postrimero heredero de pagar tales mandas: como quier q̄ lo fuera el primero, a quiē el auia nõbrado si ouiere recebido la heredad. Mas si este q̄ tomo la herēcia del muerto, era en equal grado de parētesco q̄ el otro q̄ la d fecha: estõce dezimos, q̄ es tenuto^h de cumplir la mãda sobredicha, tãbiē como lo fuera el otro si ouiesse tomado la he-

quoniam contra falsam. col. 6. de proba. & an in cõtractibus oporteat conditionem potestatiuam impleri ex proposito? vi Iaf. quod non in l. cum filius familias. in. §. in hac. in princ. ff. de verborū obligationib.

¶ El dado algo. vide supra in l. proxima.

¶ Lex. V.

Si quis ab intestato mortuus dicat coram testibus q̄ Titius qui est ei ab intestato successurus det. p. c. aureos: si ille nolit esse hæres alius vltioris gradus succedens non tenetur soluere secus si sit eiusdem gradus. idem dicendū

est de liberto. hoc dicit.

d **¶ Diximos.** Prosequitur dicta Azo. C. cod. in summa. col. secūda versic. licet autem dixerim.

e **¶ Fulano.** Hic ponitur casus. l. 1. §. si. ff. de lega. 3.

f **¶ Despues del.** Id est, qui erat in gradu sequenti. Et sic collige, prout not. glo. in. l. si Titio & Mæuio. §. Iulianus. & ibi not. Bald. ff. de legat. 2. q̄ ab intestato ille demum videtur venire ex tacita voluntate defuncti, qui est proximior tempore mortis: non ille qui est vltior in gradu. Adde tñ secūdū Bald. q̄d notat in. l. 1. §. vel maxime. ff. de colla. bono.

g **¶ Mas si este.** Hic ponitur casus. l. si Titio & Mæuio. §. Iulianus. ff. de legat. secundo. & approbatur hic secunda positio. gloss. quæ fuit Azo. quam etiam tenuit Dinus, & Alberic. ibi.

h **¶ Tenudo.** Videbatur dicendum contrarium, ex quo legatum nominatim fuit relictu nomine proprio ab eo, qui repudiavit: vnde portio hæreditatis eius sine onere transire debebat ad cohæredes ab intestato. vt in. l. Celsus. §. q̄d alicuius. ff. de lega. 2. & ita tenet Bart. in. d. §. Iulianus. & etiam Io. de Imol. & est cõis opinio, prout attestatur ibi Paul. de Cast. & idem Paul. in. l. licet Imperator. ff. de lega. 1. vnde dicendū est, q̄ ista. l. sit expressa cõtra illam cõmunē opinionē: & q̄ approbetur hic opinio Azo. de qua p̄ glo. in. d. §. q̄ alicuius. scilicet q̄ ille. §. corrigatur: si intelligat in hæreditate caduca vel quasi caduca. p̄ rescriptum Seueri, de quo fit mētio in. l. si Titio & Mæuio. §. Iulianus. ff. de lega. secundo. & in. l. non iustam. C. ad Trebellianum. quam opinionem Azo. tenet Paul. de Cast. in. d. l. licet Imperator. & in. d. §. q̄ alicuius. & sic attenda dispositione huius. l. est dicendum, q̄ qñ aliquis est institutus vel nominatus de his, q̄ succedūt ab intestato: & si legata nominatim & proprio noie fuerint relicta a tali hærede instituto, vel ab intestato succedenti: licet de rigore verborum nõ debeant a substituto vel alio succedente ab intestato, & si sit in pari gradu cū eo, a quo est legatum, vt in. d. §. q̄ alicuius. tñ ex rescripto dicti Imperatoris, qui fuit interpretatus contrarium de æquitate, & ex coniecturata mente defuncti debent. vt in. d. §. Iulianus. quæ æquitate amplecti ista. l. partitarū. & ista opinio, vt dixi, vt p̄cedat etiam de iure cõmuni, late cõprobat Paul. in. d. l. licet Imperator. vbi etiã aliter respondet ad. d. §. quod alicuius. vt procedat quando legata non habuerunt originem in persona nominatim gra uati: quia non erat in rerum natura tempore

grauaminis: q̄ in casu huius. l. cessat cum hic viuebat, sed repudiavit hereditatē. vide plenē per Alex. in. d. l. licet imperator. col. 2. & 3. vbi refert Rapha. & Christofo. de Cast. idem tenentes cum paul. & dicit vtranq; opinionē esse sustentabilē. Sed q̄ non sit recedendū à cōmuni opinione, tene ergo menti istam. l. partitarū, quā decidit istud dubium contra dictā cōmunē opinionem.

6 a *¶ Dezimos. Cōcord. cum. d. l. 1. §. fin. ver. sed & si à patrono ff. de legat. 3.*

7 b *¶ Fijos. Vide in l. 10. titul. 22. 4. partit. vbi etiā ponit d̄ fratre.*

8 c *¶ Heredar. vid. in dict. l. 10. & i. §. sed nostra. insti. de succe. liberto.*

¶ Lex. P. I.

¶ Legato seruo vltatim legatarius eū manumittat non potest legatario huius prae textu aliquod onus imponi: secus si post tēpus est manumittendus: tunc potest apponi eius considerato seruitij commodo nec etiam seruo in testamēto manumisso, cui nil aliud relinquitur potest onus imponi: sed legatari⁹ rogat⁹ seruū suū manumittere, si legatū recepit, etiā si minus valet: tenetur: sed si est alienus, nō tenetur pro eo plusquā recepit, dare. Item legatarius quātitatis non potest in maiori quātitate grauari. h. d.

1 d *¶ Dezimos. Prosequitur dicta Azo. C. eo. in summa. col. 2. vers. si tamen seruum tibi legauero.*

2 e *¶ Nin es tenuto. Concor. cum. l. plane si filium. §. si. ff. de lega. 1. nam nō est locupletior qui libertum habet, vt ibi per gloss. his enim demum pecuniam ex causa fideicommissi prae stare cogendus est, qui aliquid eiusdem generis vel simile ex testamento consequitur. verba sunt illius. l. quā regula secundum Bal. ibi non ita bene alibi reperitur. Ioan. de Imol. Paul. etiam de Cast. ibi notat, q̄ ex iure patronatus non dicitur quis locupletior vt propter ipsum possit pecuniariter grauari. Ad de q̄ nota. in. l. naturalis. §. si. ff. de prae scrip. verb.*

3 f *¶ Fastra algund tiempo. Concor. cum. l. si mulier. §. iulianus. ff. de leg. 3.*

4 g *¶ Fastra aquella quantia. Adde. l. tertiam supra eod.*

5 h *¶ Por razon del aforramiento. Adde dict. l. plane si filium. §. si. ff. de leg. 3. cum enim libertas sit res inextimabilis, non potest grauari onere pecuniario vel extimabili: & ex hoc allegatur illa. l. q̄ finiti ad infinitū nulla est proportio secundum Bald. & Paul. ibi.*

6 i *¶ Aforrallo. Cōcor. cū. l. si legatario. & cū. l. gñaliter. §. si q̄s alienū. ff. d̄*

rencia del finado. Otro si dezimos^a, que si algū ome q̄ fuesse aforrado de su Señor, nō ouiesse hijos^b, q̄ heredassen lo suyo, nin fiziesse testamēto: mas dixesse as si, ruego a fulano que fue mi señor, que ha derecho de heredar^c lo mio, que de tãtos marauedis, o tal cosa a tal ome. Ca si acaesciesse que este señor atal muriesse, en ante que entrasse la heredad del aforrado, maguer la entrassen sus hijos despues: non son tenudos de pagar las mãdas que el aforrado ouiesse as si dexadas, como quier que lo fueran, si su padre ouiesse entrado tal herencia ante que muriesse.

¶ Ley. VI. Si el fazedor del testamēto diesse su seruo a otro, en manera que le aforrasse, e le mandasse que diesse alguna cosa a otro como non es tenuto de lo fazer.

SI el fazedor del testamēto diesse su seruo a otro: en tal manera que lo aforrasse luego: e por esta razon q̄ gelo daua lo quisiesse agrauiar, rogãdole, o mãdãdole q̄ diesse alguna cosa a otro: dezimos^d, q̄ nō le puede agrauiar, nin es tenuto^e, de pagar la mãda, aq̄l aquiē diesse el seruo en esta manera: mas si gelo diere, diziendo as si: que le daua el seruo lo tal condiciō, que se seruiessse del, e le fiziesse libre fasta algū tiēpo^f o dia cierto, estōce bien lo podria rogar q̄ diesse alguna cosa a otro: e aquel q̄ recibiesse el seruo en esta manera, tenuto es de pagar tal manda como esta, fasta aquella quantia^g que montare la ganancia quel vino por razon del seruo, o del seruicio que recibio del, desde el dia que lo recibio, fasta el dia que lo a

fideicō. liberta. & l. si debitor. in prin. & §. in fideicōmissaria. eodē. ti. *¶ Porque semeja. Adde. l. imperator. §. cētū. ff. de lega. 2. & in. l. sed si nō seruus. ff. ad leg. Falci. & dixi supra eod. in. l. 3. & facit hoc secūdū Bal. in dict. l. imperator. §. si centū. q̄ dānatus in testamento vendere rem nō possit intētare remediū. l. 2. C. de rescinden. veditio. quod Imo. ibi*

forro. Otro si dezimos, que si el señor franqueasse por si su seruo, e non le diesse ninguna cosa de sus bienes, que por razon del aforramiento^h, non lo puede agrauiar mandando le que de algūa cosa a otro en razon de manda. E aun dezimos, que si algund ome rogasse a otro, q̄ aforrasse su seruo dexando le en su testamento alguna cosa de lo suyo, por que lo fiziesse, si despues desto recibiesse el señor del seruo, aquello que le auia mandado, maguer el seruo valiesse mucho mas que aquello que auia recebido tenuto es de aforrarloⁱ: porque semeja^k, q̄ pues que lo recibio q̄ se tuuo por pagado dello. Pero si tal seruo fuesse ageno^l, e valiesse mas que aquello que le dieron, de guisa que el señor non lo quisiesse dar par tanto: estonce aquel a quiē rogaron que lo aforrasse, nō es tenuto de dar porel: mas de aq̄llo q̄ recibio. E si por este precio non lo puede auer deue lo guardar e trabajarse^m toda via, ãlo auer por aq̄l precio, si pudiere: catales cosas son q̄ nō puede ome acabar en vndia q̄ las acaba en otro. Mas si algū testador dexasse marauedis ciertos ē su testamento a algū ome, e mãdasse a aquel aquiē los dexo, que diesse a otro mas de aquello que el le auia dexado, dezimos q̄ este a tal nō es tenuto de pagar ninguna cosa, de mas de aquella quantia que recibio, maguer ouiesse recebidoⁿ aquello que el testador le mando.

¶ Ley. VII. Como el heredero dene caber el ruego del testador, mãdãdole dar a otro fasta en aquella quantia que recibio del.

do. Nota hæc verba, & adde quæ habentur supra eo. l. 3. an autem possit deducere sumptus, quos fecit in consequendo legatum? videtur, q̄ sic argu. l. si legatarius. ff. de legat. 3. an autem filia possit grauari in dote recepta, vt eam restituat. vid. l. si. §. fideicommissis. alias incipit filie ff. de legat. 2. Et quod ibi dicit Barto. & Bald. in. l. cum virum. C. de fideicommiss.

¶ Lex. VII.

¶ Possum rogare illum, quem cum filio meo institui heredem, vt filium meum cum suis instituat: & tenetur quatenus ei accedit cum fructibus inde perceptis. Item legatarius certæ rei: rogatus eam alij restituere, tenetur si eam habet: alias ad cedendum actionem tenetur substituto: & si plusquam res illa ei relinquitur, & habeat, & sua culpa res restituenda perditur vel negligētia in petendo imputetur tenebitur substituto, sed si aliud ei legatum non fuit, non tenetur nisi de dolo. hoc dicit,

intelligit, & limitat: quando esset à testatore designatum pretium certū vid. ibi per eū. *¶ Agno. adde l. si cū. & l. generaliter. §. si quis alienū. ff. de fideicōmiss. liberta.*

¶ Trabajar se. 9 Adde. l. deberi. C. de fideicōmiss. liber. v. bi ponitur etiā ista ratio. quā hic ponit ista l. q̄ potest induci, vt grauatus per fideicōmissum, vt emat talem rē & ponat eam in maioriam, q̄ licet dominus rei ab eo requisitus vt vēdat, nolit vendere: & ita respondeat, q̄ propter hoc nō liberatur grauatus? sed teneat ad tale grauamen si in posterum restalis possit haberi, vt ponatur in maioriam. vide et per Bald. in. d. l. de beri, vbi hoc inducit ad alia, q̄ sunt notanda, neq; obstabit. l. pater filii. §. tusculanus. ff. de leg. 3. quia ibi defuit spes possibilitatis ad plēdē iussa defuncti ppter dissolutionē collegij.

¶ Maguer ouiesse aquello recebi

Sesta partida.

1 a *Que establezcas.* Potest enim quis grauari, vt aliquem heredem instituat. vt hic, & in l. imperator. §. cum quidā. ff. de legat. 2. de quo. l. ista sumpta est.

2 b *Dezimos.* Concordat cum l. imperator. in princip. de lega. & cum l. si legatarius. ff. de legatis tertio.

3 c *Per su culpa.*

Concord. cum l. si seruus legatus. §. cū quid. ff. de legat. 1. & intellige de culpa leui, quia est ad similitudinem contractus: vt ibi habetur, & tenet ibi Albericus habes ergo. hic. & in d. §. cū qd. de qua culpa teneat legatarius fideicommissario: de qua autē teneat heredes legatarij, & fideicommissarij, dic vt in l. cum res. §. culpa. ff. codē. de qua verō teneatur executor legatarij, vide per Bald. in d. §. cū qd vbi cōcludit, qd si erat mixtus executor, vt quia aliquod commodū sibi remanebat ex testamento, tunc teneat etiam de leui culpa: si autē sit merus executor, vt quia nullum commodum habebat ex testamento, & qd tunc solum teneatur de dolo & lata culpa. per illum text. iuncta. l. qnerua. ff. de posit. & facit ista. l. vt possessor maioricatus teneatur ipse & eius heredes ad refarcionē damnorū, quā culpa sua euenerūt in rebus maioris. Sic etiā praelatus tenetur refarcire ecclesie omne damnū quod cōtigit propter eius negligentiam. glo. in authen. idē de nestorianis. C. heretic. Et not. Ioan. de Plat. per tex. ibi in l. vnica. C. de colo. illirici. lib. 11. in fi. Adde etiā de praelato dimittēte per negligentia rem ecclesie prescribi. gl. in c. placuit. el segundo. 16. q. 3. & Abb. in c. ex presentiu de pigno. in 3. notabi. & in c. 2. de dona. & in c. 1. col. 3. de integ. restitutu. & per Francisc. Balb. in tractatu prescriptio. charta. 43. col. 2. & dicebat gl. in c. sape fit. 12. qō. 2. clericum posse priuari ecclesia, si negligit agros vel alias utilitates ecclesie. An autem compensetur tale damnū illatum in rebus maioris, vel ecclesie cum lucro siue melioramētis in alia re factis? vide quā notantur in l. si negotia. ff. de negot. gest.

4 d *Engaño.* Vellata culpa, quia est ad similitudinem contractuum bonae fidei, vt in d. §. cū quid. & l. si vt certo. §. interdum. ff. commodat.

Lex. VIII.

5 Seruo heredis non potest pure legari, sed ad diem, vel sub condi-

tionē sic: & si liber fuerit cū cesserit dies legati, habebit illud: sed si seruo instituto eius domino quid legetur: & ante aditionem efficiatur liber, habebit dominus legatum, & seruus hereditatem. h. d.

e *Al seruo del heredero.* Idem dic si legetur seruo testatoris. vt in l. seruis. C. de lega. & idē dicēdū in monacho & monasterio, vel e contra:

sicut hic dicitur de seruo, & herede lo. Fab. i. §. an seruo. in fi. inst. de legat. sed an ad alimēta valeat relictum proprio seruo? vide l. seruos. & ibi Bart. ff. de aliment. & cibar. lega. & an a patre possit legari filio? vide in l. filia. ff. de aur. & argen. lega. & in l. vbi purē. in princip. ff. ad Trebel. & in l. cum filio. vbi per Bart. col. 1. in fi. ff. de leg. 1. vbi Bar. vult qd si pater ad quē puenit hereditas, mediā te filio, graue restituere hereditatē filio, qd censet rogatus restituere post mortem patris nō ante allegat. l. epistolā. §. 1. ff. ad Trebellia. vbi etiam Paul. de Castro refert. hōc dicēdū Bar. licet si pater esset institutus & grauatū restituere, videretur grauatū pure. Et sic non valet de iure digestorum. per §. an seruo. instituta. de leg. de quo ista. l. sumpta est, nisi apposuerit verba, per quē voluerit differ-

razon. Fuera ende, si fue esse prouado que se perdiera por algun engaño^d quel ouiesse fecho.

Lex. VIII. Como quando el fazedor del testamento dexa a algun ome por su heredero, non puede dexar mandas al seruo del.

S el señor de algun seruo fue esse establecido por heredero de otro, non podria el fazedor del testamento despues mandar ninguna cosa de las suyas al seruo del heredero^e, fueras ende si gela manda con condicion, o fasta dia o tiempo cierto, diziendo assi: mado tantos maruedis: o tal cosa a tal seruo de mio heredero, si acaesciere que el aforrare su señor fasta tal dia: o poniendo le otra cōdicion semejante desta. Ca si acaesciere que se cumple la condicion, aura el seruo la manda, e non de otra guisa: mas si el seruo de alguno fue esse establecido por heredero de otro, si aquel mismo q lo establescio, mādasse alguna cosa al Señor: estonce dezimos, que si en ante que entrasse la heredad el seruo, le aforrassē su Señor: o lo vendiesse: estonce aura el Señor la manda, e el seruo la heredad.

Lex. IX. Como la persona de aquella quien es fecha la mada, deue ser nombrada ciertamēte.

A persona de aquel a quien es fecha la manda, deue ser puesta e nombrada ciertamente, de guisa que puedan saber qual es: o por su nome: o por otras señales: ca si cierta non fue esse, non valdria la manda. E esto seria como si el testador ouiesse dos amigos^g, que ouie-

re in tempus, quo esset effectus sui iuris. de iure vero nouo tanquam aduentitia quo ad proprietatem filio quererentur, & sic valeret grauatamen, vt etiam vult Ioan. Fab. in d. §. an seruo.

f *Mas si el seruo.* Ratione diuersitatis inter istum & primum casum ponit tex. in dicto. §. an seruo, quia in casu isto hereditas delata seruo est separata a legato mihi facto, quod non est qn seruo meo est legatum a me instituto: quia legatum non separatur ab hereditate. Et ibi declarat Angel. scilicet qd quando dominus est heres institutus & legatum eius seruo, hereditas & legatum pendēt a sola voluntate domini: quādo vero institutus est seruus. tunc non pendet a sola voluntate domini: quia etiam concurrere debet voluntas serui in ad eundo vt in l. cū proponas. C. de heredi. insti.

Lex. IX.

g Si legatur Titio, & sunt duo Titij: nec de quo sensit testator apparet, non valet legatum propter incertitudinem: sed vbi de persona cōstat, error nominis vel pronominis non nocet. hoc dicit.

g *Dos amigos.* Concord. cum l. si quis seruum. §. si inter. ff. de legatis. 2. &

cū. l. si fuerit. ff. de reb. dub. & exponit Alberic. in. d. §. si inter. quando erant amici testatoris pari amicitia. bonus text. licet ipse non alleget in. d. l. si fuerit. vbi expresse not. Socinus q̄ debet maiori amicitia con iūto: licet postea arguit in contrariū. q̄. d. §. si inter. indistincte loqua tur, & non bene se firmit: secus vero si vnus non est amicus, alter sic:

cum propter meritū & ami citiam legat. l. neque adiecit. ff. p. loc. & bene confert q̄ not. idē Alberi cus in. l. si seru⁹ pluriū. §. si. co. 2. ff. de leg. i. v. bi inducit illū text. ad quæ sionē, q̄ dicit habuisse de fa cto de q̄dā, qui fuerat electus ad quoddā of ficiū, qui voca bat Lanfrācus fullini: & duo erant qui tali nomine vo cabatur, & pe tebant se ad mitti ad tale officium: q̄ si vnus erat con sanguineusele ctoris, alternō

seel vno nome assi como el otro, e dixer se assi: mādō a fulano mio amigo tātos marauedis, o tal cosa, e non dixesse el so brenome de aq̄l a quiē lo mandaua. Ca pues q̄ nō se puede saber a ciertamente, qual de aq̄llos sus amigos quisiera el te stador, q̄ ouiesse aq̄lla mādā: porēde nō vale, nin es el heredero tenudo^b de la cū plir. Pero si fueffe cierta la personā de a q̄l agen fueffe mādada, maguer errasse^c el testador en el nome, e ē el sobrenome de aq̄l a quiē la fiziesse, non empesce tal yerro, nin se embarga porēde la mādā.

¶ Ley. X. En quales cosas pueden ser fechas las mandas.

DE las personas d que puedē fa zer mādās, diximos ē las ley yes ante desta, e otrosi delos q̄ las recibē. E tal manda como esta, es lla

tor leget rē haredis, vt suā sciēter vel ignorāter: & etiā si testator in ta li re haredis ius aliq̄d vel partē habeat: nā & quoad totā rē valet lega tū. l. cū filius. §. dñs. ff. de leg. 2. vbi Bar. & doct. q̄d planē pcedit vbi te stator simpliciter legaret rē haredis: secus si diceret rem talē meā lego, secūdū Ioan. de Imol. in. d. §. si rem. & Bart. & Iason in. l. serui electio ne. §. si. ff. de leg

mada ē latin, delegatis primo. E agora queremos mostrar, de quales cosas pue dē ser fechas las mādās, a que dize en la tin otrosi, delegatis secūdo. E dezimos, q̄ el testador puede fazer mādās, tambié delas cosas suyas como delas de aq̄l que establese^c por su heredero. E porēde te nudo es el heredero de dar e de pagar las cosas q̄ assi dexasse o mādasse aq̄l q̄ lo establescio, quier seā suyas del herede ro quier del testador. Otrosi dezimos, q̄ si el fazedor del testamēto mādasse cosa agena a otri, sabiendo q̄ nō era suya, nin de su heredero, tenudo es el heredero de la comprar^f, e de darle a quien fue man dada. Mas si el testador a la sazón que la mando, cuydasse que era suya, e fueffe agena: estonce el heredero nō es tenudo dela comprar, nin de darle la estimaciō

ga. i. nō tñ rei haredis legatē ipso iure tran saret dominiū sicut quādo le gat res ppria. vt not. gl. in. l. Papinian⁹. ff. de seruit. repro bata. glo. quæ voluit contra rium in. l. 2. C. communia. de lega. quæ com muniter repro batur p. l. si qs. inquilinos. §. cū seruū. ff. de leg. 1. an aut te stator possit ob ligare rem hē redis? variæ fuerūt opinio nes de quibus per Alexand. in. l. si haredis seruus. colum. 2. ff. de legat. 1.

vbi Alex. dicit cōclusiue, q̄ aut defunctus noīe haredis, obligauit bo na haredis: & tunc pcedat opinio, q̄ possit obligare: quæ fuit opinio. Petri, & Ang. in. l. asiduis. C. qui potior. in pig. habeā. & Bal. & Ang. in. d. l. si haredis. aut nō obligauit noīe haredis: & tunc procedat opi nio cōtraria. que fuit Cyni, & Sali. in. d. l. asiduis. per tex. in. l. si Titio ff. de pig. & per. l. rē alienā. 2. respō. ff. de pignora. actio. idē tñ Alex. cō sil. 173. vol. 1. incipit. viso themate. Quod etiā est repetitū. 3. vol. cōf. 91. indistinctē tenet testatorē posse obligare rē haredis: & q̄ hares adēū do hareditatē testatoris, vī dictā obligationē approbasse. l. cū a ma tre. C. de reuēdi. l. si creditoribus. C. de seruo. pign. dat. manu. & pign⁹ solo cōsensu etiā absq; traditiōe cōstituitur. l. i. ff. d. pignora. actio. l. 3. ff. in quib. caus. pign. tacite cōtrahi. Pōt ēt testator phibere alienatio nē rei haredis, sicut propriæ, vt probatur in. l. si q̄sita sit legatus. §. 1. ff. de manumiss. testa. quē tex. ad hoc allegat Pau. de Cast. in. d. §. si rem tuam. Et facit vt testator possit grauare haredē: vt rē ponat in maiori catu factō per testatorem vel ab alio, a quo testator habuit: & prohi bere eius rei alienationem, sicut si esset propria facit. l. vxorem. in prin cip. ff. de leg. 3. facit etiam ista. l. vt habens a rege licentiam faciēdi ma ioricatum sub vinculis & grauaminibus sibi placitis possit maioriā etiam facere de rebus haredis. quod bene nota.

f ¶ De la comprar. Cōcord. cū. §. non solum. inst. de lega. & C. eod. l. cū 3 alienā. & ff. de lega. 3. l. nō dubiū. §. si. & l. in meuius. §. fundo. ff. de le ga. 2. vbi habetur, quādo vsusfructus fundi legati erat alienus. An autē dispositio istarū. ll. procedat de iure canonico? docto. late insistant in d. l. cum alienam. & in. c. filius noster. de testa. propter varios intelle ctus illius. c. & videtur q̄ præ dicta dispositio procedat in vtroq; foro. vt in cas. i. episcopus. 12. q. 5. & q. d. c. filius. procedat in suo casu specia li, in quo loquitur, videlicet quādo res aliena est legata ecclesiæ in pre tium sepulturæ, prout tex. ille cantare videtur, q̄ vī quodāmodo exe crabile iuxta tex. in. c. abolendæ. de sepultu. & ideopapa ibi noluit ta le legatum rei alienæ admittere, etiā quoad æstimationem ne locus fa cer vel religiosus ad sepulchrum vendi videretur. Et licet non ita dilu cide: istū intellectū voluit tenere Ang. in. d. l. cū alienā. vult etiā, licet non ita clare, Didacus a Couarruias in relectio sua. d. c. filius noster. ad fi. dicens ita colligi perlecta epistola beati Grego. de quilla decre talis sumpta est. & q̄ ad hoc ipse animaduertit, & certē Ange. vt credo iam animaduertat in. d. l. cum alienā. Cōtra istum intellectū tñ facit q̄ relinquare aliq̄d ecclesiæ etiā gratia sepulturæ, nō est prohibitū, vt probat tex. in. d. c. filius. & ibi notat Abb. neq; hoc prohibetur ali quo iure: ex quo non interuenit veditio sepulturæ ex cōuentione, sed liberaliter testator elargitur. vnde nulla. l. diuina, neque canonica hoc vetat: papa tamen ibi mouetur, ne quid fiat contra leges Dei. & sic patet quod dictus intellectus procedere non possit. præterea si lo cus sepulturæ, de quo in dicto. c. erat facer seu religiosus, etiam per. ll. seculi non potest vendi: quia non est in commercio. l. in tantum

Quæst. 1.

q̄ præferendus sit consanguineus. Capitur enim coniectura ex con sanguinitate & amicitia. vt in. d. §. fin. & subdit ibi notabile verbum, quod quando elector declarat, de quo senserit, standum sit eius decla rationi in dubio. arg. l. in prætorijs. ff. de prætor. stipulat. & in. l. in am biguis. ff. de regul. iur.

2 a ¶ Non sepuede saber. Facit ad quæstionem de partu gemino, de qua teti gi in. l. 2. titu. 15. partita. 2. de incertitudine vero circa res, vide glo. & do cto. in. d. §. si inter.

3 b ¶ Nin es el heredero tenudo. Possit tamē ipse si vellet eligere cui soluat, vt probat rex. cū glo. in. d. §. si inter. Et si ita solueret hares, legatarius possideret titu. pro legato, & nō titulo pro donato, vt ibi declarat Bar to. quod optime confert ad quæstionem in materia maioriz, vt si ali qua incertitudo oriatur ex verbis institutiōis maioriz, quis sit vocat⁹ a constituyente. & de cōmuni assensu illorū qui prætedūt ius ad bona maioriz, declaretur quis eorū succedat, q̄ videtur succedere titu. malo riz. & cum vinculis & grauaminibus in institutione maioriz expref sis, & non titu. pro donato: tenementi. & vt hic vides approbatur glo. d. §. si inter. cū gl. exposuit dictum verbū debet, id est, potest & est ma gis cōmunis expositio licet Bal. ibi q̄ necesse habeat hares alterum eli gere, seu alteri gratificari: quia conuictus est per probationes. Cuius dī ctum Io. de Imol. ibi dicit forte esse verius, quia probatio est facta cū haredē, non autem est facta per vnum legatarium cum alio: & res in ter alios acta alijs non nocet. l. 1. & 2. C. quib. res iudica. non noc. pote ris tamen ex dicto Imol. esse cautus, vt cum hares super solutione ta lis legati vocetur in ius per vnum ex istis legatarijs, q̄ faciat alium le gatarium euocari, & amborum processus cumulari, vt sic probationes fiant tam cum haredē, quam cum legatario. Quid autem si alter ex amicis petijt, alter non, vel repudiat? vide per Bart. in. d. §. si inter, & si quis opponat contra hoc q̄ in ista. l. habetur de. c. duobus. de rescript. lib. 6. vbi habetur q̄ si sunt duo impetrantes in eadem ecclesia, in om nibus pares, & eādē datā habētes, q̄ capitulū, debeat & teneatur alte rū eligere. solue vt per Paul. de Castr. in. d. §. si inter. q̄ ibi quilibet eo rū habebat voluntatē papæ: hic vero non quilibet habebat voluntatē testatoris, sed vnustantum, de quo erat incertitudo.

4 c ¶ Maguer errasse. Concord. cum. §. si quis in nomine. insti. de lega. ¶ Lex. X.

¶ Si testator rem alienā quā legat scit esse alienā tenetur hares eā emere, & legatario de scientia testatoris probanti dare: & si nō potest eam habere, soluat iuxta æstimationē arbitrii duorum bonorū virorū. Si vero ignorauit alienā nō valet legatum, nisi seruo alieno libertatem: aut vxori vel consanguineo relinquat legatum. hoc dicit.

1 d ¶ De las personas. Prosequitur nota. per Azo. C. eo. in summa. colum. 3. versic. huc usq; satis de personis.

2 e ¶ De aquel que establese. Concord. cū. §. non solū. insti. de leg. & l. vnū ex familia. §. si rē tuā. ff. de leg. 2. vbi habetur, q̄ hoc pcedit, etiā si testa

Sesta partida.

§. sacra. ff. de rer. diuis. l. 13. infra eo. & sic papa, ibi nō potuit ex hoc mo-
ueri contra leges ciuiles execrando venditionem loci ad sepulchrum;
cum etiam ipsa. ll. hoc execrentur. vnde pro nūc magis placet intelle-
ctus Bal. quem dat ad illū tex. in repetitione. l. 1. col. 14. vers. itē pono
tertiū casū. C. de sacrosan. eccles. q̄ licet attēto iure ciuili legatū factū
ecclesie dicat

factū coniu-
ctę persone. &
sic etiā signo
rādo rem esse
alienam, fiat à
testatore de-
beatur, vt in
d. l. cū alienā.
Hoc tamē nō
pcedat de iu-
re canonico,
ex eo q̄ Deus
istas præsump-
tiones, & im-
proprietates,
q̄ aliās esset relictur, & si sciret rē alienā, non curat, ne ea per istas si-
mulationes, & istū dicit esse casum illius. c. q̄ secundū eum canonistę
simplices nō intelligunt. & licet Abb. in. d. c. filius. in. 5. lectura. repro-
bet istū intellectū motus ex quibusdā leuibus fundamentis, mihi sa-
tis placet: nā in primis iste intellectus, nō diuinat, licet enim ibi nō fiat
mētio de ignorātia in dubio, illa præsūmit, & nō scientia. l. verius. ff.
de proba. imō, vt in ista. l. habetur legatarius teneat probare scientiam.
& sic de iure ignorātia præsūmit. Itē nihil repugnat, q̄ etiā iura ciui-
lia intelligatū etiā de coniunctiōe spiritali, quę maior & favorabi-
liore est quā carnalis, vt in. c. inter corporalia. de trāslatiō. episcopi, vel
electi. & quia etiā si testator ignorāter leget rē alienā nō coniuncto, si
tamē diligit eū, vt proximū seu coniunctum, tenet legatum, vt dixit
Guilliel. de Cug. in. d. l. cū alienā. & sequit̄ ibi Alex. procedit etiā, quā-
do legatū fit ad pias causas, seu pro anima: vt late tradit Alex. in. d. l.
cū alienā. col. 2. Itē licet nō reperiat expressum de iure ciuili, q̄ debeat
ur æstimatio, quādo legatur res aliena ecclesie à testatore ignorante
rē esse alienā, satis hoc cōstat: cū expresserit in cōiunctis, & cū ex p̄se
rit quādo legat̄ pro libertate. & placet iste intellectus, quādo hæres à
quo fieret, ecclesie legatum rei alienæ: erranter esset filius, & non ita
diues, prout fuit in casu. d. ca. filius noster. argu. ca. fi. 17. q. vlti. quia no-
luit papa tale lucrum cum damno filiorū extorquere: licet de rigore
iuris ciuilis poterat. & sic q̄ cū isto temperamēto procedat intellectus
Bal. tu qui maius ocium habueris labora, si possis aliū meliōrē intel-
lectum inuenire ad illud. c. erga quod ita docto, illustres insudarunt,
neq; obliuiscaris vnū intellectū, ex ibi traditis per docto, quem etiam
tenet Archi. in. c. vna sola. 33. q. 5. secundum quē poteris inferre, q̄ si le-
garetur res alicuius maioris non debeat æstimatio, vide. l. si quis
in quilibet, in principio. ff. de legat. 1. & cogita circa prædicta si pos-
set dici, quod aut res est prohibita alienari, ex facultate principis, &
nō debeat æstimatio. l. apud Iulianū. §. cōstat. & ibi gl. Bar. & doct.
ff. de leg. 1. si vero maioria esset facta sine facultate, in casu quo posset
fieri, & tunc si legatū factū fuit, sciēter debeat æstimatio, vt not. gl. f.
& Bar. in. l. vnū ex familia. §. si fundū. ff. de lega. 2. ibi vi. Pau. de cast.
& in casu in quo nō debetur æstimatio si legaret rē maioris, vel talem
rē aliā, quā nō esset maioris, teneret legatū q̄ tex. in. l. si. ff. q̄ & à
quibus. glo. notabilis. in. c. multorū. 26. q. 2. in verbo aut certē. & l. nō
vtiq; in prin. ff. de eo qd̄ cer. loco. & ad quæstionē prædictā, q̄ legata
re maioris sciēter debeat æstimatio. vi. Ioan. Fabri. in. §. non solu in
fi. in sti. de lega. loquentē in re feudali. & ibi vi. ad intellectū. d. c. filius.
in. 2. col. ibi in hoc pōt dici. Sed pone q̄ testator p̄ viam legati reliquit
possessori maioris aliquā rē, & grauauit eū vt præstaret alteri aliquā
rem maioris, & q̄ aliās si non præstet pereat legatū: an teneat tale gra-
uamē: videtur q̄ nō cū hoc sit impossibile, & ipse incidere in p̄cā
stante dispositione maioris, q̄ nō possit permutari. tu dic q̄ saltē de-
betur æstimatio, secūdm Bal. in. l. apud Iulianū. §. cōstat. ff. de lega.
1. vbi & Ioan. de Imol. dicentes, q̄ licet grauamen sit de impossibile de-
bet impleri voluntas testatoris in aliud simile, & sic dico q̄ debetur
æstimatio, vt in. l. non dubiū. §. si. ff. de legat. 3. & vide quē dixi in. l. 10.
tit. 26. in gl. magna. ver. quid aut si alicui. 4. partit. Sed pone q̄ pater fe-
cit maioriam per viam testamenti, de re vnus filij qui erat in eius po-
testate in alium filium, moritur postea iste filius cuius erat res, an re-
conualefcet relictum hoc in maioriam? vide in ista quæstione ad eius
decisionem Barto. & docto. signanter Paulum de Castr. qui subtiliter
considerat post gl. f. ibi in. l. seruum filij. ff. de lega. primo. in princi.
Quid autem si pater rem quam posuit in maioriam emerat, & non sol-
uerat pretium in totum, vel pro parte an teneatur ad pretium soluen-
dum ille cui relinquitur maioriam, vel hæredes defuncti? Bald. dicit q̄

hæredes in. l. cum alienā. C. de legat. versic. dubitatur tamē. Et si eūm
catur res maioris, an hæredes teneant. vi. tex. in. l. cū pater. §. euictis. ff.
de lega. 2. Bal. in. d. l. cum alienā. C. de lega. versic. vltimus. in fi. Quid
autē si quis legat fundū dotale, an debeat æstimatio gl. in. l. dotale. ff.
de testa. mili. dicit q̄ non. Bar. tñ ibi tenet contrariū. & Bald. nouel. in

quanto apreciaren^b dos omes buenos,
que podria valer. Mas si nō pudiere pro-
uar, que el fazedor del testamento sabia
que aquella cosa que mandaua era age-
na: estonce non deue auer^c ninguna co-
sa, por razon de tal manda, aquel a quiē
fue mādada. Fuera sēde si fue fecha mā-
da de tal cosa, a tal persona que ouiesse
allegança^d con el fazedor del testa-
mento, así como si la fiziere a su mu-

de iure doti. col. 2. versic. sed tunc quæro. & si maritus sit ille, qui legat
rem dotalem. Idem tamen Bald. & Angel. in. d. l. dotalem. & Salicet.
l. cum alienam. C. de legat. & Ioan. de Imol. in. d. §. cōstat. intelligunt
quando extraneus legaret: secus si maritus, qui tantum videtur legat-
se ius suum: licet eius morte periturum iuxta illam opinionem, quæ
est magis communis, de qua per Bartolum & Alexand. in. l. quod in
rerum. §. 1. ff. de legatis. 1. quæ opinio, quando testator sciebat verē, vel
præsumptiue, ius suum per eius mortē expirare, mihi videtur in sp̄i-
da. vnde contra eam tenuit Ioan. de Imol. Et multi alij relati per Ale-
xan. & ipsemet Alex. in. d. l. quod in rerum secundum quam opinio-
nem procederet, quod dixi: & si maritus sit, qui legaret fundum dota-
lem. Quid autem, si legetur res furtiua? dic quod tenet legatum, quia
potest redimi à domino, secundum Bald. in. l. 1. in fine. C. de vsucapio. Quæst. 6.
pro empto. si vero legetur res feudalis per errorem iuris, credens se le-
gare posse, nō debetur aliquid. l. sticho. ff. de vsufruct. lega. si ex certa
scientia valet legatum, vt debeat æstimatio, secundum Baldū. post
Odofred. de feud. successio. in principi. vide in hoc per eundem Bald.
in capi. 1. §. donare. qualiter feud. alien. po. co. 1. versic. sed ego quæro.
vbi dicit nihil deberi, quia ex quo testator legatus suū, quod morte
finitur, inutile est legatū. l. vxor patru. C. de lega. Et si quis tātum ha-
bens habitationem, eam legat? dic q̄ non valet, vt per Bal. in. l. habita-
tio. C. de vsufruct. per. d. l. vxor patru. circa cuius. l. materiā vide per
Alex. consil. 9. 2. volu. co. fi. & qd̄ not. Abb. in. c. quod aut. de iure pa-
tro. & in donante, an videatur tantum donare ius q̄ habet in re? vide
Alex. consil. 47. volu. 3. quādo tamē quis habet aliquam partem, vel
aliquod ius in re q̄ illud tantū videatur legare. vide. l. serui electione.
§. fin. ff. de lega. 1. & tex. nota. in. l. qui concubinam. §. qui fundum. ff.
de lega. 3. & l. sticho. & ibi Bart. ff. de vsufruct. lega. & l. si domus. §. si.
ff. de lega. 1. & co. tit. l. q̄ in rerū. §. 1. & limita istam. l. nisi testator credi
disset rē, quā legabat, esse suā ex aliquo titu. speciali, qui iā extinctus
erat, vt in. l. sticho. ad fi. ff. de vsufruct. lega. & ibi gl. f. & Bar. Et addo
q̄ tradit Abb. in. d. c. filius noster. de eo. qui habet ius pignoris tātum,
in re quam legat. Et aduerte, q̄ leges disponentes, q̄ videtur quis lega-
re respectu iuris, quod habet, in re aliena procedunt quando testator
sciebat illud ius, nam si ignorabat, tota res, vel eius æstimatio debetur.
tex. est, & ibi Bar. & Paul. de Castr. in. l. seruum filij. ff. de legat. 1. in. §.
1. & vi. eundem Pau. in. l. si domus. §. de euictione & §. si. ff. co.

a *Quælo prouene.* Et sic legatario incūbit probatio, q̄ testator sciuerit rē
esse alienam, vt hic, & in. §. non solum. in sti. de leg. & quando præsu-
matur scientia vel ignorantia in testatore in ista materia. vide per Bal.
in. d. l. cum alienam. col. fi. versic. dubitatur.

b *Quanto apreciaren.* Adde. d. §. non solū. in sti. de lega. & l. non dubiū.
§. 1. & l. qui concubinam. §. si. ff. de lega. 3. & l. alienus. ff. ad. l. Falci.

c *Estonce non deue auer.* Limita nisi legauerat rem alienā, quā suam puta-
bat animo cōpensandi, et cū debitore naturali tm̄, quia censetur velle
sibi deberi æstimationem, si res euincatur. & q̄ in omne casum volue-
rit eam habere. ita notabiliter. Paul. de Castr. in. l. hæres p̄cepto. ff. ad
Trebellia. per. tex. ibi quem dicit esse expressum casum.

d *Allegança.* Cōcor. cū. d. l. cū alienā. & cū. l. prædia. C. de fideicom. &
l. quint. §. si. ff. de aur. & argē. leg. & vide per gl. in. d. l. cū alienā. quē di-
catur cōiuncta p̄sona, & vsq; ad quē gradū. vide ibi p̄ Alex. & an suffi-
ciat q̄ sit cōiuncta p̄sona tēpore testamenti, licet postea defierit? vide p̄
Bal. in. d. l. prædia. colum. fi. vbi vult q̄ sic. vide ibi per eum, & an si fi-
lius instituat in re certa aliena, possit dicere testamentum nullum?
vide Bal. notabiliter in. l. scim. in prin. C. de inofficio. test. col. 2. vers.
extra querit. vbi post Guilliel. vult q̄ non, et si isto casu error iuduxit
patrē ad relinquēdū rē alienā. qd̄ limitat nisi res nō esset in cōmercio

Quæst. 2.

Quæst. 3.

Quæst. 4.

vel non esset in rerum natura, an autem re euidta agat legatarius de euidtione: vide in. l. si dom. §. de euidtione. ff. de eleg. 1. & in. l. cum pater. §. euidtis. & ibi Bar. ff. de lega. 2. & per glo. & docto. in. d. l. cum aliena. Limita tñ singulariter & intellige qñ legans sciebatius, quod habebat in re legata. si vero credebatur nullum ius habere, & legauit rem alie nam: tunc nō

restringet ad ius, quod habebat, sed debeat ple no iure secun dum Barr. & Paul. de Cast. in. l. seruū filij. §. si quis rē. ff. de lega. 1. qd nota ad maiorā, si aliquis forte habens ius pignoris, quod ignorabat: de talire constitueret maioriam. Et vide etiam p Pau. in. l. si do mus. §. de euid tione. & §. si. ff. de lega. 1. Et vide omnino ad prædicta, q̄ dicit Paul. in. l. vnum ex familia. §. sed si fundum. ff. de lega. 2.

8 a *Afforarlo.* Concord. cū l. Paulus. r. respō. ff. de fideicommiss. liber.

30 Testatore rem suam pignoratam minori pretio valoris scienter legan te tenetur eam hæres luere de bonis defuncti & legatario dare: idem si pro maiori quā valet vel pro tanto etiam ignoranter erat pignori da ta, tenetur enim hæres luere de bonis testatoris: sed si pro minori pre tio erat pignorata, testatore ignorante luetur pecunia legatarij. hoc di cit, Habuit originem à §. sed & si rem suam. instit. eod. titu. & à. l. si res obligata. ff. de lega. primo.

1 b *Manda.* Concord. cum. l. si res obligata. ff. de lega. 1. & cum. l. prædia C. de fideicommiss. & cum. §. sed & si rem. inst. de lega.

2 c *Suya.* Quid si legaret rem alienam, quæ erat obligata? vide per Barto. in. l. si tibi homo. in prin. ff. de lega. 1. Et poteris illum tex. qui est sin gularis inducere ad quæst. an si possessor maiorie leget maioriam se quenti in gradu q̄ operetur hoc vt si res maioræ erat obligata iure pi gnoris alicui ex facultate regis q̄ hæres defuncti legantis teneantur luere tale in rem per illum tex. qui non est alibi scdm Paul. de Castr. ibi post Dinum.

3 d *Que el sabia.* Et in facto proprio præsumitur scientia. l. quanquam. ff. ad Velleia. quod limita, nisi in facto antiquo vel multum implici to, secū dum Barr. in. d. l. si res obligata. Et istud de facto antiquo sub limita tripliciter, vt per Alexan. ibi. quid autem si testator obligauit rem post testamentum? dic quod tunc hæres tenetur eam luere in di stincte. l. tertia. C. de lega.

4 c *Empeñada.* Intellige siue sit obligata p debito hæreditario, siue p de bito alieno alicui tertij, scdm eōem opinionē cōtra Bar. in. d. l. si res obligata. cū illa. l. & ista, indistin ctē loquant: & eo casu quo erat obli gata pro debito alieno, & onus luendi spectat ad legatarium: tenetur hæres cedere legatario actionem, quam habebat hæres contra illum tertium, per. l. apud Iulianum. §. idem Iulian. ff. de lega. 1. Si vero res fuit obligata pro debito hæredis ante mortem testatoris: tunc distin ctio huius. l. non habet locum: quia indistin ctē tenebitur hæres ad luendum, cum non luendo videatur esse in dolo & culpa. l. cum res. §. culpa. ff. eo. & ita tenēt Angel. & Raphael. & Paul. de Cast. & Alex. in. d. l. si res obligata. licet Ioan. de Imol. ibi voluerit, quod etiam in isto casu procedat distinctio illius. l. & eius dispositio. cum indistin ctē loquatur. Sed opinio prædictorū videtur verior & æquior, quam etiā tenuit Bart. in. l. prædia. C. de fideicommiss. & pro ista opinione facit ista. l. partitarū. ibi cum dicit (de los bienes del finado) nam si pro de bito hæredis fuerat obligata: etiam de proprijs bonis hæres teneretur & sic erit ista vna limitatio huius. l. alias duas limitationes ponit Bal.

in. d. l. prædia. scilicet qñ res esset obligata facto legatarij, & quando, quid vniuersale vt peculium vel apotheca puta pannorum, legatum esset: nam tunc onus luendi non spectat ad hæredē, sed ad legatarium. f *Co no.* Quia legatū esset q̄ si inutile, si legatario incūberet onus luendi. Et ideo tunc spectat ad hæredē, etiā si testator ignorauit rem fuisse

se, q̄ estōce la deuria q̄ tar el heredero del testador de los bienes de la herēcia, quier sopieffe, q̄ tal cosa era empeñada, o nō qñ do la mādauā. Mas si por menor precio de quāto valia yazia tal cosa ē peños, si el testador nō lo sabia quādo la mando deue la quitar delo suyo, aquel aquien es fecha la manda.

Lex. XII. Como de las cosas que non son aun na scidas puede ser fecha manda.

Vedē fazer mādalos fazedores de los testamētos, de las cosas q̄ son nascidas a la fazon q̄ las mādā, e aun de las q̄ puedē nacer h, des pues q̄ las mādare, assi como los frutos de la tierra e de los arboles. Otro si de los fijos, de los sieruos, e de los ganados, e de las bestias. Pero dezimos, q̄ si los fazedo res de los testamētos, fiziessen mādā de tal cosa de q̄ nō fuessen ciertos si, si era bi ua o nō assi como de sieruo, o de otra co sa que fuessse en otra parte estōce el here

vide esse in culpa nō luendo & faciendo, sicut quilibet diligens p̄fam ilias fecisset, licet testator hoc ignorauerit: qñ vero nihil super sit, de ducto ære alieno: tūc quia hæres nō pōt dici esse in culpa non tenebi tur hæres luere: eo q̄ in effectu esset legare rē alienā. & q̄ quodāmodo v̄ exiuisse de p̄monio testatoris, nisi qñ legatari⁹ esset coniūcta p̄so na, & occasiōe huic varietati inter istos Docto. dedit litera illi⁹ tex. vbi glo. supplet tex. cū dictiōe nō. cū tex. dicit, vel pōt aliquid esse su p̄fluū. supplet glo. vel nisi nō pōt aliquid esse superfluū, & sic, vt litera tex. intelligere plane Ange. dicesit à lectura gloss. sed re vera ibi in litera debet esse illud, nō, & ita vidi in alia impressiōe. & illā literam cū suppletione non sequitur ista. l. partitarū. tene menti.

g *Clamanda.* Limita & intellige, nisi esset cōiūcta p̄sona, seu talis cui 6 alias testator relict⁹ esset: nā tūc hæres luere tenebit. vt in. l. p̄dia. C. de fideicō. & glo. & docto. cōiter in. d. l. si res obligata.

Lex. XII.

30 Possunt legari fruct⁹ nascituri. Et si res de qua dubitā an vinat, legef, cauet hæres de ea restituēda cū eā habuerit, & q̄ret eā suis exp̄sis. h. d. Habuit originem ab insti. eod. titu. §. ead. quoq; & ff. de leg. 1. l. quod in rerum. in prin.

h *Nascer.* Prosequi ista. l. not. p Azo. C. eo. in sūma. co. 3. §. si itē legari potest. & cōcord. cum. l. quod in rerum. in prin. ff. de lega. 1. & ibi glof. allegat concordantias.

i *Ciertos.* Et sic tēpore testamēti iā dubitabaf esset i rerū natura, v̄ ne. 2 vñ tūc sufficit cauere legatario: vt hic, & in. l. seruo legato. §. fina. ff. de leg. 1. & no. gl. cōiter approbata. in. l. cū seru⁹. ff. eo. si aut sciat, q̄ res sit in rerū natura: sed sit in loco remoto, debet hæres suo sumptu eā rem p̄quirere, & dare legatario, vt in. d. l. cū seru⁹. per quā limitat. l. cū res. §. 1. ff. eo. & q̄ notat p̄ glo. in. l. q̄ legat. ff. de iudi. q̄ satis sit hæredi p̄sta re legatario i eo loco, quo erat tēpore testamēti: nā hoc fallit qñ res tūc tēporis fuisset in loco multū lōginquo: ne alias si diceremus lega tariū suo sūptu cogi p̄sequi rē legatā, inutile redderet legatum. & ita not. Ioā. de Imo. & Alex. in. d. l. cū seru⁹. vbi attelaf Alex. ita cōiter te neri. qd tñ ibi limitat Pau. de Cas. vt p̄cedat qñ testator sciuit rē esse in lōginquo: sec⁹ si ignorauerit: & ita intelligit. d. l. cū res. §. 1. & cū ista limitatiōe Paul. de Castr. sit ibi Alex. asserēs p̄bari. in. l. seru⁹ legat⁹. in prin. ff. eo. & mihi satis placet nisi in casu quo p̄pter expensas pro fecutiōis legatū totaliter rederef inutile. argu. l. si res obligata. ff. eod. & l. 3. p̄xime, & quā ibi dixi: tunc enim sumptu hæredis debet per quiri: qñ vero seruus legatus fugit post testamentum, vel mortem te statoris, vide per glo. in. d. l. cum seruus. & ibi Bar.

obligatam, & ita etiā intelli gebat gloss. d. l. si res obliga ta. vbi ista est cōis opinio. doct. & Azo. C. eo. in sūma col. 3. licet con tra dictā rōnē facit. l. & si æ quo. ff. de le. 1. p̄ rōne p̄dictā tñ optimē fa cit. l. q̄ cōcubi na. §. q̄ hortos. ff. de leg. 3. vbi bonus casus. Ange. & quē sequuntur Ra pha. & Paul. de Castro. & Alex. in. d. l. si res obligata. aliter intelli git illā. l. vide licet q̄ si aliqd pōt esse super fluū soluto rē alieno, tūc indistin ctē hæ res luere te neatur, qñ

diligens p̄fa milias fecisset, licet testator hoc ignorauerit: qñ vero nihil super sit, de ducto ære alieno: tūc quia hæres nō pōt dici esse in culpa non tenebi tur hæres luere: eo q̄ in effectu esset legare rē alienā. & q̄ quodāmodo v̄ exiuisse de p̄monio testatoris, nisi qñ legatari⁹ esset coniūcta p̄so na, & occasiōe huic varietati inter istos Docto. dedit litera illi⁹ tex. vbi glo. supplet tex. cū dictiōe nō. cū tex. dicit, vel pōt aliquid esse su p̄fluū. supplet glo. vel nisi nō pōt aliquid esse superfluū, & sic, vt litera tex. intelligere plane Ange. dicesit à lectura gloss. sed re vera ibi in litera debet esse illud, nō, & ita vidi in alia impressiōe. & illā literam cū suppletione non sequitur ista. l. partitarū. tene menti.

g *Clamanda.* Limita & intellige, nisi esset cōiūcta p̄sona, seu talis cui 6 alias testator relict⁹ esset: nā tūc hæres luere tenebit. vt in. l. p̄dia. C. de fideicō. & glo. & docto. cōiter in. d. l. si res obligata.

Lex. XII.

30 Possunt legari fruct⁹ nascituri. Et si res de qua dubitā an vinat, legef, cauet hæres de ea restituēda cū eā habuerit, & q̄ret eā suis exp̄sis. h. d. Habuit originem ab insti. eod. titu. §. ead. quoq; & ff. de leg. 1. l. quod in rerum. in prin.

h *Nascer.* Prosequi ista. l. not. p Azo. C. eo. in sūma. co. 3. §. si itē legari potest. & cōcord. cum. l. quod in rerum. in prin. ff. de lega. 1. & ibi glof. allegat concordantias.

i *Ciertos.* Et sic tēpore testamēti iā dubitabaf esset i rerū natura, v̄ ne. 2 vñ tūc sufficit cauere legatario: vt hic, & in. l. seruo legato. §. fina. ff. de leg. 1. & no. gl. cōiter approbata. in. l. cū seru⁹. ff. eo. si aut sciat, q̄ res sit in rerū natura: sed sit in loco remoto, debet hæres suo sumptu eā rem p̄quirere, & dare legatario, vt in. d. l. cū seru⁹. per quā limitat. l. cū res. §. 1. ff. eo. & q̄ notat p̄ glo. in. l. q̄ legat. ff. de iudi. q̄ satis sit hæredi p̄sta re legatario i eo loco, quo erat tēpore testamēti: nā hoc fallit qñ res tūc tēporis fuisset in loco multū lōginquo: ne alias si diceremus lega tariū suo sūptu cogi p̄sequi rē legatā, inutile redderet legatum. & ita not. Ioā. de Imo. & Alex. in. d. l. cū seru⁹. vbi attelaf Alex. ita cōiter te neri. qd tñ ibi limitat Pau. de Cas. vt p̄cedat qñ testator sciuit rē esse in lōginquo: sec⁹ si ignorauerit: & ita intelligit. d. l. cū res. §. 1. & cū ista limitatiōe Paul. de Castr. sit ibi Alex. asserēs p̄bari. in. l. seru⁹ legat⁹. in prin. ff. eo. & mihi satis placet nisi in casu quo p̄pter expensas pro fecutiōis legatū totaliter rederef inutile. argu. l. si res obligata. ff. eod. & l. 3. p̄xime, & quā ibi dixi: tunc enim sumptu hæredis debet per quiri: qñ vero seruus legatus fugit post testamentum, vel mortem te statoris, vide per glo. in. d. l. cum seruus. & ibi Bar.

Sestapartida.

3 a *Casus costa.* Adde. d. l. seruo legato. §. si. ff. eo. & facit ad id qd dixi. §. in fin. glo. precedentis.

Lex. XIII.

3 b Res sacra aut principis, vel ædibus affixa, seu seruus christianus, in fideli non potest legari: nec debetur æstimatio: idem si res legata postea sine hære hære culpa venit ad casum, quo legari non possit. h. d.

1 b *Cosas sagradas.* Prolegitur dicta Azo. C. eo in summa. co. 4. ver. licet autem dixerim. & adde. l. & liberi hominis. ff. de corr. emptio & l. apud iulianum. §. constat. ff. de lega. 1. & l. 1. titu. §. par. 5. & 3. par. l. 7. titu. 28.

a c *De los Reyes.* Rex habet duplex patrimonium, vnū qd dicitur priuatum, & appellatur patrimonium Cesaris qd habet tanquam Titius, nō tanquam princeps seu rex vel imperator: aliud est patrimonium fiscale quod habet tanquam princeps. l. procurator. & ibi Cinus. C. d. ed. l. 2. §. hoc interdictum. ff. ne qd in loc. pub. & l. 1. ff. de officio. procu. c. 1. l. 1. & 2. cū ibi notatis. C. si aduers. fiscū. l. procurator C. vbi caus. fiscal. & tradit Alex. 4. vol. conf. 6. ponderatis his quæ in supra scripto. cui adde quæ dixit Lucas de pen. in rubrica. C. de fund. rei priua. lib. 11. dixit etiam Bal. in l. 1. C. de hæredi. vel actio. vendi. de duplici patrimonio principis qd vnū appellatur fiscale puta introitus & exitus camere fiscalis: aliud appellatur totius patrimonij regalis de rebus quæ sunt in æterno patrimonio principis. videtur ergo intelligenda ista. l. de his qd sunt in perpetuo patrimonio regis & non in his qd ad aliquem principē cōpeterēt iure priuati patrimonij. veluti ad titium vid. l. 1. tit. 17. 2. par. & quæ ibi dixi. itē non procedet in his quæ iure confiscationis principi applicarētur: ita qd non essent redacta in formā patrimonij principis prout exprimit et tex. in. d. §. constat. & in terminis qd ea qd confiscantur non dicantur de dominio seu patrimonio principis tenet And. de Iser. de prohib. seu. aliena. per Fede. ver. neq; dominus. col. 3. & idē vult Carolus molēdinus in gl. sua cōsue. parisiens. §. 3. nu. 14. vbi dicit qd dominiū regis est inalienabile & extra cōmercium priuatorū: qm̄ non est principis sed maiestatis suæ & reipublicæ: tñ feuda & subfeuda & alia quæcunq; immobilia ab eodē dominio depēdētia, quæ iure confiscationis, vel cōmissi ad regē deferuntur possunt libere per eū alienari, & in perpetuū concedi: qm̄ huiusmodi accessiones & obuentiones licet dependērent & mouerentur à dominio regio & p̄ confiscationē vel commissum facte sunt principis: tñ nō sunt de dominio antequam dominio incorporētur & ideo possunt per principē alienari. Allegat et Andre. de Iser. vbi supra & in. c. r. in p̄ncipi. col. 2. de his qui feud. dar. pos. & constitutionē regni Sicilia Federici secūdi qd incipit cōstitutionē. & ibi Mathēū de Affisco. & licet l. ista declarat aliqua eorum quæ sunt in patrimonio principis veluti palatia & hortos principis intellige vt dixi quādo essent in perpetuo patrimonio principis non de alijs: licet sine eius consensu nō possent alienari cū in hoc nō interueniat cōsensus, vt cōsensus principis: sed vt cōsensus cuiuslibet priuati & not. bene quia doct. nō ita bene declarāt. Itē etiam rebus hic enumeratis. Adde redditus regales de quibus in. l. 6. tit. 28. 3. part. sunt enim & illa in perpetuo patrimonio regis & regni & sunt impræscriptibilia vt ibi habetur. & dixi latē. & quia magis furiosus videretur ille qui legat redditus tales quam ille qui legat fundum albanū vel ortos Sallustianos principis qui reputatur in. d. §. constat. videri furiosus & vt dicit Andr. de Iser. in dict. ver. neq; dñs feudi. col. 1. sub appellatione dominiij principis etiā de eius numero sunt panes ciuiles dohanæ gabellæ demania ad victū principis ordinata, prout etiam dixit. dict. l. 6.

3 d *Sin mandado dellos.* Adde. d. l. apud iulianum. §. constat. ff. eo. & à contrario videtur hic qd patrimonium regale possit alienari per principem seu de eius mandato. & sic arguebat Andr. de Iser. in dict. c. imperialem in. d. ver. neq; dominus feudi. col. 1. qui tamen cōcludit qd si in graui p̄iudicium regni & dignitatis hæ alienationes fierent & dignitas regis grauiter læderetur non valerent. iuxta ea quæ habentur in cap.

dero deue dar recabdo a aquela quien fue mandada tal cosa, que si la pudiere a uer por alguna manera que gela de. Ea vn dezimos: que el heredero se deue trabasar a su costa^a por cobrarla.

Lex. XIII. De quales cosas non puede ser fecha manda.

As cosas sagradas^b qd pertenescen a la yglesia: otrosi las cosas que son señaladamente de los Reyes^c: así como los palacios: e las huertas: e los cilleros: qd son cosas que non deuen ser vendidas, nin enagenadas en ningūa mane

intellecto. de iur. iur. vide qd dixi in. l. 10. titu. 18. 3. par. & in. l. 28. tit. 11. ea. par. habes etiam hic & in dict. §. constat. qd reputantur impossibilia ea quæ dependent ex sola voluntate principis. & vide ibi per Bar. & Paulum de Cast. Alexand. & Iaso. inferentes ad aliquas quæstiones quas ibi vide per Baldum. in. l. cum alienam. columna. 2. C. de le

ra sin mandado dellos^d. Otrosi las placas, e los exidos, e las otras cosas, que sō comunales^e, de las ciudades, e de las villas e otras cosas semesantes, nō se puedē mandar. Otrosi dezimos, qd nin los marmoles^f, nin los pilares, nin las pilas, nin las puertas, nin maderas, nin ningūa de las otras cosas qd son puestas e ayūadas a las casas^h, e a los otros edificios, nō pueden ser mādadas e testamēto a otri. E si algū ome fiziesse mādada dellas, o de otras semesantes, nō vale, nin es tenuto el heredero de dar aquella cosa: nin la estimacion dellaⁱ. E esto es defendido, porque tales cosas como estas, fazen mas

gar. verfi. item dubitatur. & adde Bal. in. l. 1. col. 3. C. de institutu. dicētem qd si relinquatur sub aliqua conditione, qd nō pōt existerē nisi per dispositionē principis qd talis cōditio habetur pro non adiecta, nisi quando esset talis cōditio quæ esset de substantia, vt si pater reliquit filio sub conditione legitimatio nis. l. in tēpus. ff. de hæred. in

stituen. & adde Bar. in. l. continuus. §. cū quis. in. ff. de verbo. obligat. qd id quod non potest obtineri, nisi fiat noua lex per ciuitatē reputatur impossibile. quod doct. limitat nisi in eis quæ de facili princeps cōcedere cōsuevit, vt no. Pau. in. l. cōtinu. §. cū quis. ff. de verbo. obligat. A. lex. & Ias. in. d. §. cōstat. per. l. quidā regeatus. in. p̄ri. ff. de reb. dub. & l. interdicta. ff. de cōditio. & demōst. & per tex. in. d. §. cōstat. & per illā. l. & istā potest dici qd si possessor maioris legat rem aliquam maioris alicui etiam si leget eam scienter non debeat æstimatio quando in tali maioria interuenit prohibitio principis, ne res illæ alienentur: quia cum sine principis licentia non possint alienari non debetur æstimatio. quid tamen si legaret talem rem & aliā quæ non erat maioris: sed libera alternatiuē videtur qd tunc debeat res illa quæ est libera per tex. in. l. si. §. ff. qui & a quib. & facit gl. not. in. c. multorum. 27. q. 2. in verbo aut certe, & l. nō utiq; post prin. ff. de eo quod cert. loc. licet in contrariū faciat. l. quæ sub conditione. §. sed si sub iure iurādo. ff. de condi. institutu. & quod ibi Bart. dicit in fin. principij.

e *Que son comunales.* i. in publico vsu: vt platea: forum, & illa quibus p̄miscuē vtuntur vt hic & in dicto. §. constat. secus ergo de alijs cuius vsus non est publicus licet sint in patrimonio populi vt in. l. sed & celsus. ff. de contrah. emp. & l. fin. C. de venden. reb. ciuita. libr. 11. & vide quæ dixi in. l. 15. titu. 5. 5. parti.

f *Non pueden mandar.* Et sic neq; debetur æstimatio. quod limita nisi de voluntate testatoris tacita vel expressa aliud constaret vt. in. l. si qs inquilinos. & ibi not. glo. ff. de lega. 1. & glo. in. §. non solum. in versic. sed si talis. instituta de lega. & tenet Alberi. in dict. §. cōstat. sed illa gl. communiter reprobat secundum Bald. & Ioan. de Imol. ibi. Aduerte tamen quia Alberi. vt dixi tenet illam glo. & idem vult in dict. l. si quis inquilinos. vbi idem videtur velle Paul. de Cast. tenet etiam Io. Faber in. d. §. non solum. & Azo. C. eo. in summa colla. 4. forte potest dici qd in res sacra cuius non est æstimatio si legatur non debetur æstimatio & si testator voluerit vt detur æstimatio: in alia vero re quæ de perse esset æstimabilis nihil repugnat si talis res legetur licet non sit in cōmercio: quin debeat æstimatio si de voluntate testatoris constet voluisse deberi æstimationem, de qua voluntate deberet constare manifeste vt dixit glo. in dict. §. non solum. vt si dixisset lego talem rem vel eius æstimationem.

g *Marmoles.* Et an appellatione saxorum contineantur marmora. gl. qd sic & ibi not. Ioan. de Platea in. l. pe. C. de metalla. lib. 11. vbi vid. an liceat inuito domino p̄dij intrare & ibi quære marmora? & adde. l. 8. titu. 12. lib. 6. in ordinatio. rega.

h *Ayuntadas alas casas.* Concor. cum. l. cetera. ff. de legat. 1. & l. nutu. §. si. ff. de lega. 3. vbi illa. l. singulariter limitat quādo res affixæ sine de formatione ædium remoueri possent. & adde tex. nota. in. l. fideicōmissa. §. si qs illicite. ff. de leg. 3. vbi et ista regula limitat in his qd illicite essent affixæ. qd aut in affixis parua domūculæ: vide. l. senatus. §. marcellus. ff. de lega. 1. item limitatur in casu. §. sed & si quis. dict. l. cetera. & in casu. l. marcellus. cū ibi nota. ff. de donatio. intervir. & vxor.

i *Nin la estimacion.* Reprobat opinionem glo. in dict. l. cetera. in princ. super verbo non possunt qd voluit qd licet legatū rei ædibus affixæ nō

In nou. cop. est. l. 3. tit. 13. li. 6.

valeat quo ad ipsam rem: valet tamen quo ad eius extimationem & illa glo. communiter tenetur ibi per docto. vt attestatur Alexan. in. d. l. caetera. §. 1. & ibi etiam Iason. Rapha. verò tenuit contrariam opinio nem, imo quòd non deberetur extimatio per aliqua fundamenta quæ ibi referunt Alexan. & Iason, qui tamen fatentur per hoc non esse re cedendū à cõ-
muni opinio-
ne. tu tene mē
ti istam. l. par
titarum con
tra illam glo.
& comunē
opinionein, &
tene opinio
nem glof. quæ
fuit Azo. in. l.
qui dotem. ff.
solu. mat. quā
opinione etiā
aliqui alij te
nebant prout
refert Ioan. de
Imol. in. d. l. cę
tera. in princi.
& forte ratio
huius. l. fuit ne
hæres de facto
videns tene
ri ad extima
tionem auel
leret res affi
xas domui, vt
eas poti⁹ q̄ ex
timationē sol
ueret & sic ci
uitas deforma
ret, vt subdit.
Et limita istā
l. partitarū in
casu. d. l. cęte
ra. in. §. item
quæri potest.
in verbi. si duo
bus, vt sic sit il
le casus specia
lis, prout etiā
dicebat Ra
pha. i quo spe
cialiter fuit sta
tutum deberi
extimationē,
propter dubi
um quod in ca
su illo resulta
bat ex his quæ
dicta erant in
princ. illius. §.
9 a

apuestas a las villas e los lugares do son, e porende non se deuen por tal razon ar rancar en ninguna manera. E aun dezi mos, que quâdo el fazedor del testamē to mandasse su sieruo christiano, a otro que fuesse judio o moro, o herege, q̄ tal manda non es valedera. b E si por auētura algun testador mandasse a otro en su testamēto alguna cosa, que fuesse de tal natura, e de tal cõdicion, quando la mādaua que lo podia fazer de derecho, e de spues desto se camiasse a otro estado, q̄ fuesse atal, que si estonce fuesse por fa zer el testamento, que la non podria mād ar, dezimos que non valdria tal man da. E esto seria como si mandasse algu na cosa que non fuesse sagrada quando la mādaua e acaesciessse que la sagrassen despues, sin mandado e sin culpa del he redero. c Ca estonce el heredero, nõ seria tenuto de dar la estimaciõ de tal mād a. E esso mesmo seria en las otras cosas se mejantes destas, quando la cosa q̄ fuef se mandada mudasse su estado, o su con dicion sin culpa del heredero.

¶ Ley. XIII. Como castillo, o otro lugar q̄ fuesse dado a algun ome por seruicio señalado q̄ el fi zicisse por ello, nõ puede ser fecha mād a del a o tros que non supiesse fazer aq̄l seruicio.

Astillo o villa, o aldea, o alguna heredad, que dieffe Emperador, o rey a algu nos omes, porque le fizief sen algun seruicio señalado, de las rētas que leuassen dende, obligando para siempre aquella cosa por aquel seruicio, assi como si la dieffe a caualleros q̄ le ser

9 a **¶ Apuestas.** Ad de. l. 16. titul. 2. 3. parti. & quæ ibi dixi. & l. 37. tit. 28. eadem part. & l. 20. & l. pen. tit. fi. ca. parti. & l. 1. C. de prad. & rebus nauicula. lib. 11. vbi etiam vide loa. de Pla. & vide in materia. l. fi. & ibi Ioan. de Plat. C. de iur. reipubli. lib. 11.

10 b **¶ Nõ es valedera.** Adde. l. vnicam. C. ne christian. mancip. & l. fin. tit. 21. quartapartita. & l. 22. titul. 11. quintapartita. & c. mancipia. §. 4. dist. & not. hic, q̄ dicitur de hæretico & etiam dicitur in. d. l. fi. & in rubri. C. ne christia. manci. & vide glof. notabilem in ista materia in. §. hoc tunc. §. 4. distin. & isto casu neq; extimatio debetur. l. mortuo. §. labeo. ff. de legat. 2. & glo. in. l. sed si res. ff. de lega. 1. hinc Bart. in. l. apud iulia num. §. constat. ff. de legat. 1. dicit ponens aliud exemplum q̄ si per statutum est prohibitus forensis acquirere immobilia q̄ si legetur fo rensi non tenet legatum etiam respectu extimationis, sed contra Bar to. tenent communiter docto. in. d. §. constat. vbi vide per Alex. in fo rensi enim non est incapacitas ratione delicti, vt in iudæo vel hæreti co cui legatur christianum mancipium, & satisfacit pro dicta opinio ne communi quod disponitur, infra eo. in. l. sequenti.

11 c **¶ Tal manda.** Concord. cum. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb.

obliga. & cum. l. caetera. §. si. cum. l. sequenti. ff. de legat. primo. quid autem è conuerso, si à principio tempore testamenti nõ potuit legari, vt quia res erat sacra vel ædibus affixa, & postea tempore mortis te statoris vel adita hereditatis istud impedimentum cessabat: vide in di cta. l. caetera. §. primo.

uiesse con armas, segun que cõuiene a ordē de caualleria, o si la dieffe a marine ros, que le fiziesse seruicio cõ nauios so bre mar, o almogauares, s̄ o ballesteros, si la cosa fuesse dada por alguna destas ra zones sobredichas: o por otras que les se mejan, si fiziesse manda alguno de aque llos aquiē era dada, atales omes, que nõ supiesse fazer aquel seruicio, a que era obligado, dezimos, que si aquel que fa ze tal manda, fuesse estonce cierto, que aquellos aquien mādaua tal cosa como esta, que non eran omes que supiesse cumplir aquel seruicio, que semeja que su volū tad fue, que ouiesse tãto de sus bienes, quanto vale aquella cosa que les manda. E porende el heredero es tenu do de dar la estimacion^h de tal manda, e non la cosa mandada. Mas si non fuef se cierto quando la mando si eran omes para cumplir aquel seruicio, o nõ: eston ce non seria tenuto el heredero de cum plir tal manda, nin de dar la estimacion della. Fuera ende, si aquellos aquien tal manda faze el testador, fueffen tan sabi dores, e tan buenos, para cūplir el serui cio sobredicho, como era aquel que fi zo la manda. Ca estonce deue se cum plir en todas guisas.

¶ Ley. XV. Como pueden ser fechas mandas delas cosas que non son corporales.

Azer se puede manda non tã solamēte de las cosas cor porales, assi como de las he redades e de las otras cosas q̄ puede ome tañer e ver. Mas aũ, se pue

atur contineri sub legibus regni prohibentibus donationes talium, sed concessio in feudum, vt in. l. secunda. titulo. 25. quartapartita, facit. l. quòd autem. §. si vir & vxor. ff. de donatio. intervium & vxor. vel potius hic dicitur contra ctus in nominatus do vt facias quàm do natio. l. naturalis. ff. de prescript. verb. l. final. titulo sexto, quinta par tita.

g **¶ Almogauares.** De his habes. secunda partita, titulo. 22. l. penul. 3
h **¶ De dar la estimacion.** Si legatarius tamen erat coniuncta persona 4 debetur extimatio, & si testator ignorauit illum cui legabat esse inhabitem ad hoc, argumēto. l. cum alienam. C. de legatis. supra eodē. l. decima. & tenet Alex. in. l. apud iulianum. §. constat. in fine. ff. de le gatis primo. post Pet. de bella perti. & Nico. de Neapo. & Rapha.

¶ Ley. XV.

12 **¶ Possunt legari incorporalia & nomina debitorum, & si postquam te stator legauerit rem exegerit, videtur reuocasse legatū, secus si eo non perente debitor soluat. h. d.**

Partida. vj.

d **¶ Del heredero.** 12

Adde. d. l. cęte ra. §. si. & q̄ ibi not. Ioann. de Imol. & quæ habēturin. d. §. sacram.

¶ Ley. XIII.

13 **¶ Si feudum in certo seruitio deputatum le get testator ei quæ seic illud seruitium face re non posse: valet legatum quantum ad æstimationem sed si legatarij impotentiam ignorauit, ni hil debetur: ni si sicut testa tor posset lega tarius deserui re. h. d.**

e **¶ Castillo.** Or

tum habet à. l. fideicommis sa. §. si seruo. ff. de lega. 3. & à. l. filius fami lias. §. cū quid alicui. ff. de legat. primo. & a nota. per gl. i. l. sed & si res. eod. tit. & per Azo. C. eod. in summa. colu. quarta.

f **¶ Señalado.** Ha

2 bes hic q̄ ca stra & villa seu oppida regni possunt per re gē dari aliqui bus militibus vt ex rediti bus possint de seruire regi & regno i aliquo seruitio desi gnato neque tūc dicitur do natio, vt sic di

L

1 a **Que los non son.** Adde. l. cetera. in principio. ff. de legat. primo. & §. tā. autem. instituta. eodem.

2 b **Contra sus deudores.** Et ex tali legato acquiratur utilis actio etiam sine cessione. C. eo. l. ex legato nominis. & quid si legatario agentis pro nat debitor & testamentum est falsum vel non solenne, an ad evitandum eius ca-

luniam haeres possit agere de rebus actionibus vide Bal. q. sic. l. i. col. fi. C. commu. de lega. & facit ista. l. q. maioria potest constitui istis redditibus annuis qui dicuntur iuros vel censos, & an si isti redditus deputentur ad maioriā veniat redditus illi qui iā cucurrerant viuo testatore seu viuo eo q. condidit maioriā. vide. l. nonne debitoris. in prin. ff. de legat. 3. & Paul. de Cast. in. l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de legatis primo.

de fazer de aqllas q̄ lo nō son^a, as si como de los derechos q̄ ome ha contra sus deudores. ^b Ca bien los puede mādara otro en su testamēto si quisiere. E sso mismo dezimos q̄ puede fazer de los otros derechos, q̄ ouiesse por razon de seruidūbre en personas, o en casas, o en cāpos a genos. Pero si aqlla debda, o cosa de q̄ hizo la mādada el testador en su vida, la ouiesse ya demādada e recebida de aq̄l q̄ gela deuia, estonce non le valdria tal mādada, nin seria tenuto el heredero de dar la estimacion della, porque se entiēde, que la reuocó pues que la demando, e que gela dieron. Mas si el debdor de su grado pagasse aquella debda al testador sobredicho, a quien la deuia nō gela demā dando: estonce el heredero tenuto seria de dar la cosa, o la estimacion della, a aq̄l

3 c **De seruidumbre.** Vide de hoc plenius in. l. pecoris. ff. de seruitu. rustico. praedio. & ff. de seruitu. lega. pertotum. & in. l. fina. ff. communia praedio.

4 d **De recibida.** Concord. cum. d. §. tam autem. & ibi per glo. & nota cum dicit recibida, nam per solam petitionem etiam sequuta sentētia non diceretur legatum adeptum. l. nepoti. §. 1. & ibi Barto. ff. de fund. inst. & ibi vide per Bar. an per nouationem extinguatur legatum nominis.

5 e **De su grado.** Adde. l. fideicommissa. §. si rem. ff. de lega. tertio. & glof. in dict. §. tam autem. **Lex XVI.**

¶ Creditor pignus debitori legans non videtur debitum legare sed pignus. h. d.

1 f **Este atal.** Quid e contra si debitor leget rem pignoratam creditori? vide. l. creditor. C. de lega. & l. creditorem. ff. de lega. 2. vbi habetur q̄ valet legatum, & per hoc creditor non repellitur a petitione debiti, & vide infra eo. in glo. si. ve. f. & quid si debitor.

2 g **Vale.** Quo ad remissionem pignoris non quo ad liberationem debiti, vt subijcit nisi alia fuerit voluntas testatoris quae non praesumitur nisi a legatario probetur. vt in. l. prima. §. 1. ff. de libera. lega. & in. l. si mulier. §. ff. de lega. 3. de quibus ista. l. sumpta est. & a dictis ibi per glo. non tamen ob tale legatum debitor cui remissio pignoris legatari detur potest grauari quia remissio pignoris non continet commodum pecuniarium. l. si pignus. ff. quae in fraud. credito. & non dicitur donatio vt colligit Bald. in. d. §. fi. & adde. vt per gl. in. l. creditor. C. eo. quid autem si creditor legas in casu huius. l. putaret eam rem esse sua, an tunc videatur remittere pignus? Bar. dicit q̄ non. in. l. si tibi homo. in prin. ff. de lega. 1. nisi quando legaret cōiuncta personae. per. l. cum alienam. C. eod. quam limitationem recte impugnat ibi Alexan. post Pau. de Cas. & facit optime tex. in. l. vnum ex familia. in. §. si rem in ratione sui. ff. de lega. 2. quia si testator habuit animum legandi dominium rei quanto fortius videtur ius pignoris legasse? Quid autem si tibi lego re tuā quae est alteri obligata? hic est casus. d. l. si tibi homo. in prin. vt legatum valeat, & haeres cogatur rem liberare qui casus non est alibi, secundū Din. Bal. & Alex. ibi & procedit ille casus secundum Bar. ibi quando testator scinit rem esse alienam & non ignorabat eam alteri esse obligatam, secus si putauit esse suam vel ignorauit alteri esse obligatam. vbi per Barto. Paul. & Alexand. facit text. in ratione sui in. l. si res obligata. ff. de lega. 1.

3 h **Los dineros.** Barto. in. d. l. si tibi homo. in prin. limitat vt hoc non procedat quando aequivaleret quantitas debiti extinctioni rei legatae, id est res esset obligata pro tanto quod non sit verisimile quod debitor eam luat, quia tunc videtur testator etiam remittere debitum principale. Allegat text. in. l. qui habebat. in prin. ff. de legat. 3. & cum Bar-

to. transeunt Nico. de Neapo. & Rapha. ibi, & Petr. de Anchar. & Ier. de Imol. in. c. filius. de testamen. Ange. vero & idem Imol. & Paul. de Cast. & Alexand. in dict. l. si tibi homo. in prin. tenent contrarium & istud videtur verius. maxime si ante ista. l. partitarum, ita hoc generaliter disponente. ¶ Sed quid si debitor leget creditori re pignoratam

a quien fue mandada. E esto es, porque pues el debdor gelo pago de su grado, non gela demandando el fazedor del testamēto, semesa que su entencion fue de la recibir, como para guardar la, para a quella quien la auia mandada.

¶ **Ley. XVI.** Como aquel que mādada la cosa que tiene en peños, nō se entiēde q̄ le quita la debda.

¶ Npeños teniendo algū ome cosa de otro, por dineros que ouiesse emprestado sobre ella si este atal a quien fuesse obligada, fiziesse manda de aquella cosa a aquel mismo que gela obligara, vale & tal manda. Pero a sus herederos en saluo les finca su derecho, para poder demandar a aquel que la empeño, los dineros ^h que el testador le auia prestado sobre aquella cosa

cepit in dotem, an possit mulier habere mancipia & extinctionem? glof. dicit q̄ sic. in. l. licinius. in prin. ff. de lega. 2. & tenet Bar. quem videtur in. l. 2. §. mela. ff. de dot. prelega. Et vult illa glo. quod etiā hoc procedunt etiam si testator dixerit quod legabat talem rem seu talia mancipia quae sibi in dotem data fuerunt: talia enim verba, secundū Imo. ibi videntur adiecta causa demonstrationis non taxationis. ¶ Quid autem si testator dicat q̄ petere non possit, an per hoc videatur legare animo compensandi? responde ex notatis per Bald. in. l. quoniam nouella. colum. ff. vers. 3. quaritur. C. de officio. testa. Et ex his quae dicit in. l. si adulta. secundo nota. C. de heredita. actio. in verb. sed nunquid per haec verba. & idem Baldus in. l. liberti. colū. octaua. C. de oper. liber. vide ibi omnino. ¶ Quid autem si pater legauit filiae ducēta pro ea maritanda qui postea eam maritauit datis centum nomine dotis, vtrum filia possit petere residuum? vide Bartol. in. l. lucius titius. ff. de legat. 2. vbi post Din. vult quod non, sed videas ibi per eum. & per Alexand. in additio. videas etiam per Alexand. in. l. huiusmodi. §. cum pater. ff. de lega. 1. vbi vltra Oldra. refert multos qui tenuerunt contrarium, imo quod filia possit petere alia centum, sed opinionem Bartol. & Dini tenet ibi loā. de Imol. & in. c. filius. de testa. per. l. libertis quos. ff. de alimen. & cibar. legat. & idem tenet ibi Rapha. & etiam Nico. de Neapo. in dict. l. lucius. & videtur aequa opinio, licet forte in puncto iuris contraria opinio possit esse verior. Et ista. in dicit esse communem opinionem Iaso. in. l. filia legatorum. C. de legat. & Soci. consil. 101. in prin. incipit visis duobus testamētis. 3. volumine. ¶ Quid vero si pater, primo dotat filiam & postea legat? vide. l. titia. §. qui in vita. ff. de legat. 2. & vide. l. si cum dotem. §. si pater. & ibi Barto. ff. solut. mar. & quae late tradit Iaso. post Bald. ibi in authen. praeterea. C. vnde vir. & vxor. & vide etiam in. l. huiusmodi. §. cum pater. ff. de lega. 1. & adde quod not. Bald. in dicto. §. sciendum. & in. l. quoniam in prioribus. penul. & fin. colum. C. de officio. testa. fit enim distinctio an debitor sit necessarius qui legat, vel voluntarius? vt in. d. §. sciendum. & in. d. §. cū pater. & in. d. l. creditor. vide etiā nota. per Bal. in. l. si vxor. C. de bon. autori. iudic. possit. vers. quæro nunquid in dubio. vbi concludit quod aut est debitum ex necessitate legis inductum, & videtur relictum animo compensandi. vt in. d. authen. praeterea. & in. d. l. si cū dotem. §. si pater. aut ex necessitate contractus, & secus: aut mixta ratione, legis & contractus, vt in statuto disponente quod maritus lucratur tertiam partem dotis, & tunc aut legatum recipit funditionem cum dote, & fit compensatio, secundum Iacob. de Aret. & Bart. sed secundum Freder. de Seal. cuius opinionem Bald. ibi dicit esse verior rem non fit cōpensatio quia ille qui cōsequitur cōmodū ex contractu cōsequitur ex sua prouidentia; legatum autem consequitur ex prouidentia aliena, & sic separatae sunt causae. l. si debitor. ff. ad leg. fal. si auer-

Quæst. 1.

Quæst. 2.

Quæst. 3.

Quæst. 4.

Quæst. 5.

non recipiunt functionem, vt quia dos est in pecunia legatum in specie. tunc non fit compensatio, quia qualitas rerum non patitur. l. 2. §. 1. ff. si certum petat. Quid autē e contra si debitum est voluntarium relicum vero necessarium ex dispositione. l. nunquid fiet compensatio? Bald. ibidem q̄ non per casum illius. l. quem dicit singularem vide ibi per eū

Quaest. 6.
Quaest. 7.
An aut hoc q̄d dicit in legato procedat in dato intervius, vt videat dari animo cōpensationi quādo debitor est necessarius? Ias. dicit q̄ sic in authē. prater ea. colu. 11. C. vnde vir. & vxor. vers. item adde q̄ ex decisione Bald. (de quo etiam in hoc meminit doctor. de segura. in repetitione. l. cohæredi. §. cum filia. fo. 17. colu. 2. ff. de vulg. & pupil. vide etiam nota. per Iaso. in l. frater à fratre. colum. 18. in prima lectura. ff. de condi. indeb. versicul. & ex his habes colligere singularem doctrinam, vbi hoc declarat, limitat & intelligit. vide etiam de promittente dotem nomine mulieris, an videatur animo compensandi cū eo quod sibi debet per Barto. in l. vxorē. §. pater naturalis. ff. de lega. tertio. & vbi potest capi alia coniectura quam donationis non præsumitur donatio. vide per Bald. in l. fin. C. de dot. promiss. Aduerte tamē quia ad id q̄ dicitur est, quod etiam data inter viuos computentur in debito necessario seu videantur data animo compensandi cum tali debito, ob stare videtur text. in l. etiam. §. si debita. in versic. sed & si non mortis. ff. de bon. libert. vbi videtur exigi quod dentur contemplatione debiti & sic q̄ constat de animo compensandi. & l. si vero. §. ceterum. ff. eod. vbi bonus textus, & vide in hoc quæ eleganter tradit Soci. consil. 93. incipit Circa primum præsentis consultationis articulum in quinta & sexta dubitatione. primo volu. forte potest dici q̄ si præcessit promissio dotis ab eo qui tenetur dotare obligatione legali, & sic necessario si postea donet inter viuos videatur donare animo compensandi. dict. l. huiusmodi. §. cum pater. Si verò nullapromissio præcessit neq̄ pater dotem iam datam filia exegerit, iuxta tex. in dict. l. si cum dote. §. si pater. q̄ tūc aliud sit in donatione quam in legato, & sic quod non videatur donare animo compensandi, per text. in dict. l. etiam. §. si debita. & l. si vero. §. ceterum. ff. de bon. liber. & ad hoc confert quod not. Bartol. in dict. l. huiusmodi. §. cum pater. versicu. quæro, quid eō tra. vbi dicit quod si pater primo legat simpliciter, & postea dotat q̄ tunc filia debet habere vtrūq̄. argumento. l. quinquaginta. ff. de probatio. & quod notatur in l. plane. §. primo. ff. de legatis primo. dictum tamen istud Barto. communiter reprehenditur secundum Iason. in d. l. filia legatorum. quia pater simpliciter legas filia in dubio, videtur legare pro dote, vt singulariter dixit Baldus in l. quod autem in stipulatione. per illum text. ff. de iur. dot. qui tamē nec. l. talis. §. 1. hoc nō probat in casu quo primo legaret quam dotaret, sed si dicit lego pro dote perinde est ac si diceret animo compensandi cum dote. text. est. in l. vnica. §. primum. C. d. rei vxor. actio. & ibi not. Bal. vel dic q̄ aut donat, vel legat filia quæ tūc erat nubilis ætatis, & videtur donare, vel legare pro dote, si vero adhuc non erat talis ætatis tunc secus, & sic non potest dici q̄ animo compensandi: cum tunc pater non poterit cogi ad dotandum. l. q̄ pupilla. ff. quādo dies lega. ced. & tunc cessat necessitas legalis. vt in dict. §. si pater. ita Alexand. in dic. §. cum pater. col. 3. vers. 3. potest limitari. & an maritus legans vxori videatur legare animo compensandi cū arhis sibi promissis: vide Rode. Suarez, in repe. l. 1. tit. de las arras. foro legum. versic. sed pone quæstionē valde quotidianam. tenet ista menti: quia sunt longa lectione collecta.

Lex. XVII. Porque razones se entiende que es reuocada la manda, quando el fazedor del testamento la enagenada, despues que la ha fecho.

Ina, o tierra, o otra cosa semejante a destas, que fueſſe ſuya del testador, si la mandasse a alguno en ſu testamento. E despues desto en ſu vida la vé dieſſe bo la camiaſſe, en ſaluo finca aquel a quien la manda, de demādar la estimacion de aquella cosa. Fueraſ ende, si el heredero del testador pudieſſe prouar que ſu entencion fue del que hizo la manda,

dicit gloss. in d. l. fideicommissa. §. si rem. nam venderet causa negotiandi idem esset quod in donatione, vt dicit gloss. in d. l. rem legatam. ff. de adimen. legat. & ibi Barto. & Bald. in d. §. si rem. & si res sub conditione legatur tunc non fit distinctio, alienet ex necessitate, vel ex voluntate, nam per alienationem legatum extinguitur. l. si huiusmodi qui

reuocarla, e por esto la enagenaua. Mas si el fazedor del testamento, despues q̄ ouieſſe mādada alguna cosa, la dieſſe en don^d a otro, estonce se entiende, que reuoca la manda, que auia fecha della, e porende non la puede despues demandar al heredero.

Lex. XVIII. Como vale o non la manda q̄ el testador faze de dineros q̄ cuyda tener en el arca.

Eniendo algun testador dineros en su arca, si cuydando que erā diez maruedis dixesse asī, diez maruedis

secūdum Iaco. de Belouif. quem sequitur Bal. in d. l. qui post testamētum. super glo. secus in sine. & vide etiam in ista materia alia per Bart. in d. l. rem legatam. & per Bald. in d. l. qui post. & dum tex. in d. l. qui post. disponit, quod per pignorationem rei non extinguitur legatum docto. limitant nisi pignoratio esset pro tanto quod non esset pignorationis. l. qui habebat. in prin. ff. de lega. 3. & intellige, vt per Paulum de Castro in dic. l. qui post. nisi etiam tunc interesse affectionis prætenderetur, vt quia fuit suorum maiorum, & sic habito respectu ad hanc affectionem non censetur obligata pro tanto quantum valet, quia non est verisimile q̄ velit illam dimittere apud creditorem, & sic isto casu nō habebit locū distinctio. l. qui habebat. Quid si testator iussit ecclesiam fieri in domo sua quam postea vendidit, & emit aliam: an in domo empta debeat fieri ecclesia? Bartol. consuluit q̄ sic si ibi commode fieri possit, vt patet eius consilio. 26. incipit testator. & si ibi commode fieri non possit tunc autoritate episcopi conuocatis his quorum interest constructur alibi, vide ibi per eum.

c Del testamento. Secus si hæres etiam ex permissione testatoris aliena ret. l. postquam. §. si ff. vt legato. nomine cauea.

d Endon. Adde. d. l. rem legatā. ff. de adimen. lega. & quid si mulier res quas in testō legauerat postea dedit marito in dotē: an videatur reuocātū legatū? vide per Alex. consil. 31. incipit pōderatis his q̄ in themate. 3. vol. ver. vlti. etiam nō obstat. ex cuius fundamentis vult q̄ nō videatur reuocātū legatū, licet Ias. in d. l. qui post. dicit se nullatenus hoc audere affirmare, sed certe fundamenta Alex. satis vrgēt. Et nota q̄ sic ut reuocatur legatū ex alienatione voluntaria, sic etiam reuocatur donatio causa mortis q̄ legato cōparatur. l. marcell. §. 1. ff. de dona. caus. mor. Bal. post Din. in l. si huiusmodi qui meus erit. in prin. ff. de leg. 1. & Alex. in d. l. q̄ post testm. C. eo. & procedit ista. l. etiam si post voluntariā alienationem testator redimat, nā non reintegrabitur legatū. l. prædia. §. liberto. ff. de fund. instru. l. cū seruus. & ibi Bar. ff. de adimen. lega. q̄d tñ fallit in casu. l. seruū. alias incipit seu allegatur verū. ff. de manu. test. fauore, scilicet libertatis, vñ idē dicendū esset in legato ad pias causas ex nota. per Io. de Imo. in l. 3. §. 1. ff. de hered. insti. vbi etiā Bal. & tenet An. in §. si rem. insti. de lega. Sed quid si res legata fuit alienata ex causa voluntaria non tñ fuit tradita vel pretiū nō fuit receptū? Bald. in d. l. qui post. per textum in l. prædia. §. liberto. ff. de fund. instru. lega. tenet q̄ sol^o cōtractus nō extinguat legatū, & sequitur Ang. & Pau. de Cast. cōtrariū tenuit gl. & Bar. in d. §. liberto. Sal. Ale. & Ias. in d. l. qui post testm. quia etiam vbi alienatio testatoris nō tenuit reuocātū legatū, vt in l. legatū. §. pater hortos. ff. de adimē. leg. à fortiori reuocabitur isto casu. & adde Bal. in rubr. C. de verb. sig. ver. sed quid si testator? alia etiā vide per Bal. & Pau. in ista materia in d. l. qui post testamentum. si autem rei legata fiat translatio in aliam speciem. vide. l. Seia. ff. de aur. & argen. lega. & si rei legata aliquid addatur. vide. l. stat uam. eod. titul.

Lex. XVII.

Si rem legatam donat testator, videtur reuocasse legatum, secus si vendat, aut permunet, quia debetur æstimatio. h. d.

- a** Semejante. Et sic innuit quod non esset idem in re mobili, sed contrarium credo cum nulla sit in hoc ratio diuersitatis. & l. fideicommissa. §. si rem. de qua ista sumpra est loquatur generaliter, & in quacunque re & etiam. §. si rem. insti. de lega. & l. rem legatam. ff. de adimē. leg.
- b** Rendieſſe. Ex necessitate rei familiaris, vel quia res esset peritura, vt

Lex. XVIII.

Si testator legat centum quæ putat in arca sua habere: siue sint tot vel minus, tenetur ea hæres legatario dare, & si plures sint quam centum, nō tenetur hæres plus dare. Item si tempore mortis testatoris dicta centum erant in arca, & postea fuerunt diminuta, tenetur hæres vsq̄ ad quantitatem legatam. h. d. Habuit originem à l. seruus legatus. §. qui quinq̄. ff. de legatis primo,

Sestapartida.

1 a **¶ En aquel arca.** Quid si dixit quæ habeo penes me deposita? videtur quod sit idem dicendum per tex. in l. 1. §. adeo. versicul. nam & si quis. ff. de dot. prælega. vbi videtur casus de hoc. Barto. tamen ibi dicit post Oldrald. quod in dubio videatur testator se referre ad quantitatem, & non ad certum corpus quando non fuit designatus certus locus.

l. Lucii. §. quisquis. el. 2. ff. de lega. 2. & ideo & si nihil, vel minus reperitur in deposito tota quantitas debetur. q̄ fuit opin. Roger. glossatoris ibi nisi probaretur ab hærede, quod testator errauit credens apud se deposita, nã tunc cum causa legandi erat obligatoria, coheret legato, & vitatur legato eo ipso quod error probatur, vt ibi p̄ Bar. & gloss. in dic. §. quisquis. sed contra dispositione huius. l. 1. & l. si feruus legatus. §. qui quinq. ff. de leg. primo videt tex. in l. fina. in princ. ff. de vino triti. & ole. lega. sed responde. vt per gloss. & Bart. ibi. Et qd si testator dixit ex decem quæ legavi titio volo quod præstes quinq. Scio nunqd per hoc probetur aliquid legatum titio? vide per Bald. in l. prima col. si. ver. quæro testator. ff. de fals. caus. adiect. lega.

Ad tit. C. de fals. caus. adiect. lega. & ff. de libe. leg.

2 b **¶ Fuerent tantos.** Non aperit de tempore testamenti, vel mortis, & videtur quod intelligi debeat de tempore testamenti. l. si ita. ff. de aur. & argen. lega. vnde si tempore testamenti non erant nisi quinque illa solum videntur legata, & si alia fuerunt addita non deberentur. dicit tamen Paul. de Cast. in d. §. qui quinq. quod si testator putabat esse decem, & postea reperiantur addita, tota deberentur. secus si testator sciebat tantum esse quinque, & quod probatio talis scientiæ incumbere debeat hæredi, super quo tamen relinquit cogitandum. sed dictu Paul. videtur rationale, imo etiam de mente Alberici ibi est quod istud referatur ad tempus mortis, & sic quod ista verba, licet sint præsentis temporis referuntur ad futurum, sed intelligo, quando non constaret, quod testator sciuit tantum esse quinq., & pro hoc facit ista. l. partitarum cum dixit. cuidando que erã diez marauedis. Si vero tempore testamenti erat tota summa, sed testator consumpsit, & reposuit, tunc tota debetur, secundum Bar. & Doct. in d. §. qui quinq. & vide per Bar. in d. l. si ita. ff. de aur. & argen. lega. vbi vide de vestibus legatis vxori, & de frumento legato cõsumpto, & alio subrogato, & per Bar. & Paul. in d. §. qui quinq.

¶ Lex. IX.

3 a **¶ Si lego tibi centum,** quæ debeo tibi licet ea nõ debeam habebis tamẽ ea de bonis meis: si tamen ea debebam vel partem, tenebitur hæres solum ad id quod erat debitum. Hoc dicit. Habuit originem à l. si creditore. & à l. legauit. ff. de libe. lega.

1 c **¶ Certa quantia.** Concord. cum l. 2. C. de fals. caus. adiect. lega. & cum l. legauit. ff. de libera. lega. & l. si sic. §. i. ff. de lega. 1.

2 d **¶ Que yo deuo.** Quid econtra, si creditor leget debitori? vi. d. l. legauit. & per gloss. libi. & in d. l. secunda. & in dicta. l. si sic. §. primo. & in l. fina. in princ. & ibi Bar. ff. de libera. lega.

3 e **¶ Que le non deuisse.** Et sciat testator nihil ei debere: secus si putaret esse suum debitorem, quia tunc cessare videtur causa finalis legati, & non

valeret legatum. l. prima. C. de fals. cau. adiect. lega. l. titia. Caius. ff. de legatis secundo. & not. Alexa. post Pet. in dic. l. si sic. §. i. ff. de lega. primo. qui etiam allegat ad hoc Bart. in l. demonstratio falsa. §. primo. ff. de conditio. & demonstra.

¶ Lex. X.

non seria el heredero tenuto de darle mas, de aquello que le deuia por razon del debdo.

¶ Ley. XX. Como nõ le emepsece a la manda, falsa o mentirosa razon, que sea puesta en ella.

Falsa o mentirosa razon diziendo el testador, quando fiziesse la mãda, non le emepsece, nin se embarga por ella. E esto seria como si dixesse: mando a fulano o me q̄ me fizo tal honrra, o tal seruicio, tãtos marauedis: o tal cosa. Ca maguer nõ fuesse verdad f̄q̄ le ouiesse fecho aquella honrra, nin aquel seruicio, non se embargaría la manda por esta razon, ante es tenuto el heredero de la cumplir.

¶ Ley. XXI. De las condiciones e razones, e maneras ciertas que pueden ser puestas en las mandas.

Condiciones e razones, e maneras ciertas ponen los omes quando fazen sus mandas, e las condiciones se fazen por esta palabra, si, h como quando dize el que faze la manda

curatur de errore testantis, sed tantummodo attenditur vtrũ testator esset alias relictorus, vel non, vt in l. cum tale. §. falsam. & ibi Bar. ff. de condit. & demonstra. & Barto. in l. demonstratio. §. i. ff. de conditio. & demonstra. Ange. Arctin. in §. longe. inst. de lega. de quo. l. ista partita rum sumpta est. in secũdo vero casu probando simpliciter testatorem errasse vitatur legato, vt in l. cum gl. C. de fals. caus. adiect. lega. Sed quid si testator poterat compelli addandum non tamen legerit illud ad quod poterat compelli, sed aliud vt si diceret, quia expendisti decem in negotijs meis lego tibi fundum, vel librum? Ioan. Fab. in §. huic proxima. inst. de lega. dicit quod ista causa videretur tunc impulsua, & non finalis, si notabiliter excedat pretium ad quod credebatur teneri quia tunc videtur donare voluisse. arg. d. §. id quoq.

g **¶ La manda.** Quid autem in contractibus an falsa causa vitiet? vide per Bald. distinguentem in l. si. C. de fals. caus. adiect. lega. & Bart. in dic. l. demonstratio. §. i. ff. de condit. & demonstra.

¶ Lex. XXI.

3 b **¶ Potest legari purẽ vel sub conditione,** quæ sit per si, & ante conditionis implementum non soluetur legatum. Item sub modo, & sit per vt: & debet statim solui cauente legatario de modi implemento, & modo impleto, aut implere nequeunte legatario quærit legatarius dominium rei legata. Item legatur sub causa, quæ sit per quia, & respicit tempus præteritum, & debetur etiam si causa non sit vera, quia falsa causa non vitiat legatum. h. d.

h **¶ Por est a palabra.** si. Adde. l. secundam. titu. 4. 4. partit. & late per Bar. in l. veri. videndum est ergo. ff. de condit. & demonstra. & in l. sub conditione. ff. de solutio. l. qui promisit. ff. de condit. indebi. l. huiusmodi. in fin. ff. de verbo. obliga. & l. quodcunque. §. non ita. aliquando tamen dictio. si, potius importat monitionem, quam conditionem, quãdo apponitur in eo qd̄ est de ordine necessario, vt si papa mandet per rescriptum titiũ condẽnari Seio, ad decẽ. Si Seius probauerit illa tibi deberi, nã valebit sententia condẽnatoria, licet illud nõ fuerit probatu secũdũ Innocẽ. in c. prudentiã. de offic. de lega. Bal. in l. præscriptio. C. si contra ius vel utilita. publi. tradit Alex. consil. 2. 2. volu. vbi videt. &

3 c **¶ Causa falsa non vitiat legatum.** hoc dicit. Habuit originem ab instit. eodem titu. §. longe.

¶ Non fuisse verdad. Hoc ideo est quia causa expressa erat talis quæ etiã si vera esset nõ cõpelleret testatorem inuitum ad dandũ in summa. §. id quoq. quod ob cauam. ff. de condi. indebi. secus ergo si causa expressa esset talis quæ etiam sine legato cõpelleret addandum, vt si diceret, lego tibi decem quæ in negotijs meis impendisti nã tunc præsumitur causa finalis. l. si cum te. ff. de pact. & est ratio differentie, quia primo casu, etiam si causa sit falsa, non

adde. l. muto. §. sub conditione. ff. de iure. & l. si decem cum petiero. ff. de verbo. obli. l. pe. C. quando dies lega. ced. l. q. puto. ff. eo. & de ver bis seu dictionibus importantibus conditionem. vide per Bartol. in. d. l. 2. per totum. & de dictione. vt. adde Bald. in. l. si mulier. C. de iur. dot. & de dictione. Secundum. adde Bald. in. l. pe. C. de institutio. & substi tutio. & d. di-

ctioe. ita. adde Bald. in. pralu dijs feudorū. co. n. adde etiā de dictione si & cum per Ia. in. l. stipulatio ista. §. incertā. ff. de v. b. obli.

2 a **¶ Si me le ha fe cho.** Nā etiā cō ditio concipitur in prateritum. l. conditio in prateritum. ff. de verbo. obli. g. de ver bo. obli. g. vide. l. tertiam. i princip. & ibi Bart. ff. de adimen. lega.

3 b **¶ Venir.** Et licet cōditio cōcipiat per verba futuri tēporis sufficit q̄ fuerit impleta testatore igno rante tempore quo actus geritur. vt in. l. hęc conditio filiz meæ. §. si. cum. l. sequēti ff. de conditio. & demonstr. l. si ita sit scri-

ptum. §. si. ff. de lega. 2. l. quidam relegatus. in princ. ff. de reb. dub. vnde si Papa mandat alicui prouideri in certa ecclesia de prima vacatu rapoterit prouideri de ea quæ tunc vacabat tempore data saltē si Papa ignorabat tunc vacare: vt tenet Cinus in. l. cum vxor. C. quando dies lega. ced. Angel. & moder. in. l. Titius. §. 1. per illum tex. ff. de libe. & posthu. & adde quod not. Bald. in. l. si. colum. fi. C. de senten. quæ si ne cert. quanti. profer. vnde si princeps concedat licentiam faciendī maioriā comprehendet etiam iam factam. argu. l. si quis filio ex hære dato. §. irritū. ver. qua ratione. ff. de iniust. rupt. vbi Bald. colligit q̄ permittens de nouo facere videtur confirmare iam factum nisi aliqua ratio in contrarium subesset. secundum Paul. de Castro. in dict. §. irritum. & in. d. l. hęc conditio. §. si sic. vbi vide ad quæstionem quam dicit se habuisse de facto.

4 c **¶ Cumpla.** Concordat cum. l. vnica. §. sin autem aliquid. C. de caduc. tol len. & cum. l. cedere diem. ff. de verbo. signi. & cum. l. 1. tit. 4. par. quar ta. & l. 26. titul. 5. partita. 5. & ead. parti. titul. 11. l. 14. l. huiusmodi. cum similibus. ff. quando dies legat. ced. l. qui hære di. §. si. ff. de conditio. & demonstra.

5 d **¶ Causa.** Habes hic quod. rason in nostro vulgari. idem est quod causa in latino sermone & quid sit causa? vide per Barto. in. l. demonstratio falsa. §. quod autem. in princ. ff. de codit. & demonstra. vbi Barto. dif finit quod causa est quid prateritum vel instans quo impellimur vt aliquid disponamus. & Bal. in rubr. C. de instit. & substitu. dicit. quod causa est adiectio. motiuum finale. vel impulsiuum testatoris ostēdēs. & satis cum ista diffinitione Bar. & Bal. consonat illa lex.

6 c **¶ Verdadera.** Vide supra. in. l. proxima.

7 f **¶ Manera.** Adde. l. secundam. titul. quarto. quarta partita. & modus est adiacens determinatio: non dispositioni. sed executioni eius secundum Bald. in. l. si plures. column. septima. C. de cōditio. insert. & quo modo cognoscatur modus à conditione. vide per Bald. in. l. cum eorum. C. de senten. & vide quod dicit in. l. cum res. C. de donatio. & qd̄ dicit Barto. in. l. licet. ff. vt legato. nomi. cauca. & quando est modus licet testator vtatur verbo. ea conditione nihilominus est modus. secundum Bar. in. l. quibus diebus. §. fin. column. 2. ff. de conditio. & demō. & vide per Socin. consil. 21. tertio volum. column. penulti. & fin. & per

Alexand. consil. 102. primo volu. col. 2. & eod. volum. consil. 119. colu. prima. & Oldra. consil. 18. col. 2.

g **¶ Entregado.** Adde. l. liberto. §. lucius. ff. de annuis lega. & l. quibus die bus. §. fin. & l. eas. ff. de conditio. & demonstr. & per gl. in. l. prima. C. de his quæ sub mod. Et limita nisi testator expresse. vel tacite voluit

nera. E esto es como quando dize el testador. mando a fulana muger mil maruedis porque case con tal ome. E la manda que es fecha en esta manera. o en otra semejante della. vale. e deue ser luego entregado. & della aquel a quien es fecha. dando recabdo^h que se trabajara de cumplir lo que el testador le mando. e gana el señorioⁱ dela cosa que le es assi mandada. luego que cumpliere lo que le mada fazer el testador. E esso mismo feria quando se trabajare quanto pudiere^k. aquel a quien era fecha la manda. para cumplir lo que manda el testador. ma guer nõ se cumpliesse. E cada vna destas tres maneras sobredichas. ha su manera cierta en latin porque se pone. Ca la primera se faze con si. la segūda con quia^l e la tercera con vt.

¶ Ley. XXII. Como vale la manda o non. si la cōdicion que es puesta en ella non se cumple por occasion. o por otra manera.

la condicion que es puesta en la manda. fuesse en poder de la acabar de aquel a quiẽ fue

re. l. Titio centum. in princ. ff. de conditio. & demonstra. & ex quo modus implendus respicit commodum alterius. non dicitur continere causam finalem dispositionis. dict. l. Titio centū. in principio. & per Bar. in. l. si fundum per fideicommissum. §. iulianus. ff. de lega. primo. alias incipit. l. si Titio. & adde Pau. de Cast. in. l. si. ff. de cōdi. ob caus. quod qui dicit causam finalem debet hoc probare.

i **¶ Señorio.** Et infra luego que cumpliere. ex istis verbis innuitur. quod ante implecionem modi. legatarius. cui est sub modo relicto. & si prastiterit satisfactionem. de qua hic non acquirit dominum rei legatę quod nullibi si bene meminivi in iure cōmuni expressum: licet in legato sub conditione sic. vt in. l. si fur. ff. de usufruct. i. l. & post litem. §. res. ff. famil. herci. l. prima. §. seruus. ff. ad syllania. imò contrarium videtur de mente Barto. in. l. quibus diebus. §. termilius. colum. 4. ff. condit. & demonstr. dum tractat. quæ remedia competant hære di. qui rem legatam sub modo tradit legatario. si legatarius non impleret modum. Facit etiam. l. prima. C. de donatio. quæ sub mod. per locū abspe ciali vbi in casu illo datur utilis rei vendicatio. & non cōditio ob causam. & not. gloss. in. l. prima. C. de his quæ sub mod. & in rubr. ff. de cōditio. & demōstr. dic ergo. q̄ ista. l. intelligatur. quod tunc acquirat dominium. scilicet irreuocabiliter. nam si non impleret modum priuabitur legato cum fructibus receptis. vt in. l. liberto. §. lucius. ff. de annu. le ga. reuocabiliter tamen bene transit dominium prastita satisfactione. d. l. quibus diebus. §. si. l. a. Titio. cum similibus. ff. de furt.

k **¶ Pudiere.** Adde. l. si Titius. ff. de conditio. & demōstr. & ibi glo. & l. pri mam. C. de institu. & substitu. l. si fundum per fideicommissum. §. pri mo. alias. l. si Titio. ff. de legatis primo. & in. l. in testamento. ff. de con ditio. & demōstr. l. seq. in prin.

l **¶ Con quia.** Sumpta sunt hæc ab Azo. C. de fall. caus. adiect. legat. in summa.

¶ Lex. XXII.

Si cōditio potestatiua per casum in personā implētis vel eius i quo debet impleri deficiat. habetur p̄ impleta. sed si factus tertij casus venit. in persona eius in quo impleri debet. habetur p̄ defecta. nisi sit cōditio libertati apposta. cuius fauore habetur p̄ impleta. sed cōditio mixta casu aut facto legatarij deficiens habetur pro defecta. si aut factus est in

ante impleri. quam emolumentum cōsequat. l. thais ancilla. §. si nichus. ff. de fideicommiss. liberta. Bart. in d. l. quibus die bus. §. fin. col. secunda.

h **¶ Recabdo.** Ad de. d. l. quibus diebus. §. si. & l. eas. ff. de con dit. & demon stra. l. si tibi legatum est. ff. de lega. tertio. & debet esse cum fideiussore. vt in. d. §. si. vbi vide p̄ docto. & vtrum indistincte debeat caueri. de modo implendo: vide Bart. in. d. §. si. colu. 2. vers. quarto. vbi vide casus in quibus non est necesse caueri. & quando modus nõ est causa finalis non cogitur quis caue-

10

11

Sesta partida.

quo erat implenda defecit, habetur pro impleta. h. d.

a *De decimis.* Prosequitur ista. l. dicta Azo. C. de conditio. infer. in summa. ad fi. a. co. & column. 2. & glo. in. l. i. C. de instit. & substitu. & vide supra ea. part. tit. 4. l. 14.

b *De murieffe.* Quid si legatarius decesserit, an poterit conditio ista de manu mittendo seruum per heredem eius impleri, quod est dicere, an ius implendi conditionem trāseat ad iurē in heredes implere debentis: est satis dubia questio, de qua p. Bart. in. l. cui fund. & l. a testatore. ff. de conditio. & demon. fra. & in. l. si pœnā. ff. quando dies lega. ced. vbi dicit, quod de ista questione in vltimis voluntatibus sepe dubitauit, crederem quod i. casu huius. l. ista facultas non transmittitur in heredē, licet conditio habuerit precedentem dispositionem ex notatis per Salicet. in. l. si plures. vers. 3. quarto. C. de condit. infer. & per Ias. in. l. si decem cum petiero. col. 3. vers. in quantum. Bar. ff. de verbo. obliga.

c *Al seruo.* Nō aperit ista l. an seruus occidatur à tertio viuo testatore, vel post mortem testatoris, & sic cum generaliter & indistincte loquatur, generaliter videtur intelligenda, & quia etiam ita intelligit gloss. communiter approbata in. l. inde Neratius. §. idem iulianus. in verbo, quam retorium. ff. ad leg. aquil. & ita etiam videtur quod debeat intelligi. l. 14. tit. 4. supra ead. partita. vbi vide quæ dixi. & adde Azo. C. de condit. infer. in summa. in princip. 2. col. & not. istam. l. ad intellectum. d. §. idem iulianus. Fortetamen dici posset quod lex ista partitarum non decidat casum illum, quando seruus à tertio fuit occisus, viuo testatore: sed illum tantum, quando post mortem: cum ista. l. prosequatur dicta Azo. vbi supra. ex cuius dictis expresse patet, quod loquitur quando fuit occisus post mortē testatoris, dicit enim, si impediatur per alium, nihil consequor: sed impediens tenetur secundum qualitatem delicti, vel lege aquilia, vel conditione furtiua, vel actione in factum, vt. ff. ad leg. aquil. l. inde Neratius. §. idem iulianus. & de condit. furti. l. 3. & de condit. caus. dat. l. 3. §. vlti. & ff. de cōdi. & demon. l. quibus diebus. primo responso. & l. quæ situm. sed illo non existente soluendo fortē & quum erit me admitti ad legatum, vt. ff. de eo per quem factum erit. in. l. vlti. & sic Azo aperte loquitur de occiso post mortem: nam si testatore viuo, non competeret legatario actio contra occisorē, vt aperte dicit tex. in dic. §. idem iulianus. vnde nō potest dici, quod questio illa, si occidatur seruus viuo testatore, determinetur per istam. l. partitarum, neq. per. d. l. 14. quæ expresse nō loquitur in isto casu, & non potest negari: quin sit magna æquitas, vt in casu quo non competit actio cōtra occisorē ad extimationem hæreditatis, quod conditio debeat haberi pro impleta,

fecha dezimos, a que trabajandose el, de la cumplir, quāto pudieffe, maguer nō se cumpla por ocasion de auentura e sin su culpa: est oçe valdria la mādā, tābiē como si la cōdiciō fueffe cumplida. E esto seria como si el testador mādasse alguna quantia cierta de marauedis a algund omo: si aforraste su seruo. Ca si el seruo se murieffe de su muerte, ante que lo aforraste: o de otra manera, por alguna ocasion, non lo matando otri, vale la mādā. E esto se entiendo, quando el embargo de tal ocasion como sobredicho es, a uiene en la persona de aql q̄ deue cūplir la cōdiciō, o en la persona de aql en quiē se deue cūplir. Mas si el embargo auiniel se por otra persona algūa d̄ fuera, asico como si mataste algund ome al seruo ante que lo aforraste su Señor: estonce non valdria la manda, nin es el heredero tenuto de la cumplir. Pero si algund testador mandasse aforrar su seruo, so tal cōdicion, que fizieffe algund seruuicio a otro: si este atal se trabajasse quanto pudieffe para cumplir a quel seruuicio. e gelo embargasse otro alguno, valdria la manda, e seria forro d̄ el seruo, tambien como si ouieffe cumplida la condicion. E esto es porque las leyes siempre ayudaron a la franqueza, e a la libertad de los omes. Otrōsi dezimos, que quando algud testador fi-

sicut etiam est in casu, quādo occiditur post mortem testatis, & occisor non est soluendo, & sicut etiam est in casu, quando seruus naturaliter moritur viuo testatore, vt in. d. §. idem iulianus. cum vtrobiq. eade ratio æquitas videatur, prout ponderant Ioa. de Imcl. & Soci. in. l. in testamento. la segunda. ff. de condit. & demon. & ibi respondēt ad. d. §. idem iulianus

ziere mandafo alguna condicion, que fueffen poder de la cumplir de aquel aquien fue fecha, e de otro alguno, si acaescieffe que se non cumplierse la condicion por culpa de aquel aquien fue fecha la mādā o por alguna ocasion que auiniere que la embargasse de guisa que non se pudieffe cumplir que estonce nō valdria la manda. E esto seria como si el testador dixesse assi: mando a fulano ome mill marauedis si cafare con tal muger. Ca si aquel aquien fue fecha la manda, non quisiere fazer el casamiēto con aqla muger, o si murieffe algūo dellos enante que cafassen, dezimos que nō valdria la manda. Mas si se embargasse por culpa de la muger, que non quisieffe casar con el, estonce valdria la manda, e seria tenuto el heredero de la cumplir. E esto ha lugar en todas las otras cosas, en que tal condicion como esta fueffe puesta segun que aqui diximos.

Lex. XXIII. Quando el fazedor del testamento manda algun seruo o otra cosa en general, cuya deue ser la escogencia.

Generalmente mandando el fazedor del testamento vn seruo a otro, non lo señalando, si el fazedor de la manda non auia mas de vno, el heredero deue le dar aql seruo, io otro tā bueno como

lam, & Socin. fulcitur maxima æquitate.

d *Uerba forro.* Adde. l. cum ita datur. ff. de cōdi. & demon. str. & l. fin. C. 4. de condit. infer. & est fauore libertatis, vt subijcit.

e *Otrōsi dezimos.* Prosequitur dicta Azo. vbi supra co. 2. vers. in. 2. casu.

f *Uerba forro.* Adde. l. 14. tit. 4. ea. par. & quæ ibi dixi.

g *Seruo vel alio animalii in genere legato, si testator habet vnum, ille est dandus, si plures eligat legatarius non meliorem, nec maiordomum, vel dispensatorem: quia sciunt hæreditaria negotia: sed si nullum habet, emet hæres mediocrem, quem ipse elegerit, domo autē in genere legata vel adificio: si vnam habet testator, illa debetur: si plures habet quam hæres elegerit, si vero nullam habet, non valet legatum. h. d.*

h *Mas de vno.* Facit in argu. ad facultatem regjā alicui cōcessam, vt possit facere maiorā in vnum ex filijs, quæ etiam in vnum tantum filium habeat possit in illius personam facere maioriam: & pro hoc optimē facit. l. i. §. proxim. ff. vnd. cognā. & melius facit. l. si tibi electio. §. i. ff. de optio. lega. i. in. l. a gl. ibi, & quod dicit Alex. allegando illam. l. in. l. serui electione. in prin. ff. de leg. i. neq. constabit. l. vtrum. la segunda. ff. de assignan. liber. & gl. in. §. i. in. ff. de assignan. liber. quia ibi ideo quia in vno tantum liberto assignatio nō erat necessaria, & sic esset superflua, hic verō etiam in vnico filio ad effectum maioris & vinculationis bonorum, adhuc vno tantum existente est necessaria.

i *Aquel seruo.* Quia cum talis seruus reperitur in patrimonio testatoris, ille videtur legatus, licet in genere seruus sit legatus. l. si dom. in prin. ff. de leg. i. facit. l. 3. & ibi expresse notat Bart. ff. de vino triti. vel oleo lega. & l. si quis argentum. in prin. & in versu. similique modo. C.

quod ille tex. non dicat conditio nē non haberi pro impleta, quā seruus occidit testatore viuo sed solū negat actionem competere proprietio hæreditatis, contra occidētē, & tñ tali casu conditio debeat haberi pro impleta: cum sit eadem ratio, ac si esset naturaliter mortuus, vel si esset occisus post mortem, & occidēs nō esset soluendo, ex quo illa litera illius §. ad hoc non repugnat, argu. l. illud. cū similibus. ff. ad leg. aquil. & l. i. §. hoc interdicto. ff. de fōte. cogita tñ: quia. l. ista aperit tefacit differētiam, an seruus moriatur naturaliter, vel occidat à tertio quod ad effectum an cōditio habeatur pro impleta, vel ne: et loquitur generaliter, & indistincte, sed quod dixi post Imo

Ad tit. ff. de optio. lega. & l. 1. 25. et dau. ro & arg. lega. vi. j.

dedonatio. & ibi not. Bal. quod promittens certam quantitatem frumenti in genere. videtur promittere de suis fundis. si fundos habet: & legatum intelligatur de his, quae sunt in domo seu hereditate. ad de l. Titia. §. Semproniar. & l. i. v. x. o. n. & ibi Bar. ff. de aur. & argen. l. a.

3 a **Commo el.** Forte debet intelligi si relictus in patrimonio non posset dari forte: quia esset mortuus: quia cum homo in genere fuerit legatus, genus perire non potest. l. in cendium. C. si cert. peta. Sed contra hoc videtur: quia cum vnicum tantum seruum habebat, perinde videtur ac si in legato illum specificè demonstrasset. l. i. ff. de liber. & posth. l. fundus qui legatus. ff. de fund. instr. vnde si quis legat seruum in genere: & habeat seruos in patrimonio, & illa postea perierint, extinguetur legatum. & ita expressè firmat Rapha. Cuma. in. d. l. legato generaliter. & in. l. si ita legatum. in principio. eod. tit. & Alex. post eum in. d. l. legato. col. 3. vel dic, quod si talis seruus esset multum expedies hereditati, veluti si erat aetor vel castaldio quem dando totius domus hereditarie aduersionem induceret. vt. ff. de officio praesid. l. fin. & l. legato generaliter. in princip. ff. de legat. i. quod tunc poterit haeres praestare alium & que bonum, vt hic. facit quod not. Paul. de Cast. in. d. l. si domus. in principio. vbi quaerit, quid si testator legat domum, & non habeat nisi vnam, & de illa non est verisimile, quod senserit, quia reliquit filios, qui illam domum ingrediebantur, & ea indigebant an valebit legatum in illa domo? & tenet quod non, quod est singulariter notandum, licet Alexand. ibi videatur hoc dictum impugnare, nec legatum domus sit elusorium, per illum tex. tamen in legato serui cessat istud inconueniens, quod esset in domo quae consuevit habere fines facti hominis, & non a natura, vt homo vel equus. *l. qmz. §. 2. ff. de legat. i.*

el, a q l a quien es mandado. Mas si el testador ouiesse muchos seruos, estonce es en escogencia de aquel a quien fue fecha la mada, de tomar vno d'ellos q l qui fiere. Fuera ende, q non puede escoger el mejor, nin el que fuere desp'ero: o mayor domo del testador: porque es sabidor del fecho de la herencia. Mas si el

4 b **Muchos seruos.** Quid tamen si testator habens plures equos legat dicens: lego Titio equum meum? vide per Bald. in. l. i. v. s. Sed quid si testator. C. de verbo. signifi. vbi concludit, quod intelligatur de eo quem testator habeat in vsu. per l. si v. x. o. n. mundus. §. primo. ff. de aur. & argen. lega.

5 c **Eschala manda.** Concor. cum. l. legato generaliter. ff. de legat. primo. & l. si seruus legatus. §. cum homo. eod. tit. & §. si generaliter. Institut. de lega. & ibi per gloss. limita, nisi verba executiua legati dirigantur ad haeredem. vt si testator dicat, quod haeres det seruum quem legat in genere: quia tunc haeres erit electio. secundum Barto. in. d. l. legato generaliter. p. l. planè. §. si ita. ff. eod. & per. l. qui concubinam. §. i. ff. de lega. 3. & cum Bart. transit Rapha. Cuma. & alij moder. ibi. Anto. & Ioan. de Imol. in. c. indicante. de testa. Petrus tamen & Cynus tenuerunt contrarium, quibus videtur adherere Alex. in. d. l. legato generaliter. Item limita, nisi testator senserit de certo, non tamen constat de quo. quia tunc electio est haereditatis. vt in. d. l. legato generaliter. §. i. & l. si quis a filio. §. si plures. eod. titu. quia tunc est potius declaratio, quam electio.

6 d **El mejor.** Poterit ergo eligere mediocrè. & etiam pessimū si voluerit, etiam haerede inuito. secundum Ioa. de Imol. Pau. & Alexan. in. d. l. legato generaliter. Licet Angel. ibi tenuit contrariū, sed opinio Imol. & aliorum satis probatur in ista. l. partitarū, cū dixit, qual quis iere fueras ende que non pueda escoger el mejor. not. ergo. quod habens electionem rerum, non potest eligere meliorem. quod fallit vbi dux tantum esset res, super quibus fieri deberet electio: quia tunc melior capi poterit. l. qui duobus. ff. de lega. i. Bal. in. l. si. §. i. C. communia de lega. versic. pone, q sunt in hereditate. & procedet quod hic dicitur: q non potest legatarius eligere meliorem: etiam si expresse per testatorem electio sit data legatario. secundum gloss. ibi & Bar. & tenet coiter Docto. in. l. 2. ff. de optio. legat. vide etiam per Bald. & docto. in. d. si. §. i. C. coia de lega. & quia in hoc fuerunt opiniones dic pro concordia, quia aut testator qui dedit electionem legatario reliquit seruos in patrimonio, quia tunc posset ex virtute talis electionis expresse legatariū, eligere meliorem: si vero non reliquit tunc non posset: & sic procedat opinio gloss. & Barto. in. d. l. 2. ff. de optio. lega. istam concordiam ponit Imol. in. d. l. legato generaliter. columna. 2. vbi etiam tenet Iason refert que Aretin. & alios moder nos ita tenere. Alexand. tamen ibi videtur transire cum dictis Bart. in. l. 2. ff. de optio. lega. nullam faciens mentionem de ista concordia Ioa. de Imol. & mihi magis placet, vt indistinctè procedat, quod legatarius non eligat meliorem siue a testatore, siue a lege detur electio cum testator dando electionem legatario, de his seruis vel iumentis, quae

habet in patrimonio, exprimat quod tacite de iure inest: ideo nihil debet operari. l. hac verba. cum similibus. ff. de legatis. i. non rectè. C. de fideiussor. propter auctoritatem tamen Imo. & aliorum. tu magis cogita. & facit pro opinione contra Imo. quia etiam si electio expresse detur a testatore haeredi, non possit eligere pessimum: sed debet ad

testador non ouiesse seruo ninguno: esto es en escogencia es del heredero de le comprar vn seruo, que sea comunamente bueno & dar gelo, e lo que diximos del seruo, de uer ser guardado en las bestias, e en las otras cosas semejantes, q fueren assi madas. Pero si el fazedor del testamento, mandasse a otro

vel haeredi in his rebus, quarum aliquam expedit potius non habere vt est in seruis vel iumentis, vel similibus. in rebus vero inanimatis quarum nulla inuicilis est legatario: tunc in legato dubio comprehenditur & censetur legata minima res. l. apud Iulianum. §. Seyo. ff. de legatis primo. l. numis. ff. de legatis tertio. l. semper in obscuris. ff. de regulis iuris. Docto. communiter in dicta. l. legato generaliter. §. primo. in legatis tamen pijs id intelligitur, quod maius est non quod minus. l. Titia. §. Seya. & ibi Bartol. not. ff. de aur. & argen. lega. Abb. in dicto capitulo. indicante. de testa. columna fina. vbi etiam Barba. numer. 17. hanc asserit communem opinionem. Bald. tamen nouell. in tractatu de dote parte. 6. in. 73. priuilegio. dubitat de hoc. & vult contrarium motus ex text. in dicto. §. Seya. vbi consultus ponderat consuetudinem donorum quae in templo illo ponebantur, quia erant tantum vel aurea, vel argentea, & disponit, quod debeat esse argentea, & sic ille text. potius probat contrarium: imo quod id quod est minus, debeat. hoc idem tenet decius in. l. semper in obscuris. ff. de regulis iuris. quia ad istam partem ponderat capitul. ex parte. de censu. & certè. dict. §. Seya. multum vrget pro opinione Bal. nouel. prout communiter habemus in libris. Si tamen illa. l. aliter debet haberi, prout ex castigationibus Holoandri. l. illa legitur. & tradit Didacus a Couarruias in relectione sua in dicto capit. indicante. text. erit expressus pro contraria opinione, qua Barba. asserit communem: mihi satis est persuasum, quod ista materia residere debeat in iudicis arbitrio, qui attenda qualitate legantis, & ecclesia cui legatur, hoc decidat. quid enim, si legans sit pauper homo vel multos filios habens, quibus oportet hereditatem relinqui, non est tunc potius etiam in legato pio iudicabitur id comprehendit, quod est minus, quam quod maius? argu. capitul. fina. 17. qua sione vltima. & benefacit ad hoc pulchrum dictum Bal. in leg. i. vers. Sed pone quod testator. C. de verbo. signifi. vbi quaerit si testator legauit equum suum armatum: quem tamen testator diuersis modis armabat: nam quando ibat ad torneamenta, ponebat sibi phaleras, id est ornamenta cum perlis & auro, quando vero accedebat ad preliū ponebat phaleras de corio, & respondet quod minores vel mediocres debebuntur: quia tenere medium est viri prudentis, & legis a sapientibus institute. vt in lege. qui lancem. ff. de aur. & argen. lega. nisi propter eximiam nobilitatem testatoris atque legatarij amplius praesumatur. vt. ff. de donatio. l. filius & l. v. x. o. n. in fin. ff. de legatis. 3. l. plenum. §. equitij. ff. de vsu. & habita. hoc etiam expressius tenet Bald. in. l. 3. C. de furt. ad fin. versic. extra nota. vbi dicit, quod si testator mandat in ecclesia emi vnum calicem, neque exprimit pretium neque materiam, quod intelligitur de calice honorabili, secundum consuetudinem illius ecclesiae, & facultate testatoris, quia in relictis: incertis ad pias causas, semper est connexum tacite arbitrium boni viri. argu. l. fideicommissa. ff. de fideicommissa. liberta. allegat etiam ad hoc. d. l. Titia. §. Seya.

7 **Del heredero.** Adde. l. huiusmodi. §. si cui homo. cum ibi nota. ff. de legatis primo. & l. Titia testamento. §. primo. ff. de aur. & argen. lega. gl. in dicta. l. legato generaliter. quae tamen non allegat dicta Iuta. & vide per Bart. in. l. 4. ff. de vin. triti. vel ole. lega. quod limita, nisi verba executiua legati a testatore prolata dirigantur seu sint relata ad legatariū, vt si dixisset, quod legatarius recipiat sibi seruum vel bouem, quem in gener legat. vt dixi supra in gloss. super verbo. a quien fue fecha la manda. vide ibi.

8 **Buena.** Et sic non potest dare pessimum: sed mediocrem. vt hic. & in l. si haeres generaliter. ff. de lega. i.

9 **Bestias.** Veluti equis, vel alijs iumentis, bobus, vel alijs similibus, & quid si dixit, lego equum meum, cum plures haberet: dixi supra. in gloss. super parte. El mejor.

10 **Semejates.** Quae habebat terminos a natura, sicut homo, equus, v' bos, in Partida. vj. L. iij

secundum Bart. in l. si domus in principio. ff. de lega. i. secus ergo erit, si legatur lanx vel scutella, seu quid simile inanimatum, quod factum hominis fines habere contineat, ut in dict. l. legato generaliter. in fin. & per gloss. in ca. indicante. de testa. & nota. in l. qui lanceia. ff. de aur. & argent. legat. neque in his hares cogetur eligere mediocrem: sed potest dare id

quod est minimum gl. & communiter doctores in dict. l. legato generaliter. vbi late per la. fo. quid autem sit testator, qui legavit scutellam vel vestem nullam scutellam vel vestem habeat in patrimonio? Alberic. tenet in l. si domus. in principio. ff. de legatis. 2. quod tunc non valet legatum, nisi ex aliquo adiuncto possit constare ad quod possit terminari, seu referri. vide ibi per eum & quae dico inferius. in gloss. proxima.

a *¶ Vnas casas.* Idem est dicendum si legaret fundum: nam hares debet dare unum fundum ex his, quae testator reliquit: unde quod hic disponitur in domo, habet etiam locum in fundo in genere legato. ita vult gloss. relata ad text. in l. si domus. ff. de legat. 2. de qua ista sumpta est. & hoc tenent Iacob. de Aren. Petrus. & Cynus, Bal. Rapha. loã. de Imo. Pau. de Castr. & Alexand. ibi & ita intelligunt. l. cum post. §. gener. ff. de iur. doti. contra gloss. ibi licet opinionem gloss. in §. gener. sequantur Bart. Angel. & Imol. in l. ita stipulatus. in octava oppo. ff. de verborum obliga. & Angel. in dict. l. si domus. ut sit differentia inter legatum fundi, & domus: sed magis placet prima opinio, eo quia testator videtur sensisse de vno ex suis fundis, & in eo modo & forma prout erat in usu testatoris. Quid autem si legaret planetam, vel vestem, vel quid simile? vide quae dixi supra in gloss. proxima ad finem. contra id tamen quod ibi dixi, tenet Paul. de Castr. in dict. l. si domus. in principio dicens hoc esse durum, & vult quod in alijs rebus à domo generaliter legatis, legatum valeat & intelligatur secundum consuetudinem regionis. l. si seruus plurium. §. si. ff. de lega. primo. l. Titia. §. i. ff. de aur. & argen. lega. illud tamen quod in dict. glo. dixi tenetur communiter, & tenet gloss. in l. quod in rerum. §. fin. ff. eo. in verbo eam. limita tamen, nisi legatum esset pium. ut dixi supra in gloss. super parte, el mejor. Allegando. Bald. in l. i. c. de verbo. significati. & pro opinione Paul. de Castr. videtur facere ista. l. partitarum. quatenus ad finem dicit, quod dicta in domo procedant in alijs edificijs, & non extendit ad res mobiles in genere legatas, quae fines habeant factum hominis, & certe dura videtur illa communis opinio, quod legatum sit derisorium, sicut est in domo, si quis in genere vestem leget alicui, vel capsam vel quid simile.

b *¶ Qual quisiere.* Concord. cum dict. l. si domus in principio. si tamen testator duas habebat domos, vnam in domicilio: aliam extra legasse intelligitur illam, quam habebat in domicilio. argumen. l. quae conditio. §. i. ff. de conditio. & demonst. secundum Bal. in dicta. l. si domus. in principio. & sequitur ibi Alexand.

c *¶ Cosas.* Not. istam. l. & videtur satis ratioabile. ar. l. 2. ff. de liber. & post. & l. fundus qui locatus. ff. locati. & facit ista. l. contra id quod dixit Paul. de Castr. in d. l. si domus. in principio. de quo dixi supra in gloss. super parte. el mejor. quando testator reliquisset domum, & vnicam tantum habebat, qua filij eius hares indigebant, quod illa non sit danda, & quod legatum non valeat: nam hic probatur contrarium, & contra Paul. tenet Alex. in dict. l. si domus. ad fin. principij. & in dict. l. legato generaliter. & bene: unde filij aliam sibi domum acquirunt, vel conducent, nisi aliter de mente testatoris appareat. & ista conferunt ad quaestionem, testator habens duos filios fecit maiorem in primogenitum de certis rebus & postea edificauit magnam domum quam dicebat quod volebat eam pro maioria & deinde in suo testamento dixit quod legabat filio secundo domum non designans quam domum: nam si constat de voluntate patris quod dictam domum voluit esse maioriae legatum domus in secundo filio erit derisorium per d. l. si domus. in princip. si de hoc non constaret deberet domus dari secundo filio per istam & illam

legem. nota etiam quod si testator fecit maiorem de domo sua in qua habitabat venient etiam domus a ienae quae erant appendices istius domus. Bart. in l. praedij. §. qui domus. vbi & bonus tex. ff. de legat. tertio. vbi etiam habetur de orto. & vi. per Alex. cõf. 26. vcl. 4. & Ioan. Cirier. in tracta. primogenitura. lib. 2. q. 4. & Andream Tiraquellum in tract. de

el gouerno a aquellos a quien es mandado en el testamento.

Gouernos mandan dar los fazedores de los testamentos a otros que no dizen quanto, ni en que manera los deue dar los herederos, en tal caso como este dezimos, que si el testador que mando gouernos a otro, era usado en su vida de dar cierta quantia de pan, o de dineros, por gouerno a aquel a quien hizo la manda: tenudo es el heredero de darle otro tanto. E si por auentura no da ua cosa cierta: estonce deue le dar segun qual ome fuere a aquel a quien fuesse fecha la manda del gouerno, e segun fueren los bienes que heredo del testador.

nobilitate & iure primogeniorum. q. 73. **d** *¶ Non valet al* 14. Ad tit. ff. de alim. & ciba. lega. rior electionem & ff. de an. nui. lega. manda. Limita nisi testator daret legatario electionem de domo, quam vellet: nam tunc etiam si nullas domos testator in patrimonio reliquerit, tenet legatum per. l. titia. §. i. in fine. ff. de aur. & argen. lega. & tenet Alberic. post Nicho. de Neapo. in dict. l. si domus. in principio. limita etiam secundum Paul.

de Cast. in dict. l. si domus. in principio. quod non habeat locum in legato habitationis in genere: quia licet testator nullas reliquerit habitationes in patrimonio, debet praestari habitatio, secundum qualitatem legatarij, & tenebitur soluere pensionem talis domus. per tex. in l. cum antiquitas. C. de usufruct. quod multum ibi exaltat Alex. dicens, quod multi dixissent contrarium.

e *¶ Otros edificios.* Nota bene & adde gloss. in dicta. l. quod in rerum. §. si. in verbo eam. quae hoc exemplificat in nauis.

¶ Lex. XXIII.

f *¶ Legatis alimentis sine quantitate praestabuntur sicut testator consuevit: & si non consuevit secundum legatarij personam & facultatem hereditatis. hoc dicit.*

f *¶ Dezimas.* Sumpta est ista. l. si cui annuum. ff. de ann. lega. & a. l. cum alimenta. ff. de alimen. & ciba. lega. in principio.

g *¶ Usado en su vida.* Quid si est diuersitas in usu nam aliter praestabat tempore mortis, aliter antea? dic quod inspicietur tempus mortis. l. mella. §. i. ff. de aliment. & ciba. lega. & an comprehendet hoc legatum ea que non ordinariè, sed extraordinariè testator solitus erat praestare? vid. l. Seio. §. medico. ff. de ann. leg. & vid. quod notabiliter per illam. l. consuluit Oldradus cõf. 129. incipit in quaestione qua quaeritur an illud quod solitum est praestari Archiepiscopo. &c. & quod etiam per illam l. not. in cõf. 216. incipit circa primum articulum, an obitus, in mensa facultatibus computentur.

h *¶ Qual hombre fuere.* Nam pro modo aetatis: quia aliter puero, & aliter iuueni. vide. l. cum vnus. §. finali. ff. de aliment. & ciba. lega. aliter militi, & aliter rustico. dicta. l. si cui annuum. & tradit Ioan. de Platea in l. super creandis. C. de iure fisci.

i *¶ Los bienes.* Adde. l. cum alimenta. ff. de aliment. & ciba. lega. & limita ut in casu. l. cum vnus. §. si. ff. eo. & leges quae dicunt, quod alimenta quaeque debeat moderari, secundum facultatem patrimonij, ut in l. ius alimentorum. ff. vbi pupil. educat. debet intelligi non respectu valoris, sed respectu reddituum. l. imperator. in fin. & ibi not Bartol. ff. ad Trebel. & in dicta. l. ius alimentorum. in principi. vnde si fructus non sufficiunt ad alimenta non propterea hares tenebitur immobile vendere, ut est text. singularis. in l. qui bonis. versi. dum modo. ff. de cessio. bono. quem ad hoc dicit singularem Ioan. de Plat. in l. super creandis. in fin. C. de iure fisci. libro. 10. illam etiam. l. ad hoc dixerunt singularem Bald. & Angel. in locis relatis per Alexand. in dicta. l. imperator. in. 4. nota. quod tamen limitabis secundum Ioan. de Imo. in dicta. imperator. quando debentur alimenta alteri, quam illi qui est futurus dominus bonorum: nam si debeantur tali futuro domino, posset fieri alienatio & valeret per. l. primam. §. mulier. ff. de vent. in possess. mit. & sequitur Alex. ibidem. & potest induci ad maiora bona ut tali casu non obstante prohibitione alienationis possent vendi. facit authent. res quae. C. communia de lega. vbi Bar. contra glo. ibi. item si tractaretur de alienis seruis hares citatis, si fructus non sufficiunt, possunt vendi corpora hereditatis. l. diuus. ff. de petitio. haredi. vbi hoc not. Ang. limita etiam in casu authenticae. contra rogatus. vbi etiam Angel. C. ad Trebel.

¶ Lex. XXV.

Optione alicuius rei legata legatarius semel eligens non potest variare: sed si legetur in optione tertii eo intra annum non eligente eliget legatarius. hoc dicit.

1 a *Arrepentir.* Concor. cum. l. serui electione. in principi. ff. de leg. 1. & l.

apud Aufidiū ff. de optio. legat. & sic habes, quod non licet variare electione semel facta, & plane procedit in ultimis voluntatibus, quae non debent esse inpendenti. l. si. ff. communia praedio. secus verò est in contractibus. l. si quis stipulatus sit stichum. & l. eum qui certarum. §. fin. ff. de verbo. obliga. & intellige istam. l. quando electio va-

¶ *Ley. XXV. Como a quel a quien es mādada escogencia de alguna cosa de las del testador, non se puede arrepentir despues de la auer escogido.*

Escogencia otorgan los testadores a las veçadas a algund ome que es cosa de dos cosas quel manda, la vna qual quisiere. E quando la manda es fecha en esta manera dezimos, q̄ si escogere vna vez para si alguna cosa de aquellas q̄ el testador le ouiere mādado, q̄

luit: nam si non poterit variare. l. 2. ff. de optio. lega. & requisita vt electio teneat. ponit gloss. in dict. l. serui electione. in principio. vbi per Bart. & docto. & an possit variari ab eo, qui habet potestatem eligendi ex rescripto, seu ex literis ad beneficia? vide per gloss. in cap. gratia. de rescriptis. libro sexto vbi deciditur, quod nō. & ibi Ioannem Andr. in nouella. & an facta electione liceat variare? vide in capitul. publicato. de electio. & quae tradit Alexand. in dict. l. serui electione. in principio. in colum. fin. vbi etiam vide quid in declaratione iudiciali & an quod disponitur in dict. capit. publicato. procedat in alijs officijs quae deferuntur per electionem. vide per Abb. in capitu. penul. de postula. praela. & in capitu. cū inter canonicos. columna. fina. de election. & de compromissarijs ad eligendum, adde Abb. in capitu. causam quae. de electio. & an postulatione presentata superiori, vel postulato, habeat locum poenitentiae? vide text. & ibi Abb. in decimo nota. in capitu. bone. el segundo. de postulat. praelato. & per Bald. in. l. secunda. columna 6. C. de seruitu. & an pater qui recipit emphyteosim pro se, & vno filio nominato, possit postea variando alium nominare? vide Bald. in. l. prima. columna finali. C. per quas person. nob. acquiri. & qui eligit viam contractus, non potest postea redire ad viam distractus, vel e contra. l. commissoria. & ibi Bald. C. de pactis. inter empto. & vendito. l. 38. titulo quinto. partit. quinta. & quando in electione rerum alternatiue de barbarum admittatur variatio. vide in dict. l. si quis stipulatus sit stichum. ff. de verborum obligationi. & l. qui ex pluribus. & dict. l. eū qui certarum. §. primo. eodem titulo. & ibi Bart. & an quod semel approbavi possim postea reprobare, vel e contra? vide per Bart. in. l. quo enim. §. Iulianus. ff. rem rat. habe. & l. si cui simplici via. & ibi Paulus de Castr. ff. de seruitu. & vide etiam quod habetur in. l. 21. titulo nono. septima partita. & in. l. fina. titu. secundo. libro sexto. ordina. regali. & de libello semel declarato. vide quod not. Bald. in. l. fina. columna. 3. C. de codi. not. etiam quod non potest variare, qui iam elegit locum, vbi conueniret eum, qui sibi erat obligatus respondere, omni loco. vide Bald. in. l. fina. §. sed & si quis. C. communia delegat. & an qui noluīt recipere, quod sibi offerebatur, possit postea poenitere? vide Bald. in. l. si plures. columna. fina. C. de conditio. infert. & de excoctore testamēti, q̄ renuntiauit officio. vide Bald. in. l. debet. C. de fideicommissa. liberta. qui tenet, quod possit poenitere, si episcopus assentiat, & nota quod in casibus, in quibus permittitur variatio, non permittitur, nisi semel. Bal. in authentica. habita. col. 5. C. ne filius pro patre. tradit Alexand. in. l. si ex toto. §. fina. ff. de legatis. 1. Rochus in tractat. de iur. patronatus. Char. 7. colum. 4. quod postius quae sitū alteri, non liceat variare. vide Abba. vt supra in. d. cap. bonae. el segundo.

2 b *De laño en adelante.* Adde. l. fin. §. 1. C. communia delegat. & facit ista l. ad quaestionem quod si mulier det marito facultatem eligendi vnū ex filijs ad maioriam per eam institutam, vel meliorandi vnū ex eius filijs, quem maritus elegerit, quod si maritus non eligat intra annū, quod sit exclusus a tali electione, & si post annum eligat, vel nominet filium, quod talis electio vel nominatio non teneat. sed contrarium est verius: quia quando datur electio personarum, non finitur anno facultas ad hoc data: sed durat perpetuū, quousque lis contestetur super tali electione. vt tenet Bartolus in dicta lege finali. §. 1. per text. in. l. cum quidam. ff. de legatis secundo. vbi etiam Ioannes de Imol. neque in isto casu Bald. in dicta lege finali. §. 1. columna. 4. versi.

quero testator. dicit contrarium, imo si recte inspicatur, vult idem. dicit enim, quero testator reliquit vni ex familia, quem maritus elegerit, an post annum electio remaneat heredit? respon. non vt. ff. de legatis secundo. l. cum quidam. quae lex intelligitur, quando legatur amico vel consanguineo: secus si legatur pro causa, puta vni monasterio, quod Titius elegerit, nam post annum, deuoluitur episcopo qui est legitimus executor ad pias causas tantum: in alijs autem causis non est reperire legitimū executorē, vt supra de episcopis & clericis. l. nulli. hac sunt verba Bald. & sic potius sentit

non se puede despues arrepentir^a: maguer quiera dexar aquella que escogio e tomar otra. Mas si la escogencia de la cosa que mandasse a otri, el fazedor del testamento, fuesse puesta en aluedrio, o en mano de otro, si este a tal a quien fue se otorgado poder de la escoger, nō la escogiere fasta vn año, non pudiendo, o non queriendo: del año en adelante^b la puede escoger aquel a quien fue mandada la cosa.

quod in casu extrapias causas electio elapso etiam anno remaneat apud maritum, ex quo à iure non datur legitimus executor in eius negligentia: quinimo & sic relicto ad pias causas etiam elapso anno ante interpellationem, per litis contestationem, facultas eligendi durat secundum Barto. in dicta. l. cum quidam. & alios quos refert Alon in dicto. §. primo. Angelus tamen ibi in eo quod attinet ad pias causas, veluti cum electio pauperum fuit commissa, tenet contrarium, imo quod elapso anno deuoluatur ad episcopum, etiam si debens eligere nō fuerit interpellatus: & dicit ita communiter teneri, & seruari de consuetudine: & in eadem sententiam videtur inclinare Bald. in dicta quarta columna. versicul. pone quod infra annum. sed quidquid sit in pijs causis, in quibus opinio Angeli & Baldi satis sustentabilis videtur: quia cum dies sit praefixus executioni relictorum piorum: per consequens videtur praefixus electioni sine qua executio fieri non possit, & sic cessat ratio dict. l. cum quidam. in quaestione supra formata nullum est dubium, quin lapsus anni non excludat dictam facultatem eligendi, quod etiam voluit Baldus in lege. captatorias. columna finali. C. de testamen. mili. neque praedictae assertioni refragabitur. l. Taurina trigemina materia: quia in praefixione termini, de qua ibi non comprehenditur iste casus. imo. l. illa vult isto casu commissarium semper esse obligatū ad faciendum declarationem sibi commissam à defuncto, & si sine declaratione potest à iure suppleri. l. illa habet pro facta elapso illo termino talem declarationem: si vero declaratio sit necessaria, ita quod à lege non possit suppleri ex mente illius legis, videtur quod sit ad huc fienda etiam elapsis illis terminis, de quibus ibi. & ad istam legem partitarum & similes respondetur, quod procedunt in electione rerum, non in electione personarum. Quid autem si mater dedit marito facultatem faciendi maioriam in vnū ex filijs an possit eligere filium in potestate & acquirere sibi vsum fructum? videtur quod non ex dicto Baldi in. l. tutor. §. primo. ff. de exco. tuto. quod esset limitandum nisi omnes esset in potestate, vel si eligeretur filius maior, nam de mente matris & consuetudine videtur quod ille possit eligi & sic quod etiam pater habeat vsum fructum.

c *La cosa.* Quae consistebat in specie: nam secus si in genere: quia tūc non transfertur electio in legatarium, sed in arbitrium boni viri. l. prima. ff. de legatis secundo. habes etiam hic. & in dicta. l. finali. §. primo. vbi notat Angelus quod si electio rerum, vel personarum conceditur tertio, nō dicitur voluntas captatoria. Adde dict. l. cum quidam. ff. de legatis secundo. & l. cum pater. §. haereditatem. & §. à filia. ff. de legatis secundo. & lege. vnū ex familia. in principio. & §. primo. & ibi Bartolum. eodem titulo. l. cum quidam. §. vtrum. ff. de verborum obligationibus. optimus textus in lege. haeres mei. §. finali. ff. ad Trebellianum. & lege. ex facto. §. si quis rogatus. eodem titulo. & lege fideicommissaria. §. finali. ff. de fideicommissari. libertat. Aduerte etiam quod si electio est commissa per modum conditionis, tunc nō procederet ista lex, vt si dicat, si Titius arbitratus fuerit. vt in dicta lege prima. ff. de legatis secundo. & l. qui haeredi. §. finali. ff. de conditionibus & demonstrationibus. l. centesimis. ff. de verborum obligationibus. & hoc si arbitrium per modum conditionis appositum respiciat substantiam ipsius negotij, seu ipsum totale negotium: alias eatenus vitiat, quatenus respicit non vltra. l. tertia. ff. locati. Albericus in dicta lege finali. §. primo.

In no. re. est. l. 7. ff. 4. lib. 5.

L. 3. cum sequent. l. 9. nou. rec. & vid. l. 17. cum alijs ibi. ti. no. lib. 5. dicta ibi. l. 9. no. re.

Sesta partida.

¶ *Lex. XXVI.*

¶ Si duobus legatur serui optio: & discordent in electione: mandet iudex forte dirimi: ut quem fors prætulit eligat, & habeat rem: æstimationem partis alteri arbitrio bonorum virorum soluendo: idem est si vni optione legata (eo ante electionem relicta pluribus heredibus defuncto) si heredes super optione discordent. h. d.

¶ *Ad dos hōbres.*

¶ Coniunctim vel diuim, vt sequitur, & idem si separatim res duobus legatur. ita q̄ vni deberetur res, alteri affirmatio. l. si pluribus eadem. ff. de legat. i. & vnus velit rem alter similiter & sic vterq; velit rem: quia forte dirimetur, cui res præstetur, & cui æstimatio tenet. la. in. l. fin. in principi. C. cōmuniã leg.

¶ *La suerte.*

¶ Ad de. d. l. si. in principi. C. cōmuniã delegat. & quæ ibi Bald. tradit de forte. & etiã Pau. de Castr. in. l. in tribus. ff. de iudic. & q̄ habetur proverbio 18. cōtradictio nes comprimit fors, & interponentes quoque diiudicat. & vide in ista materia Ioan. Cirier. in suo tractatu primogenituræ. libro. 1. quæstione. 9. vbi tractat, an in quæstione de partu gemino sit ad iudicium sortis recurrendum, vbi multa accumulata.

¶ *Finca a sus herederos.*

¶ Et sic legatum optionis non est conditionale. §. optionis. in. l. i. de legat. si enim fuerat conditionale, non transmitteretur ad heredes. l. vnica. §. si. in autem aliquid. C. de caduc. toll.

¶ *Lex. XXVII.*

¶ Licet ad heredem legatarij transmittatur legatum, ex quo fuit legato ius acquisitum. fallit in legato fissionis mineræ vel lapidicinæ scindendæ, quia non transit ad heredem, nisi hoc testator specialiter exprimat. hoc dicit.

¶ *Que tajasse piedra.*

¶ Adde. l. idem Iulianus. §. si quis. ff. de legat. i. & sic habes q̄ concessio facti indeterminati tam qualitate quam tempore emanans à priuato censetur personalis, secus si tale factum esset determinatum, vt si testator concessisset facultatem incidendi decem currus lignorum, ex nemore suo: nam tunc talis facultas transfret ad heredes legatarij, secundum Cyn. & Albe. & alios signanter per Alexand. in dicto. §. si quis. Quod tamen limitat Alex. nisi legatum esset annuũ, quia ad heredes non transit. l. 4. ff. de annu. leg. & per hæc dicit Alex. posse limitari doctriam Bar. in. l. si sic. la. grande. ff. de ver. obli. & doc. in. l. veteris. C. de contrah. & cōmitten. stipula. vbi dicit, q̄ stipulatio facti affirmatiuè est transitoria ad heredes per. d. l. veteris. cum similibus: quia hoc est verũ, si factũ erat determinatũ, & certũ secus si indeterminatũ. Quid tñ si ista concessio fieret Ciuitati in terminis huius. l. partitarum. vel similibus, an censeri debeat perpetua? videtur q̄ sic, vt probatur in. l. vectigalia. C. de vectiga. vbi Bald. not. quod priuilegia concessa ciuitatibus præsumuntur perpetua. facit bonus text. in. l. forna. §. quanquam. ff. de cens. est enim idem populus per surrogationem. l. proponebatur. ff. de iudic. l. sicut. §. in decurionibus. ff. quod cuiusque vniuersita. nomi. sic etiã priuilegium concessum ecclesiæ perpetuo

intelligitur concessum: quia ecclesia nunquam moritur. decima secundum da quæstione. 2. cap. liberũ. tu v. l. si. Co. de sacrosan. eccle. & l. m. in. e. ¶ *En la vida de aquel.* Sed an poterit cedere lapidem, semel tantum, vel an pluries per totum tempus: ista. l. innuit quod pluries per vitam. & hoc tenet Paul. de Castr. & post eum Iason in dicto. §. si quis alicui.

cho es.

¶ *Lex. XXVII.* Como la manda que es fecha de minera de metales o de pedrera, non passa en los herederos de aquellos a quien la fazen.

Minera de metales, o pedrera auiedo algun testador en alguna su heredad, si fiziesse manda en su testamento a algund ome que tajasse piedra en aquella pedrera, o que cauasse algũo de los metales para aprouecharse dello, valdria tal mãda, quanto en la vida de aq̄l a quien fuesse fecha. Mas despues que el fuesse muerto, nõ valdria la manda, nin auria poder de sacar ende ninguna cosa el heredero de aquel a quien la ouiesse fecha. Fuera ende, si el testador dixesse señaladamente quando fiziesse la manda sobredicha, que la fazia tambien a el, como a sus herederos.

¶ *Lex. XXVIII.* Por q̄ palabras puedẽ ser dexadas las mãdas a que dizen en latin de legatis tertio.

Delegatis tertio, è latin tãto quiere dezir è romãce, como vna razõ q̄ es escrita en el derecho, q̄ muestra, por q̄ palabras puedẽ ser dexadas las mãdas. E dezimos, q̄ por todas palabras que ayã entendimiento, que sean gui-

dixit lego Titio & hæredi suo, q̄ possit cedere lapidem in fundo meo nunquid transibit vltra primum heredem? Cyn. dicebat q̄ non per. l. antiquitas. C. de usufruct. contrarium tenet Alberi. in. §. si quis. & ibi respondet ad. l. antiquitas. q̄ ibi ideo est, quia alias proprietates redderetur inutilis: in casibus vero vbi hoc cessaret, transibit ad omnes heredes: si tamen ex fundo nulla perciperetur vtilitas alia, quam cædendi lapidem: tunc idem esset quod in usufructu, secundum eum. Aduerte etiam quia si concessio cædendi lapidem, de qua hic fieret contemplatione alicuius prædij, quod legatarius haberet vicinum, ad cuius vtilitatem fuisset factum dictum legatum: tunc & si non fiat mentio de hæredibus transfret ad eos, ratione prædij. l. veluti. & l. quid ergo. ff. de feruitu. rusti. prædio. Dynus & Alber. & Angel. in dict. §. si quis. intellige tamen, quod concessio fiat expressè ratione talis prædij: nam tunc dicitur feruitu prædialis, secundum quod declarat Paul. de Castr. in. l. pe. ff. de feruitu. rusti. prædio. Iaso. in. d. §. si quis alicui. super gl.

¶ *Lex. XXVIII.*

¶ Fiunt legata per verba intelligibilia, vt mando, vel credo te daturum centum Titio: vel volo quod des, & similia: & error in nomine cõmuni: vt argentum pro auro nominando vitiat legatum: secus in nomine proprio si de persona constat. h. d.

¶ *Tanto quiere dezir.* Vide de hoc per gloss. ff. de lega. 3. in rubrica. & l. ista potius sequitur dicta Odofred. quam illius gloss. dicit enim Odofredus (vt refert Albe. in rub. 1. de lega. primo) quod in illo titulo tractatur de personis legantium, & eorum quibus legatur, in titulo de lega. 2. tractatur de rebus prohibitis & concessis legari, in titulo de legat. 3. tractatur mixtim de personis, & rebus circa legata, & interpretatione verborum. & prosequitur ista. l. notata per Azo. C. de lega. in summa. columna. 6. versi. relinqui potest.

¶ *Entendimiento.* Si verba tñ sunt ita obscura, q̄ nullũ intellectu possũt

¶ *Asus heredes.* Expressio ergo heredum ostendit concessionem esse realem nõ personalem. & de materia quando concessio præsumat realis vel personalis, vide pulchras remissiones per Alex. in. d. §. si quis & adde q̄ in dubio potius debet præsumi pactum reale, quã personale, secundũ Alberi. in. l. iuristgentium. §. pactorum. 2. & fin. colũ. ff. de pact. Bar. in. l. pater filia. ff. de feruitu. leg. & Ioan. Faber in. §. æque si agat col. 2. in. l. de actio. ver. quid si per pactum. & ibi vide qd in priuilegijs principum. de quibus vide etiam per Bald. in dic. §. si quis & per Ioan. de Imo. Quid autem si testator

Ad tit. ff. deleg. 3.

si sustinet non valet scriptura. l. quo tutela. §. pen. ff. de regul. iur. Bald. in. l. voluntatis. col. 2. C. de fideicommiss. & vide. l. secundam. ff. de his que pro non script. habent.

¶ *Coydando.* Concor. cum ista. l. si quis infendi vocabulo. in principi. ff. de lega. 1. vbi Angel. limitat quatuor modis. Primo si res in cuius appellatiōe er

ratur erat præsens & singulariter demonstratur, vt si dixerit lego tibi hunc equum demonstrato boue. glo. quæ non est alibi in l. quæ extrinsecus. ff. de verbo. obliga. secundo vbi nomina sunt multum conformia. vt in l. librorum. §. si quid tamē. ff. de lega. 3. Tertio si sermo errantis suslineri possit per communem vsu loquendi alicuius ciuitatis, vel castri. l. labeo. vers. neq. mirum. ff. de suppellectil. lega. & pro hoc facit ista. l. partitarum cum dicit, communalmente en cada tierra. Quarto limitat si disponens ante dispositionem voluntatem suam declarasset, quæ cum vteretur vno appellatiōis nomine, intelligeret de

fasdas e cōuenibles, para espaladinar las cosas, q̄ el fazedor del testamēto quiere mādara otri, puedē ser otorgadas e puestas las mandas en los testamentos, o en el codicillo que alguno fiziere, ca si de otra guisa las dixesse, nō valdria la mādada e estō seria como si el testador ouiesse volūtad de mādara oro a alguno, e dixesse que le mandaua laton: creyendo q̄l oro auia tal nome, ca estōce non valdria tal manda: maguer aquel a quien fuessse fecha, quisiesse prouar q̄ su intenciō del testador, era de mandar le oro, e non latō. E esso mismo dezimos, que seria en todas las otras cosas que hā nomes generales en que acuerdan los omes comunalmēte en cada tierra en nombrar las: assi como plata, o vino, o pan, o paños, o vestiduras, e todas las otras cosas semejātes destas. Ca en qualquier destas cosas sobredichas, si el testador errasse el nome de la cosa que mandasse, diziendo otro nome e non el suyo, cuydādo q̄ aquel q̄ el le dezia era su nome, non valdria la mādada. Pero en las cosas que han nomes señalados: assi como son los omes, non seria assi. Ca maguer el testador errasse en el nome de algun ome^b, diziendo otro nome e non el suyo, cuydando que aq̄l era su nome que el le dezia valdria

vero & proprio conuenienti rei in dispositione deductæ. gloss. in dict. l. si quis in fundi vocabulo. Quinto limita, vt procedat in nominibus appellatiuis omnino diuersis, vt sunt equus, & mulus, bos & Asinus: sed si non essent omnino diuersa, sed haberent se, vt excedētia & excessa vt si testator voluerit legare ducenta, & dixerit centum, nam si constaret de errore valeret dispositio in ducenta. glo. in l. qui quartā. in principio. & ibi Imol. Bald. & Pau. de Cast. & probatur in l. quotiens. §. sed si non in corpore. ff. de hæredib. instituen. & not. bene. istam. l. & d. l. si quis ad limitationem. l. non aliter. ff. de lega. 3. & quæ not. glo. in l. voluntatis. C. de fideicommiss.

¶ *De aliquo nome.* Adde. l. si quis in fundi vocabulo. & l. si quis in nomine. C. de testamen. & in. §. si in nomine. in l. de lega. & limita tripliciter. vt per Alex. in. d. l. si quis. in principio. col. 1. & de errore confiniū. vide ibi per Imo. & Alex. & adde in ista materia tex. nota. & ibi Bar. in. l. pen. ff. de reb. dub. & l. 9. & quæ ibi dixi supra eodem.

¶ *Dezimos.* Concord. cum. l. secunda. C. communia de lega.

¶ *La entencion.* Tantū ergo valet tacita voluntas cōiecturata, quātū expressa. adde. l. cū pponēba. ff. de leg. 2. l. inter vestē. ff. de auro. & arg. lega. & tradit plene Curti⁹ Senior cōsi. §. in. 1. & 2. col. *¶* Lex. XXXIX.

¶ Si legatum relinquatur in liberam voluntatem hæredis non debetur herede nolente: secus si in eius arbitrium, seu per verba importantia arbitriū boni viri: quia tunc debetur si hæres causam probabilem non ostenderit cum dare nolit. Item captatoria voluntas non tenet in legatis, neque in institutione hæredis, tenet tamen legatum vni factum si tertius tale quid fecerit. h. d.

¶ *Si heredero.* Concor. cum. l. si sic legatum. in principio. ff. de lega. 1. & not. glo. in l. senatus. §. pe. eo. ritu. & adde nota. per Azo. quæ hic profequitur ista. l. in summa. C. eo. colum. antepe. vers. item legari gotest

si existimauerit. &c. vide etiam in. l. fideicommissa. §. sic fideicommissum ff. de lega. 3. & habes hic, quod verba si existimaueris iustum, si arbitratus fueris important arbitrium boni viri. & de his & de alijs hoc importantibus. vi. in. d. l. si sic. & in. d. l. fideicommissa. & §. sic fideicommissum vers. quanquā. & l. fideicommissa. in prin. ff. de fideicommiss. liber. &

la manda, e non se embargaria por tal yerro si fuere prouado q̄ su entencion era del testador que aquella persona que nombro ouiesse tal manda. Otro si dezimos^c, que quando los fazedores de los testamentos vsan tales palabras en las mandas: diziendo, mādada e quiero, que fulano aya tal cosa, o plaze me, o tengo por bien que la aya, o dize al heredero, creo que tu daras tal cosa a fulano, o dexo lo en la tu fe, que lo cūpias, o dize el testador, quiero que el mio heredero haga tal cosa. Ca vsando el testador qualquier destas palabras sobredichas: quando fiziesse la manda, o otras semejantes dellas porque pueda ser entendida la entencion^d o la volūtad del, valdria la mādada que assi fuessse fecha.

¶ *Ley. XXXIX. Como vale la manda, o non que es puesta en aluedrio del heredero.*

Mando el testador a dezir tales palabras quando fiziesse la manda, dexo a fulano tal cosa, si entēdiere mi heredero^e, que es derecho q̄ la aya, o si dixesse, dexo lo en aluedrio^f, de mi heredero, q̄ si entēdiere, q̄ sera bien que aya fulano tal cosa que le mando, que gela de. Ca en qualquier destas maneras, vale la manda que assi fuessse dexada. Fuera de si el herede-

per Alexan. & adde Abb. in capitu. primo. co. 4. de sequestra. possess. & fruct. & Bar. in. l. alio. col. 3. de alimē. & cibar. lega. & Bal. in. l. 3. in. 2. lectu. C. de dot. promiss. & per Cardina. Alexan. in. c. humanū genus. col. 3. l. distin. & p. Bal. in. l. captatorias. C. de testa. mili. & de illo verbo facias, qd̄ tibi videbit expedire. Adde Bald. in. verbo nomina. de pace cōstantiæ. & plenissimē per Bal. in. extrauagan. ad reprimendū. in. gl. super parte videbitur. vbi etiā vide de verbis importantibus liberam voluntatē. & ibidē quid si apponantur verba significatiua tā liberam voluntatē, quā arbitriū boni viri, & ibidē an ex concessione liberę facultatis, possit reijcere exceptionem præscriptiōis. & adde Bar. in. l. Luci⁹ Titius. ff. de fideicō. liber. & de verbo si tibi placet. vide. l. Thais ancilla. §. sorore. eo. ritu. & ibi Bar. & per Bar. in. l. 1. §. si plures. col. 7. in repe. ff. de exerci. & d̄ illo verbo iudicio tuo. adde Bar. in. d. l. Thais. §. Luci⁹ Titius ita testamēto. & q̄ tradit Feli. in. c. 19. 20. & 21. col. de cōstit. vbi plene de his verbis cum aliquibus notabilibus declarationibus, vi. etiā ad declarationem quæ not. Bal. in. l. 1. col. 14. ff. de lega. 2. & decisio. quandam Neapoli. & ex his quādo casus occurrerit, poteris bñ in. l. rui deo nō pui pēdas. & qd̄ in contractibus. an hæc verba, si approbaueris, si existimaueris, vel iustu putaueris, vel similia importēt arbitriū boni viri vel liberā voluntatē. vide in. l. in vedētis. C. de cōtrah. empt. & per Alber. in. d. §. sic fideicommissum. vbi dicit, quod veritas est quod important in contractibus merā voluntatē, nā in cōtractibus substantialia cōtrahens nō potest sunt cōmitti i arbitriū cōtrahētis, etiā ad arbitriū boni viri. l. q̄ sape §. 1. ff. de cōtrahēd. empt. licet accidētia sic. l. hæc vedētis. ff. eodem.

¶ *De aluedrio.* Et sic verbū arbitriū importat arbitriū boni viri, limita tū scdm Imol. in. l. filius familias. ff. de dona. nisi caret arbitriū ei, quālibet haberet: quia tunc intelligitur de libero arbitrio, vt verba aliquid operentur. argu. l. si quādo. in princip. cum simili. ff. de legatis primo.

de quibusdam alijs. vide per Bart. in dictis legibus, & per alios docto. & signanter per Alexan. in. d. l. si sic. col. 1. & 2. vbi etiam vī de quid de verbo iudicio tuo, & de verbo libuerit, & de verbo facias tuo sensu, & de verbo, cōmitto prudētiz tua, & de verbo, liberā facultatem, & de verbis, facias quidquid tibi viliū fuerit expedire & de verbo cōscientiæ tuæ committimus: & de verbo licentiam, & verbo, potestatis & de verbo pmitto stare tuo iuramento, seu verbo tuo: & de verbo pono rem in manū tuā, & de his verbis pro tuæ voluntatis arbitrio: & de verbis cōmitto me misericordie tuæ: & de verbo vide bituri vide ibi

Sesta Partida.

& si per heredem stat quia non vult arbitrari, perinde est ac si arbitratu esset deberi. secundum Paul. de Cast. in d. l. si sic. Sed vide ibi per Imo. col. 1. dicentem quod non sufficeret præceptum iudice factum ut arbitretur ut sic eo existente in mora dispositio habeatur pro purificata, sed adverte quia Imo. loquitur quando in arbitrium tertij fuit collatum, Pau. vero quãdo in arbitriũ heredis, quod etiam voluit Bart. in d. l. i. ff. de legat. 2. vbi etiã Paul. col. pe. & Ale. col. 5.

3 a **Alguna de-recharazõn.** Vt quia legatari⁹ erat de ieritus testatori. l. si fideicommissa. §. quanquam ff. d. lega. 3. vel quia forte res legata erat, ita magna q̄ quasi absorberet totũ patrimoniũ relinquentis. l. quidã testamento. ff. de legat. 1. vel quia patrimoniũ erat tenue, & filij testatoris egerẽt argu. c. fin. 17. q. fina. & si res certa non esset legata: sed qd incertum debet arbitrari iuxta id qd dicunt gloss. & Bart. in d. l. i. ff. d. leg. 2. vbi Bart. col. pen.

ro de muestra alguna derecha razón², porque nõ la quisiere dar nin otorgar. Mas si dixesse el testador, mãdo a fulano tal cosa si mi heredero quisiere^b o touiere por bien^c q̄ la aya estõce en voluntad es del heredero de cõplir la mãda, q̄ asì fuesse fecha, o de reuocar la si quisiere. E esto es, porque vsando el testador a dezir tales palabras, quãdo hazia la mãda, semesaua q̄ en todas guisas la ponía el en el aluedrio ãl heredero. Mas si el testador dixesse, mãdo a fulano o me mil maruedis, si quisiere tal o me^d cierto, diziẽdo el nome de cada vno dellos señaladamente, nõ valdria tal mãda, porq̄ es fecha a vno, e es puesta señaladamente en aluedrio de otro. E porende dixerõ los sabios antiguos que las mãdas e los establecimientos de los herederos, deue ser fechos segund su voluntad del fazedor del testamento, e non deuen ser puestas en suyzio e en plazer de otri. Mas si el testador fiziesse la manda, diziendo asì, q̄ mandaua a vno mil maruedis, si otro que nombraua señaladamente fiziesse^e alguna cosa, ciertamente, como quier que aquella cosa en voluntad e en aluedrio del otro, era de la fazer o non: val-

4 b **Quisiere.** Adde. d. l. senatus. §. pe. ff. de lega. 1. & l. fideicommissa. §. quanquam. ff. de lega. 3. quid tamen si diceret lego tibi q̄ Titius vel heres clarauerit se velle, quia talis voluntas requirit declarationem, & sic factum heredis. dicit Ange. in l. cõtrariis. §. si. ff. de verbo. obliga. q̄ tũc valeret perinde, vt valet, cum dicitur si capitolium ascenderit: vel tale quid fecerit. vt in l. nonnunquam. ff. de condi. & demonst. & infra ista l. ad finem, & Angel. sequitur ibi simpliciter. Paul. de Cast. vbi Imo. ã hoc dicto dubitat, & istud dictũ dicit non esse verum Alex. in d. l. i. ff. de leg. 2. col. 5. ex eo, quia etiam verbũ, si voluerit, intelligitur de voluntate declarata. vt est text. in l. si ita. §. illi si voluit. ff. de leg. 1. ergo idẽ dicendum est, & si illud exprimat: quia exprimitur, qd tacite inest. & magis placet hoc. & adde Bald. in l. voluntatis. columna. 1. C. de fideico. qui intelligit, & limitat dicta iura, quando voluntas adijcitur verbo substantiuo, vel effectiuo: secus si in verbo executiuo voluntatis substantia, vel declarationi ponitur. Allegat. l. tertiam. C. de dot. promiss. & videtur in effectu idem, quod dixit Angel. Alexand. tamẽ in additio. ad Bal. ibi dicit, qd istud dictum Bal. videtur contra. l. cum quidam. ff. de lega. secundo. & quã ibi dicit idem Bald.

5 c **O touiere por bien.** Not. hoc qd idem importat hoc verbum, sicut si voluerit, & est hoc contra Bal. in l. fideicommissa. §. quanquam. ff. de lega. 3. dicentem, qd omne verbum intelligitur sonare in arbitrium boni viri, præter verbum volo, & facit ad istam. l. l. fideicommissaria libertas. ibi, si ei liberuerit. ff. de fideicommiss. liberta.

6 d **Talome.** Est enim voluntas captatoria. vt ff. de lega. 1. l. captatorix. Adde. l. ii. & quã ibi dixi ti. 3. supra ea. par. & adverte, cum dicit si quisiere: nõ secus esset si legatum fuisset collatum in arbitriũ alterius: quã intelligeretur de arbitrio boni viri, & legatum teneret. l. i. ff. de legat. 2.

7 e **Fiziere.** Adde. l. si quis sempronium. ff. de hære. instit. & l. nonnunquam ff. de conditio. & demonstra.

Lex. XXX.

30 Si lego tibi mille quã habeas quando hæres meus voluerit: nec hæres in vita declarauit quando, eius hæres tenetur statim ad legatum. Si autem lego tibi si volueris, nec in vita declaras te velle, non dabitur tuo heredi. hoc dicit.

f **Quando el mi heredero quisiere.** Concordat cum. l. fideicommissa. §. sic i fideicommissum. ff. de leg. 3. & cum nota. per Azo. C. de leg. in summa col. antepe. in vers. item legari potest.

¶ **Ley. XXX.** Si vale la manda que el testador faze, diziendo, mando que mi heredero de a fulano tantos maruedis, o tal cosa quando el quisiere.

Echa seyendo la mãda por tales palabras que dixesse el testador, mando a fulano o me mil maruedis, que los aya quando el mi heredero quisiere, si acaesciere que este heredero muriesse, e non pagasse estos maruedis en su vida, nin se ñalasse dia ña su heredero a que los pagasse aquel que ouiesse de heredar los bienes del heredero del testador: seria tenuto de pagar la mãda, luego que entrasse la heredad, sin alongamiento ninguno: porque aquel cuyos bienes hereda, non lo contrasto^h en su vida. Mas si el testador dixesse asì: mando a fulano cien maruedis, que los aya si quisiere: estõce valdra la manda. Pero si atal a quie fuesse fecha la manda, nõ dixesse en su vida que la queriaⁱ e se muriesse, estõce el su heredero, non ha derecho ninguno en ella, nin la puede demandar despues.

g **Nin se ñalasse dia.** Et nota hoc verbũ quã non ita declaratur in dict. §. fideicommissũ ver. hoc autem de quo. l. ista sumpta est.

h **Non lo contrasto.** Et sic moriendo, videtur velle quod est fauore vltimẽ voluntatis: quia secus in contractibus. vt in l. centesimis. §. si. ff. de verbo. obliga. Bar. & Bal. in d. §. sic fideicommissum. in versic. hoc autem. & videtur velle ista lex, qd si hæres declarauit, se nolle dare legatum, qd tunc neq; ipse neq; hæres ei teneat, qd nota: quia nõ ita bene aperitur

in dict. vers. hoc autem. In cõtrarium tamen videtur. l. vxorem. §. Scæuola. ff. de lega. 3. vbi habetur, qd hæres grauatus, cũ volet vel voluerit. videtur grauatus post mortem, si ipse antea, non declarat se velle, & sic non est in potestate eius qd nolit. hoc etiam patet ex dictis Bart. in d. l. centesimis. §. si. ad fi. 1. colum. vbi dicit, qd in vltimis voluntatibus idẽ est dicere, cum voluerit, vel cum volet hæres det, qd est dicere, det post mortem suam, & sic post mortem debetur, tanquam adueniente die per text. in dicto. §. Scæuola. & sic illud legatum dicitur conditionale. vt habetur in dict. §. sic fideicommissum est. propter diem incertum mortis. l. dies incertus. ff. de conditio. & demonstra. in contractibus vero facit tali casu diem & conditionem. vt declarat Bar. in d. §. si. quem sequitur ibi Ange. & fuerunt verba Petr. ibi. Sed cõte ista. l. partiarũ multum vrget, cõtra ista dict. Bar. & aliorum. & ad dictam. l. vxorem. §. Scæuola. potest dici, qd intelligatur, si hæres nõ contradixerit in vita prout ista. l. dicit, & pro hoc facit, quia regulariter inter, si, & cum, non est differentia. l. qui promissit. cum ibi nota. ff. de condi. in debi. & tamẽ si testator dixerat, si hæres meus volet, vel voluerit, poterit contradicere. vt supra. l. proxima & vult Bar. in dict. l. centesimis. §. si. in principi. columna. 2. igitur idem dicendum, si dixerit: cum voluerit: in hoc tamẽ erit speciale fauore vltimẽ voluntatis, qd non contradicente hærede a quo sic fuit legatũ, in vita, debebit post eius mortem, vt hic & in dicto. §. Scæuola. cogita tamen: quia secundum istum intellectum, videtur fieri aliqua violentia dicto. §. Scæuola. qui vult hoc relictum videri post mortem.

i **Quela queria.** Concor. cum. l. si ita expressum. ff. de conditionibus, & demonstrationibus. l. si ita legatum. §. illi si voluit. ff. de legat. 1. quid autem si dixerat cum voluerit: dic quod tunc non est necesse, quod legatarius ante mortem suam declarat se velle. secundum Bart. in l. i. ff. de legat. secundo. per. l. vxorem. §. Scæuola. ff. de legat. tertio. que lex licet loquatur quando ista verba cum voluerit fuerunt relata ad heredem: tamen eadem videtur ratio, si referantur ad legatarium, secundum

Alex.in.d.l.i.col.7. licet Ioan.de Imol. ibi velit in hoc facere differē-
tiam & tenere contra Bart. vt videbis ibi per eum & per Alexan. col.
4. & 5. & aduerte quod per istam. l. videtur non posse sustineri, quod
Raph. Cuma. dicebat in. l. si ita. §. illi si volent. ff. de lega. primo. & in. l.
1. ff. de lega. secundo. & in. l. centesimis. §. fin. ff. de verbo. obliga. & se
quitur eum A-

¶ Ley. XXXI. Como se pueden fazer las mandas sin condicion, e a dia cierto.

Vramente a pueden fazer los testadores sus mandas: que quiere tanto dezir, como sin ninguna condicion. E esto seria como si dixesse algun testador: mando a fulano tantos maravedis o tal cosa. E aun la podria fazer a dia cierto, o de dia cierto en adelante. E esto seria como si dixesse el testador: mādō q̄ den a fulano tantos maravedis el dia de sant Iuan Baptista este primero que verna: o si dixesse, mando que del dia de sant Iuan en adelante que gelos den. E aun las podria fazer so condició. E esto seria, como si dixesse: mando a fulano tantos maravedis si fiziere tal cosa. Otro si dezimos, que si el testador quando fiziesse la manda dixesse tales palabras: mādō q̄ den a fulano mil maravedis, quando fuere de edad^b de catorze años, si acaesciere que aquella quien la faze, llegare a aquella edad, valdra la manda: e si muriere en ante, non la puede de-

lexā. in. d. l. i. col. 5. q̄ istud tale legatum, cum legatarius voluerit, censetur esse purum, sicut cum lego tibi cum petieris. l. Titia. ff. de condit. & demonstr. l. si de cem cū petiero. ff. de verb. oblig. nam, vt hic vides, tale legatū nō est purum: quia si purum transmitteretur ad haredem etiā nulla declaratione sequuta, quam tamen declarationem exigit ista. l. & quod alias ei⁹ hares habere nō possit: sed dic, quod ista l. non loquit, quando dixit cum legatari⁹ voluerit: sed si voluerit, vnde tene menti in practica dictū Rapha. & sic erit differentia, an ista verba, cum volueris referantur ad haredem, vel legatarium.

¶ Ley. XXXI.

¶ Purē & conditionaliter & ad diem vel post diem potest legatum fieri: & si legatur quod dentur petro mille quando fuerit. xiiij. annorum & ante moriatur: non habebit eius hares legatum: sed si lego tibi libertatem, quando filius meus habebit. xiiij. annos: filio ante illam etatem mortuo valet legatum fauore libertatis. h. d.

¶ Puramente. Sequitur dicta Azo. C. eod. in summa. in fin. col. 6. ver. re linquitur legatum pure.

¶ Quando fuere de edad de catorze años. Concordat cum. l. si cui legatur. ff. de legatis. l. §. hoc autem legatum. & l. si Titio. ff. quando dies lega. ced. & adde quod idem esset, si apponeretur tempus certæ ætatis, cuiusdam tertii. l. si ita scriptum. ff. de manum. l. testa. quod limita nisi apponeretur tale tempus ad extinguendum legatum, vt si dixerim lego Titio centum annua, quousque Titius erit ætatis. 14. annorū: nam tale legatum non est conditionale, neq; extinguitur Titio ante dictū tempus decedente, vt est tex. qui non est alibi, secundum Bald. ibi. in l. ambiguitatem. C. de usufruct. Sed quid si legatur in tempus certæ ætatis grauatū? Barto. in. d. §. hoc autem tenet quod non sit conditionale, & quod non pereat legatum, quanuis grauatus non perueniat ad talem ætatem per. l. liberis quos. §. ab haredibus. ff. de alimen. & ci. bar. lega. & cum Bartol. transeunt Angel. Bald. & Paul. de Castr. in lectur. Paduana. ibi & Ludouic. Roma. in. l. in illa. ff. de verborū oblig. Dynus verò, Rapha. & Ioan. de Imo. ibidem & Cynus & Bal. in. §. ex his. C. quando dies lega. ced. & Paul. de Cast. in lectura Bononien. & Salycet. in. l. vnica. §. in autem aliquid. C. de cadu. tollend. tenet contrarium per text. in dict. §. hoc autem. & respondent ad. d. §. ab haredibus diuersimodē, prout videbis latē per Alexā. in. d. §. hoc autem. qui dicit istam vltimam opinionem esse veriorem per plura iura, quibus Bar. ibi nititur respondere: sed secundum Alexand. tales responsiones sunt cum maxima violentia, ibiq; Alex. allegat alia iura contra opinionem Barto. vt poteris ibi videre, & signanter alleg. l. si quis a

filio. in princip. ff. de lega. 1. cum glo. ibi quæ satis probat opinionem aliorum. contra Bart. Quid autem si dies non fuit præfixus substantiæ legati: sed eius præstationi, vel executioni: vide. l. ex his. C. quando dies lega. ced. & per Bartol. in dicto. §. hoc autem. & ibi etiam per Alex. adde etiam tex. notabilem. in. l. codicillis. in principi. & ibi Bart.

mandar su heredero, nin ha derecho de la auer. Pero caso y ha en que valdria la manda que fuesse fecha por tales palabras, maguer non se cūpliesse la condicion. E esto seria como si dixesse el testador: mando que aforren a fulano mi fieruo, quando mi fiijo fuere de edad de catorze años. Ca maguer el fiijo non llegasse a aquella edad, nin se cumpliesse aquella condicion, valdria la manda, e seria forro por razon de la franqueza, que es otorgada a la libertad^c.

¶ Ley. XXXII. Como las mandas deuen ser judgadas por las leyes deste libro, maguer el testador lo defendiesse.

NON puede ningun testador fazer manda en ninguna manera, que por el derecho de las leyes deste nuestro libro, non deua ser judgada. E por ende, maguer el defendiere señaladamente, que ninguna ley, ni ningun derecho non pudiesse cōtrastrar, nin embargar la manda que faze: con todo esso si la fiziere contra derecho^d, o como non de-

tradit Alex. in. l. captatorias. C. de testa. milit. & dixi supra eo. l. 17.

¶ Ley. XXXII.

¶ Non potest quis contra iuris dispositionem testari: nec de sepultura quid iniustum vel inconsuetum ordinare: & habebit legatarius sibi relictum, etiam si iniustum vel inconsuetum in sepultura non faciat. h. d. Habuit ortum ista lex a. l. nemo potest. ff. de lega. 1.

¶ Contra derecho. Not. hic bona verba Angel. in. l. nemo potest. ad fin. ff. de leg. 1. de qua lex ista sumpta est q̄ legibus prohibitiuis non derogatur per testantem, neq; etiam per contrahentes. l. cum lex. ff. de fideiussio. similiter legibus respicientibus ordinationem testamenti & eius substantiam non derogatur: quia sine illis non potest esse testamentum. l. 2. ff. de testa. similiter neque derogatur legibus concernentibus durationem obligationis personalis, quæ contrahitur ad legata, vel fideicommissa: siue voluerit testator derogare per adiectionē temporis, siue loci, siue per adiectionem conditionis, legibus autem aliquid introducentibus merē in fauorem testantis, renuntiaripotest. l. secundum. C. vt in possess. lega. vnde etiam dixit Bald. in. l. 1. in fine. 4. colum. C. de his quæ poenæ nomi. quod quando lex disponit ad executionē voluntatis, potest testator illud remittere: si vero ad necessitatem fauoris haredis, & non potest remittere: cum tamen ipse hares possit expressē & tacitē, vt nota. in. l. 2. ff. de usufruct. & hinc est, quod testator potest remittere tacitam hypothecam, quæ oritur pro legatis. glo. singularis. in. l. 2. C. vt in possess. lega. & illam sequuntur magis communiter docto. ibi & in dicta. l. nemo potest prout attestatur Alexan. ibi. col. 4. & per illam glo. dicit Bal. ibi quod testator potest remittere, ne dominium transeat in legatarium sine possessione. vide etiam ibi per Bald. nunquid testator possit facere, quod legatario currat præscriptio annalis, quæ de iure communi est perpetua, vel quod legatario non currat minor præscriptio centum annorum? de quo etiam vide per Bart. & Alexan. in. d. l. nemo potest. & ex prædictis etiam deducitur, quod potest testator dare legatario licentiam capiendi rem propria autoritate cōtra. l. non dubium. C. de lega. vide per Bar. in. d. l. nemo potest. vbi etiam Alex. colū. 3. & si testator solum dicat, vim fieri veto legatarijs meis, videtur eis dare licentiam capiendi propria autoritate. Bal. in. l. 1. in lectu. antiqua. C. communia de leg. per textum sin

Partida. vj.

M

ff. de an. lega. quod in dubio præsumitur, quod testator habuit respectū, ad tēpus simplex: & nō se retulisse ad tēpus certæ ætatis legatarij, vt videbis in casu. d. l. codicillis. quæ est. l. singularis secundum Paul. & Alex. in. d. §. hoc autem. **¶ A la libertad. Adde. l. si ita scriptum. ff. de manum. l. testa. & l. fideicommissaria. ff. de fideicommiss. libert. in. §. etiā. & idem potest dici in legato ad pias causas: cum valeat argumentum de libertate ad pias causas. Bart. in. l. proximē. ad fin. ff. de his q̄ in testa. delen.**

gularem, secundum Iacobum de Are. in lege. permisceri. ff. de acquirenda possessione. facit etiam textus. & ibi not. Ang. in lege. hoc si res. ff. de rei vindicatione. & an possit remittere confessionem in inventario? vi de ibidem Bartolum, quod sic in dicta lege. nemo potest. vbi Alexan. columna quarta. tradit etiam de inventario hæredis, quatenus tangit præiudicium

legatariorum.

**Quid autem, si testator prohibuit hæredem alibi conueniri pro legatis, quam in certo loco, si hæres dolo, vel mora interueniente non venit ad locum illum, dic quod tunc poterit alibi conueniri. l. bonæ fidei. ff. de eo quod certo loco. & ibi Bartolus, Baldus, & Fulgo. poterit etiam testator præfigere tempus in testamento hæredi ad adeundum hæreditatem, vt post illud tempus mero iure excludatur, secundum Angelum in lege. si quis hæres ita scriptus. ff. de acquirenda hæreditate. per illum textum. & per nota. per glo. in lege. ceterationum. C. de iure deliberandi. vbi etiam Paul. responderet ad di-
uiera en alguna manera, non valdrá.**

etiam. l. nemo potest. & sequitur Alexand. in dicta lege. nemo potest. in fin. adde etiam quod neque possunt facere contrahentes, quod legum dispositio non habeat locum in actibus eorum. l. fin. ff. de stipula. seruo. & not. Bald. in capit. primo. §. & quia videmus. colum. sexta. de his qui feu. dare pos.

a *Quomodo non deuiere.* An autem si prohibeat leges non ob stare suo testamento, operetur talis prohibitio, effectum clausulæ codicillaris? vide glo. & docto. quod sic in. d. l. nemo potest.

b *Non valdrá.* Quia excepto principe omnis homo est sub lege. l. digna vox. C. de legibus. & ideo clausula non obstante, soli principi cõuenit, non alij: vt hic, & in dicta lege. nemo potest. vbi hoc nota. Angelus in lege. ius publicum. ff. de pactis. lege secunda. ff. de testament. lege. codicillis. §. fina. ff. de legatis secundo. vbi gloss. prima vocat stultum testatorem volentem contra leges disponere: hinc auerit, quod volentes condere maioriam in vnum ex filiis, vel nepotibus: cum ipsi non possint filiis imponere grauumen in legitima, vel eam diminueret. l. quoniam in prioribus. lege. quoniam nouella. C. de inofficioso testamento. l. 17. titul. primo. supra eadem partita. etiam respectu bonorum quæ essent extra regnum licet ibi esset maior facultas disponendi ex his quæ notat Bart. per textum. ibi in lege. ex castrensi. ff. de castrensi. pecul. adeunt principem, vt super hoc rescribat: cum clausula non obstante, qui stilus emanasse videtur, post editionem istarum. ll. partitarum. quod patet quia in istis legibus incitul. decimo octauo. tertiaz partiz. nulla fit mentio formulæ talis licentiæ, & talem formulam consulit late ordinandam Roderic. Suarez in repetitione. l. quoniam in prioribus. in secunda limitatione illius legis. folio sexagesimo quinto. columna quarta. totius repetitionis, vbi ipse illam ordinat subdens, quod si alias sub nube & implicite aliquis impetraret à principe liberam testamenti factionem, non specificè ad supra dicta contenta in eius formula, neque cum derogatione dictarum. ll. non posset vigore talis facultatis facere maioriam in præiudicium filiorum, & ibidem parum antea. folio sexagesimo quarto. columna secunda. versiculo. ex ante dictis. damnat illam formulam consuetam, quatenus dicit, do os licencia y facultad, para que de todos vuestros bienes, o de qualquier parte dellos podays hazer y hagays majorazgo en vno de vuestros hijos qual quisieredes y por bien touieredes, &c. Quatenus enim dicit, de omnibus bonis: asserit talem licentiam esse valde iniustam, & conscientia concedentis onerosam: cum per eam expressè tollatur legitima alijs filiis, quod aperte est contra ius naturale, vt ipse in eadem limitatione ante hoc late deduxit, & ibi allegat notanter Bald. in lege fina. columna secunda. C. de fructu. & liti. expen. quod princeps potest alicui concedere potestatem testandi diminuta legitima, & quod priuilegium concessum ad minuendum legitimam, non est iniquum: sed ad tollendum in totum sic: cum legitima sit de iure naturali, loco alimentorum: non tamen eius meta: sed de arbitrio legislatoris, ibique. columna tertia. dicit, quod pater, qui vigore talis facultatis, faceret maioriam in vnum ex filiis, priuado alios bonis suis, sine iusta causa. de qua in. §. causas. in authentica. vt cum de appellatio. cognosc. peccaret, neque esset tutus in foro conscientia: neque excusaretur prætextu talis facultatis, allegat gloss. in capitulo. non est. de vot. & alia, quæ ibi videre poteris: tandem concludit colum. quarta. dictam clausulam esse iniustissimam, consulitque ab ea abstinendum, & idem ego consulerem, si in talia facultate non contineretur illud, quod communiter solet etiam apponi. scilicet, quod ita hoc fiat, vt referuentur alimenta alijs filiis, licet non sit tanta portio, quanta alias sibi iuxta. ll. regni competeret: hac tamen clausula apposita, vt semper apponitur non bene percipio, quid scrupuli esse possit: ex ea nanque euidenter constat principem nolle in totum tollere legiti-

nam: sed diminuere, prout etiam dixi in lege. vndecima. titulo quarto. supra eadem partita. in gloss. prima. vbi vide. *Quæst. 1.* Sed an vigore huius facultatis possit diminuere legitimam filii qui esset clericus in minoribus tempore datæ licentiæ? videtur quod non ex his quæ tradit Baldus in capitul. cum venissent. columna secunda. versicul. oppono

E de uer reuocada, e judgada por las

dicitur hic de eo qui mitti. in posse. causa rei seruand. vi de quæ haben

tur. in capitu. ecclesia Sanctæ Mariæ. de constitu. & quæ dixi in lege quarta. titu. decimo quinto. quarta partita. super glossam. in parte, in cuyo señorio. Et cogita in hoc nam ex hoc subuerterentur multæ facultates ad maioriam, seu ipsæ maioriz: si tamen post datam facultatis regiz fieret clericus vide capitu. si eo tempore. de rescript. libr. sexto. & quod notat Bartolus in lege. usufructus. in fine. ff. de stipul. ser.

Quæst. 2. Sed quid si aliquis sine licetia principis fecit maioriam de bonis suis & etiam de aliquibus bonis filiorum, seu quæ aliquo modo ad filios spectabant qui filii ne de facto sibi præiudicaretur impetrauerunt à principe reuocationem istius maioriz respectu bonorum filiorum, an ex hoc videatur princeps, approbare maioriam respectu bonorum patris: cum sciens princeps sine eius licentia factam maioriam reuocauit tantum quoad bona filiorum. videtur quod sic ex dictis Bartol. & Pauli de Castro in lege. legata inutiliter. ff. de legatis primo. vide ibi Paul. de Castr. ver. & inducitur per Dylum. *Quæst. 3.* Aduerte etiam, quod ipse rex de bonis patrimonialibus extra regnum poterit cum non recognoscat superiorem facere maioriam inter filios. l. Cesar. ff. de public. & vctiga. l. donationes quas. C. de donationibus inter virum & uxorem. Baldus in. §. item sacramenta. de pace iura. firm. quarta columna. versiculo secundo. vtrum rex. bonus textus in capit. li Romanorum. in principio. 19. distinctio. l. omnium. C. de testament. *Quæst. 4.* Et an habens facultatem ad faciendum maioriam de certis bonis ex autoritate regiz possit vigore legis regni facere maioriam in tertia bonorum de alijs bonis? videbatur, quod sic per textum. & quod ibi notat Bald. in lege. fin. C. de repu. hære. quod priuilegium non confunditur cum iure communi, in contrarium tamen facit, quod non est verisimile principem voluisse grauare filios duplici onere. l. nauis onustæ. §. primo. ff. ad leg. Rhod. de iactu. cap. mandatum. de rescrip. *Quæst. 5.* Et an teneat maioriam facta cum facultate primogeniti filii regis patre viuente si maioriam fiat postquam primogenitus successit in regno. vide quæ notat Bartol. in. l. cum vir. ff. de usufructu. & in. l. hæreditatem. ff. de castren. pecu. Et quid si detur facultas ad faciendum maioriam in vnum ex posteris suis, an videatur, data vt possit etiam in descendentes ex femina: tex. facit quod non in. l. prima. ff. de iure immu. vide ibi per doctores. *Quæst. 6.* Quid si rex dedit licentiam faciendi maioriam in secundum filium sub conditione si filius maior consenserit, & ante cõsensum filii maioris moritur rex, postea consensit filius maior & fit maioriam in secundum an tenebit? dic quod sic quia non apponitur conditio concessioni, sed executioni actus. l. prima. in fine. ff. quod quisqz iur. vide Bald. in capi. primo. in principi. colum. 2. hic finitur lex. Iaso. in. l. si quis neque causam. ff. si certum petatur. *Quæst. 7.* Aduerte etiam, quod videtur quod vt plenior sit facultas oportet quod in ea fiat mentio etiam de alijs filiis posthumis nascituris: quia licentia filios grauandi in legitima non extenditur alias ad posthumos ex notatis per Bartol. in. l. Titius. ff. de liberis & posthum. in fine. princip. reprobando gloss. ibi & videtur tex. in. l. ex facto. in princip. ibi nam verisimile est. ff. de vulg. & pupil. *Quæst. 8.* An autem virtute talis facultatis, quod possit facere maioriam in vnum ex filiis, quem vellet, possit illam facere in filium spurium: & certè stantibus legitimis, crederem quod nõ per tex. nota. in capit. dicat aliquis. 32. quæst. quarta. & quia princeps intellexisse videtur de filio legitimo & naturali. l. filium difinimus. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. l. fina. ff. de iure delibera. & ibi Paul. de Castr. & in authen. vt liceat matr. & auia. §. ad hoc. & per Fabr. in. §. fina. Instit. de adoptio. *Quæst. 9.* Quid autem, si princeps ex certa scientia & de plenitudine potestatis, dedit licentiam faciendi maioriam in quendam filium spurium, vel naturalem, non obstantibus filiis legitimis, quibus princeps tantum voluit relinquere alimenta, an tenebit talis constitutio maioriz per maximè si princeps potuit moueri ad id concedendum propter strenuitatem, & bonitatem talis filij bastardi? & videtur quod non teneat, neque princeps hoc posset: quia neque legitimatio filiorum spuriorum, neque naturalium potest fieri, ex rescripto principis legitimis & naturalibus stantibus, vt in authen. quibus mod. natura efficiant. legit. §. si quis ergo non habens. & dicebat Bald. in capitu. primo. §. filii nati. si de feud. sue. contro. inter domin. & agna. quod imperator qui legitimat spurios existentibus filiis legitimis, vt cum eis æqualiter succedant, videtur quoddam pecus non habens præ oculis iustitiam publicæ honestatis, neque cõsiderans, quod per solas nuptias cõseruat ele

gans genus humanum.

¶ Præterea & hoc videtur de iure diuino prohibitum, Genes. 21. capitulo. cum dicit eijce ancillam & filium eius, non erit hæres filius ancillæ cū filio liberæ: & istud idem habetur in capitulo. non omnis. 32. quæstione secunda. vbi etiam adicitur istud a domino constitutum, prius quam initium romani iuris extiterit, adducitur quoque autoritas Apostoli ad Galatas. quarto capitulo. vbi etiam allegat illud Genes. 21. facit ad idem quod habetur in summa. & in capitulo. vnico. 35. quæst. septima. facit etiam quod not. Barto. Bald. & Paul. de Castr. in l. tertia. ff. de testam. & tradit latè Paul. de Castr. consil. 467. volu. 2. incipit, viso dicto puncto. vbi concludunt non posse fieri per statutum, quod spurii filij possint succedere, & inter alias rationes adducit Barto. illam, quod esset contra ius diuinum, quo cauetur, non erit filius ancillæ cum filio liberæ. Bald. etiam adducit aliam, quæ multum confert in proposita quæstione, quia quod spurius non possit institui est introductum propter turpitudinem testantis: & actus propter turpitudinem agentis reprobatus nulla constitutione permitti potest, vt in dict. authent. vt nulli iudicium.

¶ Item actus reprobatus, propter turpitudinem æquiparatur actui prohibito de iure diuino. capitulo. ex parte. de consuetu. & contra ius diuinum non valet statutum, quod enim spurij non possint succedere patri est inductum propter eius delictum, & vt refrænētur ab illicito coitu, vt in lege fina. C. de natura. libe. vnde contra bonos mores esset, quod princeps super hoc dispensaret maximè in exclusionem: & cum tam graui præiudicio legitimorum: imo & fortius est, quod voluit Ioann. de Imola. in dicta lege tertia. ad finem. quod neque valeret statutum, quod filij naturales tantum succedant patri: quia sic indifferenter habilitando naturalem præberet materiam delinquendi: & ideo non videtur valere.

¶ Præterea tale priuilegium principis quodammodo alios alliceret ad illicitos coitus, videntes posse se impetrare tale priuilegium, & omnis consuetudo constitutio iuramentum & priuilegium per que nutiri possunt peccata, non valent secundum Ioannem Andream in capitulo. extirpandæ. de præbend. super verbo, consuetudine qualibet. pro parte verò contraria facit illa decisio Neapolitana collecta per Mathæum de Afflicto decisio. nonagesimanona, incipit, si pater. vbi refert bis in duabus causis fuisse iudicatum, quod si pater mediante pecunia recepit emphyteosim pro se, & Titio, & hæredibus dicti Titij filij sui spurij nati ex damnato coitu, quod in tali emphyteosi succedet dictus spurius, exclusis hæredibus venientibus ab intestato, per nota. per Baldum in lege secunda. C. de iure emphyteo. columna prima. dat Bald. rationem: quia non vt hæres: sed mediante stipulatione veniunt, & sequitur ibi Iason. in sexagesimanona columna. totius tractatus retuli supra quinta partita. titulo octauo. in lege penultima. super gloss. segun se ouieren. sic ergo videtur, quod ad maioriã possit venire mediante gratia, & priuilegio principis. adducit etiam & Mathæus in dict. decisione, quod necdum spurio verum etiam seruo, potest de nouo dari feudum & emphyteosis, vt in capitulo. primo. §. personam, per quos fiat inuesti.

¶ Præterea (vt dixi superius) per principem potest minui legitima filij, licet non possit tolli in totum, secundum magis communem opinionem: poterit ergo princeps referuata portione sufficere ad alimenta filiorum dispensare: vt cætera bona per viam maioriæ veniant in spurium: neque repugnabit ius diuinum allegatum: quia vt dicit Ioannes de Imola in dicta lege tertia. ff. de testamen. illa autoritas non multum vrget: quia illud erat quodam præceptum iudiciale legis veteris, & non videntur obligare in lege noua ista iudicialia, nisi quatenus sunt approbata per habentem autoritatem legis condendæ, vt habetur in capitulo. translato. de constitu. & per Sanctum Thomam. prima secundæ. quæstione. 104. articulo tertio. de quo etiam in capitulo fina. de successio. ab intesta. & in §. hisita. 6. distinctione. hoc etiam videtur de mente Hostien. in summa. in titu. qui filij sint legitij. vbi dicit, quod licet Imperator possit legitimando spurios eos ad hæreditatem admittere: non tamen hoc posset legem generalem condendo statuere, quod admittantur ad successionem: quia multi essent qui non curarent: vnde filios haberent, si scirent eos sibi succedere debere: & sic si non esset legem generaliter condendo: sed in casu particulari dispensando videtur de eius mente, quod hoc possit imperator. hoc etiam vult Bald. in lege. eam quam. columna nona. C. de fidei commissi. vbi dicit, quod non potest princeps facere legem generalem, quod spurij succedant: quia est indirectè contra bonos mores, sicut neque constitutio valeret, quod quilibet posset adulterari & incestum committere: & subdit quod hac ratione non potest legitimare nascituros ex aliquo, qui nondum sunt concepti in utero: quia est dolus de futuro: sed si essent nati, vel concepti, potest: quia est dolus de præterito, circa quæ non remouetur reatus, sed poena, & pro ista parte etiam facit, quod not. Ioannes Andre. in additio.

ad Speculato. titu. de successio. ab intesta. §. finali. versicul. sed ex facto. vbi dicit, quod princeps possit statuere, quod tales succedant patribus, sicut statuit, quod succederent matribus potissimè cum generatione & natura sint filij, & consanguinei, licet ad comprimendum illicitos coitus primo excluderet illos per legem suam, vt in authentica. quibus modis natura. efficiunt. sui. §. si oportet. si ergo ad primordium naturæ reducitur spurius, cessat causa querelandi. lege prima. C. de imponen. lucrati. descriptio. libro decimo. finaliter tantum refert Hostien. tenere contrarium vbi supra, ista etiam quæstio latissimè tractatur per Præpositum Alexand. in capitulo. per venerabilem. in versicul. quod autem. qui filij sint legitij. in quinta quæstione principali. versiculo octauo quarto. & in capitulo. constitutiones. decima distinctione. & concludit necdum hoc posse statui per legem imperialem: verum etiam per aliam legem ciuilem, vel statutum: nam ex quo per legem ciuilem matribus possunt succedere, vbi etiã militat ratio peccati vitandi: ita etiam sit lex admittenda si statuat, quod succedant patribus. Adducit etiam, quod iste successiones sint de iure ciuili delatæ, licet in filiis hoc suadeat naturalis ratio, vt in lege. cum ratio. ff. de bonis damna. ideo ius ciuile potest eas modificare, & augere & circa eas disponere, iuxta notata per Dylum in regul. indultum. de regulis iuris. libro sexto. nec erit facienda differentia inter natos ex damnato coitu, & alios secundum eum: quia prædicta fundamenta militant in vtrisque, licet Baldus in lege prima. C. de iur. aureo. annu. faciat inter istos differentiam: cum quo etiam videtur transire Decius in capitulo. in præsentia. de probationi. numero quadragesimo tertio, quia secundum eum cum differentia Bald. funderet super peccato, non procedit: quia in vtroque est peccatum mortale, licet in natis ex damnato coitu sit maius ibique respondet ad principale motiuum tenentium statutum tale non valere, scilicet, quia dare videtur occasionem peccandi: nam secundum eum illud procederet, vbi lex directè disponderet ad peccatum: secus si à remotis: nam causa remota non ordinatur directè ad effectum: & ideo non habetur in consideratione. lege. qui domum habebat. ff. loca. in fin. leg. Neratius. ff. de seruo corrup. capitulo. de occidendis. vigesima quinta quæstione quinta. capitulo. exhibita. de homici. alias dicemus, quod lex euangelica, quæ prohibuit repudium dari uxori, per virum esset iniqua, si contineret, quod ob hanc causam indissolubilitatis occideret aliquis uxorem suam, quam haberet ex osam, & illud dictum non erit hæres. &c. quod etiam retulit Apostolus ad Galatas quarto. non obstat: nam secundum eum Apostolus loquitur, secundum illas leges, quatenus erant & nunc sunt: per hoc tamen non dicunt legem imperialem super hoc de nouo edi non posse: facit etiam pro ista parte communis doctorum conclusio in lege. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de liberis & posthumis. qui dicunt principem posse legitimare filios illegitimos in præiudicium filiorum legitimorum. & istud fuit sequutus Bald. in dicto. §. & quid si tantum. & in dicto. §. filij nati. si de feud. facit controuer. inter domin. & agna. & in lege. cunctos populos. C. de summa Trinitate & fide Catholic. & in lege prima. C. de iure aureo. annulo. quinimo, & de iure isto partitarum, hoc est decisum per legem fina. titu. decimo quinto. quarta partita. vbi vide, quod dixi, & licet ista quæstio pro vtraque parte satis sit disputabilis: mihi tamen magis placet prima opinio, veluti iustior, & æquior, & bonis moribus & honestati congruens. & quia vt habetur in Euangelio, non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. & illud Apostoli, si filius ergo hæres. & quia licet exclusio legitimorum non habuerit fontem a iure diuino, vt supra dictum est, sed tantum a iure ciuili, & lege positua: cum talis res ita sit rationalis, & honesta princeps est obligatus ad obseruantiam talis legis à distamine rationis: quia est animal rationale, & à tali distamine rationis princeps non est solutus, sicut neque à lege æterna, vel naturæ, vt tradit Baldus in lege secunda. columna septima. C. de seruitutibus. & alibi dixit idem Bald. quod licet principis sit suprema autoritas: tamen naturalis ratio auctoritate eius mutari non potest, in lege. si non speciali. C. de testament. & quia si lex reputat absurdissimum, quod extantibus legitimis naturales sibi introducuntur in successione, & si legitimentur, vt in authentica. quibus modis natura efficiunt. sui. in §. tribus. multo magis reputari debet absurdissimum, si ita spurius introducatur, vt legitimus excludat, quasi a tota successione: enormiter nanque lædere in legitima est idem, quod in totum tollere, vt dixi in lege. vndecima. titulo quarto. supra eadem partita. Et in hanc sententiam inclinat ille vir summus feudifica, & christianus vir Andreas de Ifernina in §. naturales. si de feud. fuer. controuer. inter domin. & agna. & quia illa opinio, quod non valet statutum, quod spurius succedat est magis communis opinio. & qui eam impugnant loquuntur, quando non essent filij legitimi: & licet Imola, & Franciscus de Areti. in dicta lege tertia. ff. de testamētis. conentur responsiones dare ad illud iuris diuini, eijce ancillam.

Sesta partida.

&c. video illam auctoritatem adductam per Sanctum Ambrosium & positam in volumine Decretorum in dicto capitulo. dicat aliquis. quam auctoritatem etiam Bald. in lege. cunctos populos. in quarto fol. C. de summa Trinitate & fide Catholi. exponit id est non erit hæres filius concubinæ cum filio vxoris legitimæ. & quia lex illa partitarum loquitur in filiis naturalibus legitimis, vt pater ex serie illius tituli, & intelligitur vt ibi dixi de legitimis ante natiuitatem filiorum legitimorum, & naturalium, vt ibi dixi, quod etiam & hodie non admittit dicta. l. Taurina pro ista etiam parie bene facit doctrina Bartol. in extrauagan. ad reprimendum. in gloss. super parte videbitur. in versiculo. secundo casu principali.

¶ Bene tamen fateor, quod possit princeps concedere priuilegium facienti maioriã, quod possit vocare filios vel nepotes spurios ad maioriã, eo casu quo deficerent filij legitimi, sicut & alias in defectum aliorum lex habilitat spurios, ad honorem publicum decurionatus. lege. generaliter. §. spurios. & lege. spurij. ff. de decurio. & in proprijs terminis ita consuluit Decius in consilio ducentesimo septuagesimo primo. incipit, in casu transmissio de Hispania. versicul. postremo. penultima colum. & fin. & intellige. & limita, vt dixi supra quinta partita. titul. octauo. l. penultima. in fine. gloss. super parte, segun se auiene. non tamẽ ex tali facultate possit vocari spurius ad maioriã dignitatis, veluti ad ducatum, vel comitatum ex eo, quod not. Bald. in l. eam quam. columna decima. C. de fideicommiss. vers. quæro vtrum legitimatus. vbi quærit, vtrum legitimatus ad feuda comprehendatur sub isto generali vocabulo ad feuda dignitatis. & respondet quod non: quia dignitas, vult dignos vtro, non impetrato beneficio indefinitè: nam talis interpretatio non extenditur ad curata, neque ad dignitatem, quoniam in illis reddit se princeps difficiliorem in concedendo. ad quod vide bonum textum in capitul. cum in illis. de præbend. libro sexto. & capitul. fina. de præbend. in volumi. decretalium. & Socin. consilio ducentesimo sexagesimo. in causa nautensis secundo volumine. columna decimatertia. versicul. quarta principalis conclusio. quinimo. argument. dict. capit. cum illis. in principio. videtur dicendum, quod si in maioria essent castra, & villæ cum iurisdictione & vasallis, quod ex tali generali facultate, spurius ad ista non possit vocari: & quia habere vasallos est dignitas, cui iurisdictione inest, vt dicit Baldus in versicul. Marchio. ad finem. de his qui feud. dare poss. hoc tamen non firmo ex eo quod hodie iurisdictiones vendantur cū territorijs, & vasallis & rusticus possit esse capax: & quia maior ratio militat in cura animarum, de qua in dicto capitul. cum illis. quam in iurisdictione temporalia.

¶ Et si filius qui in defectum legitimorum, vocaretur ad maioriã, esset filius naturalis: crederem non esse necessariam ad hoc specialem principis concessiõem: cum de iure communi. & isto partitarum pater potest deficientibus filiis legitimis, relinquere bona sua filio naturali tantum, vt in authentica. licet. C. de natura. libe. & in l. fina. tit. decimotertio. infra eadem partita. & si habeat ascendentes legitimos, vt in l. ro. in ordina. Tauri. & satis bene hoc probatur in l. vigesima prima. in ordina. Tauri. neque ad hoc obstat textus in lege. si is qui. ff. de vulgari & pupillari. cum gloss. ibi quatenus exemplificat illam legem in filio naturali vbi habetur, quod si pater substituatur filio legitimo, & naturali impuberi filium naturalem patris, quod talis substitutus adueniente casu substitutionis, licet possit habere ex substitutione bona pupilli: non tamen bona patris, in quibus alias non poterat extantibus legitimis, succedere, propter eius incapacitatem: nam de necessitate lex illa debet intelligi prout Ioannes de Imol. eam intelligit in lege. Lucius. ff. eodem. quando vltro pupillum stabat alius filius legitimus: alias autem substitutus pupillaris admitteretur, etiam ad bona patris. quod Alexand. ibi. columna tertia. in principio. dicit summe esse notandum, pro limitatione illius legis. & licet iste intellectus aequaliter diuinet secundum eundem Ioannem de Imol. tamen dicit esse tenendum, vt euitetur contrarium, quod alias posset formari de dicta lege. Lucius. & cum isto intellectu tenet etiam Alexander in dicta lege. si is qui. & ratio suadet, quia cum exclusio naturalis, quoad bona patris non sit propter fauorem pupilli: quia imo fauor pupilli esset, quod naturalis substitutus caperet etiam bona patris. argumento legis. si pupillus. ff. de acquirenda hæreditate. restat dicendum id statutum fuisse propter fauorem aliorum filiorum legitimorum, quibus non extantibus, nihil repugnat: quin etiam bona paterna naturalis capiat ex substitutione, & cum dicta rex. Lucius. permittat filium naturalem venire ad totam hæreditatem ex substitutione, legitimo repudiante: & sic, quod succedat ex vulgari, idem dicendum est in fideicommissaria substitutione: cum etiam per vtranque succedatur testatori. lege. cohæredi. §. cum filia. ff. de vulgari & pupillari substitutio. Vnde non stante alio filio legitimo, poterit pater filium grauando ex facultate regia vocare naturalem in defectum descendentiũ legitimorum. & quod idem

fit dicendum in fideicommissaria, quod in vulgari. tenet Alexand. in dicta lege. si is qui.

¶ Quid autem si cum haberem filium spurium quem ex errore iuris credebam legitimum, & communi opinione talis reputabatur, feci in eum maioriã an tenebit: vide quod dicit Baldus in lege. si arbiter. versicul. pone habebam. C. de senten.

¶ Aduerte etiam circa prædicta quod & si expresse non vocetur filius naturalis ad maioriã in defectum legitimorum, ex eo quod quis fecit maioriã in filium maiorem & ceteros descendentes ordine primogenituræ videtur, quod sit vocatus filius naturalis deficientibus legitimis. l. cognoscere. §. liberorum. & ibi gloss. & Bart. ff. de verborũ signifi. videnda tamen sunt in hoc quæ habentur & notantur in l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebel.

¶ Aduerte etiam, quod licet vigore facultatis regie hoc concedentis, vt possit facere maioriã in vnum ex filiis, quem elegerit pater possit eligere talem filium, si ipse eligat inter filios, filius sic electus non poterit eligere vnum ex suis filijs: sicut poterat pater, videtur pro hoc casu in lege. liberi. ff. de assignan. liber. & quia concessio regia non extenditur vltra primam vicem. lege. boues. §. hoc sermone. ff. de verborum signifi.

¶ Et potest dici, quod vigore talis licentiæ regie, quæ est in vsu, quod possit facere maioriã, cum vinculis, restitutionibus, & submissionibus, quibus vellet, quod poterit condens maioriã dare filio suo, in quem fecit maioriã potestatem eligendi vnum filium, quem vellet, vt in ipsa succedat, licet in casu quo non concederet, succederet maior, vt dixi (cum hoc sit de more maioritatum Hispaniæ) cum principe eius arbitrio hoc reliquerit, tenebit talis ordinatio. Non tamen poterit talis filius, quem elegerit eligeret temporaliter, seu vsque ad certum diem: imo talis electus per filium, debet habere maioriã toto tempore vitæ suæ. hoc probatur per textum in lege fina. §. ex die. iun. eta. lege prima. quam gloss. ibi allegat. ff. de assignan. liber. quod sine dubio procederet, quando ex verbis primi disponentis appareret, quod sic electi debebant possidere ad vitam, vt si inuestitura tenor, seu maioritatus diceret: filius meus eligat vnum de filiis suis, tempore suæ mortis. & ille sic electus possit etiam tempore suæ mortis, vel in vita eligere vnum de filiis suis, idem tamen crederem, & si ista verba vel similia non essent in institutione maioritatis: nam talis electio non debet esse temporalis, vsque ad certum diem. argumen. dictæ legis final. §. ex die. cum gloss. ibi & quia tam princeps, qui facultatem concedit quam conditor maioritatis, in vocationibus & fideicommissis, quæ faciunt habere videntur respectum ad consuetudinem maioritatum, Hispaniæ, quæ est vt succedatur ad vitam, non ad certum diem: vt in simili tradit Andre. Sicul. in consilio decimo. sapienter scribitur. in principio. & per totum. secundo volumine. & Decius in consilio. 397. viso puncto. tertio volumine. & iuxta nota. per Bartolum in lege. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebellianum.

¶ Aduerte etiam, quod vigore talis facultatis, non videtur princeps concedere, quod faciat maioriã in fauorem filij, qui sit inimicus regis. bonus textus in lege. Lucius. §. Lucius Titius. damam. ff. de legatis secundo. facit bene lex fina. C. de pact. inter empt. & vendi. per quam l. gloss. & Bald. in capit. primo. in principio. de proh. feu. alie. per Fredericum. vbi Baldus. columna tertia. dicunt, quod si dominus det licentiã vendendi feudum amico, non poterit vassallus vendere inimico domini, & facit quod not. idem Bald. in §. porro. columna prima. quæ sit pri. caus. beneficii. amit. de vassallo fideiubente pro inimico domini, adde quod not. Bartolus in extrauagan. ad reprimendum. in gloss. super verbo, videbitur. versiculo. secundo casu principali. In contrarium tamen facit, quod not. Bald. in lege. id quod pauperibus. columna octaua. versicul. vigesimo secundo quæritur. C. de episcopis & clericis. in quæstione. an executor testamenti possit eligere pauperem inimicum testatoris, vbi dicit, quod si talis erat odiosus & indignus, quod tunc non possit eligi per nota. in lege. fideicommissum. C. de fideicommiss. secus si erat odiosus. & non indignus: quia cum testator decessit confessus, & contritus, istud odium remisit in extremis, vt notatur. Instit. de iniur. in fin. & subdit quod de hoc fiat articulus.

¶ Sed an comprehendatur filius posthumus in facultate ad faciendam maioriã in vnum ex filiis: videtur quod sic. vt in l. si quis operas. ff. de oper. liber.

¶ Sed pone, quod quis impetrauit à principe licentiã faciendi maioriã in vnum ex filiis suis simpliciter, non adiecto quod possit grauare in legitima alios filios, an poterit eos grauare virtute talis facultatis: dicendum est, quod non, & si rex in licentiã poneret, vt liberè posset per textum notabi. in lege. si quando. in principio. C. de inofficioso testamento. & tradit in specie Roderic. Suarez. vbi supra folio. sexagesimo sexto. columna prima, & adde quæ not. Abb. in capitul. dilecti. de iudic. versicul. quid si potestas. cum sequenti, non ergo vi-

Quæst. 9.

Quæst. 10.

Quæst. 11.

In no. rec. est. l. 7. & 8. tit. 8. libro. 5.

In no. rec. est. l. 8. tit. 8. libro. 5. In no. rec. est. l. 5. tit. 6. libro. 5.

gore talis simplicis facultatis poterit ponere aliquas condiciones, contra ius: vt patet ex prædictis.

¶ Sed an ille, qui habet licentiam regiam ad maioriã faciendam in filium, si non haberet filios legitimos possit illam facere in filium spurium. tetigi supra & crederem quod non: quia in tali generali licentia non comprehenditur incapax. vt in dicta lege Lucius. §. Lucius Titius damam. & quæ notat Baldus in lege. eam quam. C. de fideicommissis. & facit bene quod not. Paul. de Castr. in lege. Lucius. §. in testamento. ff. de legatis primo. in quæstione illa de testatore, qui instituit uxorem, & grauauit, vt post mortem suam restitueret, vel distribueret bona inter pauperes, quos sibi placuerit vni, vel pluribus. & dicit Paul. quod in tali generali grauamine, non includitur persona incapax. arguendo dicta legis Lucius. §. Lucius Titius damam. allegat etiam Speculato. titu. de instrumen. editio. §. nunc vero aliqua. in additio. incipien. continuatur etiam hic alia quæstio. & idem voluit Bart. in l. fina. ff. de his quibus vt indign. in eadem quæstione. licet Paul. ibi referat Barto. in contrarium.

¶ Talis etiam licentia non prodesset, quantumcunque latissima esset data potestas, si ille cui datur, esset incapax factionis testamenti, vel disponendi alias de suis bonis, vt est text. cum gloss. in l. verbis. ff. de verborum significatio. facit. §. in extraneis. Instit. de hæred. qualita. & differ. & etiam dicta lex. si quando. in principio. adde pro hoc bonum textum in capitu. si gratiosè. in fin. de rescript. libro sexto. & capit. dudum. el segundo. de electio. & sic in hoc magis vincit, seu operatur im potentia, quam priuilegium. tex. & ibi Bal. in l. Titius. §. Romæ. ff. de excusatio. tuto. quia secundum Philosophum actus actiuorum sunt in patienti bene disposito. capitu. venerabilem. de electio. quod intellige, nisi princeps sciens illum incapax ea incapacitate, super qua princeps dispensare posset dedisset ei hæc facultatem: quia videretur cum eo dispensare. l. idem Vlpianus. ff. de excusatio. tuto. l. quidam consulebant. ff. de re iudica.

¶ Ex quo potest dici quod si rex facta sibi relatione quod quis possidebat aliquam villam titulo maioriæ dedit liberam testandi factionem de tali villa ei qui illam possidebat quod ex tali licentia poterit disponere etiam in præiudicium sperantis maioriã: quia erat sequens vocatus & ad hoc vide bonum textum in lege. etiam in principio. ff. de bon. liber. quod procedere forte posset in maioriã quæ habetur ex lege ciuili vel a solo principe non tamen forte in ea quæ habetur ex contractu seu de iure gentium in quo princeps non dispensat vt plene deduxi in quadam mea allegatione in fauorem Marchionis de Monte mayor.

¶ An autem vigore talis facultatis, qua sibi conceditur, vt faciat maioriã in vnum ex filiis, possit duas maiorias facere, in duos vel plures ex filiis, vel plures filios vocare ad eandem maioriã? videbatur quod non per textum in capitu. recepimus. & capitu. porro. de priuileg. vbi habetur, quod in priuilegijs debet seruari iuxta eorum tenorem, pro hoc etiam videtur text. in lege. qui soluendo. la primera. ff. de hæredibus instituend. & ibi gloss. nota. ex qua videretur dicendum, quod terneret primæ maioriæ constitutio, non verò secundæ. in contrarium tamen est bonus textus in lege prima. in principio. iuncto. §. quanuis. ff. de assign. libert. cuius verba sunt. quanuis in singulari sermone Senat. consultum scriptum est, tamen & pluribus liberis & plures libertos libertasue, posse assignari certum est. Item etiam si testator mandauerit restituere vni de familia, potest fieri restitutio duobus, l. vnum ex familia. §. si duos. de legatis secundo. & ibi Bartolus, & Ioannes de Imol. & Paulus de Castr. & Baldus in versiculo itaque. eiusdem legis. & per Bartolum in §. sed & si fundum. eiusdem. l. vbi idem vult esse e contra, vt si rogetur restituere pluribus, possit restituere vni tantum: & sic si data esset licentia ad maioriã in plures filios, poterit fieri in vnum tantum. & istam partem credo veriorem: nam licitum est recedere a qualitate forma data per disponentem: dummodo non recedatur a mente, vt not. Baldus in dicta lege. vnum ex familia. Imol. in dicto. §. si duos. cum enim mens principis sit dare in hoc istam facultatem, ita vt reguletur secundum voluntatem & dispositionem eius, cui dat: de mente principis est concedere in vnum vel plures, prout condens maioriã voluerit, sicut etiam in dicta lege. vnum ex familia. in principio. & §. si duos. mens testatoris seruat, quæ fuit ne res exiret de familia, quod conseruatur, siue restituat vni, siue pluribus de familia: & præsertim procederet vbi bona essent tanta, quod sufficerent ad vnam vel plures maiorias, prout etiam tradit Paul. de Castr. vbi supra. cum tractat de relicto pro hospitali fabricado, quod possunt per executores fabricari plura, si bona sufficiunt. hoc etiam confirmatur ex l. decimanona. in ordinamen. Tauri. vbi habetur, quod licet ex lege fore permissum fuerit meliorare in tertio vnum ex filiis, poterit pater si voluerit meliorare plures, cuius opinionis fuit doctor de Segura. in repetitione dict. §. sed & si fundum. folio. octauo. columna secunda. versiculo sexto. & folio decimo quarto. columna pri-

ma. in fine. & hoc planè procedit, quando licentia data fuit, vt possit maioria fieri in vnum filium: quia quod fiat in plures, maior fauor est filiorum, & mens concedentis non repugnat: quando verò licentia data fuit, vt possit facere in duos vel plures filios: tunc non videtur, quod possit tantum fieri in vnum: quia hoc esset in daninum alterius filij, cui etiam princeps voluit prouidere, vnde non videtur tunc posse a forma licentiæ recedi per supradicta. & non obstat, quod habetur in dicto. §. itaque. & §. sed & si fundum. quia ibi non repugnabat mens testatoris, quæ fuit, vt bona remaneant in familia, quæ etiam isto modo conseruatur. & bene facit, ad hoc quod per illum textum not. Barto. in lege prima. ff. de opt. lega. vbi dicit, quod si testator iubet distribui bona sua inter pauperes, eligendos per talem, quod ille non poterit eligere vnum tantum, & ei dare omnia, allegat etiam. l. tertiam. ff. de ann. lega. Ioannes de Imol. tamen in hoc de vno tantum paupere, an possit eligi? vult in dicto. §. si duos. inspicendas esse aliquas coniecturas, vt ex eis constet de mente testatoris. vide ibi per eum. Et ex prædictis patet respon. ad dictam legem. qui soluendo. quia ibi tractatur de præiudicio creditorum, quod in quæstione prædicta an possit fieri duæ maioria, cessat.

¶ Et an virtute facultatis faciendi maioriã in vnum ex filiis possit facere filio qui est in potestate per viam donationis? videtur quod sic ex l. decima septima. in ordinamen. Tauri. & ex dicto Bald. in auth. si quas ruinas. ver. iuxta hoc quæro vtrum. C. de sacrosanctis ecclesijs. Paulus in lege. si quando. in principio. ff. de legatis primo. & an possit fieri in posthumum vide. l. antepenult. ff. de legatis primo. quod sic. & an in filium extantem apud hostes. vi. l. illa. §. primo. ff. de hæredibus instituendis. & textum cum gloss. in lege. hæredis. ff. quando dies lega. cedit.

¶ Sed pone, quod rex concessit priuilegium faciendi maioriã in vnum ex filiis: cum pater plures filios haberet, an poterit facere maioriã in nepotem ex vno ex filiis? est aduertendum ad decisionem huius quæstionis, quod appellatione filij non comprehenditur nepos, quando agitur de præiudicio alterius, ita quod est merum priuilegium: secus si esset beneficium, secundum Bartolum in lege. libertorum. columna tertia. ff. de verborum significatio. textus & ibi Baldus in l. sed & milites. in principio. ff. de excusatio. tuto. Bal. in §. quia vidimus. de his qui feud. dare poss. vnde videtur, quod non possit fieri maioria in nepotem extantibus alijs filiis, ipsis tamen deficientibus, si euenerit calus, quod vnicum tantum haberet nepotem naturalem, & legitimum, ille comprehenderetur sub licentia, quatenus tamen tangeret in præiudicium legitime, necessarius esset consensus talis nepotis, iuridicè præstitus iuxta id quod habetur in lege. si quando. §. & generaliter. C. de inofficioso testam. en. & licet tali casu sine licentia principis, fieri poterat maioria: adhuc tamen multum esset regis licentia proficua, vt vincula, & submissiones. & restitutiones extendantur ultra quartam generationem, iuxta ea quæ habentur in authentica. de restit. fideicommiss. & ad alia veluti ad impediendum ex prohibitione alienationis, translationem domini: si tamen nepos esset bastardus seu naturalis, tunc non comprehenderetur: cum vt superius dixi, princeps videatur intellexisse de filio legitimo, & naturali: vnde in dubio non comprehenderetur, nisi aliud constaret de voluntate regis, & quod superius dixi, quod stantibus alijs filiis, nepos non comprehenderetur in facultate, intelligere nisi pater talis nepotis iam decessisset: quia cum tunc intret in locum patris, videtur quod in eo possit vigore facultatis constitui maioria. ad quod facit bene doctri. Barto. in dicta. l. libertorum. columna quarta. quod statutum, quod extantibus filiis femina non succedat, procedet stante nepote masculino, patre mortuo: & procederet hoc & si in licentia regia contineatur, quod possit facere maioriã in filium ex se natum: nam mortuo patre nepotis comprehenderetur nepos, ex notatis per Bartolum in dicta lege. libertorum. ad finem. quinta colum. & intellige iuxta prædicta, quando nepos existentibus alijs filiis, intraret locum patris, vel si esset solus, fieret de eius assensu quatenus tangit sibi præiudicium in legitima, per ea quæ dixi. & Barto. tradit in dicta lege. libertorum. columna tertia. & gloss. in lege. filij. ff. eodem. de verborum significatio. Imò & forte posset dici quod dato quod viueret pater talis nepotis si maioria fieret in nepotem teneret & videretur relicta filio ex quo eius contemplatione relinquatur nepoti filio eius. pro quo videtur bonus casus qui loquitur in fortioribus terminis in lege secunda. cum principio. & §. primo. legis sequentis. ff. de assign. liber. & facit. lex. dedit dotem. ff. de collatio. bono. & ibi Bartolus, & l. quæ disponunt quod aliquid relinqui patris, sufficit si relinquatur eius filijs in potestate. l. tertia. ff. de legat. præf. & tuenda est dispositio patris, vt saluetur meliori modo quo possit. l. penultima. ff. de testamen. milita. & confert ad hoc. l. 18. in ordina. Tauri. & facit bonus textus in l. secunda. §. si materia pœnali loquitur crederem tamen idem esse verius quod stant-

Quæstio. 14. In noua rec. est. l. 1. tit. 6. li. 5

Quæstio. 15.

In noua rec. est. l. 1. tit. 6. lib. 5

Quæst. 12.

Quæst. 13.

In noua rec. est. l. 1. tit. 6. li. 5

Sestapartida.

re filio non posset facere in nepotem vide Alexand. in l. haeredes mei. §. peto. ff. ad Trebellianum. & quod non acquiratur patri videtur casus in l. sed si mortis. §. hoc autem. ff. de lega. prae. & ioh. Barto. nisi fieret nomine patris conferendo acquisitionem patri ut est text. ibi in §. sequen. & Barto. in dicto. §. hoc autem. & vide Socia. consilio ducente simo quadagesimo primo. columna decima. volumine secundo. & ad de ad praedicta Barto. quod non possit fieri in nepotem filio stante in l. Gallus. §. etiam si parente. ff. de libe. & posthu. & Ioan. de Pla. in l. 1. C. de priu. eo. qui in sacropala. mili. lib. 12.

1. quæst. Quid tamen si vigore regie licentiae datae in forma solita, pater inter viuos, seu per viam vltimae voluntatis, constituit maioriã in vnum filium, post cuius mortem vocauit nepotem eius filium, & filius in vitâ patris decessit, nondum habita maioria, an tenebit cõstitutio in personam nepotis? Christopho. de Miess. vir præclari ingenij & satis mihi venerandus, qui obiit sub religione Seraphici Francisci, qui composuit tractatum intitulatum, triuphus Christi, contra infideles: in quadam ex multis quæstionibus per eum motis in ista materia maioria, quas in discursu sui studij collegit succinctè & non pleno calamo: sed indigestè sperans dante Deo plenius tradere, in quæstione ista inclinavit, quod non teneret maioria in personam nepotis, nihil allegans: nisi tantum, quod videtur noua maioria in personam nepotis, ad quem facultas se non extendebat quando nepos esset solus: & non starent alij filij iuxta ea quæ supra dixi. solum allegabat nota. per glossam in dicta lege. filij. & per Bartolum in dicta lege. liberorum. columna tertia. Ego vero in quæstione ista contrarium tenerem: quia ex quo auus cõstituit maioriã cum facultate in filium, cui substituit ex vigore eiusdem nepotem, licet filius decedat viuo patre, & auo nepotis, nepos venit ex maioria facta per dictam facultatem, & in persona eius non est noua maioria: sed antiqua. argumento. l. vnum ex familia. §. primo. ff. de legatis secundo. & quia siue dicamus substitutionem huius nepotis vulgarem, vel compendiosam, non est quod obstat quin nepos succedat ex substitutione, licet pater eius in vita aui constituentis decesserit: licet enim institutus decedat in vita testatoris, substitutus nepos succedit ex vulgari, ut in lege. si pater filium. ff. de vulgari & pupillari. l. Thais. §. splendophorus. ff. de fideicommissa. liber. gloss. & Bartolus in lege. Gallus. §. quidam rectè. ff. de liberis & posthumis. quod etiam procedit etiã si institutus vocetur ex vulgari cõtenta in compendiosa: nam & si institutus decederet viuo testatore, substitutus admittitur ex vulgari: si in compendiosa contenta, secundum Cynum in l. precibus. C. de impuber. & alijs substitu. & Bartolus in lege. Centurio. ff. de vulgari & pupillari. Baldus quinto volumine. consilio centesimo septuagesimo. incipit, quidam Nicolaus. confirmatur etiam ex decisione. l. Lucius. quæ est antepenulti. in §. filiam. ff. de legatis secundo. vbi habetur, quod relictum in defectum institutorum & substitutorum, censetur repetitum ab hæredibus, etiam venientibus ab intestato: & si non apponatur alia clausula codicillaris. facit etiam lex. hæc conditio. in princip. ff. de conditionibus & demonstrationibus.

17. quæst. Sed quid si res concessit facultatè faciendi maioriã in vnum ex filijs, quem vellet eligere & fecit in vnum ex pluribus qui viuo patre decessit sine filijs & maioria reuersa est ad partem. an poterit eiusdem facultatis vigore eligere alium filium & in eum facere maioriã? casus videtur quod non in lege. cuius bonis. ff. de cura. furio. & quia facultas expirauit in prima electione. l. boues. §. hoc sermone. ff. de verborum significatione. quod de plano videtur procedere si primus filius accepit & habuit maioriã & sic actus vigore facultatis fuit perfectus: si enim non venit in filium maioria & ante eius acquisitionem mortuus esset videtur quod possit eligere alium filium. argumento cap. si compromissarius. & capitulo. si electio. de electi. libro sexto. & tradit Oldrad. consilio quinquagesimo septimo. incipit, papa reserua uit. & conferunt quæ tradit Felinus in capitulo. in nouamus. de treuga & pace in limitationibus ad dictum. §. hoc sermone. Item si conditor maioria reuocasset illam in casu quo potest iuxta. l. Taurinas videtur quod non possit sine noua facultate iterum illam facere per dictum. §. hoc sermone. & l. multum notabile in lege. matrimonij. ff. qui & à quibus manu. libe. non fiant. l. cum vir. ff. de conditionibus & demonstra.

18. quæst. Quid autem si rex concessit licentiam faciendi maioriã, in talem filium, puta petrum an possit pater, eo mortuo facere maioriã, incipiendo à persona nepotis filij illius defuncti? & videtur tali casu dicendum, quod non per text. nota. in l. si ita quis. in princip. ff. de testat. tute. in versu. si quis filio. in gloss. paruula ibidem: cum dicit non expresso proprio nomine, vbi etiam Bartol. colligit, quod appellatio filij expresso nomine proprio, non comprehendit alium, quam filium sic specialiter nominatum. facit. l. Gallus. §. instituens. & per totam illam. l. ff. de liberis & posthumis. vbi institutio facta de filio. non extenditur ad nepotes. & facit quod not. Bartol. in dicta le-

ge. liberorum. columna secunda. versiculo aut tractamus. vbi allegat dictum. §. instituens. adde text. cum gloss. in l. Neratius. ff. de regulis iuris.

19. quæst. Et idem esset eadem ratione dicendum, ut concessa facultate in talem filium, quod illo mortuo, non poterit fieri in alium per prædicta.

20. quæst. Sed pone, quod dedit rex facultatem faciendi maioriã in filium Titium, qui mortuus est, & postea natus fuit sibi alius filius, quem vocauit pater similiter Titium, an poterit in illum constituere maioriã? videbatur quod sic, per textum nota. in lege. filia. §. à Titia. ff. de conditionibus & demonstrationibus. qui videtur esse casus quæstionis. Contrarium tamen credo: quia destruere destruitur etiam privilegium: & si reã dificeret, non habebit illud privilegium, nisi eiusdem privilegiantis auctoritate fiat, per notata per doct. signanter per Ioannem de Imol. in lege. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verborum obligationibus. ad finem. sic etiam videmus, castra vetera inhabitata reficere non posse, nisi auctoritate principis secundum Innocentium in capitulo. Pisanis. de restitutione spoliatorum. Baldus in lege prima. versiculo. in initio. ff. de offic. præf. vrb. facit etiam. l. pater. §. Tusculanus. ff. de legatis tertio. neque obstat dicta lex filia. §. à Titia. quia ibi sumus in casu, qui tantum pendebat à voluntate testatoris, de cuius mente ideo præsumitur, non reuocasse legatum ancilla Agatheæ. de qua ibi: quia aliam quam post alienationem primæ Agatheæ habuit, vocabit eodem nomine Agatheam. in quæstione vero nostra hoc non dependet à potestate patris constituentis maioriã: sed à potestate, & licentia regis, & huius sententiæ fuit dictus Christopho. de Mie. vir doctissimus in dictis suis quæstionibus. *mirabilem l. Neratius ff. de regu. iur.*

21. quæst. Quid autem si rex concedit licentiam faciendi maioriã, prout ipse vellet, liberam sibi in hoc potestatem concedens, an per hoc solemnitates iuris ciuilibus, & in capacitates hæredum videntur sublata, ut sic tali casu possit relinquere maioriã alicui incapaci? videtur, quod sic, ut in lege prima. iuncta. l. neque. in §. deportati. & quæ ibi Bartolus. ff. de testamen. milita. cogita tamen & vide quæ superius dixi. & per talem clausulam non tolluntur ea quæ sunt iuris naturalis, sed quæ sunt iuris ciuilibus.

22. quæst. Quid autem si quis fecit maioriã cum licentia principis, quæ expirauit post factam maioriã, postea vero constituens cancellauit, seu incidit instrumentum maioria: postmodum poenitentia ductus, vult illam valere, an possit? & videtur quod non: quia licentia expirauit per constitutionem validam, quæ facta fuit: vnde cum poenitet & vult, quod valeat reperitur sine licentia. facit text. in lege penul. §. fina. ff. de bonorum possessio. contra tabu. ibi neque putauerit quisquam nuda voluntate constitui testamentum.

23. quæst. Præterea eadem solennitas requiritur in actu reparando, quæ in faciundo. l. si ut proponis. la segunda. C. de nupt. & quod ibi notat Baldus. & multa in materia cumulat lafon in repetitio. l. quominus. ff. de flumi. in fina. quæstione de Molendino in totum destructo. In contrarium tamen videtur quod notat Abbas per textum ibi in capitulo. per tuas. de donatio. in quarto nota. vbi not. quod qui reintegrat, non dicitur de nouo facere: vnde licentia prius concessa, durat in tali reintegratione, & dicta lex si ut proponis. non videtur obstat: quia ibi erat ius patri quæsitum ex diuortio ad dotem, quam dedit filia: in casu vero proposito nullum ius erat quæsitum regi, ita ut ab eo noua licentia requireretur. Præterea de mente principis fuit concedere licentiam, nedum ad primum actum constituendi maioriã, licet validum: sed etiam ad secundum actum, si primus ex aliqua causa corruerit: sciebat enim princeps istum actum de sui natura reuocabilem vsque ad mortem. l. quadagesima quarta. in ordinamen. Tauri. vnde iuxta naturam actus videtur dedisse licentiam. argumento. l. fina. & quæ ibi notantur. C. de non numerata. pecun. & etiam de constitutione maioria, quæ effectum haberet sensu non de reuocabili, iuxta ea quæ late tradit Felinus in capitulo secundo. de treug. & pac. ad intellectum. l. boues. §. hoc sermone. ff. de verborum significatione. & conferunt multum in ista materia notabilia verba Bald. per textum ibi in capitulo. cum accessissent. de constitu. columna quinta. numero decimo septimo. vbi ponit hæc verba. Item not. quod vbi resurgit dignitas resurgit confirmatio dignitatis: quia resurgit per dispositionem iuris communis: neque est opus, quod papa de nouo confirmet statutum, super hoc edictum ex quo non intelligitur noua creatio: sed quodammodo redire ad naturam suam. facit. l. deferre. §. fina. ff. de iure filci. l. fina. ff. de mino. ibique responder Bald. ad dictam legem, si ut proponis. & paulò inferius eodem numero dicit: oportet, quod in noua creatione interueniat auctoritas summi pontificis: sed in reparatione non requiritur noua auctoritas Papæ, subditque notabilia verba. porrò non dicitur omnino extincta, quando superest aliqua spes, vel indicium reparationis, vel aliquis habitus, vel figura remanet, vel memoria in codicibus ecclesiarum, non

facit popi
gregorijs
facultas
est odiosa
sic non est
pluribus
cum quibus
ff. de libe.
ostendit
intelligend
omnino act
cui ad se
ut deserv
manto not.
in l. f. ff. de
con. h. par

20. quæst.

21. quæst.

In nouare
copi. est. l.
4. tit. 7. li-
bro. 5.

1. quæst.

17. quæst.

Vt l. 44
Tau. & in
noua reco
pila. est. l.
4. tit. 7. li
bro. 5.

18. quæst.

cancellatis.allegat.l.peculium.§.si opem.ff.de pecul. quod satis confert ad questionem istam: nam hic licentia regis non fuit incisa: sed mansit originalis & in registro, quam cum construens non incidisset seu incidi fecisset, non fuit actus maioris totaliter destrutus: nam manserunt reliquæ licentiæ (vide quæ dixi in lege vigesima quarta titulo primo eadem partita. & l. fina. ff. de his quæ in testa. delen.) imo & in fortioribus terminis ego induco dictum capitulum cum accessissent: nam certum est quod non ad dignitas non potest creari in ecclesia, sine licentia papæ. ut in capitulo primo vigesima secunda distinctione. & tamen ea ratione: quia ab antiquo illa dignitas primiceriatus, de qua ibi fuit in illa ecclesia licet postea auctoritate papæ illa dignitas fuisset extincta: tamen potuit solum capitulum illam reparare ex primeua licentia, licet extinctio auctoritate papæ facta fuisset, quod est singulare ad istam questionem ut & si Rex consensisset reuocationi maioris factæ, per constituentem tantum si constituens valet poenitere & reparare maioriam, poterit ex primeua licentia.

¶ Et quid si licentia Regis detur Titio comiti, & sic sub nomine proprio & dignitatis: an si Titius comes illa non utatur, poterit uti eius successor? decide ex his quæ dicit Baldus in capitulo primo. §. Marchio. versiculo. Pone concessum est privilegium. de his qui feudum dare possunt. Et facit quod notat Bald. in lege prima. §. si defunctus. ff. de rebus eorum.

¶ Sed quæro de pulchra questione, scilicet, ut ex more videmus, Rex solet concedere facultates ad vendendum, & alienandum aliquas res maioris, seu obligandi eas pro dote & arrhis: quod de iure videtur principem facere posse: cum ex eius privilegio vires sumpsit maioriam, iuxta nota. per Baldum in lege. qui se patris. C. unde libe. columna antepenul. & traditur in plerisque locis, & facit ad hoc quod notat Baldus in capitulo primo. §. hoc quoque. columna secunda. versiculo. accidit questio. de successio. feud. & quia si lex mortua introduxit res prohibitas alienari pro restitutione dotis, vel alias, ut in authenti. res quæ. C. communia delega. idem dicendum in lege viua, quæ est princeps. An sit dare aliquem modum, ut Regi tollatur potestas dandi talem facultatem, ex qua potest venire subuersio maioris? & videtur dicendum quod sic scilicet, quod licentia ad maioriam detur propter pecuniam, vel in remunerationem, seu solutionem alicuius seruitij, vel quia princeps sibi aliquid debebat, & principem liberauit hoc acto, ut daretur sibi talis licentia: quia cum tali casu habeatur licentia mediante contractu cum principe: erit irreuocabilis: & non poterit princeps in eius subuersione dare prædictam facultatem vendendi seu extrahendi aliquam rem ad maioriam, quod probatur ex nota. per glo. in lege. quod semel. ff. de decre. ab ordi. facien. & in l. secunda. ff. de iur. immunita. & Bartolum utrobique. & idem Bartolum in lege. omnes populi. ff. de iusticia & iure. nu. 29. Bald. in dicta lege. qui se patris. Paul. de Castr. in lege. digna vox. C. de legib.

¶ Notabis tamen singulariter ad id quod dixi principem posse dare talem licentiam vendendi, vel alienandi, quod possessor maioris, cui data fuit talis facultas vendidit: sed adhuc pretium non recepit vel si recepit, non consumpsit, quod eo mortuo talis pecunia pertinebit tantum ad successorem in maioriam, ut in bonis maioris conuertatur, & non ad alios filios vel hæredes per text. nota. in lege. si operarum iudicio. ff. de ope. liberto. iuncta gloss. ibi. sed quare in certa. Quæro præterea licet ex lege thaurina. 42. licentia debeat precedere ad maioriam tamen si sine licentia fiat & à principe confirmetur tenet maioriam. quid si aliquis fecit maioriam sine licentia, supplicauit tamen Regi in suo testamento ut eam confirmaret & mortuus est ante confirmationem & hæreditate iam eius filijs delata an si princeps confirmet postea petente filio maiore tenebit maioriam? videtur quod sic ex notatis per Bartolum in lege. Gallus. §. & quid si tantum. colum. fina. vers. quandoque ipse filius petit se legitimum & tunc si pater hoc disposuisset in testamento. &c. ff. de liberis & posthumis. & vide infra eadem gloss. vers. si. sed an si quis.

¶ Sed pone quod quis leget filio talem rem in tertia parte bonorum ex lege regni in maioriam qui etiam dicit vel lego illi tales res & tales de quibus facio maioriam, si Rex confirmauerit cui supplico ut confirmet, quo facto mortuus est ante confirmationem, item & moritur filius in quem fecit maioriam antequam princeps super hoc aliquid declararet, an transmittet ad suos descendentes primam partem legati, illam videlicet rem, quam reliquit in tertia parte bonorum, quæ non egebat principis confirmatione? & videtur quod neque illam transmittat, neque eius filius poterit petere confirmationem à principe alterius partis legati, scilicet rerum quas reliquit, si princeps confirmaret, & hoc per text. in lege. cum ita. in princ. ff. quando dies lega. cedit. & ibi Bartolum. & eodem titulo. l. cum illud. neque obstat ad hoc. l. si usufructus. eodem titu. quia loquitur quando vnum legatum deficit ex morte ipsius, cui legatur. vn-

de purificatur aliud seu prima pars alternatiuæ, ex quo sequitur quod si legatum fieret isto modo, relinquo filio meo talem rem in maioriam, vel talem & talem si filius meus se obligauerit soluere fratribus suis certas quantitates, vel quid aliud vel si voluerit hoc soluere: tunc enim si moriatur filius ante implementum conditionis, valebit prima pars legati seu alternatiuæ: quia purificatur primum relictum, ut habetur in dict. l. si usufructus. in princ.

¶ Item si defunctus non ita alternatiuè legaret: sed per viam legati de pluribus rebus faceret maioriam in filium maiorem supplicando Regi, ut eam confirmaret. & quod si princeps non confirmaret, quod faciebat maioriam de vna ex illis in tertia bonorum: tunc enim & si moriatur filius antequam princeps declaret, transmittet ad filium rem, quæ relicta est in tertia bonorum. l. si quis ita sic scripsit. ff. de hæredibus instituend. neque obstat. l. huiusmodi. ff. quando dies legati cedit. quia in isto casu in omnem euentum res legata erat per uentura iure maioris: quod non est in casu. l. huiusmodi. & quia quando relinquitur iure maioris non solum relinquitur primo: verum omnibus descendentes, & sic non est quid tractetur de iure transmittendi, seu de die legati cedentis. Imo cum in omnem euentum illa res debeat esse maioris, posset filius accipere eius possessionem statim, pro quo facit gloss. in dicta lege. huiusmodi. & l. Iulianus. ff. de conditio. indeb. l. cum quidam. ff. de acquirenda hæredita. l. antiqui. ff. si pars hære. pet. l. si pater. ff. de solu. l. si duobus. §. fin. & lege. qui filiabus. §. primo. ff. de legatis. i.

¶ Nota etiam in materia ista quod facultas principis data ad faciendum maioriam per viam testamenti, vel durationis inter viuos, vel utriusque, intelligi debet dummodo ille cui datur sit capax factio- nis testamenti. l. verbis. ff. de verborum significatio. & §. in extraneis. in sti. de hæredi. qualita. & disse. fact. l. si quando. C. de inofficio. testa- mento.

¶ Item nota, quod si quis fecit maioriam, & misit ad Regem, ut confirmaret, & tempore confirmationis, qui maioriam fecit sit furiosus, quod non tenebit confirmatio. l. si quis alicui. ff. de acquir. hære. & vide. l. si. & ibi glo. & Bart. ff. de bono. possel.

¶ Item & aduerte, quia & in istis facultatibus conceditur, quod possit addere, & augere in maioriam, quicquid voluerit, & multotiens poterit dubitari, in his quæ addit, an videtur repetere titulo maioris & ut bona quæ addit sint maioris. ad quod vide text. notabilem. in l. Scavo- la. ff. de verborum significa. & l. libertis. ff. de conditio. & demonstra- tio. & iunge dicta Bar. in l. si tibi pure. in fine. ff. de leg. 3.

¶ Sed quid si mercator huius regni exercet mercantias extra regnum, 26. quæst. ubi non est necessaria ista facultas ad maioriam: quia legitima filiorum non est ita ampla, prout est in istis regnis, an poterit de talibus bonis consistens extra regnum disponere ut emanant ex eis bona quæ sint maioris vel vinculo illa prout possunt ciues regni ubi sunt mercantias? videtur dicendum quod non: & quod talia bona mobilia debent sequi personam ex eo quod Baldus vult in lege mercatores. C. de commer. & mercato. dicens quod mobilia concernunt personam: immobilia autem territorium, ubi sita sunt, & in istis mercantijs seu mobilibus, quæ non sunt perpetuo destinata ad locum, ubi sunt. Idem vult & pulchre Salycetus in lege prima. C. de summativita. & fide catholi. l. ex facto. §. rerum autem. ff. de hæredi. instituend. l. vxorem. §. legauerat. ff. de lega. tertio. & tradit Iuan. Iecirier in suo tracta. iuris primogenituræ. libro secundo. quæstio. 8. ubi allegat dictum Bald. quod facit in oppositum. & ipse allegat de pace iura. fir. & debet dice- re de pace tenenda. colum. secunda. numero. 9. ubi dicit, quod bona mobilia censentur de territorio ubi reperiuntur. & quod populo seu fisco illius loci confiscantur: sed tandem residet in conclusione Salycete. ubi supra. an sint ibi perpetuo destinata vel ne. Quid autem esset di- 27. quæst. cendum si bona essent immobilia? vide per dictum Iouannem in d. tra- cta. & libro. quæst. 7. ubi late.

¶ Et quid si habens facultatem ad faciendum maioriam cum eam fa- 28. quæst. cit dicit quod facit disponendo de tertia & quinta bonorum: bona ta- men quæ ponit in maioriam excedunt tertiam & quintam, an sustinebitur maioriam, virtute facultatis? vide quod dicit Bartolus in lege. ambicio- sa. in fi. ff. de decre. ab ordi. faci. & in q. per eum disputata, quam ibi refert. & vide text. & ibi Abb. in c. nisi essent. de præben.

¶ Nota etiam quod si habens facultatem fecit maioriam, si postea im- petret facultatem ut possit eam reuocare, non videtur ex sola impetra- tione ista illam reuocare. l. forma. §. fin. ff. de censib. & tex. cum glos. in cap. ex tenore. de rescript.

¶ Item quid si ex facultate regia, vel ex dispositione legis thauri, reuo- 29. quæst. cet quis maioriam factam, in filium maiorem cum certo onere de præ- Que est. l. stando alijs filijs certam quantitatem, & insituat maioriam in secun- 44. tau. & dum filium non repetens dictum grauamen, an censetur repetitum? in no. rec. videtur quod sic per text. & quod ibi notat Barto. in l. Caio. in princ. est. l. 4. ti. ff. de ali. & ciba. lega. 7. libr. 5.

Sexta partida.

30. quæst. **¶** Sed quid si rex concessit facultatem faciendi maioriã, sub conditione si vxor eius vel talis eorum filius consensit: contingit quod is cui data fuit talis facultas, fecit maioriã de rebus designatis, dicens quod facit sub conditione prædicta, si vxor vel filius consenserit: & de muni consensit, vxor vel filius: eo tamen tempore, quo iam ille qui fecit maioriã erat deportatus, vel apud hostes, vel iã in articulo mortis carens loquela, an valebit constitutio ista maioriã? & facit quod nõ valeat notabile dictum Bar. in l. poti quam. in principio. ff. vt lega. seu fideicommiss. no. cauea. quod forte bene procederet in eo, qui de iure iam erat incapax ad faciendum actum, veluti in eo, cuius bona iam erant publicata, quo casu loquitur Barto. vel in capto apud hostes: non tamen forte procederet in eo, qui de facto non poterat, vt in eo qui perdidit loquelam: nam cum ille præsumatur in eadem voluntate durare. l. eum qui. ff. de proba. glo. in capitu. de neptis. 31. quæstio. 2. & accedat consensu eius tempore habili, de iure ad actum: videtur quod actus tali casu teneret: non tamen teneret si consensus accederet post mortem eius, qui fecit: vt probat text. per locum ab speciali in l. si pater. ff. de manu. vindi.
31. quæst. **¶** Sed pone quod data est facultas ad maioriã faciendam sub conditione, si dotauerit competenter filias, pater vero dotauit filias tradens eis certa bona in dotem, & fecit de alijs bonis maioriã, & postmodum illa bona fuerunt filiabus euicta, an filia poterunt agere de euictione, vel rescindere maioriã, tanquam non seruata conditione? vt. text. cum glo. qui videtur probare quod sic. in l. si verò. §. si patronus. ff. de bonis liberti.
32. quæst. **¶** Item quid si princeps concessit facultatem faciendi maioriã in vnum ex filijs, quem elegerit, an possit eam facere in casu quo non habet nisi vnum tantum filium? & videbatur quod non. per. l. 1. in princ. iuncta. l. vtrum. ff. de assign. liber. glo. in titi. de assign. liber. in contrariũ facit: quia principis intentio in hoc non repugnat: imò magis fauet quando vnus tantum esset filius, ex quo præiudicium alijs non irrogatur, & quia dicta. l. procedunt in melioratione inter plures, quæ non cadit in vno: maioriã verò bene cadit in vno.
- ¶** Aduerte etiam quod ista licentia seu facultas regia, quando est necessaria ad maioriã faciendam, debet præcedere, vt cauetur lege thaurina. 42. bene tamen sufficeret si post factam maioriã, princeps eam confirmaret, vt eadem lege colligitur & probatur ex his quæ notant Hostien. Cardi. & Abb. in cap. innotuit. de elect. & præpo. Alexand. in c. quicumque. el. secundo. 50. distin. Sed dubium est an post talem confirmationem posset qui fecit reuocare maioriã si fecerat eam per viam donationis inter vivos? & videtur quod sic traditione non sequuta vel vel cum ex causa non onerosa facta fuit iuxta. l. 44. in ordina. thauri. illa tamen lex loquitur, quando præcessit licentia, non quando confirmatio fuit subsequuta: sed videtur idem dicendum: quia talis confirmatio intelligenda est, secundum naturam actus qui confirmatur. l. fina. C. de non nume. pecu. tu cogita. Sed quid si ille in quem facta fuit maioriã, erat incapax, & Rex habilitauit eum, an qui constituit maioriã poterit reuocare in casu, quo potest reuocari maioriã? & ex dictis Alexandrini vbi supra colligitur decisio quod aut ipse constituens maioriã ignorabat habilitatem, & potest reuocare cum sciat, aut sciebat & non potest. vide ibi per eum.
- ¶** Aduerte etiam quod ex licentia ad faciendum maioriã in vnum ex filijs, si deficiat masculus potest fieri in femina, vt dixi in l. 2. titu. 15. secunda partita, & vide. l. 2. §. filijs sibi vtique & filiabus. ff. ad Tertul. & ibi Barto.
33. quæst. **¶** Et quid si conceditur facultas faciendi maioriã alicui in vnum de consanguineis suis, an possit in consanguineos ex parte matris? text. videtur quod non in l. 1. ff. de iure immu. sed attenda consuetudine loquendi in vulgari in Hispania contrarium crederem.
34. quæst. **¶** Sed quæro quid si Rex reuocet omnes facultates ad maiorias per se à tali tempore concessas, an effectus istius reuocationis extendatur ad maiorias iam factas & præsertim quarum iam est in donatarium translatum dominium? & videtur quod non ex dicto Bald. in l. 1. col. 3. verficu. & facit ad quæstionem. ff. sol. mat. vbi videas, quia vult quod dominium non reuocetur iam translatum, & si princeps reuocasset etiam quo ad effectus sequutos.
35. quæst. **¶** Item quæro an per talem reuocationem facultatum subuertantur, etiam maioriã quæ ex lege regni in tertia & quinta fieri possunt abiq; aliqua facultate? & videtur quod non quia princeps suum non legis auferit priuilegium. & ad hoc facit bonus text. in lege. nam similes. ff. de iniust. rupt.
36. quæst. **¶** Item quæro cum ex lege thaurina licentia Regis debet præcedere maioriã, & non sufficit si subsequatur an hoc procedet, etiam si faciens maioriã vnico tantum habuisset filium? & in hoc in quæstionibus illius viri doctissimi de Miesses reperi qd limitabat dictam legem thauri, nisi ille in quem fecit pater maioriã esset vnico patri suo. & hoc dicebat esse singulare & verum. allegabat text. & ibi Barto. in 3.
- oppo. in l. posthumus. in prin. ff. de iniust. rupt. de quo ego dubito cũ non reperiam rationem diuersitatis, an sit vnus vel plures filij cum eadem quantitas legitima debeatur vni, quæ & pluribus imò & maior: cum si vnus sit non cadat melioratio tertij, neque quinti & ex vinculis & prohibitionibus maioriã eadem læsio inferatur quo ad grauamina filio vnico, sicut si essent plures. limitabat etiam dictam. l. thaurinam in casu quo ante maioriã fuit data facultas: nam si eius vigore facta fuit si postea reuocetur, vel ex aliqua causa desinat, si postea Rex iterũ eam concedat reconualescet maioriã. per. l. si quis filio ex hæredato. §. irritum. ff. de iniust. rupto. & ibi Bart. in princip. & in pe. oppo. & in dicta. l. posthumus. in prin. in 3. oppo.
39. quæst. **¶** Sed pone quod cauetur in maioriã inuestitura, quod filius bastardus legitimatus possit succedere in maioriã, si sibi à patre relinquatur. pater ante legitimationem reliquit maioriã filio bastardo nondum legitimato, legitimaui tamen eum postea, an succedet in maioriã? videtur quod non: tam ex dicta legis thaurinæ dispositione quæ facit in argumentum, quam per. l. in tempus. & l. si extraneum. §. ff. de hæredib. instituen.
40. quæst. **¶** Quid tamen si cum impetrat legitimationem vel alias cum legitimat dicit quod facit hoc vt succedat in maioriã? videtur quod sufficiat arg. l. si quis hæres. ff. de iniust. rupto. & l. Pamphilo. §. propositum. ff. de lega. 3. & bene conferunt quæ tradit Iason in repetitione. l. quominus. ff. de flumi. 21. q.
42. & no. re. de qua supra. 41. quæst. **¶** Item nota quod si maioriã fieret sub conditione si princeps eam confirmet tenebit si sequatur confirmatio ex. l. thauri. & vi. 12. q. 5. in capitu. quia Ioannes.
42. & no. re. de qua supra. 41. quæst. **¶** Item pone quod habens facultatem fecit maioriã in filium, & cum haberet vxorem prægnantem, dixit, quod posthumo vel posthumæ quæ erat in vtero legabat nulle pro alimentis, contigit quod nascuntur duo masculus, & femina ex eodem ventre, an vitabitur, constitutio maioriã? dic quod non, sed quilibet posthumerum habebit mille, quæ fuerunt relicta. l. si ita scriptum. in prin. ff. de libe. & post. glo. & Bar. in l. 3. §. fin. ff. eodem. glo. in l. 3. ff. de iniust. rupt. in verbo. si nascuntur.
42. & no. re. de qua supra. **¶** Aduerte etiam, quod licet ex. l. Taurina. licentia debeat præcedere, hoc procedet quando alias non esset valida constitutio maioriã, si tamen sine licentia esset valida tamen ad valorem aliquarum vocationum vel prohibitionum alienationis, seu alias qualitates esset necessaria facultas regia, si talis facultas subsequatur constitutionem, bene tenebit & vna conuertetur in aliam. vnde defuncto constituente cum prima maioriã tenebit subsequata facultate ad illas qualitates, quæ erant necessariæ ad eius valorem. ar. tex. cum glo. & ibi Bar. colum. 2. in l. 2. in prin. ff. de vulg. & pupil. licet enim prius fecerit maioriã sine regia licentia illa confirmabitur seu validabitur, si postea habeat licentiam regiam ad constituendum maioriã, vt probatur per text. in l. si quis filio. §. irritum. ff. de iniust. rupt. & ibi Barto. & vide multa quæ in proposito adduci possunt de quibus per Iason repetitione. l. quominus. ff. de flumi. q. 21. cogita tamen.
42. quæst. **¶** Sed quæro iuxta ea quæ post principium huius glo. dixi quod Rex concessit facultatem alicui faciendi maioriã in quarta parte bonorũ suorum, an per hoc videatur sibi sublata facultas, ne faciat in tertia iuxta. l. regni in quo videtur dicendum quod non per textum in l. non tantum. §. si emancipatus. ff. de bono. poss. contra tabu. & ibi Bar. & facit. l. legatum. ff. de fundo in stru. neque obstat. l. si ita quis. ff. de vulg. & pupil. quia responde, vt ibi per Barto.
43. quæst. **¶** Quid autem si Rex dedit facultatem faciendi maioriã alicui in vni cum filium, quem tunc habebat & postea nascitur sibi alius filius, an poterit facere maioriã adhuc ex vigore facultatis? dic quod non per text. in l. ex facto. in prin. ff. de vulg. & pupil.
44. quæst. **¶** Item aduerte, quod si non habens facultatem facit maioriã per viã donationis in vnum, & in eius defectum in alium, translato dominio in primum, non transfertur in secundum mortuo illo. vnde si primus alienaret, vel alij concederet teneret alienatio. ita colliges ex decisione quadam Guidonis in decisio. Delphinatus quæstio. 712. & intelligence de carente facultate à principe vel à lege propter ea quæ habentur in l. 7. titu. 4. partita. 5. & in l. Taurina. de qua supra proximi.
45. quæst. **¶** Quid autem si quis faciat maioriã de omnibus bonis suis, an veniant bona futura? & dic quod non. l. si ita. ff. de auro & argent. legat. Bald. in §. similiter. de contro. inuest. in fine. sed quid si princeps legitimaui ad petitionem patris vel alius filium bastardum & concessit, vt possit in eum facere maioriã, an versa vice videatur data eadem licentia filio, vt forte ditatus de his, quæ acquisiuit faciat maioriã in patrem, ex vigore facultatis, si erat necessaria? vide per Felinum in capitu. postula sti. de rescript. in quæstione illa an extendatur dispensatio. ex cuius dictis videtur quod non. **¶** Pone autem, quod Rex dedit licentiam faciendi maioriã in filio fratris: quia is cui dedit nõ habebat filium, an si postmodũ nascatur sibi filius, poterit ex ista facultate facere

Lex. XXXIII.

in eam maiorem? & videtur quod non: quia esset ex tensio de psona ad personam in materia odiosa. ex notatis per Bald. in. l. fed & milites. in princip. ff. de excu. tuto. & per Francisc. de Are. in. l. gallus. §. & quid si tantum. ff. de libe. & posth. & quia hic est maior ratio prohibitionis, ut filius nō grauetur in legitima. & sic princeps esset difficilior in concedendo. & facit p hoc: nā si rex concederet ali cui castrū, ut post vitam illius maneret iure maioria in quendā nepotem filium fratris donatarij, tunc propter natiuitatem filij, non excludetur ille nepos filius fratris, ut vult Bal. in. l. cum acutissimi. C. de fideicō. in fi. sed confide-

leyes deste nuestro libro. O trosi si el testador, mandasse fazer a de su cuerpo e de sus huessos^b, o en fecho de su sepultura^c, alguna cosa, que fueſſe cōtra ley^d o contra la vsada costumbre de la tierra, o cōtra su fama, o a deshonrra de los parientes del, non deue ser guardado tal mandamiento: e aura la manda aquela quien fue mandado algo, porque fiziesse esto, maguer non lo cumpla.

¶ Ley. XXXIII. Como vale la manda que es fecha a muchos, e en que manera la deue partir.

ra si forte hoc potest limitari si concessio principis totaliter tenderet in fauorem patris, ut quia princeps ad illum non ad filium fratris habebat affectionem. & probaretur ista limitatio ex dictis eiusdē Bald. in. d. l. cum acutissimi. in fine. & facit. l. fed & si plures. §. in arrogato. ff. de vulg. & pupi. & l. sociū qui in eo. ff. pro socio. ¶ Sed an si quis fecit maiorem sine licentia principis, an si princeps post illius mortem illam confirmet teneat? vide Ange. per tex. ibi quod sic in. l. pe. in ad di. ad Bar. C. de prapō. sacri. cubi. lib. 12. & vide text. not. in. c. quia loānes. 12. q. 5. ¶ Quid autem si in facultate regia ad maiorem dicitur, & dōtatis filiabus possit facere maiorem, qualiter hoc intelligatur quod sint dōtata? vide quae notat Bald. in lege fin. col. 3. in quibusdam quaestionibus. C. de pactis. & idem Bald. in. l. si plures col. pe. C. de condit. infer. & Bar. in. l. cum plures. §. pe. ff. de admi. tuto. & in. l. titio. §. titio certum. ff. de condi. & demōstrati. & quia docto. amplo stilo commentati sunt dictā legem. nemo potest. de qua ista sumpta est ego simi licer istam. l. his laboribus pro communi utilitate ornare decreui, & labores isti pro maiori parte fuerunt illius docti viri licenciati de Miesses in quibusdam suis recollectis quaestionibus in ista materia. & tam istae quaestiones quam aliae multae sparsae in ista materia per istos libros partitarū fuerunt dicti domini aliquibus per me additis eius anima requiescat in pace qui sperabat fauente deo in ista materia maioria ad nostrum modum hispanicum, pleniori stilo multa & praeticabilia, & nota. digna tradere, sed morte praeventus & quia ante mortem monasticam vitam elegit non potuit. & ne mireris si aliqua ex his tibi videantur non ita digesta ut oportuit, tum quia ille in dictis recollectis non habuit rem istam pro perfecte absoluta sed tantum in progressu suorum studiorum induxit. ad istas quaestiones, tum etiam quia mihi homini valde occupato deficit tempus ad maturius cogitandum. Tu lector amantissime cum casus occurrerit latius cogitabis & proleuamine laboris tibi ista placebunt: sufficit enim si cui vel in paucis amici labore consulatur. l. tutori. C. de nego. gest.

4 a ¶ Mandasse fazer. Concord. cum. l. seruo. alieno. §. si. & l. si quis inquilinos. §. si. & l. filius familias. §. & des. ff. de lega. 1.

5 b ¶ Huessos. Concord. cum. l. quidam. in principio. ff. de conditio. in situ.

6 c ¶ O en fecho de sepultura. Ut si mandauit sibi fieri sepulturam magni sumptus, quae statui suo non esset conueniens: alias haeredem priuat: nam talis voluntas non est seruanda, nec haeres perderet haereditatem. ita exemplificat Paul. de Cast. in dicta lege. seruo alieno. §. fina. & facit ad eum, qui successorem in maioria tali onere grauaret, vel secundum Paul. de Cast. ibidem si mandaret, se sepeliri cum melioribus vestibus, quas habebat, vel annulis vt faciebant pagani, qui de alio seculo non cogitabant. & facit ad quaestionem quam late tractat Alberic. in dicto. §. fina. de milite, qui more solito cum indumentis singulis & equis coopertis sepelitur apud monasterium praedicatorum, an de istis debeat quarta presbytero parochiali: vide ibi late.

7 d ¶ Contra ley. Adde. l. condiciones contra edicta. ff. de conditio. in situ & eo. titu. l. condiciones que contra bonos mores.

¶ Si eadem res vni vel pluribus legatur coniuñctim vel diuisim, valet legatum & aequaliter eam diuident: & si eorum aliquis ante testatorem moriatur: vel si in vita testatoris parti suae renuntiet, vel alias ei non pertinet: tunc portio sua accrescit collegatarijs. h. d.

Vno o a muchos e puede ser fecha mada de vna cosa. E quando la fazen a muchos, quier sea fecha a todos ayuntadamete, o a cada vno por si vale la manda, e deue la partir todos entre si egualmete. E si por anetura, alguno dellos muriere enate q el testador eo biuiedo renuciasse su parte^h: o acacsciesse otra razō alguaⁱ, porq non la ouiesse feya^k aqlla parte a todos los otros, aquiē

¶ En muchos. ¶ Prosequitur nota. p Azo. C. eodem. in summa. col. 7. versicul. item legari potest vni & legari potest pluribus. ¶ Por si. Quid si aliqui sunt coniuñcti alij vero disiuñcti? dic vt per glo. & Barto.

ad. l. rec. in d. ff. legatis.

in. l. planē. in princip. ff. de lega. primo. in glo. super verbo potestate. & intellige, vt per Paul. de Cast. in dicta lege. si pluribus. columna prima. quod ibi coniuñcti fuerunt verbis tantum, vt quia testator dixerat a quis portionibus, licet non potest negari, quin sit diuinare ad illum text.

g ¶ En ante que el testador. Adde. l. vnicam. §. pro secundo. C. de caducis 3 tollen. & l. si titio & mauiō. §. Iulianus. ff. de lega. secundo. & quid si tempore testamenti iam legatarius cum alio coniuñctus erat mortuus? vide in. d. l. vnica. §. in primo. & ibi glo. in parte ad illos.

h ¶ Renunciaſse su parte. Adde. §. si eadem res. in ff. de lega.

i ¶ Contrarazon alguna. Vide per glo. in dicto. §. si eadem. super verbo 5 defecerit.

k ¶ Acrescer feya. Vt in. d. §. si eadem. & in dicta lege vnica. §. in primo 6 & §. pro secundo. si tamen deficiat legatū propter defectum legatarij. vel propter eius delictum tale quod legatum debeat fisco applicari: tunc non accrescit coniuñcto vt in lege. si titio & ei qui capere non potest. ff. de legat. secundo. si vero legatum deficiat ratione rei legatae. tunc etiam non accrescet coniuñcto, vt in. l. huiusmodi. §. si titio. ff. de lega. primo. si vero legatum deficiat attenda persona legatarij, vel mixta consideratione rei, & personae legatarij, vel ipsius legantis, tunc dic vt in. l. planē. §. si duobus. & §. sequenti. ff. de lega. primo. & vide in ista materia singulariter per Bartol. in dicta lege. huiusmodi. §. si titio. el primo. cum aliquibus ibi additis per Ioann. de Inmol. & Alexand. q quia. l. ista tractat de materia iuris accrescendi inter collegatarios. adde latius. in. l. vnica. §. his ita diffinitis. C. de caducis tollend. & in. l. re coniuñcti. vbi Barto. latissimē. ff. de leg. tertio. Et aliqua ex multis, quae in ista materia cumulaui hic annotare decreui: nam & si conditio adiecta vni coniuñctorum in eius persona deficiat, non ex hoc minuitur imo augetur ius alterius. l. si tibi & ei qui ff. de lega. tertio. quae lex est satis notabilis. not. etiam quod in habitatione pluribus relicta, habet locum ius accrescendi. vide. l. codicillis. in princip. & ibi Barto. ff. de usufruct. lega. Item habet locū inter duos correos, quibus est relicta liberatio. l. si is. & ibi Barto. ff. de libera. lega. Item etiam ius accrescendi habet locum in legitima. vide per Bald. in. l. vnica. §. in primo. columna tertia. C. de caducis tollend. & vide de hoc plenius per Alexand. in. l. planē. §. si duobus. columna tertia. ff. de legatis primo. Et vtum filio instituto in legitima tantum accrescat totum residuum, per ius accrescendi? vide Bald. in. l. vnica. columna sexta. C. quando non petent. partes. habet etiam ius accrescendi locum in donationibus causa mortis. l. vnica. §. cum autem. C. de caducis tollen. adde Bal. quem vide in. l. vnica. columna decimatertia. C. quando non petentium partes. Aduerte etiam quod coniuñctus per ius accrescendi praefertur venientibus ab intestato, in eo, quod non potest capere coniuñctus ratione incapacitatis. vide per Bald. in. l. eam quam. columna fina. C. de fideicom. dixit etiam Bal. in. l. vnica. §. in primo. in princip. C. de caducis toll. quod etiam inutilis coniuñctio parit ius accrescendi. Quarit etiam Bald. in dicta lege vnica. §. vbi autem. columna penultima. an si dispensatum sit cum patre, quod possit legare duobus filijs suis spurijs vsque ad certam quantitatem, vel quidquid pater voluerit, nun-

Quaest. 1.

Quaest. 2.

Sesta partida.

quid inter eos habeat locum ius accrescendi? & primo dicit videri quod non: quia dispensatio vt odiosa est restringenda: sed contrarium videtur secundum eum, quia voluntas testatoris fauorabilis est & amplianda: demum dicit de hoc minimè dubitandum, si essent legitimati.

Quæst. 3.

¶ Et potest induci ad quæstionem maioræ, vt si ex priuilegio principis quis faciat maiora in duos filios, vel nepotes spurios, quod in defectum vnus alter habeat totum per ius accrescendi, quando maiorior fieret p

fuisse mādado, como sobredicho es. Et tal manda se faria ayūtadamēte en esta manera, como si dixesse el testador: mādado a fulano e a fulana tantos marauedis o tal cosa, nombrādo los todos, vno a vno señaladamēte, quantos fueffen aqellos aquiē lo mandasse. E apartadamēte se faria la manda de vna cosa a muchos, como si dixesse: mādado a fulano tal mi viña e despues desso, dixesse en aquel

modum vltimæ voluntatis: dixit tamen Bald. in. l. senium. in fin. C. qui testamen. facer. poss. quod relictum quod capit vires ex dispensatione non recipit ius accrescendi. vide etiam per Bald. in. d. §. vbi aut. An in caducoper sententiam habeat locum ius accrescendi? dixit etiam Bald. in. l. vnica. columna quarta. C. quando non peten. partes. quod etiam contra exclusum per præscriptionem habeat locum ius accrescendi. & in. l. illa, quinta sexta. & ibi col. Bald. late tractat de ista materia iuris accrescendi, & ibi Bald. column. septima. dixit quod ius accrescendi est eiusdem conditionis, & prærogatiuæ, & rationis, cuius est suum principale, vide etiam ibi per eum in. l. 3. column. an ius accrescendi locum habeat in iurisdictione ordinaria, vel delegata vel arbitraria? & ibi per additionatorem, an habeat locum in salarijs, vide in additio. sup. r. parte contra cibus. & etiam ibidem per Bald. an in vocibus habeat locum ius accrescendi, & ius accrescendi est eodem iure aliquid accrescere, nec est necessaria noua agnicio. Bald. de duobus fratribus à capitaneo. inuesti. vide. l. secundam. §. si duo. ff. de bonor. posses. secundum tabu. & portio coniuncti non omnibus: sed coniuncto accrescit: disiuncti verò, omnibus. l. hæredes. ff. de hæred. instit. ¶ Nunc vero aduerte ad aliqua, in quibus cessat ius accrescendi. & primo cessat inter coniunctos coniunctione legali, in legatis text. notabi. in. l. & proculo. ff. de lega. secundo. quod limita nisi legatum esset pro non scriptum. l. verum. §. si seruo communi. ff. pro socio, & sublimita. per. l. filius. §. sequens quæstio. ff. de fals. in hæreditate verò inter coniunctos coniunctione etiam legali, locus est iuri accrescendi. l. seruas communis ab extero. ff. de acquir. hæredi. & vide quod dicit Bald. in. l. hæredictali. column. fina. C. de secundis nup. & vide per Bald. in lege prima. columna octaua. C. quando non peten. partes. & in. d. l. hæredictali. §. primo. column. secunda. in usufructu etiam inter coniunctos coniunctione legali, locus est iuri accrescendi. lege prima. §. i. ff. de usufruct. accresc. Item ius accrescendi non habet locum post quæritas portiones, nisi in usufructu. d. l. 1. §. si. vide glo. & Paul. de Cast. in. l. aquam. ff. quemadmo. seruitu. amittan. & p. Bar. in. l. codicillis. ff. de usufruct. lega. & in. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebell. Quid tamen si aliquis petijt restitutionē, vt abstineat: vide per glo. & Bar. in. l. sed cū patrono. in prin. ff. de bono. posses. & limita, vt in. l. vtrum. vbi glo. ff. de assignā. libert. Item in ex hæredatione non habet locum ius accrescendi. Bald. in. l. 1. C. de liber. prate. & sic ex hæredatus à quota non videtur ex hæredatus à toto. Item licet accrescat ius, non tamen accrescit possessio sine noua apprehensione, secundum Bal. in. d. l. vnica. co. 2. C. quando nō peten. partes. & ibi de Carboniana, & alijs bonorum possessionibus. Item ius accrescendi non habet locum in portione, quæ non deficit ipso iure: sed ope exceptionis. glo. cum tex. & ibi Bar. in. l. si duo potroni. in prin. ff. de iureiur. vide per Ias. in. l. si mihi & titio. colu. 3. ff. de verbo. oblig. Item non habet locum ius accrescendi in acquiritorum resolutione, secundum Azo. in summa. C. de assignan. liber. nisi in duobus casibus. scilicet in assignatione libertorū, & in usufructu formali: non autem in dominio directo, vel vili. adde Bal. in aut. si quas ruinas. column. si. ver. 3. casu. C. de summa trini. & fide Catho. & per Ias. in. d. l. si mihi & titio. col. 5. Item ius accrescendi non habet locum de possessione naturali ad ciuile. glo. & ibi Bart. in. l. sed & si nolit. ff. de acquir. poss. Item verba taxatiua impediunt ius accrescendi. l. Lucius. §. qui habebat. ff. ad Trebell. vide Bar. in. l. pater filiu. col. pen. ff. de inoffici. testa. Bal. in. l. 1. 14. col. C. de sacros. eccle. & in. l. vnica. col. 7. C. quando non peten. partes. & vide Bal. in. l. 1. col. 4. C. de secund. nup. Item non

Quæst. 4.

habet locum in relicto alimentorum. l. dominus. ff. de usufruct. Bal. in d. l. 1. 14. col. C. de sacros. eccle. & in. d. l. dominus. quod nota ad filios spurios. Quid autem de fructibus canonicatus vacantis, an accrescat alijs canonicis, vel ecclesiæ? Bald. dicit quod ecclesiæ. in. l. non plures. C. de sacrosan. eccle. Item nota quod testator in legatis, potest tollere sua voluntate ius accrescendi. vide p

Quæst. 5.

misimo testamento, que mandaua aque lla misma viña a otro, e despues a otro, nombrando cada vno dellos por si: ca estonce todos la deuen partir entre si egualmente como dicho es.

¶ Ley. XXXIII. Como las mandas deuen ser dexadas en testamento o en codicilo: e como passa el Señorío dellas a los herederos e a quien las mandaren.

re sua voluntate ius accrescendi. vide p Bart. in d. l. re coniuncti. column. 10. ff. de delega. 3. & in. d. l. pater filium. column. pen. ff. de inoffici. testa. in repet. & vide per Bald. in. l. quotiens. ff. de hæredib. institu. & in. l. fina. C. si quis omif. caus. te-

sta. Et an iuri accrescendi possit renuntiar, vide per Bald. in. d. l. vnica. columna. 9. C. quando non peten. partes. Item qui admittitur ad legatum, de iure speciali non habet ius accrescendi. l. mulieri, & titio. ff. de conditio. & demonstra. vide ibi per Bartol. & docto. non parui pendas ista, sed gaude cum laboribus meis: & hæc summa sit tibi gemmula.

Quæst. 6.

a ¶ Como si dixesse. Nota istud exemplum, & hic dicuntur coniuncti re & verbis, secundum gloss. in lege prima. §. fina. ff. de usufruct. accresc. & tenet Barto. in. l. re coniuncti. ff. de lega. tertio. columna sexta. versicu. tertio loco, principaliter quæro contrarium: imò, quod isti sint coniuncti verbis, sed disiuncti re: quia testator à principio videtur diuisisse inter eos, tenuerunt Petrus & Cynus. in. l. vnica. §. vbi autē. C. de caducis tollend. quam opinionem dicit veriore in puncto iuris. Alexan. in. l. planē. §. si coniunctim. ff. de lega. primo. column. na prima. ista. l. partitarum: neque facit pro opinione gloss. & Bart. neque pro contraria: imò possit dici, quod faciat pro opinione Petri & Cyni: nam ponit exemplum quando titio & Seio lego decem nam cum tunc intelligatur de eisdem decem, vt in lege. si qui testamento. in princip. ff. de lega. primo. ergo æquis partibus videntur vocati, & sic erunt coniuncti verbis sed non re: sed dic quod imò & isto casu erunt re & verbis coniuncti. & facient sibi partes per concursum, sicut cum fundus legatur.

b ¶ Apartadamente. &c. Isti sunt coniuncti re: sed disiuncti verbis, vt hic & in dicta lege. re coniuncti. ff. de lega. tertio. vbi Barto. columna tertia. versicu. primo. de coniunctis re tantum, & si vnus istorum acceptat legatum: alter vero nondum acceptat, neque repudiat, possit ille qui acceptauit habere totam rem legatam, & illam vendere: vide per Bald. in. l. vnica. §. vbi autem. C. de caducis tollen. columna penulti. versicu. extra quæro. qui dicit, quod quando legatum est purum, cum ambo legatarij ipso iure sibi faciant partes per concursum agnoscens non poterit petere totum legatum: sed faciat a signari terminum collegatario ad acceptandum, vel repudiandum. a legat. l. cum pater. §. furdo. ff. de lega. secundo. & l. cum quidam ita. cum. l. sequenti. eodem titul. si autem vnus esset legatum purè, alteri sub conditione: tunc dies legati puri cedit statim in solidum, & ideo interim totum peti potest: quia cessat concursus. vide ibi per eum. Quid etiam in hæreditatibus, & an si pluribus promittatur aliquid in genere, an cui libet debeatur in solidum vel concurrant? vide per Bald. in quæstione nota. in dicta lege vnica. §. cum autem. C. de caducis tollen.

c ¶ Egualmente. Nam inter disiunctos verbis, coniunctos re, vnus non præfertur alij. Quid autem de alijs coniunctis, vide per Barto. in. d. l. re coniuncti. versicu. 6. principaliter.

¶ Ley. XXXIII.

¶ Si legatum est purum, vel in diem certum mortuo testatore dominium rei sic legatæ transit in legatarium: & transmittit eum ad heredem suum post mortem testatoris, & si ante aditam hæreditatem decedat legatarius. Si vero sit legatum conditionale, moriens legatarius ante conditionis existentiam non transmittit, imò remanet legatum apud hæredem testatoris: nisi legatarius habuerit coniunctum vel substitutum: tunc impleta postea conditione admittitur substitutus, vel coniunctus. h. d.

1 a **¶ Non valdria.** Limita, vt habetur, in. l. 25. titul. 11. 3. partita. & in. l. fina. C. de fideicom.

2 b **¶ En las leyes.** Vide in. l. 7. & 8.

3 c **¶ El señorio.** Nota bene : nam decidit circa varietatem opinionum, quæ circa hoc erant de iure communi, vt tradit in. l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de lega. primo. & in. l. à titio. ff. de furt. nam vt dicebat Petrus quæ referunt Cynus & Ioann. de Imol. in. l. huiusmodi. §. ædes. ff. de leg. primo. q̄ ante agnitionem legati, etiã post aditam hæreditatem, verũ dominium rei legatæ est penes hæredem: sed fictum apud legatariũ, post agnitionem vero est verum dominium penes legatarium. allegat. l. si fundũ sub condicione. §. si titius. ff. de lega. 1. & l. titius. la prima. cum duabus sequentibus. ff. de actio. empti. communis tamen opinio est, quod verè ab adita hæreditate transit dominium in legatarium: si cõverò à morte testatoris, & hoc si legatarius acceptat: nam si repudiat nunquam videtur fuisse suum, vt in. d. §. cum seruus. & in. l. seruum filij. §. 1. ff. eod. & hoc quando legatum est purum, & tenèdo communem opinionem Alex. in dict. §. cum seruus. concludit, quod aut quæritur quo ad transmissionem legati: & regulariter legatum acquiritur à tempore mortis testatoris. l. vnica. §. cum igitur. & §. in nouissimo. C. de caducis tollend. aut quæritur de acquisitione dominij: & ista est triplex, quædam dominij ficti, & tale dominium adita hæreditate fingitur fuisse quæsitum à tempore mortis testatoris: & quod ita intelligitur dict. l. à titio. & l. legatum. la secunda. ff. de lega. tertio. cum simili ex eo: quia aditio hæreditatis sequitur post mortem testatoris, trahitur retro & fingitur facta à tempore mortis. l. hæres quandoq;. cum similibus. ff. de acquirenda hæredita. ante aditam vero hæreditatem non est verum, secundum Alexand. dicere quod aliquod dominium sit acquisitum legatarijs: quia hæreditate non adita legata non subsistant. l. eam quam. cum alijs. C. de fideicom. Secunda acquisitio est dominij reuocabiliter veri, & istud acquiritur post aditam hæreditatem, ante agnitionem legati, neq; retro fingitur. & de hoc dominio loquitur. l. seruo legato. in princip. ff. de lega. primo. & l. cum pater. §. furdo. ff. de lega. secundo. vbi legatum acquiritur ignorantibus. Tertia est acquisitio veri dominij irreuocabilis, quæ causatur agnitione legati, vñ cum aditione hæreditatis, vt in. l. si quis ita hæreditatem. & ibi nota. ff. de conditio. institu. l. proinde. ff. si certum peti. sed vt hic vides apertissimè. l. ista partitarum. decidit, quod etiam ante aditam hæreditatem à morte testatoris dominium statim transit in legatarium. & hodie stante. l. ordina. libro quinto. titul. secundo. l. prima. hoc est magis in dubium: cum per dict. l. legata debeantur, & valeant etiam non adita hæreditate. tene ergo menti istam. l. intellige tamen vt dixi, quod sequitur repudiatione legati, fingitur nunquam fuisse acquisitum. Item intellige istam. l. partitarum, quod ante aditam hæreditatem dominium, quod transit dicatur directè fictum & non verum, prout etiam dicebat glo. & Bald. & docto. in. d. §. cum seruus. quod patet: quia si verum dominium transferat legatarius haberet fructus rei legatæ habitos ante aditam hæreditatem, quos tamen non habet vt infra eodem. l. 37. igitur dominus non fuit verè: quia non facit tales fructus suos, iuxta nota. per gloss. in. l. vnica. §. libertatibus. C. de cadu. tollen. vbi habetur, quod fictum dominium tale non est sufficiens ad acquirendum, vide tamen circa fructus sic ante aditam hæreditatem perceptos, quod dicam infra eodem. in dicta. l. 37. Quid autem si legatum sit ad diem certum? dic quod ante

Nacabado testamento puede ser fecha toda manda. Otro si en otra manera de escrito, que se faze ante cinco testigos, aq̄ llamã en latin codicillum: segũ diximos en el titulo de los testamentos. Ela manda q̄ fueffe fecha en otra manera qualquier, si non en algũa destas dos sobredichas, nõ valdria, fueras ende quãdo la fiziesse padre, o auuelo a fijo o a nieto, asfi como diximos en el titulo de los testamẽtos, è las leyes^b q̄ fablan en esta razon. E aun dezimos, q̄ luego que el testador es muerto, passa el Señorio^c dela cosa, q̄ es asfi mãdada, a aquel a quien es fecha la manda. E maguer muera enante que el heredero del testador entre la heredad, o enante que

te diem non transit dominium? glo. in. l. si ita sit scriptum. & ibi Bar. §. primo. ff. de lega. secundo. & per Pau. de Cast. in. l. Papinianus. ff. de seruitu. l. sempronius Atalus. ff. de vsufu. lega. & nota quod similiter transfertur dominium in sequentem in gradu, quando contra prohibitionem testatoris res alienatur. l. peto. §. si. ff. de lega. secundo. gloss. in. l. si. C. de reb. alieno non alienan. & vide glo. nota. in. autheti. vt commutatio. rerum ecclesiasticarũ. collat. §. super verbo licentiã damus. & q̄d ibi dicit Bart. an propria auctoritate possit apprehendere possessionem & vide per Alexan. in. l. qui absentis. §. 1. colum. si. in ver. alias cautelas. ff. de acquirẽ. possess. & de eo qui legat, vel vendit binas ædes vna contignatiõne tectas, qualiter legatarij

el entre la possessiõ de aquella cosa que le fue mandada, portodo esso, heredara aquella manda el su heredero^d, q̄ ouiere derecho de heredar los otros sus bienes, de aquel a quien fue fecha. E esto seria^e si la mãda fueffe de tal manera, que fueffe fecha puramẽte, o a tiempo cierto: mas si fueffe fecha so condicion, non seria asfi. Ca muriendo aquel a quien fue fecha la mãda, en ante que se cumpliesse la condiciõ^f, non valdria la manda, nin la podria demãdar el heredero de aq̄l a quien fueffe fecha, a te dezimos, q̄ la deue auer el heredero del testador. Fieras ende, si aquel a quien fueffe fecha la manda so condiciõ, ouiesse compañero a que fueffe mandada cõ el de so vno alguna cosa, o si ouiesse substituto en ella. Ca en qual

acquirant dominium tignorũ. l. binas ædes. ff. de seruitu. viba. prædio. si vero quis legat seruitutem, tunc adita hæreditate quæritur legatario, etiam ignorantibus, vt in. l. si partem. §. fin. ff. que modò. seruitu. ammitta. vide per gl. & docto. in. l. vnica. §. libertatibus. in glo. fin. C. de caducis tollend. nam in seruitute reali, quo ad transmissionem cedit à morte testatoris. quod intellige quando legatur vni vel pluribus, non habentibus concordare circa vsu seruitutis: secus si habeant concordare, vt in seruitute itineris: tunc non acquiritur antequam concordauerint. l. itinere. & ibi Paul. ff. de seruitu. rustico. prædio. Item & hoc limita quando seruitus fuit expressè legata: secus si tacitè hoc colligatur ex voluntate defuncti: quia tunc non transfertur dominium, seu ius seruitutis absque eo, quod de nouo imponatur. l. testatrix. ff. si seruit. vendice. & ibi Paul. de Castro. sic & in tacito legato non transfertur dominium. l. seruum filij. §. fina. & ibi nota. ff. de lega. primo. Item nota, quod in re legata hæres non habet titulum: sed illum propriè habet legatarius solus: nisi ipse repudiet legatum, secundum Bald. in lege prima. columna final. C. de vsur. & fructu. legato. vbi hoc intelligit post aditam hæreditatem: nam ante aditam neuter habet, secundum eum titulum effacem vel si habet est ad rem non in re, quod fortè hodie de iure nostri regni non esset dicendum: imò dici debeat, quod cum aditio hæreditatis non sit necessaria, etiam ante aditam hæreditatem habeat ius & dominium in re legata. Quid autem si in proprietate res sit testatoris: sed vsusfructus sit hæredis? vide. l. si fructuarium. & ibi Barto. ff. de manu. testa. quod transit dominium. nota etiam quod in legato quantitatis dominium non transit reãta via. vide per Barto. in lege si legatum. §. quod ita legatum. ff. de adimen. lega. Item si legatur vsusfructus pecuniæ, non transit in continenti dominium pecuniæ. l. prima. §. si decem. vbi vide Bart. ff. vt legato. seu fideicommissio. nomi. cauea. & quid in legato relicto seruo legato? vide. l. cum legato. ff. quando dies lega. ced. & in. d. §. libertatibus.

acquirant dominium tignorũ. l. binas ædes. ff. de seruitu. viba. prædio. si vero quis legat seruitutem, tunc adita hæreditate quæritur legatario, etiam ignorantibus, vt in. l. si partem. §. fin. ff. que modò. seruitu. ammitta. vide per gl. & docto. in. l. vnica. §. libertatibus. in glo. fin. C. de caducis tollend. nam in seruitute reali, quo ad transmissionem cedit à morte testatoris. quod intellige quando legatur vni vel pluribus, non habentibus concordare circa vsu seruitutis: secus si habeant concordare, vt in seruitute itineris: tunc non acquiritur antequam concordauerint. l. itinere. & ibi Paul. ff. de seruitu. rustico. prædio. Item & hoc limita quando seruitus fuit expressè legata: secus si tacitè hoc colligatur ex voluntate defuncti: quia tunc non transfertur dominium, seu ius seruitutis absque eo, quod de nouo imponatur. l. testatrix. ff. si seruit. vendice. & ibi Paul. de Castro. sic & in tacito legato non transfertur dominium. l. seruum filij. §. fina. & ibi nota. ff. de lega. primo. Item nota, quod in re legata hæres non habet titulum: sed illum propriè habet legatarius solus: nisi ipse repudiet legatum, secundum Bald. in lege prima. columna final. C. de vsur. & fructu. legato. vbi hoc intelligit post aditam hæreditatem: nam ante aditam neuter habet, secundum eum titulum effacem vel si habet est ad rem non in re, quod fortè hodie de iure nostri regni non esset dicendum: imò dici debeat, quod cum aditio hæreditatis non sit necessaria, etiam ante aditam hæreditatem habeat ius & dominium in re legata. Quid autem si in proprietate res sit testatoris: sed vsusfructus sit hæredis? vide. l. si fructuarium. & ibi Barto. ff. de manu. testa. quod transit dominium. nota etiam quod in legato quantitatis dominium non transit reãta via. vide per Barto. in lege si legatum. §. quod ita legatum. ff. de adimen. lega. Item si legatur vsusfructus pecuniæ, non transit in continenti dominium pecuniæ. l. prima. §. si decem. vbi vide Bart. ff. vt legato. seu fideicommissio. nomi. cauea. & quid in legato relicto seruo legato? vide. l. cum legato. ff. quando dies lega. ced. & in. d. §. libertatibus.

d **¶ El su heredero.** Adde. l. vnica. §. cum igitur. C. de caducis tollen. & extende. vt in. l. fin. C. quando dies lega. ced. & limita, vt in ead. l. vnica. in. §. libertatibus. & in. l. sequenti. & in lege secunda. ff. quam do dies lega. ced. & de fideicommissio vniuersali, vide Bart. in. l. cum filio. ad fin. ff. de lega. primo.

e **¶ E esto seria.** Vide notabiliter in ista materia per Angel. Arcti. in. §. si peculium. in st. de lega.

f **¶ Ante que se cumpliesse la condiciõ.** An autem aliquo casu ius legati vel fideicommissi conditionalis transmittatur? gloss. in. l. si is cui. ff. de actio. & obligatio. dixit quod sic. s. per filios. illa tamen glo. vt Bar. ibi dicit. communiter reprehenditur: & etiam dicit hoc Bar. post

Quæst. 2.

In nou. re. cop. cit. l. 4. li. 5.

Quæst. 1.

Sesta partida.

glo. ibi in l. vnica. C. de his qui ante apertas tabu. Bald. in l. si in personam. C. de fideicom. Item ex coniecturata voluntate testatoris, fideicommissum vel legatum conditionale ad heredem transmittitur, vt not. Bal. in d. l. i. colum. fina. ver. quarto de tali questione. C. de his qui ante aper. tabu. quia in vltimis voluntatibus sufficit voluntas testatoris, etiam

tacita: quæ ex coniecturis intelligatur. l. licet imperator. ff. de legat. 1. & ff. de legat. 2. l. cum proponetur. & quia sicut testator potest disponere, quod illud quod est transmissibile non

quier destas dos cosas, a una la manda el compañero: o el sustituto a del finado, e nõ el heredero del testador, si despues se cumpliesse la condicion^b, que fuesse puesta en la manda.

Ley. XXXV. Como non vale la manda que faze el testador a algun ome, cuy dādo que era biuo e fuesse muerto.

transmittatur. l. in conditionibus primum locum. §. hæc scriptura. ff. de condit. & demonstra. vbi Imol. ita etiam potest e contra facere, vt illud quod non transit in heredem transmittatur. Bald. in l. si pater. quæst. 4. C. de instit. & in l. i. in princip. C. vt actio. ab heredib. & cont. hæred. & quod ista coniectura colligi debeant ex ipso testamento, tradit Soci. in l. hæredes mei. §. cum ita. colum. §. ff. ad Trebel. & his adde quæ dico infra ea. l. in glof. fin.

7 a *El compañero, o el sustituto. Cõcord. cum. l. vnica. §. fin autem aliquid sub conditione. C. de cadu. tollen.*

8 b *Se cumpliesse la condicion. An autem ius implendi conditionem, transeat in hæredes? vide per Bartolum in lege. cui fundus. ff. de conditionib. & demonstratio. vbi vult quod si legatarius antequam decederet obtulit hæredi implementum conditionis, si hæres fuit in mora recipiendi: cum isto casu conditio habeatur pro purificata, & impleta, vt sic legatum sit purificatum. l. iure ciuili. ff. de conditionib. & demonstra. tunc transmittatur tale ius implendi conditionem. vt in d. l. cui fundus. tamen licet ita sit secundum Paulum de Cast. post Petrum & alios ibi. intelligitur ita tamen quod hæredes legatarij non admittantur ad petendum: nisi conditionem impleant: quia quoad hoc non habetur pro impleta, vt est casus singularis secundum Paul. in dict. l. cui fundus. necesse ergo habebit legatarius si voluerit rem sibi legatam per fideicommissum, soluere quod testator iussit causa conditionis implenda per text. multum notabilem in dict. l. cui fundus. idem etiam voluit Paul. de Cast. in l. si hæres. ff. ad legem Falcidiam. vbi dicit quod etiam si hæres recuset recipere, quod sibi offertur gratia conditionis implenda, si postea eum poenitet: & vult recipere, quod audietur. allegat dict. l. cui fundus. secundum intellectum Petri. refertq; idem tenere Jacob. de Aren. Bald. tamẽ in lege. si plures. C. de conditio. infer. columna fina. verfic. sed statim quæritur. tenet contrarium dicens, quod cum semel si cõimplerit conditionem, non cogitur vterius offerre si ille cui fuit oblatum, non habuit causam non recipiendi: secus si habuit: puta quia ignorabat factum, & ita intelligit dict. l. cui fundus. sed est diuina ad illam. l. ideo tene intellectum Petri, cum quo etiam tenet Barto. & Ioãnes de Imol. in dicta. l. cui fundus. & etiam videtur tenere idem Bald. in lege prima. columna secunda. C. vt actio. ab heredib. & contrahere. ibi, intelligitur & tertio modo. vbi approbat dictum intellectum Petri. & quid si sit conditio, quæ a iure inest veluti, si dicat testator lego tibi decem, sub hac conditione, si Caius mihi hæres erit, an si decesseris antequam hæres adierit transmittas? Bald. dicit quod non in dicta lege vnica. in princip. columna secunda. ad finem. C. de cadu. tollen. ex eo quia eo animo fuit testator vt faceret conditionem allegat. l. in conditionibus primum locum. verficu. nisi. quem verficulum dicit non esse alibi. ff. de conditio. & demonstra. de cuius dicti veritate, vide ibi per Alexã. in additio. de conditione vero omnino extitura vide. l. huiusmodi. ff. quando dies lega. ced. & si legatum purum sub conditione transfundatur in aliud, vide. l. si poenam. ff. eodem ti. & ibi Barto. & quid si conditio sit extrinseca, quæ non venit ex testamento vide. l. cum illud. eodem titu. in. §. fina. & quid si legatum fuit purum: sed declaratio eius alicui fuit commissã per testatorem? vide. l. primam. ff. de lega. secundo.*

Lex. XXXV.

7 *Quod relictum est iam defuncto, vel ei qui in vita decedit testatoris, seu perpetuo exulat, non transmittitur ad legatarij heredem. item legatum libertatis seruo testatoris relictæ, vel alterius rei ei legata cedit demum ab adita hæreditate: idem si seruus testatoris vel vsufructus aut habitatio alicui legetur. h. d.*

8 c *Estonce fuesse muerto. Istud dicitur prononscriptum. & concordat ista l. cum. l. vnica. §. in primo. C. de caduc. tollend. & quid si legatum pro*

non scriptum sit ad pias causas. vide Bartol. in l. alio. col. i. ff. de alimẽ. & cibari. lega. & vide ibi Alexand. in additione. & legatum pro non scriptum remanet apud heredem vel coniunctum, vel substitutum, sine onere, vt in dicto. §. in primo. exceptis casibus. de quibus ibi in gl. fin. & casum vltimum illius glof. dicit ibi Angel. singulariter notandum. per quẽ

Vydando el testador que era biuo algun ome, a quien el fiziesse manda: si estonce fuesse muerto, non le valdria ni la podria demandar el heredero del. Esto mismo se ria, si fuesse biuo quando fiziesse la manda, e se muriesse despues naturalmẽte, o fuesse desterrado para siẽpre, en ante

infert quod legata prononscripta transeunt ad substitutum, vel coniunctum cum onere relictorum ad pias causas: quod dicit menti tenendum. & pro hoc facere optimẽ. l.

cum vero. §. si prononscripto. ff. de fideicommissa. liber. quam. l. glof. ibi allegat pro primo casu. & idem tenet Paulus de Castro in dicto. §. in primo. allegans etiam Barto. in dict. lege. alio. vt supra retuli post glofam ibi. & vide quæ not. Bart. in lege. pater filium. §. Tusculanus. ff. de legatis tertio. Quid autem si onus pariter sit iniunctum in personam coniuncti, cui remanet pars, illius quæ habetur prononscripto? vide text. nota. in l. ciuitatibus. §. Lucius. ff. de legat. primo. nam si pariter sunt coniuncti in onere, coniunctus tenebitur ad totum onus secundum Albericum, Bald. & Paulum in dict. §. in primo. licet Dinus ibi relatus ab Alberi. voluerit contrarium. & quod legatum prononscriptum remaneat apud heredem, vel coniunctum seu substitutum sine onere, intellige quando est pro non scriptum propter defectum substantiæ personæ, cui fuit relictum, vt in casu. d. §. in primo. secus autem si legatum deficiat ex alia causa: vt quia sibi ascripsit in testamento, vel quia prima voluntas fuit captatoria: nam his casibus remanet legatum cum onere, vt est casus in l. fina. & ibi Bart. ff. de his quæ prononscript. habent. & eodem titu. l. prima. in fin. vbi & etiam dicit notabile verbum, quod si testator legauit vni coram duobus testibus centum, & grauauit eum de restituendo ecclesiæ, vel pauperibus: cum tale legatum in personam eius, cui legatur sit prononscriptum propter defectum solennitatis numeri testium: tamen remanet apud heredem cum onere suo: & ad hoc dicit esse casum in illa. l. & ex hoc dari optimam limitatio. ad. d. §. in primo. & ad istud dictum Bart. adde cõfil. 78. i. parte. inter consilia Socini incipit, in eandem sententiam. columna secunda.

d *Murisse despues. Istud dicitur quasi caducum. vt in. §. pro secundo. d. l. vnica. C. de caducis tollendis. & differt a prononscripto: quia remanet apud heredem seu grauatum substitutum, vel coniunctum cum onere. vt ibi habetur. & in lege. si ab eo. ff. de vsufruct. lega. & debet impleri onus in diem iniunctum a testatore. l. v. xori vsufructus. ff. de vsufruct. lega. adde quod legatum translatum in alium intelligitur cum onere suo. l. Caius. in princip. ff. de alimẽ. & cibari. lega. & l. legatum. la secunda. & l. alumna. in princip. vbi vide Barto. ff. de adimẽ. lega. & si adimatur, vide per Barto. in l. si adimendi. vbi bonus text. ff. eodem. & eod. titu. l. penultim. §. primo. vbi vide Barto. Quid autem si testator legauit Bertæ pauperi centum si nupserit Titio: & moriatur dicta Bertæ: antequam nubat, an reuertantur dicta centum, sine aliquo onere ad heredem: vel an teneatur erogare in similem causam? vide per Bald. nouell. in tractatu. de dote. fo. vigesimo sexto. columna prima. in. 71. priu. qui videtur concludere quod si legatum fuit obpiam causam hæres teneatur erogare in similem causam. vide ibi per eum nam loquitur latẽ.*

e *Desterrado para siempre. De deportato vel damnato in metallum intellige, qui non sunt capaces. extra causam alimentorum. lege. si in metallum. ff. de his qui prononscript. habent. lege prima. C. de hæredibus instituend. lege. si mandauero. §. is cuius. ff. manda. non de relegato etiam si perpetuo relegetur: nam & hic non est in capax, neque perdit ciuitatem, vt in lege. relegatorum. ff. de interdicit. & relega. §. relegati. Instit. quibus mod. ius patr. potesta. solui. lege. tertia. titulo decimo octauo. quarta patita. & quod intelligatur ista l. de deportato patet in lege secunda. dict. titu. decimo octauo. quarta patita. ibi, la otra manera es quando destierran. Aduerte etiam, quia Barto. idem vult in eo qui esset damnatus ad mortem, vel ad perpetuum carcerem in dicta lege. si in metallum. neque hoc erit hodie reuocatum ex dispositione legis Tauri. quarta in ordina. Tauri. prout dixi in lege. decima quinta. titulo primo. supra eadem partita.*

In nou. re. cop. est. l. 3. tit. 4. lib. 5.

4 a *Casos y ha.* Concord. cū. d. l. vnica. §. libertatibus. C. de cadu. tollen. & l. 2. ff. quando dies lega. ced. rationem diuersitatis ponit Alberi. in. d. §. in nouissimo.

5 b *El usufructo.* Quid si alternatiuē legatus est alicui fundus, vel usufructus, & ante aditionem hæreditatis decedat legatarius, an transmittat legatū, ad hæredem? Ange. in dic. l. vnica. §. in nouissimo. tenet q̄ sic, quia nō est legatum cōditionale, cessabit tamē potentia optandi vsum fructū, qui non transmittitur. facit illud. ff. de optio. lega. & l. cum illud. ff. quando dies lega. ced.

6 c *O la morada.* Vide in. d. l. 2. ff. quando dies lega. ced.

Lex. XXXVI.

Non potest legatarius partē legati accipere, & partē repudiare, siue sit certa rei, siue vniuersitatis. eo aut̄ mortuo die legati cedente, potest quilibet eius hæredū partē suā capere, etiā si alius non recipiat, pluribus autem rebus ei legatis potest vnam recipere & aliā omittēre, nisi vna cū onere, alia sine legetur sibi. nā si legantur cētū, & seruus vt manumittatur, si velit centum omisso altero nil habebit: & seru⁹ erit statim liber. h. d.

1 d *En escogencia.* Prosequitur dicta Azo. C. eo. in summa. col. pen. versic. est enim in legatarij potestate. & concordat cum. l. legatarius. ff. de lega. 1. & cum. l. 2. 4. 5. & 6. ff. de legat. 2.

2 e *De la dexar.* Et si repudiat, perinde habetur ac si nihil ei relictum esset. d. l. legatarius. §. si legatum. & l. seruum filij. §. si quis. & l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. de lega. 1. & dixi supra eo. l. 34.

3 f *Dexar la otra.* Vt in di. l. legatarius. & l. neminem. & limita nisi legata esset res, vel pars eius. l. iucio. ff. de leg. 2. Pau. in. d. l. neminem. qd̄ autem si res legatur à pluribus hæredibus, an poterit acceptari quo ad vnum, & quo ad alium repudiari? Paul. in. d. l. neminem. vult q̄ sic quia censetur legatum, quodammodo diuisum, nisi factum esset sub conditione dandi aliud hæredibus, quo casu dando partem vni non consequeretur partem alterius. l. qui duobus. ff. de conditio. & demō. Et nota quod per agnitionem partis rei legatæ, videtur facta agnitio

q̄ el testador muriesse. E maguer de su fo diximos, que luego q̄ muriesse el testador, passa el señorio de la cosa, aq̄ a quien es mādada, si es fecha sin cōdiciō, casos y a, en que cōuiene en todas guifas, que el heredero entre la heredad primeramente, ante que aquel a quien es fecha la mādada, gane el señorio della. El primero dellos seria como si el testador ouiesse algun seruo a quien otorgasse en su testamento que fuesse libre. Ca este a tal maguer muera el testador, nō puede ganar la libertad, a menos del heredero entrar la herencia, o otorgarse por heredero. E el segūdo caso seria, si a tal seruo como sobredicho es, mandasse el testador alguna cosa, en aq̄l mismo testamento, en que le aforrasse, ca nō puede auer la manda, a menos del heredero entrar la heredad. El tercero caso seria como si el testador mandasse su seruo a algun ome, ca nō passa el señorio aquel a quien le mādado, a menos del heredero entrar la heredad. El quarto caso seria, como si mādasse el testador a algūo el vsum fructo^b de algūa heredad, o la morada^c de alguna casa: ca nō ganaria el señorio de tal mādada, aquel a quien fuesse fecha, a menos del heredero entrar primeramēte la heredad del fazedor del testamēto.

Ley. XXXVI. Como aquella que es otorgada alguna manda la puede dexar o non, si la non quisiere.

Escogencia^d es de aquel a quien es fecha la manda, de la tomar toda, o de la dexar e si quisiere e non podria tomar parte della, e dexar la otra^f, maguer quisiesse. E esto ha lugar, quādo alguna cosa es mādada señaladamēte a vno, o muchas q̄ se comprehēde fo vn

totius. l. si cui res. ff. de legatis secundo.

g *Semejante.* Vt supellectilem, vel aurum, vel argentum, aut peculium instrumentum, aut vestem. l. grege. ff. de lega. 2. Azo. vbi supra.

h *Dellos.* Et portio repudiata non accrescet acceptanti, quia ista cōsentur coniuncti coniunctione legali, secundum Bartol. in. l. re coniuncti.

n ome. E esto seria como si dixesse el testador, q̄ mādaua vna cabaña de ouejas cō todas las cosas q̄ le pertenesce. Ca como quier q̄ en tal mādada como esta, o en otra semejate^g della, y a muchas cosas, cō todo esso por vna mādada es cōtada, e porende cōuiene q̄ todas las tome, o todas las dexar. Mas si aquel q̄ aya de auer la mādada de vna cosa muriesse, e dexasse muchos herederos, estonce bien podria cada vno dellos^h tomar su parte, maguer el otro, o los otros, nō quisiesse recibir la suya, quier fuesse la mādada de vna cosa, o de muchas. E si la mādada fuesse de muchas cosas señaladas, e la fiziesse a vno bien podria estōce tomar dellas, la q̄ quisiesse e dexar las otras: fueras ende, i quando el testador mandasse a algunos dos cosas: la vna, con agrauamientoⁱ, e la otra sin el. Ca si aquel a quiē tales mandas son fechas, quisiesse tomar aq̄lla cosa de q̄ se puede aprouechar luego, e dexar la otra, nō lo podria fazer, ante dezimos que las deue amas tomar, o dexar. E esto seria como si dixesse que le mandaua cincūeta maruedis e vn seruo rogandole que lo aforrasse, ca si este a tal quisiesse tomar los maruedis e nō quisiesse aforrar el seruo, estonce non deue auer la vna manda, nin la otra, como quier que el seruo por derecho, en tal caso como este, es luego libre^k, tambié como si el otro lo ouiesse aforrado.

Ley. XXXVII. Como el heredero deue entregar la cosa, a aquel a quien es mandada.

Entregar deue el heredero a aquel a quien fue fecha la mādada de la cosa que el testador le mando, con todo lo al q̄ le pertenesciesse l aquella cosa mandada. E esto seria como si le mandasse vn solar, e despues

hoc esse, quia fuit in mora: cum dicit, e non quisiere aforrar el seruo. Vnde tūc habere debet libertatem, velut si directo ei a restatore esset relicta. l. ancillam. C. de fideicommissa liberta,

Lex. XXXVII.

Illud quod rei legatæ adificacione, plātacione, seu alluuiōne, accedit legatario debetur: & si res erat testatoris: debetur etiam fructus ab adita hæreditate, si autem res aliena, debentur fructus & a die qua requisitus fuerit hæres per legatarium, & eā noluit comparare, tenetur ad rem & fructus, vel ad alluuiationem. h. d.

1 *Con todo lo al que le pertenesciesse.* Concord. cum. l. si ex toto. in prin. & cum. l. q̄ in rerum. §. si quis. & l. seruum filij. §. si arex. ff. de leg. primo. Partida. vj.

in versi. 5. prin cipaliter. ff. de legat. 3. Paulus Bal. & Alexā. in. dic. l. legatarius. ff. de lega. 1. vbi ex hoc Bald. sumit argumentum ad quæstionem q̄ si sunt duo hæredes vnus emphiteotæ propter delictum vel repudiatio nem vnus, sua portio non accrescit alteri coheredi: sed redit ad dominum, quod est notabile, & sequit̄ ibi Alexard. & Iaso.

Agrauamiento. Adde dic. l. neminem. ff. de legat. 2. & ibi Barto. inducit ad quæstionē de executore constituto à testatore, cui aliquid fuit legatum, quod tenetur satisfare & si velit repudiare legatum vide ibi p̄ eū.

Libre. Adde l. si legatario. ff. de fideicommissis. liber. & l. si ea lege. & l. si is qui. C. si mancip. ita fuer. aliena. vt manu. sed cur hic disponitur statim fieri liberū seruum. cū fideicommissaria libertas nō competat ipso iure: sed sit ab hærede vel legatario præstāda, vt in. l. si te. C. de fideicommissa. libe. dic

Sesta partida.

& adde. l. si tibi homo. §. cum seruus. ff. eo. & facit in argu. quod si possessor oppidi alicuius quod habet, vt bona maioræ, acquirat tali oppido mercatum francum ex privilegio regis, q̄ similiter & tale mercatum cedit oppido vel castro. Si tamen postea pronuntiaretur tale oppidum non est maioræ vel alij adiudicaretur, vt bona libera an qui acquisiuit tale

privilegiū possit petere pretium valoris privilegij. vid. tex. in. c. i. §. si. si vassallus hic fin. l. do. fred. facit et ista. l. q̄ si quis addidit maioræ antiq̄ aliqua bona nihil ultra addes de prohibitionibus & vinculis quod

que gelo ouiesse mandado: fiziesse el testador casa^a, o otro edificio en el. Caestonce, aquel aquien fue fecha tal manda, deve auer también la casa, como el solar. E esso mismo dezimos que seria si le fiziesse manda de vn campo, e despues se le acreciesse alguna cosa por auenidas de rios, que le corriesen de cerca, o se ayuntassen^b ael otras cosas: así como

intelligatur sub eisdem vinculis & prohibitionibus. facit bonus tex. in. c. quia cognouim⁹. r. q. 2. & tex. & ibi Ioā. de Pla. in. l. 3. C. de agric. & cens. lib. ii. Quid autem si testator legauit rem alienam, in qua post testamentum factum fuit incrementum. vi. l. si choros. §. area. ff. de legatis. 3. per Alex. & Joci. in. d. l. si ex toto. in prin. & limita, vt per glo. in. l. si ex toto. §. si. ff. eo. l. si testator, qui partem habebat in fundo, legat fundum suum, & postea partem alterius redemit: quia tunc pars redempta non venit in legato: si verò non dixit quod legabat fundum suum: sed quod legabat fundum simpliciter, tunc secundum Bar. post Iacob. de Aren. est idem ac si diceret suum Bal. verò & alij relati per Alexan. dicunt contrarium. Socinus verò distinguit an portio fundi, quæ erat aliena, erat pro diuiso, & procedat opinio Bartol. Si verò pro diuiso, tunc si fuit adiecta alteri portioni, includitur per l. cum fundus. in fin. ff. de lega. 2. & d. l. si ex toto. secus si à testatore se paratim esset possessa: quia tunc videtur potius accedere personæ quàm rei. Quid autem si totus fundus erat testatoris. & dixit lego fundum meum, an tunc portio postea emptæ cedat legato? vide Bal. in. d. l. si ex toto. §. fin. & ibi per Alexan. & Socin. vbi etiam vide, quid si simpliciter legaret fundum. sed quid e contra an legando quis rem, propter quam est obligatus ad aliquod onus personale, an transeat tale onus in legatarium? distingue, vt per Bar. in. l. quæro. ff. de usufr. lega. post gloss. in. l. pe. §. si. ff. de lega. 3. nam si est onus, ad quod quis tenetur habitare respectu fructuum, & tunc tale onus transit in legatarium, vt in. d. l. quæro. Si verò est aliud onus ad quod fuit obligatus pro habenda ipsa re legata, & tunc non transit tale onus in legatariū, vt in. d. l. pe. §. 3. si. & adde pulchrum tex. in. l. qui concubinam. §. qui hortos. ff. de leg. 2. vbi si conductor legat fructus rei conductæ, non videtur legare cum onere soluendi pensionem: sed pensio est soluenda ab hærede testatoris, quem casum singulariter nota. Et quid etiam si legata res minuat, an diminuatur onus iniunctum? vide tex. cum gloss. & ibi Bartol. in. l. plantius. ff. de conditio. & demonst.

- 2 a *¶ Fizesse el testador casa.* Adde. d. l. seruus filij. §. si areæ. ff. de lega. 1. vbi etiam vid. quid si legauit domum, quæ destructa est, an area veniat in legato? & quid si postea in tali area per testatorem vel hæredem edificetur? vide ibi per Doctores.
- 3 b *¶ O se ayuntassen.* Docto. in. d. l. si ex toto. in prin. trahunt in argumentum ad terram nouiter additam regno, quod debeat regi cōsuetudinibus regni. & dixit supra.
- 4 c *¶ Los frutos.* Et infra ibi. entre la heredad. habes ergo hic, quod fructus rei legatæ debentur legatario, à die aditæ hæreditatis, & non à morte testatoris, prout dicebat gloss. in. l. q̄ seruus. ff. de lega. 2. & idem tenent Iacob. de Aren. Bart. & Ange. in. l. seruo legato. in prin. ff. de leg. primo. Bar. etiam. in. l. in fideicommissaria. ff. ad Trebell. quā opinionē Alexand. dicit esse multū sustentabilem, attento q̄ dominiū censetur legatarij à tempore mortis, adde etiam Alberic. in. l. huic scripturæ. in prin. per illum text. ff. ad. l. aquil. in contrarium tñ est cōis opinio, quā tenuit gl. in. l. Herennius. & in. l. xquis. ff. de vsur. & in. l. si. C. de vsur. rei iudic. & ista opinio approbatur hic per istā. l. & limita quinq. modis, vt per Alex. in. d. §. cū seruus, scilicet in fructibus seminatis a testatore: quia illi semper debentur legatario: & si hæres nō sit in mora, & habeat bonam fidem, vt declarat Alberi. post Oldra. in. l. si. C. de vsur. & fructibus legato. & nisi res esset tradita per testatorem, vel sibi esset data licentia ea nō apprehendendi, & praterquā in cōmodo vsurarium debitarū occasione fortis, vt tradit ibi Paul. de Cast. inducens ad legatū pecuniarū, quas testator habebat super monte florentino. per. l. nomē d̄ bitoris. in prin. ff. de lega. 3. & etiā nisi testator dixerit, quod legat rem cum commodis suis. gl. in. l. Lucius. la primera. ff. de lega. 2. & ibi Bar.

item nisi heres fecisset moram in adeunda hæreditate, secundum Bal. in. l. 1. C. de vsur. & fructibus legato. & quādo fructus essent bona fide percepti, qui ante moram pertinent ad hæredem, licet adierit hæreditatē secundum glo. in. d. l. 1. C. de vsur. & fructibus lega. & tenent Docto. cōmuniter. Si tamē sint extates, tenetur eos restituere, vel si sunt cōsum

arboles: o fuesse y puesta viña despues. Otrōsi dezimos, q̄ deve auer aq̄ la quien es fecha la manda, los frutos^c de aquella cosa q̄ le fuesse mandada, si era de aquel que la mando: desde el dia q̄ el heredero ètre la heredad, por palabra o por fecho. Mas si la cosa mādada fuesse a gena, deve la comprar el heredero, e dar la a aquel, a quié el testador la mando dar. E si por

pti, quatenus factus est locupletior: reliquos lucratur propter bonā fidem. l. quæsitum. ff. de acquiren. rer. domi. & tradit Paul. de Cast. in. d. §. cum seruus. sed an hodie de iure regni. per. l. 1. tit. 2. lib. 5. ordina. In no. rec. est. l. 1. tit. 4. lib. 5.

sponitur valere legata, & deberi etiam non adita hæreditate, fructus pertinebunt ad legatariū à morte testatoris? & videbatur q̄ nō: imò à die hæreditatis aditæ. vt in ista. l. partitarum habetur illa enim. l. solū videt disponere in casu, quo non adeatur hæreditas ex testamento non tamen negat, quin saltem à venientibus ab intestato debeat hæreditas adiri, argu. l. 2. ff. de fideicommissa. liber. & not. gl. in. l. qui filio. §. 1. quam ibi approbant Bartol. Imol. & alij. ff. de hæredi. institu. la son in. l. eam quam. in. nota. colu. 7. C. de fideicommiss. & hoc etiam videtur argui ex verbis dict. l. ordin. cum dicit. est tōce herede aquel que segund derecho o costumbre de la tierra deuia heredar. & satis operabitur illa. l. regni, quod videatur grauari venientes ab intestato, & legata ab eis videtur repetita, licet testator non dixerit ad quod alias de iure non fuerant obligati, vt tradit Imol. in. d. l. qui filio. §. 1. & cum illa l. clarè non exprinat, q̄ legata debeantur, & si hæreditas non adeatur à venientibus ab intestato, non debemus dicere, quod ex ea leges iuris communis, & etiā partitarum in hoc corrigantur. Præterea si illa. l. aliter intelligeretur induceretur absurditas, & maximum damnum hereditati, nā non existēte hærede, qui adiuisset, ppter legata pecuniaria, licet parua res hæreditatis etiam pretiosæ venderentur, & ini quo pretio: vnde neque de mente testatoris, neque legis debemus presumere, quod tale damnum vel simile inferre velint hæreditati. facit ad hoc quod not. Bartol. in. l. alio. versic. quæro. an hæres sit requirendus. ff. d̄ alimen. & cibari. lega. in contrarium tamen faciunt verba generalia illius. l. vbi nihil dicitur d̄ adeūda hæreditate per venientes ab intestato. & quia si daretur casus, quod nullus adiret esset dicere, quod in effectu legata non valerent, cuius contrarium apertè vult illa. l. vnde etiam non adita hæreditate ab hærede scripto, vel venientibus ab intestato, legata debentur per illam. l. & competet officij iudicis, ad hoc vt etiam in legatis ad pias causas, voluit Bald. in dict. l. qui filio. §. 1. & tradit Specula. tit. de actio. & peticio. colu. ii. quod in isto casu nō esset dubium, quod cōpeteret ex quo. l. prædicta videtur dirigere verba ad iudicem: cum dicit. cumplase el testamento. & cum verba diriguntur ad iudicem, competit officium iudicis, vt in terminis similis statuti tradit Alexand. in. l. 1. columna. ii. ff. de lega. 1. vbi etiam Socinus idem tractat circa tale statutum, & innuit quod utroque modo posset quis dicere, quod intelligatur statutum, vel quod a venientibus ab intestato adiri debeat hæreditas. vel quod etiā intelligatur & si nullo modo adeatur hæreditas. & ibi ponit prædicam quod sic intelligendo curator detur bonis. Bene tamen esset fatendum, quod iudex cuius officium imploratur, requirere debeat venientes ab intestato, an velint adire hæreditate antequam iubeat solui legata. neq; det curatorem bonis: vt tradit Bar. in. l. 1. ff. de curato. bonis dand. tradit Alexan. consil. 137. col. 3. volu. 2. & si ista aditio nō expectatur. per. d. l. ad valorē legatariorum in cōsequentiā videtur dicendum quod fructus debeantur legatario a morte testatoris, vt enim habetur in. d. l. si tibi homo. §. cū seruus. legata p̄dent vsq; ad aditionem hæreditatis: eò quia de iure illo, & etiam d̄ iure isto partitarū erat necessaria aditio hæreditatis, & legata corruerant nō adita hæreditate, & fructus ideo nō debebantur nisi a die aditæ hæreditatis, quo obstaculo sublato. per. d. l. ordina. restat dicendum, q̄ etiam legatario pertineat fructus relegate a morte testatoris, super quo tamen tibi, qui maior ocium habueris, relinquo cogitandum. Quid autem si res quæ legatus non sit propria testatoris, sed hæredis, vel aliena? vi. per Doct. vbi supra, & per Bar. in. l. in fideicommissaria. ff. ad Trebe. & per Ange. Aret. in. §. 1. Insti. de lega. col. si. per Albe. & alios. in. l. si. C. de vsur. & fructibus legato. & habes infra in ista. l. in legato verò vniuersalia quo tempore veniant fructus? vide in dicta. l. xquis. & in. l. peculium. ff. de lega. secundo.

Et no. rec. supra proximè aditam.

5 a *Que saliesen della.* Adde. l. fin. & ibi gl. & docto. C. de vsur. & fructib. legato. an autem etiam tenebitur de percipiendis? videtur qd sic, vt in l. cū seruus. §. fructus. ff. d. leg. 1. sed illa. l. loquitur quādo legata fuit res propria testatoris, idē tamen dicit Alberic. in. d. l. si legaretur res aliena: nam post aditam hereditatem, & interpellationē, & morā veniūt indistinctē tā

percepti, q̄ pci piēdi per. l. r. i. fin. C. eo. nota tamē qd nō veniēt illi, quos percipere potuisset petitor sed illi quos percipere potuit possessor secū dum Alberic. post Pet. in. d. l. fin. ita intelli gēs, qd habetur in. d. §. fructus & i. l. patrono. in princ. in secundo respon. ff. de lega. 3. licet quando res propria legaretur a tempore morē venirent etiam percipiē di, quos legatarius percipere, scilicet potuerat. vt in. d. §. fructus. l. cū seruus alias incipit apud iulianum.

¶ *Lex. XXXVIII.*
Teneatur heres rem legatam tradere legatario, si eam ad manus habet: alias idulgetur per iudicem tēpus, sed si est aliena, nec potest commodē emi, sufficit aestimationem soluere, idem si est institutus seruus testatoris, & eius filii vel pater alij legatur, quia liberatur aestimationem soluendo. h. d.

1 b *Entregar.* Si res est alibi, & hāres copiam non habet eam dandi, vt i l. cū res. ff. de lega. 1. nam regulariter hāres tenetur tradere rem legatam in loco, vbi est: vt ibi vide casus fallentia.

2 c *Dezimos.* Concord. cum. l. non dubium. §. si. ff. de lega. 3. & cum. §. nō solūm. in l. i. de lega. & vide supra eo. in. l. 10. quid autem si hāres alias potuit rem legatam redimere congruo pretio, & noluit, modo verō habere non potest, nisi immēso pretio: vide gl. nota. in. l. qui concubinā. §. si. ff. de legatistertio.

3 d *Parentesco.* Concord. cum. l. si domus. §. qui confitetur. ff. de lega. 1. & not. istam. l. cum dixit. o parientes muy de cerca. Nam videtur latius loqui quam. d. §. qui confitetur. & facit. l. i. tit. 5. 4. partita. & l. possessionum. C. commun. vtriusque iudi.

4 e *Semejantes destas.* Et sic vbi esset affectio ratione personarū, ne resulteret aliquid inhumanum: secus ergo si esset affectio rerū, vt in. d. §. qui confitetur. per quem dicit Bald. quōd si pater doctor relinquit filium hāredem, & legat alteri libros, non audietur filius, & si sit doctor volens soluere aestimationem, ne libri ab eo separentur: non enim habetur consideratio talis interesse contra dispositionem testatoris secūdū eum & Pau. de Castr. ibidem.

¶ *Lex. XXXIX.*
Legatum potest reuocari expressē per testatorem tam in testamento

quam in codicillis, & etiam ipso facto, vt per cancellationem testatoris, vel alterius eius mandato, sed si sine mandato cancelletur, & legi potest, vel per quinque testes probetur valet legatū. h. d. Habuit ortum a. l. datum. C. de legatis.

f *Renocar.* Et nota quōd per adēptionem praelegati facti vni ex hā-

redibus, videt reuocatū praelegatum factū alteri hāredi quando ademptio fuit facta causa adaequationis vt esset aequalitas inter hāredes. causa fuit singularis in. l. alteri. ff. de adi. lega. ex quo inferes ad quāstionē qd si pater fecit maioriam in vnum ex filiis si postea dicat qd facit causa aequalitatis aliam maioriam in alterum filium qd reuocata prima maioriam, causa adaequationis predictae videtur etiam reuocata secūda maioriam. & qd si qd fecit maioriam reuocabilem de certis rebus in vnum filium postea de eisdem rebus facit maioriam in alium filium an videatur prima reuocata si de ea facit mentionem? gloss. in. l. seya. ff. de don. cau. mor. in v. b. permittitur, dicit qd sic, & sequitur ilam Dynus, & Paulus ibi tenet contrarium volens qd

xesse que la non quera cumplir, poder loya fazer por razon del parentesco d, q ha con el otro seruo, que es mādado: pero seria tenuto el heredero de dar la estimaciō del. E esso mismo seria en las cosas que auiniesen semejantes destas e.

¶ *Lex. XXXIX.* Como puede el fazedor del testamento reuocar las mandas que ouiesse fechas.

Reuocar puede el testador todas las mandas que ouiesse fechas, cada que quisiere, quier sean fechas en testamento acabado, o en otra escriptura qualquier. E aun las qd fuessen fechas en testamento acabado, puede las reuocar en otra escriptura, que se faze ante cinco testigos, a que llaman en latin codicillus. Otrosi, se podria de fatar la manda, quādo el testador cancelasse la escriptura della, por su mano misma, o la mandasse cancelar a otro. Mas si la cancelasse otro alguno, sin mādado e sin sabiduria del testador, valdria la mādada, si fuesse cancelada, de manera, que se pudiesse leer, o si se pudiesse prouar cō cinco testigos, que fuesse fecha.

¶ *Lex. XL.* Como se reuoca o non, la manda quando el testador da o enagena la cosa despues qd la manda.

Donacion faziendo el testador en su vida a algun ome de alguna cosa que ouiesse mandada en su testamento a otro, defata se k poren de la manda, porque semeja que

videatur donare secundo filio in casu quo primus non haberet. & facit. l. sequens quāstio. ff. de lega. secundo.

g *Codicillus.* Ex hoc videtur, quod etiam ipso iure videtur adēptum in codicillis, quod erat relictum in testamento, & sic non sit optus exceptione, vt dicebat gloss. quam ibi tenet Pau. de Castr. in. l. si ita sit scriptum. ff. de lega. 1. & illi gl. est alia cōtraria in. l. fideicommissum. C. de fideicom. quam sequitur communiter docto. ibi. Bar. Bal. & Ang. & Alex. in. d. l. si ita sit scriptum, per tex. in. st. de adem. lega.

h *Cancelasse.* Adde. l. i. §. sed & si legi. & §. sed cōsulto. & l. proximē. ff. 3 de his quae in testa. delen.

i *Alguno.* Adde. l. i. in prin. ff. de his quae in testa. delen.

¶ *Lex. XL.*
Si rem legatam donat testator videtur reuocasse legatum, secus si vendat, aut permutet, vel pignori dedit. h. d.

k *Desatase.* Add. l. 17. supra eo. & quae ibi dixi, & facit qd si testator fecit maioriam de pluribus rebus, & postea voluntarie alienauit aliquam rem ex eis quia forte dedit secundo filio qd & si postea eam rehabeat non reincident in maioriam. l. cum seruus. ff. de adi. lega. Bald. in. l. 3. C. de lega. & idem si venditio fuit nulla, secundum Bald. in rubr. C. de verb. signi. verfi. sed quid si testator. ¶ Quid autem si testator reliquit maioriam domum suam principalē quam postea vendit & aliam emit, an empti surrogetur loco primae? videtur quōd sic argum. huius. l. & Partida. vj.

redibus, videt reuocatū praelegatum factū alteri hāredi quando ademptio fuit facta causa adaequationis vt esset aequalitas inter hāredes. causa fuit singularis in. l. alteri. ff. de adi. lega. ex quo inferes ad quāstionē qd si pater fecit maioriam in vnum ex filiis si postea dicat qd facit causa aequalitatis aliam maioriam in alterum filium qd reuocata prima maioriam, causa adaequationis predictae videtur etiam reuocata secūda maioriam. & qd si qd fecit maioriam reuocabilem de certis rebus in vnum filium postea de eisdem rebus facit maioriam in alium filium an videatur prima reuocata si de ea facit mentionem? gloss. in. l. seya. ff. de don. cau. mor. in v. b. permittitur, dicit qd sic, & sequitur ilam Dynus, & Paulus ibi tenet contrarium volens qd

Sesta partida.

per ea quæ notat Barto. in. l. placet. ff. de libe. & postu. in materia post
humi instituti. & qd si testator instituit filios suos hæredes, & in vnũ
ex eis fecit maioriã de certis rebus, & de talire quæ tunc erat aliena:
sub conditione si fuerit sua tempore mortis, quia forte cogitabat illam
emere emit eam postea & tradidit illi filio in quem faciebat maioriã,
an videtur tra-
dere vt sit ma-
ioria, vel an in
telligatur defe-
ctacõditio? dic
q̄ erit maioriã
l. talem. ff. de
hære. institu.
iuncta gloss. in
verbo palam.
est in. §. i. & vi-
de. l. lucius. ff.
de lega. 2.

Lex. XLI.

**Re autẽ lega-
ta, perdita, vel
perempta sine
culpa hæredis
negligẽtia, vel
mora non te-
netur heres, ni
si ad cauẽdum
de ea inuenta
tradenda, nec
etiam tenetur
hæres, si occi-
dat seruum leg-
atum cũ sua
vxo rein adul-
terio deprehẽ-
sum. h. d. Ha-
buit ortũ a. l.
cum res. §. pe.
& vti. ff. de le-
ga. primo.**

**a Del heredero.
Prosequit ista
l. nota. per A-
zo. C. eod. in
summa. colũ.
fi. verfi. item li-
beratur hæres.**

**b Quela de. Et
sic habes, q̄
hæres tantum
teneatur caue-
re de præstan-**

do rem sine culpa hæredis, nõ apparentem: si ad eum peruenerit non
autem de persequendo rem. gl. in. l. si quis seruum. in prin. ff. de leg. 2.
Bar. Ang. & Imo. in. d. l. cũ res. in prin. & nota q̄ etiã tenebitur hæres
persequi seruum existentem in fuga, vel similitẽ rem sumptu legatarij,
& eius periculo. l. si seruus legatus. in prin. ff. de lega. 1. sed an tenebitur
etiam de hoc canere? & dicẽdum videtur q̄ sic per. l. seruo legato. §. si.
eod. titul. & q̄ sic suppleatur ista. l. ita tenent Bart. & alij communiter
in. d. l. si quis seruum. Pau. & Alex. in. d. l. cum res. & si seruus legat^o e-
rat in fuga tempore testamenti: tunc hæres etiam suo sumptu eum de-
bet persequi. l. cum seruus legatus. ff. eo. & ibi vide gloss. & intellige, si
seruus ita lõge abiit, vt legatum esset inutile, si expensis legatarij quæ
rendus esset secundum Bar. Pau. & Alex. ibi, secus verò si non exige-
ret ita magnam expensam.

c Como las otras sus cosas. Aduerte quia de iure cõmuni, in ista materia
de qua culpa teneretur hæres legatario, cõmuniter tenetur distinctio
quam ponit Bart. in. l. cum res. §. culpa. ff. de lega. 1. videlicet quòd si il-
le quasi contractus, qui celebratur aditione hereditatis, per quem obli-
gatur hæres legatariis, & fideicommissariis fit gratia legatarij, vel fidei-
cõmissarij tm: quod est qñ maior pars hereditatis vadit ad legatariũ,
vel fideicõmissariũ: & tũc hæres nõ tenetur nisi de dolo, & lata culpa.
l. mulier. §. si hæres. ff. ad Trebel. qñq; est celebratus cõtractus iste gra-
tia hæredis, vt qñ apud hæredem maior pars remanet: & tunc tenetur
etiã de leuissima culpa, vt in. d. §. culpa. qñq; celebrat grã vtriusq; q̄
modicũ plus vadit ad legatarios, quã ad hæredẽ, velle contra: & tunc te-
netur de leui tm. l. si seruus legat^o. §. cũ quid. ff. eo. & ista distinctio fuit

originaliter Petri, in. d. §. culpa, & tenuit etiã eam Bar. l. i. q̄ nerna. fi. q.
ff. de posu. & quasi cõiter tenet p̄ scribẽtes prout attestat Alex. & Iaf.
in. d. §. culpa. Bal. tñibi dicit hæredẽ indistinctẽ nõ teneri de leuissima
culpa: cũ obligetur ex quasi cõtractu aditionis celebrato gratia vtriusq;
eius. l. & legatarij. l. apud iulianũ. in. fi. ff. quib. ex caus. in posse. ea. er.

fueras ende, si el testador ouiesse fecha
manda a otro de algun seruo, e despues
le fallasse el heredero cõ su muger, o cõ
su fisa, e lo mataste. Ca estonce non se-
ria tenuto de cumplir la manda, nin de
pechar ninguna cosa por el, aquel aquiẽ
fue mandado tal seruo.

**Ley. XLII. Como se desata o non, la mãda que
es fecha de lana, o de madera, o de otra cosa se
mejante, si se fiziesse despues alguna lauo de
llas.**

Lana, o madera auiendo al
gund testador, si despues
que ouiesse fecha manda
dellas, enante que se mu-
riessẽ, fiziesse paño de la lana, o fiziesse
de la madera casa, o naue, o otro edifi-
cio, desatase porende tal manda e non
vale despues, porque faziendo esto, en-
tiende se que quiso reuocar la manda a
aquel que la auia fecho. Otrosi dezimos,
que si el testador fiziere manda de algu-
na carreta, o carro, que aquel a quien es
mandada tal cosa, la deue auer con la be-
stia que la trae. Pero si despues en vida
del testador se muriessẽ la bestia, que la
folia traer, desatase porende la manda, e
non vale, fueras ende, si el testador en su
vida metiesse otra bestia en lugar de aq̄-
lla, que fuesse muerta, ca estonce aura la
manda aquel a quien fuesse fecha.

supra. §. part. Sed prout eam diffinit ibidẽ Bart. in rebus cõibus incidẽ
ter, vel ex cõuentione, quia licet dñum rei legata trãseat in legatariũ
adhuc tñ, cũ sit de hereditate nõ iudicatur hic prout res prorsus alie-
na, quoad istum effectũ sicut etiã in simili dixi in. l. 2. titu. 2. §. parti. &
nimirum quia cõsiderauit ista. l. gratia vtriusq; hæredẽ ex quasi cõtra-
ctu aditionis obligatũ fuisse, bene tñ placet distinctio Bart. quæ cõiter
approbatur cui nõ resistit ista. l. partitarũ, & probatur satis in legibus
per eum allegatis & sic concordentur ista iura, & quia. d. §. culpa. non
violando eius literam satis probat hæredem etiam de leuissima tene-
ri, vnde tenenda videtur distinctio prædicta.

d Detardando. Si enim res legata perit post morã, perit periculo hære-
dis, vt hic & in. d. §. culpa. nõ facta distinctio, an esset eodẽ modo pe-
ritura penes legatariũ vel nõ? & ista est magis cõmunis cõclusio glo.
& doct. in. l. q̄ te. ff. si cert. peta. & in. l. nemo. §. si post moram. & ibi.
Bartol. ff. de verbo. obliga. & per Alexan. in. d. §. culpa. vide quẽ dixi
in. l. si. tit. 2. par. 5. in glo. fi.

e Consumu muger, o consumu fisa. Adde. l. quid ergo. §. si hæres. & ibi glo. ff. de
legatis primo.

Lex. XLIII.

**Testatore ex lana vel tignis legatis adificium vel pannum faciente
reuocatur legatũ. Et quadriga, aut curru legato, debetur etiã bestia ad
ducẽs currũ vel q̄drigã, qua mortua, interit legatũ, nisi aliã eius loco ap-
ponat testator. h. d. Concord. ff. de lega. 3. l. si cui lana. & l. lana legata.**

f Paño. Prosequitur ista. l. nota. per Azo. C. eo. in sum. col. fi. verfi. itẽ
liberatur hæres propter transformationem rei.

g La bestia. Loquitur ista. l. quando vnus tm equus, vel mulus ducebat 2

de leuissima
culpa non de-
bet teneri. l. si
vt certo. §. nũc
videndũ. ff. cõ-
moda. l. cõtra-
ctus. ff. de reg.
iur. q̄ fuit pria
opinio glo. in
d. §. culpa. & il-
lã videt tenuit
se Azo. C. eo.
in sum. col. fi.
vbi ponit hæc
vba. culpa au-
tẽ æstimada e,
nõ tm dolo p-
xima: sed etiã
leuis, & vt non
p̄mittat q̄
debet facere,
& sit diligens
in faciendo q̄
pertinet ad rei
custodiã, alle-
gat. d. l. cũ res.
§. culpa, & cer-
tẽ hæc lex pti-
tarũ satisfacere
videt huic
opinionĩ in isto
verbo, asico-
mo las otras
sus cosas. imò
etiã vult singu-
larius, q̄ leuis
culpa de qua
vult hæredẽ te-
neri, cõsideret
nõ prout Bar.
eam diffinit &
cõsiderat in re
b^o prorsus alie-
nis, in dict. l. q̄
nerna. col. 8. &
9. & prout etiã
l. partitarũ dif-
finit tit. 3. l. 3.

currum. Quid vero si esset quadriga vel currus, qui duobus mulis verheretur, qui fuit legatus, an vno perempto pereat legatū vel debeatur reliquā quæ supersunt? distingue, an sit legata proprietas vel usus fructus, nam si usus fructus currus fuit legatus: cum tale legatum respiciat formam rei, illa perempta deficit legatum, vt probatur in. l. quid tamē. §. fin. vbi Angel. & Bal. & i. l. repeti. §. fi. ff. qb. mod. vsusfrū. ami. si verò proprietas legatur, tūc dicvt per Imo. & Pau. de Cas. post Bart. in. l. peculū. §. qua drigā. ff. de legat. secundo.

Lex. XLIII.
Si rem legatā recipiat legatarius iure donationis à testatore, vel ab alio nō potest eam petere iure legati, secus si sit donata seruo legatarij per extraneum, qui nihilominus petet æstimationem iure legati ab hærede, si tamen extitulo oneroso legatarius rem legatam ab aliquo eam tenente consequatur, potest pretium petere ab hærede testatoris. h. d.

Lex. XLIII.
Si rem legatā recipiat legatarius iure donationis à testatore, vel ab alio nō potest eam petere iure legati, secus si sit donata seruo legatarij per extraneum, qui nihilominus petet æstimationem iure legati ab hærede, si tamen extitulo oneroso legatarius rem legatam ab aliquo eam tenente consequatur, potest pretium petere ab hærede testatoris. h. d.

Habuit originē à. l. si seruus legatus. §. si id qd. ff. de leg. 1. & à. §. si res aliena. in. l. tit. de legat.

a **Recibiendo.** Prosequitur nota. per Azo. C. eo. in summa. col. fi. ver. item succurritur hæredi.

Lex. XLIII. Como se defata la manda, si el señorío de la cosa de que es fecha la mada, gana despues aqnel a quien era mandada.

Rescibiēdo^a, algun ome en manera de donacion, aqlla cosa misma q̄ algund testador le ouiesse mandado, quier gela diessē aq̄l q̄ la auia mādado, o otro qualquier que la touiesse, nō puede demandar la despues, por razō de aq̄l testamento en que le fue mādada. Pero si la cosa q̄ fuesse dexada en testamento a otro, la diessē despues algūos otros, q̄ nō fuesse herederos del testador al seruo d̄ aq̄l mismo, aquiē fue mādada: estō ce el señor del seruo, bien puede demādar la estimacion de aquella cosa, que le mandaron al heredero del testador, ma guer q̄ las cosas q̄ gana el seruo pertene scē al Señor. E aū dezimos q̄ si aq̄l aquiē es mandada alguna cosa en testamento o en codicilo de otro, la ganasse despues por cōpra, o por cābio, de alguno que la touiesse: estonce aun bien puede demādar al heredero del testador, la estimaciō della, e el deue gela pagar.

Lex. XLIII. Como vale o non, la manda que es fecha de vna cosa e testamēto de dos omes.

Na casa^b, o vna viña, o otra cosa qualquier, seyēdo mādada a algū ome en testamento de dos testadores q̄ lo fiziessen apartadamēte, si acaesciessē que aquel aquiē la mandaron, q̄ ouiesse primero la estimaciō de aquella casa del heredero del vn testador: biē puede por esso aun demandar al heredero del otro,

Eadē re vni in diuersis testamētis legata, si prius ab vno legatarius cōsequitur æstimationem: ab alio rem petere potest: sed si prius rem consequitur taliter quōd ab eo euelli non potest: non potest postea æstimationem petere. h. d. Habuit ortum ab in. l. de lega. §. hac ratione. & de lega. 1. l. planē. §. si duorum.

b **Vna casa.** Prosequitur dicta Azo. C. eo. in summa. col. fin. ver. si. sed & vbi res mihi legata est in duorum testamentis.

c **Contrallar.** Vide. ff. de lega. 1. l. non quicumq; in princip.

Lex. XLV.
Si eadem res vni in eodem testamento legetur, semel debetur, sed si legatum est in numero, pondere, vel mensura, & legatarius probet testatorem sæpius legando voluisse sæpius deberi, ita soluetur nisi hæres probet testatorem voluisse vnā fieri præstationem. Si tamen eadem quantitas legetur eidem in testamento, & postea in codicillis: præsumitur q̄ testator bis eam voluit præstari: nisi hæres probet contrariū.

h. d. Habuit ortum à. l. planē. §. si eadem. cum sequentibus. ff. de legatis primo.

d **Muchas vegadas.** Prosequitur dicta Azo. C. eo. in summa. column. 1. fi. ad fi. ver. si. item succurritur hæredi.

e **Mas de vna vez.** Concord. cum. l. planē. §. si eadem. ff. de lega. primo. 2.

que le de aquella cosa q̄ le fue mādada. Mas si primeramēte rescibiessē aqlla cosa misma, q̄ le fue mādada del heredero del vn testador, auiedo la possessiō e la propiedad della, de manera, que segūd derecho, non gela pudiessen cōtrallar^c, estonce non podria demādar la estimacion della al heredero del otro que gela auia dexado.

Lex. XLV. Como si la cosa es mandada muchas vezes en el testamento, non es tenudo el heredero de la dar mas de vna vez.

Muchas vegadas^d mandādo el testador vna cosa misma alsi como casa, o viña, o otra cosa señalada a vn ome en vn mismo testamento, nō se entiēde que al heredero la deue dar mas de vna vez^e. Mas si acaesciere q̄ el testador mandasse a otro quātia cierta de marauedis, o de otra cosa qualquier que se pudiessē contar, o pesar o medir, e en aq̄l mismo testamento le mandasse tanta quantia cierta muchas vezes, si aquella quien la mandaron^f pudiere prouar que quantas vegadas le mando aquella quantia, tantas vegadas fue su entencion de acre fcer en la mādā, estonce bien puede auer todas las quantias, que son nombradas en el testamento cumplidamente, mas si non lo pudiere prouar deue se tener por pagado de la vna quantia dellas. Pero si el testador mandasse en su testamēto quātia cierta de marauedis a vn ome e despues desto fiziessē otro testamento o otra escritura que es llamada en latin codicillus, en que le mandasse aquella

oriri ambz in personam eiusdem de directo, sed habeant per obliquum. istud tamen limitat & intelligit Paul. de Castro. post Dinum in dicta. l. planē. §. si eadem. versicul. item quarto. hoc esse verum, si apparet quōd testator voluit pluries præstari. vide ibi, quid etiam si primo legauit tibi partem fundi, postea lego tibi fundum. Paul. de Caltr. in. d. §. si eadem. respondet, quōd non videatur secundo legare, nisi eā partem quam prius legauerat, licet secus esset secundum eum, si hæres meus legauit tibi fundum, cuius ego legaueram partem, quia videtur sentire de alia parte non debita. per text. quem dicit notabilem in vtroq; dicto. in. l. maruius, in principio. ff. de legatis secundo. & commendat multum primum dictum dicens, quōd prima facie quilibet diceret contrarium. Alexand. tamen ibi videtur, in hoc primo dicto tenere contra Paulum. imò quōd legando secundo loco fundum videatur legare totum, & non illam partem, quam primo legauit. vide ibi per eum.

f **A quien la mandaron.** Vide in dicta. l. planē. §. si eadem. versicu. sed si non corpus. ff. de legatis primo. & quod habetur in. l. sempronius. ff. de legatis secundo.

& cum. l. maruius. §. cum. ff. de lega. 2. & pcedit, secundū Ioan. de Imol. Raph. Paulum & Alexand. & si testator expresse dixisset quōd eadem res sæpius præstaretur: cum eadem res ex eadē causa sæpius non videtur posse præstari vel deberi. Quid autem si testator legauit fundum cornelianum titio, & in eodem testamento eūdē fundum legauit seruo Titij, an tunc legatum multiplicabitur. l. 14. supra eo. facit q̄ lic. & adde. l. quid ergo si maiorem. §. si quis duos in fin. & i. l. seruo meo. in principi. ff. de legatis primo. neque refert secundum Paul. de Caltr. in. d. §. si quis duos circa finem. quid prius fuerim consequutus: nam & si prius rem consequar, possū agere ad extimationem ex persona alterius: quia non obstat regula de duabus causis lucratiuis: cū habuerunt

Sesta partida.

4 a **¶ Dos vezes.** Concord. cum. l. quinquaginta. alias incipit. quingenta. ff. de proba.

¶ Lex. XLVI.

¶ Si testator legat alicui, vt seruis ei seruiat, intelligitur ad vitā legatarii dūtaxat. h. d. Habuit ortū. a. l. vxori vsu fructus. ff. d. vsu fructus. leg. §. vlt.

1 b **¶ No se entēde.** Concor. cū. l. vxori. l. i. §. fin. ff. de vsu fructus. leg. quē casum dicitibi Alberic. de eo alibi non recordari.

¶ Lex. XLVII.

¶ Pōt legari instrumentū debiti: & intelligit per hoc debitum legatū: si tamē testator mandet quod debitor su^o soluat debitū testatoris creditori, nō pōt ob hoc agere creditor testatoris contra debitore, sed cōtra hēredē, & hēres cōtra debitore vt soluat creditori. h. d. Habuit originē scđa pars a l. seruo legato §. si testator. ff. de legatis. i.

1 c **¶ Aquel deudo.**

Concor. cū. l. seruu filii. §. eū qui chirographū. ff. de leg. i. & hoc ideo: quā si legatū chirographū hoc non importaret nullā, vtilitatem legatū afferret, vnde si quis renuntiare instrumento, nō ex hoc videtur renuntiare debito in eo contento, sed probationi, quam faceret instrumentum, secū dum Bal. in. l. labeo. §. i. ff. de pact. Alleg. l. 3. C. de fid. instru. & si lex, vel statutū annullat instrumentum, non videtur is dubio annullare contractū, seu obligationem:

sed tātū pbationes p instrumentū. Ioan. de Imol. Rapha. Pau. & Alex. in. d. §. eū qui chirographū. cōtra Bal. ibi. & in. l. huiusmodi. §. si ita. ff. eo. & vide per Paul. de Castr. secundo volu. consi. §. incipit notandum est quod p̄fatum statutum. & per Decium. con. 17. incipit visio puncto.

2 d **¶ Entēde.** Add. l. si cui legatur. §. si titio. & l. seruo legato. §. si testator. ff. de legatis primo. & l. fideicommissa. §. interdum. ff. de lega. 3.

3 c **¶ El heredero.** Cuius cōtēplatione testator fecit, vt à debito liberaretur, & sic ille agit ex legato, cuius interest, licet verba legati ad eū nō dirigātur, vt in. d. §. si testator. & in. d. §. interdū. & §. si Titio. & vide q̄ tradit Socinus. con. 73. vol. 3. in. 4. dubio.

¶ Lex finalis.

¶ Species purē legata statim adita hēreditate potest peti in loco domicilij hēredis, aut vbi est maior pars hēreditatis, vel vbi est res, & ibi

est tradenda, nisi testator locum vbi traderetur expressit. Et si hēres maliciosē transportet eam, suis sumptibus eā reducat. legatū autem in genere: pōdere: numero: vel mensura contētum: potest peti in loco domicilij hēredis, vel vbi est maior pars hēreditatis: vel vbi hēres solvere incepit legata: seu vbi testator solui iussit. Et causa legatorum

est breuiter absq; malitia terminanda. hoc dicit. Habuit ortum tota ista lex a. l. quod legatū. & a. l. fideicommissū. in prin. ff. de iudi. & a. l. cum res. ff. de lega. i.

¶ Ley. XLVIII. En que tiempo e en que lugar pueden demandar las mandas.

Azen los omes mandas a las vegadas de cosas ciertas señaladas, así como quando dize el testador,

mando a fulano ome, mio seruo, q̄ así ha nome, o mio cauallo que es de tal color, o otra cosa qualquier q̄ le mandasse señalandola, de manera que puedan saber ciertamente, qual es: dezimos que la manda que fuessse fecha de tal cosa, como sobredicho es, que la puede pedir aquel a quien fue mandada, luego quel heredero entra la herencia f del testador en alguno de estos tres lugares s, o alli do morare el heredero, o en el lugar do fuere la mayor partida d los bienes del testador, o en otro lugar qualquiera q̄ fuere fallada la cosa de que fizo el testador la mada. E en qualquier de estos lugares do fuere demandada, la deue entregar h el heredero, fueras ende si el testador nombrare lugar cierto, do sea dada la cosa, ca estonce alli deue ser dada, do el ouiesse mandado i que la diessen. Otrosi dezimos, q̄ si el heredero mudare la cosa mada a vn logar a otro engañosamente por fazer daño a aql q̄ la deuia auer, si esto fuere puado, estōce la deue aduzir a su costa a aql lugar k onde la traspasso, e dar la a aql q̄ la deuia auer. E esto due ser guardado en las cosas señaladas, de q̄ fazze manda el fazedor del testamēto. Mas las otras cosas q̄ son mandadas de q̄ fazze manda generalmēte l, así como quādo dize el testador, mado a fulano vn seruo, o vn cauallo, non diziendo qual, o si le mada q̄ quātia cierta, de algūa cosa i q̄ se pudiesse cōtar, o medir, o pesar, dezimos q̄ la mada q̄ fuessse fecha de alguna

est breuiter absq; malitia terminanda. hoc dicit. Habuit ortum tota ista lex a. l. quod legatū. & a. l. fideicommissū. in prin. ff. de iudi. & a. l. cum res. ff. de lega. i.

f **¶ La herencia.**

Vides ergo, q̄ ad perfectionem & complectum legatorū, vt possint peti requiritur aditio hēreditatis: per hēredem scriptum, vt hic & in. l. eam quā C. de fideicommiss. hodie vero dic, vt in. l. i. tit. 2. lib. 5. ordina. rega.

g **¶ Tres lugares.**

Prosequit ista l. tradita p Azo. C. vbi fidei cō. peti. oportet. in summa.

h **¶ Entregar.** Imō

in loco, vbi res est, vt in. l. cum res. ff. de legat. i. in. §. i. & in. l. sed & si susceperit. §. sicca. ff. de iudi. dic q̄ in quolibet istorum locorum debet tradi: si tamen petitur extra locū, vbi res est, debet hoc fieri expensis legatarii, & eius periculo, vt in. l. si res. & l. nisi. ff. de rei vendi. & vi. supra eo. l. 38. in princ.

i **¶ Mandado.** Vi

de in. d. l. cum res.

k **¶ Aquel lugar.**

Et aduerte: q̄

etiam si tempore mortis alibi sit res, ita quod si de illo loco nō amouetur liberaretur hēres eam p̄stando in loco illo. Si tamen illam in de amouit dolo vel culpa, non liberaretur, & si velit eam reducere & p̄stare in loco illo, sed tenetur reducere eam ad locum, vbi fuit actū, si legatarius velit, vt probatur in. d. l. cum res. versi. sed si alibi. & ibi ita intelligit Pau. de Castr. & sic ista. l. intelligitur nisi alibi legatarius velit sibi dari in loco, scilicet vbi hēres cōuenitur, ratione fori: ista tamē l. partitarum videtur huic dicto aduersari, cum noluit vltra punire dolum, vel culpam hēredis: nisi suis expensis reducat rem in eum locū a quo amouit.

l **¶ Generalmente.** Add. l. quod legatur. §. p̄terea. & l. si fideicommissum in princ. ff. de iudic. & in. d. l. cum res.

In no. re. est. l. i. tit. 2. lib. 5.

5

6

7 a **Començare a pagar.** Adde.l.si fideicommissum. §. si. & quanuis. & l. sed & si. i. responso. ff. de iudi.

8 b **Las mandasse pagar.** Vel ubi verisimile est eum voluisse, quod solueretur, vti dicat centum modios ex illo horreo: nam ibi voluit praestari ubi est horreū. l. quod legatur. & l. sed & si susceperit. §. i. ff. de iudic. & i dict. l. cum res.

9 c **En sin alongamiento.** Adde §. illud. in authentic. de hæred. & falc. & ibi glo. & Angel. & an ad solutionem legati, procedatur via executiva? vide per Rodericū Suarez in repet. l. post rem iudicatam. ff. de rei iudi. versi. sextus casus.

Titulus. X. De executoribus testamenti.

1 d **Mostraremos.** Latius exorditur, quam Iacob. de Aren. qui fecit tractatum de istis diuides illum, in quatuor partes, de quo mentionem facit Ioan. andr. in additio. ad specula. titul. de instrumento. additio. §. nunc vero aliqua. in principio.

Lex. I. Dicitur executor testamenti, cui testator committit factum anime suæ, & prodest quia per eum citius impletur testatoris voluntas, & potest constitui executor testamentarius, siue sit praesens, siue absens. hoc dicit.

1 e **Nombres de partidos.** Dicuntur etiã executores & diuifores & distributores, vel dispensatores, vel ministri. vt tradit Specula. in titu. de instrumenton. additio. §. nunc vero aliqua. columna. 3. versic. porro.

2 f **Fideicommissarios.** Sic vocat eos Hubertus de Bobio in. l. nulli. C. de episcopis & cleri. & Accursius. in. l. vxorē. ff. ad. l. Cornel. de fals. & in. l. si quis pro redemptione. C. de dona. & in. l. diuus. ff. si cui plusquam. per leg. falc.

3 g **En la verdad de estos.** Vnde & isti sic electi à testatore praeruntur episcopo. vt in authentico de ecclesiasti. titu. §. si quis autē. colla. 9. non tamē poterit testator phibere episcopū, vt nō impediatur se cōtra executores testamenti malē agentes. vt not. Abb. in. c. tua nobis. de test. & quid si testator nulū reliquit executorē? dic q poterit iudex tūc ipsū dare. secūdum Bar. in. l. 3. ff. de alimē. & cibar. lega. Item etiam per statutum ciuitatis possunt deputari executores testamentorū. vide Bal. in authentica. hoc amplius. 2. col. C. de fideicommiss. & Felin. in. c. ecclesia. S. Mariae col. 40. de constit. Item nullo executore nominato, hæredī cōpetit executio, etiã in his quæ ad piam causam relinquuntur vt in capit. 3. de testa. vide infra eo. l. pe. si tamen sit relictum ad redemptionē captiuorū, tūc nullo à testatore executore nominato, pertinet exe-

de las cosas sobre dichas, q la puede pedir aquel a quien fuere mandada, é aq̄l lugar do morare el heredero : o alli do fuere la mayor partida de los bienes del testador: o en otro lugar qualquier do el heredero començare a pagar las mandas : o en aquel lugar do el testador las mandasse pagar. E sobre todo dezimos que en aquel tiépo e en aquella manera deuen ser pagadas las mandas, que el testador mando señaladamēte en su testamēto que las pagassen. E los pleytos de las mandas, deuen los judgadores, ante quien vinieren, librar los derechos, e sin alongamiento, e sin escatima ninguna.

Titulo. X. De los testamentarios que han de cumplir las mandas.

Estamentarios son llamados aquellos q han de seguir e de cumplir las mandas e las volūtades de los defuntos, que dexan en sus testamentos. Onde pues q en el titulo ante deste fablamos de las mandas: queremos dezir en este de los testamentarios, que las han de cumplir. E mostraremos d que quiere dezir testamentarios, e aque cosas tienen pro e en que manera deuen ser puestos. E que poderio han en las mandas, e en los testamētos. E como deuen cumplir la voluntad del finado. E fasta quanto tié-

cutio ad ep̄um. vt in. d. authentic. de ecclesiasti. tit. §. si quis ædificationē. & §. pro redēptione. in relictis verò, p restitutionē p vim ablatorū, seu illicite acquiritorū, de quib⁹ nō aliter, quã ex testātis cōfessione appareat, executio pertinet ad nominatos p testatorē vel hæredē, seu executorē à iudice constitutum. secundum Ioan. de Ana. & Felin. c. cum sit. de iudic. si vero. aliunde constaret de talibus malē ablati, fiet de cons. ep̄i. secūdum Abba. & Felin. in. d. ca. cū sit. ca. sicut dignū. §. eas in super. de homici. ad diffiniendū tamen, que ex usuris testator acquisierit, non potest alium quã ep̄iscopum nominare. Domin. de execu. con. 20. quem testam.

po. E quien los puede apremiar que las cumplan. E quiē deue entrar ē el lugar dellos, para cumplir el testamēto, si por su culpa lo ouierē a sacar de sus manos. E que pena deuen auer los testamentarios, quãdo maliciosamēte alongassen de cumplir las mandas del testamento.

Ley. I. Que quiere dezir testamentarios, e a que tienē pro: e en que manera deuen ser fechos.

Abeçaleros e testamentarios, e mansesores, como quier que han nomes de partidos el officio dellos vno es, e en latin llamã los fideicommissarios: porque en la fe e en la verdad de estos o mes tales dexan e cōmientã los fazedores de los testamētos, el fecho de sus animas. E tienē grã pro estos atales quando fazen su officio lealmēte: ca se cūplen mas ayna por acucia dellos, las mandas que son puestas en los testamētos. E pueden los establecer para esto, estando ellos presentes ante los fazedores de los testamentos, e aunque lo non sean.

Ley. II. Que poderio han los testamentarios en cūplir las mandas de los testamentos, e como deuen cumplir las mandas del finado.

Oderio han los testamentarios de entregar, e dedar las mandas q son fechas en los testamentos, e en los cobdillos, en la manera que los fazedores de los testamentos lo ordenaren. E pue-

ta hæredi cauere si sit religiosus, vel suspicione carens, alias sic. h. d. **De dar las mandas.** Habes hic expressum q executor testamenti potest mittere legatarium in possessionē rei legate, qd nota nã Specul. in. d. §. nunc vero aliqua. fol. 7. col. 1. versic. itē dicit quidã. potius inclinatur, q executor nō possit ppria auctoritate capere res legatas: imo oportet, q sibi tradantur. alleg. l. si. §. si. C. arbitr. tute. & l. orphanotrophos. §. 1. C. de episcopis & cleri. potest dici, q inuito hærede non possit: qa nō potest executor per vim expellere hæredem à possessione. ff. de regu. iur. l. nō est singulis. & ita vult Bal. in. l. id qd pauperibus. co. 8. versic. 18. quærit. C. de episcopis & cleri. & benefacit q inferi⁹ subditur in ista l. ibi (pueden procurar, y demandar las cosas, &c.) hærede tñ nō resistēte, satis videtur q possit hoc facere executor in reb⁹ specialiter legatis. pro quo etiã est qd adducit idē Bal. in. d. l. id qd pauperibus. col. 7. versic. 15. quæro. & versic. 16. quæritur. vbi dicit, q restitutionē, quæ est facti in fideicommiss. vniuersali, potest facere executor, & etiã restitutionē legati particularis. addē et Bal. in. l. nō dubiū. C. de leg. q si ipse executor est et legatarius, pōt tūc capere legatū propria auctoritate. alleg. l. si stulas §. fundū. ff. de cōtrah. empt. & qd not. in. l. d. his. C. de furt. in hoc tñ at tēdēda est forma cōmissiōis, & ptatis executori à testatore datæ cū ex capēdeat potestas executorū. vt tradit idē Bal. in. d. l. id qd pauperibus. co. 4. versic. venio ad quartū. & tradit Bar. in. l. alio. col. 3. ff. de ali-

Partida. vj. N iiii

Lex. II. Executor testamenti potest legata soluere, & ea ab hærede exigere: nec tenetur soluendo lega-

Ad aliq̄s. l. tit. C. d. episcopis & clerici.

Sesta partida.

& cibarij. lega. & facit q̄ etiam statim subditur in ista. l. libi en la mane-
ra que los fazedores delos testamentos lo ordenaren.

2 a *Demandar las cosas.* Adde. l. nulli. C. de episcopis & cleri. & vide q̄ ha-
betur infra eod. in. l. 4.

3 b *Sospecharen.* Tunc ergo permittitur haredi petere cautionem istam
ab. executore

quando iustā
habuerit cau-
sam suspicio-
nis, non alias
quia regulari-
ter executor
testamentari⁹
quādo est me-
rus executor,
non satisfat.
vt not. Bart. v-
bibonus text.
in. l. diuus. ff. si
cui plusquam
per leg. falcid.
bonus text. in
l. liberto. §. lar-
gius. ff. de ann.
lega. l. firmio.
§. i. ff. quando
dies lega. ced.
& per Salicet.
in. l. nulli. verf.
quaro. 2. extra
gloss. C. de episcopis & cleri.

den procurar e demandar las cosas^a de
q̄ fueffen fechas las mandas, quier las to-
uiesse el heredero del finado, quier otri.
Pero si los herederos sospecharen^b, que
los cabeçaleros non daran las mandas
a aq̄llos a quien fueron mādadas, deue
tomar tal recabdo dellos, q̄ sean ende se-
guros, que las den, segund son escritas e
el testamento. E si tales omes fueffen q̄
non sean sospechosos: así como fray-
les^c, e omes religiosos, nõ deuen tomar
este recabdo dellos, nin son ellos tenu-
dos de lo dar, maguer se lo mandassen.
Catales personas como estas deue ome
sospechar que lo faran bien^d.

¶ Ley. III. Que los testamentarios deuen cum

4 c *Frayles.* Qui executores testamēti esse possunt impetrata superioris
licentia. capit. 2. de testa. lib. 6. clemen. 1. eo. ritu. vbi bonus text. q̄ mo-
nachi tale officium suscipientes coram ordinarijs iudicibus possunt
conueniri de fraude, & culpa, & vtrationem reddant administratio-
nis, etiam si alijs sint exempti. Fratres tamen minores arcētur ab hac
executoriā per text. in clementina exiui. §. verū. de verbor. significa.
vbi Cardina. & Ancharra. tenuerunt, quod neque ius eligendi paupe-
res eis committi possit. idem que tenuerunt Domin. & Philip. Franc⁹
in. d. capit. 2. contrarium tamen in hoc tenuit Bart. in tractatu minori-
carum. lib. 3. c. 4. dicens hoc potius esse facti, quam iuris. ideoq; eis talē
electionem committi posse. l. cum pater. §. hareditatem. ff. de leg. 2. l.
ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebellia. & hoc etiam tenuit Roma.
consil. 409. col. 2. & sentit Bal. in. l. id q̄ pauperibus. col. 3. C. de epi-
scopis & cleri. id que videtur verius: cum ratio. d. §. verū. cesset in hac
electione faciēda. Idem etiam tenuit doctor de Couarruias vir ho-
norandus in sua relectione. d. cap. tua nobis. de testa. column. 1. qui ex
hac ratione vult electionem executorum eis per testatorem commit-
ti posse. Cui dicto multum obstat, quod consuluit Bal. 5. vol. consil.
399. incipit de principali instrumento. numer. 2. vbi tenet nullam esse
similem declarationem, de qua ibi factam per fratrem minorem: quia
esset occasio nominandi aliquem amicum, in quem peruenirent pe-
cunia, & daretur occasio, q̄ per illum venirent ad manus fratris mino-
ris, q̄ fuit motiuum. d. clem. exiui de paradiso. & ad materiam. d. c. 2.
in princ. de testa. lib. 6. quādo religiosus possit esse executor testamen-
ti. vide notabile consilium Paul. de Cast. 1. volu. consil. 13. incipit super
primo dubio. vbi tenet, q̄ illud cap. non habet locum in religioso, qui
esset perpetuo institutus ad curam animarum in aliqua parrochiali
ecclesia: quia ille dicitur a monasterio plenē translatus, & licet sit reli-
giosus non tamen est sub obedientia abbatis, ibi que vult idem esse in
priori conuentuali, misso extra monasterium ad regendum aliquem
conuentum fratrum, licet iste prohibito abbatis possit reuocari ad
claustrum. vide ibi per eum: quia est hoc vltimum satis dubitabile.
Aduerte etiam, quia Fredericus consil. 293. ad fi. cōsuluit executionē
factam etiam per monachum ordinis minorum, etiam non impe-
trata superioris licentia validam esse, licet fieri non debuerit, & cum
ista decisione transit Felin. in ca. 2. de iudi. col. 2. & dicit magis commu-
niter teneri Decius consil. 494. & consil. 499. & cum dicto Frederico te-
nuit etiam in. l. in ambiguis. §. non est. ff. de regul. iur. qui tamen in
dictis consilijs ab ista opinione recedit per. l. non dubium. C. de le-
gib. & per alia, quae ibi videbis. & contra opinionem Frederic. tenet
etiam Philip. Franchus in. d. cap. 2. in princ. inducens ad hoc illū tex.
cum dicit religiosus executor esse non potest: quae verba actū in con-
trarium gestum nullum esse ostendunt. gloss. in capitulo. 1. de regul.
iur. libro. 6. & in. l. gallus. in principio. ff. de liber. & post. sed forte opi-
nio communis sustentari potest: quia ad. l. non dubium. ipsemet
Fredericus respondet, quod vbi lex aliquid simpliciter prohibet pro-
pter honestatem, quod valebit actus, licet sit contra legem. allegat

Ioan. Andr. in capitu. sicut. ne clerici vel monachi. & ad tex. in. d. cap.
2. in principio, responderi potest, quod ibi verbum, non potest, non
ponitur respectu valoris facti, seu respectu iuris: sed respectu ipsius
monachitales officium suscipientis, vel exequentis, & sic respectu
ipsius: cum velle vel nolle non habeat, non potest: non tamen nega-
tur, quod si

*plur la voluntad del finado, e non segund su al-
uedrio.*

del fazedor del testamento mā
dasse dar a personas ciertas de
lo suyo algunas cosas señalada-
das, o cierta quantia de marauedis, e to-
dos los otros bienes, q̄ ouiesse, dexasse e
mano de algūo q̄ estableciesse por su te-
stamētario, otorgandole poder, q̄ el se-
gund su aluedrio los partiesse a pobres:
tal testamētario como este non puede
dar mas a ningūa de aq̄llas personas cier-
tas, de quanto el le mando dar señalada-
mente en su testamento: maguer viesse
el, que alguno dellos era muy pobre, e
seria bien de dar le mas, de aquello que

de facto face-
ret actus tene-
rēt: eo quia ta-
lis actus fit ad
alienum com-
modum, &
non ipsius mo-
nachi: quia si
ipsius mona-
chi fauor tan-
tū esset, actus
nullus esset:
& ita proce-
dat quod dicit
gloss. in dict.
capi. 1. & quod
habetur in. l.
nemo potest.
ff. de legat. 1. &
benefacit. nā
licet alteri sti-
pulari nemo
possit. l. stipu-
latio ista. §. alte-

ri. ff. de verbo. obligat. tamē adhuc illi acquiritur naturalis obligatio.
vt late tradit Alexand. in dict. §. alteri. Aduerte etiam, quia & femina
pōt esse executrix testamenti. l. a filio. in principio. vbi Bart. ff. de ali-
men. & cibarij. lega. & vxor relicta executrix intestamento mariti, nõ
amittit ius executionis, & si contrahat secundas nuptias. secundum
Bartol. ibi. & tenet Decius in. l. 2. ff. de regul. iur. Bart. in authentica.
eisdem. C. de secundis nupr. ad fin. & vide Ioan. de Plat. in. l. patrimo-
niorum. C. de muner. patrimo. lib. 10. minor etiam. 25. annorum ma-
ior. 17. annorum, potest esse executor testamenti. gloss. in dict. capi-
tu. 2. in principio. de testa. libro. 6.

d *Lo haran bien.* Not. hic praesumi pro religiosis. & adde capitu. 2. de no-
ui operis enuntia. & ibi glo. & gl. in capitu. de praesentium portitore.
16. questio. 1.

¶ Lex. III.

2 a Executor non potest excedere mandatum testatoris in legatis cer-
tis: sed si arbitrio executoris distributionem bonorum testator ei com-
mittat in pauperibus potest libere inter pauperes illos quibus testator
nihil certum reliquit distributionem facere. hoc dicit.

c *Le mando dar señaladamente.* Hoc ideo quia generaliter facultas data
commissario executori, non refertur ad easdem personas, de quib⁹ iā
per testatorem erat specialiter prouisum. vt in. l. talis scriptura. in prin-
cipio. ff. de legat. 1. l. doli clausula. ff. de verbo. obligat. l. cohæredi. §. q̄
patrem. ff. de vulgar. & pupilla. l. alimenta. §. basilicæ. ff. de aliment. &
cibarij. lega. & eod. tit. l. stichus. & ff. de lega. 3. l. vxorem. §. foelicissimo.
Si vero dispositio specialis in istis personis non praecesserat: sed prius
praecesserat prouisio generalis, & postea specialis, tunc secus esset:
imò generalis prouisio praecedens referetur etiam ad illum, cui spe-
cialiter est prouisum. vt est casus notabilis. in. l. Titia. §. qui marco. ff.
de ann. lega. Barto. post gloss. in. l. quæsitum. §. fin. ff. de usufruct. lega.
columna. 3. versicu. venio ad secundam quæstionem. & est ratio: quia
quando generale praecedit, secundum sui naturam, iam compre-
hendit omnia sub se contenta, & ideo speciale subsequens non est sic
potens, vt possit derogare in his, quæ iam sunt comprehensa: Sed
quando speciale praecedit, & postea sequitur generale, tunc ap-
positio primi specialis impedit omnia comprehendere. Vnde solet
dici, quod facilius impeditur faciendum, quam iam factum. l. pa-
tre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. istam rationem ponit
Alberic. post Petrum. Cuius fuit dicta distinctio in dict. §. qui marco.
& in terminis nostræ legis. quod si praecesserat generalis prouisio,
poterant speciales legatarij habere, etiam ex prouisione generali,
tenet Arch. in cap. quia loānes. 12. q. 1. dicit enim. pone testatorem ge-
neralem fecisse mentionem, dicendo sic: volo quod ceterum de bonis
meis distribuatur inter pauperes ciuitatis Bononiæ. & certis ex pau-
peribus ipsius ciuitatis reliquit cuilibet decem, nunquid illi petere

poterunt de generali legato, non obstante speciali legato eis relicto? dic q sic. ff. de annu. lega. l. Titia. §. qui Marco. & argu. ff. de alimen. & cibariis. lega. l. à filio. ego tñ crederē in casu huius. l. nihil referre an prius præcesserit specialis prouiso, vel generalis: ex eo: quia in casu isto nō pōt dici, q generalis prouiso præcedens comprehēderet istos pauperes quib⁹ testa-
tor spāliter legauit: qd patet quia legatum generale non debebatur omnibus pauperibus sed sufficiebat in certis distribui per executores, & sic cessat ratio quam superius adduxi, q propter legatum speciale non derogetur generali, in quo etiā continebatur ille legatarius specialis, & sic cessat dispositio. d. §. qui marco. & dicta distinctio Petri & Bar. de qua supra & testabitur dicendum, q neutro casu executor poterit distribuere in eū, cui testator aliquid in specie seu in particulari legauit, & procedent leges dicentes, q generalis prouiso nō refertur ad specialiter prouisa. & ita videtur in hoc tenere Ioann. And. in additio. ad Specula. in. d. §. nunc vero aliqua. titu. de instrumen. editio. col. 32. in additione incipiēti, cōstat q tenet institutio pauperum. vbi refert dicta Archidia. de q bus supra. & dicit q Archidia. formauit dictam quæstionem non prouide, & q non potest procedere, cum in. q. per eum formata non debetur legatū omnibus pauperibus, vt dixi: sed sufficit in certis distribui, vnde secundum eūdem Ioa. Andr. pcederet quæstio Archidia. si aliter formaretur, videlicet si inter sacerdotes curator ciuitatis iussisset cētū distribuere, & postea aliquibus ex illis legasset aliquid in particulari: dicit etiā ibidē, q si testator expressisset per fidei commissarios distribuere da illa cētū, & fortius si dixisset lego commissarijs cētū distribuenda. & c. quæstio sibi nō esset dubia, & idem e conuerso, quādo dixisset lego dictam suam cētū librarū, & c. nō tñ aperit Ioa. Andr. quid velit seu quid decideret sed quod quæstio sibi nō esset dubia. vnde tenenda est menti. l. partitarum hoc decidens. & confert in huius decisionis corroboratiōe, quod dicit Bald. post Iaco. Butri. in. l. si ecclesie. C. de episcopis & cleri. vbi dicit q licet pœna statuta per illā sit quinque librarū auri, cōtra violātes priuilegia ecclesie: si tamen in cōcessione priuilegij, imponatur certa pœna cōtra non obseruantes non habebit locū tūc pœna illius. l. cum de speciali pœna sit prouisum. d. l. sanctio. legū ff. de pœn. conferunt etiā adducta per Bal. in. l. non dubiū. co. pe. & si. C. de legib. in. q. illa an per appositionē pœnē specialis videatur sublata pœna nullitatis actus. similiter dixit Bald. in authen. hoc amplius C. de fidei commiss. col. pe. vers. item quæro vtrū pœna. q pœna illius authen. statuta contra hæredē nō adimplentem volūtatem defuncti, nō habebit locū quādo testator imposuit aliā pœnā specialem. & illa est soluta per hæredem. dicit etiā Dinus, q si testator fecit testamentū in quo instituit filiū impuberem, & vxori reliquit alimenta, & si filius decesserit in pupillari ætate, substituit ei matrē impuberis, & fratrem testatoris demū moritur impubes in pupillari ætate, & mater & frater testatoris aduent hæreditatem ex substitutione pupillari, mater non poterit petere alimenta ex eo: quia prouisum fuit matri in secūdo casu super viā substitutionis: vnde videtur recessum à viā tacitæ repetitiōnis. de qua in. l. licet Imperator. ff. de leg. 1. in quo tamē Bald. tenet ibi contrarium. vide ibi per eum. dicit etiā Bal. in. l. 2. co. 1. C. sentent. rescindi non poss. vers. quæro iudex. q si iudex statuit patri terminum ad probādum exceptionem, deinde statuit generalem dilationem q omissum probari in speciali dilatione non poterit probari in generali, seu suppleri. Cōfert etiā quod not. Bal. in. l. executores. ad fi. 6. co. C. de executi. rei iudi. vbi dicit, quod si sunt duo statuta: vnū quod sententiæ pupillorum mādentur executioni per priorem artium tātum: aliud quod sententiæ à centum libris, supra mandentur executioni tantum per potestatem: quod si sit lata sententia pro pupillo in ducenta, quod specialior iudex id est ille, qui datus est ætati exequetur, ibi que subdit, quod paruum genus magno generi derogat, & indiuiduū derogat vtriq; facit etiā quod adducit Bal. in. l. si consul. in. 2. lectura. ff. de adoptio. in quæstione illa de legato facto fratribus, & priori, qd quando est in diuersis orationibus prior non fungatur vice duorum: sed suo speciali relicto. de qua quæstione. vi. per Cyn. & alios in. l. cū quæstio. C. de lega. per Bar. in. d. §. qui Marco. & in. l. si seruus communis sibi. ff. de stipula. seruo. per Ioan. de Plat. in. l. his scholaribus. C. de erogatio. milita. anno. lib. 12. vi. etiam per Bal. in. l. obseruare. §. pñfici. co. 3. vers. sed nunquid iudex. ff. de offic. procōsul. & lega. An pœna specialis iudici in aliquo articulo speciali apposita liberet eum à pœna per iurij, ratione generalis iuramenti, quod fecit de obseruando leges vel statuta. Sic enim generalis sermo sequens non refertur, vt excludat ea, de quibus iam specialiter erat prouisum. l. quotiens. C. famil. hercif. & l. cum ita legatur. §. qui plures. ff. de legatis secundo

& in elegati quæstione adducit Oldrad. consi. 121. incipit ad primam quæstionem. columna. 2. vers. ad tertiam quæstionem. sic & etiam generalis confirmatio nō refertur ad id quod est specialiter cassatum. l. si quis priore. vbi gloss. & Barto. ff. ad Trebelli. & per Iason. in. l. stipulationes commodissime. ff. de verborum obliga. & dixit Bar. in extra

personas, que non son señaladas: e lo han menester, así como lo el touiere por biena.

constitutionem inductus in crimine læsæ maiestatis, non habet locū in casu. l. 1. C. si quis impera. maledixer. cum ibi sit specialiter prouisum, & per dictam constitutionem generaliter loquentem, non, videtur ei derogatum.

a ¶ *Touiere por bien.* Sed an poterit distribuere in suos filios vel consanguineos pauperes? vide per Bal. in repe. l. 1. col. 11. vers. super. 7. quæstio. C. de sacrosan. eccle. vbi tepet quod sic in minuta distributione, veluti ad alimenta. & bona fide. & adde Abb. in cap. 1. ad fin. de cohabit. clerico. & mulie. vbi per tex. ibi vult, quod clericus executor potest distribuere inter consanguineos pauperes. vide etiam de hoc per Ioa. And. in additio. incipi. continuatur hic alia quæstio. vbi vult quod non possit dare propinquo sibi valde coniuncto. nisi fortē ille coniunct⁹ esset summē pauper, & ibi etiam ad fin. tenet quod possit de eleemosynis dispensare in filium spurium defuncti pauperem, non de quota aliqua iure filiationis: sed vt pauperi de eleemosynis. An autem executores teneantur inter plurimos pauperes distribuere, vel an possint dare vni tantum? vide Bald. in repe. d. l. 1. column. 12. vers. iuxta hoc quæritur. vbi dicit hoc solū auctoritate Prophetæ. Psal. 111. Dispersit dedit pauperibus. 75. distin. §. in ipsa autem liberalitate. & ead. distin. c. non satis. adde Bart. in. l. 1. ff. de optio. lega. vbi dicit, quod si testator iubet bona sua distribuere inter pauperes eligendos per talem, qd ille non potest vnū eligere, & dare ei omnia. argum. illius. l. & l. 3. ff. de ann. lega. nec peccat executor præferendo pauperē pauperi: quia locus est gratificationi. secundum Bal. ibidem. ver. item quæritur. vide ibi eius ad ditionatorem. & dicit Abb. in capit. cum in iure. colum. 2. de electio. q plures deputati ad certa bona distribuenda inter pauperes, possunt illa distribuere in aliquem ex ipsis dūmodo alias egeat ibi que se remittit ad ea, quæ dixit in dict. cap. primo. de cohabit. clerico. & mulier. vide etiam ibi Bal. de prælato executore an possit eligere suum cōuentum, vel pater suum filium pauperem? & quid si testator dixit, quod daret cui velit, an possit dare sibi? vide quod in simili dicit Bald. in. l. si is cui. vers. extra quæritur. C. de fur. Quid autem si testator iussit bona sua distribuere pro malē ablatis, & non apparent tot malē ablata, quæ capiant vsque ad quantitatem bonorum, vel vsque ad quantitatem taxatam per testatorem, puta mille librarum: nunquid superfluum reddi debet hæredi, vel commissarius poterit de hoc disponere pro anima? vide Bald. in. l. si quis ad declinandam. columna quarta. C. de episcopis & cleri. vbi post Iacob. Butri. in suo tractatu executorum respōdet, quod si testator sic disposuit, vt in aliam causam non conuertatur & tunc reddetur hæredi, quia expressio causæ limitat legatum. l. medi co. §. fina. ff. de ann. lega. aut non ita disposuit & tunc quod superest daret pauperibus erogari: & sic in aliam causam cōverti hæredē adhibito. l. legatum. & l. quidam. ff. de vsufru. lega. l. in testamēto. ff. de cōditionibus & demonstrationibus. l. fin. ff. de operib. publi. & in autentico de ecclesia. tiru. §. si quis in nomine. & §. sequenti. Abbas etiā in capitulo. tua nobis. de testa. tenet idem: quia credibile est defunctū fuisse obligatum ad talem restitutionem, ex quo ipse hoc iussit. Nota tamen ad istam. l. quod si executor testamenti malē arbitretur in eligendo pauperes, recurrit potest ad iudicem. vide per Baldum in authentico. præterea. C. vnde vir & vxor. Sed quid si ciuitas indigeat reparatione murorum vel pontium seu viarum, nunquid de talibus relictis pro anima arbitrio executoris erogandis poterit fieri dicta reparatio etiam inuito executore? videas per Lucam de penna in. l. vnica. C. de expensis publicorum ludorum. libro vndecimo qui allegat pro vtraque parte, & concludit quod possit fieri præmaximē vrgente necessitate, puta, vt ipse ait, quia bella hostiumque insidie frequenter insultant ciuitatem, neque aliunde possit haberi pecunia sine scandalo ciuitatis. videas latius ibi per eum qui etiam tractat in versiculo secundo quæritur an si testator iubeat capellas construere in loco religiosorum, possit hoc conuertitur in faciendum vel reficiendum dormitorio quo religiosi indigent. & vult quod possit fieri episcopo dispensante, & diuina quæ testator iussit celebrari celebrabuntur in ipsa ecclesia monasterij.

Sesta partida.

¶ Lex. IIII.

¶ In quatuor casib⁹ inuito hærede exigit commissarius in iudicio bona defuncti, scilicet, pro executione relictorum ad pias causas vel ob alimentum indigentium, vel quando quid fuit relictum alijs vna cum commissarijs, vel quando testator dedit liberam potestatem commissarijs petendi in iudicio, vel extra bona sua ad executionem testamenti, alias non potest delegari usque contra heredem pro suo legato, hoc dicit.

¶ Ley. IIII. En que cosas pueden los testamentarios demandar los bienes del finado en juyzio e fuera de juyzio.

Vatro cosas son señaladamente: en que pueden los testamentarios demandar en juyzio, e fuera de juyzio los bienes del muerto, para cumplir su testamento, maguer non quieran los herederos del fazedor del. E el vno es, quando la manda es, para obras de piedad, o de misericordia. E el segundo es, quando el fazedor del testamento, manda alguna cosa a otros en vno con los testamentarios. E el tercero es, quando la manda es atal, q̄ es establecida para gobernar huérfanos, o otras personas que lesquier. E el quarto es, quando el fazedor del testamento dize assi: que da libre poder^a a sus testamentarios: que pueden demandar en juyzio, e fuera de juyzio los bienes del fazedor, para cumplir sus mandas. E sacadas estas quatro cosas sobredichas, en otro caso ninguno,

1 a ¶ Para obras de piedad. Adde l. nulli. C. de episcopis & clericis.

2 b ¶ En vno con los testamentarios. Tūc enim non sunt nudum ministri. & ideo agūt. l. si quis Titio. & ibi Bar. ff. de lega. 2. l. si legatarius ff. de legat. 3. gl. in l. Lucius. §. Mæuia. ff. ad Trebell.

3 c ¶ Governar. Id est ad alimentum. & adde. l. alio. ff. de alimentum. & cibum. lega. & glo. in d. §. Mæuia. vbi etiam Paul⁹ de Castr.

4 d ¶ Que da libre poder. Vt iam dixi supra eo. l. 2. executorum potestas pendet a facultate, quam eis dat testator: poterit ergo indistincte agere, si a testatore talis potestas sit ei data, vt hic. & facit. l. quidam. §. si scriptus. & l. si a pluribus. ff. de lega. 1. cardina. in clem. vnica. q. 13. de testa. vbi etiam Ioan. de Imo. colu. fi. & hodie communiter solent dari per verba magis ampla, quam hic habentur: de quibus vide per Bar. late in l. alio. ff. de alimentum. & cibum. lega. vbi vide de istis facultatibus, & qualiter debeant se habere executores in vendendis, & alienandis rebus hæreditarijs. & ibi dicitur adde quid si aliquis emit ab aliquo tanquam ab executore voluntatis, & longo tempore tenuit, hæres vendicat, ille dicit bona fide emisse: nõ tamẽ potest probare, q̄ ille fuit executor. Bal. in l. 1. C. de reb. alie. non alien. decedit, q̄ nisi emptor probet ex aliquibus cõiecturis se credidisse illum executorem: putã quia ita audiuit dici a pluribus honestis personis, præsumitur emptor malæ fidei, & ideo non præscribit. & ad id quod Bar. tractat in colu. 4. an executores possint vendere rem quam volunt? Adde Bald. in l. cum non solum. §. sin autẽ legata. pertex. ibi. C. de bon. quæ liber. & in l. quandiu. C. de instr. pigno. Item & ad illud quod in ea. column. tractat. an hæres sit requirendus, quando executor vendit. Adde q̄ not. Bal. in l. captatorias. C. de testa. mili. col. 2. vers. modo circa hoc quæritur. vbi dicit referens. Bar. ita cõsuluisse, q̄ si testator cõmisit declarationem incertorũ Caio, qui declarauit nõ requisito hærede indistincte, q̄ debeant restitui Scio tãquã ab eo extorta: q̄ nõ tenebit declaratio: quia non est sequutus formã boni viri: subdit tamen Bal. q̄ debeat in hoc stari iuramento executoris, si est honesta persona. l. theopompus. ff. de dot. prælega. l. si quis pro redemptione. C. de dona. & non videretur fieri bona fide, quod sit non citato, neque requisito eo, cuius interest. l. necessario. ff. de in diẽ adiectio. l. cum quidam. ff. de lega. 2. Bald. in l. creditor. C. de distra. pigno. & dicit Bald. in d. l. captatorias. in fi. quod executores non tenentur requirere hæredes, nisi cū indigent eorum informatione, vel voluntatis eorum exploratione: quia non sunt iudices, sed executores. argu. l. quod si nolit. §. si. ff. de ædili. edict. Adde etiam Alexan. 2. volu. con sil. 62. incipit vna facti narratione, quod si hæres est pupillus & ipsi executores sunt etiam eius tutores, possunt vendere, non alias re-

quisito pupillo. & ibi vide circa gloss. in l. si prædium. C. quando de cre. opus non est. Adde etiam cum Bart. in d. l. alio. circa finem. dicit q̄ promissio de euictione, quam faciunt executores obligat hæredes, si promittant, secundum consuetudinem ciuitatis, quod possunt etiam emptores agere contra hæredes, vt habeant ratum factum executorum, vt ipsi sint magis securi. secundum Bald. in authentica. si captiuus. C. de episcopis & clericis. Et an executor habens potestatem vendendi, possit vendere filio suo? vide per Bald. in repetitio. l. 1. C. de sacrosan. eccles. 11. & 12. colum.

non han poder^e los testamentarios de demãdar en juyzio los bienes del muerto, para cumplir sus mandas. Mas cada vno de aquellos, a quien es mandado al go en el testamento, puede por si demandar a aquel que touiere los bienes del finado, la parte que le fue mandada en el testamento. E segund el departamento, que se muestra por esta ley, se entiende en todas las otras, que fãblan del poderio que han los testamentarios.

¶ Non ha poder. 5 Adde. l. Lucius. §. mæuia. ff. ad Trebellia. poterūt tamẽ implorare officium iudicis, etiam extra istos casus. vt in l. quintus. ff. de an. leg. Bar. in l. si quis Titio. ff. de legat. 2. Bal. in l. nulli. C. de episcopis & cleri. & aduerte quod quando sunt hæredes instituti, vnus executor non potest contra alium executorem agere. secundum Paul. de Castr. notabiliter in l. qui proprio. §. si duobus. ff. de pcura. vbi hoc modo limitat dictum Bar. ibi qui dicit vnum executorem contra alium agere posse: nam procedit secundum eum, nisi aliquis specialiter sit hæres institutus. Et quãdo executor testamenti posset cõueniri a legatarijs. vi. per Bart. in l. firmio. §. 1. ff. quando dies lega.

¶ Ley. V. Quiẽ puede cumplir las mandas que son fechas para sacar catiuos, si el fazedor del testamento nõ dexa testamentario que lo cõpla.

Exando algund ome en su testamento marauedis, o heredad, o otra cosa cierta, q̄ mãdasse dar por su anima, de que sacassen catiuos, si non señalasse gomes ciertos que cumplieren esto: estõce el obispo de aquel lugar, on de es natural el que fizo el testamento, o

Exando algund ome en su testamento marauedis, o heredad, o otra cosa cierta, q̄ mãdasse dar por su anima, de que sacassen catiuos, si non señalasse gomes ciertos que cumplieren esto: estõce el obispo de aquel lugar, on de es natural el que fizo el testamento, o

¶ Lex. V.

¶ Si testator legat certam quantitatem ad redimendum captiuos: & nõ dimittit executorem, qui hoc adimpleat: recipiat episcopus loci originis testatoris legatum, vel episcopus loci in quo est maior pars hæreditatis: aut sit testator est aduena, & nescitur vnde est, recipiat episcopus loci vbi moritur & coram iudice ordinario illud scribat cū die, & mense: & post annum reddat iudici computum qualiter expedit: nec potest episcopus vel notarius aliquid pro labore recipere. h. d.

f ¶ Sacassen catiuos. Ista dicitur causa pijsissima, vt in autentico. vt cum de appellat. cognos. §. si vnũ. & ibi Bar. coll. 8. & permittitur ob redemptionem captiuorum, quod alias non permetteretur. vt in authen. de restitutu. colla. 8. authentica. res quæ. C. communia de lega. c. aurum. 12. q. 2. & quæ ibi dixit titu. 29. 2. partita. in quocũque alio relictõ ad pias causas locum habebit. c. si hæredes. de test. vbi nullo executore a testatore nominato executio fieri debet per hæredem, & per eius negligentiam executio pertinebit ad episcopum. vt in dict. ca. si hæredes. vbi Abb.

g ¶ Se non señalasse. Nam si designasset illi præferuntur episcopo. l. nulli. C. de episcopis & cleri. & §. si quis autem pro redemptione. in authentico. de ecclesiasti. titu. colla. 9. & adde etiam, quod præfertur alteri priuilegiato a Papa, quod possit recipere relictõ ad piam causam, secundum Ioan. And. in additio. ad Specul. titu. de instrumento. editio. §. nunc vero aliqua. in additio. incipien. i. cuiuscunq̄. vbi vide. & habes hic, quod executor testamenti designari debet a testatore: sed an testator possit alij cõmittere nominationem executoris? Bal. in l. id quod pauperibus. co. 4. ver. modo iuxta prædicta quæro. distinguit a committatur facio executoris? & nõ potest cõmitti, an nomenclatio & declaratio, & tunc sic. vide Bart. in l. quidam relegatus. ff. de reb. dub.

3 a **Co** aquel en cuyo obispado. l. nulli. non dicit de isto, sed tantum de episcopo loci originis defuncti. gl. tamē ibi dicit, q̄ vterq; ep̄s exequi p̄t faco. vero de Beloui. & Alberi. post eum distinguūt, q̄ si patrimoniū defuncti est in vtroque loco, tunc quilibet potest distribuere res suā diocef. & sic non cōcurrent in executione: sed erit executio diuisa per loca. l. i. C. vbi

petā. tuto. aut bona sunt in altero loco tantum, & tunc ille episcopus in cui⁹ loco sunt bona, exequetur argumē. l. si fideicommissum. ff. de iudic. si verō in neutro loco sunt bona: sed in alio tertio loco, tunc p̄feretur episcopus originis. vt in dict. l. nulli. & in. l. ciues. C. de incol. libro. 10. si vero origo est dubia: tunc episcopus domiciliij, & si de domicilio est dubiū, tūc episcopus ciuitatis, in qua defunctus est per d. l. nulli. qd̄ li mitabat Petr. esse verū in rebus solo cohærentibus, quæ sunt propriæ de territorio, v̄ diocesi. Sed

aquel en cuyo obispado a ouiere la mayor parte de sus bienes, lo deue fazer cumplir. Pero el obispo luego, que aya recibidos los maruedis sobredichos: o aquella cosa que fue establecida, para sacar catiuos, deue dezir al juez ordinario de aquel lugar, que faga escreuir^b en su registro, la cantidad de aquel auer, o de aquella cosa que recibio por esta razon: e el dia, e el mes, e la era, en que lo recibio. Otro si dezimos, que los herederos del fazedor del testamento, non puedē embargar al obispo, que non reciba los maruedis, o aquella cosa que fue establecida del testador para sacar catiuos. Pero despues que sea pasado vn año, que recibio los maruedis, para esto fazer, tenuto es el obispo de dar cuenta^c por si, o por otro al juez ordinario^d, quantos catiuos saca, e quāto dio por cada vno de aq̄llos dineros. E también el obispo que esto ouiesse de fazer como los otros escriuanos que escriuen alguna cosa de las que son dichas en esta ley: non deuen tomar para si, por razon del trabajo^e que lieuan en esto nin

pecunia non intelligitur esse huiusmodi. Bal. tñ. in. d. l. nulli. col. fi. dicit q̄ in pecunia exequitur ille episcopus, qui potest celerius exequi. argu. illius. l. nulli. versic. sine vlla cunctatione. forte per istā legē alter natiue loquentem, dicendum esset quemlibet istorum ep̄orū hoc posse, & q̄ sit locus p̄uentioni. argu. l. si quis postea. ff. de iudic. & in. l. vbi coeptū. ff. eo. & l. cū quædam puella. ff. de iuridict. omn. iud. saltem hærede petente, vt post p̄uentionē vnus, alius se nō intromittat, sed remittat executionem ad aliū, iuxta dicta Innocent. in. c. cum M. Ferrariensis. de constitu. ad finem. vbi Felin. latē. col. 13. & 14.

4 b **Faga** escreuir. Habes hic q̄ executor testamenti tenetur facere inuentariū. & adde Specul. & ibi Ioa. Andr. in additio. tit. de instrum. editio. §. nunc vero aliqua. col. 18. versic. sed an tenetur. Bal. in. l. nulli. co. 2. C. de episcopis, & cleric. & in auth. sed cum testator. in fin. C. ad leg. falcid. & an illi teneantur iurare? vid. per Ioan. de Plat. in. l. pe. in princi. C. de erogatione. milita. anno. lib. 12. gl. & Bar. in. l. diuus. ff. si cui plusquā per leg. falcid.

5 c **Dar** cuenta. Similiter & executor designatus à testatore, tenet redde re rationem p̄sidi, & etiā episcopo in relictis ad pias causas. l. si quis pro redemptione. & ibi not. Bal. C. de donatio. imo ibi dicit Bal. q̄ red dere tenetur rationem cuiūque, cuius interest. & dicit Bal. in. l. si quis ad declinandā. col. 5. C. de episcopis & cleri. q̄ omnes tales executores dati ad pias causas, tenentur episcopo reddere rationem, & ipse potest contra eos inquirere, & eos punire. & an sufficiat iuramentum executoris in ista redditione rationum? gl. videtur velle q̄ sic in. d. l. diuus. ff. si cui plusquam per leg. Falcid. vi. Bar. post Cyn. in. d. l. id qd̄ pauperib⁹ C. de episcopis & cleric. intelligit in legatis minutis seu paruis distributionib⁹: magna tamē debeāt probari per testes. & vide quæ ibi Alexan. allegat in additio. adde etiam Bald. in. d. l. si quis pro redēptione. ad fin. vbi vult, quod in his quæ habeant difficultatem probatiōis ste tur iuramento executoris. & adde eūdem Bal. in. l. nulli. col. pe. C. de episcopis & cleri. vbi etiam vide Salicet. col. pe. ver. quæro qualiter d̄ erogatione. vbi & limitat in his, quæ secreto eroganda commissā sunt à testatore disponente.

6 d **Al** juez ordinario. Adde. l. nulli. C. de episcopis & cleric. habes hic

casum, in quo episcopus efficitur de foro iudicis secularis: & mirum quia ex quo lex ei dedit istam distributionem, quod ipse similiter teneatur reddere rationem coram iudice seculari. facit quod not. Bal. de clerico, qui recipit depositum de manu iudicis secularis, in. l. acceptam. columna. 2. C. de vsur. Paul. de Castr. tamen in. d. l. nulli. ad fi. dicit, quod hodie episcopus solido rationem reddit. al legat. l. si quis ad declinandā. C. eo. sed adhuc credo iustē in hoc regem, & eius cōsiliū implorari, vt detur cedula, vt episcopus talem rationem reddat per istum tex. & d. l. nulli. Salicet. tamen in authentica. licet. C. de episcopis, & cleric. dicit, q̄ olim ita erat dispositum, q̄ episcopus redderet rationē p̄sidi: hodie tamen per rex. in authentico. de ecclesiast. titu. §. si autem qui facere iussi sunt. coll. 9. tenetur reddere talem rationem Metropolitanano.

guna cosa de aq̄llas que son dadas para sacar los catiuos: ante lo deuen fazer de grado, e sin precio ninguno^f. E esto es, porq̄ son dexadas para obra de piedad, e los obispos si contra esto fiziessen errarian en quatro maneras. La vna contra Dios. E la otra contra el anima del finado. E la tercera cōtra los parietes del muertero. E la quarta al señor de la tierra, q̄ es guardador de todos los bienes^g de su señorio. E si por auentura acaesciessa, que alguno de los que fiziessen tal manda, para sacar catiuos, fuesse o me extraño, q̄ non sopiessen dōde era natural, nin morador, el obispo de aq̄l lugar do muriere, deue fazer cumplir la manda del, e la manera que de suso diximos, si fallare de lo suyo en aquel lugar, o en otro de q̄ lo pueda fazer.

Ley. V I. *Fasta quanto tiempo deuen cumplir los testamentarios el testamento del finado.*

Si muchos fuerē los testamentarios, en cuya mano dexare algūo su testamento, todos^h deue ser en vno para cūplir lo, si pudieren en aq̄lla maneraⁱ,

ne. & adde. l. nulli. C. de episcopis & cleric. & nota verbum superius positum, alguna cosa de las que son dichas. Nam intelligitur de gestis inuentarij, & de gestis rationum, vn de si executor litiget pro pecunijs exigendis, notarius non debet facere acta gratis, prout etiam notat Salicet. in. d. l. nulli. parum post principium.

f **Sin** precio ninguno. Nec de relictis ad redemptionem, neque etiam de g burfa episcopi. vt hic & in dict. l. nulli.

g **Guardador** de todos los bienes. Nota bonum verbum ad ea, quæ habentur in. l. bene à Zenone. C. de quadric. p̄scriptio. per glo. & doct.

Ley. V I.

7 **Pluribus** existentibus executoribus testamenti, si omnes interesse nequeunt aut nolunt: possunt duo vel vnus exequi, & debet commissarius exequi testamentum quam citius possit ita q̄ sit infra annum à morte testatoris, hoc dicit. Habuit originē à cap. religiosus. §. sanē. de testa. libro. 6.

h **Todos.** Quod omnes executores, & non vnus sine alio regulariter debeant exequi, satis probatur hic. & in capit. 2. §. 1. de testa. libr. 6. quod intelligit Iacob. Butric. & Bal. post eum in. l. nulli. column. fin. C. de episcopis & cleric. quādo incerta est distributio: quia debet per eorum arbitrium distribui, prout melius sibi videbitur: sed quando distributio est certa, vt quia dixit testator, detur illud tali pauperi: tunc enim vnus tantum potest soluere & exequi. Quid autem si est discordia inter executores? vide quæ tradit Speculat. titu. de instrumen. editio. §. nunc vero aliqua. column. 22. versic. sed quid erit si sunt plures. Bal. in. l. fin. in principio. C. communia. deleg. co. 2. vbi respondet ad hoc quod in his quæ sunt ad pias causas episcopus est diffinitor, ad prophanas vero p̄fes loci.

i **Si** pudieren en aquella manera. Nota hoc, est enim regulare, vt voluntas testatoris mandetur executioni intra tempus ab eo dif-

Sesta partida.

finitum quod etiam curret à die aditæ hæreditatis. & not. Abb. in cap nos quidē. de testa. bon^o tex. in. l. statu liberos. §. si q^o hæredi. ff. de statu. liber. tradit Alex. in. l. si mihi. & tibi. §. i. ff. de leg. 1. & facit ad ista. l. ad id q^o not. Bar. p. tex. ibi in. l. cū pater. §. à filia. ff. de leg. secūdo. q^o executor nō possit præuenire diē ab ipso testatore ad executionē suę volūtatē signatā: vñ si testator p̄cepit, q^o post mortē hæredis, vel post tale tēpus distribuērent bona ei^o inter pauperes, vel talē summam q^o tales executores nō poterunt in vita hæredis vel in tra tempus de signatum eligere pauperes

e fasta aquel tiempo, que el finado mando en su testamento. E si por aventura el nō señalar, dia nin tiempo, fasta que lo cūpliesse, deue se ellos trabajar, luego despues dela muerte del testador, de lo cumplir, lo mas ayna^a que pudieren sin alongamiento, e sin escatima ninguna. E si embargo tan grande ouiesse porque non lo podiesse luego cumplir, deuen se trabajar que lo cumplan

vel ex qui secundum Bart. ibi in. l. post mortem. C. de fideicommissis. distributio enim ante illud tempus facta præiudicium non infert futuris tunc pauperibus. Idem tenent Angel. & Alexand. in. l. stipulatio ista. §. si quis dolum. ff. de verborum obligationi. Ias. in dict. l. post mortem. columna secunda. dicens hanc opinionem esse communem & idem fatetur Decius. in. l. cum tempus. ff. de regul. iur. Bald. tamen in dict. l. post mortem colum. 4. vers. sed pone testator. inclinatur in contrariam sententiam in questione quam mouet de testatore, qui instituit vxorem suam in vita volens, quod post mortem suam bona distribuatur inter puellas virgines, q^o possit vxor in vita eligere puellas & maritare: quia si testator hoc cogitasset de voluntate vxoris, permississet ita fieri propter fauorem animæ: & sic pro expresso debet haberi. l. tale pactum. §. si. cum gloss. ibi. ff. de pact. ibique respondet ad dict. §. à filia. quia ibi legatarij poterant præmori: in questione vero ista non. idemque vult & si relinquat pauperibus in genere: quia testator in certam personam singulariter non habet affectionem: sed ad genus personarū: id est qualitatem paupertatis vel pietatis, quæ vna & idem est: sed Alexand. de Imol. in. l. sed & si ante. ff. ad Trebell. quā legit sub lege. recusare. §. si. al. ponit opiniones, quæ in hoc fuerunt & inclinatur, quod sit verā communis opinio in casu, quo pauperes debent eligi. quasi velit secus, si esset relictum pauperibus simpliciter. vnde de ibi per eum qui ad hoc allegat. l. vnum ex familia. circa princ. ff. de legatis secundo. contra communem etiam opinionem tenet Decius in dict. l. cum tempus. ex eo quod testator disponens potius salutem animæ respexit, quam tempus executionis, quod forte adiecit existimans ante illud tempus absque detrimento rei familiaris non posse fieri. Item quod non magis futuros pauperes, quam præsentēs dilexerit quæ etiam fuerunt motiua Bald. & mihi satis placet, quod pōderandæ sunt circumstantiæ occurrentes in casu: & si voluntas testatoris non refragetur, satis æqua videtur ista vltima opinio: & pro opinione communi satis benefacit. l. vxori vsu fructum. ff. de vsu fruct. lega. cui tamen potest responderi, quod ibi erat hæres in quem finito vsu fructu fundus veniebat dandus per hæredem peracto quinquennio libertis. de quibus ibi: prout in elegantī questione respondebat Ioan. Andr. in additio. ad Specul. titu. de locato. vers. 145. in additio. super parte. vxori.

3 a *Lo mas ayna.* Nota bene istam. l. non enim ita aperte inuenio cautū de iure communi, licet. l. nulli. C. de episcopis & cleri. bene facit ibi si ne vlla conuentione, & quia si hæres tenetur rem legatam statim, cum potest tradere, & sic exequi defuncti voluntatem. vt in. l. cum res. & l. si domus. §. in pecunia. ff. de legat. 1. sic etiam & executor deputatus, poterit ergo episcopus vel secularis iudex cogere, etiam ante annum executores ad executionem testamēti. vt in ca. si hæredes. de testa. etiā quo ad legata profana. glo. & ibi Abb. col. 1. & Imol. col. 3. in dict. cap. si hæredes. pōt etiam episcopus propria constitutione excommunicationis p̄cā statuere contra executores negligentes. vt tradit Frederi. consi. 95. & Roman. consi. 228. Paul. de Cast. in. d. l. nulli. cum dicit & scias q^o hodie episcopi per suas constitutiones generaliter monēt executores, q^o exequatur infra annum, quæ monitio potest dici, secundum q^o afficiat scientes nō autem ignorantes se datos executores. vt notatur per Bart. in. l. genero. ff. de his qui notan. infamia.

4 b *Fasta vn año despues dela muerte del testador.* Tene menti istam. l. nā de iure communi videbatur q^o iste annus curreret à die monitionis factæ per iudicem. vt probatur in ca. nos quidem. de testamē. vbi hoc asserunt Imo. Cardina. & Abb. & Bald. in. l. id q^o pauperibus. col. 3. C. de episcopis & cleri. vbi dicit hāc esse cōmunem opinionem. Abb.

etiam consil. 12. volu. 2. & consi. 59. vol. 1. quoniam & si cōstitutione episcopali caueatur, q^o testamēta executioni mādentur à die mortis testatoris, infra annū intelligenda, & limitanda est talis cōstitutio, vt hic ann^o curret à die aditæ hæreditatis, & scientiæ executoris prout etiā in specie tenet Abb. in. d. ca. nos quidem. col. 1. fi. & Roma. consi. 228.

en todas guisas a lo mastarde, fasta vn año despues de la muerte del testador^b. Pero si acaesciere que todos non puedē y ser, o no quieren^c, lo que fizieren los dos, o el vno, deue valer, maguer los otros non se acierten y.

¶ Ley. VII. Quien puede apremiar a los testamentarios quando son negligentes de cumplir la voluntad del finado: e quien deue entrar en su lugar para cumplirla.

iudicis præcepto ad adendum hæreditatem, secundū Specul. tit. de instrument. editio. §. nūc vero aliqua. co. 27. hodie vero non attenditur. l. regni disponēte legata tenere, & deberi etiā nō adita hæreditate annus iste nō exigeret ad eius cursū aditionem hæreditatis. Confert q^o not. Bal. in. l. id q^o pauperibus. col. 4. vers. vltimo circa temp^o. C. de episcopis & cleri. vbi dicit, q^o annus iste curret ad pias causas ante aditā hæreditatem: cū huiusmodi legata nō pendeant ab aditione: bene tamē placet, q^o de iudicis præcepto hæredi notificaretur, vt infra certū temp^o adeat, vel repudiet: vt sic sine detrimento hæreditatis executio pcedat, & si infra tale tēpus nolit adire, legata mittēt executioni, & sic talim à lapsu talis termini curreret iste ann^o. bene tamē placet, q^o exigat scientia executoris: cū regulariter dilatio data à lege non curret ignorantanti. c. quia diuersitatē. de concessio. præben. l. vnica. C. de annal. exceptio. l. annus. ff. de calumniato. gl. notab. in. c. Titius. si de feud. fue. cōtro. inter domi. & agna. & licet alias tempus datū in fauorem alicuius ad agendū actū, nō in odiū ipsius, cui datur curret ignorantanti & impedito. gl. singularis. & in. c. statutum. de præben. lib. 6. l. 7. tit. 7. lib. 5. In nou. re. cop. 1. tit. 7. tit. 11. l. 5. quando datur ad conuincendam alicuius negligentiam, prout est in præfenti casu, & satis probatur in. d. ca. nos quidem. secundum Imol. ibi & Abb. in repetitio. c. cū esses. de testa. col. 1. fi. Probatur etiā infra eo. l. fi. ibi seyendo amonestados, quæ. l. ibi videtur probare, q^o requiratur etiā monitio. & vide quæ ibi dico. Aduerte tamen q^o Speculat. in. d. §. nūc vero aliqua. nu. 39. dixit tempus datum ad executionem vltimarū volūtatū etiā currere ignorantanti & impedito, quia datur in fauorem pauperū, & eorū quib^o aliquid ex testamento est distribuendū, & nō in odiū ipsius executoris: cum quo etiam tenet Cardina. in. d. ca. nos quidem. & in. d. ca. quia diuersitatem. col. 2. Bal. in. l. captorias. C. de testa. mili. col. 1. dicens in practica ita seruari. vi. Barb. in. d. ca. nos quidem. nu. 33. q^o not. ppter istorū auctoritatem, q^o bus etiā fauere videtur lex ista partitarū. forte tamen in p̄cto iuris verior erit opinio contraria, prout etiā vult Didacus à Couarruias in. d. ca. nos quidem. referens aliqua quæ ibi poteris videre. Adde etiā q^o aliquādo ad executionem, maius vel minus tempus assignatur, qua annus. vt tradit Specul. titu. de instrumento editio. §. nunc vero aliqua. ad finem. questione. 82.

c *¶ Non puden y ser, onon quierē.* Adde. c. 2. §. sane. de testa. l. 6. vbi etiā isti casus ponūtur. & q^o si vno ex executoribus mortuo ep̄s velit adiungere aliū, vel seipsū loco ipsius: Bal. in. l. nulli. ad fi. C. de episcopis & cleri. dicit: q^o nō: q^o ep̄s negligentiā & malitiā executorū supplere potest: sed nō pōt in casu fortuito supplere. secundū Ioā. Andr. in nouella. in. d. §. sane. dicit etiā ibi Bal. q^o acceptatio officij non tribuit ius absenti in remotis, vt non possit ali^o executor sine eo facere executionem: q^o anima testatoris ex sua absentia nō debet p̄dere, nisi esset absentia breuis, & modici temporis: quia tūc debet expectari, secundū eūdem Io. Andr. vbi supra allegat etiā Bal. l. multa nō cōmittitur. ff. de cōditio. & demonst. vnde & ista lex cū dicit non p̄dem, procedet in impedimento nō modici temporis: secus si esset modicū. vt probatur in. d. §. sane. ibi nimium differri prout etiam ponderat Io. An. in additio. ad Specul. tit. de instrumento. editio. §. nūc vero aliqua. col. 21. in additio. incipien. iste versiculus. Itē si testator prohibuit vnū sine altero nō exequi tūc neq^o in dictis casibus posset vnus. vt in. d. §. sane. in fi. & vide in. d. additio. per Io. Andr. quid si vnus sine altero litigare velit in iudicio, an possit? & concludit q^o sic: quādo litigare velit ad pias causas, si interueniat auctoritas iudicis. c. si duo. §. si. de procura. lib. 6.

¶ Lex. VII.

¶ Si executor nō vult exequi testatoris volūtatē episcopus exequetur vel alium

vel alium ponat, qui exequatur: & potest executoris negligentia qui libet de populo episcopo denunciare, & si testator non dimittit executores, & haeres, non impleuit, potest episcopus facere impleri quia est opus pietatis, & quasi spirituale. h. d.

1 a *¶ Que cumplan.* Adde cap. si haeres. de testa. libr. 6. & cap. tua. & in ca. Ioanes. eo. tit.

& quod habetur in l. 7. titu. 19. pri. partita. imò etiam ad iudices seculares p̄inet ista cura: quia minus hoc mixti fori est, vt in authē. de ecclesia. titulo. §. si quis autē adicationē. col. la. 9. l. hereditas. ff. de petitione. heredi. Abba. i. d. c. si haeres. vbi & Barba. col. 1. & 2. vide p̄ Spec. titu. de instrument. editio. §. nūc verò aliqua. co. penul. vers. sed nūquid iudex secularis. & l. 3. ff. de ali. & ci-

A Premiar pueden los obispos cada vno en su obispado, a los testamētarios, q̄ cū plan^a los testamentos, de aquellos q̄ los dexaron en sus manos, si ellos fueren negligentes q̄ lo non quierā cumplir, o que andan maliciosamente en ello. E de mas dezimos, q̄ cada vno del pueblo, puede esto fazer saber a los obispos, porq̄ es obra de piedad. E si los testamētarios nō quisierē cūplir la mādada del defunto, los obispos^c la pueden fazer cōplir, si quisieren, o dar otros buenos albaceas^d, que la cumplan, en lugar de aq̄llos. E esso mismo seria si aciescisse que alguno en su testamento nō dexasse testamētarios, que lo cumpliesse, q̄ el obispo en cuyo obispado aciescisse, de uelo fazer cumplir, si el herede

bar. lega. Bar. in. l. 1. colum. 2. vers. aduertendum. ff. de lega. 2.

2 b *¶ Del pueblo.* Nota bene, & adde. l. nulli. C. de episc. & cleri. & in authen. de ecclesia. titu. vers. si autem qui hoc facere. & per Roman. con filio. 69.

3 c *¶ Obispos.* Concord. l. nulli. C. de episc. & cle. & c. nos quidē. de testa. & aduerte q̄ si ante executionē est necessaria electio veluti pauperum in quos debet distribui si talis elector vel declarator non eligat intra annū ius ipsum eligendi deuoluitur episcopo. Ange. Philii. Cor. & Iaf. per tex. ibi. in. l. si. §. 1. C. cōia de lega. Cardi. Ioā. de Imo. & Barb. in. d. c. nos quidē. licet Bar. in. l. cum quidā. ff. de lega. 2. voluit isto casu talē electorē posse eligere, etiā post annū excluso episc. & Abb. referens Bar. in. d. c. nos quidē. & prior sentētia videtur verior ex eo q̄ p̄uia electio requiritur sine qua non potest fieri executio, neq̄ ad id obstat. l. taurina. 33. illa em loquitur in potestate essentiae non in potestate electionis super re disposita à testatore iuxta notata per Bal. in. l. captatoria. C. de testamen. mili.

4 d *¶ Albaceas.* Isti executores dicuntur datiui, de quibus vide per Spec. titu. de instru. editio. §. nūc verò aliqua. col. 3. vers. datiui. & si testator velit excludere episcopum ab hoc, substituatur ipse testator alios executores in negligentia priorum, vt tradit Bal. in authen. licet. C. de episc. & cleri. non tamen poterit testator iterum substituere negligentem, vt tradit Bal. ibidem, & facit ca. cōmissa. de electio. libro. 6. & potest induci ad quātionem. vt si tendens ad mortem aliquis fecit maioriam & commisit alicui vt ponat condiciones & prohibitiones quas voluerit & talis commissarius in prohibitione alienationis disposuerit quod possessor alienans non perdat rem maioriam & quod ipse, & non sequens in gradu repetat illam quod non valeat talis dispositio, quia esset subuertere maioriam, & contrarius.

5 c *¶ Heredero.* Si verò haeres exequatur & non sit negligens episcopus se non intromittit, vt dixi. §. eo. l. 1.

¶ Lex. VIII.

¶ Si executor testamenti ad exequendum monitus, non exequitur & negligens fuerit, iudicialiter ab executione remotus, perdit quod erat ex illo testamēto habiturus, nisi sit filius testatoris, cui legitima conseruatur. hoc dicit.

1 f *¶ Amonestados.* Cum non dicat hanc monitionē à iudice debere fieri personaliter, sufficet, si ex decreto iudicis per alium fiat: vt aperte probatur in authē. de heredi. & falcid. §. si quis autem non implens. licet Angel. ibi tenuit contrarium, & alij docto. in authē. hoc ampli. C. de fideicom. & etiam ex ista. l. videtur, quod tēpus p̄aximum ad exequendum currat à die monitionis, sed contra supra eo. l. 6. vbi dicitur, quod currit annus à morte testatoris. potest dici quod ista. l. intelligatur iuxta formam text. in authen. de ecclesiasti. titu. §. si quis autem pro redemptione. vers. si autem, qui hoc facere iussi sunt. &

authen. licet. C. de episc. & cleri. vt etiam ante annum, si executor bis fuerit monitus ab episcopo constituatur in negligentia & auferatur ab eo officium executionis: & transfertur in episcopum, & perdat quod sibi relictum fuit in testamento, prout etiam hic dicitur, & tradit Specula. titu. de instrumē. editio. §. nūc verò aliqua. col. pen. vers. illud etiā queritur.

ro^d del muerto non lo quisieste fazer. Esto deuē ellos fazer, para cumplir la voluntad del testador, que es obra de piedad e como cosa spiritual.

¶ Ley. VIII. Que pena deuen auer los testamentarios, quando maliciosamente aluengan de cūplir las mandas.

POr malicia, o por descuydamiento, non queriendo los testamentarios cumplir las mandas, que ouiesse alguno dexado en su mano, si por tal razon como esta, seyendo amonestados^f, fueren tollidos deste officio por juyzio^g, pierden aquella parte^h que deuen auer en el testamento. Fuera ende, si alguno dellos fuesse hijo del testador, ca este atal non deue perder la su

tria executoris, prout dixi in. d. l. 6. in glo. sup parte fasta vn año, quando verò p̄cessit monitio, non requiratur cursus anni: sed cūstituatur in negligentia ex quo monitio neglexit exequi iuxta dispositionem. d. §. si quis autē. & huius. l. sed an sufficet tali casu vnica monitio vel requiratur bina: videtur binā requiri prout habetur in. d. §. si quis autem. quia cū agatur ad amissionē lucris eis à testatore relictis non debet sufficere vnica monitio, sed requiritur bina. & ita sit intelligenda. l. ista partitū. qd plane procedit in legatis pijs iuxta. d. §. si quis autē. in alijs vero legatis executore negligente sufficet vnica monitio cum transcurso anni à die monitionis facta per iudicem vel eius decreto, vt quis priuetur cōmodo sibi à testatore relicto p̄t voluit glo. in. d. authē. de hered. & falcid. §. si quis autē non implens. & ibi Bar. & Ange. & tenent cōiter docto. in aut. hoc amplius. C. de fideicom. respectu vero deuolutionis ad episcopum p̄pter negligentiam, vel ad aliū executorē à testatore prouisum in tali negligentia iuxta id qd not. Bal. in aut. licet. C. de episc. & cleri. sufficet vnica monitio, cū transcurso anni. vt in. d. c. nos quidē. vel etiā sine aliqua monitione, cū transcurso anni à die scientiae executoris. vt dixi supra eo. l. 6. de quo qualiter procedat in relictis ad non pias causas. vide Per Abb. in. c. si haeres. de testamen. col. m. 3. versicu. venio ad tertium.

g *¶ Por juyzio.* Et sic videtur q̄ requiratur ad hoc vt executor perdat lūcrū sibi à testatore relicto q̄ p̄teratur prius sententia priuationis ab officio executionis cōtra eū qd nullibi si bene memini reperit exprefsum in iure cōi, imò ex sola monitione, cum transcurso anni ipso iure, t̄a haeres nō exequēs, seu nō adimplēs volūtate testatoris q̄ alius legatari^o, vel fideicommissari^o, seu q̄cūq; q̄ cōmodū ex testō cōsequit, cui incūbit tale onus adimplēdi volūtate defuncti perdit tale relictū, vt habet in aut. de hered. & falcid. §. si quis autē nō implēs. & §. in oibus. & §. his oibus. & ibi tenet Azo in sum. & etiā. g. ibi. & doct. & doct. cōiter in aut. hoc amplius. C. de fideic. licet Pau. de Cast. ibi. col. 2. voluit sententiam requiri super tali priuatione quē Iaf. ibi dicit in aduertenter loquitū. Bar. etiā post Iac. de Bellouis. in aut. de iureiuran. à mori. p̄f. colla. §. vult q̄ requirit sententia, cū dicit q̄ aut haeres est inobediēs in faciēdo aliqd cōtra volūtate defuncti & tūc priuat ipso iure: si vero inobediēs si negligēdo implere volūtate defuncti tunc nō priuat ipso iure, & allegat nora. in. d. §. si quis autē nō implēs, q̄cūq; fit de iure cōi in haerde & ceteris quātū ad executorē, tenēdum videt q̄ regraf sententia sup priuatione officij p̄pter negligentiam p̄t. l. ista apte vult & lata tali sententia lucrū ex testō perdet executor ipso iure. p̄t est magis cōis opinio. tene ergo mētē legē istā partitarū. nisi forte dicas q̄ in hac l. supplēdū sit maxime, vt per hoc dicat maxime si p̄pter hoc p̄ sententia sublatis sunt ab officio executionis, cū vt dixi nullibi in iure cōi hoc inueniam sed q̄a materia est p̄nalis, primū magis placet.

h *¶ Aquella parte.* Concord. cum. §. si quis autē p̄ redemptione. vers. si 3 Partida. vj.

qui autem facere iussi sunt. de hæred. & falc. iuncto. §. his omnibus. vbi etiam de hæred. & alijs. & in auten. hoc amplius. C. de fideicom. vbi vide. 8. limitationis. per laso. vide etiam in. c. si hæredes. de testa. & adde qd vt pœna illius auf. procedat in hæred. requiritur qd hæreditas sit ab eo adita. vt tenet Bar. in. d. §. si quis autē nō implens. per. §. semp igitur. ibi in deute res ad eunt, de hæredibus & falc. Aduerte etiā qd hæres minor aduersus talem negligē tiam restituēt vt hæreditatē nō perdat. argu. l. 3. §. si hæres. ff. de men. & idem videt dicendū in hospitali, vel ecclesia, quia licet subiaceat pœnis illi cōstitutionis. auten. de hæred. & falc. vt probat text. & ibi not. Bar. in. d. auten. in. §. si. in fi. tamē cōpetet restitutio, sicut minor. An aut pœna illius autēt. procedat in hæred. hæredis si primus hæres decessit ante moram? vide per Bart. in cō fi. 7. incipien. factū tale est Andreas quidam. vbi distinguere videtur, an primus hæres fuerit nominatim grauatus pœnali grauamine si non impletet. & tunc pœna non transeat ad hæredem: aut non nominatim & tunc transeat. cum quo transit Alexand. in. l. fi. C. de hæred. in si. quod dictum procedit quando testator specialiter prouidit de pœna contra hæredem non adimplentem: si vero de hoc non fecit aliquam prouisionem, sed dimisit in dispositione iuris cōmunis. Bar. hoc nō decedit, & videtur qd primo hæred. decedente ante morā hæres substitutus incurrat in pœnam. d. auten. ex regula. d. l. fi. C. de testa. qd hæres hæredis testatoris est hæres si verō decessit post moram, tunc videtur quod recurrendum sit ad cautionem de qua in. d. auten. & in corpore vnde summitur & non ad aliam pœnam. Et ex prædictis decides quæstionē si conditor maioris grauauit nominatim illum quem primo loco vocauit, vt impletet suum testamētum sub pœna perditionis maioris, & ex eius constitutione in pœnam non adimplentis deuoluta est ad alium maioria quod si ille non impleat nō perdat maioriā. & his adde glo. singularem, & ibi Bart. & alios in. l. recusare. ff. ad trebell. Bal. in. l. cum alienā. colum. 2. C. de legatis.

Ad tit. ff. & C. & in sta. ad. l. falc.

Titulo. XI. Como se puede menguar la manda, e fasta q̄ quātia, que dizen en latin falcidia, o debiturum bonorū subsidiū, o trebellianica.

Conuenible cosa es e con razon, que el heredero de cada vn ome aya los bienes de aquel a quien deue heredar, o cierta parte dellos. Ca de saguisado seria de auer nome de heredero e non le venir ende pro ninguno. E porque acaesce alas ve gadas, que los omes esparzē e derraman todos sus bienes, faziendo mādās dellos de manera que non finca al heredero, aquella parte q̄ deuia auer por derecho. Porende pues que en el titulo ante deste diximos de las mandas e de los testamē tarios, que las hā de pagar. Cōuiene que

4 a **Legitima.** Adde. d. auten. hoc amplius. & in corpore vnde illa sumit. & ex generalitate huius. l. poteris dicere qd eius dispositio, & dispositio. d. auten. procedat etiam si negligētia sit in exequendis legatis pijs de quo glo. posuit opiniones cōtrarias in. c. syluester. n. q. 1. vbi Archidia. & Domin. tenent contrarium, imō qd illa auten. quatenus disponit de excipienda legitima non procedat in legatis pijs & sic qd legata pia soluentur integraliter absq; deductione legitimæ, & qd propter talem negligē tiam circa legata pia filius perdat legitimam. tenent etiam Hostien. Ioā. Andr. & Ancharra. ibi & istam esse cōmunē opinionem attestatur Imo. in. d. c. si hæredes. de testa. cōtraria tñ opinio imō quod etiam tali casu filius non perdat legitimam, videtur probabilior ex eo qd in. d. auten. hoc amplius sit mentio legata libertatis quod est legatum pijs. l. 1. §. si autem. C. de cōmu. seru. manu. & ibi Bal. & nihilominus, ibi statuitur qd legitimam adhuc habeat filius. Item legitima non dicitur lucrum. Sed quasi debitum. l. si quis legatum. §. si. vbi glo. notabi. ff. de falc. cum ergo. l. imponāt pœnam amif-

sionis lucri hæredi negligenti soluere legata pia. vt in auten. de eccle. titu. §. si qui autem facere quæ iussi sunt. nō debent extendi ad a. i. sionem legitimæ. & hanc sententiam tenent Cardi. Abb. Imo. & Barbat. in. d. c. si hæredes. Bald. in auten. hoc amplius. C. de fideicom. Siue ster. in summa. in verbo testamentum. la segunda. q. 10. Didacus à se-
gura. in repe-
tio. l. 3. §. si. ff. de lib. & post. hu. fo. 7. col. 1. ex hoc inferēs filium cui pater relinqt ter- tiā & quintā partē bonorū differentē seu negligētē exequi per annū patris vltimā volūtate amit- tere quintam partem nō ve- rō terciā quæ legitimæ por- tiōis pars est. hanc etiam o- pinionē sensit gl. in. d. c. si hæ- redes. in fi. & istam dicit cō- munē opinio- nē lo. Lecrier i tract. primo- genitura. li. 3. q. 6. & sequit Carolus Mo- linæus, in con- suetudinibus Parisiensibus tit. 1. §. 8. in gl. 3. q. 1. tenet etiā Didac⁹ à Co- uarru. in. d. c. si hæredes. vbi respondet ad cap. licet. de voto. post Caro. vbi suprā quod ibi filius propria promif- sione se astringerat ad executionem voti paterni, & ideo sub pœna a- natematis etiam Papa iubet suam promissionem adimplere & qd alias nouerit se regno priuandum: cessante vero propria promissione non processerat ibi Papa ad regni priuationem ex non adimpletione voti paterni tantum.

Ley. I. Quanto es, lo q̄ el heredero puede sacar de cada manda, quādo nō ouiesse aquella parte que ha de auer, e en q̄ cosas lo puede fazer.

Falcidia es llamada en latin la quarta parte de la herencia, q̄ deue auer el heredero extraño alomenos, de los bienes del finado, por razon que era escrito en testamēto de otro. E porēde dezimos, que quādo algū ome faze mādā de todos sus bienes, de manera q̄ nō dexa al heredero la su parte, q̄ deue auer, estonce el heredero puede abaxar de cada vna de las mādās, la quarta parte de ella e retenella para si. E si por auētura el testador non fiziesse mandas de todos sus bienes, pero mēguasse los, de guisa que el heredero pagādo enteramēte las mādās, non le fincaria en saluo la su parte, dezimos, que biē puede abaxar de cada

cap. licet. de voto. post Caro. vbi suprā quod ibi filius propria promif- sione se astringerat ad executionem voti paterni, & ideo sub pœna a- natematis etiam Papa iubet suam promissionem adimplere & qd alias nouerit se regno priuandum: cessante vero propria promissione non processerat ibi Papa ad regni priuationem ex non adimpletione voti paterni tantum.

¶ Titulus vndecimus, De falcidia & trebellianica.
b **Ninguno.** Habes hic vnam rationem quare fuit introducta falcidia alias vide per Bart. in. l. nemo potest. col. 1. ff. de lega. 1. & aduerte qd lo cum habet falcidia etiā fauore hæredis succedētis ab intestato. l. filius familias. ff. ad leg. falc. Quid autem in legatario, an possit detrahere falcidiam de suo legato alteri legatario. Iacob. Butri. tenuit qd sic si totum fuit legatarius iussus restituere alij legatario. glo. tamen tenet con- trarium in auten. de hæred. & falc. §. his igitur. & ibi Bart. glo. etiam & ibi Bal. in. l. prima. fi. col. C. cōmunia. de lega. vide text. in. l. pœna les. §. si titio. ff. ad leg. falcid. de fideicommissario vniuersali, an detra- hat si hæres non detraxit: vide per Barto. in. d. §. his igitur. & per Io- an. de Imol. & Alexan. in. l. prima. §. deniq. ff. ad trebell. & Azo. C. eodem. in summa. colum. prima.

¶ Lex prima.
¶ Hæres extraneus institutus debet habere quartum quæ dicitur falcidia q̄n grauatur multis legatis ita quod excedunt alias tras partes hereditatis & refecatur de quolibet legato, vt habeat dictam quartam si vero hæres institutus sit de descendētibus testatoris habere debet legitimam debitam iure naturæ. h. d.

c **De las mandas.** Adde. l. 2. C. ad leg. falc. & l. in quantitate. §. si. l. Pau- tius. & l. lineam margaritarum. ff. eod. & non potest detrahere falcidiam in vna re tantum. vt not. Azo. C. eo. in summa. co. 2. gl. in. d. l. 2. & vide per Bar. in. l. in quartā. ff. eo. & adde. l. 2. in fi. infra eo. quid aut de eo qd detrahatur de legatis, vt legata q̄ excedūt patrimoniū reducā tur ad vires patrimoniij? dic qd illa pars q̄ excedit detrahetur de om- nibus legatis tam pijs q̄ non pijs ad dictum effectum. licet alias de le- gatis pijs non deducatur falcidia quæ debetur iure institutionis. vt in aut. similiter. C. eo. & infra eo. l. 4. probat hoc bene in. l. si certarū. §. si.

gura. in repe-
tio. l. 3. §. si. ff. de lib. & post. hu. fo. 7. col. 1. ex hoc inferēs filium cui pater relinqt ter- tiā & quintā partē bonorū differentē seu negligētē exequi per annū patris vltimā volūtate amit- tere quintam partem nō ve- rō terciā quæ legitimæ por- tiōis pars est. hanc etiam o- pinionē sensit gl. in. d. c. si hæ- redes. in fi. & istam dicit cō- munē opinio- nē lo. Lecrier i tract. primo- genitura. li. 3. q. 6. & sequit Carolus Mo- linæus, in con- suetudinibus Parisiensibus tit. 1. §. 8. in gl. 3. q. 1. tenet etiā Didac⁹ à Co- uarru. in. d. c. si hæredes. vbi respondet ad

ff. de testa. mili. & tenet Ioan. Andr. in addi. ad Specula. titu. de testa. §. 1. super verb. quid si legatum. in si. tenet etiam Alberic. in. l. si quis ad declinandā. C. de episc. & cler. Io. de Imo. Pau. & Alex. in. l. si post mis sionē. ff. ad leg. falc. Bart. in. d. aut. similiter. dicit tamen singulariter Angel. in. d. l. si ceterarum. §. similes. hoc esse verū, si legata consistunt in quantitati-

bus, sec^o si in speciebus consistere, nam tunc illa quæ sunt in speciebus hæreditarijs præstabuntur integra. p quo bñ facit tex. in. l. fideicomissorū. ff. ut in pos. lega. idē tñ Ange. i. l. quærebatur. ff. ad leg. falc. p illū text. tenet cōtrariū, imò q̄ pro rata de trahat de quo libet legato si ue cōsistat in quãtitate siue in specie & ibi respondet ad nota. per glos.

vnadelas mandas, aquello q̄ demas a mandare, e retener la para si, fasta q̄ aya su derecho. Este abaxamiento se deue fazer de cada manda, segun fuere la quãtia dellas. Mas si los herederos fuessen de los que descenden, o suben por la liña derecha, del fazedor del testamēto, estō ce deue auer la su parte legitima^b, aq̄ llama en latin, debitum iure naturæ. A si como diximos de suso en el titulo, de los que pueden fazer testamento, en la ley que comienza, Religio sãvida. Otrosi de zimos, q̄ el heredero puede sacar su parte, a si como diximos de todas las mandas, o donaciones^c, que los testadores fazen, por razon de su muerte.

plens. in eod. auten. & l. papinianus. §. penu. ff. de inofficio. testa. nisi in casu, quando rogatus esset filius, de restituenda hæreditate sub conditione, vel in diem: nam statim potest retinere debitum bonorum subsidium, sed adueniente die, potest habere quartam trebellianicã, vt. C. ad trebellia. l. iubemus. & ista est cōmunis opinio, & quæ practi-

Ley. II. En que manera se deuen menguar las mandas.

A manera en que los herederos deue baxar delas mãdas por la su parte legitima aque llaman en latin falcidia es esta. ^d Que primeramente deuen pagar todas las debdas, que deue el defunto, tambiē las que deue a aquel que establecio por su heredero, como a otros qualesquier, a quien las deuieffe. Fuera ende, si el testador dixesse señalamen te en su testamēto, que el debdo que de uia a aquel que establecio por su heredero, que non queria que se sacasse de las mandas, nin se entregasse del.

catur in iudi cijs, & in scho lis, secundum Angel. in. l. co hæredi. §. cū si lia. ff. de vulg. & pupil. & ple nē tradit Ale xan. in. l. in ra tione. §. q̄ vul go. §. 6. col. ff. ad. leg. falc. & cōsi. 142. in cipiēnt. Circa primam dubi tationem. in. 2 vol. & in. 2. du bio. Iason in auten. res quæ C. cōmunia. d̄ lega. col. 3. & i auten. nouissi ma. C. de inof ficio. testa. nu me. 39. & in. l. filiū. nume. 8.

in. l. si verò cōposita. ff. de testa. mili. quæ dicit ne fieri cōpositionem neq; cōtributionē cum quædã legata consistant in specie, quædã in genere: quia dicit se intelligere illam gl. quando oia legata sunt intra vires patrimonij, sed q̄ exhauriunt patrimoniū forte in longe pluri tunc ad cōpositionē veniunt per. d. l. quærebatur. Pau. de Caltr. fuit in hoc sibi cōtrariū, vt refert Alexan. in. d. l. quærebatur. vbi ipse tenet opinionē Ange. tanq̄ tutiorē quã etiã dicit tenere Bal. in. l. 2. §. 1. ff. de condi. indeb. vbi respondet ad. d. l. si fideicomissorū. & idem tenet Bal. in. l. 2. ad fi. C. ad leg. falc. & in. l. licet. eod. tit. vbi dicit esse ad hoc text. expressum. Aduerte etiam quod pretiū seruorū manumifforū ex iudicio defuncti deducitur de hæreditate tanq̄ æs alienum & per consequens deducitur ante omnia legata, vt in. l. si seruus. §. si incertum. cū. l. sequenti. & l. aris. ff. ad leg. falc. l. 1. §. in quibusdã. ff. si cui plusq̄ per leg. falc. sed intelligēdū est ne in hoc decipiarijs respectu legis falcidie debita iure institutionis non vero respectu diminutionis fiendæ propter defectum patrimonij secundū Bart. in. d. aut. simili ter. & quia est eadē ratio in alijs legatis pijs, quæ tñ diminuuntur, vt dixi propter defectū patrimonij quod tñ subintelligerem & limitare quando ageret de præiudicio legitimæ filiorum debita de iure natura quia illa non debet minui etiam ppter libertates legatas seruis, vt not. glo. in. l. papinianus. §. quarta. ff. de inofficio. testam. cessante vero legitima tunc etiam propter defectū patrimonij nõ debent minui legata talia libertatis sed deducuntur vt æs alienū, vt probat tex. apertus. in. d. §. in quibusdã. nota etiã q̄ legatum dotis factū filia per patrem ante omnia alia legata deducitur tanq̄ æs alienum & sic alijs legatis præiudicat Bar. notabiliter in. l. 2. §. si sponsa. ff. de priuileg. credito. Bald. nouel. in tracta. de dote. fo. 34. col. 3. versicu. 1. priuilegium. de legato autē alimētorū, vel vsusfructus seu in annos singulos, quo modo defalcetur. vide. l. cū titio. & l. hæreditatū. ff. ad. leg. falcid.

- 2 a **Demas.** Adde. d. l. in quantitate. §. si. ff. eo. & instit. eo. §. si.
- 3 b **Su parte legitima.** Satis aperte probatur hic filium vel patrem non posse detrahere duas quartas debitam, scilicet, iure naturæ & aliam debitam iure institutionis. quod patet ex dictione, mas, quæ latine, sed, aduersatur in iure & in facto. l. secunda. ff. si quis in ius vocat. non ierit. glo. & Bart. in. l. qui vsusfructum. ff. de verbo. obl. & in. l. prætorix. §. 1. ff. de prætor. stipula. habebit ergo filius legitimã debitam iure naturæ tantum, vt hic vides & non quartam falcidiã debitam iure in stitutionis, licet ei locus esset eo q̄ hæreditas onerata esset legatis puris vel conditionalibus vel in diem. & huius sententiæ fuit Azo in summa. authen. de hæred. & falcid. colum. 2. versu. hic autem quæri potest, vbi quærit, an alicui plures falcidiæ competere possint, vt si filius fuerit institutus, & in totum restituere rogatus, an quartam trebellianicã, & iure naturæ debitam possit habere, vel fuerit si legatis oneratus, an quartam iure naturæ, & iure institutionis habeat, vel si fuerit arrogatus, an quartam ex constitutione diui Pij, & iure naturæ & trebellianicã possit petere? Et respondet satis se putare in omnibus casibus huiusmodi vnã quartam sufficere. argu. §. si quis autē non im

C. famil. hercisc. Decius. cōsi. 55. num. 8. & cōsi. 228. col. fin. & cōsi. 419. co. 1. idē etiã esset in ascendentibus à liberis grauatīs, de restituenda hæreditate sub cōditione vel in diem, tenent Ange. & Cuma. in. l. si à milite. §. si. ff. de testa. mili. vbi Bal. de hoc dubitauit, & opinionē Ange. & Cuma. sequunt dicētes eam esse cōmunē Ioan. Croctus. in. l. qui romæ. §. duo fratres. co. 22. ff. de verbo. obli. & Ainod. Sab. in cōsi. no. quãuis Alex. cōtrariū tenuerit, in. d. §. quod vulgo. co. 7. An autem de isto iure partitarū, & legū fori, & tauri procedat hodie istud de trebellianicã, quãdo filius vel pater fuit grauatus de restituenda hæreditate, sub conditione vel in diem, vide quod dixi, in. l. 2. in glos. si. titu. §. supra ea. parti. & quod dixi supra nõ posse detrahi legitimã. s. debitã iure naturæ & falcidiã debitam iure institutionis, etiam q̄n legata erant conditionalia, vel in diem, tenet Fulgo. in. l. quanq̄. C. ad. l. falcid. & istam partē tenet Alex. in. d. §. q̄ vulgo. co. 7. versu. potest etiam ex prædictis dubitari. vbi vult in hoc esse diuersitatē inter falcidiã, & trebellianicã, quãuis Bald. in. d. l. quanq̄, voluerit contrarium. An autem in casu, quo filius potest deducere duas quartas, possit adhiberi remediū quod vnã tantum detrahat? vide per Alex. in. l. si debitor ff. ad leg. falcid. vbi tradit q̄ sic, videlicet vt pater prohibeat trebellianicã deduci, & iubeat cōpensari eam cum legitimã, vide ibi per eum quã plures ad hoc allegant. Aduerte etiã q̄ in casu, quo deducendæ essent duæ quartæ detrahetur prius de vniuerso legitimã debita iure naturæ, & postea de residuo trebellianicã, ita vult gl. in. c. raynaldus super verbo medietatē. & super verbo licet ipas non expresserit. de testa. & tenet Bar. in. d. aut. de hære. & falcid. §. si quis autē nõ implens.

c **Donationes.** Habet enim locū falcidia nõ solū in legatis & fideicommissis: sed etiam in donationibus causa mortis. l. si quis quadringenta ff. ad. l. falcid. & etiã in donationibus factis inter viuos: ita tamen si morte confirmantur. l. in donatiōibus. C. eo. & l. antepe. C. de donatio. interv. & vxor. habet etiam locū in mortis causa capionibus. in. d. l. si is qui quadringenta. & tenet Azo. C. eo. in summa. colum. prima. versu. locum habet falcidia.

Lex. II.

- 20 **Antequam detrahetur falcidia, deducitur de bonis defuncti æs alienum etiam ipsi hæredi debitum: nisi testator prohibuerit deduci quod debet hæredi, deducuntur etiam expensæ funeris & inuentarij, & instrumenti testamenti. Item non detrahitur falcidia de pecunia relicta ad emendos seruos alienos, & manumittendos nisi in eo quod excedat pretium emptionis. ex legato tamen quo quis granatur, vt proprium seruum manumittat detrahitur falcidia, de cæteris vero rebus detrahitur in eisdem rebus si diuisionem recipiãt alias in extima tione, neq; potest hæres eligere falcidiã in vna re aliq̄ legata, nisi de legatarij cōsensu. h. d.**
- d **Es esta.** Prosequitur dicta Azo. C. ad leg. falcid. in summa. col. 2. versu. sic autem ponitur.
- e **Las debdas.** Adde. l. qui fundum. §. si quis hæredem. ff. eo. C. eo. in. l. 2. irritum. & l. in imponenda.
- f **Non queria que se sacasse.** Adde. l. si debitor. ff. eod. Partida. vj.

Et noue rec. vt in. l. in tit. C. & in. l. 7 & 8. & i tu. 8. lib. 3

non n̄ i. ff. test. 2. min. g. 2. dii

42 **Las despenfas.** Impensa funeris omnino deducitur: quia necessaria est, vt hic. & intellige, vt habetur in. l. 1. §. fin. ff. eo. & l. 2. & in. §. cū autē in st. eo. titu. vbi vide. quid si monumentum sit sumptuosum, quod testator iussit fieri, an detrahatur falcidia de superfluo, vltra necessitatem, secundum qualitatem personæ defuncti: nam Ange. in. d. §. fin. & in. l. hæreditas. §. 1. in prin. ff. de petitiō. hæredi. tenet quōd cū hoc tendat ad ornatum ecclesiæ, dice re licitū ad pias causas, & sic idistinctē cessabit falcidia. Ioan. de Imo. tamen ibi tenet contrariū quia nō videt propriè respicere piā causam, quaten⁹ expenditur vltra necessitatem: sed poti⁹ tendit ad vanam ploriam & solatiū viuorū, & memoriā defuncti. Alexand. ibi trāsīt cū Angel. post Rapha. & Paul. de Cast. cū limitatione tñ quōd hoc tendat ad ornatum ecclesiæ: quia relicta ad ornatum ecclesiarū enumerantur inter legata pia, vt tradit idem Alexan. in. l. 1. r. §. ad municipium. ff. eo. Si ergo, secundum qualitatem defuncti dedecus esset sepeliri in terra impensa necessaria reputabitur constructio monumenti ad sepeliendum eum: dum tamen talis impensa sit decens statui suo, vt declarat Ioan. de Imol. in. d. §. de impensa. seu finali. ff. eod. & Angel. Aretin. in. §. fin. in st. eo. quida autem de expensis, quæ sūt in exequijs prælati mortui, an sint soluendæ de dignitate, vel de bonis prælati mortui, vel eius hæredū: vide per Abb. in. c. vt præteritæ. de electio. vbi refert se in hoc non vidisse auctoritatem doctoris antiqui, & quod Cardina. ibi breuissimè dixit se credere quōd sint fiendæ ex bonis prælaturæ: quia procedunt ad negotium electionis, vt in. c. bonæ. el. 2. de electio. Abb. vero ibi referens se ad disputationem suam. quæ incipit Sempronius. concludit, quod expensæ concernentes remedium seu solatiū animæ defuncti, fieri debent ex bonis prælaturæ, quantuncūq; prælatus habuerit propriū. Et argumentum optimū. in. c. ad apostolicę. de donati. & in. c. bonæ rei. 12. q. 2. & in. c. vbi periculum. de electio. li. 6. expensæ vero, quæ fiunt ad consolationem & pompam viuorum, vt magnus apparatus funerum in vestibus, & alijs similibus, istæ non sint deducendæ ex bonis prælaturæ. videasibi per eum & plenè in. d. sua. disputatione. Quid autem si papa det clericis licentiam testandi de his, quæ habuit ex titulis suorum beneficiorum, ad quæ spectet impensa funeris tunc, vide per Deciū. in hoc consulentem. consi. 157. incipit. quæritur. de expensis funeralium Reuerendissimi Cardinalis Tributii. & quatenus ibi tradit, q̄ translatio bonorum videtur facta cum oneribus suis. Adde ad allegata ibi per eum. l. 2. §. si quid. ff. de hæred. vel actio. vendi. quæ magis in terminis facere videtur. quæ autem dicantur impensæ funeris (seu porrazon de la muerte, vt in ista. l. dicitur) dic quōd quidquid in hoc fuerit erogatum antequam corpus sepeliatur. l. at si quis. §. funeris causa. & l. funeris sumpt⁹. ff. de religiof. & sumpti. fune. optima l. 12. titu. 13. partita. 1. ex quo infertur prout infert Michael de Cifuentes. in. l. 30. in ordina. Tauri, quōd impensa facta in pulsatione cāpanarum, & in recōmendatione clericorum & in ductione corporis ad ecclesiam sepulturæ, & in apertura sepulturæ, & in missis, cera, & oblationibus, quæ offeruntur, & in vestibus luctuosis, dicitur impensa funeris. Allegat gl. nota. & ibi Angel. in. l. si ex re. §. si. ff. de stipul. seruo. Cætera verò quæ expenduntur sepulchro iam corpore non dicuntur impensa funeris, nisi in casu: cum corpus sepeliatur de nocte, & postea die sequenti antequam diuertatur ad extraneos actus efficiantur obsequia: nam etiam tunc dicitur impensa funeris, secundum Cardinal. in clem. dudum. in. §. verum. 4. quæstioe. de sepulchris. l. tamen istam & similes, scilicet quōd impensa fueris deducatur, vt æs alienum, vt hic. & in. d. l. in imponenda. & d. §. si. cū. l. sequenti. & l.

Quæst. 1.

Quæst. 2.

Quæst. 3.

Quæst. 4.

In noua rec. est. l. 13. titu. 6. lib. 5.

¶ **Otrofi** deue facar en ante todas las despenfas, que fueffen fehas por razon de la muerte del defunto, e aun deue facar en ante, las despenfas que fizieren en los escritos del testamēto, e en los memoriales^b de los bienes del defūto. Otrofi dē uen ante facar los dineros q̄ el testador mādasse para comprar los sieruos q̄ mādasse franquear. Pero en esto ya de partimiento: ca si el testador mandasse a alguno dineros, porque franqueasse su sieruo mismo^c, de tal manda como esta, bien puede facar la parte que es llamada falcidia. Mas si mandasse dar los dineros a algun ome a quien mandasse comprar sieruo de otro: si todos los dineros entra sen en la compra del sieruo: non se pue-

impensa. ff. de religiof. & sumpt. funer. & l. fina. §. in computatione. C. de iur. deliber. limitabis vbi tractaretur de legitima filiorum vel ascendentium: nam tunc detrahatur talis expensa de quinto vel tertio bonorum, & nō de tota hæreditate, vt cauetur. in. d. l. 30. & in. l. 6. in ordina. tauri. & quod supra retuli de vestibus luctuosis, quod re-

de por ende facar la falcidia. Mas si sobrasen dineros de la cōpra, biē se puede en de facar^d, e de todo lo al q̄ fuere, puede el heredero facar la su parte legitima en esta manera, q̄ si aquella cosa de que fue fecha la manda, fuere atal q̄ se pueda partir sin daño, e sin mal estança della, deue el heredero tomar della su parte^e. Mas si fuisse cosa que se nō pudiesse partir, assi como sieruo, o cauallo, o libro, o otra cosa semejante: estonce deuen la apreciar^f, e del precio della, deue tomar el heredero la su parte. E si el heredero quisiesse tomar su parte entera en vna cosa^g, a partadamente: que fuisse mādada a otro: non lo puede fazer, si non fuere cō plazer de aquel a quien fue mandada.

festiua, & magni valoris: quia tunc videtur potius tradita dicta vestis vt seruet honorem mariti, quandiu sit vidua, quàm videatur donata argu. l. si vt cert⁹. §. interdum. ff. comoda. & ideo si tunc mulier nuberet hæres potest, secundū eū tales vestes pretiosas repetere, quod tamen intelligit nisi alia esset consuetudo regionis: nam illa esset seruanda. argu. l. minima. ff. de legi. Vitalis etiam in suo tractatu clausularum. fol. 332. cum sequenti. Adducit in ista. q. Bald. in margarita. Inno. super parte maritus. & Ludou. Roma. in aucten. ex testamento. C. de colla. & videtur se reducere quōd aut hæredes tenentur ad alimenta: quia dos cōsistebat in mobilibus, vel vxor mansit prægnās & tunc tenentur hæredes vxori ad vestimenta lugubria, aut non tenentur ad alimenta, & tunc neq; tenebuntur ad istas vestes: si tamen ei datæ fuerunt, & sunt viles efficiuntur vxoris: si verò sunt magni valoris, videntur traditæ ad vltim non animo donandi. vnde si transeat vxor ad secunda vota, possunt repeti ab ea, quæ omnia intelligit nisi aliter se habeat cōsuetudo: quia illa est seruanda: & quod istas vestes nigras vxor secundo nubens reddere debeat, adde Bal. §. volu. consi. in consi. 478. incipit quædā sunt res. vbi etiam ponit hæc verba quoad pannos nigras viduales debet distinguere qualitas personarum: nā sicut vxor debet habere alimenta: ita etiam indumenta, vnde absq; viduali veste non potest honestè transire, debet fieri expensis viri, vt notatur in. l. sicut. de oper. liberto. & ita seruat consuetudo tamen si postea deponit luctum, & habitum vidualem, reddat vestes quas recepit & contemnit. argu. ff. solut. matri. l. in his. §. 1. mulier vero q̄ non vult. indui de nigro, nō ppter ea est infamis. vt. C. de infam. l. decreto.

- b** **En los memoriales.** Adde. l. fina. §. in computatione. C. de iur. delibe. deducitur etiam quōd impenditur in venditione bonorum pro debitis exoluentis. vt. ff. eod. l. quantitas.
- c** **Usu sieruo mismo.** Adde. l. generaliter. §. si quis alienū. & §. si cui. & l. de cen. ff. de fideicommissa. liber. & l. sed si non seruus. ff. ad. l. Falci.
- d** **Ende facar.** Detrahatur ergo falcidia, si ea detracta quod superest, sufficit ad alienum seruum redimendum, vt in iuribus in præcedenti glo. allega. quid autem de pretio serui testatoris, vel hæredis, quem testator iubet manumitti: vide in. l. si seruus. cum. l. sequenti. & l. æris alieni ff. eodem.
- e** **Usu parte.** Adde. l. Plautius. & l. lineam margaritarum. ff. eodem. & C. eod. l. error. & l. 2. & l. fina.
- f** **Appreciar.** Et æstimatione facta denuntiabit hæres legatario, vt partem extimationis inferat, vt subiicit, quōd si non inferat vtur aduersus eum doli exceptione. l. 1. §. si vsusfructus. & l. si is qui. §. si. ff. ad lege. falci.
- g** **En vna cosa.** Prosequitur dicta Azo. C. eod. in summa. col. secūda. 10 versi. & pro hoc soluitur quæstio. non enim potest hæres inuitis legatarijs in vna re detrahere falcidiam, vt probatur in. l. Plautius. ff. eod. & adde quæ dixi in. l. 1. supra eodem. in glossa. 1.

In noua rec. est. l. 13. titu. 6. lib. 5. In noua rec. est. l. 13. titu. 6. lib. 5. In noua rec. est. l. 13. titu. 6. lib. 5. In noua rec. est. l. 13. titu. 6. lib. 5.

¶ Lex. III.

Quantitas hereditatis in computatione falcidiae inspicitur tempore mortis testatoris: nec quod postea accreuit aufert heredi falcidiam: nec quod diminuitur eum exonerat a legatorum praestatione. h. d. Habuit ortum. a. §. quantitas. in l. i. ad leg. falc. & a. l. in quantitate. ff. ad l. falcid.

1 a ¶ *Fino.* Adde. l. in quantitate in princ. ff. ad leg. falc. & in l. i. co. §. pe.

2 b ¶ *O se crescio.* Adde. l. in ratione. in princ. ff. eo. vbi vide Ang. & Alex. limitantē hoc quatuor modis. & p Paul. de Cast. limitantem etiā nisi diminutio vel augmentū cōtingēs post mortem testatoris sumpisset originē in vita testatoris quia tunc videretur contingisse in vita. l. Paulus. ff. eo. & vide ibi per Alex. per quē etiam vide, qd in trebellianica, & quid etiam i legitima debita de iure natura. & per Paul. de Cast. ibidē, & in l. i. quantitate. in princ. eod. titu.

Vide et ibi per Paul. & Alex. an ista. l. procedat etiam hodie facto in uentario, & per Bart. & Alexan. in. d. l. in ratione. §. diligenter. & adde etiam. l. cum quo. ff. ad leg. falcid.

3 c ¶ *El dano.* Adde. l. secundum naturam. ff. de regul. iur.

¶ Lex. IIII.

Non detrahatur falcidia de relictis ecclesiae, hospitali, vel loco religioso, aut pauperibus, seu in redemptione captiuorum, vel alias pias causas. secus in legitima debita iure natura, nec etiam extraneus haeres, de militari testamento iure militari facto. h. d. Concord. cū hac l. si quis ad declinandam. C. de episcop. & cleric. & cap. si pater, de testament. lib. sexto.

1 d ¶ *Aleglesia.* Adde capitulum. potifices. i. q. 3. siue igitur relinquatur ecclesiae simpliciter, siue ecclesiae & ad piam causam, siue ad piam causam tantum, cessat falcidia, vt hic. & in auten. similiter. C. ad leg. falc. & in corpore, vnde sumitur, & sic corrigitur. l. i. §. ad municipiū ff. ad leg. falcid. quatenus dicit, qd habet locum falcidia etiam in his, qd Deo relinquuntur, ista erit magis communis opinio quam etiam tenebat Azc. C. eo. in summa. col. si. cum finali et dicit melius est fauore clericorum, vt dicamus correctum. Sed quid si vna ecclesia, vel alia pia causa esset instituta haeres, & grauetur legatis relictis alteri ecclesiae vel pia causa, an tūc etiam cesset falcidia? Dnus tenuit quod tunc competat falcidia, ex eo quia priuilegiatus non potest vti priuilegio contra pariter priuilegiatum, per id quod habetur in auten. de sancti si. episco. §. sed hoc praesenti. vbi etiam hoc tenet Ange. & idem voluit Abb. in. c. in praesentia. de proba. i. co. & Salice. in auten. qui rem. C. de sacro sanct. eccle. qui dicit ita tenere docto. in. d. auten. similiter. & pro ista opinione secundum Alexand. in dict. §. ad municipium. bene facit. l. sed & milites. in princ. in versi. nisi fortassis. ff. de excusatio. tuto. vbi si priuilegiatus fundat se in iure communi, potest illo vti contrapariter priuilegiatum, quem text. ad hoc notat ibi Bald. post Jacob. de Aren. Ludo. tamen Roma. in repetitione autentica, similiter. in. 40. specialia ad pias causas. & in. l. marcellus. §. res qua. ff. ad trebellia. tenet contrarium ex eo, quia pia causa instituta non fundat se in iure speciali, sed in iure communi, secundū quod

¶ *Lex. III. Que tiempo deue ser catado, para poder menguar las madas, en razō de sacar el heredero la su parte legitima.*

A quātia de los bienes del defunto, deue ser catada e asinada en el tiempo que el fino^a, porque segun lo que por estonce era, deue el heredero sacar la su parte. E si despues se mēguo, o se crescio^b, el daño, o el pro della, pertenesce al heredero, e nō a aquellos que deuen auer las mandas. E esto seria, como si el testador ouiesse en valia ciēt marauedis, quādo finasse, e los bienes en que los ouiesse, fuessē en ganados, asì como en vacas, o en ouejas o cabras, o otros ganados. Casi quando muriessē el testador, valiesse en cient marauedis los ganados e non mas, e despues pariessē, o esquilmassē dellos otros frutos, asì como queso e lana, de guisa que losijos, e los esquilmos valiesse otros ciēt marauedis o mas, por todo esso aura el heredero todo el esquilmo d los ganados, e la quarta parte de los ciēt marauedis que valia los bienes del testador, quādo fino. Otrosi dezimos que si se men-

haeres debet detrahere falcidiā de legatis: sed pia causa legataria fundat se in priuilegio speciali, ideo debet praferri. l. si. ff. ex quib. caus. maio. & responder ad. §. sed hoc praesenti. quod ibi vtraq; causa reperiatur in specie priuilegiata. & istam opinionem dicit Alexand. vbi supra magis sibi placere in puncto iuris, per. d. l. fin. & nota. per

guassen despues de los bienes del finado la quarta parte dellos, cō todo esso aurā las mandas cumplidamente, aqlllos a quien fueron mandadas, e el heredero perdera la su parte, de todo aquello que mēguare ende. Ca derecho es, pues que a el pertenesce el pro del acrescētamiento dela herencia, que otrosi supra el daño^c, quādo y acaesciere, despues de la muerte del testador.

¶ *Lex. IIII. Quales mandas non deuen ser menguadas por razō de falcidia.*

Acar puedē los herederos de las mandas, la su quarta parte legitima, aque llamā en latin falcidia, asì como de suso mostramos. Empero madas y a de tal natura, de que la nō podrian sacar e son estas: asì como de las cosas que de xa el fazedor del testamento a'eglesia^d, o a otro lugar religioso, o a hospital, o a pobres, o para quitar los captiuos, o ē alguna otra manera qd fuesse obra de piedad^e. Ca de tales madas como estas, nin

nere certat de lucro, & alter de damno vitando, vt est in casu. d. l. vt latius prosequitur Decius vbi supra, post Bald. in auten. perpetua. C. de sacrosanct. eccle. & quia secundū Ange. in. d. §. sed hae praesenti. rationes quare cessat falcidia in relictis ad piam causam, cessant quando pia causa est instituta.

e ¶ *De piedad.* Et tale legatum pū detrahetur, vt as alienum de hereditate. l. eius. & l. xris alieni. ff. ad leg. falc. gl. in. d. auten. similiter. doc. comuniter in. l. ex asse. ff. ad leg. falc. volētes qd legata sint quaedam pia, quaedā non pia, de non pijs non detrahetur falcidia, pro pijs. tex. nota. in. l. si post missionē. ff. eod. si tamē eidem relinquatur vnū legatū ad pias causas, & aliud ad non pias causas: tunc de legato non pio detrahetur falcidia pro vtroq; secundū Ange. in. l. sed si non seruus. §. i. in princ. per illū tex. ff. eod. & sequunt lo. de Imo. Pau. & Alexand. ibidē, sub. l. si seruus. eo. titu. Paul. in. l. si post missionē. ff. eo. & Bar. in auten. sed in ea. C. eo. & habes hic qd relictū ecclesiae vel hospitali, vel in vsu pauperū, vel redemptionem captiuorū, dicitur relictum ad pias causas, & adde Specu. titu. de instrumento editio. §. nūc vero aliqua, versi. & scias. el segundo, vbi vide qd inter relictā ad pias causas. idem esset si relinquať p refectione muroru, & pro custodia terrā, quā custodiunt orphani & miserabiles, qui sunt in t. s. l. relictum ad instructionē pontiū, & viarū, dicitur ad pias causas. glo. & ibi not. Nico. de Neapo. in. l. i. §. ad municipiū. ff. ad. l. falcid. qd intellige secundū Spec. in. d. versi. & scias, el segundo, si necessitas imminet, non aliter per. l. ad instructionē. C. de sacrosan. eccle. cū alijs ibi allegatis. sic ergo limitabis quā dicit Pau. de Cast. in. l. pater filiū. col. 2. ff. de inoffi. testa. cū dixit, qd illa solū foriunt priuilegia pie cause quē in iure reperiuntur specificata: vnde secundū cum legatū ad refectionē viarū, vel pontium vel murorū, nō dicitur pū: & isto etiā modo limita & intellige qd hic dicit de redemptione captiuorū: nam debet intelligi, vt redimatur captiuū egentes: si em ipsi habeāt facultates, qbus se redimāt nō dicitur relictū pū: vt etiā in terminis tradit Bal. nouell. in tracta. de dote. fo. 7. col. 3. & vide Spec. vbi. §. de relictō, vt pingat imago beatae virginis Mariae, vel alteri^f sancti, quod dicatur qd pū, etiā tenet Ang. in. d. §. ad municipiū. vbi etiā Alex. & vt dicit Bal. in. d. authen. similiter, omne ppter

quodam testatoris subleuatur vel aia cuiuscumq; catholici, vel anima
 tu corpus carcerati, etia p maleficio dicitur relictu ad pias causas, iuxta
 nota. in. l. si quis titio. ff. de lega. 2. bonus tex in auth. vt cu de appeli.
 cognos. §. si quis de pte dicitur. ibi, eoru animar pijsimz subleuent. Bal.
 tñ in auth. cōtrarogatus. C. ad trebel. vult cōtrariū in carceratis pro
 maleficio, qa
 nō sunt digni
 secūdu eū mī
 sericordia, qui
 deliqrunt, sed
 soli innocen-
 tes. Primū tñ
 dictū videt ve-
 rius, & tenuit
 glo. in. c. sacro-
 rū. 12. q. 2. dum
 dicit, q̄ dispo-
 sitio illius. c. &
 l. sancimus. C.
 de sacrosan. ec-
 cle. dicens q̄
 res eccle. pos-
 sunt alienari ī
 redēptionē ca-
 ptiuorū, mili-
 tat etiā in car-
 ceratis p male-
 ficio. alleg. tex
 tum in. c. si res
 aliena. 14. q. 6.
 et. c. 1. & c. reos
 14. q. 5. vbi ha-
 bet, q̄ nō est ī
 humanū bñfa-
 cere etiā his q̄
 deliquerūt. al-
 leg. etiā. c. non
 satis. 81. distin.
 ibi cū dicit, sed
 p illis, q̄ sine
 culpa & illam
 glo. sequūtur
 Ioan. de Imo.
 & Alexā. in. l.
 quauis. ff. so-
 lu. mat. & intellige de carceratis pauperibus, vt suprà tetigi post Spe-
 cu. & adde Ange. in tracta. maleficio. in parte qui iudex dictū Caiū car-
 cerati iussit. Adde etiam q̄ pia causa est maritare virgines, vt tradit,
 Bal. id auth. nisi rogati. C. ad trebel. & vide per Bald. nouel. vbi. 5. &
 intellige de pauperibus cōgruā dotem nō habētibus, vt tradit Bald. no-
 uel. ibi quē vide. Itē an relictu pro male ablatis dicatur piū. vide per
 Spec. vbi supra. & ibi per lo. and. in addi. colu. mih. 29. & 30. & ibi vi-
 de quid si male ablata nō ascēdūt ad quāritatem legati. an qd̄ superest
 conuertat in alios pios vsus, q̄ tenet q̄ sic. Item dicitur relictu ad pias
 causas, si relinquatur pro alimentis etiam confanguineo pauperi. glo.
 in. l. illud. C. de sacrosanct. eccle. per Bar. in. l. alio. ff. de alimen. & ci-
 ba. lega. col. 2. & non ex verbis testatoris iudicādu est sit piū, vel ne:
 sed ex qualitate cause. vt dicit Alber. in. l. nulli. col. pe. C. de episco. &
 cleri. Bald. in. d. auth. similiter. nō em̄ potest assertio testatoris verita-
 tē immutare. l. qui testamentum. ff. de proba. l. si forte. ff. de castr. pe-
 cul. & argu. l. si. ff. de exerci.

delas otras semejates dellas, nō deue el
 heredero retener ninguna cosa para si,
 por razon de falcidia, ante deuen ser da-
 das cumplidamente, así como el testa-
 dor las mando. Fuera ende, si el herede-
 ro fuesse delos que descíenden o suben
 por línea derecha del testador. Ca estos a-
 tales é todas guisas deue auer la su parte
 legitima^b, e nō gela puedē ébargar por
 tales mandas, como sobre dichas son,
 nin por otra manera e ninguna. Fuera
 ende, si el heredero fiziesse tal yerro, por
 q̄ el testador le ouiesse desheredado con
 derecho. Otrosi dezimos, que quando
 estuuiesse algun cauallero d en hueste en
 seruicio del Rey, o en seruicio comunāl-
 mente dela tierra, si fiziesse manda, en
 que dexasse mādadas a otro, e estableciesse
 por su heredero a alguno, q̄ non fuef-
 se de los que descendiessen, o subiessen
 por la línea derecha del mismo, tal here-
 dero como este, non deue sacar de las
 mandas, que el cauallero fiziesse en tal
 lugar, ninguna cosa, maguer nō ouiesse
 de otra parte, de que pudiesse auer la su
 parte legitima. E esto es, porq̄ los cau-

peruenturū ad piam causam, secus si erat incertū, vt quia esset grava-
 tus restituere p̄ causā sub conditione, si sine liberis decederet &
 illud etiā tenet Alex. 3. vol. consi. 20. ad si. incipit p̄deratis his, quā in
 themate. & in. l. cū dotē. ff. ad leg. falc. vbi sublimita limitationē Ro-
 ma. l. vt interim locus sit detractio falcidia. sed debeat hāeres caue-

llos de miētra q̄ estā en hueste hā este
 priuilegio e otras mayorias, mas q̄ los o-
 tros omes, así como se muestra en las
 leyes deste nro libro, porq̄ sō puestas pa-
 ra amparar el pro comunal dela tierra.

¶ Ley. V. Como si el heredero da alguna cosa ascō-
 didamente por mādado del testador a ome q̄
 la non podia auer dederecho, non puede de-
 spues sacar della falcidia.

Personas ciertas son aquiē de
 fiēden las leyes deste nro li-
 bro q̄ les non puedan dexar
 los omes mandas, nin otras
 cosas é testamētos, así como diximos d̄
 suso en l titulo delos herederos. E porq̄
 acaesce a las vegadas q̄ los fazedores de
 los testamētos ruego ascōdidamēte a los
 herederos, q̄ dé algūa cosa a tales perso-
 nas: porēde mādamos, q̄ los herederos
 nō scā tenudos d̄ los obedecer en esto. E
 si cōtra esto fizierē, pierdā sporende la su
 parte q̄ es llamada falcidia, de manera q̄
 la non puedan sacar de las mandas, e si
 la han sacada que la den a la camara del
 Rey. Fuera é de, si el heredero fuesse hijo
 o nieto, o seruo^g del fazedor del testamē-

dēte similiter sine liberis postea altero, pia causa non habet de portio-
 ne primi, nisi dimidiā, detracta, scilicet legitima & trebellianica, quā
 deueniūt ad fratrē superstitē, vt hāredē fratris: nō vt fideicommissariū
 patris testatoris. i. eius hāeres, non restituit illam dimidiā p̄ causā,
 cum em̄ semel dicta legitima & trebellianica a fideicommissio exem-
 pra sit, rursus in fideicommissum non incidit, argu. l. solita prouidentia.
 C. de remissio. pigno. dicit tñ Soci. vbi supra. q̄ si talis casus occurre-
 ter cōsiderata. col. si. videtur ad hāredē dicto Bald. in. d. consi. dicit em̄
 q̄ quādo restitutio est fienda mediate, & cōmutabiliter, sub aliqua
 cōditione tñ a primo fideicommissario, potest deduci trebellianica,
 quā deducta rursus non incidit in fideicommissum. arg. d. l. solita. &
 alleg. Bald. in. d. consi. & q̄ idē voluerūt Roma. vbi supra. & Ioan. de
 monte Sperelo. in. d. auth. similiter. & q̄ ita sapius vidit consultum
 per doctissimos viros. ego ad hārerem dictis Alexan. dum vult, q̄ me-
 diante cautione pia causa in hoc iuuabitur.

- b ¶ Legitima. Debita iure naturæ, hoc enim per nullam falcidiam mi-
 nuitur, vt hic. & in. l. scimus. C. de inofficioso testament.
- c ¶ Manera. Adde. l. u. titu. 4. supra ead. partita.
- d ¶ Cauallero. Adde. l. si post missionē. & l. ad veterani. & l. si miles. ff.
 ad leg. falcid. & C. eo. l. in testamento. vbi glo. dixit idem in trebellia-
 nica. & vide. l. 12. & quā ibi dixi. titu. 5. supra eadē parti.
- e ¶ De mientra que estan en hueste. Vide. l. supra allegatas & quā dixi in
 l. 49. titu. 5. part. 5.
- ¶ Lex. V.
- f ¶ Hāeres accommodans tacitam fidem testatori de legato incapaci prae-
 stando, si pr̄stet perdit quod sibi debetur per falcidiam, nisi sit filius
 nepos, aut testatoris seruus, qui ratione potestatis tenentur eius ro-
 gaminibus vel mandatis obedire. h. d. Habuit ortum a. l. beneficio.
 & a. l. hāreditatū. in. ff. ad. l. falcid. & a. l. rescriptū. ff. de his qui. vt in
 dig. & de his quā in testa. delē. & a. l. 1. & si quis ali. testa. prohib. l. 2.
- f ¶ Pierdan. Adde. l. hāeres. ff. de his quib. vt indig.
- g ¶ Hijo, o nieto, o seruo. Adde. l. si tantum. ff. ad leg. falcid.

re, q̄ eueniēte
 cōditioē resti-
 tuet qd̄ detra-
 xit. arg. l. in. l.
 falcidia non
 habet. ff. eo. iū
 sta. l. 1. in prin.
 cū similib. ff.
 vt legato. no-
 mi. cauea. ista
 tñ sublimita-
 tio Alex. non
 caret aliq̄ ser-
 pulo. nā Bald.
 in. cōsi. suo in-
 cipit. in. q̄stioē.
 quā vertitur
 inter scholam
 S. Mariz. con-
 suluit cōtrariū
 quē refert So-
 cin. consi. 8. 1.
 volu. in. 2. du-
 bio testator e-
 nim in casu
 Bal. instituerat
 filios, & prae-
 cedētī sine
 liberis, substi-
 tuit superstitē
 & si vterq; mo-
 rere sine libe-
 ris, substituit
 pauperes chri-
 sti: cōcludit q̄
 euenienti casu
 q̄ primus de-
 cedat sine libe-
 ris, superstitē
 altero, & dece-

3 a ¶ De falcidia. Quid de trebellianica? glo. in. c. si pater. de testa. lib. 6. in
 verb. trebellianica. tenet q̄ detrahā etiā de fideicommissio, & idē tenēt
 ibi Archid. & Io. Andr. & tenēt alij pleriq; docto. de quib. per Alex.
 in. l. marcellus. in prin. col. 3. & 4. ff. ad trebel. Bar. tñ in. d. l. marcellus.
 tenet cōtrariū, imo q̄ in trebellianica, sit idē qd̄ in falcidia. vbi Alex.
 & Iaso. attettant istā esse cōmunē opi. quā etiā similiter dicit cōmunē
 Soci. cōsi. nō. col. si. 1. volu. vbi tradit multos q̄ istā opinionē tenuerūt.
 quā cōmunē opinionē, limita q̄ nō pia causa fuit instituta, & de resti-
 tuēdo grauata, vt etiā dixi in falcidia supra ca. l. in glo. licet Alex. in
 d. l. marcellus. voluit cōtrarium in ista limitatione, & aduerte q̄ licet
 primus substitutus non sit priuilegiatus, si tñ ille grauatur etiā de resti-
 tuēdo pauperibus, vel alia p̄ causā hāeres trebellianicā non detra-
 het, etiā a primo substituto nō priuilegiato: quia debet inspicī perso-
 na pauperū, vel causa p̄iaz in quos vltimo deuenire debet, qui sunt pri-
 uilegiati, ita tenet Ludo. Roma. in. d. l. marcellus. §. quod autē. & di-
 cit se ita consuluisse, & est in eius consilijs, consi. 26. licet ex cōmuni
 cōclusionē. ad si. vbi dicit istud esse verū, q̄ nō erat certum relictu esse

3 a *Non la deuen perder.* Confiscabitur ergo hereditas sine praiudicio talis heredis, quo ad falcidiam, vt in dicta, l. si tacitam.

4 b *De caber su ruego.* Facit ad ea que dixi in l. 3, titu. 7. supra eadem partita. & ex hoc nota, prout not. Alexan. in d. l. si tacitam, quod accom- modare tacitam fidem, de restituendo incapaci, non censetur inter atrociora deli-

eta: quia alias non excusaretur seruus si paruit domino, vt in l. ad ea, ff. de regu iur. l. seruus, ff. de actio. & oblig.

to. Ca estos herederos atales, nō la deue perdera, por tal razón, porque ellos estan en poder del, e son tenudos de caber su ruego^b, e de obedescer su mandado.

Lex. VI. Por quales razones, e de que cosas non puede sacar falcidia el heredero

Lex. VI.

Non detrahit hæres falcidiã maliciose cancellans testamētũ, velle- gata ne vale- rent: quia per hoc perdit fal- cidiam nec de trahet de relegata quã sub- trahit dicendo suam, esse &

Maliciosamente cãcclando el heredero el testamento, o las mandas, porq̃ nō valies- sen, pierde por ende que nō puede sacar la falcidia dellas. Otrofi dezimos, q̃ si el heredero furtasse algũa cosa de las q̃ el testador fiziesse manda a

de hiscaibus, vel de eorum aliquo si in iure conuictus fuerit, priuatur falcidia. Item nec detrahitur, si testator prohibet ne detrahatur: nec etiam detrahitur de re legata prohibita à testatore alienari: nec de reli- ctis pro legitima vel dote aut libertate: nec detrahitur si hæres credens satis sibi remanere inceptit aliqua legata solida dependere: tunc nō de trahitur & de alijs, nisi de nouo magnum debitoris debitũ detegatur quia tunc de non solutis detrahet falcidiam, h. d.

c *Pierde.* Concordat cum l. beneficio, ff. eodem.

2 d *Pierde por ende.* Concord. cum l. hereditatem, §. si, ff. eod. & intellige quod perdit falcidiam in his rebus, quas subtrahit, vel negauit esse hæ- reditarias, vt ibi habetur.

3 c *Señaladamente.* Non ergo sufficit tacita prohibitio, vt hic. & in au- then. sed cum testator. C. ad l. Falcid. vnde & si testator sciente distri- buat patrimonium suum per legata, si expressè non prohibuit detra- ctionem falcidiã habeat locum falcidia, vt etiam notat Bartol. in au- then. de hæredib. & fal. §. si verò expressim. ad fi. & est bonus text. vbi Abb. vlti. nota. in c. Raynaldus. de testa. quia non sufficit tacita: sed re- quiritur expressa prohibitio, vt hic & in d. auth. & ita voluit Angel. in d. authen. sed cum testator. & in corpore vnde sumitur: sufficerent tamen verba æquipollẽtia expressa prohibitionis, veluti si testator iu- beat integre legata soluere. gloss. singularis. in l. decem, ff. de fideicom- missa. liber. Bal. in d. authen. sed cum testator. vbi etiam Paul. de Cast. intelligit de verbis ita æquipollẽtib. quod nō possent aliud impor- tare: secus si possent aliud importare, vt si dixerit pleno iure. vide ibi per eum, & per Alexand. 3. volumi. consil. 5. circa primũ dubium. in se- cundo dubio. vbi plura adducit circa d. glo. l. decem. & vide que in si- mili. adducit Alexand. consil. 133. super quæstis de quibus in themate. 5. volumi. & Decius consil. 402. col. 2. & 3. Sed quid si, prout est de con- suetudine, in cõfessione testamētõrũ testator dicat: & adimpleto hoc meo testamento, solutisque legatis in eo contentis, in residuo instituo Titium hæredẽ, an ex hoc videatur prohiberi deductio falcidiã. text. videtur quod non. in l. Marcellus, §. idem Pomponius, ff. ad Trebel- lia. & ibi Pal. de Cast. quod tamen limita ex dictis Ange. ibi nisi hæres deductis legatis rogatus esset restituere hereditatem sub conditione: nam tunc testator videtur voluisse integra legata præstari sine detra- ctioe falcidiã. Et tũc de solo fideicomisso vniuersali, hæres aduenien- te conditione grauatus detrahit quartam Trebellianicam, & ita dicit Angel. seruari de consuetudine, vide quæ etiam in hoc dico. in l. fina. in glo. 1. infra. eo. Si verò in clausula testamenti diceretur & solutis om- nibus legatis, seu in totum solutis legatis, an ex his verbis videatur pro- hibita falcidiã deductio: videtur quod sic: quia perinde est ac si dice- ret integre solutis. & videtur de mente Paul. de Cast. in d. authent. sed cum testator, quod sine dubio procedit qñ dixit in totum solutis, qñ verò tantũ dixit, solutisq; omnibus legatis: tũc videtur maius dubium: cum idẽ sit dicere solutis legatis: quod solutis omnibus legatis, cum in-

definita equipoleat vniuersali. l. si plurius, cum similibus, ff. de lega- tis secundo. & Paul. loquitur quando dixit soluat totum fundum. Co- gita tamen: quia ad præsens in terra inis non inuenio hoc decisum ni- si dicas decidi ex dicto Ange. in dict. §. idem Pomponius. volentis hoc casu videri prohibitam falcidiam, & heredem debere esse contentum

otri, o la negasse maliciosamente, diziẽ- do que era suya propria, e non del testa- dor, por qualquier destas razones q̃ sea vencido el heredero por juyzio, pierde por ende^d, q̃ nō pueda sacar de las man- das la falcidia. Otrofi aq̃llos herederos que nō suben, nin descenden por la li- ña derecha del testador, non pueden sa- car falcidia de las mandas, si el testador les defendiesse señaladamẽte^e, que la nō facassen. Otrofi dezimos, que si el testa- dor fiziesse manda a alguno de castillo o de otra heredad, cierta en tal manera q̃ la non pudiesse vender^f, nin enaje- nar, mas que siempre fincasse a el e a sus

cum eo, quod sibi relinquitur, quod etiã militat quan- do, & solum dixisset, & so- lutis legatis licet non adde- ret omnibus. tu latius con- sidera: nã pro- pmo dicto facit. l. nam q̃ §. si, cum l. te- quenti. & l. q̃ totam. ff. ad Trebe. vbi ha- betur, quod licet testator dicat vniuer- sa bona mea, vel tota heredi- tas restituatur: tamen ad- huc potest de-

trahi Trebellianica. & est optimus tex. & ibi not. Abbas in cap. Ray- naldus. in fin. de testa. qui tex. fuit post dispositionem. d. authen. Sed cum testator. & vult adhuc Trebellianicam detrahi contra tacitam voluntatem testatoris, & per illum text. in terminis quando testator iussit omnia bona sua in totum restituui. tenet Socinus consil. 14. de- quendo ordinem. col. fin. & latius idem Socinus consil. 33. prosequen- do ordinem. in. 4. q. col. pe. & fin. vbi plura adducit, quod requiratur specifica prohibitio: & non sufficiat coniecturata, & si dicatur, quod integrẽ bona restituantur: aduerte tamen, quod in hoc contrarium cõ- suluit Alexan. consil. 5. volumi. 3. incipit, circa primum dubium. col. fi. vbi voluit sufficere voluntatem coniecturatam ex nota. per Bald. in l. Centurio. ff. de vulga. & pupilla. sub si. dum tractat de effectu substiti- tionis compendiosa facta per verba communia. vbi plura adducit. & ibi respondet ad leges quas pro se adducit Socinus. vide ibi per eũ. & ista opinio magis placet: nam & illud quod ex mente colligitur, di- citur expressum. l. prætor. in principio. ff. de oper. nou. enuncia. & ibi Bartol. & alij. & tradit idem Socinus consil. 127. quoniam in præsentĩ consultatione. 3. volumi. colum. antepenult. & Decius consil. 389. vifa longa serie. colum. fina. si verò testator adiciens dicta clausula quæ est de consuetudine diceret & hæres plus non petat: satis ex hoc vide- tur prohiberi deductio falcidiã, secundum Baldum in l. cum patrem. C. de iur. doti. & not. quod licet testator dicat, quod res quas relinquit hæredi valent tantum, quod sufficeret ad falcidiam debitam iure insti- tutionis, non videtur ex hoc prohibere falcidiam: quia videtur errare. & non esse certus de viribus patrimonij, vt declarant Barto. Ang. Pau. & Docto. in l. quod de bonis, vbi bon. tex. ff. ad l. Falcid. & nota etiam quod etiam de iure communi, quando testator prohibet falcidiam, le- gata debentur etiam sine hereditatis aditione. vt in authent. de hære- dib. & fal. §. hinc nobis. & ibi Iacob. de bello vis. & Bal. in l. filiũ quem habentem. col. 12. C. famil. hercis. vbi etiam Bal. dicit in versic. deinde quæritur. quod non potest testator prohibere quartam quæ debetur alicui ex forma consuetudinis, vel statuti. allegat tex. in c. Raynũtius. de testa. Sed an trebellianica similiter possit à testatore prohiberi: va- rix sunt opiniones, etiam inter glo. vt patet ex gl. in dicta authent. sed cum testator. vbi voluit Trebellianicam non posse à testatore prohi- beri: cuius contrarium tenuit glo. in authent. de hæredib. & falci. in §. si verò expressim. quod est magis communiter à Docto. approbatum. & tenet Barto. in l. Marcellus. in princip. ff. ad Trebellia. vbi Iason nu- mero. 45. fatetur hanc esse magis communem opinionem, & Alexan. consil. 67. primo volumi. & consil. 5. tertio volumi. quod an procedat etiam in liberis primi gradus de restituendo grauatis, dicam in l. final. infra eodem.

f *Quela non pudiesse vend. r.* Concordat cum authentic. vt sponsalitia largitas. §. fina. & C. ad legem Falcid. authen. sed in ea. Si ergo quis in- stituat aliquem heredem in bonis suis, quæ voluit esse bona maio- rix, & prohibuit alienationem non poterit detrahi per institu- tum falcidia, neque Trebellianica, vt hic vides, & not. Bal. in d. auth. Partida. vj. O iij

sed in ea. & facti ista lex quod sicut in bonis maioris non habet locum alienatio legalis, ex falcidia vel Trebellianica quod neque habebit locum alienatio per viam prescriptionis, & quod sic prescriptio non habeat locum in bonis maioris, in qua quaestione vide quae latissime dixi in l. 10. titu. 26. partita. 4. & facit etiam, quod bona maioris prohibita alienari non publicentur propter delictum possidentis maioriam. de quo est text. nota. & ibi Bartol. in l. imperator. ff. de fideicommissa. liber. circa quam legem, vide Alexan. consil. 23. volu. 1. in duobus locis. Adde. l. cum qui. ff. de interdi. & rele. & notata per Cynum in l. secunda. C. de liber. & eorum libe. & Salice. in l. si quis presbyter. C. de epif. & cleri. & adde etiam. l. res vxoris. C. de dona. inter virum & vxorem. & vide etiam. l. staturus flor. §. Cornelio felici. ff. de iure fisci. l. papinianus. §. meminisse. ff. de inofficio. testamen. quod procedit etiam in crimine laesa maiestatis text. & ibi Angelin. l. eorum. ff. ad leg. iul. maiestatis. ubi est casus, quod ea, quae non transeunt in extraneum heredem, non transeunt in fiscum publicatis bonis, propter crimen. l. iuliam maiestatis, quod etiam tenet Bald. in §. fina. quae sit prima causa benef. amittent. & in §. insuper. de prohibi. feud aliena. per Fredericum. ubi tenet quod propter delictum commissum in personam domini, licet perdatur feudum: illa tamen quae habentur iure geniturae, & debent ad alios iure primogeniturae transire, non perduntur propter delictum commissum contra dominum. quod etiam tenet expressius Bald. in dicto. §. final. & confert ad praedicta quod habetur in Psal. 88. Incipit, Misericordia domini. iuncto Psal. 131. incipit, Memoro domine David. nam Deus promiserat regnum perpetuum semini David & licet Deus propter peccatum soleat reuocare promissa, tamen, quia istud patrum factum est David non reuocauit licet aliqui ab eo descendentes Reges, commiserunt crimen laesa maiestatis idolatratio ut traditur per glossam ordinariam Matthaei capitu. 1. & ibi Nicola. de Lyra. & adde quod habetur ad Roman. capitu. 1. ibi. Quid enim si quidam illorum non crediderunt. &c. & ibi Nicola. de Lyra. poterit ergo ille ad quem pertinet maioriam impedire fiscum, ne bona maioriam incorporet. l. fin. & ibi Bal. C. de bon. vacan. in. 11. nota. lib. decimo. l. si pater. C. qui bo. cede. poss. bene tamen publicabitur usufructus in vita delinquentis. in dicto. §. Cornelio Felici. quae omnia procedunt: nisi per tenorem inuestiturae, seu maioriam prouisum esset, quod statim in casu confiscationis bona maioriam transeant in illam personam, quae post mortem delinquentis vocatur ad maioriam, vel alias in hoc disponatur: nam tunc seruabitur dispositio maioriam quando facta fuit facultate regia vel per testamentum: si vero sine facultate regia tunc recurrendum esset ad notata per gloss. & Bartol. in lege. qui absentis. ff. de acquirenda possessione. vide in hoc quae tradit Alexand. dicto consil. vigesimoterio. & in casu quo ex tenore maioriam locus est confiscationi, an tunc bona erunt apud regem, vel bona maioriam, vel ut bona libera: dic quod ut bona libera, nam variata persona variatur conditio rei text. cum gloss. in lege prima. §. si is. ff. de colla. bono. Bald. in lege secunda. columna secunda. C. de iure fisci. l. fina. C. de vsur. fiska. Bar. in l. fiscus. la prima. C. de iure fisci. lib. decimo. l. cum in fundo. §. quod si acciderit. ff. de iure dot. Bal. in l. secunda. in princip. ff. solut. matri. & ex hoc inferitur quod si facta confiscatione rex donet eam filio delinquentis, vel proximiori vocato, quod erit apud illum donatarium, ut noua maioriam non ut antiqua: posito, quod rex donauerit ut esset maioriam: vel erat ex sui natura, ut comitatus vel ducatus: & pro hoc videtur text. in lege. si libertus meus in seruitutem. ff. de bon. liber. & tenet Bald. in §. insuper. de prohibi. feud. alie. per Fredericum. quae sit. fina. & vide per Ludouicum de Goza. consil. 46. numero. 16. & vide quid in hoc dicit Ioan. de Pla. per textum ibi in lege. in fine. C. de impo. lucra. def. libro decimo. ¶ Sed quid si pater in constitutione maioriam apperit pactum, quod si filius committeret delictum ex quo bona confiscarentur bona reuerterentur ad patrem, si tamen princeps indulerit filio quod reuertantur ad filium contigit, quod omnia ita acciderunt, & princeps indulget filio: pater vero vult de nouo apponere grauamen vel conditionem in maioriam an possit? Et videtur, quod non ex docto. Bartol. in l. post dotem. columna sexta. ibi. & ideo dico quando pater dat dotem primo viro. ff. soluto matrimonio. ¶ Quid tamen in casu quo non est locus confiscationi maioriam si princeps remittat postea delictum, & restituit delinquentem forte iam condemnatum, an recuperabit bona maioriam, vel adhuc transibunt in sequentem vocatum? & videtur dicendum, quod si ille delinquens fuit condemnatus, & ita secundum vinculum maioratus bona fecerunt transitum in alium, seu ius maioriam: tunc restitutio principis nihil operabitur, in prauidicium illius, qui licet erat vocatus propter delictum alterius. ut tradit Baldus in capitu. primo. hic finitur lex, deinde consuetu. reg. incip. colum. fina. & quaestione si. si vero adhuc non erat condemnatus: bona tamen ipso iure erant confiscata, & cum tunc fecerunt transitum in sic vocatum, & sic indulgentia vel restitutio, nihil debet operari: si vero neque condempnatio fuit sequuta, neque bona ipso iure fuerunt confiscata: & tunc

non videtur perdidisse maioriam, & erit proficua indulgentia. Ista distinctio colligitur ex verbis Bald. in dicto. capitu. 1. §. insuper. e prohibi. feud aliena. per Fredericum. quaestione fina. & vide quae not. Bald. in capitu. vnico. quid iuris sit si post aliena. vall. feud. recupe. in principio. In casu vero quo per maioriam instrumentum nihil disponitur, ad quem ex delicto transeat maioriam, publicabitur usufructus, ut dixi, & si princeps crimen indulerit, & restituat operabitur restitutio, ut reha beat suum maioratum: ut prius cum fructibus: secundum Baldum in dicto capitu. primo. hic finitur lex. columna fina. videtur enim restitutio facta, ut sint bona maioriam non ut libera per tex. in l. etiam. §. si deportatus. ff. de bo. liber. & l. 2. & 3. ff. de sen. passis. Quod intellige si princeps ante restitutionem non fecerat donationem alteri, talis usufructus: nam tunc recuperaret per restitutionem, secundum Baldum ibidem. penultima columna. de quo tamen ultimo vide quae late traduntur & notantur per Alexandrum & moder. in lege. Gallus. §. & quid sit tantum. ff. de liberis & posthu. Bartol. in l. quaeunque. C. de fide instrum. & iur. haer. fiska. lib. decime. Cardina. & Ioan. de Imo. in capitu. quia diligentia. de electio. Felin. in cap. si. col. 4. de constitu. & in capitu. inter quatuor. de maiori. & obedien. Abb. in capitu. 1. de parrochijs. & singulariter per Socinum consil. 266. colum. 19. 20. & 21. cum sequenti. Hodie communiter in facultatibus regalibus ad maioriam excipiuntur crimina haeresis, & laesa maiestatis, & criminis nefandi, ut in illis perdantur bona maioriam: quod seruandum videtur in his bonis, quae vinculantur ex vigore facultatis, & aliter non possent vinculari eorumque alienationes prohiberi: cum enim has vires receperunt ex priuilegio principis: nimirum, si princeps tale priuilegium in hoc possit modificare & declarare. seu sub certis limitationibus concedere. Si vero conditor maioriam etiam sine facultate principis, poterat bona sua grauare fideicommissis, & restitutioni subijcere: ut quia nullos descendentes, vel ascendentes habebat, & libere poterat bona sua vinculari, vel si habebat in tertia & quinta poterat libere disponere iuxta. l. regni, talia bona non perduntur, etiam propter crimen laesa maiestatis: ut dixi, & licet interueniat facultas principis insimul cum potestate, quae disponenti competit, de iure communi non perduntur talia bona, in quibus competeat de iure communi etiam citra rescriptum principis talis facultas: in dubio nanque ex quo condens maioriam non se restringit in sua dispositione ad talem regiam facultatem, visus fuit disponere omni meliori modo, quo dispositio sua conseruari posset. Baldus in lege. id quod pauperibus. columna fina. versicul. vltimo. quaeritur circa hoc. C. de episcopis & clericis. & lege. plane. ff. quod falso. tuto. aucto. & ibi Baldus. Et actus qui potuit geri ex duplici potestate, sustentabitur ex ea, qua melius valere potest: ut est casus multum singularis in capitu. nisi essent. de praebendis. & ibi Abbas in secundo notabi. & per illum textum eleganter etiam dicit Baldus in §. primo. columna penultima. de lege corra. quod si partes compromiserunt in iudicem delegatum, non per hoc videntur renuntiare rescripto: imo ex vtraque autoritate intelligitur iudex procedere, & potest pro parte valere sententia ex vna autoritate, & pro alia parte: ex altera per dictum capi. nisi essent. quod dicit non esse alibi. Semper enim actus videtur esse gestus ex ea autoritate, quae maius robur & maiorem efficaciam dat actui. ut in lege tertia. ubi casus notabi. ff. de testamen. mili. nam valens actum exercere ex duplici potestate: videtur actum exercuisse praetextu maioris potestatis, ut dixit Abb. per text. ibi & per. d. l. 3. in c. q. sicut. pe. nota. de electio. dixit etiam Bald. in l. humanitatis. colum. septima. C. de impuber. & alijs subli. quod habens duo arbitria ad aliquem actum, videtur facere ex arbitrio pleniori. & hoc idem voluit Innocentius in capitu. cum ex officio. de praescriptio. ubi etiam fortius voluit, quod si quis habens autoritatem ordinariam, crederet etiam se habere autoritatem delegatam: quam tamen in veritate non habebat, & protestaretur velle tantum procedere autoritate delegata: nihilominus processus tenebit autoritate ordinariae iurisdictionis, quam tantum habebat: quod est singulare, firmiora nanque reputantur illa quae aguntur de iure communi, quam illa quae aguntur de iure speciali. l. eius militis. §. militia missus. ff. de testamen. mili. & in authentico. de non alienan. §. quia vero verisimile. semper in dubio quis videtur velle facere actum validum iure communi & ordinario: non autem speciali, vel extraordinario. l. quanquam. C. de testam. mili. & l. in testamento. la prima. eod. titu. & ideo dicit Frederic. de Sen. consil. 125. incipit factum tale est, quaedam domus. quod si quis potest procedere, ut ordinarius, & ut delegatus presumitur in dubio uti potestate ordinaria. Cofulo ergo, quod disponentes circa maioriam expriment se meliori potestate quae possent facere, & disponere, ut omnis dubietas tollatur, & quod protestentur velle uti iure communi, & facultate, illa via & forma, qua melius eorum dispositio conseruari possit: & confert etiam ad praedicta. l. habebat. ff. de instit. per quam ibi not. Bartol. quod licet contraham tecum respectu vnus mandati, quod te habere credebam: tamen possum agere contra te vigere

Vide. l. u. cum omnibus alijs illius titu. in titu. 6. li bro. 5. no. az recop.

1. quaestio.
2. quaestio.

alterius mandati, quod habes licet ignorantem tempore contractus & sic suscipitur contractus, etiam ex alio mandato: de quo non fuit facta mentio, ut etiam plenius concludit Bartolus in sua disputatione incipienti adunantia generalis, & Bald. & in l. falsus. C. de furt. & tetigit. Bart. in l. ambidiosa. colum. vlti. ff. de decret. ab ordin. facien. Sed erit pulchrum dubium, an in casu quo perdatur maioria ex crimine lætæ maiestatis, vel alterius criminis, an tenebitur de euictione qui tale crimen commisit si haberet vn de possit soluere, & videtur quod sic ex dicto Bal. in §. rursus. quibus mod. feu. ami. vericul. sed quæritur vnum auctor. ¶ Quod autem dixi, quod neque per crimē lætæ maiestatis per dantur bona maiori. i. r. imò adhuc venient in sequentem vocatum, an procedat in filiis delinquentis, qui ad maioriam essent vocati: vide quæ dicam in lege secunda. titu. 2. partita. 7. vbi etiam tractabitur deo dante de filiis ante vel post delictum cōceptis, & de intellectu. l. quisquis. C. ad legem lul. maiest. & l. 6. titu. 2. partita. 2. Et in casu quo ex tenore inuentitur, vel aliās bona, vel vstruētus maioria confiscarentur si possessor deseruiuit regi, si filius eius vel maioria successior feruiuit inclinari debet rex ad bene meritum, vt iubeat ei dari bona, neque tam debent attendi demerita patris quam merita filij. l. non tantum. §. si emancipatus. ff. de bonorum possessi. contratabul. & facit quod notat Baldus in capi. primo. in principio. col. 3. versicu. quid si sunt duo fratres. quibus mod. feu. ami. vbi dicit, quod si ex duobus fratribus vnus dereliquit dominum, alter sua probitate defendit, quod tunc excusatur vnus propter alterum propter coniunctionem personarum & feud. ¶ Quid autem si villa seu castrum maioria confiscaretur ex his quæ habentur in l. 22. titu. 13. partita secunda. ibi, esto misino dezimos. vide dictam l. & quæ ibi dixi. Facit etiam ista. l. ad id quod notat Bald. in authentica. preterea. C. vnd. vir & vxor. colum. 2. versicu. vlt. etiam. Nota quod prohibitus alienare, non potest per suam contractum vel quasi contractum introducere dispositionem legalem in oppositum: imò tenetur curare ne id fiat. l. si ita quis. §. ea. l. in gloss. ff. de verborū oblig. & adde Bald. in l. prima. C. de inoffici. doti.

¶ Item etiam facit ista lex ad decisionem illius dubitationis, an dispositio authentica. res quæ. C. communia. de lega. scilicet, quod bona subiecta restitutioni possunt alienari ex causa dotis, quando liberis legitima portio non sufficeret, procedat etiam stante expressa prohibitione testatoris, quam quæstionem late tractat Iason in dicta authentica. res quæ. columna septima. & 8. vbi asserit communem esse opinionem, quod procedat etiam stante expressa prohibitione, contra Baldum qui voluit contrarium in §. donare. qualiter olim feud. alien. poss. & communem opinionem tenet doctor de Palat Rub. in repetitione. capi. per vestras. de donatio. inter virum & vxorem. colum. 55. & 56. cum sequentibus in formis minoribus. Certè ista. l. partitarum potest induci pro opinione Bald. vltra alia quæ pro ea inducit Iason in dicta authentica. res quæ. Cum vult hæc lex quod stante ita tali expressa prohibitione, cesset alienatio etiam ex dispositione leg. ali: & sic licet onus dotandi filias descendat à lege, vt in l. qui liberos. ff. de ritu nuptia. l. 8. titu. 11. partita quarta. Licet dici possit, quod ista. l. parum faciat: cum ratio eius sit quia testator potest prohibere falcidiam, & prohibendo alienationem, per consequens videtur prohibere diminutionem per viam falcidiae testator tamen non potest prohibere obligationem quatenetur pater dotare filiam. Sed adhuc potest responderi, quod per expressam prohibitionē, quod neq; ex causa dotis res subiecta restitutioni alienentur, potest prouideri per testatorem, vt tradit Alexander consilio. 56. consideratis verbis testamenti. i. volumine. quod etiam est repetitum consilio. 23. volumi. secundo. qui tamē ad hoc nihil allegat: de dicto tamen eius meminit Ambrosius, prout etiam refert Palat. Ruui. vbi supra. colum. 62. in repe. l. filiusfamilias. §. diui. ff. de legat. 1. & Iason in d. authentica. res quæ. In cōfirmationē tamen illius dicti Alexand. tradit Palat. Ruui. vbi supra. q. sicut potest adijci pactum vel conditio, vt res non possit alienari in ecclesiam, vel pium locum, vt tradit Bald. in c. clerici. colū. 2. de iudi. & in c. quæ in ecclesiarum. de constitu. col. 3. vers. sed hic quæritur Felin. in ca. quæ in ecclesiarum. eo. ritu. Bald. & alij in l. ea. l. C. de conditio. ob caus. per docto. in l. si ita quis. §. ea. l. ff. de verborum oblig. sic etiam valere debet dispositio: ne res alienetur etiam ex causa dotis, per hoc tamen nō arbitror recedendum à communi opinione: cum expressior sit prohibitio, quod neque propter dotem alienentur, quam si simpliciter alienatio prohibeatur. & quod dixi, quod teneat expressa prohibitio, vt neque ex causa dotis alienetur. Limita & intellige quando prohibens non tenebatur ad dotem: nam si teneretur talis prohibitio non obstar. vt tradit Barto. in l. filiusfamilias. §. diui. ff. de lega. 1. quæst. 2. idem Pala. Ruui. vbi supra. col. 65. tex. nota. in l. cum fidei. ff. de fideicommissa. liber. l. pēto. §. pēdiū. ff. de lega. 2. & crederem hoc procedere etiam si mortuo patre nulla promissa dote ab eo vel constituta, filia de restituendo grauata, talem dotem promitteret, vel constituerit, quicquid in contrariū voluerit Angel. in authentico. de restitu. & ea q. parit

colla. 4. super glo. quæ incipit, sed nonne, quia videtur in hoc esse tex. in contrarium in l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Trebellia. & in specie tenet Iason in d. authentica. res quæ. col. final. vers. 13. limita. & doctor de Palat. Ruui. vbi supra. colū. 66. Decius consil. 376. viso casu proposito. aduerte tamen, quod hodie in regno attendente mente. l. regni. videtur dicendum, quod filia in quam deueniret maioria, in qua essent bona alienari prohibita: etiam si non exprimeretur, quod neque ex causa dotis alienaretur: sed generaliter esset prohibita alienatio: adhuc non posset ex causa suæ dotis alienare bona maioria, iuxta dispositionem. d. §. cum proponeretur. & dict. authentica. res quæ. quia in dictis iuribus non erat dicta filia rogata restituere filiis suis, si eos haberet: sed erat rogata restituere, si sine filijs decesserit, vnde filij erant in conditione non in dispositione iuxta gloss. magis communiter approbatā in l. Lucius. ff. de hæredib. institu. vnde in casu. d. §. cū proponeretur. eo. casu quo mulier non dedisset bona fideicommissi in dotem & contraheret matrimonium, poterat disponere ad libitum de fructibus, tanquā de rebus paraphernalibus, iuxta nota. in l. penul. ff. ad legem Falcid. & in l. hac lege. C. de pact. conuent. in l. dotis. ff. de iure doti. vnde nullus forte vellet cōtrahere matrimonium cum ea, & sic non inueniret maritum, & ideo emanauit prouisio. d. §. & d. authentica. Item si daretur casus, quod in casu illo filia haberet filios, poterat ipsa bona liberè alienare: & sic maritus inueniret se, & illam si cum ea contraheret sine bonis, ex quibus possent onera matrimonij sustentare: vnde consideratur ibi, quod maritus non aliter vellet contrahere: nisi dote data, seu promissa. & ideo necessaria fuit illa prouisio, vt fideicommissum ex causa dotis minueretur. In regno vero nostro maritus habet administrationem bonorum vxoris etiam non dotatum, & fructus ita sunt sui licet essent fructus dotis: sunt enim omnes fructus communes inter virum & vxorem, ex quibuscunque bonis percipiuntur, secundum l. regni, secundum quas etiam neque mulier sine assensu viri potest dis ponere de rebus suis, etiam paraphernalibus. Item in casu maioria filij sunt in dispositione, & ad eam vocati à primo disponente. Præterea de iure regni nihil amplius posset habere maritus: si hæc bona maioria sibi darentur in dotem, quam si simpliciter contraheret matrimonium, neque videmus quod mariti curent, quod talia bona sibi assignentur in dotem: tantum procuratur, q. vxor sit diues, & habeat bona: & hoc habito non curatur de constitutione dotis: imò libenter volunt recipere bona sine assignatione dotis: quia minus obligantur. vnde videtur: quod cesset dispositio dictarum. l. à cessante ratione. Imò per hoc videtur casus in d. §. cum proponeretur. ibi cum dicit nisi de fructibus possit sibi prouideri de dote: cum igitur tantum importet ad matrimonium maioria, qua trahitur sine aliqua assignatione dotis: sicut si assignaretur in dotem, cessare debet dicta dispositio, & non poterit in regno talis filia seu alia femina: in quam veniret maioria alienare eius bona, etiam propter causam suæ dotis: & bene etiam ad prædicta confert quod habetur in capi. nuper. de donatio. inter virum & vxorem. ¶ Quando vero nō tractaretur de dote filia, in quam venit maioria, sed de dotandis alijs liberis descendentibus à primo disponente, est dubium an si tales liberi nati sunt iam ipso disponente mortuo, possint dotari de bonis maior: in quo videtur velle Paul. de Castr. quod sic in dicto. §. cū proponeretur. in principio. Cum tradit quid fuerit illius. §. dispositioni additum per dispositionem authenti. res quæ. & dicit quod primo additur: quia in dicto §. tantum habetur de filia instituta & de restituendo grauata: in dicto vero authentico. idem deciditur in nepote ex filio, vel in pronepote ex nepote & sic de cæteris descendentes: vt ibi colligitur in verbo liberis, quod comprehendit omnes descendentes: nam onus dotandi omnium personarum prædictarum pertineret ad testatorem, si viueret vt in lege dedit dotem. ff. de collatio. bono. l. octaua. titu. 11. partit. 4. vnde secundum eum censetur voluisse quod faceret illud quod testator esset facturus. argu. l. cum seruus. ante ff. de condi. & demonstra. ibi nanque ipse vius. Secus in nepote ex filia, vel pronepote ex nepote: quia onus dotandi illas non pertinet ad primum disponentem. sed ad parentes illorum, per ea, quæ not. gloss. in l. à filia. ff. ad Trebell. vult ergo. Paul. de Castr. quod de mente primi disponentis sit licet iam sit mortuus, quod in omnibus descendentes eius per filium vel nepotem possit fieri alienatio ex causa dotis, iuxta dispositionem dict. authent. res quæ. de quo ego multum dubito, & potius inclinarem in contrarium. & primo excludo casum indubitabilem, vbi conditor maioria etiam ex causa dotis prohiberet alienationem: nam tunc dispositio eius seruanda est (vt dixi) & etiam in isto casu est de mente Paul. de Castr. Cum fundamentum eius sit quod si viueret ipse fecisset: & sic quod censetur voluisse, quod fiat post eius mortem. Quod fundamentum cessat stante voluntate expressa in contrarium, quando vero non fuit hoc expressum, sed simpliciter prohibuit alienationem, tunc videtur, quod in liberis natis eo mortuo, in quos nulla fuit orta obligatio dotandi, non censetur idē voluisse quod fieret ac si ipse viueret

Et. l. 4. li. 5. ordi. l. 5. titu. 9. lib. 5. noue re.

neque præsuntur voluisse contra suam prohibitionem bona distrahi in eo, in quo ipse nullo modo erat obligatus, argumen. l. cum de indebito. ff. de probationib. & ubi potest sumi alia coniectura non præsuntur donatio, ut tradit Baldus in lege. i. C. ad Trebellia. & constat hic voluisse bona integra velle manere in maioria, & si talis coniectura donandi daretur, esset destruere omnes maiorias, vel penè omnes. Si tale quid permitteretur in descendentes in infinitum. & l. cum seruus. alleg. per Paul. nihil in hoc probat. Imò ibi illa præsumptio tendebat ad conseruationem maiorem bonorum ex redditione rationum, quàm in eorum diminutionem, & procedit hoc magis indubiè de iure regni, ex quo per contractum matrimonij filius liberatur à patria potestate, iuxta. l. Lauri. & sic nulla obligatio dotandi esset in auo paterno neptem ex filio: & facit ad prædicta. l. i. §. si quis proximior. ff. vnd. cogn. ibi nam si post mortem neque obstat alij, neque ipse admittitur: quia nec fuit proximior cognatus ei, quo viuo nondum animal fuerit. & l. i. §. sciendum. cum similibus. ff. de suis, & legi. hæredi. Præterea ratio fundamentalis. dicitur. authentica. res quæ. ut tradit Palus de Castro consilio. 80. primo volumi. quia per supra scriptum ex inuim consulto rem. & c. est, qui pater tenetur filiam dotare. vnde sicut nō posset huic obligationi derogare subijciendo res suas restitutioni, quo minus obdiēt. am causam fieret diminutio: ita neque prohibendo illarum alienationem: cum non debeat esse in potestate debitoris ab obligatione te eximere. l. sicut. C. de actio. & obliga. Si igitur ista est ratio, & talis obligatio cesset, prout cessat in primo disponente, qui nunquam fuit obligatus ad dotandum neptes, vel præneptes, quæ non erant, nec fuerunt in rerum natura, eo viuo patet quod potuit bona sua subijcere restitutioni, & prohibere alienationem: neque talis descendens habet de quo conquiretur: cum nunquam habuit talem ascendentem obligatum. Præterea etiam Paulus in dicto consi. videtur declarare se circa id quod dixerat in dicto. §. cum proponeretur. & in dicta authentica. res quæ. penultima colum. s. ut quod dixit, procedat quando tantum erat prohibitio tacita legalis, de non alienando: eo quod bona erant subiecta fideicommissio: quando verò esset expressa prohibitio, & defectus non esset in potestate disponentis, & prohiber. tis: tunc non procedat dispositio. d. authentica. res quæ. Sed adhuc instabit quis: quia secundum hoc nihil specialitatis, vel prærogatiuæ inductum fuerit per dictam authenticam. res quæ. ex quo dicitur, quod tantum procedat in obligato ad dotandū, seu quādo in persona primi disponentis nata fuit obligatio dotandi: ad quod respondeo quod adhuc est multum fauoris & prærogatiuæ: quia ipso mortuo tantum poterat agere filia pro sua legitima, vel neptis quæ fortè non sufficeret ad constituendam dotem, secundum qualitatem filia vel neptis, & alia de quibus in l. filia. ff. de legatis tertio. & tetigi in lege. 8. titulo quarto. partida. 5. in gloss. super parte, tambien. Et istud inductum fuit per dictam authenticam, ut legitima non sufficienti mitti possit manus ad bona prohibita alienari: vel potest dici quod multum inducat de nouo illa authentica. ut stante tantum tacita prohibitione legali, ex præsumpta voluntate defuncti disponentis, bona subiecta fideicommissio possint alienari pro dote, etiam per liberos, qui non erant in rerum natura viuo primo disponente: quod non est stante expressa prohibitione, ut dixi velle Paul. de Castro in dicto consi. Sed primum mihi plus placet, & quod in hoc nulla sit differentia inter expressam, & tacitam prohibitionem: & confert ad prædicta, quia maioratus in multis participat de natura feudij: & arguitur de vno ad aliud, ut tradit Baldus in lege. cum antiquioribus. C. de iur. delibe. Socin. consil. 47. volu. 3. & videmus, quod feudum non potest dari in dotem. ut in cap. i. §. donare. qualiter olim feud. alie. poss. & per illum tex. dicit ibi Bal. quod authentica. res quæ. non habet locum in re feudali, & in casu in quo permittitur aliquando feudum dari in dotem, procedit pro vita vassalli dantis in feudum tantum, & non perpetuò, secundum Innocent. & docto. in dicto cap. nuper. & postea reuertitur feudum mortuo vassallo ad eum, ad quem ex forma inuestitura reuertit debet, secundum prædictos docto. & tradit Felinus in cap. quæ in ecclesiarum. de constit. columna. 29. hinc etiam videmus quotidie à rege impetrare licentias, & facultates, ut de bonis maioria possint filia dotari, vel bona maioria obligari pro restitutione dotis. & impetrantur quotidie à descendentes primi disponentis, quasi sit pro certo habitum, aliter non posse de iure fieri: quæ frustra precibus impetratur quod à iure communi conceditur. l. i. cum similibus. C. de thesaur. libro. 10. l. cum per absentiam. C. quib. non obijcitur long. tempo. præscrip.

¶ Et licet non sit disputandum de hoc de potestate principis auferentis per tales licentias ius futuri fideicommissi, iuxta ea quæ plenè tradit Alexander consilio. 2. visis codicillis legitimatione & alijs, primo volumine. & consilio. 94. ubi ad finem. dicit quod secundum illud consilium fuit iudicatum. Consulo tamen dominis de consilio regis ad hoc deputatis, ut raro & cum magna causa istæ & similes facultates in euerfionem bonorum maioria & fideicommissi, dētur: si

enim darentur sine causa iusta fortè tenerentur ad interesse parti læsæ, ex eo quod notat Baldus post glossam ibi in §. fina. columna quinta. versicul. item nota ex ista gloss. de pace iuramen. firman. & quæ habetur in l. 3. tit. 18. partida. 3. & vide Petrum de Anchar. in regul. possessor. columna decima septima. versiculo. quinto quæro. de regulis iuris. libro sexto. & ipse princeps concedens tales licentias sine causa non iuste faceret, neque videtur posse per prædicta, vel saltem tenebitur grauato prouidere de bono cambio, ut notanter voluit Innocent. in capit. nisi cum pridem. de renun. column. secunda. versicu. nos credimus. & neque recipientes erunt tuti in conscientia iuxta glo. in capit. nō est. de voto. Item & sæpe patres in præiudicium filiorum vel filiarum quibus defertur maioria impetrant facultates regias cum filij sint sub eorum potestate & protectione videntur delinquere. argumen. l. deferre. §. Item eos. ff. de iure fisci. vnde non debet eis faueri. Tales licentia tendunt contra publicam vtilitatem, quæ consistit in conseruandis bonis in familia nobilium. l. prima. §. denuntiare. versicul. publice enim interest. ff. de vent. in spi. & quod tradit Ioannes Andre. in additio. ad Speculato. titu. de successio. ab intesta. ubi referens disputationem Iacob. de Are. dicit pertinere ad publicam vtilitatem, quæ agnatis & familiarum diuitia conseruentur: constat enim, quod per diuitias familiarum conseruatur honestas, quæ perit per inopiam, ut in authentico de testibus. §. sancimus. collatio. septima. & sicut principatus diuisione destruntur. ut in §. præterea ducatus. de prohibi. feud. alien. per Fredericū. ita etiam patrimonia, ut experientia docet. ut tradit Socinus consilio 47. volumi. primo. colum. secunda. & inter nobiles melior est quandoque aliorum filiorum dispersio, quam hæreditatis diuisio. ut tradit Abb. referens dictum beati Bernardi in capit. licet. de voto. Rescripta contra publicam vtilitatem, & in damnum aliorum vocatorum ad maioria, non sunt concedenda. l. rescripta. C. de precib. impera. offeren. l. fina. C. si contra ius, vel vtilitatem publicam. capit. rescripta. & capit. decenti. vers. omnes. 25. quæstione secunda.

¶ Quid autem si rex dedit licentiam extrahendi vnam rem vel prædium à maioria pro dote filia, eo quia pater non habebat aliunde vnde dotaret: an si pater postea perueniat ad pinguiorem fortunam, teneatur ipse dotare & res ita alienata reuerti debet ad maioria? videtur dicendum, quod non, per ea quæ not. gloss. in dicta authentica. res quæ. & in corpore, vnde sumitur, & probatur in dicta. l. mulier. §. cum proponeretur. & faciunt quæ not. gloss. in lege. ubi adhuc. C. de iure dotium. & Barto. in l. si constante, in principio. ff. soluto matrimo. in quæstione illa. si vir incipiat esse diues post dotem datam vxori, propter eius paupertatem. In contrarium facit quod notat Innocent. in capit. quia plerique. de immuni. ecclesia. tradit Socinus consi. 164. volu. secundo. ubi dicit, quod si princeps subsistente aliqua causa abstrahit rem vni, si postea cessat causa, cessat dispositio: & res ablata debet restitui: & quia auctis facultatibus, tollitur priuilegium paupertatis. l. non tantum. §. eos. ff. de excusatio. tuto. l. cura. §. primo. ff. de muner. & hono. l. his oneribus. §. auctis. ff. de vacat. mune. l. Titia. §. vsuras. ff. de leg. secundo. Præterea hoc videtur de mente Bart. in dicta. l. si constante. in principio. colum. fina. quem pro prima parte iam citavi cum distinguit in quæstione illa. Quod si actus superueniens qui ab initio impediret actum geri, tendit ad eundem effectum cum actu gesto, & tunc ex superuenienti casu non tollitur id quod est gestum. l. verbis. ff. ad legem Falcid. Si verò tendit ad contrarium effectum cum actu celebrato, & tunc vult quod retractetur actus ex superuenienti casu, & ita respondet ad dict. leg. cura. §. deficientium. ff. de munerib. & hono. cum similibus. Vnde in casu quæstionis propositæ diuitia superuenientes tendunt ad contrarium effectum actus celebrati, scilicet permissionis ob inopiam extrahendi pro dote rem maioria: & videtur dicendum, quod res redire debeat ad maioria, & pater dote ex superuenientibus diuitijs Sed dicendum videtur, quod extractio talis rei, & constitutio dotis ex ea facta non retractetur licet superueniant diuitia, ut in regula factum legitime. de regulis iuris. libro sexto. & quia cum actus est iam confirmatus tunc per cessationem causæ non debet eius effectus retractari. l. qui res. §. aream. ff. de solut. l. sancimus. la prima C. de administra. tuto. Alexander in dicta lege. si constante in principio. columna finali. fortè tamen compellendus esset extrahens vigore talis facultatis de talibus diuitijs superuenientibus subrogare aliam rem in maioria valoris rei, quæ extracta fuit, & optima cautela erit, quod in talibus licentijs ita specificetur, & illud ad quod allegauit Innocent. in dicto capitu. quia plerique. non videtur ita indistinctè verum, neque Innocent. hoc dicit ita ut Socinus in dicto consi. cum retulit, ut per te poteris videre. erit ergo optimum, ut cum tales licentia conceduntur, quod dixi exprimat, & ita licentia limitetur: vel exprimat, quod tali casu res sic extracta, reincadat in maioria, & pater extrahens pro dote filia dotem soluat de superuenientibus diuitijs. ¶ Et si de consensu alienantis ex facultate Regia, & emptoris dissoluitur alienatio, videtur quod res redeat in maioria, ut in lege.

6. quæsti.

voluntate. ff. quib. mod. pig. vel hypo. sol. & vide quod habetur in. l. si
 cut. §. si voluntate. eo. titu. & c. si. 33. q. 2. & gl. in. c. nuptiarum. in parte
 7. quæst. 1. Ex quibus decides qd si res sit extracta à maioria
 ex facultate regia. & de ea sit factus alius maioricatus, an si res redeat
 ad priorem dominum possit iterum ex ea concedere maioriã in qua
 quæstione vñ dicendum, quod res sit rehabilita non reincidat in maio-
 riam, vt probatur in. l. si ita legatum. §. si domus. ff. de lega. 1. & probat-
 ur etiam in. d. §. si voluntate: vnde ad faciendum de ea nouam maio-
 riam in præiudicium filiorum opuserit noua facultate, & adde quæ di-
 xi supra parum post principium huius glo. ¶ Aduerte etiam, quod qui
 ludit rem maioriẽ perinde est ac si rem alienasset vnde incideret in pœ-
 nam alienantis. glo. not. in. l. 3. §. miles. ff. de re mili. ¶ Et quid si ludere t
 super re maioriẽ in tanta quantitate quod non esset spes luitionis? vide
 l. qui habebat. ff. de lega. 3. & Bal. in. §. aut si libelario quibus mod. feu.
 amit. Item aduerte quod si quis habuit à principe licentiam vendendi
 rem maioratus & morte præuentus non fecit, nõ poterit successor eius
 in maioriã vendere ex tali facultate, vt tradit notãter Bal. in. §. Mar-
 chio. colu. 1. vers. pone concessum est priuilegium, de his qui feudum
 dare poss. Item & aduerte, quod si ille qui habuit licentiam vendendi
 rem aliquam maioriã emat talem rem per interpositam personam, vt
 forte alteri filio relinquat, quod non obstante tali licentia, & tali alie-
 natione vocatus ad maioriã poterit talem rem petere. argu. l. si is qui
 bonis. ff. de acqui. hære. adde Bal. in. l. ordo. col. 2. vers. quare data est
 potestas. C. de execu. rei iudi. ¶ An autem pretium quod habetur ex
 re quæ permittitur vendi ex maioratu sit maioriã, vt conuertatur in
 emptionem alicuius rei immobilis, & si in facultate ad vendendũ hoc
 non exprimat? videtur, quod sic ex his quæ not. Bal. in. c. s. de feud.
 non habente propr. naturam feudi. vers. quare nunquid pretium. ex
 quo in casu isto pretium habetur ex causa lucratiua. ¶ Sed qui si pos-
 sessor maioriã iurauit, quom non alienauit res maioriã qui tamen po-
 stea impetrauit licentiam à rege quod possit alienare tacens de iura-
 mento præstito, an poterit tunc alienare? videbatur, quod sic ex dicto
 Bald. in cap. 1. in prin. colum. 4. de his qui feud. dare possunt. vers. &
 circa hoc quare si prælatus iurauit. referens loa. And. in. c. vt super de
 rebus ecclesiæ non alienam. dicentem qd si prælatus iurauit non aliena-
 re sine licentia Papæ, quod si impetrat licentiam à Papa tacito iuramẽ-
 to, quod potest alienare, neque fit transgressio iuramenti. Videtur tam-
 en in hoc dicendum, quod si istud iuramẽtum, præstat futuris suc-
 cessoribus, vel ad eorum fauorem, & conseruationem rerum maioriã,
 quod tunc non valebit alienatio etiam si impetret licentiam tacito iu-
 ramento. quod & est de mente Ioan. And. in. d. c. vt super. dum di-
 cit, quod si iurasset nõ alienare sine licentia Metropolitanis, quod tunc
 si impetraret à Papa talem licentiam tacito iuramento non teneret li-
 centia neque posset fieri alienatio. ¶ Aduerte etiam, quod vigore talis
 facultatis regie non debent vendi neque pro dote obligari res pretio-
 siores seu res magnæ maioriã: si de vilioribus potest satisfieri, quia ver-
 sari debet in hoc arbitrium boni viri. l. magis puto. §. ne pãssim. ff. de
 reb. eor. & ibi Bal. notabiliter. Bart. in. l. alio. ff. de ali. & ciba. lega. ¶ Et
 si data fuit licentia regia ad obligandum res maioriã pro dote videtur
 & dari vt possint vendi. l. si pupillorum. §. 1. & ibi Bal. ff. de rebus eorũ.
 Si tamen licentia daretur ad vendendum non pẽssent eius virtute res
 maioriã obligari, vt in. d. l. si pupillorum. §. si prætor. quia à forma de-
 creti non est recedendum. adde. l. fin. C. de præd. curial. lib. 10. & glof.
 in. l. non debet. ff. de regu. iuris. ¶ Sed pone quod data fuit licentia al-
 ternatiue ad vendendum vel ad obligandum res maioriã pro aliqua ne-
 cessitate potest enim sic alternatiue dari, vt in dicto. §. si prætor. an tũc
 si eligat obligare, possit postea vendere? & videtur, quod non per text.
 in. l. cuius. ff. de curato. iur. io. quod fortẽ procederet si per viam obliga-
 tionis satis esset necessitatis consultum non aliis. ¶ Quid autem si pos-
 sessor maioriã legauit aliquam rem maioriã & postea impetrauit fa-
 cultatem regiam ad extrahendum talem rem à maioria, an reconua-
 lescit legatum? vide. l. seruum filij. in prin. ff. de lega. 1. & ibi Bartol. &
 Paul. ¶ Quid autem si ille qui vult impugnare alienationem rei maio-
 riã cum facultate regis factam sit clericus videtur, quod si tempore fa-
 cultatis iam erat clericus, quod possit: quia si princeps de eo disposuit:
 vt non possit contrauenire non potuit ex defectu potestatis: si verò
 tantum generaliter prouidit, quod nullus contraueniat: ista verba ge-
 neralia non referuntur ad impossibilia disponenti, & ad ea ad quæ sua
 iurisdictione non extendit. vide Bal. in. l. fin. §. in computatione. in fi.
 C. de iure delibe. & Barto. in. l. si quis sub conditione. ff. de conditioni-
 bus institutionum. ¶ Sed pone, quod rex dedit licentiam alienan-
 di aliquam rem maioriã, an ille ad quem pertinet post mortem alie-
 nantis poterit impedire traditionem possessionis offerendo pretium
 rei, ad subleuandam necessitatem pro qua venditur? videtur dicen-
 dum, quod sic: & facit bene quod notat Bald. in. §. denique. versiculo.
 Item nota, quæ fuit prima causa benefi. amittedi. vbi & tractat de suc-
 cessore, qualiter impediatur alienationem. Imò & videtur, quod nec dũ
 proximus in gradu hoc posset verum etiam quilibet alius de familia

vocatorum facit. l. qui romę. §. cohæredes. ff. de verborum obligacioni-
 bus. & text. singularis in ratione iur. in. l. virilis. ff. de lega. præf. §. si adie-
 rit. & facit optime. l. peto. §. fratre. ff. de legatis secundo. Item & vide-
 tur, quod tali casu locus sit retractui ex legis dispositione, quia res est
 de genere seu auclengo. ¶ Quid autem si princeps dedit licentiam alie-
 nandi ex maioria pro dote nũr: & tamen pater nõ dotauit filiam: sed
 in suos vltus expendit: an poterit successor maioriã petere res aliena-
 tas? videtur, quod sic ex dicto Barr. per textum ibi in. l. is qui. §. ei qui.
 ff. de lega. præf. vide tamen quæ dixi in. l. 24. titu. 13. partita quinta. ad-
 de etiam si operatum iudicio. ff. de oper. liber. iuncta. glo. ibi in verbo
 danda. vers. sed quare in certa. vnde idem esset si venditor pretium
 non cõsumpsit vnde pecunia illa conuerteretur in vtilitatem maioria.
 Item si alienatio fuit nulla seu non teneat res debet manere penes ma-
 iorem filium, & non penes omnes hæredes. l. sicut. ff. de operis liber.
 ¶ Sed quid si ille, qui ex facultate poterat extrahere à maioria rem ali-
 quam pro dote filie, vel alias leget filie talem rem, cum onere si ipsa
 deberet filio suo, qui succedebat in maioria talem rem, vel tantã quan-
 titatem: & erat talis maioria, in qua non succedebat femina stantibus
 masculis: contingit quod moritur pater, item & filius masculus & suc-
 cedit quidam masculus transfuersalis, cui filia recusat dare rem vel quã-
 titatem à patre iniunctam, dicens quod ipsa est hæres fratris: & sic ad
 impletum est onus iunctum, an teneatur adhuc soluere transfuersali
 succedenti in maioria, quoad soluere debebat fratri? dic quod sic per
 tex. notat in. l. is qui. §. si. ff. de lega. præf. ¶ Item pone quod quis im-
 petrauit à rege, vt possit extrahere à maioria talem rem pro secundo
 filio, qui filius ante acceptationem mortuus est, an reuertetur talis res
 ad maioriã? & videtur quod sic. per text. in. l. proponatur. ff. de ca-
 stren. pecu. & l. filius familias. & l. hæreditatem. §. pater cũ sequen. eo.
 titu. & confert ad hoc, quod si res concessit quod posset vendere rem
 maioriã Titio non videtur concedere, quod vendat Seio, secundum
 Andr. de ser. de prohib. feudi aliena. per Freder. c. Imperialem. 1. res. 6.
 fo. l. cum seruo. 1. responso. ff. de cõtrahenda emptione. Lucas de Pen.
 in. l. si qñ. in fi. C. de bonis vacanti. lib. 10. ¶ Sed pone, qd possessor ma-
 ioriã habuit licentiã à principe alienandi aliquam rẽ ex maioria, qui in
 vita non alienauit, sed commisit filio successorĩ vt id faciat, an possit
 videtur qd nõ per tex. in. l. cerdonẽ. ff. de ope. liber. in contrariũ tamen
 fortiter facit. l. sicut. §. si debitori. ff. quibus mod. pig. vel hypo. sol. vbi
 qui consentit debitori videtur consentire hæredi eius pro resolutione
 videas Bar. in. l. si marito. §. si voluntate. ff. solu. medi. vbi distinguit inter
 consentientem ex voluntate, & consentientem ex necessitate, & ego
 adderem in consentiente ex necessitate, an daret necessitas in hærede
 vel non. quid enim si necessitas dotandi fororẽ adhuc duraret pro qua
 princeps alienationem permisit? certe tunc cum daret necessitas dura-
 bit, & licentia ex mente Bartol. in dict. §. si voluntate. ¶ Sed quid si te-
 stator qui condidit maioriã concessit licentiam vendendi, donan-
 di, & permutandi, prout vellet rem maioriã an possit tempore mortis
 legare, & tranliuit inultum tempus, qd nunquam disposuit post licen-
 tiam? fortẽ potest argui qd non. arg. l. viuus. ff. si quis in fraude patris. li-
 cet non multum faciat. Tu cogita in hoc. ¶ Aduerte etiã, qd ista licen-
 tiã quæ dantur à principe ad alienandas res maioriã intelligi debent
 dũmodo alienet bona fide, & sine fraude maioriã ex notatis per Bart.
 in. l. alio. ff. de ali. & ciba. le. a. bonus ex. in. l. 1. §. pe. & l. si libertus. ff. si
 quid in frau. patro. ¶ Quid aut si habebat licentiam vendendi rem ex
 maioria, & sic generaliter: ille vero habebat duas maiorias. vnã ex
 parte patris, aliam ex parte matris, vendidit rem ex maioria matris: à
 quam si esset maioria patris an tenebit venditio? & videtur quod sic.
 vt notat glof. & ibi Barto. & Platea in. l. 1. C. ne si feus rem quam ven-
 di. euin. lib. 10. contrariũ tamen esset, si licentia fuerat specialis ad rem
 ex maioria matris, si vendidisset rem ex maioria patris, vt vult ibi Pla-
 tea in eo quod dicit de re quæ erat alterius ecclesiæ, cuius rector non
 consensit. & adde Bald. in. d. l. 1. & in. c. 1. de his qui feu. dare pos. colu. 1.
 vers. sed nunquid superior. ¶ Quid si inior. 25. annis impetrauit licen-
 tiam regiam ad vendendam rem maioriã, vendidit & tradidit, & post
 ea in integrum restitutus est aduersus venditionem. & rehabuit rem,
 an reincidat in maioriã? dic, quod sic. l. secunda. §. interdum. & ibi
 Barto. ad finem. ff. de vulga. & pupil. l. prima. §. si quis adita. ff. ad Ter-
 tullianum. ¶ Sed pone, quod minor possidẽs maioriã impetrauit à
 principe facultatem alienandi aliquam rem, ex ea non factã mentio-
 ne ætatis: an tenebit alienatio? & videtur dicendum, quod si alienatio
 erat ex causa necessaria, & seruata fuerit solennitas requisita in vendi-
 tione rerum minorum, quod tenebit alienatio. quia & si expressisset
 ætatem adhuc princeps dedisset licentiam, ex quo causa erat necessa-
 ria. Si verò alienatio fuit ex causa voluntaria, non tenebit alienatio, ex
 quo princeps minori in tali casu facultatem non dedisset, seu non ita
 de facili. c. postulasti. & c. super literis. de rescript.
 ¶ Sed pone qd minor sine facultate vendidit, & sine solẽnitatibus postea
 factã mẽtione ætatis, & maioriã impetrauit à principe confirmationẽ
 venditionis? videt qd sufficiat: quia autoritas principis supplet omnem

7. quæst.

8. quæst.

9. quæst.

10. quæst.

11. quæst.

12. quæst.

13. quæst.

14. quæst.

15. quæst.

16. quæst.

17. quæst.

18. quæst.

19. quæst.

20. quæst.

21. quæst.

22. quæst.

23. quæst.

solennitatem requisitam in alienatione. tex. & ibi Ioan. de Plat. in l. si qui h. hereditatis. C. de venden. reb. civi. libr. ii. Itē & in ista materia, vide quod dixi in l. 10. tit. 26. partita. 4. in glo. magna. in versic. sed an preium. ¶ Sed pone pater habebat facultatem faciendi maioriam nouam, & tollendi & mutandi antiquam, qui fecit nouā maiorian: in filium, cui ve-

niebat antiq̄
maioria, po-
neus in noua
aliqua bona
antiqua ma-

herederos: que de la māda q̄ desta gui-
sa fueffe fecha: nō puede el heredero sa-

maioria omittens alia de quibus non fecit mentionem: posuit tamen in noua maioriam alia bona propria & quivalentia his, quae omisit ex anti qua maioriam, an videatur ex hoc vigore facultatis extraxisse bona, quae sic omisit ex antiqua maioriam: vt illa diuidantur inter h. heredes? & vide tur quod per hoc videatur extraxisse. argumen. l. maritus. C. de procu rato. cum concordan. de quibus ibi in glo. ff. & quia non est verisimile disponentem grauare voluisse h. heredes duplici onere. l. Titia. cum tes tamento. §. qui inuita filia. ff. de lega. 2. & gloss. ibi in verbo, non est ve risimile. quae ponderat verba text. quod non est intentio multiplican da dotis, quando ob dotem relinquitur, cū ergo hic nomine maioriam relinquit, non videtur velle facere duas maiorias. & facit tex. in ratiōe sui in l. licet. ff. de lega. 1. & l. cum alimēta. §. si. ff. de ali. & ciba lega. in contrarium tamen facit tex. in l. Aurelius. §. testator. ff. de libe. lega. v. bi non videtur recessum in codicillis à dispositione testamenti, quan do non ponuntur in codicillis verba restrictiua: sed dic: quod ideo id ibi statuitur: quia fuit positum verbum hoc amplius: vnde fuerūt ne cessaria verba restrictiua: cōfert etiā ad hoc quod cū p. r. cesserit licen tia p. r. cederenti. l. quaedam mulier. ff. de rei vendi. & quod notat Bald. in c. vnico. quid iuris sit si post alie. vasa. feu. recu. ibi. 2. not. in vers. pro fecto. ¶ Item pone quod rex concessit patri facultatem permutandi aliquam rem maioriam, an si pater nō fuit vsus facultate, transeat ad fi lium? & vide. ur q. non per tex. in l. apud Iulianū. §. si quis alicui. ff. d. leg. 1. & l. 27. tit. 9. part. 6. & v. de hoc bonus tex. in l. sicut. §. si. ff. quib. mo. pignus vel hypo. sol. quod limita & intellige, nisi talis facultas fuerit concessa propter vtilitatem maioriam: vt notat Bald. in §. marchio. ver. pone concessum est per priuilegium. de his qui feud. dare pos. Aduer te etiā q. quādo licentia datur ad vendendum bona aliqua maioriam: ita vt alia loco illorum surrogentur bona taliter surrogata sequuntur na turā, & qualitates primorū, vide bonum text. in l. generali. §. h. heredes. ff. de vsu. u. lega. & ibi Bar. ¶ Quid autem si alicui est data facultas alie nandi rem aliquā maioriam, an si vendat post annum incidat in p. nā, ac si vendi disset sine facultate? Ioan. Faber videtur velle q. sic. in l. fin. C. de iure emphi. allegans Spec. tit. de locato. vers. 98. & l. sicut. §. si vo luntate. ff. quibus mo. pig. vel hypo. sol. ex quo doct. de Pala. Rube. in quibusdam suis recollectis inferebat ad facultatem regiam ad faciē dum maioriam, q. expiret per annū: & nihil aliud allegat nisi p. r. dicta: facit tamen ad hoc. c. plerunq. & c. si autem. de rescript. & l. 35. titu. 18. parita. 3. & licet loquantur in rescriptis ad lites ex ratione, videtur q. possunt ad istas facultates ad maioriam extendi: cum vtraq; rescripta videantur odiosa: sed in vtroque dicto, videtur tenendum esse contra rium: imō q. talia rescripta durēt saltem per decem annos, iuxta l. vni cam. ff. de nudi. & l. 42. titu. 18. §. partita. neque obstat dictum Specu. & Ioan. Fabri. quia contrarium videtur verius. & Ioan. Andr. in addi. ibi tenet contrarium, quando non esset certus terminus p. r. fixus. & d. c. plerūque nō obstat, quia & ibi rescriptum valeret post annum, nō impetrato secundo ab aduersa parte. glo. & doct. ibi. ¶ Sed an sit cau sa iusta concedendi facultatem ad alienationem bonorum maioriam, quando res maioriam sunt in partibus remotis à domicilio possessoris maioriam? & videtur q. sic per tex. in authentico. de ecclesiasti. titu. ver si. si autem annale legatum. colla. 9. & voluit Bal. in l. voluntas. C. de fi deicom. in lectura antiqua refert lason in l. filius familias. §. diui. in re pe. nume. 8. de lega. 1. vbi hoc limitat. ¶ Quid autem si quis haberet maioriam cum licentia principis factam, & cum tali vinculo & condi tione, quod & si possessor talis maioriam committeret crimen etiam læ s. maiestatis, bona maioriam non confiscarentur, & maioriam transeat in sequentem vocatum, qui postea ex facultate regia extraxit aliqua ex bonis maioriam: & eadem facultate fecit de talibus bonis aliam ma ioriam in aliū, & alios, qui nō vocabantur per maioriam antiquam sub ali quibus pactis & cōditionibus: & signanter inter cetera: quod si posses sor talis noua maioriam cōmitteret crimen læs. maiestatis, bona talis maioriam perderet: neq; vltius in tali casu disposuit in quē transirent. modo verò aliquis qui possidebat talē nouā maioriam, commisit crimē læs. maiestatis: & sic perdit illa bona, an confiscabuntur regi, vel redi re debeant in primā maioriam, dubiū est notabile. & v. q. non confiscen tur: sed redeant ad primā maioriam, per id quod in fortioribus termi nis notat Bald. in c. studuisti. de offi. lega. vers. pone papa. vbi ponit

quæstionē in hæc verba. Pone papa concessit mihi quoddā castrū sub quibusdā cōditionibus, quibus nō seruatis castrū debet reuertī ad pa pā: deinde cōcessit mihi ciuitatem sub qua est illud castrū, cum omni bus castris suis: deinde ego feci contra dictas cōditiones: papa dicit ca strum ad se reuertum: ego dico ad me pertinere, tanquam partem ci uuitatis distri-

car falcidia. Ezzo misimo seria, quādo el
testador mandasse a su fijo algo por ra-

uitatis distri-
ctualē, seu sub
iacentem. ff. de
iudi. l. insula.
quæritur quid
iuris. respon-

deo, q. perdidit vno capite speciali, recupero ex generali: quia papa me loco sui posuit quo ad ciuitatē, & districtū: vnde acquirō per vniuersi tatē, quod perdo inspecta specie. arg. ff. de acquir. rerū do. l. quædam. & ff. de ser. vr. prædio. l. si domus. cu. ali. s. neq; obstat, q. species dero gat generi: quia verum est, quādo genus venit ampliatiue, vt not. in l. quælitū. §. pe. ff. de fundo. instru. modo quæro qd in diuersis personis si castrū erat cōcessum Titio: nūc ciuitas cum suo districtu conceditur Seio: & v. dicēdū q. extincto Titio ex sua cōcessione acquiratur Seio ex suo capite generali. vt. ff. cōia prædio. l. in venditione, & ff. de iure dot. l. si proprietati. dicit. l. q. si a specie prius est inchoādum postea ve niendum ad genus. C. de piguo. l. 2. quæ non est alibi. in cōtrariū v. nā lege cauetur, q. si capitaneus concessit alicui vnū mansum in feudum: deinde vendit curiā illud mansum nō venit in cōcessione generali, tā quā exceptū à curia per specialē prouidentiam. vt in. c. quidam capita neus. de capi. qui cur. ven. Solutio. illud ideo: quia noīe curiæ non cōti nētur feuda: sed noīe ciuitatis, bene continerentur castra saluo iure al terius: cū aut illud ius deficit cōsolidatur vniuersitati suæ: & idem for tē est in feudis per. d. l. si proprietati. Sic videbatur dicēdū in p. r. dicta quæstione, q. cū ius secundæ maioriam deficiat cōsolidatur primæ ma ioriam vniuersali. p. r. terea ita rex voluit, q. ista bona extraherentur à primā maioriam: vt remaneret in secūda, qua cessante nō v. q. aliquid voluit agere cōtra primā maioriam, & rebustic stantibus. l. stante secun da maioriam, v. dispensasse cōtra primam non illa cessante. l. quod ser uius. ff. de condi. ob. caus. & quæ tradit latē Socinus. 3. volu. confi. 58. & Alex. cōfi. 72. col. fi. 3. vol. facit etiā quod habetur in l. sicut. §. illud vi deamus. ff. quibus mod. pignus vel hypotheca soluitur. & l. etiā. cū. l. iubemus. C. ad Velleia. & facit optime lex proponebat. & lex filius fa milias. & l. h. hereditate. §. pater cū sequenti. ff. de castrenf. peculio. In cōtrariū tñ facit: quia iam ista bona desierunt esse primæ maioriam ex facultate regia, & trāsierunt in aliā personā, vnde iā non sunt reliquæ primæ maioriam. l. pater filiū. §. quindecim. ff. de lega. 3. & in simili ha bemus in fundo qui semel exiuit de familia, q. definit esse patrimonial is mutatione personæ. arg. l. gerit. in fi. ff. de acquir. h. heredi. & re facta amissibili ex crimine læs. maiestatis: semper erit amissibilis, vt aliās in in re facta alienabili: semper erit alienabilis. vt in. d. §. quindecim. & fa cit etiā quod habetur in l. si quis ædes. ff. de seruit. vr. p. r. di. Item me dii successores immutāt rei qualitatē. l. Paulus. §. si. ff. de acqui. hæz. l. licitatio. §. mercatores. ff. de public. l. si auaia. C. de dona. l. 1. C. de im po. lucratiua. descript. l. 10. Bal. de eo qui sibi vel h. hered. suis. in prin. Ad de bonū & singularē casum in l. si ita legatum. §. si domus. ff. de legat. 1. ibi, at si ea domo destructa. & c. & quod ibi Pau. de Castr. not. in fine. ¶ Per quē tex. etiā inferes ad quæstionē, q. si pater habens maioriam an tiquā impetrauit à principe licentiam extrahendi ab ea aliqua bona, & cōstitueri ex eis maioriam aliā in filiū secundū: & ita fecit, q. mortuo secūdo filio in vita patris, non reuertitur bona illa in primā maioriam: etiā si cōstaret de volūtate patris, q. reuenterentur, quia cum tali noua volūtate vt reuenteretur debebat etiā cōcurrere licentia regis necessa ria. facit. l. quæ dā. ff. de iure codicil. si tñ esset casus, in quo facultas re gis in hoc non esset necessaria sufficeret voluntas patris, per tex. in. §. si domus. in fi. Et istā partē crederē de iure veriore, nisi ex coniecturis aliquibus alijs constaret principē voluisse deficientē secundā maioriam, q. bona redirent ad primā, vt si cautū fuit: q. decedētibus vocatis in se cūda: bona redirēt ad primam, vel aliās de tali volūtate constaret, & in facultate regia non exprimerentur, q. bc na ex crimine læs. maiestatis confiscarētur: quia tñ in certis nō esset opus cōiecturis. l. continuus. §. cum ita. ff. de verbo. obli. Tu quando casus occurrerit latius considera, quia quæll. est notabilis. ¶ Pone etiā, q. contra tenorem maioriam vo-

29 quæst.

30 quæst.

a ¶ Et a sus herederos. Hoc dicit ne alias p. r. prohibitionis aliena-
tionis, dicatur nudum, vt in. l. 44. titu. 5. & ibi dixi. 5. partita. & facit hæc lex

hæc lex ad quæstionem maioricatus simpliciter facti quia cum secundum consuetudinem Hispaniæ intelligatur ut veniat de filio maiori in maiorem prohibitio facta de non alienando non dicitur nudum præceptum. probat etiam ista. l. quod si maioria fiat in descendentes & prohibitio alienationis facta sit tantum primo vocato quæ extendatur ta

lis prohibitio ad secundum & ceteros descendentes vocatos, videtur enim prohibitio esse realis non personalis iuxta id quod not. Bart. in. l. 3. §. opus nouum. ad fin. ff. de nou. oper. nuntia. & tangit Bald. in. §. rursus. columna prima vers. quid de prohibitionibus. de contro. inuesti.

6 a **¶ Legitima parte.** Adde. l. sciimus. in princ. C. de inoffici. testa. ibi nulla falcidia interuenient.

7 b **¶ De dote.** Adde. l. cum dorem. ff. ad leg. falcid. & gloss. in l. in testamento. C. eo.

8 c **¶ Aforrar sus seruos.** Adde l. Papinianus. §. sed an libertates. ff. de inofficiol. testa. & gloss. in. d. l. in testamento.

9 d **¶ Complidamente.** Adde authenticam. sed cum testator. C. eodem. & not. istam. l. partitar. quæ bene declarat istum casum & plenius quam habetur. in. d. authen. & in corpore vnde sumitur. & limita & intellige ut per Bart. & docto. in. l. si ex pluribus. ff. eod. quando scilicet plures res sub nomine collectiuo essent legatæ nam & si vna ex dictis rebus fuisset spõte soluta, falcidia posset detrahi de alijs: quia tunc est vnum tantum legatum: quando verò sunt plura legata, & soluatur vnum procedit ista lex. Limita etiam ista. l. quando hæres soluisset integre vni legatario cum protestatione, quod non intendit sibi præiudicare quoad alios: quia tunc sibi non præiudicat, secundum Iacob. de Raue. & Alber. in. d. authen. sed cum testator. quia isto casu. l. ista non loquitur in dubio tamen simpliciter soluendo vni videtur etiam consentire de soluendo alijs etiam integraliter, secundum Cy. in. d. authen. sed cum testator. q. 6. & ibi etiam Salyce. post. d. Iacob. de Raue. & gloss. in. d. authen. sed cum testator.

10 c **¶ Cuydando.** Secus ergo si solueret per errorem, & nõ agnitis prius viribus patrimonii, ut in. l. quod de bonis. §. non idcirco. ff. eod. & l. nõ dubium. C. de testa. & l. error. C. eo.

¶ Lex. VII.

11 **¶ Hæres non faciens inuentarium in forma iuris priuatur falcidia:** non tamen legitima debita iure naturæ: quia cum falcidia sit beneficium legis, aufertur in legem committenti. h. d.

1 f **¶ Falcidia.** Adde. l. fina. §. si verò postquam. C. de iur. delibe. & l. 10. titu. 6. supra ea part.

2 g **¶ Legitima.** Approbat opinionem gloss. in. l. fina. §. pen. in gloss. fi. ad

fin. C. de iur. delibe. & gloss. in authen. hoc amplius. C. de fideicom. su per verbo naturale. & gloss. in auten. sed cum testator. in verbo excedant. C. ad legem falcid. sed quæ erit utilitas in hoc cum filius non conficiens inuentarium etiam de suo proprio, teneatur solida præstare legata, ut in. l. 10. tit. 6. supra eadem partita. responde, ut per Bar.

in. d. authen. sed cum testator. in versic. quarto utrum per non confectio nem. Quid autem in Trebellianica an priuetur filius hæres, vel alius hæres, si nõ faciat inuentarium? vide quæ dixi in. d. l. 10. in gl. fin. & per Decium late consil. 236. incipit. non parua difficultas in. §. dubio.

yes ante desta. E esto se deue entender, si fizieren primeramete el inuentario, que deue ser fecho segund que diximos en el titulo de como pueden auer coneso los herederos si tomarã la heredad o nõ. E si por auentura el inuentario non ouiesse fecho, estõce nõ podriã sacar falcidia. Fuera ende, si los herederos fuessen de los que descenden o sube, por la lina derecha de los fazedores de los testamentos. Ca estos a tales deuen auer la su parte legitima, por debdo q̄ hã en los bienes del padre naturalmente: mas los otros herederos han la falcidia por otorgamiento de ley. E porende pues, que estos a tales non guardã la ley deue porẽ de perder aquello que deuiã auer por otorgamiento della.

¶ Ley. VIII. Como aquel que es establescido por heredero si es rogado que de la herencia a otro puede sacar della la quarta parte, a que dizen en latin trebellianica.

Trebilianica dizen en latin la quarta parte, que el heredero deue auer de los bienes de la herencia, en que es establescido quando es rogado del testador, que deo entregue despues la he-

hæres debet restituere: maliciosè perceptos tenetur restituere: & pro ista quarta Trebellianica tenetur hæres pro oneribus hæreditarijs: in quarta autem iure naturæ debita non computantur fructus percepti. hoc dicit.

h **¶ De los bienes de la herencia.** Aduerte ad hoc verbum: nam ex eo decidi videtur quæstio, de qua per Oldrald. consil. 158. incipit factum tale est. an Trebellianica deducatur etiam habito respectu ad legata relicta, vel tantum de eo, quod superest hæredi, deductis legatis: nam per istam. l. videtur quod tantum deducatur de ea hæreditate, in qua est institutus, & quam rogatus est restituere fideicommissario vniuersali. & idem videtur voluisse Azo. C. ad Trebellianica. in summa. col. pen. ver. quartæ retentio. cum dicit, quod hæres possit detrahere quartam Trebellianicam de vniuersitate, quam hæres rogatus est restituere, & maximè attento communi stilo testamentorum: cum factis legatis, dicitur: in cæteris verò bonis legatis solutio talem hæredem, & cum legata non subiaceant restitutioni, neque per consequens subiocere debent retentioni quartæ Trebellianicæ. Oldrald. tamẽ vbi supra consuluit contrarium: imò quod detrahatur tam de legatis relictis, quam de toto alio vniuersali, per. l. 1. §. Iulianus. cum gloss. ibi. & l. Marcellus. §. Pomponius scribit. ff. ad Treb. & C. eo. l. fin. in fin. & capitul. Raynuntius. de testa. & subdit notabiliter quia verba usitata in cæteris bonis instituo talem hæredem, non repugnant: quin institutio facta videatur ex vniuerso, & quod modus sic loquendi apud testatores irrepit, ut cætera præter legata velint apud hæredem irrevocabiliter remanere: legata verò capi. sed restitui. l. penes te. ff. de verbor. significa. tu verò in ista quæstione dic ut per Angel. quem ibi sequitur Alex. in. d. §. idẽ Põponius. & tetigi in. l. 6. in gl. 3. supra. eo. licet Angel. nullam de istis dictis Oldrald. neq; etiam Alex. faciunt mē

Partida. vij.

P

tionem. nota etiam vnum quod Bald. dicit mirabile in rub. C. de reuo can. his que in fraud. credit. aliena. sunt ad fin. quod in casu quo quis est institutus non contemplatione sua: sed fideicommissarii, quod tunc non detrahet quartam Trebellianicam per tex. singularem. & ibi Cy. in. l. in fideicommissi. §. cum polidius. ff. de vsu. vbi etiam videbis per Alex. in addi-

tio. ad Bart. dicit etiam Bal. in d. rub. ad fin. quod vbiq; quisteneretur restituere hereditatem ex cō tractu, nihil detrahit. allegat. l. quidam cum filium. ff. de heredi. in situ. Et aduerte q̄ regulariter extra certos casus, de quibus per Bald. in. l. iubemus. in princ. C. ad Trebelli. non potest hares sumere istam quartam in vna re, vel rebus p̄ eam electis & beneficium de ducendi istam quartam transit ad heredē. l. quāquam. C. ad leg. falcid. Et an testator possit prohibere Trebellianicā detractionem, dixi in. l. 6. supra eo. vbi communiter teneri dixi q̄ sic. Quod an procedat etiam in liberis primi gradus, de restituendo grauatū est inter scribentes maxima concertatio: & quod non possit pater prohibere filiis rogatis talem detractionem: tenet Bar. & Sali. per tex. ibi. in. d. l. iubemus. C. ad Trebelliā. & idem tenet Decius consilio. 81. & consi. 218. Iason. in. l. Marcellus. num. 55. ff. ad Trebel. Lud. tamen Roma. singulari. 192. tenet contrarium: imō q̄ prohiberi etiam in his possit. cuius opinionem etiam tenuit Cy. in. d. l. iubemus. & istā opinionem dicit communem Pau. à montepico. in. l. in quartam. column. 117. ad. l. falcid. prout late tradit Didacus à Couarruui. in relect. capituli. Raynuntius. de testa. §. 2. nume. 7. qui adhæret opinioni Bal. tanquam filiis fauorabili, & secundum eum magis communiter receptā.

2 a **Contar en esta parte.** Add. l. in quartam. ff. ad legem falcid. & not. quod portio hereditaria donationis, quæ morte confirmatur in trebellianicam imputatur. l. filium quem habentem. C. famil. herciscun. secundum vnam lecturam de qua per Bal. ibi. 8. column. Item etiam computatur datum causa cōditionis implendæ, vide ibidem & l. cum pater. in prin. ff. de lega. 2.

3 b **Los frutos.** Concor. cum. l. in fideicommissaria. & cum. l. mulier. §. si hares. & l. ita tamen. §. hares ex affe. ff. ad Trebell. & vide glo. in. d. l. in fideicommissaria. Quid autem si testator iussit restitui retenta quarta, an tunc fructus computentur in quartam? vide per Alexand. post Rapha. in. d. l. in fideicommissaria vbi Alex. col. 5. quod tunc nō computentur quod est bene notandum.

4 c **Non deue tomar.** Nō ergo possit hares dicere. volo fructus restituere, & quartam in alijs rebus hereditarijs habere: vt hic patet: cuius contrarium dicebat Rapha. relatus ab Alexand. in dict. l. fideicommissaria vbi Alex. tenet contra eum, post Imol. in. d. §. si hares. & opinio Imol. & Alexan. approbat hic.

5 d **Fuere negligente.** Quid si non fuit negligens: quia fortē erat absens. Barto. & docto. communiter in. d. l. in fideicommissariam. tenent tūc etiam fructus cedere lucro cohæredis, qui non fuit in mora.

6 e **De la su parte que deue auer.** E sic fructus, quos percepit ultra quartam restituit: reliqui computantur in quartā. Quid tamen si fideicommissarius, dicat in tali casu, quando heredis mora interuenit, q̄ vult quod fructus post moram percepti sibi restituantur, & quod hares ha-

beat quartam de alijs rebus hereditarijs, an sit audiendus? videtur q̄ non, ex quo lex ista vult, q̄ fructus intra quartam computentur in ea, quod planē procedit volente fideicommissario, seu non contradicente: eo autē inuito non exprimitur ista. l. vnde satis videtur æquū q̄ fideicommissario in hoc succurratur: ne alias dicamus esse in potestate heredis

per culpam, & moram suā habere sibi quartam in talibus fructibus, inuito fideicommissario: cū nō sit in potestate heredis, in quare velit deducere quartam sed iudicis arbitrio committitur. Bartol. & alii in. l. i quartam. ff. ad leg. falcid. & q̄ fideicommissarius in hoc sit audiendus tenet Ioa. de Imo. & Alexan. post lac. de Raue. in. d. l. in fideicommissaria. **¶ Fijos del testa 7 dor.** Concord. cū. l. iubemus. C. ad Trebell. & procedit in liberis primi gradus tantū, vt hic & ibi & not. ex generalitate huius

si nō le señalarō dia cierto, aq̄ diessē la heredad, e aq̄l q̄ la deuia auer fueſſe negligēte^d ē demādar la, sabiēdo lo, estōce dezimos q̄ este q̄ era tenedor de la heredad aura los frutos della, e nō los cōtara en la su quarta parte. Mas si este a tal fueſſe rebelde de dar la heredad o lo metiessē por alō gamiēto maliciosamēte: estōce q̄to q̄ valā mas los frutos, q̄ el esquilmo de la su parte, q̄ deue auer e, sera tenudo de los dar al otro cō la heredad. E lo q̄ diximos en esta ley, ē razō de los frutos, q̄ deue ser cōtados en la quarta parte, segū q̄ es sobredicho, ha logar quādo el heredero aquiē ruega q̄ de la heredad a otri, non es de los fijos del testador. Ca si de llos fueſſe: estōce los frutos q̄ esquilmas se este fijo del fazedor del testamēto, miētra q̄ touiessē la heredad en su poder, nō serā cōtados en la su parte legitima: an te dezimos: q̄ esta parte deue ser sacada enteramēte, de los bienes de la herēcia, e

l. inferri, quod hic disponitur procedere siue filii grauentur restituere alijs liberis, siue extraneo, licet Cynus Albe. Fulgo. Corneus in. d. l. iubemus. Alex. in. d. l. in fideicommissaria. column. 3. tenuerunt cōtrarium, quando extraneo. primum tamen (quod ex istius. l. generalitate approbari videtur) tenuerunt Salyce. & Pau. in. d. l. iubemus. Ioan. de Imol. in. l. quod de bonis. §. cum auus. ff. ad legem falcidiam. & Ripa in dicta lege in fideicommissaria. numero. 29. quia maior ratio & fauor filii grauati est quando grauatur restituere extraneo, quā quando alteri filio.

g **En la su parte legitima.** Si intelligas in debito iure naturæ planum est: quia talem legitimam & legitimæ fructus, debet filius habere, vt in. l. scimus. §. repletionem. C. de inoffici. test. Baldus in. l. non est ambiguum. C. famil. herciscun. gl. in. d. l. in fideicommissaria. ff. ad Trebell. Et an idem erit in legitima debita ascendentibus, vt fructus non computentur in ea: Bald. tenet quod non in repetitio. capitu. si pater. de testa. libr. sexto. allegat. l. filius familias. ff. ad legem falcid. & idem vult Alexan. in. d. l. in fideicommissaria. column. quinta. vbi dicit se alibi hoc nō legisse, & quod pro Bal. adduci potest, quia. §. repletionem. solum loquitur in legitima descendentium: ergo in ascendentibus remanent incorrecta iura antiqua volentia indistincte, quod fructus imputentur in legitimam. l. Papinianus. §. vnde si quis. ff. de inofficio. testam. mihi tamen plus placet, quod idem sit in legitima ascendentium per. l. nam & si parentibus. ff. de inofficio. testamen. & l. 6. in ordina. Tauri. & quia. l. filius familias. loquitur in falcidia, non in legitima: & quia dispositum in vno ex correlatiuis, disponitur in alio, seu ceteri debet dispositum in alio. l. fina. C. de indiēt. viduita. toll. & in. l. si. C. de cupress. libro vndecimo. si verō intelligas istam. l. de Trebellianica, prout etiam debet intelligi, & ipsa loquitur, procedit etiā planē, concordans cum dispositione dict. l. iubemus. neque mirum Trebellianicam, si lex ista vocet legitimam, & sic etiam vocat falcidiam vt habetur in. l. quarta. supra eod. & intellige de fructibus perceptis, post mortē testatoris: vt illi non computentur in legitimam debitam iure naturæ, neque Trebellianicam, percepti verō ante mortem, seu tempore mortis pendentes censentur, vt reliquæ res hereditariæ & possunt computari & assignari à iudice pro legitima, vel Trebellianica, secundum Alexan. quem vide in. d. l. in fideicommissaria. col. 3.

In no. re. est. l. i. tit. 8. lib. 59

9 a **Maguer el testador.** Concord. cum dict. i. iubemus. & illud vigeat mul- tum ad illud, quod dixi supra ea. l. in glo. i. quod non possit pater pro- hibere Trebellianicam filijs primi gradus: an tamē hodie statibus. II. huius regni filius grauatatus debeat non solum habere legitimam: sed etiam Trebellianicā: dic vt dixi in. l. i. tit. 5. supra ea. par. in gl. fi. vbi dixi quod ran-

tum poterat detrahere legi- timam, de iu- re natura: etiā eo casu quo de iure anti- quo poterat detrahere du- as quartas.

10 b **Si es rebelde.** Adde. l. nā q. 9. qui compul- sus. ff. ad Tre- bellia. & C. eo dem. non iu- stam.

11 c **Sup parte.** Ad- de inst. de fi- deicommissa. heredita. in. 9. sed quia. cum duobus. sequē- ti. & 9. si quis vna.

12 d **En las debdas.** Et sic pro rata illius quartæ tenetur credi- toribus: nō au- tem legatarijs. vt in. l. 1. & 2. C. ad Trebel- lia. super quo tamen vide la- tius per gloss. nota. & magi- straliter distin- guentem in. l. 1. §. fin. in gl. fi. ff. ad Trebell. & per Paul. de Castr. in. d. l. 1. & 2. C. eod. & per Alexan. in dict. l. 1. §. sed si quadringen- ta.

Titulus. 12. De codicillis.

non de los frutos della: maguer el testa- dor lo ouiesse mādado de otra guisa. Pe- ro lo que diximos desta quarta parte en esta ley, se deue entender desta guisa, q̄ el heredero la deue auer, quādo entra la he- redad de su grado, sin constreñimiento ninguno, que el juez le fiziesse. Mas si es rebelde^b, non la queriendo entrar: e lo ouiesse a fazer por premia e mādamiēto del juez: estonce non sacara la quarta par- te sobredicha: Ante dezimos, q̄ estenu- do de dar, e de entregar la heredad con los frutos della, a aquel q̄ le rogo, o man- do el testador que la diesse. Otro si dezi- mos, que el es siempre tenuto de pagar su parte^c de las debdas^d que deuiesse el testador, quāto le copiessse a pagar, por ra- zon desta quarta parte.

Titulo. XII. De los escritos que fazen los omes a sus fina- mientos, a que llaman en la tin codicillos.

Odicillos dizen en latin vna manera de escritos pequeños, que fazen los omes despues que han fecho sus testamentos, para crescer, o menguar, o mudar algu- na de las mandas que auian fechas en ellos. Ondepues que en los titulos ante deste, fablamos de los testamentos, que son mayores escrituras, que los omes fa- zen, por razon de sus finamiētos. Otro si

Lex. I.

30 Codicillus est breuis scriptura ante vel post testamentum facta: & possunt codicillare omnes qui possunt testari: prodest ei im codicil- lus: quia per eum possunt legata in testamento augeri vel minui: & potest codicillus in scriptis vel sine coram quinque testibus fieri: etiā si non sint rogati. h. d.

1 c **Ante.** Adde. l. ante tabulas. ff. eo. & inst. eo. §. nō tantum. & C. eo. l. siue ab initio.

2 f **De catorze años.** Is enim potest facere codicillos, qui de iure potest facere testamentum. l. diuus. §. codicillos. ff. de iur. codicillo. Quid au- tem si caueretur statuto, quod minor. 25. annis non possit testari, an poterit codicillare post. 14. annos? Bartol. quod nō. in. l. 2. ff. de lega. 2. contrarium tamen tenet Bald. in. l. fi. C. de testa. ver. quid si statutum dicit.

3 g **En el titulo.** Vide ea. part. tit. 1. l. 13. cum sequentibus.

4 h **En escrito e sin el.** Adde. l. fi. C. de bon. liber. & l. fi. C. eo.

5 i **Cinco testigos.** Adde. d. l. fi. C. eo. vide hodie quod habetur in. l. 1. tit. de los testamentos, libr. 5. ordina. rega. & in. l. 3. in ordina. Tauri. & habes hic q̄ non requiritur testes in codicillis esse rogatos: cum dicit que se acierten y. adde. d. l. fi. in fi. C. eo. & adde. l. 32. titu. 16. supra. 3. part.

Lex. II.

30 Hereditas in codicillis non potest dari nec adimi directe: nec condi- tio heredi instituto apponi: sed si in codicillis heredem immeritū cer- ta ratione expressa dicit testator, probata ratione non habebit hære- ditatem. Item per fideic. hæ- tes in testamē- to vel ab inte- stato in codi- cillo rogatus tenetur resti- tuere hære- ditatem & pote- rit ex ea quar- tam Trebellia- nicam retine- re. h. d.

de todas las cosas, que pueden ser pue- stas, e fechas en ellos. Queremos aqui de- zir destas escrituras sobredichas. E mo- straremos, que quiere dezir codicillus. E aque tiene pro. E quiē lo puede fazer. E en que manera deue ser fecho. E sobre que cosas. E que de partimiento ha entre los testamentos, e los cobdicilos. E de si diremos, como se pueden desatar.

Lex. I. Que quiere dezir cobdicilo: e a que tien pro: e quien lo puede fazer: e en q̄ manera deue ser fecho: e sobre que cosas.

Odicillus en latin, tãto quiere dezir en romance, como escri- tur a breue, que fazen algunos omes despues que son fechos sus testa- mētos o ante. Etale escritura como esta, tiene grã pro: porque puede ome en ella crescer o mēguar las mādadas que ouiesse fechas en el testamēto. E puede lo fazer todo ome q̄ sea mayor de catorze años, e la muger de doze años, solamente que non sea de aquellos aquiē es defendido, segun diximos en el titulo de los testa- mentos. E puede ser fecho el cobdicilo en escrito e sin el, h̄ solo que se acierten y cinco testigos, quando lo faze. E puede ser en el mandadas todas las cosas, que pueden ser dexadas en el testamēto, por razon de manda.

Lex. II. Que en el cobdicilo non pueden ser esta- blecidos herederos derechamēte.

Los cobdicilos non pueden ser establecidos herederos

dubium, an cum hodie de iure regni eadem solennitas, & numerus te- stium debeat interuenire in codicillis, quæ in testamento, & in testō sufficiunt quinque testes, vel tres cum tabellione, iuxta. l. ordina. si quis hodie in codicillis aliquem instituat directo, an tenebit institutio ac- si facta esset in testamento? & videbatur q̄ non ex eo quod not. Bald. in. l. filij. circa fin. C. fami. hercis. vbi concludit q̄ hereditas directē da- ri non potest, etiam si pater in codicillis filios instituat: quia cum re- linquere hereditatem directo in codicillis speciale sit in milite: ergo in contrarium est ius commune. & idem voluit Bald. in. l. humanita- tis. colu. 12. ver. sed nunquid ista exemplaria. C. de impuber. & alijs sub- sti. & tamen constat valere testamentum inter liberos etiam cū mino- ri numero testium. vt in. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testa. l. 7. ti. 1. supra ea. par. & sic si testator vocet codicillū dispositionē illam. in qua directo instituit, curabimus de nomine: imo de mente quæ per nomen significatur: quia ciuilia nomina retinenda sunt in sui natura. l. verbis ciuilibus. ff. de vulg. & pupillidē tenet Salycet. in dic. l. filij. quādo ex dicto notarij, vel alias constat patrem voluisse codicil- lari. In contrariū tamen facit quod not. Bartol. in. d. l. hac consultissima. §. si quis autē. & in. l. 2. ff. de iust. rup. testa. & in. l. militis codicillis. in prin. ff. de testa. mil. vbi tenet patrem posse in codicillis filio pupilla

Hereditas. Concor. cum §. codicillis. in situ. eod. & §. directo. & C. eo. l. si idem. & l. hereditatē. vnde si in co- dicillis quis in- stituatur in re- certa, non ha- bebatur loco hæredis: sed habebatur lo- co legatarij, se- cundum Bald. in. l. non codi- cillum. C. dete- sta. vbi etiam dicit, q̄ si pa- ter reliquit fi- lio decem in testamento, & in codicillis di- cat quod de- clarat q̄ iure institutionis non valebit te- stamentū, ope- & declaratiōe codicillorū. al- legat. l. q̄ per manus. ff. de iur. codicillo. eo q̄ principa- le nō debet cō- firmari ab ac- cessorio. Sed erit pulchrum

Quæst. 1.

Quæ est l. i. tit. 2. li. 5. ordi. & in nouare cop. est. l. 1. & 2. tit. 4. lib. 5.

riter substituere venientes ab intestato, & reuocare substitutionem pupillarem, prius factam per eum in testamento, in quo substituerat extraneos de quo late vide per alex. in d. §. si quis autem. facit etiam quod no. lo. An. in additio. ad Specu. tit. de instru. editio. §. compendiose. col. 8. in additi. q. incipit ad intellectum. vbi dixit: si testator conuocatis septem testibus instituat haeres,

& legata faciat: deinde dicat, quod vult dictam dispositionem iure codicillorum valere, quod valebit, ut testamentum per l. non codicillum. C. de test. & probat in l. testamentum. C. de testam. vbi Bald. & Salyc. notant, quod licet testator testamentum appellet codicillos, non per hoc de finit esse testamentum. dixit etiam Ang. in l. illud. §. tractari. ff. de iur. codicillo. quod si testator instituat haeres: & notarius dicat talis volens codicillos facere: ista verba notarij non impediunt, quin valeat, ut testamentum, & tradit Iason. in d. l. non codicillum. referens quoddam consilium Ale. & dictum Bal. in l. imperator. la. i. col. 2. ff. de stat. homi. verba enim impropriantur, ut deseruiant intentioni. l. in sola. ff. de praescrip. verb. l. sed & si possessori. §. item si iurauero. ff. de iureiuran. c. intelligentia. de verbo. signifi. & istud videtur tenendum si ex aliis non constet testatorem voluisse codicillari, & non testari: quando enim hoc constaret non posset testator facere, quin leges locum habeant in suo testamento. l. nemo potest. ff. de leg. 1. & in simili. q. hoc voluit Pau. de Castr. in d. l. nemo potest. col. 1. vers. sed quare quid e conuerso, vbi omni. ino vide & in l. si. C. de codicill. & etiam ratio videtur esse: quia quando testator eligit codicillari, eligit viam incompetentem: & sic est imperfectio voluntatis, id est voluntariae electionis, & sic est defectus in qualitate seu specie voluntatis, ut etiam tradit Bald. in l. 1. col. 18. vers. sed hic quare. C. de sacrosan. eccle. & istud magis placet, quam quod distinguatur, prout distinguit Alexan. volens concordare opiniones contrarias, super. q. Ioan. And. post Cy. de qua vbi supra, in d. l. non codicillum. l. quod aut instituti erant illi qui successuri erant ab intestato, & procedat opinio Dyni. & Ioan. Andr. cum non potest tunc dispositio, fortiter effectum iure fideicommissi: cum nullus sit qui eis habeat restituere, & sic tunc valeat iure testamenti. aut alij erant instituti, & tunc procedat opinio alia, de qua per Paul. in dicta. l. nemo potest. l. quod non valeat iure directo ex quo potest valere iure fideicommissi, licet enim haec distinctio bene procedat in casu quo Dyn. consuluit, relatus vbi supra a Ioan. Andr. quia dixerat ibi testator, si non valeat iure codicillorum, valeat iure testamenti: tamen quando hoc non esset dictum non esset facienda talis distinctio, ex quo testator se arctauit eligens viam codicillorum, & non testamenti, ut dixi. facit ad hoc, quod not. Bartol. in l. 1. columna prima post princip. ff. de iur. codicillo. ibi oppono. & c.

2 a **Derechamente.** Verba tamen directa in codicillis posita, bene trahentur ad fideicommissum, ut in l. sequola, vbi vide Bart. ff. ad Trebellia. & in l. cum quis decedens. §. Seiam. ff. de lega. 3. Quid autem si pater in testamento filium haereditatem instituit in recerta, & extraneum instituit haereditatem vniuersalem, & postea in codicillis adimit filio, quod in testamento reliquerat, an valebit ademptio, & sic filius poterit testamentum dicere nullum? Baldus in l. omnimodo. in prin. vers. 3. quare. dicit post Iacob. de Bello vis. quod talis institutio facta de filio, ex quo in ea ratione legitime consistebat substantia institutio

nis haereditatis non potuit adimi in codicillis, licet secus esset, si extraneus esset institutus in recerta, dato cohaerere vniuersali: cum tunc redigatur ad instar legatarij, & sic tunc institutio talis adimi possit in codicillis. quod Bald. dicit diligenter notandum. adde etiam Bald. idem tenentem. in auten. ex causa. co. 12. vers. 6. quare. C. de liber. praeteri.

ouiesse establecido a otro por su heredero en su testamento, rogasse o le mandasse al heredero: o dixesse en el cobdicilo, que quera q la heredad en q lo auia establecido por heredero, q la diesse a otro, usando el Señor de la heredad, a dezir tales palabras en el cobdicilo, como estas sobredichas, o otras semejantes de las: tenudo es el heredero de dar la heredad al otro, así como lo mado el Señor della. Pero bien puede tener para sí la quarta parte de la heredia, aque llaman en latin trebellianica: así como suso mostramos en el titulo: de como se pueden meguar las mandas, en las leyes que fablan en esta razon.

Ley. III. Que de partimiento ha entre los testamentos e los cobdicilos, e como se pueden desatar.

DE partimiento ha muy grande entre los cobdicilos e los testamentos. Ca los cobdicilos bien se pueden fazer, maguer non pon-

gnitate ad conseruandam voluntatem defuncti, trahuntur ad fideicommissum, ut dixi supra, & tradit Bartol. post glo. in l. sequola. ff. ad Trebellia. quando apparet disponentem voluisse codicillos condere ut etiam tradit Azo. C. de codicill. in summa. Alexand. in dist. l. haereditatem. C. eo. ista tamen. l. partitarum. ut vides multum insister, quod verba sint importantia inducere fideicommissum, & quod sint verba obliqua, vel saltem communia, ut hoc importent: quare fuit opinio Iacob. de Aren. de qua per Bartol. in d. l. sequola. sed ad huc ad haerere primo dicto propter conseruandam voluntatem defuncti. neque ista lex resistit: quia etiam verba directa possunt dici similia, quando testator codicillatur.

f **En las leyes.** Vide supra titu. 1. l. fi.

Ley. III.

20 **In codicillis non requiritur testes esse rogatos, nec requiritur sigillum nec primus codicillus per secundum reuocatur, nisi expresse renouerit testator: in testamento tamen in scriptis, requiritur rogatio & sigillatio. & per secundum tollitur primum vel etiam posthumi agnatione. h. d.**

g **De partimiento.** Ponit in quibus differant codicilla a testamentis, & ad de Azo. in summa. C. eo. col. 2. Aduerte etiam, quod qui decedit cum codicillis, non videtur decedere testatus, seu cum testamento, etiam si testamentum valeret iure codicillorum, quando fuit apposta conditio, si decederet cum testamento, vel sine testamento: quia verba conditionalia sunt proprie intelligenda. l. Mauius. & l. qui haeredit. ff. de coditi. & demonstra. codicilli nanq; non sunt proprie testamentum. inst. de testa. in prin. & ff. eod. l. 1. ita dicit Soci. confi. 97. incipit praesens consultatio. 3. volum. in contrarium tamen facit: quia testamentum late sumpto vocabulo, comprehendit codicillum: quia etiam codicillus est testatio mentis. inst. de testam. in prin. & in specie dicit Salycet. in l. filij. in 1. nota. C. fami. herci. per tex. ibi quod alias consuluit in Ferraria: cum quidam iure libelli haberet fundum ab ecclesia. S. Bartholomaei cum facultate relinquendi, cui vellet in testamento suo, quod potuit ille ex hac potestate relinquere in codicillo. & quia facultas concessa non requirit haereditis institutionem: sed legatum tantum. & istud crederem esse verius vbi facultas seu dispositio relata ad testamentum non requirat haereditis institutionem: sed posset fieri in codicillis: quia ut dixi codi-

b **Condition.** 3
Adde. d. §. directo. inst. eo. & l. diui. in prin. ff. eo. l. pe. §. si. ff. de condit. institu.

c **Desheredar.** 4
Vide in dic. §. codicillis. & l. non codicillum. C. de testa.

d **Perderia.** quia 5
auferetur haereditas velut ab indigno. l. haereditas. C. de his quibus ut indigno. & l. 23. tit. 1. ea. partita.

e **Semejantes.** 6
Quae sonent in fideicommissum, ut in d. §. codicillis. & §. directo. & dict. l. si idem C. eo. si tamen essent omnino verba directa ex benignitate

Sexta partida.

cessio, ab intesta. non tamen dicitur proprie intestatus, qui decedit intestabilis, id est qui testari non potest, ut pupillus, vel furiosus, vel alias intestabilis, ut etiam habetur in l. 1. ff. de suis & legit. hæredi. vbi etiam lex dicit, quod etiam hos pro intestatis accipere debemus. & ibi Bartol. dicit quod si ex communi vsu loquendi, ille qui non potest testari, dicatur

decedere intestatus: tunc etiam statutum loquens de decedentibus intestatis, comprehendere intestabiles, cuius contrariam tenuit Bald. contra Bar. in c. 1. in prin. in ver. modo quæro. de successio. feudi. vi. etiam Alex. cõs. 115. incipit æterni numinis. vol. 2. vbi multa. & pulchra adducit. vide ibi per eum. & vide quæ latè tradit idem Alexand. in additio. ad Bart. in d. l. 1. & Felian. princ. decreta. col. 5. nam est quæstio, in qua multa scripta sunt: & vide quod not. Bal. in auth. præterea. col. 1. C. vnde vir. & vxor. & Albe. post Cy. in l. 2. ad h. C. qui testa. facere poss.

puede ser en quatro maneras. La primera es, quando ome muere, e non faze testamento. La segunda es, quando faze testamento nõ cõplido, non guardando la forma q̄ deuia ser guardada en fazer lo segũ diximos en el titulo de los testamentos. La tercera es quando el testador fizo testamento, q̄ se rõpio por algũ fijo q̄ nacio despues: del qual fijo nõ fizo enmierte en el testamento. O si por auetura aq̄l q̄ fizo el testamento, se dexo despues por fijar a otro: de manera que passasse a poder de aquel q̄ lo por fijo. La quarta es, quando faze testamento acabado, e establece el heredero en el e aq̄l heredero non quiere la heredad desechando la b.

¶ Ley. II. Quantos grados son de parentesco.

Res grados e liñas c̄ son de parentesco. El a vna es, de los descendientes: asì como de los fijos, e de los nietos, e de los que descien

not. Bal. in auth. præterea. col. 1. C. vnde vir. & vxor. & Albe. post Cy. in l. 2. ad h. C. qui testa. facere poss.

2 a ¶ Por fijar. Vide in §. alio. & §. non tamen. in st. quib. mod. testa. in firmen. & in l. 18. tit. 1. ea. part.

3 b ¶ Desechandola. Adde. l. intestatus. ff. de verb. signi.

¶ Lex. II.

30 Tres sunt gradus consanguinitatis scilicet ascendentes: descendentes: & collaterales. h. d.

1 c ¶ Liñas. Vide in l. 2. tit. 6. 4. part. & ff. de gradi. l. 1. & l. iuriscõsultus. & in st. de gradib. cogna. per totum.

¶ Lex. III.

30 In successione ascendentium præferuntur propinquiores descendentes: sed si defunctus relinquat filium, & ex alio filio præmortuo nepotem: succedet filio nepos loco patris: nec si plures sunt nepotes: habent nisi partem, quam eorum pater, si viueret, obtineret. Item si ex vno filio vnus nepos & ex alio plures, tantum habet ille vnus, quantum plures. h. d.

1 d ¶ El fijo o el nieto. Siue sint in potestate siue emancipati, vt in authen. in successione. C. de suis & legit. hæredib. & in corpore vnde sumitur. & l. meminimus. C. de legit. hæredi.

2 e ¶ Mujeres. Concord. cum. d. auth. in successione & l. maximum vitium C. de liber. præteri. aliquando tamen ex natura oneris appositum, videntur vocati masculi, & ex clausa fœminæ: vt si rex concessisset alicui castrum, vel aliam rem, vt ipse & filius maior ex eo & alii descendentes seruirent regi, in aliquo officio virili, vt deportando lanceam, quando rex iret in bello, vel vexillum, vel quod esset magister Sala: vel quid simile: nam cum fœmina non sit capax causæ, neque erit capax causati. tex. & ibi Bald. in §. pen. de his qui feu. dar. poss. & ex ista. l. inferes quod statutum de exclusione fœminæ propter masculum, licet factum sit propter publicum bonum conseruandarum familiarum. l. 1. §. denũtiare. ff. de vent. inspici. tamen non est æquum: imo odiosum quia quidquid est contra iusticiam æquitatis, est odiosum, secundum Bal. in l. certum. col. 1. C. vnde cogna. hinc dicit enim Bal. in l. omnes populi. col. 9. ff. de iusti. & iure. quod si statutum dicit, q̄ primogenitus non secundo genitus succedat, quod non extendatur ad primogenitam, asserens tale statutum esse odiosum & irrationabile: eo quia in natura pari non debent contraria statui. Bald. tamen

in l. 2. C. de in ius vocan. latè disputat, an statuta, quæ excludunt fœminas, & deferunt hæreditates masculis, sint odiosa vel favorabilia: & tandem per gloss. ibi soluit tale statutum ex parte succedentis esse favorabile ex parte vero mulieris, quæ repellitur, esse odiosum. vnde si statutum dicat, quod filia nõ succedat, succedet neptis ex filio: quia

den por la liña derecha. La otra es, de los ascendentes: asì como el padre: o el auuelo, e los otros que suben por ella. La tercera es, de los de trauiesso: asì como los hermanos, e lostios, e los que nascen dellos: e de cada vno dellos diremos adelante, en las leyes, que se figuẽ, de como pueden heredar los vnos a los otros, muriendo sin testamento.

¶ Ley. III. Como el padre o el auuelo muriendo sin testamento, deue el fijo: o el nieto heredar los bienes del.

Muriendo el padre o el auuelo sin testamento, o alguno de los otros que suben por la liña derecha, el fijo, o el nieto d̄ que nasciessẽ de otro su fijo, ganane heredan todos los bienes del finado, quier sean varones, quier mugeres c̄: maguer aquel que

hoc quod not. Bal. in c. fi. de feud. dat. in vicem leg. commisso. in vers. Ego de facto fui consultus. vbi concludit quod si emphyteosis ecclesiæ præscribatur extendatur in tertiam generationem tantum, non in infinitum ea ratione: quia sicut emphyteosis informiter concessa, id est, sine personarum distinctione, intelligitur in tertiam generationem. vt in auth. de non alienan. §. emphyteosim. & tamen in emphyteosi constat venire etiam fœminas, & non excludi propter masculos, quando fuit informiter concessa per viam donationis, vel priuilegij, seu in vltima voluntate, vt latè tradit Iason in l. si quis id quod. colum. 7. ff. de iurisdic. omn. iudi. secus tamen esset in contractibus, vt latè ibi per eum. col. 6. & in l. stipulatio ista. §. in stipulationibus. ff. de verb. obliga. In contrarium tamen facit quod notat Bald. in l. in multis. ff. de statu homi. facit quod not. Bartol. in l. hæredes mei. §. cū ita. ff. ad Trebellia. vbi dicit quod testator videtur se referre ad consuetudinem, & statuta loci in dispositione sua. Bal. & Petr. de Ancha. in l. tres fratres. ff. de pact. & in terminis primogenituræ ex consuetudine Hispaniæ, tradit Andr. Sicul. 2. volu. consilio. consi. 10. incipit sapienter scribitur, & Decius consi. 397. viso puncto. col. 2. & de more hispaniæ est, vt in maioribus per existentiam masculi, licet natu posterioris, excludatur fœmina eius soror, licet prius genita: & habemus hoc expressum in successione regni in l. 2. tit. 15. 2. part. ad cuius exemplum ceteræ maioriæ debent regulari, vt adducit Pau. de Cast. conf. 164. in causa maioriæ Hispalensis. Facit etiam contra id quod primo loco dixi dictum Bal. quod superius retuli in l. omnes populi. colum. 9. ff. de iustitia & iure. & hoc vltimum de iure verius: procederet tamen primum, quando non extaret filius masculus, prout etiam habetur in successione regni in dict. l. 2. & facit bene ad id quod dixi. l. a gnato. ff. de legit. tuto. vbi habetur, quod fœmina propinquior, non impedit agnatum remotiorem in successione tutelæ. vnde etiam si alii quis præcipiat, quod bona sua iure primogenituræ veniant in filium, vel filiam maiorem: filia non veniet nisi in defectum masculi: facit bonus text. in §. similiter. de capita. qui curiam vend. vbi habetur, quod si feudum sit receptum pro masculis, & fœminis intelligitur fœmina vocata in defectum masculi, & consuetudo interpretatur pactum, cum igitur generalis sit consuetudo in maioria, quod non succedat fœmina stante masculo, ita tale pactum & dispositio debet interpretari, iuxta dictam consuetudinem, maximè stante dic. l. partitarum. & adde quæ tradit Alex. satis ad propositum. consi. 29. col. pen. in primo volu. & per totum consilium. vbi disputatur hæc quæstio pro vtraque parte. vide etiam ad istam quæstionem Ioa. Cirier, in suo tractatu iu-

representat patrem, qui succedebat. quæ tu nota ad maiorias excludit fœminas, & vocantes masculos, vt tanquam odiosa dispositiones restringantur. Conferretiam vt si quis faciat simpliciter maioratũ, quod succedet filia primogenita, excluso masculo secundo genito, ex quo disponens nõ prætulit masculos fœminis: sed tantum vocauit filium primogenitũ: cum appellatione filii veniat filia. l. quis. & l. iusta interpretatio. ff. de verb. signifi. facit ad

Quæst. 1.

ris primogenituræ. libr. 1. q. 19. confert ad prædicta quod feudum vel maioriam semper præsumitur concessa secundum suam propriam naturam nisi alteratio probetur. Bald. in §. fina, quid si inuestitura. & ad de prædictis decisio. Dalphinatus Guido. papa. 506. incipit in contractu matrimonij. ¶ Et ex his inferre poteris, quod si concedatur licentia per regem ad faciendum maioriam in vnum ex filiis, vel filiabus, quem quis elegerit, quod stante masculo, non poterit fieri in foemina. bonus text. in §. quin etiam episco. vel abba. capitu. 1. de eo qui sibi vel hæredib. suis. & quod not. Paul. de Castr. in l. cætera. §. si duobus. ff. de lega. 1. & quid si rex concessit facultatem faciendi maioriam in vnum ex filiis masculis, & ipse cui data est fecit in filium maiorem masculum & eius descendentes neque disposuit quod non succederet foemina contingit quod iste filius habuit filiam & non filium masculum an succedit hæc foemina vel frater patris? videbatur quod non succederet foemina quia clausula facultatis de masculo, intelligatur repetita in cæteris vocationibus. Sed in contrarium videtur text. in l. 1. cõiuncta. l. 3. §. emancipatos. & l. vtrum cum gloss. ff. de asg. liber. ¶ Quid autem si cõditor maioriam voluit quod maioriam deueniret ad filios masculos, & masculos descendentes ex eis per lineam masculinam: ita quod nõ veniat ad foeminas: an in defectum filiorum masculorum veniet foemina? videtur quod si cõditor maioriam voluit maioriam esse perpetuam, quod tali casu deficientibus masculis foemina succedet in maioriam, facit dist. 1. agnato. & quod ibi not. Bar. si tamen hoc nõ constaret, videtur quod in persona vltimi masculi decedentis, expirent vincula maiorie. arg. l. qui solidum. §. prædium. & quod ibi not. Bart. ff. de leg. 2. ¶ Quid autem si maioriam excludit foeminas, & vocat masculos & existit masculus inhabilis tamen ad succedendum in maiora: quia forte frater minor, vel alias inhabilis ad succedendum, an tunc admittetur foemina? Bald. in l. maximum viriũ. column. 5. ver. item quæro nunquid statutum. mouet istã quæstionem, in simili & concludit, quod si ex statuto frater excludit sororem, nõ procedet statutum in fratre, qui nõ succedit ex eo: quia de iure non potest succedere, vel licet posset, renuntiauit tamen hæreditati. vide ibi per eũ. adde text. & ibi Bar. in l. 2. §. sed si sint sui. ff. ad Tertul. & text. & ibi Bar. in l. 1. §. si pater. ff. de coniungen. cũ emancipa. liber. eius & rex. in. §. soluto. in si. auth. de nupt. & loquitur Bar. pulchrè & subtiliter in d. §. si pater. vide ibi per eum quia informa bis ingenium ad aliqua pulchra in ista materia. Et adde Decium cõsi. 383. incipit viso puncto. col. 2. 3. & 4. ¶ Quid ergo si cautum sit in maioriam instrumẽto, quod deficientibus filiis masculis, maioriam veniat in foemina an intelligatur de filia primogenita, vel de alia, cui possessor maioriam velit gratificare? Bal. in simili loquens in feudo. videtur decidere istã quæstionem in c. 1. §. & quia vidimus. col. pe. ver. extra quæro de his quæ feudo dare possunt. vbi dicit, quod si actũ est quod deficientibus masculis, feudum veniat in vnam foeminam, & extãt plures foeminae, an succedat primogenita, vel an dominus gratificabitur, cui voluerit, vel an ratione incertitudinis vitabitur vel sorte dirimetur, & pro primogenita allegat. l. si quis stipulatur. ff. de verb. obl. & p. dño feudi, dicit quod facit l. si quis seruũ. §. inter duos. ff. de lega. 2. quod verò incertitudo vitiet, allegat. l. cum ex pluribus. ff. de manumif. testa. quod sorte dirimatur, allegat. l. secundam. C. quando & quib. quarta pars debeat. libr. 10. tandem respondet, quod si primogenita succedit in alia hæreditate, succedet etiam in feudo, & quod alias domini sit electio, quem vassallũ velit. in maioriam tũ loquendo ego simpliciter crederem absq. alia distinctione primogenitã admittendam, per text. & quæ ibi dixi in d. l. 2. ti. 15. 2. partit. non enim in maioriam militant rationes, quæ in feudo. ¶ Sed pone quod princeps concessit facultatem faciendi maioriam in vnum ex filiis masculis, & ille cui fuit concessa, fecit in vnum filium masculum, & deinde in descendentes ex eo ordine genituræ, quibus deficientibus vocauit alium suum masculum, & descendentes ex eo: & non disposuit, quod nõ succederet foemina: postea contigit, quod iste filius habuit vnam filiam tantum, & nullum filium masculum, an succedet in maioriam dicta filia, vel an excludetur à patruo suo fratre patris sui? & videtur prima fronte, quod succedat patruus: & sic quod clausula facultatis prouidentis masculis, intelligatur semper repetita, & quia videtur de intentione principis, quod semper succedat masculus. In cõtrarium tamen videtur esse text. in l. 3. cõiuncta. l. 3. §. emancipatos. & l. vtrum cum gl. ibi. ff. de asg. lib. ibi enim habetur, quod licet à prin. assignatio liberti debeat fieri filio in potestate: tamen isti filio in hoc, iure quodammodo maioriam succedit emancipatus filius, & nõ patruus frater patris, videmus etiam quod cõditio adiecta in institutione nõ censetur repetita in substitutione. l. sub cõditione. ff. de hæredib. insti. & cũ vt dixi, tractetur materia odiosa de excludendo foeminas: debet restringi, & nõ extendi. sic & Io. de Anania. cõsi. 22. incipit ad probandam. consuluit qualitate masculinitatis in vno, vel duobus capitulis testamenti appositam non videri repetitam in alio capitulo, in quo simpliciter filij vocantur. de quo latius videbis per Ias. in l. qui filiabus, in prin. col. 1. ff. de leg. 1.

¶ Quid autem si ex dispositione maioriam foemina nõ potest succedere stante masculo, etiam si esset masculus ex foemina: deficientibus vero

masculis vocata est foemina, & quidam possessor maiorie decessit relicta vxore prægnante, & etiam relicta sorore maiore iam nupta, quæ non habebat filium masculum: & relicta etiam minore sorore, quæ filium habebat masculum: contigit quod vxore prægnante mortuus fuit filius masculus ex sorore minore, & demum peperit vxor filium mortuum: quæritur quod succedet in maioriam? & dicendũ videtur quod soror illa maior: ex quo nõ reperietur masculus, qui eã excludat: & videtur esse casus in l. itẽ prætor. §. si ff. de suis & legiti. here. & l. 1. §. pe. ff. ad Tertul. ¶ Sed pone retento eodẽ themate, quod licet vxor se credebat prægnantem: in veritate tũ non erat prægnans, & vt tunc dicendũ, quod succedat soror minore iure filij sui masculi, qui defunctus est, ex quo secundum veritatem naturæ maioriam iam transiit ad illũ: & ex eius persona reuertitur ad proximiorẽ sibi foeminã eius matrem. & vt de hoc esse casus in l. in testamento. §. vtiq. ver. est autẽ tractatũ. ff. de suis & legiti. heredi. facit. l. cũ ita legatur. §. in fideicommissio. ff. de leg. 2. & quæ tradit Soci. in l. si cognatis. ff. de reb. dub. col. fi. ver. 6. & vltima conclusio. & per eundem cõli. 49. vol. 1. ¶ Sed quid dices, cũ prius fuit vocatus masculus, & in defectũ foemina: pone quod possessor maioriam, quæ habebat filium captus fuit ab hostibus, qui filius habuit etiã vnã filiã patre adhuc existente in captiuitate, habebatq. sororem ex patre capto, mortuus est iste filius relicta dicta filia: postea vero ex sorore natus fuit filius, & deinde pater moritur in captiuitate, quod succedet in maioriam, an filia filij, vel filius filie captiui? & videtur dicendũ quod filia filij: quia præsumit à lege patrem fuisse mortuũ præambula hora captiuitatis. l. lex Corneli. ff. de vulg. & pupi. l. omnibus. ff. de capti. & postlimi. reuerf. & sic filius videtur successisse: & cũ nõ esset natus filius sorori tpe, quo ipse abiit, reliquit maioriam filie suæ, quæ sibi nõ tollitur ex superuenientia masculi. & hoc potest induci, l. pe. ff. de suis & legiti. hæredi. & l. 1. §. 1. ff. ad Tertul. quæ etiã posset induci in partẽ contrariã pro filio sororis: sed primum magis placet attentis his, quæ dicta sũt & dispositione. l. Tauri. 40. & 45. ¶ Pone etiã quod testator fecit maioriam, & dixit & quia per mulieres perdi solet generis memoria, cũ trãseunt in alienam familiã, volo quod in ista maioriam foemina non succedat, & contingit quod tpe quo defertur maioriam est filia foemina possessoris, nupta alicui de agnatione & genere testatoris, & de eius nomine: seu appellido, vt vulgari ter loquar, an succedet tunc talis foemina? & videtur quod sic ex quo cessat ratio a disponente assignata, & dispositio restringitur per rationẽ. l. cũ pater. §. dulcissimis. ff. de lega. 2. ex quo enim ille maritus foeminae descendit à disponente, hoc etiã suaderi videtur fuisse de eius voluntate: & quod si fuerat interrogatus ita disposuerat: & pro hoc videtur esse quali casus, in terminis. in l. 2. §. ad filiorum. C. quando & quib. 4. pars debeat. l. 10. & per illã. l. Io. de Pla. in l. 1. C. de impon. lucrati. descript. eo. li. & etiam per text. in d. l. infert argumentũ, quod si filia mater vel auia vassalli nubat alteri vassallo eiusdem domini, quod ipsa succedet in feudum: ex quo cõditio personæ vassalli nõ mutatur, licet alias foemina: in feudum non succederent: cũ enim conditio personæ non mutatur, neq. status rei cõuenit immutari, quod tu bene nota. & dato ocio, latius cogita. ¶ Sed quid si testator habes filias, & vxorem prægnantem fecit maioriam, & voluit quod si vxor quæ prægnans erat, pareret filium masculum, ille succederet in maioriam: & quod alias faciebat eam in filiã maiorẽ, & eius descendentes ordine genituræ, & in eius defectum in secundam filiã, contigit quod testator non decessit pro tũc: & vxor tunc peperit filiã: postmodum verò iterum ex eodem testatore prægnans facta est, quæ prægnante decessit testator, quæritur si vxor pariat filium masculum, quis succedet in maioriam, an ille filius masculus, vel filia maior: vel an deficiat dispositio tanquam ille casus fuerit omissus? quod prima facie videbatur per l. commo dissi. & l. placet. ff. de liber. & posthu. neque obstat videtur. l. filius. §. si quis ex certa. ff. eod. quia ibi in genere & simpliciter instituit filium ex vxore certa non se referens ad partum tunc instantem. secundum gloss. in l. ideo que. & ibi Bar. ff. eo. videtur tamen quod de mente defuncti fuerit vocare masculum, quando cunq. nasceretur. & pro ista parte multum facit decisio Ioã. And. in additio. ad Specu. in rubri. de testa. in additio. magna. ver. occurrit alia quæstio. vbi dicit, quod licet testator instituat ventrem vxoris, si postea testator alios liberos suscipiat, & illi etiam videntur instituti: & quod procedit hoc & si eos habeat ex alia secunda vxore, tenet in expresso Socinus in d. l. placet. & est opinio communis doctorum ibi. quicquid in contrarium voluerit ibi Paul. de Castr. & vide ibi per Socin. respondentem ad dictam gloss. in d. l. ideo que, & tenentẽ opinionem Ioan. Andr. pro indubitata, quando nati sunt ex eadem vxore & asserentem gl. illam in hoc non contradicere: & istud videtur verum si non constet testatorem præcise se retulisse ad partum, tunc iam formatum in utero vxoris. ¶ Succedit etiam quæstio pulchra quid si cõditor maioriam, in defectum masculi voluit succedere foeminam: hac tũ cõditione quod nuberet homini sui generis, qui nomẽ suũ haberet & insignia, vt sui nominis memoria cõseruaret. contigit, quod talis foemina contraxit matrimonium cum extraneo, qui tamen accepit nomẽ & insignia cõditoris maioriam, an foemina perdat maioriam, vel adhuc

Sesta partida.

posset eā haberi & p̄ possit illā habere, & nō perdat videt̄ facere tex. in. l. mulileguli. C. d. mulilegu. l. n. per quē Bar. & Io. d. Pla. ibi inferūt ad quāstionē, q̄ si monasteriū concedat in emphyteosim sub pacto, q̄ transeat in filiā foemina: quē tñ nubat alicui subiecto monasterii iurisdictioni, q̄ si filia vult nubere extraneo, qui vult effici diuifiditioe monasterii, q̄ poterit talis foemina sic nubēs retinere emphyteosim. Itē quia ad limites rōis limitāda v̄ dispositio. d. l. cū p̄. §. dulcissimis. ex eo enim voluit, q̄ nuberet alicui de genere: & nō eī: vt talis portaret insignia & nomē, q̄ si hoc faciat extraneus, v̄ satisfactū mēti & dispositioe cōditoris, & eo maxime: q̄ etiā si talis foemina nupsisset cū aliquo d̄ genere cōditoris, licet nō descēderet per lineā masculinā: sed per foemininā satis eēt ad cōplēmētū dispōnis: q̄ etiā d̄ ḡnre meo. dicūtur illi, q̄ sunt m̄hi cognati. secū dū Bal. in. l. i. ff. de p̄ba. Pau. de Cast. in. l. i. C. de cōdi. in fertis. ver. itē q̄rit vbi dicit, q̄ ista est veritas, q̄ descēdētēs ex foeminis dicunt̄ esse de genere. & tradit latē Deci⁹ cōh. 22. in cipienti. in casu p̄posito. & tradit Bar. in auth. qb. mod. nat. effici. sui. §. n. colla. 7. & tñ qui veniūt p̄ lineā foemininā, transferūt in alienas familias: & sic in casu quōis, dispōnēs nō v̄ habuisse respectū ad cōseruā dā agnationē: sed tñ ad nominis memoriā q̄ cōseruat̄ assumendo extraneus nomē & insignia. Itē talis dispositio referenda erat ad eū, cui foemina dignē & iuste & nubere posset. l. cū ita legatur de cōdi. & demō. Bar. & Platea. in. l. edicimus. C. de Murileg. l. i. & sic talis, cui nuberet, debet esse vltra quartū gradū, q̄ etiā ostendit dispōnētē, hoc p̄cise nō iussisse, rōe sui generis: sed ratione suā memoriā cōseruandā quā cōseruatur, vt dictū est. l. facta. §. si in danda. ver. si vero nominis. ff. ad Trebel. & de ista mutatione nominis & assumptionis alteri⁹ nominis, & insigniū, videas Guiliel. Benedictum vltra alios. in repe. c. Raynuntius. in prin. fo. 8. & 9. de testa. ¶ Pone verō q̄ ex tenore maioris foemina transuersalis nō succedit: sed eā excludit masculus etiā descendens ex foemina: modo aliquis habebat maiorā, & vxorē prāgnantem, & sororem & fratrem: mortus est possessor maioris, relicta vxore prāgnante, & fratre & sorore, contigit, q̄ partu adhuc existente in vtero, obiit frater relicta filia, mortua etiā est eodē tēpore soror relicto filio masculino: postea vero vxor prāgnās fecit abortum, quaritur quis succedat in maioria, an filia ex fratre, vel fili⁹ ex sorore: & v̄ dicēdum, q̄d filius ex sorore: cum frater p̄ximior agnatus decesserit p̄dē te dubio, an posthumus nascat̄: & sic ius suum nō t̄rāsmisit in filiā: cū sibi maioria interim nō est d̄lata. Et p̄ hoc v̄ esse casus. & ibi not. Bar. col. 2. in. l. ventre praterito. ff. de acqui. hare. ¶ Quid autē si ex tenore inuestiturae, & maioris foemina non succedit: nisi cum fuerit vnica patris suo, seu cum non sint filij masculi: sed foemina patri morienti, nūc pone, q̄ auus possidebat maiorā, qui habebat duos filios masculos, cui⁹ filius maior mortu⁹ est in bello in seruitio regis, relicta filia: queritur quis succedat aui in maioria, an filius secundus aui, an filia primogeniti: & videt̄ q̄ filia primogeniti. arg. tex. & q̄ ibi lo. d. Plat. in. l. i. C. de filiis officia. l. n. nā qui in acie principis moriūtur, per gloriā viuere intelliguntur, & sic videt̄ succedere patri moriētī nūc: sed videt̄ hoc rigidū, vt per talē fictionē excludat̄ fili⁹ secund⁹ masculus, & voce foemina cōtra tenore maioris. ¶ Sed quid si testator fecit maiorā in filiū & voluit q̄ bona maioris semper in familia remanerent: & ab ea non exiret: & q̄ ille filius relinqueret proximiori de familia: modo iste filius veniēs ad mortē, & carēs filijs, relinquit illā maioriam sorori suae: cū tñ haberet & aliū fratrem masculū, an potuit facere? & videt̄ q̄d sic p̄ tex. & ibi Bal. in. l. volūtas. C. d. fideicō. Cōtrarium tñ crederē ex quo extenore maioris cōstat esse p̄petuā: cū voluit semper in familia remanere: si tñ ista verba, vel x̄qui pollētia nō essent, p̄cederet q̄d habet in d. l. volūtas. abs sec⁹: q̄ iuris intellectu p̄ximior qui a testatore. & etiā ex. l. dispositioe est vocatus. vt in. l. cū ita legat. §. in fideicō. ff. de leg. 2. intelligit de masculino. vt tetigi superius & adde Pau. de Cast. in. l. maritus. C. de p̄cu. ¶ Quid autē si testator iuxta. l. Tauri. disposuit, q̄ in successione maioris nepos masculus ex filio, licet p̄moriatur pater viuo aui possessore maioris, p̄ferat patruos: si tñ talis fili⁹ relinqueret foeminā filiā, & nō masculū: tunc disposuit, q̄ succederet patruus exclusa tali filiā, modo contigit, q̄ quidā q̄ possidebat maiorā, dedit illā in vita sua filio suo maiori, & sibi eam renūtiavit, & tradidit: morit̄ postea filius maior, relicta filia, & viuo aui & patruo, q̄ succedat tūc in maioria: Decisio quōis videt̄ p̄dere ex eo p̄dicto, an tenuerit renūtiatio in vita in p̄iudiciū vocatōtū ad maioriam vel ne. Nā si tenuit, filia foemina succedet: cū potera in defectum alterius fratris sui masculi succedere patri. neque repugnabat tenor maioris, si verō renūtiatio nō valuit, succedet alter fili⁹: & sic patruus, q̄ videtur de iure veri⁹ per tex. in. l. cū pat. §. a filia. ff. d. leg. 2. & in. l. fili⁹ familias. §. diu⁹ seuer⁹. ff. de leg. 1. & q̄ not. Bar. in. l. vnū ex familia. §. sed & si fundū. ff. de leg. 2. & Bal. in. l. post mortē. C. de fideicō. q̄d est notādū ad similes etiam quāstioes. ¶ Pone verō q̄ in dispōne maioris continetur q̄ in ea nō succedat foemina: sed q̄ succedat masculus p̄ximiori decessētī: contigit q̄ pater possidet maioriam, qui habet filiā, & ex ea nepotē masculū, habet etiā fratrem: & moritur pater & cū foemina excludat̄: est modo contentio in

ter patruū & nepotem ex filia, quis succedat: frater asserit se esse p̄ximiorē decessētī: q̄a secundum ius canonicū est sibi cōiūctus in primo gradu: nepos vero ex foemina est in secundo gradu: & sic p̄p̄cedit in vno gradu: nepos verō allegat pro se, q̄ ipse est in linea descendētī, & ideo propinquior debet cēseri respectu aui, quā patruus suus, q̄ est in linea transuersali. vt est tex. hic. & in auth. in successione. C. de suis & legit. h. x̄redi. & testator seu conditor maioris videtur se iure cōmuni conformasse, & disponere secundum ius. vt tradit Bald. in. l. 2. C. de conditio. infer. & quā notant Bar. & docto. in. l. h. x̄redes mei. §. cū ita. ff. ad Trebellia. Item quia iam maioria intrauit lineam sui aui, vnde nō debet exire ab ea necdum finita & facere transitum in aliam. vt in. c. vnico. de duob. fratri. à capita. in uel. c. i. de natura successio. seu. allegat etiā pro se legē Tauri. 40. disponentem nepotem excludere patruum necdum in successione ascendētium: sed etiam in successione transuersali, quaritur quid iuris? et Bal. videtur decidere istā quāstionem in auth. cessante. co. fi. C. de legit. h. x̄redi. vers. vn de facit ad quōnem. vbi dicit, q̄ si ex consuetudine nō succedat filia in baronia: et quidam baro habebat fratres, & nepotes ex filia p̄ximortua: & sic de cedat, q̄ nō admittetur nepos: q̄a venit ex persona suae matris, & ideo repellēdus: sed vbi nō essent fratres, neque fratrum filij: sed vteriores, tunc bene veniret nepos: quia tūc non consideramus personam eius, à quo descendit. secundum Iacob. de Raue. & Cyn. vult ergo Bal. nepotem ex filia excludi à patruo, in casu quāstionis propositae: quia non potest dici propinquior decessētī: nisi intret in locum matris, quā cū sit exclusa, nepos nō est in eius locum admittendus: & q̄ tunc nepos admitteretur, quando cōtenderet cū alio remotiori masculino, quam esset frater defūcti: quia non esset sibi necesse tūc intrare locum matris, & ad allegata pro nepote potest responderi, q̄ hic nō t̄ acta de successione aui ipsius nepotis: sed primi cōiūctentis, qui omnibus a se descēdentibus videtur p̄p̄xit se, secundum ordinē gradus. c. i. de eo q̄ lib. & h. x̄redi. suis mascu. & foemi. & sic cessat quod tradit in. d. c. vn. co. de duob. fratri. & quod habetur in ista. l. & in. d. auth. in successione. cum etiā frater sit de linea descendētī, respectu primi disponētēs. Lex etiā Taurina nō obstat: q̄a procederet vbi ille, quē nepos representat, poterat succedere, & nō alias excluderet patruū. Tu cogita, q̄a q̄d est notabilis, & pulchra & dubia, maxime eo attento: quia de iure ciuili frater & nepos sunt in pari gradu decessētī, vnde frater nō poterit se dicere propinquiorē decessētī, secundum cōputationē iuris ciuilis, quā at tēditur in successioibus. vt in. l. 3. ti. 6. 4. par. & Alb. in auth. post fratres. C. de legit. h. x̄re. relatis dict. Iacob. de Raue. de quibus. s. per Bal. subdit, quod in contrariū multū facit: quia licet nepos veniat ex persona filiae: tñ nō venit vt foemina: sed vt masculus. allegat q̄ dixit in simili in auth. itaq. ad fi. C. cōia d̄ success. cū iij in isto nepote cōcurrat eadem proximitas & sexus, & sit in eadē linea quā ingressa est maioria, maxima x̄quitas videtur p̄ isto nepote. Tu vero qui habes maius ocū latius cogita. ¶ Sed quid si ex dispōne maioris vocati sunt masculi, q̄s disponens voluit semper p̄ferri foeminis. & in d̄fectū masculorū, vocauit foeminas, an tūc etiā masculi ex foeminis excludat̄ foeminas? & videbatur q̄ nō ex his, q̄ in prin. hui⁹ gl. dixi: q̄a cū tractet de dispōne odisiosa videt̄ restringēda. & sic q̄ testator habuisset respectū ad cōseruationē agnationis, q̄ cōseruatur p̄ masculos descēdētēs ex masculis, nō p̄ descēdētēs ex foeminis. Habetur ergo perindē ac si vocasset agnatos, & eis deficientib⁹ foeminas. cōfert ad hoc q̄d dicit Spec. ti. de loca. §. nūc vero aliqua. ver. 146. q̄d si q̄s accepit rē in ēphyteosim p̄ se & filijs suis masculis intelligi debet de masculis descēdētibus ex masculis. & nō de descēdētib⁹ ex foeminis, licet sint masculi. & tradit et Pau. in. l. Galus. §. nūc de lege. co. fi. ff. de lib. & post. facit ad hoc et q̄d no. Bal. in. c. vnica. fi. co. ver. extra quāro. an agnatus vel fili⁹ defūcti. vbi dicit q̄ si statuiū disponit q̄ agnati excludat̄ filias à successione filius sororis nō excludet filiā: q̄a nō est agnatus, licet p̄ Iulianū redact⁹ sit ad paritē agnatorū, & nullū s̄se est idē. l. q̄d nerua. ff. de post. nō eim secū dū eū vocat̄ ille agnatus rē & nō e, neq̄ rē tñ: sed s̄s de quo statutiū nō loq̄tur maxime q̄a tale argumētū à simili iduceret exclusionē foemine cōtra ius naturale. & ita dicit Bal. fuisse determinatū Bononiae disputando p̄ D. Marti. in cōtrariū videt̄ esse tex. in. c. i. de eo q̄ sibi et h. x̄redi. suis mascu. & foemi. vbi habet, q̄ si feudū concedit masculis, & eis deficientibus foeminis masculus genitus ex sorore excludit amitā seu aliā foeminā. Neq̄ obstat, si dicat q̄ illud sit sp̄ale in feudo, eo q̄a foemina nō pot̄ seruire: nā r̄ndet̄ put̄ r̄ndet̄ Pet. de Anch. cō. 359. incipit nos Pet̄ de Anch. & Floria. q̄ illud nō statuit̄ sibi p̄ aliqua sp̄alitatē in feudorū materia: sed est q̄dā interpretatio prudentiū in illo casu, put̄ ibi d̄ in tex. cū nō sit dare rōnē diuersitatis p̄supposito, q̄ vigore pacti sint capaces foeminae sicut & masculi, licet quodam ordine successio secū dū prudentiū interpretationem, masculi p̄ferat̄ur. arg. l. à Titio. ff. de verb. oblig. & c. inter corporalia. de trāstatio. ep̄i vel elect. & certe videtur hoc magis de mente disponētis: cū simpliciter dixit de masculis, vt cōprenderet natos ex foeminis masculis deficientibus masculis descēdentibus ex masculis. prout etiā dixit Petr. de Anch. & Flor.

Qua. 14.

Qua. 15.

Qua. 16.

l. 40. tau. & in nou. reco. est. l. 5. ti. 7. li. 5.

Qua. 18.

In nou. reco. est. d. l. 5. ti. 7. li. 5.

Qua. 19.

in id. cōsi. hoc etiā vult Pau. de Cast. in l. i. in prin. C. de cōdit. insert. & p̄serti in hac procedet, cū in maioribz vt plurimū sint villæ & castra & iurisdicctio, vñ disponēs cū vocat masculos & excludit foeminas, videt cōsiderare fragilitatē mulierū, quibus dominari nō cōuenit, vt etiā ad dicit pulchre Petrus de Ancha. cōsi. 39. incipit pro maiori intelligētia dicendorū. & sic voluit praeferre masculos, q̄ ratio viget in masculis, & si descendant per lineā foemineā, put etiā adducit Soci. in l. Gallus. §. nūc de lege Velleia. ff. de liber. & posth. col. fi. ver. 3. deciditur, vbi etiā vide Claudiu. col. fi. & ad dictū Spe. resp. vt per Pau. in d. l. i. & in l. sed si hac. §. liberos. ff. de in ius vocā. & etiā colligit rñsio ex dictis p̄ Petr. d. Ancha. & Floria. in d. cōsi. ¶ Quid aut si facta fuit maiorā in filiū & in masculos descēdētēs ex eo, & si nō haberet descēdētē masculū, succederet filia foemina filia disponētis. cōtingit q̄ moritur disponēs, et post eā filia relicto filio masculo, demū moritur filius in quē facta fuit maiorā: relicta filia: an succedat talis filia, vel fili? filie? vñ q̄ filius filie, & nō filia filij, ex nota. per Bal. in. §. filia vero. in fi. de succe. feu. ¶ An aut ex eo, q̄ cōditor maiorā sepe vocauit masculos, videat ex hoc excludit foeminas: cū extaret masculi? & dicēdū videtur q̄ sic. arg. l. cū ita. ff. de conditio. & demōstr. & tenet Bar. in l. cū auus. ff. eo. ver. q̄ro dicit testator, cuius dictū cōmuniter approbatur prout attestabit tibi Socinus char. 9. col. 2. bene facit tex. in l. scripturas. in fi. C. qui portio. in pig. habean. & ibi notat Bal. facit. l. i. ff. de legib. dum dicit virorū. vbi Bart. dicit ergo mulieres nō p̄nt esse de conditio. facit. l. cū p̄tor. ff. de iudi. l. sicut certi. C. de testa. mili. & nota q̄ masculus etiā alterius lineā praeferit filia vltimā possessoris, attēto tenore inuestiturae disponētis, q̄ masculina gñatio p̄ferat, ita cōsultit per multa fundamēta Pau. de Cast. 2. vol. cōsiliorū. cōsi. 300. incipit viso quodā p̄cessu. & idē voluit Gaspar. Calderi. put habet in cōsi. Bal. in nois. 2. vol. cōsi. 137. incipit dñs lordanus. vbi dicit, q̄ q̄ncūq; est prioritas in sexu vel lineā remotior lineā vel sexus, p̄ferit cuiusq; p̄ximiori posterioris lineā, vel sex. vide ibi p̄ eos. In hoc tñ vñ latius considerādū videlicet q̄ si cōditor maiorā simpliciter cōdidit maiorā vocans ad eā descendētēs suos vel alios & tūc indifferētē admittentur masculi & foeminae ad maiorā & dūtaxat at tēdetur prioritas gradus, dū tñ in pari gradu existēte masculo & foemina p̄feratur masculus foeminae, & hoc est qd voluit Petrus d. bella Per tica. in l. pater filiu. §. quindecim. ff. de le. 3. Bal. in l. i. multis. ff. de statu homi. l. 2. ti. 15. part. 2. & idē esset dicēdū q̄ disponēs ab initio vocauit eā masculos q̄ foeminas ad maiorā: vñ enim istius mētis fuisse & facere suā dispōnē in secūdū q̄itates iuris cōis iuxta notata per Bar. in l. hares mei. §. cū ita. ff. ad Treb. q̄ em in q̄cūq; gradu successione vocauit matrē & foeminā tūc in pari gradu excludit foeminā a masculo, non si masculus sit in remotiori gradu. Si vero cōditor maiorā, nō ita dispōnit sed vocauit filiū suū masculū & descendentes masculos ex eo, tūc masculus remotior excludet foeminā ēt propinquiore in gradu, voluit em tūc disponēs cōseruare agnationē suā, vt tradit Io. And. referens dī sputationē Jac. de Are. in addi. ad Spe. tit. de succe. ab intest. & in rub. de testa. referēs disputatio. Ricar. Malūb. Cy. & Saly. in l. i. C. d. adult. Bal. in l. maximū vitū. C. de libe. prae. & in l. quod verō. ff. de legib. Io. de Imo. in l. fi. ff. de hāre. in tit. Soci. in l. Gallus. §. nūc de lege Velleia. ff. de libe. & posth. & cōsi. 90. vol. 1. & cōsi. 12. & cōsi. 62. vol. 3. Carro. ruinos. cōsi. 139. vol. 3. & cōsi. 150. vol. 2. ver. sed p̄missis nō obstantibz. & cōsi. 12. ciuidē vol. 1. ver. h. aliq̄ & tertio. Curtius senior. cōsi. 40. Deci. cōsi. 545. nu. 6. Soci. cōsi. 73. nu. 4. & cōsi. 6. nu. 12. & cōsi. 57. vol. 3. col. 3. las. cōsi. 140. vol. 2. Decius vbi dicit hāc esse cōm opinionē cōsi. 372. nu. 4. ver. Secūdo p̄mittendū. & p̄cedit & si in eadē dispōnē post vocationē masculorū vocet foeminas in defectū masculorū vt est casus singularis in d. c. 1. de eo qui sibi & hāredibz suis. nec est ibi aliqua sp̄ā litas feudorū sed fundat illa dispō in mera ratioe dispositiois p̄ferentis masculos foeminis, vt in terminis voluerūt Petrus de Ancha. & Floria. cōsi. 359. inter consilia Ancharrani incipit nos petrus, & adest manifesta rō. ad hoc em segregatur masculi a foeminis, & d. masculis sit specialis dispō vt & ipsi p̄feratur q̄cūq; sint gradu & in eis cōseruetur agnatio. Præterea quādo disponēs loquitur discretiue d. per se de masculis, & de per se de foeminis nūquā masculinū cōcipit foemininum. vt tradit Bal. i. d. l. in multis Iason per textū ibi i. l. cohāredi. §. q̄ discretas. cū §. sequēti. ff. de vulg. & pupil. & in l. si quis id quod. ff. de iurif. omn. iudi. Idēque dicendū est & si nō ita exp̄sēd ex alijs cōiecturis & clausulis dispōnis apparet hanc fuisse mētē disponētis circa vocationē masculorū, & cōseruationē suę agnationis, qd em colligit ex talibz cōiecturis pro exp̄sēd hāc. cū p̄ponebat. in fi. & in l. vnū ex familia. §. si. ff. de le. 2. l. fideicomissa. §. hāc verba. & l. Paphilo. i. prin. & l. pater filiu. §. pe. cū gl. ff. de leg. 3. ex facto p̄ponebat. §. rerū. ff. de hāredi. isti. ibi & facit quidē totū volūtas defūcti. l. cū quidā. i. fi. C. d. necessarijs seruis hāre. in tit. & nō dicit casus omissus, sed exp̄sēd Bal. singulariter in l. i. C. de his q̄ an aper. tabu. & in l. si m̄. C. d. isti. & subli. Old. cōsi. 224. Deci. cōsi. 397. & bñ confert q̄ notat Bal. in l. captatorias. in. 5. oppositione C. d. testa. mili. ¶ Sed an exclusio foeminis videant etiā exclusio masculi descēdētēs ex foeminis? & certē q̄ talis masculus ex foemina nō p̄tēde

ret (p̄alē vocationē ex persona sua, ex tenore maiorie indubiū videtur quin exclusio matre excludat & ipse, ex doctrina Bal. q̄ semper allegat l. l. ff. de senato. nō em in causā pot esse plus virtutis, quā p̄cedat ab influente potētia causā allegat. §. hoc aut notādū. q̄ fen. dar. pos. ex hoc inferens, q̄ si filia regis francorū ex rōabili cōsuetudine francorū, non succedit in regno, filius rex Angliæ nullē ius in regno francorū p̄tēdere potuit, alteriā bonus tex. ad hoc. & ibi notat Io. And. in c. ad apostolica. d. re iudica. lib. 6. adde Bal. in l. fi. q. 25. C. de hā red. in tit. & in l. cū antiquioribus. col. 5. C. de iur. delib. & adde q̄ not. Bar. in l. 2. §. vidē dū. ff. ad Tertul. Bal. in l. maximū vitū. C. de libe. p̄re. & Io. Cirier. in suo tractatu primogenitura. l. 3. q. 23. ¶ An aut foemina semel exclusio censeat semper exclusio vel an tēporaliter quādiu nō extant masculi qd est valde tractata tā in successione hāreditatis, quā in materia feudali. d. primo tradit Bar. in l. fi. ff. ad Tertul. Bal. in l. in quibus. C. de se cū. nup. & d. 2. An. de lser. Bal. & ceteri. in. c. t. §. quin etiā ep̄iscopū vel abb. & magis cōis re solutio doct. vñ. q̄ foemina semel exclusio per exi stētū masculi perpetuo duret exclusio p̄ tex. in d. §. quin etiā. secūdū qd intelligit And. de lser. ibi si tñ ex tenore inuestiturae constaret foemina nō p̄petuo: sed tēporaliter exclusio, vt q̄ in istm maiorā cantaret, q̄ donec masculus superesset, foemina nō succederet. tūc em foemina semel per masculū exclusio, admittit postea deficiētē masculo. vt in d. c. 1. cum ibi nota. de eo qui sibi vel hāredibz suis masculo. & foemi. & istud dicit cōiter ap. p̄batū Socinus cōsi. 92. incipit circa primū huius cōsultatiois articulum. col. 10. in. 4. dubitatio. 1. vol. vbi quā plures hāc opinionē, et in successioe hāreditatis tenēs allegat. tenet etiā Frācis. Curtius in suo tractatu feudali. 3. parte. i. prin. q. 17. ver. 2. limitate. Et ad uerte q̄ ille qui semel fuit exclusio p̄pter indignitatē non poterit post ea etiā alia vice succedere vi. tex. in l. etiā. §. si capitis. ad fin. ff. d. bonis liber. & l. cum pater. §. libertis. ff. de leg. 2. & q̄ ille qui fuit exclusio ex vna vocatione admittat ex alia licet a prima fuerit exclusio p̄pter ingratitudinē. vi. tex. notabile in l. si filius qui patri. in prin. ff. de bonis liber. ¶ Et qd si quis fuit exclusio lite vel p̄scriptioe a maiorā tū em ipse fuerit ille q̄ primo loco erat vocatus, an si postea p̄ alienationem vel alias perdat qui possidet maiorā, ille sic exclusio poterit illā reacquirere? & vñ q̄ sic per tex. in l. milites prohibētur. ff. de re mil. lo. p̄ Pla. l. vnica. C. q̄bus ad cōductio. p̄dio. l. 1. nō em vñ exclusio ex noua causa superueniēt. lo. q̄ Romæ. §. duo fratres. ff. de verb. ob. c. 2. de renun. vñ de si quis p̄ alienationē perdit maiorā si postea cū transiit ad aliū iterū vacet & ipse alienans sit p̄ximior admittet. vt in c. vnico. & ibi Bal. de eo q̄ finē fecit agnato. Bal. in. §. p̄terea. q̄ mo. feu. amit. gh. & Bal. in. c. 1. imperator lotharius Bal. in. §. si. si de feu. fue cōtro. in terdo. & agna. ¶ Quid aut si filia semel fuit admissa ad successioē maiorā: quia nō erat masculus an repellatur masculo postea superueniēte? decides ex his, q̄ tradit Jacob. d. bello vis. Nicola. de Neapo. & Bal. in d. c. 1. de eo q̄ sibi vel hāredibz suis. vbi volunt cōtra And. de lser. ibi q̄ masculus superueniēs nō excludat foeminā in possessione feudi existente: q̄ natura dñorū acquiritorū est, q̄ sit p̄petual. siue possidetis. C. d. p̄batio. & istā partē post multa tenet etiā in d. suo tracta. feudali Francif. Curtius in. 3. pte in prin. q. 28. vbi videas. ¶ Sed qd si foemina fuerint exclusio in vna parte, seu gradu maiorā, an videatur exclusio etiā in alijs gradibus, & vocationibus factis in maiorā: aliquid terig. §. de conditione masculinitatis, an repetat, est vtilis qd, & requirit lōgiorē stilū vñ pro nunc, q̄ si exclusio foeminarū fiat intra certū capitulum alicuius gradus, seu vocationis, ad solū illud referatur & nō ad sequentes vocationes, seu substitutioes. vt probat in l. 3. §. filius. ff. de liber. & post. & not. gl. i. l. 1. C. de liber. p̄re. si verō exclusio fiat in aliqua clausula de per se absolute posita, vñ q̄ referri debeat ad oēs gradus, & ad oēs vocationes per tex. in d. §. filius. & in l. talis scriptura. in prin. ff. d. leg. 1. l. fi. ff. de reb. dub. c. 2. requiris. & c. inquisitio. ni. de appel. siue talis clausula apponatur in prin. siue in medio, siue in fine, vt colligitur ex dictis iuribus, vbi cū casus occurrerit ad maiorē enucleationē veritatis, videas per docto. ¶ Quid autem si habēs pater licentiā regis ad faciendā maiorā in vnū ex filiis, cōuenit cū vno ex filiis de faciēdo in eū maiorā certa pecunia, quā ab eo recepit, an possit tūc in cōstitutione maiorā ponere clausulā, quā excludantur foeminae: vñ q̄ nō ex his, q̄ notat Bal. in. §. pe. ad fi. de his q̄ feud. dare pos. ¶ Succedit tñ pulchra qd, quā vidi in factō. an possit rex disponere per suum rescriptū, vel priuilegiū, q̄ foeminae & ex eis descendentes admittantur in successione maiorā, exclusio masculis, et agnatis: & si ex tenore & dispōnē maiorie tales foeminae essent exclusio p̄pter fauorē agnatorū? & omissis argumētis distinguendū sunt in materia ista aliq̄ casus: nā si maiorā facta fuit p̄ viā donationis inter viuos, vel alicuius contractus, seu dispōnis: ex qua de iure naturali vel gentium transferri ius & dominū, nulla requisita licētia, neq; autoritate regis: & tali casu fatendū videtur non posse regē derogare iuribus, & vinculis & substitutioibus talis maiorā: cū nō possit princeps rescribere cōtra ea, q̄ sunt iuris naturalis vñ gētū sunt enim immutabilia. vt in. §. sed naturalia. in tit. de iur. natu. gent. vel ciui. & non potest rex eam de plenitudine potestatis, sine causa ius & dominium

10. quest.

11. quest.

23. quest.

24. quest.

25. quest.

26. quest.

27. quest.

28. quest.

12. quest.

alterius auferte, quando tale ius & dominium fuit acquifitum ex iure naturali vel gentium: vt est receptior conclusio & communior omnium. Et in cap. quæ in ecclesiarum. de constitutio. & habetur de isto iure partitarum. in lege. 3. titu. 18. 3. parti. & in l. 2. titu. 1. 2. part. vnde neque in tali maioria posset auferre ius futuri fideicommissi, seu vocationis alicuius, licet in spe & non re, tunc tale ius habentis. Ius namque primogenituræ & fideicommissi est ita in consideratione, ac si esset ius iam delatum, & acquifitum & ita transmittit, qui illud habet sicut res suam vt adducit pulchre Ioan. And. in additio. ad Specula. in rubri. de feud. in quaestione illa patruï & nepotis. & Oldrald. ante eum consil. 94. & hinc est etiam, quod rex non potest dare secundogenito regnū, quod à consuetudine vel prouidentia primorum constituentium pertineret primogenito. vt concludit Ioan. Andr. in c. licet. de vot. & tenet etiam Abb. in ca. intellecto. col. 2. de iure iuran. vbi dicit qd reges non possunt priuare consanguineos descendentes ex linea paterna. secundum Inn. in capit. grandi. de supplend. neglig. præla. lib. 6. & tradit Iason. in l. nemo potest. ff. de leg. 1. Ioa. Cirier. in suo tractatu primogenituræ. lib. 3. quæst. 3. imo etiam in iure futuri fideicommissi qd fit in consideratione tanquam ius iam formatum, & quæsitum; tenet Bar. in l. is potest. col. 3. ff. de acqui. hered. versic. circa hoc quæro. vbi etiam dicit tale ius esse æstimabile: cum non cerretur de hereditate viuētis: sed iam mortui, hinc est qd ius primogenituræ est cessibile, & vendibile. vt tradit Ioan. And. in dict. cap. licet. & in d. rub. de feud. col. antepen. in additio. ad Specula. vbi plura adducit Abb. etiam in d. c. licet. Alex. consil. 67. 1. volu. 2. dubio. & consil. 94. eo. volumi. si verò maioria facta fuerit per viam testamenti seu alicuius vltimæ voluntatis, est maius dubium an princeps tali casu possit disponere contra disposita in testamento, & auferre ius futuri fideicommissi: nam in lege. si testamentum. C. de testa. disponitur non valere rescriptum Imperatoris, contra testamentū. & ibi Rapha. Fulgo. & Iason dicentes quod in hanc sententiam, quod neque rescripto principis possit derogari testamento, potius est inclinandum: licet enim testamentum quo ad solennitatem eius, fit de iure ciuili: quoad substantiam est de iure gentium: quia eo ipso quod gentes esse ceperunt, de bonis suis disponebant. vt dicit Bartolus in lege. interdum. ff. de conditio. indebi. & secundum istam opinionem consuluit Philippus Decius. consilio 375. incipit in casu magnifici domini Petri. & consilio 403. incipit quauis in casu proposito. Contrariam tamen partem, imò quod princeps possit disponere contra contenta in testamento. tenet Baldus in dicta lege. si testamentum. in fin. dum modo princeps apponat clausulam non obstante: iniuste tamen ager in semetipsum. secundum eundem Baldum, ibi. Et quod princeps de plenitudine potestatis, possit auferre etiam sine causa ius futuri fideicommissi, ex testamento: voluit Alexand. consilio secundo. primo volumine. incipit vñs codicillis. columna penult. dicent talem acquisitionem ex testamento esse de iure ciuili. l. lege obuenire. ff. de verborum significatione. & notatur in lege prima. ff. de acqui. rer. domi. & nititur ibi respondere ad dicta Barto. in dict. l. interdum. & idem voluit consulendo idem Alexand. consil. 94. eiusd. volumi. vbi ad fin. se refert ad dicta in dict. consilio secundo. referens ita fuisse iudicatum. & forte istud vltimum videtur de iure verius: sed primum iustius & æquius, & conscientiæ principis salubre: ne sine causa voluntates defunctorum subuertantur. Erit tamen in hoc pulchrum dubium: quid si ille qui fecit maioria inter viuos poterat adhuc illam reuocare, qui tamen non reuocauit, imò eam testamento confirmauit: an tunc videatur maioria haberi ex testamento & non ex dispositione inter viuos? Bartolus in lege. post legatum. §. fina. ff. de his quibus vt indig. vult qd habeat ex testamento, vide ibi. & cogita super hoc. si verò maioria sumpsit vires à regia licentia, & facultate: vt quia facta fuit de legitimis filiorum, in quibus rescripto principis filij fuerant grauati: tunc videtur quod resposit dispensare contra talem maioria, in qua vocati sunt masculi descendentes ex masculis, & admittere feminas vel descendentes ex feminis, quod probatur ex his, quæ not. Baldus in lege. qui se patris. columna sexta. C. vnde libe. vbi tenet quod speciale est in principe, quod possit reuocare suum priuilegium, sine causa: etiam si ex eo alicui sit ius quæsitum, & saltim hoc procederet respectu eorum, quibus non erat adhuc ius realiter acquifitum: quia non cesserat dies seu delatio maioria. iuxta notata per Abb. in capitu. nouit. de iudi. vbi dicit, quod quando priuilegium principis cõcessum subdito, habet actū successiuum respectu rerum, aut personarum: tunc tale priuilegium, saltim quoad futuros actus & personas, est reuocabile ab ipso principe: sic etiam dicebat Paulus de Castro in lege. rescripta. C. de precib. impera. offeren. quod faciliori modo permittitur principi reuocatio rerū ab eo donatarum, quam aliarum rerum, quas haberet subditus citra donationem & titulum principis, & quando princeps est voluntate sua fuit causa, quod alicui ius quæritur: tunc ius ipsum sola voluntate potest auferre. vt eleganter decidit. Angelus in lege. Lucius. ff. de cui. etio. & ideo secundum eum potest Imperator auferre sine causa rem

acquifitam ex præscriptione, vel vsucapione: quia talis modus acquirendi inductus fuit ab eo. Idem voluit Baldus in lege. final. penultima colum. versic. sed immediate oppono. C. senten. rescin. non posse. vbi dicit, quod quædã sunt, quæ quis potest acquirere etiam cõtra principis voluntatem: quia acquiruntur de iure gentium, sicut dominia, & ista non possunt auferrifine causa: secus in his, quæ sunt de iure ciuili, vt iudicia & sententiæ. & licet ista conclusio potest habere aliquid difficultatis, postquam dominium est perfecte acquifitum: tamen clarissima est quando lex, vel princeps dedit modum acquirendi dominium & ipsum modum tollit princeps sine causa, antequam quis dominium acquifirerit, veluti si tollit venientibus ab intestato ius adeundi, quod est de iure ciuili. l. lege. obuenire. ff. de verborum significatione. vt tradit Felinus in dicto cap. quæ in ecclesiarum. colum. 18. versic. 5. declaratio. Præterea in casu isto princeps non aufert de directo ius alicui competens: sed potius procedit remouendo obstaculum ab eo, cui tale ius potest competere, faciendo de incapace capace: quo casu valet dispositio principis etiam sine causa, vt probatur in lege. quæris. ff. de natali. reslitu. ita in simili quaestione huic nostræ & quali in eisdem terminis in materia feudali, tradit Franciscus Curtius in consilio primo. posito in calce sui tractatus feudalis. columna 10. ad fin. Neque ad hoc obstabit quod tradit Rodericus Suarez. in disputatione sua maioratus. posita in calce repetitionum. l. quoniam in prioribus. & l. post rem iudicatam. cum vult quod licet ex licentia regis bona maioris vinculetur: non per hoc dicitur quod bona sunt à rege donata, vt sic pater in eis non habeat fructum: nam illud procederet eo respectu, vt est quaestio sua. Sed in quaestione nostra multum hoc esset in consideratione, ex quo maioria & vincula eius totum robur acceperunt à licentia regia, vt possit quod dedit per talem licentiam reuocare, vel saltem inodificare respectu eorum, quibus vigore suæ licentiæ bona maioris sunt ventura, licet enim talia bona non dicantur à principe donata iuxta. l. cum multa. C. de bonis quæ liber. tamen ille modus acquisitionis, quo venit in futuros fideicommissarios, & ad maioria vocatos venit ex donatione principis, & sic militant, quæ supra adduxi. & hæc procederent, quando constaret principem de plenitudine potestatis, hæc velle, & vocatis per maioria velle facere præiudicium: nam si essemus in dubio non est tale de principe præsumendum per iura vulgaria tam iuris communis, quam legum regni: vnde & si rex dicat, quod femina & ex his descendentes admittantur, non obstante quacunque maioria aliter vocante & disponente, si talis dispositio maioris esset ex testamentis primorum constituentium, non sufficeret talis clausula: cum princeps videatur cum hæc dicat intelligere de maioria eius authoritate rebur & firmitatem assumenti: non verò de ea quæ sine eius authoritate tenuit. Vnde si in testamento quis carens liberis dispositio faciens maioria de bonis suis, vel habens liberos disponat de tertio bonorum clausula talis nihil operabitur ad euersionem talis maioris, & substitutionum eius: neque in præiudicium futuri fideicommissarij. cum principis priuilegium ita sit interpretandum: vt minus ius tertij ledat: quando enim priuilegium generaliter intellectum derogaret ius alterius tertij: reducitur ad ius commune etiam eo casu, quo ita reductū nihil operaretur. vt est text. in l. si quando. & ibi declarat Bald. in principio. C. de in offic. testa. & bene confert, quod generalis dispositio non refertur ad ea, quæ pendet ex testamento. vt not. gl. & ibi docto. in l. tres fratres. ff. de pact. Bar. in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verbo. obli. & videtur requiri principem esse informatum de contentis in testamento, talibus. l. de his. & l. non est ferendus. ff. de transactio. & ideo Socinus consil. 282. in 2. volumine. consuluit non valere laudum super certo legato cuiusdam testamenti, non obstante quod in compromisso per verba generalia videretur etiam comprehendit: quia fuit facta mentio de relictis in testamento & codicillis: cum sint verba generalia, & quæ non inferunt certam noticiam & cognitionem prout dicit Bald. in dict. l. de his. in secunda lectura. & etiam Ange. per tex. ibi in l. generaliter. C. de non numer. pecu. & l. 4. ff. de optio. lega. in o & quod requiratur citatio substituti vel fideicommissarij habentis ius in spe: quando princeps talia facit, consuluit Anchar. consil. 427. & Philip. Decius consil. 284. vbi plura refert. col. 5. versic. 3. communis opinio. & Socin. consil. 246. col. 4. & 5. in 2. volu. licet hoc dictum forte non procederet, vbi materia est talis, in qua princeps potest præiudicare alicui inuito: & constat qd vult præiudicare. vt tradit dictus Curtius in d. consil. columna 12. & 13. videas ibi per eos plura referentes. & in casibus in quibus dixi principem posse tollere ius futuri fideicommissi. & quod maioria aliter deferatur: an tunc apud illum cui princeps vult quod bona deueniant venient vt bona maioris, vel vt libera? & videtur qd debeant venire iure maioris, pro quo facit bonus tex. & quæ ibi notat Io. de Pla. in l. 2. C. de fundis rei priu. lib. 11. Quid autem retento eodē themate, si quis habet maioria, cū licentia principis facta: & cū tali vinculo & conditione: qd si possessor talis maioris committeret crimē, et læsæ maiestatis, bona maioris non cõfiscarent, & ma

29. quæst.

30. quæst.

ioria transeant in sequentem vocatum, quia postea ex facultate regia extraxit aliqua ex bonis maioriam, & eadem facultate fecit de talibus bonis aliam maioriam in alium, & alios, qui non vocabantur per maioriam antiquam, sub aliquibus pactis & conditionibus & signanter inter cetera, quod si possessor talis nouæ maioriam committeret crimē læsæ maiestatis bona talis maioriam perderet, neque ulterius in tali casu disposuit in quem transferent: modò vero aliquis, qui possidebat talem nouam maioriam, commisit crimen læsæ maiestatis, & sic perdidit illa bona, an confiscabuntur regi vel redire debeant in primam maioriam, dubium est notabile. & videtur quod non confiscantur, sed redeant ad primam maioriam, per id quod in fortioribus terminis notat Bald. in ca. studuisti. de offic. lega. vers. pone papa. ubi ponit questionem in hæc verba, pone papa concessit mihi quoddam castrum sub quibusdam conditionibus, quibus non seruatis castrum debet reuerti ad papam: deinde concessit mihi ciuitatem, sub qua est illud castrum cum omnibus castris suis: deinde ego feci contra dictas conditiones, papa dicit castrum ad se reuersum: ego dico ad me pertinere tanquam partem ciuitatis districtualem seu subiacentē. ff. de iudi. l. in sulæ. quæritur quid iuris. rñ. quod perdidit ex vno capite speciali, recupero ex generali: quia papa me loco sui posuit quoad ciuitatem & districtum vnde acquirō per vniuersitatem quod perdo inspecta specie. arg. ff. de acquir. rer. domi. l. quidam. & ff. de seruitu. vrb. præd. l. si domus. cum alijs. Neque obstat quod species derogat generi: quia verum est, quando genus venit ampliatiuè. vt notatur in l. quæsitum §. pen. ff. de fund. instru. modo quæro quid in diuersis personis, si castrum erat concessum Titio: nunc ciuitas cum suo districtu cõceditur Seio. & videtur dicendum, quod extensio titio, ex sua concessione, acquiritur Seio ex suo capite generali. vt ff. communia prædiorum. l. in venditione. & ff. de iure dotium. l. si proprietati. dicit. l. quod si ab specie, prius est inchoandum, post ea veniendum ad genus. C. de pigno. l. 2. quæ non est alibi. In contrarium videtur: nam lege cauetur quod si capitaneus concessit alicui vnum mansum in feudum: deinde vendidit curiam, illud mansum non veniet in concessione generali, tanquam exceptum à curia per specialem prouidentiam. vt in cap. quidam capitaneus. de capita. qui cur. vendi. solutio. illud ideo: quia nomine curiæ non continentur feuda. sed nomine ciuitatis bene continentur castra, saluo iure alterius: cum autem illud ius deficiat consolidatur vniuersitati suæ. & idem fortè est in feudis per dict. l. si proprietati. sic videbatur dicendum, in prædicta quæstione quod cum ius secundæ maioriam deficiat consolidatur primæ maioriam vniuersali. Præterea ita rex voluit, quod ista bona extraherentur à prima maioriam, vt remaneret in secunda: qua cessante non videtur quod aliquid voluit agere contra primam maioriam, & rebus sic stantibus scilicet stante secunda maioriam, videtur dispensare contra primam, non illa cessante. l. quod seruus. ff. de condi. ob. caus. & quæ tradit latè Socinus. 3. volu. consi. §. 8. & Alexan. consil. 72. col. fin. tertio volu. facit etiam quod habetur in l. sicut. §. illud videamus. ff. quib. mod. pignus, vel hypothe. solui. & l. etiam. cum. l. iubemus. C. ad Velleia. & facit optimè. l. proponebatur. & l. filius familias. & l. hæreditate. §. pater cum sequenti. ff. de Castr. pecul. In contrarium tamen facit: quia iam ista bona defierunt esse primæ maioriam ex facultate regia, & transferunt in aliam personam, vnde iam non sunt reliquæ primæ maioriam. l. pater filium. §. quindecim. ff. de legat. tertio. & in simili habemus in fundo, qui semel exiit de familia, definit esse patrimonialis mutatione personæ. argumen. l. gerit. in fi. ff. de acquir. hæc. & refacta amissibili ex crimine læsæ maiestatis, semper erit amissibilis, vt alias in refacta alienabili semper erit alienabilis. vt in dict. §. quindecim. & facit etiam quod habetur in l. si quis ædes. ff. de seruitu. vrbano. præd. Item medii successores immutant rei qualitatem. l. Paulus. §. fina. ff. de acquir. hæredi. l. licitatio. §. mercatores. ff. de public. ca. & l. si auia. C. de donatio. l. 1. C. de imponen. lucrati. descriptio. lib. 10. Bald. de eo qui sibi vel hæredib. suis. in princip. adde bonum & singularem casum in l. si ita legatum. §. si domus. ff. de leg. primo. ibi: at si ea domo destructa. &c. & quod ibi Paul. de Castr. notat in fin. Per quem text. etiam inferens ad quæstionem, quod si pater habens maioriam antiquam, impetrauit à principe licentiam extrahendi ab ea aliqua bona, & constituendi ex eis maioriam in filium secun-

murio sin testamento ouiesse hermanos^a o otros parientes propincos de la línea de trauesso. Pero dezimos, q̄ q̄ndo al gū ome muriessse sin testamēto, dexādo vn fijo cō nieto fijo de algū su otro fijo, o de fija, q̄ fue sē ya muertos amos ados el fijo, e el nieto, ^b heredaran la heredad del defunto egualmēte. E nō ē pesce al

dum, & ita fecit, quod mortuo secundo filio in vita patris, non reuertuntur bona illa in primam maioriam, etiam si constaret de voluntate patris, quod reuenterentur: quia cum tali noua voluntate, vt reuenterentur, debebat etiam concurrere licentia regis necessaria. facit. l. quædam. ff. de iur. codicillo. si tamen esset casus in quo

nieto, porq̄ el tio es mas propinco ^d del defunto: porq̄ aquella regla de derecho que dize, que el q̄ es mas propinco de aquel que fino sin testamēto, deue auer los bienes del, ha logar quādo el finado non dexa ningun pariente de los descendientes. Otrosi dezimos, q̄ si estos nietos fue sē muchos nascidos d vn padre

facultas regis in hoc non esset necessaria, sufficeret voluntas patris, per text. in dicto. §. si domus in fin. & istam partem crederem de iure veriore, nisi ex aliquibus alijs coniecturis, constaret

principem voluisse deficiente secunda maioriam, quod bona redirent ad primam, vt si cautum fuit, quod descendentes vocatis in secunda, bona redirent ad primam, vel alias de tali voluntate constaret: & in facultate regia non exprimeretur, quod bona ex crimine læsæ maiestatis confiscarentur: quia tunc in certis non esset opus coniecturis. l. continua. §. cum ita. ff. de verbo. obli. tu quando casus occurrat latius cõsidera: quia quæstio est notabilis. ¶ Pone etiam quod contra tenorem maioriam vocantis in defectum masculorum, quandam transuersalem, exclusa filia foemina, rex dispensauit, vt possessor daret maioriam filia, & eius descendentes: comparat modo non ille primo loco vocatus: sed sequentes vocati, & dicunt regem illis non præiudicasse. vn de petunt maioriam, an possunt? & videtur quod non per text. valde notabilem in l. 1. §. fina. ff. de assignan. libert. Bart. in l. 1. §. si pater. ff. de cõiug. cum emaci. libe. eius. quod de plano procedit, si ille cui maioriam deferebatur, esset viuis tempore, quo defertur: secus videtur si esset mortuus.

Quæst. 31

- a ¶ *Hermano.* Concord. cū auth. de hæred. ab intest. venienti. §. 1. colla. 9 3
- b ¶ *El fijo y el nieto.* Et non corrumpitur gradus. sed representatur: nã ne 4
pos ingreditur locum sui patris. secūdm Bal. in l. 1. & in l. quibus. C. de secū. nupt. vnde & si caueatur statuto, quod filia dotata existens libris masculis, nō succedat: sed quod ipsi filii hæreditatem possideant nō præfertur filius nepoti ex alio filio præmortuo. secūdm Bal. in d. l. in quibus. ver. & prædicta faciunt ad quæstionem.
- c ¶ *Egualmente.* Adde. §. cum filius. in st. de hæredita. quæ ab intesta. dfe- 5
runtur. & l. 3. C. de suis & legiti. hæredi.
- d ¶ *El tio es mas propinquo.* Vt in l. 1. §. pximus. & §. gradatim. ff. vnde 6
cogna. §. si plures. in st. de agnato. successio.
- e ¶ *Ningun pariente de los descendientes.* Ex hoc verbo probatur, quod in 7
linea descendentiū datur cui libet ex descendentiū hoc priuilegiū representationis in successione ascendentiū; neque gradus est limitatus. & idē videtur probari in auth. de hære. ab intest. veniē. §. 1. & ita tenet Saly. in auth. post fratres. ad fi. C. de legiti. hæred. Ang. tamen de Aret. in §. cum filius. in st. de hæredita. quæ ab intesta. defertur. vult quod ista representatio non transeat vltra pronepotem per text. ibi: & allegat ita velle Bart. in l. 1. §. si quis. ff. de suis. & legiti. hære. sed Bar. non limitat, vt non transeat vltra pronepotem sed vult pronepotem includi, si ergo agatur de hæreditate proauī, & sic nepos ex vno filio & pronepos ex nepote ex alio filio, succedunt pariter nepos & pronepos. per text. hic & text. expressum in dict. §. cum filius. quicquid dixerit hic Montaluis. & Ioann. Fabr. in dict. §. cum filio. si tamen ad hæreditatem proauī vellet concurrere pronepos cum filio sui proauī, an posset tali casu? & videbatur quod non: quia esset dicere quod representaret personam sui auī non sui patris, & leges dicunt personam patris representare. in contrarium tamen videtur text. in ista. l. partitarum. cum dicit ningund descendente. & sic vult quod quocunq̄ gradu sit descendens ex filio præmortuo concurrat cū alio filio defuncti. hoc etiam expressius probatur in d. auth. & de §. ibi cum dicit sic tamen, vt si quem horum descendentiū filios relinquētem mori contigerit illius filios, aut filias, aut alios descendentes in proprii parentis loco succedere siue sub potestate defuncti, siue sub potestatis inueniantur: tantam de hæreditate morientis accipientes partem, quancunq̄e sint, quantam eorū parens si viveret habuisset. cum ergo dicit, aut filios descendentes: & cum dicit quantam eorū parēs. &c. & cum dicit in proprii parentis loco. est text. expressus pro hoc, parentes enim dicuntur etiam vsque ad tritauium. vt in l. iurisconsultus. §. parentes. ff. de gradib. seu in infinitum. vt in l. qui que litigandi. §. parēs. ff. de in ius voc. si enim ratio est huius representationis: quia proximior gradus in ista linea descendentiū respectu successioniū ascendentiū, non consideratur. Ista ratio

In nou. re
cop. est. l.
5. tit. 7. li.
5.

ita limitata in pronepote concurrente cum filio, sicut & in nepote, bene etiam confert ad hoc. l. Tauri. 40. cum disponit filium seu nepotem, seu aliam descendantem ex filio primogenito, praefertur in successione maioria filio secundo possessoris maioria: & sic pronepos vel abnepos excludet a maioria patrum magnum, & si in maioria excludit in successione haereditatis ab intestato, concurreret: cum omnia hac statuatur ex vi praesentationis: quae tu bene nota: quia Montaluuus hic aliter decidit, dicens quaestionem istam disputatam fuisse in cancellaria, & conclusum fuisse per famulos doctores, quod si agatur de haereditate proau, tunc licet nepos repraesentet personam patris, quoad haereditatem au, non tamē

quoad haereditatem proau, stante filio dicti proau, vt tali casu non extendatur repraesentatio ad pronepotes: tu vero tene firmiter contrarium per supra dicta. Et in hanc sententiam, quam ego teneo, videtur inclinare Azo in summa. in authen. de haeredi. ab intesta. venien. in princip. vbi ponit hac verba. adeo autem liberos vocat, vt si ex vno filio praemortuo, sit nepos vel pronepos, vna cum alio defuncti filio vocetur. & aduerte quod ista repraesentatio tunc habet locum, quando succeditur titulo haereditario, & successione legali ab intestato: & secus esset si ageretur ex fideicommissio ex dispositione testatoris: nam tunc non esset locus huic repraesentationi. vt tradit Bal. in l. cum ita legatur. §. in fideicommissio. ff. de lega. 2. & plenē Decius. quē vide consil. 1. nu. 4. & 5. qui alios refert & in consil. 412. quod tu bene nota: quia Ioā. de Imo. per gl. ibi cōtrarium voluit in d. §. in fideicommissio. & procederet opinio Ioā. de Imo. post glo. quando testator ad aquaslet successione talis fideicommissi successioni ab intestato, prout tradit idem Decius consil. 79. columna. 2. procederet etiam dicta opinio gl. & Ioā. de Imo. quando ageretur de fideicommissio inter transuersales: & secus esset, si ageretur inter descendentes respectu fideicommissi relicti ab aliquo ex ascendentibus: nam tunc idem esset in fideicommissio, quod in haereditate. vt tradit idem Decius consil. 217. incipit in casu proposito. & sic erit extensio ad istam. l. partitarum. vt procedat & si agatur de successione fideicommissi: procederet etiam quando ageretur de successione patrii. nam tunc etiam admitteretur repraesentatio in filiis & fratribus succedentibus cum patre in fideicommissio. prout vult idē Decius. d. consil. 217. dicens quod id quod consuluit consil. 1. fuit cum ageretur de successione patrii magni, vbi non datur ista repraesentatio: & sic in effectu ista limitatio potius est extensio ad istam. l. vt scilicet vbi cunque admittatur repraesentatio habeat locum etiam si succedatur ex fideicommissio: nam cum ita sit de iure, verba testatoris, secundum dispositionem iuris debent interpretari. secundum Bald. in l. precibus. C. de impube. & alijs substit. & in l. 2. in fi. C. de cōditio. infer. l. si duo & ibi Bald. ff. de acquirend. haeredi. Sed aduerte, quod cum succedatur ex fideicommissio, videtur succedi primo disponenti. vt. l. cohæredi. §. cū filia. ff. de vulg. & pupil. vnde si respectu illius de iure non procederet repraesentatio, licet procederet respectu vltimi descendētis: non procedet repraesentatio per adducta per Decium in dictis consilijs. Aduerte etiā quia in linea ascendentium, cum agitur de successione descendētium, non est locus tali repraesentationi: cum natura repugnet. vt in dict. authen. de haeredi. ab intesta. venien. §. consequens. colla. 9. & tradit Salyce. in authen. defuncto. C. ad Tertull. & in authen. post fratres C. de legiti. haeredi. hac etiam repraesentatio in linea vel gradu collateralium: cum agitur de successione collateralis, datur solum filiis fratrum & nō vltiori. vt in l. 1. infra eo. & in d. authen. de haeredib. ab intesta. venien. §. si iugitur. in versi. huiusmodi.

todos heredaran en logar del padre cōel tio, e auran aquella parte^a de los bienes del auuelo, que auria el padre dellos si bi uiesse. E si alguno muriesse sin testamēto, e fincasse vn nieto de vn su fijo, q̄ fue se ya muerto e de otro fijo que fue se ya finado, le fincassen tres nietos o mas: este vno solo, tanta parte auria en la heredad del auuelo, como todos los otros^b sus primos, porque pocos o muchos q̄ sean fincan en logar de su padre, e heredan todo lo que heredaria si biuiesse.

Ley. IIII. Como los padres e los auuelos pueden heredar los bienes de sus fijos, e de sus nietos, quando mueren sin testamento.

Segund el curso de natura e la voluntad de los padres, de-

uen heredar los hijos los bienes dellos, dexando los en su logar despues de su muerte: mas porque acaesce a las ve-gadas, que los hijos mueren ante que los padres e los auuelos. E porende, pues que en la ley ante desta, mostramos de la herencia, que ganan los hijos, o los nietos, quando sus maiores mueren ante dellos: cōuiene que digamos, como de uē heredar los ascendentes, a aquellos que descēdieron dellos, e dezimos, que quando acaesciere que el fijo muera sin testamento, non dexādo fijo, nin nieto q̄ heredasse lo suyo: nin auiendo hermano, nin hermana: que estōce el padre e la madre^c de uē heredar e igualmēte^d todos los bienes de su fijo. E si hermanos ouie

in dict. §. cum filius. inst. de haereditati. quae ab intest. defer. & in §. 1. in authen. de hered. ab intest. venien. colla. 9. de quib⁹ iuribus sumpta est ista lex.

b *Como de todos los otros.* Concord. cum l. secunda. C. de suis & legiti. haeredit. sed an idem sit in pronepotibus diuersorum nepotum, vt succedant proauo in stirpem, & non in capita, sicut succedunt nepotes diuersorum filiorū. Albericus disputat in d. l. 1. & refert Albe. Papien. tenuisse, quod pronepotes inter se succedant in capita, & illa. l. 2. loquens de nepotibus non extendatur ad pronepotes: cum enim non succedant tunc cum proximioribus in gradu, intrantes locum parentum, nimirum si tunc vocentur in capita,

& non in stirpes, sicut esset quando concurrerent cum proximioribus quia tunc licet faueatur in vno grauatur in alio, vt scilicet successio sit in stirpem & non in capita, quae ratio cessat, quando solum succedunt inter se. Albericus tamen ibi dicit a quiorum opinionem sibi videri, quod etiam pronepotes succedant proauo in stirpes, sicut successissent patres eorum, in quorum locum succedunt. Quid autem si nepotes, vel pronepotes vocarentur per aliquod fideicommissum, & sic ex dispositione testatoris seu ex institutione, vel substitutione, an tunc succedant in stirpes vel in capita? vide per Decium consil. 412. viso eleganti cōsi. vbi concludit. quod tunc vocentur in capita. vide ibi per eum.

Lex. IIII.

a Mortuo descendente sine liberis, succedunt ei pater & mater vnā cum fratribus defuncti per capita: & si fratres nō habet, succedunt parentes: his deficientibus, admittuntur auī ex vtroque parente & tantū habebit vnus au⁹ si est solus ex vna parte, quantum duo ex alia: & ascendentes cum fratribus succedunt per capita: & idem de filijs fratrum. hoc dicit.

c *El padre e la madre.* Concord. cum authen. defuncto. C. ad Tertul. & cum authen. de haeredib. ab intesta. venien. §. consequens. colla. 9. nota tamen quod in maioria filij non succedit pater, quia maioria respicit lineam descendantem sicut & feudum vel emphyteosis ecclesiastica. Bal. in authen. defuncto. C. ad Tertur. qui licet loquitur in feudo eadē ratio est in maioria.

d *Egualmente.* Non ergo fiet distinctio bonorum, vt acquisita, a patre, vel patris causa patri deferantur: matri verō acquisita ex parte matris, vel eius causa prout distinguit Bartol. in authen. itaque. C. cōmunia. de successio. per text. quem dicit singularem in l. quod scitis. C. de bonis quae liber. cui sententiae quamplures doctores adhaeserunt: ita vt communior opinio videatur. vt tradit Andr. Tiraquellus. de retractu legali. §. 14. numero. 32. dicens hanc opinionem receptam esse apud Gallos, & probatur hac opinio. l. 10. titul. sexto. libro tertio. foro. 11. contra dictum Bartol. tamen tenet Bal. in dict. authen. defuncto. vbi etiā Salyce. Petrus. & Cynus in d. authen. itaque. & Corne⁹ pilati. in d. authent. defuncto. & pleriq; alij etiam relati a Tiraquello. vbi supra. & hanc dicit esse communem opinionem Bal. cōf. 31. volumi. 2. & istam opinionem approbat. l. ista partitarū: cum dicit egualmente todos los bienes del hijo. & etiā. l. 6. in ordina. Tauri. vnde. l. fori nō pro-cederet. nisi in his locis, vbi fuerit vsu recepta, prout dicit dicta lex sexta. neque hoc limitarem in lucris nuptialibus, iuxta dispositionem. l. secundā. C. de bonis quae liber. prout & Bald. limitabat in dict. l. quod scitis cum ex dispositione huius. l. & dict. l. 6. nulla sit fienda distinctio etiam cuiuscunque qualitatis sint bona, & procedat istarum legum dispositio.

8 a *Aquella parte.* Succedunt enim in stirpes, non in capita, vthic, &

Ellos

Nō est in nou. reco-

co. est. l. 1. tit. 8. li. 5.

In nou. re co. est. l. 1. tit. 8. li. 5.

fe, eftonce deue ellos^a cō el padre, e cō la madre partirlo por cabeças. Emaguer ouieffe auuelo, o auuela, ^b nō heredara ninguno dellos ninguna cofa, en los bienes de tal defuncto. Mas fi aql q̄ murieffe fin testamento, nō dexaffe heredero ninguno, que defcēdieffe del, e nin ouieffe hermano, ^d nin hermana, nin padre, nin madre, fi ouiere auuelos, quier fean de parte de fu padre, quier de parte de fu madre, ellos heredarā egualmēte todos los bienes de fu nieto. E fi por auētura, de parte de fu padre, o de fu madre, ouiere vn auuelo solo, e dela otra dos, eftōce, aql solo aura la meytad de todos los bienes, e los dos q̄ fuessen de la otra parte, aurā la otra meytad. E fi acaesciere, que este q̄ afsi fino auia auuelos, e hermanos, q̄l pertenezcan de padre, e de madre^e eftonce heredaran todos los bienes que fincarō del, partiendo los entrefi por cabeças egualmente. E effo mifmo feria, fi el finado dexaffe hijos de tales hermanos.^h

¶ Ley. V. Como los hermanos e los otros parientes de la línea de traueffo se pueden heredar los vnos a los otros, quando muerē fin testamēto.

Asta aqui mostramos en q̄ manera los ascēdiētes, e los descēdientes deuen heredar entrefi, quando alguno dellos muriere fin testamēto. E agora q̄remos dezir, como pueden heredar entrefi, los que son de la línea

¶ Ad sucefsionem fratris vocātur fratres vnā cum filijs fratrum primorum tuorum in stirpem, sed si nemo fratrum viuit, succedunt fratrum filij per capita, sed tam fratribus quā filijs fratrum, praferuntur fratres ex vtroq; parente coniuncti defuncto, aut eorum filij, had.

¶ Hermana. Fratres vtrinq; coniuncti sunt, qui in sucefsione ab inteftato vocantur ad sucefsionem fratris primo loco vti hic. & i auten. cessante. C. de legiti. hāredi. in patris tñ succedentibus nepoti, seu sobrino suo non consideratur ista duplex cōiunctio, sed admittatur pariter siue fuerint coniuncti patri nepotis eorum fratri ex vtroq; latere, siue ex vno tantum, vt tradit Bart. in l. post cōsanguineos §. legitima. ff. de suis & legi. hāred. hāc nā q̄ coniunctio cōsideratur tantum; cū agitur de sucefsione fratris, vel patris, vt in autē. de consanguine. & vtrin. fratri. ad fi. col. la. 7.

¶ De la meytad. Concord. cum dict. auten. cessante. & cum l. 8. in ordina. tauri. sed quid si frater vtrinq; coniunctus repudiet hāreditatem, qui tamen habet filium, vel filios, an pars repudiata accrescet nepotibus seu filijs sui fratris aduentibus, vel an filij repudiantis aliquid habebunt? vide per Salicet. in dicta authentica. post fratres. la primera. vbi tenet quod non accrescat, sed etiam filij repudiantis cum illis succedant, cuius contrariū tenuit ibi Corneus. vide ibi per eos, & opinio Salicet. videtur aequior, & probabilior.

¶ Por cabeças. Approbat opinionem Azo. C. de legiti. hāre. in summa. 3. quam etiam tenuit gloss. in §. hoc etiam. in l. de legiti. agna. sucefsio. gloss. tamen in d. auten. cessante. tenuit cōtrariam opinionem, imō q̄ admitteretur in stirpes, & in l. lege duodecim tabularum. C. de suis & legiti. hāredi. Bartol. in l. post consanguineos. §. hāc hāreditas. ff. de suis & legiti. hāredi. & cōmuniter doct. in dicta authentica. cessante, & hanc dicit communem esse opinionem Nico. de Vbaldis. in tractatu. de sucefsio. ab intest. 3. parte. co. 1. opinionem tamē Azo. tenet Bal. & Salyc. in d. auten. cessante. Tu tene mētū istā. l. partitarum hoc decedentem & opinionem Azo. approbantem, vt quādo filij fratrum solum inter se succedunt, & non cum patre diuisio fiat in capita, & non in stirpes. Quid autem si agatur, de sucefsione feudis? vide per Bald. in capitulo primo. §. item quia. de his qui feud. dar. possunt. & in capitulo primo. in principio. de sucefsio. feud. & in verlicu. his verō. de sucefsio fratrum. & in capitulo vnico. de natu. sucefsio. feud. & per Alexandr. consilio. 55. columna octaua, & nona. volumine quarto.

¶ Del finado. Concordat cū dicta authentica. cessante. C. de legiti. hāred. & auten. itaq; C. cōmunia de sucefsio. qd autē si nō ageretur de Partida. vj.

a Deuen ellos. Hoc hodie corrigitur in regno. per. l. 7. in ordina. Tauri, qua cauetur q̄ fratres defuncti nō concurrant cum patribus, vel alijs ascendentibus defuncti.

b Co auuela. Habes hic, q̄ etiam si pater sit constitutus sub aui potestate, succedit filio ab inteftato, excluso auo paterno. Adde. l. q̄ scitis. C. de bon. quā liber. & text. in auten. defuncto. C. ad tertullia. & in corpore vnde sumitur. collige etiam q̄ mater excludet auū et patronū, & sic correctā est dispositio. l. equissimū. §. fi. ff. ad tertul. cū neq; pater p̄feratur matri in sucefsione filij intestati, vt hic, & in dic. §. consequens. & auten. defuncto. per quas correctā fuit. l. 2. §. obijciuntur. ff. ad officia. & l. 2. C. ad tertull. & §. p̄feruntur. inst. de senat. consul. tertull. collige etiam hic, q̄ si defuncto filio supersit mater vel pater, & etiā auus q̄ excluditur auus, etiā si filius talis aui patris vel mater defuncti p̄decesse rit viuo auo: nō enim auus ingreditur locū filij, vt dixi supra eo. l. 3. & not. gloss. in d. authē. defuncto.

c Descendisse del. Descendentes enim excluderent ascendentes, vt hic & in auten. in sucefsione. C. de suis & legiti. hāredi. l. 6. in ordi. Tauri.

d Hermano. Vult q̄ si haberet fratrem vel sororem vtrinq; cōiunctos, q̄ excluderent tales fratres auum, vel auiam: cuius contrariū tenet gloss. Bart. & alij doct. communiter in d. auten. defuncto. & contraria opinio, quā ibi recitatur in gloss. super verb. proximis. videtur approbari hic, quam etiam tenebat Iacob. de Bellouif. in auten. de hāre. ab intesta. venien. §. si vero. hodie tamen non repelleretur, imō nec cōcurrerent cum auo vel auia, vt in dict. l. 7. in ordi. Tauri. vide que dico infra eo. in gl. pen.

e Egualmente. Medietatem habebunt auus & auia paterni, & aliam medietatem auus & auia materni: non distincto vtrum bona peruenerint ex linea paterna vel materna, vt dixi supra in glo. 2. in ista. l. & tradit Salyce. in auten. itaq; C. communia de sucefsio. si vero tantū super sint auus & auia paterni vel materni diuident etiam aequaliter, vt hic, & in d. §. consequens. & auten. defuncto.

f Aquel solo. Et sic isto casu fit distributio in stirpem, & non in capita. Idem habetur in d. auten. vbi gl. & communiter doct.

g De madre. Concordat hāc. l. cum opinione gloss. & doct. in dict. auten. defuncto. vt etiam fratres vtrinq; coniuncti nō excludant auum vel auiam, sed concurrant, hodie verō neq; concurrēt, vt in dic. l. 7. in ordina. Tauri, & in l. 1. tit. 6. lib. 3. for. ll.

h Hermanos. Concordat cum autē. vt fratrum filij. §. fi. colla. 8. hodie serua quod habetur in dict. l. 7. in ordina. Tauri.

¶ Lex. V.

Q

Sesta partida.

hereditate fratris: sed de substitutione fideicommissaria, in qua testator vocauit filios suos, qui erant ex diuersis matrimonijs, an præferantur vtrinq; coniuncti cõiunctis ex vno latere tantum? & dicendum est quod non: cum ex tali substitutione fideicommissaria non succedatur fratri, sed testatori. l. cohæredi. §. cum filia. ff. de vulg. & pupill.

& quãtũ ad ipsum testatorem omnes filij sunt æquales, licet pcrea ti ex diuersis nuptijs: & sic omnes æqualiter admittentur, vt decidit Barto. in l. Lucius. col. h. pe. q. ff. de vulg. & pupil. versi. quæro quidã habens duos filios, & probatur in l. fin. ff. ad Trebell. & tradit Decius cons. 304. incipit in casu proposito. & adde Bald. in l. in testamento. col. 4. versic. 5. quæritur. C. de test. mili. & Alexã. cons. 10. 2. vol. incipit viso testamento. Item in Baronia vel feudo non consideratur an aliquis frater sit vtrinq; coniunctus, sed an sit coniunctus ex illa parte ex qua feudum deferatur. vide per Bald. in l. 1. C. de suis & legi. hære. Et idem videtur dicendum in maioria ex quo inferes ad quæstionem, quod si mulier quæ habebat maioriam habuit filium ex primo viro cum quo matrimonium contraxit si forte postea iste vir iuit in bellũ. & fuit orta fama quod ibi mortuus fuerit: si forte mulier contraxerit cum secundo viro ex quo etiam habuit filium & demũ reuerso primo fuit restituta primo viro ex quo habuit tertium filium quod si mortua ista muliere successit filius eius maior qui postea decepsit sine liberis q; maioria deberetur filio secundo licet non sit frater vtrinq; coniunctus filij maioris decedentis & non tertio filio licet fuerit frater vtrinq; coniunctus.

Ley. V I. Como pueden heredar los hermanos q non son de padre e de madre, e otro si quic puede heredar a aquel que muere sin testamento.

Hermanos de padre tan sola mête, e otro de madre auiedo aq̄ q muricse sin testamento, si non dexasse otro pariente ninguno, que heredasse lo suyo de los que descien den, o sube por la línea derecha: estõce dezimos, que en tal caso como este, el hermano que le pertenesciese a este atal de padre tan solamente, esse heredara todos los bienes del defunto, que le vinieren de parte de su padre, e el hermano q̄ le pertenesciese de parte de la madre, esse heredara otro si, todos los bienes que le vinieren de parte de su madre, e los bienes que atal defunto como este ouiesse ganado, b por otra ma-

ex fratre in feudum, dicit inter alia hæc verba. constitutio etiam dilucidans successiones non debet intelligi in non enumeratis quamuis intelligerentur alijs propter similitudinem vel eandem rationem & ponendo de nepote, dicta constitutio debuit patrum exprimere si fuisset intentionis suæ quod patruus succederet sicut nepos: quoniam appellatione nepotis non continetur patruus, quia sunt in distantigradu: & sicut in nomine discrepant sic in effectu. C. de ferijs. l. à nullo. l. si idẽ C. de codicillis. & post hæc scripta reperi Ludouic. Bologin. in additio. ad mathefilanum in tracta. de success. ab intest. charta. 9. colũ. 1. versi. nõ sunt multi dies. dicentem, q; pro ista parte sic consuluit. vid. ibi per eum qui in specie tractat quæstionem istam & concludit quod non fiat in matertera & patruo ista distinctio bonorum.

nera qualquier, amos los hermanos sobredichos los partiran egualmête. E sobretodo esto dezimos, que si alguno muriesse sin testamento, que nõ ouiesse parientes, de los que subeno descien de por la línea derecha, nin ouiesse hermano, nin sobrinocõfijo de su hermano, que destos adelãte, el pariente q̄ fuere fallado que es mas cercano, del defunto fasta en el dezeno grado, esse heredara todos sus bienes. E si tal pariente non fuessse fallado. E el muerto auia muger legitima, quando fino heredara ella todos los bienes a su marido, esso mismo dezimos del marido, hq̄ heredara los bienes de su muger en tal caso como este. E si por auëtura el que asì muriesse sin parientes non fuessse casado, estõce heredara todos sus bienes la camara del Rey.

quia appellatione nepotis non continetur patruus, quia sunt in distantigradu: & sicut in nomine discrepant sic in effectu. C. de ferijs. l. à nullo. l. si idẽ C. de codicillis. & post hæc scripta reperi Ludouic. Bologin. in additio. ad mathefilanum in tracta. de success. ab intest. charta. 9. colũ. 1. versi. nõ sunt multi dies. dicentem, q; pro ista parte sic consuluit. vid. ibi per eum qui in specie tractat quæstionem istam & concludit quod non fiat in matertera & patruo ista distinctio bonorum.

concludit quod non fiat in matertera & patruo ista distinctio bonorum.

- b **Coniure ganado.** Adde dictam autem. post fratres. & ibi glo. 1. C. de legi. heredib. sed qualiter isti soluent debita defuncti: dic quod debita contracta pro bonis maternis, soluent succedentes in maternis contracta pro paternis succedentes in paternis, argu. l. si certarum. §. 1. ff. de test. mili. quod si non appareat pro quibus bonis fuerunt contracta, pro rata sublinebunt, secundum Alberic. in aucten. itaque. colum. 3. C. cõmunia. de successio.
- c **Nin sobrinõ.** Iste enim excludit patrum, etiam si sint in pari gradu, vt hic. & in aucten. post fratres. la primera. C. de legi. hære. & in aucten. de hæred. ab intesta. venien. §. si autem. col. 9. & tenet Ioann. Faber in §. si. col. 2. in st. de serui. cogna. & Salycetus in aucten. post fratres. la primera. in prin. summas illum tex. & tex. ad hoc expressus est ibi qd autem erit in feudo, si concurrant patruus & filius fratris mortui: vide per Bald. in c. 1. imperator Lotha. Eugenio papæ. in fin. vbi dicit idem esse in feudo, quod in allodijs & a fortiori ratione: quia ferè contra naturam feudi est, q; respiciat ascendentes. filius ergo fratris succedet in cellula fratris: sed patruus non habet aliam cellulam, nisi seipsum: & ideo filius fratris intelligitur esse proximior per fictionem, quo ad gradum, & per veritatem, quoad effectum.
- d **Adelãte.** Non ergo habet locum representatio in successione collateralium vltra filios fratris, vt hic. & in aucten. post fratres. la segunda. C. de legiti. hære. & dixi supra. in l. 3.
- e **Mas cercano.** Concord. cum. d. aucten. post fratres. la 2.
- f **Dezeno grado.** Approbat opinionem Azo. C. de legiti. hæredi. in summa. column. fina. reprobata opinione Placen. qui dicebat omnes agnatos & cognatos in infinitum debere succedere. & opinionem Azo. tenet etiam gloss. in aucten. de hæred. ab intesta. venien. §. si verò neq; fratres: & in aucten. in successione. C. de suis & legiti. hæredi. vbi etiam Barto. & Doct. & Iason. in l. si. col. 2. C. vn de legiti. in feudorum tñ successione porrigitur successio vsque ad septimum gradũ tantũ, & non vltius. c. 1. §. hoc autem sciendũ. de his qui feud. dar. pos. nisi feudũ sit constitutũ nomine & titulo regni, ducatus, marchionatus, aut comitatus: nã tñc etiã vltra ceteros gradũ successio porrigitur. Bal. in c. 1. de feud. marchia. in §. capitanci. Iason post alios. in d. l. si. col. 2. Decius cõs. 85. tu in feudorũ successione. vide. l. 6. tit. 26. par. 4. & quæ ibi dixi. & l. 7. eiusd. tituli. & ea quæ etiã ibi dixi & qualiter cõputetur isti gradus. vide in l. 3. tit. 6. part. 4. & adde Decium cons. 334.
- g **Muger legitima.** Concord. cum. l. 1. ff. vnd. vir. & vxor. & l. 1. C. eo.
- h **Marido.** Vt habetur similiter in dictis legibus.
- i **Del Rey.** Cõcor. cum. l. 1. & l. 4. C. de bon. vacã. lib. 10. & l. 1. §. dñõ. ff. de iur. fisci. & in aucten. de hære. & fisci. §. si verò institutio. & in tituli. q

Lex. VI.

Si defunctus habet fratrem ex parte patris, & alium ex parte matris: quilibet eorum succedit in bonis quæ ex linea sua prouenerunt defuncto: in aliunde autem quæ sitis succedunt æqualiter: fratre vero non existente, succedet propinquior consanguineus vsque ad decimum gradum quibus non existentibus, succedit coniunx: & si non sit coniunx, succedit filius. h. d.

De parte de su padre. Sequitur dictum gloss. in d. aucten. post fratres. la primera. C. de legi. hæredib. per. l. de emancipatis. C. eo. & dictum Azo. C. eo. in summa. & glof. in auten. itaque. C. communia. de success. & idem quod hic disponitur in fratribus, erit in filijs fratrum, secundum Mathefill. in tracta. de successio. ab intestat. in versicu. 3. articulus principalis per text. in aucten. de hæred. ab intest. §. reliquum. & tenet etiam Angel. Aretin. in §. si plures. ad fin. in st. de legi. agna. success. Sed quid si concurrant auunculus ex parte matris, & patruus ex parte patris non extantibus fratribus, neque filijs fratrum an fiat ista distinctio bonorum in successione inter eos? nõ memini vidisse tactum & videtur quod sic ex identitate rationis, & ex æquitate. Cogita tamen, quia in contrarium facit quod lex inter istos non considerat, nisi propinquitatem gradus, vt in simili quæstione dicit Paulus de Castro, in aucten. post fratres. la segunda. C. de legiti. hæredib. & quia cum sint bona commixta non debet fieri distinctio bonorum, extra casum in iure expressum. Item quia respectu istorum iam ista bona non dicuntur paterna, vel materna, prout diceretur inter fratres, vel filios fratrum, qui sunt in linea descendentiã patre, vel à matre. & sic non habebit locum. §. exceptis. l. de emancipatis. C. de legiti. hæredib. & pro hoc induco quod dicit Andreas de Yser. in capitulo si quis miles. in versicul. & filius fratris imperator Lotharius Eugenio Papæ. column. secunda. in quæstione illa, an patruus succedat nepoti

funt regalia, in parte bona vacantia, in vñibus feudorum. & not. q̄ si clericus non habet eon sanguineos, neq; beneficium ecclesiasticum, & decedit ab intefato, bona talis clerici non veniunt applicanda fisco papæ, sed potius debent applicari epifcopo loci, vt ipfe diligenter ea diftribuat in vñum ecclefie vniuerfalis, non vero, vt fibi appropriet, vt not. Abb. in capit. 2. vlti. nota. & in. c. 1. ad fi. de fucefsi. ab intefata.

Ley. VII. En quanta parte de los bienes del marido rico puede heredar la muger sobre si caſſe fin dote, e non ha de que beuir.

Aganſe^a los omes a las ve-
gadas de algunas muge-
res, de manera que caſan
con ellas^b fin dote, ^c ma-
guer ſean pobres, porende guiſada coſa

prijis manibus quære, & maximè hoc procederet, ſi mulier eſſet nobilis: cui eſſet de decus laborare, vt in ſimilitradit Bald. in. l. alimen-
ta. C. de nego. geſt. & de filio nobili tradit Barto. in. l. 1. C. de mēdi. va-
li. lib. 11. & lat' hoc placet attendi illa. l. partitarum, & alij legibus, de
quibus ſumpta eſt. licet Soci. conſi. 30. in cauſa dñæ agnetis. 4. volu. ve-
lit cōtrariū in
co. ſi. vel ex di-
ctis Socini ibi
hoc limitetur
niſi dos licet
parua cū indu-
ſtria ſufficeret
ad alimenta, &
ſic q̄ vltra in-
duſtriā, eſſet
dos licet de p-
ſe nō congrua
vide ibi pereū
quid autem ſi

e derecha es, pues que las aman, e las hō-
rran en ſu vida, que non finquen de-
ſamparadas a ſu muerte. E por eſta ra-
zon tuuieron por bien los ſabios anti-
guos, que ſiel marido non dexaſſe a tal
muger en q̄ pudieſſe bien, e honeſtamē
te beuir, nin ella lo ouieſſe de lo ſuyo ſq̄
pueda heredar & ſaſta la quarta parte h

vxor ſuperſtes, haberet magnam domum vel prædium, ex quo tamē
viuere non poſſet: niſi vendat proprietatem? & dic quod nō cogitur v-
dere proprietatem, vt eſt tex. ſingularis in. l. ſin. §. ipſum autem. C. de
bon. quæ libe. & tenet Decius, vbi ſupra. & adde, quæ dixi in. l. 2. tit. 19.
4. par. Item cum hic dicit, nin ella lo ouieſſe de lo ſuyo, intelligitur tē-
pore mortis mariti: quia qualitas a dieſta verbo intelligitur, ſecūdem
tempus verbi. in. l. in delictis. §. ſi extraneū. ff. de noxa. & l. ſi titius. vbi
Bar. ff. de teſt. mili. vnde licet poſtea efficiat diues nō excludet ab iſta
quarta, & eius petitione, vt tenet idem Decius in dic. auten. præterea.
in ſi. referens ſe ita conſuluiſſe: & patet eius cōſi. 24. Sed quid ſi vxor
habeat patrem diuitē, a quo alimenta petere poſſit, an adhuc agere po-
terit ad iſtam quartam? Alex. in. d. auten. præterea. poſt Raph. Cuma.
in. l. in ſuis. ff. de libe. & poſth. tenet q̄ nō per fundamenta quæ ibi vi-
debis, cuius contrariū tenet ibi Dicitur col. pe. qui reſpondet ad funda-
mēta tradita per Alex. opinio tñ Alex. cōiter tenet, vt etiā fatetur idē
Decius col. ſi. tu adde Soci. d. con. 30. in cip. in cauſa dñæ Agnetis. 4. vo-
lu. vbi idem tenet, q̄ Cuma. & alij. Tu aduerte, q̄ duo ſunt principalia
fundamēta. quib; Cuma. & alij mouentur. Primū quia q̄ ha-
bet patrē diuitē, non poteſt dici pauper, neq; vulgo pauper appellatur
eo quod pater & filius reputantur eadem perſona, & extimum patris
reputatur extimum filij. glo. in. l. 2. C. qui a. lib. 10. Secundum quia
filia poteſt cogere patrem, vt ſibi alimēta ſubminiſtret, & ſic ſuccurre-
tur ſuæ inopia quod eſt iuſtius, quā q̄ ſuccurratur ex bonis vtri præ-
defuncti: & tamen ad primum poteſt dici q̄ illud de extimo & repu-
tatione eiufdem perſonæ pcedat, quando filius eſt in poteſtate, prout
dicit glo. in. d. l. 2. ſed de iure regni per cōtractum matrimonij, iuxta. l.
Tauri. filia liberatur a patris poteſtate, & cum ſit emancipata, ceſſat
dictum motiuū. Ad ſecūdū vero poteſt dici, q̄ illud nō debeat eſſe in
conſideratione ad tollēdam petitionē huius quartæ: nā huius quartæ
petitio locū habet etiā extantibus filiis illius matrimonij, vt hic, & in
d. auten. præterea. & tamē certū eſt, q̄ poterit vxor ſuæ inopia ſuccur-
rere, cōgendo filios ad alimenta. l. ſi quis a liberis. in prin. ff. de liber.
agnof. & cōfirmat quia vxor (q̄ alenda eſt ab hæredibus viri infra an-
nū, vt in. l. vnica. §. ex actio. C. de rei vxor. actioe.) nō tñ excluditur ab
iſta petitione, vt volunt Jacob. Butri. Salic. & Ange. in. d. l. vnica. §. cū
autem. C. de rei vxor. actio. per tex. in. l. cū vnus in. ſi. ff. de alimen. & cī
bar. lega. falci etiam pro iſta opinione cōtra cōem. l. iſta partitarū. cū
dicit, nin ella lo ouieſſe de lo ſuyo, & ſic innuit non ſufficere ſi alimēta
poſſit alias a patre conſequi. Cogita, quia paſſus eſt cōſideratione di-
gnus, & vt dicit Decius in dic. auten. præterea. col. ſi. hoc totum reſide-
re videtur in arbitrio iudicis, qui habet iudicare, & declarare, an pau-
per dicatur.

g *Hereditate.* Facit quia ſi filij repudiarēt, vxor ſuccedet i tētū per ius ac-
creſcēdi. vide d̄ hoc per Bal. in. l. vnica. col. 7. §. ſi. quo ad ſecūdā quaſ.
C. qñ nō petē. partes. filijs tñ cōibus illius matrimonij, pprietatem re-
ſeruare tenetur, vt in. d. auten. p̄terea. & q̄ ſuccedat, vt hæres p̄baſ hic
& in. d. §. quoniam vero. in autē. de exhib. reis. qđ videtur clarū quādo
ſuccedit ex teſtamento vel ab intefato: ſed quando ſuccedit contra te-
ſtamentum, Bal. & Sal. Cuma. & Pau. de Caſ. in. d. auten. p̄terea. dicit
q̄ tunc vxor habebit quartam cōditione ex illa. l. quibus ſatis eſt ſtat
hæc litera, cū dicit, puede heredar. tex. etiā in. d. §. quia verò legē. in au-
tē. vt liceat matri, & auia. dicit vxorem accipere: & ſic innuit q̄ nō ha-
beat petere, ſed accipere, prout etiam ponderat Philip. Cornuus conſ.
178. 2. vol. col. 4. ver. præterea eſt aduertendum.

h *Quarta parte.* Si tres filij ſint vel pauciores q̄ ſi plures ſint ſuccedit in
virilem, vt in. d. autē. præterea. Quid autē ſi maritus in vita fecit aliqua
donationē, vel donationes, ex quibus venit præiudiciū in iſta qua-
ta. An vxor poſſit eas reuocare reſpectu talis quartæ? vide per Phil. Cor-
ne. conſil. 178. 2. volu. & reperies etiam inter conſilia Socini. conſi. 108.
in primo volum. cum ſuſcriptione alterius conſulentis, & ibi conclu-

Ad tit. C.
unde vir
& vxor, cū
iuris ſi-

Lex. VII.
Si matrimoni-
um ſine dote
ſcienter cōtra-
hitur ſi mulier
vñ honeſtē vi-
uat poſt mor-
tem viri nō ha-
beat, ſuccedit
ipſi viro etiam liberos habenti in quarta quæ non vltra centum libras
auri aſcendat, ſed ſi habet vnde viuat, non ſuccedit. h. d.

1 a *Paganſe.* Sumpta eſt de. §. quia vero legem. in autē. vt liceat matri &
auia. colla. 8. & a. §. quoniam verò. in auten. de exhiben. & introd. re.
col. 5. & in auten. præterea. C. vnd. vir & vx. & licet iſta lex, loquatur
in vxore inope. Idem erat in viro, vt in dictis auten. & vide per glo. &
Bal. in. l. licet. vbi & Bal. in. 2. le. C. de iur. dot.

2 b *Conſellas.* Procedet etiam inter ſponſos de præſenti, & ſi vxor non ſit
ducta ad domum, vide Bal. in. l. ſi. col. ſi. ver. 6. q. C. vnde legit.

3 c *Sin dote.* Idem ſi dos eſſet parua ſecūdem Bal. in. d. autē. præterea. cir-
ca ſi. cuius dictum cōmuniter tenetur: ſed tūc talis dos computabitur
in quartam, ſecūdem eum & Paul. de Caſtr. ibi. Quid autem, ſi dos
fuit congrua tempore contracti matrimonij, ſed poſtea ex mutatione
temporum, qualitatis perſonarum, & facultatum, facta eſt incōgrua?
vide per Soci. conſi. 30. in. 4. vol. col. pen.

4 d *Deſamparadas.* An idem erit in viro inope vxore præmoriēte? text.
in. d. qñ vero. in auten. de exhiben. reis. probat aperte, q̄ ſic, & tenet
glo. in. d. §. quia vero legem. vbi reſpondet ad tex. ibi qui videbatur ob-
ſtare, & ita tenetur cōiter per dot. in. d. auten. præterea. Si tñ ex vxore
præcedentū maritus habeat filios, qui ſuccedūt matri, & pater habeat
vñ fruſtum: tñc maritus non habebit iſtam quartam, quod proce-
dit ſiue matrimonium fuerit cum dote, vel ſine dote cum talis quarta
detur in ſubſidium, propter inopiam, vt fatetur Decius in. d. autē. præ-
terea. in prin. co. 2. ſi autem nō extarent liberi, & mulier dotata fuiſſet,
& dos eſſet reſtituenda per maritum, poſſet tūc maritus habere quar-
tam, licet matrimonij eſſet cū dote, vt tenet glo. ſingularis in. l. licet. in
glo. 1. C. de iur. dot. & illam gloſſ. ſequuntur communiter docto. vt tra-
dunt. Alex. & Decius in. d. auten. præterea.

5 e *Non dexaſſe.* Ex hoc verbo, videtur q̄ diſpoſitio huius. l. & illarum, de
qua ſumpta eſt procedat etiam condito teſtamento, & idem dicūt do-
cto. per text. ibi in. d. auten. præterea. & ſic etiam contra voluntatem
teſtatoris debet iſta quarta, prout vult Bald. in. d. auten. præterea. parū
poſt principium. & Alex. ibidē. co. 2. qui alios allegat. ex quo Alex. im-
pugnat dictum Salic. ibi inver. ſed dubitari poteſt ſeptimo. vbi tenet, q̄
ſi teſtator iuſſit vxorem eſſe contentam cum eo, quod ſibi relinquit
& vltra petere prohibuit, q̄ tunc vltra petere nō poſſit: quia hæc quar-
ta debetur vxori cōtingenter nō neceſſario, & ideo ſolū præter volūta-
tē teſtatoris nō cōtra volūtatē debet poſſe venire, tu cōſidera: q̄ forte
ex diſpoſitione huius. l. partitarū hæc poſſunt reduci ad cōcordiā, vide
licet q̄ ſi teſtator reliquit vxori tātū dē, ex quo poſſet bñ & honeſtē vi-
uere, licet ſit minus q̄ta, q̄ tūc vxor nō poſſit vltra petere. neq; exige-
rē: q̄ ponant verba a teſtatore per quæ prohibeat eā plus petere, prout
exigit Salic. ſed tantū q̄ relictum ſit ſufficiens ad alimenta: ne vxor in
felix mendicare cogatur, ſi verò legatum a marito relictum non eſſet
ita ſufficiens. tūc etiam ſi prohibeat eam plus petere: tñ petere poterit
quartam iſtam, & imputabitur tunc tale legatum in quartā, vt diſpo-
nit tex. in. d. auten. præterea. quæ ita debeat intelligi. Cum loquitur de
tali imputatione. & illo medio reſpondetur ad fundamenta Alexan.
& opinionones reducuntur ad concordiam.

6 f *De lo ſuyo.* Licet ergo vxor pauper eſſet induſtrioſa, & manibus ſuis
poſſet victum lucrari, adhuc habebit iſtā quartam, cum hæc lex,
ſe referat ad ea, quæ habeat in facultatibus proprijs. & in terminis
ita decidit Decius in. d. auten. præterea. col. ſin. verſic. 3. ex ſupra dictis.
& mouetur, quia efficacius debetur vxori inopi quarta iſta, quæ iu-
re actionis peti poteſt, quā alimēta, quæ ſolū iudicis officio filijs de-
bentur, vbi ad talem induſtriā habetur cōſideratio, vt in. l. ſi quis
a liberis. verſi. ſed & ſi filius. ff. de liber. agnof. & quia iſta quarta datur
in honorem præteriti matrimonij, vt conſeruentur coniuges in ſolito
ſtatu, vt habetur in. d. §. quoniam vero. autē. de exhiben. reis. vnde nō
videtur quod cogatur tunc mortuo marito plus ſolito victum pro-

Sesta partida.

dit, quod non admittetur ad talem reuocatoriam. vide ibi per eum.

a *¶ Fijos.* Siue illius matrimonij, siue alterius, vt in dic. auten. praterea. & idem a fortiori si habeat ascendentes, secundum Bar. & docto. cōter in. d. auten. praterea. & cum dispositio huius. l. partitarū nō reperiatur cor-
rectaper aliquam. l. ordinamentorū, seu alias, procedet eius dispositio etiam hodie li-

cet legitima filiorū sit aucta ad omnia bona excepta quinta parte, i qua pater habet liberam dispositionem qd patet, qd & ista lex loquitur: cū succedere ab intestato, vbi omnia bona veniebant ad filios, & nihilo minus vxori datur ista quarta, & quia illud augmentū legitimæ fuit eo respectu ne grauarētur in ea filij per parentes, & nō qn grauarētur ex dispositione legali, vt in illo casu & leges posteriores augmentates legitimā, recipiūt intellectū & limitationē per priores leges. l. sed & posteriores. ff. de legib. & l. nō est nouū. glo. in. l. sciendū. in prin. ff. qui satisf. cogan. & gl. in auten. offeratur. C. de lit. cōtesta. & qn noua lege nō exprimit, id veterū legū regulis relictū intelligitur. l. precipim. in fi. C. de appel. & bñ cōfert qd in isto proposito tradit And. de Yser. in tit. q sunt regalia. in parte bona vacantia. & Soci. cons. 121. incip. Præmittenda est disputatio. col. 2. inu. 8. & certē, cum succeditur ab intestato, quæ videtur habere minorem dubitationē, si vero esset successio illius quartæ cōtra testm̄, in quo pater legauit quintam bonorū, pro anima vel extraneis, & in reliquis bonis instituit filios, tūc videtur magis dubiū, an scilicet admittat dispositio in quinta bonorum, & insuper de legitima filiorum vxor habeat quartā: nā secundū tēporariis cōis, & legum partitarū legitima quā-
titanq; essent filij, non transcedebat semel hæreditatis, & in autē tic. nouissima. C. de inoffic. testa. & l. 17. tit. 1. ca. part. & sic ex successione vxoris in ista quarta, nō fiebat eis præiudiciū in legitima. & ideo caute in. d. auten. praterea. ponitur q si tres filij sint, vel pauciores succedat vxor superstes in quartā, si vero plures in virilē. quod ideo videtur dispositum, ne fiat præiudiciū filijs in legitima, & ipsa non habeat ampliore portionem, quā vnus ex filijs: sed hodie legitima augmentata fieret eis magnam præiudiciū: si vltra quintam vxor ferat quartā de residuo bonorū, quæ erant legitima filiorum, & pro ista parte facit. ca. 1. §. fi. de inuestitu. de re alie. fact. vbi habetur q coniunx inops nō succedet in feudo, etiam respectu istius quartæ, quæ sibi debetur in bonis viri. vbi Bal. dicit, q ratio dubitandi in illo. §. erat. quia tale lucrum quartæ erat alienatio legalis, & ideo videbat habere locum in feudis: sed contrariū est verū, secundū eū, per illū text. quia alienatio legis nō intelligitur fieri cū præiudicio tertij: neq; in reb. sui natura prohibitis alienari: facit etiā glo. in. l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verb. obliga. q phibitus alienare nō pōt dare occasionē, vt à lege alienetur. Sed adhuc nō recederē à primo dicto: nā q sic disponitur in. d. autē. praterea. nō est ratione legitimæ sed vt dixi ne ipsa vxor habeat ampliore portionem quod patet, quia in numero liberorū nō dixit, si quatuor sint vel pauciores, prout disponitur in. d. aut. nouissima. sed dixit si tres sint, & sic legitima nō fuit in cōsideratione. ¶ Praterea res non videtur magni præiudicij, saltem qn supersint filij eiusdem matrimonij, quibus proprietatem referuare tenetur, & durū esset cōtrariū asserere cū nulla. l. istius. l. dispositio reperiatur correctā. Tu cogita: quia passus est nouus, & quādo filij essent alterius matrimonij magis dubiū, & magis præiudicialis filijs. & tenendo istā partem, q adhuc etiā hodie aucta legitima dispositio huius. l. procedat nō obtinebit quod fuit adductū, q qui non potest alienare debet curare, q neq; id fiat ex dispositione legali. gl. in. d. §. ea lege. nā illud procedit, quādo alienatio specialiter fuit prohibita in illā personam, vel personas in quam ex dispositione. l. fit: nam tunc curare debet, ne etiam ab intestato ex. l. dispositione in talem personam veniat: secus si prohibito est generalis, de nō alienando simpliciter, vt declarant ibi Ioan. de Imo. & Pau. de Cast. latius quem videas, ad. d. §. fin. de inuesti. de re alien. fac. potest dici q ibi loquitur de rebus feudalibus, quæ de sui natura sunt prohibita alienari, & quia ibi tractatur de præiudicio alterius, qui erat dominus directi dominij, quod totum hic cessat: quia sumus in bonis allodialibus & quorum integra proprietates est mariti. ¶ Sed an perdet istam quartam vxor, si luxuriose viuat post mortem viri. vide per Ioann. Lupi,

de los bienes del, maguer ayafijos, a pero esta quarta parte non deue montar mas de cient libras de oro, b quanto quier q sea grande la herencia del finado. Mas si tal muger como esta ouiesse de lo suyo con que pudiesse beuir honestamente non ha demanda ninguna, en los bienes del finado, en razon desta quarta parte.

¶ Ley. VIII. Quando puede heredar el fijo que non es legitimo en los bienes de su padre si muere

bona sua donare: si autem filium legitimū habet, vnā dūtaxat vnciā, si ascendentem tantum, relicta ei legitima hæreditatis, quæ est tertia, aliud potest filio naturali relinquere, & si pater de eo non fuit recordatus, tenetur eum hæres arbitrio boni viri alimentare. prædicta omnia habent locum ecōtra cum de successione filij naturalis tractatur. h. d. **c** *¶ Natural.* Hic habes declaratum, quid debeat concurrere: vt quis dicatur filius naturalis. s. q sit procreatus ex soluto & soluta. & quod non esset dubias quin pater illam habebat in concubinam, adde. l. 1. tit. 11. 7. parti. ibi, o amigada que tenga conofcidamente por suya. sed vide, quæ dixi in. l. 1. tit. 15. 4. par. & q not. Abb. in. c. innotuit. de electio. penul. col. **d** *¶ Tal fijo.* Quid si esset nepos, vel alius, de liberis naturalibus vterioris gradus? videbatur dicendum q illi nunquam possunt auo, vel proauo paterno in aliquo succedere. imo neq; filius naturalis & legitimus procreatus ex filio naturali tantum, non potest auo paterno ab intestato succedere, vt in. l. si in fin. C. de natura. liber. quæ lex etiā hodie manet incorrecta, vt patet in auten. quib. mod. natura. effici. sui. in. §. discretis. ad fi. in vers. de nepotibus. licet glo. ibi aliud innuat. s. q sit idem q in filijs. quia secundum Mathesilla. in tracta. de succes. ab intesta. fo. 2. col. 1. in prin. d. l. si. non est correctā in nepotibus, neq; reperitur de iure cautum, q idem sit in nepotibus circa hoc, quod est statutū in filijs. Al legat etiam pro se tex. in dict. autē. in. §. filiū vero. ibi tamē nullum habeat participium ad ascendentes. qui tamē. §. loquitur in alia materia. Ang. de Are. refert. & sequitur simpliciter mathesilla. in. §. nouissimē. in l. ad officia. Sali. vero in. d. l. fin. C. de natu. liber. tenet contrariū imō q nepos naturalis succedat ab intestato in his duabus vncijs auo. Mouetur ex eo, q in successione nepotes patrem representant vt si cut legitimi in totum succedent, vt in auten. in succes. C. de suis & legiti. hæredi. sic naturalis in duabus vncijs, vt poterat eius pater, & subdit q hæc opinio est æquior & humanior. & quod satis probatur ex mente. d. l. fin. quia in illa. l. ideo clauditur via nepotibus naturalibus: quia & erat clausa filijs. Si ergo in aliquo aperitur filijs, vt in auten. l. cēt. C. eod. & hic ergo & nepotibus, & quia aperte. d. l. dicit, q nō debet ita via relinquendi nepotibus restringi, sicuti & filijs. & huic opinioni Salic. videtur adhærere Roder. Suar. in commento. l. 1. tit. 6. li. 3. foro. 11. ver. hæc de naturalium filiorum successione. columna prima. & certē punctus iste est disputabilis, vt & dicit Ioann. Baptis. Catalupi. in repetitione. l. si qua illustis. C. ad officia. vbi dicit, quod in stricta disputatione opi. Mathesillani, videtur magis de mente text. in. d. versiculo. de nepotibus. vt latius ipse inducit, columna. 16. numero. 39. vbi videre poteris, sed quia Azo in summa. C. de natura. liber. colum. prima. versiculo & quæ dixi de naturalibus filijs, tenet icem dicendum in nepotibus naturalibus, quod in filijs. & idem tenet Dinus seu ille, qui autor fuit tractatus, de successione. ab intesta. qui est inter tractatus Barto. in consulendo, & iudicando non videretur ab ista opinione recedendum, secundum eum & etiam ego teneo per istam l. partitarum, quod ea quæ in dict. versicul. de nepotibus. continebantur circa nepotes naturales hic non trāstulit: & appellatiō filij in materia fauorabili venit nepos, vt tradit Bartol. in. l. liberorum. ff. de verborum significatio. & Salicet. in dicta. l. fin. & per Bald. in. l. maximū vitium. columna tertia, & quarta. C. de liber. præter. & quia etiam ad d. vers. de nepotibus. coniuncta dict. l. fina. potest responderi ibi tantū probari nepotes, etiam legitimos ex filio naturali tantum auo intestato non succedere, vt legitimos: quod tamē succedant, vt naturales, nō negant dicta iura.

de Palat. Rubeis. in repeti. c. per vestras. de donatio. inter virū & vxor. in rubr. in co. 372. ad fin. in formis minoribus.

b *¶ De oro.* Concordat cum. d. auten. de exhiben. reis. §. quoniam verò. & cum. d. §. quia verò legem. & de valore vnus libra auri, vide in. l. quotiens, vbi Ioann. de Plat. C. de suscepto. & Archa. li. 10. & l. 1. in. l. 2. §. ex his. pen. co. ff. de verbo. obliga.

sin testamento: o el padre en los bienes de ta fijo.

In testamento muriendo ome, que non dexasse fijos legitimos, su fijo natural^c que ouiesse auido de alguna muger de que non fueffe dubda que la el tienia por suya, e que fueffe el fijo engendrado en tiempo que el nō ouiesse muger legitima, nin ella otro fi marido, tal fijo^d como este, puede here

bona sua donare: si autem filium legitimū habet, vnā dūtaxat vnciā, si ascendentem tantum, relicta ei legitima hæreditatis, quæ est tertia, aliud potest filio naturali relinquere, & si pater de eo non fuit recordatus, tenetur eum hæres arbitrio boni viri alimentare. prædicta omnia habent locum ecōtra cum de successione filij naturalis tractatur. h. d.

c *¶ Natural.* Hic habes declaratum, quid debeat concurrere: vt quis dicatur filius naturalis. s. q sit procreatus ex soluto & soluta. & quod non esset dubias quin pater illam habebat in concubinam, adde. l. 1. tit. 11. 7. parti. ibi, o amigada que tenga conofcidamente por suya. sed vide, quæ dixi in. l. 1. tit. 15. 4. par. & q not. Abb. in. c. innotuit. de electio. penul. col.

d *¶ Tal fijo.* Quid si esset nepos, vel alius, de liberis naturalibus vterioris gradus? videbatur dicendum q illi nunquam possunt auo, vel proauo paterno in aliquo succedere. imo neq; filius naturalis & legitimus procreatus ex filio naturali tantum, non potest auo paterno ab intestato succedere, vt in. l. si in fin. C. de natura. liber. quæ lex etiā hodie manet incorrecta, vt patet in auten. quib. mod. natura. effici. sui. in. §. discretis. ad fi. in vers. de nepotibus. licet glo. ibi aliud innuat. s. q sit idem q in filijs. quia secundum Mathesilla. in tracta. de succes. ab intesta. fo. 2. col. 1. in prin. d. l. si. non est correctā in nepotibus, neq; reperitur de iure cautum, q idem sit in nepotibus circa hoc, quod est statutū in filijs. Al legat etiam pro se tex. in dict. autē. in. §. filiū vero. ibi tamē nullum habeat participium ad ascendentes. qui tamē. §. loquitur in alia materia. Ang. de Are. refert. & sequitur simpliciter mathesilla. in. §. nouissimē. in l. ad officia. Sali. vero in. d. l. fin. C. de natu. liber. tenet contrariū imō q nepos naturalis succedat ab intestato in his duabus vncijs auo. Mouetur ex eo, q in successione nepotes patrem representant vt si cut legitimi in totum succedent, vt in auten. in succes. C. de suis & legiti. hæredi. sic naturalis in duabus vncijs, vt poterat eius pater, & subdit q hæc opinio est æquior & humanior. & quod satis probatur ex mente. d. l. fin. quia in illa. l. ideo clauditur via nepotibus naturalibus: quia & erat clausa filijs. Si ergo in aliquo aperitur filijs, vt in auten. l. cēt. C. eod. & hic ergo & nepotibus, & quia aperte. d. l. dicit, q nō debet ita via relinquendi nepotibus restringi, sicuti & filijs. & huic opinioni Salic. videtur adhærere Roder. Suar. in commento. l. 1. tit. 6. li. 3. foro. 11. ver. hæc de naturalium filiorum successione. columna prima. & certē punctus iste est disputabilis, vt & dicit Ioann. Baptis. Catalupi. in repetitione. l. si qua illustis. C. ad officia. vbi dicit, quod in stricta disputatione opi. Mathesillani, videtur magis de mente text. in. d. versiculo. de nepotibus. vt latius ipse inducit, columna. 16. numero. 39. vbi videre poteris, sed quia Azo in summa. C. de natura. liber. colum. prima. versiculo & quæ dixi de naturalibus filijs, tenet icem dicendum in nepotibus naturalibus, quod in filijs. & idem tenet Dinus seu ille, qui autor fuit tractatus, de successione. ab intesta. qui est inter tractatus Barto. in consulendo, & iudicando non videretur ab ista opinione recedendum, secundum eum & etiam ego teneo per istam l. partitarum, quod ea quæ in dict. versicul. de nepotibus. continebantur circa nepotes naturales hic non trāstulit: & appellatiō filij in materia fauorabili venit nepos, vt tradit Bartol. in. l. liberorum. ff. de verborum significatio. & Salicet. in dicta. l. fin. & per Bald. in. l. maximū vitium. columna tertia, & quarta. C. de liber. præter. & quia etiam ad d. vers. de nepotibus. coniuncta dict. l. fina. potest responderi ibi tantū probari nepotes, etiam legitimos ex filio naturali tantum auo intestato non succedere, vt legitimos: quod tamē succedant, vt naturales, nō negant dicta iura.

¶ Lex. VIII.

Si dñfunct⁹ nō habet descendentes, nec ascendētes, succedit ei filius naturalis ex concubina in sexta parte æqualiter cum matre diuidenda, sed in vita vel testamēto bene potest ei pater omnia

3 a **¶ Dos partes.** Cōcord. cum. d. aut. licet. C. de natura. liber. & remouetur ab istis vncijs seu partibus non solum si extant filii legitimi, & naturales verum etiā si extant filii legitimam rescripto principis, quod satis probatur hic, & in. d. aut. licet. & ex dictis Bald. in. l. eam quam. num. 20. & in. l. cum acutissimi. C. de fideicomis. & idem si starent filii adoptiui, si militer excludatur, secundū Nico. de vbal. in tractat. de succes. abintesta. colū. 11. & Ioā. Baptif. de S. Seueri. in. d. l. si q̄ illustris. C. ad offic. fo. 5. quid si haberet descendentes qui tamē renūciarunt hereditati veluti filii iuxta formam. c. quauis pactum. de pact. libr. 6. vide per Bart. in l. 1. §. habebat. ff. de bon. pos. contra tabu. & Ludo. Roma. cōsi. 43. & Guiliel. Bñdi. in re pe. c. raynūū de testa. in verbo & vxorem nomine Adaliam. nu. 679. cum sequen. vbi & vide. quid si substituat legitimis filijs, & vi. l. lucius. & ibi Ang. & Ioā. de Imo. ff. de vulgr. & pupil. & que dixi supra ea. par. tit. 9. in. l. 12. in glo. magna.

4 b **¶ Ascendentes.** De iure isto partitatum non poterat institui per patrem eius filius naturalis, si talis pater habebat patrem, vel alios ascendentes legitimos, vt hic vides, nisi in eo quod non erat legitima talium parentum, & idem habetur in. d. aut. licet. hodie tamē per. l. 10. Tauri etiam nulla legitima relicta ascendentes potest pater instituire filium naturalem in bonis suis omnibus heredē, vel relinquere quod voluerit.

5 c **¶ La vna.** Concord. cum auten. quib. mod. natur. efficiant. sui. §. neigitur. & cum auten. de trien. & semif. §. consideremus. & etiā si nō super sit concubina mater talis filij naturalis potest sibi relinqui ista vnciā, vt hic colliges, & tenet glof. & Alber. in. l. 2. C. de natu. liber. ¶ Quid autem si haberet duodecim filios legitimos, & vnum naturalem, an possit tunc relinquere vnciam dicto filio naturali? Alber. post Mar. de Fa. in dic. aut. licet. C. de natur. libe. dicit q̄ non, ne plus habeat naturalis, quā legitimus, per tex. in. l. cōmunium. in fi. eo. tit. & §. quoniā variet. in auten. de nupt. & quid si substituat Bastardus legitimo? vide quæ dixi supra in glo. super verb. dos partes. An autem vltra istam vnciam poterit pater relinquere filio naturali quintam partem bonorum pro alimentis, ex dispositione. l. 10. in ordin. Tauri? & videbatur q̄ sic cum ista lex. neq; auten. licet non disponant q̄ hoc liceat patri ratione alimentorum filij naturalis, & sic etiam filio naturali diuidi, pater etiā extantibus filijs legitimis poterit relinquere istam vnciam, sed contrariū credo, imo q̄ solū poterit pater filio naturali, etiā egeno relinquere vel istam vnciam de qua hic, vel quintā bonorū, si pater voluerit iuxta. d. l. 10. & sic ex dict. l. 10. & ex alijs. ll. fori ista vnciā fuit augmentata, vsq; ad quintam partem si pater eam naturali relinquere voluerit, neq; vterius erit capax extantibus legitimis, etiā ratione alimentorū, eo quia cautum est, neq; invita, neq; in morte patris filios legitimos habentem non posse disponere vltra quintum bonorū in extraneos, vel pro anima seu alias extra filios legitimos, vt habetur in. l. fori. titu. de las mandas. l. 9. & in. l. 28. in ordin. Tauri. & in. l. 1. titu. de las herencias. lib. 3. for. ll.

dar las dos partes de las doze de todos los bienes de su padre: e el, e su madre de ué partirestas dos partes y gualméte. Es por auétura el padre nō ouiesse pariéte de los descēdiétes, nin de los ascēdiétes: estōce puede el dar miétra biuiere, o dexar é su testamēto todo lo suyo a tal hijo como este. Pero si ouiesse hijo legitimo, nō le podria dar, nin dexar en su testamēto a tal hijo natural, si nō de las doze partes de la herécia, la vna. Mas si acaesciesse q̄ el padre non ouiesse hijo legitimo, e ouiesse otro pariéte de los ascēdiétes, así como padre, o auuelo: estonce dexādo a estos ascēdientes su parte legitima^d, q̄ es la tercera parte^e de lo suyo: las otras dos partes puede dar en su vida, o dexar en su testamēto al hijo natural sobredicho. E si por auentura el padre nō se acordaf

nor. possessio. contra tabu. idem Bartolin. l. gallus. §. etiam si parente ff. de liber. & posthu.

g **¶ Herederos.** Habes hic, q̄ onus alimentandi filium naturalem, quo pater tenebatur, vt in autē ex complexu. C. de incest. nupt. & in. l. si quis a liberis. §. 1. ff. de libe. agnos. l. 2. titu. 19. 4. parti. trāsit in eius heredēs etiā extraneos Concordat. d. l. si quis a liberis. §. item rescriptū. vbi vide glo. Bart. & Alber. ff. de libe. agnos. & addel. 6. & q̄ ibi dixi in. d. titu. 19. 4. parti.

se de tal hijo como este, non dexandole ninguna cosa de lo suyo: estōce los herederos del, son tenudos de le dar lo q̄ le fuere menester para su gouierno, e para su vestir, e calçar, legū aluedrio de omeś buenos: de manera que lo puedā sofrir sin grā su daño. Otro si dezimos, que en aquella misma manera q̄ el hijo natural puede, e deue heredar a su padre en los bienes del, e aprouechar se dellos, así como sobredicho es, q̄ en essa misma manera^k puede heredar el padre en los bienes de tal hijo, e ayudar se dellos.

¶ Ley. IX. Como non se embarga al hijo natural la su parte, que deue auer por razon de la muger legitima que fue de su padre.

As leyes antiguas otorgan q̄ el padre muriendo sin hijos legitimos, puede el hijo natural

etia extraneos Concordat. d. l. si quis a liberis. §. item rescriptū. vbi vide glo. Bart. & Alber. ff. de libe. agnos. & addel. 6. & q̄ ibi dixi in. d. titu. 19. 4. parti. ¶ Sed an heredes mariti tenebuntur alere vxorem in opem? glof. vult q̄ sic infra annum a morte mariti, in. l. si cut patronis. ff. de oper. liberti. quā ad hoc alleg. Bar. in tractatu, de alimentis. col. fina. & intellige dictū Bart. iuxta dictum illius gloss.

h **¶ Menester.** Cō 10

cor. cum. d. aut. licet. C. de natu. liber. ibi huiusmodi enim naturales filios pasci boni viri arbitrio necesse est, & ex istis verbis iunctis præcedentibus cū dixit, non se acordasse de tal hijo, non dexādole ninguna cosa de lo suyo entonces, & c. argui pōt q̄ si p̄ relinquitur filio naturali vnciā quæ erat. 12. pars hereditatis, vel. 5. per. d. l. 10. Tauri licet talis pars sic relicta, & si vēdatur, neq; ei p̄tū nō sufficiat ad alimentā, q̄ nō tenebūtur heredes p̄ris ad alēdu talē filiū naturālē, & idē si p̄tū naturali de ceteri ab intestato succederet in duabus vncijs: in cōtrariū tñ vidē dīcādū: quia alimentā sunt debita filio naturali: etiā dī iure nature. l. 1. §. pe. verfi. hinc liberorū. ff. de iust. & iur. & in. l. de iur. natu. in prin. & hinc dicebat Bal. in. l. pactū qd̄ dotali. co. fi. q. fi. C. d̄ collat. q̄ neq; tali iuri alimentorū a lege & natura debito pōt renūtiari, etiam cū iuramento: neq; tale ius nature videtur lege mutabile: maximē attēta equitate canonica, de qua in. c. cū haberet. d̄ eo qui duxit in matris. quā pollū. per adulteri. neq; de mēte hui. l. neq; etiā. d. l. 5. est tollere filio naturali tale ius p̄tēdi alimenta ab heredibus p̄ris, in quos tranfit hoc onus alimentorū, vt in. l. si quis a liberis. §. itē rescriptū. ff. d̄ libe. agnos. & hic: nā intelligē d̄ sunt q̄ in p̄prietate bonorū q̄ a p̄re naturali māsērūt stan tibus filijs legitimis filij naturalis ēt occasione alimentorū nō sit capax aliqd̄ vltra habēdi etiā si a p̄re sibi reliquat nō verō ex hoc negat quin si tale relictu esset in sufficiēs ad alimentā q̄ nō p̄sit petere id q̄ sibi deficeret ad alimentā ab heredib; p̄ris filijs vel extraneis & sicut si due vnciæ ab intestato nō sufficiēt idē v̄ dicēdū & q̄ ista. ll. intelligat q̄ vnciā vel. 5. relicta, vel q̄ p̄re reliquit sufficeret ad alimentā, nam si nō esset sufficiēs nō intēdit tollere tale ius alimentorū hoc etiā vult Rode. Suar. i cōmento. l. 1. tit. 6. li. 3. for. ll. in ver. notādū est i. g. vbi alleg. tex. cū gl. i. §. discretis. in aut. quib. mod. natu. effici. sui. & ibi Bar. & caue vt intelligas dicta Rode. quando duæ vnciæ non essent sufficiēs ad alimentā vt prædixi & q̄ ita intelligi debet Bar. in. §. discretis.

Quæ in noua rec. est. d. l. 8. tit. 8. li. 5.

i **¶ Offi. ir.** Not. hoc verbū & vide. l. 2. & quæ ibi dixi. & l. 4. tit. 19. 4. par. 11

k **¶ Manera.** Cōcor. cū. d. aut. licet. & cū corpore vñ sumitur. & cū. d. Azo. 12 C. de natu. libe. in sum. co. 1. & C. de legit. hare. in sum. ad fi. vbi posuit hæc verba & forte eodē mō succedit naturalis p̄re filio sicut etiā naturalis filius p̄re, vt ita sit eadē vel par ratio pietatis, vt. ff. de inoffici. testa. l. nā & si parētib; licet pla. dixerit p̄re in solidū succedere filio naturali etiam si filius esset purius. & vide bonū tex. in. §. i. in. l. de feruul. cogna. & Bart. in. l. si. cola. verfi. quæro quid e contra. ff. de his quib. vt in dig. & in aut. quib. mod. natu. effici. sui. §. si quis iur.

l **¶ Dellos.** In alimentis. vt. d. auten. licet. ¶ Lex. IX. 13

¶ Lege antiqua cessante, vxor defuncti non impedit filium naturalem patri in duas vncias succedere, quia ei non fecit præiudicium ante coniugium natus, nec quod auferendum esset naturali applicadū esset vxor. l. d. m. ¶ Antiquas. Aut. licet. C. de natu. liber. & in corpore vñ de sumitur. 1 Partida. vj. Q. iij

In noua rec. est. l. 8. tit. 8. li. 5.

Et. d. l. 8. noua rec.

In noua rec. est. l. 12. tit. 6. li. 5.

Quæ est. d. l. tau. & d. l. noug recop.

Et in noua rec. est. d. l. 8. tit. 8. li. 5.

In noua rec. est. l. 1. tit. 8. li. 5.

Sesta partida.

2 a *¶ Ninguna razon.* Hostien. in summa. qui filij sint legi. vers. an utrunq; genus. dicit illam forte esse rationem. favor videlicet & honor matrimonialis propter quem noluit lex quod viuentis vxore legitima naturalis succederent in memoriam matrimonij prateriti ne mulier illa scaldali zaretur. argum. l. 2. ff. rerum amotarum. & C. eo. l. 2. ibiq; tradit qd est i mari triplex genus pisciu mu renæ & locustæ, & purpuræ quorum piscium vnus ab alio vincit nō e contra: nam murena à locusta vincitur locusta à purpura, purpura à murena. & subdit, habet ergo coniux potestatem diaboli: quia naturali obest & sibi nihil prodest.

3 b *¶ A mudar.* Multum not. istam. l. vt caueas multum in dicendo qd aliquando. ll. partitaru corrigant ius com mune. nam cum hoc. l. partitarum voluit id expressit, vt hic vides.

4 c *¶ Non laganaria ella.* In contrariu videbatur quia si aliquid auferat alicui alterius fauore cedere debet illi, pro quo auferitur. l. 2. §. si duo. & ibi Bartol. ff. de collatio. bono. & in. l. 2. §. ff. ad Tertull. & consuluit Pau. de Cast. con. 187. in. 2. volu. Incipit notandum est qd si princeps eximit castrum quod donat à iurisdictione ciuitatis cui antea subieciatur quod cum hoc fiat cōtemplatione donatarij videtur donatario ipsam applicare. argu. l. seruo legato. §. si testator. ff. de lega. 1. & ex nota. per Bar. in. d. l. 2. §. si confert ad idem quod tradit Ioan. And. in additio. ad Specul. titul. de successio. ab intest. in rub. col. 2. versic. sed qua lione. & qua tradit Soci. con. 5. 1. vol. incipit p̄sens consultatio. & conf. 84. eo. volum. & consi. 241. col. 12. volu. 2. & consi. 73. in. 4. dubio. volum. 3. incipit dubitationem faciebat, vbi per dicta consi. noranda in proposito videre poteris. potest dici quod in casu isto istud lucrum duaru vnciarum nunquam per. ll. antiquas fuit delatum filio nisi sub hac conditione si legitima soboles vel coniux legitima non super esset, & sic non potest dici qd auferatur lucrum eo quod nunquam stante vxore legitima fuit delatum, & ideo per leges antiquas nō applicabatur vxori: sed venientibus ab intestato à quibus auferretur. Praterea. ll. antiquæ non mouebantur ad hoc statuendum cōtemplatione vxoris cui nulla iniuria facta fuerat neq; à lege in hoc aliquid pro se habebat: sed quia sic placuit legislatori deferre tale lucrum, & nō alias, & sic est diuersa ratio quæ in adductis in contrarium. & sic iuste motus fuit legislator princeps noster qui hanc legem condidit ad tollendum dispositionem antiquam, vt talis coniux non sit impedimento filij naturalibus ex quo ipsa non poterat sibi acquirere quod naturalibus auferretur.

¶ Lex. X.

4 d *¶ Nato ex fornicatione, adulterio, vel incestu non potest inter viuos vel in morte pater donare alias reuocant fratres legitimi aut patru vel aui nisi rex confirmet: & si intra duos menses non reuocent vel non sunt qui reuocent sic donatum vel relictum erit regis. h. d.*

1 d *¶ De fornicatione.* Intellige de ea fornicatione quæ etiã accedente fornicantium consensu conjugalis esset non potest, nam aliàs inter solutu, & solutam filius inde habitus naturalis diceretur, & non spurius, vt supra eod. l. 8. Et quod de tali fornicatione hæc lex debet intelligi patet etiam ex. l. 1. tit. 15. supra. 4. part. quæ natu ex adulterio vel incestu appellat fornezinu. & ex. l. fi. tit. 14. ea. par. 4. quæ dicit idem esse dicere spurium quod fornezinu.

2 e *¶ Fijo natural.* Ino est spurius. vide. d. l. 1. tit. 15. par. 4. & quæ ibi dixi.

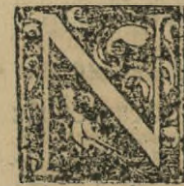
3 f *¶ Heredar.* Sunt enim tales filij omnino incapaces respectu patris, & neque ex testamento neq; ab intestato, neq; ex contractu inter viuos aliquid à patre capere possunt. vt in. §. fin. quib. mod. natura. efficiant. sui. & in authen. ex complexu. C. de incest. nupt. & in authen. licet.

C. de natura. libe. & hic. & l. 4. titul. 3. supra ead. partita. nisi sit ad alimēta, vt in. l. 9. & 10. in ordina. Tauri. & in. l. 5. tit. 19. 4. partit. & in. c. cū haberet. de eo qui dux. in mari. quam pollit. per adulte. & per Bart. in. d. authen. ex complexu. & respectu talium alimentorum erunt capaces etiam ratione proprietatis stantibus filiis legitimis alijs vsq; ad

In noua rec. est. l. 7. & 8. tit. 8. lib. 5.

pinquos parientes del finado. E de mas semejaria estraña cosa, que ella pudiese fazer daño a otri segund ley, non mereciendo, nin veniendo ende a ella ningu na pro.

¶ Ley. X. Quales fijos non son legitimos, nin naturales, e que non pueden heredar los bienes de sus padres.

Nascido seyendo alguno de fornicacion, do de incesto, o de adulterio: este a tal nō puede ser llamado fijo natural nin deue heredar, fningūa cosa de los bienes d su padre, e si a tal fijo como este diesse el padre algūa cosa de lo suyo, los otros fijos legitimos q fueren de aql padre mismo, pueden reuocar la donaciōg, e la mada^h. Fueras ende si el Reyle con-

quintā bonorū, vt in dictis legibus Tauri. & non stantibus etiã si excederet quintam dummodo talis pprietas a ltimata non excedat valorem necessarium ad alimentadum filij spurij considerata eius ætate, & qualitate & dignitate eius, & patris, vt nouissime tradit Roderi. Suarez. in repe. l. 1. tit. 6. libr. 3. for. ll. versic. secundum est vtrum legitimum alimentorum. & cū ex dictis legibus

Et. d. ll. ro. ua recop.

mittatur p̄ri filio spurio. tit. alimētorū posse legare vel donare vsq; ad quintā bonorū pcederet, & si filius diuisim^o sit vt tradit Aimō. cō. 199

g *¶ La donacion.* Non potest ergo donari filio spurio per patrem, vt hic vides & dixi supra in gloss. proxima. quid autem si pater donet filio de cem, & rogauit eum, vt ea restitueret an valebit fideicommissum? Bal. in. l. ab eo. C. de fideicommiss. dicit quod sic: quia licet nō capiat neq; obligetur tñ tāquam executor restituere potest. allegat. l. si quis quos. ff. de lega. 2. Bart. tamen in. l. eam quam. C. eo. col. pe. versic. quarto. 4. vult cōtrariū videlicet quod ille qui est incapax in totum cū habeatur pro non scripto nō tenet fideicommissum ex persona eius per nota. in. l. codicillis. in prin. ff. de lega. 2. siue sit fideicommissum vniuersale siue particulare. & contra Bald. tenet Alexan. in. l. cogi. §. hi qui solidū. ff. ad Trebell. col. pe. & Iason in. d. l. eam quam. co. fi. quos videas, quid autem ex titul. venditionis, vt quia inter se vendere velint? Specula. titu. de successio. ab intest. col. fin. dicit quod neq; tit. venditionis si ponas hoc fieri ex prohibito affectu: sed si tanquā inter profus extraneos forte, scdm eū tenebit venditio. argu. ff. de donatio. intervir. & vxor. l. si sponsus. §. circa. & ff. de cōtrah. empt. l. si quis donationis. sed cōtra istud dictū facit. l. 1. C. de natura. liber. quæ locuta fuit de titu. emptionis, vt neq; hac via filij spurij, de quib^o ibi essent capaces, cui adde l. 2. titul. 3. lib. 5. ordi. & l. 22. titu. 3. lib. 1. ordi. rega. & forte in dubio p̄sumendum esset emptione factā ex prohibito affectu per illā. l. & per dictas. ll. regni si vero cōstaret reingestā, vt inter extraneos forte procederet dictū Specula. p̄ferim attentis verbis huius. l. p̄tariū q nihil dicit de emptione, sed de donatione, & facit etiã quod Alberi. dicit in. d. l. 1. cū dicit nota. cōtractū in itū per patrē cū filiis naturalib^o vel vxore non legitima p̄sumi fiditū & in fraudē factū: & ideo retractatur pro hoc. ff. de p̄batio. l. qui testamentū. in fi. & ibi vide glo. & Salic. in. d. l. 1. vbi & Bald. Seguratū in repe. l. 3. §. ff. de libe. & posth. fo. ro. co. 1. p̄ illas. ll. ordi. vult qd neq; titu. vero emptionis. Sed forte limitādū est, vt dixi. qd aut si filius spurij emat ab eo cui p̄ vedit. vi. Bar. l. l. si is q. in fi. ff. de vul. & pu. vbi vult qd adhuc alienatio p̄tata facta i fraudē.

In noua rec. est. l. 6. tit. 8. lib. 5.

h *¶ La manda.* Ab alio tñ quā à p̄re etiã ab auo p̄t spurio donari vel relinqui. gl. & doc. in. d. l. 1. C. de natura. liber. & dixi in. l. 4. tit. 3. supra ea. partit. intelligetū qd dixi qn relinquit ab auo nō hñte legitimā sobolē nam si haberet nō p̄t relinque nepoti spurio, nisi esset intra quintam bonorū per. ll. hui^o regni. idē neq; possit auus habes legitimā sobolē vltra. d. quintā relinquire nepoti et legitimo & naturali ex filio spurio, vt tenet gl. in. l. fi. C. de natura. liber. per tex. ibi. & tradit Iason in. l. hereditas. pe. col. C. de his quib. vt indign. & tradit Didacus à Couar. in suo epitome m̄rimoniali pte. 2. c. 8. ver. 2. cōclusio. An autē possit à p̄re relinqui spurio cū capere possit: vide Bald. in. l. eam quam. co. 11. C. de fideicommiss. versiculo. & ex hoc infertur. vbi dicit quod non valet relictum, & illud dictum Bal. dicit pulchrum & singulare Paul.

l. tau. 9. & In noua rec. l. 7. tit. 8. lib. 5.

de Castr. quem vide in. l. i. ff. de regul. catonia. cōtrarium tamen tenet Alexan. & videtur communis opinio in. l. gallus. §. institutus. col. i. ff. de liber. & posth. Decius consil. 176. col. antepe. An autem possit capere spurius quod relinquitur causa conditionis implendae. Bald. in. d. leam quam. circa si. versic. sed iuxta predicta. dicit qd nō allegans gl. nota. id tenen

tem. in. l. qd ditionis. ff. de dona. caus. mor. quae est gloss. singularis. & idem tenet Bald. in. §. naturales. col. i. versic. extra not. si de feud. fuer. controverf. inter domi. & agna. vi-

firmasse^a la donacion, o la mada por su preuilejo. Et si filios legitimos nō ouiere, puedē la reuocar los hermanos^b del padre deste fijo atal, o su auuelo, o su auuela. E si tales parientes non ouieffen, que la reuocassen, o si los ouiere, fueffen tan negligentes q non quiesffen demādar falta dos meses^c lo q fueffe dado a tal fi-

de etiam per Bald. in. d. leam quam. in fin. & ibi addita vtrum spurius possit succedere patri qui non est solvendo? Adde etiam q bene poterit substitui vulgariter filio spurio. vide per Bald. in. l. humanitas. col. 10. C. de impuber. & alijs substiti. ipse tamen spurius non poterit substitui vulgariter, neque per fideicommissum a patre: vt post alios tradit late Guillielm. Benedict. in repet. ca. Raynuntius. de testa. in verbo. & vxorem. nume. 690.

6 a *Cōfirmasse.* Cum causula non obstante. vt tradit glo. in. d. l. i. C. de natura. libe. & tradit Azo. C. eo. in summa. col. i. verbi. quid si imperator. vide per Salicet. in. l. si. C. de diuers. rescrip.

7 b *Los hermanos.* Concordat cum. d. l. i. C. de natura. liber. & nota bene quia haec lex approbat opinionem Azo. ibi in summa, qui intellexit illam. l. etiam in spurij natis ex alijs personis non in dignitate positis. Et aduerte, quia per istam. l. videtur reprobari quaedā quae erat magis communis opinio, videlicet q relictum spurio palam, remanere de beat penes heredem scriptum, vel apud venientes ab intestato: nō autem primo vadat ad personas nominatas in. d. l. i. & hic, quam opinio tenet Bar. in. l. hereditas. C. de his quib. vt indign. vbi etiam Bald. Angel. & Salicet. & Alex. dicens istam opinionem magis communem, & idem tenet Bar. in dict. l. i. vbi & Salicet. dicit q ista personae ibi & hic nominatae non admittuntur priusquam haeredes: sed venient istae personae inter se ordine successiuo, eo ordine quo hereditas defertur ab intestato, tñ post heredem scriptum. Et vt hic vides haec lex sequens opinionem Azo. vult, q primo loco statim defertur personis hic scriptis: quam opinionem etiam voluit tenere gloss. in dict. l. hereditas. & inter eas defertur ordine successiuo. vt dixit Salicet. quod tu tene menti contra dictam magis communem opinionem, quam etiam tenuit Bar. vbi plenē tractat in. l. si. col. 2. ff. de his quib. vt indign. versic. quāro & reuoco in dubiū. & sic q ex illis. l. partitarum. fiat distinctio inter omnino incapaces, qui non dicuntur indigni. & tñ procedat opinio Bar. & quod habetur in. l. i. C. de heredib. instituent. & in. l. fina. tit. 7. ead. partita. & inter incapaces ob indignitatem etiā sine culpa suis: quia alieno vitio laborant, vt isti spurij: & tñ procedat opinio Azo. & gl. in. d. l. hereditas. quae approbatur hic. Tu vero cogita, si quō modo possit defendi communis opinio ab ista. l. partitarum. vt videlicet intelligatur non exiitente haerede scripto: cum haec lex non aperiat haeredem fore scriptum: & est magna restrictio ad istam. l.

8 c *Falta dos meses.* Concordat cum. d. l. i. C. de natura. liber. & facit q si possessor maioris committat tale delictum, propter quod transeat in sequentem vocatum, quod si ille sit negligens in petendo intra duos menses, q possit petere fideus. & adde quod Bal. notabiliter dicit in. §. fi. in fin. per quos fiat inuestitu. Cogita tamen an cursus duorum mensium tantum sufficiat. & vide quae dixi supra in. l. io. 4. partit. in gl. magna. versic. item pone. titu. 26.

Lex. XII.

3 a Mater semper est certa: ideo ad eius successione spurij cū legitimis admittuntur: nisi sint incestuosi ex consanguineis infra quantum gradum geniti, aut ex damnato coitu. i. ex religiosa: vel mulier sit nobilis generis cui non succedit vulgo quæritus cum legitimis. h. d.

3 d *Siempre son ciertas.* Adde. l. quia semper. ff. de in ius vocā. & dicit Philoſophus. i. de generatione animalium, q forma in generatione dat corpus, id est ministrat materiam corporis in formem, formatur autem per virtutem formatiuam, quae est in semine patris: & laboriosior est generatio matrum quam patrum, & magis sciunt qui sunt ipsarum filij quam patres, ex quo secundum Philoſophum. 9. ethico. magis sunt amantes filiorum quam patres. Item quia mater plus laborat in generatione, & educatione quam pater, vnde dicitur Ecclesiasti. cap. 7. gemitum matris tuae ne obliuiscaris.

2 c *Per esta razon.* Adde. §. nouissimē. instit. ad Orficia.

f *Los bienes de su madre.* Idē dic in bonis auiae maternae, vel alterius ascē dentis per maternam lineam: perinde ac si nati essent de legitimo matrimonio. vt in. d. §. nouissimē. & l. si spurius. & l. hac parte. si vnd. cogn. & l. modo in ius. & in. l. 9. in ordina. Tauri. ibi, por su orden y grado. & tradit Mathesilla. in suo tracta. de successio. ab intest. fol. i. colu.

Inno. fecit. etl. l. 7. tit. 8. lib. 5.

so como este: estonce deue ser del Rey.

Lex. XI. Quales filios de aquellos que non son legitimos, pueden heredar a sus madres.

As madres siempre son ciertas^d de los filios que nascen dellas, por esta razon^e todo fijo deue heredar en los bienes de su madre^f en vno con los otros filios legitimos^g,

Tertullia. & i. §. vulgo. instit. de successio. cogn. tradit Mathesilla. in suo dict. tractat. fo. 6. col. 3. versic. aut sunt parentes. Angel. Aret. in. §. praferuntur. instit. ad Tertullia. & probatur in. l. 6. in ordina. Tauri. nā in hoc perinde est ac si nati essent ex legitimo matrimonio, & poterit tā mater, quā auia vel alij ascendentes per lineam maternam, que ellare cōtra testamētū talis descēdētis. l. si suspēta. §. d. in officio. ff. de inoffi. test. quā. l. licet loquatur in mē. idē dicēdū in alijs ascendētibus, quae in eius locū subintrāt. vt in. §. cum filius. instit. de heredita. quae ab intest. defert. & tradit Socinus. & ibi in subscriptione etiā Bal. de Bartholinis cōsi. 148. a. volu. incipit meminiam sunt duo menses. & probatur in. d. l. 6. in ordina. Tauri. & in. l. nā & si parentibus. ff. de inoffi. testa. & eādē legitimā debent habere in bonis talium descēdētū, ac si tales descēdentes essent de legitimo matrimonio, vt probatur in. d. l. 6. & 9. in ordina. Tauri. & iuxta nota. per gl. & ibi Salice. & doctos in authenticā. nouissimā. C. de inoffi. testa. & pro indubitato tradit Socinus in d. consil. q in talibus naturalibus, seu spurij respectu successione maternae legitima sit triens iuxta. d. authenticā. nouissimā. quae auxit anti quam legitimam, quae erat quarta. vt in. l. Papinianus. §. quarta. ff. d. in officio. testa. l. cum queritur. C. eo. & hodie per. l. huius regni est etiā auia in filijs & descendentibus. vt in. l. 9. tit. 5. lib. 5. foro. l. i. & in. d. l. 6.

Ad tit. C. & ubi. ad Sena. cōfiter succedant suis descendētibus natura. libus. vt in. d. l. si spurius. & in. §. h. instit. ad

In no. rec. etl. l. 7. tit. 8. lib. 5.

Et in. l. no. rec. de quibus. 3. proxi.

In no. rec. etl. l. 12. tit. 6. lib. 5.

vbi etiam q dua tertia partes ex tribus debent pro legitima ascendētū: & licet illa. l. 6. dicat, los ascēdentes legitimos. verificatur etiā in ascēdētibus naturalib⁹ per lineā maternā, qui vt dixi perinde succedūt, ac si essent de legitimo matrimonio: vt etiā probari videt in. d. l. 9. titu. 5. lib. 3. foro. l. i. cū dicit, que ayā derecho de heredar. neque obstat matri neque auiae maternae, q habeat filios legitimos & naturales, vt ex hoc repellatur a successione filij, vel nepotis naturalis: cum nullo iure caueatur, q tales filij sui obstant. & quia id in simili quæsiōe, videtur decidere Mathesilla. in. d. suo tracta. de successio. ab intest. 6. fol. col. 3. versic. aut sunt parentes. Cū dicit q etiā illustris mater succedit filio naturali, licet habeat filios legitimos & naturales: & tamen talis filius naturalis nō posset succedere tali matri illustri habēt filios legitimos & naturales. vt i. l. si quā illustris. C. ad Orficia. & hic & idē post Mathesilla tenet Ang. Aret. in. d. §. praferuntur. col. pen. neq; huic dicto obstat q idem Mathesilla. notat. in. d. tracta. fol. 7. col. i. versic. & ex hoc infert mirabiliter, vbi voluit, q quēadmodū fill⁹ naturalis nō succedit patri in duabus vncijs ab intestato, quādo pater habet legitimam sobolem: vt in authentica. licet. C. de natura. liber. sic neque talis pater naturalis habēs talē sobolē, nō succedet filio naturali per text. in. §. in quibus. in authentico. quib. mod. natura. efficiantur. sui. disponentē eodem modo, & vice patrem naturalem succedere filio naturali, quo & filius naturalis sibi. & idem voluit Angel. de Aret. in. d. §. praferuntur. col. i. fin. post dictum Mathesilla. & Ioā. Baptif. Catalupi. in repet. d. l. si quā illustris. nume. 42. quia illud dictum non credo esse verum, neque fundatur iure: quia. d. §. in quib⁹. intelligitur, vt ea vice & modo succedat pater naturalis filio, sicut & ipse filius naturalis sibi, quasi velit dicere, q cum filius caruerit legitima sobole, succedat ei pater sicut & filius succedit sibi carenti tali sobole: non verō prout intelligit Mathesilla. quia est intellectus extraneus & absurdus. & ita Ludou. Bolognin. licet non sic declarans impugnat dictum Mathesilla. in additio. & quia dato quod dictum Mathesilla. esset verum, procederet in successione patris naturalis. Ad quam se restringit dict. §. in quibus. & l. partitarum. supra ea. l. 8. in fin. non vero in matre vel ascendētibus per lineam maternam, prout & voluit dictus Mathesilla. in successione matris illustris vt praedixi.

g *Con los otros filios legitimos.* Concordat cum. l. si quā illustris. in fin. C. ad Orficia. & §. nouissimē. & ibi gloss. instit. eo. hoc tamen hodie corrigitur per. l. 9. in ordina. Tauri. disponentem, q stantibus legitimis spurij non succedat matri.

Que in no. re. etl. d. l. 7. tit. 8. lib. 5.

Sexta partida.

¶ Natus ex damnato coitu. Intelligit ex quo mater debet in foro exteriori puniri, ut declarat Bart. in l. fina. columna. 1. in versicu. quæro an succedat, ff. de his quib. ut indig. & idem vult Angel. de Aret. in §. nouissimè. in sti. de success. cogna. col. si. vers. vnum enim restat. hoc etiã expressè disponitur in l. 9. in ordinamen. Tauri. ibi, de daño y pñible

In no. re. est. l. 7. ti. 8. lib. 5.

que nascen della: quier sea legitimo, o non. Fueras ende, si fuesse tal fiso, como ei que llamã en latin incestuoso: q̄ quieretãto dezir, como el que es engendra-

to, de parte de la madre. & doctores loquentes secundum commune exemplificat in coitu cum consanguinea, vel affini, vel cum coniugata, vel moniali, vel in coitu inter dominam & seruum, ut tradit Bart. vbi supra. & Ioann. Baptis. de S. Severino. in l. si qua illustris. C. ad Officia. fol. 2. colum. 1. Angel. in d. §. nouissimè. in sti. ad Officia. idemque dicendum in nato ex virgine stupro vitata: cum etiam talis coitus punibilis sit, etiam ex parte matris, ut probatur in l. si vxor. §. si quis planè. & in §. fina. ff. de adulter. & in l. fœdissimam. secundum primum intellectum gloss. C. de adulter. & tenet gloss. in lege. si mulier. C. eo. quæ tractat an poena stupri respectu mulieris hodie sit immutata, sicut reperitur immutata in adulterio: de quo etiam per gloss. & Bart. in l. si adulterium cum incestu. ff. de adulter. & per Salicet. in lege. cum qui duas. & in d. l. si mulier. vbi dicit. tinguit. C. eo. & quæ etiam mulier ponatur poena stupri, sicut & vir tenet Angel. de Aret. in tracta. maleficiorũ. in parte che me ay adulterato. columna. 7. videmus tamen hodie de consuetudine virginem non puniri poena stupri, neque alia, neque in iudicium, id contra eam deduci, neque leges partitarum virgini stupratæ talem poenã imponunt: ut patet ex l. 1. & 2. titu. 19. & l. fina. titu. 18. 7. partita. dummodo talis coitus non sit incestuosus, ut in d. l. fina. vbi tamen virgo per vim vel coitum impieisium esset stuprata, talis coitus non esset punibilis ex parte matris: & filius ei succederet, ut tradit Bald. in l. eã quain. colum. 6. versicu. & scias. C. de fideicom. & in l. si qua illustris. C. ad Officia. & probatur in d. §. si quis planè. idemque dicendum esset de coitu cum vidua honesta. l. inter liberas. & l. si vxor. ff. de adulte. §. 2. in sti. de publi. iudi. cum vidua vero honesta, & si infimæ sortis sit, vel cum virgine paupere, vel infimæ sortis stuprum est punibile: ut patet in dictis. l. 1. & in d. l. 2. titu. 19. 7. partita. & tradit Bertrandus consi. 158. vol. 1. hodie vero per l. 9. Tauri. solus ille coitus dicitur damnatus, & punibilis ex parte matris, eo respectu: ut filius ab eius successione excludatur: ex quo mater esset puniendæ poena mortis naturalis: seu ex quo mater incurrat in poenam mortis naturalis. Quod exemplificat in casu. l. 1. C. de mulieri. quæ seru. propr. se immiscue. vel quando ex tali mater committeret crimen incestus, ut in l. fina. titu. 18. 7. partita. ibi cum dicit, esta me fina pena deue auer la muger que a sabiendas fiziere este peccado. & sic vult, quod patiatur eandem poenam, quam vir tali casu pateretur, quæ est poena mortis, pro quo facit tex. notabilis cum gloss. in capitu. relegendes. 23. quæstio. 5. & licet poena in adulterio sit innouata in muliere: non tamen hoc reperitur in incestu, ut in simili dixi supra eadem gloss. & not. gloss. & Bartol. in dicta lege. si adulterium cum incestu. in principio. Quod saltim indubiè procederet in coitu nefario, & incestuoso inter ascendentes & descendentes. Leuiti. capit. 18. seu quando adulterium & incestus concurrerent: tunc sine dubio est poena mortis, ut in dict. l. si adulterium cum incestu. in principio. & ibi not. Bart. & Angel. Aret. in suo tracta. maleficio. in parte che me ay adulterato. columna fina. in fin. ¶ Quid autem si mulier vxorata ex coitu adulterino suscipiat filium, an talis filius adulterinus succedat matri? & de iure communi nullum est dubium: cum talis coitus (ut dixi) sit damnatus & punibilis ex parte matris: dubium faciebãt. l. ista partitarum, quæ cum dixit natus ex damnato coitu, subdit, que quiere dezir tanto como el que nasce de muger religiosa. Item in l. 4. titulo. 3. eadem partita. dicit, ni puede establefcer por heredero a ninguna persona, que fue nascida de dañado coitu, que quiere tanto dezir como de vedado ayuntamiento: alsí como de parienta o de muger religiosa. & non dicit de coniugata: sed nihilominus dicendum est etiam isto iure partitarum talem filium adulterinum non succedere matri: cum dicta. l. loquantur gratia exempli, & non excludant alios similes casus, prout etiam in istis terminis allegans istam legem tenuit Rodericus Suarez in repetitione. l. 1. titulo. 6. lib. 3. for. ll. fol. fin. ad finem. natus tamen dubium in hoc surgit ex dispositione dict. l. non x. in ordina. Tauri. & ex l. fori. permittente: ut mulier adultera occidatur à viro, ut patet in lege prima. titulo. de los adulteros. libro. 4. foro. ll. nam ex videtur dicendum ex tali coitu mulierem incurrisse poenam mortis, & in hanc sententiam inclinant aliqui ex interpretibus illius. l. non x. ¶ In contrarium tamen fortiter facit: quia illa. l. fori non iubet, sed permittit: & non damnat ad mortem: sed permit-

Et no. rec. de qua. 3. proxi.

1. quæst.

2. quæst. In no. rec. est. l. 1. tit. 20. lib. 8.

tit. & sic non potest dici, quod mater per. l. incurrat poenam mortis: ut in his terminis vult Bald. in l. data opera. colu. pen. C. qui accus. non poss. & in cap. ex literis. ad fin. de contritu. & est gloss. notabi. quæ cõmuniter approbatur in l. accusationis. C. quod met. caus. & in isto casu maritus non est minister legis: sed vltor propriæ iniuriæ. ut de-

clarant ibi Salicet. & Paul. de Cast. quos videas, propria parte tamen multum facit, quod sufficit, quæ aptitudi-

ne possit sequi poena mortis: & non dicatur quis incurrisse in poenam mortis. argumen. l. sufficit. ff. de cõdictio. indebi. ficeriam docto. dicunt, quod quando ex crimine non imponitur præcisè poena capitalis: sed alternatiuè, quod adhuc censetur crimen capitale. argumen. l. cum illud. ff. quando dies lega. ced. & tenent Bartol. & alij. in l. 2. ff. de publi. iudic. vbi & Ioan. de Imol. columna. 2. versicu. 3. tangit Bartol. dicit, quod satis esse debet ad iudicandum crimen capitale, quod inspecta ordinata dispositione facta super ipso crimine, possibile est poenam capitalem imponi posse: sed potest responderi, quod ista dicta docto. in dicta lege secunda procedunt: quia in casibus quibus loquuntur poena capitalis siue alternatiuè, sibi conditionaliter imponitur à lege, in isto verò casu quo hic loquimur, lex nõ imponit poenã mortis: sed permittit & non omnibus de populo: sed tantum marito, & sic in vltionem propriæ iniuriæ, & non vt ministro legis. cogita, quia est passus pulcher, & hætenus non consideratus per aliquem ex doctoribus Hispanis, quos ego viderim. ¶ Quid autem de filijs clericis constituti in sacris, vel de filio monachi, vel monacha professa? videtur de quod habetur in dicta lege. 9. ad fin. & quæ dixi in lege. 3. titulo. 21. 4. partita. ¶ An autem hæc prohibitio quod filius ex damnato coitu non succedat matri, extendatur ad filios vltiores, vlti in unum gradum? videbatur quod sic, tãquam natos ex radice infecta: & quia non videtur quod esse possint melioris conditionis per text. cum ibi nota. in lege fina. C. de natura. liber. & per text. in l. liberorum. ff. de verbo. si gnifi. tex. & ibi colligit Abb. in capit. causam. el primero. qui filij sint legi. capit. lator. & ibi Anto. eo. tit. & declarat Bald. in l. si. C. de verbo. signifi. l. si viua matre. C. de bon. mater. Contrarium tamen voluit Socinus consil. 148. columna fina. 1. volumi. incipit meminiam sunt duo menses. mouetur, quia de iure antiquo omnis spurius succedebat matri. l. si spurius. & l. hac parte. ff. vnde cogna. & cum hodie per. l. no. uam. scilicet per text. in authentico. quib. mod. natura. efficiant. sui. in §. fina. hoc reperitur prohibitum in filijs primi gradus prohibitio. l. correctiuæ non debet extendi ad vltiores gradus. l. sancimus. C. de testa. l. precipimus. C. de appella. & ita dicit colligi ex dictis Cyni in dicta. l. fina. C. de natura. liber. & quod ita in specie decidit elegans doctor Ioann. de monte Sperelo. in l. si qua illustris. C. ad Officia. & ibi Socinus respondet ad allegata in contrarium: quod illa procedant in patre & paterna linea, in qua non habemus iura reliqua permissiua successione spuriorum, & descendunt: sed tantummodo prohibitio nem spuriorum, vnde prohibita radice, descendentes non remanent sub aliqua regula permissiua. & pro his dictis Socini facit etiam quod tradit Nicolaus de Vbal. in tracta. de successio. ab intesta. 3. parte. columna. 3. versicu. 2. casu. dum concludit, quod licet videretur dicendũ quod ex quo mater illustris excluditur à successione filij spurij. ut in dict. l. si qua illustris. & similiter videbatur dicendum, quod transuersales, etiam ex linea materna excludantur, cum infecta radice ramunculi non possunt pullulare: tamẽ contrarium videtur dicendum quoniam. l. digestorum simpliciter inuitabant matrem & omnes coniunctos ex linea materna, non distinguendo esset mater illustris, vel non, lex autem. C. correxit. tantum quoad filios & matrem, quando superessent legitimi, nihil dicendo de alijs cõiunctis remanebit ergo ius cõmune intactum respectu taliũ coniunctorum. ut in d. l. precipimus. C. de appella. & c. cum expediat. de elect. li. 6. & facit tex. in authentico. de nupt. §. optimũ. Facit ad hæc quæ not. Bald. in l. pe. C. de legiti. hæredib. ad fi. vbi dicit quod si statutum dicitur, quod soror nõ succedat fratri per hoc nõ videtur dicitur quod contra frater non succedat forori: quia dato vno inconuenienti non debet dari maius, secundum eum, & motus ex hoc dicto Bald. asserit Michael de Cifuentes in dict. l. 9. quod cõsanguinei clericorum legitimi, & naturales succedent filijs clericorum: & tamen tales filij non possent succedere cognatis ex parte patris. ex quo similiter & tu forte posses dicere, quod cum dicta. l. Tauri, solum repellat filium clerici à successione matris, extendens ad hoc & amplians. l. de Soria. non excludentur nepotes, & alij vltiores descendentes, qui pro se habent antiquas leges permissiuas: & licet fortè quis dicat, quod talis filius clerici, non possit succedere cognatis etiam ex

3. quæst.

4. quæst.

Et. d. 7. no. recop.

parte matris. per dictam. l. & l. de Soria. fratres tamen & sorores legitimi & naturales talis clerici, bene possunt sibi succedere, quæ tamen dicta tam Socini quam Michaelis non carent scrupulo propter ea quæ habentur in. d. l. i. & quia fratres cæteri que cognati intestatis fratribus vel cognatis illegitimis eo modo succedunt, quo ipsi illegitimi eisdem fratribus, vel

cognatis & agnatis intestato decedentibus succederet, nam hæc successio reciproca est. vt in authen. quib. mod. natura. efficiant. sui. in §. filiū. Angel. de Aret. in tracta. de testa. super verbo nolo intestatus decedere. col. 9. & Nicho. de Vbal. in. d. tractatu de successio ab inte-

muger religiosa, que es ayuntamiento dañado por senténcia de ley. Essome sería, si tal muger como esta fuesse dueña de noble linaje, o de hōrrado lugar. Ca si este atal ouiesse fijo, de aquellos q̄ son llamados spurios, nō deue heredar de los bienes della el spurio con el legitimo. E spurio es llamado d̄ el que nascio de muger puta, q̄ se da a muchos.

¶ Ley. XII. En que manera pueden heredar entre si los hermanos que son dichos naturales.

sta. 3. parte. col. 3. & 4. dicas ergo. q. d. l. Tauri tantum ampliat dispositionem legis de Soria, respectu successione matris, à qua filium clerici vult excludi: nō vero excludit filium clerici à successione cæterorū con sanguineorū, ex parte matris, & cum sit lex correctoria. vt dixi in. d. l. 4. tit. 2. 4. part. debet intelligi & limitari tantum in casu, in quo loquit. Et sic succedet filius clerici consanguineis ex parte matris: & versa vice succedent ei tales consanguinei pro quo satis bene confert qd̄ tradit Nico. de Vbal. vbi supra dum concludit, q̄ transuersales per lineam maternā, adulterini vel incestuosi filij seu nati ex alio dānato coitu cū habeāt inter se ius cognationis & proximitatis, licet nō ius agnationis: succedent talibus cognatis spurij, neq; reperitur iure cautum, q̄ tales excludantur: & cum mater solum excludatur propter suum delictum à successione filij spurij, & propter idem delictū filius à successione matris. vt probatur in. d. §. filiū. ibi. Sed sit supplicium hoc parentū, vt agnoscāt: quia neque quicquā peccatricis concupiscentiæ eorum habebūt filij. nō est ergo conueniens, q̄ frater vel alius transuersalis, qui sine aliqua culpa fuit, excludatur à successione dicti spurij, vel ipse filius à successione transuersalis sui. per regu. non debet quis sine culpa. de regu. iur. & hanc partem asserit tenuisse Ioan. Petrucij. præceptorem suum. in. l. ff. de in ius vocan. & etiam voluisse Din. dictum tamen Michaelis cum loquitur de consanguineis clerici nō potest stare per supradicta, cum lex de Soria repellat ab eorum successione filium clerici, & versa vice ipsi videntur ab eius successione exclusi.

- 6 a **¶ Religiosa.** Vt in. l. si quis non dicam rapere. C. de episcopis & cleric. & hic adde glo. in. c. virginibus. 27. q. 1. q̄ accedens ad monialem comittit tria crimina, incestum, scilicet & adulterium, & sacrilegium, & bona talis applicatur monasterio, vt in. c. si quis rapuerit. ea. caus. & q. & de pœna etiam ipsius monialis. vide in. c. si qua monacharū. ead. caus. & quaestione.
- 7 b **¶ De noble linaje.** De illustri dicit. vt in. l. si qua illustris. C. ad Officia. de qua ista sumpta est.
- 8 c **¶ Con legitimo.** Hoc est hodie regulare, etiam si mater non sit illustris. vt in. d. l. 9. ordina. Tauri. Succedet ergo matri non obstante filio, vel filijs legitimis. vt hic. & in. d. l. 9.
- 9 d **¶ Espurio es llamado.** Nota he q̄ dicitur spurius ille cuius pater ignoratur: similiter & dicitur, quod dicitur spurius qui ex damnato coitu nascitur: vt tradit Salicetus per glo. in. d. l. si qua illustris. & adde ad id quod dicit ista. l. §. si aduersus. In st. de nup. & sic dicitur spurius quasi sparsim conceptus. vide quæ in hoc tradit Didacus à Couarruias in suo epitome matrimo. 2. parte. c. 8. §. in principio.

¶ Lex finalis.

- 30 **¶ Filio naturali ab intestato decedenti sine liberis & matre succedunt fratres ex parte matris exclusis fratribus ex parte patris tantum, non extantibus tamen fratribus vterinis seu ex parte matris succedunt fratres consanguinei seu ex parte patris tantum, quibus tamen præfertur qui eorum fuit legitimus & naturalis. item filij naturales nō habent ius succedendi ab intestato legitimis neque consanguineis ex parte patris tantum, licet alijs cognatis ex parte matris sic. h. d.**
- 1 e **¶ Fijo natural.** Propriè de filio naturali loqui videtur. de quo in. l. 8. supra eodem. Quid autem si sit natus ex damnato coitu, an succedant

ei fratres vterini, scilicet ex parte matris procreati, vel alij transuersales ex parte matris est maxima contentio inter Docto. nam Mathesilla in suo tracta. de successio. ab intesta. fol. 11. colum. secunda. cū sequens dicit, quod siue vterque prædictorū fratrum, scilicet defunctus & succedere volens, aut aliter tantum natus sit de damnato coitu: nullo modo inuicē succedere possunt, quia non sunt nominadi fratres, vel consanguinei vel consobrini. alleg. authen. quib. mod. natu. efficiant. sui. §. si. & dicit esse de mente Dini in suo tracta. de successio. ab intest. col. 1. & q̄a sublato fundamento, corruit ædificium capitulo. cum Paulus. 1. q. 1. cui in hoc ibi

¶ Ifo natural, q̄ nō es nascido de legitimo matrimonio: si murere sin testamēto, nō auiedo fijos, nin nietos, ni madre, estō ce sus hermanos q̄ le pertenesce de parte de su madre, deuen auer todo lo suyo, e si otros hermanos ouiere de parte de su padre tā solamēte, nō hereda a h̄ ende ningūa cosa. Esto es por q̄ los hermanos q̄ le pertenesce de parte de su madre son ciertos, e los de parte del padre son en dubda. Mas si este fijo natural q̄ muriesse sin testamēto, ouiesse otros hermanos naturales q̄ le

assenit Bologninus. & subdit Mathesilla inferens, quod sicut natus ex damnato coitu Bertæ non potest succedere filio legitimo & naturali dictæ Bertæ, qui sibi est frater vterinus ita cōtra ille legitimus non poterit succedere huic. & cum dictis Mathesilla. transit etiam Ange. de Aret. in. §. vulgo quæsitos. In situ. de success. cogna. hoc etiam tenet Alexand. plenetractans. 5. volu. consiliorum. consil. 174. incipit super eo de quo quæritur. & aliqui alij relati à Mathesilla. de Afflict. decisio. 96. quibus etiam ipse adhæret. tenuit etiam Ioan. de Ana. consil. 95. Abb. consil. 50. in. 2. volu. Decius consil. 31. col. prima. Aimon. consil. 38. colu. tertia. Contrariani tamen partem tenuerunt quam plures alij relati in decisione, de qua supra à Matth. de Afflict. Ioan. f. Petrucij de monte Sperello. in. l. si qua illustris. C. ad Officia. cuius fundamenta videbis in. d. decisione. & plerique alij. & Nicho. de Vbal. in suo tracta. de successio. ab intest. vt & dixi supra. l. proxima. tenet etiam Philip. Cornuus in dicta. l. si qua illustris. & consil. 21. primo volum. & consil. 234. colum. pe. 4. volu. Curtius Iunior consil. 123. & secundum istam opinionem dicit fuisse iudicatum in consilio Neapolitano. dictus Mathæus, & Docto. in hoc sunt ita varij, quod non facile perpendes, quæ sit communis opinio. l. ista partiarum pro nulla ex istis partibus asstringit cum loquatur de filio naturali: in quo nulla est dubietas inter docto. & quod ista. l. non loquatur de filio ex damnato coitu, patet cum dicit: non auiedo fijos, ni nietos, ni madre. Cum enim præsupponat q̄ mater præferetur fratribus in successione filij, constat quod loquitur de naturali filio, & non ex damnato coitu: nam tali filio ex damnato coitu mater non succederet. vt supra. l. proxima. Tu cogita, quæ opinio prædictarum sit verior: quia certe punctus iste indigeret regia declaratione: quia pro vtraque parte fundamenta sunt satis vrgentia. & adde quod etiam illam partem quod inter se succedant, licet sint ex damnato coitu. tenet Ludouicus de Sardis in suo tracta. legitimatumum. capitu. sequitur de successione spuriorum. versiculo. 7. quæritur. tenet etiam insign. doctor. Andr. de Ifern. in. §. naturales. si de feud. fuer. cōtrouer. inter domin. & agna. ad fi.

- f **¶ De parte de su madre.** Si tamen iste defunctus ex parte matris haberet fratres legitimos, & naturales: forte præferentur alijs naturalibus. argu. men. l. si qua illustris. C. ad Officia. & l. 9. in ordin. Tauri. & infra eadem. l. & tenet Agel. in authen. quib. mod. natura efficiant. sui. in. §. fin. versicu. sed restat videre.
- g **¶ De dolo suyo.** Si tamen haberet defunctus patrem, succederet ille in 3 duabus vncijs: & fratres vterini in omne reliquum. vt in authen. quib. mod. natura. efficiant. sui. in. §. quibus. & tenet Mathesilla. in dicto tracta. fol. 14. col. tertia. versu. sed quid si in casu prædicto. & si superessent defuncto duo fratres vterini: sed vnus eorum est vtrinq̄ coniunctus. ille præferetur vterino ex matre tantum coniuncto. vt in authen. itaque C. communia de successio. secundum eundem Mathesilla. ibidem versiculo tertio. quid si superuieret licet coniunctus ex vtraque parte non esset legitimus? quod est notabile ad extensionem. d. authen. secundum Bolognin. ibi & cum istis dictis Mathesilla. transit Angel. de Aret. in. §. vulgo. Instituta de successione cognatorum. columna finali.
- h **¶ Non heredaran.** Concordat cum authen. quib. mod. natura. efficiant. sui. in. §. filium. & l. si spurius. ff. vnde cogna.

² Et. d. l. 7. nou. rcco.

¶ **Estos atales.** Nota hoc: quia reprobatur opinioem gl. in l. hac parte. ff. vnd. cogna. quam dicit singulari em Abb. cōsi. 50. col. 1. 2. vol. & Floria. in l. qui testamentum. ff. de probatio. cum quatrānsit etiam Bar. in authenticō. quib. mo. natura. effici. sui. in. §. si quis igitur quæ glo. voluit q̄ filij naturales nati ex eodem patre, & duabus concubinīs sibi inuicem non succedant, licet nascantur ex talibus concubinīs diuerso tēpore retentis, prout etiam voluit Specul. & ibi Ioann. Andr. in additio. in titul. de successio. ab intest. versi. quid denatis ex vno patre. vbi Ioann. Andr. in additio. refert aliquos tenuisse contrarium, quorū opinio approbatur hic in ista. l. partitarum, quam tene menti & istam etiā opinionem tenet Alberic. in l. humanitatis. C. de natu. liber. referens Specul. vbi. 5. ita tenere: sed si bene inspicias contrariū vt dixi videtur tenere Specul.

pertenesciessen de su padre tan solamente, e non ouiesse de los otros que fueren nascidos de su madre como el: eston ce estos atales^a bien heredarían lo suyo: por q̄ son los mas cercanos parientes. Fue ras endē, si el q̄ así muriessse, ouiesse hermano natural e legitimo^b de parte de su padre. Ca estōce este ha mayor derecho en la herencia que los otros naturales, q̄ son de parte del padre tan solamente. O trosi dezimos, q̄ los fijos naturales, non hā derecho de heredar los bienes de los legitimos^c nin de los parientes otros^d q̄ le pertenescen de parte de su padre: mas de los otros parientes que le pertenescē de parte de su madre^e que muriesssen sin testamento, bien los puedē heredar seyendo ellos mas propincos parientes.

¶ Titulo. XIII. De como deue ser entregada la tenencia o el Señorío de la heredad del finado al heredero, quier la demande por razon de testamento, o de parentesco.

N entregada deue ser la heredad cō todas sus pertenencias al heredero del defuncto, quier la gane por razón de testamento

6 b ¶ **Natural e legitimo.** Facit ad id quod dixi supra in gl. in verbo (de parte de su madre) & nota hoc, & adde Angel. in authenticō. quib. mod. natu. efficiant. sui. in. §. si. versi. sed restat dicentem, q̄ vbiunque de successioe fraterna tractatur, ille frater p̄feratur, qui pluribus nexibus erit coniunctus, scilicet nexu natura, & nexu iuris, quod no. ad authenticam. itaque. C. communia de successio.

7 c ¶ **Los bienes de los legitimos.** Cōcord. cum authenticō. quibus mod. natu. ra efficiant. sui. in. §. filium. vbi hoc in fortioribus terminis disponitur, etiam si filius sit legitimus. Adde etiam. l. si spurius. ff. vnd. cogna. & limita, vt in situ. de seruil. cogna. in primo responso. Quid tamen si tali fratri legitimo & naturali ex parte patris non superessent alij fratres legitimi, & naturales ex parte patris: vel vterini ex parte matris. An frater naturalis ex parte tantum, ei succedat? videtur quod sic perinde sicut & ipse succederet naturali, vt supra ea. l. cum sit reciproca hæc successio. vt dixi supra eo. l. proxima.

8 d ¶ **Parientes otros.** Concor. cum. d. l. si spurius. & cum. d. §. filium. in authenticō. quib. mod. natura. efficiant. sui. & §. vulgo. in sit. de successio. cogna. & §. nouissimē. in sit. ad Officia. & collige ex his verbis, quod filij fratris naturalis non succedet patri, licet eius pater poterat succedere, vt supra dixi. ibi (ca estos atales) & sic erit ille casus specialis & exorbitans: & non extendetur ad filios fratrum respectu successiois patri, licet desint fratres vterini. quod nota.

9 e ¶ **De parte de su madre.** Vt in. d. l. si spurius. & iuribus de quibus supra. An autem naturalis succedat matri, vel cognatis matris in feudo mater no? Andr. de Ifern. dicit quod non in. d. §. naturalis. per illum text. in distincte loquentem. quod & tu poteris inferre ad materiam maioris: vt neque filius naturalis succedat matri in maioria materna. Cogita tamen. & vide quod habetur in. d. c. dicat aliquis. 23. q. 4. & quæ habentur in. l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebell.

¶ **Missio in possessionem** dicitur dupliciter: primo cum quis petit possessionem, secundo cū petit simul possessionem & proprietatem, melius enim est possidere, quam a possidente petere. h. d.

o de parentesco. Ca si de otra guisa lo fiziesse, auria el nome fin la pro. Onde pues que en los titulos ante deste, fablamos de los herederos, e de las naturas dellos. Quere mos aqui dezir destas entregas. E mostraremos q̄ quier dezir entrega. E quantas maneras son de entregas. E a quien tiene pro. E como deue ser fecha. E por cuyo mādado. E en que tiempo. E por quanto tiempo pierde el heredero su derecho, si lo non demāda.

¶ **Ley. I. Que quiere dezir entrega, e quantas maneras son della: e a que tiene pro.**

Entrega tanto quiere dezir como apoderamiento corporal que rescibe el heredero de los bienes de la herencia que le pertenescen. E puede se demādar la entrega de tales bienes en dos maneras. La primera es, quando el heredero demanda tan solamente la possessione, e la tenencia de los bienes de la heredad. La segūda, quando demanda en vno la propiedad e la possessione della. E tiene muy grād pro tal entrega al heredero, porque gana luego el Señorío della quando se faze con derecho. E aun porque siempre es de mejor condicion el que tiene la cosa, que el que la demanda, así como diximos en la tercera partida deste libro, en el titulo de la te-

heredes. in prin. ff. de acquirend. possessio. & facit ad quæstionem, de qua ibi per Paul. & Alex. cui tamen videt cōtrariari Socin. in cōsi. 120. col. 7. in. 3. vol. vel dic qd̄ in ista. l. partitarū. non dicitur qd̄ hæres iam hæreditatē adierit: & sic q̄ velit qd̄ etiā si nō antea verbo adiecit p̄ traditionē, & apprehensionem rerū hæreditariarū, acquirat dominium: & videatur adire. vt in. l. 1. tit. 6. 5. ea. partit. vel dic, q̄ tunc per aditionem hæreditatis, sine apprehensione trāsferatur dominium, quādo defunctus habebat rerū hæreditariarū dominium, si tū nō haberet: sed haberet ius ad res hæreditarias, hæres adeundo nō consequetur plusquam defunctus habebat: sed tamen traditione facta, consequetur dominium vt hic. Habes etiā hic, qd̄ possessio non transit, licet adeat hæreditas. vt habet in. d. l. cū hæres. in prin. & procedit etiam si ecclesia sit hæres. vt tradit Bal. l. 1. ff. col. 3. C. de sacrosan. eccles. & procedit etiam in suo hærede. secundum Bar. in. d. l. cū hæres. & Bal. in. l. fin. col. 1. C. de edict. diui. Adr. tollen. & in. l. 1. in fi. C. de appell. & tenetur cōmuniter, secundum Alex. in. d. l. cum hæres. Procedit etiā & si fiscus sit hæres. secū dū Bal. in. c. 1. qd̄ si sit inuestitura. Itē procedit, & si colonus possideat res hæreditatis. gl. & Bal. in. l. cū notissimi. col. 2. C. de præscript. 30. vel 40. anno. in. §. sed cū illud. & ibi Bal. consuluit hæredi, ne credat p̄ detentationē coloni acquirat sibi esse possessionē: sed q̄ ipse apprehendat. Contrariū tū videtur velle Paul. de Cast. notādo ad hoc glo. in. l. q̄ fundum. in prin. ff. de vltima. pro emp. q̄ per seruos detinentes res hæreditarias: & sic etiam per colonos & inquilinos tempore, quo aditur hæreditas, hæres adeundo, non solum acquirat dominium: sed etiam possessionem, & q̄ sic limitetur. d. l. cum hæres. in prin. & dicit probari ex his, quæ habentur in. l. qui vniuersas. §. q̄ p̄ colonū. ff. de acq. pos. qui tex. probat dictū Bar. sed si intelligas dictū Pauli: dū tan. e colonus

f ¶ **La possession.** Per interdictum quorum bonorum, vel ex remedio. l. fi. C. de edict. diui. Adr. toll. & infra eod. l. 2. & l. 1. tit. 14. lib. 3. ordin. regaliū.

g ¶ **La proprie dad.** Per petitionem hereditatis. Inno. rec. est. l. 3. tit. 13. lib. 4.

h ¶ **El señorío.** Sed nonne aditā hæreditate statim sine apprehensione rerum hæreditariarum, transit dominium in heredem, vt in clemētia exiui de paradiso. versi. quia igit de verb. signi. & in. l. cū hæredes. in prin. ff. de acquire. possess. Cur ergo hic requirit traditionē, potest dici, q̄ licet de iure ciuili ex aditione hereditatis, hæres cōsequatur dominium: non tamen de iure gentium, nisi sequat traditionem, prout voluit Pau. de Cast. in. d. l. cum

Sexta partida.

fura, si instrumentum testamenti, vel aliud reperitur apud aduersariū. secundum Bal. in. l. 1. C. de fide instrum. & Alex. in. d. l. si vnus. & adde ad ista quæ dixi in. l. 4. 4. titu. 18. 3. partida.

6 a *¶ Demandando.* Sufficit, quod viua voce petat, & q̄ in scriptura redigatur. secundum Paul. de Cast. in. d. l. si. bonus text. in clemen. sape. verficu. verum. de

verbo. signi. & procedit etiam quando appareat contradictor prout volunt Bartol. & Pau. in. d. l. si. licet Alexan. post alios ibi aliud. velit & cū Bar. & Paulo tenet Deci⁹ ibidem. col. 9.

7 b *¶ De uelometer en possession.* Et sic quoad istā

misionem, instrumentum testamenti habet executionem paratam, vt etiam not. Bal. in. 3. nota. in. d. l. si. An autem idem procedat respectu legatarij? vide ibi per Iaso. & Decium in. 6. nota. & aduerte, quod nō requiritur citatio alicuius in ista misione: nisi illius qui possideret. secundum Bart. in dict. l. si. & vide ibi per Decium. col. 10.

8 c *¶ De los bienes de la heredad.* Quæ testator mortis tempore possidebat, vt hic. & in. d. l. si. Quid autem si per testes p̄baretur, q̄ testator possedit tales res: sed q̄ per tres vel quatuor annos ante mortem testatoris alius tenuit easdem res, an fiet adhuc mision in talibus rebus? Alexā. cons. 33. incipit ponderatis verbis. colu. si. consultuit, q̄ sic: quia cū testes depōnant de antiquiore possessione testatoris, illa superueniens possessio in alium non obstat, ex quo p̄sumitur, q̄ dictus testator animo retinuit possessionem ciuilem. d. clam possideri. §. qui ad nundinas. ff. de acquiren. pos. & l. si id qd. §. 2. eo. tit. ibique allegat ad decisionem quādam dominorum de rera. vide ibi per eum, & cogita super hoc.

9 d *¶ De todas las otras cosas.* Videtur ex hoc q̄ si defectus possidebat ali qua bona titu. maioris, q̄ etiam in illis hæres mitti debet in possessionem, prout etiam est in feudilibus. secundū Bal. in. c. 1. in princ. verfi. quæro ergo, de success. feud. vi. c. 1. §. inter filiam. si de feud. fue. contro. inter domi. & agna. & Bal. in. c. 1. de controuer. inter mascul. & foemi. de bene. quod videtur limitandum nisi possessor sit ille, ad quem venit maioricatus, iuxta notata per Bar. post Din. in. l. si patroni. in princ. ff. ad Trebel. & quid si sint res incorporales, an in illis fiat ista mision. vi de Bal. in. d. l. fin. q. 9. col. pe. & ibi vide de iure patronatus.

10 e *¶ Que era falso.* Concord. cum. l. 2. C. de edict. diui. Adri. toll.

11 f *¶ Non auia poder de lo fazer.* Adde. d. l. 2. & ibi Bar. & docto.

12 g *¶ Otro embargo.* Nō ergo admittetur exceptio defectus proprietatis, secundum Angel. in. l. 2. C. eo. allegans Inno. in. c. 2. de causa posses. & p̄prie. nisi in continenti offerretur probatio, secundum eum, & probatur hic. & tradit Decius in. d. l. si. nono notabi. Item neque q̄ filius fuit p̄teritus, vt in. d. l. 2. quod intelligit nisi ex ipso testamento constaret de vitio p̄teritionis: vt quia fuit in eo facta mentio de filio non instituendo eum, neque ex hæredando: tunc enim ex tali vitio, cum sit visibile, impedietur mision. secundum Bar. in. d. l. si. & tradit Decius ibi colu. 10. super gloss. in verbo vitiatum.

13 h *¶ Luego.* Sequitur notata per gloss. in. d. l. 2. & quomodo dicitur istud statim declarat ibi Bald. in duobus locis, & tandem vult hoc iudicis arbitrio committi. & quando dicatur exceptio requirere altiore indaginem, vide per Bari in extraua. ad reprimendum in gloss. super partem mariæ. colu. 1. & qd non potest expediri propter iudicij breuitatē in alio iudicio est referuandum. secundum Bal. in. l. si quis. C. de captiu. quod autem de facili potest liquidari, dicitur liquidum. vide per Balbum in tractatu p̄scriptio. char. §. colu. 4. & adde quæ notat Decius consil. 424. & Alex. consil. 166. in. 2. vol. & dicit Bal. in. §. in super. col. 2. de prohibi. feu. alie. per Federi. q̄ quando fellonia est visibilis, vel de facili probabilis, tunc vasallus non debet inuestiri: si vero inuisibilis & requirit altiore indaginem: tūc debet inuestiri. Sed cū hodie iuxta. l. Tauri, & partitarū transfertur possessio maioris, si is in quē trāsfertur non potuit propria auctoritate occupare: quia alius est in possessione: vnde recurrit ad remediū possessoria, & p̄sentat instrumentum maioris. Aduersarius verō opponit contra maiorā aliqua, quæ requirūt altiore indaginem dicens, q̄ omnia quæ detrahunt maioris detrahunt possessioni, iuxta ea quæ not. Bar. in. l. 1. §. parui. ff. q̄ vi aut clam. text. & ibi Bart. in. l. non putauit. §. non quæuis. ff. de bonor. posses. contra tabu. per Abb. in. c. item cum quis. de reslitu. spolia. l. si in adoptione. verfi. licet non iure scriptus, secundum primā lecturā. ff. de bonor. poss.

cont. tabu. actor vero replicat, q̄ sicut obtineret ostendens testamentū prima facie validum, & nō suspectū & referuaretur exceptiones requirentes altiore indaginem: sic debeat isto casu fieri. Cum dictæ leges potius conditæ fuerunt in fauorē vocatorū ad maioriam, quam in damnunū crederem, q̄ per dictas. il. non fuit sublatum remediū huius. l. & l. si. C. d. edict.

era defendido, o razonasse alguno otro embargo semesate destos. Fuera ende si luego quisiere prouar lo que dize, sin alógamiento ninguno. Ca estōce deue se detener la entrega, e oyr le: e resebir las prueuas sobre esta razon. Pero si el heredero fueſſe menor de catorze añosⁱ e demandasse tenencia^k, e entrega de los bienes de su padre^l, o de su auuelo: si aquellos que le quisieren embargar

l. si. C. d. edict. diui Adrian. toll. cuius remediū cōpetit etiam pro retinendo. secundum gloss. & docto. vbi & bene facit dic. l. si in adoptio nejn. secundū secundam lecturam glo. & planē procederet quando maioriam probaret p̄ testamentum.

Ad tit. ff. & C. de carbonia. edict.

si autem facta esset inter viuos, cogita. & vide quæ not. Bal. in. l. Marcel lus. §. quidam. ff. ad Trebell. & in ca. vnico. de content. inter mascul. & foemi. de benefi. & Archidia. in. c. si. ii. q. 1. col. 4. & vi. hodie declaratio nem nouam super ista materia factam in bonis maioris.

i *¶ Menor de catorze años.* Adde. l. 7. titu. 22. & quæ ibi dixi. 3. partida. & de impubere dicit: quia puberi non datur. l. 3. §. puberi. ff. de carbonia. edict. existente verō in vtero datur alia bonorum possessio ventris nomine, per quā prouidetur nascituro. l. 1. in principio. ff. de vent. in pos. solum.

Quæ est in. l. 9. & 10. titu. 7. lib. 5. noui. recopi.

k *¶ Demandasse tenencia.* Ex hoc verbo iunctis p̄cedentibus probatur hic, q̄ ista bonorum possessio, de qua loquitur nunc ista. l. in filio impubere (quæ latine dicitur Carboniana bonorū possessio) det etiam filio instituto à p̄re, cuius cōtrariū videt disponi in. l. 1. §. Pōponius. & in. l. cū sine. ff. de carbonia. edict. vbi habetur, q̄ filio instituto nō datur carbonianū: quia sufficit ei bonorū possessio. secundū tabulas. dic q̄ illud procedit, quando nō negaretur esse filiū: si tamen negaretur opponendo ei per successores ab intestato, q̄ non valet institutio, quia institutio est, vt filius: & q̄ non est filius, vel allegaretur, q̄ est seruus. & sic q̄ non potest habere hæreditatem: quia institutus est vt liber: tunc non cessabit: sed comperit ei remediū carbonianū ex cōstitutionibus. vt in. l. 3. §. quāuis. ff. eo. saltem quoad differendum quæstionē in tempus pubertatis, vt ibi habetur, & ita vult Bart. in. d. §. Pomponius. & clarius Bal. in. l. 1. C. de carboni. edict. Alleg. l. 3. in principio. ff. eo. & d. §. Pomponius. quæ leges licet loquantur in posthumo instituto, idem dicendum in iam nato: cum negatur esse filium: cum sit eadem ratio, quod etiam vt tu vides clarē probatur hic in ista. l. partitarum. & idem tenet Salicet. & Iason. C. de carbonia. edict. in rubrica. Cōfert etiam, quia istud beneficium datur impuberi instituto ab extraneo, si eius status renouetur in dubium, vt est de mente Bar. in. l. 3. §. missum. ff. eo. colu. fi. & facit bene. l. de bonis. in princ. & ibi glo. ff. eo. quod procedit in dubiē, si tali impuberi instituto ab extraneo, quæ filio moueatur possidente tali impubere per. l. si impubes. §. si pupillus. ff. eo. & ibi glo.

l *¶ De su padre.* Hoc dicit: quia in bonis matris, nō datur remediū carbonianum. l. 1. §. & generaliter. & l. de bonis. ff. de carbon. edict. gl. in. l. 1. in verb. patris. C. eo. & rationem tradit Iason vbi supra quæ est: quæ cū dicta carbon. bonorum possessio non detur ex hæredatis. vt in. d. §. Pōponius. & in. l. qui de inofficio. ff. de inofficio. testam. & p̄teritio matris habeatur pro exheredatione. vt in. §. mater. instit. de exhered. libero. infertur q̄ non potest habere locum in bonis matris, ex qua ratione infert Iason ibi vnum quod dicit nunquam legisse tactum ab aliquo, quod si mater instituit filium impubere, cui mouetur quæ filio status: tunc etiā in hæreditate matris, haberet locū hoc remediū possessionis habenda: ex quo cessat dicta ratio. & quod ita limitatur dict. l. ne bonis. §. 1. & in super hoc dicit ostendi ratione: quia carboniana comperit illis, quibus comperet contra tabul. l. 1. in principio. ff. eo. sed contra tabul. comperit illis quibus comperet a p̄terito bonorum possessio vnde liberi in successione patris. l. 1. §. restit. ff. si tabul. testa. null. ex tab. sed contra hoc instatur: quia contra testamenta feminarum non datur bonorum possessio contra tabul. l. illud. §. ad testamenta. ff. de cont. tabul. & sic non debet habere locum carbonianum. Item etiā hodie in bonis maternis non datur bonorum possessio: vnde liberi. l. quotiens. & ibi glo. C. de legit. hære. Bal. in. l. si. co. 3. verfi. sequitur videre. C. vt de legit. Sed potest responderi, q̄ hodie iam dabitur bonorū possessio cōtra tabulas contra testamentū matris: cum hodie p̄teritio matris nō habeatur pro exheredatione per §. aliud quoque, in authenticis, vt cum de appella. cognos. & dixi. in. l. 1. titu. 7.

Inno. rec. vide. l. 8. titu. 7. lib. 5.

titu. 7. ead. partita. ita tenet Angel. in. l. 1. ver. 7. regula est. C. de Carbonia. edict. & opi. Ange. est cōis, prout attestatur decius in. l. posthumo nato. num. 8. C. de bono. poss. contr. tabu. vbi las. col. 5. & 6. defendit istam opi. Angel. & per consequens dabitur Carbonianū, neq; obstita bit ista. l. partitarum. q̄ dixit, de su padre: nā suppleri potest, vt idem sit in matre, si-

dixessen, que nō era fijo, o nieto de aq̄l de cuyos bienes se queria apoderar, o q̄ era sieruo, estonce non le empecē tales embargos^a como estos, ante dezimos q̄ deue ser entregado^b en aquellos bienes e criarse en ellos^c, fasta que sea de edad de catorze años^d, e dende adelante le pueden mouer tales pleytos si quisierē, e estonce aura el mejor entendimiento, e amigos^e para amparar su derecho, lo q̄ non podia auer ante deste tiēpo. E esto que diximos, ha lugar, quando el fijo, o el nieto, demanda tan solamente la tenēcia de los bienes q̄ quiere heredar, mas si el demandasse la propiedad^f de la herencia, estonce todas las cosas^g que diximos de fuso, que pusiesen contra el, deue las el juez oyr, e examinar, e librar segun derecho, sin alongamiēto ninguno, ante que lo entregue de la herencia, que es alsí demandada.

huius. l. q̄ etiam in bonis maioriae habebit locum istud Carbonianū, & huius. l. beneficium, prout etiā in bonis feudalibus: vt dixi in. l. 7. titu. 22. parti. 3. vnde & si aliquis occupauit possessionem bonorū maioriae, & veniat filius, vel filia, quae ex tenore inuestitura seu vocatione nū prætendat maioria, qui petat sibi tradi possessionem, & q̄ pendēte impubertate quæstio, super filiatione, & bonis differatur, q̄ consti-

¶ Ley. III. Que es lo que deue fazer el juez quando vienen dos herederos, e muestra a mos cartas de testamēto, de aquel que los establescio.

Elante el juez viniendo algund ome que mostrasse el testamento, en que fuera establescido por heredero de otro, e pidiesse que le metiesen en possession de la heredad, segund dize en la ley ante desta, si otro alguno^h viniessse ante aquel mismo juez, e dixesse que el auia mejor derecho en la heredad, porque fuera despues establescido por herederoⁱ del fazedor del testamento, o por otra razon alguna^k que mostrasse, e que dixesse, que lo queria luego prouar^l, estonce el juez deue ver amos los testamentos, e oyr las razones de amas las partes, e el que mostrasse q̄ ha mejor derecho en la heredad, aquel deue ser entregado en ella. E si amos mo-

to summarie de filiatioe, de beat sibi tradi possessio: & occupator expelli: & quæstio super filiatione differri. vide ad hoc bonum text. in. l. 3. §. parui. & §. si quis liber. ff. de carbo. edic. q̄d tu bene nota, qa quotidie sup legitimitate filiorū vocatorū ad maioria, sunt quæstiones, & semper intelligas hoc de differēda, q̄ super statu in tēpus pubertatis, q̄n est quæstio status, nā si tantū sit quæstio bono

rū, tūc nō datur ista dilatio, vt probatur in. l. 1. §. si quis filiū. in versi. si testamentū valere contendunt, controuersia nō est differenda. & in. l. si impubes. §. cū verō. ff. eo. cū gl. ibi nō em habebit locū missio ex Carboniano: sed q̄ illo de statu differēda est, vt ibi, si autē esset maioria facta a patre, q̄ a matre, an tūc in totū habet locū Carbonianum? vide ibidē in versi. plane. & ibi gl. q̄ vult, q̄ ex Carboniano, tūc fiet tū missio in bonis p̄ris, non verō in bonis m̄ris, qa bñ p̄t esse, q̄ sit fili^o p̄ris, & nō illi^o q̄ d̄r m̄r & ecōtra, sed si esset casus, q̄ nō possit esse bastard^o, siue illegitim^o ex p̄re, quin etiā esset ex m̄re, vt si allegaretur cōsanguinitas parētū cū sciētia vtriusq; cū ibi veniat examinadū vtrūq; v̄r, q̄ nō solū q̄stio differatur sup legitimitate: verū et fiat missio et in bonis m̄ris, per tex. i. d. versi. plane. & l. si impubes. §. si pupillus. ff. eo. iuncta gl. in. d. l. de bonis. in versi. plane. super verb. differēdas. in fi. licet Alb. post Oldral. in. d. §. si pupill^o. velit, q̄ in casu illi^o. §. profit Carbonianū quo ad dilatiōē cōtrouersia: nō verō quo ad missiōē, & alleg. nota. in. d. §. plane. per gl. sed re etē intellecta nō cōtradicit, inō afsi sit ad id q̄ dixi. & quid si maioria sit materna, an in illa habebit locū Carbonianum & illius. l. dispositio? hoc decidit. l. de bonis. in prin. ff. eo. & l. si impubes. §. si pupillus. eo. tir. ex quibus decides. quid si esset q̄stio in qua nō posset q̄s dici bastardus ex parte matris quin esset ex parte patris, vel ecōtra. & vide q̄ not. Bar. in. l. 3. §. quis. eo. titu. vbi tradit q̄ etiā q̄n instituto mouetur q̄stio super statu habet locū Carbonianū, ex q̄ videtur q̄ in maioria q̄ prouenit iure institutionis: habebit etiā locum. In maioria verō q̄ nō iure isto veniret, videtur q̄ nō habeat locū Carbonianū, vt probatur in. l. cum sine. ibi, iura libertorum. ff. ad Carbo.

g Las cosas. Adde. l. liber. & ibi glo. C. de peti. hare. Lex. III. 23

h Si impediens heredem possessionem petentem, statim doceat hereditatem ad se pertinere mittetur ipse in possessionem, & si ambo equē probent, sunt æquē mittendi. h. d.

i Alguno. Quis dicatur legitimus contradictor ad impediendum istā missiōem, declarat ista. l. sed vide plenius per glo. in. l. fin. C. de edict. diui Adria. toll. super verb. legitimo. & ibi late per Bar. & Deci. col. 12. 13. & 14. qui declarat mentem & verba Bar. & ibi etiam vide quid si cōtradictor veniat post licentiam datam a iudice seu mandatum de mittendo, vel post missiōem.

k Heredero. Glo. in. d. l. si in verb. contradictor. posuit istud exēplum. 2

l Razon alguna. Vide glo. & docto. vbi supra in verb. legitimo. 3

l Luego prouar. Not. bene, quōd semper quis est legitimus cōtradictor si paratus sit de iure suo probare in continenti. & adde quod habetur supra. l. proxima. & Barto. & Paul. in. d. l. h.

- 17 a *¶ Tales embargos. Concord. cum l. i. ff. eo. & l. i. C. eod. de Carbo. edict. & aduerte, q̄ probari videt ex ista l. q̄ petita bonorū possessi. p̄ filium impuberē, si negetur filius non est necesse, q̄ omitteretur primum iudiciū: & q̄ de nouo detur libellus petendo per remedium Carbonianū, prout dicit Barto. in. l. 3. §. duæ. col. 1. & in. §. missum. ff. eo. sed ex eodem iudicio cōsequitur fructum Carboniani edicti, replicando contra exceptionem, q̄ quæstio status, & bonorū differēda sit in tēpus pubertatis, & nota q̄ ad hoc vt istud remedium impuberi competat, debet prius constare per aliquas præsumptiones, licet non perfectas probationes de filiatio ne, vt quia defunctus eum tractabat, vt filium: & nominabat filium vt in. l. 3. §. causæ cognitio. ff. eo. & tradit Pau. de Cast. in. l. qui de inofficio. ff. de inoffici. testamen. & glo. in. d. §. causæ.*
- 18 b *¶ Entregado. Et efficietur possessor non detentor, vt dicit Paul. de Castro, per tex. ibi, in. d. l. qui de inofficio.*
- 19 c *¶ En ellos. Add. d. l. qui de inofficio. & l. si. C. eo. & licet postea nō p̄betur filius, nō tenebitur restituere alimenta que percepit: nisi probeatur q̄ calumniōse & scienter asserat, se esse filium quia sanctius est q̄ fuerit alitius de alieno: si aliquo modo probauerit, quā quod fuisset mortuus famæ: si fortē erat filius, secundū Pau. de Cast. in. d. l. qui de inofficio. gl. in. d. l. 2. C. de Carbo. edict. vbi bonus tex.*
- 20 d *¶ De catorze años. Nam finitur hoc commodū huius bonorum possessionis adueniēte pubertate. l. 3. §. puberi. ff. de carbo. edic. C. eodem. adhuc tū post pubertatē iste missus sustinebit partes rei, & possessio ipso cauente non auferetur ab eo, vt in. l. de bonis. §. post pubertatem. ff. eo. & ibi vide Bar. quid autem si quæstio nō fiat de filiatio ne, vel statu ipsius impuberis, sed de statu patris an differatur tunc quæstio vsq; ad tempora pubertatis? dic q̄ sic, si per quæstionem status patris vertitur similiter quæstio, super statu filii, vt quia defunctus dicatur seruus secundū Bar. in. d. l. 3. §. missum. ff. eo. eo. si. per. l. 1. §. sed si mater. ff. eo. sed si per quæstionem non reuocatur in dubium status ipsius filij: vt quia fuit institutus ab extraneo: tunc quæstio non differtur. vt in. l. libere. C. de petiō. h̄redita. tenet Bart. in. d. §. missum. licet tali casu si probationes non offerrentur incontinētī. deberet fieri missio in possessorio, vt in. l. 2. C. de edict. diui Adria. toll. & gl. & docto. in. d. l. liber. Aduerte etiam, q̄ si expediens sit pupillo, potius non differri quæstionem istam in tempus pubertatis, id fieri debet quod sibi sit vt filius. vt in. d. l. 3. §. duæ. ff. eo.*
- 21 e *¶ Amigos. Expediunt habere amicos ad defensionē litium. vt hic vides.*
- 22 f *¶ Propriedad. Petitione videlicet, h̄reditatis: si tamen velit filius super sedere in petitorio per ipsum inchoato, & trāsire ad possessorium posset & differretur quæstio, secundum glo. Barto. & Pau. in. l. i. per text. ibi. C. de carbo. edict. & vide per Barto. in. l. 3. §. missum. ff. eod. bonus tex. in. c. pastoralis. de caus. poss. & proprie. vltimo not. circa materiā*

Sefta partida.

Lex. IIII.

Si poffeffor a quo euincitur hereditas est poffeffor bonæ fidei, teneat reftituere fructus perceptos añ litē cōteftatates nõ conſumptos, de percipiendis nõ teneat, fed malæ fidei poffeffor, de cōſumptis, & de aliis qui percipi potuerunt, deductis expēſis eorū gratia factis teneat. h. d.

De la. Ex hoc verbo iunctis ll. 2. & 3. ſuprà proximis poffet fortè quis dicere, q̄ cum iſta. l. veniat ſtatim, poſt. d. leges, quæ tractant de miſſione in poffeſſione, ex dictis ll. & edito diui Adrian. ſeu l. ſi. illuſtitul. C. de edit. diui Adria. tollen. q̄ etiam in iſto remedio veniat cōdem natio fructuū p̄ceptorū ex hereditate. cuius cōtrarium tenet Spec. in titu. de teſta. §. ſequit. col. ſin. verſi. ſed nunquid acceſſiones. imò q̄ fructus & acceſſiones non veniāt in tali iudicio, & idem voluit Alexā. confi. 184. viſo proceſſu cauſe vertētis. col. ſin. vnde tu dicas, q̄ iſta lex partitarū. iam non loquit de illo remedio poffefforio, ſed de petitiōe hereditatis, de qua dixit ſupra in l. prima, ibi ſe gūda, in qua veniūt fructus, vt in l. item veniunt. §. fructus. & l. illud. §. p̄do. ff. de petitiō. hereditatis. iam enim in iſta lege non loquitur de poffeſſione rerū hereditariarū ſed de ipſa hereditate & de habente ius ad eā, & patet ex ſuperioribus: cum dixit, que ouieſſe derecho de la auer.

ſtraren, que hã equal derecho en los bienes del finado, amos deuen ſer metidos en poffeſſion dellos egualmente.

Ley. IIII. Como deue entregar los bienes de la herencia al heredero a quel que es tenedor della.

Hntregando el juez de la herencia del finado, a aquel q̄ ouieſſe derecho de la auer, deue le otroſi mandar entregar, de los frutos de lla. Pero en eſtos frutos ha de partimiento. Caſi aquel que era tenedor de aquella heredad, ouieſſe deſpendido los frutos que cogio, o ouo della, auiendo buena fe en teniendo la, cuydando que era ſuya, eſto nce non ſeria tenudo de dar la eſtimacion dellos^b mas bien ſeria tenudo de dar los que non ouieſſe deſpendido, ſi algunos le fincaſſen en el tiempo, q̄ el pleyto fueſſe començado ſobre la heredad, o en el que fue dada la ſentencia^c ſobre ella. E eſte que era tenedor de la heredad, deue ſacar de los frutos las deſpēſas^d que ouiere fechas, en labrarla, o en razon de coger los frutos della. Ca ſegū dixeron los ſabios antiguos, aquello es llamado fruto, q̄ finca en ſaluo a aquel q̄ lo cogio, ſacadas las deſpēſas^e que hizo por razon del. Otroſi dezimos, q̄ ſeyendo negligente, o perezoso^f, aquel que

duobus caſibus. vt. ff. de rei vendica. l. ſumptus. & l. emptor. hic econtra. Angel. tamen in l. ex diuerſo. ff. de rei vendi. in principio. tenet, q̄ etiam industriales fructus reſtituat bonæ fidei poffeffor etiam in iudicio ſingulari quatenus factus eſt locupletior: & ibi reſponder ad. d. §. ſi quis a non domino. & conſuluit Alexan. confi. 90. volu. 2. col. ſin.

tiene la herencia, de alguno que fueſſe finado, nõ la aliñando en la labrar, como deuielle, ſi eſte ouieſſe buena fe en teniēdola, cuydando que era ſuya, o auia razon derecha de la tener, eſto ce dezimos que ſi el ouieſſe a entregar al heredero por mandado del juez tal herencia, non ſeria tenudo de darle los frutos, que pudiera eſquilmar della, ſi la ouieſſe labrada. Ca pues que el buena fe auia, en teniendo la, non ſemeja que el dexaua de la labrar por fazer engaño a otro: mas dexaua la como ome q̄ dexa a las vegas ſu heredad, que la non labra por non poder, o por otra razon. Mas ſi ouieſſe mala fe en teniendo tal heredad, ſi juyzio fuere dado cōtra el, q̄ la deſampare, eſte a tal es tenudo de entregar la heredad con todos los frutos que el eſquilmo della, tambien los deſpendidos como los otros, que tuieſſe eſto ce e aun con las rentas, e los frutos, que pudieſſen ſer ſacados della, ſi la ouieſſe labrada, porque non auia derecha razón buena fe en teniendo la herencia del finado. Pero eſte a tal las deſpēſas q̄ hizo por meſoramiento de los bienes de la herencia, por razon de la aliñar, o de coger los frutos, bien las puede tener^h e ſacar dellos.

vt alios allegat licet confi. 21. volum. 4. dicat multos in hoc tenere cōtrariū: ſed prima opin. quæ fuit Azo. vñ cōmunior & æquior & probari vñ in. d. l. 39. tit. 28. partita. 3. & not. ad id q̄d primo dixi, q̄ in dubio præſumitur locupletior, niſi probetur cōtrariū. gloſſ. & quæ ibi not. Ang. l. l. vtrū. ff. de petitiō. hare. & idem Angel. in. d. §. p̄do.

Sentencia. Tēpus rei iudicata inſpicit in iudicio petitiōis hereditatis, an quis factus fuerit locupletior, vt hic. & in. l. ſi a domino. §. pe. ff. de peti. heredi. & etiā litis conteſtata. vt hic, & not. glo. in. d. §. pe. & ſi ſi tēpore litis cōteſtata ſit locupletior licet ante ſententiā deſinat

efſe locupletior nihilominus tenebitur, & ſi tēpore litis cōteſtata nõ ſit locupletior ſit tñ tpe rei iudicata idẽ erit p̄ iſta. l. q̄ approbat. d. glo.

- d Deſpēſas.** Adde. d. l. ſi a dño. §. fructus. ff. de petitiō. heredi.
- e Sacadas las deſpēſas.** Add. d. l. fundus qui. ff. famil. herc. & l. ſi a dño. §. fructus. ff. de petitiō. hare. & l. fructus. ff. ſolu. mat. & q̄d not. Bal. in l. 1. col. 1. 2. 3. & 4. C. de fructi. & litiū expē. & Pau. de Caſt. in. l. quāti tas. ff. ad leg. falc. & Spe. ti. de loca. §. poſtq̄. verſ. quid ſi tibi locaui, & hæc regula fallit in decimis p̄dialib^o. vt in. c. tua nobis. de decim. Item partem fructuum: nam debet expēſa fieri ſumptibus coloni, vt tradit Alberi. in dicto. §. fructus. Innocent. & Abb. in. d. c. tua nobis. de decimis vero perſonalibus, vel his ſimilibus, quæ percipiuntur industria, & labore hominum. vide glo. & Ange. in. d. §. fructus.
- f Perezoso.** Concord. cum. l. ſi quis poffeffor. §. ſicut. ff. de petitiō. hare. & l. ſed ſi lege. §. conſuluit. eodem titu.
- g Mala fe.** Add. d. l. illud. §. p̄do. & l. litē veniunt. §. fructus. ff. de petitiō. hare. & q̄ hic diſponitur in poffeffore malæ fidei, idẽ dicin poffeffore bonæ fidei, poſt litē cōteſtata. l. ſed ſi lege. §. q̄ autē ait ſenar^o. verſ. q̄ ſi ab initio. & §. ſi ante litē. ff. de peti. hare. & per ſolā ſniam rei alienæ, dñ malæ fidei. l. litē veniunt. §. petiã. el ſegundo. ff. eod. & in. d. §. ſi ante litem. & hoc quo ad reſtitutionem fructuum: ſed quo ad periculum interitus, vide quod habetur in. l. illud. ff. eo. & infra eo. lib. 6.
- h Puede tener.** Et ſic etiā malæ fidei poffeffor deducit expenſas factas, cauſa q̄rendorū fructuū, vt hic, & in. d. l. fund^o qui. ff. fami. herc. l. ſi a dño. §. ſi. ff. de peti. hare. ſiue añ litē cōteſtata, vel poſt percipiãtur fruct^o: & an extēt vel nõ. Quid autē ſi null^o fructus perceptus fuit, an deducat expenſas malæ fidei poffeffor? Azo. in ſum. C. de peti. hare. dicit q̄ nõ per. l. q̄ ſi ſumptus. ff. eo. vbi vide glo. & idem tenet ibi Pu. & autē in l. Plane. ff. de benigni. ff. dect^o. diſponit q̄ retinet expenſas factas p̄ melioratione rei p̄do. & idem p̄bat^o ex generalitate ſup^o l. 4°. in fine. vbi pero eſte tal erit

Ad tit. ff. & C. de peti. hare.

¶ Lex. V.

20 Possessor condemnatus hereditatem restituere tenetur restituere non solum hereditatem, sed etiam quicquid eius occasione quasiuit, & si rem hereditariam distulxit, tenetur eam redimere minori, vel æquo pretio, quod habuit, si autem bonam fidem habuit tenetur ad pretium dumtaxat receptum

¶ Ley. V. Que aquel que tiene los bienes de la herencia, como non deue, si enagena alguna cosa dello, la deue pechar con el doblo.

Contra alguno que fuesse tenedor de la herencia, que pertenesciesse a otro fuesse dada sentencia que la tornasse, deue la entregar a aquel que la vencio, con todas las otras cosas, que ouo por razon della. Pero si de mientras que era tenedor della, vdiessese o enagenasse alguna cosa de tal herencia, estonce si auia buena fe en teniendo la heredad, cuydando que era suya dezimos, que si aquella cosa que vendio, pudiere cobrar por aquel mismo precio, o por menos que recibio por ella, tenuto es de la comprar, e de tornarla al verdadero heredero que la vencio. E si la non pudiere auer, non es tenuto de dar por ella mas de aquel precio que recibio. Mas si aquel que la vendiesse, ouiesse mala fe en teniendo la herencia, tenuto es de tornar aquella cosa misma que vendio, si la pudiere auer en alguna manera. E si auer non la pudiere, deue dar por ella, tanto quanto mas pudiere valer, a aquel que vencio la herencia por juyzio.

¶ Ley. VI. Que aquel que es tenedor de la herencia como non deue, si se muriere alguna bestia, o alguno de los ganados entre tanto, la deue pechar a los herederos.

- ¶ Razon della. Adde. l. ite veniunt. in prin. cu. §. sequenti. l. sed & si lege. §. si. cu. sequenti bus. vsq; ad. l. nisi ex re. ff. de petitio. hære. & tenebit possessor hære ditatis refundere penas quas percepit, vt in l. vtru. & in. l. post senat. consultu, vbi Angel. ff. eod. siue fuerit possessor bonæ fidei siue malæ fidei, nisi sit pena ratioe cõtumacia, vel iniuriæ sibi factæ. l. at vbi. ff. eo. Pau. ibi sub. l. vtru. vbi post Ang. de pena com. promissi occasione rei hereditaria, q̄ veniat in petitio ne hereditatis. Item & reddet etiam in honestos questus. l. si possessor. & l. ancillarũ. §. si. ff. eo. nota et q̄ & si malæ fidei possessor, vel bonæ fidei emit aliquæ re necessaria hereditati, non poterit, si ab eo euincatur hereditas illa sibi retinere, & refundere pretium, vt est bon. tex. in. d. l. ite veniunt. in prin. ex quo Bal. ibi colligit arg. optimu ad platos intrusos ementes aliquam re necessariã prælaturæ, vel beneficio, vt ibi per eũ. & Paul. de Cast.
- 2 b ¶ Comprat. Not. hoc bene ad. l. q̄ si in diem. §. idem iulianus. & l. sed & si lege. §. item si res distulxit. ff. de petitio. hære dit. & vide in. l. si possessor. §. penulti. & fina. ff. eod.
- 3 c ¶ Recibio. Concordat cum. d. §. idem iulianus, & quid si bonæ fidei possessor habeat re & pretium? vide. l. si re & pretium. ff. eo. & aduerte, q̄ si verus hære prius egit cõtã venditorẽ, & pretium est consequutus non poterit postea petere re ab emptore: cum videatur ratificasse venditionẽ, & nõ debet habere rem & pretium. vt in. d. §. ite rem. & §. si minori. Si vero nõ egit contra venditorẽ & agit contra emptorẽ ad rem rei vendicatione, an possit exceptione repelli ab emptore, eo q̄ emisset a bonæ fidei possessore? dic vt habetur in. d. §. item si rem. secundum q̄ declarat ibi Pau. de Castr. nã in tribus casibus possit exceptione verũ hære repellere. Primus est q̄n cõcurrũt duo. l. q̄ ipse emptor habet regressum de euictione cõtã venditorẽ, & q̄ venditor cõsumperat pretium, & non est ex eo factus locupletior, tunc enim emptor habet exceptionẽ ex persona venditoris, ne teneatur vltra q̄ facere põt. Secũdus q̄n venditor cõpareret in iudicio, & ipm supra se suscepit, q̄ tũc emptor habet exceptionẽ ex persona sua, vt cõueniatur auctor suus, qui se offert liti & non ipse tertius, q̄n prius egit contra venditorẽ ad pretium, vt supra dixi. Sed quid si venditor factus est locupletior, & emptor conueniatur, an possit vti exceptione aliqua contra verum hære dem? vide per glo. in. d. §. item si rem. in verbo exceptione nõ repell-

latur. in fi. & distingue: vt per Bar. ibi. co. 2. vers. phius declaratiõ. d ¶ Valer. Hic enim dolo desijt possidere, quia erat possessor malæ fidei 4 vnde ratione doli tenetur ad verũ pretium, & quatenus iuratur in litem potius ad penã, q̄ ad interesse, vt. l. si possessor. §. si. & in. l. nec vllam. §. pe. alias incipit etiam. ff. de petitio. hære. & declarat Paul. in. d. §. ite

Omençado seyedo el pleyto, por demanda e por respuesta, cõtã algũo, sobre la heredad, de q̄ fuesse tenedor a mala fe, si entre aquellos bienes de la herencia, fuesse algũas bestias, o ganados, maguer se muriessen de enfermedad, o por otra razõ, en tal tiempo como este tenuto seria de la pechar al heredero seyendo este tenedor vencido de la heredad por juyzio. Mas si este daño viniessse en las bestias, o en las otras cosas de la herencia, ante que el pleyto fuesse començado sobre ella, non seria tenuto de lo pechar, quando acaesciesse sin culpa del g. Pero si este que fuesse asy vencido, era tenedor de la herencia a buena fe, cuydando que auia derecho de la tener, estõce el daño que acaesciesse, asy como de suyo diximos non seria tenuto de lo pechar. Ca assaz abunda al heredero, que cobre la heredad, e las cosas que y son falladas biuas, al tiempo del juyzio, que dan contra el tenedor, que non auia derecho de la tener.

¶ Ley. VII. Por quanto tiempo puede perder el heredero la herencia non la demandando.

Tenedor podria el ome ser de la heredad agena entres maneras. La. §. es quando aql q̄ la tiene, cuyda auer dere-

- ff. de rei vendica. c ¶ Començado. Ortũ habet a lillud in prin. vers. quid em si post litẽ contestatam. ff. de peti hære. & l. & nõ tm. §. veniunt. eo. titu. ¶ Mala fe. quia q̄ verẽ est possessor malæ fidei, si postea controuersia ei moueatur, periculũ fatalitatis, vel interitus rerum spectat ad eum, vt in. d. l. illud.
- g ¶ Sin culpa del. Nam si culpa, teneretur etiam si ante litem contestatã 3 respereat, vt hic, & in. d. l. & non tantum. §. veniunt.
- h ¶ Buena fe. Quia licet post litem contestatã oēs possessores efficiatur 4 æquales, & dicantur p̄dones. vt in. l. sed si lege. §. si ante litẽ. ff. de peti. hære dit. hoc procederet quantũ ad fructus postea collectos, vel colligendos, vt quilibet teneatur de perceptis & percipiendis, secus verõ quo ad interitum rei, nã tunc est differentia inter malæ fidei possessore vere, & a prin. & inter malæ fidei possessore fictẽ per litem contestationem, qui a prin. fuit bonæ fidei, nã iste nõ tenebitur de interitu, sine dolo & culpa sua, vt hic & in. d. l. illud. Si tũ talis bonæ fidei possessor a principio postea efficiatur malæ fidei vere, ppter scientiã rei alienæ, idẽ esset in eo, quo ad talẽ interitũ: sicut in malæ fidei possessore ab initio, & sic iste post litẽ contestatã teneretur de interitu, secũdũ Bar. in. d. l. illud. & in. l. in fundo. ff. de rei vendi. quod limita secũdũ Paul. in. d. l. illud. nisi res fuisset eodem modo peritura penes actorem, si fuisset restituta, quia tũ cõprãterita bona fides excusaret illum ab interitu. vt no. gl. in. l. item si verberatum. in fi. ff. de rei vendic. & facit. d. l. illud. & idem si habuisset iustam causam litigandi, vt ibi notatur.
- i ¶ Abonda. Nota istam rationem, & alia habetur in. d. l. illud. quia scilicet 5 cet non debuit propter metum huius periculi ius suum indiscussum relinquere. ¶ Lex finalis.
- 20 Possessor hereditatis præscribit eam per decem annos inter præsentes, aut viginti inter absentes, sed malæ fidei possessor cum titulo vel sine eo præscribit triginta annis: quæ præscriptio non currit cõtã minorem viginti quinque annorum ea ætate durante. h. d.

Sesta partida.

1 a *Fasto diez años.* Habes hic, quod petitiōi h̄reditatis p̄scribitur de cem annis a possidente: cum titu. & bona fide. Et idem probatur in l. h̄reditatem. C. in quib. caus. cess. long. tempo. p̄script. & in l. fina. C. de edict. Diui Adria. tollē. Sed contra hoc opponitur: quia petitiō h̄reditatis non datur contra titulo possidentē. l. regulariter. ff. de petitiō. h̄redit.

Cui⁹ ratio est, vt declarat Bartol. in l. h̄reditatis. C. eod. q̄a in petitiōe h̄reditatis agens fundat se solū ex titu. suo, & possessione de fūcti, licet em̄ defunctus non fuerat dñs: nihilominus venit in petitiōe h̄reditatis l. & non tm̄. ff. eod. sed ille, q̄ possidet titulu. habet titulu. & possessionē & sic æquale ius cum actore vnde in pari causa melior est conditio possidentis. c. in pari. de reg. iur. libr. 6. l. siue autē. circa princ. & s. 1. ff. de publicia. & hæc est verissima ratio secundum Bart. quā etiā dat Bald. in d. l. h̄reditatē. & poterit de hoc opponi p̄

cho en ella, por alguna razón, e nõ lo ha. Esto seria, si la ouiesse comprado de alguno, que non ouiesse derecho en ella, cuydando que era suya, o si algũo fuesse establescido por heredero en algund testamento, q̄ despues fuesse reuocado, non lo sabiendo el. E en tal caso como este dezimos, que si aquel que dize q̄ ha derecho en tales bienes como estos non los demãdare en juyzio fasta diez años^a a aq̄l q̄ asì lo tiene, seyendo en la tierra: o fasta veynte seyēdo en otra parte, que perderia despues su derecho: e gana la herencia aq̄l q̄ fuesse asì tenedor della. La segunda manera es, quando aquel que tiene los bienes, e la herēcia del finado, ha razon de tener la^b, e sabe ciertamēte que non ha derecho ninguno en ella. E esto seria, como si la ouiesse cõprada de alguno me que sopiesse ciertamente, q̄ non era suya, nin auia derecho de veder la. E la tercera manera es: quando sabe ciertamēte, q̄ nõ ha derecho en ella, e de mas non puede mostrar razón cierta por que la tiene. E en qualquier destas dos maneras q̄ agora diximos apostremas

reum non solum ante litem contestatam: sed etiam post litem contestatā, secundum Bar. in l. cogi. vers. quæro. 1. C. eod. est em̄ hæc exceptio peremptoria: & sic v̄ impossibile, q̄ petitiō h̄reditatis excludatur p̄scriptiōe longi temporis: cum talis p̄scriptiō nõ procedat: nisi ad sit titulus. l. nullo. C. de rei vendic. & l. Celsus. ff. de vsucap. Sed responde, quod aliqui sunt casus, in quibus petitiō h̄reditatis datur etiā contra titu. possidentem, de quibus per glo. in d. l. h̄reditatem. Quibus adde alium casum singularem. s. quādo talis titulus fuisset acq̄sitas post mortem defuncti: nam tunc talis titulus non obstat, secundum Bal. singulariter in l. fin. in. 9. & 11. oppo. C. de edict. diui Adria. toll. sed istud dictum Bal. impugnat̄ ibi a Sali. & Alex. col. pe. vbi latē. & tm̄ potest saluari dictum Bal. cum talem titulum acq̄sierit ab eo, qui poterat conueniri petitiōe h̄reditatis, & mala fide, seu lite pendente talis titulus fuit acq̄situs, vt colligitur ex verbis Bart. in d. l. cogi. ad fi. & tradit Alexan. in d. l. fin. adde etiā Alex. consi. 73. incipit punctus talis est. 5. volu. vbi latē impugnat̄ etiam istud dictum Bal. & ibi fundat singulariter, quod licet petitiō h̄reditatis non possit dari contra titulo possidentem, etiam si talis titulus acq̄ratur post mortem defuncti: tamen si agatur ex remedio. d. l. fin. C. de edict. diui Adria. toll. de quo supra eod. in. l. 2. poterit agi contra titulo possidentem, si post mortem defuncti talis titulu⁹ fuit acq̄situs. videas ibi per eum. adde etiam q̄ contra possidentem titulo putatiuo, bene datur petitiō h̄reditatis: cessat enim tunc dicta ratio reddita per Bartol. & alios. vt tradit Alexand. consi. 85. viso themate. 2. volum. colū. prima. & licet error habeatur pro iusto titulo, quantum ad vsucapionem, & p̄scriptiōem: non tamen habetur pro titulo quantum ad repellendum agentem petitiōe h̄reditatis, vel interdicto quorum bonorum, secundum glo. & Bartol. in l. i. ff. quorum bono. & probatur hoc in ista. l. partitarum. ibi, o si alguno fuesse establescido por heredero en algund testamento, que despues fuesse reuocado non lo sabiendo el. & adde gloss. in d. l. h̄reditatem. & Paul. de Castr. in l. i. ff. pro hære. Contrarium tamen: imō, quod error iustus habeatur pro titulo, etiam ad exclusionem petitiōis h̄reditatis voluit glo. in l. penulti. & fin.

ff. pro lega. quā sequitur Bal. in d. l. nullo. C. de rei vendi. col. 1. Alex. con. 89. incipit, excellentissimi. col. 3. vol. 5. dicit differentiam debere fieri inter titulum vniuersalē, & singularem: vt titulus vniuersalis putatiuus & erroneus, sufficiens ad p̄scriptiōem non sufficiat si non est p̄scriptum ad excludendum petitiōem h̄reditatis, & ita pro-

cedat q̄d dicit glo. & Bartol. in dicta. l. i. ff. quor. bonor. si tamen esset titulus singularis, licet lucratius excluderet petitiōem h̄reditatis: & q̄ ita procedat. gloss. in dicta. l. penul. & fin. & Bald. in dicta. l. nullo. & est ratio diuersitatis, secundum eum: quia contra habentē titulum verum vniuersalem, datur petitiō h̄reditatis: ac si titulum non haberet. l. etiā. §. quod si quis. & ibi nota. in glo. ff. de petitiō. hære. ideo nimirum, si titulus putatiuus pro hærede habeatur, p̄ non titulo: vt sic non excludatur agēs petitiōe h̄reditatis. vt in dicta. l. prima. in prin. vi. latius ibi per eum. Aduerte tm̄, q̄ titulu⁹ vniuersalis nõ semp, & regulariter obstat agēti petitiōe h̄reditatis, sed in certis casibus, veluti q̄ nõ venditor nõ cõparet, vel hæreditas est modico p̄tio distracta, v̄ q̄ empor est sciēs, vel empta est a fisco hæreditas, vt in d. §. q̄ si qs. cū sequēti. & not. gl. in d. l. h̄reditatē. vnde rō Alex. in rōne dñæ non est ita cõcludens, licet ista. l. partita. p̄t̄ induci pro Alex. cū dicit, E esto seria si la ouiesse cõprada. & c. Sed v̄, q̄ sit restringēda hæc lex. iuxta terminos iuris cõis. s. ad dictos casus. d. §. q̄ si qs. & glo. in d. l. h̄reditatē. & poti⁹ videre t̄ forte dicendū, q̄ titulu⁹ putatiuu⁹, siue vniuersalis, siue singularis nõ excludat agentē petitiōe h̄reditatis: eo quia, tunc nõ militat rō supra in prin. hui⁹ gl. tradita. s. q̄ in pari causa melior sit cõditio possidentis: non est em̄ par causa tituli putatiui ad verū: & sic q̄ dictū glo. & Bartol. in d. l. i. ff. quor. bono. in dicta. l. i. nõ procedat & reprobetur dictū gl. in d. l. i. ff. pro lega. cõclude ergo, q̄ in illis casib⁹, in quibus petitiō h̄reditatis datur cõtra titulo possidentē: tūc p̄scribitur petitiōi h̄reditatis, per. 10. vel. 20. annos. vt hic habes. & not. gl. in d. l. h̄reditatē. q̄ cum tūc excedat suos terminos exceditur a nõ suis terminis. posses etiā nõdere, q̄ hæc lex nõ aperit, q̄ agere petitiōe h̄reditatis, & forsan poterat agi rei vendicatione, cui p̄scribitur titulo possidentem p̄scriptiōe longi tēporis, prout & habetur & nota. in d. l. i. C. de edict. diui Adria. toll. vbi etiam vide Iaso. col. fin.

¶ Titulo. XV. De como

deue ser partida la herencia entre los herederos, despues que fueren entregados della. E otro si de como se deuen amojo nar las heredades, quando cõtiēda acaesciēse sobre ellas en esta razon.

Dntregados seyēdo los herederos, de la heredad, e de los bienes del finado, acaesce muchas vegadas defacerdo^c entre ellos, por razon de las cosas que son apoderados, todos comunalmente, porque por fuerça han de ve-

prin. vi. latius ibi per eum. Aduerte tm̄, q̄ titulu⁹ vniuersalis nõ semp, & regulariter obstat agēti petitiōe h̄reditatis, sed in certis casibus, veluti q̄ nõ venditor nõ cõparet, vel hæreditas est modico p̄tio distracta, v̄ q̄ empor est sciēs, vel empta est a fisco hæreditas, vt in d. §. q̄ si qs. cū sequēti. & not. gl. in d. l. h̄reditatē. vnde rō Alex. in rōne dñæ non est ita cõcludens, licet ista. l. partita. p̄t̄ induci pro Alex. cū dicit, E esto seria si la ouiesse cõprada. & c. Sed v̄, q̄ sit restringēda hæc lex. iuxta terminos iuris cõis. s. ad dictos casus. d. §. q̄ si qs. & glo. in d. l. h̄reditatē. & poti⁹ videre t̄ forte dicendū, q̄ titulu⁹ putatiuu⁹, siue vniuersalis, siue singularis nõ excludat agentē petitiōe h̄reditatis: eo quia, tunc nõ militat rō supra in prin. hui⁹ gl. tradita. s. q̄ in pari causa melior sit cõditio possidentis: non est em̄ par causa tituli putatiui ad verū: & sic q̄ dictū glo. & Bartol. in d. l. i. ff. quor. bono. in dicta. l. i. nõ procedat & reprobetur dictū gl. in d. l. i. ff. pro lega. cõclude ergo, q̄ in illis casib⁹, in quibus petitiō h̄reditatis datur cõtra titulo possidentē: tūc p̄scribitur petitiōi h̄reditatis, per. 10. vel. 20. annos. vt hic habes. & not. gl. in d. l. h̄reditatē. q̄ cum tūc excedat suos terminos exceditur a nõ suis terminis. posses etiā nõdere, q̄ hæc lex nõ aperit, q̄ agere petitiōe h̄reditatis, & forsan poterat agi rei vendicatione, cui p̄scribitur titulo possidentem p̄scriptiōe longi tēporis, prout & habetur & nota. in d. l. i. C. de edict. diui Adria. toll. vbi etiam vide Iaso. col. fin.

- b *De tenerla.* Id est titulu, quo eã acq̄sitiuit a nõ dño, vt subijcit. & datur cõtra eũ vt ilis petitiō h̄reditatis. l. et. §. si qs. sciēs. ff. de petitiō. hære. tãquã cõtra emporē vniuersitatis. & si p̄tēdat qs se emisse ab hærede: v̄ possidere p̄ hærede: qui em̄ allegat se hæredē: cū nõ sit, dñs possidere, p̄ hærede. tex. & gl. & Pau. in l. p̄ hærede. ff. eo. & hoc q̄ credit se hæredem: nõ si scit nõ se hæredē esse, poti⁹ dñs p̄ possessore possidere, scdm̄ gl. & Paul. ibi. in sequēti verò casu possidet p̄ possessore tm̄.
- c *Treynta años.* Adde. l. h̄reditatis. C. de peti. here.
- d *Menor de veynte e cinco años.* Adde. l. i. C. in quib. caus. in integ. restit. non est necessa. & l. 9. tit. si. infra ead. partita.

¶ Titulus. XV. Familia herciscunda in summa.

- e *Defacerdo.* Cõmunio solet excitare discordiam, vt hic adde. l. in re

cedat q̄d dicit glo. & Bartol. in dicta. l. i. ff. quor. bonor. si tamen esset titulus singularis, licet lucratius excluderet petitiōem h̄reditatis: & q̄ ita procedat. gloss. in dicta. l. penul. & fin. & Bald. in dicta. l. nullo. & est ratio diuersitatis, secundum eum: quia contra habentē titulum verum vniuersalem, datur petitiō h̄reditatis: ac si titulum non haberet. l. etiā. §. quod si quis. & ibi nota. in glo. ff. de petitiō. hære. ideo nimirum, si titulus putatiuus pro hærede habeatur, p̄ non titulo: vt sic non excludatur agēs petitiōe h̄reditatis. vt in dicta. l. prima. in

Ad tir. ff. & C. fam. hercif.

communi. ff. de seruitu. vrba. prædio. & l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de lega. 2. l. si non sortem. §. si centum. ff. de conditio. in debi.

2 a *De venir a particion.* Nã se gnius expediūt cõmissa negotia plures, & naturale vitiũ est negligi quod cõmune est, vt se nihil habere qui nõ totũ habeat arbitretur deniq; suã quoque partẽ corruipi patiat, qui inuidet alienã

l. 2. C. quando & qb. 4. pars. lib. 10. vnde diuisio q̄ procedit de fratũ concordia laudatur. l. si. ff. fam. l. hercisc.

Lex prima.

2 b *Diuisio est cõmunium rerũ partitio: & per eam euitantur scãdala: & qlibet contentat parte sua prædiligens eam q̄ cõem. h. d.*

1 b *Comunalmente.* Nã vbi non est cõmunio, nõ habet locũ diuisio. l. sed & si. & ibi Barto. ff. de reb. eor.

2 c *Grand pro.* Vt in. d. l. 2. C. qñ & quib. 4. pars. aliquãdo tñ expedit rẽ cũ alio habere cõem. l. hoc iudicio. §. si cõueniat in si. ff. cõmu. diuid. & adde etiã q̄ titulus diuisio nis præstat iuste causam præ scribendi. l. si ancillã. §. si p̄. ff. pro suo. glo. si. & ibi not. Floria. in. l. cũ putarẽ. ff. famil. hercis. & gl. & ibi not. Pau. in. l. 1. C. cõia vtriusq; iudiciũ. Bart. in. l. cũ solus. ff. de vfucapio. colũ. 2.

3 d *Defacuerdos.* Vt supra in rubr. sic & Ambr. in lib. de Abrahã. c. 3. dicit diuide, vt potius maneat amicitia: indiuisa domus duos non sullinet. & adde. l. sancimus. §. si autem, non in auro. C. de dona.

Lex. II.

2 a Quilibet hæredum potest diuisionem petere à cohærede hæreditatis defuncti: non tñ debet diuidi malæ herbe seu portiones, aut libri incantationum, sed comburantur, nec etiam malè acquisita in hæreditate inuenta, sed dominis aut eorum hæredibus restituantur, aut eis non inuentis amore Dei dentur. h. d.

1 c *Hereditas.* Quid si sit prodigus vnus ex hæredibus, cui bonis interdictum sit: vide tex. singul. in. l. ex castrensi. in princip. ff. de castr. pecu. quod iste neq; prouocari potest ad diuisionẽ, quẽ text. dicit singularem Bald. in. l. iubemus nulli. C. de sacrosanct. eccles. minor etiam viginti quinque annis seu eius curator, poterit petere diuisionẽ, vt probari videtur in. l. lucius. ff. famil. hercis. quod procedit indubiẽ, quando pupillo, vel adulto vt ille sit: nam alias licet prouocari, ipsi prouocare nõ possunt ad diuisionem, vt in. l. inter oēs. C. de præd. mino. l. inter pupillos. ff. de aucto. tuto. tradit Bar. in. d. l. 2. C. qñ & quib. 4. pars. & ibi latẽ Lucas de Pen. col. 3. & 4. Iacob. de Are. Cyn. & Bal. in. l. 1. C. si aduer. transactio. Bal. in. l. 1. ff. de reb. eo. Bar. & Doct. in. l. si conuenit. ff. pro socio. gl. & Bar. in. d. l. 1. iubemus nulli. q̄ tradit etiã Io. Andr. in additio. Specu. titu. de curato. in rubri. de furioso. versi. idem est dicens, q̄ de minore secundũ Bal. in. d. l. 1. iubemus nulli. in prin. cũ gaudeat priuilegijs minorum. gl. in. l. 2. C. de cura. furio. de ecclesia. etiã vide in. d. l. 1. iubemus nulli.

2 f *Partidos.* Concord. cum. l. 2. ff. eodem.

3 g *En los ritulos.* Suprà de testa. qui est ead. parti. titu. 1. & in titu. 3. ead. parti. vbi de successio. ab intestato.

h *Cosas malas.* Concord. cum. l. carerã. §. mala medicamenta. ff. eod. 4 vñ neque veniet ista in petitione hæreditatis prout arguit ibi Bald.

i *Ponçonas.* Antiquus in ciuitate Masiliensi venenum cicuta temperatum publice cultodiebatur, quod dabatur ei, qui aliquid commisisset: propter quod mors esset illi expectanda vt dicit Florian. referẽs

partir, e quales non, e en que manera.

Ada vno de los herederos q̄ ha derecho de heredar los bienes del finado, puede demandar a los otros que los partan entresi. E pueden ser partidos estos bienes, segũ manda el testador en su testamẽto, quando lo fizo, o si murio sin manda, deuen partir la herencia del segund dizen las leyes que fablã en esta razon en los titulos q̄ que son puestos de suso. Pero si en los bienes del testador fuerẽ falladas algunas cosas malas^h, asì como ponçonasⁱ, o malas yeruas, o dañosas melezinas^k, o libros, o escrituras de encantaciones malas^l, o otras cosas de aqllas que son defendidas, que non vsen los omes dellas, non las deuen partir entresi, ante dezimos, que las deuen quemar, e destruir^m. Otrosi si fallarẽ en los bienes de la heredad algunas cosas q̄ fueren mal ganadas: asì como si aquel q̄ las gano fue ome que recibio, o tuuo en su poder algunas rentas del Rey, e furto algo dellasⁿ, o si furto, o robo, o forço a otro ome alguna cosa, o lo gano de vsura^o, nõ lo deue partir entresi los herederos, ante dezimos, que deuen tornar^p e dar

comburant. facit. l. damnato. C. de hæreti.

n *Dellas.* Concord. cum. d. §. mala medicamenta. versic. sed & si quid 9 expeculatu. & adde quod habetur in. l. 16. 2. parti.

o *De vsura.* Not. bene q̄ reprobatur hic opinio illorũ qui dicebat q̄ cũ in vsuris transferatur dominiũ in vsurariũ, licet repeti possent per cõditionem indebiti, vel per cõditionem ex canone. de vsur. per totũ. bona quã sita ex vsuris per defunctũ veniunt diuidenda inter heredes, quam opinionem tenuit Iaco. de Are. & Richar. & sequitur Bald. in. l. bona q̄cunq;. C. famil. hercis. & in. d. §. mala medicamenta. vbi & idem vult Floria. & etiam Alberic. contrarium tamen opinionem, imò q̄ vsurã non veniant in iudicio diuisorio tenuit Odofre. in. d. §. mala medicamenta, dicens q̄ si pater in extremis confiteretur, quod quicquid habet, quã sita ex vsuris: vnde mandat restitui, quibus est extortum, & si non apparent, mandat dari pauperibus, & filiis solam relinquat benedictionem, q̄ filii non habebunt inter se hoc iudiciũ, neque ista diuidere possunt. & tenuit etiam Rosfred. titu. famil. hercis. cun. §. quantum est. & etiam Salice. in. d. l. bona. qui ponderat ad hoc. d. §. cum vult. q̄ iniuste quã sita non veniunt diuidenda, & non potest dici quã sita, quando dominiũ non fuit translatum. tenuit etiam Guido de Suza, relatus ab Alberi. & hanc opin. sequitur Ioan. de Anania. in rubr. de vsur. ad si. & sequitur etiam Soci. consi. 127. column. peultim. 3. volu. quã opinio approbatur hic: & tene menti, & adde iuxta istam materiam, quã not. Bal. in. l. cum oportet. in princip. colũ. 1. versi. modo quãro. C. de bon. quã libe. & Alexan. in. l. q̄ seruus. ff. de acquir. possess. & Paul. de Castr. in. l. si hæres. ff. ad leg. falcid. in versic. item not. hic argumentum.

p *Tornar.* Non ergo erit melior conditio possidentis: sed compellendi sunt ad restitutionem. & confert quod not. Bal. in. l. 1. in fin. C. pro socio. q̄ episcopus poterit compellere socium illius, qui ex prauitate vsuraria multa quã sita: & socio communicauit ad restitutionem vsurã

Partida. vj.

R iij

Valerium maximum. in. d. §. mala medicamenta.

k *Melezinas.* Secus si aliquo alio admixto possent ad medicinã prodesse, vt in. l. 17. titu. 5. parti. 5.

l *Encantaciones malas.* Hos vocat consultus. in dict. §. mala medicamẽta. libros improbatã lectionis veluti artis magica, vel fortiorũ, vt habet. 26. q. 2. per totũ. vbi in. c. qui sine, tradit Archid. de arte quã dicitur notoria, p̄ quã quidã scire cupiunt, q̄ est in efficax, & improbatã, vt etiam tradit. S. Thom. 2. 2. q. 96. ad primum articulum.

m *E destruir.* 8 Not. hoc ad mandata confessorum, qui mandant confitentibus, q̄ libros improbatã lectionis

rum, licet iste socius, qui compellitur, non exercuit vsuras. Allegat. l. q̄ enim. ff. pro socio. & Marti. Sylla. idem tenentem, & potest induci ista lex q̄ si aliquis faciat maioriā de aliqua re quā forte per violentiā comparauit q̄ heredes non teneantur eam tradere ei cui est relicta titu. maioriz. in contrarium tamen est tex. & ibi notat Pau. de Castr. in. l. si a substi-

estas cosas atales, a aquellos cuyas fuerē o a los que lo suyo ouieren de heredar. E si non supieren ciertamēte, cuyas fueron estas cosas que fuessen alsí ganadas: estonce se deuen dar por Dios^a, porque el anima de aquel que alsí las gano, nō sea penada por ellas^b.

¶ Ley. III. Quales ganācias es tenuto el vn hermano de partir con el otro.

tuto. §. hāres. ff. de legat. 1. in fin. & ibi Paul. vers. in legato autē certa speciei. quid autē si testator facit maioriā de tali oppido cum omnibus quz ibi possidet, an venient etiam fundi q̄s mala fide possidebat, vide Bald. q̄ nō. C. de verbo. sign. in rubric. vers. quid ergo.

12 a **¶ Por Dios.** Adde quz habentur in. c. cum tu. de vsur. & in ca. cū sit. de iudicis, & an poterunt ista distribui pauperibus, per executores testamenti, vel debeat adiri episcopus. vide per Ioan. Andr. in. c. fi. de test. lib. 6. & quibus pauperibus sint danda, an illis q̄ sunt in loco, vbi exercuit defunctus vsuras, vel rapinas, vel pauperibus domicilij defuncti. vide quz in hoc latē tradit Ioan. de Ana. referens consilium. 32. Frede. de Senis. in. d. c. cum tu. col. 4. & 5. & an super istis incertis teneat compositio facta: Pau. de Eleaza. in. clem. 2. de poen. & remissi. tenet, q̄ nō & refert, & sequitur Ioan. de Imol. dicens esse bene notandum contra componētes cum hāredibus vsurariū super vsuris, & malē ablati: quia non videtur valere talis cōpositio, neq̄ patrocinari quātū ad Deū, eis quibus fit remissio. vt in regu. peccatū. de reg. iur. lib. 6. & hāc opi. sequitur Bal. in. l. post decisiōē. C. de fur. quā sequit̄ Ioā. de Ana. in. c. cum sit. de iudicis. Cardi. tamē in. d. clem. 2. in. 5. nota. in terminis quādo quātitas est incerta, tenet q̄ ep̄s pōt transigere. Secus si sit certa, argu. ca. quanquā. in vers. ceterū. de vsur. lib. 6. & tenet Ange. in di. sputatiōe sua. incipi. hastē sis miles. de quo vide etiā per Soci. in. d. cōf. 127. qm̄ in pñti consultatiōe. col. 3. & 4. An autē Papa possit absolue- & liberare à restitutione istorū incertorū, & si nō fiat integre. vide per Hosti. in. c. 2. de poenitē. & remissio. & per Cardi. & Ioan. de Imo. in. d. clem. 2. & tradit etiam Soci. in. d. consil. col. 10. & vide Archiepi scopum Floren. 2. parte. tit. 2. c. 6. in. fi. & Syluestrum. in summa. in parte restitutio. la. 8. vers. 8. quz ritur.

13 b **¶ Por ellas.** Si enim defunctus poenituit, & in vita restitui voluit, talia ablata & iniusta, & si alius in se huius satisfactionem suscepit, non volabit defunctus ad patriam celestem, nisi completa satisfactione, vt tradit. S. Tho. in. 4. distin. 15. q. 1. arti. 1. q. 3.

¶ Lex. III.

39 Diuidenda sunt inter cohāredes quz sita per filium cum bonis patris & confert filius arrhas, donationem, & dotem profectitiā fratribus in diuisione paternā hereditatis, nisi testator ei donet in testamento, vel ne conferantur, exprimat, sed extraneo hāredi non confert filius cohāres supra dicta. h. d.

1 c **¶ Mercaderia.** Habes hic expressum, q̄ omne id q̄ lucratur filius familias cū pecuniā patris, dicitur peculiu profectitiū. & totū quz rit̄ patri, & post mortē p̄ris venit cōferēdum fratribus, & idē habet in. l. 7. tit. 4. de las lauores, e particiones. lib. 3. foro. 11. & idē voluit gl. i. l. eū oportet in prin. de bon. q̄ libe. & tenet Specu. titu. de iudi. §. sequit̄. vers. qd si alter filiorū & sic videt̄ prout & glossator legū tauri didacus à castello dicit in. l. 29. in. 1. gl. per istam. l. corrigi illā cōem doctorum opi. qui in hoc concludebant, q̄ quatenus lucrū est attribuendū pecuniā dicatur profectitiū: & quz rit̄ patri, quatenus verò industria & laboribus filij aduētitiū, & quz rit̄ filio quo ad proprietatem, & nō conferatur fratribus post mortē patris, q̄ fuit opi. Iaco. Butri. in. d. l. cū oportet. & sequit̄ Bar. & ceteri doct. ibi & tenet Bart. & Bald. in aut. ex testamēto. vbi Bald. col. 4. C. de colla. & q̄ hāc materia diffuse scribit̄, reperio q̄ Soci. consil. 92. 1. volu. incip. circa primū huius consultationis articulū col. antepe. & pe. & si. latē tangit istū articulū, & distinguit quinqz casus. Primus qm̄ pater nō vult per se negociari, tñ vult negociari per personā filij: & ponit filiu, vt exerceat mercatias suo noīe: & hoc casu, dicat̄ totū lucrū profectitiū: q̄ filius agit, vt gestor negotiationis paternā, & tenetur pater in iustoria, vel exercitoria, vt in. l. q̄ cū eo. per totum, & facit ad hoc. l. pcurator ex re. ff. de procu. cui tu adde quod in hoc not. Bal. in. l. certū. col. 1. vers. quz ro hic. C. fami. hercis. vbi dicit, q̄ pe-

culiū recipit incrementam, & totū incrementum dicit esse peculiu eiusdē generis. l. peculiu nascit. ff. de pecu. & si tu dicit lucrū operz est aduētitiū cōcedo, dicit Bald. qm̄ filius operatur sibi, sed hic videtur opera ri ipsi patri, cū eius opera accedat peculio, quod est in dominio p̄ris. argu. l. sicut. ff. de oper. liberto. & cōfirmat (dicit ipse) ponēdo casum econtra, vide-

Todas las cosas que el fijo ganare en mercaderia con el auer de su padre, seyendo en su poder, todas las deue aduzir a particiō cō los otros bienes q̄ fuerō de su padre, e partirlas cō los otros hermanos. Otrosi dezimos, q̄ la dote o el arras, o la donaciō s, q̄ el padre diere en casamiēto a alguno de sus fijos se deue cōtar^h en la parte de aquella quiē

licet q̄ si dam- nū & non lucrū nunquid hoc damnum attribues operz & imprudentiā filij, vt pro aliqua parte resarciat fratribus? certe non, imō si fratres volunt peculiu conferat ad debitum, & ad damnu, vt in. d. l. certū. & sic in isto casu

Ad tit. C. de coll. & ff. de coll. dot. & de colla. bonorum.

planē procedat ista lex partitarum. & vide ad istum primum casum Soci. consil. 162. volu. 2. vbi notabiliter loquitur. Secundus casus est, secundum Socinum, qm̄ pater nō vult negociari, sed dat pecuniā filio, vt se exerceat, sed vt sibi magis credat̄ p̄mittit, q̄ negoties nomine patris & isto casu dicit cōcludendum lucrū esse diuidendum. secundū theoricā Bart. & Bald. & aliorū quz est cōis, de qua supra cum pater noluit negociari & sibi totū quz rere. Tertius casus qm̄ pater concedit pecuniā filio in peculiu profectitiū, vt de ea ad libitū disponat, & patit̄ filiu negociari, nō tñ expressē consentit, & tenet tunc pater ex cōtractu filij, actione tributoria nō in solidū: sed vsqz ad vires peculij, & cōcurrit ipse cū aliis creditoribus, nō autē potest deducere, qd sibi debet, vt. ff. de tributo. per totū, & hoc etiā casu pōt pcedere, secundū eū dicta doctrina cōis. Quartus casus est, qm̄ pater cōcedit pecuniā filio, q̄ negotiat̄ p̄re ignorante, & tunc pater tenet de peculio, & deducit qd patri debet prout habet in. l. q̄ cū eo. & hoc etiā casu pcedat communis opinio iam dicta. Quintus casus est, qm̄ pater nō dat pecuniā filio, sed ipse met̄ accipit elanculū & negotiat̄ proprio noīe, & iste casus est disputabilis secundū eum: sed tandē concludit adhuc in eo habere locum dictam cōmunē opinionē. tu cogita super his cum. l. ista partitarū. ita generaliter & indistinctē loquat̄, sed forte attenda a quietate restringēda sit ad dictos casus. iuxta doctrinam doctorū, maximē, cū etiā id qd ex laboribus suis filius lucrast, iure etiā isto partitarū dicat̄ aduētitiū, vt in. l. 5. titu. 17. parti. 4. vbi etiā vide q̄ in ista. q. dixi. Quid autē si post mortē p̄ris vn⁹ ex fratrib⁹ exerceat mercatias, an cōicabit lucrū cū fratrib⁹? vi. Bal. in. l. si patru⁹. col. 2. C. cōia vtriusq; iudi. & Deciu cōf. 255.

d **¶ De su padre.** An hoc in dubio p̄sumat, q̄ de bonis patris processerit? vide per Io. de Plat. in. l. defenitōis facultas. in. fi. C. de iuramē. lib. 10. q. alleg. gl. hoc decidentē in. l. cū oportet. in. prin. C. de bon. quz libe. & tradit Alex. cōsil. 31. viso testamēto. 4. volu. q̄ recurrendū sit in hoc ad cōiecturas. & in dubio debet p̄sumi de bonis patris acquisitum.

e **¶ La dote.** Adde. l. 1. & per totum. ff. de colla. dot. & l. filia dotem. C. de colla. & d. l. 29. in ord. Tau.

f **¶ O el arra.** De donatione propter nuptias dicit. l. 1. titu. 11. parti. 4. adde l. vt liberis. C. de colla. & dict. l. 29.

g **¶ Donacion.** De donatione ob causam intellige gl. doct. cōiter in authē. ex testamento. C. de colla. & quia de donatione simplici dicitur infra l. proxima. patet etiā hic cū subdit, q̄ el padre diere en casamiento.

h **¶ Cōtar.** Fit em̄ collatio dotis tāto minus accipiēdo. vt in. l. dotis. C. de colla. & fit etiā collatio re ipsa dotē conferēdo. vt in. l. filia licet. C. eo. & aliqñ etiā cōicando actionē, licet inanē fortē. vt in authē. q̄ locū. C. eod. & in. l. 1. §. cum dos. ff. de colla. dot. & aliqñ etiā liberando cohēre des a dote promissa. vt in. l. 2. C. eo. Bar. in. l. 1. §. filiam. ff. de collat. dot. & in. l. pater filium. in. fi. eo. titu. & qñ dos est a filia recuperata, fit collatio dotis re ipsa ponendo dotem in communi, secundū Bald. in. d. l. dotis quidē. & vide. l. filius. §. ea filia. ff. de coll. dot. vbi quid si fiat mora in collatiōe dotis. & ibi Barto. & Soci. consil. 64. viso puncto. 1. vol. & de expensis factis in dote, qualiter deducantur. vide. l. 1. §. cum dos. & ibi Bart. ff. eo. de colla. dot. Socin. in. d. consil. versic. Sexta conclusio. & si fundus dotalis detractis impēsis est pretiosior, quam fuerit tempore dationis in dotem, & hoc est causatum ex sola temporum mutatione, debet conferri in ea extimatione, quz reperitur tempore collationis, secundū Paul. de Castr. in. l. illud. C. de colla. per illum tex. & si effectus fuisset vilior sine culpa filia similiter ea extimatione debet conferri, qua fuisset repertus tempore mortis, cū de collatione agit vt in. d. l. illud. & tradit etiam Soci. in. d. consil. versic. Septima conclusio

In no. rec. est. l. 3. tit. 2. lib. 5.

lib. 5.

5

6

6

6

6

6

6

6

6

6

6

Vid. l. 3. ti. 8. li. 5. no. rec. in proprio casu non inueni in nou. recop.

si tamen ultra expensas factas est effectus pretiosior propter plantationem, & non propter mutationem temporum, illud plus in quo est pretiosior, quam tempore quo habuit tanquam aduentitium, non confertur secundum Paulum & Docto. ubi supra. & Socin. in dict. consi. versi. 8. conclu. Et quid si dos perit, sine culpa filia: quia vir factus est inops, forte quae fuit in mari, vel res dotalis chasmate, vel alluione perit? Bald. no. uel. in tracta. de dote. chart. 9. col. 2. dicit quod tunc non imputabitur, in legitimam post mortem patris: cui etiam tunc pater teneatur redotare, si possit, ut

in authenti. sed quauis. C. de rei vxor. actio. & ita dicit se consuluisse. & ad dos quam Auus paternus dedit nepti uiuente filio patre eius, mortuo patre imputetur in legitimam, quam debeat habere in bonis patris: est quaestio late discussa per Ange. & Alexan. in l. in quartam. ff. ad legem Falcid. & resolutio videtur esse quod aut constat auum dedisse contemplatione neptis, & non contemplatione filij tunc non imputabitur in talem legitimam: si vero dedit contemplatione filij, vel dubitabitur, & tunc debet sibi imputari in legitimam debitam in bonis patri, quasi a patre suo dotata sit. l. sed & si plures. §. in arrogato. ff. de vulga. & pupil. quod tamen hodie in regno non procederet: cum per matrimonium liberetur filius a patris potestate. per. l. regni. & sic onus dotandi neptem quo pater de iure antiquo tenebatur propter filium. l. dedit dotē. & ibi Bar. ff. de colla. bono. l. 8. titu. 11. quarta partita. cesset in isto casu, non potest dici, quod dos quae obuenit nepti ab auo dicatur profectitia, respectu patris, ut sic imputetur per ea quae not. glo. in l. qui in aliena. §. interdum. in vers. facit haeredem. ff. de acquir. haeredi. Bart. in l. quaesitum. in princ. ff. de legatis primo. vi de per Alexan. in dict. l. in quartam. 14. & 15. col. & in consi. 31. viso testamento. 4. volumi. Quid autem si filia uiuo patre deceat relinquitur filijs, an dos data filiae computetur filijs eius in legitimam? Barto. in d. l. in quartam. colum. penult. ff. ad legem Falcidiam. dicit quod imputetur & conferatur per. l. illam. C. de collat. & l. quoniam nouella. C. de inofficio. testament. & per alia quae ibi videbis. ex cuius fundamentis potest colligi, quod hodie de iure regni, cum filia liberet a patris potestate per matrimonium, & sic dos data filiae exiit a patrimonio patris, & in ea habet filios haeredes, non computabitur filijs in legitimam in bonis aui, & ita consuluit Paul. de Castr. in casu ubi erat simile statutum. consilio incipit visis, & ponderatis omnibus. & refert & sequitur Decius in l. illam. colum. fina. C. de collatio. videtur tamen in hoc contrarium esse tenendum, etiam de iure regni. per. d. l. 29. in ordina. Tauri. ibi cum dicit, ellos, e sus herederos: & sic etiam hodie de iure regni talis dos imputabitur nepotibus, & tenebuntur conferre eam per d. l. 29. & vide in materia not. consilium Alexand. 4. vol. consi. 23. incipit, visis dubiis. & an istud ius confitendi transmittatur ad haeredes? vide tex. & Bar. in l. 1. §. ibidem. ff. de colla. bona. Sed quid si pater dedit filiae magnam dotem, & postea in testamento, illam instituit in vna vncia, & alium filium vel filios in residuo, vtrum si filia voluerit habere illam vnciam ex testamento, cogatur conferre dotem quam habuit? Rapha. Fulgo. ponit istam quaestionem in l. si emancipati. col. penult. C. de collat. & concludit, quod si apparet patrem instituisse filiam in minima parte, eo quod prius magnam dotem habuisset: tali casu collatio cessabit: quia apparet de voluntate testatoris. argum. l. ex parte. §. intestato. ff. famil. hercif. si vero non apparet de voluntate testatoris collatio non cessabit, licet partes sint inaequales: habet tamen filia ex peditum remedium, quod abstineat, scilicet a bonis patris, & non cogetur dotem conferre. l. penul. & fina. ff. de colla. dot. & facit ad hoc. l. secunda. §. si tres. ff. eodem. ibi neque indignari eos: si plus conferant, & minus accipiant: quia in potestate eorum fuit bonorum possessio-nem amittere. adde etiam d. l. 29. in ordina. Tauri. ibi, pero si se quisie-ren apartar de la herencia. &c. Quid tamen, si filia esset meliorata in tertio & quinto bonorum, & velit praerogatum & nolit succedere tit. vniuersali, ut haeres, an tunc teneatur dotem conferre? & videtur quod non cum tunc non sit locus collationi. ut tradit lafon in l. si emancipati. colum. 12. C. de colla. quod tamen intellige, nisi melioramentum cum datis in dotem esset inofficiosum: nam tunc rescinderetur a melioramento, quod esset inofficiosum, iuxta nota. in l. prima. C. de inoffi-

cios. donatio. & in d. l. 29. qui enim non vult succedere vniuersaliter, non tenetur conferre nisi ad legitimam, vide per Bald. in l. si emancipati. in fi. C. de colla. & vide l. cum respofo. C. de lega. Sed an conferatur id quod venit ad filium, iure primogeniturae, seu maioriae? Baldus dicit, quod non in authentica ex testamento. col. si. veric. 8. cap. 1. C.

meter en particio con los estraños nin las deuen contar en su parte con ellos.

¶ Ley. IIII. Como las donaciones que el padre fa- ze en su vida a algun su fijo si deuen ser cota das en su parte, o non.

N su vida faziendo donacion el padre a su fijo, que estuuiesse en su poder d, si despues non la reuocare fasta su muerte: este fijo aura la dona-

fuisse pronuntiatum in cancellaria Granatenfi, quod bona relicta titu. maioriae imputarentur in legitimam: & sic sequitur, quod si imputantur & conferantur. per reg. l. illud. C. de colla. Confertur ergo pretium rerum maioriae nouae. facit. l. omnimodo. §. imputari. C. de inofficio. testamen. ubi pecunia data pro militia, confertur: & idem notatur ibi: de feudo empto a patre. vide Antonium in capitu. 1. §. praeterea ducatus. de prohib. feud. aliena. per Frede. & Martin. Laudem. in tra ctatu. de maioratu. cogitabis super hoc.

a ¶ Non queria. Concord. Cum authent. ex testamento. C. de colla. & in tellige nisi in id quod excedat tertium & quintum, & partem legitimam: nam quod excederet tenetur conferre. ut in authen. vnde si parens. C. de inofficio. testa. & in l. 29. in ordina. Tauri. & not. Bal. in l. si emaci pati. in fi. C. de colla. & infra eod. l. proxima. in fi.

b ¶ De supadre, o de sumadre. Aduerte, quod collatio non habet locum nisi inter descendentes succedentes ascendentes, & non inter alios vnde inter ascendentes neque inter transuersales, neque inter extraneos non habet locum. secundum Barto. Paul. & Alex. & Docto. in l. si emanci pati. C. de colla. ubi vide late per lafon. col. 5. cum sequentibus.

c ¶ Cō los estraños. Ad d. l. si. ver. si aut. C. cōia vtriusq; iudicij. ¶ Lex. IIII. 9 Donationem inter viuos a patre filio factam & non reuocatum non confert ipse filius nisi & ipse caeteris fratribus donata velit sibi conferri: si tamen donatio est immensa reuocatur vsque ad legitimam caeteris persolendas. hoc dicit.

d ¶ En supader. Innuit ergo ista. l. contrarium esse in donatione simplici quae fieret filio emancipato: illa enim veniet conferenda cum fratribus. ut in l. vt liberis. §. fina. C. de collat. Bart. in l. prima. §. neque castrēse. col. pen. ff. de colla. bono. & in authen. ex testamento. C. de coll. & tradit Alexan. in d. l. vt liberis. ubi dicit, quia cōiter tenetur. & ita videtur tenēdū, licet Decius in l. illud. C. de colla. tenere velit cōtra istā cōem opinionem per tex. in d. l. illud. & procedit siue tractetur de conferendo donationem alijs filijs, qui sunt in potestate, siue alijs filijs emancipatis, nam etiam emancipati inter se confectunt donationem simplicem. ut tenet Bar. in l. si emancipati. in secunda quaestione principali. C. eod. ubi Alex. col. pe. dicit, quia ista opinio magis cōiter approbatur quod consulendo limitat Decius consi. 59. licet in casu proposito. col. penult. versicul. quinto. quia saltem, quando ex hoc non resultaret inaequalitas inter filios emancipatos: sed in omnibus esset aequalitas: nam si resultaret ex collatione inaequalitas: tunc non deberet fieri collatio inter emancipatos, quod dicit esse de mente omnium doctorum cōsiderata dicta rōne Bar. vide ibi per eū: si verò donatio simplex fieret a matre, illa non venit realiter conferenda a d. l. illud. & rationē differentiae inter matrem & patrem donantē filio emancipato ponit Barto. in d. §. neque castrēse. col. pe. non tñ donatio facta a patre filio emancipato imputabitur in legitimam, nisi a patre sit dictum. ut in l. si qñ. §. & generaliter. C. de inofficio. testa. & tenet Bar. in d. §. neque castrēse. col. pen. hodie tñ per. l. 26. in ordina. Tauri. filius siue suus siue emancipatus, videtur melioratus in donatione simplici.

e ¶ Non la reuocare. Ex hoc apparet, quod loquitur de donatione simplici quae statim non valet, sed morte cōfirmat: vnde donatio, quae statim valeret inter patrem & filium, in potestate put est in aliquibus casibus spālibus, de quibus notatur in l. 2. C. de inofficio. donatio. & alias talis donatio simplex veniret cōferēda, put tradit Alex. in d. auth. ex testamento. col. 2. vers. ex quo inferitur. & Soci. consi. 91. col. 4. & 5. volu. 1. Cui cōtrariū niti tur fundare Decius in d. l. illud. & si esset donatio remuneratoria, quae habetur quoad collationem, sicut aduentitium, non confertur, secundum Bal. in d. authen. ex testamento. col. 2. ubi etiam & Alexan.

Quaest. 6

Et. d. l. 3. ti. 8. lib. 5. nou. recy

In no. re. est. l. 10. ti. 6. li. 5.

Quaest. 1.

Quaest. 2.

147. tou. kinou. no. est. 18. ti. 1. li.

Quaest. 3.

Et. d. l. 3. ti. 8. li. 5. recopil.

Quaest. 4.

Et. d. l. 3. no. rec. Quaest. 5.

3 a **Contra en su parte.** Contrarium videtur disponi in l. 3. titu. 4. partida quinta. sed dic vt ibi dixi. Et aduerte, quod ex isto verbo videtur de Arui opinio Azo. qui voluit, quod quando donatio facta filio in potestate non tenuit ab initio: sed morte confirmatur, imputetur in legitimum debitam filio per text. in l. filium quem habentem. secundum lectu. Azo. C. famil. hercisc. & tenet Bart. in l. in quartā. colum. penul. ff. ad legē Falci. & dicit probari in l. etiā. versicul. sed & si non mortis. ff. de bono. liber. & cū Barto. tenet communiter Doctores. vt tradit Alexand. & Iason in l. illud. C. de collationibus. vbi Iason col. fin. & approbari videtur hic opinio Angel. in dict. l. illud. quæ etiā fuit Iacob. Butric. in l. illam. C. eo. quam etiā tenet Paul. de Castr. in d. l. in quartam. col. 2. & Decius in d. l. illud. colum. pen. eo quod iura simpliciter dicunt, quod donatio inter viuos non imputatur in legitimam: nisi exprimat. l. si quando. §. generaliter. C. de inofficioso testamento. l. si nō mortis. in prin. ff. de inofficio. testamen. tene ergo menti istam. l. partitarum. & vide quæ dixi. in d. l. 3.

4 b **Egualdad.** Súpta est ex d. l. illud. §. ad hæc. C. de collatio. & tunc in surgit inæqualitas, quādo vnus filius habet donationē simplicem: alter ob causam insurgeret enim iniquitas, si ille donatarius ob causam conferret, & donatari⁹ simplex nō, vbi ergo vnus fili⁹ habet donationē simplicem: alter nihil, non insurgit inæqualitas, neq; collatio locū habet: eodē modo si vn⁹ habet donationē simplicem, & ob causam: & alter ob causam tantum: tunc ille qui habet duplicem donationem, confert donationem ob causam, & non simplicem: quia tūc inæqualitas non surgit, ita Ange. in d. l. illud. qui etiam ibi in fi. dubitat. quid si donatarius simplex non vult conferre neque petit, vt sibi conferatur, an compellatur adhuc ad conferendum? & cōcludit q̄ sic, per illam. l. qd̄ intellige quando vult succedere: si tamen nolit succedere, non cogēt secundum Paul. de Castr. & Decium. ibi & facit. l. 29. in ordina. Tauri. & an sit alius casus, in quo donatio simplex conferatur, vide per Bart. & Bal. Paul. de Castr. & Iaso. in l. pactum q̄ dotali. C. de collat.

5 c **Menguar tanto.** Adde authenticam. vnde si parens. C. de inofficio. testata. & dixi supra. l. proxima. in glos. antepe.

Lex. V.

Frater non confert fratribus castrense, vel quasi castrense, neq; aduentitium peculium: neq; libros causa studii a patre donatos, neq; expensas in studio factas: neque quod militia causa expensum fuit a patre cum eo, concernunt enim hæc non tantum vtilitatem priuatam, sed & publicam quæ versatur in militibus & studentibus. h. d.

1 d **Castrense vel quasi.** Adde. l. 1. §. neque castrense. ff. de colla. bono. & l. filie licet. C. de colla. & l. cū duobus. §. idem papinianus. ff. pro soc. vn de & clerici, qui veniunt ad successionem cum aliis fratribus, non cōferunt suum peculium, quod in clericatu degentes acquisierunt. l. sacrosanctæ. & ibi Bal. C. de episco. & cleri.

2 e **Aduentitias.** Concor. cū. l. fi. C. de collatio. & limita & intellige, vt per Iaso. ibi q̄ tractat de successione patris, qd̄ & satis probatur hic.

3 f **En el titulo.** Supra. 4. partida. titu. 17. l. 5. 6. & 7.

4 g **Conon.** Vides hic clare decisum, q̄ neq; emancipatus cōfert aduentitia, vnde cessat dubiū qd̄ tradit Decius in d. l. fi. vbi etiā Iason dicebat, q̄

posset disputando teneri illa opinio Iacob. de Raue. in l. si emancipati. C. eo. q̄ dispositio. d. l. fina. non procederet in filiis emancipatis. ap probatur ergo hic contraria opin. quæ erat communis. & adde Azo. C. de colla. in summa. in fi. dum tenet sublatā iam in hac materia collationum differentia inter suos, & emancipatos: de quo vide per Bar. &

los hermanos de la su parte legitima, que deuen auer.

Lex. V. De quales ganancias non es tenuto el vn hermano de dar parte al otro.

Non es tenuto el hermano de aduzir a particion con sus hermanos, las ganancias, que fiziere por si que son llamadas castrense vel quasi castrense peculium: nin las que son llamadas aduentitias: segund dize en el titulo que fabla del poder que han los padres sobre los fijos. Ca las ganancias que fizieren en alguna destas maneras sobredichas, quier sean en poder de su padre o non: suyas se deuen ser libres e quitas de aquel q̄ las fiziere: e los hermanos nō han derecho ninguno en ellas. E otrosi dezimos, que los libros^h,

Docto. in l. si emancipati. C. eod. & limita niti respectu donatiōis simplicis, vt dixi in l. proxima in glos. 1. h **Los libros.** Ad de. l. quæ pater. ff. familiae hercisc. & l. 3. tit. 4. supra. 5. partit. gl. & ibi Bartol. & Bal. in l. filia cui⁹. C. famil. herci. Bar. in l. 1. §. ne que castrense. ff. de colla. bono. Cuius distinctio quo ad libros, de quib⁹ hic, magis communiter approbat putatellatur Alexan. in l. si donatione. C. de colla. & pō dera verbum huius. l. cū di-

cit dieffe, ex quo comprobatur prima conclusio Bartol. in d. §. neque castrense. q̄ si libri sunt empti a patre nomine filij: sed non traditi, nō videtur donatio. & sic filius non haberet libros illos præcipuos. Item & si pater non dedisset libros ipsos, sed pecuniam ad eos emendos, q̄ idem erit, vt tales libri, sic ex illa pecunia empti, non conferantur, nō enim videtur minor præsumptio donationis, quando datur filio pecunia, vt ipse suo nomine emat, quam si a patre nomine filij emptio facta sit, & traditio: & ita consuluit Cuma. consi. 40. Corneus consi. 225. col. 2. volu. 1. Decius in dicta. l. si donatione. co. fin. licet Anto. de But. aliud voluerit cōf. 39. Item pondera in hoc de libris istam. l. partitarū. cum dicit, para aprender. & d. l. 3. cum dicit, en que aprēdieffe, ex quibus colligitur, quod filius solum debet habere præcipuos libros datos ad addiscendum in studio: non verò libros ad hoc non necessarios. vn de si vltra libros ad hoc necessarios pater daret alios libros, illi essent conferendi: in datis vero ad addiscendū, siue ad hoc fuissent empti, & traditi, siue pater eos alias habens dedit filio, statim valet donatio, etiā si filius sit in potestate: neq; pater posset reuocare, vt colligitur ex d. l. 3. in fi. quicquid alias in hoc velint Barto. & Pau. de Castr. in d. l. filia cui⁹ & Bald. in dict. l. si donatione. in fi. & sic q̄ approbet per istas ll. opinio Odofre. & aliorum, qui tenuerunt, quod libri dati filio scholari, sunt ipsius præcipui, quasi sint in quasi castrensi peculio. de alijs vero libris non necessarijs ad addiscendū, licet fortē necessarij vel vtiles ad munus aduocandi, vel iudicandi, non tenebit donatio inter patrem & filium in potestate: nisi morte confirmetur: nisi pater dedisset eos filio iam doctori: quia tunc transfret donatio in peculium quasi castrense. & idem si postea efficeretur doctore viuo patre, secundū Bart. & Paul. vbi supra. & Decium in dicta. l. si donatione. colum. fina. vbi post aliquos alios hoc limitat, nisi resultaret magna inæqualitas inter fratres, quod quādo sit iudicis arbitrio committitur, & facit etiam ad hoc quod not. Angel. in l. filia licet. ad finem. C. de collatio. vbi dicit quod quando esset aliqua præsumptio, quod pater non habuerit animum donandi, veluti si eius patrimonium non erat ita amplum, & habebat plures filios, & libri erant multi, & magni valoris, non est verisimile patrem voluisse depauperare alios, quibus opes magis necessariae sunt, quam studentibus: & sic tali casu libri essent conferendi. & nota quod his casibus, in quibus filius teneretur libros conferre, satis est si pro libris conferat æstimationem librorum secundum Baldum in l. Macedoniani. C. ad Macedonia. per gloss. in l. nepos proculo. ff. de verborum signifi. tradit etiam Decius in d. l. si donatione. in fi. & voluit etiam Paul. in d. l. filia cui⁹. & Antonij pometij in l. 29. tauri. n. 17. xi. s. adde tamen exp ubi dicit q̄ talis æstima librorū debet fieri respectu temporis diluisionis seu collationis. ex bal. in d. l. Macedoniani.

In nou. re co. est. l. 3. ti. 8. li. 5.

6 a *¶ De las despensas.* Adde. d. l. 3. titu. 4. partida. 5. & Bar. in. d. l. 1. §. neq; castrense. col. 4. versic. quarto hic loquit. vbi notabiliter dicit, qd si apud patrem esset pecunia castrensis, vel quasi castralis peculij, vel aduentitia, vt bona materna existentia in pecunia, tunc indubio de tali pecunia videtur datum. argu. l. nensenus. ff. de negoc. gest. subdit Bart. & aliam ratio

nē dicens, prāterea pater est legitimus administrator aduentitiorū, ideo in dubio prāsumitur facere administratio nomine. l. cum post. §. i. ff. de administr. tuto. & ista ratio Bartol. videtur concludere, etiam si filius non haberet pecuniā in bonis maternis. & facit ad hoc quod not. idē Bart. in. l. Stich. ff. de pecul. leg. & subdit Bart. non ob stare l. si. C. de dot. promissio. qd illud in dote & donatione propter nuptias ad quod onus pater tenetur, & cogitur. l. qui liberos. ff. de ritu. nuptia. sed ad expensas studij pater cogi nō potest. Et ideo in dubio prāsumendū est expendere de bonis filij. alleg. tex. quē

dicit ad hoc videri expressum. in. l. si. ff. de petitio. hered. Aduerte tamen, qd istud quod pater non tenetur, neq; cogi possit ad expensas studij pro filio, limitari debet prāterquā in studijs necessarijs, sine quibus homo, secundū consuetudinem & conditionē suā personā viuere nō potest, vt quod addiscat grammaticā, & similia: ad hoc enim tenetur pater, velut ad impensam necessariam: secus autem in studijs in quibus homines dicuntur militari, & sine quibus quis potest honestē viuere, secundum conditionem suā personā quo casu procedit primum dictum, ita declarat Bar. in. l. de bonis. §. non solum. ff. de carboni. edict. vide etiā per Lucam de Penna in. l. 1. C. qui atate. lib. 10. Item not. qd si filius male consumat qd sibi datur in studio vel pro libris, qd illa pecunia computabitur sibi in legitimam, secundum Bald. in authentica. qd locum. col. 1. versic. vltimo nota. C. de colla. & tradit etiam Ioan. de Plat. in. l. licet. C. de decurio. lib. 1. & Angel. in. l. filia licet. C. de colla. de eo qui miser & ignorans in patriā redit. & adde Bald. in. l. si filius familias. C. famil. hercif. qd quando filius non studet: cum tūc libri non sint eius arma, tunc iudicatur, vt simplex peculium. Et de obligationibus, quas filius fecit in studio, an teneatur soluere fratres? vide per Bal. in. d. §. imputari. & in. l. filia cuius. columna. 4. C. famil. hercif. vbi post Bar. concludit, quod si factum est in vita patris tale debitum occasione studij: & est licitum & honestum, qd fratres tenentur soluere de cōmuni per iura ibi allegata. & ibi vide, an filius possit perficere studium mortuo patre cōmunibns expensis? & per Bart. in. d. §. nec castrense. col. fi. & adde Bar. in. l. Lucius. §. idem respondit. ff. ad mūnicipi. & Ioan. de Plat. in. l. vnica. C. de pericu. succes. paren. lib. 10. & Alberi. in. l. si filia. §. neratius. ff. famil. hercif.

7 b *¶ Armar cauallero.* Adde. l. 1. §. neque castrense. ff. de colla. bono. & l.

e las despensas^a que el padre diessē a alguno de sus hijos, para aprender alguna sciēcia en escuelas, non gelas pueden cōtar los otros hermanos en su parte en la partiō. Esso mesmo dezimos, qd las despensas qd el padre fiziere, faziēdo armar cauallero^b a alguno de sus hijos, dādole armas e cauallo, e las otras cosas^c qd fuerē menester, por razō de caualleria, qd non le deuen ser contadas en su parte. E esto es, por que los caualleros quando tomā armas: e los otros que aprenden las sciēcias^d, non fazen esto tan solamente, por pro de si mesmos, mas aun por pro communal dela gente, e de la tierra en que bien.

¶ Ley. VI. como la dote o el arra que rescibe el padre por su hijo o por su hija, nō deue venir a particion entre los otros hermanos.

Dote o arra seyendo dada de otro al padre^e, por razon de casamiento de su hijo, o de su hija^f, aquello que le fuesse dado en esta manera, en saluo finca al hijo o a la hija por quien fue dada, e non le pueden demandar parte della los otros hermanos, nin la deuen auer. E esto es, por el cargo que le finca de mantener el casamiento cō aquella do. e. E portales bienes nō es tenuto^g departir el vn hermano cō los otros. Mas si el padre diessē

si filius familias. C. famil. hercif.

c *¶ Las otras cosas.* Vid. in. d. l. si filius. & ff. de castren. pecu. per totum. 8
d *¶ Que aprenden las sciencias.* Nota hic cū æquiparat scolarē addiscen- 9
tem militi armata militia. & facit pro dicto Odofre. quod. §. retuli in gloss. super parte libros. & not. hic qd interest republica, qd ciuitas sa-

dote cō su hija, o por su hijo, o fiziesse donacion o arras a su muger: estonce deue ser guardado lo que diximos de suso en la ley qd comiēca todas las cosas. Otro si dezimos, qd si el hijo fiziere algunas debdas en vida del padre, por su mādado^o: o que se tornarō en pro del, qd tales debdas como estas, deuen ser pagadas communal mēte de los bienes de la heredad del padre. E aun dezimos, que si algūo de los herederos rescibiesse^h los frutos dela heredad, qd tenuto es de los aduzir a partiō entre los otros herederos. E si algunas despensas; fizo a pro de la heredad, o ē coger los frutos deue ser entregado dellos, elo al que finca deuen partir entre si, como dicho auemos.

¶ Ley. VII. Quales de los herederos deuen tener los priuilejos e las cartas de la herēcia, quando el testador non lo ouiesse mandado.

Reuillejos o cartas seyendo falladas en los bienes del fincado: si los herederos fuerē muchos aquel las deue tomar en fiada, qd mayor parte^k ouiere ē la herēcia. E otro si deue dar traslado de llas, a los otros herederos: e mostrar les el original dellas: quando menester les fuere. E si los herederos fuerē eguales en las partes dela herēcia, aql las due tomar en fiada, qd fuere mas honrrado^l e mas

adde quod not. specula. titu. de iudi. §. sequitur. versic. quid si communione manente. & l. vxor. C. famil. hercif. & Bal. nouell. in tracta. de dote. fol. 35. col. 4. in. 30. & 31. priuilegio.

g *¶ Por su mandado.* Concord. cum. l. si filia. §. si filius familias. ff. famil. hercif. & cū dictis Azo. C. eo. in summa. col. 4. versic. item debita.

h *¶ Rescibiesse.* Siue eos percipiat post aditā hereditatē, siue antea, vt in l. inter cohæredes. §. fructus. ff. famil. hercif. & l. non est ambiguum. C. eo. & l. item ex diuerso. ff. eo.

i *¶ Despensas.* Concord. cū. l. his cōsequenter. §. sumptus. ff. famil. hercif. & l. hæredes. §. si vnus. ff. eo. *¶ Lex. VII.*

Non diuidatur instrumenta hæreditaria: sed sint apud hæredem maioris partis & det ceteris copia: sed si sunt æquales, teneat ea honoratior, & antiquior, & melioris famæ, nisi sit foemina, cui etiam nobiliori præfertur masculus, si autem in omnibus sunt æquales, sorte dirimatur, aut donec cōcordent deponatur. hoc dicit.

k *¶ Que mayor parte.* Concord. cū. l. si quæ sunt cautiones. ff. famil. hercif. & cum nota. per Azo. C. eo. in summa. col. 3. versic. item veuiunt tabulæ vel cautiones: si aut alicui hæredū prælatæ sint cautiones, vel instrumenta: tunc traduntur ei: sed non priusquam hæredes descriperint, & cauebit hic prælegatarius, vt quotiens desideratæ fuerint rationes fiet copia illarum. l. Pomponius. ff. eo. & infra. l. proxima.

l *¶ Mas honrrado.* Nota hic de digniori præferendo. adde. l. procurator. C. de edend. vbi Baldus dicit, quod in his quæ iam essent ordinata su perueniens dignitas nihil operaretur. & allegat ibi bonas leges. si tamen dignior factus esset postea vilior, propter maleficiū, instrumenta essent eidem auferenda: & deponenda penes digniorem: quia instrumenta penes vilem personam non debent stare: eli-

piētib^o hominibus repleat. vide in proemio institutio. in. fin. & l. aduocati. C. de aduocat. diuerso. iudicio. & l. laudabile & l. i. C. de studi. libera. vr. bis romē. li. ii. *¶ Lex. VI.*

Non tenetur filius dotē aut donationē ppter nuptias in eius matrimonio patri per extraneū datā cōferre: & antea deducantur de cōmuni debita filij in patris vt litate cōtra cta, & etiā expensa causa prædiorū aut fructuum facta: sunt inter fratres cōmuniter diuidēda. h. d.

e *¶ Al padre.* & si habeat filiū in potestate.

f *¶ Al hijo o a la hija.* Concord. cum. l. si filia. nupta. §. hoc amplius. & cū l. si marit. in fi. & l. fundus qui in prin. ff. famil. hercif. &

Sestapartida.

dereturenim ex hoc virtus instrumenti. vide ibi per eum: & quid si magis dignus, & idoneus, penes quem sunt deposita instrumenta, moriatur, an auferri debeant eius heredi, vt dentur alteri magis idoneo, quā sit illius heres? Floria. mouet quæstionē in. d. l. si quæ sunt & reliquit cogitandum: & fortē ex dictis Bal. vbi. 3. videtur decidi, q non, nisi talis

hæres sit fact⁹ vilis propter maleficiū. Et dominus habens directū dominū, censetur dignior, quam habens: vtile, vt tradit Bal. in. l. 2. col. 1. in. 2. lectura. C. de iur. emphi. Ille etiam debet pri⁹ suū votū deponere, qui est dignior, vt habetur in ecclesiastico: loqre maior natu: te ergo decet primū verbū.

& tradit Bald. in. c. 1. de controuer. feud. apd pares ter. & videbis in hoc decisionē primā in decisio. Neapolita. Mat. hæi d̄ afflicto. vbi facit mentionē de isto dicto Bald. vbi tradit, q senior debeat vltimo votare. & adde quæ tradit Specula. titu. de aduocato. §. iam nunc videndū. versicu. iuniores.

tamē & in tit. de disputatio. & allega. aduocato. §. post hoc. in fi. Quid autem de instrumentis rei legata, an adhuc debeant remanere penes heredem vel tradi debeant legatario. vide in. l. instrumenta. C. de fi deicom. & Bal. in. l. si prædiorum. C. ad leg. fal. vbi dicit q remanere debeant penes heredem originalia, per. d. l. instrumenta. nisi tota res sit legata: quia tunc etiam originalia debentur accessorie alleg. Specu. titu. de instrum. edi. §. nunc aliqua. verū. sed quaritur.

^{3 a} *¶ Mas anciano.* Concordat cum. l. fi. ff. de fide instru. & de qua sumpta fuit ista lex. & pondera cum dicit seniores & honorabiliorem: nam tunc senior præfertur: cum cætera sunt paria, si enim constaret de alterius pleniore fide, vel virtute, tunc maior ætas vel annorū numerus non esset attendendus: sed eligeretur habens maiore fidē, vel virtutem, in authentico de monach. §. fin. & l. potioris. C. de offic. recto. prouin. Itē & si nō constet de alterius pleniore fide si tamē ætas vnus est magis apta naturæ rei: de qua agit ille præfertur. l. præcipit. ff. de adilit. edi. l. ob carmē. §. fi. de testib. & Floria. in. d. l. fin. & nota hic de prærogatiua seniorum. & adde, q ad seniore pertinet conuocatio cap. vbi non est alius deputatus, secundum Innocent. in capit. 1. de maiorita. & obediē. & vide Archidia. in. c. domino sancto. 50. distin. & dicit Bald. in. §. præterea ducatus. de prohibi. feud. aliena. per Federi. q si dominus feudi decedit pluribus filijs relictis, q ipsi inter se ordinabūt cui eorum præstetur fidelitas, & si non ordinant, q vel vassallus possit eligere, cui præstet secundum quosdam, vel secundum eum q faciet fidelitatem antiquiori. per tex. in. d. l. fi. ff. de fide instru. & per nota. per Innocent. vbi supra. Item in beneficijs conferendis præferendus est senior. vt tradit Barba. consil. 23. scripsit psalmista. 1. volu. Rochus in tracta. de iure patrona. fol. 8. colum. 3. vbi etiam allegat quodam cōsiliū Bal. Et vbi duo præsentarentur ad regimen hospitalis, senior

in dubio esset præferendus, vt tradit Rochus in eodem tractatu. fol. 17. colu. 1. allegans Bal. in. d. consil. quod inuenies. 4. volu. secundum nouiorem impressionem. consil. 167. incipit ordinatio testamenti. & clauis custodiæ debent esse penes seniores. l. cum pater. §. pater pluribus. ff. de lega. 2. & vbi sunt duo extrema, & dubitatur de medio:

uillejo, o de aqlla carta, para mostrarlo ē juyzio o fuera depleyto, qlo muestre. E aū dezimos, que si fiziesse mada el testador a alguno delos herederos apartadamente de algund seruo que ouiesse seydo su mayordomo, e q ouiesse tenido en su poder los escritos de las rentas, e de las despenzas de los bienes del finado, non deue ser entregado del seruo, aquel a quien es mandado, fasta que de cuenta^a a los otros herederos, de todas las cosas que touo en su poder.

¶ Ley. I X. Quando la particion es fecha delante del juez por su mandado como deuen dar recabdo los vnos a los otros de fazer sanas las cosas que cupieren en parte a cada vno.

POr fazer particion de los bienes que han en vno los herederos viniendo delante del judgador, deue les de su officio mandar despues q la particio es fecha, q den recabdo e los vnos a los otros q si alguno otro es traño demadasse de spues algua cosa, de las que cayessen en parte a alguno dellos, mostrādo que ha derecho de la auer, toda o parte della, que si le venciēre por juyzio, los otros herederos sean tenudos de fazer le emienda, de aquello que asy perdia. Pero si el padre, o el testador partiesse el mismo

ria. in. d. l. Pomponius. in. princ. q si testator legauit ancillam, quæ tenebat telam, vel banchale, vel quid simile quod ha res non teneatur illam tradere legatario ante illud opus completum, & q cum ista reditio rationis retardet istam præstationē debeat etiam retardare executionem personalem in talem actorem. & facit etiam. l. cum seruus. ff. de conditio. & demonstra. & in cap. 1. de obliga. ad ratioci. & adde quod not. Bal. in. l. 1. C. de seruo commu. manu. & Ioan. de Plat. in. l. 1. C. de reis postula. lib. 10.

¶ Lex. I X.

^{3 a} *¶ Facta iudicialiter hereditatis diuisione iudex faciat cohæredes adinuicem de euictione promittere: sed si a patre vel testatore sit facta diuisio, non tenetur vnus alteri re sua partis euicta. h. d.*

^c *¶ Que den recabdo.* Concordat cum. l. hæredes. §. item curare. ff. familie herci. & licet ista cautio non præstetur, adhuc agitur de euictione: vt tenet Azo. C. eo. in summa. col. fi. versu. est autem iudicis officium. & glo. in. d. §. item curare. & probatur in. l. si familia. C. eo. vbi vide glos. notabilem in ista materia. & Decium consil. 411.

^f *¶ Partiesse el mismo.* Ortum haber a. l. cum pater. §. euictis. ff. de lega. 2. & limita, nisi respectu legitima per. l. scimus. in. prin. C. in inofficio testa. & not. Alberi. in. d. l. hæredes. in. §. nihil. & in. d. §. item iurare. & vide circa istam diuisionem, quæ fit a testatore Bartol. in. l. qui roma. §. duo fratres. in. fi. quæstion. ff. de verborum obligat. limita & istam l. & d. §. euictis. in re per testatorem possessa: secus vero si non esset possessa, vt vult Bar. in. d. §. euictis. dum respondet ad. l. cum alienam. in. fin. C. de lega. Limita etiam hoc habere locum, nisi constaret de voluntate testatoris fuisse, quod æqualitas esset inter hæredes seruanda. vt tradit Decius consil. 349. incipit consuluit excellentissimus in secundo dubio.

cui extremo- rū debeat applicari, vel à quo denominari, applicari debet, & de nominari à vetustiori, taquam a nobiliori. l. in finalibus. vbi Floria. ff. fini. segundo.

¶ Lex. VIII.

^{3 a} *¶ Si testator iussit ponere aliquem hæredē instrumenta esse: prius debet cæteris copiam dare: & cauere de edendo originale si op⁹ fuerit. Item seruo administrato re cohæredi prælegato pri⁹ est cæteris redenda administrationis ratio quam cohæredi seruus tradatur. h. d.*

^b *¶ Alguno de los herederos.* Cōcord. cum l. pōponi. ff. famil. hercisc.

^c *¶ Mayordomo.* Adde. d. l. pōponi. in. prin.

^d *¶ Fasta que de quenta.* Infert ex hoc Flo-

Lex finalis.

Indextene si interponere vices suas inter cohæredes discordantes adinuicem: vt como de & sine dano fiat diuisio. ite orta questione de cõfinibus vadat ibi iudex: & si pot p antiquos limites determinare, bñ qdẽ alijs nouos limites fieri m̃adet, & parti non obediẽti pœnã arbitrariã apponat. h. d.

1 a *Et Mas guisada.* Cõcord. cum. l. item Labeo. §. i. & c. l. antepe. ff. famil. herf. & c. §. si familie. Inst. de offic. iudi. vnde & adiudicare possit iudex vni proprietate, alteri vsum fructu. l. si quis putans. §. pe. ff. comu. diuidun. qd dicit notabile Azo. C. famil. herc. i. famma col. si. versi. ite q notabile est & semper intellige existen te iusta causa, vt subiicit ista lex. & glo. inuehit contra maleuolos, & pessimos hæredes qui liore moti, velut hæreditarias possessiões diuidi per sulcos: vel particas: non em debet fieri diuisio, ita vt patrimonium corrum patur. vid. glo. in. l. 2. C. quando & quib. 4. pars. lib. 10.

la heredad en su vida ètre los herederos a su finamiento, si despues que el finasse venciessen algũo dellos en juyzio, alguna delas cosas que le vinieron en su parte, estõce los otros herederos nõ feriatenudos defazer le emienda ninguna.

¶ Ley. X. Que poderio ha el juez ante quiẽ vienen a pleyto los herederos en razõ de la particion.

Poderio ha el juez ante quien pidieren la particiõ los herederos, de la mandar fazer en la manera q̃ el entendiere q̃ fera mas guisada^a, e mas a pro dellos. E porède, quando el viesse q̃ algũa casa o viña^b, que deuia ser partida entre ellos semenoscabaria mucho^c, por fazer muchas partes della, biẽ puede mandar que la aya toda el vno, o los dos^d. E puede fazer obligar, a aquel, o aquellos que la ouierẽ, q̃ dẽ por su parte a cada vno delos otros tantos maruedis, quanto el asmare^e, q̃ podriã valer las sus partes, que auian en aquella casa, o en aquella viña si partida fuesse. E sso mismo deue fazer en las cosas que son atales, q̃ se non pueden partir segund natura guisadamẽte alsi como cauallo, o otra bestia, ca deue lo apreciar quãto vale, e darlo al vno, e mandar le que segũd aquel apreciamie

2 b *¶ Casa o viña.*

A fortiori si sit equus, vel bos, secundum Odofred. & Floria. in. d. l. antepe. & habes infra in ista. l. Floria. vbi supra. idẽ de nauì dicit reprehẽdens factum Fabii Labeonis, qui cum a rege Antiocho, quem bello su perauerat, ex fœdere acto deberet accipere dimidiam partem nauì, medias omnes secuisse fertur, vt eum tota classe priuaret, vt refert ad hoc Valerium.

3 c *¶ Mucha.*

Nota hoc & facit. l. nam & si fur. in fina. & quã ibi notantur per glo. & Docto. ff. si cert. petã. & illa res non dicitur posse diuidi que si diuideretur esset cum deterioratione, vt hic. & tradit Bald. in. l. Sancimus. in fine. in princ. C. de dona.

4 d *¶ Los dos.*

Concordat cum iuribus, de quibus in glo. 1. & cum. l. 1. & l. ad officium. C. de commun. diuid. & cum. §. quãdam. Inst. de actio. & intellige, quod illi vel illis est per iudicem adiudicanda, qui vicerint in licitatione, vt in. d. l. 1. & l. ad officium. & debet tota res aestimari & licitari, vt in. l. m̃xius. §. si. ff. famil. her. & not. gl. in. d. l. 1. C. commun. diuid. cum enim res commodẽ diuidi non potest, veniendum est ad licitationem: vt in. d. l. 1. & l. ad officium. dicit tamen Bald. in. l. Sancimus. in princ. circa fi. C. de dona. quod si tu & ego habemus commune hospicium, & non potest commodẽ diuidi, quod iudex debet deferre licitationem habenti maiorem partem: quia aliquid debet operari maior pars. Et aduerte, quia Iason in. §. quãdam. Inst. de actio. column. 8. versi. dicebat tamen singulariter Bald. aliter refert istud dictum Bald. scilicet quod Baldus velit, quod si in licitatione rei, quã non potest commodẽ diuidi, consortes sunt pares: quia neuter offert maius pretium altero, quod hoc casu præferatur habens maiorem partem, quod (licet secundum eum Baldus aperte non dicat) placet Iaso. per text. in dicta. l. Sancimus. in prin. & perea quã not. Baldus post gloss. in. l. fina. C. communia de lega. certẽ Bald. non dicit, quod a

Iasone refertur: sed put retuli superius, & sic quod habens maiorem partem sit primus, qui licitet. & si habens minorem, plus non offerat, res maneat apud habentem maiorem partem licitantem, quod tamen satis in idem recidit: cum intellectu Iaso. Admittitur aliquando tertius ad licitationem ex causa, secundum quod habetur in dicta

to, q̃ de su parte a cada vno de los otros en dineros, e los herederos son tenudos de fazer lo que les el juez m̃adare en esta razon. Otro si dezimos, que leuantando se defacuerdo entre los herederos, o entre los otros con quiẽ ouiesse sus heredades vezinas, sobre los mojones, o los terminos de algũd campo, o de otra heredad, de la herencia, de manera que se non puedan auenir a partir lo: estõce para toller tal defacuerdo, deue el juez yr a aquel cãpo, o aq̃lla heredad, e verẽ que es aquello, sobre q̃ se defacuerdan. E si fallare y mojones antiguos^h, porque lo pueda determinar, deue y fazer, aquello q̃ entẽdiere que fera mas aguisado: por que cada vno aya su derecho: e si los mojones o los terminos fuerẽ ètre mezclados de guisa quel mojó o el termino de la heredad del vno, ètre en la del otro, si por aquella entrada puede nascer cõtieda entre ellos: estõce deue mandar mandar los mojones, e poner los de manera que aquella cõtienda pueda ser tollida. E deue condenar a aquel a quien acresciẽre en la su heredad, por razõ del mudamiento de los mojones, que de al otro tantos maruedis, quantos entendiere que vale la tierra q̃ le toma, por ende reçar los mojonesⁱ, e los herederos, e

l. ad officium: quid tñ si talis tertius. ff. animosus pl^o offerens, quã res valeat? vi. per Bal. in. d. l. ad officium. & per Iaso. in d. §. quãdam. & per Angel. & Imol. in. l. g. Romã. §. cohæredes. ff. de verbo. oblig.

¶ Quanto el asmare. Hoc pro cederet, quando cohæredes vel cõfocij nõ essent concordantes in licitando, tũc enim aestimatio rei fit iudicantis arbitrio. vel p peritos in arte electos per iudicẽ, vt declarat Angel. in. l. secunda. C. commun. diuid. ad fin.

¶ Campo, o de otra heredad. De rustica. intellige: nã in ter prædia vrbana, non datur hoc iudicium finium regundorum l. q̃rta. §. hoc iudicium. ff. fin. regundo.

g ¶ Ver. Concordat cum. l. si irruptione. in prin. & §. ad officium. ff. finium regũdo. & not. de visione iudicis oculari, quã cõfert in multis, de quibus per Alberi. in. d. §. ad officium.

h ¶ Mojones antiguos. Concordat cum. l. in finalibus. ff. finium regund. 8 & standum est finibus antiquis, nisi noui probentur, vt hic. & in dict. l. in finalibus. & l. secunda. & ibi Bald. C. finium regund. vbi etiam dicit Bald. quod termini apparentes habentur loco instrumentorum, & quod quanto antiquiores, tanto sunt efficaciores. & vbi isti non apparent probantur fines per libros antiquos: vel per testes & famam cũ alijs adminiculis. c. cum causam. de probat. c. cum olim. de censib. & speciale est in finibus, q̃ per argu. probentur secundum Ioan. Andr. in c. si papa. de priuile. lib. 6. & vide per Floria. in. d. l. in finalibus. & Deciu. cõfi. 109. & aduerte, q̃ vbi esset incertitudo de limitibus intermediis: extrema autẽ essent certa, accepta chordula debet mensurari, de vno extremo certo ad aliud certum: & media debent regulari per ista extrema: quia ex extremis colligit mediũ, vt in. c. quia sunt culpa. & ibi not. glo. 28. dist. & vide glo. in. c. in die. de consecra. dist. 5. & Specula. titu. de proba. §. 1. col. si. versi. Sed quãrit. & cõfert optimẽ qd not. Bar. in suo tract. de alluio. figura. 20. & post eũ Bal. in. l. item lapilli. col. 4. ff. de rer. diuis. vbi dicit, q̃ si ex cõuentione partiũ sunt confixi clauì, ab extremitatibus vtriusq; Ripæ fluminis, vt per eos m̃suret quantũ possit altiari clusa, & postea vnus clau^o sit ablat^o, & nõ apparet vbi erat, q̃ tunc ex altero transducta linea per directum ponitur clauus qui est ablat^o, ita quod tota linea sit æqualis, sic etiam vnum extremum regulat plura extrema, in dubio. argu. l. 1. ff. de reb. dub. & ei^o præsumuntur esse media cuius sunt præcedentia & sequentia, vt adducit And. de Yser. in rubri. quã sint rega. in princ.

i ¶ Los mojones. Cõcord. c. l. 2. §. iudici. & l. 3. & 4. in prin. ff. fini. regũd. 9

Ad tit. C. com. diuis. & ff. finiu regũ. vid. l. iusticiu. 5.

Seſta partida.

¶ Titulus decimus ſextus.

¶ Lex. I.

¶ Datur tutor maſculo minori. xiiij. & ſœminæ. xij. annis : vt eum & bona ſua tueatur etiã inuitis & non petentibus minoribus : & eſt officium virile: quia ad vnam rem vel litem non poteſt tutor dari : ſed in cauſa ſtatus

pupillo mota poteſt iudex ei dare tutorẽ ad libertatem ſeruandam & bona. h. d.

¶ **a** *Libre.* Non enim põt dari tutor ſeruo, velei qui eſt in aliena poteſtate, vt hic & inſt. de tutel. in prin. an autem laicus poſſit eſſe tutor clericũ: Bal. cõſil. 45. volu. 3. ſecundum no uiorẽ imprefſionem. incipit conſil. in quaſtiõe iſta. tenet, q̄ poterit eſſe legitimus tutor clericũ ſicut etiã clericus põt eſſe tutor legitimus laici. cap. peruenit. 86. diſt. & contra illud cõſilium Bal. arguit De eius cõſil. 150. dubitatur principaliter. col. pe. q̄ nõ videatur verũ, q̄ laicus poſſit eſſe tutor clericũ: cum tutela ſit vis ac poteſtas in capite libero, ad tuẽdum eũ, qui ppter ætatẽ ſe defendere nequit. l. 2. in prin. ff. de tute. & inſtit. eo. in prin. & talem poteſtatem non videtur, q̄ in clericũ cum laicus habere poſſit, argu. c. bene qui de m. 69. diſtin. & quia clericus videtur res ſpiritualis, quæ laico ſubijci nõ poteſt, vt not. Abb. in. c. at ſi clericũ in prin. colu. 8. de iudi. tamen adhuc Deci. inclinatur, q̄ laicũ poſſit dari tutor clericũ: dũ tamen detur à iudice eccleſiaſtico, & q̄ dictũ Bal. in. d. cõſil. ita debeat intelligi. vide ibi per eum, & forte in practica ſi clericus in minoribus non eſſet beneficiatus, ſeruaretur quod etiã à iudice laico datus tutor teneat datio. vide Bar. in. l. 1. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. dũ tenet, q̄ pupillo clericũ debet dari tutor autoritate iudicis eccleſiaſtici. vide etiã Albe. in authen. preſbyteros. la ſegũda. C. de epiſco. & cleric. dum tenet poſt Cyn. turũ eſſe, q̄ vterq; iudex laicus & eccleſiaſticus conſentiat dationi. vide ibi. & vide in materia Ange. Aretin. in. §. ſed hoc iure. in ſti. de attilia. tuto. in verſi. quid autem. & in verſi. ſed aduerte.

Ad tit. ff. & inſti. d. tute. & in l. 5. tit. 14. partit. 7. & ff. & C. de teſt. tut. & C. qui tuto. da. poſ.

los otros que vienẽ a la particion, deũ obedecer al juez en eſtas coſas ſobredichas: e a los que lo non fizieſſen, puede leſ poner pena de pecho ſegund ſu aludrio, falta que gelo faga fazer.

¶ **Titulo. XVI.** De como deuen ſer guardados los huerfanos e los bienes q̄ heredan deſpues de muer te de ſus padres.

¶ **H**uerfanos ſincan a las vegadas aquellos que heredan los bienes de otri por parenteſco, o por teſtamẽto, porque ha menester, que tãbien ellos como ſus coſas ſean pueſtas en buen recabdo, de manera que por mengua de edad non pierdã, nin menoscaben de lo ſuyo. On de pues en los titulos ãte deſte diximos, en que manera puede ome ganar las herẽcias, e los bienes de otri, por teſtamẽto, o ſin el por razon de parẽteſco. Queremos aqui dezir, de como deuen ſer guardadas, quando aq̄llos que los hereda ſon de menor edad. E moſtraremos que coſa eſta guarda, a que dizen en latin tutela. E aquiẽ deue ſer otorgada. E quantas maneras ſon della. E quien puede ſer dado por guardador de los huerfanos. E por cuyo mãdado. E quales non lo pueden ſer. E en q̄ manera de uẽ fazer eſta guarda, tan bien delas perſonas de los menores, como de ſus bienes. E en q̄ lugar deue ſer criado el huerfano. E cõ quiẽ. E falta quanto tiempo deue durar la guarda. E el officio dellos E como. E quando deue dar cuenta, de tales bienes como eſtos.

¶ **b** *Menor de catorze años.* Adde inſtit. quib. mod. tute. fini. in prin. & daturiam nato & naſciturũ. vide. l. ſi nemo. §. ſin. ff. de teſta. tute. & in l. 3. & ſi puberũ fuerit datus tutor ipſo iure non tenet datio. l. ſeiz. ff.

de tuto. & cura. dat. ab his.

¶ **c** *Sobre las cabeças de los menores.* Concordat. cũ. l. 1. in prin. ff. de tute. 3 & inſt. eo. in prin.

¶ **d** *Maguerno quieran.* Concord. cum. l. nec non. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. & l. 2. ff. de tute.

¶ **Ley. I.** Que coſa eſ guarda: a que dizen en latin Tutela, e a quien deue ſer dada.

¶ **T**utela tanto quier dezir en latin como guarda en romance, q̄ eſ dada e otorgada al huerfano libre^a menor de catorze años^b: e a la huerfana menor de doze años, q̄ nõ ſe puede, nin ſabe amparar. E tal guarda como eſta, o torga el derecho a los guardadores ſobre las cabeças de los menores^c, maguer nõ quierã^d, o non lo demãden ellos. Pero ſi pleyto fueſſe mouido de ſeruidum bre^e cõtra algũd moço deſta edad, bien le puede el juez dar vn guardador, q̄ le ãpare la libertad de lo ſuyo. Otro ſi dezimos q̄ el guardador deue ſer dado para guardar la perſona del moço^f e ſus bienes, e no deue ſer pueſto por vna coſa^g, o vn pleyto ſeñalado tan ſoamente.

¶ **Ley. II.** Quantas maneras ſon de guardadores de huerfanos.

¶ **E**n tres maneras pueden ſer eſtableſcidos los guardadores de los moços que ſincan huerfanos. La primera eſ, q̄ndo el padre eſtableſce guardador a ſu hijo en ſu teſtamẽto^h, a q̄ llaman en latin tutor teſtamẽtarius, q̄ quiere tanto dezir, como guardador que eſ dado en teſtamẽto de otri. La ſegũda, quãdo el padre nõ dexa guardador al hijo en ſu teſtamẽto, e ha parientes. Ca eſtõce las leyes^g otorgan q̄ ſea guardador del huerfano, el que eſ mas cercanoⁱ pariente. E eſte a tal eſ dicho en latin (tutor legitimus) que quier tãto dezir, como guardador que eſ dado por ley, e por derecho. La tercera manera eſ, quando el padre non dexa

ff. de teſta. tute.

¶ **Lex. II.**

¶ **a** Eſt enim triplex tutela, ſcilicet teſtamentaria legitima, & datiuã: deſiciente autem teſtamentaria eſt locus legitimæ & iſtis duabus deficientibus peruenitur ad datiuã. h. d.

¶ **b** *En teſtamẽto.* An poſſit tutor dari in codicillis, tradit Bal. in. l. & ſi ãpatre. C. de teſta. tute. vbi poſt Cyn. tenet, quod non debeat tñ a iudice cõfirmari, ſicut qui eſſet datus in nõ ſolenni teſtamẽto. & quid ſi eſt ſpes tutoris teſtamẽtarij, vel teſtamẽtarius deſijt eſſe, an perueniatur ad legitimũ vel datiuũ? vid. l. ſi quis ſub conditione. & ibi Bar. ff. de teſta. tute. & quod not. Nico. de Neapo. in. l. ſi tutor. §. 1. ff. de tute. & ratio. diſtra.

¶ **c** *Mas cercano.* Et ſi legitimus deſijt, an perueniatur ad datiuũ, vel ad alium legitimũ? vid. Bar. in. d. l. ſi quis ſub cõditione. colu. 2. vbi & qd ſi ſuperſit ſpes legitimi, & per Bal. in. l. ſi. C. de legiti. tute. & Ioan. Faber. inſt. de fiducia. tute. ver. item. & vide. l. 1. §. ſi apud. ff. de legiti. tuto. & ſi

¶ **e** *De ſeruidũbre.* Concord. cũ. l. ei qui. & l. curatore. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. & l. 1. C. qui tuto. dar. poſ.

¶ **f** *La perſona del moço.* Tutor nanq; non ſolum datur rebus: ſed etiã vt inſtruat pupilum bonis moribus, & faciat reliqua quæ pertinet ad eius cõmodũ, ſecundum Bal. in authen. tica. eisdẽ. col. ſi. C. de ſecundis nupt. q̄ autẽ habitet cũ pupillo eadẽ domo, non eſt neceſſe. l. nõ eſt exigen dũ. & ibi Bar. ff. de tute. & tutores & curatores dicuntur dñi minorũ, & rerũ eorũ, vt in authen. tico. vt hi qui obligã. ſe per hi. habe. res mino. colla. 6. & ibi not. Bar. to. nõ tñ habe tur loco dñi cũ pupillum ſpouiat. l. q̄ fũdum. §. tutor. ff. pro empto. ¶ **g** *Por vna coſa.* Adde. l. certarũ cũ duabus ſequentib;. ff. de teſta. tute. & §. certẽ aut rei. inſt. qui teſta. tuto. dar. poſ. & vide q̄ not. Bar. in. l. ſi hæreditas.

ro. & si datiuus desijt esse, an perueniatur ad legitimam? vide Bart. ibi-
dem. & an filijs adoptiuus competat legitima tutela, vide per Bartol. in
l. i. ff. de testa. tute. & si plures sint tutores legitimi, an decernatur tu-
tela vni tantum? vide l. legitimos. §. i. & ibi Bartol. ff. de legitim. tut. &
habenti tutorem legitimum non potest dari datiuus. l. si fororis. C. q
tutor. da. pos.

& an filij ba-
stardi habeant
legitimos tu-
tores? vi. Bald.
in l. matres. C.
quando i mu-
lier. tute. offic.
fung. potest.
Et aduerte, qd
nulla cura est
legitima, nisi
furiosus licet in
tutela sic: vide
Bar. in rub. ff.
de legit. tuto.
& per Bart. in
autē. vt hi qui
obliga. se per-
hibent haber.
res mino. col-
la. 6. in. §. si. Et
vbi fit mentio
de tutore &
curatore, intel-
ligitur de legi-
timo. l. fina. &
ibi not. Bal. in
2. lectu. C. de
interdict. ma-
tri. int. pupill.
&c. Et si legiti-
mus tutor de-
signetur in te-
stamento tutor, an per hoc efficiatur tutor testamentarius, & non legi-
timus? vide per Bal. in l. matres. C. ad Tertul.

3 a **Estonce.** No. hoc verbum, & adde quod nulla est datio tutoris, si fuit
processum ad dandum tutorem datiuum, si non fuit narratum iudici
quomodo alij proximiores cessant in petendo: cum sint admoniti. l.
diuus. §. si quidē. ff. qui pet. tuto. pos. & l. quod dicis. C. qui dare tuto.
pos. tenet Bar. in l. tutor si petitus. ff. de tut. & cura. dat. ab his. & est de
mente glo. ibi & ibi Bal. & vide in ista materia notabile consil. Alex. §.
volu. consil. 161. super primo dubio.

Lex. III.

30 **Habens filium vel nepotem in patria potestate, potest ei in testamen-
to dare tutorem, & etiam posthumo, nisi per dantis mortem sit in al-
terius potestatem recasurus. h. d.**

1 b **El padre.** Non ita permittitur patronis ad liberos. l. qui tutelam. §.
impueri. ff. de testa. tutel. & an pater minor. 25. annis possit dare tu-
torem filijs in testamento? vide per Bar. quod sic in l. quæro. §. Lucius.
ff. eo. & in l. si plures. §. quanuis. ff. de administ. tuto. & not. quod quili-
bet potest dare tutorem impueri, quem instituit si nihil aliud ha-
bet. l. si patronus. ff. de confir. tuto. & ibi per Bart. quid si alia bona ha-
beat. vide Salyce. post gloss. in l. mater. C. de testa. tute. & an in tutore
testamentario requiratur decretum iudicis? vide per Bartol. in l. legi-
timos. ff. de legit. tuto. vbi dicit, quod sic nisi testator ei decernat
administrationem. vide ibi in prin. legis. Sed an filio prodigo pater
possit dare curatorem? text. dicit quod sic in l. pen. ff. de curato. furio.
imo & plus videtur posse dici per illum text. quod si pater qui possi-
det maioriā: habeat filium prodigum & nepotem ex eo possit relin-
quere nepoti maioriā & filio prodigo alimenta. Aduerte tamē quia
text. ille loquitur in legitima, seu in bonis quæ habet à patre, & diuersa
ratio est in maioria antiqua quæ habetur a primo constituyente vnde
melius est dicere quod possit pater tali prodigo interdicerē admini-
strationem & iudex id sequi debeat iuxta dictam l.

e **Que estuuiere en su poder.** Concord. cum l. i. ff. de testa. tute. & §. per-
missum. inst. de tute: filijs autem vel nepotibus emancipatis parens
non potest dare tutorem: si tamen dederit confirmatur datio omni-
modo. i. sine inquisitione, nisi causa propter quam datus fuerit, mu-
tetur in eo, vt si ex amico fiat inimicus, vel ex diuite pauperior. l. pa-
ter. ff. eo. & in §. fin. inst. de tute. & etiam filio ex hereditate potest dari

que est uuiere en su poder. Concord. cum l. i. ff. de testa. tute. & §. per-
missum. inst. de tute: filijs autem vel nepotibus emancipatis parens
non potest dare tutorem: si tamen dederit confirmatur datio omni-
modo. i. sine inquisitione, nisi causa propter quam datus fuerit, mu-
tetur in eo, vt si ex amico fiat inimicus, vel ex diuite pauperior. l. pa-
ter. ff. eo. & in §. fin. inst. de tute. & etiam filio ex hereditate potest dari
tutor per patrem in testamento. d. l. pater. in princ.
d **Que son en el vientre.** Concord. cum l. i. ff. de testa. tute. & vide eo. tit. 3
l. si nemo. §. si. & dando filijs videtur dedisse filiabus tam natis quam
nascituris. l. si quis filiabus. ff. eo.
e **En poder d. su padre.** Adde. d. l. i. & d. §. permissum.

tutor per patrem in testamento. d. l. pater. in princ.
d **Que son en el vientre.** Concord. cum l. i. ff. de testa. tute. & vide eo. tit. 3
l. si nemo. §. si. & dando filijs videtur dedisse filiabus tam natis quam
nascituris. l. si quis filiabus. ff. eo.
e **En poder d. su padre.** Adde. d. l. i. & d. §. permissum.

son en el vientre^d de su madre. Pero lo
que diximos de los nietos, se entiende,
que el auuelo les puede dar guardador
en su testamento, si despues de su muer-
te, non fincare el nieto en poder de su pa-
dre^e: e el nieto a quien fue dado este
guardador, deue estar en poderio del,
con todos sus bienes, fasta que aya el
moço cumplidos catorze años, e la mo-
ça los doze.

Lex. III. Quien puede ser dado por guardador
de huerfanos, e de sus bienes: e por cuyo man-
dato.

L que fuere dado por guar-
dador de huerfanos, non
deue ser mudo, f nin sor-
do, nin desmemoriado g,
nin desgastador^h de lo que ouiesse: nin
de malas manerasⁱ. E deue ser mayor de
veynte e cinco años: ^ke varon^l e non
muger. Fuera ende, si fuesse ma-

pe. & si. & si ista vicia superueniant extinguitur tutela iam suscepta. d.
l. i. §. mutus. & ibi Bart.

g **Desmemoriado.** Adde. l. si hereditas. §. si furiosus. ff. de test. tute. & inst. 2
eo. §. furiosus.

h **Desgastador.** Nam & hi furiosum habent exitum & eis dantur cura-
tores. l. his qui. §. diuus. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. & vide per Barto.
in l. i. ff. de cura. furio. & l. aso. in l. si is cui bonis. 2. & 3. colum. ff. de ver-
bo. oblig.

i **Nin de malas maneras.** Id est de malis moribus: nam suspectum tutore
cum esse putamus, qui moribus talis est, vt suspectus sit. l. suspectū. ff.
de suspec. tut. l. i. tit. 18. infra eadē parti. vel quia forte in alijs tutelis ma-
le sit versatus. l. 3. §. si autem. ff. eo.

k **Mayor de veynte e cinco años.** Concord. cum l. si. C. de legit. tute. & cū
§. furiosus. inst. q. test. tuto. dar. pos. & cū. l. i. infra. ti. i. sed an minor. 25.
annis poterat dari tutor in testamento: ita quod interim, qd fuerit mi-
nor, dabitur à iudice alius tutor datiuus, & complera ætate erit tutor te-
stamentarius, talis minor videtur qd sic per text. in dict. §. furiosus. & p
l. quæro. §. Lucius. ff. de testa. tutel. vbi hoc tenet Alberic. ista tamē. l.
partitarum videtur velle contrarium intelligendo eam qd etiam lo-
quatur cum datur tutor testamentarius: sed limita eam iuxta prædi-
cta, quod si in testamento detur tutor minor, tunc administrabit cum
factus fuerit maior: & est speciale in dato in testamento: nam in dato à
iudice non procederet secundum Albe. vbi supra. & Angel. Aretin. in
d. §. furiosus.

l **Varon.** Tutelam administrare virile munus est. l. i. C. quando mul. 6
tute. offic. fung. pot. & l. iure nostro. ff. de tute. & etiam non ciuis po-
test dari tutor per testatorem, licet non per iudicem: & quis tunc de-
cernat administrationem? vide per Barto. in l. i. & municeps. ff. de tutel.
& vide l. ius dandi. in fin. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. & l. diuus. & l.
non etiam. ff. de tute. Item non debet esse cæcus. l. luminibus. C. qui
dar. tuto. pos. neq; colonus principis. eo. tit. l. fin. & licet sit filius fami-
lias poterit esse tutor testamentarius, vel datiuus: & si est necesse, pa-
ter cogitur se obligare pro filio tutore datiuo. l. si. ff. de suspec. tuto. l.
si quis inter. §. imperator. ff. de excusa. tuto. l. si filius. ff. de tute. in te-
stamentario verò cum non satisfidetur, pater ad hoc non cogetur. l.
Lucius Titius Caium. ff. de administra. tuto. & an morantes in ca-
stris sint ponendi ad tutelam eorum, qui non sunt de castro: vide Ni-
co. de Neapo. in l. non tantum. §. in quilibet. ff. de excusa. tuto. Item
& monachus non poterit esse tutor. vide Bald. in l. fin. §. sed cum anti-
Partida. vj. S

Lex. III.

Non potest
esse tutor mu-
tus, nec furus
nec fatu⁹, nec
prodigus, nec
malè morige-
ratus: nec mi-
nor. xxv. ann.
nec mulier: ni-
si mater & a-
uia prius iu-
dici promit-
tens durante
tutela non nu-
bere & Velle-
yano renun-
cians. h. d.

Mudo. Prose-
quitur nota.
per Azo. C. de
testam. tute. in
summa. colū.
pe. versū. datur
tuto. tutor em
debet loqui,
& audire. l. i. §.
pe. & si. & l. si.
ff. de tute. mi-
nus autem ple-
nè audientes,
possunt esse
tutores. ff. de
legiti. tutor. l.

Ad titul.
C. quādo
mul. tute.
offic. fun-
potest.

Sesta partida.

quitas. C. de cura. furio. & nota ad capitulum generaliter. 16. q. 1. & vide infra. col. 14.

7 a **Madre.** Siue sit legitima & naturalis, siue naturalis tantum, vt in. l. fi. C. quando mul. tute. offic. fung. potest glo. & comuniter doct. in autē. matri. & auia. C. eo. si tamen filium ex damnato coitu habuit, non poterit eius esse

tutrix, secundū Saly. in. d. l. fi. & si pater & mater naturalis concurrerent, præferet pater licet naturalis tantum secundū Saly. in. d. auten. matri & auia. col. 1. u. versicul. quarto. 2. vbi & glo. idem voluit & etiā Alber. post Odo

dreo auuela, ^b que fuisse dada ^c por guardador dellos. Ca estōce, tal muger como sobredicha es, si prometiere en mano del Rey, o del juez ^d del lugar, do son los huerfanos, que de mientras q̄ los moços touiere en guarda, que non casara: otro si, si renunciare la defension ^f que el derecho otorga a las mugeres, que non se pueden obligar por otro: estōce bien le puede otorgar la guarda de

fre. & probatur in. d. l. fi. licet Bar. aliud videatur sentire, præfertur etiā mater auo paterno, & materno, quidquid in contrarium voluerit gl. in. d. auten. matri & auia. secundū Odo. Alber. Bar. & Salyce. ibi. Item intellige de matre, quæ non luxuriose viuat: vt voluit glo. & ibi Bal. in auten. sacramentum. C. eo. intellige etiā de matre maiore. 25. annis nam minor non posset esse tutrix, vt in. l. fina. C. de legiti. tute. Bal. in auten. eisdem. col. 1. C. de secundis nupt. & an cum mater est minor: speratur tamen effici maior ante pubertatem, an erit tunc locus legitimo tutori, vel datiuo? vide per Bar. in. l. si quis sub cōditiōe. co. ff. de test. tute. & quæ dixi supra ea. l. in gl. super verbo varon.

8 b **Auuela.** Idem dic de proauia, secundum Bart. in. l. si quis sub conditione col. 3. ff. de testa. tute. & in auten. de hæredi. ab intest. veniē. in. §. fin. si tamen auia concurreret cum auo paterno, vel materno præfertur auus paternus, vel maternus, secundum Bar. in. d. l. si quis sub cōditiōe. col. 4. ff. de test. tute. & tenet Alb. & Saly. in. d. autē. matri & auia. vbi Saly. q. 6. & 7. intelligit q̄n talis auus esset idoneus nō alias quia paria sunt nō esse, vel minus idoneum esse. l. si. C. de legi. tuto. l. 1. §. & qui dē. ff. q̄ cuiusq; vniuer. c. inter corporalia. de transla. episcopi vel elec. si tamen sint auus paternus, & auia materna ambo cōcurrent in tutela, sicut concurrent in hereditate, secundum Salyce. in. d. auten. matri & auia. 8. q. qui hoc latius prosequitur dicens tunc procedere opinio nē antiquorū glossatorū de quibus p̄ gl. in. d. autē. matri & auia. & cessare illam rationem, ne vxor coæquetur marito: quia de auia mater a viduata loquimur: si autem cōcurrerent auia & frater pupilli, vtrinq; coniunctus & ætatis legitime, dicit Saly. quod, similiter cōcurreret: cum etiam ambo concurrant ad hereditatem pupilli, vt in auten. de functo. C. ad Tertul. & per consequens ad tutelam. vt in autē. sicut. C. de legiti. tute. quod non procederet de iure regni: cum per. l. 7. in ordina. Tauri. in hereditate non concurrant.

In noua rec. est. l. 4. tit. 8. lib. 5. broy.

Dada. Ex hoc vides, quod loquitur ista. l. de matre vel auia datis tutricibus in testamento: & quia in. l. nona ad fi. infra. eo. loquitur de matre & auia, q̄ sint tutrices & si non designentur in testamento: & q̄ dicta sunt superius procedunt in vtroq; casu, & cū mater vel auia datur tutrix in testamento, non indiget confirmatione: solum habet tutelam agnoscere coram iudice secundum Bartol. in. l. si quis sub conditione. col. 5. ff. de testa. tute. & satis probatur in ista. l. & in. d. l. 2. quia volēs debet recipere & nolens non cogitur, secundū Bar. vbi supra. & probatur in. d. l. 9. & in. l. 95. tit. 18. 3. parti. & si pater tam matrem, quam aliū extraneum det tutores in testamento: ambo administrabunt, vt tradit Saly. in. d. auten. matri & auia. col. pe. 17. q. Et intellige, quando testamētum sit solenne. Quid autem si pater dedit in testamento matrem tutricem filijs, & postea cassauit illam particulam testamenti, vtrum talis mater defuncti vxor admittatur ad tutelam, tanquam legitima? vide per Bartol. in. l. miles. §. sexaginta. ff. de adulte. vbi concludit post Dyn. quod non si illam particulam cassauit reputans eam, quasi indignam: secus si ideo cassauit quia quoad illam particulam voluit decedere intestatus, vt ibi per eum.

10 d **Del juez.** Debet ergo venire coram iudice, vt etiam habes in dict. l. 95. tit. 18. 3. parti. vbi vide quæ dixi. infra quantum tempus mater debeat hoc petere, & facere.

11 c **Que non casara.** Ista renūtiatio nuptiarum nō est leuis solennitas: imo eius omisio est magni præiudicij, secundum Bartol. in. d. l. si quis sub conditione. col. 4. ff. de testa. tute. & in. d. auten. matri & auia. nam nō renuntians videtur nuptias concupiscere. & sic est legi suspecta, vt etiā habes infra. ea. l. & ideo inhabilis redditur & ideo talis omisio vitaret, secundum eum & idem tenet Alberi. in. d. auten. matri & auia,

col. fin. ver. item quarto. dicens ita vidisse seruari, tenet etiam ibi Salyce. col. 4. 14. q. Et tene menti istam. l. cum vult quod etiam si mater sit tutrix testamentaria tenetur renuntiare secundis nuptijs, & Velleya not. & sic cessat. q. de qua per Albe. in. d. auten. matri & auia. col. 2. ver. sed nunquid data in testamento. vbi dicit, quod non teneretur tali

casu ad istam renūtiationē, & quod ita videtur determinari.

f **La defension.** 12 de senatusconsulto Velleya no dicit, vt subiicit & simili ter hæc renūtiatio est magni ponderis secundum Bartol. in. d. l. si quis sub conditione. & vt

sus fijos, o de sus nietos: segun que es sobredicho. E la razon porque defendemos, que non case de mientras que los moços touiere en guarda: es esta: porque podriã acaescer que por el gran amor que auia a su marido ^b, que toma se de nueuo, non guardaria tambien las personas, nin los bienes de los moços: o faria alguna cosa, que se tornaria en grã daño dellos. E otro si, si non renunciasse

g **exemplificat Salyce.** præiudicaret eius omisio creditoribus pupilli, quibus mater promittit quod pupillus eis debet. Item si mater constitueret actorem non præiudicaret sibi: quia iuuatur Velleyano aduersus filium: postea contra ipsam agentem, quod non fecisset si renunciasset. vide de his & alijs per Salyce. in. d. auten. matri & auia. col. 4. q. 14. an autem ultra istam renūtiationem secundarum nuptiarū, & Velleyani debeat renuntiare, & omni alij legum auxilio? glo. dicit quod sic. in. d. auten. & si non fiat, vitabitur datio tutelæ, secundū Bar. in. l. si quis sub conditione. col. 5. ff. de testa. tute. vbi Bart. ostendit in quibus hæc renūtiatio possit prodesse, & Salyce. dicit in. d. auten. q. 15. quod sis cautus, quod hæc omnia in actis scribi facias. & Adde Alexand. consil. 32. incipit, in causa executionis quarto volu. vers. 2. principi paliter moueor. vbi & tradit aliud commodum huius renūtiationis. & omni alij legum auxilio, scilicet quod videatur renūtiatum beneficium excussionis: ista tamen lex partitarum. neq. d. l. 95. tit. 18. 3. parti. nihil dicunt de ista renūtiatione generali, vt & dixi in. d. l. 95. quia tamen hoc disponitur in auten. vt sin. prohibitio. matr. debi. & credi. in. §. quia vero. & in. l. fina. C. quando mulier. tute. offic. fung. potest. semper hoc apponi facias in actis, quibus adde Bald. in. l. antiq. §. si. C. ad Velleia. Aduerte etiam, quia & in instrumento tutelæ interueniat hypotheca expressa bonorū, vt probari videtur in. d. auten. vt sine prohib. matr. debi. & credi. in. §. quia vero. & tenet Bart. & Salyce. in. d. auten. matri & auia. vbi Salyce. 18. q. dicit de hoc non esse mirandum: cum tutela hæc exorbitet à iure communi, & ibi etiam dicit hoc procedere in tutela, quæ matri vel auia per. l. defertur: nam si esset testamentaria tutrix, sufficeret tacita hypotheca per legem inducta. Et fortè in distinctè dicendum esset, quod ista omisio expressæ hypothecæ non vitaret dationem tutelæ: cum hoc in istis. ll. partitarum, non caueatur: & sufficiat tacita hypotheca vt in. l. pro officio. C. de administra. tuto. nisi secundum Bald. ibi esset aliquis casus, in quo prodesse posset expressa hypotheca, plusquam tacita. & quia ista. ll. partitarum tantum de illa tacita disponunt, vt in. l. si. infra. eo. & in. l. 23. & 26. tit. 13. 5. par.

g **La guarda de sus fijos.** Et procedet hoc siue filij sint minoris ætatis, siue sint furiosi, vel mente capti: cum idem sit in cura, vt dicit gloss. in. d. auten. matri & auia. & licet cura furiosi, vel prodigii tantum dicatur legitima, vt notant Ioann. Faber. & Ang. Aretin. in. §. furiosi. in. st. de nupt. Salycet. in. l. de creationibus. C. de episcop. audien. & sic mente captis & alijs cura sit datiuā à iudice: tamē debet iudex et in hoc matrem & auia ceteris præferre, vt in. l. 9. ad fi. infra. eo. & in. d. autē. matri & auia. & in corpore vnde sumitur. & quia tutela ista matris & auia dicitur a normala, & de vtroque participat, vt not. gloss. & docto. in. d. auten. & quia secundum Bart. ibi tex. videtur de hoc expressus in auten. vt hi qui obligati se prohibent habere res mino. colla. 6. versic. & hæc quod omnes isti dicuntur habere curatorem legitimum. Et nota, q̄ licet mater vel auia ex forma statuti, vel alias, veluti si esset maior excludantur à successione filij: amen in tutela vel cura præferuntur, vt not. Salycet. in dict. autenti. matri & auia. column. 3. qua stio. 9. Deci⁹ etiam consil. 19. incipienti & diligenter. & Ioann. Andre. in additio. ad Specul. titul. de cura. in. §. cum autem. Aduerte etiam, quod si pater est exbannitus, vel condemnatus: ita quod filius efficiatur sui iuris, & eger tutore, vt not. gloss. in. §. relegati. in. st. quibus modis ius patr. potest. solui. an mater tunc erit tutrix? Bartol. dicit quod sic. in. d. l. si quis sub conditione. in. ff. de testamen. tute.

h **Amor que auia a su marido.** Mulieres diligunt viros, etiam ultra filios Bartol. in. l. pater feuerinam. §. pe. ff. de conditi. & demōstra. vide

Lex que tutores. C. de administr. tuto. & infra. eo. l. 19.

15 a *¶ Dudarian los omes.* Azo. ponit istam rationem in summa. C. quando mulier tute. offic. fung. pot. Et facit vt in renuntiatione, quam supra hæc lex posuit includatur etiam renuntiatione de omni. l. auxilio. vide supra in gl. super parte, la defension.

16 b *¶ Diximos.* Supra. eo. l. 2.

¶ Lex. V.

Si mater suscepta filiorum tutela nullo modo perdit tutelam & filij ab eius tutela & potestate extrahuntur & tutela eorum dabitur eorum consanguineo propinquiori ad hoc idoneo & bona tã matris quam viri cum ea nuptis sunt obligata filijs pro debito tutelari. h. d.

1 c *¶ Casando.* Non ergo priuabitur tutela propter sponsalia

la defension sobredicha, dubdarian los omes^a de mercar, o de fazer pleyto con ella maguer ouiesse menester de lo fazer por guarda, o por acrecētamiēto, o por pro delos bienes delos moços. E deue el guardador ser establescido, por mandado del padre, o del auuelo, o por otorgamiento de las leyes: así como por parentesco, o por mandamiento de los judgadores, así como de suso diximos.

¶ Ley. V. Como la madre non puede auer sus hijos en guarda, si se casare despues de la muerte del padre dellos.

Quando la madre de mientras que sus hijos tuuiesse en guarda, segund diximos en la ley ante desta: el juez del

de futuro. & ita tenet Specula. in tit. de tutore. §. nunc dicendum. ver. quid si nondum. & ver. quid sit tutelam. & cum Barto. transit Salyce. in auten. sacramentum. C. quando mulier. tute. offic. fung. pot. licet Bar. in. l. si quis sub conditione. ff. de testa. tute. ad fin. 6. col. teneat contrarium: & licet contractis sponsalibus non admitteretur ad petendum tutelam: tamen propter sola sponsalia habitam tutelam, non priuaretur ipso iure. vnde licet mulier vadat ad iudicem, dicens se velle nubere non ex hoc statim definit esse tutrix. cum. ll. dicant, quod contra diti nuptijs expellatur, & non dicunt cum animum nubendi habuerit, prout ponderat Saly. in. d. auten. sacramentum. licet Bar. vbi supra in hoc etiam voluit contrarium: pœnz nanq; sunt molliendæ, non extendendæ. l. interpretatione. ff. de pœn. Item cum mulier perdat tutelam, matrimonium secundum contrahendo, multo magis perdet luxuriam: vt in. l. si. C. quando mulier tute. offic. fung. pot. glo. in. d. auten. sacramentum. quæ communiter approbatur.

2 d *¶ Sacar los moços.* Concord. cum. d. auten. sacramentum & in corpore vnde sumitur: & cum autenti. de hæredi. ab intesta. veni. §. ex his. quid tamen si mater vel auia esset tutrix testamentaria, an priuabitur tutela, propter transitum ad secunda vota? gloss. mouet quæstionem in l. omnem. C. ad Tertul. & ponit opiniones. & opi. Ioan. & Azo. quod idem sit in testamentaria approbatur ibi per Bart. & Bal. & Salyce. & constat hoc etiam quia & mater tutrix testamentaria renuntiare debet secundis nuptijs, vt supra. l. proximi. qui punctus erat tota substantia ad huius decisionis quæstionem, secundum Bal. in auten. eisdem. C. de secun. nupt. ad fi. Quid autem si mater (quæ fuit expulsa à tutela, propter transitum ad secunda vota) videtur an reassumat tutelam? Specu. disputat in. d. tit. de tuto. §. nunc dicendum. ver. quæro si mater. tandem soluit, quod si res est integra, & pueri nullum habeant tutorem, vel habere possunt: & tunc admittatur: secus vero si alium tutorem legitimum habeant, vel habere possint, & ad declarationem huius dicti Specula. vide Salyce. in dicta auth. sacramentum. column. 3. versicu. quæro etiam ab extra.

3 e *¶ Almas cercano.* Reprobat opinionem gloss. in. d. auten. sacramentum. quæ dicit, quod expulsa matre à tutela propter transitum ad secunda vota, locus esset tutori datiuo, & non legitimo, quam opinionem dicit esse comunem Alb. in. d. aut. mati. & auia. col. 3. ver. expeditis quæstionibus. & approbat opinionem contrariam, quæ fuit Alberici de Sal. & Iacob. Butri. & Rayner. de for. & sequacium & not. & tene menti istam. l. partitarum. nam de iure communi ista quæstio erat valde difficilis, prout attestatur Bar. late in hoc loquens. in. d. auten. sacramentum vbi & Salyce. post longam disputationem dicit opinionem. d. gloss. stante tacito dubio, in iudicijs, & in scholis sequendam esse, consideratamen, an opi. glo. communis possit saluari, etiam stante. l. ista partitarum. in eo casu, quo mater antequam transiret ad secundas nuptias fuit ad iudicem, & dixit, domine iudex, ego intendo

transire ad secunda vota: dotis tutorem filio meo, quo casu Barto. concordando opiniones, tenet quod tunc locus sit datiuo: & quod opinio contraria procedat, quando mater non curauit de filijs: sed simpliciter ad secundas nuptias transiit: quia cum tunc destinat esse tutrix ipso iure, iudice hoc non agente merito deueniet ad sequentem legitimum, non ad datiuum. l. si quis sub conditione. ff. de testa. tute. quæ non eum quando ipsa adijt iudicem, & petit tutorem dari filio: quo casu habet locum ratio, quæ ponitur in. d. l. si quis. sub conditione & in. l. 3. §. quæri potest. ff. de legit. tuto. cum enim factum iudicis daret in ea remouenda & in ea durans reliquæ prioris tutela: & non definit tali casu ipso iure tutrix esse, prius quam alius tutor detur. & sic quando ipsa est tutrix, non est locus legitimo: neque postea quia iste qui datur subrogatur loco matris, quæ alios legitimos excludit. & sic in isto casu cum subrogatum assumat naturam eius, in cuius locum subrogatur, prout latius declarat Salyce. in. d. auten. sacramentum. videtur quod limitari debeat ista lex, in isto casu, quæ tantum loquitur in muliere, quæ nuplit secundo & non exprimit illum casum: vbi prius tutorem petijt ordinari. vt in auten. de nupr. §. si autem tutelam. imo ex verbis eius patet, quod loquatur de ea, quæ non dato tutore filijs transit ad secunda vota: cum dicit, de mientras que tuuiesset sus hijos en guarda. vnde in casu in quo ista. l. expressè non loquitur, non videtur recedendum ab opinione Bart. quæ etiam est comunis. Sed an cum mater ante transitum ad secundas nuptias, petit tutorem dari filijs, sit dandus ille quem mater petierit: magis communis opi. est, quod non necessitetur iudex ad hoc ex eo quod mater posset fraudulenter eligere ad rationes fraudandas. l. diuus. §. si quidem. ff. qui pet. tuto. & vide. l. credendum. in fin. ff. qui pet. tuto. & quod habetur infra. eo. l. proximi. & Alberi. in auten. mati. & auie. in ver. expeditis quæstionibus. C. quando mulier. offic. tute. fung. potest. & secundum Salyce. in. d. auten. sacramentum. ad fi. iudex non male faciet, si agnatos & cognatos & notos pupilli ad hoc citari faciat, de qua materia vide notabile consil. Francisc. Curtij Senioris consil. 46. super controuerfia vbi late tradit & ibi allegat singulare dictum Bal. in. l. omnem. ver. quæro an datiuus. C. ad Tertull. vbi quærit, an datiuus petitus à matre præferatur legitimo & arguit videri expressum quod sic in. d. §. si autem tutelam, & tandem decidit istud esse verum, quando datiuus iste daretur ex inquisitione: secus si perfunctorie: & legitimi sint magis idonei, & subdit Bal. se intelligere dari per inquisitionem, quando vocatis vocandis datus esset: quia secundum eum verba apposita pertabelliones dicentes, quod iudex videns & cognoscens eum idoneum, &c. non probat, quod sit datus ex inquisitione sed solum quod sit idoneus ex aspectu. & quia quilibet præsumitur idoneus ex generali coniectura, quæ sunt verba graua & singularia. & adde quæ tradit Bal. cõ. fi. 82. 2. vol. incipien. statuto.

lugar do acaesciere, deue sacar los moços^d luego de su guarda, e de su poder, e dar los a alguno de sus parientes de los moços, al mas cercano^e que ouierē que sea ome bueno, e sin sospecha: e que non sea de aquellos aquien defienden las leyes^f deste nuestro libro, que non lo puede ser. E si el juez fallare que alguna cosa deue dar la madre a los moços, por razon de sus bienes, que touo en guarda, o por otra manera qualquier fincan porende obligados tambien los bienes della, como los de aquel que cafo con ella^h.

¶ Ley. VI. Como la madre puede establescer guardadores en su testamento a los hijos, que dexa por herederos.

¶ Las leyes. Vide supra. eo. l. 4. & infra. eo. l. 14.

¶ Los bienes della. Vide. l. 23. & 26. tit. 13. 5. par. & quæ ibi dixi.

¶ Que caso con ella. Adde. l. secundam. C. quando mulier. offic. ut. fung. potest. & l. si mater. C. in quib. cau. pign. taci. contra. h. & ibi Bal. & in auten. de nupt. §. si quis autem tutelam. vbi Bar. & d. l. 26. & l. fin. tit. 17. lib. 3. for. ll.

¶ Lex. VI.

Potest mater in testamento dare tutorem filio: debet tamen iudex eum confirmare: alias non possit administrare: si tamen eum hæc e non instituit, licet ei legat, non potest: si tamen fecerit, potest eum iudex, si est idoneus, confirmare. h. d.

Partida. vj.

S ij

Nō in veniam in lib. reco.

Sesta partida.

- 1 a *¶ La madre.* Idem dic in auia, secundum Bar. in l. pater. ff. de testa. tute.
 2 b *¶ De uelo confirmari.* Et sic necessitas imponitur iudici isto casu, quando mater filium instituit heredem, & in hoc videtur ista. l. approbare opinionem glo. in l. mater. C. de testa. tute. de qua ortum habet ista lex. Azo. etiam. C. de confir. tuto. in summa. ver. si uero mater, dicit, qd si mater instituat filium, de

bet quidem confirmari datio: quia ex se non tenet. & subdit Azo. causa tamē cognita. i. cū inquisitione, ut in l. i. eiusd. tit. & d. l. mater. ista tamen lex partitarum. nihil dicit tā in inquisitione. docto. in d. l. mater. signanter Alberi. & Salyc. dicunt qd ista inquisitio: cū filius à matre instituitur debet esse leuis. & idem tenet Bartol. in l. pater. ff. de testa. tut. & in l. mulier. ff. de confir. tut. & in l. peto. §. mater. vbi etiam Paul. & Inol. ff. de lega. 2. tu vero cōclude, quod aut fili⁹ instituit⁹ à matre habet alia bona, & tunc respectu illorū bonorum,

A madre a q̄ fazet testamento, en que estableciessse por sus herederos a sus hijos, q̄ non ouiesse padre, biēles puede establecer guardador en el. Pero tal guardador como este, no puede vsar en ningūa manera de los bienes del moço: a menos de ser confirmado del juez del lugar, do son los bienes: e el juez de uelo lo confirmar, b e otorgarle guarda de ellos, si nō fuere atal, aquiē defendan las leyes deste nuestro libro que lo non sea. Mas si la madre non estableciessse por su heredero al hijo, non le podria dexar guardador, maguer le dexasse de otra guisa, alguna partida de sus bienes. Pero si acaesciessse que lo fiziesse, si gelo quisiesse d confirmar el juez, valdria: mas nō de otra guisa.

¶ Ley. VII. Que el padre puede dar a su seruo por guardador de sus hijos, e como deue dexar ciertamente el nome del guardador, porque non ay ay dubda.

Dexando el padre a alguno de sus seruos por guardador de sus hijos, maguer nō le ouiesse

erit necessaria inquisitio: si uero nulla alia bona habeat, nisi quae mater sibi iure institutionis reliquit, tunc debet confirmari sine inquisitione aliqua, & ita intellige istam. l. & ita tenet Bart. post Dyn. in l. si patronus. ff. de confir. tuto. vbi idem tenet Alber. & tenet etiam Ange. in l. i. C. de testa. tute. & licet habeat alia bona: cum instituitur à matre leuior sufficeret inquisitio, quam cum instituitur ab extraneo. & ita procedent dicta Bar. & aliorum. in d. l. pater. & in d. l. mulier. & in d. l. mater. l. Limita tamē singulariter istam. l. disponentem tutorem datum à matre in testamento in quo filium instituit heredem omnino confirmandum, quādo instituit eum vniuersaliter. & qd secus e' t' si enim in sola legitima instituisset, casus videtur de hoc singularis in dict. l. peto. in §. mater. vbi iuriscōsultus dicit tutorem filio à matre nulliter datum non ex alio, nisi quia in effectu mater non instituerat filium, nisi in sola legitima cum relinqua pars hereditatis, subiecta esset fideicommissō, in quo legitima non includebatur. l. cohare di. §. cum filia. ff. de vulg. & pupill. & ita ad hoc ponderat. d. §. mater. Ludo. Roma. consi. 188. incipit in hac causa. Et aduerte qd in casu, quo instituitur à matre remittetur satisfactio per text. in l. i. ff. de confir. tuto. & tenet Azo vbi supra. & probatur in l. si. ff. eo. & tenet Bar. in l. i. ff. eo. sed aduerte, quia Azo loquitur quando fuit facta confirmatio cum inquisitione: & sic videtur qd deberet satisfari, quando confirmatur sine inquisitione. & ita vult etiam gl. in d. l. si. & vide Bar. in l. tuto res. ff. eod.

3 c *¶ De otra guisa.* Not. hoc verbum: nam & si mater filio aliquid legaret. & daret tutorem non confirmabitur sine magna inquisitione, ut in l. 2. & not. Bartol. in l. naturale. ff. de confir. tuto. licet Barto. hoc de legato non tangat & l. fin. C. de confir. tuto. v' innuere qd sufficiat relinquere quocunq; titulo loquitur tamē in patre naturali vide per Barto. in d. l. naturali.

4 d *¶ Loquisse.* Sit amē vident expedire pupillo poterit confirmare, ut in d. l. mater. C. de testa. tute. sed an tenebitur in syndicato si non fecerit cum expediret. vide l. nō quicquid. & ibi per Pau. d. Cast. ff. de iur

di. & videtur de mente Saly. in d. l. mater. ibi quæro tunc, qd iudex teneatur confirmare: præmissa magna causa cognitione, quādo mater filium non instituit. An autem tutor confirmatus à iudice præferatur legitimo tutori, vel admittatur tutorē datiuū secū: vide per Bar. in l. i. ff. de confir. tuto. vbi refert disputationem Martini Sylla. de qua vide. Io. And.

ante desto aforrado por palabra, faze se libre e por esta razon e sera guardador dellos, si fuer mayor de veynte e cinco años: e si fuere menor, como quier que sea forro, non sera guardador dellos, fasta que sea de la edad sobredicha. f Mas si dexasse seruo agenognon valdria nin seria guardador dellos. Otro si dezimos, que quando el padre estableciessse a alguno por guardador de sus hijos, que lo deue nōbrar, e señalar, de manera que lo puedan saber ciertamente qual es. Ca si acaesciessse que nombrasse a vno por guardador, e ouiesse y otro^b que ouiesse aquel mismo nome, si non pudiesse saber ciertamente, qual dellos fuera su entencion que lo fuesse: estonce non lo deue ser ninguno dellosⁱ.

¶ Ley. VIII. Como el guardador que el padre da a sus hijos naturales, non deue vsar de tal guarda sin mandado de juez.

Ambien al hijo de barragana^{lc}, como al que fuere de muger legitima, puede el padre dar guardador a su finamiento^l que guarde a el, e a los bienes, en que lo hizo su here-

torem, si sunt duo titij: nec apparet de quo sensit testator: non valet tutoris datio. h. d.

- e *¶ Faze se libre.* Cōcor. cum. l. quæro. §. Lucius. ff. de testa. tute. & inst. qui testa. tuto. dar. pos. in prin.
 f *¶ Fasta que sea de tal edad sobredicha.* Facit ad id quod dixi in l. 4. supra. eo. in gl. super parte, mayor de veynte y cinco años.
 g *¶ Si seruo ageno.* Concor. cum. §. i. inst. qui testa. tuto. dar. pos.
 h *¶ Ouiesse y otro.* Hoc debet probari ab allegante: alias pluralitas nominis non præsumeretur ut adducit Soci. consi. 28. viso testamento, coll. 3. & 4. in 3. volum. & consi. 40. col. 2. videtamen. qd in hoc not. Abb. in c. cum Ioannes. de fide instr. & Decius consi. 101. col. 1. ad. fi.
 i *¶ Ninguno dellos.* Concord. cū. l. duo sunt titij. ff. de testa. tute. & vide qd dixi in l. 23. & 25. tit. 11. §. par. & in l. 10. tit. 3. §. ea. par. *¶ Ley. VIII.*
 j *¶ Potest pater filio naturali, vel extraneo patrem non habenti dare in testamento tutorem, qui eum & bona in quibus eum instituit, administrat: sed talis debet per iudicem confirmari. Item tutor potest dari in testamento pure vel ad tempus vel sub conditione. h. d.*
 k *¶ Al hijo de la barragana.* Concor. cum. l. naturali. ff. de confir. tut. & nū l. si. C. eo. & quid si pater naturalis de vult vnum tutorē, mater aliū, cū quid cōcurrent vel præferatur pateris. Cy. quærit & reliquit cogitandum in d. l. si. Albe. verò dicit se credere hoc relinquēdū arbitrio iudicis, attenda utilitate pupilli. arg. l. utilitatē. ff. de confir. tut. Ang. verò ibi dicit qd si tutelæ cōcurrant, quilibet tutor præferetur in administrādo bona à relinquente relicta: si uero non cōcurrat primus, erit tutor: nō verò qui datus est secūdo loco: quia tutorē habenti tutor dari nō pōt, & dicit ita sibi videri in lectionis discursu, satis placet qd rñdet Alber. pōt et pcedere dictū Ang. & limitari, nisi patrimoniuū esset magnum: & diffusum, ut in l. ppter. C. in qb. casu. habent. tut. tutor. dar. p' post hæc scripta vidi not. cōsiliū Lud. Rom. incipit in hac causa mihi cōmissa, vbi v' cōprobare opinionē Ang. vnde ibi. spurio tñ filio nō pōt dari tutor in testō per patrem. gloss. & ibi Bartol. in l. i. ff. de testa. tute.
 l *¶ A su finamiento.* Id est in suo testamento.

Ad di. ad Spe. ti de tutore. §. nunc dicēdū. in additio. in ripi. propter hoc & concludit præferri legitimo. & idē tenet Saly. in l. 2. C. de confir. tuto. cū tamen talis confirmatus sit datiuus admittit aliū datiuum secū secūdem eos. l. si v' proponis. C. de cōn. m. tuto.

¶ Lex. VII.
 Non potest testator seruū alienum dare tutorem: sed si proprium seruum det filio non facta mentione libertatis cōsequitur propter hoc libertatem & tutelam si est maior. xxv. ann. sed si est minor consequitur libertatē, & factus maior habebit tutelam. item dato Titio in tu

Ad tit. C. de confir. tut.

3 a **Huerfano extraño.** Concord. cum. l. si patronus. ff. de confir. tuto.
 4 b **So condicion.** Concordat cum. §. ad tempus. Institu. qui testamen. tuto. dar. pos. & intellige de datis in testamento prout hic dicitur: secus est in dativo. l. muto. §. primo. ff. de tute. & est ratio secundum Spec. tit. de tutore. §. generaliter. col. 6. quia dare tutorem est actus legitimus, qui non recipit diē vel conditionem. l. a. ctus. ff. de regul. iur. præsuntur aut pro parte, q̄ bene faciat, & lex multum cōfidit de eo, & attenda generalitate huius. l. partitārū. nō erit ista specialitas tantum in testamento patris: sed etiā in testamento matris vel extranei, qui pupillum instituit heredē. vt. §. l. 6. & ista ca. l.

dero. Pero este guardador atal, non se puede trabajar dela guarda del huerfano nin vsar de los bienes del, amenos de ser confirmado por el juez del lugar. Otro si dezimos, que si algun ome estable sciere en su testamento por su heredero, a algū huerfano extraño, q̄ le puede dar guardador en aquel mesmo testamēto, e este guardador atal deue ser confirmado del juez segun diximos del otro. E aū dezimos, q̄ los guardadores que son escritos en los testamentos pueden ser establecidos simplemente, a tiēpo cierto, o lo condicion^b, segun que fuere su voluntad del fazedor del testamento.

Ley. IX. Como quando el padre o el auuelo non dexa guardador a sus hijos, nin a sus nietos en su testamento, lo deue auer el pariente mas proximo que ouiere.

In testamento muriendo algund ome que ouiesse hijos, e non les ouiesse dado guar-

Lex. IX.
 3 Habens liberos minores decedēs, abintestato, vel a liās non relinquens eis tutore, si filij matre seu auiam non habeant,

vocatur ad tutelam proximiores consanguinei in eodem gradu, qui dicuntur tutores legitimi: qui debent prestare idoneos fideiussores loci iudici, quod bene & fideliter bona minorum administrabunt: & iurabunt tutores respupillorum fideliter conseruare, si tamen pupilli matrem vel auiam habent, ipsæ erunt tutrices: vt supra eo. tit. l. 4. & §. 5. & si mater noluerit, præsertur auia legitimis. h. d.

- 1 c **Muriessen ante que el padre.** Idē si decesserit mortuo patre, impubere, adhuc filio. vt in. l. intestato. in fin. ff. de legiti. tuto.
- 2 d **Madre nin auuela.** Hæ enim præferuntur legitimis, vt hic. & in auth. matri & auia. C. quando muli. tute. offic. fung. potest.
- 3 e **En vn mismo grado.** Concord. cum authen. sicut. C. de legiti. tuto. & ff. eo. l. si plures.
- 4 f **Legitimos.** Adde supra eod. l. 2. & quæ ibi dixi.
- 5 g **Fiadores.** Debent enim tutores legitimi satisfarērem pupilli saluam fore, vt hic. & in. l. legitimos. ff. de legiti. tuto. & antea non potest quicquam administrare. vt in. l. 3. & fin. C. de tuto. vel cura. qui non satis dedit, & non requiritur ista satisfactio ad inchoationem nascentis officij, sed ad executionē officij in esse iam producti. & ideo in alia die, quam in die data tutelæ & in alio instrumento præstari potest. Bald. in addit. ad Spec. tit. de tut. & testamentarij tutores non satisfarēt, neque datus a præside vel prætore cum inquisitione. vt Insti. de satisfactio. tuto. in prin. & in. §. pe. de atil. tuto. & tradit glo. quam Bart. ibi dicit notandam, in auth. vt hi qui oblig. se perhib. haber. res. in. §. si. & licet gloss. in. l. 1. C. de tuto. & cura, qui non satisf. dicat, q̄ hodie datiuus indistinctē satisfat: tamen Saly. ibi approbat glo. in. d. auth. in. §. fin. dicentem, quod cum datur ex inquisitione & a maioribus iudicibus non satisfat. secus si ē minoribus: & quod sit rō q̄a propter maiorem autoritatem quantitur, fides eius approbata dicitur, in practica tamen videmus indistinctē a tutoribus datiuus exigi satisfactionem, & forte ideo: quia ista inquisitio qua dentur, non est ita in vsu: de iure tamen communi approbatur per doct. communiter. d. glo. in. d. §. fina. d. authen. vt hi qui obliga. & c. vt not. Bar. in. l. 1. ff. rem pupil. saluā fore. & in. l. si nemo. §. 1. ff. de testa. tute. licet Spec. tit. de tuto. §. si autem. dicit quod hodie omnis datiuus satisfat. l. etiam istarum partitarum non disponunt de fideiussore dando in dativo tutore, vt patet. j. eod. l. 12. & in. l. 94. tit. 18. parti. 3. vbi ponitur forma instrumenti dationis tutelæ in legitimo tutore. Limita tamen istam. l. quatenus disponit de satisfactio legitimi tutoris, quod procedat nisi in patrono vocato ad tutelam liberti: quia talis ita demum satisfat, si sit persona vulga-

ris, vel minus honesta: non alias, vt habetur in. d. l. legitimos. in princ. & idem dicit Saly. dicendum in patre, qui maius esse tribuit filio, quam patronus liberti: vt sic causa cognita satisfat non alias. argu. l. iubemus. C. ad Trebellia. §. in supra dictis, & l. imperator a contrario sensu. ff. ad Trebellia Saly. in. l. 3. C. de tuto. & cura, qui non satisfat.

dadores: o si fiziesse testamento, e non los dexasse en guarda de ninguno: o si les dexasse guardadores, e se muriessen, ante que el padre^c dellos: si los moços non ouieren madre, nin auuela^d, mandamos, que los parientes mas cercanos, que ouieren, e que esto uieren en vn mismo grado^e, sean guardadores dellos, e todos sus bienes. E estos guardadores atales, son llamados legitimos f. Pero dezimos, que ante que vsen de los bienes de los moços, deuen dar fiadores^f valiosos al juez del lugar, que prometan^h, e se obliguen por los guardadores, que ellos alinaran, e guardarán bien e lealmente los bienes de los huerfanos, e los frutos dellos. E sobre todo deuen jurarⁱ los guardadores, de fazer todas las cosas, que sean a prode de los huerfanos, que han en guarda, e de non se entremeter de fazer cosa que se torne a daño dellos. E que guardarā

de. Alber. etiā in rubr. eiusde tit. tractat hoc de patre tutore filij emancipati, & tandē putat considerandum, quod si patrimoniū filij sit amplū, & persona patris indigens & suspecta, q̄ satisfare teneatur: alias non. Ad tit. C. de tutor. vel curat. qui nō satisfat. §. 1. & 2. & quæ si hoc est i patrono fortius in patre: & quæ eiusdem privilegijs vtuntur parentes circa filios, quibus patroni circa libertos. l. fin. C. qui & aduer. quos. l. si quis a libertis. §. solent. ff. de liber. agno. Quid autem

fitutor sit valde diues, an adhuc teneatur satisfare? Bald. in. l. mulier. C. de iur. dot. in vtraq; lectura. vult q̄ sic. post glo. ibi vult tamen quod tunc qualiscūq; fideiussor sufficiat, & si nihil habeat in patrimonio. & idem dicit e contra, si fideiussor est multum idoneus, & principalis non suppleri per fideiussorem patrimonium debitoris. glo. in. l. si plures. §. 1. ff. de fideiussor. quam glo. Bald. dicit non esse alibi. & dicit Ioan. de Pla. in. l. 1. C. de peri. nomina. lib. 11. & in. l. quicunq; la. 2. C. de fund. patrimo. eo. lib. hoc procedere in tutore, quod licet sit diues satisfat, & quod non procederet in alio administratore publico, vt in dictis. l. 1. & tradit Pau. in. l. 1. ff. qui satisfat. cog. & no. quod non est de substantia satisfactionis tutelæ & curæ, quod patrimonium tutoris vel curatoris valeat tantum, quantum facultates pupilli, vel adulti, secundum Bald. in. d. l. mulier. in. 1. lectu. & vide ibi per eum, an teneat actus: cum quis admissus fuit cum minus idoneo fideiussore, & an debeat augeri satisfactio, si crescat patrimonū. Aduerte etiam quod fideiussor debet esse locuples, secundum quantitate inuentarij, vt in. l. si. & ibi Bal. C. de magist. conue. & vide per Bar. in. l. 2. §. idoneus. ff. ad Tertul. Dicit etiam Bald. in. d. l. si. quod non vitiatur datio tutelæ: & si fideiussor non sit idoneus, & ibi tamen vide per eum. quid si pupillus sit valde diues, & quæ dixi in. l. 3. in glo. super parte madre. tit. 15. 2. parti. Nota etiam quod si persona propinqui legitimi est multum fida, & honesta remittitur ei satisfactio, secundum Bal. in. d. l. legitimos. per illum text. inferentem, quod idem sit in legitimo tutore tali, quod ibi dicitur de patrono, erit ergo remedium, secundum eū, quod si tutor legitimus non inueniat fideiussores, quod iudex præcedente inquisitione ei administrationem decernat, & faciat iudex in suo decreto mentionem de hoc, & de tali fidelitate & honestate, quod dicit esse notandum, prodest enim ad satisfactionem non præstandam præcedens vita laudabilis. vide per Ioan. de Plat. in. l. agentes. C. de agenti. in reb. li. 12. & adde Iass. in. l. si quis stipulatus. §. 1. ff. de verb. obliga. contra hoc tamen dictum Bal. facit. d. l. 94. ibi cum dicit porque los fallaron que eran omes buenos, y de buen testimonio, e desembargados. & c. & tamen adhuc requiritur ibi, quod præstetur satisfactio, neque tutum arbitror dispositionem. l. si patronus. in casu tam speciali extendendam ad quemcunq; tutorem legitimum, si detur ex inquisitione, tu cogita.

- h **Que prometan.** De forma instrumenti fideiussoris tutoris. vide in. d. 6. l. 94.
- i **Jurar.** Concord. cum. §. si. in auth. vt hi qui oblig. se perhib. haber. res. 7 Partida. vj.

Sesta partida.

mino. dicitur tamen Specu. tit. de tuto. §. generaliter. col. 3. quod licet tu-
tor non iurauerit: valent tamen facta per eum: quia cum multa ege-
rit decepti essent, qui cum eo contraxissent. arg. l. Barbarius. ff. de of-
fic. praeo. & ibi vide per lo. Andr. in additio. q. hoc iuramentum possit
remitteri per testatorem, contra dictum Spe. tamen facit, quia l. barbarius.

nō habet locū
nisi in officijs
publicis auto-
ritate, & vtili-
tate, nō in pri-
uatis. altero e-
tiam modo &
in similibus ter-
minis, dicit
Bald. in addit.
ad Specu. tit.
de tutore. cir-
ca fin. q. si tu-
tor nō fecit in-
uentariū, non
valet autori-
tas eius: nam
omissio modi
vel formae vi-
tiat etiā actū
fauorabilem.

l. qui Romae. §.
Flavius. ff. de
verbo. obliga-
etiam si cōmu-
nis error adfit
Bar. etiam po-
nitur. ut vñū
de requisitis.
in dict. l. legiti-
mos. circa fin.
princi. ff. de le-
giti. tuto.

Ad tit. ff. de
legi. patr.
tut. & C.
de legi. tu-
te. & ff. de
legi. tuto.

8 a *Diximus. Su-
pra. col. 1. 4. vbi
vi. q. dixi. & ad-
uerte, q. neq;
illa lex, neque
illa exigūt sa-
tisfactionem in
matre vel auia
tutrice testa-
mentaria, vel
legitima: & de
testamentaria
planē pcedit,
qñ vero datur
à legelice hec
l. nō dicat. cre-
derem neces-
sariam esse sa-
tisfactionem. & ita tenet Alber. in d. auth. matri & auia. col. 2. & in ru-
brica. C. de tuto. & cura. qui non satisfid. & in l. de creationibus. C. de
episcop. audien. neq; ista. l. repugnat, imo facit, q. teneatur satisfidare:
cum in legitimis hoc requirat, & mater vel auia est legitima. vt dicit
Bar. in dict. auth. matri & auia. col. 2. vel licet dicat anormala, secun-
dum Spec. tit. de tuto. §. nunc dicendum, in princ. non potest negari,
quin participet de legitima. & ideo debet satisfidare: & q. satisfid. te-
net etiam Azo. C. quando mulier. tute. ofi. fung. po. in summa. in fi-
nalibus verbis, alleg. d. §. fi. in authent. vt fin. prohibet. mat. & c. vbi est
tex. expressus ibi, & de fideiussoribus dandis.*

9 b *Puede esonce. Concord. cum. d. authent. matri & auia. ibi secundum
ordinem.*

Lex. X.
Si dominus manumittit seruum impuberē, erit eius tutor, quia suc-
cedet ei, si moriatur; & hoc si ipse defunctus non habuerit consangu-
neos, qui de iure ei debeant succedere: idem si pater filium, quem im-
puberem emancipauit: & patre ante finitam tutelam defuncto, erit
tutor frater mortui. h. d.

1 c *El señor. Concord. Inst. de legiti. patrono. tute. per totum. & vid. no-
ta. per Azo. C. de legiti. tute. ver. ex sententia autem. l. 12. tabularum.
& an iste satisfid. vel ne? vide. l. legitimus. in prin. ff. de legiti. tuto.*

2 d *El cargo. Concord. cum. d. tit. & authent. sicut. C. de legiti. tute. & l. se-
cundum naturam. ff. de regul. iur.*

lealmente sus personas e sus cosas.
Mas si los huerfanos sobredichos ouies-
sen madre, o auuela, que quisiese guar-
dar los huerfanos, e sus bienes: estonce
dezimos, que la madre lo puede fazer,
ante que ninguno de los otros parientes:
solo que sea buena muger e de recabdo.
Pero deue dar e fazer a los moços
primeramente tal seguridad, como de
suso diximos en la sesta ley ante desta.
E si la madre non quisiere entremeter
se desto, puede estonce^b el auuela auer
la guarda dellos.

*Lex. X. Como aquel que aforro a su seruo de
menor edad, deue ser guardador del, e de sus
bienes si quisiere.*

Forrando algund ome su
seruo, que fuesse menor
de catorze años, el Señor^c
deue auer en guarda a el, e
a sus bienes: porq. si tal aforrado como
este moriesse, e non ouiesse padre, nin
madre, nin otro pariente, de aquellos q.
le deuián heredar segun derecho, este su
patro que le aforro heredaría todos sus
bienes. E porē de guisada cosa es, que el
que auia la pro heredado los bienes del,
que sufra el cargo^d de ser su guardador.
Otro si dezimos, que si el padre e saca al
fijo de su poder, que es menor de cator-
ze años que ello deue auer en guarda
a el, e a todos sus bienes. E si el padre
muriessse en ante que el moço fuesse de

e *El padre. Concord. Insti. de legiti. parent. tute. & an iste satisfid. dixi 3
supra in l. proxi. in gl. super verbo, fiadores. & an si emancipet in ca-
su l. filius matrem. C. de inoficio. testa. pater sit legitimus tutor? Bald.
ibi dicit, quod non.*

f *Hermano. Concor. Insti. de fiducia. tute. & vide per Bar. in l. 3. C. de le-
giti. tute. & an
ilte fit tutor
legitim? vide
per Bal. in l. 3.
C. de except.
& l. pen. C. de
legiti. tute.
Lex. XI.*

*Lex. XI. Quando los guardadores son muchos,
e non se pueden allegar para procurar los bie-
nes del huerfano, como lo puede fazer el vno
dellos.*

Los guardadores de los
huerfanos fuerē muchos:
e se leuante de acuerdo
entre ellos, de manera que
non se puedā todos ayuntar^h a fazer a-
quellas cosas que son tenydos de fazer,
en guarda dellos e de sus bienes, dizi-
mos, que estonce el vno dellos puede
dezir al juez, que el quiere darⁱ recabdo,
e obligar se a cumplir, lo que auian to-
dos de cumplir, si los otros lo touieren
por bien: e si non, que lo haga alguno
dellos. E si se acordaren en esto, deue
el juez tomar tal recabdo del, como di-
ximos en la ley ante desta. E si se desa-
cordaren, de manera que cada vno quie-
ra obligar se a esto, e quiera auer en
guarda los bienes de los moços, eston-
ce el juez deue escoger^k aquel que entē
diere que lo fara mejor: e que sera mas
prouechoso a los moços, e tomar tal re-
cabdo del, como sobredicho es: e dar le
poder, que el solo los pueda auer en su
guarda, e aliñar e aprouechar los bie-
nes dellos.

h *Todos ayuntar. Nam segnius expediunt commissa negotia plures. ver 6
sus. quem allegat glo. in d. ver. apparet.*

i *Que el quiere dar. Vide in d. l. legitimus. §. 1. & in d. l. testamento. 7*

k *Escoger. De ista electioe habes. etiam in d. §. fi. ver. si autem plurimi. 8
in auth. de heredib. ab intest. veniē. & in l. 3. §. fi. ff. de administ. tuto.
Et aduerte hic q. tunc demum datur ista electio iudici. quando tuto-
res nō concordant, vt vn^o eorū gerat: sed oēs velint gerere. sic patet
approbari hic dispositioe. d. l. 3. §. fi. quā Albe. ibi dicit non corrigi p
tex. in d. auth. in §. fi. Distingue ergo in ista materia, q. qñ plures tuto-
res dati sunt p testatorem, & dubitat q. gerere debeat si qd testator di-
sposuit quis gerere debeat ille solus geret & alijs praeferē nisi aliqd cō-
stet, ex quo ille repellatur: de quibus in d. l. 1. vel similibus. si vero te-
stator de hoc nihil disposuit: tunc iudex conuocabit in vnū tutores,
vt vnū eligant qui administret & si discordēt iudex eliget. si vero tu-
tores plures testamētarij non consentiant, q. vnus solus administret
nō confidentes de eius administratione, & petāt administrationē in-
ter eos diuidi per regiones, audient & quilibet se tuebit exceptione, p
eo q. nō administruit. h. c. colligunt ex d. l. 3. §. fi. & ibi p Albe. & ibi
vide p Bart. quid si vnus vult diuidere alius non: si autem sunt plur-
s tutores legitimi & expediat per vnum tantum geri tunc vnus eorum
potest reliquos compellere, vel q. satisfident, vel recepta satisfidatiōe ab
illo consentiant, q. ei gestio committatur. vt in d. l. legitimus. §. 1. &*

Inter plures
tutores super
administratio-
ne orta discor-
dia, omnium
consensu po-
test vni admi-
nistratio com-
mitti, & p iu-
dicem discer-
ni cū cautioe:
de qua supra
eo. tit. l. 5. quo-
libet autē eor-
um tutelā vo-
lente, eliget iu-
dex vnum ex
eis. h. d.

Fuerē muchos. 5
Si uetesta-
mentarij, siue legiti-
mi, vel datiti-
ui, & ortū ha-
betista. l. 1. §. 1. 3.
in versicu. ap-
paret. & §. fin.
ff. de admini-
stra. tuto. & à
l. legitimus. §.
1. ff. de legiti-
tuto. & à §. fi.
& ibi Ioā. Fab.
Inst. de cap. di-
mi. & adde. l.
testamēto da-
tos. cum. l. se-
quēti. ff. de te-
sta. tute. & à §.
fi. in authē. de
heredib. ab in-
te. veniē. versu.
si autem pluri-
mi.

Ad tit. ff.
de admi.
tuto. cum
alijs hui⁹
titul. 7. &
in l. 1.
23. titu. 13.
par. 5.

ibi not. Bal. & si inter se non concordent quis eorum gerat iudex eliget ut hic & in. d. l. §. fin. & idem videtur dicendum in pluribus datius ut sic in omnibus practitari possit ista lex.

Lex. XII.

Si non sit tutor testamentarius, nec tutelam velit legitimus vel ab intestato suc-

cessuri: ipsi petant tutorem: & de tur probus & diues: & si isti tutorem non petant: priuatur pupilli successione negligentes: & tunc quilibet de populo potest petere tutorem, qui dabitur ei etiam ignorantibus vel inuito: & iste tutor dicitur datius qui potest dari per iudicem loci ubi est pupillus, vel ubi ipse natus est, aut eius pater: vel ubi maiorem partem bonorum habet pupillus. hoc dicit.

Lex. XII. Quales iudges deñe dar guarda dor al huerfano desamparado.

Esamparado ficando el moço, que fuesse menor de catorze años, de guisa que su padre nõ le ouiesse dexado guardador en su testamento, nin ouiesse pariente cer-

1 a La madre e los otros parientes. Sed an sit ordo in petendis tutoribus? ut prius mater quam alij admittatur? glo. dicit quod non in. l. 2. §. fina. ff. ad Tertul.

2 b Al juez del lugar. Et sic habes quod iudex domicilij est iudex competens ad dandum tutorem pupillo, & approbatur hic opinio. Azo. de per gloss. in. l. 1. C. ubi pet. tuto. quæ secundum Bartolum, Ange. & Alberi. ibi communiter approbatur & reprobatur opi. Hugolini, de qua in dict. gloss. quam tenet Cynus, & Salicetus. ibi. & de iure communi erat quæstio disputabilis. vnde etiam dicebat Alberi. in. l. 1. circa principi. ff. de tut. & cura. dat. ab his. quod tutum esset si fieri posset, quod cum iudice domicilij concurrerent in datione tutoris, iudex originis & iudex territorij, in quo pupillus habet patrimonium, & quia videbatur, quod pupillus non posset dici habere domicilium: nam paternum nõ, quia non transit ad filium. l. assumptio. §. filius. ff. ad municipa. Item neque proprium: quia pupillus non potest sibi constituere domicilium, sine tutoris autoritate: cum per hoc obligaretur, vt tradit Bartolus in dicta lege. i. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. in dicta lege. i. C. ubi pet. tuto. vnde fatendum est de necessitate, quod in hoc sit specialitas quod abhorrebat Salicetus in. d. l. 1. & de iure communi ista opi. etiam probatur per. l. 1. §. si. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. quæ ab hoc allegat Azo. C. ubi pet. tuto. in summa. in fi. Dyn. etiam allegabat ad hoc pro casu. l. magis puto. §. illud quæri. ff. de reb. eorum. & sit cautus iudex domicilij vel originis in forma dandi tutorem, vt det simpliciter non exprimens, quod dat etiam respectu bonorum, quæ sunt in loco exilenti extra eius territorium: quia tunc administratio, & bona licet alibi sita veniunt in consequentiam personæ cum tutor principaliter detur pupillo. l. in copulandis. C. de nupt. & pro hoc videtur textus in. l. propter litem. §. fina. ff. de excusa. tuto. si enim exprimeret, quod dabat etiam ad patrimonium extra territorium iudicis: tunc si talis datio sit respectu rerum, quæ non sunt in territorio sibi subdito non valeret, vt late tradit Angel. in dict. l. 1. C. ubi pet. tuto. Sed quid si pupillus sit dominus loci, in quo habitat, & tenet domicilium, an tenebit datio tutoris, ei facta coram iudice per eum ibi posito? & videtur quod non, cum requiratur, quod persona pupilli sit subdita iudici, qui dat tutorem, vt in dict. l. 1. & quia actus tutelæ videtur actus potius contentiosæ iurisdictionis, quam voluntariæ, vnde apud seipsum seu eius iudicem fieri non potest. l. si consul. ff. de adopt. l. 1. ff. de tutor. & curat. dat. ab his. & l. prator. & l. ille à quo. §. tempessiuum. ff. ad Trebell. & vide in simili quod nõ. Baldus in. l. sancimus. in prin. col. 2. ver. quidam dominus. C. de dona. recurr. dum ergo esset tali casu ad iudicem originis propriæ vel paternæ, vel ubi habet maiorem partem suarum facultatum, vt hic & in. d. l. 1. vel ad regem qui iubeat ei prouideri de tutore. dicit tñ Bald. in. l. 1. C. de emancipatio. libero. col. 1. quod iuri dictio dandi tutores potest prorogari de consensu parium, cum sit actus voluntariæ iurisdictionis.

3 c Buenerico. Hoc dicit, vt detur ex inquisitione cum causæ scilicet cognitione: & sic datus nõ satisfat, vt dixi. §. eo. l. 9. in gloss. super verbo fiadores. vbi vide. & adde in. l. de satisfda. tuto. in prin. & Bart. in. l. 1. ff. de pupil. saluã fore. & nõ. cum dicit, rico. & intellige, quod sit ita diues sicut pupillus, vide per Bar. in. l. 2. §. idoneos. ff. ad Tertul. & quando datur tutor ex inquisitione ante quam decernatur sibi tutela debet pronuntiat esse idoneum, vide Bart. in. l. tutores. ff. de confir. tut. & cum inquiritur debent requiri coniuncti & amici pupilli. l. scire. §. cum reliquis. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. Et an valeat tutotus datio facta à iudice sine inquisitione, vide per Bar. in. l. si. ff. qui pet. tuto. vbi dicit, quod sic. l. qui habet. §. pen. ff. de tutelis.

d Non piden guardador. De matre, quod hoc teneatur. Concord. l. 2. §. si ma 4 ter. ff. ad Tertul. & l. matris. & l. cum à matribus. C. qui pet. tuto. & l. 2. ff. eo. vbi Barto. plenè tractat istam materiam de alijs consanguineis Concord. l. sciant. C. de legit. heredi. & non aperit ista lex intra quod tempus mater & alij pupillo cõiuncti teneatur petere tutorem. ideo cie

cano, que lo quisiesse guardar, estonce la madre, e los otros parientes que heredarian a este moço, si moriesse sin testamento, deuen e pueden pedir al juez del lugar, q le de guardador a tal q sea bueno, e rico, e que entienda q lo rescibe mas por pro del moço, q de si mismo. E si estos atales non piden guardador

q erit annus siue in matre, siue in alijs, vt in. d. l. sciant. vbi magis cõiter hoc tenet: neq; obstat l. 2. §. cõfestim. ff. ad Tertul. ga respõde vt perdoct. i. d. l. sciant. & signãter p Salyc. & Ange. & Pau.

de Cast. & poterit causa cognita iste annus abbreviari per iudicem si pupilli multum interfit. vide Bald. in. l. matres. C. ad Tertul. & quod hic dicit de matre, idè dicit in auia, vt in. l. 2. §. si mater. ver. quid si nepotibus ff. ad Tertul. est tamè differetia inter matrem, & auia, ex vna parte & alios sperantes successione ex altera: quia licet mater veniat per prius & auia p posterius: attamè annus currit ambabus & ambo excluditur, si infra annu tutor nõ petat: quia vna & eadè causa, scilicet naturalis pietas eas astringit: non tñ auia debet præuenire matrem præcipiti festinatione, neq; detineri moratoria cunctatione: sed cum viderit matrem negligentem ipsa debet excitari, & petere nõ sic in alijs successione sperantibus: quia annus nõ currit, nisi ei qui tenet primam causam successione, ita declarat Pau. de Cast. in. d. l. sciant. & Barto. in. d. l. 2. ff. qui pet. tut. col. pe. Aduerte etiã, q tam mater, quã alij possunt hoc petere per procuratorem, vt probat in. l. cum à matribus. & ibi nõ. Ange. C. qui pet. tuto. nõ. etiã q ad hoc onus petendi tutorem tam mater, quã alij pupilli successione sperantes tenentur suis sumptibus. l. suo victu. ff. de ope. libert. & tenet Bar. in. l. 1. in vtraq; lectu. C. de negot. gest. & in. l. Nefennius. ff. eo. vbi hoc limitat de expensis factis circa personam matris: nã nõ tenetur ad alias expensas veluti ad factas inducèdo filium ad ciuitatē vbi ei daretur tutor neq; ad alias factas. vide ibi per eum qui licet tantum loquatur de matre eius, ratio cõcludit alijs, q ui similiter ad hoc tenentur. Aduerte etiã: quia vt colligitur ex verbis præcedentibus huius. l. ita demum mater & auia & alij, de quibus. §. tenentur ad hoc q nõ est tutor testamentarius, vel legitimus. & idem probatur in. d. l. 2. ff. qui pet. tuto. vbi Bar. hoc not. vnde hoc procedit quando ob istum defectum est dandus tutor datius veluti, quia testamentarius tutor est remotus, vel excusatus, vel eo casu quo proximior erat inhabilis in habilitate territoriali, vel alijs casibus, quibus locus est datiuo, ita declarat Bartolus in. d. l. 2. col. 1. ver. oppo. ista necessitas. Lucas tamen de Penna. in. l. nullus. ver. 3. quæritur. C. de proxi. sacro. scri. lib. 12. tenet q. & si sit testamentarius tutor vel legitimus qui tamen non administraret adhuc mater tenetur instare vt administraret & inuentarium faciãt cum finis legis sit pmissio pupilli & l. nõ debet imponi verbis sed reb. l. 2. C. cõmunia de lega. & per alia quæ ibi poteris videre per eum & quæ in fi. huius glo. dico. dicit etiam Barto. quod tunc annus de quo. §. curret à tempore imminentis necessitatis: si tamen agnatus, qui tenet primu locum successione intra annu nõ fecit se ordinari tutorem, seu sibi concedi administrationem, incurreret poenã, de qua hic: ad curam enim tutoris legitimi pertinet facere inuentarium, & legitime administrare: & si non facit punitur argu. l. secundæ. §. idoneos. & §. sequenti. ff. ad Tertul. notat Barto. in. d. l. 2. col. 1. Bald. in. d. l. sciant. Itè si mater noluerit sibi tutelam filij punitur si tutores non petierit: si in mora fuerit petendi, vel si antequam sit per moram exclusa non renuntiauit tutelæ. ita quod deueniretur ad legitimu Bar. in. d. l. 2. col. 2. ver. oppo. q matri. Nota etiam quod vt dixi iste annus tantum assignatur tenentibus primu locum, & si illi excludantur sequentes non excludentur: & si non petant tutorem intra alium annum, ita tenet gloss. in dicta lege. secunda. in glo. finali. in fin. ff. qui pet. tuto. & in lege. nepotibus. C. eo. & idem tenet Bartolus in quæstio. per eum disputata quæ incipit pupillus quã posuit in dicta lege. 2. vbi eum vide colum. fin. idem tenentem, & hoc approbant Ange. & Pau. de Cast. in. d. l. sciant. licet Bart. in. d. l. nepotibus. aliud voluerit. Et quid si extent mater & substitutus pupillaris, & substitutus neglexerit petere tutorem, ad quem pertinebit successio pupilli? vide Bart. in dict. q. quam posuit late in. d. l. 2. Quid autem de muliere, quæ prægnans mansit in bonis mariti eo mortuo, quæ neque petit se mitti in possessionem nomine ventris, neque petijt curatorem ventris? vide per Ioa. Andr. in additio. ad Specu. tit. de tutore, §. nunc dicendum in addit. si. vbi concludit, q mater ex hoc nõ perdat ius succedendi. vide ibi per eum. contrariu tamen videtur probari in. d. l. 2. §. si mater.

ver. quod si curatores, & ibi Barto. ff. ad Tertul. quem text. etiam allegat loa. And. in. d. additio. & intelligit de curatore bonis non petito, non de curatore dato ventii. Aduerte etiam quod ista persona, quae ad hoc onus tenentur, tenentur etiam instare, vt tutor quem petierunt admittat, vt probatur in. l. diuus. ff. qui pet. tut. & in. l. 2. §. si mater. ff. ad Tertul. l. sancimus. vbi

Ad tit. ff. qui pet. tuto. cum alijs. l. hu. iusticia.

vide Bal. C. de admin. istr. tuto. & vide Barto. l. 2. d. l. 2. ff. qui pet. tut. ad fin. 2. col. & debet esse idonei tutores, qui ab istis petantur. l. 2. §. si mater. vers. quid si indignos. & ibi Barto. ff. ad Tertullia.

5 a **Pierden.** Concord. cum dist. iuris, de quibus dixi in praecedent. gl. & aliquos casus, in quibus

mater excusatur ab ista pena. vide per text. & glo. & Bal. in. l. mater. C. ad Tertul. & quatenus glo. ibi tradit de muliere in minore, quod excusatur ad hoc procedere & si postea fiat maior: nam durabit excusatio, secundum Bal. in authen. si captiui. C. de epis. & cleri. & in. l. precibus. col. 5. C. de impuber. & alijs substi. & ista est communior conclusio secundum Alex. & Iaso. in. l. minoribus. C. de his quib. vt indign. Limita tamen & intellige, quando mater elapso anno efficiatur maior: si tamen intra annum ad hoc datum efficitur maior, tunc non excusatur ex quo delictum negligentiae non erat consummatum. ita limitat notabiliter Angelus in. l. illicitas. §. si. ff. de offi. praef. dicens ex hac distinctione reduci opiniones ad concordiam: & certe videtur aequa ista distinctio: sed contra eam tenent aliqui relati per Alex. & Iaso. in. d. l. minoribus. vbi Iaso. dicit esse communiorē conclusionē, quod excusatur etiam si intra annum fiat maior. Itē adde quod excusaretur mater, si esset prodiga. per. l. Fulcinius. §. adeo. ff. ex quib. caus. in posses. ea. & tenet Iaso. in. l. si cui bonis. col. 8. ff. de verbo. oblig. Quid autem si mater sit mulier rustica, an excusatur ab ista pena: vide per Pau. de Castr. quod sic. quoniam non potuit consulere peritiores, & ipsa administravit bona filij impuberis, licet non iuridice: quia non acceptauit tutelam, neque fecit sibi decerni, neque fecit inuentarium, bene tamen administravit, si verò potuit consulere peritiores, non excusabitur, secundum glo. quam ita limitat Pau. in. d. l. 2. §. si mater. ff. ad Tertul. ita dicit Pau. in. l. Clodius. col. 5. ff. de acquir. hære. & tene menti, quia est singulare. adde etiam Saly. in. d. l. sciant. ver. quare mater. vbi quaerit an sufficiat matrem, vt tutricem administrasse, licet legum solennitatem non seruauerit, & concludit quod non: quia tunc non est legitima gestio, licet bene administrauerit allegat glo. in. d. §. si mater. super verbo legitima, quod intelligit quando ex abrupto, vt tutrix administrauit tamen si ei per iudicem esset decreta administratio, licet in ceteris sciendis esset defectus, excusaretur: cum potius secundum eum sit culpa iudicis, qui satisfactio nem non exegit, & alia requisita, quam culpa matris iura & alia requisita ignorantis. vide ibi per eum non tamen loquitur in muliere rustica in qua loquitur Paulus de Castro. & vide etiam quae dicit Baldus in dicta lege. matres. & quid si sit relictus tutor testamentarius minor. 25. annis, an ex hoc excusentur petere debentes tutorem: vide Soci. consil. 20. l. 1. col. 5. & videtur velle, quod sic si non habuerunt notitiam minoris aetatis vide ibi per eum. Et quid si sint absentes vel ignorantes? vide Socin. consil. 173. col. pe. & si. 2. vol. & d. l. 2. §. si mater. vers. sed si forte absens. ff. ad Tertul. Quid autem si mater non petit cogi testamentarios tutores ad administrandum? Bal. in. l. precibus. col. 5. C. de impube. & alijs substi. dicit quod non priuatur ob hoc: quia non tenetur esse foelicita, nisi circa petitos a se. & ibi etiam vide, quid si mater non administravit: sed alius: vide ibi & de multis alijs quaestionibus notabilibus in ista materia col. 5. 6. & 7. Et nota quod propter istam negligentiam priuantur etiam ea haereditate quae obueniret ex forma statuti, secundum Bartol. per text. ibi in dicto. §. si mater. vers. & si. rite. de matre etiam transeunte ad secunda vora, non petito prius filijs tutore, quod perdat successorem vide in. l. omnem. C. ad Tertul. & quae not. Decius. consil. 246. ad fin. sed an mater vel alius agnatus sicut perdit haereditatem quia non petit tutorem filio sic etiam perdat tutelam pro-

pter talem negligentiam? vide per Bart. in. l. tutela. in prin. ff. de legiti. tuto. quod non & Bald. in. d. l. precibus. vbi allegat glo. in. d. l. tutela. b **Los amigos.** Concord. cum. l. 2. ff. qui pet. tuto. c **Otros quales quier del pueblo.** Nota hoc verbum: non enim ita erat expressum in. d. l. 2. adde. l. 2. & ibi Bal. not. C. de nego. gelt. iudex etiam

6
7

menos, bien puede mādara a otro juez q̄ sea menor fdesi, que lo faga en lugar del. E tal guardador como este, de que fablamos en esta ley, es llamado datiuo, que quier t̄to dezir, como guardador dado por otorgamiēto del juez. E non tan solamente puede fazer esto el juez sobredicho, mas aun lo puede fazer el juez de aquel lugar do nacio el moço, o el padre del. E sso mismo puede ser demandado al juez del lugar, do ouiere el huerfano la mayor partida de sus bienes^h, e el juez deue lo fazer, quier sea el moço del ate, o nonⁱ, e aun q̄ lo cōtradi-

ex officio suo potest dare, at in. l. 1. §. magistratibus. ff. de magistr. conueni. & vide q̄ not. Bart. in. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infect. & Bald. not. in. c. r. de milit. vassall. qui contumax est. colū. pen. vers. dicit Barto. & quod iudex possit dare pupillo tutorem, etiā nemine petente. vide. l. illud. ff. de tuto. & cura. dat. ab his.

curatorem tamen non possit dare pupillo, neque adulto: nisi petat, vt per Bart. in. l. hac autem. in prin. ff. quib. ex cau. in poseatur. & ibi. qd in furioso & prodigo? iudex etiam ex officio potest dare vt in. l. 1. §. magistratibus. ff. de magistr. conue. & vide quae notat Bartol. in. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto.

d **En non por otro.** Concord. cum. l. neque mandante. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. & l. muro. §. tutoris. ff. de tute.

e **Mas de quinientas marauedis.** Adde. l. ius dandi. ff. de tut. & cura. dat. ab his. cum glo. ibi. & §. sed hoc iure. inst. de attilia. tuto. non poterit ergo delegatus etiam ad vniuersitatem causarum, dare tutelam pupillo habenti in facultatibus vltra quingentos solidos. & ita in delegato etiam ad vniuersitatem causarum, tenet Albe. in. d. l. nec mandante.

f **Que sea menor.** Id est magistratui municipali. d. l. ius dandi. iudices ergo ciuitatum possunt hodie dare tutores, vt hic: & tradit Barto. in. l. 1. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. vbi glo. & Albe. de istis comitibus palatinis, qui a principe habent hanc potestatem.

g **Do nascio el moço o el padre del.** In eo loco petuntur tutores, vel curatores minoribus vñ ipsi ducunt originē, vel ex persona sua vel ex persona patris: vel si vulgo concepti essent ex persona matris. Itē etiā in eo loco vbi sunt eorū facultates. & si alibi sunt vel morant: non tñ iure domicilij redire debent in alterum praedictorū locorū vt magistratus ibi det eis tutores seu curatores, vt hic & in. l. 1. C. vbi pet. tut. & in. l. ante pe. C. de muni. & origi. & in. l. ius. C. de incol. li. 10. & l. 1. ff. ad muni. Azo in summa. C. vbi pet. tut. vbi & dat etiā in loco domicilij, vt dictū est. 3. Quid autē de matre vni⁹ ciuitatis originario. q̄ ibi ē et habet facultates suas: sed quae de illa bānit⁹ est, habitat in ciuitate vicina, & ibi conuenit, an possit iudex talis habitatiois sibi dare tutore: vt p loa. And. in additio. ad Spec. tit. de curatore. §. scias ergo. vbi allegat Guico. de Suza. quod sic, vt ratione necessitatis liceat quod alias non liceret. vbi ibi p eū.

h **La mayor partida de sus bienes.** Aduerte tñ, quod de et. in. d. l. 1. C. vbi pet. tuto. intelligunt hoc de maiori parte facultatum ita quod pupillus ibi habeat domiciliū: & quod alia si iudex loci vbi essent tales facultates, nō esset competēs ad dandū tutore pupillo, licet curatore rebus ibi existētibus possit, vt in. l. iuris peritos. §. cū oriuntur. ff. de excu. tuto. ita vide de mente Bart. Bald. & Saly. ibi & est consonum iuri & rationi. cum iudex, qui dat tutorem, debet habere iurisdictionem in persona pupilli, quae iurisdictionem non habet iudex vbi tantum sunt res pupilli: pro quo est text. in. l. ad fin. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. & in. l. magis puto. §. illud quaerit. ff. de reb. eor. sed tu cū quod eo ipso quod habet ibi maiorem partem fortunarum suarum, videtur pupillus ibi habere domiciliū, vt tradit Pau. de Castr. in. l. 2. C. vbi senato. vel clari. vñ de licet pupillus alibi haberet aliud domiciliū seu habitatiōem poterit provide-ri de tutore per iudicem, vbi est maior pars sui patrimonij, vt hic habes, & voluit Azo. cuius opi. hic approbatur. in. d. l. 1.

i **Delante o nō.** Concord. cū. l. illud. & l. sequi. ff. de tut. & cura. dat. ab his. & si ista litera referat ad oīa praecedētia, pbatur hic quod iudex originis pupilli propria vel paternae, pōt dare tutore pupillo absentī. Cuius contrariū vt probari in. d. l. 1. C. vbi pet. tut. & ibi tenet Saly. dicens quod quā datur tutor in loco originis, debet dari pnti & non absentī, per text. ibi cum dicit restituti apud patriam suam. Sed quid si tutor deat ab

13

utroque iudice originis. s. vel domicilij, quod datio praeualebit? Alber. post Dyn. in l. ff. de tuto. & cura. dat. ab his. & i. d. l. C. ubi. per. tuto. dicit quod datio illius qui primo dedit, & recte: quia tutorem habenti alius tutor dari non potest. si vero hoc non appareat, tunc praefertur datio originis. argu. l. libertus. §. praescriptio. in ff. ad municipa. & facit quod nota

in gloff. magna in l. ciues. C. d. incol. lib. 10.

14 a **Deue durar.** Concor. insti. quib. mod. tute. fini. in principio. & finitatu. tela tutor tenetur admonere minore, vt petat sibi curatorem. l. ita autem. §. si tutor. & ibi vide Barto. ff. de administ. tut. & ad ea quae spote post pubertatem gestit tutor, non tenetur fideiusfor tutoris. l. Lucius. §. Paulus. & ibi Barto. ff. de admini. tuto. & an sic ut pubertate finitur tutela: sic etiam finitur mandatum curatoris facti a pupillo cum auctoritate tutoris vide Bar. in l. si quis. §. si impubes. ff. de insti. & si dispositio confertur in tempus, quo tutela finierit per pubertatem: procedat si finiat morte. vide Barto. per illum text. in l. liberto. §. pater. ff. de annuis lega.

15 b **Curator.** Adde inst. de curato. in principi. & vltima die pubertatis poterit dari tutor. vide Bal. in l. C. quando prouo. non est neces. & differentias inter tutorem & curatorem. vide per glo. in l. ventri. ff. de tut. & cura. dat. ab his.

16 c **Como del tutor.** Vi. supra. eo. l. 9. & inst. de satisfda. tut. & cura. per totu.
17 d **Veinte e cinco años.** Adde inst. de curato. in prin. & l. curatorem. & ibi Barto. ff. de tut. & cura. dat. ab his. & l. curator. ff. de auto. tuto. Et quid si de facto transacto. 25. anno, iudex daret curatorem vt minori. vide per Bald. in l. 2. col. 1. C. quando prouoca. non est neces.

Lex XIII.

Habenti tutorem non datur alius, nisi prius male administret: aut suis negotijs occupetur taliter, quod circa tutelam intendere nequeat: aut si longam faciat itinerationem, vel peregrinationem: tunc enim eius loco datur curator, donec redeat. h. d.

18 e **Locos o de memorados.** Aequiparat furiosum & mente captum, prout semper fit in istis. l. partitatu. differunt tñ, quia cura furiosi, est legitima: mente capti verò est datiu. vt dixi supra eo. l. 4. debet tñ iudex etiam mente captis dare curatorem legitimum, vt ibi dixi & de his habes. ff. de cura. furio. per totu. ti. C. eo. vbi vide per Azo. in summa. dat etiam prodigo, cui est bonis interdictu. curator, vt habet ibi dem. & mulieri luxuriose viuenti. l. & mulieri. ff. de cura. furio. prodigis em & luxuriosis, vel alias dissipatoribus vel uicibus potest interdicti administratio rerum suarum: quae aequiparatur prodigis. secundu. Bal. in l. ea lege. col. fi. vers. ite. quaro. C. de codi. ob cau. & vide glo. in l. si quis cum sciret. ff. de usufructu. empto. An autem masculo luxurioso detur curator: vide Bal. in additio. ad Spec. tit. de actore. & Alex. in addi. ad Bald. in l. ea lege. Et requiritur causa cognitio in datione istius curatoris, scilicet vt aliquid de furore vel alia causa, propter quam datur constet. l. obseruare. ff. de cura. furio. vbi Bal. post lac. de Are. quod iudex debet adhibere medicos, qui hoc cognoscant. l. semel. C. de re mili. l. 1. An autem requiritur citatio ipsius cui datur vel aliorum? vide per Bar. in l. qui habet. §. quolibet. ff. de tute. & per Alex. cò. 86. incipit vltis dubitationibus, 2. vol. & pot dari talis curator

cum inquisitione vel sine, vt tradit ibi Alex. surdis etiam & mutis & qui perpetuo morbo laborant datur curator. vide in §. furiosi. instit. de cura. **Apreniados.** Concor. cum. §. ite inuiti adolescentes. instit. de cura. si tamen sponte receperunt, cogentur stare sub cura vsq; in vigesimum quintum annu. vt tradit Abb. consi. 91. 1. vol. ipsi tñ curatores inuiti datur, secundum

q̄ fuessen mayores, seyendo locos o de memorados. Pero los que son en su acuerdo, no pueden ser apreniados q̄ recibā tales guardadores si no quisierē: fueras ende, si fiziesen demāda a algūo en iuyzio, o otro la fiziesse a ellos. Ca eston ces los guardadores les pueden dar tales guardadores, como estos. Otro si dezimos, q̄ el curador non deue ser dexado en el testamento, pero si fuere y puesto e el iudgador entendiere q̄ es a pro del moço, deue lo cōfirmar. Eaū dezimos, q̄ el huérfano que ha guardador, non le deuen dar otro. Fuera ende, si aquel q̄ lo tiene en guarda fuessse o me de mal recabdo, o tal que ouiesse de veer tāto en lo suyo, que no pudiesse alinar los bienes del huérfano, o si enfermassen, o ouiesse de yr en romeria, o en otro grand camino. Ca eston ce, puedē le dar otro guardador, q̄ lo guarde en su lugar de aquel, a quien dizen en latin curator, fasta que el otro sea sano, o torne del camino do ouiesse y do.

Bar. in l. illed. ff. de tuto. & curato. dat. ab his. & per Spec. tit. de cura. §. si. col. 3. & per Saly. in l. 1. C. qui per. tuto. vbi dicit q̄ curator qui principaliter datur personae mente capti, vel furiosi, datur inuitus. vt in l. fin. §. si. C. de cura. furio. Item & curator generalis, q̄ datur principaliter negotijs, & secundario persona. de quo in l. si curatorem. C. de in integr. restit. tu. mino. datur etiam inuitus. l. fina in principio. C. de ad ministra. tuto. ad litem tamen debet dari volens & ex causa posset inuitus dari. vide Barto. in l. qui

Ad tit. C. in quibus causis tu- to.

- g **Ca eston ce.** Adde. d. §. ite inuiti. & l. qui habet. §. si pupillus. ff. de tute. & quomodo detur infanti curator ad litem. vide Bald. de mili. vassa. q̄ contem. est colum. pe. & adde. l. 1. C. qui per. tuto. An autem pupillo carenti tutore possit dari curator ad litem? vide Alexan. consulentem q̄ sic. consi. 122. primo volu. incipit videtur prima facie.
- h **En el testamento.** Concor. cum. §. sed curator. iust. de curato.
- i **Deue lo confirmar.** Sed an cōfirmabitur & si adulus cui datus est a patre nolit habere curatorem? videtur q̄ non quia inuiti adolescentes curatores no accipiunt praeterquam in litem inst. de cura. §. ite inuiti. In cōtrariu. facit ista. l. eū dicit. deue lo confirmar, & sic videtur necessitatem inducere ex quo pater fecit ad commodum filij & id cōstat iudici & huius opinionis fuit Odofr. prout refert Bald. in l. 1. ff. de cōfir. tut. qui post Dyn. intelligit. d. §. Item inuiti. in curatoribus, q̄ datur a iudice no de datus in testō. & id q̄ Odofr. tenet lo. de Pla. in d. §. ite inuiti. ver. adde praedictis & licet Bal. vbi supra inclinēt in contrariam sententiā istud videt tenendū quia ista. l. partitatu. hoc v̄ decidere cū postquam posuit superius q̄ inuiti adolescentes curatores non accipiunt subdit q̄ si curator detur in testamento debet cōfirmari. & bene conferūt ad hoc quae tradit Abb. d. consi. 91. 1. volu. incipit postulado.
- k **Dara otro.** Concord. cum. l. cum iure. C. qui per. tuto. & l. licet. C. in quib. casu. tutor. habent.
- l **De mal recabdo.** Concor. cum. l. pe. C. in quib. casu. tutor.
- m **Que ouiesse de ver tanto en lo suyo.** Nota hoc quia vult, vt ob hanc causam excusetur tutor. & facit. d. l. pe. & l. 2. eiusd. titu. & l. 3.
- n **Enfermassen.** Vide in §. ite propter aduersam valetudinem. insti. de excusa. tuto.
- o **Grand camino.** Vi. in l. 1. C. in quib. casu. tutor. habent.
- p **Curator.** Videtur approbare opinionē lner. de qua in rub. C. in quibus casu. tut. hab. quae etiam fuit opi. Placen. vt dicit Azo. ibidem in summa. ipse tamen Azo. tenet, q̄ etiam tutor dari possit, in illis casibus specialibus. & idem tenet Salyce. in d. rub. & in l. 1. illius titu. posset ergo iudex facere vtrunque vel tutorem. s. dare vel curatorem, & erit vtilius q̄ detur tutor vt ibi dicit Azo. & finietur officium istius tutoris sublatō impedimento primi tutoris. vide per Saly. in d. l. 1. & glo. ibi.

Ad tit. in-
sti. de cu-
rato. §. C.
de cura. fu-
rio. & C.
qui per. tu-
to.

Sesta partida.

Lex. XIII.

40 Nō pōt esse tutor ep̄s, aut religi- sus ne à diuinis auocetur: sed cleric⁹ se- cularis etiā sacerdos pōt sanguinis p̄exta s̄ intra quatuor mēses vene- rit corā iudice tutelā receptur⁹ itē ne pupilli debitor, nisi sit testamen- tarius, nec ad regis rōcinia obligatus nec miles: dū extra in domū regis occupatur ser- uicio vel alte- ri⁹ dñi, nec alia inualitudine i- pedirus. h.d.

Ley. XIII. Quales son aquellos que non pueden ser guardadores de otro.

Bispo, nin monje, nin otro re- ligioso nō puede ser guarda- dor⁹ de huerfano: porque e- stos atales hā de seruir a Dios en las egleſias, e embargarse ya este ser- uicio por la guarda que ouiesse de fa- zer en las personas, e en los bienes de los huerfanos. Mas los otros clericos segla- res^b, quier sean missa cantanos o non^c, bien pueden ser guardadores de los sus parientes huerfanos, por razon del pa- rentesco^d que han con ellos. Pero deuen venir ante el juez ordinario del lugar fa- sta quatro meses, desque supierē que a- quel su pariente murio e dexo hijos sin guardador, e estōce deuen dezir ante el

cto. in. d. authen. minoris. & per Bar. in. l. 2. §. quæritur. ff. de curat. bo. dand. & Bal. in. l. 2. col. 1. C. quādo fiscus vel priua. & Bald. in. l. qui ha- bet. §. si pupillus. ff. de tute. & in. l. si quis sub cōditione. fina. ec. l. ff. de testa. tute. & q̄ dicit Nico. de Neapo. in. l. si pupillus. ff. de tute. & ra- tio. distra. & per Ioan. Andr. in additio. ad Specu. titu. de tutore. §. ge- neraliter. in ad- ditio. magna. Et de illo qui est implicatus cum fisco, an possit esse tu- tor, vel cura- tor. vide. l. pe. & ibi Bart. ff. de confirma. tuto. & per gl. in. l. pen. C. ne tutor vel cu- ra. veſtiga. cō- du. Et de debi- tore ciuitatis an possit habe- re honores an- tequam soluat ciuitatis? vide l. primam. & ibi Ioa. de Pla. C. de debito. ciuita. lib. 11.

de como ellos quieren ser guardadores de los huerfanos, que fuerō hijos de aq̄l su pariente: e despues que esto ouieren fecho, pueden tomar los moços en su guarda, e aliñar, e procurar los bienes de llos. Otroſi, los q̄ fueſſen debdores^e de los moços, nō pueden ser guardadores dellos. Fuera ende, si los padres estable- scieſſen en sus testamentos^f, que los guardassen. Otroſi non podria ser guar- dador de huerfanos, el q̄ fueſſe obliga- do al Rey^g por razō que ouiesse tenido o tuiesse sus cilleros o sus heredades, o otras rentas de que le ouiesse a dar cuen- ta. Otroſi non puede ser guardador de huerfano el cauallero, mientras biuiere fuera de su casa, siruiendo al Rey o a o- tro su Señor en seruiicio de caualleria^h. Otroſi el que fueſſe mudo o sordo non

generaliter. in ad- ditio. magna. Et de illo qui est implicatus cum fisco, an possit esse tu- tor, vel cura- tor. vide. l. pe. & ibi Bart. ff. de confirma. tuto. & per gl. in. l. pen. C. ne tutor vel cu- ra. veſtiga. cō- du. Et de debi- tore ciuitatis an possit habe- re honores an- tequam soluat ciuitatis? vide l. primam. & ibi Ioa. de Pla. C. de debito. ciuita. lib. 11.

f En sus testa- 6 mentos. Appro- bat opinionē Marti. de qua per gloss. in. d.

authen. minoris. super parte à curatione, quā opinionē retulit Spe. tit. d. tutore. §. generaliter. col. 4. ad fi. vbi Ioan. Andr. in additio. refert hoc tenuisse Odoſre. & dominum suū. & Guilliel. de Suza. & Azo. in sum- ma. C. q̄ dar. tuto. pos. verſic. item creditor. idem tamen Azo. tenuit contrariū. in summa. super authē. vt hic q̄ oblig. se perhi. habe. res mi- no. contrariam etiā opinionem tenet Accurius. in. d. authen. mino- ris. & in corpore vnde sumitur & in. §. si. in. ff. de auto. tuto. & idem te- net Iacob. de bello vis. & secundum istam opinionem consuluit Dy. di- cēs de hoc esse casum in corpore Guilliel. de Cu. in. d. l. cū eo. ff. de pac. di. ſinguit. an testator sciebat illū esse debitorē, vel creditorem, & pos- sit. ſecus verō si ignorabat, & idem tenet Oldra. & etiā Bar. in. d. au- then. minoris. & huic opinioni adhærent Bal. Ang. & Saly. quid dicit in d. authen. minoris. col. 3. verſi. sed attende. qualiter cōstabit de tali scie- tia vel ignorātia: vult enim q̄ hoc colligatur ex verbis testamenti. tute- ne menti illā. l. partitarum. approbātem dictam opinionem Mart. be- ne tñ placet, q̄ limitetur dūmodo pater noticiam debiti vel crediti ha- buerit: q̄ hoc est de mente huius. l. & ex ratione eorū q̄ illā opinionē tenuerūt, neque exigerem q̄ ex verbis testamenti de hoc cōstaret: fa- tis est q̄ alias cōstet testatorem sciuisse: est enim magna res rōcinio quā in hoc dat Saly. & non bene iure fundatur. & limita etiā dispositio- nem huius. l. q̄nta si tutor vel curator datus esset in testamento per pa- trem legitimum, & naturalem: ſecus si per naturalē tātū, vel per matrem vel extraneum aut patronū: q̄ tunc eget cōfirmatione, & non est pro- prie tutela testamentaria: neque plene creditur testatori: sed aliqualis causa cognitio requiritur. vt habetur in. l. in confirmando. ff. de cōfir. tut. & in. l. 1. & l. mater. C. de testa. tute. ita singulariter limitat Ange. in d. authen. minoris. quod est bene mente tenendum.

g Obligado al Rey. Concord. cum. l. pe. & ibi gloss. ff. de confir. tuto. & 7 l. fi. C. qui per tuto. vbi glo. hoc intelligit de colono priuata rei princi- pis: nā conductor prædij fiscalis non remouetur à tutela per. l. coloni. C. de excusa. tuto. sed aduerte, quia ista. ll. partitarum cōmunit- accipiunt & promiscuētes priuatas & fiscales, cū de eis loquantur: & eadem ratio militat in vtriusque, saltem in casu isto propter damnum pupilli, si restitoris obnoxia essent regi vel fisco regis. vt tradit gloss. in. d. l. pe. vnde indistincte intelligerem istam. l. & ad dictam. l. coloni. potest responderi, q̄ procedat, quando conductor prædij fiscalis, vel patrimonialis, nihil ex hoc deberet fisco, vel regi. & non aliis. q̄ etiā hic videtur probari, cum inferius dicitur, de que ouiesse a dar cuenta. Quid autem de conducente veſtig. alia post assumptam tutelam? vide in. l. 1. C. ne tut. vel cura. veſtiga. conducat.

h En seruiicio de caualleria. Concor. cum. l. militia armata. C. qui dar. tu- to. pos.

i Mudo o sordo. Adde. l. 4. supra. eo. l. 1. §. 1. 2. & 3. ff. de tute. & l. pe. & fi. 9 de legiti. tuto. vbi de surdo minus audiente.

1 a Ad tit. C. qui dar. tu- to. pos.

1 a Mon pue de ser guardador. Cō cor. cū authen. de sanctissimis ep̄sco. §. deo amabiles. col- la. 9. neque di- cas hoc corre- ctum per cap. peruenit. 86. di- ſin. licet gloſ. ibi in finali o- pinione voluit cōtrarium sed Archi. & Præ- po. ibi tenent primam opi- nionem gloss. vt ep̄scopus etiam volens nō admittatur ad tutelam vel curam aliquā nisi essent tu- tela miserabilium personarum: cum alias non essent, qui bene & tuto ad tutelam præfici possent in monacho verō indistincte est dicendū. vt in. c. qui vere. & in. c. monachi. 16. q. 1.

2 b Clerigos seglares. Concord. cum authen. presbyteros. C. de ep̄s. & cle- ri. & d. authen. de sancti. ep̄s. de quo sumpta est. & adde. l. 45. in fin. titu. 6. 2. partita.

3 c Missa cantanos o non. Intellige de constitutis in sacris: nam alij etiam in uirico guntur. vt not. glo. in. d. authen. presbyteros.

4 d Por razō del parentesco. Testamentarij ergo neque datui nō possūt, hic innuitur. & not. glo. in. d. authen. de sancti. ep̄s. §. deo. amabiles. su- per verbo, interdicimus & quando sunt legitimi, admittuntur volen- tes non in. iii. vt hic & ibi habes.

5 e Debdores. Cōcord. cum authen. minoris. C. qui dar. tuto. pos. & cum corpore vnde illa sumitur & non aperit ista lex an requiratur, q̄ sint debtores magnæ quantitatis, vel parua: sed debet limitari, quando ef- fet magna quantitas: non vero si parua: quia tunc posset esse tutor, se- cundū glo. in authen. minoris. & in corpore, de quo sumitur vbi dicit quæ sit parua vel magna, iudicis arbitrio relinquenda. & illa glo. ap- probatur per Bar. Ange. & Saly. ibi & dixit illam notatu dignissimam additionator Abb. in c. intellectu. de iur. iur. & pro illa glo. est text. & ibi not. Bar. in. l. si quis in pignore. §. sed & si quis. ff. de pig. actio. Bal. tñ ibi limitat dictū glo. nisi ante delatam tutelam esset iam lis super de- bito: quia magnum videtur ex eo, quod sit de magna lis inter partes. Item limitat gl. in. d. authen. in aua debitrice. vel creditrice. & est tex. in authen. adhæc. C. quando muli. tute. ſing. potest. Item gloss. in cor- pore limitat in patre & auo paterno, vel materno propter affectionem quæ suspicionem tollit. & tenent communiter docto. Item limitatur in filio, qui potest dari curator patri mente capte, vel iurioso. secun- dum Guillielm. de Cu. in. l. cū eo. ff. de pact. & Saly. in. d. authen. mi- noris. co. 1. vbi vide quid si filij essent plures, in fratre tñ debitore nō li- mitaretur: sed procedit sicut in extraneo: quia honor & priuilegium quod lex concecit parentibus, nō debetur fratribus? tex. notab. in. l. 3. §. 1. ff. de lega. præst. tenet Guilliel. vbi supra Ange. & Saly. in. d. auth. mi- noris. Quid autem si filius tutoris esset debitor vel creditor minoris, an repellatur pater à tutela? Bar. tagit & non decidit in. d. authen. minoris Ange. ibi decidit, quod si filius est emancipatus vel in potestate, & ad eum non spectat vsusfructus: quod poterit esse tutor: ſecus autem si vsusfructus spectaret ad patrem: filius tamen bene potest esse tutor licet pater sit debitor vel creditor secundum eum, & quod hic dicit in debi- toribus idem dic, si essent creditores. vt in. d. authen. & quia est eadem ratio ex eo, quod isti administratores habent penes se instrumenta: & de facili possent machinari aliquid in fraudem minoris. secundum Al- beri. & Saly. ibi & habetur ista ratio in text. & glo. in corpore vnde il- la authen. sumitur cetera huic materia congruentia. vide per gl. & do

10 a **Occasionado.** Adde. l. luminibus captum. C. qui dari tut. possi. & l. i. & secundam. C. qui morb. se excuf. lib. 10. & in. §. item propter aduersam valetudinem. inst. de excusa. tuto.

11 b **De guisa que non pudieffe.** Not. hoc verbum & intellige de morbo perpetuo: nam in temporalis interim daretur curator secundum gloss. in d. §. item propter aduersam valetudinem.

Lex. XV.

Tutor ante omnia cōficiat inuentariū de rebus pupilli, in quo continentur eius priuilegia, & instrumēta de bitorum manu notarij cū iudicis auctoritate, alias a tutela vt suspēctus remouebitur, nisi iustam causam ostendat impedimēti. item debet fulcire domus, colere prædia, & pascere pecora. hoc dicit.

12 c **Luego ante que otra cosa fagan.** Sed an poterit tutori seu curatori decerni ad ministratio p iudicem: an

tequam inuentarium faciat? Bart. dicit. q̄ non in. l. legitimos. in fi. principij. ff. de legiti. tuto. vbi dicit. quod licet gloss. ibi ponat decretū pro primo: tamen est vltimum, debet enim tutor prius facere inuentariū, quam ei tutela administratio concedatur. allegat. l. fina. in fin. C. arbit. tute. vel saltem dicit, quod debet fieri ipso actu: quo decretū interponitur. vt in authen. vbi qui obliga. se perhib. habe. res mino. §. si. l. tamen tutores. C. de administra. tuto. dicit, quod tutores mox cū fuerint ordinati faciant inuentarium. & ibi Salic. exponit quod intelligatur illud verbum ordinati. i. decreti. hoc etiam videmus fieri in practica: nam decernitur tutela, vel cura verbaliter per iudicem, & postea fit inuentarium. & l. fi. C. arbit. tute. non obstat: quia non prohibet administrationem per iudicem verbaliter decerni: sed ipsa realis administratio prohibetur ante confectioem inuentarij.

13 d **Escrito de todos los bienes.** Concord. cum. d. l. tutores. C. de administ. tuto. & cum. l. fina. C. arbit. tute. & l. tutor qui repertorium. ff. de administ. tuto. & l. i. ff. de offic. præf. vrb. & debet fieri, quam primū tutor possit. vt supra dixi & habetur in. d. l. tutores. vbi glo. & docto. & not. quod si tutor non faciat inuentarium pertinaciter est ponendus in vinculis. l. secunda. §. tutores. & ibi Barto. ff. de suspēct. tuto. & si vnus ex pluribus tutoribus fecit inuentarium, an teneatur illud ostendere vel communicare alteri tutori. vide Bartol. quod non in. l. actus. ff. de administ. tuto. quærit etiam Bal. in dict. §. solent. Quid si tutor non fecit inuentarium tempore quo tutelam acceptauit, sed postea ex interuallo, an possit ei de hoc opponi si vult agere vel administrare? & tenet quod non referens disputationem Francisc. de Scal. vide ibi per eum. & per Salicet. in dicta lege. tutores. columna prima. versicu. quarto. & vide etiam quod in hoc notant Barto. & Alberic. in lege fina. C. de alimen. pupil. præf. & Angel. in dicto. §. tutores. vbi vide, an sufficiat iudici ostendere inuentarium, licet reo cum quo tutor litigat non exhibeatur.

14 e **Con otorgamiento del juez del lugar.** Approbat opinionem gloss. in. d. l. tutor qui repertorium. in princ. vbi Bar. col. 2. versu. quarto vtrum. dicit quod quantum ad tutorem sufficit fieri extra iudicium: sed quantum ad hoc quod inuentarium faciat fidem contra debitores, quorum nomina in inuentario scribuntur, requiritur quod faciat coram iudice. l. chirographis. ff. de administ. tuto. & ita intellige istam. l. partitarū. & adde quæ dixi in. l. 99. tit. 8. 3. partita.

15 f **Trasladados.** Adde dictam. l. tutores. C. de administ. tuto. vbi Saly

ce. columna 2. versu. 7. quarto. declarat hoc, quod vt tutor gerere seu ad ministrare possit, non requiritur ista descriptio instrumentorum, de verbo ad verbum in inuentario, sed sufficit, q̄ summam & effectum instrumenti ponat: sed quantum ad hoc vt si periret instrumentum, possit probari per inuentarium, est necesse totum instrumentum in

guarda de los huerfanos e de sus bienes, como a ome sospechoso. Pero si el guardador mostrasse razón derecha, porque non pudo fazer el inuentario, non le deuen desapoderar de los huerfanos, nin de sus bienes. Mas deuen le mandar que faga luego el inuentario sin alongamiento ninguno. E despues que esto ouiere fecho, deuen los guardadores endereçar las cosas^k del huerfano, que nõ cayã: e fazer labrar las heredades, e criar los ganados que fallaren en los bienes del finado. E esto deuen fazer a buena fe^l e lealmente.

Lex. XVI. Como los guardadores deuen fazer aprender a los huerfanos leer e escreuir.

Rabasar se deue el guardador de fazer al moço, q̄ touiere en guarda, q̄ aprenda buenas maneras^m, e desi deue le fazer aprender leer e escreuirⁿ: e de

inuentario describi. & debent citari illi quibus præiudicari possit, & vide per Bart. in d. l. tutor qui repertorium. columna. 3. vbi dicit ita obseruari.

16 g **Delas heredas.** Idem dicit de nominibus debitorum: instrumenta tamen per quæ probatur pupillum debitorem esse, non sunt ponenda, licet posset tutor si vellent. secundum Saly. cet. post Bart. in. d. l. tutores. vbi Saly. versu. quarto. 7.

17 h **Toller.** Concor. cum. l. fin. ad fin. C. arbit. tute. & d. l. i. §. solent. & ibi Bal. de officio præf. vrb.

18 i **Razon derecha.** Concor. cum. d. l. tutor qui repertorium. in princ. ff. de administ. tut. & vide ibi per Bar. col. pe. versu. venio ad secundā ptē.

19 k **Endereçar las cosas.** Vide legem. cōsilio. in princ. ff. de curato. furio. & legē. qui tutores. C. de administ. tuto. & l. a tutorib. in principio. ff. eo. & vi. lo. de Pla. in. l. 2. C. de cōdit. in publi. ho. lib. 10. & ibi etiam per eum, q̄ debet tutor reparare facta testā: ne frumentū pupilli pluuijs corrumpatur, & ibidem q̄ non excusatur, & si posuerit factorem communi opinione reputatum fidelem, & diligentem.

20 l **Abuenafe.** Adde. d. l. a tutoribus. in princ. ff. de administ. tuto. & quid si tutor patruus pupilli, qui cōmunem turrim cū fratre suo inchoauerat, alius eleuauit de bonis suis & pupilli motus: quia vicinus inuidus suā turrem illi oppositā alius eleuauerit: an possit pupillus factus adultus, vel eius hæres tales impensas repetere? lo. Andr. in additio. ad Specu. titu. de iudic. §. 2. col. 8. ad fi. additionis magna referens quæstionē pilei, dicit quod tutor qui bona fide opus inchoatū a patre pupilli perfecit, nõ tenetur cū pupilli honorem tueri debuerit. argu. l. cū plures. §. 2. ff. de administ. tuto. quod est notandū. Aduerte etiam q̄ tutor vel curator non tenetur cōseruare frumentum, vel vinū minoris, nisi tempus caristia: sed potest vendere occurrenti & cōmuni pretio: neq; tenetur mittere in aliū locū. l. si. §. fi. & ibi Bar. C. de administ. tuto. qd Salicet. ibi dicit eorū tenendum, & debet secundum eū tutor in rationibus suis ponere tēpus veditiois: alias in eius præiudiciū inspiceretur tēpus, quo plurimū illo mense vel anno valuit. Et an teneatur dare pecuniā minoris ad licitū quæstū: vide Bar. & Paul. in. l. diu. Severus. ff. ad leg. falci. & vid. l. tutor qui repertorium. §. si post depositionem. ff. de adm. tuto. debet etiā tutor facere quidquid potest, ne pupillus incidat in pœnā contractus. vide Bal. in. l. an tibi. C. de in litem dand. tuto. & an teneatur tutor de fructibus percipiendis, & ita contra eum possit formari libellus vide Bar. in. l. si sine. §. modestinus. ff. de administ. tuto. & an imputetur tutori damnū cōtingens in repignorata. vide. l. Titius. §. lucius. ff. de administ. tuto. & quam diligentiam teneatur præstare tutor. vide gloss. in. l. pe. ff. de eo qui pro tuto. et ibi Nico. de Neapo.

Lex. XVI.

21 **Tutor faciat pupillum legere et scribere,** deinde in artificio congruo in bui, alimentetq; cum facultatibus consideratis. h. d. Habuit originē à l. cum plures. §. tutor. ff. de administ. tuto.

22 m **Buenas maneras.** Cōcor. cū. l. cū plures. §. cū tutor. ff. de administ. tuto.

23 n **Leer e escreuir.** Adde. l. qui filium. ff. vbi pupill. educat. debet. et eo.

Adit. C. de admi. tuto. et. l. j. sequentes. et adit. C. de admi. tuto.

Sesta Partida.

cit l. ius alimentorum. vers. item ad instructionem. & vide in dict. l. q. filium. gloss. quod mulieres olim addiscebant grammatice. & vide quæ dicit ibi Alberi. vbi dicit se audisse de filia Accursij, quod legebat iura Bononiæ.

3 a **¶** *Aquel menester.* Vide in d. vers. item ad instructionem.

4 b **¶** *Catando.* Ad de. l. ius alimētorum. & l. officio. ff. vbi pupill. educa. debet. & l. 3. §. tutor. ff. de suscept. tuto. & C. de alimen. pupi. præstan. l. 1. & 2.

¶ *Lex. XVII.*

¶ Potest tutor agere & dñ en dere nomine pupilli per se si est pupillus minor septennio: si maior potest interesse præsentis tutoris & auctoritate. Itē pupillo absente à loco potest adesse tutor. Et si sunt plures tutores, quilibet potest agere & defendere in solidum. Item sententia contra tutorem lata mandatur executioni contra bona pupilli, non contra sua, item contractus cum pupillo sine tutoris auctoritate factus tenet in eius commodum: sed non in eius damnum: & tutor dans auctoritatem in talibus faciat per se, nõ per mandatum vel litteram aliàs nihil agit. h. d.

Ad tit. C. si vnus ex pluri. & 3. l. i.

Spues desto de uel poner que aprenda, e vñe aquel menester^a, que mas le conuiniere, segū su natura, e la riqueza, e el poder que ouiere. E deue guardar lo, e pensar del: dandole de comer e de vestir, e de las otras cosas q̄ menester le fueren, segū entendiere que lo deue fazer, catando^b toda via que lo faga segund los bienes que rescibio del.

¶ *Ley. XVII. Como el guardador deue demandar e responder por el huerfano.*

L guardador en nome del huerfano, ñeue demandar e defender el derecho ñl, en todo pleyto q̄l mouiesse o le fuesse mouido en suyzio. E si fuerē los guardadores dos o mas, cada vno dellos^d puede esto fazer, maguer el otro nõ estuiesse delante, seyendo el moço menor de siete años, o si fuesse mayor, e nõ estuiesse presente en el lugar: mas si fuesse mayor de siete años: estonce puede el moço mouer el pleyto, cõ otorgamiento de su guardador: o el guardador en nome del huerfano seyendo amos delante, e si sententia fuesse dada sobre tales

to. tuto. & in ff. eo. in principio. de cõfessiõẽ vero in causa ciuili vel criminali. vide. l. certum. §. in pupillo. ff. de confes. & in l. clarũ. C. de auto. præst. & tenetur tutor si non fuerit vñter autoratus. l. si ad pupillum. ff. de auto. tuto. & vide. l. eũ qui. & ibi Bal. C. arbitr. tute. & an cũ minor respondet de veritate exigatur tutoris auctoritas, vel curatoris: vide Abb. i. c. pen. colu. 4. de iuramen. calu. & Bal. in auth. sacramenta puberum. ad fi. 3. dA tit. ff. co. C. si aduer. & in ff. de vendi. & Bald. in l. 2. §. q̄ obseruari. colu. 2. C. de iura. calu. & an debeat ista auctoritas in venditione rerum minoris, quæ fit per creditores. vide Bald. in l. fina. C. si propter publ. pensita. vbi tenet quod non: sed solum in causa cognitione & venditione citandusest.

pleytos cõtra el guardador, non deuen fazer entrega porende en los sus bienes: mas en los del moço que touiesse en guarda. Otrõsi dezimos que el moço non puede fazer pleyto nin postura cõ otro ninguno, en que obligue ninguna cosa de sus bienes, a menos de otorgamiento de su guardador^s, e si lo fiziere a daño de si, non deue valer. Pero si otro alguno fiziere pleyto cõ el, vendiendo le, o obligando le a alguna cosa, que fuesse a pro del moço^h, valdria el pleyto que desta guisa fuesse fecho. E el otorgamiento que el guardador fiziere en nome del en suyzio, o fuera de suyzio, deue lo fazer por si, e non por mandadero, nin por carta: ca si de otra guisa lo fiziesse non valdria.

¶ *Ley. XVIII. Que los guardadores non deuen enagenar los bienes de los huerfanos.*

Non deuen los guardadores dar, nin vender, nin enagenar ningũa de las cosas del huerfano, q̄ sea rayz^k. Fueras ende, si lo fiziere algũo por pagar las debdas^l que ouiesse dexado el padre del

vbi etiam probatur quod verbis debet autorare, quod intellige vt per Bal. in l. mandatum. colu. 1. C. manda. in actionibus expressis: secus in tacitis. & vide per eundem Bal. in l. quæcũque. & in l. cum non solum §. necessitate. col. pe. C. de bonis quæ libe. Et an possit interponi ex interuallo: tex. q̄ nõ sed statim dicit esse interponendam. l. obligari. §. tutor. ff. eo. & ibi etiã q̄ non per epistolã. & ibi vide Bar. & Bal. in l. 1. C. si seru. extero. Et de prælato, an possit auctoritatem interponere ex interuallo: vide per Abb. in c. edoceri. col. fi. de rescript. & vide quæ nõ. idem Abb. in c. cum vos. de his quæ fiunt à prælato. sine consen. capi. Et quid de iussu consilio vel mandato consensu & decreto iudicis, an interponatur ex interuallo: Adde Bal. in c. si quis miles. de feud. sine culpa. non amit. Et an dans consilium videatur interponere auctoritatem suam. vide Abb. in cap. dilecti. de arbit. co. 3. & 4. & vide in ista materia notabiliter per Socin. 1. vol. consi. 15. col. 15. & eo. vol. consi. 87. col. 1. & 2. & consi. 153. in prin. in 2. volu. & consi. 160. col. 5. & consi. 23. 4. volu. vbi multa notabilia in ista materia videbis.

¶ *Lex. XVIII.*

¶ Non potest tutor rem pupilli immobilem nisi ex necessaria causa debiti paterni, vel dotis sororis pupilli: aut ad eius matrimonium copulandum alienare: & tunc facit cum iudicis decreto: nec aliquo modo domum paternam aut auitinam distrahat: nec seruos ab antiquo seruiens. hoc dicit.

¶ *Que sea rayz.* Vide. ff. de reb. eo. per totũ. & C. de præd. mino. per totũ. sic neque ius ad rem immobilem potest alienari sine decreto. vt in l. si ad resolundã. & ibi Bal. C. de præd. mino. gl. & doct. in l. 1. C. si aduer. trãfactio. & vide quod per illã. l. si ad resolundã. dicit lo. Andr. in additio. ad Spec. in rub. de pact. Et quid si cedatur actio competens ad rem immobilem, vel ad centum alternatiue: vide per Bar. & Ang. in l. si sic. §. si quis ita. in ff. de leg. 1. q̄ pendebit ex futuro euentu, de eo q̄ soluit debitor. Et quid si pupillus solum habeat possessionem: vide Nicolaũ de Neapo. in l. magis puto. §. si pupillus. ff. de reb. eorum.

¶ *Las debdas.* Adde. l. 60. tit. 18. 3. par. & l. 4. tit. 5. 5. part. & quæ ibi dixi De las her-

1 c **¶** *Demandar e defender.* Concor. cum. l. generaliter. & l. tutoris præcipuum. ff. de administ. tuto. & l. cum qui. C. de procura. & l. fi. in principio. C. de administra. tuto.

2 d **¶** *Cada vno dellos.* Concord. cum. l. 1. & 2. C. si vnus ex plurib. tuto. vel cura. & l. 3. §. 1. & l. decreto. §. fina. ff. de administ. tuto. Quid autem si omnes velint agere vel conueniri? glo. in d. l. 1. dicit, quod possunt & debent admitti. Salycet. ibi dicit quod si agant omnes admittuntur vno & eodem libello, non diuersis: quia omnium interest ratione officij, & communis periculi: si verò conueniantur distinguit, aut pupillus est conuentus, & si omnes volunt defensionem suscipere possunt. l. 1. §. sufficit. ff. de administ. tuto. aut pupillus non conuenitur: sed tutor nomine pupilli, & tunc illo inuito alij non possunt defensionem suscipere possunt tamen assistere causæ: ne colludatur. vide ibi per eum qui respondet ad. l. ne in plures. ff. de exercito. Cyn. ibi & Ang. & Bar. in d. l. decreto. §. fina. volunt quod ad petitionem aduersarij per. d. l. ne in plures. iudex eligat idoneiorem & alij poterunt assistere, & quælibet practica videtur bona.

3 e **¶** *Mayor de siete años.* Concord. cũ. l. 1. §. sufficit. ff. de administ. tuto. vbi vide per gloss. & Bar. Quid autem si sit adultus? & tunc videtur notari differentia inter pupillum & adultum: vt in adulto sit in electione volentis eum conueniri, vt in adulto sit in electione volentis eum conueniri, vt in adulto sit in electione volentis eum conueniri, vt in adulto sit in electione volentis eum conueniri.

4 f **¶** *En los sus bienes.* Concor. cum. l. 2. ff. de administ. tuto. & ff. de re iudi. l. 4. vers. tutor quoque. & l. 1. C. quando ex fact. tuto.

5 g **¶** *Otorgamiento de su guardador.* Cõcor. cũ. l. obligari. in princi. ff. de au

De las hermanas. Concor. cum. l. cum plures. §. cum tutor. ff. de admi-
nistrato. tuto. per quam hoc limitatur, vt intelligatur de sorore pupilli
ex eodem patre nata. vbi gl. & Barto. ita tenet. tenet etiã Bald. in. l. neq;
mater in. 2. lectu. C. de iur. dot. vbi dicit qd sororē sibi attinentem per
matrem non tenetur dotare, adde etiã gl. & ibi Salic. in. l. non omni.
C. de admini.
tuto. & bene
facit. l. q. filiū.
ff. vbi pupill.
educa. deb. &
glos. in. d. §. cū
tutor. & doct.
dicunt procedere
qn̄ soror
est inops & sic
vellet videntur
q si non sit foror
ex eodem
patre, licet sit
foror ex parte
matris & talis
foror sit inops
q nō teneatur
frater illā dota-
re qd etiã cla-
re firmat Azo.
C. de admini.
tutor. in sum.
col. 4. vers. itē
dotem. contra
quod fortiter
facit qd tenere
tur tali forori
ad alimenta. l.
tutor secundū
dignitatem. §. in
soluendis. ff. de
admini. tuto. l. 1.
circa prin. ff. de
tute. & ratio. dif.
glo. & Bart. in. l. si
quis à liberis. in
prin. ff. de liber.
agnof. Salic. in. l. 1.
C. de alen. liber.
Ioan. de Imol. ex-
presse loquens in
sorore vterina in. l. 1.
col. 3. ff. solu. matr.
& confirmatur quia
etiã frater naturalis
inops alendus est a
fratre. authentica. licet.
C. de natura. liber.
& valet argumentū.
si tenetur alimentare
ergo & dotare. secū-
dū Iacob. de Arc. Pet.
& Cin. & Bal. in. d. l. neq;
mater. alias. incipit
mater. C. de iur. dot.
vnde videretur qd
teneatur eam dotare
vsq; ad cōdignā
quantitatem ex qua
possit alimentari: quic-
quid enim ex causa
præcipitur vel per-
mittitur, siue ob
causam, debet secū-
dum illam causam
moderari. l. lucius. ff.
de exerci. idē etiã qd
mater quæ teneat ad
alimenta filiarū
teneatur illā dotare
patre inopi existenti
tenet Barto. post Cin.
& tenet etiã Bald. in
aut. resq; C. cōia. de
lega. vnde etiã sicut
pater naturalis tenetur
alere filiā inopem,
ita tenetur eam dotare,
& l. vxorē. §. pater
naturalis. ff. de lega. 3.
& debet intelligi in
filia naturali quæ non
est inops, vel qd ex
honesto exercitio posset
sibi dotē constituere,
alias pater tenetur
eam dotare, secū-
dū Bald. in. d. l. mater.
de quo vide quæ
not. Bal. nouel. in
tracta. de dote. fo. 1.
col. 4. in. 16. speciali.
Io. de Imo. tamen
in. l. 1. ff. solut. matr.
col. 3. dicit qd nō
videtur bona æquipa-
ratio dotis ad alimenta
cum facilius præstentur
alimenta quæ minutim
prestantur qd dos
quæ in magna quantitate
præstat, & adducit de
patre naturali qui licet
teneatur alere filiā non
tamē dotare, vt in. d. §.
pater naturalis. & qd
licet filius teneatur alere
matrem & etiã sororem
vterinā, vt in. d. l. si
quis a liberis. tamen
non tenetur dotare, vt
in. d. §. cum tutor.
illam etiã æquipa-
rationem dotis ad
alimenta impugnat
Alex. in. d. l. 1. col. 6.
ff. solut. matr. Ang.
etiã in. l. a filia. in
prin. ff. ad trebel.
impugnat dictam æ-
quipa-rationem, &
dicit in terminis,
& frater nō tenet
dotare sororē vterinā,
licet inopē, & ista
videtur magis cōs-
cōclu. saltē i fratre
respectu sororis
vterinæ, prout latē
tradit Ia. fo. in. d. l. 1.
col. 7. licet in matre
& patre naturali
Alex. ibi dicat, qd
tolerabile putat, qd
teneatur dotare dote,
quæ ad alimenta
sufficiat, & non
vltra. lex ista
partitarum non se
limitat ad sororem
ex patre: sed in-
distinguit loquitur,
vnde fortē sororē
inopē licet vterinā,
tantū frater per
istam legem tenebitur
dotare vsque ad
condignam quantitatē,
ex qua possit
alimentari, & ad. d. §.
cum tutor. respon-
detur, qd limitetur
in tali sorore inopi,
vel qd intelligatur
de dote, quæ ex-
cederet cōdignā
quantitatē, vsque
ad alimēta. & ista
videtur opi. æqua
& iuridica ppter
auctoritatē Bar. &
Bald. & sequaciū,
qui vtuntur isto
argu. de alimentis
ad dotem: non tñ
caret scrupulo, ideo
tu latius cogita,
& si velis tenere
hoc, fortē esset
limitandum, vt
quando frater in-
uitus isto casu
cog-
retur ad dotandum
sororem mortua
sorore dos redeat
ad fratrem, iux-
ta ea quæ not. Bal.
in. l. eam quā. col. 10.
C. de fideicom. &
Bald. nouel. vbi
supra, potest etiã
responderi ad. d. §.
cū tutor. cū dicit
ex eodē

huérfano, o por casar alguna de las hermanas^a del moço, o por casamiéto del mismo^b, o por otra razón derecha^c q lo ouiesse de fazer, nō lo pudiédo escusar^d en ningūa manera. E aun estonce nō lo puede fazer sin otorgamiéto del judgador, e el juez lo deve otorgar, si entender que tal enagenamiéto se faze por alguna de las razones sobredichas. Pero non deve cōsentir que la casa q fue del padre, o del auuelo del huérfano en que el nascio^e, se enagene en ninguna manera pudiendo lo escusar. Otrosi non deuen vender, nin enagenar los siervos^f que luengamente ouiesse estado en casa del padre, porque estos atales suelen ser prouechosos en la casa, e son sabidores de los bienes del finado, mas los otros que entendiesse que podrian

patre natam, q ideo ita posuit quia officium paternum, & non mater-
num est dotare filiam. al. qui liberos. ff. de ritu nupt. l. 8. tit. u. 4. partit.
vnde cū datur casus q mater diues teneatur, vt supra dixi. idem effect
dicendū in fratre vterino. Et adde ad istam. l. q frater etiã clericus te-
netur dotare sororē ex eodē patre natā, si ipsa non habet vnde dote-
tur, secundum

ser dañosos, bien los puede vender, e el precio dellos deve lo meter en pro del huérfano.

¶ Ley. XIX. En que lugar deve ser criado el huérfano, e con quien.

Riar se deve el huérfano en aquel lugar e con aquellas personas que mando el padre o el auuelo en su testamento. E si por auentura en el testamento de ninguno dellos non fuesse esto puesto, estonce el juez del lugar, deve catar con grand femencia e escoger algund ome bueno, que ame la persona del huérfano^h, e el prouecho del, e que sea atal, que muriendo el moço, non aya derecho de heredarⁱ lo suyo: pero si ouiesse

uerf. dot. & in. l. nulla. C. de iur. dot. & Barto. in. l. si constante. in prin. col. 13. ff. solu. matr.

c Derecha. Casus alios ponit glo. in. l. ob æs. C. de præd. min. & alium casum, scilicet propter utilitatem minoris posuit. l. 4. tit. 5. part. 5. & ibi dixi alium casum ponit Bald. nouel. in tracta. de dote. fol. 23. col. 3. in. 61. speciali, quando scilicet minor alienaret ad redimendum à captiuitate personam coniunctam in casu authent. si captiuus. & in corpore vn de sumitur. C. de epis. & cleri. §. l. 6. titu. 7. supra ead. parti. & adde alios casus per Azo. C. de administra. tuto. in summa. col. 51.

d Escusar. Debet ergo fieri causa cognita, vt in. l. magis puto. §. nō passim. ff. de reb. eo. & d. l. ob æs. C. eo. & tradit magistraliter Specu. titu. de emptio. & vendi. §. nunc dicendum restat. verbi. hoc quoque.

e Nascio. Concord. cum. l. lex quæ tutores. C. de administra. tuto. 7

f Los siervos. Concord. cum. d. l. lex. quæ tutores. vers. ante omnia. 8

¶ Ley. XIX.

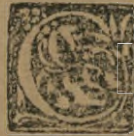
20 Pupillus est alimentandus, vbi pater mandauit nutriendum, & si tacuit faciat eum iudex apud probum hominem ei ab intestato non successurum nutriri, aut apud matrem dum casta sit, & non nupserit, sed si nupserit auferatur ei, quia noui amore mariti præsumitur in mortem eius consentire, vt succedat. ei. h. d.

g El padre. Nonnunquam tamen a voluntate patris, recedit prætor. l. i. in princip. ff. vbi pupi. educa. debe. l. quintus mutius. ff. de ann. leg. & vide quod not. Bald. in. l. 1. C. de confirma. tuto.

h Del huérfano. Adde. l. si. C. vbi pupil. educa. debe. & l. si disceptetur ff. eod. vbi qd cauendum sit ne puella collocetur apud eum, cuius pudicitia infidietur. Et quærit Bald. in. l. 1. ff. eod. an si aliqua pupilla sit desponsata, & est apud sponsum: vtrum prætor debeat eam alibi facere educare? & respondet qd aut pupilla est minor septem annis, & tunc sponsalia nihil operantur, si vero est maior septem annis & tunc aut est legitimè tradita sponso per patrem vel legitimas personas, & tunc non debet auferri sponso: si autem non esset ei tradita per patrem vel alias legitimas personas, tunc non debet apud eum educari: præsertim si matrimonium non sit bene conueniens, & tandem conclusi uè dicit, qd omnia ista remanent in pectore boni viri, hoc est, iudicis. & tradit etiã Alex. consi. 161. super primo dubio. col. fin. 5. volu. & vide Chryso. super Matthæ. homil. 4. dicentem, quod hunc morem tenebat antiquitas. quòd sponsa in sponso domibus haberentur. vide per Bart. in disputa. sua. incipien. quæritur vtrum iudex.

i De heredar. Concordat cum dicta. l. fina. & ff. eod. l. 1. & l. penulti. sic etiã dicit Bald. in capitulo. primo, qualiter debe. vassa. iur. domi fidelita. quòd nomestica personæ successorem dominorum spectantes suspectæ sunt ne vitæ eius infidientur: quæ tamen suspicio purgatur per iuramentum, vt not. gloss. ibi. nota tamen quòd si ex alijs Partida. vj.

Ant. & Abb: in capi. peruenit: de arbit. vbi & plus vult Abbas, quòd clericus cum bona conscientia potest dotare sororē, vel consanguineā inopē de reditibus beneficii, v. Pecclesta. Ad tit. C. & ff. vbi pub. edu. deb. & C. de ali. pup. præsta. vid. 3. in. l. 16.

Ad tit. C. & ff. vbi pub. edu. deb. & C. de ali. pup. præsta. vid. 3. in. l. 16.

Ad tit. C. & ff. vbi pub. edu. deb. & C. de ali. pup. præsta. vid. 3. in. l. 16.

Partida. vj.

Sesta partida.

presumptionibus contrariis tolleretur ista suspicio, posset iudex, discernere pupillum educandum apud eum, qui eius proximus successor sit, ut tradit Socius, consilij, circa primum quæsitum, in 2. volumin.

4 a **¶ Madre.** Nam educatio pupillorum, nulli magis: quam matri committenda est, vti hic, & in l. i. C. vbi pupill. educa. deb.

5 b **¶ Que casare.**

Adde. d. l. i. & tunc tam ipsa quam vitricus repellatur ab educatione, quod Bald. in l. omnē. C. ad Tertull. intelligit. si apud magis idoneum pupillus possit alimentari, non alias. nam vbi pupill. educet in arbitrio iudicis est. & allegat in authē. de nupt. §. eius quoq; principis colla. 4. & idem vult Alberic. in d. l. i. in fin. q̄ etiam si mater superinduxit vitricum: si tamen cessat omnis suspicio, ut q̄ non est successura pupillo quia habet substantiam, & est honesta vita & Vitricus similiter q̄ tunc ali. possit penes matrē, in dubio tñ suspecta est & repellitur.

6 c **¶ Amar tanto.** Adde. §. eod. l. 4. & quæ ibi dixi. & vide q̄ notabiliter dicit Bald. in l. i. col. fi. versicul. vltimo quaritur. C. de leg. & in l. i. C. vbi pupill. educa. deb. & in l. precibus. col. 6. C. de impuber. & aliis subst. ibi & hoc verum nisi mater transeat ad secunda vota. nam tunc presumitur ardere amore magis ad secundum virum quam ad filios. C. de admini. tut. l. neque tutores.

madre a que fuesse muger de buena fama, biē le puede dar el fijo que lo crie, e ella puede lo tener mientras mantouiere biudez e non casare. Mas luego que casare b, deuen sacar el huerfano de su poder, porque dixeron los sabios: que la muger fuele amar tanto c al nuevo marido, que non tan solamente le daria los bienes de sus fijos mas aunque confintiera en la muerte dellos, por fazer plazer a su marido.

¶ Ley. XX. Quanto deuen dar al huerfano de sus bienes, para gouerno de sie de su cōpañia.

Gouernados deuen ser los huerfanos de sus bienes en esta manera. Ca deue el gouernador del lugar establecer, segū su aluedrio, e la riqueza del moço d, cierta quātia de pan, e de vino, e de dinero, que les den cada año para su gouerno, e para su vestir del, e de su cōpañia, catando toda via e que de la renta e de los esquilmos de los bienes del huerfano salgan estas despensas: e que todo lo al, le finque en saluo, si se pudiere fazer f. Pero si el guardador entendiēse que seria daño del moço, en descubrir la riqueza, o la pobreza del, e por esta razon le gouernasse de lo suyo, espendiēdo por el, tanto quanto fuesse guisado, o poco mas, por esta razon: estōce dezimos, que lo puede fazer, e deue le despues el moço quando fuere de edad pagar todo lo q̄ desta manera ouiesse despendido por el.

¶ Ley. XX.

3 Taliter discernat iudex alimenta pupillo: quod ex fructibus & redditibus patrimonij rebus saluis gubernetur sed si tutor cum de proprijs alimentat, ne pupilli diuitiæ manifestentur, ut non eueniat ei damnū tenetur pupillus sic expensas soluere. h. d.

1 d **¶ Del moço.** Concord. l. secunda. ff. vbi pupi. educa. deb. & C. de aliment. pupill. præst. l. fin. & modum patrimonij spectare debet iudex: cum alimenta decernit: & debet statueretam moderatē, ut non vniuersum redditum patrimonij in alimenta decernat: sed semper ita fiat ut ex redditu aliquid supersit. l. ius alimentorum. versicu. modum. ff. eod. Sed quid si pupillus habet ita modicum patrimonium, quod redditus non sufficiunt ad alimenta, nunquid poterit tutor ponere manum ad proprietatem? Alberi. in d. l. ius alimentorum. dicit, quod vidit multos & magnos viros sentire, quod non: per illum versic. Sed quod potius tutor debet mittere pupillum ad mendicandum, ipse ta-

men vult contrarium, maximē vbi pupillus esset nobilis, licet pauper & dicit de hoc videri tex. expressum. in l. 3. in princ. ff. de cōtra. iudic. tute. vide ibi per eum.

e **¶ Toda via.** Concordat dicta. l. ius alimentorum. & vide quæ dixi in glo. præcedenti.

¶ Ley. XX I. Faſta quanto tiempo deue durar la guarda e el officio de los guardadores de los huerfanos: e como deuen dar cuenta de los bienes dellos.

Durar deue h el officio de los guardadores, faſta q̄ los huerfanos sean de edad de catorze años, si fueren varones: e si fueren mugeres, faſta que sean de doze. Otro si se acaba tal guarda, como esta, por muerte, o por desterramiento i del guardador, o del huerfano. Eſſo miſmo seria si tornafse en seruidumbre k, o catiuassen a qualquier dellos. E aun dezimos q̄ si alguno fuesse dado por guardador a tiempo cierto, o ſo condicion, que se acaba tal guarda cumpliendo ſe el tiempo: o falle ſiendo la condicion. Otro si dezimos q̄ se acabaria tal guarda como esta, si por ſi jassen al huerfano, o al guardador, ſeyēdo de aquellos guardadores q̄ ſon llamados legitimos l. E aū se acabaria quādo el guardador se eſcuſaſſe de lo ſer, por algūa razon derecha: o ſi le tirassen de la guarda por ſoſpechoſo. Pero en qualquier deſtas maneras ſobre dichas que ſe acabe el officio del guardador, tenudo es luego de dar buena cuenta m e verdadera de todos los bienes del huerfano, tābien mueble como rayz, e en tregarlo todo a el miſmo, e a ſu guardador, que es llamado curator. E para eſto cumplir, es obligado tambien el guardador, como ſus fiadores n, e ſus herederos o, e todos ſus bienes p al huerfano, e a ſus herederos.

vt ibi. & quid ſi tutor banniatur? vide Nicho. de Neapol. in l. ſi tutor. §. ſi tutori. ff. de tute. & ratio. diſtra. & vide. l. in locum. & ibi Alber. C. qui p. t. tuto. vbi concludit, q̄ ſi ex banno ciuitatem amittat deſinit eſſe tutor, vt in §. ſed & capitis. in ſt. quib. mod. tute. finitur. quando autē ciuitas amittitur. vide in §. minor. in ſt. de capit. diminu. & ſemper cautē aduertas ad iſtas. ll. partitarum cum loquuntur per hoc verbum deſterramiento, vt nō ſemp intelligas de q̄libet exilio a iudice ipſoſito.

k **¶ En ſeruidumbre.** Proſequitur quæ habentur in ſt. quib. mod. tute. ſi- 3 ni. & per Azo. C. quando tutor. vel cura. eſſ. deſ. in ſumma.

l **¶ Legitimos.** Vide. ff. de capit. diminu. l. tutelas. 4

m **¶ Buena cuenta.** De hoc vide. ff. de tute. & ratio. diſ. p totū. & C. arbitr. 5 tute. in ſumma. per Azo. & ſi non reddit rationē, tenetur pœna, quaſi 6 falſi. l. i. §. tutores. & ibi Bar. ff. de falſ.

n **¶ Fiadores.** Vide. ff. & C. de fideiuſſo. tuto. per totum.

o **¶ Herederos.** Vide. C. de hæredi. tuto. p totū. & ff. de fideiuſſ. & hæred. tu. 7

p **¶ Sus bienes.** Nota ſingulariter, q̄ etiā bona ſi deiuſſorū & hæredum tu- 8 toris, ſunt tacitē obligata minori. Adde. l. fi. §. ſi. in ſi. & ibi not. Bal. C. 9 de iudic. & ibi vide p Iſo. q̄ intelligat etiā de rebus proprijs hæredū licet nō bñ ſe firmat: ſed ſatis pbat in iſta. l. p titarū, quam tene menti.

f **¶ Fazer.** Nota 3 bene: nam fa- cit pro dictis Alberi. de quibus ſuprà in glo. prima.

g **¶ Razon.** Vel 4 alia. & idē crederem, ſi nula cā adeſſet, ſed ex iniuria non adiuu iudicē pro taxa- tiōe alimentorū & probari videretur. l. ſina. C. de aliment. pupil. præſtā. **¶ Lex finalis.**

h **¶ Durar deue.** 1 Cōcord. in ſt. quib. mod. tu- te. fin. in prin. & ſuprà eodē l. 12. & vide. l. ita autem. §. ſi tutor. & ibi Bart. ff. de ad- miniſtra. tuto. & de tutela re- gis: an ſinia- tur puberta- te: vide p Al- beri. in rubric. C. q̄n tuto. vel cura. eſſ. deſi. & quæ dixi. in l. 3. tit. 15. 2. par.

i **¶ Por muerte.** 2 deſterramiento. Concord. cum §. ſimili modo Inſt. quib. mo- dis tute. fini. & intellige. de ſterramiento ex quo ciui- tas amittitur,

Ad tit. C. q̄n tut. vel cura. eſſe deſi. & in ſi. quibus mo. tut. ſi. & l. 12. §. i. ſtoitu.

¶ Titulus Decimus septimus. De excusatio. tuto.

¶ Lex prima.

Excusatio est iustam causam quare non tenetur subire onus tutelæ assignare sed minor viginti quinque annis non tenetur excusationem ponere quia si vellet, non admitteretur. h. d.

¶ Titulo. XVII. Porque

razones los que son escogidos para guardadores de los huérfanos se pueden excusar que lo non sean.

Escusan se los omnes que son dados por guardadores de los huérfanos e de sus bienes, poniendo razones ciertas ante sí e guisadas por que muestran que non se han de trabasar de la guarda dellos. On depues que en el titulo ante deste fablamos, de como tales guardadores como estos, deuen ser escogidos. Queremos aqui contar las razones, porque se pueden excusar de tal guarda, quando non la quieren fazer, o non pueden. E diremos, que cosa es tal excusa como esta. E que razones son aquellas, porque pueden esto fazer. E ante quien. E en que manera. E fasta quanto tiempo, puede aquel que es escogido por guardador, poner tal excusa como esta.

¶ Ley. I. Qual cosa es excusança.

Excusança tanto es como mostrar alguna razón derecha en su yuzio, porque aquel, que es dado por guardador de algùn huérfano, non es tenuto de recibir en guarda a el nin a sus bienes. Pero non ha porque mostrar excusança ninguna, el que es dado por guardador de huérfano, seyendo el menor de veynte e cinco años, porque estos a tales non lo pueden ser maguer quieran.

¶ Ley. II. Que razones son aquellas porque se puede excusar el que es guardador de algùn huérfano que lo non sea.

Razones ciertas son por que los omnes se pueden excusar, que non sean guardadores de huérfanos. La primera es, quando aquel que es dado por guardador ha cinco hijos

rorum. & ita loquitur. d. l. si quis decurio. & istam opinio. videtur sequi glo. in. l. i. C. qui nune. libero. libr. 10. & firmat Bald. in. d. l. si quis decurio. dicens hanc esse veritatē: sed opi. gloss. in. d. l. si quis decurio: pleriq; docto. tenuerunt, vt refert Alex. in additio. ad Bart. in. d. §. demonstratur. & consi. 13. vol. 1. 5. & tene menti, nam talis excusaretur a

naturales, e legitimos bñuos. Pero si alguno ouiesse perdido de los cinco hijos, vno o mas e batalla, en seruicio de dios e del rey, bien puede ser contado entre los bñuos, e excusarse el padre por esta razon de ser guardador. Otro si se pueden excusar, que non seã guardadores, todos aquellos que han de recabdar las rentas del Rey, e los que son sus mensajeros, e los que han de judgar e cumplir la justicia por obra. Pero si alguno de estos ouiesse recebido en guarda algùn huérfano, ante que le ouiesse dado aqñ officio non se podria despues excusar por esta razón, que lo non ouiesse en guarda. Otro si dezimos, que si algùn guardador de huérfanos, ouiesse de yr en seruicio del Rey por su mandado, a alguna parte que fuesse muy lueño: o fuesse alla por seruicio, o por pro comunal de la tierra en que biue, este a tal deuen le atender fasta que venga. Pero deue dexar los moços e sus bienes en guarda e en recabdo de tal ome, que piense bien dellos, de mientras que el tornare. E quando viniere, deue cobrar e auer los huérfanos en su guarda, biẽ asì como los tenia en ante. E aun dezimos, que desde aquella sazõ que viniere fasta vn año, non le deuen dar otro huérfano nueuamente en guarda. Fuera de ende, si pluguiere a el mesmo de lo recibir. Otro si dezimos, que si acaesciesse algùn pleyto granado de nueuo, entre el guardador e el huérfano sobre toda la heredad del moço, o sobre alguna partida grande della, que por tal razon como esta, bien se puede excusar el guardador, que non aya en guarda el huérfano. E aun dezimos, que auiendo algùn ometres guardas de huérfanos, si acaesciesse que le quieran dar otro en guarda, bien se puede excusar, por tal razón como esta, que non reciba la quarta guarda. Otro si, el que fuesse tan pobre que non ouiesse al porque guarescer, si non por

collectis, secun dū Barto. in. §. demonstratur. & ista opinio tanq; benignior videtur sequenda, secun dū Ange. in. titu. de excusat. tuto. in princ. col. 3. vbi dicit q; vidit de facto ita pronuntiar.

¶ En batalla. 3 Concor. l. bello amisi. ff. eodem. & in. titu. eo. in princ. & §. f. min. in. titu. de adopt.

¶ Del Rey. Con 4 cordat institu ta eodem. in §. primo. vbi Ange. Arelin. dicit procede re tam in ad ministrantib; res fiscales, q; res patrimoniales principis. l. administrates. in principio. ff. eodē. l. bene a zenne. C. de quad. prescrip.

¶ Mensajeros. 5 Concor. in. titu. eodem. §. item hi qui.

¶ Judgar. Con 6 cordat institu. eodem. §. & qui potestatem.

¶ Excusar. Vi 7 de in dict. §. §. & limita. vt in l. iuris peritos. in principio ff. eodem.

¶ Guardador. 8 Adde dict. §. item hi qui rei publicæ.

¶ Un año. Vi 9 de in dicto. §. & in. l. non solum. in prin-

cipio. & ibi Nico. de Neapo. ff. eodem. m ¶ Granado. Concordat instituta eo. §. item propter litem. & l. propter litem. ff. eodem.

n ¶ Tres guardas. Concord. instituta eod. §. item tria. & ff. eo. l. tria. & l. si duas. & l. si quis. in principio. non tamen prestarent vacationem ab aliis muneribus publicis auctoritate, & vtilitate. l. 2. & ibi vide Ioan. de Plat. C. de excusa. mune. l. 10.

C. titu. excu. l. i. in. qui lib. li

2 d ¶ Cinco hijos. Cō cord. institu. de excusa. tu to. in princip. & l. 2. §. remittit. ff. eodem. & aduerte q; numerus quin queliberorum excusat a muneribus personalibus, & numerus. 12. & 16. excusat etiam a realibus. vt in. l. si quis decurio. vbi glo. & Io. de Pla. C. de decurio. l. b. 10. l. semper. §. demonstratur. & ibi Barto. ff. de iur. immu. quidam tamen quos refert Ioan. And. in regu. decet. in mercurialibus, tenuerunt q; ita denum excusetur quis a muneribus patrimonialibus, quando habet numerum. 16. liberorū per text. in. d. §. demonstratur. & facit. l. neq;. C. de muner. patrimo. lib. 10. nisi esset decurio, quo casu sufficeret numerus. 12. libe-

- 12 a **¶** *Manos*. Concord. in sti. eod. §. sed & propter paupertatem, & ibi glo. à prelatura tamen non excusat paupertas. vid. glo. in. c. 1. 12. q. 3.
- 13 b **¶** *Enfermo*. Concord. in sti. eod. §. item propter aduersam valetudinem, si autem superueniat morbus post susceptam tutelam, vide. ff. eod. l. post susceptam. & vide in materia Ioan. de Plat. in. l. à muneribus. C. de decurio. li. 10. & l. 1. podagre. C. q. mor. se excus. eo. li. & vide. l. nō solo. §. si quis ita agrotus. ff. de excusa. tutor. l. 1. C. qui morb. se excusant.
- 14 c **¶** *Escusar*. Concord. in sti. eo. §. similiter. & vide Ioannem de Pla. in. l. ex pertes. C. de decurio. lib. 10. & l. athletæ. §. si. ff. eo.
- 15 d **¶** *Enemistad capital*. Concord. in sti. eo. §. item propter inimicitias, & l. athletæ. §. dat remissionem. ff. eod.
- 16 e **¶** *Es dicha*. Declaratur hic q̄ sit capitalis inimicitia, & approbat dictum gloss. in. d. §. itē propter inimicitias. & vide Bart. in. l. 3. §. si ff. de adimen. lega.
- 17 f **¶** *Affechado*. Nam inimicitia probat ex offensione & etiam ex nīu offensionis putā ex insidiis, item probatur si quis fecit parentelā vel cōfoederationem cum inimico: coniuñcti nō q̄ & confederati præsumentur eiusdem intentionis. vide per Bald. in. l. liberi. C. de inofficio. testa.
- 18 g **¶** *Conoscidamente*. Ex inimicitia probabili, vt dixit, quā nō oritur nisi ex probabili causa seu rationabili: & ideo in dispositione. l. non attendit inimicitia, nisi ex capitalibus vel ex magnis causis orta. vide per Bal. in. l. hereditas. co. 1. C. de his quib. vt indign. & probata causa inimicitia probatur inimicitia. Bald. in. l. nostram. in fi. C. de testa. & dicitur inimicus, qui etiam speratur inimicus ex euidentibus coniecturis, & apparatibus. Bald. in. c. 1. in princ. col. §. quib. mod. feud. amitta. & vide quā not. Bal. de pace const. in parte ad indignationem.
- 19 h **¶** *Fecha paz*. Præsūmī enim inimicitia durare, nisi contra probetur vt hic. & in. l. in ipsius. vbi Bald. C. famil. herisc. vide Soci. conf. 37. col. 3. in. 3. volu. & quid si reconciliatio sit de recenti: vide per Feli. in capit. cum oporteat. de accusatio. col. 4.
- 20 i **¶** *De seruidumbre*. Concord. in sti. eo. §. item is qui. cum glo. ibi.
- 21 k **¶** *De serenta años*. Concord. in sti. eod. §. item maior. & quid in muneribus aliis a tutela, vel in honoribus, vide Ioan. de Plat. in. l. si vltra. C. de decurio. lib. 10.
- 22 l **¶** *Menor de veynte e cinco*. Vide supra eodem. l. prima.

lavor de sus manos^a bien se puede escusar que nō sea guardador de huerfano. Otro si se podria escusar, que non fuesse guardador, el que fuesse enfermo^b de tal enfermedad de que nunca pudiesse guarescer. E aun el que nō supiesse leer, nin escreuir^c, si fuesse tan simple o tan nescio, q̄ non se atreuisse à fazer la guarda con recabdo. E aun se podria escusar de la guarda del huerfano, el q̄ ouiesse auido grand enemistad capital^d con el padre de aquel que le quiesse dar en guarda. E capital enemistad es dicha^e, quādo aquel q̄ es dado por guardador del huerfano, acuso el padre del, & cosas que si le fuesse prouadas, que le deuian matar porende, o ser mal enfamado, o si le ouiesse assechado^f en otra manera por lo matar: o si ouiesse seydo su enemigo conoscidamēte^g, e non fuesse despues fecha paz^h entre ellos. E escusar se podria otro si de la guarda, aquel aquiē ouiesse mouido pleyto de seruidūbreⁱ el padre del huerfano, o el al otro. E otro si el que fuesse mayor de setenta años^k, o menor de veynte e cinco^l.

¶ Ley. III. Como los caualleros o los maestros de las sciencias se pueden escusar que nō sean guardadores de otri.

Auallero que estouiesse en corte del Rey o en otro lugar seña lado por mandado del: o por pro comunal de la tierra, bien se puede

- m **¶** *Escusar*. Imò neq; volens admittitur. C. qui dar. tuto. pos. l. militem. 1 & supra tit. prox. l. 14. & §. idem & in milite. in sti. eo.
- n **¶** *De grammatica*. Concord. in sti. eo. §. item romæ. & l. si duas. §. grammatici. ff. eo.
- o **¶** *Esifica*. De medicis dicit q̄ circuitores antiq̄ appellabant q̄ circuibāt

escusar^m, que non tome guarda de huerfano, por razon de aquel seruicio que faze. Otro si el que fuesse maestro de grammaticaⁿ, o de rhetorica, o de dialetica: o de fisica^o, mostrādo su sciēcia a los escolares, e obrando por ella^p en su tierra: o en otro logar, por mandado del Rey, q̄ bien se puede escusar qualquier dellos, q̄ non sea guardador del huerfano. Esso mismo seria de los maestros de las leyes^r que siruē a los Reyes, biuiedo con ellos por sus juezes, o por sus consejeros. E a vn dezimos, que los filosofos^s q̄ muestran el saber de las naturas, se pueden escusar que non sean guardadores de huerfanos contra su plazer. Otro si dezimos, que el que fuesse dado por guardador al moço menor de catorze años, del que le aya guardado, fasta que sea de esta edad, bien se puede escusar, que lo non aya en su cura^t dende en adelante, si non quisiere. E sobre todo dezimos que el marido^v non deue ser dado por guardador de los bienes de su muger que fuesse menor de edad, porque sospechamos que la muger por amor que haa su marido, non le demandaria emienda del daño, o del menoscabo que fiziesse en ellos, e que gelo perdonaria todo del ligero. E porende deue pedir el marido al suez, que dea los bienes della^x otro guardador, que sea sin sospecha.

ciuitatē sanando agros, vt in d. §. grāmatici vbiglo. & q̄ ē vocantur para bolani q̄ multas habēt parabolas, & appellatione medicorum nō continentur, qui faciunt incantatiōes, vel exorcizant, nam non sunt medicinae genera ista, secundum Bald. in. l. 1. C. manda.

¶ *Porella*. l. sed & reprobari. §. amplius. ff. eod.

¶ *Mandado del Rey*. Hoc dicit quia extrapatriam suam isti nō habent excusationē, limita ergo istā. l. nisi alibi doceant, vel præticient ex mandato regis, q̄ tunc idē est ac si in patria. limita etiam in valde disciplinatis: nā licet quis ibi debet immunitate gaudere, vbi facit vtilitatē, fallit tamen in his q̄ sunt scientia eminentioris: q̄ vbiq; isti legant honorant patriā suā, & sunt de

cus & splēdor patriæ, vt in. d. §. amplius. & ibi. Bald. post Iaco. de Are. Item qui legerint in ciuitatibus habentibus priuilegium studii, gauderent hac immunitate, licet extra patriam legāt ex quo ibi ex concessione regis docēt, & haberetur perinde ac si Romæ, seu in cōmuni patria docerēt, vt in. d. §. item Romæ. & ibi per Ange. Areti. & per Alberi. in. d. l. sed & reprobari. §. de philosophis.

r **¶** *Maestros de las leyes*. Concord. cum. l. iuris peritos. ff. eo. & cū. l. sed & reprobari. §. legū doctores. ff. eo. & aduerte, quia in hoc deterioris conditionis esse videntur doctores legum, q̄ grammatici, & alii de quibus supra sed in multis alijs sunt priuilegiati de quibus in. l. 8. titu. fina. 2. parti. & tradit Areti. in. d. §. item Romæ.

f **¶** *Filosofos*. Adde. l. sed & reprobari. §. 1. ff. eod.

t **¶** *En su cura*. Concord. in sti. eod. in. §. qui tutelam.

v **¶** *El marido*. Concord. in sti. eodem. in. §. item rescripserunt. & C. 9 qui dar. tuto. pos. l. maritus, & vide glo. in. c. adam. 33. q. 5.

x **¶** *Que de alos bienes della*. Adde. l. amplissimi. & l. licet. C. de excusatio. tuto. & ex isto verbo & superiori patet quod non prohibet hæc lex, maritum dari curatorem ad litem. vide Barto. in. l. si quis cum procuratorio. §. fina. ff. de procurato. & Bald. in. l. prima. in fine. ff. de excusatio. tuto. vbi dicit. ita in practica seruari, ex ratione tamen hic posita, porq̄ sospechamos, &c. fortē possēt dici, q̄ si lis ad quā daretur curator, esset magni præiudicii, idem dici debeat q̄ de curatore bonorum, prout etiam voluit Salice. in. d. l. maritus.

Adtit. C. qui morbo se excus.

¶ Lex. III. In hac, vt vides, ponuntur & adduntur alij casus vltra eos, qui continentur in. l. proxima. Habuit ortum ista. l. a. l. sed & milites. ff. de excusatio. tuto. h. d.

Titul. XVIII. Quando los huérfanos deuen salir de poder de sus guardadores. iiii

Lex finalis.

Excusatio debet fieri per tutorem coram iudice intra quinquaginta dies a tempore quo scit se tutorem datum numerandos: si est infra centesimum lapidem vel miliarium, alias habet pro quolibet vicefimo miliario vnam diem, & insuper triginta dies: & iudex a die a qua incipiunt iusti dies currere vsq; ad quatuor menses hanc causam diffiniat: & si tutorem grauet, legitimam excusationem non admittens, potest tutor appellare. h. d.

Ley. III. Ante quien, e en que manera, e fasta quanto tiempo puede aquel que es escogido por guardador poner escusa que lo non sea.

EL que se quiere escusar, q̄ nõ sea guardador de huérfanos, deue mostrar delante del juez la escusacion que ouiesse, fasta cincuenta dias^a, e deuen se començar a contar, desde el dia que el supo^b primeramente que era dado por guardador. E esto se entiende, si es en el lugar aquel que es dado por guardador, o si es en otro lugar, que non sea mas lueña de cient millas^c. Ca si mas lueña fuesse, deue auer estonce por cada veynte millas^d vn dia, e treynta dias de mas, a q̄ venga mostrar su escusaciõ. E el juez ante quiẽ ouiere a ser mostrada tal escusa, deue fazer, que desde el dia que se començaron a cõtar los dias sobredichos, fasta cõplimiẽto de quatro meses^e, sea librado el pleyto, si deue valer, o non la escusacion. E si aquel q̄ es dado por guardador, mostrare escusa derecha, e nõ gela quiere caber el judgador ante quien la mostrare, si se sintiere agrauiado de la sentençia que diere puese alçar della^f.

Titulo. XVIII. Delas

razones porque deuen ser sacados los huérfanos e sus bienes de sus guardadores porrazõ de sospecha que ayan contra ellos

Sospechas grãdes nascen cõtra los omes que tienen los huérfanos, e sus bienes en guarda, de manera que los parientes e los otros que aman la pro de los menores, recelando se que non les vega daño de aquellos, q̄ los deuen guardar, se han a mouer, para mostrar razones, porque deuen los huérfanos ser sacados de poder

instructiõne pupillorum fienda, rationabiliter suspicatur, & ob hoc remouetur a tutela, licet idonee satisfder. Ob paupertatem autem non remouebitur bonus homo morigeratus. Item remouetur qui alterius tutelam male gessit, vel si est inimicus pupilli: vel cõsanguineorum eius, vel in iudicio dixit pro alimentis pupilli nõ habere, & contrarium reperitur: aut si inuentariũ non facit, vel pupillum in lite non defendit: aut latitauit, cum se tutorem sciuit. h. d.

h *Fuisse rico.* Concord. insti. eo. §. suspectus est autem. 2
i *Dar fiador.* Quia satisfactio propositum maleuolum tutoris non mutat. l. quia satisfactio. ff. eodem. & subdit etiam ista lex. 3
k *Maneris.* Adde instituta eodem. §. fina. & l. si creditores. ff. de priuilegiis leg. credito. 4

dellos. Onde pues q̄ en el titulo ante deste, mostramos las razones, porq̄ ellos mismos se pueden escusar, de nõ ser guardadores, quando nõ quieren, o non pueden trabajar de ello. Queremos aqui dezir, de aquellas porq̄ deuen ser tollidos de la guarda, maguer se quierã ellos trabajar della. E diremos quien son aquellos que pueden esto razonar. E en que manera deuen esto fazer. E ante quiẽ. E que pena merecen, si fallaren que algũ menoscabo les fizieron.

Ley. I. Por quales razones pueden ser tollidos los guardadores de la guarda.

Quel guardador puede ser llamado sospechoso^g, que es de tales maneras, q̄ puede sospechar cõtra el, q̄ desgastara los bienes del huérfano, o que le mostrara malas costumbres. E maguer este atal fuesse rico^h, e quisiessse dar fiadorⁱ de guardar e aliñar los bienes del moço, por todo esso non le deuen dexar en su guarda, porque tal fiadura nõ le toldria al guardador el mal entendimiento, o la mala voluntad que ouiesse en gastar lo del huérfano. E aũ dezimos que si el guardador fuere pobre, e de buenas maneras^k, non deuen por ende sacar de su poder al huérfano, e dar otros en su lugar. E las otras razones por que pueden toller a los guardadores los huérfanos, o dar otros en su lugar son estas, asì como si alguno ouiesse seydo guardador de otro huérfano, e ouiesse procurado mal^l los bienes del. O le ouiesse mostrado malas maneras. O si despues que ouiesse en guarda al moço, fuesse fallado q̄ era su enemigo^m, o de sus parientesⁿ. O si dixesse^o delãte del juez, que non tenia que dar a comer al moço, e fallassen que dize mentira^p. O si nõ fiziesse escrito de los bienes del huérfano, a que llaman inuentario, segund de

C. de excusatio. tuto. Bartol. tamen ibi dicit hoc relinquendum arbitrio iudicis. vt vides ista lex indistincte loquens, videtur approbare opinionem Dini. non tamen displicet arbitrium iudicis in hac re versari. prout Bart. dicit.

o *Si dixesse.* Idem si sui copiam non faciat, vt alimenta pupillo decernantur. instituta eodem. §. si quis tutor. & l. tertia. §. tutor qui ad alimenta. ff. eodem.

p *Mentira.* Vide in. d. §. tutor qui ad alimenta. Partida. vj. T iij 9

l *Procurado mal.* 5
ga semel mal^o & c. l. 3. §. si autem. ff. eod. & ibi gl. & intellige, quod semel mal^o fecit in re simili, secus si sit dissimilis secundũ Bart. quem vide in l. secunda. in fine. ff. de senato. Bald. in ca. primo. colum. 2. de feu. dat. in vic. leg. comm. & vide q̄ not. Bald. in l. nõ ignorabit. C. ad exhiben. & de officiali semel remoto propter delictum vide in l. si aliquid. C. de suscepto. & Archa. libr. 10. & ibi Ioan. de Plat. Item & per cõtrarium pro bono semper presumitur bene. l. q̄ si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædilit. edi. Bald. in l. prima. circa finem. C. loca. capit. mandata. de presumptio.

Ad tit. C. per præsumit & ff. & in quod maleficia instituta. de sus. tuto. mal^o fecit in re simili, secus si sit dissimilis secundũ Bart. quem vide in l. secunda. in fine. ff. de senato. Bald. in ca. primo. colum. 2. de feu. dat. in vic. leg. comm. & vide q̄ not. Bald. in l. nõ ignorabit. C. ad exhiben. & de officiali semel remoto propter delictum vide in l. si aliquid. C. de suscepto. & Archa. libr. 10. & ibi Ioan. de Plat. Item & per cõtrarium pro bono semper presumitur bene. l. q̄ si nolit. §. qui mancipia. ff. de ædilit. edi. Bald. in l. prima. circa finem. C. loca. capit. mandata. de presumptio.

m *Su enemigo.* 6
Adde. l. 3. §. si tutor inimic^o. ff. eodem.

n *Sus parientes.* 7
in. d. §. si tutor dicit parentibus eius. ex quo verbo. gl. ibi dicit secus esse si esset inimicus fratris vel aliorũ transfuersaliũ. quam tamen gloss. reprobant ibi Din. & Alberic. per text. in l. humanitatis

1 a *Cincuenta dias.* Concor. insti. eod. §. qui em excusare se volunt. & l. scire oportet. §. 1. & 2. ff. eod. & tol. l. i. excusatio, si tutor vel curator administrat vel patitur se confirmari. l. Caius. & ibi Nicol. de Neapolit. ff. eodem. & gloss. in. d. l. scire oportet. §. fin. & l. tutores. C. si ex fals. alleg. vbi vide glo.
2 b *El supo.* Concord. C. eod. l. quinquaginta & iuribus, de quibus supra.
3 c *Cient millas.* Tria miliaria faciunt leucã. l. 25. titul. 26. 2. partita. & quæ ibi dixi.
4 d *Veynte millas.* Adde. l. primã in prin. i. ff. si quis caut.
5 e *Quatro meses.* Vide. i. l. quinquaginta. ff. eodem.
6 f *Alçar della.* Add. d. l. quinquaginta. C. eodem.

30 *Titulus. xvij. de suspect. tuto.*
Lex. l.
30 *Suspectus dicit de cuius dilapidatiõne aut mala morum instructiõne pupillorum fienda, rationabiliter suspicatur, & ob hoc remouetur a tutela, licet idonee satisfder. Ob paupertatem autem non remouebitur bonus homo morigeratus. Item remouetur qui alterius tutelam male gessit, vel si est inimicus pupilli: vel cõsanguineorum eius, vel in iudicio dixit pro alimentis pupilli nõ habere, & contrarium reperitur: aut si inuentariũ non facit, vel pupillum in lite non defendit: aut latitauit, cum se tutorem sciuit. h. d.*
1 g *Sospechoso.* Concord. inst. eod. §. si. & ff. eod. l. suspectum.

Sesta partida.

10 a *Diximos.* Suprà titu. 16. l. 15. ead. partita.

11 b *Amparamos.* Concord. l. 1. in prin. C. de administ. tuto. & an ex hoc solo remoueat sine nouo processu. vid. Bar. in. l. eū qui res. C. de procura. q̄ sic & eundem Bar. in. l. impuberibus. §. ff. de suspect. tuto. & tutor qui non vult accusare offensores minoris remouet, vt suspectus l. senar. & ibi not. Bald. C. q̄ accus. nō pos.

12 c *Se escondiessse.* Concord. cum l. impuberibus §. ff. eo. Adde etiam aliā causam. in. d. l. 3. §. seuerus. & aliam. in. §. tutores. ff. eod. & in. §. is tutor.

Lex. 11.

Tutoris suspēdi accusatio cōpetit cuilibet de populo: sed magis incumbit matri, auī & sorori vel nutrici pupilli, aut alii cuiuscunq; sexus qui ratione pietatis mouetur: impubes tñ ipse non potest accusare: sed factus adultus p̄r cum consilio cōsanguineorum, siue tutor sit testamentarius legitimus: vel datiuus: & fiet hæc accusatio coram iudice maioris loci, vbi pupillus habet bona sua, & fiet tutore accusato presente. h. d.

1 d *Del pueblo.* Concord. l. 1. §. consequens. ff. eod. & inst. eo. §. consequens & l. pietatis. C. eod.

2 c *Señaladamente.* In. d. l. 1. §. consequens. dicitur immo & mulieres admittuntur: sed hæc solæ quæ pietate, &c.

3 f *Menor de catorze años.* Adde inst. eo. §. impuberes. & ff. eod. l. impuberibus. in prin.

4 g *En el vientre.* Adde. l. 3. §. sed & si quis curam ventris. ff. eo. & vid. ibi in. §. non tantum. de furiosis, & prodigis.

5 h *Quiere fuere.* Omnes equidem tutores possunt fieri suspecti, vt hic & inst. eo. §. nunc videamus. & l. 1. §. ostendimus. ff. eod.

6 i *La acusacion.* Et aduerte, q̄ in accusatiōe suspecti tutoris, nō est necesse in libello ponere causam. Bar. in. l. hæc enim. in prin. ff. eo. q̄n dolus nō obiicitur. & an possit fieri accusatio de suspecto per procuratorem? vide Nico. de Neapo. in. l. planè. ff. de excusa. tuto. vbi refert Raine. tenuisse q̄ non. tex. tñ videt velle, q̄ sic in. l. non solum. §. fin. secundum literā accusabit. & Ange. ibi dicit q̄ p̄r fieri, si ciuilitè agat ad remouendū eū: non verò si criminaliter agat. vide ibi per docto. & an possit tutor accusari de suspecto antequā gerat? vid. l. hæc enim. §. ff. eod. & Bal. in. l. 1. §. solent. ff. de offic. præfect. vrb.

7 k *Del iudgador mayor.* Adde inst. eo. §. 1. sed an debet esse hæc accusatio coram iudice causarū criminalium, vel possit corā iudicibus ciuiliū causarum agi. Bald. in. l. 1. C. si tuto. non gesse. refert opinionēs contrarias, & dicit q̄ de facto vidit istā quæstionē agitari coram iudice ciuiliū causarum, præsertim cum opponitur culpa, & non dolus, & ego vidi similiter coram auditoribus regalis cancellariæ litē super hoc. vi. Bar. in. l. 1. §. sciendum. ff. de suspect. tuto. & ibi etiā vide per eum, an si agatur criminaliter debeant in libello exprimi ea de quibus in. l. li-

bellorū. ff. de accusa. & an ista causa possit delegari. vide per Bartol. in d. l. 1. §. damus. & in. l. 1. §. suspecti. ff. ad Turpil. Et aduerte, q̄ si incidēter comperiat iudex tutorē fraudulenter administrasse tantum debet dare sibi terminum ad suas defensiones. Bar. in. l. impuberibus. §. ff. de suspect. tuto.

1 *Delante.* Sed 8

an se defendere possit procuratorē. vid. in. d. l. nō solū §. ff. de procura. & per Bart. in. l. decreto. ff. de suspect. tuto.

Lex. 111.

Si expediens est, iudex p̄r tutorē suspectum, nemine accusante remouere. Item lite cōtestata. in tali accusatiōe ponat iudex alium qui administret vsq; ad finem litis. h. d.

Officio. Ad

de. l. 3. §. p̄reca ff. eo. & an tūc si remouetur sit infamis? glo. ibi voluit quod non. de quo. vide ibi p̄ Bar. & Alberi. & p̄ Salicet. in. l. fi. C. eod. & dicā deo dante in l. 5. tit. 6. pti. 7.

Es acusado.

Cōcord. in. l. i. eo. §. si q̄s aut. & l. eū quem C. eod. & l. q̄ si forte. §. 1. & ibi vide Barto. ff. de solutio. & in prælato

fecha, delāte del iudgador k, mayor del lugar: do ha el moço sus bienes, estādo delante aquel cōtra quien es dada la acusacion de la sospecha.

Ley. 111. Como el iudgador de su officio puede remouer al guardador de la guarda del huerfano, quando entendiere que es dañoso.

L iudgador de su officio m puede remouer al guardador de la guarda, maguer non le acuse ninguno, si viere, o entendiere q̄ haze mal la faziēda del huerfano, en qual manera quier q̄ lo vea, o lo entienda. Otro si dezimos, que luego quel guardador es acusado n, por sospechoso, e el pleyto de la acusaciō es començado por demāda o, e por respue

Ley. 1111. Que pena mereçen los guardadores de los huerfanos, si fallaren que fixieran algund menoscabo en los bienes dellos.

T ollido seyendo el guardador del huerfano de la guarda del huerfano por sospechoso, por algun engaño p, q̄ le ouiesse fecho en sus bienes: dezimos, que finca enfamado porēde por siempre, e deue pechar el daño que fizo al huerfano, segund aluedrio del iudga-

accusato. vide. text. in. c. venerabili. de officio. delega. & in. c. fin. de accusa. & quid si tutor qui accusatur de suspecto talis est, qui conuictus non debet remoueri: sed alius sibi adiungi? vide per Bar. in. d. §. 1. & in l. si tutor. vbi bonus text. ff. de suspect. tuto. vbi etiam vide Bar. vbi cōcluditur quod tali casu non interdicitur sibi administratio: sed curator adiungatur. Salice. tamen & forte non malè in dicta. l. eum quem. vult quod etiam tali sit interdicta administratio eo ipso quod postulatur suspectus vsq; in id tempus, quo sibi curator adiungatur: & tunc poterit cum adiuncto administrare etiam pendente processu, & de facto vidi pendente accusatiōe suspecti contra matrem associari per iudices causæ pendente lite quendam iudicem in partibus ad administrationem.

Por demanda, e por respuesta. Approbat dictum Azo. C. de suspect. tu to. in summa ad fin. & sic ante litem contestatam, poterit sibi solui, & tenebitur quod administret, secūdem Ange. in dict. l. q̄ si fortè. §. sunt quidam. qui dicit ita Perusij iudicatum per illud dictum singulare Azonis.

Lex finalis.

Reuocatus à tutela vt suspectus propter dolum est infamis & tunc tenetur de mala administratione officio iudicis, sed ob culpam vel negligentiā non est infamis: sed dabitur statim alius, & omnia quæ dixi de suspecto tutore habent etiam locum in curatore. h. d.

Por algun engaño. Concordat inst. eodem. §. suspectus autem. non sufficit ergo lata culpa vt sit infamis. secundum gloss. ibi & tradit Alberic. etiam in. l. hæc enim. ff. eodem. & adde. l. fina. & ibi glo. C. eod.

- a **Mal recabdo.** Concord. l. 3. §. si. cum. l. sequenti. ff. eod. & d. §. suspectus autem. & in dubio dicitur remotus ex causis obiectis in libello. gloss. in. d. l. si. C. eod. & in. d. §. suspectus. quas vide.
- b **Curator.** Add. l. 2. & l. in postulat. C. eo. & quia generaliter de vtrif que. ll. loquantur. ff. & C. & in situ. eod.

Titul. XIX. De in integrum restitutions.

Lex prima.

Restitutio est in pristinum statum repositio, & per eam minores a damnis alterius dolo vel sui facilitate venientibus liberantur. h. d.

Primo. Adde. 2. q. 3. §. notandum. in fi. & in. c. ex literis. de in integ. restit. & l. 1. C. de senten. pas. l. 1. tit. 25. 3. partit.

& ex his colligas formatio- nem libelli in integrum restitutione, non enim est necesse qd particulariter exprimat causa lationis seu articulis, in qd fuit latus: sufficit qd dicat se minorē & dolo vel sui facilitate latus. vide per Bart. in l. minor autē. §. 1. ff. de mino. vbi limitat, nisi petat restitutione contra sententiam principis, imo neq; esset necesse qd exprimat qualiter sit latus secundum Specul. titu. de resti. in integ. §. qualiter. ibi tamen refert opinionem vber. in contrarium qd videtur tutius.

Sed sustentaretur libellus, licet hoc non exprimeretur, vt tradit Alex. in. l. nā & postea. §. si minor. col. 1. ff. de iure iurando & in. l. si. C. de in integ. resti. & satis confert ista. l. partitarū ad sustentationem talis libelli. Tene etiam mentis istam. l. vt scias qualiter iudex debeat pronuntiare: cum petat restitu. contra sententiam: non enim iudicat super prima causa, sed solum rescindit sententiam, & reducit rem ad pristinum statum. Adde. l. 1. & ibi Barto. C. si aduers. liberta. & not. qd sufficit in integrum restitutionem tacite peti. vide Bal. in. l. ne quicq. §. vbi decretum. col. 7. ff. de offic. procon.

d **Co por engano.** Concor. cum. l. 1. ff. eod. & l. minoribus. C. eod.

Lex II.

Petere potest restitutionem in integrum non habens viginti quinque annos completos, si probet damnū sibi datū sui facilitate, vel defensoris culpa, aut alterius dolo, & minorem aetatem. h. d.

e **Mengua.** Adde. l. 3. §. minorem. ff. de mino. vbi qd de momento in momento inspicitur hoc vbi ad momentū de bisexto die qd intercalatur.

f **De su guardador.** Cōcord. cum. l. etiam. & l. si. C. si tutor. vel cura. in

terne. & l. intra vtile. §. 1. vbi bonus tex. ff. de mino. & nota, qd etiā in teruentus iudicis cū tutore vel curatore, non impedit restitutionem. l. si. & ibi Paul. de Castr. C. de si de iusto. mino. & procedit etiam si tutor, vel curator sit pater ipsius minoris emancipati. l. etiam si a patre. ff. de mino. procedit etiam & si tutori nulla culpa possit ascribi. l. tutor vrgentibus. in principio. ff. eodem. si tamen qui fecit actū fuit procurator minoris nō restituit minor nisi procuratore non existente soluedo. l. cū mandato. ff. eod. & ibi gloss. ponit rationē diuersitatis, limita etiam istā. l. in casu. l. prope- randū. §. si. C. de iudic. & vide etiam qd habet in. l. polla. C. de his qb. vt idi. & ibi Bald. Sed queritur cū intellectu- ne minoris sit agere cōtra tu- torē vel cura- torē ad interes- se vel petere re- stitutiōne con- tra lationem, vt in. d. l. etiā & in. l. fin. C. si tuto. vel cura. An si agat con- tra tutorem te- neat cedere ei beneficium re- stitutiōnis qd habet cōtra a- liū? & videtur qd sic vt in. l. si minoris. C. de admini. tuto. potest enim ce- di beneficium re- stitutiōnis, vt est ibi text. & ibi not. Barto. & in. l. qd si mi- nor. §. fin. ff. de mino. & adde qd i hoc notat Nicol. de Nea- po. l. 1. in pri- ff. de tute. & ratio. dist. qd videtur procedere quādo tutor nō esset in dolo, sed in culpa, nā si dolosus nō videt qd possit petere celsionē. vt in l. si plures. ff. de admini. tuto. & ibi glo. & not. gl. in. c. monemus. 12. q. 2. alias sic vt in. l. 1. §. nunc tractemus. & l. si alterius. ff. de tute. & rati. dist. & in. d. l. si minoris. Aduerte etiam qd & fiscus gaudet simili bñfi- cio vt tradit Ioan. de Pla. in. l. 1. C. de sentē. cont. fiscū. li. 10. & in admī- nistratore reipublice. vide quod not. idē Io. de Plat. in. l. 2. C. de admī- nistra. reipu. lib. 11. vide etiā qd in alienatione rei ecclesiasticæ. not. gl. in. d. c. monem. & vide etiā de plato qd dānicauit ecclesiā qd sit in cle- ctione ecclesiæ agere cōtra eū, vel eius haredes vel petere restitutiōne in integrū cōtra tertiū vel rem vdicare per Abb. in. c. 2. de in integ. re- stitu. col. pe. & adde. l. cū interdicta. & ibi Bald. C. arbit. tute.

menoscabo, o daño en ellos. E diremos desta entrega, a que dizē en latin restitu- tio, que cosa es. E a que tiene pro. E qua- les son aquellos menores q la puedē de- mandar. E porque razones. E de que co- sas. E ante quien. E quādo. E en que ma- nera deue ser fecha.

Lex I. Que cosa es entrega, e a que tiene pro.

Restitutio en latin, tāto quiere dezir en romāce, como demāda de entrega que faze el menor al juez, que le torne algun pleyto, o alguna postura q ha fecho cō otro a da- ño de si en el estado primero en q ante estaua, e que reuoque el juyzio que fue- se dado contra el, e torne el pleyto en el estado en que era ante q lo diessen. E tie- ne pro esta entrega a los menores, ca por ella sō guardados, de daño, q les podria venir por su liuiandad, o por engaño q que les ouiesse fecho.

Lex II. Quales son aquellos menores que puedē demandar la entrega, e porque razones.

Menor es llamado aquel q non ha aun veynte e cinco años cū plidos, quāto tiēpo quier q le mengue ende. E de tal menor como e ste, se entiēde, q si daño o menoscabo re- cibiere por su liuiandad, o por culpa de su guardador o por engaño q fiziesse otro o me, q deue ser entregado de aqlla cosa q perdio, o q se le menoscabo, por qualquier destas tres razones, prouan- do el daño, o el menoscabo, e q era me- nor de veynte e cinco años quādo lo re- cibio, ca si esto non fuesse prouado, nō se desataria lo que fuesse fecho, o puesto con el, o con su guardador.

ff. de tute. & ratio. dist. qd videtur procedere quādo tutor nō esset in dolo, sed in culpa, nā si dolosus nō videt qd possit petere celsionē. vt in l. si plures. ff. de admini. tuto. & ibi glo. & not. gl. in. c. monemus. 12. q. 2. alias sic vt in. l. 1. §. nunc tractemus. & l. si alterius. ff. de tute. & rati. dist. & in. d. l. si minoris. Aduerte etiam qd & fiscus gaudet simili bñfi- cio vt tradit Ioan. de Pla. in. l. 1. C. de sentē. cont. fiscū. li. 10. & in admī- nistratore reipublice. vide quod not. idē Io. de Plat. in. l. 2. C. de admī- nistra. reipu. lib. 11. vide etiā qd in alienatione rei ecclesiasticæ. not. gl. in. d. c. monem. & vide etiā de plato qd dānicauit ecclesiā qd sit in cle- ctione ecclesiæ agere cōtra eū, vel eius haredes vel petere restitutiōne in integrū cōtra tertiū vel rem vdicare per Abb. in. c. 2. de in integ. re- stitu. col. pe. & adde. l. cū interdicta. & ibi Bald. C. arbit. tute.

Razones. Nō ergo si vsus fuerit iure cōi, vt in. l. si. C. eo. & j. eo. l. 6. **Nō fuesse prouado.** Adde. l. verum. §. sciendum. & l. patri. ff. de mino. & l. nam & postea. §. si minor. ff. de iure iurando. & l. minoribus. C. de in integ. restitu. & l. si minorem. & infra cod. l. 6. in fin. & l. §. titu. 14. tertia partita. & titu. 25. l. fina.

Sesta partida.

¶ Lex. III.

Restituitur minor aduersus confessionē a se, vel a tutore, vel curatore, vel aduocato factā vel ob omīssam exceptionē, si est læsus. h. d.

Ad tit. ff. de minori bus.

1 a ¶ *¶ Negando.* Adde. l. certum. §. pen. ff. de confe. & l. si ex causa. §. nunc videndū. ff. de mino. & l. i. titu. 13. supra. 3. parti. & vide omnino ad ma-
tertiam istam per Bald. in. l. vnica. col. 13. & 14. & 15. C. de confe. vbi vide quomodo probet læsio, in confessione minoris.

2 b ¶ *¶ Defension.* Adde. l. minor autem & l. minor. 25. annis omīssam. ff. de mino.

¶ Lex. IIII.

3 a ¶ *¶ Impubes si fuit in iudicio de adulterio confessus, quia tale delictū in impubere nō cadit, eius confessio nō valet, licet in aliis delictis nō excusetur, si decem annos cum dimidio habeat licet mitius puniatur. h. d.*

1 c ¶ *¶ Empescer.* Cū enim consistat in facto proprio ipsi adulteri non phibet agnoscere bonā fidē quanq̄ ipse solus & non alius sciat veritatē. vt hic & tradit Bald. in. l. vnica. col. 15. C. de confe. & facit ista. l. contra dictum Ange. in. l. certū. §. in pupillo. ff. de confe. q̄ si adultus minor. 25. annis confitetur in iudicio crimen de quo aliter non constabat q̄ debet restitui in integrum aduersus talem confessionem absque alia probatione erroris, quia ex hoc solo apparet eum esse læsum. quod dictum exaltat Alex. in. d. l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiur. vbi etiam las. nisi dicas q̄ ista. l. non excludit ex hoc beneficiū restitutionis, sed tantum velit standum esse confessioni si restitutio contra eam non petatur. quod & suadere videtur ex eo quod inferius in casu sequenti dicit ibi ni ha porque demandar restitutionem por razon della, & quod Bartol. dicit in. l. auxiliū. in fi. ff. de minor. Notādo ex illa. l. q̄ minor in atrocioribus non restituitur aduersus confessionē, procederet dummodo perseveret in confessione secus si dicat q̄ fuit male confessus & per errorem quia tunc procedet dictum Angel. & aliorum facit ad hoc glo. in. d. §. in delictis. l. auxiliū. in verb. fateatur, quā intelligit illū tex. quando minor perseverat in confessione.

2 d ¶ *¶ De edad cumplida.* Ad l. auxiliū. §. in delictis. ff. de mino. & l. i. C. si aduers. deli. bene tamen restituitur minor aduersus delictum præsumptum de præterito. l. si ex causa. §. si. in fi. ff. de mino. Bar. in. l. minor etiam. ff. de mino. & vide quæ not. Abb. in. c. auditis. col. 4. de in-

¶ *¶ Ley. III. Como el menor de veynte e cinco años o su guardador puede demandar restitucio por daño que recibiese, conosciendo o negado en juyzio el o su abogado lo que non denia.*

Onosciendo, o negando a en juyzio el menor, o su guardador, o su abogado, algũa cosa porq̄ menoscabasse, o perdiessse de su derecho, o dexando de poner defensio^b, o otra razon de que se pudiesse aprouechar: puede demandar al juez q̄ torne el pleyto e el estado en q̄ era ante. E que non se le embargue su derecho, por ninguna destas razones sobredichas e el juez due lo fazer. E de lo que dize en esta ley, e de las otras cosas de que se pueden aprouechar los menores, fablamos assaz complidamēte en la tercera partida deste nuestro libro, en los titulos de los demandadores e de los demandados e de los juezes, en las leyes que fablan en esta razon.

¶ *¶ Ley. IIII. Como el menor se puede excusar de los yerros q̄ ouiere fecho por razõ de la edad.*

¶ *¶ S* el mayor de catorze años e menor de veynte e cinco, fue el acusado q̄ auia fecho adulterio, si conosciere alguna cosa en juyzio, seyedo acusado de tal yerro, empescer^c le ha lo que conosciere, e recibira por ende la pena que mada la ley, e nō se puede excusar, por dezir que non es de edad cūplida^d. Mas si fue menor de catorze años, nō podria ser acusado de tal yerro^e, nin de otro de luxuria, porque non cae aun tal pecado en el. E por ede, si el fiziesse conosciencia deste yerro en juyzio non seria valedera, nin ha por que demā-

integr. restit. ver. & præcipue nota ex glo. & aduerte q̄ licet non datur minori restitutio aduersus delictum bene tamen datur restitutio quando petitur contra processum vel sententiam glof. & ibi Bald. in. l. si operis. C. de pœn. & est. gl. in. l. pœnā. co. titu. quam gl. & dictum Bald. intellige cum petitur restitutio ex parte accusati minoris, secus si minor accuset nam tunc nō restituitur vide glo. in clement. non potest. in glo. pe. de procu. Specula. titu. de integ. restit. §. quis autē. Bal. in. d. l. auxiliū las. in. l. i. §. nūtiatio. col. fin. ff. de nou. ope. nuntia.

dar restitucio por razon della. Mas de todos los otros yerros assi como omicidio o furto, o de los otros semejantes, q̄ fiziesse nō se puede excusar por razon que es menor solo que sea de edad de diez años e medio arriba^f, quando los faze. Porq̄ el moço de tal tiempo tenemos que es mal sabido e que entiede estos males quando los faze. Pero non les pueden dar tā grād pena, como a los mayores.

¶ *¶ Ley. V. Por quales razones puede el menor desatar los pleytos e las posturas que fuesen fechas a daño de si.*

¶ *¶ Q* vado el menor de edad, es porfijado^g de tal ome que le muestre malas maneras: o que le desgaste lo suyo, puede pedir al juez del lugar que le torne en aquel estado, en que era ante q̄ le ouiesse porfijado, e el juez deve lo fazer. Otro si dezimos, q̄ si al menor de veynte e cinco años fue otorgado poder en testamento de otro, o de otra manera de escoger alguna cosa que fue mada q̄ si por auetura se engañasse en la escogencia^h, cuydādo tomar lo mejor, e nō lo fiziesse assi: q̄ puede pedir al juez, que le mada dexar aquella cosa peor que tomo, e tomarla mejor: e el juez deve lo fazer. E aun dezimos, q̄ si alguna cosa del menor de veynte e cinco años fue metida en el moneda, e la comprasse alguno, e despues de esso viniessse otro q̄ dixesse q̄ daria mucho mas por ella: q̄ puede pedir otro si al juez q̄ torne aq̄lla cosa, el q̄ la auia sacado del almoneda, e q̄ la de al otro q̄ da mas por ella: e el juez deve lo fazer, si entediere que es gran pro del

¶ *¶ De tal yerro.* Adde. l. 9. titu. primo. partida septima. & q̄ ibi dicam. & dict. §. in delictis. & ff. de adulter. l. si minor.

¶ *¶ De diez años e medio arriba.* Adde. dict. l. 9. & intellige in delictis commissis in faciendo, nam in his quæ consistunt in omitendo excusetur iste licet doli capax, secundum Bartol. post Dinū per textum ibi in. l. prima. §. si impubes. ff. ad fillania.

¶ Lex. V.

¶ *¶ L* uuator minor aduersus dilapidationē vel mali mori gerati adoptionem vel aduersus optionem si fuit in eligendo deceptus. Item aduersus suarum

rerum licitationem, si plus in eius magnum commodum inueniat offerentem. Item aduersus conuentiones & contractus in quibus fuit læsus, si læsio & minoritas probentur, non tamen possunt eius fideiussores hoc beneficio iuari.

g ¶ *¶ Porfijado.* Concordat. l. tertia. §. si quis minor. ff. de minor. restituitur enim minor quando læditur ex mutatione status non allias & sic si minor ingreditur religionem non restituitur, quia ex tali mutatione status non læditur, secundum Alberic. post Gulielm. de Cu. in. l. si ex causa. §. papinianus. ff. de mino. & Specul. titu. de restit. in integr. §. qualiter. versicul. sed nunquid minor. si tamen minor viginti quinque annis maior viginti se vendat ad pretium participandum, non restituitur contra talem mutationem status, vt in dicto. §. papinianus. quia mutatur status profus, vt dicit ibi glo.

h ¶ *¶ En la escogencia.* Concordat cum. l. & si sine. in principio. ff. de minor.

i ¶ *¶ Mas por ella.* Concor. cum. l. & si sine. §. q̄ sitū. ff. de mino. quem text. 3

vide & quotidie accidit iste casus, tam in minoribus, quā in republica quae fungitur iure minoris subhastante res suas, vel de quibus habet administrationem veluti carnes, quae venduntur in macello, vel similia, & ego habui de facto in causa arduissima in causa regis, in qua obtinui contra conductorem regalium reddituum serici, regni Granata:

in hac materia videtur est Alberi. in l. 2. C. si in causis iudic. ubi etiam ponit questionem de facto. potestas Bergomilicabat & subhastabat datia communis Bergomi de voluntate ancianorum presidentium, negotiator communis proiecit baculum, quo licitabat in terram dicens quod quicumque vellet promille libris, reciperet baculum, & haberet datum: vnus accepit baculum, deinde apparet alius plus offerens quare ritur nunquid admittatur? & primo arguit quod non: sed firma debeat remanere ipsa subhastatio. l. 1. & 2. C. ne ff. rem quam vendi. em. l. de contractu. & l. si quos. & l. ratas. C. de rescin. v. di. & v. casus in l. quanuis incrementum. & in l. si. C. de venden. reb. ciuita. li. ii. & l. si hypothecas. in fine. C. de remiss. pigno. in contrarium arguit: quia potestas non seruauit solennitatem debitam in subhastando, neque enim deponere debuit baculum, sicut deposuit: neque licuit sibi limitare certum pretium: sed expectare debuit quemcumque plus offerre volentem, & plus offerenti dare, vt in authen. hoc ius porrectum, C. de sacros. eccl. facit. l. si minori pretio, cum ibi nota. C. de iur. ff. lib. 18. & de iur. hact. fisca. l. i. ibi mala fide. cum ibi notatis. & in l. si tempora, & quia in venditione talium rerum intercedere debet saltem maior pars decurionum l. nominationum. C. de decur. & l. 2. C. de praed. curia. & d. l. si. de venden. reb. ciuita. & hoc putat verum Alberi. de stricto iure si deficit solennitas periura praedicta licet contrarium dicit se vidisse obseruari vbi autem solennitas adfuisse, credit adiectionem non admitti licet quidam secundum eum distinguant vtrum talis venditio vel locatio fiet in perpetuum, & tunc non admittatur plus offerens alias sic per dictas leges, si tempora. & quauis incrementum. cum ibi notatis. & allegat ad hoc. l. 4. C. de fund. patrimo. & l. si. C. de loca. fundo ciui. lib. ii. & subdit in fine: quod si veteres conductores tamen dare velint, quantum offertur per nouos, quod preferuntur nouis. per. d. l. fina. C. de loca. fundo. ciuil. ex rone. l. cotem ferro. §. si. ff. de publica. item & idem Alberi. in d. §. quae situm. post Iaco. de Raue. concludit in ista materia, quod aut minor ciuitas, si fiscus vel ecclesia in vendendo res suas seruauit solennitates debitas, & fecit sicut quilibet maior, quia vendidit tempore opportuno, & iusto pretio, & tunc licet alius plus offerat, non admittitur licitatio nisi de sorte vel gratia doceretur, vt habetur in. d. §. quae situm. si vero debita solennitas non est seruata tunc ipso iure non valet venditio neque est opus restitutione. d. l. i. & 2. C. de hie in l. tra. & iur. hact. fisca. cum ibi not. si vero debita solennitas est seruata: sed minor est laesus sui facilitate: vt quia vendidit, tempore non opportuno vel non iusto pretio, & tunc restituitur. vide ibi latius per eum, & tene semper menti: quia ex eius dictis fuit obtentum in illa ardua causa: eo quia locatio facta fuerat in tepestiue, & tempore non opportuno, & vide etiam circa istas venditiones fiscales. l. 53. & l. 76. in quaterno gabellaru. & ad de ad praedicta. l. verum. §. si locupletu. & ibi Bal. ff. de mino. quado sci licet in venditione non prospiciuntur ea quae possunt prauideri.

moço^a. Otro si dezimos, q̄ faziendo el menor de veynte, e cinco años pleyto alguno, o postura, q̄ fueſſe a su daño^b, o cambiando su debdo^c por otro peor: o faciendootra mudación nueuamente, en qual manera quier por q̄ se empeore su fazienda, o se menoscabas^d sus bienes, o su derecho: q̄ puede pedir al juez q̄l faga defazer el pleyto o la mudación, q̄ fizo a su daño, e q̄l faga mejorar e entregar lo q̄ ouiesse menoscabado por qualquier de stas razones sobredichas, e el juez deue lo fazer, si fallare en verdad, que el pleyto fizo seyendo menor de veynte e cinco años, e fuere prouado el épeoramiento, e el menoscabo q̄ le viene por ende.

Del moço. Istud verbum est menti tenendum quasi velit quod proparuos sustinenda sit venditio facit. l. scio. ff. de in integ. restit. & l. pe. cu gl. ibi. ff. de mino. & vid. que not. Abb. in. c. 1. co. 3. de in integ. resti. verſi. sed quare q̄ dicat magna lesio vel parua. vid. gl. in. d. l. pe. & ibi Albe. C. si daño. Ista generalitas multa complectitur siue minor fecit contractum venditionis, vel donatiōis vel transactionem fecerit vel quid aliud. vt. C. si aduer. venditio. & si aduerſ. transact. & in alijs titulis manutis illius libri.

6 c. C. sudendo Adde. l. patris. §. penul. ff. de minorib.

d. C. se menoscabassen. Adde legem. non omnia. ff. de mino.

e. C. En las leyes. Vide titu. 12. partita. 5. l. 4.

Lex. V I.

Non restituitur pubes si ex aspectu corporis videtur maior, & in contrahendo dixit se maiorem, nec restituitur, si iurat super contractu:

E si por auétura el menor ouiesse dado fiadores sobre tales pleytos como estos sobredichos, e se quisieren ayudar de la restitucion q̄ es otorgada al menor, nõ lo podria fazer, fueras ende en aq̄lla manera q̄ diximos en el titulo de los fiadores, en las leyes e q̄ fablan en esta razon.

Lex. V I. Por quales razones non puede ser otorgada restitucion al menor.

Diziendo o otorgando el q̄ fueſſe menor, q̄ era mayor de .xxv. años, si ouiesse persona q̄ pareciesse de tal tiempo, si lo faze engañosamente & valdria el pleyto q̄ assi fuere fecho conel, e nõ deue ser desatado^h despues, como quer q̄ nõ era a edad q̄ndo lo fizo: esto es, por

esse minorem: tunc aduersarius non potest dicere se deceptum: imo tam ipse q̄ minor videntur esse in dolo. quo casu competit minori restitutio: quia facta doli compensatione. perinde est ac si nullus fuisset in dolo, & ideo datur restitutio, & quia scienti dolo non inferitur. l. i. ff. de act. empt. secundum Cyn. Alb. & Salic. in. l. 3. C. si min. se maio. dixit. ad de Alberi. idem tenentem quando per aspectum aliter constat authen. sacramenta puberum. col. 3. C. si aduerſ. vendit.

g. C. Engañosamente. Adde. l. secundā & terciā. C. si min. se maio. dix. Et aduerte nā per istā. l. partita. quae non distinguit an adultus vel pupillus talem assertionem faciat videtur comprobari dictum Guiler. de Cyn. de quo per Paul. de Cast. in. l. qui iurasse. in prin. ff. de iureiur. q̄ si pupillus proximus pubertati iuret cum contrahit se esse puberem, & postea etiā iuret q̄ non veniet contra contractū q̄ habebit locum dispositio authen. sacramenta puberum. sicut si esset pubes: & cum isto dicto transit ibi Paul. de Cast. multum comendans dicens, se alibi nõ legisse: si tñ teneamus illā opinionē, q̄ etiā pupillus doli capax obligatur ex iuramento non esset ita mirāda dicta decisio. vide per Alexā. in. d. l. qui iurasse. in prin. itē. l. ista partitarū expresē sentit de adulto nõ de pupillo, cū superius dixit, q̄ pareſciere de tal tiempo. Docto. etiā intelligunt de adulto. ll. dicti tit. C. si min. se maio. dixit. & patet ex. ll. illi iustu. Quid autem dicemus in dubio, cum non constat de dolo minoris? Azo in summa illius titu. in fin. dicit q̄ praesumitur dolo in minore, qui se maiorem dixit, & idem tenet glo. in. d. l. 3. & ibi Odoſre. in. fi. Cynus tamen & alij tenent oppositū: quia dolo non praesumitur, nisi probetur. l. quotiens. §. qui dolo. ff. de proba. Et hoc etiā vult ista l. partitarū cum dicit, si lo faze engañosamente. Et ita tenent Alberi. & Salice. in. d. l. 3. vbi etiam Bar. in. fi. si autem minor sui facilitate asserat se maiorem, & ita iuret, tunc distingue, vt habetur in. d. l. 3. quia aut iurauit verbo tenuis: & tunc non restituitur, nisi per instrumentū seu scripturam probet se minorem, & si iurauit corporaliter nullo modo restituitur, vt ibi, & per quae instrumenta probet cum verbo tenuis iurauit. vide per Specula. titu. de restit. in integ. §. quis autem. co. 4. verſic. sed cuiusmodi erit scriptura. vbi etiam vide per Specula. aliquas notabiles quaestiones in ista materia. in col. 5. videlicet, an praedictet sibi minor ex tali iuramento, in alijs contractibus. & tenet quod non & tenet glo. in. l. de etate. ff. de mino. in. fi. glo. vide ibi per Specula. vbi etiam de alijs in ista materia.

h. C. Desatado. Ex beneficio restitutionis: posset tamen opponere contra contractum ea quae posset maior, vt alias not. glo. in. l. 1. & in authen. sacramenta puberum, C. si aduerſ. vendi. & procederet etiam si cum iuramento minor assereret se maiorem, & sic non excluderetur si contractus esset nullus a iure dicendi nullum, propter tale iuramentum secundum Ioan. Andr. post Nicho. de Mata. in additio. ad Specu. tit. de sententia. §. vt autem. in prin. in additioe magna. & idem tenet Specu. titu. de restit. in integ. §. quis autem. col. 5. verſi. sed cum ei repellitur enim ex hoc a beneficio restitutionis, quod est ius singulare, non verò a iuris communis beneficio. & idem tenet Pau. de Cast. in. l. 1. 2. & 3. C. si min. se maio. dixit. multum commendans.

nec si in restitutione victus fuit iterū restitutus nisi appellet aut nõ uas alleget rationes: nec super causa status, in qua ei seruus defendente curatore liber pronūciatur libertatis fauore nec si ita cōtraxit sicut quilibet maior & discretus, quātūc nõ videtur laesus. h. d.

De tal tiempo. Nota bñ hoc verbum: nam si appareret ex aspectu eum

Ad tit. C. si minor se maior dixit.

In no. re. cop. est. l. 4. §. 6. & 15. tit. 11. & l. 7. cum pluribus sequentibus. tit. 13. lib. 9.

4 a **¶ Non a los engañadores.** Adde. l. 2. C. si mino. se maio. dixit.
 5 b **¶ Mayor de catorze años.** Quid si adhuc non habeat. 14. annos: est tamē doli capax q̄ iurat? est maxima diuersitas inter docto. sed cōior & ve rior v̄ opinio, q̄ sit idem in eo. & istā opinionem tenet Andr. de Iser. in. §. item sacramenta. de pac. iuram. firm. & Bart. in authen. sacramen ta puberum.

C. si aduers. v̄ di. Alexā. in. l. qui iurasse. in prin. ff. de iure iur. & cōiter ca nonistā per tex. in. c. ex li teris. & 2. de sponfa. cū glo.

que las leyes ayudan a los engañados, e non a los engañadores a. Eſto mis mo seria quando el moço fuere ma yor de catorze años b, e jurasse c que la vendida: o el pleyto, o la postura d que

ibi. & qualiter intelligatur doli capax, vide per And. de Iser. vbi supra. volentem, q̄ non sufficit habere decem annos cum dimidio, neq; tre decim cum dimidio, si non constet esse doli capacem. Sed quid si im pubes iuret se non venire contra contractū celebrandū cū Titio, q̄n pubes erit, deinde factus pubes facit ipsum contractū cū Titio, an va leat? & Alberi. post Guid. tenet q̄ non in. d. authen. sacramenta pube rum. col. 3. Quid autē si impubes contraxit postea vero factus puberiu raut non venire contra contractū ipsum. Alberi. ibidem post Guido. dicit spectandū esse in iū, & q̄ ex forma illius cōstitutionis exigitur, q̄ contractus & sacramentū fiāt tpe pubertatis: quod ego intelligerē eo respectu vt contractus firmetur iuramento: eo tñ q̄ minor iurans iā pubes teneat ad obseruatiā: crederem teneri cū seruari possit, & ser uare teneatur per capitulū. quis pactū. de pact. lib. 6. & c. cū cōtingat. de iur. iur. & quia qui iurat de nouo v̄ contrahere, & promittere, & maximē stāte. l. huius regni, como quier que parezca, & c. quinimo & non est sine scrupulo, q̄ etiā respectu confirmationis contractus pro cedat dictum Alberi. cum constaret q̄ iam pubes de nouo approbat, & iurat. Ideo caue ab isto dicto. Et adde q̄ contractus nulli ex sequen ti voluntate ratificatur. l. 1. & per totum. C. si maior fact. venditio. fin. decre. rat. habu. & quod habetur de secunda voluntate, quæ est valida prima existente non valida. C. ad Velleia. l. si mulier. & C. de agrico. & censu. l. cum scimus. & v̄ contractum tempore quo fuit iuratum. ar gu. l. de accessionibus. in. ff. de diuers. & tempo. præscriptio. & insti. quib. alien. licet. in. prin. Item intellige de pubere sanæ mentis, & siue sit pater fami. siue filius familias, siue liber, siue seruus. glo. in. §. item sa cramenta. de pact. iuram. firm. procedit etiā dictum huius. l. siue mi nor habeat curatorem, siue non. glo. ibidē. & est gl. 1. in. ff. licet contra rium voluit Specu. tit. de empt. & vendi. §. nūc dicendum. col. 2. vers. hoc etiā scias. nā contrarium cōiter tenetur, secundū Bald. in. d. §. item sacramenta. col. 2. vers. 3. quæro. docto. cōiter approbādo opinionem Marti. in. d. authen. sacramēta puberum. Procedit etiā ista lex & si minoris procurator ad hoc speciale habens mandatum iuret. gl. in. d. §. item sacramenta. in. gl. 1. & ibi dicit Andr. de Iser. col. 2. ita cōiter tene ri, idē tenet Bar. in. l. qui bona. §. si alieno. ff. de dam. infect. & ibi cōi ter doct. licet aliqui voluerūt contrarium. Item procedit in ciuitate iu rante, secundum Bald. in. l. generaliter. in. prin. C. de reb. credi. licet nō in ecclesia. secundum eum ibidem. & adde gl. in. c. de in integr. resti. lib. 6. & Bald. in. d. §. item sacramenta. Ias. in. d. authen. sacramenta pube rū. in. §. limitatio. De prodigo vero iurante. vid. Bar. in. l. is cui bonis. ff. de verb. oblig. vide Bald. in. l. 2. col. 7. C. de rescindend. venditio. vbi etiā de amente vel phrenetico, qui non habet consensum.

6 c **¶ Iurasse.** Videtur ista. l. velle, quod sufficiat verbo tenus iurare: cum non exigit, quod corporaliter super aliqua scriptura diuina præstetur glo. tamen & docto. communiter in dict. authentica. sacramenta pu berum tenēt, quod non sufficit ad illam dispositionem, quod nuda vo ce iuretur, & dicit Bald. in. d. §. item sacramenta. quod quando nuda voce iuratur non appellatur propriē sacramentum: sed verbum & ibi dicit, quod de consuetudine sufficit q̄ iuretur super qualibet scriptu ra, in qua Deus nominetur, & quod sufficeret iurare super quadam ta bula picta, in qua esset maiestas Dei vel sanctorum, & tandem conclu dit, quod in hoc seruari debeat consuetudo quia consuetudo quæ dat formā aliquam esset seruanda aliter non valet quod fit, secundum Spec. titu. de instrum. editio. §. breuiter. parum post principum. Ioan. de Imol. in. c. cum contingat. col. 62. vers. item. 2. potest dubitari. de iu re iur. tenet q̄ sufficiat verbo iuramentum præstari saltim intenta di spositione iuris canonici, quæ seruanda est in materia iuramenti. vt in c. 2. de iure iur. lib. 6. ex eo, quia iuramentum verbaliter præstitum est seruandum: & ligat ad periurium, vt patet ex his, quæ habentur in. c. & si Christus. de iure iuram. & quia vt habetur in. d. c. cum cōtingat. & c. quāuis pactū. de pact. lib. 6. iuramentū quod pot̄ seruari sine Interi tu salutis æternæ, seruādū est, debet ergo seruari, licet verbo tenus præ stitum: & istud crederem esse tenendum attenda dispositione iuris ca-

nonici, & etiā huius. l. partita. facit bonus tex. in. c. cū tempore. de ar bit. & c. ad aures. q̄ met. causa. de promittente per fidem suam, & quæ ibi not. Abb. & dixi. in. l. 26. tit. 11. parti. 3. vbi q̄ solum homagiū, dixi q̄ non sufficeret. vide ibi, vbi etiā q̄ tale iuramentum debeat esse tale q̄ concernat religionē Dei, vt etiā tradit Salic. post Iacob. butri. in. d.

fazia con otri, non la defataria por ra zon de menor edad. Ca despues que alsiouiesse jurado, deueser guardada su jura f. Otrosi dezimos, que si el menor de veynte e cinco años, pi-

authentica. sa cramēta pube rum. col. 3. An autē exigatur, q̄ minor iu rans sit certio ratus de bene Ad tit. C. si sepi⁹ in inte. rest. petenti? Bart. post.

& cōiter doct. in. d. authen. sacramenta puberum. tenent q̄ non, vt la tē tradit Ias. in. 3. limitatio. col. 14. & 17. allegatur ad hoc optimus tex. in. c. ex rescripto. de iur. iuram. & vide latē per Alexā. 2. vol. consil. 222. & Bar. in. l. 2. ad fi. col. 2. C. de rescind. vendi. Abb. in. c. pe. col. fi. d̄ empt. & vendi. licet Dyn. aliud voluerit cuius fundamenta refert Al beri. in. d. authen. sacramenta puberu. n. col. 3. & 4. dicit tamen Albe. q̄ cōiter vidit seruari q̄ contractus celebrati per minores, cum iuramē to sunt reputati validi, etiā sine alia certioratione: sed quia opinio tan ti doctoris Dyni. scilicet est tot iuribus falsita ad omne dubium tollē dum, dicit credere esse tutum, q̄ in contractibus minorum adijciatur q̄ certiorati fuerint, & q̄ ita fecit in pluribus apponi. Adde etiam Bal. in. l. 2. col. 6. C. de rescind. vendi. distinguentem: an interuenerit scien tia tutoris, vel curatoris, vel non: & non videtur a communi opinione recedendum, licet ante factum tutum est, quod dicit Alberi. & in cer tioratione iuris plane procedit. Quid autem de certioratione facti? vi de per Paul. de Cast. in quodam consil. incipit, v̄io puncto & Deciu consil. 403. circa finē. & an iuramentum debeat interuenire in ipso cō tractu, vel sufficiat, q̄ ante vel post præstetur? glo. in. d. §. itē sacramen ta. & in. d. authen. sacramenta. vult q̄ sufficiat quancumq; præstari. & vide per And. de Iser. in. d. §. item sacramenta. Alber. dicit tutius esse q̄ in ipso contractu interueniat vel incontinenti ante vel post. vid. per eū in. d. auth. sacramenta. col. 4. crederem etiam ex interuallo præ stitum tenere de iure licet tutum sit quod dicit Albericus.

d **¶ La postura.** Siue hinc inde oriatur obligatio, vt in cōtractibus propriē sumptis, siue etiam in contractibus impropriis, & sic in donatione & alijs, vt tradit glo. in. d. authen. sacramenta. super verb. contractibus. & tradit Alex. consil. 53. vol. 3. in. 1. dubio. & Socinus consil. 279. 2. vol. De cius consil. 232. diu admodum. in. 2. dubio. Item procedit in distractib⁹ gl. singularis. in. l. 3. §. contrario. ff. de con. iudic. tute. Bar. in. l. tutores. §. ab eo. ff. de administ. tuto. vbi de remissione actionis tutelæ. Bart. & docto. in. d. authentica. sacramenta puberum. Alexand. in. l. pompo nius. §. præterea. ff. de acqui. poss. Item etiā in quasi cōtractu veluti in aditione hæreditatis & similibus gl. in. d. authenti. sacramenta. vbi Ias. in. 19. col. vbi etiā extendit etiam si minor per se non contrahat, sed alij contrahēti assentiat cū iuramento allegat gl. quā dicit valde singu larem in authentico. de nupt. §. sed q̄ sancitum. in verbo, neq; scriptū & ibi Ang. col. fi. multū cōmendat. Itē procedit etiā in nimia conſti tutiōe dotis super rebus immobilibus, secundū Bald. in. l. nulla. C. de iure dot. Habet etiā locū in iudicijs. gl. & cōiter docto. in. d. authenti. sacra menta. & adde Bald. in. l. vnica. co. 14. C. de confes. & ibi vide quid si iu rat non reuocare factum procuratoris. Valeret etiā manumissio seruū inter viuos per puberem facta licet nondum habeat viginti annos. vt tradit Ioan. Andr. referens Pileum. in additio. ad Specu. in rubrica. de seru. non ordin. Non tamen procedet hæc lex, si iuramentum præste tur super testamentis vel vltimis voluntatibus, secundum Cyn. Bald. & alios in. d. authentica. sacramenta. vbi Ias. in. 13. limitatione.

e **¶ Por razon de menor de edad.** Quid si cōtractus esset inualidus alia rōne quā minoris ætatis, & simpliciter iurauit non conuenire: an possit cō trauenire gl. q̄ sic in. l. 1. C. si aduers. v̄dit. vñ non excluderet iuramen tum remediū ex. l. 2. C. de rescin. vend. vt tradit Albe. alios referens in d. authen. sacramenta. vñ necesse est, vt oīa remedia tollātur, q̄ minor iuret nō contrauenire ratione minoris ætatis neq; alia quacumq; ratio ne. vt tradit Bar. & Alber. ibidē & formā iuramenti ad omne dubium tollendū ponit Alberi. ibi. co. pen. quæ talis est talis profitens se pube rem vendidit sempronio tale prædiū spon te, & ex certa scientia prius certioratus de forma authentica. sacramēta puberū. & iurauit ad sancta Dei Euāgelia corporaliter tactis scripturis se seruare ipsum contractū inuiolabilem, & non contrauenire beneficio minoris ætatis minoris pretij vel aliquo alio modo, vel iure quod dici vel ex cogitari possit. tu vide pleniorē formā in. l. 59. titu. 18. partita. 3. & quæ ibi dixi & in. l. 16. titu. 11. ead. parti. & vide etiā. l. 56. titu. 5. parti. 5. & quæ ibi dixi.

f **¶ Deueser guardada la jura.** Et cōtract⁹ firmat iuramēto licet de se esset 9

inualidus secūda opinio. Marti. cōiter approbatā in. l. i. C. si aduerf. vendi, vnde etiam tenebitur hāres minoris iurātis, vt declarat Pau. de Cast. in. d. authent. sacramēta. in prin. & col. 2. tradit etiā Abb. in. c. 1. d. iur. iur. lib. 6. vbi etiā notāter dicit q̄ & si collatur iuramētum quod firmauerat cōtractū, nō per hoc rescindet, neq; corruet cōtractus qui iā

ex interposi-
tione iuramen-
ti cōsequutus
est firmitatē,
vidē ibi per eū.
Quid autē si
minor enor-
miter laderet?
vide quā dixi
in. d. l. 59. & d.
l. 56. & quā
tradit Decius
consil. 403. pe.
& si. col. de a-
lijs limitatio-
nibus ad. d. au-
thenticā. & cō-
sequenter ad
istā. l. vid. Iaf.
in. d. authenti-
ca. sacramēta.
post Bart. vbi
laxo cumulat.
14. limitatio-
nes ibi poteris
videre.

10 a **Cōtra ver.** Cō-
cord. cū. l. 1. 2.
& 3. C. si sepi⁹
in integr. resti-
postu. & an
procedat siue
sit restitutio
denegata: quā
nō fuit proba-
tū de lēione,
siue quia non
fuit pbatū de
ætate: vide p
Bart. & Bal. in
l. si. C. si min.
semaio. dixi.
& per Paul. de
cast. in. d. l. 1. &
2. C. si sapius
in integ. restit.
postu. vbi Paul. tenet cōtra Bar. & restē iudicio meo, licet Bal. & An-
gel. simpliciter sequuntur Bar. Salice. sentit idē q̄ Paul. & pro hoc satis
cōfert. l. ista partitarū. ibi si sentētia fuere dada cōtra el, porq̄ nō era
asī como el querellaua. quā verba referunt, tā ad ætatem quā ad lēio-
nem. non obstat. d. l. fin. quia intelligenda est, secundum intellectum
Rapha. & Paul. ibi.

11 b **Appellasse.** Ad appellandū ergo restituet si tēpus fuit elapsū, & an
qui restituitur ad appellandū vel psequēdū appellatiōē debeat pro-
bare q̄ foueat iustā causam? vid. Bar. in. l. nā & postea. §. si minor. ff.
de iur. iur. col. si. & Paul. de cast. in. l. si. C. in quib. caus. in integ. resti-
tu. non est necess. col. pe. Alex. consil. 55. volu. 5.

12 c **Razones nueuas.** Not. bene & adde. d. l. 2. nō igitur sufficerent proba-
tiones nouæ, sed causā nouā debēt adesse siue quā allegatā nō fuerūt
vel de nouo emerferunt. glo. & Salice. ibi. non ergo. l. de Madrid in
ca. 20. in ordina. de Madrid, quē iubet denegari aliā restitutiōē ad op-
ponēdas exceptiones nouas pcedet quando de nouo ex noua causa
sint tales exceptiones ortē, vt hic & in. d. l. 2. C. si sapius in integ. rest.
capitulo. pastoralis. de excep. Bal. in. c. 1. co. 5. de mili. vasa. qui cōt. est.
præsertim si lēio esset enormis, vt notat Bal. ibidem in. si. prin.

13 d **Restitucion.** Concord. cum. l. si. C. si aduer. liberta.

14 e **Ala libertad.** Adde ad casus quos posui in. l. 4. titu. 5. 3. partita.

15 f **La faria asī.** Nota ista verba & quā sequuntur ad intellectū, & decla-
rationē. l. in. C. de in integ. resti. de qua ista sumpta est. docto. etiā ali-
ter intelligunt. d. l. fin. & exemplificant aliquibus modis, vide ibi per
eos: quia in effectu ista. l. partitarum, etiam illa comprehendit.

16 g **Dos cosas.** Adde. l. 2. supra eo. **Lex. VII.**

17 Si minor est lēsus aduersus hāreditatis aditionem vocatis ad hoc

creditoribus hāreditarijs restituitur. hoc dicit.

h **Paradesampararla.** Concord. cum. l. i. C. si min. ab hāre. se abstin. vbi
vide per Azo. in summa. & debet fieri causa cognita, vt i. se ibi tradit
considerato non tm̄ eo, sit lucrosa hāreditas vel non: sed etiam eo an
inter sit minoris litibus & sumptibus nō vexari. l. minoribus. 25. annis

demanda restitucion: la primera: que e-
ra de menor edad a la fazon que fizo el
pleyto, o la postura: la segunda que la fi-
zo a daño e a menoscabo de si.

Lex. VII. Como el menor puede desamparar la
herēcia que ouiere entrado, si entendiere que
le es dañoso.

eyendo establecido por here-
dero el menor de veynte e cin-
co años, si entendiere que non
le es prouechofosa, la heredad ā tener, pue-
de pedir al juez q̄ le otorgue poderio pa-
ra desamparar la^b, maguer la aya entra-
da. Pero quando esto ouiere de fazer, de
ue ser delante los acreedoresⁱ de la here-
dad que sepan qual es la razon porq̄ la
desampara. E estonce el juez, si entendie-
re que es daño del moço, en tener la he-
redad, deue le otorgar que la pueda de-
samparar, e tornar en el estado en que e-
ra de primero, poniēdo en recabdo^k pri-
meramente, todas las cosas que pertene-
ciessen a la heredad.

Lex. VIII. Ante quien puede el menor de man-
darla entrega, e quando, e en q̄ manera deue
ser fecha.

Elante del judgador ordina-
rio^l del lugar, deue deman-
dar el menor restitucion
e entrega de los daños^j e de

Guido. de quibus per Alber. in. d. authentica.

i **Los acreedores.** Concord. cum. d. authentica. si omnes. vbi vide per gl. 2
& doct. quid de legatarijs? & adde etiam. l. etiam. §. si. ff. de mino. & de
modo citationis presentium & absentium, vide ibi signāter per Paul.
de Cast. vbi etiam an sufficiat generale proclama.

k **En recado.** Adde. d. authentica. si omnes. & in corpore vnde sumi-
tur. vbi q̄ illud qd̄ perijt propter imbecillitatem minoris non restitui-
tur ā minore. & not. hic iustum casum in quo iudex ex officio etiam ne
mine petente debet providere ne bona hāreditaria dissipentur.

Lex. VIII.

18 Non solum minor potest petere restitucionem dum est intra ætatem
xxv. annorum: sed etiam intra quadriennium post, & etiam hāredes
eius intra dictum tempus possunt eam petere. hoc dicit.

l **Ordinario.** Et intellige de iudice rei non actoris. l. 2. C. vbi & apud quē
sed an possit peti restitutio contra contractum in loco in quo factus
fuit coram iudice illius loci, si ibi reperiat reus contra quem petitur?
Bald. post Guillel. de Cugn. dicit quod non in. d. l. 2. quia licet in loco
contractus fortiatu quis forum, procedit, si agatur ad eius obseruatio-
nem, non si ad eius rescisionem. & idem tenet Paul. de Cast. ibi potest
etiam causa restitucionis specialiter delegari a principe v. l. iudice or-
dinario. Item coram delegato ad vniuersitatem causarum potest pe-
ti restitutio. & etiam coram delegato causā specialis si lā datur in ali-
quo actu, & sic restitutio venit incidenter. vide legem fin. & ibi Paul.
C. vbi & apud quem. & in cap. suscitata. de in integrum resti. & intel-
lige istam. l. de iudicibus ordinarijs habentibus certum tribunal, seu
certum territorium, nam habentes iurisdictionem sine territorio

ff. de mino. l. tē
eo cōsiderato
an in hāredi-
tate sint mul-
tæ mortales
res, vel prædia
ruinæ subie-
cta. l. verū. §. si
locupleti. ff. de
mino. & pote-
rit petere istā
restitutiōem,
& si adierit cū
beneficio in-
uentarij, vt et-
iam declarat
Salicet. in. d. l.
1. ad si. & in au-
thētica. si oēs.
ad finē. habet
nanq; minor
petens restitu-
tionem con-
tra aditionem
hāreditatis ne-
cesse probare
se lēsu ex adi-
tione, qd̄ etiā
patet ex cita-
tione credito-
rū, quā hic re-
quiri, vt etiā
tradit Paul. in
authentica. si
omnes. C. eo.
& expressius
habetur in ista
l. cū subdit, si
entēdiere q̄ ex
daño del mo-
ço, & sic appro-
batur hic opi-
nio Iacob. de
Are. & Odo-
fred. & repro-
batur opinio

Ad tit. C.
si minor
ab hāre. se
abit.

Ad tit. C.
vbi & a-
pud quē.

Ad tit. C.
aduer-
sus libert.

In no. re.
est. l. 5. tit.
5. li. 4.

non possent in integrum restituere, vt patet in. d. l. fin. & ibi Paul. qui ex hoc dicit, qd corā rectore scholarium nō poterit peti restitutio. Itē intellige nisi iudicialis iudex ordinari⁹ qui habeat iurisdictionē sine ad ministracione qui nō pōt cognoscere nisi inter cōsentientes, vt sunt iudices cartularij & notarij qui hoc habēt in priuilegijs, iste enim nō cognoscit de restitutiōe glo. in. d. l. fin. neq; etiā poterit peti restitutio coram arbitro, vt in dict. l. si. habetur vbi quærit glo. an possit cōpromitti, an quis sit restitutiōe & cōcludit qd sic & cū gl. tenet ibi Salicetus post Bar. quādo de facto quis patit se hoc modo conueniri. Bal. tñ reprobatur dictū glo. vide ibi p. eos.

los menoscabos, que ouiesse rescebido en sus cosas, por pleyto q̄ ouiesse fecho a daño de si, o por alguna delas razones sobredichas, que diximos en las leyes ante desta. E el juez deue llamar ante si la otra parte, a quien fazen la demanda: e si fallare q̄ el pleyto o la conoscēcia, o el juyzio (sobre que demanda la entrega) que fue fecha a daño del menor: de uel tornar en aquel estado en que era ante: de manera que cada vna delas partes aya en saluo su derecho, asicomo lo auia primeramente. E esta restituciō puede demādar en todo pleyto o conoscēcia, q̄ el ouiesse fecho a daño de si, o su guardador, o su abogado. E tal demanda como esta, puede fazer el menor en todo el tiempo: fasta que sea de edad cūplida de veynte e cinco años: e aun en quatro años^d despues de esso: e non solamente puede el menor fazer demanda fasta este tiēpo, mas aun sus herederos.

fil. y. pōderatis. y. vol. Limita primo istā. l. in p̄scriptiōibus cōuētiōnalibus procedētibus ex contractu defuncti, siue p̄scriptiō fuerit inchoata cum defuncto siue cum minore eius hārede. l. amili. ff. de minor. l. que a patre. C. de restit. milit. & tenent cōmuniter doct. in. d. l. si. & intellige quādo nullū factū interuenit cum minore, sed sola mota

¶ Ley. I X. Como el menor puede demandar entrega delas cosas que perdiesse por tiempo.

Prescriptio en latin : tanto quiere dezir en romance como ganancia que faze ome de alguna cosa por tiempo. E como quier que de tal razon como esta, fablamos cumplidamēte en la tercera partida deste libro, en las leyes que fablan en esta razon. Pero dezimos que las ganancias que se fazen por tiempo de veynte años, o dende ayuso, que non corre^f ninguno destes tiempos, contra los que son menores de veynte e cinco años, nin contra sus cosas, nin les empece en ninguna manera, para perder alguna cosa de lo suyo por tal razon. E esto se deue entender, quando los tiempos de tales p̄scriptiōes, comiençan a correr contra los menores seyendo ellos nascidos. Mas si ante

alias fecus, vt in. l. cū fili. §. in hac. ff. de verbo. oblig. l. 2. C. si aduers. vendit. pigno. dicit tñ singulariter Alberi. in. d. l. si. co. 4. in dicto casu dabit minori restitutio in subsidiū. argu. l. properandū in fi. C. de iudi. l. cū mandato. ff. de minor. & §. pupillus. in authentico. de hāredi. & Falci. quod tu multum nota qa ceteri doctor. simpliciter dicunt isto casu currere p̄scriptiōē cū effectu, & non dari restitutionē. Itē limita in p̄scriptiōibus te stamētarijs, vt

Ad tit. C. in quibus cau. in in. te. rest. nō est neces. & C. qd non obij. lon. tēp. p̄f.

in tpe a testatore p̄fixo, quia currit minori, datur tamē restitutio. vt in. l. 3. §. & si hāres. ff. de minor. vide quod not. Bal. in. l. pupillorū. C. de repud. hāredi. Poterit etiā minor petere se restitui aduersus p̄scriptiōem cōuētiōnalem ortā a cōtractu defuncti ex capite ignorātie, ex clausula generali. si qua mihi. & c. secundū Bar. in. d. l. amilius. post mediū cōmen. in. 2. oppo. Francif. Balb. in tracta. p̄scriptiō. fol. 64. col. 1. vers. 2. limita. Item limita & secūdo in p̄scriptiōibus iudicialibus vt in tpe triennij quo durat instātia causæ principalis, vel alio tēpore per statutū assignato instātia causæ nā currit minori, & nō datur restitutio, nisi in subsidiū tutore vel curatore nō existente soluendo. Similiter ei currit tps datū ad appellandū & ad p̄sequendū appellatiōem gl. in. l. auxiliū. ff. de minor. datur tamen restitutio minori etiā tutore vel curatore non existente soluendo. probatur in. l. 1. & 2. C. si sepius in integ. resti. postu. & ibi Bal. Bar. & Bal. in. d. l. si. Francif. Balb. in. d. suo tractatu. fol. 64. col. 4. vers. p̄dicta cōclusio. & idem vult Ang. in. d. l. si. Limita etiā in tpe statuto hāredi ad conficiendū inuentarium nā currit minori saluo restitutionis beneficio, vt in. d. §. pupillus. in authen. de hāredi. & falci. & vide circa istum. §. quod dicit Bal. l. cum antiquioribus. col. 3. C. de iur. delibe. Limita etiā in ca. authentice si minor. C. de tēpore. in integ. resti. & in tpe dato ad petendum bonorum possessionem, secundū Bar. in. d. l. si. col. fi. Item limita in tempore anni p̄fixi ad petendū inuestiturā, nā currit adulto salua restitutiōe. vt in. §. p̄terea si quis. iuncta gl. & ibi Alua. & Prapo. de prohibi. feud. alie. per Fred. Francif. Balb. in. d. suo tractatu. fol. 65. col. 1. vers. 5. fallit. & ibi vide per eū de p̄scriptiōe statutaria vbi. co. 2. in prin. refert Claudium Aquēsem. in. l. naturaliter. fi. col. ff. de vsuca. dicētem qd cōis conclusio est, qd p̄scriptiō statutaria currit contra minorem adultū tempore minoris ætatis, & dormit tempore pupillaris. per. d. §. p̄terea si quis. & intelligi videtur siue tractetur de lucro siue de dāno, secundum Bal. Ange. & Paul. de Cast. in. d. l. si. fallit tamen ista cōclusio, quando p̄scriptiō statutaria succederet loco p̄scriptiōis legalis nam eandem fortietur naturam, vide ibi per eum. vers. fallit ista conclusio. Adde etiā circa p̄scriptiōem statutariam, quod dicit Bal. in. l. si mater. C. ne de stat. defuncto. & in. l. 3. C. quib. non obij. citur long. tēpore. p̄script. & in cap. 1. colum. 3. quo tempore miles & in. §. porrō. qualiter feud. alien. pos. & in. l. omnes populi. colum. 10. ff. de iustitia & iure. & in. l. cum notissimi. colum. prima. C. de p̄scriptiō. 30. vel. 40. anno. & de p̄scriptiōe retrahendi rem pro tanto per agnatum. vide Alberi. in. d. l. si. colum. 2. & Abb. in capi. consti

Ad tit. C. de tēpore. in inte. resti.

2 a ¶ Llamar ante si. Concord. l. 2. tit. 25. partit. & quæ ibi dixi cū cōcordātijs ibi posuit.

3 b ¶ Conoscēcia. Adde. l. certū. §. in pupillo. ff. de confes. & vid. q̄ habētur in. l. 4. supra eo.

4 c ¶ Cada vna delas partes. Adde. l. 2. titu. 25. partit. 3. & quæ ibi dixi.

5 d ¶ Quatro años. Adde. l. si. C. de tempo. in integ. resti. Sed an cū dānū sit eminentissimum dabuntur minori triginta anni? prout dantur tali casu ecclesiæ fisco & reipublicæ, vt habetur in. l. si. infra eo. & not. gloss. in. c. 1. de resti. in integ. lib. 6. videtur qd non, quia expresse cautū est hic de minore, vt tantū detur quadrienniū. & si propter dānum enormissimū aliud voluerat ista. l. expressisset prout fecit in casu. d. l. fin. P̄terea est diuersa ratio in minore, cui quadrienniū nō currat a die læsionis, sed cōpleto. 25. anno, vt hic & in. d. l. si. Sed in contrariū facit, quia ideo ecclesiæ & reipublicæ dat restitutio, quia vtuntur iure minoris, vt in. c. 1. & c. auditis. de in integ. resti. l. res publi. C. ex qb. caus. maio. & sic arguit gl. in. d. c. 1. qd sicut post quadrienniū non datur restitutio minori licet neq; ecclesiæ. Item, quia rō eminentissimi dāni ita limitat in minore, sicut in ecclesia. & istud vt æquius ita tamē qd tunc tēpus triginta annorū cōputetur a die læsionis. vt in. d. l. si. facit ad p̄dicta. l. in. in prin. C. de indi. vidui. toll. & quod per illā. l. dicit Bald. in. l. filiū quem habentem. col. 12. C. fami. herc. & quod notatur per gl. & Ioan. And. in. c. ad nostrā. de rebus eccle. non alie. in gl. super verb. enceniz. vbi gl. in fi. recitat opinionem illorum, qui dicebant qd etiam iudicis officio succurratur his qui vltra dimidiam iusti pretij læsi sunt.

6 e ¶ A sus herederos. Adde. l. 2. & quasi per totum. C. de tempo. in integ. resti. & l. non solum. ff. de in integ. resti. & an beneficium restitutionis transeat in patrem qui succedit filio in peculio? vide glos. & Bart. in. l. pater. ff. de cast. pecul. priuilegium tamen competens pupillo, quia pupillus non transit ad hāredem. vid. l. ex pluribus. & ibi Barto. ff. de admini. tuto.

¶ Lex. I X. P̄scriptiō. xx. annorum aut infra non incipit currere contra adultum nisi in alterius persona p̄scriptiō incepit, quia tunc continuetur in minore, sed restituetur ad tempus quod contra eum currit: p̄scriptiō autem triginta annorum, vel vltra incipit currere contra minorem sed restituetur aduersus eam. hoc dicit.

1 f ¶ Non corre. Et sic p̄scriptiōes lōgi temporis vel minoris ipso iure a minoribus nō incipiūt, vt hic & in. l. si. C. in quib. casib. in integ. resti. nō est neces. l. etiā ei. ff. de minor. l. bonæ fidei. in princ. ff. de acqui. rer. domi. iuncta. l. non est ignotū. C. quib. non obij. citur long. tēpore. p̄scriptiō. non ergo hodie (licet minori sit lapsus tps ad soluendū tributū) res eius incidit in cōmissū cū tale tēpus nō currat minori per istā. l. & d. l. si. & tenet gl. notabi. & ibi vid. Io. de Pla. C. de fund. patri. lib. 11. & in. l. si tutores. & ibi Cyn. & Salycet. C. de admini. tuto. Alexā. con-

no. re.
17. ti.
55.

tutus. col. 3. de in integ. resti. vbi qd currit minori sed restituitur. sed tu vide. l. 7. ti. 7. li. 5. ordina. rega. vbi disponitur, qd nō de i. isto casu restituo. quid autem de transcurso biennij, vel triennij dati emphiteote, an currat minori. vide gloss. in. l. si tutoris. C. de administra. tuto. dum tenet qd non currat illud tēpus minori Albe. tñ post Vber. in. d. l. fin. col. 3. vult con

tra ium. vide ibi p eū, quid etiā si minor impetrauit veniam aetatis an currat contra eū p̄scriptio? vide p Alberi. in. l. ea q̄ verfi. quærit vbert. C. de tēpor. in inte. restit. vbi distinguit, qd aut res in qua currebat p̄scriptio exigebat decreti in-

que ellos nasciesēa, o fuessen establecidos por herederos de otros, ouiesen comēçado a correr^b, cōtra aq̄llos aq̄en los menores heredassen: estōce biē corrieriā contra ellos e empescer les yan. Pero podrian demandar restitutiō^c, del tiempo, que contra ellos fuessē corrido, miētra que erā menores. Mas las p̄scriptiōes que son de treyta años, o dende arriba empecen a los que son menores de veynte e cinco años, e mayores de catorze

terpositionē, & tunc mero iure non currit q̄a in talibus venia aetatis nihil operatur. Si verō nō exigebat decretum & p̄scriptio inchoauit ante veniā impetratā & iudici intimatā, & tunc non currat, quia pro minore adhuc habetur vt in. l. 1. & 2. C. de his qui veniā aet. impetra. aut post, & tunc currat cum effectu sine restitutione: quia pro maiore habetur. Itē aduerte qd in casibus in quibus de iure veteri currebat p̄scriptio etiā legalis minori sine spe restitutionis similiter & hodie curret, neq; dabitur restitutio. Sed difficile est inuestigare tales casus. vid̄ per Paul. de Cass. in. d. l. si. exemplificantem in actionibus p̄toris q̄ finiuntur anno vel minori tempore, vt in redhibitoria, & quanto minoris vide ibi per eum. & per Francisc. Balb. in. d. tract. fol. 64. col. 3.

2 a *Nasciesen.* Licet existerēt in vtero, vt in. l. etiā ei la picola. ff. d̄ mino.

3 b *Acorrer.* Approbat opinionem Azo. in summa. C. in quib. casibus in integ. restit. non est necessaria. q̄ cōiter approbatur & reprobat opinionem Vber. & Alber. Papien. & Iacob. de Arc. qui dicebat nō currere p̄scriptiōē longi tēporis, vel minorē minori, siue cōcepta esset cum defuncto, siue cū minore qui ita intelligebant. d. l. si. per text. in. l. si. in. fi. C. si maior fact. aliena. fin. decreto. ra. hab. quam dicit veriorē Alberi. in. d. l. si. co. 2. dicēs ita de facto obtinuisse corā magnis peritis.

4 c *Restitucion.* Adde. l. 1. C. si aduers. vfucapio, & l. etiam ei. ff. de mino.

5 d *Mayores de catorze años.* Cōtra pupillum enim non currit p̄scriptio l. bonæ fidei. ff. de acquir. rer. domi. l. sicut in rem. vbi glo. C. de p̄scri. 30. vel. 40. anno.

6 e *Restitucion.* Approbat opinionem Azo. & Ioā. de qua in gl. fi. d. l. si. quæ est cōis bene tñ fatentur: qd si p̄scriptio incipit a minore vera sit opi. Alberici. de qua in. d. gl. cum compleri non possit p̄scriptio, ni si in aetate maiori. & etiā quadriennio lapsa restitutionis, & ideo non competeret restitutio. l. si. C. de tempo. in integ. restit. & ita tenet Alberi. in. d. l. si. C. in quibus caus. col. 4. Angel. ibidem. col. 1. & Alberi. in. l. si. verfi. de nuo quæro. C. de tempo. in integ. resti. Odo fr. tñ relat. ab Alberi. in. d. l. si. C. in quib. caus. in integ. resti. dicit qd etiā si p̄scriptio incipiat a minore, & sic solum compleatur in maiori aetate adhuc detur restitutio, quia cū læsio ex p̄scriptiōe consumatur in maiori aetate quadriennium incipit currere a die consummatæ læsionis. arg. l. 1. §. annus. ff. q̄n act. de pecu. est anna. & qd quadriennium incipiat a completa p̄scriptiōe tenēt Bar. & cōiter Doct. in. d. l. fin. C. de tēpo. in integ. resti. q̄n tēpus ex quo fuit causata læsio fuit plus quadriennio, vel tantūdem, & si fuerit minus tunc solum infra tantum tempus quātū fuit tēpus læsionis, vide per Bar. Bal. Ange. & Salice. in. d. l. si. C. de tēpo. in integ. restit. & per Francisc. Balb. in tracta. p̄scri. fol. 63. co. 2. verfi. 2. quæro. Ecclesia tñ semper habet quadrienniū integrū, licet tēpus læsionis fuit minus, vt in Clem. 1. de in integ. resti. vbi & glo. voluit idē esse in priuatis personis, sed p̄cedens opinio legislatorū est cōis. ex. l. tñ si. infra eo. v̄ approba. opinio. gl. in. d. cle. 1. vi. ibi. Aduerte tñ qd si p̄scriptio fuit cōcepta in minori aetate & cōpleta in maiori aetate adhuc habet locū restitutio, vt dictū est debet tñ intelligi q̄n cōpleta fuit in quadriennio, & sic emerfit læsio in quadriennio secus si emerfit post quadrienniū cōtinuū, quia cū tūc restitutio orta denegaret post ea multo magis impediāritas ei, scdm Bar. in. d. l. si. C. de tempo. in integ. resti. in fi. & sequitur ibi etiā Bald. in fin. dicens esse notādū.

7 f *Quatro años.* Et a quo tempore currat quadriennium. vide in gl. p̄cedenti. & istud tempus ab initio est vile, vnde non currit probabiliter ignorantia Bal. in. l. falsam. C. si ex fals. instr. Iaso. in. §. rursus. col. 16. In sti. de actio. Francisc. Bal. vbi supra. fol. 36. col. 3. Alex. conf. 63. co. 4. in. 4. volumi.

Lex finalis.

Non solum minor, sed etiam ecclesia rex vel communitas ciuitatis, vel loci restituitur intra quadriennium a tempore læsionis, vt minor: sed si læsio in alienatione fuit vltra dimidiam iusti pretij restituetur intra. xxx. annos a die alienationis computandos. h. d.

Eglefias. Ecclesia respublica est, quia ius publicum consistit in sacris, & in sacerdotibus. l. 1. ff. de iur. & iur. & ideo semper iure minoris, seruat illa. c. 1. ca. auditis. de in inte. restit. Hostie. de restit. in integ. in summa. verfi. cui ad finē. & nota qd potest ecclesia petere restitutionem contra contra factum, vel nullitatem cōtra-

Ley. X. Como las eglefias e los Reyes e los conuejos, pueden demandar restitucion, por aquellas mismas razones que los menores.

Por que los bienes de las Eglefias, e de los reyes, e de los

ctus corā iudice ecclesiastico. c. ad n̄am. & ibi Abb. de reb. ecclia nō alien. an aut possit peti in integrū restitutio per personā ecclia pro eo qd concernit suā dignitatē vel beneficiū. vi. Abb. in. c. pro illorū. in vltimo nota. de p̄ben. vbi refert not. dictum Ioā. And. in. c. veniens. de transactio. qd si persona ecclesiastica contraxit & obligatio sit personalis veluti super fructibus si in consequentiā læderetur ecclia poterit petere restitutionem in integrum, secus vbi tm læderetur plona quo ad fructus quos faciebat suos, & ibi etiā allegat gl. 2. in Cle. vna. d̄ in integ. resti. dū tenet qd vbi ecclia nō læditur licet lædatur personæ ecclia nō cōpetit restitutio. poterit ergo capitulū alicui ecclia in bonis suis petere restitutionē in integrū, prout etiā firmat Inn. in. c. ni si. de p̄ben. q̄n capitulū lædit in iurib⁹ tuis secus si læderentur psonæ singulares ipsius capituli, vel eps in iuribus cōpetentib⁹ personæ suæ prout dixit p̄dicta gl. & etiā Abb. in. c. 1. co. pe. d̄ in integ. resti. simi liter hospitalia, & alia loca pia gaudent hoc beneficio, secundū Io. And. in. c. 2. de in integ. resti. li. 6. & in. c. requisisti. de testa. bonus tex. in l. oia. C. d̄ sacros. ecclie. Abb. in. d. c. 1. co. pe. vbi dicit qd collegia nō pia non gaudent hoc bñficio subdit tñ, qd gaudebit collegiū scholariū, quia in eo sunt multi minores. 25. annis. vi. etiā Abb. 1. c. relatū. el. 1. de test. in fi. hospitalia verō priuata non constructa epi auctoritate non gaudent priuilegijs piorum locorum vnde neq; gaudebūt in integrum restitutiōe neq; p̄sidentes talibus hospitalibus priuilegijs clericorū, neq; relicta hospitali acquiruntur sibi, sed eps distribuet inter pauperes. Bal. notabiliter. in authen. hoc ius porrectum. co. 2. C. de sacros. ecclie. vid. per eundem in. l. orphanotrophos. in verfi. quæro vtrū lex. C. de epis & cleri. & notabiliter per eundem. in. l. si quis ad declinandam. 12. & 13. col. C. de epis & cleri. & notabiliter per Rochum in tracta. de iure patro. fo. 18. & 19. & adde Abb. in. c. 2. de consue. 2. notabi.

Reyes. Et nimirum, si Regibus in regnis suis competat restitutio, quia apud eos est vniuersalis respublica romanorū. vt tradit Bal. in. l. 3. C. ad Rebel. vbi dicit, qd vniuersalis respublica romanorum non est nisi apud imperiū, & etiā apud Reges in suis regnis tm & cum respublica romanorū hoc ius habet. vt in. l. respublica. vbi gl. C. ex quib. caus. maio. sic etiam Reges debēt habere & ex hoc videtur malē dixisse Petr⁹ quē refert Alberi. in. d. l. respublica. qd Rex Franciæ in causa sua, vel regni non possit restitui. Idem etiā voluit Lucas de Penna in. d. cubicularios. C. de p̄p̄o. sacri cubiculi. lib. 12. Cuius cōtrariū cauetur expresse in ista. l. & idem videtur probari de iure antiquo, vt habetur in. l. rem publicam. C. de iur. rei publi. li. 1. intelligendo de respublica romano rum quæ est hodie apud Imperatorem vel Reges, vt dixi. & vt declarat Bal. in. l. 1. C. de hæredita. vel actio. vendi. duplex est patrimonium Regis vnum quod appellatur fiscale, puta introitus, & exitus cameræ fiscalis, aliud appellatur totius patrimonij regalis, & quæ sunt in æterno patrimonio regis, & in vtroq; patrimonio intelligerem. l. ista cum indistinctē loquatur, & militet eadem ratio, & facit. l. fina. C. qui dar. tuto. pos. & l. idem Iulianus. §. cōstat. verfi. si verō fallustianos hortos. ff. de legat. 1. & C. de fund. patri. per totū. & qd ibi per gl. in rubrica. & non bene videtur dixisse Alberi. in. d. l. respublica. cum concludit, qd fisco non competat restitutio dicens non subesse eandem rationem in fisco quæ in respublica, quia respublica romanorum est omniū caput & magistra, & facilius subest læsionibus quā fisco, & quia fisco & respublica, non sunt idem, vt patet. C. ne fisco, vel respubli. in rubrica, nam post imperium translatum in principem a respublica Romanorum respublica absolute sumpta est Fiscalis imperij, vel Regis: vt dixit Baldus vbi supra, & tenet etiam Salycet. in dicta. l. respubli-

Ad tit. de in inte. resti. indecret. & lib. 6.

Sesta partida.

ca. in prin. glo. & ibi Bart. qui latius declarat quādo res publica, & fiscus sint idem in rubrica. C. de iur. fisci. lib. 10. habet etiam princeps, & aliud & tertium genus patrimonii quod appellatur priuatum, quod habet tāquam titius, & nō tāquam princeps seu rex. vt tradit Alex. 4. volu. consil. 6. l. procurator. & ibi Cyn. C. de edēd. & in isto tertio patrimonio nō videtur, quod procedat huius. l. dispoſitio & poſſet procedere, quod Petrus relatus ab Alberic. dixit, & huius ſentētiæ fuit Lucas de Pen. vbi ſupra dicens, quod rex nō ratiōe ſue perſonæ, ſed ratiōe rei publicæ quam ſuſtinet eaq; procurat & ſeruat, tali beneficio gaudet, &

conceſos^a ſe pierden o ſe menoscaban, por culpa de los q̄ los han a procurar, o por engaño de los otros. E porende fue eſtableſcido antiguamēte, que tales bienes ayā aq̄l preuilleſo, ea q̄lla meſoria, q̄ han las coſas de los menores de veynte e cinco años. Onde los que han en poder^b e en guarda las coſas ſobredichas, pueden demandar reſtitucion ſobre cada vna dellas, quādo ſe menoscabaffen por tiempo, o por engaño, o por negli-

ram. ad fi. de in integ. reſti. hodie vero prouifum eſt circa hoc per. ll. & ordinationes de Madrid reſtringentes tempus in quo petatur. In no. re. eſt. l. 3. tit. 4.

gencia de otri. E ſto pueden demandar, deſde el dia que recibieron el engaño, o el menoscabo, ſaſta quatro años^c. Pero ſi el menoscabo fueſſe tan grande, que montaffe de mas de la meytad del precio^d, que valia alguna de las coſas ſobredichas, que fueſſe en aſenada^e: e ſtonce biē puede demandar emienda, e reſtitucion, ſaſta treynta años, deſde el dia que fue fecho el enaſenamiento de la coſa.

damno eminētiffimo, vt tūc competat reſtitutio etiam poſt quadrienniū, vt etiā idē Ioan. And. dicit. d. ca. ad noſtram. ibi cū dicit & forſan eminētiffimū dānū fuit hic cauſa admiſſionis poſt quadrienniū. Deciarat ergo hic quod dicitur eminētiffimū cū cō-

tingit læſio vltra dimidiā iuſti pretij: tenet etiā Fel. in. c. in preſentia. col. 5. verſi. imō etiā maior. de proba. Curtius Iunior cōſil. 141. colū. 3. Calcaneus cōſil. 25. Ratiōe ergo enormis dāni aliqua ſunt ſpecialiter ſtatuta, vt hic vides, & minor etiam iurans, ſi enormiter eſt læſus poſſet petere abſolutionē a iuramento, vt dicit Abb. in cap. pen. col. h. de empt. & vendi. & vid. l. 56. in fi. tit. 5. parti. 5. & dicit Bar. poſt gl. in. l. i. alius. §. belliffimē. ff. q. vi. aut clam. q. poſſet quis propria auctoritate recuperare res ſuas, quando alias pateretur enorme damnum, vnde ſi quis per vim arriperet animalia tua quæ facilius pereunt vel vincas, quæ ſi remanerēt incultæ de facili deſtruuntur: quia tunc faciliſſe permittitur: quod tua auctoritate ea recuperes, quam in alijs rebus permitteretur, quæ non ſic de facili pereunt, & vide etiam quod not. Bal. de milit. vaſſa. qui contum. eſt. col. fi. verſi. ſed dubitatur vtrū cōtra iſtū proceſſum, & in. §. item ſacramenta. col. 2. de pac. iuramen. firm. **Præſumitur nāque dolus in inferente læſionem enormiſſimam, vt tradit Pau.**

de Caſt. in. l. ſeruo inuito. §. cū prætor. ff. ad Trebellia. facit. l. ſumma cum ratiōe. ff. de pecu. verſi. ſed dolum. & l. nomen. §. i. ff. de lega. 3.

e **Que fueſſe enagenada.** Ex hoc videtur quod iunctis verbis præcedentibus quod nō loquitur iſta lex, quādo rex eccleſia vel res publica velit ſe reſtitui cōtra præſcriptionē, nā tūc elapſo quadiennio nō poſſet, vt patet ex l. 7. tit. 29. 3. parti. cū enim hæc lex cōſideret dānum graue ſeu grauiffimum habito reſpectu rei ſeu cauſæ ad ipſam rē vel cām: quia loquitur de dāno dato in dimidia valoris rei, & vltra prout alias in iſta materia ſeu ſimili notatur per Bar. in. l. ſi ſocietatē. §. arbitrorū. ff. pro ſoci. Inno. in. c. quinquaginta. de iure iur. Bald. in. l. pe. C. de arbit. quādo tractatur de præſcriptione nō poſſet haberi iſta cōſideratio: quia cū tota res præſcribatur, ſemper dānū eſſet grauiffimū ita cōſiderādo, vnde iura limitātia quadrienniū aduerſus præſcriptionē nūquā præſtarent: habebit ergo locum iſta lex, quādo prædictæ perſonæ lædantur ex ſnā vel cōtractu, vel alias quā per præſcriptionē vbi poſſit haberi cōſideratio, de qua hic. §. q. non eſſet damnum in tota re, ſed contra hoc videtur nā ſi læſio proueniret ex ſnā qua res eccleſiæ regis vel rei publicæ perderetur in totū, & ex hoc reciperetur dānū enormiſſimū non poſſet dubitari quin cōpeteret reſtitutio, vt probat in. d. c. i. de reſt. in integ. lib. 6. cū gl. ibi etiā poſt quadrienniū ſimiliter ergo erit dicendū ſi læſio in tota re cauſetur ex præſcriptione, & quod hic in iſta. l. dicitur de læſione vltra dimidiā verificatur, quod a fortiori procedet ſi cōtingit læſio in tota re. Præterea eſt res dī alienari p præſcriptionē. l. alienatiois. ff. de verb. ſignifi. & quæ tradit doct. in. l. fi. C. in quib. cauſ. in integ. reſti. nō eſt neceſſ. vnde dicitur vtrū quod iſtud dānū grauiffimū in iſta materia cōſideretur habito reſpectu ipſius rei ad qualitatem perſonæ, & quantitatem patrimonij illius quod patitur hoc dānū, ſicut habet in ſimili in. l. ſed & ſi ſuſceperit. §. i. & ibi per gl. & doct. ff. de iudi. per Bar. in. l. admonedi. co. pe. verſi. ſed eſt aduertendum. ff. de iure iuran. & ita in terminis vult quod iſtud cōſideret Socin. 2. vol. cōſil. 256. col. 1. incipit, in cauſa quæ vertit inter capitulū canonicorū. & loquitur in reſtitutione cōtra præſcriptionē hoc idē vult iſta. l. partitarū. quæ etiā loquitur in læſione ex curſu tēporis. vide tamē. l. 5. titu. 29. parti. 2. quæ vult tū dari quadrienniū ad reſtitutionē petendā cōtra præſcriptionē. & ad idē. l. 10. eiusdē tit. niſi fortē reſpōdeas, quod limitentur niſi dānū ſit enormiſſimū habito reſpectu: de quo dixi ad qualitatem rei & perſonæ, & quantitatem patrimonij.

f **Treynta años.** Habes hic præfixū tēpus intra quod peti debet reſtitutio, quā dānum eſt enormiſſimū quod nō memini vidiffe taxatum de iure cōi, & fortē iſta taxatio habuit cōſiderationem ad id quod habetur in. l.

Ad tit. C. de iure rei pu. & ad ti. C. etiā per proc. cauſ. reſt.

3 a **Conceſos.** Approbat opinionē Azo. in ſumma. C. ſi aduerſ. vſucapio. in fi. & gl. in. l. reſpublicā. C. de iur. rei publi. lib. 11. & Guido de Suza, Iacob. de Are. & Dyn. & Vber. & Alberi. Papien. & Odofre. & aliorū de quibus per Io. Andr. in addi. ad Specu. tit. de reſtitu. in integ. §. quis autem. col. 6. & per Alberi. in. l. reſpublica. C. ex quib. cauſ. maio. & reprobatur opin. gl. in. d. l. reſpublica. vbi etiā Petr. & Cyn. & Innoc. in. c. 1. de in integ. reſti. & tradit Spec. in. d. §. quis autem. col. 6. verſi. idem quoque iuris eſt in re publica vbi ipſe dicit, quod vniuerſitates piſtorū cendonum & hmoi non reſtituātur. vi. Bal. in. l. 1. C. etiā per procuratorē cām reſtitui. In re publica tū ciuitatis vult quod poſſet reſtitui, & opinio quæ approbat hic, ſecundum Alberic. in. d. l. reſpublica. cōiter approbat, & de facto ſeruatur, quia de facili ſubſunt læſiōibus, & quia & alia ciuitates vltra Romanā reguntur per adminiſtratores, & ſape per baratores de ſtrictō tū iure credere ſe dicit Alberi. contrariam opinionem eſſe veriorem, tene ergo menti iſtam. l. partitarum. cuius opinionem tenet etiam Barto. Bal. Salice. & alij in. d. l. reſpublica. concludentes veram & communē opinionem eſſe quod omnis ciuitas vel quodlibet caſtrū gaudet priuilegio rei publicæ, & debet reſtitui in integrū ſicut reſpublica, dū modo tale caſtrū vel villa habeat multitudinem hominum, & regatur per ſuos adminiſtratores. & tractet negotia ſua tanquā cōmunia non vt priuata, licet ſit parua vniuerſitas, & licet talis ciuitas ſit ſuppoſita alicui domino vel principi, & ita approbatur hic, & aduerte, quod reſpublica iuuatur in multis vt pupillus: in multis pluſquam pupillus, in multis minus, quam pupillus, vide latē Ioan. de Plat. in. l. rem publicam. C. de iur. rei publi. lib. 11.

4 b **Los que han en poder.** Habes hic, quod ſyndicus vniuerſitatis abſque alio ſpeciali mandato poſſet petere reſtitutionem. Adde Bal. in. l. 1. C. etiā per procura. cauſam reſtitu. & Ioan. de Plat. in. l. rem publicam. C. de iur. rei publi. lib. 11.

5 c **Quatro años.** Cōcor. cū. c. 1. de in integ. reſti. lib. 6. & Clemēt. 1. eo. tit. gl. h. in. d. l. reſpublica. & ibi Bar. & doct. & in. l. reſpublicā. vbi Ioā. de Plat. C. de iur. rei pub. lib. 11. & probatur eſt hic, quod eſt cōtra præſcriptionē datur eccleſiæ bñficiū reſtitutionis intra quadrienniū a die cōpletæ præſcriptionis quæ erat queſtio antea dubia. vt tradit Abb. in. c. 1. col. pen. & ſi. de præſcriptio. & in. c. tū ex literis. col. 5. de in integ. reſti. & vid. gl. in. authenti. co. de eccleſiaſti. tit. §. pro temporalibus. coll. 9. & iſtud quadrienniū eſt a principio vtile, vt patet in. d. c. 1. de in integ. reſti. li. 6. & ponderat Abb. vbi ſupra colū. fi. hoc etiam tenet Franciſc. Balb. in tracta. præſcriptio. fol. 43. colū. 2. & contra lapſum huius quadriennij nō datur reſtitutio: quia alias eſſet procedere in infinitū. Abb. vbi ſupra. & vid. l. 7. tit. 29. & quæ ibi dixi. 3. parti. & a quo tēpore incipiat currere iſtud quadriennium, quando eccleſia vel reſpublica petit reſtitutionem, quia non probauit in termino, vide per Abba. in ca. co-

sicut. C. de præscript. 30. vel. 40. anno. scilicet vt actiones minori tempore nõ limitatę. 30. annorũ spatio præscribãtur & intellige. vt. l. ista loquitur de beneficio restitutioni, nam si agere velit ecclesia vel ciuitas a sione ordinaria, sibi alias de iure communi competenti veluti ex deceptione vltra dimidiam iusti pretij in contractu venditionis tunc esset necessarius terminus. 40. annorum ad præscriptionem talis actionis, vt in authentica. quas actiones. C. de sacrosan. eccles. gloss. & docto. in. l. 2. C. de rescind. vend. & glo. in capit. ad nostram. de reb. ecclesie non alien. De actionibus vero competentibus regi vel fisco, quo tempore præscribantur. vide Francis. Balb. in suo tracta. præscriptio. char. 41. col. 2. vbi de principibus non recognoscentibus superiorem. & char. 50. & 51. gloss. & ibi Bal. in. l. 2. C. communia. de vsucapio. & contra beneficium restitutionis competens regi pro rebus patrimonialibus regni vel fiscalibus præscribitur quadriennio, vel si damnum est enormissimum. 30. annis. vt hic vides. Si tamen sit qui fuit

deceptus in contractu emptionis, vel venditionis, vel simili contractu priuata persona quę non gaudet beneficio restitutionis, videtur ex l. 4. titu. 7. libr. 5. ordina. regal. quod & si interueniat enormis læsio & deceptio vltra dimidiam iusti pretij non sit audiendus quadriennio elapso, dolo aliter non probato quam ex quantitate pretij. argumen. l. dolus. C. de rescind. vend. Si tamen ex alijs argumentis constaret de dolo ex proposito, tunc videtur quod agere possit vltra quadriennium. iuxta id quod habetur in. l. 6. titu. 16. partit. 7. & in. l. 63. in ordi. Taurinis. & idem videtur forte dicendum, si læsio ita esset enormissima, quod excederet nimis vltra dimidiam iusti pretij ex his quę dixi in. l. 56. in gloss. fin. titu. 5. partita. 5. neque repugnabit dicta. l. ordin. quia illa adiectio plus vel minus sic absolute dicta ad modicam quantitatem referenda est, ne in hoc præsertim corrigat alias. l. maius tempus huic actioni indulgentes. l. hæc actio. ff. de verborum significatione.

In nou. re. co. est. l. 1. tit. 11. li. 5.
In no. re. est. l. 6. tit. 15. libr. 4.

Fin de la sesta partida.